

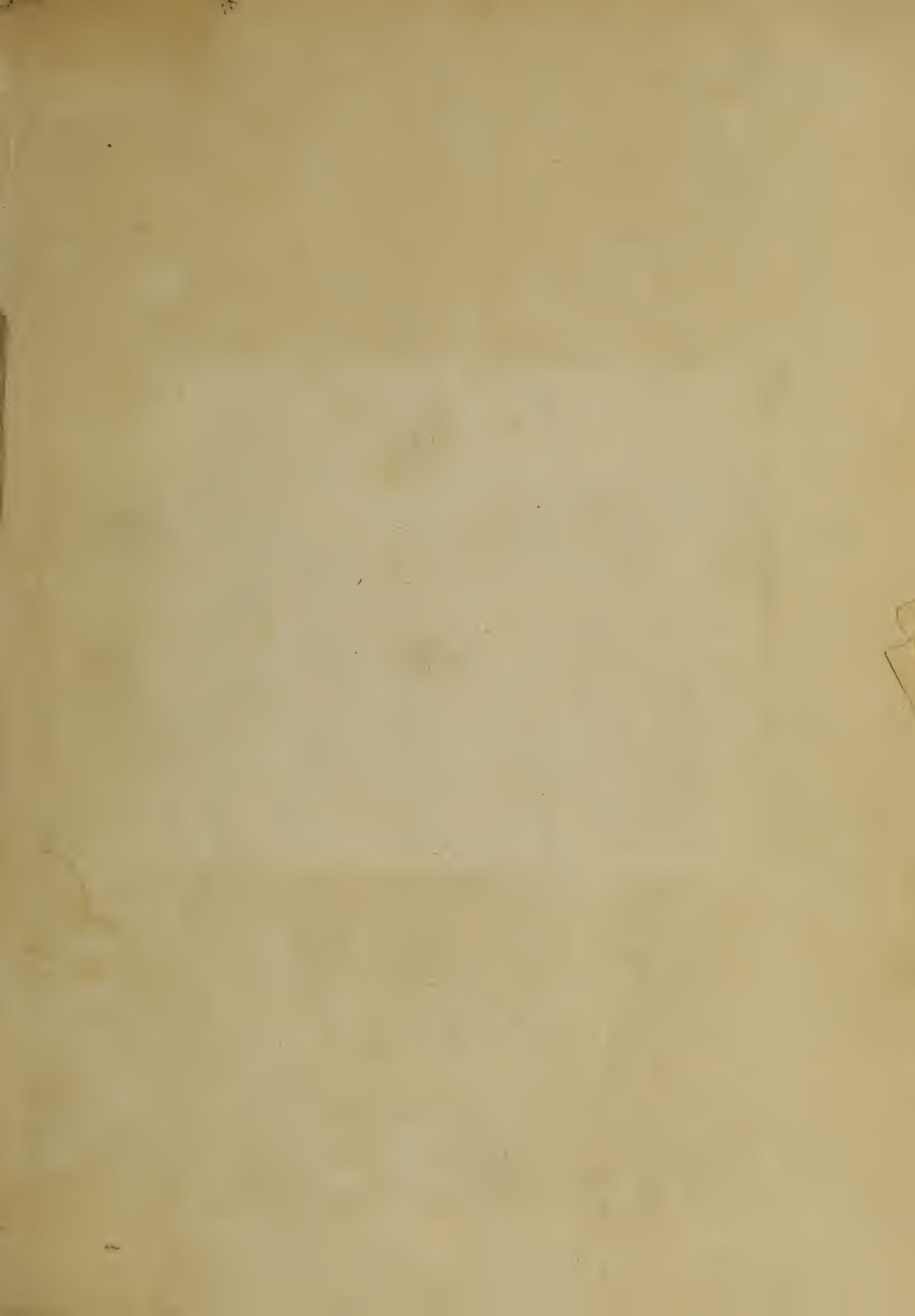

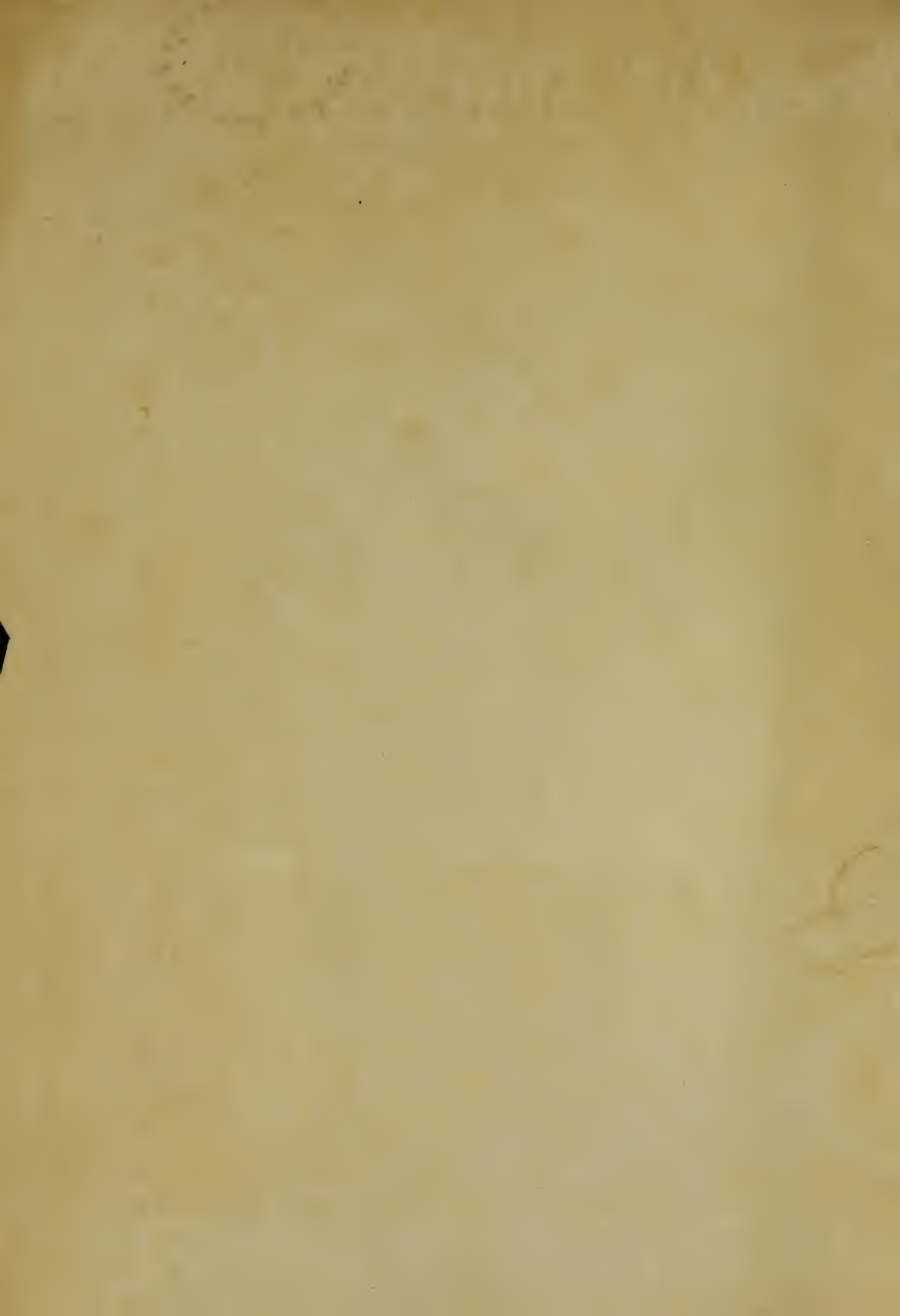
PRESENTED TO THE

★ ★
G. York. 16

By Joshua Bates, Esq.
Received Sept. 15. 1859 No. 31210

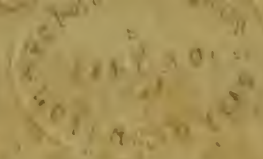

Margarita philosophica

Monrj Thierhaupten.

Aenumerantur quę in hoc opere dicto Mar-
garita Philosophica: contineantur

MARGARITA PHILOSOPHICA

totius Philosophiæ Rationalis / Natura-
lis & Moralis principia dialogice duode-
cim libris complectens: Quorum

Primus Grāmaticę rudimenta per omnes eius partes &
prosa & carmine continet.

Secundus Dialecticę principia exemplari demonst-
ratione abunde satis cōmemorat.

Tertius Rhetoricę partes / cum arte Memorandi & Epi-
stolandi succinctim ædocet:

Quartus Arithmeticę species / theoricę & practice cū di-
uersis algorithmis pertractat:

Quintus Musicas cōsonantias theoricę & practice con-
siderat. Et Monochordum in dyatonico genere diui-
sum ipsi manugamant coaptat

Sextus Geometricę elmēta primo quidem theoricę / de-
inde practice / cum diuersis instrumentis & dimeti-
onibus exponit.

Septimus Astronomiæ theoremata totius mūdialis ma-
chine dispositionē / celestiuū & elemen taliū regiones
situm orbis iuxta Cosmographorū traditionem / cū
generali mappa dilucidat. Astrologię præterea partes
omnes percurrens / Genethliatos p̄cipue & fatidicos
prophetarū oraculis & a sanctorū patrū sententijs con-
futat: omnēq; Superstitiōis sobolem / Necromantiā /
Pyromantiā / Geomantiā / artem Notoriā & ima-
ginum ritum & execrationes pandit & reprobat

Octauus Naturalis philosophię principia / a diuersis di-
uerse quidem enumerata concorditer declarat.

Nonus originem primordiale[m] & productionē omni-
um rerū naturaliuū tā simpliciuū q̄ mixtarū explanat.

Alchimiaē preterea principia & auctores cōmemorās
Leichimistas eliminat retaxat.

Decimus Animę vegetatiuę & sensitiuę potentias/ orga
na/ obiecta & operationes explicat: & circa sensum Vi
sus perspectiue theorematā cōmemorat

Vndecius Animę rationalis originē/ naturā/ īmortalita
tem futurę statum tā in miseris infernalibus q̃ gau
dijs cœlestibus per nouem Campos inuestigat: mul
torum & philosophorū & theologorū positiones de
natura animę enumerat

Duodecimus Philosophię Moralis ptes ptractat. Passi
onum/ virtutū moraliū/ intellectuāliū & theologica
lium rationes/ cum oppositis vitijs explicat

Superadditur Registrum seu inuentarium iuxta littera
rum ordinem: quæq; notabiliora in toto opere contē
ta Lectoris obtutibus ostentans.

Figuris quoq; artificiosissime effigiatis & pene innume
ris totum opus illustratur.

Habetis itaq; ingenui Adolescentes (nam vobis primo hæc Marga
rita dēdicata est) habetis inquā epitoma omnis Philosophię/ quātitate
quidē paruum sed cōtinentia īmensum: per libellos/ tractatus/ capita cū
sumarijs sententijs mira breuitate & stilo simplici/ ex diuersis & Phōz &
Theologorū sanctorūq; Patrū cōmentarijs excussum: ut & breuitas me
moriā adiuuet: stili simplicitas intellectu rudem nō excludat: auctoritas
originaliū voluntatem alliciat: quorū multotiens cū in Prosa tū in Car
mine integre sententię assumuntur: ne in sugillationē aliorū videat au
ctor omnia voluisse inouare. Nōnullos tamen neotericorū nomina in
opinabilibus obricentur: ne quēpiam nomen absterreat quē tamen sen
tentia delectat. Veterū autem maxime q̃tuor Doctōrū & colūnarū Ec
clesiæ/ & inter hos Aurelij Augustini verba cū ānoratione librorū & ca
pitū expressius ponuntur: ut habeant calūniatores quo dentē inuidię re
spondetur. Viderūt & reuiderūt singula auctor ipse & oīi Facultatum
non infimi professores: quorū nomina liber vitæ cōtineat optare. Si qd
autem sanæ doctrinæ contrariū inuenitur: emendent quorū interest: ni
hil quippē temere voluit qui scripsit sentire aut defendere/ sed in omni
bus aliorū & melius sentientiū iudicio magis q̃ propriū inniti.

Suo Gregorio Reisch generosi Comitris
de Zolrn alumno: Adam Vuenherus
Temarenfis. Salutem P. D.

Tu cohibere paras Epitoma / tui monumentum]
Ingenij clarum ne exeat illud opuss ?
Falleris & vano merito frustrabere voto:
Auctore inuito, tale legetur opus.
Docte vir ignoras? Seruata magis cupiuntur:
Et magis irritant queq; negata putas.
Indignere licet cupidus prodire in apertum
In lucem veniet mox tuus ille liber.
Palladium frustra seruabat milite Troia:
Turris & inclusam non tenuit Danaen:
Nec tua perpetuo: mihi crede: sepulta manebunt
Scripta modo digitis tam studiosa tuis.
Ergo age / sponse tua / precibus nostris ve rogatus
Annue: & in lucem mox volitabit opus.
Annue: quod fiet quib; prohibeberis ipse.
Dedalus impressor fac tua scripta premat.
Hec puer atq; senex / & si quem arcana iuuabit.
Noscere que condit Philosophia: leget.
Sic tua mox vastum clarescet phama per orbem.
Viueq; Gregori Reisch: tibi quisq; canet.
Et si te haud capiet ventose gloria phame:
Communi at saltem commoueare bono.

Philosophiæ partitio.

Philosophia diuiditur in

Theoricā
siue speculatiuam:
Et est aut

Realis. q̄
cursus in

Metaphisicā.
& hæc aut est

Mathematicā cuius
ptes sunt

Diuinitus inspirata. & est Theologia vera in veteri ac nouo testamento tradita
Humanitus conquisita: quaz Aristoteles Auicenna &c. in multis libris describere.

Arithmetica
Geometria integrātes quardruuium.
Musica
Astronomia

Phisicā siue naturalem. sub q̄ & Medicinā theoricā continet & tradit i libris

Phisicorum
De cœlo & mundo.
De generatione & corruptione
Metheororum
Mineralium
De Elementis
De Anima.
De animalibus & plantis
De Sensu & sensato
De memoria & remiscencia
De Somno & vigilia
De Iuuentute & Senectute
De respiratione & inspiratione.
De nutrimento & nutribili
De Sanitate & ægitudine
De motu cordis
De morte & vita. Et multis alijs breuitatis causa hic p̄termisiss.

Rōnal' cuius
ptes sūt

Grammaticā.
Rhetoricā &
Logicā constituentes Triuū.

Actiua q̄
tradit in

Ethica.
Politica
Iconomica.
Monastica.

Sub his utrunq; ius continetur.

Practicā
q̄ est aut

Factiua cuius
ptes sūt artes Mechanicę. sc;

Edificium
Armatura
Nauigatio.
Agricultura.
Venatio
Medicina
Theatrica

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

MARGARITAE PHILOSOPHICAE

Liber Primus De rudimentis Grāma
tices. Tractatus primus De noticia
Partium orationis. Capitulum pri
mū. De definitione & diuisione Phi
losophiae. DISCIPVLVS.

Philoso
phia qd

Sapient. 7.

Philoso
phiae lau
des.

Vid est qd te iam dudū aestuanti animo/alacri studio
& indefesso labore in diuersis libris venari video?
MAG. Philosophiam quero. DIS. Et quid sit
Philosophia ignoro. MAG. Philosophia est diui
narū humanarūq; rerum cognitio: studio bene viuē
di coniuncta. Vel est rerū humanarū diuinarūq; sciē
tia. In cuius amorem Sapiens inuitat: dicens. Hæc
speciosior est sole: & super omnē dispositionem stel
larum: & luci cōparata inuenitur prior. Omne aurum in cōparatione il
lius arena est exigua: & tanq̃ lutum estimabitur argentū in cōspectu il
lius. Nam oīm bonorū mater est & thesaurus īfinitus hominibus: quo
qui usi sunt/participes facti sunt amicitiae Dei. &c. unde & Seneca virū
speculatiuum quasi deum in humano corpore hospitatum/alstuebat.

Augusti
de tri. lib.
14. cap. 1.

Seneca

DIS. Miras Philosophiae laudes prædicas. sed unde istoc insignita sit
nomine/ædico. MAG. Philosophia nomen græcum est: nō latinū
ortum a philos id est amicus & sophia. i. sapientia: quasi amata sapiētia.
Si em̃ Sapiētiæ forma: ut aiebat Plato: oculis videri posset: maxime ad
amorē sui homines cōcitaret. DIS. Et hinc Philosophi dicti: q̃ ama
tores sunt sapientiae? MAG. Etiam filii. sic enim primus Pythagoras
non sapientem sed philosophum potius se esse respondit. id est amatore
sapientiae. DIS. Quomodo amatores sapientiae sunt: quā (ut ais) o
culis cernere nequeunt. Nihil autem amatū nisi cognitum. MAG. Sapiē
tia & si oculis corporis neutiq; videatur: cū sit sole speciosior: intellectu
alibus tamen facile videtur: ab his qui diligunt eam. Et partim quidē ut
a patre luminum (a quo omne datum optimū) īmediatius inspirat: p/
rim autem ut humana industria per ea quæ facta sunt sensibilia indagat
Hinc & in plures partes fecernitur. ut in præcta descriptione liquet.

Plato

Pythago
ras.

Augusti
de tri. li. 9
c. 3. & lib.
10. c. 1 & 2
Sapient. 7.

Iacobi. i.
ad Ro. i.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS.

De ratione & ordine dicendorum. Capis-
tulum secundum. DISCIPVLVS.

On me puro foeliciorẽ diẽm haftenus hac ista vixisse: quõ hec
& iocunda & anõ meo gratissima audiui: nec inferiorẽ foelicitate
tis partẽ me attigisse existimarem/ si horum saltem generalem
cognitionẽ paucis consequi possem. MAG. Optime sentis. Nam
Aristoteles mortalium foelicitatem/ non in diuinijs/ non in honoribus/
io. Ethico nec ceteris bonis exterioribus: sed speculatione substantiarum separa-
Virgilius tarum (de quibus Methaphisica) posse reperiri astruit. Et Poeta foelicẽ
Georg. i. dicit eum/ qui rerum potuit cognoscere causas. (que in ceteris philoso-
phix partibus inquiruntur) Horum tamen omnium noticiam & si ge-
neralem/ paucis edocere labor est non modicus. Dum enim iuxta Hora-
tium sententiam/ Breuis esse volo: obscurus fio. Et si quid forte non tam
scitum dignum/ quam vulgatum silentio preteritum iri contigerit: non
deerunt qui subductis supercilij: rugato naso & toruis oculis in super-
ficie palpitantes/ canino dente omnia simul corrodent. Malens autem
horum subire calumnias/ quam te optime indolis adolescentem/ claro
satum sanguine/ & philosophix cupidissimum: more pecudum sine lit-
eris vitam agere: partium philosophix/ eo quo ænumeratę sunt ordine/
prima rudimenta explanabo. a Grammatica igitur omnium artium prima
initium sumentes: imprimis inextricabiles quosdam eius labyrinthos
abijciendos reor: ne in his diutius imorati/ tempus preciosissimum (quod
natura mortalibus partę distribuit) sine fructu pretereuntes utiliora at-
tingamus minime. Quid em proderit ingenia puerorũ tenerrima in sty-
gis singulorum dicendorũ continuatõibus/ diuisionũ excogitatis redu-
ctõibus & sufficientijs/ perplexis regiminũ viribus/ aniliũ fabularũ re-
citationibus de Quis & Qui si inter pronomia censenda. De vocatiuo
si verbo personali in ratione suppositi iungi possit. De quinque Figuris.
de Imperpersonalibus: & an ne gerundia inter participia collocanda veni-
ant: Insuper & de varijs impedimentis in constructõis ordine. & constr-
ctionũ superuacuis nominibus frustra occupari. Aut quid demũ pen-
si habebit modos significandi & omnimodã eorũdem diuersitatẽ tener/
rimis auribus inculcari: quos sine naturis rerũ & philosophia prima ne
sciri nemo doctus dubitat? Hęc itaq; & similia missa facientes quo ten-
dimus pergamus. DIS. Perge.

De Grammaticę definitionẽ / inuento
re: & litterarum numero & distinctione
Capitulũ tertium. MAGISTER.

Rammatica igitur (a qua exordiri oportuit) est recte scribendi Gramma-
& loquendi scientia: fons & origo omnium artium. De qua & tica:

Quintil.

Quintilianus. Nisi Grammatica fundamenta fideliter iecerit / qd
quid superstruxeris corruit. Dicta autem $\pi\alpha\rho\alpha\ \tau\alpha\ \gamma\rho\alpha\mu\mu\alpha\tau\alpha$ id est

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

literis: quasi literaria scientia: eo qd litera minima grāmaticę pars sit.

DIS. Quis hanc primus homines adducit? **MAG.** Grammaticę pr. ma. elementa, quę (ut diximus) sunt literę: secundū linguarū diuersi Adam. ratem diuersi tradidere. Hębraicas namq; literas ab Adam prothoplasto nostro parente/posteris relictas facile accipimus: cū & omnibus creatis nomina indiderit. Harum & nomina & figurę characterum sunt

tes. hes. sain. vav he. dalet. gimel. bet. aleph.

U H T I H T J B K

hebręum
alphabetū

lamech. nun. nun. mem. mem. lamech. chauf. Kauf. iouf.

U I J B Z L T B A

tauf. schin. res. quf. zadeck. zadeck. se. pe. ayn.

H U T P T T H E Y

Gręcas vero Cadmum ex Phœnicia adduxisse perhibent: videlicet alpha. uita. gama. delta. epism. sita. ita. thita. iora. capa. lasda. mi. ni. xi.

alphabetū α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ρ ε
gręcum omicron. pi. ro. sigma. tau. ypsilon. phi. chi. psi. omega.

nicofrata Sed latinarū de quibus nos agimus/Nicofratam Euandri matrē inuen

tricem historię tradunt. Non tamen omnium sed illarū tantum A B C. D E. F. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. alię autem scilicet H K. Q. X. Y. Z: longo post tempore his quas Nicofrata inuenerat nō sine causis ad

iectę sunt. **DIS.** Quibus de causis? **MAG.** H. addita est ut esset a spirationis nota. aspirantur enim vocales omnes. ut ha he hi ho hu Sed consonantes in latinis nunquam (dempto pulchre) aspirantur. In grę

cis autem & quę ab his. c p r t. aspiratas conspiciamus. ut philosophus. rhetor. theologus. **Christus**: quod gręce per X. qd valet ch & p qd valet r & c qd valet s adiecto titello scribitur: in hac forma. Xpc. Hinc quidam ex nostris Christus per xp c scribendū in fuisse ignoranterq; tra

Christus

didere. K assumpta est: ut inter c & q discrimen faceret. Nulla tamen di tio seu vox latina k scribenda est: licet usus in aliquibus male habeat. Pro q nonunq; antiquiores c scribebant. Sic pro x / c & s vel g & s pone bant. Nunq; ergo post x scribendum est s. Y vero & Z a gręcis mu

23 litterę. tuauit latinitas: propter gręca scribenda quibus nōnunq; utitur y pro 1: & z pro ss duplici posit. Sūt itaq; literę nūero viginti tres: quarū qn que vocales dicte: quia sine alijs plenam vocem efficiunt. scz a. e. i. o. u.

Vocales Reliquę omnes Consonantes: quasi cum vocalibus sonantes. ut b cū e sonat be. Similiter v & i in principio vel medio dictionis si mox voca / sonantes

lis sequitur in vim consonantis migrant. ut valor Iacob. maior. audiui V vero imēdiate sequens g q et f vim litterę perdit: quia nec dyphthō / gon: nec positionem efficit. ut lingua. aqua. suadeo. Consonantes rur

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

sus bipertitur in Mutas & Semi vocales. Mutæ sunt quæ vocali in quâ Mutæ
 desinunt dempta: absq; voce sunt. ut b c d f g k p q r. Cæteræ Semi vocales
 les sunt: quia vocali a qua incipiunt dempta/semi vocæ faciunt. ut l m n r
 s x. Equibus duæ liquidæ sunt. scilicet l et r. quia alicui mutæ adiunctæ Liquidæ
 vocalem præcedentē ancipitem reddunt. ut tenebræ. repleo &c. F autem
 & si more semi vocalium a vocali incipiat/mutis tamen deputabitur: cuj
 dictionē ad instar semi vocalium finire non possit. Ex his quædā in gut
 ture/alij labris/nōnullæ vō a pulsu linguæ circa dentes & palatum for
 mantur: quod labia mea & linguæ deflexionem animaduertēdo/ facile
 intelliges. DIS. Capio. sed in quæ usum assumpse sint ædicto.

De Syllabis. Capitulum quartum. MAG.

X connexionem litterarū diuersæ emergunt syllabæ. Cum em̄ duæ
 vocales iunctæ fuerint: dyphthongos quattuor efficiunt. quarū Dypth
 duæ Primæ Au & Eu & scribi & legi possunt. ut audio euangelii. Postre
 mæ autem duæ æ & œ scribi possunt/ sed legi concessum nō est. ut æneas.
 foedus. Si autem consonans una vel plures vocali associatæ fuerint / va
 rias syllabas causant. ut ba. ca. da &c. Non autem plures tribus vocalem
 in eadem syllaba aut præire aut sequi possunt. Si autē tres præcedant duæ
 sequuntur. ut monstrans. Si tres sequuntur duæ præcedunt. ut stirps. se
 per autē hæc triū prima vltima est l vel r. Quotēcunq; autē sine vo
 cali cōbinatæ fuerint/ syllabam non cōstituunt. Syllabam omnes lité
 ræ incipiunt y dempta: q̄ semper in principio h aspirationem ante se req
 rit. ut ab bos. cos. dos. ex. fur. glos. hic. in. Kalendæ. laus. mons. non. os
 pes. qui. rus sus. tu. urbs. xenodochium hydria. zona. Vocalib⁹ om
 nibus syllabam terminare cōcessum est. ut mensa. cubile. gumi. leo ge
 nu. Consonantibus autem hæc potestas certa lege restricta est. DIS
 Quæ? MAG. B nullius syllabæ finis est. nisi & sequentis initium sit
 ut abbas. Exciipiuntur dictiones cōpositæ ex p̄positione in b terminata.
 ut sublego. obtrecto. obduco &c. C syllabam terminat si sequens a q
 vel c incipiat. ut siccus. quicquā (qd & quidquā dicitur) D in impli
 cibus syllabam non terminat: in cōpositis autem si sequens a d inci
 piat. ut reddo addo. Sed adquire: idcirco: quidquid / in prima syllaba d
 retinent. Si autē sequens syllaba ab s & alia consonante incipiat/ d sub
 trahitur. ut ascendo. aspiro. asto. F tunc syllabā finit: cū sequens ab f
 incipit. ut afficio. Idē iudiciū g subit. ut suggero aggero. H in appoco
 patis syllabā terminat. ut ah. vah ab aha vaha. Proh sine c scribitur.

K in latinis non ponitur. ut sup̄ visu est. L syllabā finire pōt quæ
 curq; consonare sequente: q r k h demptis. ut albus ulcus valde alfeus
 algeo illud ulmus ulna culpa fultit altus silua mulx. M syllabæ / er
 minat: si sequens ab m b vel p incipiat. Vnde & si has consonantes n p̄
 cesserit/ in m muratur. ut ambulo. imperium. immunis. M in seq̄nti
 bus c d f q t in n transit. ut quencunq; tandem. anfractus. nunquam.
 identidem. Si autem n contigerit sequi m / tunc in eadem syllaba

B

C

D

F

G

H

K

L

M

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

erunt. ut damnum scamnum . nunq̃ autem p̃ interponenda est. Si autē
m̃ sequit̃ s̃ vel t̃ interponitur p̃ causā melioris soni . ut complĩ compr̃tĩ.
Inueniunt̃ etiam b̃ c̃ d̃ l̃ r̃ s̃ t̃ ũ consona interposita litteris/ causa soni me
lioris. ut ambigo ex am/ & ago. sicubi ex si & ubi. Prodest ex pro & est.
Dirimo ex di & emo. Obscurus ex ob & cura. Identidem ex idem & idē
Bouis a bos. N. syllabā finit̃ sequēte c. ut truncus. d̃ ut mando. s̃ ut con
fiteor . g̃ ut angulus (si aut̃ ñ sequitur g̃ ip̃m p̃ire nō potest. ut agnosco)̃
ñ ut annus/ solennis sine p̃. q̃ ut inquirō. s̃ ut consitus. t̃ ut mantua. ĩ cō
sona ut cōiunx. ṽ p̃sona. ut conuerto. x̃ ut anxius. Sequēti ṽ o r̃ ỹ titur
in idē r̃. ut corrūpo. Vertit̃ & in m̃ si sequat̃ b̃. m̃ p̃. exēplo ubi sup̃. P
syllabā non finit̃/ nisi ab ea sequēs incipiat ut lippus. Q nulli⁹ syllabę
finis est. R syllabā finit̃ quacunq̃ cōsonante sequente: b̃ dempta. ut
morbus porcus ordo perficiō margo phibeo piuro pluceo carnē car
nis corpus arquitenens / currus morsus artus Xerxes: coruus barizia.
S sequēte s̃ in simplicibus syllabam finit̃ ut assis. Et in cōpositis sequē
te c̃ ĩ p̃ t̃ s̃ ut obscurus discretus discretio displicet destinat dissuo. In sim
plicibus autem sc̃lm sp̃ st̃ sunt eiusdem syllabę. ut Pascua colmus: pro
sper testis. T. tunc syllabę finis est cum sequēs ab eadem initium sumit
ut attinet. T autē syllaba ut ci p̃fertur: si mox alia vocalis sequitur: ni
si s̃ vel x̃ r̃ ĩ p̃cedat. ut gestio mixtio. Dicimus tamen litium a lis & vi
tium a vitis ad differentiam licium & vicium & siqua sunt similia. Ge
nitium autem singularis in nomine: vel secunda persona presentis in
dicatiui in ṽbo facile indicant si hæc & ab his deriuata per c̃ ṽ l̃ t̃ ĩ scribē
da sint. ut ab astuti astutia. amici amicitia. Sitio sitis. facio facis. X syl
laba finit̃ in cōpositis ab ex: sequēte c̃ l̃ p̃ q̃ r̃. ut Excurro/ exlex expecto
exquiro extendo. Y syllabā terminat ut zephyrus. Z quādoq̃ ĩ fine
reperitur. ut achaz. Dicta autē de syllaba quaz alia sequitur intelligenda
sunt Cætera si quę de literarum naturis in mentem venient in processu
suis locis inserenda veniunt. ut in. capi de verborum declinatione &
p̃positiōum compositione. DIS. Oprime. Sed quid demum ex syl
labis fit? MAG. Dictiones. Ex quibus tandem orationem constru
mus. per quam omnem mētis nostrę conceptum alteri indicare cōgrue
possumus. Hinc & dictiones partes orationis dicuntur. Differentia vero
earundem octo generibus deprehenditur: quę sunt. Nomē pronomē ver
bum participium adverbium coniunctio p̃positio interiectio. De qui
bus eodē ordine dissertabimus. Et primo de Nomine:

De Nomine Capitulum quintum. DIS.

Nomen

Omen quid est? MAG. est pars orationis cum casu corpus
aut rem proprie cōmuniterue significans. Omne enim nomē
aut significat rem grossam aliquo sensu exteriori p̃ceptibile:

corpus
res.

& hoc corpus dici. aut sc̃cat ens solo intellectu apprehensibile: & hoc
res appellatur. ut anima angelus. Dicitur autem hæc orationis pars
Nomen: quia res quibus nomen imponitur nominat. DIS. q̃ pacto

Syllaba
ti fit ci

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

cognoscam facilius q̄ dictio nomen sit? MAG Primo per eius vulga
re: cui si addi pōt ein uſ ein ding. nomē est. ut hō ein mensch. album ein
vieiſſz ding. Secundo per eius accidentia. DIS. Quot accidunt nomī
ni? MAG. Octo. scz qualitas: numerus: figura: persona: casus: declina
tio: genus & species. DIS. Qualitas nomī q̄ttuplex est? MAG. Du
plex. propria scilicet & appellatiua: a qua & nomen propriū vſ appellati
uum dicit̄. DIS. Quod est nomen propriū? MAG. qd̄ sc̄at rem
unā alteri nō cōmunicabilē. ut sunt oīa noīa q̄rumcunq; res: propria. ut
Christoferus. DIS. Quod est nomē appellatū? MAG. qd̄ significat
rem p̄ſibus cōmunicabilem. ut hō humanitate; q̄ p̄ſibus cōmunicat̄ signi
ficat. Est & alia penes q̄litate[m] nominis diuſio: i adiectū scilicet & sub
stantū. DIS. Quod nomen est Substantū? MAG. qd̄ significat
rē p̄ modū p̄ se ſtantis. & cognoscit̄ per suū vulgare: cui nō potest addi
vieyb. man vel ding. Nō em̄ dicitur homo/mensch ding. DIS. qd̄
nomē est adiectū? MAG. qd̄ significat suū significatū p̄ modū adia
centis alteri. Et cognoscitur p̄ suū vulgare: cui potest addi i vyb/ man/
vel ding. ut alb⁹ i viſz man alba i viſz fraiv Album ein i viſz ding. DI.
Numeri nominū q̄t sunt? MAG. Duo Singularis & pluralis. DIS.
Quod nomen est singularis numeri? MAG. Cuius vulgari addit̄.
ein. ut homo ein mensch. DIS. Quod nomen est pluralis numeri?
MAG. Cuius vulgari additur vil. ut homines vil menschen DIS
Figure nominū quot sunt? MAG. Duę Simplex & cōposita. DIS.
Quod nomen est simplicis figure. MAG. quod non potest diuidi in
plures partes significatiuas prioris sensus capaces. ut homo. DIS.
Quod nomen est cōpositum? MAG. Quod potest diuidi in plures
partes significatiuas prioris sensus capaces. ut equiferus. DIS. Perso
ne nominū quot sunt? MAG. Duę scilicet secunda & tertia. DIS.
Quod nomen est secundę persone? MAG. Omne nomē vocatiui ca
sus est secundę persone. Alia omīa sunt tertię persone. DIS. Casus no
minū quot sunt? MAG. sex scilicet noīatiuus ḡtūs datiuus acti⁹ vo
catus & ablatiuus: quorum primus rectus dicitur/ reliqui omnes ob
liqui. Per hos casus oīa nomina declinant & p̄ terminationes suas variā
tur. DIS. Quot sunt declinationes nominū. MAG. Quinq;.

DIS. Quomodo cognoscunt? MAG. Penes Ḡtīm vel ablatīm
Nomen em̄ quod habet in ḡtio æ vel in ablatiuo a est primæ declinati
onis. Quod aut̄ in ḡtio habet i vel in ablatio o est secundę. Et qd̄ i ḡtio
habet is est tertię. Quod vero in ḡtio habet us vel in ablatiuo u ē q̄rtæ.
Illud autē quod in ḡtio habet ei diuſim est quintę. DIS. unde cogno
ſcere poſſum qualiter ſingula nomina ſuis aptentur caſibus. MA.
Per regulas ſequētibz metris cōprehēſas: ut meōrē firmitus inſideāt.

De prima declinatione in ſingulari Capitulū. vi.

Vnt rectis primę tres finales ſociatę

Quattuor & voces a vel am iunges ſimul as es

Accidētia
nomīs

Cognitio
Nominis

Qualitas
noīs Pro
pria & ap
pellatiua

nomē sub
stantiuū.

adiectiuū

Numerus

Figura

Persona

Casus

declinatio.

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Omnia huius inflectionis nomina in genitiuo & datiuo singularibus per e quod sit dyphthongo: scribuntur, ut muse vel muse. andree

egina

Ac genitiuus habet cum terno. Quartus in am fit:

Andat a grecus & as: es atq; per en tibi mutes.

Attendas ultra quod rectum nomina neutra

palca

Quartum cum quinto/ similes dant. hic & ubiq;

A quintus. sextus. post es / e. vel a reperimus

Recto qui fit in am: quintum/ sextum quoq; iungam;

In plurali

Luralis primus dabit e: quintusq;. secundus

Arum dat. ternus dabit is: sextusq;. sed abus

Aliquando conciditur syllaba ar de geuitiuo plurali, ut coelicolum
pro celicolarum.

Dant equa mula dea sic filia nata liberta:

Cum domina pariter anima famula quibus abus

Aut is forte dabis: asina sociabis.

As quartus finit: ex dictis prima patebit.

Et ut hec clarius intelligas tibi huiusce inflectionis formā subiiciā s; m
quā reliqua omnia articularibus (pro ut generę exigit diuersitas) ter-
minationibusve. ut datę admonent regulę variatis: declinabis facill /

Mod^o vulgarijandi omnium nominum/ singulos per casus
lgarijandi & numeros cuiuscunq; declinationis fuerint/ facile deprehendes si casu
noim per um officia considerabis: eo quo sequitur modo. ut Nominatiuus om-
suos casus nta agere. Genitiui omnia esse. Datiuo omnia acquiri. Accusatiim om-
nia pati. Vocatiuum vocari. Ab ablatiuo venire/ aut eo mediante va-
ria fieri intelligatur. Ex eo nanq; nominatiuus. per der die das. Geniti-
uus per des der von. Datiuus per dem der juo. Accusatiuus per die den
das. iin. Vocatiuus p du ir vel o. Ablatiuus per mit von us; in fur dur-
ch ve umb s; m rei proprietatem in singulari. In plurali vero genitiu^o
frequenter per deren. & accusatiuus per die. Datiuus & ablatiuus expo-
nitur per denē. Signa autem casuum sunt. Nominatiui. Quis iuer. Ge-
nitiui Cuius iues. Datii Cui iuem. Accusatiui quem iuen. Quid iuas
Vocatiui o. Ablatiui. Quo/ mit iuas/ us; iuas in iuas. In his te exerci-
tatum iri volo & non in vana & curiosa casualium & temporalium reci-
tatione.

Sequitur.

Forma declinationis primę.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

der tisch
Ntio hęc mensa
des tischs

Gtio huius mensę
dem tisch

Dtio huic mensę

In singlri

Actio hęc męsam
du tisch

Vtio o mensa

von dę tisch

Ablatio ab hac męsa

die tisch
Ntio hęc męsę

deren tischen

Gtio harum mensarum,
denę tischen

Dtio his mensis

In pl

die tisch

Actio has męsas

ir tisch

Vtio o mensę

vō denen tischen

Ablatio ab his mensis

De Secunda declinatione Capitulum. vij.

In Singulari.

Vnge secunde tres finales: sex quoq; voces:

Er vel ir um q; vl' ur hinc us: simul eus sociant.

Fit genitiuus in i: formam vult er variari

puer
pueri

magister
magistri

Nam nisi muta preit er i simpliciter sibi iungit.

Et si muta preit: e vocalem remouebit

Celtiber & liber/iber excipias quoq; dexter.

Presbyter atq; later prosper socer asper adulter

Mulciber his iungis: cum de gero vel fero natis.

Et iungo gibber: dat tri vel eri tibi dexter.

vir viri

sat iauri

spondeus

spondei

I sumunt ir vel ur: us in i simul um variantur.

Eus in ei muta. dat eos formatio gręca.

Vnus post ille solus totus quoq; flecte:

Vllus nullus uter: iunges alius simul alter:

Quod dabit alterius. alius quoq; format alius.

diphthon

gon

vir. liber.

templum

domine

laurenti

vincenti

Tertius o posuit: cum sexto. Quartus in um fit

Gręcus us on finit. A dat eus. hinc quintus in en fit

Rectus in er vel in um similem faciet sibi quintum

E facies ex us: fili dic abijciens us.

Sic proprium quod ius habuit. dic agne vel agnus

Et populus popule/deus: & flutiusq; chorusq;

In Plurali.

Plurali Primo quinto simul i sociato.

Armiger
Dapifer
domini
templi
Spodeos
ille illius
un⁹ uni⁹
uterq;
neuter

thidea
thideur
thescus
thesci
o-thescus

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

templa

cōcidit tñ
or syllaba
qñq. duū
p duoꝝ

Attaniē a neutris iunges:orum genitiuis.
Is ternus / sextusq; dabunt: dabit os tibi quartus
Forma secundę declinationis:

In singlri

Ntio hic magister
Gtio hui⁹ magistri
Dtio huic magistro
Actio hūc magistrū
Vtio o mgiſter
Ablatio ab hoc magistro

In plri

Ntio hi magistri
Gtio horū magistrorū
Dtio his magistris
Actios hos magistros
Vtio o magistri
Ablatio ab his magistris

Alia

In singlri

Ntio hoc pomū
Gtio huius pomi
Dtio huic pomo
Actio hoc pomū
Vtio o pomum
Ablatio ab hoc pomo

In plri

Ntio hec poma
Gtio horum pomorū
Dtio his pomis
Actio hec poma
Vtio o poma
Ablatio ab his pomis

Ad instar horū reliqua eiusdē declinationis put rerū proprietas & ge
nus exigunt & vulgarisabis & declinabis.

De tertia declinatione Capitulū. viij.

In Singulari.

aeoclnr
stx.
dogma
monile
virgo

Inales ternę sunt bis quinę sociatę
Et sexaginta voces / dempta tamen vna

Sunt a vel e simul o testes / ac ec sociato.
Vocali cuius In r simul s sociabis.
V tamen n non das. aus / uls / ems: irps quoq; ponas.
Quamlibet s iunge: b vel n / p / vel r preunte.
Vps irs non dices: u solam t superaddes.
Quelibet x preſit: anx / alx aux inx sibi iungit.
Vnx / arx / erx / addo. dant omnes is genitiuo:
Sed diuerſimode / tñ inferius manifeste
Formas ponemus. A primo tis sociemus
E fit is. o dabo nis. homo / cardo / margoq; demis.
Ordo cum virgō nemo / simul excipe / do / go.
Feminei generis: & apollo: teredoq; iungis.
Hec ex o faciunt i breuem. turbo sibi iungunt:
Et caro carnis dat tibi. nomen gentis o curtat.

lac. allea

laus. puls
hyems
ſtirps.
caput

monilis
ſermonis

dogmatif

albedo
rubigo

Saxo
ſaxonis

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

Lac lactis ponit:allecallecis habebit.

Is post I pono: sed lis mel fel sociabo.

salis:
Iohelis.
Solis
vigilis
consulis

Alis dicelis olis longas genitiuis.

Hastrubal hinc demis Hanibal quoq; sal sibi iungis:

Curtas dicis ilis & ulis. saul hinc tibi demis.

Ex an facanis; ut titan: vel dabit anos.

nominis.

En fit inis: firen lien enis dant: quoque ren splen.

Delphin delphinis: & in ln non plura videbis.

demonis.

On sibi copulat is. quædam peregrina dabunt tis.

calcaris

R capit is. epatis dat epar: sed far dabo farris.

uberis.

Imber cum natis demis. nam mutat r in ris.

martyris.

Ter quoque mobile: cer iungas celeberq; saluber.

arboris

Vtuntur lege luther panther que later que.

turturis

Ether cum crather stater his coniunge character.

alaceris

Cor cordis donat. in oris semur ur tibi format

Huicebur atque iecur iunges: robur simul addes.

Iupiter atque iouis dat: iter tineris facit ex ter.

Producas aris: nectar iubar hinc remouebis

Cum natis par: lar bostar cæsar simul aspar

Corripiatur eris: iris acuris associabis.

Crather dematur: panther quoq; ver mulier fur.

Oris dic longam. sed demas propria quædam.

Et rhetor Castor arbor marmor simul æquor.

licophrō.
Eglocerō
sulpon
decebris
nouēbris.
Pater tris.

impar.
dispar

ut Atlas.

virgilias
adis ados

ciuitatis

Ex as fac atis: elephas as mutat in antis.

Et diamas adamas gigas: & propria iungas.

Vas vadis & vasis dic mas maris: as dabit assis.

As in adis Pallas vel ados mutat quoq; lampas.

Archas cum græcis: his patronymica iungis.

sedes dis.

Es fit is: attamen es vertunt in icis comes ales.

Cespes equez palmes gurges fomes pedes hospes:

Limes cum miles trames sospes q; satelless:

Antistes poples diues celestq; superstes:

Cum stipes veles prestes prostes simul obstes:

ii

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Interstes substes:& hames termes quoq; merges.
 Sed teres interpræes hebes indiges addito perpes
 Es formant in etis:impes præpes sociabis.
 His aries paries abies seges & teges addes.
 Sic etiam longam facit inquires & lebes addes:
 Magnes atq; quies locuples q; tapes simul agnes:

coha: es Hæres cum natis præes merces as dat in edis:
 Sic pes curtat edis:sed apes apis associabis.

Datq; ceres cereris: æs eris consociabis.

Et quod dat sedeo formabit idis genitiuo:

ais. Is non mutabis genitiuo: sed lapis aspis

Is mutant in idis:bolis & dyplois chlamys ægis

Et pixis cuspis iaspis tapisq; parapsis

Pyramis & phillis & talia plura videbis.

priamis p Cum græcis multis:his patronymica iungis
 amidis v

priados Quæ formant in idos quandoq; suos genitiuos.

Vt genesis,multa dant is vel eos quoq; græca.

Et quædam seruant normam:vel idis sibi formant;

Vt cassis tigris iris tibris paris isis.

Istis iunge thetis:vel dat thetios genitiuis.

Dant in eris cucumis vomisq; cinis quoq; puluis:

Lis litis quinis quiritis glis dabo glitis:

Ei glissis gliris:dis ditis consociabis.

Præbet inis sanguis sardis pollis sociabis.

Semis pars assis cum sit:semis sis habebit:

Sed pro dimidio nunq; variabile credo.

mos oris Oris fac ex os longam:curtam dabit arbos:

Cos dos pos q; nepos otis dant atq; sacerdos

Sed pos curtat otis:custodis dattibi custos.

Hæres formabit herois:bos bouis adde.

Deuorat os oris quidquid lucratur os ossis.

Glos glossis lignum vetus est de nocte serenum:

Flos est glos gloris:glos glotis scemina fratris.

præes
presidis

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

fortius
fortioris.

tempus
temporis

Ex us fiat oris: quod comparat o tibi longat.
Sed formant in eris venus & vetus & scelus addis
Vellus viscus olus opus & foedus latus ulcus:
Sidus pondus acus glomus & genus: addito vulnus
Munus funus onus. udis q̄ palus dat & incus:
Intercus dat utis curtam: longamq̄ iuuentus:
Et quod dat seruus: virtusq̄ salusq̄ senectus
Vris dat tellus: monosyllaba consociamus.
Sed sus iungo suis: & grus gruis annumerabis:
Dat pecus hæc pecudis: pecus hoc pecoris sibi iungit:
Laus laudis donat: & fraus fraudis sibi format

ut seruit⁹
chus rus

celebs bis
princeps.
principis.

plebs
stirps

Bs s demit: & ps is sibi iungit
Ebs eps e mutant in i: si polysyllaba fiant:
Aucupis exēpitur ex auceps quod reperitur.
Formant a caput eps: ex eps ipitis velut anceps:
Puls pultris ponit: & hyems hyemis sibi iungit.

mēs mētis
ars artis

Ns s demit: & rs tis quoq̄ sumit:
Quod cor componit vel pendo s remouebit.
Dis capit. & iungo frons lens glans tis ve tenento
Atq̄ quod uncia dat s demit: cis quoq̄ sumit.
Cum natis fit iens in euntis: iunge quiensq̄.

vecors dit
libripēs lī
bripendis

rediens
redeuntis
quincuns
caput itis

Ambio sub lege manet: atque superbio iunge
Vt inutas in itis. & x mutabitur in cis:

Iudex icis

Si tamen e teneant super x polysyllaba mutant
Hanc in i. sed lodex i longat. & e tenet exlex.
His iungas veruex. & lectilis atq̄ supellex.
X ingis dat rex: iungas lex grex quoq̄ remex.
Sic græcum format ut spinx: vel gos sibi donat.
Dic senis & noctis & coniugis & niuis addis.
Hinc reliquos formo tibi casus a genitiuo.

S remouet ternus. is in em mutat tibi quartus Dūs
Im dat maguderis peluis sitis sic & cōhlipis Ablūs
Vis buris tussis tibris cum tigris erynnis:

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Treueris & tongris tripolis sirris simul iris:

Istis adiungo dans is vel eos genitiuo:

Vt genesis frenesis. & in im bene plura videbis.

æthera.
acra

Quædam latina mutant is in a quasi græca.

Em dat & im turris restis puppisq; securis.

Par quintus recto: tñ s quædam remoueto Vtius.

Vt pallas palla tibiris iris sint quasi græca.

Formatur sextus in e. sed tñ excipiemus Ablatiuus

monile
alacer ala
cris cre.

Cum fit in e rectus: istis is & e sociemus.

Acer is ciungis & al alis & addis ar aris:

Hæc is in i vertunt. dans im quarto sibi iungunt

Gausape prelepe prenefte q; cepe foractie:

Hinc hanibal totular sal demas hastrubal & far:

Nectar epar cum lar boftar cæsar iubar aspar.

Dant e vel i sextis fascis piscis simul ignis

Et postis fustis vectis lactisq; securis

Cum turris restis puppis quoq; mobile iungis.

ga tantm
habent e.
decembri
septembri

His reliquum demas: hospes sospes superaddes.

Degenerast uber iungas. e vel i dabit imber:

Attamen i natis tantum dat: iungis aprilis

quintilis iungas: & sextilis superaddas.

cardinalis

Cardi cum nalis: iungas simul officialis.

Habentia genitiuū silez ntio: vñ i solā i ablatio: & q terminantur in
us vñ rs p is qñ terminant accusatōs pñes: pñertī q iū hñt i gñō plī.

In plurali

Pluralis primus is in es: format quoq; quartus:

Et quintum socia: sed dant is in a tibi neutra:

Præter quæ donant i sextis hæc ia formant.

Et quæ dant e vel i: tamen hinc amplustra retracta:

Ludicra vel vetera: quod comparat atq; retracta.

Is in ium vertit genitiuus. & hinc tibi demis
quod fit in a vel in o quæ dant is in um genitiuo.

U simul ul iungas n & r. simul as superaddas

ut sūt pro
pria in is:
hñtia gñm
silez ntio.
ut neapof

fortis te
tribunalis
calcaris
maguderā

scz oīs ge
neris filit
apatia. ru
dis tñ ad
iectm i tñ
substm ab
etm habz

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

lapidum arictum	Cum crescunt dabimus istis is & es simul os us.	inuenit & apium.
	Et panis soboles apis & canis indole proles :	
	Cum procures fruges iuuenis volucris q̃ penates.	
	His græcum iungo: dans is vel eos genitiuo.	heresum vatum.
	Laus fraus puls iungo: simul s b p præunte.	
	lungis hyems: consorsq; cohors: caput his superadde.	
artificum locupletū	Complex atq; senex. X fixum iungito suppellex.	
	Ex istis demas caro. quod sit in ar sibi iungo.	p̃ter cæsar cæsarum;
alacrum	Acer is e: præter celer. his addas simul imber :	
	Cor simul: as affis: mas vas q̃ vadis quoque cum glis.	
	Lis dos ac ab os: plus trabs plebs scobs sociabis.	
	Anceps cum socijs: urbs daps seps stirps sibi iungis	
	Et nix nox addo calx lanx arx atq; suppellex.	
	Atq; boum dicas quoq; bobus. & u capit ales.	ut alitū

amantum tū. sapien tū vel iū	Vm præbent ans ens vel ium: sed ium dabo glans dens	
	Et gens mens. Ternus in ibus dabit is quoq; Sextus.	

Forma declinationis tertiae

	Nrō hic & hec & hoc felix	hi & hæ felices & hæc felicia	
	Grō huius felici	horū & harū & horū feliciū	
In s̃ri	Datio hui felici	his felicibus	In plī
	Actio hūc & hāc felicē & hoc felix	hos & has felices & hęc felicia	
	Vocatiuo o felix	o felices & o felicia	
	Abltio ab hoc & ab hac & ab hoc ce. lci.	ab his felicibus	

Eiusdem declinationis alia forma

	Nrō hic lapis	hi lapides	
	Grō huius lapidis	horum lapidum	
In s̃ri	Dtio hui lapidi	his lapidibus	In plī
	Actio hunc lapidem	hos lapides	
	Vocatio o lapis	o lapides	
	Abltio ab hoc lapide	ab his lapidibus	

Eiusdem declinationis alia forma

	Nrō hoc dogma	Hæc dogmata:	
	Grō hui ⁹ dogmatis	horum dogmatum	
In s̃ri	Dtio hui ⁹ dogmati	his dogmatibus	In. plī
	Actio hoc dogma	hæc dogmata	
	Vtio o dogma	o dogmata	
	Abltio ab hoc dogmate	ab his dogmatibus	

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Eiusdem declinationis alia forma.

	Nō hoc cubile		hæc cubilia
	Grō hui⁹ cubilis		horum cubilium
In ſri	Drō huic cubili	In plī	his cubilibus
	Actio hoc cubile		hæc cubilia
	Vrō o cubile		o cubilia
	Ablatio ab hoc cubili		ab his cubilibus

De quarta Declinatione. Capitulum nonum. In ſingulari.

Quarta dat us rectis. genitiuis us quocq; quintis
Præbet & u recto quem noli flectere primo.
Ternus ui finit, um quartus. sextus in u fit :

In plurali

Pluralis primus dabit us: quartus quoque quintus
V dictis dabimus. ua præbet uum genitiuus.
Ternus sextus ibus dant. sed ficus tribus arcus
Ante bus u ſeruant: portusq; veru ſpecus addam:
Et lacus & partus acus & quercus pœnus artus.

Forma inflectionis quartæ.

	Nō hic fructus		hi fructus	hæc gentia
	Grō huius fructus		horꝝ fructuū	horꝝ geniuū
In ſri	Drō huic fructui	In plī	his fructib⁹	his genibus
	Actio hunc fructū		hoꝝ fruct⁹	hæc genua
	Vocatio o fructus		o fructus.	o genua
	Ablatio ab hoc fructu		ab his fructib⁹	ab his genib⁹

De quinta Declinatione. Capitulum decimum. In ſingulari.

Quinta dat es rectis: Sed præbet ei genitiuus :

De ternis.

Em quartus. quintus dabit es. e Sextus habebit.

In Plurali

Primus plurali dabit es: qui vult ſibi ſubdi
Quatum cum quinto. tribues erum genitino.
Tertius & sextus ſemper formantur in ebus.

Forma quintæ Declinationis.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

	Nō hęc species		hęc species
	Gē huius species		harum specierum
Inf 3ri	Dēo huius species	in p 3ri	his speciesibus
	Actio hanc speciem		has species
	Vocatio o species		o species
	Ablatio ab hęc specie		ab his speciesibus

De declinatione compositorū. Ca. undecimū.

respub
lica.

Constans ex rectis penes hos ambos variabis.

Non sicalter utrum declines: nec leopardum.

legislato

Constans ex recto simul obliquo variato:

Ex recti parte sed non variabile quodq;

sibifoli

Constans obliquis.

DIS. Breues quas iam tradidisti declinationū regulas alta mente reposui. Nunc demū de genere te absolvas. MAG. Gñā nominū sex sunt. sc; Masculinū Femim Neutrū Cōmune Omne pmissuū qd & epiche nū dicē sub uno articulo utrūq; sexum importans. & dubiū siue incertum. DIS. Penes quid cognoscitur genus nomis? MAG. Penes si gnificatiū & terminationes ut regulę sequentib; metris cōcluse inducūt Ea tamē lege. ut regulę gñales a spēalibus sint exceptiones.

De nominum generibus in generali. Ca. xij

patet
petrus
mater
Anna

Ars maribus iungat quodcunq; vinum tibi signat

Femineis iungas per quæ signas mulieres.

Mancipium neutro dabis: & scortum sociabo:

Communi iunge sexum quod signat utrumque.

Quæ fiunt propria flu: men: ven: pone marina.

Hęc dabit arboribus. sed fructibus hoc sociamus.

Mas oleaster erit: dumus & rubus associabis.

Hoc siler est herba: siler hic donat tibi vina.

Hęc sit auelana nux glans castanea ficus.

Triplex mobilibus genus ut vult ars sociamus.

De genere nominum primæ declinationis. Capitulum tricesimum.

A manet in prima mulier. des mammona pasca

Neutris. & manna neutrum. mulierq; polenta:

Adria Planeta maribus dabis atque cometa.

De genere noim secundę declinationis. Ca. xiiij.

Rhenus.
Ianuarius
Boreas

Quæ fiunt propria flu: men: ven: pone marina.

Hęc dabit arboribus. sed fructibus hoc sociamus.

Mas oleaster erit: dumus & rubus associabis.

Hoc siler est herba: siler hic donat tibi vina.

Hęc sit auelana nux glans castanea ficus.

Triplex mobilibus genus ut vult ars sociamus.

De genere nominum primæ declinationis. Capitulum tricesimum.

A manet in prima mulier. des mammona pasca

Neutris. & manna neutrum. mulierq; polenta:

Adria Planeta maribus dabis atque cometa.

De genere noim secundę declinationis. Ca. xiiij.

.i. nomia
fluviorū:
mensū &
ventorū
sunt gene
ris mascul

mensa

Pirus
Felix
Fortis.

liij

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

scamnum
Leuir
Liber
pannus

Vm neutrū facies: mulierum nomina signes.

glicerium
custochiū

R simul us: quæq; maribus sociata secundæ.

Fœmina damascus: domus ac humus atque papyrus

Aegiptus vannus & dipthongus: colus. aluus.

Aluus cum byssus eremus paradiscus abyssus

Porticus & methodus synodus nardus hiacinthus:

Artus cum delus & carbasus atque phaselus:

Costus cristallus & Ciprus: iunge smaragdus.

Hoc vulgus pelagus. quandoq; fit hic paradiscus.

methadof
methaduf

Os græcum saepe mutatur in us muliebre.

De genere nominū tertiæ Declinationis. Ca. xv.

DICATE neutrum tertiæ.

Lectio.
albedo
filigo.

A verbis cuncta per io vel nomine sumpta

Et nomen do go præbens inis in genitiuo:

Dona fœmineis. Mas ordo cardo teredo:

Stellio gurgulio cum margo pugio iungo.

Vnio cum socijs ut ternio confociabis

In reliquis mas o. caro sed mulieribus addo.

mel sel:

L neutrum pone. dic sal hic & hoc retinere.

Et sol mas dices. cui quod fit in an bene iunges.

flumen

Neutrum nomen in en esto. sed fœmina siren.

Mas est ren cum splen pecten q; lien ve hymenque.

Delphin mas esto. cui quod fit in on sociato.

Hæc sindon dicas. iunges per quæ loca signes.

Quæ dya siue gera componit sint tibi neutra.

Tantundem neutræ. totidem plurale fit omne.

Ar neutrum ponas: sed sit lar cum sotular mas.

Et simul or sociata maribus. tamen excipe multa.

Zinziber atque piper neutris dabis atq; papauer:

Sic dicas verber iter uberi iunge cadauer:

Vesper ver ruder his spinter iungito iuger:

Et suber tuber. sed fœmina sit tibi linter.

Hæc dicas arbor. hoc æquor cor quoq; marmor

ador

hoc est uo
mina emi
nata in di
cate / sūt
neutri gñis
si sunt in
flectionis
tertiæ.

L
An
En

in
On

Dæmon.
Babilon.

Em
Ar
Er

Or

dyapason
geralogo
dion
calcar.
aer. color

cancer p
morbo

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

Irpir sunt neutra: vox gaddir consocianda.

guttur. Vr neutris iungas: maribus fursur lemur addas.

Raromas murmur. hic & hæc vultur quoq; turtur.

ciuitas Hęc dat nomē in as. tñ hic sit vas vadis & mas: As

Neutrum vas vasis: huic phasq; nephas sociabis.

ales alitis. Est crescens mas es: sed compos foemina merces Es

Magnes atque quies seges atq; teges: dabit hoc es

Præter mas verres: tibi cætera sint mulieres.

ouis Fœmineis dabis is: hic caulis iunge molaris. Is sedes

auis. Fascis cum piscis postis fustis quoq; vectis:

Ignis cum crinis panis callis quoq; funis:

Vnguis cum mensis amnis cum follis & ensis.

Anguis cum collis orbis torquis quoq; corbis:

Et penis sentis vermis torrisq; sementis:

Glis gliris sanguis puluis vomis lapis axis:

Atq; cunis callis. canis hic simul hæc sociabis:

Finis cum clunis dubio generi sociabis.

mos Hic dat nomē in os. hęc glos cos dos: hic & hęc bos OS

flos Os oris neutris dabis: os ossis sociabis

Et chaos atq; melos argos logos annumerantur.

tempus Vs iungas neutro quod oris vel eris genitiuo Vs.

ulcus Dat. mas esto lepus. hæc des reliquis. dabit hic mus.

Hic dat & hæc tibi sus. hoc virus pus. dat & hic grus.

Neutraq; sunt ius thus rus: his coniungito crus plus

Laus fraus puls pones & hyems inter mulieres.

plebs S sit foemina b vel n p vel r sibi iuncta:

mens lūge calib; serpens maribus: mōs fons quoq; pons dens:

scops. Et partes assis torrens seps annumerabis:

ars Anceps præbebit dubium: si t adeps sociatum.

Stirps bona plantauit stirpem qui vina creauit.

iudex. E super x ubi dant hic: si polysyllaba fiant.

Hæc forfex forpex vibex obexq; supellex:

Addis ibex carex. dat hic & hæc ve silex quoq; cortex:

virtus
seruitus
Solut
hoc acus
aceris

LIBRIRPIMI TRACTATVS PRIMVS

lex fax Hæc iunges reliquis: grex mas q; calix sociabis:
nox, nix Et phornix fenix mastixq; cilix quoq; varix
nux Et ramix thorax prædictis annumerabis.

Pars pedis hic calx dat: hæc sed latomus sibi iungat.
 De genere nominū quartæ declinationis. Cap. xvi.

V dabitur neutris: esto cornu tibi testis.

fructus Quartæ nomen in us dabit hic: dant hæc manus idus
 Porticus atq; tribus acus & domus associamus.

Hic tenet hæc ve specus: illi penus associemus.

De genere noīm quintæ declinationis. Ca. xvii.

Species Fœmineis socia quæcuncq; dabit. tibi quinta.
Facies.

Hic dabit hæc ve dies: dant hi tantūmodo plures:

meridies Si componatur semper maribus sociatur.

De Etheroclitis. Capitulum xviii. **MAG**

Cce paucis admodum regulis nominū genera secundū decli-
 nationū ordinem tradidimus: præter hæc tamen sunt alia noīa
 q̄ etheroclitā. i. diuerse declinata dicūt: quorū scilicet & genus & inflec-
 tio diuerſa reperiūtur. e qbus magis usitata seq̄ntib⁹ regulis enumerāt.

Ista solent quarta variari siue secunda

Cum lauro quercus pinus cornus quoq; ficus:

His colus atq; domus penus & lacus atq; tumultus

Ornatus passus cantus cetus specus ortus

Is vel us ista suis dices dare compositiuis

Cera iugum limus animus simul arma bacillus

Et colus & annus.

Cum norma neruum cum freno collige cliuum.

Vas vasis ternam tibi dat: plurale secundam.

Dat Iesus um quarto: reliquis u semper habeto.

Dat moyses moyſi moysen moyseq; sexto.

Vis vires: astu natu tantūmodo sexto.

Ambo duocq; notes. flectasq; domum sapienter

Tolle me mu primo numero: mi mis q; secundo.

Est iocus at loci: loca haltheus & locus adde.

Dit rastum rastros. sic coelum. sic quoq; porrum.

imbecillif
vꝑꝛs iner
mis vꝑꝛs
perennis
perennus
enormis
vel us
decliuis
vel us

sincerus &
ris. subli
mis vꝑꝛs
Exanimis
vel us

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

Os vel a dat frenum filum claustrum qꝫ capistrum.
 Topica buccolica simul intubus arbutus adde;
 Palsua carbasus altile pergamus atqꝫ supellex.
 Dic zizania dic qꝫ georgica rhetoricorum:
 Hæc primo numero sunt scemina: pluraqꝫ neutra.
 Dindima pilea supera trenera sibila iunges
 Ismara gargara menala sic infernus auerna.
 Hæc primo numero sunt mascula: pluraqꝫ neutra:
 Dic sponsalia milia moenia dic simul exta:
 Ilia dic arma semper pluralia neutra.
 Primates proceres vepres manesqꝫ penates
 Artus maiores trene lactesqꝫ minæqꝫ
 Plurali maria tantum tu flectere debes.

Plurali numero tantum tu flectere debes
 Inducias latebras thermas idusqꝫ Kalendas
 Exuias nonas ferias nugas quoqꝫ scholas
 Excubias & diuitias diras quoqꝫ cunas
 Stare licet nequeant metro tamen hic residebunt
 Liberi quirites facetiæ nuptiæ nundinæ
 Inferi cum posteris & blandicias sociabis.
 Inficias sic insidias sic inferias qꝫ
 Et tenebras opes furias quoqꝫ reliquiasqꝫ
 Deliciasqꝫ minas sentesqꝫ chelas phalerasqꝫ
 Parcas illecebras nares gratesqꝫ foresqꝫ
 Venetias thebeas athenas similesqꝫ.

Quis
 Omnis
 Alter

Quæ quærunnt quæ distribuunt referuntqꝫ negantqꝫ
 Infinita quoqꝫ casu caruere vocante.

DIS Num & plura sunt huiusce ordinis nomina? MAG. Sunt
 & quidem multa. u: Quisquiliz: Exquiliz: exequiæ: manubiæ: indu-
 uia. Sed ea oia ponere superuacaneū visum est: cum ex his plurima apud
 antiquiores & centiores ve & in casibus & numeris reperiantur: quibꝫ
 ab alijs carere tradita sunt. ea quoqꝫ quæ supra tradidimus pluralia: nō
 nūqꝫ in. si sunt repta. relictis igit̃ his: specie ultimū noīs accūs videā?

De Specie. Capitulum decimū nonū: MAG
 Pedes nominū duplex est: scz primitiua & deriuatiua. DIS. quæ

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

noia dicuntur primitiue species. MA. q̄ a nullo deriuant. ut pater mater
DIS. q̄ sunt deriuatiue sp̄ci. MA. illa q̄ ab alijs deriuant. qd cum fiat
multis modis / nō tam necessarijs q̄ varijs: ego tibi solum de cōparatiuis
patronymicis & verbalibus utilioribus dicere p̄tendo. Et primo

De Comparatione Capi. xx DIS.

cōparatio

Vidē est comparatio. MAG. est rei ad rem assimilatio. DIS.

Quib⁹ nomib⁹ accedit comparatio. MAG. adiectis dūtaxat:

quorū sc̄arū pōt augeri aut minui. quorū sc̄z vulgari additur

noch vel aller. Nam cōparatiu⁹ p̄ noch & suplatiu⁹ p̄ aller vulgarizand⁹

est. Nōnunq̄ vero p̄pria appellatiō capta cōparat⁹ (& si impprie) ut Ne

comparatio =
nis grad⁹

roneronior. Salomō salomonior. DIS. Quorū sūt cōparationis gra

duz. MAG. Tres Positiu⁹ cōparatiu⁹ & suplatiu⁹. DIS. Ad horum

formatiōes perge. MAG. Positiu⁹ a nullo formatur sed alijs format⁹

ab eo. DIS. Quomodo. MAG. Nam omis positiu⁹ aut est secū

dē declinatiōis aut teritię. Si igit̄ positiu⁹ fuerit secū dē declinatiōis: cō

paratiu⁹ format⁹ a ḡtio singulari addendo or in fēmīo & masculino vel

us in neutro. Et suplatiu⁹ addendo s & simus. ut doct⁹ doctior doctius

doctissimus. Omis itaq; suplatiu⁹ in simus p̄ duplex describit̄. Si autē

positiuus terminat⁹ in er suplatiu⁹ fit a ntō p̄ additiōem rimus. ut niger

nigerrimus. Omnis suplatiuus in rimus r̄ geminat⁹ dempro plurimus

Excipiunt⁹ bon⁹ melior optim⁹. Malus peior pessimus. Paruus minor

minim⁹ Magn⁹ maior maxim⁹. Multus pl⁹ (in neutro tantū) pluri

mus. Celsus celsior summ⁹. Dexter dexterior dextrimus. Sinister siniste

rior sinistimus. Beniuolus beniuolentior beniuolentissimus. Maliuo

lus maliuolentior maliuolentissimus. Simili modo cōposita a facio. ut

mirificus magnificus. Sic & cōposita a loquor. ut doctiloquus: breuilo

quus vaniloquus Amicus amicitior amacissimus. Sic pudicus & im

pudicus. Omnis comparatiuus in tior vel in tius t̄ seruat⁹: si positiuus t̄

habeat: ut fortior fortius: aut csi positiu⁹ habeat c. ut felicior felicius.

Si vero positiu⁹ fuerit teritię declinatiōis: tunc comparatiuus format⁹ a

datiō addendo or & us. ut forti fortior fortius. Et superlatiuus a geniti

uo addendo simus. ut fortis fortissimus. Cum vero positiuus termina

tur in r̄ superlatiuus fit a ntō p̄ additiōem rimus. ut saluber saluberri

mus. Excipiuntur iuuenis iunior senex senior adolescens adoleseentior

absq; suplatiuo. Veus tveterior veterrim⁹. diues ditior (a dis ditis) ditis

simus. Facilis facilior facillimus. Sic agilis agilior agillimus. gracilis

humilis: similis & ab his cōposita. ut difficilis dissimilis. quæ omia ha

bent duplex ll in superlatiuo. Item ea quæ in eris terminant⁹ & in neu

tro in e seruant regulam eorum quæ in r̄ terminant⁹. ut Celeber bris bre

celeberrimus. Excipiuntur in utraq; declinatiōe nomina in us vel is

terminata habentia vocalem ante us vel is. ut pius / dubius / egregius /

tenuis / arduus &c. quæ omnia comparatiuum p̄pter nimium vocalem

hiatum non habent. Sed pro eo positiuū cū aduerbio magis sumunt⁹

Positiuus

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

ut magis dubius magis arduus &c. Horum in cōparatiui quāq; inueniunt. ocyor. ocyllimus sine positiuo. nequā nequior neqssimus. Nec lateat ab aduerbijs quibsdā & ppositionibus p aduerbijs positris cōparatiuū & suplatiuū cadere. ut ab extra exterior extremus. Sup̄ superior superius. Intra interior intimus. Citra citerior citimus. ppe ppior proximimus. Proximior vō a pximus ē: qd cōiūctum sciat. Ante anterior sine ne suplatiuo. Pridē prior primus. Vltra ulterior ultimus. Infra inferior infimus. Post posterior postremus. Et a verbo Detero deterior deterrimus. Irregularitatē cōparationis quo ad significatū: vulgarizādo gradus facile depræhendes.

De Patronymicis Capi. xxi. DIS.

Atis lucide de gradibus cōparatiōis dīsseruisti de patronymicis si quid habes: in mediū deducas. MA Nomē patronymicum dicimus: qd a ppijs nomibz patrū auzq; fratiz locoz ve deriuatū significat cum gtiō sui primitiui filium vel nepotem filiā vel neprim: aut certi loci gentē. DIS. Hæz qso formatōes silērio haud præceas: MAG. Oē patronymicū termianē in des: is: as: vel ne.

Patronymicum

Primā a genitiuo mutando e in a & addendo des. ut Aeneq; Aeneades. Anchisæ Anchisides. Vsu tamen dicitur Anchisiades.

In Ea

I. & fit patronymicū corripiendo i & addendo des. ut Priami Priamides.

Patronymicum Secundē II duplex & fit patronymicū mutādo ul a genitiō timū i in a & addendo des. ut Menetius qui termi Menetij Menetiades.

natur in Ei. fit patronymicū mutando ei in i longam & addendo des. ut Pelei Pelides. Tī dei euphoniæ causā Titides facit.

Tertiā a datiuo addendo des. ut Nestori nestorides a Nestor. Inuenitur tamē Scipiades pro scipioni des. Et hæc oīa sunt masculīni gñis & primę declinationis. ut Anchises Nōnulli tñ ipā i dēio & abltio plibus in ibij finiūt.

Patronymica in is vel as fiūt a patronymicis in des subtracta de syllaba ut priamides priamis: virgiliades virgiliās. Dicit tamē eneis peneas: & peleis p pelis. Sic poere nōnunq; patronymicis syllabas addūt de murt: aut mutant. Hæc omnia sunt gñis fēmī. & eoz declinatio tradita est inter nomina tertię declinationis. Patronymica in ne: quę rariū repiunt. fiunt a gtiō p additiōem ne. ut adraustus adraustine: nereus nerine mutādo ei in i. & ab acrisius acrisione dicit vel acrisine. Oīa hñt i vel o ante ne: & sunt gñis fēmī. Et declinant ut greca in e q in oībz casibus habent e demptō gtiō q habet es. Et actiō qui habet em vel en. Et tñ de patronymicis sine greca qpelitteratura taliū & formatōes & inflectiōnes s; m p cisionē intelligi nequnt. verbalia videamus.

Is.
In As

In Ne

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

De Verbalibus Capi. xxij. DIS.

Nomen
verbale

Or
Trix.

Sor.
Vs
Io

Tiuus.
Men
Mentū

Ax
Ex
Bilis

Omē verbale qd dicitur MA. qd descendit a verbo cū quo & sibi
rudinē significatōis retinet. DIS Per quē modū fit talis verba
liū a v̄bis descēsus? MAG per modū multiplicē: eo q̄ v̄balia sunt dī
uersa. Quādā em̄ terminant in or: & descēdūt ab ultimo supino muta
ta u in or: ut doctū doctōr. Et hęc dese formā verbalia in trix. p mu
tatiōem tor in trix ut doctōr doctrix. Excipiūt nutritrix qd s̄m hanc re
gulā esset nutritrix Sed v̄balia in sor/sistr formant ab ultimo supino mu
tādo u in or. ut lusu lusor. nec dese formāt verbalia in trix p̄ter tonfor
quod format tonstrix. & exulfor exultrix. Verbale autē quod in us ter
minat q̄ itē declinatōnis. sistr ab ultio. supino descēdit addita s lra. ut visu
vīl. Sed v̄bale i io finitū: descēdit sistr ab ultio supino mutatā u in io. &
scribitur p t ut lectu lectio. Excipiunt v̄balia v̄borg: primē cōiugatio
nis q̄ habēt in supino itū vel ctū nā talia non terminant in itio vel ctio:
sedatio. ut veratio p̄statio cubatio domatio sonatio donatio crepatio
fricatio. sectio tñ frequētius repitur q̄ secatio. Sed v̄bale in tiuus mu
tat u ultimi supini in i: & assumit uis. ut amatiuus. verbale in men fit a
secda p̄sona p̄ntis indicatiui mutando s in men. ut regimē a rego regis.
cui si ad. s̄t cum sit regimētū. sic documē documētū &c. Verbalia autē
in axab eadē secūda p̄sona descēdūt mutādo ultimā syllabā i ax. ut vo
ro voras vorax. Sistr fit de v̄balib⁹ in ex. ut rex lex latex. Verbalia autē
in bilis mutāt secūde p̄sonę ultimā lram i bilis. ut amabil. Ea tñ q̄ sunt
secūde inflectionis mutāt e in i. ut docibilis. p docebilis &c.

De Pronomine Capi. xxij. DIS.

p̄nomen

q̄re p̄no
mē inuētū

Indecim
sunt p̄no
mina

Ronomē qd ē? MAG. p̄sorōnis q̄ p̄pprio noīe uni⁹ cui⁹q̄ rei
ponit & certā s̄cat p̄sonā. DIS. ob id ergo p̄nomē dicit eo q̄
p̄noīe ponit. MA. Sane qdē infer. DIS. Supflua ē hęc p̄sorōnis
cū loco ei⁹/noīe p̄ q̄ ponit uti possum⁹. MA. Argumentū hoc tu ip̄e
solues: si cās inuētōis. p̄noīs aniaduueris. DIS. quas igit ob cās in
uentum est p̄nomen? MAG. duas propter causas necessitatē videli
cet & cōmoditatē. DIS necessitatē ostende. MAG. Nam cū oīa
noīa ex supradictis sint tertię p̄sonę idemptis vtis qui sunt secūde p̄
sonę cum verbis primę aut secūde p̄sonę construi non potuer: neces
se ergo fuit repire p̄nomina primę & secūde p̄sonę quę huiuscemō
di defectum suplerent. DIS. in hoc argumentū meū solutum esse in
telligo: cū loco p̄noīs p̄mę p̄sonę: nomē p̄ quo ponit: poni possit mini
me. Sed de cōmoditate qd sentias explana. MAG. Cū ei⁹sdē rei i ora
tione sepi⁹ mentionē facere placuerit/loco noīs eius/cōmode p̄nomie
utimur: ne ei⁹sdē noīs repetitio crebra/legētib⁹ aut fastidiū aut dubiū
ingerat: dicentes Ajax venit ad troiā: & idē fortiter pugnavit. poi⁹: q̄
Ajax venit ad Troiā & Ajax fortiter pugnavit. DIS. Possunt ne pro
noīa certo cōprehendi nūero? MA p̄nt. DIS. q̄t sunt? MA. quinde
decim scz ego tu sui ille ip̄e iste hīs meus tu⁹ su⁹ noster vester nostras

p̄pter n
cessitatē

p̄pter cō
moditatē

p̄nomin
gentilia

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

& vestras cū suis cōpositis & cōdeclineis: quorū duo ultima gentilia dicta sunt: eo q̄ gentem significant. ut nostras: id ē de nostra gēre. DIS. Quomodo differunt pronōmina inter se? MAG. quia quādā sunt relatiua: quādā demonstratiua. DIS. quæ sunt relatiua? MAG. pronōmina quæ ad p̄dictę rei memoriā nos remittunt (ut sunt is suus ip̄e & sui) Relatiua liqua omnia demonstratiua sūt: quia p̄ ip̄a aliquid demonstramus. Ille demonstratio vero utriq̄; explet officiū: p̄ quorū faciliori memoriā hosce accipe verbi-
Ille relati-
uum & de
mōstrati.
accidētia
pronōmis

sus. Is suus ip̄e sui referunt. sed cetera monstrant. Ille refert monstrat non facit hoc aliud. Soler & ip̄e: nonnūquā discretiue repiri. ut finis in ip̄so exordio cogitandus est. DIS. pronōmini quot accidūt? MAG. septem scilicet: Species numerus figura persona genus casus & declina-
pronōmis

tiō. DIS. Species pronōminū quot sunt? MAG. duę primitiua & deriuatiua. DIS. Quæ & quot pronōmina sunt primitiue speciei? MAG. octo scilicet ego tu sui ille ip̄e iste hic is. Reliqua septem sunt
pronōia pri
mitiua

deriuatiue speciei: quia a tribus primis deriuant. DIS. p̄ quē modū? MAG. a genitiō singulari mei: fit meus a um. a genitiō pl̄i nostri: vel
deriuatiua
 nostri. fit nostra a um & nostras. Et a genitiō singulari tui: fit tuus tua tuū. Et a genitiō pl̄i vestrę vel vestri: fit vester vestra vestrū & vestras. Et a genitiō utriusq̄; numeri sui: fit suus a um. Et hæc deriuatiua p̄sonas duplices possidentis sc̄z & possēssi important. ratiōne cui⁹ quādam a Donato dicunt ex utraq̄; parte (possidētis sc̄z & possēssi) singularia. ut meus tuus suus: Quædam vero pluralia ex utraq̄; parte ut noster & vester quod quidem de resignata intelligit cū utrobq̄; vox sit signif. cās.

DIS. Numeri pronōim quot sunt? MAG. Duo: quēadmodū in no-
Numerus
persona

mine dictū est. sui tamē utriusq̄; numeri est. DIS. personę pronōminū quot sunt? MAG. tres: sc̄z prima secunda & tertia. DIS. Quot & quæ pronōmina sunt primę personę? MAG. unū sc̄z ego cum suis cōdeclineis. DIS. Quot sunt secundę personę? MAG. unum sc̄z tu cum suis cōdeclineis & omib⁹ vr̄is. DIS. Quæ & quot sunt ter-
Idem
Idē idem

tię personę? MAG. omnia alia. DIS. Figure pronōminū quot sūt? FIGURA
FIGURA

MAG. duę: quēadmodū de nomine dictum est. S; hoc te scire volo: p̄
FIGURA
pronōia cō
ponunt i
recto

noia nūq̄; i recto p̄pōi ut istic istec istoc: abiste & hic &c. Ego ip̄e tu ip̄e
FIGURA
in obliq̄

Idē ex is & demū a q̄denti dē q̄d aliquando aduerbiū est. & frequenter
FIGURA
in obliq̄

significat. Aliquando vero pronōmina in obliquo cōponūt. ut me me te
FIGURA
in obliq̄

te se se: quæ acti & ablatiui casus sunt. Se se vero utriusq̄; numeri est. ec.
FIGURA
in obliq̄

cum ec̄cā eccos eccas: ab ecce & eum eā: eos eas: pro ecce eū eā: & ecce eos
FIGURA
in obliq̄

eas Ellum ellam ellos ellas. ab ecce & illum illos illas illam. Dicimus
FIGURA
in obliq̄

& me ipsius tu ipsius sui ipsius me ipsum te ipsum se ipsum. &c. Sunt
FIGURA
in obliq̄

præterea syllabę quædam quæ pronōminibus adiunguntur. ut me te a: Me
FIGURA
in obliq̄

pte. DIS. Quibus pronōminibus adiungitur met? MAG. Ego & su
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te
FIGURA
in obliq̄

met. DIS. q̄b⁹ pronōibus addit te? MAG. huic pronōi tu. ut tute. Te

PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Ce	tui postea addit met. ut tute met: in nro & vno solū. DIS. Quibus autē adijciētes? MA Oībus casibus pnoīs hic hēc hoc in octo desinētibz. ut huiusce hosce hasce hisce dicimus & illiusce istiusce & Therēti ⁹ illā cine pūlit. DIS. Quibus pte adijciētes? MAG his gncq; ablatiuis mea tua sua nostra vestra. dicēdo meapre tuapte suapte nostrapte & vestrapte. inuenit & ne pnoībus interrogatiue addita. ut hocine ē humā nū factū? i. ē hoc nē? Silr & istis dictionibus quis & qui (quas Donatus inter pnoīa posuit) varie syllabae adijciuntur. De quibus hēc nota
Pte	tra metra. Cū quis nā q; piā sine q; cōiunge putat quā: Dā vis cūq; libet q; sine qs retinet. ut quis nā? qnā? qdnā vel qdnā: qsq; qq; qdq; qu: piā qpiā qd piā vel qd piā. quis puras qputas: ed puras Quis quā: quā quā qd quā vel qd q; Quidā. qdā. qddā vel qddā in neutro p dd duplicatū quiuis. quis qduis vel qduis. Quicūq; qcūq; qdcūq; Quilibet qlibet qdlibet vel quidlibet. cōponitur & unus cū qsq; dicēdo unusq; & qs cū si ut siquis. cū ne ut nequis cū alius. ut aliq; cū re: ut reliquis. cū nū: ut nūquid cū quis ut quisquis: q; qd q; cū en ut enquis enqua enqd ul'
Quis & Qui	enquid. DIS. Gñā pnoīm q; sunt. MAG. Quinq; scz masculinū: semim: neutq; cōe & oē. DI. q; pnoīa sūt masculinī gñis? MA Ille ipse iste hic: is noster vester me ⁹ tu ⁹ & su ⁹ . DI q; sūt semī gñis? MA. Ille ipse ista ista hēc ea nostra vestra mea tua sua. DIS. q; sunt neutri gñis? MA Illud ipsū (nec dicē ipsud: antiquitus. n. dicebat ipsus. ipa ipm) istud hoc id nostrę vestrū meū tuū suū. DI. q; sunt cōis gñis. MAG. nostras & vestras. DI. quę sunt omīs gñis? MA Ego tu sui. DIS. Calus Calus pnoīm q; sunt? MA Sex. qui & nōm. tū Q uattuor exceptis pnoīa nulla vocabis. tu meus & noster nostras hęc soia vocant. D. declinatio Declinatiōes pnoīm quot sunt? MAG. hęc quę sequunt. Sciēdū tū pronomīnibus. in declinādo articularia nō pponi.
Genus	Ego mei v ⁹ mīs mihi mea me. nos nrm p nri nobis nos a nob
Casus declinatio	In s;ri Tu tui vel tis tibi te o tua te In plī vos vrm vel vri vobis vos o
In s;ri	Sui sibi se a se Sui sibi se a se (vos a vobis)
In s;ri	Ille illius illi illum ab illo. Illi illoz illis illos ab illis
In plī	Illa illuz illis illas ab illis Illa illoz illis illa ab illis
In plī	Illud illius illi illud ab illo. Illa illoz illis illa ab illis
In plī	Simili modo declinatur Ipse ipsa ipsum. Iste ista istud.
In s;ri	Hic huius huic hunc ab hoc. hi horum his hos ab his.
In plī	Hęc huius huic hanc ab hac. hęc harum his has ab his.
In plī	Hoc huius huic hoc ab hoc. hęc horz his hęc ab his
*	Is eius ei eum ab eo. * ei eorum eis eos ab eis
ad si dici deberet	In s;ri Ea eius ei eam ab ea In plī Eę earum eis eas ab eis
	Id eius ei id ab eo Ea eorum eis ea ab eis

hi & his p
simplex i:
& hę p si
plex e scri
buntur.

Meus mea meum Tuus tua tuum. Suus sua suum declinantur sicut albus alba album. Excepto q; meus habet in vocatiuo mi.

Noster nostra nostrum Vester vestra vestrum declinantur sicut niger nigra nigrum. Nostras & vestras declinantur sicut ciuitas.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

In sꝛi Quis vel qui cuius cui quēa quo vel a qui
 Quæ vel qua cuius cui quā a qua vel a qui
 Quod vel quid cuius cui quod vel quid a quo vel a qui
 Qui quorū quis vꝛ quibꝫ quos a quis vꝛa quibus
In pꝛi Quæ quarū quis vel quibus quas a quis vel a quibus
 Quæ vel qua quorū qꝛs vel qꝛbus qꝫ vel qꝫ a quis vel a qꝛbus
 Sic & eorū cōpositā pꝛter qꝫ quibꝫ ī ntō qd qd ī actio: & qꝫ quo ī ablatiuo
 Siquis reliquīs aliquis nūquis ī femio ī ntio hnt a. ut siqua reliqua
 nūqua. &c. Istic īstec īstoc declinant solū ī casibꝫ ubi c retinent dempꝫ
 to dari ī singulari. hic & hęc nostras vrās & hoc nrāte vrāte. gꝛtio huiꝫ
 nostratis vestratis: sicut noīa tertię declinatiōes ī as.

Eccum	Eccos	Ellum	Ellos
In sꝛi Eccam	in pꝛi Eccas	in sꝛi Ellam	in pꝛi Ellas

Hęc de pꝛnoīe consequēs est ut verbū pꝫcurramus:

De Verbo. Capitulū Vicesimū quartū:

Vid est verbū. MAG. est pꝫoratiōis cū tꝫpꝫibus & modis sine Verbum
 calu agere aliquēd/ aut pati/ aut neutꝫe sꝫcās. Dicta est aut hęc pꝫ
 oratiōis. verbū: eo qꝫ aere verberato lingua formet. DIS. Ea
 rōne omīs pꝫoratiōis vꝫbū dici posset. MAG: Sane qꝫdem hęc tñ pꝫorō
 nis pꝫ excellentiā sibi hoc nomē vēdicabit quia eo frequētīꝫ utimur. cū
 sine vꝫbo pꝫfecta cōstitui nō possit oratio. Eius autē naturam nō tā dīoe
 quā diuisiōne cognoscemꝫ. Vñ oē vꝫbū aut ē substantiū vꝫīm vel ad- verba sub
 iectiuū. Et rursus vꝫba substantiua tria sunt. scꝫ sū sio & existo. Vꝫia qꝫn- stantīua
 qꝫ sunt scꝫ nūcupor appellor vocor nominor & dicor. Reliqua vꝫo oīa vocatiua
 adiectiua sunt. Ex quibꝫ tñ aliqꝫ sūpꝫem vim hnt cū substantiuis & votiō
 de quibꝫ infra. Et ampliꝫ adiectiua sunt duplicia scꝫ pꝫsonalia & impꝫso/
 DIS. Quæ vꝫba sunt pꝫsonalia? MAG. qꝫ ī pꝫnti indicatiui termi- pꝫsonalia
 nant ī o vel ī or (defectiuis & anormalis exceptis de quibꝫ infra) ut
 amo loquor. & iugant pꝫ tres personas. Et hęc rursus sunt duplicia scꝫ
 actiua & neutra. Actiua quidē oīa sunt quibꝫ cōueniēter addi pōt ille actiꝫ
 ioannē. & pꝫnt vulgarizari pꝫ i vird. ut amo ioannē: sequor ioannē: amor Neutra
 ich i vird liebgehebt/ seꝫr ich i vird nach geuolgt. Neutra vꝫo sūt quibꝫ
 actiꝫ ioannē addi nō pōt: nec vulgare i vird recipiūt. ut sto luctor. nō. n.
 dicimꝫ sto ioannē: luctor ioannē. DIS. qꝫ sunt impꝫsonalia. MAG.
 qꝫ ī pꝫnti indicatiui termiant ī tur vel ī t. Et solū ī tertijs personis impꝫsona-
 iugant. ut statur accidit. Hęc aut rursus dꝫia sunt: quia oīa impꝫsonalia
 ī tur sunt passiua: & vulgarizantur per man. ut statur man stat. vel es
 i vird. ut statur es i vird gestandē. Sed impꝫsonalia ī t sūt actiua. & vulga-
 rizant pꝫ es ut licet es zimpꝫt. Excipiunt impꝫsonalia ī t qꝫ descendūt a fa-
 cio: cū cōponit cū alijs dictōibus qꝫ pꝫpōe. ut hnt fatis sit: male sit quæ
 passiua sunt. DIS. a quibꝫ verbis descendūt ipꝫsonalia. MA. ab acti-
 uis neutralibꝫ tñ dempto miseret. qꝫ venita vꝫbo deponē tali misereor.

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

ubi accēna DIS. Verbo quot accidit? MAG. octo scz genus numerus figura
ra tps psona mod^o cōiugatio & forma. DIS. Gñā vborz q̄t sunt?
genus MAG. quinq; scz actiuiū passiuiū neutrz cōe & deponēs. DIS. quod
actiuium vbu est acti gñis? MA. qd termiat in o & accipiēs r facit ex se passiuiū
passiuium ut amo amor. DIS. qd verbū est passiuiū? MA. qd termiat in or &
neutrum depra lrār, redit i suū actm. ut amo amo. DIS. qd vbu ē neutru?
MA. qd tmiat i o nec pōt accipere & facere ex se passiuiū. ut sto. stor. n.
nō diciē. & hēc sūt aut neutra pura. ut sto. aut substantiā: ut sū (qd solum
neutropas nō termiat in o) Aut neutropassiua: sic dicta quia in pto & tpibus for
sium, matis inde habent vocem passiuiā. in pñti tñ & inde formatis neutralē
seruāt inflectiōem. ut sunt audeo cum soleo fio quoq; gaudeo fido. Prā
deo mereo p̄dictis simul annumerabis. aut passiua neutra. Sic dicta q̄a **passiuium**
sub voce neutrali passiuiā habēt sczatiōem. ut sunt vapulo veneo exulo **neutru**
cōmune fio. DIS. quod vbu est cōe? MA. qd in or desinit nec r dimittit: ac
tionē & passionē sczans. ut sunt largior experior veneror moror oscu
lor horror. crimior amplector interptor hospitor adde. DIS. qd ver
deponens bu est deponēs? MAG. qd i nor desinit nec r dimittit actiōem vel pas
sionē sczās. ut luctor loquor & silia. DIS. numeri verborz q̄t sunt? **numerus**
figura MAG. de nūero & figura verborz dicendū ē ut in noīe. DIS. Tpa **tempus**
verborz quot sunt? MA. quinq; scz pñs: ptm̄ imperfectū: ptm̄ pfectum
persona ptm̄ plusq; pfectū: & futurū. DIS. psonę verborz q̄t sunt? MA. tres
modus scz prima secunda & tertia. DIS. modi vborz q̄t sunt? MA. quinq;
scz indicatiu^o ipatiu^o opratiu^o iūctiu^o & infinitiu^o. q̄ lōge ab ipsona
li differt. Ille em̄ sine verbo adiuncto pfectū sensū n̄ gñat: sz vbu impso
nale. ut amare & amā. DIS. Cōiugatiōes vborz q̄t sunt? MAG. **conjugatio**
Cōiugatiōes verborz regulares sunt q̄truo scz prima secunda tertia & q̄rta.
prima DIS. qd vbu ē primę cōiugatiōis? MA. qd habet a longā añ re in infi
nitio vel ri ut amare amari. DIS. Quod verbum est secūde coniugationis? **secunda**
tertia MAG. quod habet e longam ante re vel ri in infinitio. ut
docere doceri. DIS. Quod verbum est tertię cōiugationis? MA.
quod habet e breuem ante re in infinitio: vel i solam sine r. ut legere legi
DIS. Quod verbū est q̄rte cōiugatiōis? MAG. quod habet i lon
gā añ re vel ri in infinitio ut audire audiri. hoc aut̄ facilius dephendes
si uniuscuiusq; cōiugatiōis formā cū regulis mox subiūgēdis memorię re
posueris: p̄terita & lupina (quæ magis variāt) szm̄ reglās formabis. Et
quinq; tpa a tenore p̄teriti deriuabis. unde Ram sem rim ro se formabit
preteritumq;.

De Prima coniugatione Regulæ Capitulum. xxv.

De preteritis

amaui

Xas fac aui præter dedit & stetit a sto

Et cubui / plicui / micui / fricui / secuiq;

Et domui, sonui, tonui, crepui, vetuiq;.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

Cum iuui: laui: necui: dic atq; necaui.

Datq; xui nexo cubui dic atq; cubaui

Aui dimico dat vel ui: sic increpo format.

multiplico
replico

Aui preteritum plico dat cum nomine iunctum :

Hoc sine prebet ui: tamen & reperitur in aui.

Confrico cum resero: formantur sepe per aui

Stoq; stitiq; stitum dat natis. excipe circum.

Nota Do cū cōpositis huius inflectionis corripit da. ut circūdare:
media correpta. pessundare: venundare.

De Supinis

Aui preteritum semperq; supinat in atum.

amatum

Sed lauo dat lotum iuuo iutum potq; potū

Docq; datum dat stoq; statum: nexo quoq; nexum

Sonitum

Quod dat ui dat itum frictum sectum quoq; nectum

De Supinis deponentalium

A tum prima dabit per deponentia semper:

Luctor

luctatume

Forma Primæ coniugationis in Actiuo

In Indicatio

Presenti Amo amas amat

ptō imperfecto amabā bas bat

In 3ri in ptōperfecto Amaui uisti uit.

ptō plusq;perfecto amauerā as at

Futuro Amabo amabis bit.

In plī

Amamus amatis amant.

Amabamus amabatis bant.

Amauimus uistis erūt vel ere

amaueramus eratis erant

Amabimins amabitis bunt.

In Imperatio

In fin Presenti ama et caret prima psona

gari i Futuro Amato tu amato ille.

Amemus amate ament.

Amemus atote anto vel ātote.

In plu

rali

In Optatio utinā

pñti & ptō imperfecto Amarē ares aret

ptō perfecto & plusq; amauissē sles slet

Futuro Amem ames amet

In 3ri in

Amaremus etis rent.

Amauissemus uissetis uissent

Amemus ametis ament.

quāt qmē
nus re.

In plurali

In Coniunctiuo Cum

Presenti Amem ames amet.

ptō imperfecto amarem res ret:

ptō perfecto amauerim ris rit

ptō plusq; amauissem sles slet.

Futuro amauero ris uerit.

In 3ri in

In plī

Amemus ametis ament.

amaremus amarētis amarent.

amauerimus eritis amauerit.

amauissemus uissetis uissent.

amauerimus ueritis uerint.

cū dū qmē:
nisi si quā

uis licet

q; q; dōec:

priusquā

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

In Infinitiuo. qui est sine numeris & personis .

In Præsenti & præterito imperfecto Amare. pro pfecto & plusq̃ pfecto
amauisse. Futuro amatum ire vel amaturum esse.

Verbum Impersonale

Præsenti Amatur

præterito imperfecto amabat

indicatio i pro pfecto amatum est vel fuit.

præterito plusq̃ amatum erat vel fuerat

In Futuro amabitur.

Præsenti Ametur

ipatiuo i

Futuro Amator.

Præsenti & pro imperfecto Amaretur

Optatiuo utinā i pro pfecto & plusq̃ amatum esset vel fuisset

Futuro Amaretur

Præsenti Ametur

præterito imperfecto Amaretur

In Coniunctiuo cū i præterito pfecto amatum sit vel fuerit :

præterito plusq̃ amatum esset vel fuisset

Futuro amatum erit vel fuerit.

Infiniriuo in

Præsenti & præterito imperfecto amari .

pro pfecto & plusq̃ amatum esse vel fuisset

Futuro amatum iri

Gerundia Amandi Amando Amandum.

Supina Amatum Amatu .

Participia presens Amans. Futurum Amaturus .

Forma Primæ coniugationis in Passiuo

In Indicatiuo

Præsenti amor amaris vel amare amatur.

pro imperfecto Amabar amabaris vel are amabatur.

In 3ri in pro pfecto Amatus sum vel fui es vel fuisti est vel fuit.

pro plusq̃ amatus erā vel fuerā eras vel fueras erat vel fuerat

Futuro Amabor amaberis vel amabere amabitur

Præsenti Amamur amamini amantur

præterito imperfecto Amabamur amabimini amabantur

In pli in pro pfecto amati sumus vel fuim⁹ estis vel fuistis sunt &c

pro plusq̃ amati eram⁹ vel fueram⁹ eratis vel fueratis erāt &c

Futuro Amabimur amabimini amabuntur.

In Imperatiuo.

In sin pſenti amare amet
gulari Futo amator tu &c

In plu Amemur amemini amentur
rali Amemur amamior amantor

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

In Optatiuo ntinam.

In s3ri io pñti & ptō īpfecto amarer eris vel & c amaremur emini āmarentur. In pli in
ptō pfecto & plusq; amat⁹ essem & c. amati essemus vel fuissē⁹ & c.
Futuro amer eris vel ere etur amemur amemini amentur.

In Coniunctiuo Cum.

In s3ri in pñti amer eris vel ere etur amemur amemini amentur
ptō īpfecto amarer eris rere vel retur amaremur amaremini rentur
ptō pfecto amatus sim vel fuerim & c. amati simus vel fuerimus & c. In pli in
ptō plusq; amat⁹ esse3 vel fuisset & c. amati essemus vel fuissē⁹
Futuro amatus ero vel fuero eris & c. amati erimus vel fuerim⁹ & c.

In Infinitiuo

Præsenti & præterito imperfecto Amari
In Præterito perfecto & plusq; amatum esse vel fuisse
Futuro amatum iri.

Præteritum Amatus

Participia

Futurum Amandus.

DIS. Quare Imperatiuus caret primæ personæ in singulari & non in plurali? MA. Quia nemo sibi ipsi soli imparat: iō caret prima perso / nā in singulari. sed possum⁹ nobis ipsis cū alijs imperare: ideo habet pri mā in plurali. Capitur tamen Imperatiuus frequenter de p̄catuue: cū in / feriores superiorib⁹ loquant^r. Imperatiu⁹ etiā præteritū non habet: q̄a ad præteritū nō est consiliū / imperiū aut de p̄catio. Præter h^c ope p̄ciū est ut omes p̄sonas singulos per modos & tempora vulgarizes: uti iā a me audisti. Et non modo per verba huius inflectionis / ver⁹ etiā per omnia seq̄ntia id eū quantū latinitati conducat experientia docebit

De Secūda Cōiugatiōe. Cap. xxvi. De Præteritis.

De veo forma vi. ferbere bui facit aut vi.

Connixi vel conuiui conuiueo format.

Illud format ui cuius non est veo finis.

Nil vieo. Cieo ciui, quieoq; quieui.

Sueui vel suctus iussi sorpsiq; buiq;

Luxi vel mulsi risi suasi simul arsi

Stridi: sedi: vidi: dicq; pepenq; sponondi.

Atq; toton: momor & gavius: iungitur ausus.

Prandi pransus dic. auxi: luxi: simul alsi:

Fulsi cum mulsi. dic ursi iungito tursi:.

Cum terfi: fleui: leui: pleui, sed oleui

Docéo
Docui

sicut & in
dulsū ab ī
dulgeo cō
positū ab
algeo

Moueo
moui
Ferveo
Ferbeo

Pendeo
Tondeo.

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Aut olui/cleui/solitus/manſi,neo neuī
 Dans a per i maneo dat ui careatq; ſupino
 Nil liqueo/torſi/dic heſi/meſtus ui dat

De Supinis

At ueo vi per tum:cautum factum vel adultū
 Que dant preferita per ui caruere ſupinis
 Ni faciant in itum:teneo tentum quoq; doctum
 Genſeo dat cenſum:ſed itum ſua compoſitiua
 Miſceo dat mixtum frictum vel frigeo nullum
 Pauca ſupinantur præter ſex neutra ſecundę
 Dat pateo paſſum careo caritum quoq; caſſum
 Pareo prebet itum/licet ac oleo/taceoq;
 Format itum:doleo noceo placeo ſoleoq;
 Et valeo.valitum ſic format torreo toſtum
 Diſi ſum:xi ctum:ſed tum dat ſorbeo vel ptum
 Dic tamē indultum vel ſum.mulſum quoq; mulctum
 Dic ſedeo ſeſſum:tortum torſum:quoq; gauſum

De Supinis Deponentialium

Altera curtat itum:tueor tutum:mifereri
 Dat ſertum:reticq; ratum:fateor quoq; faſſum
 Nil medeor format:mereo rmerui meritum dat
 Sequitur forma ſecundę cōiugationis in Actiuo

In Indicatiuo

Doceo doces docet.	Docemus docetis docent
Docebam bās bat	Docebamus bātis docebant.
In ſgri Docui docuiſti it	In plī Docuiſ docuiſti erūt vꝑ ere
Docueram ras rat.	Docueramus eratis erant
Docebo docebis bit.	Docebimꝰ docebitis docebūt.

In Imperatiuo.

In ſin Docedeceat	In plu Doceamꝰ docete doceant
gulari Docero tti ceto ille	rali. Doceāus cetote ento uꝑ entōte

In Optatiuo utinam

Docerem res ret.	Doceremꝰ ceretis cerent.
In ſgri Docuiſſem ſtes ſſet.	In plī Docuiſſemꝰ ſſetis ſſent.
Doceam ceas ceat.	Doceamus doceatis doceant.

p gauſuz
 ppter. car
 men.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

In Coniunctiuo Cum.

	Doceam ceas ceat.		Doceamus doceatis doceant.
	Docerem ceres ceret.		Docerem ⁹ doceretur docerent
In 3 ^{ri}	Docuerim ris rit	In pl ⁱ	Docuerim ⁹ cueritis docuerit.
	Docuisssem sses sset.		Docuisssemus ssetis ssent
	Docuero ueris cuerit		Docuerimus cueritis cuerint.

In Infinitiuo

In p^{re}senti & p^{re}terito i^{mp}fecto Docere. P^{re}terito p^{re}fecto & plusq^{ue} p^{re}fecto Docuisse. Futuro Doctum ire vel docturum esse.

Verbum Impersonale, In Indicatiuo

	Presenti Docetur		Presenti Doceatur
	P ^{re} terito i ^{mp} fecto docebat		
In 3 ^{ri}	P ^{re} terito p ^{re} fecto doctū ē &c	ipatio	
	P ^{re} terito plusq ^{ue} doctū erat v ^{el} fuerat		Futuro Docetur
	Futuro Docebitur		

Optatiuo utinam in. P^{re}senti & p^{re}terito i^{mp}fecto Doceretur
p^{re}terito p^{re}fecto & plusq^{ue} doctū esset vel fuisset
Futuro Doceatur.

In Coniunctiuo cum in. P^{re}senti Doceatur
P^{re}terito i^{mp}perfecto Doceretur
p^{re}terito p^{re}fecto Doctum sit vel fuerit
p^{re}terito plusq^{ue} p^{re}fecto Doctum sset vel fuisset
Futuro Doctum erit vel fuerit

Infinitiuo in

P^{re}senti & p^{re}terito i^{mp}perfecto doceri.
P^{re}terito p^{re}fecto & plusq^{ue} doctū esse.
Futuro Doctum iri. (vel fuisse.
Participia p^{re}sens ut docens. Futur^{us}/docturus Gerundia Docendi
Docendo Docendum. Supina Doctum Doctu.

Forma secunde cōiugationis in Passiuo In Indicatiuo

	Doceor doeris vel ere etur.		Docemur docemini docentur
In 3 ^{ri}	Docebar baris vel bare batur.		Docebamur bamini bantur
	Doctus sum vel fui es &c.	In pl ⁱ	Docti sumus vel fuimus &c.
	Doctus erā vel fuerā eras &c.		Docti eramus vel fuerāus &c.
	Docebor beris vel bere bitur.		Docebitur bimini buntur

In Imperatiuo

In singulari p^{ar}te Docere doceā Futuro Docetur tu docetur ille.
In plurali p^{ar}te Doceamur amini antur. Futuro Doceamur emini⁹ etor

In Optatiuo utinam

	Docerer doceretur vel ere etur		Doceremur emini ⁹ entur
In 3 ^{ri}	Doctus essem vel essem eses.	In pl ⁱ	Docti essemus vel fuisssemus ⁹
	Docear docearis vel are atur		Doceamur aminini antur

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

In Coniunctiuo Cum

Docear eris vel are doceatur	Doceamur doceamini doceat
Docerer eris vel ere doceretur.	Doceremur doceremini ent.
In s;ri Doctus sim vel fueri sis &c.	In p;ri Docti simus vl fuerim⁹ &c.
Doctus essem vel fuisset &c.	Docti essem⁹ vel fuisset⁹ &c
Doctus ero vel fuero eris &c.	Docti erimus vel fuerim⁹ &c

In Infinitiuo.

pñti & pñtō imperfecto Doceri.	pæteritum doctus.
In pñtō pñcto & plusq; doct⁹ esse ul fuisse	
Futuro Doctum iri;	Futurum Docendus

Participia

De Tertia cōiugaciōe. Cap. xxvij. De preteritis

Le feci:ieci:lexi:spexi:quoq; fodi:

Fugi cum cepi.rapui.sapuicq; cupiui.

Licio
allicio

Et quassi/cussi.peperi/simul elicuiq;.

Semper uo dat ui : preter struxi quoq; fluxi.

Pluui siue pluui.

Dic scripsi:nupsi:lambi:scabiq; bibiq;. Atq; scobi

Dic dixi:duxi:vici:pauui:quoq; creui.

Noui/pesco/cui:didici:nil glisco/poposci.

Ici/conquexi parsi dic atq; peperci.

Do dat di preter rasi vasi quoq; lesi.

Rosi cum lusi/trusi/clauso/quoq; plausi

Cedo cecidi cedoq; cessi iunge pepedi

Findo fidi dat scindo scidi quoq; fudi

Prendo/didi/cecidi/tutudi/fidoq; filus

Tendo/tetendi/pendo pependi/sidoq; nil dat

A do composita ternæ dant di geminatum

Sic dabit abscondo vel/di. si diuido format

Go dat xi per x/preter sparsi quoq; versi

Merfi cum terfi/legi/fregi/simul egi

A lego xi tria dant:intelligo.diligo.negli.

Dant tango tetigi,pepigi dat pango pacisci

Iungere dat pegi/canto panxi:stimulare

Dat pungo pupugi:punxi punctos numerando

Formabit traxi traho/formabit veho vexi

accuo
arguo

pando:
pandi

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

a pello cel lo fallo ve llo fallo pfallo & tollo a pono g ¹ gno cano. tēno ster ^{no}	Lo dat ui prēter pepuli ceculi ue/ fefelli Salli cum psalli vulsi velliue tulicq; Mo dat ui. prēter emi. pressi quocq; dempsi: Compsti/ cum prompsi/ sumpsi Dic posui/ genui/ cecini/ tempsti/ quocq; strauī A cano composi ta per ui formantur & entum. Spreui cum creui fini/ leui quocq; liui. Dic strepui/ scopui/ rupi/ repsi quocq; clepsi Scalpsi/ cum sculpsi/ carpsi: tu iungito serpsi. Formabit liqui/ linquo: format coquo coxi. Gessi/ dicussi verri/ versi ue. cucurri. Triui quesiui seui sero dat seruiq; Atq; tuli sero dat: nil vel funi furo format So format liui. si viso/ calefso facfso Pinso sui format . Dat necio pectio xui. xi. Dic flexi plexi . Dic stertuit. addito verti. Datq; sui meto dat tiui peto. mittoq; misi. Sisto steti neutrum: statui dat transierit dum. Solui cum volui. dic caluiq; vitocq; vixi Nexo xui per x formabit/ iungito texo. De Supinis. Bi vel ui dat itum/ dat vi tum/ demitur inde Raptum/ consultum/ cultum/ textum quocq; sertum. Et pistum/ messim/ pexum/ necio quocq; nexum. Occultum questum: tibi sincopa format & altum. Dicq; satum/ pastum: soluo vel voluo dat utum. Ag vel cognosco dat itum. sic infero conser. Vo per ui dabit utum. dic ruitumq; rutumq; Ci vel gi: cum qui vel xiq; supina dat in etum. Dic factum/ iactum/ victum/ tatum/ sil acium. Discoq; posco citum fugitum fictum quocq; fractum. Mictum cum pictum: rictum coniungito strictum. Et fixum fluxum frixum: seu dicto fluctum.	Lo ut colo Mo ut gemo a pmo de mo como No promo. su mo. Po Quo Ro gero. vro uro curro quæro. So. ut lacesso: ctio flecto ster To to verto Vo Xo institū con sistū assero
---	---	---

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Cum flexum pexum vel plexum iungito nexum

Dant pepigi pegi pactum panxi quoq; nullum.

Di cum li ri si cum ti dat sumq; supino

Dic scissum fissum passum seu dicito pausum:

Cum cussum cessum flossum: tutudi quoq; tussum.

Stum dat edo vel sum. sed itum dant a dare nata.

Abcondoq; simul dat itum vel sumq; supino.

Tentum vel tensus: peperit partum paritumq;.

Dic falsum: pulsum: culsum: latum quoq; falsum:

Excelsum: vulsum: cursum: cauo innigito cautum.

Dic tortum: torsum: gestum: missum simul ustum.

Mi pi psi dabo prum: tamen dicito captum.

De Supinis Deponentalium.

Disce supina dare per deponentia ternæ:

Actiui finge vocem: formaq; per ipsam

Mortuus & gressus: passus: fretus quoq; fructus:

Et fructus: tuitus: lapsus: nascor quoq; natus:

Iratus iungo: pactus simul atq; profectus:

Vltus cum naetns: experiectus vel adeptus.

Addito cōmentus: simul oblitus quoq; falsus:

Fungor habet functus formant loquor & sequor utum

Questus cum nixus seu nixus: iungitur usus/

Nil format vescor: nil formabit reminiscor.

Sequitur forma tertiæ Coniugationis.

In Indicatio.

In 3^{ia} in
p^{re}senti Lego legis legit
p^{re}terito imperfecto legebā bas bat
p^{re}terito perfecto legi legisti legit
p^{re}terito plusq; legeram legeras at
Futuro legam leges leget.

In p^{re}si
legimus legis legunt
legebamus legebatis legebant
legimus legistis erunt vel ere.
legeramus legeratis legerant.
legemus legetis legent

In Imperatio

In sin in p^{re}teriti lege legat

In plus legamus legite legant

gulari in futuro legito tu ito ille rali legamus itote untote vel utote

In Optatio utinam

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

In 3^{ri} in pñti & pñto ipfecto legeres et legeremus legeretis legerent
 pñto pfecto & plusq̃ legissetes et. Inpli legissemus legissetis legissent
 Futuro legam legas legat. legamur legatis legant

In Coniunctiuo Cum.

In 3^{ri} in Præsenti legam legas legat. legamur legatis legant
 pñto ipfecto legeres legeret legeremus legeretis legerent
 pñto pfecto legerim legeris it. Inpli legerimus legeritis legerint
 pñto plusq̃ legissem si es sset legissemus legissetis legissent
 Futuro legero legeris legerit legetimus legeritis legerint.

In Infinitiuo

Præsenti & præterito imperfecto legere.
 In Præterito perfecto & plusq̃perfecto legisse
 Futuro lectum ire vel lecturum esse.

Verbum Impersonale. In Indicatiuo

In Præsenti legitur
 pñto ipfecto legebatur
 pñto pfecto lectū est vel fuit Opratio pñti & pñto ipfecto legeretur
 pñto plusq̃ lectū erat vel fuerat pñto pfecto & plusq̃ lectū esset
 Futuro legetur. Futuro legatur (vel fuisset).

In ipara pñti legatur.] præterito imperfecto legeretur
 tiuo diuñtio cū pñto pfecto lectū sit vel fuerit
 Futuro legitor. pñto plusq̃ lectū esset vñ fuisset
 pñti & pñto ipfecto legi Futuro lectum erit vel fuerit.
In Infini/ præterito perfecto & plusq̃perfecto lectum esse vel fuisse
 tiuo Futuro lectum iri.

Gerundia legendi: legendo: legendum. Supina lectum: lectu.
 Participia presens ut legens: Futurū ut lecturus. In gerūdijs nōnunq̃
 e in u & iñ. ut finitū regundorū p regendorū. Familię herciscundę p her
 ciscendę: ab hercisco quod est diuido.

Forma Tertiæ coniugationis in Passiuo.

In Indicatiuo

In 3^{ri} in pñti Legor legeris vel re itur. legimur legimini leguntur
 pñto ipfecto legebar aris vñ re t. legebamur amini antur
 pñto pfecto lectus sum vel fui Inpñi lecti sumus vel fuim⁹ estis &c.
 pñto plusq̃ lectus eram vñ fuerā lecti eram⁹ uel fueramus &c.
 Futuro legar legeris vñ ere et legemur emini entur

In Imperatiuo

In singulari in Præsenti legere legatur: legitor tu legitor ille In pñi le
 gamur legimini legantur. futuro legamur legiminor leguntor.

In Opratiuo utinam.

In 3^{ri} in pñti & pñto ipfecto legerer eris &c. legeremur emini entur.
 pñto pfecto & plusq̃ lectus esse &c. lecti essemus vel fuissemus &c In plurali
 Futuro legar aris vel are atur legamur legamini legantur

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Coniunctiuo Cum

pñri legar artis vel are atur	legamur amini legantur.
ptō ipfecto legereris vñ ere eñ.	legeremur emini entur
In singlñ pñ pfecto lectus sim vel fuerim &c.	lecti simus vel fuerius sitis &c. In plurali
ptō plusqñ lectus esse; vel fuisset; &c.	lecti essemus vel fuissetmus &c.
Futuro lectus ero vel fuero eris &c.	lecti erimus vel fuerimus &c.

In Infinitiuo

pñti & pñ impfecto legi	præteritum lectus
In pñ pñ pfecto & plusqñ lectus eñ vel fuisse.	Participia
Futuro lectum iri	Futuro legendus

De Quarta coniugatione Capitulum xxviij

Regulæ de preteritis

i vi quarta dabit formabit cambio campsi

Datqñ bui dat vixi vincio iungito sanxi

Sancio vel ciui formabit rautio rausi

Fulsi vel ciui farsī farsī salui dic

Vel liui veni cum sepsi dic simul hausi

Sentio dat sensi

A pario dant nata rui. Sed comperit atqñ

Repperit excipias ertum sibi iuncta supinat

De Supinis

Iui præteritum sepe transfertur in itum

Excipias saltumqñ sepultum sic & amictum

Veneo dat vendi venum venioqñ dat entum

Dat si sum: xi etum quartæ. sed retrahis haustum:

Fultum cum fartum: fartum campitū quoqñ septum

Quod salio sibi componit formabit in ultum.

A quo composita vel eo breuiare supina

Constat. & ambitum non corripit ambio solum.

De supinis Deponentalium.

Producens quart: & tibi cuncta supinat in itum.

Trina sed excipies: ortu s cum mensus & orsus.

Deponens assentior assensum tibi præbet.

Regulæ generales oim Coniugationum.

Simplicium norma formabis compositiuar:

Hui⁹ ordi
dinis vba
que iui in
ptō hnt se
pe u reſci
ūt: nō nun
qñ etiā ui
deponunt
ut peti p
petiui pe
tisti ppeti
uisti.

Exilio.
Resilio

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

despōdeo
r mordeo.
reposito
dedisco

Si componantur geminantia non geminantur.
Do sto composita geminabunt: poscoq; disco:
Præcurroq; notes: quoniam geminat q; repungo.
Asi compositum dat in i: dabit e q; supino:
Ut probat inficio: sed debes demere do go.

Forma Quartę coniugationis in Actiuo In Indicatiuo.

In 3 ^{ri} in	Præsenti	Audis audis audit	In 1 ^{ri} .	audimus auditis audiunt
	ptō impfecto	audiebā as at.		audiebamus batīs bant.
	ptō pfecto	audiui isti iuit.		audiuimus istis erunt vel ere.
	ptō pl ⁹ q̄pfecto	audiuerā as at		audiueramus atīs erant
	Futuro	audiam audies et.		audiemus audietis audient.

In Imperatiuo.

In 3 ^{ri} in	Præsenti	Audi audiat	In plu- rali	Audiamus audite audiant
	Futuro	audito tu audito ille		audiam ⁹ itote unto vl ⁹ untore

In Optatiuo utinam

In 3 ^{ri} in	pñti & ptō impfecto	audirē es et	audiremus audiretis rent
	ptō pfecto & pl ⁹ q̄p	audiuissē es et ī pl ⁱ	audiuissē etis uissēnt
	Futuro	audiam audias at.	audiamus audiatīs audiant.

In Cōiunctiuo cum

In 3 ^{ri} in	Præsenti	audiam audias at	In pl ⁱ .	audiamus audiatīs audiant
	ptō impfecto	audirē res ret		audiremus audiretis rent
	ptō pfecto	audiuerim ris rit		audiuerimus ritīs rint
	ptō pl ⁹ q̄p	audiuissē sses sset		audiuissēmus uissētīs uissēnt
	Futuro	audiuero ris rit.		audiuerimus audiueritis rint

In Infinitiuo

In	Præsenti & præterito imperfecto	audire
	Præterito perfecto & plusquamperfecto	audiuisse.
	Futuro auditum ire uel auditurum esse.	

Verbum Impersonale In Indicatiuo.

In	Præsenti	auditur.	In Imperatiuo ī p ^{ri} .
	Præterito imperfecto	audiebatur	
	ptērīto perfecto	auditū est vl ⁹ fuit	
	Præterito plusq̄p	auditū erat vl ⁹ fuerat	
	Futuro	audietur.	Futuro auditor.

In Optatiuo

In	Præsenti & præterito imperfecto	audiretur.
	ptærīto perfecto & plusq̄pfecto	auditum esset vel fuisset
	Futuro	audiat.

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

In Coniunctiuo

In Infinitiuo

Præſenti audiatur.

ptō ipſecto audiretur

In ptō pſecto auditū ſit vſ fuerit

ptō pl⁹q̃ auditū eſſet vſ fuiſſz

Futuro auditum erit vel fuerit

In pñti & ptō ipſecto audiri
ptō pſecto & pluſq̃ auditū eſſe
futuro auditū iri. ſe vſ fuiſſe

Forma Quartę Coniugationis in Paſſiuo

In Indicatiuo

pñti audior iris vſ ire itur.

ptō ipſecto audiebar baris vſ are aſ

ptō pſecto audit⁹ ſū vſ fui es vſ fuiſti.

ptō pluſq̃ auditus erā vſ fuerā eras &c

Futuro audiar audieris vſ audiere &c.

audimur audimini untur

audiebamur mini bantur

auditi ſumus vel fuimus

auditi eramus

audiremur emini entur

In ſgri in

In plurali

In Imperatiuo

In ſin. pſenti audire audiatur

gſri in Futuro auditor tu auditor ille

In. audiamur amini audiantur

pſi. audiamur audiminor untor

In Optatiuo utinam

pñti & ptō ipſecto rer reris vſ irere ireſ

ptō pſecto & pl⁹q̃ audit⁹ eēz ſ fuiſſz &c.

Futuro audiar aris vſ are atur.

audiremur emini entur

auditi eſſemus vel fuiſſem⁹ In plurali

audiamur audiamini antur

In ſgri in

In Coniunctiuo Cum

pſenti audiar aris vſ are vel aſ

ptō ipſecto audier eris vſ irere vſ eſi.

ptō pſecto audit⁹ ſim ſ fueri &c. i pſi

ptō pl⁹q̃ audit⁹ eſſem vſ fuiſſe &c.

Futuro audit⁹ ero ſ fuero eris ſ fueris

audiamur amini antur.

audiremur emini entur

auditi ſimus vel fuerim⁹ &c.

auditi eſſem⁹ vſ fuiſſem⁹ &c.

auditi erimus vel fuerim⁹ &c.

In ſgri in

In Infinitiuo

In pſenti & ptō ipſecto audiri

ptō pſecto & pl⁹q̃ auditū eſſe vſ fuiſſe.

Futuro auditum iri.

parti ptm auditus

tiapia Futurū audiendus;

In

De irregularibus & Defectiuis. Ca.xxix. MAG

Hæc de inflectione verborum regularium dicta intelligas: nam ſunt alia verba irregularia/quæ & anormala dicuntur: quæ in quibusdam temporibus & modis aliam a dictis habent inflectionē. nōnunq̃ etiā in quibusdam modis & temporibus deſiunt: ut ſunt hæc quæ ſequuntur. Sum: volo: malo: nolo: fero: forem. edo: quaſo: explici: inſit: inquit. inquam: inquo: aſim: vale: ſalue: aue: odi: noui: cepi: memini: aio: faxo: cedo: & ſio. Hæc irregularitatem & defectū vſus ſeq̃ntes indicāt. Attñ h⁹ verbi Sum: cū eo frequētiſſe uramur: itegrā inflectionē ſubiſciam.

Inflectio huius verbi Sum.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

In Indicatiuo.

In 3 ^a in	Præsenti Sum es est.	Sumus estis sunt.
	Præterito ipfecto Erā erās erat	Eramus eratis erant
	Præterito pfecto Fui fuisti fuit	In p ^{li} fuimus fuistis fuerūt vel fuere
	ptō plusq̃ fuerā fueras fuerat.	fueramus fueratis fuerant
	Futuro Ero eris erit.	Erimus eritis erunt

In Imperatiuo

In singu lari in	Præsenti Sis sit.	In	Simus sitis vel este sint
	Futuro Esto tu esto ille	p ^{li}	Simus estote sūto vel suntote.

in Optatiuo utinam

In 3 ^a in	pñti & ptō ipfecto essez esses essz.	Essemus essetis essent
	ptō pfecto & plusq̃ fuissē es et	In p ^{li} fuissēmus fuissetis fui ssent
	Futuro Sim sis sit.	Simus sitis sint

In Coniunctiuo Cum

In 3 ^a in	Præsenti Sim sis sit.	Simus sitis sint
	ptō ipfecto Essem esses esset	Essemus essetis essent
	ptō pfecto Fueri fueris fuerit.	In p ^{li} Fuerimus fueritis fuerint.
	ptō plusq̃ Fuissē fuisses fuissz.	Fuissēmus fuissetis fuissent
	Futuro Fūcro fueris fuerit	Fuerimus fueritis fuerint.

In Infinitiuo

In	pñti & ptō imperfecto Esse	Essendi
	ptō pfecto & plusq̃ Fuissē	Gerundia. Essendo.
	Futuro caret	Essendum
Supinis caret. Habet unū participium pñtis tēporis scz Ens. Hac for ma inflectunt & eius pposita: ipā tñ gerūdia nō hñt nē pñcipia trib ⁹ dēp tis scz psumpossum & absūm. Vñ Dic absens pñs dic potuisse potēs. Assūm yō in ipatiuo habet ades vel assis. DIS. Ad alia pge. MAG		

Volo Dat volo vis vult & volumus & vultis sine norma.
lussio deficiens: capit ex optante futurum.
Dat primo vellem / dat sine velim modus optans
Hec socijs repete / supinus dat tibi velle
Hinc finem demas: per ternam cetera formas.

Dic malo primum raro formare futurum:

lura tenere patris per cætera tempora dicis.

Nolo Nolo patrem sequitur: tamen imperialis habetur
Noli / nolite / nolito / tote q̃ lunto.

Dat pñsens primi fers fert: fertisq̃ secundi:

Præsens fer ferte: ferto fertote futurum.

Malo.

Fero

LIBRI TERTII TRACTATVS PRIMVS

Dat terni præsens ferrem: socium sibi iunges
 Dat quinti ferre præsens: eademq; notate
 Tempora passiuo: ferris ferturq; notentur
 Ferreq; dehinc fertor: ferrer ferriq; sequuntur
 Ad morem ternæ fero cætera debet habere.

Forem Tempora terna forem dabit: & fore: cætera sperne
 Rem dat res/ret/rent/remus caret atque foretis

Edo Es est ac esse dat: edo tibi cætera ternæ.
 Ad plures edite dic: plures dant tamen este.
 Ac estur format passiuo: sic editur dat.

Quæso Quæsumus ex quæso retinens: nil plus dare quaero.

Explicit Explicit expliciunt præsentis: infit & inquit.

Infit. inq; Inquam præsentis est & quandoq; futuri.

Inquam Inquo quis inquit: pluralis imus dabit untq;
Inquo Am tantum dicunt es/et/donare futurum:

Et præsens inque semper dabit imperiali.

Ausim Is it declines ausim: pluraliter ausint.

Vale Decq; vale quidam dixere valete valeto:

Salue Atq; valetote: quinto dixere valere:

Aue Processu simili salue formatur: aueq;.

Odi. noui Bis duo sunt odi/noui/cepi/meminiq;:

cepi me Quæ retinent sensum præsentis præteritiq;.

mini Quæ formantur ab his pariter sensum duplicabunt.

Datq; mementote memini: dabit ante memento.

Aio. Aio dic is it: unt plurali sociamus.

Dic simul aieham bas bat: pluraliter atq;:

Inuenitur ai præsentis imperatiui.

Faxo: Et faxo faxis faxit. sic & cedo pro dic.

Cedo Dat fio fierem fieri: dat cætera terne.

Fio. Optans futurum præsens dabit imperialis.

Dic duc fac & fer & quæ componis ab illis:

Cum facit a vertit in i: verbi regula seruit.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

In ui preteritum de se data tempora quedam
Sincopat: hinc demas dissillaba quodq; sit inde
Inuenies nosti flecti flasti quoq; scisti.

De quibusdam alijs defectiuis. **MAG.**

Sūt nōnulla alia verba p̄tis & aliq̄ sup̄s carētia. **DIS.** & hæc enumera:

MA Respuo / cerno / luo proprijs caruere supinis :

Et linquo / satago / compesco / lamboco / lingo :

Ambigo cum metuo / timeo simul urgeo / glisco /

Caluoq; cum renuo / discoq; tremo quoq; posco :

Ango cum viso: lugo coniungere debes.

Estuo / sterto / mico rudo / strido / strideo / psallo:

Et conquinisco / parco: quibus addito dego:

Horreo / scando / pauet / mando / scaboco / scalpo.

Præteritis refert / miseret / tedetq; carebit.

Atq; carent impersonalia cuncta supinis.

Sed placitum: licitum: delectatum: libitumq; :

Atq; misertum: pertesum solūmodo formas :

Atq; carent hæc præteritis proprijsq; supinis

Polleo cum fido / furio / ferio / simul addo :

Glisco: fero: timeor: metuor: tollor quoq; liquor:

Cerno sic sisto / velsor / medeor / reminiscor

Dic inceptiuam meditatuamq; carere:

Esurijt tamen inuenies & parturierunt.

Et tantum de ꝑborum coniugatione: ad formā silū vertam⁹

De forma verborum. Capitulū tricesimū **DIS.**

Orma verborū quæ est? **MAG.** Forma siue species ꝑborū du-

plex est scz primitia & deriuatiua. **DIS.** Primitiæ sp̄i q̄ sūt

MAG. q̄ ab alijs nō descendūt. ut lego feruo. & h^c omnia dicunt forme

p̄fectæ verba. **DIS.** Deriuatiuæ sp̄i verba q̄ sunt? **MAG.** q̄ ab alijs

descendūt aut a verbis aut nōibz. Et hæc sunt septuplicia scz inchoatiua

meditatiua: desideratiua: frequentatiua: diminutiua & imitatiua. **DIS.** In

choatiua q̄ sunt? **MAG.** q̄ initii actus aut passionis suorū primitiuo

rū sczant. aut forte verius significāt idē qd primitia sua ꝑposita cū fio ut

caleſco. i. caleſio vel incipio calere. liqueſco. i. liqueſio aut incipio lique

re: Et hæc formatura ſecūda ꝑſona p̄tis indicatiui ſingularis numeri ꝑ

additiōē co, ut cales addēdo co ſit caleſco. Hoc tñ non facit hiaſco ſed

Forma ſi
ue ſpecies
Primitia.
deriuatiua.

Infogatiua

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

hisco sic & eius compositum. ut de hisco: misereor facit miseresco. Sūt autē omnia inchoatiua tertię conjugationis & neutra pteritis & supinis carētia. Verę ista verba: caneo seneo: inoteo dulceo quaneo matureo & sīpīa ab usu recedētia: sua prā deriuatīs corę reliq̄rū. ut senui: senesco. qe ui regesco. DIS. meditatiā q̄ sunt? MAG. q̄ meditatioes act⁹ suorū primitiuorę s̄cāt. ut elurio. i. meditor edere. Quidā tñ grāmaticorę (& fortasse nō ab re) hęc eadē yba desideratiā dixere: uñ Elurio. i. cupio si ue desidero edere: nō cogito edere. Formant autē omnia talia ab ultio supi no ybi pfecti p additiōem rio ut lecturio: elurio pturio (& sūt iugati nis q̄rteptis & supinis carētia pter elurio & pturio. DIS. desideratiua q̄ sūt? MA. q̄ s̄cātio p infinitū sui primiti & ybū cupio expmī pōt. ut facesso. i. cupio facere & hęc oīa in so terminant & gemināt s dep̄tis accessio & q̄ ab ultio supio descendūt qd simplici s̄scribit. ut viso visis visere & sūt tertię cōiugatiōis. ut viso facesso: capesso a capio lacesso a lacero accessio ab accio: arcesso ab arceo. DI. frequētiā q̄ sūt. MAG. q̄ act⁹ sui primitiui frequētiā s̄cāt. ut agito. i. frequēter ago/legito. i. frequēter lego. Et oīa hęc sūt iugatiōis prię: & formant ab ultimo supino mutādo u in o ut curso a cursu. Si autē penultia supini nō dissylla bi hēat a longā a in i correptā vertit: ut volatu: volito clamatū clamito & si ybū pfectū habuerit gi in prō frequētiā nō a supino sed a secūda psona pntis indicatiui singularis nūeri descendit abiecta s & addita illa syllā to ut agito: legito dicimus & lectito visito a video venit qd format viso. as. a q̄ visito. a q̄ro q̄rito. scribo scriptito/fluō fluō fluō/seq̄r. seq̄ro/egro egroto/scio scito scirō sciscirito: quāto q̄sito descendit.

diminutiā. DIS. Diminutiā q̄ sunt? MA. q̄ in lo desinūt & suorę primitiuorę diminutiōnē s̄cāt. ut a sorbeo sorbillo. i. parę sorbeo /a garrio garullo/a caluo/auillo p caluillo a catulo canillo &c. DIS. Imitatiā q̄ sūt? MAG. quę imitationē alicui⁹ in morib⁹ aut officio importāt. ut a patre patrillo a poeta poctor. Sunt & alię verborū deriuatiōes ut a verbo albo venit albico/a vello vellico/ab aduerbio pendie pendino as: a ba i s̄ ge/cras p crastinor/ab intra venit intro/a sup̄ superio & cīs. Sed hęc omnia minār i p accuratius perquirere maioris fortasse laboris q̄ utilitatis est. Relictōrā i s̄lect itaq; verbo participium transcurramus.

Departicipio Capitulum. xxxi. DIS.

Articipiū qd ē. M p̄lorōis p̄tē capiēs a noīe p̄tē a ybo & p̄tē Partid ab utroq; accipit. n. a noīe grā & casus/a ybo tpa & s̄cātōes: ab p̄tē utroq; nūc & figurā. hic p̄ticipiū nō absurde dicit. nō tñ ielligas p̄ticipiū a noīe & a ybo dictū accētia sic recipe: ut nomē & ybū ea amittāt sed q̄a p̄ticipiū h̄z accētia q̄busdā accētib⁹ noīs & ybi in sp̄e s̄pīa. D. quare hęc p̄lorōis a grāmaticis assūpra ē? MA. hoc duplici de cā factū arbitrarē sc̄: cā breuitatis & necessitatis /breui⁹ em̄ dicit legens disce q̄ lege & disce/sic currēs mouet: succēdit⁹ dicit quā ille q̄ currit mouet & hęc q̄ s̄ s̄lem sine p̄ticipio haud p̄prie exprime & possumus orōnē: mulieres se ornāt ne hoīes vidētes eas derideāt. nō autē dicere ouenit ne

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

hoīes eas videāt & rideāt nā q eas deridēt necessario vidēt. D. vñ fa-
cile cognoscī pōt q vox p̄cipiū sit. M. ex terminatōe & vulgari. D. participij
Quō terminatōe. M. q a oē p̄cipiū teriat aut i ans ens rus tus sus d⁹ cognitio
vel xus. DI. quō vulgari? M. q a oē p̄cipiū vulgariat p̄ ende. ut ea
q̄ teriant in ans ul i ens dicit em legēs / lefende: amās liebhabe de. aut vul
garizat p̄ ist. ut ea q̄ in sus tus uel xus teriant. ut visus ē ist geſchē / lect⁹
est ist geſeſ. flexus ē ist gebogē. Aut vulgariat p̄ ivirdt. si in rus imia
tur: ut lecturus ivirdt geſeſen. aut p̄ iverdē. si in dus terminat ut legen⁹
dus iverdē geſeſe. cognoscit & p̄ accūcia sua. D. p̄cipio q̄t accidit. M. Accūa par
Octo scz figura nūer⁹ p̄sona gen⁹ casus declinatio tps & scatio. De nu-
mero aut figura gñe & casu & declinatōe p̄cipiorz dicēdū quēdamo-
dū i noīe dictū ē p̄ easdē em reglas gñā & declinatōes p̄cipiorz hñt per
q̄s & noīm D. Tpa p̄cipiorz q̄t sūt. M. tria scz p̄ns p̄m & futurz. DIS
Quod p̄cipiū ē p̄ns tps. M. qd terminat i ans ul i ens. DI. qd ē tps
futuri. M. qd terminat i rus vel in dus. D. qd ē p̄r. M. qd terminat in tus
sus ul in xus & i uis unū ut mortu⁹. Exēpla patēt sup̄. nō tñ p̄cipium
alicui⁹ tps iudicat q̄a tps sc̄at: sed q̄a actiōem ul passionē in certo tpe
factā aut futurā gñe & casu & declinatōe p̄cipiorz dicēdū quēdamo-
dū i noīa sūt. ut ann⁹ dies mēsis hora DI. Significatiōes p̄cipiorz q̄t sūt. Signifi-
M. qnq; adistat gñe & yborz. sc̄. actiual⁹ passiual⁹ neutral⁹ deponētā⁹ & cōis
p̄cipiū ei eiisdē sc̄atōis c⁹ gñis ē ybū suū a q̄ descēdit. A verbo em
actiuo p̄cipiū descēdit. quod i ans ens ul r⁹ imiat. D. p̄ quē modū. M.
p̄cipiū i ans ul in ens teriatū venit a p̄ia p̄sona p̄i imp̄fcti mōi idica
tūi mutādo bā ul bar i ns. ut amabā amās / legebā legēs: loq̄bar loq̄ns
excipit iens & gens p̄cipia ab eo & q̄o: nā hec mutāt bā i es. p̄cipiū
ybo i rus teriatū format ab ultio sup̄io addēdo rus ut a lectū lectur⁹. A
neutro descēdūt hec eadē i spē q̄ ab actiō ut a sto veit stās & statur⁹. neu- & ab ori-
tra tñ q̄ trāſictia sūt q̄ttuor p̄cipia de se formāt. ut aro hz arās arat⁹ rus or or tu-
& id⁹. Sz neutra passiva tria hñt p̄cipia. ut gaudeo hz gaudēs gauisus & rus: & a
fut⁹. fio fiens fact⁹ & futurus. sic & q̄dā pure neutra tria hñt p̄cipia ut morior
carēs cassus caritur⁹. &c. DIS. q̄ & q̄t p̄cipia veniūt a ybo passiuo⁹ moritu
MAG. ea q̄ in tus sus xus & dus terminant: hoc modo. Participia in t⁹ rus
sus & in Sus format ab ultio sup̄io addēdo s. ut amatu amatus: visu
visus nexu nexus & a morior mortu⁹. Sz p̄cipiū i dus futuri tps for
mat a gtiō s̄ri p̄cipij p̄tis tps mutādo tis in dus. ut a legētis legēd⁹.
DIS. a verbo deponēti q̄ veniūt. MAG. p̄ns p̄m & futurz in rus. *
ita loquor loq̄ns locutus & tur⁹. A verbo ybo cōi q̄ttuor: scz p̄ns / p̄m oclatus
& duo futuri. ut a criminor venit criminās criminat⁹ criminatur⁹ & cri-
minād⁹. H⁹ tñ in sc̄atōe differūt ut h⁹ carmina hñt. Verbum mūe q̄uis
agat & patiat⁹ / Alt p̄ ans ens rus sola actiuo signāt. Dus solū patit p̄ rus
utq; signāt. Silr & a verbis passiuis qñq; cōstendūt p̄cipia actiue sc̄z a
tia. ut fallus discret⁹ iurat⁹ circūſpectus cōsideratus discret⁹ cautus argut⁹ p̄sonalib⁹
cōtē⁹ carit⁹ p̄fus⁹ & adult⁹. rursus sūt q̄ i voce actiua passiva hñt sc̄atōe; n̄ veniunt
ut euidēs vapulās. silr & q̄dā noīa p̄cipijs filia sūt. ut braca⁹ caligat⁹ participia
tegatus hirsutus cornutus latus altutus politus stellatus comat⁹ * de p̄o per

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

telus a teder (qd tñ nō eē videt) pœnitēs a pœnitet. Alia aut: ut pudēdus pigēdus dolēdus &c. potius nōia q̃ p̃icipia cēsdā sunt. Sic & plura alia: q̃ uis p̃icipialē vocē habeāt: tñ nō nōia sunt: q̃a sine t̃p̃sūt. Vnde **Participiū** Quingēs p̃icipiū in nōis naturā trāsire grāmāti cī voluere: Primo tē sit nomen poris amīssione. ut amās vini. ibi amās valet: q̃ amore captus ē. Silr & gnquies sequētia nōia sunt. ut accidēs: antecēdēs: cōsequēs contingēs decēs cōueniēs præsens continēs oriens occidēs. & p̃li uens p̃flumie vel aq̃ pluuiāli. Et hęc omīa neutra sunt & substantiua tribus ultimis demptis: q̃ sunt masculina. Secūdo sit p̃icipiū nomē cōpatiōe. ut amans amanti or amātissimus. Tertiō Cōpositōe si scz cū dictiōe cōponit cū qua ybū suū cōponi nō pōt: ut indecēs indoctus. Quarto mutatiōe cōstructio/ nis: qñ scz cōstruit cū alio casu q̃ ybū a quo descendit. ut amans virtu/ rīs: amās laudis. Quinto sit p̃icipiū nomē mutatione sczati. ut amād⁹ qñ significat nō eum qui amabit: sed q̃ dignus ē amari. Sic laudandus: id est dignus laudari. Et si bene iudicaueris omēs hī modi sub uno pnt cōphendi: scz tempis amīssioe. Qualitercūq̃: em ex voce p̃icipiali nomē fiet t̃ps amītrit. Nā t̃pus nomī nō accidit. Prægnans aut partici/ piū esse videt: cui⁹ ybū nō reperio. Sic decursus: erratus laboratus &c. verba in usu non habent. Sed de his finē faciens ad p̃tesoratiōis indecli/ nabiles proporo: quarum primā aduerbiū diximus.

De Aduerbio quinta parte orōis. Ca. xxxij DIS

Aduerbiū Duerbiū quid est? MAG. est parlorōnis q̃ adiecta ybo sig/ nificatiōez eius explanat atq̃ implet. Dicit aut aduerbiū pro ad uerbū: q̃a iuxta verbū suū ponit. **DIS.** Aduerbiū per quid facilius co/ gnoscit? MAG. per accidētia propria. **DIS.** Quæ & q̃t sunt ista? **Loc** MAG. Triā. f. Significatio. Cōparatio & Figura. **DIS.** Significa/ Szcatio tiōes aduerbioz q̃t sunt? MAG. Multę. sunt em qdā aduerbia loci. ut hic ibi illic inde q̃ qua unde & ubi. foras intus foris istic sicubi necu bi alicubi: ubiq̃ ubicūq̃. ibidē alibi inibi huc illuc istuc. Nequo siquo quoquo quonā: aliq̃ alio q̃cunq̃. eo itro. hic illinc istic alicūde undiq̃ undicūq̃ hac illac istac. quorsū istorū retrorsū antrorsū. surū deorsum dextrorsū sinistrorsū illorsū nequorsū: siquorsū aliquorsū. Quousq̃ hucusq̃ illucisq̃ istucisq̃ supra & infra. supius inferius. eminus cō/ minus. Quidā etiā nōia locoz sine p̃positiōib⁹ posita aduerbia esse vo/ lūt. ut sū romę. pergi ulmā &c. Alia sūt aduerbia t̃pis. ut hodie heri nūc nup̃ cras aliqñ olim mox iā. cū dū sp̃ mane dudū iā dudū mō tūc. Sero sp̃ nudius tertius (vorgester) nudius q̃rtus (ee vorgestern) nudius q̃ntus vel sextus nō dicit. perēdie (ubermorn) pridie (destags daruor) postri/ die (des tags darnach) q̃tidie: protinus t̃pis (schnell) protenus loci est. **Tēporis** (vō verrē) Aut nūeri: ut semel bis ter q̃tersepe frequēter: binies trini/ es gnquies sexies millesies &c. Aut negādi: ut haud nō neq̃ neq̃ neu/ negandi tiq̃ mīme nullotiēs. Aut affirmādi. ut etiā qdā certe certo p̃fecto nīmi d̃mōstrā. rū. Sane qppe quin gnīmo. Aut demōstrādi. ut En ecce. Et s̃m quosdā

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

ecce eccā ellū ellā . Sed hæc in superioribus inter pnomia locari placuit: Optandi . qm̄ declinabilia sūt: ut patuit. Aut oprādi. ut utinā o si: odas: Aut hor- Hortandi tandi ut eya age/agedū. Iodes mi amabo media correpta . Aut ordinis. Ordinis vt deinde deinceps primitus decetero: postq̄ tū itē . Aut inrerrogandi: introgādi ut Cur q̄re q̄obrem an ne utrū nōne qd affirmat: nunqd aut negat Aut silitudis . Silitudinis. ut q̄si ceu seime ranq̄ velut veluti . sicut sicuti ut uti quē. qualitatis admodū instar . Aut q̄litaris ut docte pulchre bene male pperā i. prave q̄ntratis. vel peruerse. Aut q̄titatis ut multū parū modicū minimū mīme valde. dubitandi Aut dubitādi: ut forsā forsitan forrassīs vel fortasse. Aut personalia ut psonalia ut mecū tecū secū nobiscū vobiscū: Aut vocandi ut heus heho ehodū Aut respōdēdi ut heu. Aut sepādi ut seorsū trisariā multifariā utrinq̄ sin- r̄spondēdi gulari separati noiatim distinctim . Aut iurādi ut pol edepol castor her Separādi. cule mediusfidius. Aut eligēdi ut simul una pariē adinuicē muruo. Aut Iurandi phibēdi ut ne. Aut euentus ut forte fortuitu. Aut cōparādi ut magis/mi Eligendi nus tāq̄ maximū minimū mīme tā Aut intēdēdi. ut penit⁹ prorsus oī/ phibēdi no subito illico adeo cōtinuo admodum valde apprime repente ferme Euentus Aut remittēdi. ut paulatim sensim tractim vix fere pene ferme pede / Cōparādi tentim paulisper ppeppemodum. Aut excludēdi. ut tū tātūmō solū Intendēdi solūmō dūtaxat. Aut reduplicādi. ut inq̄tum ea rōe. Aut cōcedēdi. ut remittēdi esto sane. Aut estimādi. ut caro vili. Aut diminuēdi. ut clāculum paulu excludēdi lum. Aut modificādi ut possibiliter impossibiliter pringēter/ necessa reduplicā rio vō & falso. Itē & p̄pōes sine casuali aduerbia sunt. ut tui subit⁹. Si pr cōparatō iunctiōes qdā p aduerbijs ponūt. DIS. Cōparatlo aduerbiōrū quō fit? MAG. Per tres grad⁹ cōparatiōis fere ad instar noīm. ut male p̄i⁹ pessime. forte forti⁹ fortissime & cetera sifr. DIS. Figura aduerbiōrū cōparatō q̄rtuplex ē? MAG. duplex. s. simplex ut docte. composita: ut indocte quēadmodū dictū ē de noīe. Scias aut p̄positionē aduerbijs addi nō pos se: nisi in cōpositiōe. ut p̄inde dehinc. uñ inepre dicūt de mane &c. DI. Species Spēs aduerbiōrū q̄rtuplex ē? MA. duplex. s. primitiua ut clā. derivatiua ut clāculū. Et deriuanē aduerbia a noīe. ut docte. a pnoīe. ut illic. a ver/ bo: ut a sto statū. a p̄positiōe. ut extra ab ex intra vel in. De his satis. Ad p̄p̄ositiones transeamus.

De Prepositione sexta parte orationis Ca. xxxiij. D.

Accīa p̄p̄
positiōis .

Repositio qd ē? MA. Est p̄sorōnis q̄ p̄posita alijs partibus in Prepositiō orōne sc̄cationē earū: aut cōplet (perpulchre) aut mutat (ut in/ doctus: iniustus) aut minuit (ut subtristis) DIS. Præpositiōi Deseruire q̄t accidūt? MA. Duo. s. deseruire casui & ordo. DIS. Cui ca- p̄p̄positi/ ones deser uiunt actiō casui? MA. Sequētes. Ad apud añ aduersus aduersū cis citra uiētes ac circū circa cōtra erga extra inter intra infra iuxta ob pone p ppe ppter culatiuo post scdm trans ultra retro p̄ter sup sup̄ circiter usq̄ vsus secus penes. casui Ex istis aliq̄ cōueniūt in significatiōe. ut aduersus & aduersū. Atq̄ ad uersus qnq̄ p apud rep̄it. ut Therentius. aduersus te grās habeo. id est

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

apud te. Cis pponit noibus pprijs fluuioꝝ. Citra ꝛo alijs. Contra ini/ Cis
micitiā/erga ꝛo amiciciā dñotat. Circa scđꝝ secº pone/ p iuxta poni so Cirra
lent. Pone p retro aduerbiū ē. Virgil. pone subit cōiūx. Circi dicit cir/ Contra
Circiter cūstātiāꝝ tꝑis & nūeri. ut ānos natº sum circi triginta. Extra p pter po/ Erga
Trans. ni solet. ut extra unā auiculā. i. pter unā. Trās vꝝ ultra. Supº p ultra po/ Extra:

Supra. niē. ut supº annos tres. Sic penes vꝝ apud. DIS. q̄ ppōes desuiūt abla/ tio casui? MAG. scq̄ntes. a ab abs absq̄ cū corā clā de e ex p pꝑꝑeul
ppōes ab sub sine tenus. i. iuxta vñ usq̄. Sūt & pꝑꝑeul has q̄ qñq̄ actio/ qñq̄ ꝛo abscō utriq̄ de
lacio defer casui desuiūt. DIS. Quē? MAG. In sub sup & subter vñ subtus. seruiētes

uētes. DIS Qñ desuiūt actio casui? MAG qñ iūgunē ꝛbo iportante mo/ tū ad locū. ut vado in eccliaꝝ. DIS Qñ deseruiūt abscō casui? MA
Qñ iūgunē ꝛbo signanti vñ qetē. vñ motū in loco ut sum in ecclia. spa
In. cior in foro. ambulo in platea. & lata est harz scatio. Nā in/ qñq̄ valet
ad. ut cadit in terrā. vñ erga. ut in doctos sū bñuolos. vñ cōtra ut in host
es. vñ inter. ut bñ dicta tū in mñeribº. in primis. i. inter primos. vñ super

Sub: ut august. in Ioānē. i. sup lōēz sñr sub poniē. p ad locū. ut postes sub ip
sos nūit gradibº. vñ p p. ut sub nocte. i. p noctē. vel p in. ut arma sub
aduersa posuit radiātia qꝛcu. Supº p sup. ut pugno sup montē. i. sup &

Super p cōtra. ut monitº sum sup hostē. Irē p iuxta. ut sedētes sup fluie. Itē p
de. ut mñta sup Priamº &c. Subrº qdā nō ppōz sed aduerbiū esse dicūt. Subtus
DIS. Ordo p pōm q̄utplex est? MAG. triplex scz ppositiuus: subiun/ Ordo
ctiuus & communis. DIS. q̄ sunt ordis ppositiuē? MAG. q̄. casuali suo ppositiuº
pponunt & postponi nō pñt. ut ad apud. Subiunctiuº ꝛo ordinis sunt q̄
casuali postponunt. ut tenus. Pñt tñ & ppōes pponi. vñ & ppois nomē
habēt dicimº nāq̄ tenus pube aut puberenº. Cōmunes sunt q̄ indrāter
& pponunt & postponunt suo casuali. ut p transra & remos aut trāstra
p & remos. Id q̄q̄ notandū ppōes scz noibº alijsue dictōibº iungi qñq̄
p ppōz: qñ scilicet cū ipis unā pꝛē ordis cōstituit. ut iniustus. abscondo.
hoc tñ nō oibº comune est Penes nāq̄ & apud nunq̄ pponunt. Et ediuē
so di dis re seam con nunq̄ sepant. reliq̄ ꝛo pene oēs & pponunt & se/
parant: sed diuerse. Nā ad pposita cū dictōe cuius initii est c f g l n p r s t
bº orōnis

Præpositi onū ppositio cū cꝛe ris parti bº orōnis

Geminari mine agnatus. dicimº tñ adsum vel assum Circū pposita dictōi cuiº in
ā debz cō- itiuº vocal est: itēgra scribit & sine m pferit. ut circūeo pferit circueo. *
sonās ead Ob similit ab & sub ppositē dictōi cuiº initii est r p c g m mutāt b in cō
ez seq̄ntē similit: nisi ppº coincidentia/ euphoniā aut carmē aliter fiat. Trās pposi
tia: nisi q̄ ta/ cuiº initii i cōsonā: d vel n abijcit ns. ut trāscio. traduco trano. Abs
segtur sit aut in ppōe iungit tñ dictōibus incipientibus ap c t. ut absparto abscon
vñ r. ut ac do: abstineo. extra ppositionē ꝛo iūgit incipientibus a t & q. ut abs te.
br. uio. abs q̄libet. Eppo nit dictōibus incipientibus a sōnāre. Ex ꝛo his q̄ a voca
li inchōant. vñ q̄ n e & ex dñter pponunt. Vnde Eponit cū dictōibus
q̄q̄ initii est v cōsonās: i sōnās d b g l m n r: cū his autē Exponi nō

Subtus
Ordo
ppositiuº
subiunctiº:
cōmuniis:

* pposita
ꝛo cū in
cipientibus
ab c: d: f:
mutāt m
in n. ut cir
cūcigo cir
cundo: cir
cumfluo

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

6
ut eueho
eijcio edu
co. ebibo:
egero : elu
do: enitor
emineo: æ
ruo: in his
sonantes
geminādē
nō sunt. i
uēitur tñ
ex cum l.
ut exlex

pt. 6 & rursus Exponit cū alijs cū qbus e nō repit. attñ Ex si cōbinat
dictiōi cui? caput est s abijciē s .ut exurgo axanguis. qm x includit s si
aut associata fuerit in opōe dictiōi cui? caput est f mutat x in f. ut effero.
Ab iugitē incipietib? a vocali. A x o incipietib? a consonate. In posita dic
tiōi cui? caput est l vel r cōuertit n in similit. ut illudo irruo. si aut caput
dictiōis fuerit b p m trāsibit n in m. ut imbibō impotēs imunis. has em
sonātes n pcedere nō pōt. Dis tñ pponit cū incipietib? a c p s t q f & i cō
sonate. Si autē in dictiōe cui dis pponit mox alia cōsona seqtur / unuz
s abijciendū est. ut scindo discindo. & in his q ab f choanē s transit in f.
ut differo. Di aut iungit dictiōib? a relijs sonatibus sua hñtib? initia.
uñ dicendū est dirūpo nō disrūpo. Con posita dictiōi cui? caput vōlis ē
n p d i t. ut coerceo. Excipe comedo. Si at dictiōis initii sit r mutat n i r ut
corrumpo. Et si principium est l muratur in eandem .ut coligo.

De Cōiunctiōe septima orōis parte. Ca. xxxiiij. D

Accñā cō
iunctiōis:
Potestas

copulatiōe
disiunctiōe

expletivæ

causales:
rationales

Nter pres orōis tā ordine seprimo Coniunctio est: quā definias .
MAG. Coniunctio est ps orōis q ceteras iungit & ordiat. DI.
Cōiunctiōi q̄t accidūt? MAG. Triā. hec: potestas figura & or
do. DIS. Prātes iunctiōis q̄t & q̄ sunt? MAG. mltę. qdā em dicun
tur iunctiōes copulatię. ut & & q̄ at atq; ac ast. qdā sunt disiunctiue. ut ve
vñ ne n' neq; q̄q;. DIS. Quō vocas iunctiōez disiunctiuā? cū cōiungere &
disiungere opponātur MAG. hec voces iunctiōes dicę sunt: eo q̄ dicti
ōnes cōiungūt inter se. Disiunctiue aut vocant: qā dictiōes q̄s inter se cō
iungunt respectu tertij separāt. ut petr? vel paul? legit. qdā sunt iunctiōes
expletivæ: aut cōpletivę: q̄ scz in orōe nllā necessitate s; ornatus grā po
nunt. ut qdē egdē nā nāq; x o vicz scz aut porro licz sin aut finaliter. qdā
causales sunt. ut si siqđē qñ qñqđē qñ qñerā q̄ten? sin seu siue nā nāq;
ni nisi nisi si sed interea q̄q; obre pferri alioqñ p̄terea. Quēdā sunt ratio
nales: q̄ scz dicti rationē adiungūt. ut ergo ideo igit itaq; em etem em
uero qāq; propt̄ qñā qm qui dē qppe nēpescz vicz p̄terea idcirco. Qua
rū p̄les etiā illatiue dici possent: q̄ scilicet p̄posito ante dñs inferūt. qdā
adversatię sunt. ut q̄q; q̄ quis & si etiā si tā & si alioqñ verx mō licet sed &c
Quēdā sunt interrogatię vñ dubitatiue. ut utq; an ne neve: Quēdam
diminutiue. ut saltē. Quēdam ordinatiue. ut itē itenq; tñ ceterę p̄terea
Nec absurdum videatur quasdā in diuerfis enumeratas potestatib?: nā
si argute despiciātur & alię plures enumerari possent potestates: q̄s bre
uitatis causa transeo: cū par; aut nihil ad rē faciāt. DIS. Quotuplex
est Coniunctionū figura? MAG. Duplex: videlicet simplex. ut nam
cōposita ut nāq;. DIS. Ordo cōiunctionū q̄tuplex est? MAG. tri
plex scz p̄positiuus: subiunctiu? & cōmunis. DIS. q̄ sunt cōiunctiones
p̄positivę? MAG. Ar. ast: aut: ac vel nec: neq;: si quia q̄tenus sin seu si
ue ni &c. DIS. q̄ sunt q̄ subiungunt? MAG. quidē quoq; autē & q;
ne ve. & he tres ultimę ἐπὶ καὶ τὴ καὶ hoc est encliticę vocant qā accen
tū syllabę imediate p̄cedentis sup se inclinant. Reliquę pene omnes cō

Am seqñ
te f: c: q;
mutāt m
in n. ut an
fract?: an
ceps ang
ro. s; seqñ
te vocali i
sponit b.
ut ab: sus
Reposita
cū dictiōi
b? a voca
lib? incipit
tib? assu
mit d. ut
redundo.

Illā tiuæ
adversatię
interrogatię
diminuti.
ordinatię

Figura
Ordo

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

munes sunt in ordine. nā & præponuntur & postponuntur frequenter.

De Interiectione octaua orationis parte Ca. xxxv. D.

Interiectio

Significa
tio inter/
iectionis

Est ut nunc deum de octaua & ultima pte orationis / quam Interiectionez nominabas: differas. MAG. Interiectio (q̄ tamē pars orōis distincta ab aduerbio apud græcos nō traditur) est q̄ interiacet cæteris ptib⁹ in orōe & mentis affectū sciat. Est em̄ signū affectiōis erūpentis animi in vocē. unde q̄t sunt perturbati aut moti animi affectōes / tot sunt & interiectōes. Ob id q̄p̄les interiectōes oībus populis sunt cōmunes. nā quidq̄ anim⁹ motus interferit / quo detractio perfecta & integra manet oratio interiectio est. DIS. Interiectiōis q̄ sunt accidentia? MAG. unū tm̄: videlicet Significatio. & hec q̄dem multiplex est. Sunt em̄ interiectōes q̄dā lugentis. ut heu mihi. q̄dam cōmiserantis. ut ah siliice in nuda. q̄dam exclamantis. ut o curashoim. q̄dā exacerantis. ut vach q̄ destruis templū. q̄dam gaudentis ut euax. ho quædam timentis. ut hei atar. q̄dam indignantis. ut prochi Iupiter q̄dam admirantis. ut hem pape q̄dam ridentis. ut hahaha. q̄dam deridentis. ut hui rācio & q̄dam obiurgantis. ut ha virgo ifelix. q̄dā laudantis ut Eugeferue bone. q̄dam vitantis. ut apage. i. a me. Et sic de reliquis. Nam tot sunt (ut dixi) quot animi affectiōes

Tractatus Secundus De modo debito com

binandi ptes orationis. Cap. primū. MAG.

Ognitis ita. p̄ singulis ptib⁹ orōis: earūdq̄ accidentib⁹: ad finē grāmaticæ (qui est mētis conceptū debite exprimere) eas applicare oportet. DIS. Cedo: q̄nam modo hoc fieri possit facilius. MAG. eo ipso. ut eas in debita accidentiū cōformitate cōiungas. Sic em̄ ex lignis dolatis debiteq̄ iunctis: nō mō mensa aut capsula sed mensæ capseue pulchra forma resultat: ita ex ptibus dictis debite iunctis: non modo oratio vegeratiā oratiōis forma (quā congruitatē dicunt) pullulat. Quod ut facilius deprehendas: nōnullas subiicere placuit regulas. quarū Prima erit de cōbinatione adiectiui cū substantiui. Secūda de Relatiui & sui auctis. Tertia interrogatiui & responsiui. Quarta nomīs / p̄nomīs / & participij cū verbo. Quinta verbi cō verbo. Sexta verbi cū aduerbio Septima Cōiunctionis cū cæteris. Octaua erit de Genitiui. Nona de datiuo. Decima de accusatiui. Vndecima de vocatiui. Duodecima de ablatiuo. ultia de ordinatiōe oīm dictōrū: i expōe siue inēptatiōe toti⁹ orōis.

Cōbinati
ones ptū
orationis

Decombinacione adiectiui cū substantiuo Ca. ij. Dis

Cōbinatō
Adiectiui
cum Sub/
stantiuo.

Væ igitur est regula de cōbinatione adiectiui cū substantiuo & MAG. hæc. Adiectiui & substantiui debent coniungi in simili genere / numero & in casu. ut albus vir. ille vir. legens vir Adiectiuum tū superlatiui gradus indifferenter conformatur substantiuo p̄cedenti: aut genitiui seq̄nti in genere. ut rosa est pulcherrimus vlp̄ pulcherrima florū. Simile est in quibuscūq̄ participijs. ut coluber est factus vel

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

facta mystica yga. Sed in his nō manet eadē snia : ut facile videt in ista.
 v erbum est factū vel facta caro. DIS. Quid si duo fuerint substantia
 diuersorū generū:ambo adiectiuū pcedentia? MAG. Tunc adiectiuū
 cōformabit se cū substantiuo digniorū generū. Vnde si unū sit masculini
 & reliquū femī aut neutri gñis: adiectiuū cōformabit se substantiuo ma
 sculini gñis. ut petrus & barbara & mancipiū sunt albi. Et si unū fuerit /
 femī / alterū vero neutri gñis: adiectiuū cōformabit se feio. ut barbara & Cōceptio
 mancipiū sunt doctē. Et hęc cōstructio a grāmaticis cōceptio appellata
 est. DIS. Sane itelligo: attñ adhuc i nūreo videntē discrepare? MAG.
 Hęc discrepātia p hoc tollit: q̄ gemiatū singulare egpollet plī numero
 DIS. Quid si duo substantiua diuersorū nūerorū iuncta fuerint uni ad
 iectiuo. MAG. Tūc adiectiuū cōformabit viciniori. ut Caper tibi sal
 uo & hedi. Siñ etiā in gñe fit: ut Turbat⁹ rex & oīs hierosolyma cū eo. zeuma
 Et hęc cōstructio zeuma dicit. Animaduertendū q̄q̄ adiectiuū ptiuius
 (q̄d scz ptem alicui⁹ multitudis denotat) cū substantiuo multitudinem
 sczātē sub diuersitate & nūeri & casus posse iungi : ut una soror & unus
 fratrū. Distributiū q̄z masculinū etiā feias cōphendit. ut pronus uterq̄
 iacer. De petro dic atq̄ helena. Siñ q̄cunq̄ vult salu⁹ eē: nō tm de viris
 sed & de mulierib⁹ dictū est. Hęc autē duodecim milia signati: & filēs per
 antithesim excusant. Sed de his ad p̄sens sufficiat.

De Combinatione relatiui & sui añtis. Ca. iij. MA.

Ro intellectu regulā secūde / quā relatiui & añtis esse volui: intel
 ligendū. Relatiuū id eē / quod añ late(. i. prius dictē rei) recordati
 uū ē. Et ē duplex / f. subē & accñtis. DIS. Quid est relatiuū substantiæ
 MAG. Quod refert rē hñtē se p modū subē: ut q̄d refert rē sczātā p no
 mē substantiā. ut q̄ q̄d. Su⁹ ipse sui. hic al: is: idē: ille: ali⁹: reliqu⁹: abo: Relatiuū
 uterq̄: cetera. DIS. Quod est relatiū accidētis? MAG. Quod re /
 fert rē sczātā p nomē adiectiuū. ut talis / q̄lis / tant⁹ / quat⁹ &c. Et q̄dlibet
 horū duplex ē. viz idētītatis & diuersitatis. DIS. Quē dicunt relatiā
 idētītatis? MAG. q̄ accipiunt p eadē re cū añte ad q̄d referūtur. ut il
 le: iste: talis / q̄lis &c. Et iter relatiā idētītatis subē unū ē reciproū: q̄d scz idētītatis
 sczāt subām agentē p modū patientis. ut sui sibi se. ut petrus pcurit se. recipcum
 DIS. Quē sunt relatiua diuersitatis? MAG. Quē accipiunt p alia
 re q̄ añs ad quod referunt. ut petr⁹ ē albus & alterius modi ē plato His diuersita
 intellectis ē regula talis. Relatiuū subē & suū añs debēt cōformari in ge /
 nere & in nūero. ut petrus currit: & ille mouet. Et si cōueniāt qñq̄ in cas
 su: aut etiā psona: hoc ideo est: ga talia sortita sunt yba. Plezq̄ tamē nō
 añti sed seq̄nti substantiuo in nūero & gñe corrñdet: cū scz sequēs substan
 tiuū se habuerit ad añs: ut mai⁹ cōmune: aut ut min⁹ cōe. ut ipm ē flumē:
 quā pximā ciuitati nostrē dicim⁹ eē aquā. Est locus in carcere q̄d tullia
 nū appellat. DIS. Quid si duo sint añcedētia: & gñe diuersa? MAG.
 Si sczāt res sexu differētes: Relatiū cōformabit se añti gñis p̄cipalioris
 quē ad modū dictū ē de adiectiuo & substantiō. ut petr⁹ & catharina legūt

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

qui me diligunt. In rebus autem sexu non differuntur relatum refert ad proximi-
us. ut lapides & ligna quae emi. Inuenies tamen quoniamque relatum neutro aucti for-
mari. ut in psal. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Et si fracci-
dit cum annis collectiuum fuerit (quod scilicet in voce singulari multitudinem deno-
tat) tunc enim relatum ad rem signatam potius quam ad vocem nominis respicit. ut est bona
gratias deus & preceptor eorum. Hoc idem inter adiectiuum & substantiam contingit. ut
per homines validi. Aduertendum quod omni possessiuo genitui sui primitiu includi
cum quod relatum in genere & numero conformatur. ut mea miseriam desles: quod varijs cir-
cumscriptionibus. Idem est de adiectio & substantio. ut mea soli opera soluis. i.
mei soli. tua ipse aiam pertransibit gladium. i. tui spiritus. Ponit enim ipse ibi
discrete: & non relative. DIS. Quae est regula de relatiuo accutis? MA.
Relatum accutis quia super praeteritis proprium exigit substantiam: cum eodem potius quam cum
antecedente conformabit se in genere & numero: ut tales sunt: aequae quilibet
vina. Idem est iudicium de hoc relatiuo suis.

De combinatione interrogatiui & sui rursus Ca. iij. D.

cōbinatio
tertia in-
rogati &
responiui

qualis.
quantus
quot
quotus

q̄tuplex
q̄tennis

cuias

Cuius
quanti

Ve est regula tertia? MAG. est haec. Interrogatum & rursus si
casualia fuerint conformari debent in casu. ut querenti. Quis scribit?
respondendum est: petrus. Quod si interrogatum & rursus cum diuersis
iungatur dictioibus: aut etiam cum eadem. tamen eadem huiusmodi in casu quoniamque diuersa erunt
ut quo liquore vas est plenum? respondeat vino vel vini. Et querenti quem vi-
des. respondere potes: petrus a me videtur. Aduertendum quod rursus in interrogatio
non modo in casu: verum etiam in re debere correspondere. unde ad quilibet respondendum est
per nomen qualitate scilicet caria. ut talis: albus. doctus &c. Ad quod respondendum per no-
mina quantitate scilicet caria. ut tantus/magnus/bicubitus &c. Ad quod respondetur per no-
men numerum importans. ut totus: duo: tres: quattuor &c. Ad quod respondetur per totum
aut per nomen importans ordinem. ut primus: secundus: tertius &c. Ad quod tripliciter
respondetur totuplus. aut duplus/triplus &c. Ad quod quatuorplex: respondetur totuplex: aut tri-
plex: duplex &c. Ad quod quinquennis: respondetur totienis: trienienis &c. aut decem an-
norum: viginti annorum. debet autem haec omnia scribi per simplex tunc primitiuum
eorundem quod. Ad cuias (quod non tamen patriam aut nationem quirit: sed etiam sectam) res-
pondendum est Romanus: Italicus: Gallicus. Et si quis querat. Cuias philosophus es tu? respondeat
est Stoicus: Platonicus &c. Ad cuius cuius respondendum est possessiuum. ut cuius est
ensis. respondeat euadri: aut euadrius. Ad quod quanti respondetur tanti: aut magni: parui: aut
per ablatiuum participii scilicet cantem: ut tribus denarijs. Ad dictorum clariorem intellectum
sciendum: casuum diuersorum diuersa esse signa quae sunt. uel quis: quod: & qui
Et in lingua vernacula. i. uel i. uel che i. uas sunt quae sunt primitiuum. Ad quod respondendum
est nomen quod per Ein/der/die/das/vulgarizatur. Quaestitia autem genitui sunt. cuius
quo: & quare & in lingua vernacula. i. uel i. uel ches & i. uel cheri. Cui
respondendum est nomen quod per des vel deren vulgarizatur Cuius/quibus? & i. uem & i. uel
chem sunt signa diu: quibus respondendum est quod vulgarizatur per dem/der/denen quo
Signa acti sunt: quem/quam/quod/quos/quae/quae & in lingua vernacula. i. uel i. uel che
i. uas. Ad quod respondendum est: quod vulgarizatur per den/die/das. O signum est uti: sed per
vum non sit quae sitio: verum ad ipsum potius omnis dirigat sermo. Signa ablatiui sunt.
A quo: cum quo: ex quo: a quibus: cum quibus: in quibus: ex quibus. Et in lin-

Quaestitia
nominatiui

genitiui

• dative

accusatiui

vocatiui

ablatiui

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

gua ynacula in ivas: mit ivas: usq; ivas: vō iven. vō ivelchē: mit ivelchē: i ivelchē: usq; ivelchen. Ad q̄ rñdēt qđ vulgarizat p vō dem / ul' denē. In dē ul' denē: usq; dē vel denē: mit dem vel denē. O das ul' die. Casuū autē vulgaria in supiorib⁹ tradidim⁹. Ad iterrogatiā yō aduerbialia spēali mō rñdendū ē. DI. Quō ē MA. p aduerbia: aut noīa. DIS. De exēpla. MA. Ad q̄ rñdēt aduerbialit: ut eo: illo: foras: intro: huc: illuc: istuc. Noīalit p ppria noīa ciuitatū aut puinciaz: i actio sine ppōe. ut vlmā viēnā p appellatiā yō rñt i actio mediāte ppōe ad. ut ad ecclia: dēpris q̄ttuor. vic: rus: dom⁹: hum⁹: militia: q̄ ubiq; i rñsōe naturā ppōe ser uat. Ad Qua. rñt p ad ybia hac/illac/istac/foras. Noīalit p ppria noīa ciuitatū & in abltō sine ppōe. Per appellatiā yō i actio mediāte ppōe p. Ad ubi rñt Ibi hic/illuc/istuc &c. Noīalit p ppria noīa i grō: ut ulme. p appellatiā in abltio mediāte ppōe in. ut in ecclia. Ad Vnde. Rñt hinc illic/istuc/inde. Noīalit p ppria i abltio sine ppōe. ut ulma. Per appellatiā in abltio mediāte ppōe de. ut de foro. Ad quorsū rñdēt aduerbialit: sur sū/deorsū/illorsū &c. Noīalit yō p actim mediāte ppōe yfus: q̄ tñ qñq; ornat⁹ cā: actio postponūt. ut quorsū. rñdēt yb⁹ ulmā: aut bauariā yf⁹. Ad qusq; rñdēt hucuscq;: illucuscq;. Ita de sūib⁹ pariformiter iudicabis.

quo

qua

ubi

unde

quorsum

quousq;

De cōbinatione noīs pronoīs & participij cum verbo in nominatiuo Capitulū quintum DIS.

Vē ē q̄tra regla ē MA. hęc. Nomē/pnomē/aut picipiū iunctū ybo psonali finiti modia pte añriori debz poni i nōio & cū verbo i nūero & i psona cōformari. Et vocat hęc cōstructio suppositi & apppositi. Est em nūi suppositū & ybū appositū ut hēc. Aduertēdū tam q̄ pnoīa pme aut scđē psonē: plerq; discretiōis cā trahūt secū tertiā sp nā ad supponēdū ybo priē ul' scđē psoē. Et vocat hęc attractiō: euocatio ut ego Grego. scribo. tu Frācisc⁹ legis. & fit ill d' n solū p pnoīa: s; etiā p noīa vti cal⁹. ut paf nī qes i cel. Ibi q̄ tertiē psonē trahit p vīm paf ad ybū es. Idē qñq; fit i alijs casib⁹. ut pes eos fecisti nobis / q̄ portauim⁹. pō dus & estū dici. ibi q̄ trahit p dīm nobis. Si sī sit p pmiū inclusū i pos. fessiuo. ut tuā doleo miserā: q̄ nouo mērore opprimeris. Ibi em q̄ euocat p tui inclusū i tuā ad supponēdū ybo scđē psonē opprimeris. DIS. Quid si duo noīa diuersorū nūerorū idē ybū pcellerit: aut alter pcedat & alter seq̄t: cui ybū se cōformabit. MAG. Viciniori: ut hic / illius arma: hic curr⁹ fuit. Ego lego & tu. Isti legūt & petri⁹. Si sī sit i diuersis psonis. ut Hē brei sūt & ego. Et vocat hęc cōstructio zeuma. Idē erit si il lud qđ toti attributū ē in ptes diuidit: ut pueri legūt: alter grāmaticā: & alter logicā. Et hāc cōstructionē plepsim vocat. DIS. Quid: si duo fuerint supposita i psonis diuersis. MAG. Tūc ybū debet cōformari per sone digniori: vicz primē (si adest). aut secundē. ut ego & tu scribimus. Ego & petrus legimus. Tu & paulus bibitis. idē fieri pōt p ppōe cū. ut Ego cū petro oramus. Et vocat hęc cōstructio Cōceptio: Collectiā q̄q; ybaplis nūeri recipiūt. ut turba ruūt. Pars in gramineis exercent membra palestris. Sunt etiā quedam verba que eundem casum post se reci

cōbinatio

q̄tra sup/positi &

appositi

Euocatio

zeums

prolepsis

Cōceptio

suppositū
appositi

LIBRI .I. TRACTATVS SECVNDVS

similitudinē montis. DIS. Iungit ne grūs picipiſ? MAG. Iūgit his ſc3 quorū verbis iunctus ē. ut Recordor tui: recordat⁹ tui &c. Alijs autē non: niſi nomina ſiant. ut Amans vini &c. Cū p̄pōne aut interiectione non ponitur. Cōiunctiōem vero mediā recipe p̄nt duo grī. ut & Petri & pauli diſcipulus.

De Dtiō iuncto diuerſis ptibusorōis Ca. x. DIS.

Ona regula: quā datui eſſe voluisti: q̄ ē? MAG. Hec ē. Dti⁹ ſc3ans rem cui aliqd comodi: lucri: aut dāni ſit iungit nomib⁹. Siſr verbis tale cōmodū aut damnū fieri ſignantib⁹. ut p̄uideo tibi. Sum tibi utilitati. Moleſtus tibi: grat⁹ tibi: utilis mihi: vicin⁹ tibi hoſtis mihi &c. Et nō mō his verbis dti⁹ iungit: verū etiā fere omib⁹ verbis (& ſi improprie) addit. ut Canto tibi: ſcribo tibi &c. Iuuo dēpro qd̄ t̄m actiō iūgit. ut Iuuo te. Iungunt q̄nq; etiā duo dti uni verbo ac quiſitiuo: quorū unus rē acq̄ſitā: alter vero rē cui acq̄rit importat. & prim⁹ ſc3 ſc3ans rē acq̄ſitā p̄ ſuo vulgarizandus ē. ut illi mea carmīa curē ſunt. Do tibi pignori tunicā &c. Iungit etiā dti⁹ huic vbo ſum ſūp̄top habeo ut eſt mihi crater. i. habeo craterē. Sum tibi fili⁹. i. habes me filiū &c. Iungit etiā impſonalib⁹ quib⁹ ſc3a actiū vocis. ut conuenit: euenit: accidit: cōtingit: placet mihi tibi vel Petro. Iungunt etiā dti his vbis miſereor auxiliōr: & domīor: q̄ t̄n etiā recipiūt ḡim. ut miſereor tui vel tibi. Iungit inſup dti⁹ vbalibus i bilis aut in dus terminatis. ut Amabilis mihi metuendus tibi. Et in his dti⁹ in ablat̄m mediāte p̄pōne reſoluſt. ut metuendus tibi. i. a te. & talis etiā fere omib⁹ verbis paſſiuis addit. ut cōdicit mihi. i. a me.

DIS. Fōt ne dti⁹ p̄nomi adiungi? MAG. Nō niſi in rōne ſubſtantiui. ut illi filio DIS. Pōt ne aduerbijs addi? MAG. Pōt. ut venit obuiā mihi. DIS. Pōt ne p̄cipiſ cōbinari? MAG. Pōt: & omib⁹ qd̄ quorū verbis addit. ut placens mihi &c. DIS. Pōt ne addi p̄pōni? MAG. Nō: nec etiā cōiunctiōi niſi dti⁹ p̄ceſſerit. ut & mihi & tibi. DIS. Pōt ne dti⁹ addi interiectioni? MAG. Poceſt ut heu mihi: ve tibi &c.

De Cōbinatiōne acti cū diuerſis partibus orationis

Capitulum undecimum

DIS.

Ecima regula quā actiō appropriati q̄ eſt? MAG. Hec. Acti⁹ omī verbo p̄ſonali infiniti modi a pte anteriorē p̄ſuppoſito addit ut me ſcribere: Petrū legere Et rursus. Omīa verba trāſitiua (quorū ſc3 act⁹ in aliud recipiūt) poſt ſe actim accipiūt ſc3antē rē actum verbi recipientē. ut p̄cutio petrū: cōmedo panē Siſr neutra. ut bibo vinū. bibo lapidē. Siſr deponētia. ut ſequor te. Siſr & cōia ut criminor te Siſr & paſſiua. ut doceor grāmaticā Et q̄dā ex dictis duos regūt actiōs ad eādē rē p̄tinētes. ut faciā te clericū. Aut ad diuerſa p̄tinētes: ut doceo te grāmaticā. Et hec his cōtinent metris. Poſtulo poſco pero doceo rogo ſtagito celo Exuo cū veſtit monet induo calceo cingo: Actiōs gēmi poſ hec verba regūt. Siſr hoc verbū inſtruo. ut in p̄s. Viā iuſtificationis

DE COMBINATIONE PARTIVM ORATIONIS

nū tuar: instrue me. Coniungit etiā acti⁹ verbis passiuis: aut absolutis p^o sinodochen: Cū scz id qđ pti cōuenit toti attribuit ut doleo pedē. Petrus truncať man⁹ vel manib⁹. Ioannes extendit brachia vel brachijs. Itē acti⁹ szcans tps iūgit verbis etiā intrāsiuius: licet improprie. ut bis senos cui nostra dies altaria sumāt. Modicū tps vobiscū sum &c. Item acti⁹ szcās locū iūgit ybo szcantī motū ad locū. ut Ambulo vñ iter: va do rhomā. pergo decē miliaria &c. Itē iungit etiā acti⁹ absolutis & passiuis: rōne transitiui sñbintellecti. ut Coridon ardebat alexim. i. ardēter amabat. Et in psalmo. Exultabit lingua mea iusticiā tuā. i. exultādo annūciabit &c. Et Vergili⁹. Pascunt siluas &c. Itē iungit etiā acti⁹ verbis impersonalib⁹ acti⁹ vocis. ut decet oportet iuuat delectat me. Et hęc reci piūt etiā actim ante se. ut me decet. Impsonalia autē passiuę vocis tñ recipiūt actim post se. ut mactat bouē: pulsať campanā &c. Insuper acti⁹ iū git verbis actū mēorandi: aut obliuiscēdi szcantib⁹. ut grex obliuiscit esum: memēto dñe dauid. DIS Pōt ne acti⁹ iungi noib⁹ MAG. Pōt in rōne adiectiui aut substantiui alias nō nisi p^o sinodochen. ut albus faciē: nigra capillos &c. Nec addit pnoib⁹ nisi in rōne adiectiui aut substantiui ut illū hoīem. DIS. Addit ne aduerbio MAG Nō. sed ppositionib⁹ de qb⁹ supra. Iungitur etiā interiectioni. ut O fortunatū virum. Heu me miserum &c.

De Vocatiuo Capitulum. xij. MAG.

Ndecima regula. Vocatiui est qui aduerbijs vocandi tantum iū gitur. ut O formose puer &c.

De Ablatiuo adiuncto ceteris ptrib⁹ orōnis Ca. xiii. D.

Vodecima regula: quā ablati esse dixeris qđ est MAG. Hęc Omē nomē adiectim vel verbū iungit ablatiio szcāri cām ppter quā aliqd fit scz effect⁹. Est autē cā qđrūplex. ut in naturalib⁹ vi debim⁹ scz efficiēs materialis formalis & finalis. Exēpla sunt de cā efficiēte. ut Sitis albedine. horreo frigore. Taceo pudore: fessus cursu: gaur deo ludo damnat⁹ crimie: lesus lapide &c. Verba etiā passiuā eundē reci piūt ablatim mediāte pōne a vel ab. ut diligor a perro. verberor ab an drea &c. De causa Finali: ut Petrus studet gratia lucri. Paulus scribit cā studij &c. De Causa formali. ut Paries est albus albedine. filis sistrudine Fac bono anio. Studeas bona intentōe &c. De Causa materiali. Si abla tiu⁹ szcat materiā ex qua: addenda ē ppositio ex. ut edificat ex lignis. Si autē szcat materiā circa qđ tūc ponit sine ppositiōe. ut dignus laude: vacu us lumine: Fruor gaudeo potior regno. Careo pane. ut or tunicā. Pru dentē me sedisti mandato tuo vescor carne. Inueniunt tñ hęc verba etiā gtiis adiūcta. ut supra dixim⁹. Etiā actis. ut in leuitico. Offerť p seduos. pisces quos vesci licitū est. Et apud Therentium. Tute illorum officiū fungere. Iungitur etiā frequēter verbis ablati⁹ causę instrumētalis si. ne pōne. ut video te oculis: loquit ore: percutit baculo. Ista autē causa non distinguit ab efficiēte: quia efficiēs ē principalis. aut instrumētalis.

LIBRI .I. TRACTATVS SECVNDVS

DIS. Vnde Possumus facile cognoscere quā cām ablatiuus iportet
 MAG Inde. Nā si ablatiuus cōmode recipit a vel ab signat cām effici
 entē. Si per/signat cām formālē. Si ppter/signat cāz finalē. Si ex/signat
 cām materialē. Si cū/signat cām instrumentālē. ut aut dicta facilius cog
 noscas. Sciendū oē adiectiū post qd in vulgari pōt addi mir. von. ufz.
 im. fur. durch umb. recipit ablatiū szcantē cām &c. Itē Ablatiuus sig
 nificans tps pōt addi ybo aut picipio. ut vigilauī tota nocte. studeo
 tribus horis. media nocte clamor factus est. Itē yba importātia motu
 de loco vel per locū recipiūt ablatiōs ppriorē nōīm ciuitatū aut villarū
 ut venio transeo Roma Athenis &c. Verba aut q importāt motū in lo
 co: aut quietē recipiunt h^c ppria nōia in g^oio. ut Studeo Romæ &c. Ni
 si sint tm p^{ri}s nūeri: aut tertie declinatōis. tunc em recipiūt in ablatio. ut
 fui Athenis. Studui carthagine &c. Nōia autē puinciarū mōitū & regio
 nū: & nōia cōpositę figurę/indeclinabilia: & nōia sanctōz locis data cū
 dictis verbis iunguntur in ablatiuo mediante ppōe. ut Venio Francia
 De sancto Iacobo &c. Idē est iudiciū de alijs appellatiuis. dempris quat
 tuor scz rus domus militia humus/q construūtur sine ppōe more ppri
 orū. ut venio rure &c. Itē cum verbis dānatōem aut punitōem signifi
 cantibus iungūtur ablati penā szcātes. ut dāno te morte. punior capite.
 Petrus mulctatur auro. Pręterea cū verbis aut nōibus ad p^{ci}um aut mēa
 surā p^{ri}nentibus iungūtur ablatiui q^{ri}titatē p^{ci}j aut mēsurę significātes
 ut vendit tribus aureis. altus tribus ulnis: latus mille passibus. tñ hoc
 verbū valeo requirit actiū. ut equus valet decē aureos. Itē cū verbis di
 stantiā importantibus iungit ablatiuus q^{ri}titatē distantię indicans. ut
 distat tribus passibus &c. Pręterea yba aut nōia excessum unius sup ali
 ud importātia regnūt ablatiū q^{ri}titatē illius excessus szcantē. ut petrus
 excedit paulū tribus digitis. Ioānes est tāto lōgior/ q^{ri}to Petrus est bre
 uior &c. Ablatiui aut significantes rē excessam iunguntur compatiuis. ut
 Petrus est fortior Paulo. Et is vulgarizat per dan. Pōt & addi ablatiuus
 significans quantitatem excessus. ut lignum illud Petro longius est tri
 bus digitis. Iungitur quoq ablatiuus verbo substantiuo. ut sis bono
 animo. Id etiam te non lateat ablatiuos duos aut plures absolute poni
 loco orationis ex nomine & verbo compositi Et dicuntur poni in defi
 gnatione consequentę: quia scilicet ad ipsos aliquid sequi intelligitur.
 ut Sole orientes dies fit. Et resoluūtur hi ablatiui per dum/ si/ quia.
 ut dū sol oriē: aut si vel quia sol oritur dies fit. Loco etiam ablatiui quā
 doq ponitur aliquod complexū. ut dato q sis probus/ te diligo. Viso
 q es honestus/ te recipio. Et quēadmodū impersonale sine supposito/ ita
 & participiū in ablatiuo sine substantiuo positū inuenitur. ut dicto de
 nomine dicendum est de verbo. DIS. Iūgitur ne ablatiuus ceteris p
 ribus orationis? MAG. Pronomini non nisi in ratione substantiui /
 aut adiectiui. Nec aduerbio: aut interiectioni sed participio. Et quide
 omī cuius verbo addi potest. Similiter additur prępositionibus qui
 busdam. de quibus supra dictum est.

DE COMBINATIONE PARTIVM ORATIONIS

Regule generales Capitulum. xiiij. MAG.

Reſter has aut generales q̄dā nō negligēde ſūt regule unde Qui cūq; caſus iungūtur ntio: iſde iungunt & omnib⁹ obliqs eiūſde Et quicūq; caſus iungunt poſitiuo iſde iungunt quoq; cōpara tiuo & ſuplatiuo. Et quicūq; caſus iungunt verbo iſde iungunt ei⁹ p̄ci pijs. & reliquis modis & ipſibus a verbo illo deſcendētib⁹. Hęc omia tñ q̄ de cōbinatōe p̄tium orationis iam diſſeruiſmus: ſacili⁹ & mira quā dam breuitate deſp̄hendes: ſi caſuum officia. q̄ in ſupiorib⁹ tradidimus: viuaci ſemp tenebis memoria.

De Ordinatione partiū in oratiōe Ca. xv. MAG.

Acten⁹ de his quib⁹ nō barbaro: ſed latino poti⁹ ſermōe q̄ cōce p̄im⁹ exprimim⁹. Reſtat ut ordinē dictōr: in interptādo: doceamus. Si itaq; oratio interpretāda ſit. Primo loco vīſus (ſi adeſt) accipiend⁹ ē cū eo q̄d cū ipſo cōbinat. Poſt hūc ntūs cum ſuo verbo / aut actūs cū infinitio. deinde aduerbiū: dehinc ceteri caſus. Si ſr cōiūctiōes p̄poſitiōes: & interiectiōes: cū his q̄ ipſis iuncta ſunt. Diſtōes tñ interro gatiſ: aut relati p̄cedere dñt. Si ſr iūctiōes p̄poſitiui ordīs & ablati po ſiti absolute. Itē Obliqu⁹ negatiu⁹ exponend⁹ eſt p nō & ſuū affirmati uū. ut Nullū hoīem. i nō ullū. Itē qñq; obliqu⁹ p̄ponit vbo pſonali: ut relatiuū habeat añs. ut patrē ſequit ſua ples. Trahit ſua quēq; voluptas & ſic de alijs. De quibus tamen p̄ frequentē expoſitiōem in talē deuenies uſum qui omnibus regulis p̄ſtantior eſt.

De Subauditōe q̄rundā p̄tiorōnis Ca. xvi. MA.

Onnūq; aut ſcōtingit ptes aliq̄s in oratiōe ſubtriceri. Et quidē primo. Cū verbū primę aut ſcēdę pſonę fuerit itelligit ntūs cer tus ſc: ego tu nōs & vos: quē nō oportz exprimere: niſi ad decla ratōem: aut ſignificantiā denotandā. Eſt aut declaratio ſiue diſcretio: cū actus verbi attribuit alicui cū excluſione aliorz: ut ego lego. q̄ſi dicerē & null⁹ ali⁹. Significatiā vō eſt cui⁹ actus verbi attribuit alicui cū ex cellentia. ut ego lego. q̄ſi dicerē & nullus ita bñ ſicut ego. & talis ntūs cū arrogātiā p̄ferēd⁹. In euocatōe tñ hi ntī exp̄mūt: & n̄ p̄pt iā dictas cās niſi fiat euocatio p̄ ipē: aut nomē diſtributiū. Aut in p̄p̄ijs noībus cū vbiſ ſubſtantiuīs: aut p̄ci pijs &c. Exēpla ſunt: ut quācūq; ipē vidi. n̄ oīa poſſum⁹ oēs. Sum pius Eneas. vocor petrus. doctus ſum. affictus ſum. Itē verba excepte actiōis quōr: ſc: actus uni ſoli cōpetit: etiā in ter tia pſona ſine ntio p̄ferunt. ut Fulminat: coruſcat: pluuit: mingit &c. In his em̄ itelligit deus vel natura. Extipit creare. Nō em̄ dicimus crea. licet creare ſolius dei ſit actus. Incipit quoq; & deſinit cū infinitis dicto rū verborz ſine ntio ponunt. ut incipit migere: deſinit pluere. Verba q̄ quor: actus ſolis hominib⁹ p̄p̄ius eſt ſine ntio exprimunt. ut Aiūt di cunt &c. Itelligūt hoīes: Et rursus ipa verba qñq; tacent. ut dicendo. unde Boetius. de q̄ vñ gili⁹ &c. Itelligit: loquitur vel ſcribit aut dicit &c. Verbum etiā ſubſtantiuū ſum / ſepiū ſine itelligit. ut Glia tibi dñe.

LIBRI. I. TRACTATVS IERTIVS

Beati imaculati in via &c. Similiter i intitulatiōib⁹. ut Opera platonis
Buccolica virgilii &c. Item subaudiuntur qñq; etiā alia verba de quib⁹
in eadē oratiōe prius mētio facta est. ut cum dicimus. Benedicite respō-
dendo dñs. subintelligit Benedicat. Inuocaui dñm & exaudiuit me: in-
telligit dñs &c. Subaudit etiā qñq; antecedēs relatiui. ut si sustulisti illū
diciro mihi. Intelligit iesua &c. Itē fiūt & alię subauditōes varię de qb⁹
sepius apud Therenitiū. ut quę illū: quę me? Intelligit amāt: excludit:
vel similia. Hęc sunt fili quę in primis necessaria visa sunt ad partium
qratiōis & cognitōem: & cōcinnā cōbinatiōem. Syllabarū vero quantita-
tes: quę in pferendis orationibus non sine aperto vitio cōfundūtur/
nunc demū in calce grāmatices annectēde veniunt. DIS. Breues igit
si quę de his regulę dari possunt in mediū pferas. MAG. Breuitatis
re p cupidū sciens: nōnullos traditiones cōsului: prosa an metro cōmo-
dius id fieret aliquātisper herebā: sed cū planū sermonē in his magis ne-
cessariū cōspexi: in p sam stilū verti: nihil tamē qd nō ab alijs dictū sic
tractatu seqnti enūciare statui. DI. Placet s; q; totū rē ipam aggregere.

Tracta. iij. De quātitate syllabarū i gñali Ca. i. MA.

Yllaba i gñali (inqt qdā) ubi cūq; posita fuerit sex mōis agnosca
pōr. positiōes s; vocali añ vocalē deriuatiōe diphthōgo exēplo

Positio & reglā DIS. positiōe quō? MA. cū p⁹ vocalē duę sequūt cōsonātes
ut pars vel una duplex ut nix: vel i duplex int duas vocales ut troia: tūc
illa vocalis pducit: adiecto q; altera saltem i eadē vocalis syllā collocet:
at y/o/ si in eadē dictiōe p⁹ vocalē nata breuē: seqt mutacū ligda: vocalis
pcedēs anceps & bitpalis reddit ut arat: vocal aut de se lōga: p nullā
mutā & ligdę sequēlā poterit breuiari ut febris salubris podogra: ama-

vocalis trix: octobris. DIS. vocalis añ vocalē inuētā qnta ē? MAG. in la-
añ voca tinis breuiat ut luo. Excipiūtur pmo grī & dñi qntę declinatōis i quib⁹
lem ē vocalis pducit si saltē alia vocalis pcesserit ut diei. sin aut cōsonās bre-
uiat ut fidei. Secdo greca noia externaq; ut plurimū pducit ut dius he-
lias: aer: chorea platea. Tertio grī in ius sunt cōes ut unū. pter alius lon-
gū & alteri⁹ correptū. Quarto possessiua in ius vocalē pcedentē pdu-
cunt ut troius patuleius. Quinto fio: nisi post e sequat ut fierē pducti-

deriuatio tur. DIS. deriuatiōe syllabę quātitas quō dephendit? MAG. Quā-
ta fuerit syllaba primitiui tanta erit & deriuatiui. ut lego legens. Excipit
unē primo human⁹: leges vires/ reges sedes voces iucundus: statur⁹ pe-
dor: vomer sequlū: laterna nequā: regula italia: secius limus: denus: no-
nus: casus monach⁹ humo vitupo: limius feralis fabella: & mobilis: q;
cōtra sui primitiui positiōem pducunt. Secdo excipiunt: dux ducis: so-
por acerbus: dicax aruspex: arista vadū stabulū stabilis omasus arena: lu-
cerna notio nato fides titulus sodalis bubulcus varicosus vitium ouo:
elegus & manus: q; cōtra sui positiōem corripunt. DIS. diphthōgus
diphthōg⁹ syllabā quantā reddit? MAG. ubiq; pducit ut sphaera: poena aula tur⁹
nisi vocalis sequat ut præuto. DIS. Exēplū aut quō ad hoc condu- **Exempl**

DE QUANTITATIBVS SYLLABARVM

cit: MAG. Poetar: exempla ad syllabas percipiendas te plurimū iuuau-
bunt: nā in hac dictiōe musa si primę quantitatē scire volueris: maronif
illud musa mihi causas memora: longā esse indicabit. DIS. Regula
pro gñalis q̄ est: MAG. in undecim ptes diuisa est. prima pterita bis
syllaba primā pducit ut emi. pter bibi scidi fidi dedi steti: & tuli q̄ p mā
corripit. Secūda pterita gemiata primā & secūda corripit ut peperi pterita
pter cecidi: quod secūda pducit Tertia Supina bis syllaba primā pdu- Supina
cit ut natū. pter litū itū citū quitū sitū satū rutū ratū datū & statū q̄ pri-
mā cortipit. Quarta q̄ta: fuerit: syllā pntis tāta erit & ceteror: tpm. ut
amo amabā amauī amauerā amabō. pter genui & pōui q̄ primā cor-
pit. Quinta in cōpositiōis iunctura syllabę breuiant. ut oipotens: ar-
miger: in qua quidē iunctura solent dictiōes p hyphen copulari. ut ante
malor: pter ibidē ubiq: / tibi cen. Sexta p prior: noīm primę vel medię propria
syllabę ad placitū ponunt. nisi regulas h abueint spales q̄s breuitatis
gratia ptermitto: in ultimis autē syllabis subiacebit regulis appellatiuo
rū. Septia: bis bi tri ni in cōpositiōe breuiant ut bisore? biuiū triuiū nice-
nus. Octaua semignaria & semiseptenaria breuis: in metro pducit cor-
etiā si in nullā desinat cōsonatē. Nona incremēta noīm in plī si a e vel o incremēta
vocalis habuerit pducunt ut q̄ quaz res rez: q̄ quor: si pro i vel u cor-
ripunt ut q̄ quib: veru verub: dicta in singlarī ex declinatiōib: nota
sūt. Decia cremēta ybor: si a habuerit pducunt ut amo amare. pter do
& sua pposita: circūdo pessūdo venūdo. Si e pducunt ut lego legem: ni
si cū subit r: tūc qnq: pducunt qnq: breuiant qd accētū cognoscit. Si i
breuiatur ut lego legim. pter yba q̄te iugatiōis: & volo & sū & cum
subit i tūc. n. pducit Si u corripunt ut volo volum. Vndecima dictiō
nes sincopata & p syneresim vī crasim pronūciatę pducit ut norā p no
uerā / paraui p parauī & cotes pro cautes. His plibatis ad pmas sylla-
bas spēalius descendamus.

De Prima syllaba Ca. secundū DIS.

Rimar: syllar: q̄ titatē unī spēali? agnoscere valeo? M. cōposi-
tiōe: p̄pōe & regula. DIS. Cōpositiōe q̄ liter? MA. Si ei aliq̄ cōpositiō
p̄ticipa addat q̄ illā penultimā reddat: tūc accētū cognosceat ut amo pa-
mo/a brevis qa grauis/duco diduco u longa qa acuta. Excipiūt p̄mo i. cōpositiō
nuba/ pronuba/ deiero peiero cognit? agnit? / isio suffio/ tra suūlim-
plex corripunt. Scdo ambis? & cōiuitū q̄ producit. D. p̄pōe quō? p̄positiōe
MA. q̄ta fuerit p̄pō in appōe tāta erit & in cōpositiōe. ut i domo i ha-
bito. Excipiūt p̄rio ad ab obi resub & con cū iacio p̄posi & producent:
nisi ex se trisyllabū reddat qa tūc p̄pō ē cōis ut adicit. Scdo e de p̄ se in
cōpositiōe producit. Di aut ubiq: producit. pter in dirimo & disert ubi
corripit. re corripit ut reduco pter in refero qn sciat distātiā vī iuuamē
ubi producit Pro pducit. ut proloqr: pter in proteru? procella. p nepos
p fugus p fanus p profund? propero profiteor profatū propheta profusus:
proficiscor profecto & procuro ubi corripit. DIS. Regula primar: syl-
labar: q̄ est. MA. secūdū vocaliū nūerū & ordinē i qnq: ptes diuisa ē.

LIBRI. I. TRACTATVS TERTIVS

De. A. in primis syllabis. Cap. tertium.

DIS:

A in primis syllabis quantaē? MAG. A ante b corripitur. ut habeo. Præter labor beris. tabes scabies pabulū labes strabo & rabo. fabula. stabam nabā fabor flabam stabilis pabulū labor & labo: q̄ primā pdu cūti.

A ante c corripitur. ut acer pro arbore. Excipiūt si p̄cedit b. ut bacca. vel p ut pacis: in quibus a producitur. dēpro pacifcor: baculus & spaciūm: placet: quę iuxta regulam primā corripiunt.

Acer pro forti: Thraces: facundus: machina: dacus & graculus primam producant. Hiacynthus cōmune est.

A ante d corripitur. ut vadum. Præter radix clades spdaix trado tra duco gradius & gades suadeo rado & vado.

A ante f corripitur. ut rasanum vaser.

A ante g corripitur. ut sagax. Excipiuntur strages vagio vagina magalia stagulum saga & lagana: indago quę primā producant. Similiter ea quę habent p vel f ante a. ut fagina fagus. præter flagellū: fragor oris fragilis & plaga pro reti vel ora: quę primā corripiunt.

A ante l in dissyllabis producitur. ut halo as. Excipiunt calo as. alois. malus a um. palam fale pales & salum quę primā corripiunt. Excipiuntur & tertie declinationis peritissyllabica ut salus salutis quę primā corripiunt. præter calo onis. & ales q̄ producant. Similiter & polysyllaba primā corripiunt. ut caleo. Præter alea balista caligo balena falebra & squalleo quę primā producant.

A ante m in dissyllabis producitur. ut dama. Excipiuntur fames: damus amo chlamys tamen chamos. q̄ primā corripiunt. Similiter & polysyllaba. ut amicus. præter lamina amitto lametor & amentū q̄ pdu cūti.

A ante n in dissyllabis producitur. ut sanus. Excipiūt manus anus anas ana cano canis & phanum. Similiter & polysyllaba quę primā breuiant. ut animus. præter ganeo.

A ante p corripitur. ut dapes. Excipitur papilio vapulo papo papa saphyrus crapula lapa apulus rapa papyr⁹ & mappa.

A ante q corripitur. ut aqua. demuntē compositiua. ut nequaquā.

A ante r corripitur. ut arista. Excipitur carex varix areo varica area naria glarearia carica: starem flare pareo quę primā producant. Nomina similiter in rus ra rum. longā primā ut charus ra nū præter hara pro stabulo. para & parum quę breuiant primā.

A ante s in dissyllabis producitur. ut calus. Excipiuntur Quasi calas basis. & polysyllaba. ut asinus q̄ primā breuiant. præter caseus basium.

A ante t corripitur. ut latus criEs. excipitur Saturnus latus a um. vates clacros Katholicus quatenus ater atria laterna. Similiter si m præcedit. ut mater aut r præeunte muta. ut pratum & quattuor. ratum: quę primā producant: præter mathesis: quod corripitur. Platos & statim primam cōmunem habent. Sic & platea.

A ante u corripitur. ut avarus. præter nauis gaulis maioris pauo ma

DE QUANTITATIBVS SYLLABARVM

uis suavis prauus gnauus auiā. siſt ſi l ꝑcedat cū muta. ut flauus.

De E in primis ſyllabis. Cap. quartum. DIS

E in primis ſyllabis quanta eſt. MAG. E ante b corripitur ut hebe-
ra. excipiunt ſi ante e duo conſona preſint ut gleba. Excipiunt & debeo
thebe debilis flebam nebrida nebula febris nebam nebo phebus phebe.

E ante c corripit ut ſecus. ꝑter ſex cis. cecus ꝑꝛeco theca. vecors grecia
ſecundus ſecurus ſecula mechuſ echo meū tecum ſecum & ſeciuſ

E ante d in diſſyllabis producit ut ſedes ꝑter cꝑdo verbū defectiuū
edo es. pes diſ pedū cedrus. Similiter poliſyllaba breuiant ut medicuſ
ꝑter ſeduluſ ſeditio & ſeditioſuſ dedaluſ ꝑꝛedium

E ante f corripitur ut neſaſ

E ante g corripit ut lego. ꝑter regina dego regula reges legem eger
egiptuſ regula lego aſ egloceroſ egis

E ante l in diſſyllabis ꝑducitur ut chele. ꝑter cheliſ vel ut velim gelu
meloſ ſceluſ celer meluſ melo. Similiter poliſyll: ba ut elemoſyna. ꝑter
ſpelūca belua electrum ſpelea delitię eliuſ delibutuſ delubra quę bre
uiant primā

E ante m corripitur ut emoniā. ꝑter ſemina ſemita demo iſ. ſemino
themis quę primā longat. ſimiliter habētia e puri ante m ut eminuſ. ꝑ
ter emo & emio. Nomina diſſyllaba cū cremento longant primā ut de
mon ſemen. ꝑter memōr nemuſ & ſemur

E a n ꝑducit ut renuſ. excipit em ſeneſtra penituſ penetro penes
penateſ pene penuſ. Similiter cū e ꝑcedit b ut bene vel g ut genuſ. vel ſ
ut ſenex vel t ut tenuiſ vel u ut ven^o in quib^o e corripitur. ꝑter venū the
nia vena venor tenaruſ tenax ſenuſ quę longant. ſeneſciſ variatuſ

E ante p corripitur ut epoſ ꝑter ſepes cepelſcepa tepor epacta repo ꝑ
putiuſ ꝑꝛepes. & ꝑeunte ſut ſepe q̄ primā ꝑducit. demit ſepelio

E ante q corripitur ut neq. demit nequā nequaq. nequaq. equuſ id ē
iuſtuſ & equor quę longant

E ante r corripit ut ſerieſ: ꝑter erūna ceruluſ heros ſeraliſ eruca cero
nia ſeria cereſ cleruſ erigone ſeruſ chere eris nomen: ſereſ hereo mereo
q̄raſ cera ſero era herēſ. Similiſſi ꝑꝛecedit u ut veruſ vel ꝑut ꝑera quę
primā ꝑducunt. ꝑter veru & vereor veretrum

E ante ſ ꝑducitur ut leſuſ. excipitur ieſuſ theſiſ

E ante t ꝑducitur ut cet. ꝑter metalluſ metuo getheſ meto metra
fretū retro thetiſ etiā meta. Similiter ſi ꝑ ꝑꝛeit ut ꝑeto vel u ut vet^o q̄
breuiant primā ꝑter & ꝑꝛetor longant

E ante u ꝑducitur ut leuſ. ꝑter leuiſ breuiſ leuo ſeueruſ beuer
quę primā corripunt

De l in primis ſyllabis Capitulu. v. DIS.

l in primis ſyllabis quanta eſt. MAG. l ante b corripitur ut hibe-
ria ꝑꝛeter hibern^o ſibula liburnū ꝑ nauī tibiā liber adiectiuū libo tribu
lū vibex ſibilo quibo ſcribo ſibila ibo vibra & ibiſ nomen.

LIBRI. I. TRACTATVS TERTIVS

I añ e corripitur ut dicax. pter vicus mica nicteria conuitia trica pi
cus liciu spica ficus vicinus ficedula spicula vicens lica dico tricenus
sicut: quæ longant. ico variatur.

I añ d producit ut idem in masculino: Excipiunt idē in neutro ideo
fidis fides cydon idoneus quidē. Siſr p̄r b ut bidens vel t ut tide⁹ vel u ut vi
idolola deo quæ breuiāt. pter strideo strido rideo

tra I añ f producit ut rifeus. Excipiuntur cōpositiua & cibus
ideota I añ g corripitur ut rigo. pter viginti bige triginta frigus pigardus
pige fligo figo frigeo frigo migro. Siſr si p̄r t vel t demitur stiga cum
strigibus. Strigilis cōmune est.

I añ l producit ut filius. Excipiuntur chylindrus hilaris pilus scz capi
cis cilix philos pila bilibris philomena ciliū milium. Siſr si p̄r t ut si
leo aut t ut stilus quæ breuiant. præter thile

I añ m in dissyllabis producit ut limus. Excipiuntur timus nimis si
mus himen simul. Siſr & polysyllaba corripit ut ciminū. pter simea

I ante n producit ut linea. pter tinea linio lino. Siſr si præ t ut ci
nis vel t ut sinus vel m ut minus quæ breuiāt. pter sinus prouale & mī

I ante p corripit ut bipes. præter stiphariū (no q̄ longāt
vipera ripa stipēs stipo siphō

I ante q corripitur ut liqueo. præter liquor liquoris

I añ r in dissyllabis producit ut dirus. præter vir viri pira pirus lira
siſr & polysylla ut biria q̄ breuiāt. pter stiria p̄rula pirata tiria piramis

I añ s producit ut risus. præter nisi pr̄sana miser miseris

I añ t corripitur. ut itē. præter dis ditis litis clitella glitis phitō p̄r
ma titan titillo p̄stacus br̄to sitis a sum nitor itur italus q̄ longant. Si
militer si m præcedit ut m̄tis vel r ut rite vel u ut vitis. præter vitulus
& vitellus quæ breuiant

I añ u producit ut cliu⁹. pter n̄uis & bis tris p̄posita ut biuiū triuiū.

De O in primis syllabis Ca. sextū DIS.

O in primis syllabis quāta? MAG. o añ b producit ut sobrius.
Excipiuntur soboles obolus obesus obes verbum & quæ habent consona
duo ante o ut probus

O añ c corripitur ut iocus. præter foca procerus ocior oculus pocu
sum oclum iocundus vocis vocalis coctus quæ longant

O añ d i dissyllabis pducit ut rodo. pter odor modus mō siſr & po
lisyllaba nā illa corripunt ut fodio proderit tñ longāt poderis variāt.

O añ f corripit ut pfugus. pter pfugio profero profuit ofa q̄ lōgāt

O añ g producit ut cogo. præter rogo toga rogos logos

O añ l corripit ut color. pter nolo molior solis doliū ples boletus.
olim solus colyphiū stola prolixus coloas moles solor polipus

O añ m pducit ut om̄e pter stomach⁹ hō dñs omedo dom⁹ como glo
mero comes gomor omitto vomo domo as omasū glomos thomos.

O añ n corripit ut bonus. præter sona none Similiter si præcedit c ut

DE QVANTITATIBVS SYLLABARVM

con^o vi^o d ut donum vel p ut poño monos cōmune est.

O ante p corripitur. ut sopor: preter populus arbor: opilio topos pō
pisma propago sopio is. Similiter si precedat c. ut copula: in quibus o
pducit^r pter cophin^o: scopulus: copos. O añ q corripitur. ut coqu^o

O ante r corripitur. ut morior. pter or os. chorus p vento, oro as
corā tōrax hora mores coralus oia pextremitate. morus doricus forex
quor: horā norā. sifr si pīt l. ut lorū. vel r. ut prora quē longant

O antes producit^r. ut Osyris, pter rosa proseuca dosis posui.

O ante t corripitur. ut notus. preter dos dosis. totus quotus votum
quotidie cotis noto potq notus pro cognito. Sifr si prāfunt duo conso
na. ut cloto: nam producunt. preter protos proteruis protos

O ante u corripit^r. ut nouus. pter ouū puidus puincia puideo puēt^r

De V in primis syllabis. Capitū vñ. DIS:

V quanta est in primis syllabis ē MAG. V ante b corripitur. ut rube
us. preter tuber rubigo suber pubes uber. puber. Similiter si pīt b ut bu
bus. vel n ut nubo quē longant. preter bubulcus qd corripitur.

V ante c producit^r. ut duco pte^r ducent^o lucerna lucror ducis. Sifr
si pcedat n ut nucis. c ut cuculus. r ut rica

V ante d producit^r. ut trudo. preter rudens pudor fudes rudis seu
deo cudo trudes pudet ruder. rudo cōe ē: V añ f producit^r ut bufo

V ante g producit^r. ut rugio. pter tuguriū. & si pcedat f ut fugio. i
ut iugū. p ut pugio. pter fruges iugera iugi frugi.

V ante l corripitur. ut culex. pter uligo Sifr si pcedit g ut gulio. vel si
ut fuligo. vel m ut mulio. tūc producit^r. pter fulica mulier gula

V ante m producit^r. ut numen. preter humerus humilis humus sum
us. & quē habent cante m. ut cumulus. vel n ut numerus. vel tuc tumu
lus. Excipiuntur numen struma.

V ante n producit^r. ut luna. preter cuneus & tūnica.

V ante p corripitur. ut cupio. pter stupa cupa iupiter upupa. sifr si n
pcedit. ut nuper. vel p ut pupius. vel r ut rupes. pupilla variatur.

V ante r producit^r. ut fures pter furere nur^o muria: murus curules

V ante s producit^r ut usus. preter pusillus susurro.

V ante t in dissyllabis producit^r. ut tur^o. pter eutis putris frutex uter
puto utor lutiū uti. sifr & polysyllaba. qñq; corripiunt ut^r sutilis. pter mu
tuus mutit puteo furio uteris utilis futile glutio

V añ u producit^r in dissyllabis ut vua cætera curtant ut pluvia flu
ui^o & tñ de primis syllabis eundē quoq; ordinē in medijs seruabimus.

De A in medijs syllabis Ca. octauū DIS:

A in medijs syllabis quāta ē MAG. a añ b cortipit^r ut syllaba Exci
piuntur q̄ finiūt^r in ulū. būdus bilis ut venabulū letabūd^o amabilis

A añ c corripit^r ut pstrac^o. s; noia i ce^o & ci^o longāt ut ordeace^o galli
naci^o. sifr opaca cloaca & q̄ tñianē i ulū ut cenacm sifr oblig ut audaci^o

A añ d corripitur ut arcades. preter cicada

LIBRI I TRACTATVS TERTIVS

A ante f corripitur ut girafa

A ante g producit: ut ppago ppter pelagus abdenago & nomina secundę inflectionis ut onager.

A ante l corripitur ut italus . ppter ea quę tertię inflectionis in alijs sunt obliqui vt moralis australis animalis

A añ m corripit ut talam⁹. ppter ea q̄ termiant i amē ut thimiāmen

A ante n corripit ut clibanus. ppter vulcanus aranea machiana balan⁹ & q̄ tertię inflectionis sunt ut inanis titanis: silitur deriuata gentis ut ro manus vel loci montanus

A ante p corripitur ut gausape ppter priape sinapis

A ante r corripit ut barbar⁹ ppter noia in riurs riūq̄ nisi sint a noib⁹ numeror⁹ deriuata. ut denari⁹ pducunt Sic & alia deriuata ut auar⁹ scolaris sic & obliqui ut calcaris ppter iubaris cesaris nectaris asparis hostaris casparis. composita breuiant ut comparis disparis.

A ante s corripitur ut carbasus. ppter pñalum omalum

A ante t corripit ut ciatus. ppter deriuata ut barbatus armatus obliqui in atis & as ut ciuitatis. noia in ates ut achates Et nomina in tiū pducunt

A ante u producit ut cadauer

ut palatium

De E in medijs syllabis Capitulū. ix. DIS.

in medijs syllabis quanta ē MAG. E añ b pducitur ut coreb⁹

e ppter terrebin⁹ eleborus elebus celebus

E ante c pducitur ut chyroteca. ppter seneca

E ante d producit ut putredo. ppter efeda melchisedech. nomina in da: ut andromeda. & obliqui cōpositor⁹ a pes ut quadrupes

E ante f corripitur ut veneficus. ppter elephas

E ante g corripitur ut sacrilegus. ppter tristega cethegus

E ante l producit ut camelus angelus abimelech

E ante m producit ut racemus: ppter, eremus vehemens hiemis alemania gethsemani.

E añ n producit ut catena. ppter helena helenus iuuenis heben⁹ asenes.

E ante p corripit ut edepol. demit ptesepe

E ante r corripit ut cineres ppter statera & pprie i erus ut vuernher⁹ & deriuata in r⁹ vel rū ut sincerus mysteriū. ppter auster⁹ & galerus: similiter megera chymera q̄ longant Inferi superi cerber⁹ iter⁹ uterus potero patris a patior: patera breuiat hiberi cratera panthera longant: de obliquis in tertia declinatione nominis dictum est

E añ s corripit ut heresis: ppter mathesis scia diuinadi poesis

E ante t pducit ut bolet⁹ ppter ametistus temetū & quę tertię inflectionis sunt ut pietas. de obliquis nominis in es ut dictum est.

E ante u producit ut longeuus

De I in medijs syllabis Capitulū. x. DIS.

in medijs. quanta ē

MAG. I ante b corripitur ut celtiber ppter

i nomina in bilis ut sensibilis

DE QUANTITATIBVS SYLLABARVM

I ante c corripit ut clericus. pter aprius amicus umbilicus formica/
pudicus lorica lectica mirica caicus medicus vesica. & noia in culus la-
lu. ut igniculus auicula reticulum urtica postica antica. Propria in icus.
ut fridericus. Obliqui in tertia declinatione patent.

I ante d corripitur ut cupidus. pter desidero considero & q terminant
in idium. ut psidium & trisylla in ides ut atrides. siliiter coronides. & q ter-
minatur in do ut formido. Davidis ad placitum

I ante f corripitur. ut munificus

I an g corripitur ut pdigus. pter q terminantur in ga. ut auriga vel
go ut caligo. pter caliga & quedam copositiva

I an l corripit ut agilis: excipiuntur neutra in ile ut cubile & in ilis a no-
mie ut sextilis. pter huilis parilis dapilis pestilis nubilis. Asilum est lo-
gum & exilis subtilis aprilis

I ante m corripit. ut animus. pter sublimis optimus & noia in imen a
ybis qrtet inflectiois. ut munime. Azimus brevis: & zima logum.

I an n corripit ut dñs. pter camus festinus catinu diminut salinu lupinu
ppino supina. ppria ut martinus: deriuata ut quirinus cedrinus. preter
trastinus heccine nundine protinus. & que ex oleo: ut oleaginus & bis-
so. ut bissinus: cla ut cladestinus/sero ut serotinus. sago ut saginus. bo-
bi ut bobincinus ameticinus hiacinctinus q oia corripit i. Quae xpo i na
finiunt logat. ut culina. pter pagina foemina machina trutina lamia pro-
serpina buccina murina sarcina fuscina elemosyna patina. obliqui i inis
parent in tertia nominu inflectione.

I ante p corripitur ut antipos. pter obstipo costipo

I ante q pducit ut iniquus. pter filiquus reliquus & copositia ut aliqd.

I an r corripit ut satirus. pter delirus butirum saphirus papyrus

I an s corripit ut citisus. pter paradisus gauisus anchises

I ante t corripit ut leuitas. pter ppria ut margarita & deriuata ut le-
uita heremita auritus maritus. pter seruitus penitus q breuiant. sed le-
chitus cocitus hermesfroditus aconita longant. de obliquis insup & de
supinis verborum locis suis dictum est

I ante u producit ut salua. preter niniue

De O in medijs syllabis Capi. xi. DIS.

O in medijs quanta MAG. o ante b corripit ut orobus. preter
october duobus ambobus

O ante c corripitur ut suffoco. obliqui longant ut velocis

O ante d corripitur ut exodus. pter herodis custodis

O ante f corripitur ut sarcophagus

O an g corripit ut egloga. pter ea q hnt g ante o ut pedagogus

O ante l corripitur ut soboles

O ante m corripitur ut atomus. pter neutra ut amomum

O an n pducit ut adonis. pter sindonis sardis diaconus calcedonis re-
donis vascos turonis ligos britonis armonicus maona. obliq patet sup

LIBER I TRACTATVS TERTIVS

O ante p corripit ut isopus. deme europā asopū piropū. canop⁹ id ē
egyptus ad placitum.

O añ r corripitur ut amfora. pter deriuatā ut sonorus. deme & polo
rum. obliqui in oris ex dictis patent

O ante s pducitur ut saxosus

O ante t pducitur ut meotis

O ante u pducitur ut ludouicus

De V in medijs syllabis Cap. xij. DIS.

V in medijs quāta ē MA. u añ b corripit ut coluber. demi⁹ saluber

V añ c pducit qñ sequit a ut lactuca: us ut enuchus vel um ut cadu
cum: sic manduco fiducia pollucem. alia corripit ut volucer

V ante d pducitur ut fortitudo. pter pecudis

V añ g pducit ut lanugo. pter cōiugis sanguisuga

V añ l corripit ut catulus. pter getulus adulor. silr & noīa terne lon
gant ut torcular curulis. pter forular specular zabulon hercules

V añ m pducit ut alumē. pter cōtumax icolumis autumo q̄ curtāc

V ante n pducitur ut lacuna

V ante p corripitur ut upupa

V añ r pducit ut lectura. pter mercuri⁹ centurio lemures purpura:
& verba in rio ut esurio: obliq̄ sunt breues ut murmuris. pter telluris

V ante s pducitur ut cerula

V ante t pducit ut versutus. pter arbutus

V ante u corripitur ut diluuium

Haecenus de medijs nunc ultimas syllabas percurramus

De Vltimis syllabis Capi. xij. DIS.

Vltimē syllabę quātitas q̄ via inuestiga ē MAG. declinatōe & re
gula. DIS. declinatōe qualiter ē MAG. ultima syllaba si p inflecti
ōnē penultima fiat eā accentus manifestabit. ut carmē carmīs/ men bre
uis ē q̄ penultima facta corripitur. & salus salutis/ lus lōga est ex eadē. cā

DIS. Regula aut quę est ē MAG. Regula ultimarū syllabarū s̄m ter
minales in plures p̄t̄itur unde

In a finita pducitur ut ama: demūt̄ur/ nti acti uti. pter greca ut palla
a pallas: numeralia in ginta sunt ad placitū ut triginta. utputa ita quia
breuia sunt

In b finita corripunt ut ab

In c pducit ut dic. pter nec lac donec. hic cōmune est

In d corripunt ut aliud

In e corripit ut mille Excipiuntur greca ut phebe. silr casus prime
& quintę inflectōis: in ē silr secūda p̄sona impatiui secunde ut doce. silr
aduerbia regulariter a noībus formata ut docte. sic omēs suplatiui ad
uerbioꝝ ut doctissime. Silr monasyllaba in e longant ut te. pter ne pro
an: quę nomē longū quę pro & breue ve pro vel breue. ve interiectio lō
gum Ferme fere producant.

DE QVANTITATIBVS SYLLABARVM

In i finita lōgant ut dixi. p̄ter greca ut alexi & sinapi: sed versa in i p̄ sineresim pducunt ut orphei oīphi. sed mihi tibi sibi nisi quasi ubi ibi. ad placitum sunt.

In l finita corrip̄iunt ut mel. p̄ter nil: & noīa in ol ut sol. & barbara in el ut daniel.

In m finita corrip̄iunt ut templum

In n finita producunt ut titan. p̄ter Forsitan forsan. In. tamen. an & greca in actio ut eginan sed in on variantur ut menelaon Nomina in n crescentia breuiant ut carmen carminis

In o finita ad placitū sunt ut amo p̄ter dti & ablatiui in o: & monasyllaba ut do. Et greca in ō ut Νῆστος dido

In r corrip̄iunt ut miser. p̄ter monasyllaba ut ver. att̄n per fer ter. cor vir correpta inueniūtur. Itē greca in r longāt ut ether aer sic iber grater

In s finita s̄m vocalē p̄cedentē cognōscūtur unde

In as. pducūt ut maiestas. Excipiūtur greca ut pallas quę habent os gtio: verumtamen greca in as in plurali cōmunia sunt

In es finita lōga sunt ut patres. p̄ter es est penes. s̄l̄r corrip̄iētia penultima gtī crescētis ut miles militis. p̄ter q̄ i res ut aries. s̄l̄r resceres spes fides Greca in ntio plurali breuiant ut troies

In is finita correpta sunt ut ignis. p̄ter dti acti & ablatiui p̄fēs. s̄l̄r & monasyllaba ut scis. p̄ter is p̄nomen: quis mis tis his & quāuis lōgū ntī⁹ in is produciēt hñs gtīm in itis pductā ut samnis samnitis

In os finita longa sunt ut mos. p̄ter os offis impos compos. Et greca in os breuiāt ntīm & gtīm ut pallas pallados delos: aliq̄ ntīm cōmunem volunt.

In us finita breuiant ut deus. p̄ter monasyllaba ut pus. s̄l̄r gtī⁹ singularis. ntī⁹ actī⁹ & utī⁹ p̄fēs quartę: s̄l̄r ntī⁹ ternę habēs us in gtio ut salus salutis. Itē greca in ouo longant ut ΜΕΛΑΜΠΟΥ

Finita in t breuiant ut legat

Finita in u longant ut cornu

Finita in x positione longa sunt ut lex. Cetera quę vel regulis vel exceptionibus in primis medijs aut finalibus syllabis cōprehensa nō sunt in regulis generalibus exquirēda veniūt: multoꝝ tamē enumeratōez cōsulto p̄terire libuit: quoz vel in noīm verboꝝq; inflectiōib⁹ q̄ ritas haberi potest vel ab auctoribus diuersa enūciata sunt: in his inlup quę cōmemorata sunt: alioꝝ potius traditionem insequi placuit quaz noua cudere. festinat em̄ calamus ad eas disciplinas quę ingenue philo sophari anhelanti dulciora ministrāt pabula. DIS id plurimū ex op̄ro. MAG. in his igitur grāmatices finem statuentes quod reliquū est/ alio libro cōmodius exordiamur.

LIBER .II. DE PRINCIPIIS LOGICE.

Libri Secundi de principiis Logices

Tractatus primus de Prædicabilibus. Descriptio logicæ & p̄titio eiusdē. Ca. primū. Discipulus &

Manti & volenti nihil esse difficile certissimū affirmat labor: quē in elementa Grāmatics diligentius impenderā mihi ipsi namq; videre videor in hisce non modo agrestes rudēq; cōpositos posse fieri: verū etiā balbos aut elingues eloquentissimos reddi. MAG. Ita posse fieri ut ais haud dubiū est: si elementis grāmatics/rudimenta & lo

gices & Rhetorices adiūcta fuerint. Sicut enī per elementa grammatices linguā cōponere/labia cōprimere/voces formare: formatas deniq; congrue eloqui datur ita & per fundamēta logices orationū veritates a falsitatibus discernere: & argumētationū nodos dissoluere: per rudimēta & rhetorices q̄ discruimus atq; dissoluimus: possumus exornare. DIS Eya fac ergo q̄ primū hęc intelligam. MAG. Faciā ac lubens: & in primis quidē Logicā: dehinc Rhetoricā percurremus. Est autē Logica ars artium: scientia scientiarū: ad oīm methadorū p̄cipia viam habens logos logos enī græcum vocabulū rationē significat. quē ergo de principiis oīm raciocinatur: non ab re logica id est rationalis scientia dicta est. Hic & λογικόν dicimus huius discipline gnarū: quorū primus (ut quibuscā placet: Permenides philosophus in rupe Caucasī extitit: ipsam m Aristoteles p̄ cæteris amplauit: & in sex libris tradidit. scilicet Prædicamentorū: Perihermenias: Priorum: Posteriorū: Thopicoꝝ: Elenchorū. libro autē Prædicamētoꝝ Porphirius de quib; Vniuersalibus p̄ponitur introductorius. & ut ordinatim te introducam: a sono inchoandum puto: quia disputatio qua verum a falso secernitur: quā logica docet: non nisi mediante sermone fieri potest: sermo vero mediāte voce. omnis autē vox sonus est ob hoc quid sonus sit haud p̄tereundū erit silentio.

De Sono. Capitulum secundum Discipulus.

Vid igitur est Sonus? MAG. Sonus est illud quod p̄prie & p̄ se ab auditu p̄cipitur. Et horū qdam vox est: quidam vero non. Sonus autē vox est sonus ab ore animalis prolatus: naturalibus instrumentis formatus. Instrumenta vero naturalia

immediata quibus vox formatur: sunt guttur: lingua: palatū: duo labia: & quatuor dentes anteriores. Sonus autē qui generatur ex collisione duorū corporū inanimatoꝝ/sonus quidē est: sed vox non est. Rursus vox duplex est scilicet significatiua & nō significatiua. Significatiuā autē dicimus vocē si auditui aliquid p̄ter se ipsam significat. ut homo hominē. sin autem significatiua non est. ut bu. Hac p̄missā logicus rursus significatiuā bifarie diuidit. Quēdā enī nata est apud oēs hoies idē significare. ut vox infirmi gementis dolorē. & verbū mentis qd est rei ideale exemplar. quēdā vero nō naturaliter/ sed ex institutione & ad placitū primi

Logica

Logicus

Libri Logicæ Aristotelis

Sonus

Sonus vox

Sonus nō vox Vox significatiua

naturalis ad placitū

permenides

Instrumenta naturalia

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

Vox cōplexa instituentis aliquid rēpēntat ut hō hoīem. Hoc autē dupliciter cōtingit cōplexe scz & incōplexe. Complexe qdem significat oratio. Incōplexe vero quæcūq; inter orationis ptes in grāmatica enumerata sunt. Verū tamē logico longe alia de ipīs est consideratio. ea ppter & alias earūdem assignat definitiones.

De Nomine & verbo. Capi. tertium. DIS.

Nomen Vid est nomē? MAG est vox significatiua ad placitū sine rem pore cuius nulla pars separata aliquid significat: finita & recta. ut homo. DIS. Quid est pñomen apud logicū? MAG Logi cus non distinguit pñomen & pñcipiū a noīe cū omīa kathegreumati ces scdm officia sumpta possint esse subiecta & pñdicata ppositionū. Ver bū autē a ceteris specialī definitione separat dicens. Verbum est vox si gnificatiua ad placitū cum tempe: cuius nulla pars separata aliqd signi ficat/ finita & recta ut lego. DIS. Quid est aduerbiū apud logicum? MAG. Logicus alias ptes oratiōis scilicet Aduerbiū Coniunctiōem & linkathegreumatiuas. i. cōsignificatiuas vocat/ sine quib⁹ oratio pfe cta cōstitui potest qua propter nō curauit eas specialiter definire.

pnomen & partici pium

Verbum

Aduerbi um

Cōiunctio ppositio

infectio

De Vniuersali & particulari predicabili. Capitulum quartum. MAG

Considerat autē logicus orationis partes non quia adiectiua sub stantiuave aut his similia: sed quia p eas significātur vniuersalia aut particularia in ppositione pñdicabilia Prædicabile autē dicimus quod natū est de altero predicari. ut homo de petro: dicendo Petrus est hō. Particulare autem (quod & indiuiduū dicitur) est quod de uno so lo pñdicat unitate vere & affirmatiue diuisim: mediante copula nō am pliata. ut petrus de se. pso. ut petrus est petrus. Vel indiuiduum est qd ex pprietatibus cōstitit: quarū collectio in indiuiduo corpali (propter duas intellectiōnes) nunq; erit eadem ut sunt forma: figura: locus: no men stirps: patria. tempus. Intrinsece autē cognoscit indiuiduū ex natu ra sua q in uno solo est: nec potest esse in pluribus ut petrus. DIS.

pnomen & partici pium

Verbum

Aduerbi um

Cōiunctio ppositio

infectio

Indiuiduū

Vniuersa le

Boetius

De Genere. Capitulum quintum MAG

Vniuersam multiplex indiuisum confusionem parit: dicturi de ge nere: primū acceptiōes eius enarrabimus. DIS. Quot igitur sūt Genēis acceptiōes? MAG. Tres Prima Genūis est collectio mul: orū quodāmō se habentiū adinuicē & ad unū pñcipiū: scz in con sanguinitate. sicut Romani a romulo. Scda. Gen⁹ est vniuersūscq; gene

primo co li & m. di

Generis acceptio

.I. DE PRAEDICABILIBVS

rationis principiu. sicut pater vel patria. Tertia acceptio est qua logicus
 utit̃ dicēs. Genus est quod p̃dicatur de plurib⁹ differentib⁹ specie in eo
 qd. ut aīal p̃dicatur de hoīe & asino dicēdo hō est aīal asinus est aīal
 Vel Genus est cui supponitur species. ut animali logicaliter supponitur
 homo. Specie autem diff̃rūt quaecunq; habent naturā specificas diuer
 sas. sicut homo cuius natura est rationalis: & asinus cuius natura est ir
 rationalis. Rursus autem Genus logicum in duo partitur scz in genus
 generalissimū: & genus subalternum quasi sub altero natum. Gen⁹ ge
 neralissimū est supra quod non est aliud gen⁹ nec potest esse species ut
 Substantia. quantitas Genus autē subalternū est supra quod est aliud
 genus. & ipsum potest esse species. ut animal genus quidem est respectu
 hominis & asini: Species vero respectu corporis animati

Genus

differentia
specie

Genus ge
neralissi
mum
gen⁹ sub/
alternum

De Specie. Capitulu sextum.

MAG.

Secundum inter predicabilia Species est non aut̃ ut accipitur ciu
 liter p̃ forma rei. sicut dicimus. Species Priami. sed logicaliter: &
 est quod p̃dicatur de pluribus differentibus numero in eo qd
 Quid. ut homo p̃dicatur de petro & paulo. dicendo petrus est hō : pau
 lus est homo. DIS Quae differunt numero? MAG quaelicet sint
 eiusdem naturae faciunt tamen diuersum nume: ut petrus & paulus fa
 ciunt binarium: quia sunt duo. & quelibet indiuidua numero differūt
 Vel Species est quae sub assignato genere ponitur. ut homo ponitur sub
 animali. Est autem species duplex scz species specialissima & species sub
 alterna Species specialissima quidem est sub qua non est inferior spēs:
 & nunq; potest esse genus. ut homo. Species vero subalterna est sub q
 & si inferior species sit: potest tamen esse genus ut animal dicitur specie
 es respectu corporis animati: & genus respectu hominis. ut patet in hac
 substantiarū coordinatio

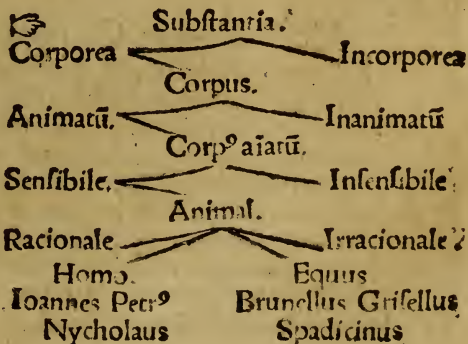
Species

differentia
numero

Spēs spe
cialissima
Spēs sub
alterna

Arbor
porphi
riana

ne hic adnexa Quā
 arborem Porphyrianā no
 minant logici. Arbore q
 dem non rectā: sed quē
 nā sicut ex una radice sti
 pes & rami diuersi pullu
 lant: ita ex genere genera
 lissimo differentiae rami
 & genera subalternorum
 stirps oriunt̃ Species vero
 indiuidua innumera i cul
 mū arboris per ramuscu
 los collocantur: Porphyri
 ana autē dicta a Porphyrio

ana autē dicta a Porphyrio Prædicabilium primo auctore.

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

De Differentia. Ca. septimum. MAG.

Differen-
tia

Vod sequitur in ordine Prædicabiliū Differentia est: quæ si proprie accipiat: est qua differunt a se singula. i. singule species: ut hō p rationale (quod est sua differentia) differt ab alino equo & sic de alijs. Vel differentia est uniuersale quod predicat de plurib⁹ spibus in quale essentialē. ut rationale de homine. & sic de alijs. Sumus em̃ Cut ait Porphirius rōnales ut dñj: sed mortale nobis additū separat nos ab his. Sciendū vero quālibet differentia/quæ genus diuidit / una cum tali genere spēm cōstituere. ut rōnale cū aīali cōstituit hōiem. hinc est qđ definitio q̄ solius speciei est: stat p genus & differentiam. ut definitio hominis est: animal rationale.

Porphiri-
us

Homo

De Proprio. Capi. octauum MAG.

acceptio-
nes. ppriū

Propriū quod & quartū inter Prædicabilia locū tenere diximus quadrifarie accipi solet. Primo. propriū est quod inest soli speciei sed nō oī indiuiduo illi⁹ speciei. ut esse grāmaticū. Secūdo Propriū est quod inest omni indiuiduo alicuius speciei: sed nō soli huic speciei. ut esse bipedem quod inest omni homini sed nō soli homini: quia etiā auibus. Tertio Propriū est quod inest omni indiuiduo alicuius speciei: & soli huic speciei: sed nō semp. ut canescere homini: quod tñ fit in senectute. Quarto. ppriū dicitur quod inest omni soli & semper. ut risibile inest omni homini & soli homini & semper. DIS. hominem tamen non semp ridere omnibus manifestū est. MAG. Verū: ipse tamē semp aptus est ad ridendū. & hoc est ppriū: & illud ppriū quarto mō pprie est p̄dicabile: & pōt sic definiri. Propriū est quod p̄dicatur de plurib⁹ numero differentib⁹ in quale accidentale intrāsmutabiliter. ut risibile p̄dicat de petro & paulo dicendo: petrus est risibilis: paulus est risibilis.

Propriū

De Accidente. Ca. nonum. DIS.

Accidens

E ultimo p̄dicabili quod est accidens cōsequēter teabsoluas.

MAG. Accidens est qđ p̄dicat de plurib⁹ in quale accidentale transmutabiliter. Rursumq; Accidens est qđ pōt adesse & abesse

subiecto: p̄ter corruptiōem subiecti: ut albedo adest nunc & postea abest homi p̄ter corruptiōem hōis. Mors autē & cōbustio: licet non possint adesse p̄ter subiecti corruptiōem: possunt tamē abesse p̄ter subiecti corruptionē. Est autē accidens duplex scz separabile. ut albedo parietis. & inseparabile. ut nigredo corui. Nec sic dicitur inseparabile: nō possit separari sed quia difficilum sit ipm separari. Inueniunt em̃ & fiunt albi corui. Cōuenientias autē & differentias p̄dicabiliū facile ex dictis potes colligere

Separabile
Insepara-
bile

Finis tractatus primi

II. DE PREDICAMENTIS

Tractatus Secundus de Prædicamentis. Ca. I. De número prædicamentorum & ante prædicamentorum DIS.

Aucis ad modum ostendisti uniuersitatem entium: miro quodam ordine conexa: ita ut quedam genera sint quæ alijs communiora sunt. quedam species quæ minus communia quidam differentie: quibus res a se differunt essentialiter quodam propria quibus res differunt non in essentialiter: quodam accidentia quæ rebus in esse completo constitutis adueniunt: & eas accidentaliter differre faciunt. Nunc vero ad quod hæc promiseris/ edicto. MAG. ut ordinem omnium creaturarum in mundo sensibilium intelligas. Omnia equidem creata decem distincta sunt ordinibus: quos logicus generalissimas/ categorias siue prædicamenta nominat. Quorum lobria discretio quæ necessaria sit his qui ad quaestiones sacre pagine accedunt beatus Anselmus in libro de incarnatione Verbi. c. 2. ostendit dicens: Comonendi sunt illi utique nostri temporis dyalectici: imo dyalectici heretici. quod quidem non nisi flatum vocis putant esse uniuersales substantias: & quod colorem non aliud querunt intelligere nisi corpus: nec sapientiam hominis aliud quam animam/ prorsus a spiritualium questionum disputatione sunt excludendi. In eorum quippe animabus ratio quæ princeps est & iudex omnium debet esse quæ sit in homine sic est imaginationibus corporalibus deuoluta: ut ex eis se non possit euoluere: nec ab ipsis ea quæ sola & pura ipsa contemplari debet: valeat discernere. Qui enim nondum intelligit quod plures homines in specie sint unus homo/ qualiter in illa secretissima & altissima natura (diuina scilicet) comprehendit quod plures personæ/ quæ singula quæque est perfectus Deus: sint unus Deus. Et cuius mens obscurata est ad discernendum inter quæ suum: & colorem eius: qualiter discernit inter unum deum & plures relationes eius? Denique qui non potest intelligere aliquid esse hominem nisi induidum: nullatenus intelliget hominem nisi humanam personam: Omnis enim indiuinus homo persona est. Quod ergo iste intelligit hominem assumptum esse a verbo: non personam: id est aliam naturam non aliam personam esse assumptam? Hec Anselmus. DIS. Oportet igitur est rerum veram habere discretionem quam decem prædicamentis venanda asseris. Sed enumeranda sunt hæc.

**idicame-
orū nūe-
us
Antepredica-
mentia** MAG. Prædicamenta sunt. Substantia. Quantitas. Qualitas. Relatio. Actio. Passio. Quando. Vbi. Positio. & habitus. Ad quorum cognitionem necessaria est cognitio quarundam definitionum diuisionum & regularum quæ antepædicamenta appellari solent. ea propter/ quia eorum cognitionem prædicamenta prærequirant.

De Definitione primo antepædicamento.

Capitulum secundum

DIS.

Væ sunt definitiones? MAG. Equicorum Vniuocorum & De nominatiuorum DIS. Quæ sunt equiuoca? MAG. Equiuoca sunt quorum solum nomen commune est & definitio essentialis. sed illud nomen est diuersa. ut homo viuus & homo pictus. Valer autem a iij

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

Vniuoca

hec definitio ad cognoscendū ē equoca nō ponit̃ ēq̃liter in p̃dicamēto
siue ordine rez. Nā canis celestis ponitur sub corpore inaiato. canis au
tem terrestris sub corpore animato &c. DIS. Quę sunt uniuoca? MAG. Vniuoca sunt quorum nomen cōmune est & definitio scđm
illud nomen est eadē. ut homo & asinus habent hoc nomen animal cō
mune: & d. finitōem scđm hoc nomen scđ substantia animata sensibilis.
Et prod. rit hec definitio ut cognoscamus quia uniuoca equaliter & sub
eodē genere ponūtur in p̃dicamēto. sicut hō & equus sub animali.

Denominatiua

DIS. Quę sunt denominatiua? MAG. Denominatiua dicuntur
concreta quę ab abstractis differunt solo casu (id est finali terminatio
ne: vel i. cadentia ad subiectū: vel formę ad suppositum): & scđm illud
nomen habent appellatōem ut grāmaticus a grāmatica fortis a forti
tudine Et valet hec definitio ad cognoscendū modum p̃dicandi accidē
tium de substantia: quia denom. natue p̃dicantē de ea. ut hō est albus.

De Diuisione secundo antep̃dicamento Capitulum tertium. DIS.

Diuisio

Ne aut quor sunt diuisiones? MAG. duę Prima. Eorū quę di
cūtur quādā sunt cōplexa ut hō currit qđam incōplexa: ut hō
animal. Ordināt autē hec diuisio ad sciendū quia sola incōplexa
ponūtur in p̃dicamento. Secda diuisio est. Eorū quę sunt qđam dicūtur
de inferiori & non sunt (sicut accidens) in subiecto quēadmodū sunt ge
nera & species de p̃dicamento substantiæ. Quādā non dicūtur de in
feriori nec sunt in subiecto ut indiuidua de p̃dicamento substantiæ: quę
dam p̃dicantur de inferiori & sunt in subiecto ut genera & species de p̃
dicamentis accidentium. Quādā non dicuntur de inferiori sed sunt in
subiecto. ut indiuidua de p̃dicamentis accidentiū valet autē hæc diuisio
ad cognoscendum naturas eorum quę in p̃dicamentis sunt.

De Regula tertio antep̃dicamento Capitulum quartum DIS.

Regula

Vot sūt Regule? MAG. Duę. Prima qñ alterę de altero p̃dica
catur ut de subiecto vel inferiori: qñq; de eo quod p̃dicat̃: di
cūtur: om̃ia de subiecto dicūtur. ut si petrus est hō: & homo est
animal ergo petrus est animal. Et hec regula vera est in p̃dicatione essē
tialiter tantū. Valeret autē ad cognoscendū modum p̃dicandi eorum quę
in eodē p̃dicamento sunt. Secunda regula est. Diuersorum generū &
nō subalternatim positōrū diuersę sunt species & differentię. Nā species
animalis sunt hō & asin⁹ & differentię sunt rōnale & irrōnale sed ip̃es sci
entię sunt grāmatica & logica differentię vero reale & ōnale. Et p̃mitti
tur hec regula ut cognoscamus essentias p̃dicamentorum esse impmix
tas. P̃hibetis naturis antep̃dicamētorū aggrediamur p̃dicamenta.

.II. DE PREDICAMENTIS De Substantia. Ca. quintum MAG.

Substātia
nō potest
definiri

Substātia
prima

Secundę
Substātię

Porphiri

Nordine prædicamentorū Substantiā primā esse necesse est eo qđ sit subiectū oīm malorū. DIS Quid est Substātia? MAG Substantia cū sit genus generalissimū p̄prie d. finiri nō potest. Definitio enim constituitur per genus & differentiā: genus autē generalissimū supra se non habet aliud genus igitur nec differentiam Ne tñ elus cognitio omnino te lateat/eam saltem diuidendo notificabo. Vnde de Substantia bifarie diuiditur in primā & secundā. Prima autē Substātia est qđ p̄prie principaliter & maxime substare dicitur. ut sunt indiuidua de prædicamento substantię. Dicim⁹ in definitione p̄prie ppter qđdam accidentia q̄ alijs substant. ut superficies albedini, sed non p̄prie. Et dicim⁹ is principaliter ppter secundas substātiās: qđ licet substant. p̄prie nō tñ principaliter: quia mediantibus primis substantijs. Maxime vero dicimus id est pluribus modis. Nā primæ substantię substant. p̄prie & principaliter: secundę v̄o tantū p̄prie substant. Aut prima Substātia est quę nec est in subiecto (quia nō est accidens) nec de subiecto: (id est inferiori) dicitur. Secundę vero substantię sunt genera & sp̄s in qbus sunt primę substantię. ut sunt genera & sp̄s de p̄dicamento substantię. homo aīal. Et dicunt secundę substantię eo qđ ex consequenti vel secundario substant. Vt autē substantiarū naturas facilius agnoscas: earundem p̄prierates considerandę sunt. DIS Quot sunt p̄prierates substantię? MAG Sex. quarum primā est non esse in subiecto. Nec te conturbet substantiarum p̄tes: licet em̄ sint in subiecto. ut pars in toto: sicut digito in manu nō tñ ut accidēs est in subiecto. Secūda p̄prieras est oībus secundis substantijs & earū differentijs cōuenit uniuoce p̄dicari de primis. ut homo & rōnale p̄dicatur de petro & nicholao uniuoce: quia uno noīe & una ratione. ut petrus est homo: petrus est rationalis & cetera. Tertiā proprietas est. Omnis prima substantia significat hoc aliquid: id est indiuiduum de genere substantię. Sed secūda substantia videt significare hoc aliquid sub appellationis figura (quia nomine secundę substantię qñq; primas significamus: ut dicimus petrū hominē) sed nō significat hoc aliquid sed potius quale qđ i substantiam cōmunicabilē & uniuersalē ut aīal. Quarta p̄prieras est. Substantię nihil est contrarium. ut lapidis non contrariatur ligno. Etsi qđam substantię repugnare videantur ut aqua contrariatur igni &c. hoc est ratione accidentiū & non substantię. Aqua enim ratione humiditatis & frigiditatis contrariatur caliditati & siccitati ignis. Quinta p̄prieras est. Substantia non suscipit magis aut minus. unus enim homo non dicitur magis homo qđ alter. Esse enim uniuscuiusq; est idem & unū nec intensiōnem nec remissiōnem accipiens. Sexta proprietas est. Proprie propriū est substantię cum sit una & eadem numero esse susceptibilem contrariorū. ut hōi cui nunc inest caliditas/posthac frigiditas inerit. Quantitatem videamus.

proprie
principal
maxime

proprietates
substā
tię
Prima
Secunda

Tertia

quarta

quinta

Sexta

LIBRI SECVNDI TRACTATVS.

De quantitate Ca. sextum.

MAG.

quātitas

Cōtinua

Discreta

quātitatis
cōtinuę
species

Vanitas est scđm quā quanti vel quoti dicimur: unde & ip̄a bi
sarie scinditur. Alia em̄ continua est alia vero discreta. Cōtinuā
aut quantitatē dicimus / cuius partes copulātur ad aliquē termi
nū cōmunem ut ptes lineę copulātur ad punctū. Quantitas autē di
scereta est cuius ptes non copulātur ad aliquē terminū cōmunē. ut ptes
ternarij. Rursus quātitatis cōtinuę species quinq; sunt: scz lineę: sup̄fici
es: corpus: locus & tempus. Locus tamen forte a sup̄ficie nō usq; quāq;
distinguitur. Hęc descriptiones patebunt cū de Geometrię tudinēis
agemus. Locum vero & tempus in naturalibus notificabimus. Species
aut discrete due scz numerus & oratio. Accipiat aut hic oratio non pro
illo quod p̄ferit sed p̄ mensura syllabas mensurante. Nam syllaba lō
ga alia mensuratur quantitate: & alia brevis. Numerus ergo & oratio
eadem quantitas sunt: nisi qd differunt penes cognorata & subiecta. Nu
merus repitur in rebus cōtinuis & discretis siue pmanētib⁹ siue succes
siuis. Oratio tantum in rebus discretis & successiuis. Est & alia quanti
tatis diuīso. Nam quædam sunt permanentes ut linea superficies & ce
tera. Quædam v. ro non sunt permanentes. ut oratio. Id enim quod se
mel dictū est amplius rep̄ri non potest. Ob id etiā positōem p̄tū simul
habere non potest. DIS. Quot sunt quātitatis p̄prietates: MAG.
Tres sunt. Quarum prima est. Quantitas non habet contrariū. una
em̄ linea alteri cōtraria non est. Secunda. Quantitas nō suscipit magis
aut minus: una em̄ linea non est magis linea q̄ alia. Tertia p̄p̄riū est
quantitatis scđm eam equale vel inēquale dici. ut Ioannes & petrus dicū
tū ē quales si eandem habuerint quātitatem in longo lato & pfundo.
Hęc de quantitate. Consequens est ut qualitatem percurramus.

quātitatis
discretę
species
numerus
Oratio

prop̄rieta
tes quāti
tatis

De qualitate. Ca. septimum

DIS

qualitas
qualia

Vidēst Qualitas? MAG Qualitas est scđm quam in specie
quales esse dicimur ut scđm albedinē dicimur albi. Qualia aut
sunt q̄ scđm has scz qualitates denominatiue dicunt. id est deno
minantur. vel quomodolibet aliter ab his (cum scz abstractū nomē nō
haber) ut cursor dicitur a q̄litate in abstracto nondū denominata. Spe
cies qualitatis quatuor sunt. DIS Que est prima? MAG. Habit⁹
& dispositio. In hoc differētes primo quia habitus est qualitas bñ radi
cata in subiecto a quo nō nisi difficulter remoueri poterit. ut sciētia quę
nō remouetur a subiecto nisi circa ip̄m grandis fiat permutatio: vel ab
egritudine vel ab alio huiusmodi. Sed dispositō est qualitas facile a sub
iecto mobilis. ut caliditas: sanitas &c. Scđo differunt. Nam om̄is habi
tus est dispositio. cū om̄is habens habitū dispositus sit ad ea quorū hab
bitū: sed non econuerso / quia nō om̄es dispositi habitū habēt. In hac
igitur specie sunt om̄es virtutes / vicia & sciētię & species intelligibiles
scientię. DIS. quę secūda species? MAG Naturalis potentia vel
impotentia aliquid facile agendi aut patiendi. ut durum dicitur quod

qualitatis
Species
Habitus

dispositio

Scđa spe
cies

.II. DE PRAEDICAMENTIS

habet naturalem impotentiam resistendi sectioni. Et egoratium quod habet naturalem impotentiam resistendi contrariis. Et in hac specie ponuntur omnes virtutes herbarum & lapidum &c. DIS. Que est tertia species?

Tertia species

MAG. Passio & passibilis qualitas. ut albedo rubedo frigus calor &c. Hec enim singula passionibus passibilibusve qualitates dicuntur. Non eo tantum quia subiecta earundem ab his afficiuntur passione: verum etiam quia sensibus inferuntur mutationem & passionem. perfectiua quidem si debite ideofructiua vero si excessiue fuerint applicatae. Sensibile enim ut ait Aristoteles in secundo de anima corrumpit sensum si sit excellens. Nec omnino idem sunt passio & passibilis qualitas. Differunt enim penes perfectum & imperfectum. Illa enim minus radicata & a subiecto remouetur facilius: haec vero inheret firmitus. Exemplum primum est. rubedo causata ex verecundia: quae nec subiectum suum nominat quale simpliciter sed cum addito. Vnde si quis ex verecundia rubescat/rubeus factus dicitur. Si quis vero a natura rubec perfunditur: non rubeus factus sed simpliciter rubeus nominatur a passibilitate/qualitate. Et in illa specie ponuntur omnia obiecta quaeque sensuum quae inferunt passionem ipsis sensibus. DIS. Quae est quarta species?

passio
passibili.

Aristoteles.

MAG. Est forma & circa hoc aliquid constans figura. ut triangulatio: curuitas. Omnia enim talia circa hoc aliquid. id est primam substantiam constantes & apparentes sunt formae & figurae. Quantitates vero quarum haec dicuntur clausiones ad praecedens pertinent praedicamentum. Nec aliud realiter figura est quam quantitas/termino vel terminis clausa. ut circulus est superficies linea circulari clausa. Et triangulus est superficies tribus lineis terminata. ut in geometricis dicemus. Non autem omnis quantitas necessario figura. est cum deus quantitatem interminatam facere possit. DIS. Proprietates qualitatis quot sunt?

quarta species
Forma

Figura

proprietates
qualitatis

MAG. Tres. harum prima. qualitati inest contrarietas. calori enim frigus contrarium est. Ex quo claret si unum contrarium fuerit quale: & reliquum quale est. Secunda qualitas suscipit magis & minus. Est enim una caliditas altera in gradibus perfectior. Et haec duae proprietates non omni qualitati conueniunt. Colores enim medij contrarium non habent: nec triangulatio magis aut minus suscipit. Tertia proprie proprium est qualitati secundum eam simile & dissimile dici. ut duo parietes albedine perfusi: similes nominantur. Et haec de absolutis: respectiua discutiamus.

De Relatione Ca. octauum.

DIS.

Relatiua quae sunt? MAG. quaecumque hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur. vel quomodolibet aliter ad aliud. ut pater dicitur filij pater. duplum dimidij duplum: maior autem dicitur minore maior: & similis simili similis & dominus serui dominus. Et haec definitio relatiui: secundum esse & dici conuenit. DIS. quae sunt relatiua secundum se?

MAG. quibus totum esse est ad aliud vel quae de principali significato impertant relationem ut pater filius. Relatiua vero secundum dici sunt subiecta a dictis relationibus denotata. ut pater a paternitate. vel sunt quae de se

Relatiua

relatiua
secundum esse

relatiua
secundum dici

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

Enificatio minus principali important relationem annexam ut scientia & virtus & cetera. Ex quo sequitur. Si quis definite nouerit unum relatiuum/definire nosceret & reliquum. Sicut enim esse unius est ad aliud: ita & cognosci unius dependet a cognitione alterius. De his autem omnino determinare est difficile. dubitare autem & querere non inutile. Sunt autem relationes huius predicamenti respectus non rationis ut species vel genus per opus relatiuum intellectus fabricare: sed reales ut similitudo paternitas: non apertudinales sed actuales & intrinsecus aduenientes. Et harum quedam sunt equiparentie: que scilicet secundum eandem rationem sunt in eo quod refertur: & ad quod fit relatio ut similitudo ratione albedinis est in utroque termino. quedam sunt disquiparentie per oppositum. ut paternitas in patre est: ratione potentie actiue que genuit Filiatio autem in altero extremo est ratione alia scilicet potentie passive filij geniti. DIS. Proprietates relatiuum quorundam sunt. MAG. Quatuor. quarum prima hec est. Relatiua contrariantur ut virtus vitio contrariatur: & ignorantia discipline. Secunda Relatiua suscipiunt magis & minus: ut simile dicitur aliquid magis vel minus. Hec tamen proprietates non omnibus relatiuis nec etiam aliquibus conueniunt: quia relationes sed ratione fundamentorum. Tertia omnia relatiua dicuntur ad conuenientiam ut duplum dicitur dimidij duplum. & pater filij pater: & rursus dimidium dupli dimidium est & filius patris filius est. Hoc tamen falsum si correlatiui non fuerit conueniens assignatio. In multis enim relatiuis hoc contingit ut non inueniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeant que ad se referuntur. Augustinus. iij. de trinitate. c. 12. Vnde ala auis ala est. non autem contra auis ala auis dicitur similiter remus nauis remus est: sed non omnis nauis remi nauis est. cum sint naues remos non habentes. Oportet igitur correlatiua conuenienter assignare: & paucalatum pro naue remum dicere. Dicitur enim ala alari ala & econuerso: a latum ala alatum & remus remiti remus similiter remum remum appellatur. Sic & caput capitati caput est. & relatiue ad se dicuntur. Quis etiam substantie sint. DIS. Quod autem cognoscimus si correlatiui sit conueniens assignatio? MAG. Quando secundum omnes ab ipso que accidentaliter de eo dicuntur: ipsum adhuc ad relatiuum refertur. ut secundum risibilitatem aialitatem &c. a domino nihilominus ad seruum refertur: sed clusa vero ala ab auro ad alatum amplius non dicitur. Quarta proprietas Relatiua sunt simul natura/ortu & occasu. Posita enim se ponunt & perempta se perimunt. ut si pater est filius est & econuerso. Nec valet instantia de scientia & scibile: sensu & sensato nam scientia non refertur ad scibile sed scitum sic sensus non refertur ad sensibile: sed sensatum. Hec de relationibus intrinsecus aduenientibus: que scilicet licet positis extremis/necessaria sunt. Ristat ut de relationibus extrinsecus aduenientibus aliquid despiciamus.

Augusti

relatiue intrinsecus aduenientes

De Actione. Canonum

DIS.

.II. DE PRAEDICAMENTIS

Relationes extrinsecus aduenientes quas dicis? MAG. Eas quae
positis extremis non necessario sunt. Si enim sit ignis & lignum
actioem esse necessarium non est: tunc fuerint applicata. DIS.

Actio igitur est relatio extrinsecus adueniens? MAG. Est. & non sola
sed & passio: & alia quae supersunt praedicamenta. DIS. Actio quid est? Actio

MAG. Est forma respectiva secundum quam in id quod subijcitur agere di-
citur. ut secundum formaliter ipsa sectio: & ignis calefacit formaliter
calefactione: effectiue vero calefacit calore. DIS. Quot sunt huius
praedicamenti proprietates? MAG. Tres. Prima Actio habet contrarium. ut
calefactioni contrariatur frigefactio. Suscipit etiam magis & minus. ut
magis & minus calefacere dicitur. Sciendum autem has proprietates non respec-
tibus illis quae actiones sed eorum cognotarum potius conuenire. Tertia
proprie proprium est Actioni ex se inferre passionem. i. actio est forma re-
spectiua quae agens formaliter in patiens producit formam absolutam quae
dicitur passio. ut ignis mediante calefactione inducit in aqua passionem
scilicet caliditatem a qua effectiue aqua patitur: formaliter autem ad respec-
tu actioni opposito. quam similiter passionem appellamus.

De Passione. Ca. decimum DIS.

Passio quid est? MAG. Est effectus illatioque actionis ut cale-
factio passiva producta in aqua effectus est & illatio calefactionis
actiue: quae scilicet ignis formaliter calefacere dicitur. Passio igitur est
passionis effectus est non ut cause efficientis sed formalis mediante qua agens
passionem passio infert. Posset insuper alia definitio passionis dari. DIS.
Quae? MAG. Passio est secundum quam id quod subijcitur actio dicitur ut
aqua calefieri dicitur formaliter calefactione passiva. DIS. Huius
proprietates quae sunt? MAG. Passio duas primas proprietates habet cum
Actione communes. Et tertiam propriam scilicet proprium est passioni inferri
ex actione. DIS. Actio & passio quomodo correlatiua sunt: simul natura sunt:
quomodo igitur passio ex actione potest inferri: cum inferens illatio natu-
raliter prius sit? MAG. Si proprietatem de absolutis accipimus du-
bitationem non habet. Passio enim uti est caliditas producta in aqua ab ig-
ne inferri: sed cum haec qualitates sunt ad hoc genus minime pertinent:
Necesse est ergo ut intelligamus passionem formam respectiuam inferri ex
actione tanquam principio formali: ab agente vero tanquam a principio effe-
ctiue. Stare autem causam formalem mediante qua simul esse cum effectu.

DIS. Admittis igitur actionem & passionem esse correlatiua? MAG.
Admitto. DIS. Ergo diuersa praedicamenta efficere non possunt. sed in
eadem contineri & coordinari: sicut paternitas & filiaris. MAG. oprie
infern. nec ego actionem & passionem diuersa praedicamenta / sed unum praedicamentum
diuerso modis esse intelligo. Vnde Augustinus in logica sua actio & pas-
sio genere conueniunt & qualitate differunt. DIS. Cuius generis modi sunt
MAG. Transmutationis. quae dicit respectum mutuum agentis ad pa-

tiens & conuersio. Actio & passio sunt unius generis praedicamenta

Proprietas
passionis

Obiectio
Solutio

Augusti.

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

De Quando. Ca. undecimum.

MAG.

quando

Vod sequitur i ordine p̄dicamentorū: est Quando & est quod ex adiacentia tempis in re temporali derelinquitur: ut hodie. In re em̄ hodierno mensurata tempore respectus tempis mensurantis causatur. Est autē respectus extrinsecus adueniens. Nam positis extremis sine earūdem applicatione nō confurgit. ut posito hoīe extra coelum. fundamentū & terminus ipsius quādo sunt .i. hō extra coelū: & tempis sub coelo. sed nondū quādo est. DIS. Quor sunt pprietates huius p̄dicamenti? MAG. Tres. Prima Quando nō habet contrariū. Secūda. Quādo nō suscipit magis nec minus. Tertia quādo inest omī illo quod incipit esse in tempe. Et intelligendū de quando passiuo. Qñ em̄ actiuū est in tempe rem temporatē mensurante. Et sicut actio & passio unius p̄dicamenti diuersi sunt modi. ita quādo actiuū & passiuum pergamus ad ubi. DIS. Perge.

pprietates
quando
passiuum
Actiuum

De Vbi. Ca. duodecimum

MAG.

Vbi

ubi passi-
uum
Actiuum

Bi est circūscriptio corporis locati a loci circūscriptione. pcedēs ut esse in aqua in aere &c. Ex hoc em̄ q̄ locus locatū circūscribit duplex confurgit respectus. unus in corpore locato. & est ubi passiuū hic definitū oppositus in loco circūscribente & dicitur ubi actiuū: & est locus pro formali. DIS. Ostendas & hunc respectū extrinsecus aduenientē. MAG. Quia positis extremis non applicatis non confurgit. Posito em̄ homīe extra coelū esset in mundo locus & locabile extra coelū sine ubi actiuo & passiuo. DIS. Proprietates huius quor sunt? MAG. Duę. Prima ubi non habet contrariū. Secūda ubi non suscipit magis & minus. Oppositū tamen verius est: quia ubi est p̄ se terminus motus. Sed de hoc in naturalibus. positionē percurramus.

pprietates
ubi

De Positione Ca. tredecimum

DIS.

Positio

Positio quid est? MAG. Positio est quidā partiū situs & generationis ordinatio. ut esse sursum sessio. statio. &c. Pro cuius intellectu sciendū q̄ positio primo dicit extensionē quantitatis extra p̄tē quantitatiuā. & sic est p̄dicamentū q̄titatis. Sūt em̄ q̄titates hñtes positioem p̄tū in cōtinuo. ut linea superficies. Secūdo positio dicit respectū p̄tū positorū sed in positiois differētiis ad locū. & sic ē p̄dicamentū ab alijs distinctū. Respectus autē p̄tū inter se & in toto sunt huius p̄dicamenti modi sp̄ales. Vel dicatur. ut Augustin⁹ dicit q̄ sunt in ad aliqd quia sūt i e spectus intrinsec⁹ adueniētes. Ex quo sequitur q̄ si aliqd corp⁹ poneret extra coelū adhuc haberet illā positionē. In definitōe capiatur & p vel.

Augusti⁹

Positiois
pprietates

DIS Quor sunt positiois pprietates MAG. Tres. Prima. Positio nō habet cōtrariū. Secūda positio nō suscipit magis & minus. Tertia ppriū est positioi substantię p̄ximē assistere. i nullū p̄ximius substantię adest. Licet aliquod eque prope scilicet ubi. simul em̄ res in loco est & in eo sita ta est. Definita est autē hic positio passiuā fundata in reposita. Positio autem actiuā est respectus oppositus in loco fundatus.

Positio
Passiuā
Actiuā

II. DE PRAEDICAMENTIS.

De Habitu. Ca. decimumquartum. MAG.

Ostremū in numero p̄dicamentorū Habitū cōspicim̄s. Est autē **Habitus** habitus corporis & eorū q̄ circa corpus sunt adiacentia. Id est habitus est respectus in corpore habituato ex adiacētia habitus cau-

satus. Et est habitus passiuus. Nā in re adiacente causat̄ respectus alius q̄ **Passiuus** habitus actiuus dicitur. ut esse tunicatū. esse loricatū. **DIS.** Quot sūt **Actiuus** habitus pp̄rietates? **MAG.** Tres. Prima habitus suscipit magis & minus. ut eques est armatior pedite. Hęc pp̄rietas attribuit̄ habitui nō ut respectus est: sed rōne fundamenti: q̄d & si intensiue magis & min⁹ non suscipiat (quia substantiē sunt arma) tamē extensiue. quia in equite sunt magis plurificata q̄ in pedite. Secūda habitus non habet contrarium. Tertia habitus semp̄ est in pluribus. si intelligat̄ scz in habito & habituato sic cōuenit ubi & quādo & alijs. quia ut visum est Vbi est duplex scz actiuū & passiuū. sic quādo. sic & positio. sic simili & habitus. Aliter ergo intelligenda est pp̄rietas: habitus semp̄ est in plurib⁹. i. pōt in pluribus fundari simul & semel. ut vestitū esse simul & semel potest esse ex adiacentia tunicæ & pallij. sic & tunicatus quis dicitur etiā si decē tunicas induisset. De his satis dictū sit post p̄dicamēta plustrabimus. Eorū namq; noticia necessaria est. ut quæ p̄dicamenta consequūtur cognoscamus pp̄rietates.

De Postpredicamētis. Ca. decimumquintum. DIS

Vot sunt postp̄dicamenta **MAG.** Quinq; scz Oppositio. Si **Postpredi** mul. Prius. Motus. & Habere. **DIS.** de his itaq; si quæ habes **camenta**

mediū de oppositione. **MAG.** Op/ **Oppositi** positionis quatuor sunt spēs. Nā oppositorū quēdā sunt contraria q̄ **onis spēs** **Cōtraria** dam cōtradictoria. quēdā relatiue & q̄dam priuatiue opposita. Cōtraria aut̄ sunt q̄cunq; sub eodem genere posita maxime a se inuicē distāt eidem susceptibili vicissim insunt: a quo & mutuo se expellunt: nisi alterū insit a natura (ut nigredo corui) Exempla sunt caliditas & frigiditas albedo & nigredo. Sed regula hęc in his cōtrarijs quæ bona & mala sūt deficit inquit Augustinus in Enchyridion. c. 13. hæc em̄ duo cōtraria ita simul sunt: ut si bonū nō esset in quo malū esset: prorsus nec malū esse potuisset. q̄uis bona sine malis esse possint Sed hic priuatiue opposita cōtraria extento noīe dicere videtur. nā exemplificando ait. pōt em̄ hō vel angelus non esse iniustus: iniustus aut̄ nō pōt esse nisi homo v̄ angelus. Hoc q̄ voluerit. c. antecedenti & sequenti ibidem diligentius inquirat. ad p̄positū redeamus. Sunt aut̄ cōtraria duplicia. videlicet **mediata** & **immediata**. **DIS.** Quē sunt cōtraria **immediata**? **MAG.** Quorū subiecto susceptibili existente necesse est alterū eorū inesse. ut paritas & imparitas respectu numeri. Contraria vero **mediata** sunt quorū subiecto susceptibili existente nō est necesse alterū inesse. Potest em̄ mediū inesse. ut albedo & nigredo. inter quæ mediat rubedo & cetera. Quibusdam tamē medijs nomina non sunt imposita: sūc sumenda sunt p̄ abnegatione

proprie.
habitus

Augusti:
in enchy.

Mediata

LIBRI SECVNDI TRACTATVS.

Contradi-
ctorie op-
posita
Relatiue
opposita
priuatiue
opposita

nem utriusque ex utroque ut mediū interpretatum & studio sū est quod nec prauum nec studiosum est. DIS. Quæ sunt contradictorie oppositæ? MAG. Quorū si alterū est necesse est alterum nō esse: ut sedere & nō sedere. DIS. Quæ sunt relatiue oppositæ? MAG. Quibus hoc ip̄a est ad aliud quodammodo se habere. ut duplū & dimidium. DIS. Quæ sunt priuatiue oppositæ? MAG. Quæ hñ fieri circa idē subie- ctum ordine irregressibili & rēpore determinato a natura. ut visus & ce- citas circa oculum (eius autē non dicitur qui nō habet visum sed qui vi- sum non habet tempore determinato quo deberet habere ut cæll⁹ an- te nonum diem nec videns nec cecus est) dicitur autem ordine irregres- sibili. de visu. n. ad cecitatē contingit p̄gredi & non e cōuerso. Impossibi- le est em̄ a priuatione p̄fecta in habitum fieri p̄gressum existentē princī- pio intrinseco. nam a tenebris aeris regressio fit in lucem eo q̄ princī- um lucis sit extra aerem.

De Prioritate. Ca. sedecimum. MAG.

prioris
modi

Et iudicium postpredicamentum est prius Cuius quidem quatuor sunt modi. DIS. Qui? MAG. Primus est: quo alterum est prius altero scđm t̄ps. qđ em̄ antiquius & senius est prius est Secundus est quo alterum prius est altero: quia ab eo non conuertitur subsistendi cōsequētia: ut unū prius est duob⁹. sequitur em̄ bene: duo sunt igitur unum est: sed non conuertitur. unum est igitur duo sunt. Tertius est quo aliud dicitur prius alio ordine: ut litteræ prius sunt syllabis. Quartus est quo aliud dicitur prius altero: quia melius & honorabili⁹ est Hunc tñ modū Augustinus inutilem dicit & in duo- Augusti decimo libro cōfessionū Prioris modos ponit quatuor dicens. Deum p̄cedere omnia eternitate florem fructum tempore & rursus fructū flo- rem electione: & solum p̄cedere cantū origine quō & informis materia p̄cedit aliā origine scđ & nō t̄pe Et p̄ter hōs est ali⁹ modus prioris quo scđ alterū alio prius est natura: & ab ip̄o cōuertit subsistendi cōsequētia ut res est prior veritate p̄positiōis. Ab eo em̄ q̄ res est vel non est ora- tio vera vel falsa dicitur. unde hōiem esse prius est q̄ hęc vera sit. hō est Et ab eo cōuertitur subsistendi cōsequētia. sequitur em̄ bene verum est hominem esse igitur homo est.

De simultate. Ca. decimumseptimum. MAG

Simulta-
tis modi

Et tñ in ordine postpredicamentum est Simultas cui⁹ tres sūt mo- di. DIS. Qui? MAG. Primus. quo aliqua simul sunt tem- pore. ut ignis & splendor eius. Scđus est quo simul dicuntur a quib⁹ cōuertit subsistendi cōsequētia & neut⁹ est cā alterius. ut relatiue opposita sequit em̄ duplū est: igit dimidiū est. & tñ neut⁹ est alteri⁹ cā Tertius est q̄ siml sunt ea q̄ ex opposito aliqđ gen⁹ diuidunt. ut rōnale & irrōnale q̄ diuidūt aīal. id est demonstrāt cōmunicabilitatē ip̄i⁹ anima- lis cōppotentiam eius declarant.

De Motu. Capitulū decimū octauū. MAG

III. DE PROPOSITIONE

Vartū Postpōdicamentū est Motus. Et huius sex sunt species. Accipitur autē hic motus cōmuniter pro trāsmutatione quacūq;

DIS. Quæ sunt hæ motus species? **MAG.** Generatio. Corruptio. Augmentatio. Diminutio. Alteratio & loci mutatio. Est autē Generatio pgressio a non esse ad esse. Corruptio pgressio est ab esse ad non esse. Augmentatio est p̄existētis quātītatis maioramentū. Diminutio autē p̄existētis quātītatis minoramentū est. Alteratio autē est mutatio a qualitate contraria in contrariā. ut de albo in nigrū. Loci vero mutatio motus est de uno loco in aliū ut de sursum ad deorsum. De his autem latius videbimus in naturalibus.

De Habere. Capit. decimūnonum. MAG.

Vintum & ultimū Postpōdicamentū est Habere. quod quidē dicitur multis modis. Primo em̄ dicimur habere qualitātē ut virtutem. Secundo dicimur habere q̄ntitatē. ut magnitudinē. Tertio dicimur habere ea quę circa corpus sunt. ut habere annulū in digito. Quarto habere dicimur membrū ut pedē aut manū. Quinto dicimur habere possessionē. ut domū vel agrū. Sexto continens contentū habere dicitur. ut vas habet vinū. Septimus habendī modus est quo vir habet uxorem. Et hic modus habendī est alienissimus. vir em̄ non habet uxorem nisi quia cū ea sociatur. & cum eā habet/habetur ab eadē. Præter hos autē & si aliī sint habendī modi: ad p̄dictos tñ reduci possunt. Hęc sūt filii quę de Prædicamentorū rationibus ignorare turpe: scire autē op̄p̄tū est. Videamus & reliq̄. **DIS.** Ecce indefessū me sp̄ habes auditore

Tractatus tercius. De Propositione. Ca. i. MAG.

Ognitis itaq; Prædicabilibus & Prædicamentis: consequēs est ut discutiamus ad quē finē logicus hæc ordinauerit noticiā.

DIS. Estimabam ex his quę ab initio premiseras: hæc omnia ad discretionē veri falsiq; deferuire. **MAG.** Et recte opinatus es.

Talis autē discretio sine argumentatione & argumentatio absq; propositione haberi nō pōt: quā ppter ea q̄ dicta sunt im̄diare ad propositiones & p̄pōnes ad argumentatiōes: q̄ rursus ad cōmunē logicę finē applīcandę sunt. Et qm̄ res non sp̄ ad disputationē ferre possumus: p̄reb⁹ utimur vocibus. Sicut em̄ scripturę vocū: ita voces rerū & cōceptuū. i. passionū anime notę sunt. Et sicut in intellectu qdā cōceptus sunt simplices nec veri nec falsi: qdā vero cōplexi veri & falsi: sic illic qdā voces sunt simplices nec veri nec falsę: qdā v̄o cōpositę vere & falsę (circa cōpōz nāq; veritas & falsitas sunt) Et hęc ex noīe & verbo res p̄dicabiles & subiectibiles signātes (i. cōceptibiles unius in ordine ad alteram) constituuntur & vocantur orationes.

De Oratione. Capitulum secundum. DIS.

Vid est Oratio? **MAG.** Est vox sc̄caria ad placitū cui⁹ p̄res se patē aliquid sc̄car: ut dictio nō ut oratio. ut hō. currit. hō sc̄car hominē & currit actū currendi. p̄res tñ remotę sc̄licet dictōm syl-
labę nihil significāt. ut hō & rit. Oratio bifaria est: p̄fecta & im̄p̄fecta

mot⁹ species
Generatio
corruptio
Augmentatio
diminutio
Alteratio
loci mutatio
Habendī modi

Conceptus
simplices
Cōpositi

infinites
primo pe
thei me.

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

Perfecta imperfecta Perfecta oratōem dicim⁹ q̄ pfectū ī aīo audientis sensū generat . ut hō currit. Per oppositū oratio imperfecta/est q̄ nō sensū pfectū in aīo audiē-
tis causat: ut hō alb⁹. Et a logico abijcitur. pfecta vero rursus multisarie
partitur. Quedā em̄ indicatiua: alia impatiua: alia depcatiua: alia opta-
tiua: alia cōiunctiua. &c. s̄m q̄ verba ī oratiōe posita ī modis variā-
tur. Sed inter has logic⁹ solā indicatiuā de verbo pntis t̄pis accipit. Hęc
em̄ sola verū aut falsū significat: & inde enūciatio siue ppositio dici
meretur. Patet igit̄ talē cōponi ex noīe. ut definitū est ī priorib⁹. obliq̄
em̄ noīa si iungant̄ verbis indicatiui modī: orationē incōgruā cōstitu-
unt. ut cathonis currit. & sic nec verā nec falsam (ver⁹. n. & falsū p̄suppo-
nunt congruam). Similiter ex verbo prius definito. verba em̄ scd̄m se
sumpra/nec verū nec falsū significāt: sed nomib⁹ similia sunt. ut est: si
purū dixeris/nihil significat (sc̄z veri vel falsi) denotat t̄n quandā com-
positiōem/quā sine extremis nō est ītelligere. ob hoc ī definitiōe verbī
diciū. & est semp̄ cor⁹ quæ de altero dicuntur nota. Ad incepta redeam⁹:

De Propositione. Ca. tertium DIS.

Propositiō Vid est ppositio. MAG. Est oratio verū vel falsū signifi-
cans. v̄l est oratio non om̄is: sed ī qua verū ūl falsū est. ut hō est
aīal. Et hec quidē est duplex. s. una & plures. DIS Quid pro-
positio una? MAG. q̄ unū de uno significat. v̄l est cōiunctiōe una. Sed
ppositio plures est q̄ non unū sed plura significat ī cōiuncte. ut Canis
est albus Reiecta scd̄a logic⁹ primā amplectitur. Quē biptita est: ut ei⁹
manifestat definitio. Est em̄ q̄dam una simplicit̄ quā cathgoricā. i. p̄di-
catiua dicim⁹. ut hō currit. Quedā vero est una cōiunctiōe: quā hypo-
theticā. i. suppositiua nomīam⁹. ut hō currit & alinus mouet. Proposi-
tio una simplicit̄/rursus duplex est: scilicet de inesse & modalis.

De Propositione una simplicit̄ siue cathgo- rica de inesse. Capit. quartum DIS

**cathgo-
rica** Vid est ppositio cathgorica de inesse. MAG. Est q̄ habet sub-
iectū & p̄dicatū: vel aliq̄d pportionabile illis: mediante copula
cōiuncta. ut hō est al. Subiectū aut̄ dicimus de q̄ aliqd enūciat
**Propositi
onis diui
sio scd̄m
q̄ntitatez** Predicatū autē q̄ de altero dicitur. Copula est quē subiectū p̄dicato cō-
iungit. ut hoc verbū sum cū suis cōdeclineis. Propositio cathgorica
rursus diuidit̄: nō quidē scd̄m subām: sed q̄ntitatē ī uniuersalē parti-
cularem/īdefinitam & singularē. DIS. Vniuersalis q̄ est? MAG. V̄lis
In qua subiectū est vniuersale/signo vniuersali determinatū. ut om̄is
hō est aīal. Sunt autē signa vniuersalia hæc. Om̄is/nullus/qlibet/neut/
uterq̄/& similia. Vel est quæ om̄i aut nulli (sc̄z subiecto) inesse signi-
ficat (s̄p̄m p̄dicatū). Particularis est ī qua subiectū est v̄l signo p̄icu-
lari determinatū. ut quidā hō est aīal. Sunt aut̄ signa particularia hæc.
**Particulis
signa par-
ticularia** Quidam/aliquis/alter/& similia. Vel est q̄ alicui/aut alicui non: aut nō oī
īesse significat. Indefinita est ī qua subiectū est uniuersale sine signo
distributiūo positū. ut hō est aīal. additur autē distributiūo: ppter illā

Subiectū
Predicati
Copula

V̄lis

signa uniuersalia

īdefinita

III. DE PROPOSITIONE

Omnes apostoli dei sunt duodecim. ubi signū omnes nō distributiuū sed collectiuū est. quē inesse aut non inesse significat / sine signo uniuersali vel pticulari. Singularis vero est in qua subiectū est indiuiduū / discrete. et entum (pppter illam: iohannes est termin⁹ discretus) ut iohannes est homo. ille homo est aīal. Amplius quælibet hæc duplex est / affirmatiua scz & negatiua. Affirmatiua dicimus. in qua p̄dicatū affirmatur de subiecto. ut homo est aīal. Negatiua vero in qua p̄dicatum de subiecto negatur. ut homo nō est aīal. Et hæc diuisio p̄positionis scdm qualitatem est. Animaduertendū tñ non eodem modo de hac triplici diuisione interrogationes formari. De substantia em̄ inquirimus. p. quē est? & respondemus. categorica vel hypothetica. De quantitate per. quāta est Et respondemus. uniuersalis: particularis indefinita vī singularis Et de qualitate p. qualis est? Et respondemus affirmatiua: vel negatiua.

Singularis

affirmatiua
Negatiua

Intertoga
tiua ppo
itionis

De Oppositione propositionum

Capitulum quintum

MAG.

Reter autē hæc necessaria est ad p̄positionis noticiā passionum eiusdem cognitio. Quē sunt oppositio conuersio et equipollentia. De quibus videndū erit p̄ ordinē: p̄missis nōnullis diuisionibus. Quarum prima Propositionū categoricarum / quēdā tam in subiecto q̄ in p̄dicato pticipant. ut homo est aīal: homo non est aīal. Quēdam altero tantū ut homo est aīal: asinus est aīal. Quēdam nullo ut homo currit: asinus mouetur. Secunda. Propositionū in subiecto & p̄dicato participantū: quēdā pticipant ordine cōuerſo. ut homo est animal: aīal est homo Quēdam vero pticipant ordine eodem ut homo ē aīal: omnis homo est aīal. Et his ultimo ordine enumeratis accidit oppositio p̄rita q̄drarie. Sunt em̄ qdā p̄positiones oppositę contrarię. Quēdam cōtradictorię. quēdā subcōtrarię quæ tam vero subalterne. Oppositiones intelliguntur de p̄positionibus simplicis qualitatē.

Quibus
ppositioni
bus cōue
niat oppo
sicio

DIS. Cōtrarię quē sunt? MAG. Vniuersalis affirmatiua et uniuersalis negatiua eiusdem subiecti et predicati. ut omnis homo est animal: nullus homo est animal. Contradictorię sunt uniuersalis affirmatiua et particularis negatiua. ut omnis homo est animal. quidam hō nō est animal. Et uniuersalis negatiua: et particularis affirmatiua eiusde subiecti & predicati. ut nullus homo est animal. quidam homo est animal. Subalterne sunt uniuersalis affirmatiua & pticularis affirmatiua eiusde subiecti & p̄dicati. ut omnis homo est aīal: quidam homo est aīal. Et uniuersalis negatiua & pticularis negatiua eiusde subiecti & p̄dicati ut nullus hō ē aīal: qdā hō nō ē aīal. Subcōtrarię sūt pticularis affirmatiua: & pticularis negatiua eiusde subiecti & p̄dicati. ut quidā hō est aīal: qdā hō nō ē aīal. Cōphēdunt autē in p̄posito indefinita & singularis sub pticulari. Nā q̄qd de una dicit idē de alia intelligendū ē. Opter autē p̄positionum oppositę subiecta & p̄dicata teneri significatiue: eque ample: eque stricte & eodē genere suppositiōis. Oīm dictorū exēpla hac patet figura.

Cōtrarię
Contradi
ctorię

Subalterne

Subcō
trarię

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

Nec hoc silentio p̄tere
undū: p̄positiones sc̄
oppositas certis cōstri
gi legibus: sc̄dm q̄s ve
ritas ul' f̄itas earundē
sim̄ p̄t esse aut non esse
q̄s tñ facile nō cogno
scimus: nisi & materiā
p̄positionū itelligam⁹

De materia pro positionū Ca. sextū. DIS.

ateria p̄positio
nū quid est?

MAG. est sub

iectū & p̄dicatū propo
sitionis pro materiali.
In hac. i. d̄ hac materia
dicatur esse p̄positio
Formalis materia: est

materia p
positiōis

habitus & respectus p̄dicati ad subiectū necessariā/contingēs/aut re
mota secūdm p̄dicati & subiecti exigentiā. Vnde materia triplex est sc̄
necessaria: contingēs & remota. Materiā autē necessariā siue naturalē di
cimus: cū p̄dicatū est de essentia subiecti vel propriū eius. ut homo est
sīal. homo est risibilis. Cōtingentem vero: cū p̄dicatū potest adesse ul'
abesse subiecto p̄ter subiecti corruptiōez. ut hō est alb⁹. Et remotā ma
teriā accipim⁹: si p̄dicatū nō potest cōuenire subiecto. ut hō est asinus.

materia
natural
materia con
tingens
materia
remota

De legibus propositionū. Ca. septimū DIS

Vae est lex Cōtrariarū? MAG. Hec est. Cōtrarię nunq̄ p̄nt s̄l
esse verę aut falsę de materia naturali ul' remota: de materia autē
cōtingenti p̄nt siml' esse falsę. ut oīs hō est alb⁹: nullus hō est alb⁹

DIS. Nūq̄d hę ppōnes. oē aīal ē hō. nīl aīal ē hō. cōtrarię d̄ materia
naturali & s̄l falsę sunt? MAG. Contrarię qdē sunt & s̄l falsę: de ma
teria aut naturali nō sunt: sed contingēti. Nā inferiora nō sunt de essen

inferiora
accidūt su
prioribus

lex subcō
trariarum

tia supior: cū ipsis accidant. i. extranea sunt. DIS. Quę est lex Sub

lex subal
ternarum

cōtrariarū? MAG. hec est. si una est falsa/ reliq̄ est vera: & non econuer
so. p̄nt enī ambę esse verę de materia cōtingēti. ut qdā hō ē albus. qdā

lex contra
dictoriarū

homo nō est albus. DIS. Quę est lex Subalternarū? MAG. hec est
si uniuersalē vera/pticulris est vera: & non econuerso. & si pticularis ē

falsa/ v̄lis est falsa: & non econuerso. DIS. Lex Contradictoriarū q̄lis
est? MAG. talis. Si una est vera reliq̄ erit falsa: & econuerso: de q̄cūq̄
materia. DIS. Haud assentio: seq̄ret em̄ contingens esse necessariū: &

obiciō

de necessitate gēniri: & s̄l contingēs ē impossibile & n̄ posse fieri. Nā si q̄s

III. DE PROPOSITIONE

dicat nauale bellū erit cras: & nauale bellū n̄ erit cras ut radiſtorias dicit ergo, una eēt ꝑa: & reliq̄ falſa. Id autē qd̄ verū ē neceſſario oueniet & ꝑ cō- ſequēſ contingēs n̄ eſt. Et qd̄ falſū ē iꝑoſſibile ē fieri: nec contingēs ē. Ex q̄ rur- ſus ꝑcludit oīa de neceſſitate ꝑuēire: & nos fruſtra de futuris ꝑſiliari aut deliberari. MA. Iſte tua argumētatio: qd̄ iſers ꝑcluderet: ſi in radi- ſtorias de futuro contingētī una deſmiatē: deſmiatōe de neceſſario ꝑa eēt: & reliq̄ eadē deſmiatione falſa: ſed huius oppoſitū ſit / nulla iꝑaꝝ de terminatē neceſſario ꝑa vꝑ falſa ē: licz neceſſariū ſit / hāc vel illā verā aut falſam eſſe. Nec quia ita vel aliter eas enūciamus magis ꝑe aut falſe ſunt. Propter em̄ noſtrū affirmare aut negare nihil ſequit̄ in re. Tantū de op- poſitione Ad conuerſionem pergamus.

De Conuerſione Ca. viij.

DIS.

Vid eſt conuerſio? MA. eſt mutatio ꝑdicatī i ſubiectū & econ- uerſo, vel ē duarꝫ ꝑpoſitionū categoricarꝫ utroꝫ termino ꝑfici- pantiū ordie conuerſo unius ad alterā ꝑſequētia formal. Et eſt du- plex ſcz ſimplex & ꝑ accn̄s. Conuerſionē ſimplicē dicimus mutationē ꝑ- dicatī i ſubiectū: & cōuerſo: manēte eadē ꝑꝑtitate & ꝑlitate. ut nullꝫ hō eſt lapis. igit̄ nullus lapis ē hō. hō eſt al: igit̄ aīal ē hō. Conuertit̄ at̄ hac conuerſione vꝑis negatiua in ſe. & ꝑticularis affirmatiua in ſe. Cōuerſionē ꝑo ꝑ accn̄s appellamus: cū ſit mutatio ꝑdicatī in ſubiectū & econuerſo manēte eadē ꝑlitate: ꝑꝑtitate tñ variata. ut omīs hō eſt aīal: igit̄ qddam al ē hō. Conuertit̄ itaqꝫ hac cōuerſione vꝑis affirmatiua i ꝑticularē affir- matiua. Similit̄ uniuerſalis negatiua i ꝑticularē negatiua. ut nullꝫ hō ē aī- tius. igit̄ qdā aīnꝫ nō ē hō. Atqꝫ ad vꝑez negatiua ꝑotiꝫ ꝑticularis nega- tiua iſertur q̄ uniuerſalis negatiua i ꝑticularē negatiua ouertat ꝑ accn̄s. Dicitur. n. cōuerſio ꝑ accn̄s: quia uniuerſalis ꝑ aliud (vicz ꝑticularē) cō- uertat. ut uniuerſalis affirmatiua iſert ꝑticularē affirmatiua: & hęc rur- ſus i ſe ouertit̄. Id uniuerſalis affirmatiua i iꝑaꝝ ꝑ accn̄s ouertitur. Particu- laris at̄ negatiua ſimplicis ouertit̄ n̄ ꝑt: iō & vꝑis negatiua in iꝑam ꝑ accn̄s n̄ cōuertit̄. ꝑter has autē ē alia ouerſiōis ſpēs: quā ꝑ ꝑꝑoſitionē noīant.

D. Quid cōuerſio ꝑ ꝑꝑoſitionē? M. Eſt mutatio ꝑdicatī i ſubie- ctū & econuerſo. manēte eadē ꝑlitate & ꝑꝑtitate: mutatis tñ t̄mis finitis i terminos infinitos. Et hac ouerſione ouertit̄ uniuerſalis affirmatiua i ſe: ſi- milit̄ & ꝑticularis negatiua in ſe. Exēplū primi. omīs hō ē aīal. igit̄ oē non aīal ē n̄ homo. Exēplū ſecū. qdā homo n̄ ē aīnꝫ: igit̄ qdā non aīnꝫ non ē n̄ hō. Hāc tñ ouerſionē Ariſtote n̄ poſuit: eo qd̄ ad ſyllogiſmos & re- ductionē mīme ualeat n̄ cōſequētia formal ſit. Ob id ſim iꝑm ꝑticularis ne- gatiua n̄ ouertit̄. Eſt autē idē iudiciū de indefinitis ſingularibꝫ & ꝑticularibꝫ qd̄ ad cōuerſionē & ſyllogiſationē. Et illud aiaduertas: ſi qñ lignū aliqd̄ ad ſubiectū poſitū fuerit qd̄ hoc totū in cōuerſione ponat̄ ad ꝑdicatū. Id em̄ nō contingit: niſi ꝑ ꝑꝑoſitionibꝫ ubi ſubiectū uniuerſale ē: & i ouerſiōe ꝑ- ticas & ꝑlitas non mutātur. Verū excludiua ouertitur in uniuerſalē de terminis ꝑꝑoſitis. ut tñ homo ē riſibilis igit̄ omne riſibile ē homo. Exceꝑtiua aut. ut iſta. Omīs hō ꝑter ſocrate currit cōuertit̄ in hāc. qddā

Ariſtoteꝫ
pri.phie.

Cōuerſio

Cōuerſio
ſimplex

Cōuerſio
ꝑaccidens

Cōuerſio
ꝑ contra-
poſitionē

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

currens aliud a socrate est homo Sed reduplicatiua ut ista. Omne aial in quantum rōnale est risibile. cōuertitur in istā igitur quoddā qd inquantū rōnale est risibile/est aial. Pariformiter alię cōuertendę sunt.

De Equipollentijs Ca. nonum MAG.

equipollē
tia

Ertia ppositionū passio est Equipollentia. Et est duarū ppositiōnū categoricarū in quātitate & qualitate/veritate & falsitate equipollentia per aduentū negationis facta. ut nō omīs homo ē aial:& quidā hō nō est aial:equipollent. DIS. Per quid equipollentias ppositionū possumus cognoscere? MAG. Per reglās quę sequuntur Prima. Si alicui signo uniuersali vel particulari pponatur negatio: equipollet suo cōtradiētorio. ut in exēplo priori. Secūda. si alicui signo uniuersali post ponat negatio: equipollet suo cōtrario. ut omīs hō nō est asin⁹: & nullus hō est asinus. Tertia. Si alicui signo uniuersali vel particulari pponatur & postponatur negatio /eqpoller suo subalterno. ut non omīs homo nō est albus. & qdā hō est albus. Fit autē hoc ex natura negationis/ q̄ malignās est. quicqd em inuenit /destruit: & oppositū ei⁹ inducit. Subcōtrarię autē non possunt equipollere. Nam si negatio pponatur /equipollebit cōtradiētorio p primā regulā. Si postponatur non erit equipollentia: sed eadē ppositio. ut qdā hō non currit. & qdā hō nō currit. Paret itaq; ex dictis cū duo signa vtra negatiua in eadē ppositiōe fuerint: primū eqpoller suo cōtrario: secundū autē suo cōtradiētorio. ut nihil nihil est. equipollet huic: quodlibet est aliquid: Preter has autē alię sunt equipollentię quibus scz ppositiōes obscurę suis equipollent exponentibus: de quibus in sequentib⁹. Trāseamus nūc ad modificatiōnem ppositionum.

regulę eq
pollentia
rum

De Modalibus. Ca. decimum DIS.

Modus

Nde ppositio dicitur modalis: MAG. A modo sicutatēgreu matice capto modificāte & determināte copulā Modus autē ē adiacens rei determinatio. i. modus est determinatio quę fit per adiectiuum. Omnis em modus adiectiuū est: vel noīale. ut albus niger. vel aduerbiale: ut sunt aduerbia. Et hec faciunt ppositiōem modalem. Non tamen omnia: sed ea quę copulā determināt. ut sunt ista: possibiliter: impossibile: contingenter: necessario. vero & falso. scitū: opinatū: creditū: imaginatū &c. Hęc etiam qñq; sumūtur noīaliter. ut possibile impossibile. contingens: necesse: verū & falsū &c. Ppositio itaq; modalis dicitur. cuius copula aliquo dictōrū modorum determinatur. ut hō necessario est animal. hōiem currere est contingens. Est autē in his aliqd qd verbū siue dictū noīat: scz accusatiu⁹ cū infinitiuo. aut noīatiu⁹ cū indicatiuo. ut hominē currere homo currit Ratione cuius modalib⁹ conuerti congruit & neutiq; ratione modi: quę se semper ex parte copule tenet.

ppositio
modalis

De Cōuersione modalium. Ca. undecimū DIS.

III. DE PROPOSITIONE

possibile

Regle con
uersionis
modaliū

Vomodo conuertendę sunt modales? MAG. Ad cognitio-
nem huius oportet p̄scire acceptiones possibilis. Quod accipi-
tur primo cōmuniter. Et dicitur possibile alit̄ & duplex est scilicet
necessariū & non necessariū i contingens. Ideo qdquid de uno dicit̄
similit̄ de altero intelligendū est. Et tale rursus trifariū est. sc3 possibile
siue contingens r̄ar: natum: & ad utrūlibet. Illo cognitio/ regulis qbus
dā paucis modalīū habebis uerfiōes. Prima. Omnes de possibili & con-
tingenti alto conuertūtur eodē modo sicut illę de inesse. Secunda. Om-
nes de possibili & contingēti ad utrūlibet conuertendę sunt in oppositā
qualitatē. Tertia. Omnes de necessario conuertuntur eodē modo sicut
illę de inesse. Quarta. Omnes de impossibili conuertuntur eodē modo
sicut ille de necessario quibus ęppollēt. de q̄ infra. Vnde si ęppollēt
partic̄ri negatiue de necessario: nō conuertūtur. quia n̄ ip̄e p̄dictares ne-
gatiue de necessario conuerti possunt. cuius ratio est. quia omnes de ne-
cessario cōuertūtur sicut illę de inesse: s̄p̄tic̄ris negatia de inesse nō con-
uertitur nisi uersione p̄t̄r̄positionē. quā Philosophus ponere non cu-
rauit: cū non desuiat ad syllogisimorū reductionē: n̄ sit s̄c̄q̄ntia formal̄.

cōtingēs
Rarum
Natum
ad utrum
libet.

De ęquipollentia modalium. Cap. xij. DIS

Vo ingenio modalīū ęquipollentię sunt indagandę MAG!
Illo. Nam oēs de possibili & impossibili ęppollēt verbo similit̄ se
hñte: & mō dissimilit̄. Et omēs de possibili & necessario ęppollēt vbo &
mō dissimilit̄ se hñte. Omēs aut̄ de impossibili & necessario ęppollēt vbo dissimilit̄
se hñte & modo s̄l̄r. Modus aut̄ vel v̄bū tūc similit̄ se habet: qñ in
utroq; affirmatur: aut negatur. Tūc v̄o dissimilit̄ se habet: cū i una ne-
gatur & i alia affirmatur. Negatio em̄ posita ad dictū habet se acsi modo
postponeretur. Horum exempla in subscripta patent figura.

Pur	Petr̄ nō esse nō ē possibile	Petr̄ ēē n̄ est possibile	I
Pu	Petr̄ n̄ esse n̄ est cōtingēs	Petr̄ esse n̄ est cōtingēs	LI
Re	Petr̄ nō esse est impossibile	Petr̄ esse est impossibile	A
A	Petr̄ esse est necesse	Petr̄ non esse est necesse	CE

Subal
ternę

Contra dic
torie

Subal
ternę

A	Petr̄ esse est possibile	Petr̄ n̄ esse est possibile	E
MA	Petr̄ esse est cōtingēs	Petr̄ n̄ esse ē cōtingēs	DEN
BI	Petr̄ esse n̄ est impossibile	Petr̄ n̄ esse n̄ ē impossibile	TV
M ^o	Petr̄ nō esse nō ē necesse	Petr̄ ēē non est necesse	LI

Vñ in dicta figura q̄ttuor sūt āguli. & ppōes in uno q̄q; āgulo sibijp̄is
mutuo ęppollēt. Sed hęc manifesta oppositiōnē pcurramus.

De Oppositione modalium Ca. xiiij. DIS.

Positio in modalibus quō ē suinēda? MA. Penes dictum op

b iij

positio eodem modo sumitur: sicut i illis de inesse. Sed penes modum omnes de necessario sunt uniuersales affirmatiue. Et oēs de impossibilitates negatiue. Omnes aut de possibili & contingēti sunt p̄ticularēs affirmatiue. Et oēs de possibili nō: & contingēti nō sūt p̄ticularēs negatiue. vñ in figura p̄dicta oēs de quarto ordie sūt ules affirmatiue. Oēs de tertio ordine sunt ules negatiue. Oēs de secdo ordie sūt p̄ticularēs negatiue. Omnes yō de priō ordie sūt p̄ticularēs affirmatiue. Ex his facile colligit. Oēs de q̄rto ordie his de ordie tertio cōtrariari: Illis aut de ordine secdo contradictorias esse. His yō de ordie priō subalternas censerī. Sicut illē de priō ordie illis de secdo sūt subcōtrariæ: & his de tertio contradictoriæ: Illis aut de q̄rto sunt subalternatæ. q̄ oīa in p̄dicta cōspiciēda sūt figura. Vt aut angulos dictos mō faciliōri possis cōstituere: q̄ttuor dictōes ordinatæ sunt: angulis q̄ttuor deseruiētes. Quarū prima ē. Amabim⁹: Secunda ē. Iētuli. Tertia Iliacē. Quarta Purpurea. In q̄bus singul⁹ q̄ttuor sūt syllabę modis q̄ttuor s̄m ordinē deseruiētes: & vocales in his posite: dictū & modi affirmatiōez & negatiōez indicāt. Hoc mō ubi em̄ ponit a signat/nec dictū/nec modū negari: E vero dictū negat: I negat modū: Et V negat & dictū & modū. Id aut facile hoc metro cōmēdabis memorię. E dictū negat: I q̄ modū: Anil: sed u totū. Hacten⁹ de p̄positiōe una simpliciter. Nunc de p̄positiōe una cōiūctiōe (q̄ & hypothetica) videam⁹.

De Propositione hypothetica Ca. xliiij DIS.

Propositiō
hypo-
thetica.

Vidē p̄pō hypotheticā. MAG. Quę habet exp̄sse vel implicite formalit⁹/vel equalēter duas categoricas p̄positiōes: vel alias. quo. I. p̄portionabile illis: tanq̄ p̄res p̄cipales sūt: aliq̄ cōiūctiōe cōiunctas. ut si hō currit: hō mouet. Et hęc tripartita reperi⁹: sc̄z copulatiua: disiunctiua: & cōditionalis. DIS. Quę ē copulatiua. MAG. In qua duę p̄positiōes categoricę cōiungunt p̄ cōiūctiōē copulatiuā. ut hō currit & alin⁹ clamat. Ad hāc reducit̄ t̄p̄alis: ut dū hō currit: hō mouet. Resoluit̄ em̄ hęc in unā copulatiuā. ut hō currit in aliq̄ t̄p̄e: & in eodē mouet. Si rōne Localis ad copulatiuā reduci dinoscit̄: quia in eam resoluit̄. ut ubi hō currit ibi mouet. i. hō currit in aliq̄ loco: & in eodē mouet. Requirit̄ aut ad veritatē copulatiue utrāq̄ p̄tē esse verā: & ad falsitatē sufficit alterā p̄tē esse falsā. Ob id valet cōsequētia a tota copulatiua ad q̄libet ei⁹ p̄tē: & nō cōuerso. Sequit̄ em̄ hō currit: & hō disputat: igit hō currit

tēporalis.

Localis

Disiunctiua

DIS. Disiunctiua q̄ ē. MAG. In q̄ p̄positiōes duę categoricę cōiungunt p̄ cōiūctiōē disiunctiuā. ut hō currit: vel petr⁹ scribit. Et ad veritatē illi⁹ sufficit alterā p̄tē esse verā: Et ad falsitatē requirit̄ utrāq̄ partē esse falsā. Et ob hoc valet cōsequētia ab una ei⁹ p̄te ad totā disiunctiuā: & nō cōuerso. ut sequit̄ bñ. hō currit: igitur hō currit vel petr⁹ scribit.

cōditionalis
Causalis

DIS. Cōditionalis q̄ ē. MAG. In q̄ duę p̄positiōes categoricę cōiungunt p̄ cōiūctiōē cōditionalē. ut si hō currit: hō mouet. Et ad eam reducit̄ cālis. In q̄ sc̄z p̄pōes diiunctiōe cāli cōiungunt. ut q̄a hō currit: hō mouet. Requirit̄ aut ad veritatē ei⁹ q̄a nō possit ēē verū sine cōsequēte: ut si hō ē: aial ē. Et ad falsitatē ei⁹ sufficit: q̄a nō possit ēē verū: nūc exatē

III. DE ARGUMENTATIONE

falso. ut si aial ē hō ē. Quapp̄ valet cōtia :a positōe aūtis ad positōem cōtis. ut hō ē igit̄ aial ē. Si s̄ra destructiōe cōtis ad destructiōe aūtis. ut hō nō ē: igit̄ hō nō mouet. Cognita ppōne ordo p̄missarū ex postulat/ ut argumentationes p̄curramus. Finis tractatus tertij.

Tractatus. iij. de argumentatōe & syllogismo simpli
citer dicto. Cap. i. quid Argumentatio : quid argu
mentum : & argumentationis quæ species DIS.

Vidē Argum̄tatio⁹ MA. Est argum̄ti p̄ oratōz explicatio Argumen
hoc ē: Argum̄tatio ē orō in q̄ p̄t⁹ argum̄ti sine mediū cōdit⁹ tatio
& explicat. Cū sc̄z ex uniōe extremitatū i p̄missis cū mediū/in
fert uniō eorū: intet se i cōclōe. Argum̄tū aut̄ ē rō siue medium argumen
rei dubiæ faciēs fidē. v̄l ē mediū p̄bens cōclōnē. Quid ar p̄ cōclōnē sc̄cēt tum
inferi māifestū erit. Iā ad argum̄tatiōis diuisiōz p̄grediamur. DIS.
Quot igit̄ sūt argum̄tatiōis spēs? M. Quattuor sc̄z syllogism⁹: entia
mem̄a: Inductiō: & exēplū. De his: eo q̄ enūeratē sūt ordine dicem⁹. Et
primū de syllogismo. Nā oēs alię ad ip̄m tanq̄ ad p̄fectiorē hūc reduci.

De syllogismo & eius principijs Ca. ij. MAG.

St aut̄ Syllogism⁹/ orō in q̄ positis q̄busdā ppōnib⁹ siue p̄mis
sis: aliud quidem ab his quę posita sunt (sc̄z cōclō) de necessitate Syllogis
te accidit: eo q̄ hęc sunt. i. pp̄t p̄missas positas. In hac aut̄ definitiōe syllo
gismi inuunt̄ principia mat̄ialia & formalia. Mat̄ialia q̄dē: cū dicit̄ (q̄
busdā) Formalia aut̄: cū dicit̄ (positis) q̄d valet i mō & figura dispositis
De q̄b⁹ & alijs duob⁹ principijs vicz reglaris & p̄fectius in sequētib⁹ dis
seredū enī tu hęc q̄dā hęc ingreere volueris. DI. Oīno nihil: s̄z iā di
ctū teneam⁹ ordinē. MA. Exordiamur itaq̄ a principijs syllogismi
materialibus: quę sunt propositio & terminus.

De Propōe & terio principijs syllo. materialibus. c. iij. D

Vidē ppō. MAG. est oratio affirmatiua vel negatiua alicui⁹ pp̄positio.
ius de aliquo DI. Cur hęc definitio cū ea quā in sup̄iorib⁹ tra
didisti nō cōcordat : an ga aliā h̄ definire voluisti ppōez q̄ in su
p̄iorib⁹? M. nō aliā sed aliē cōsideratā. In sup̄iorib⁹. n. ppōez cōside
raui⁹: ut p̄ eā verē & falsū enūciam⁹: vñ & eā enūciationē vocare haud
p̄remisim⁹. Hic p̄o eā cōsiderabim⁹ / ea rōe q̄ ex ip̄a syllogismū simplr
fabricam⁹. Ex q̄ diuersa sortiit̄ noīa. Nā dicit̄ ppō: q̄i p̄ alio sc̄z ante vel
cōclōne positio. Dicit̄ & p̄missa. ga cōclōni p̄mittit̄. Dicit̄ itē & cōclō:
cū nō argum̄to p̄bata fuerit. Anq̄ aut̄ p̄bata sit: q̄stio ē. Questio. n. du
bitabilis ppō ē. Partes ppōis termi sūt subiectū & p̄dicatū. Terminū
em̄ dicit̄ i quē resoluit̄ ppō. ut i p̄dicatū & i id de q̄ p̄dicat̄. (i. i subiectū)
apposito v̄l diuiso esse vel nō ē i apposita copula affirmata vel negata.

Null⁹ aut̄ syllogism⁹ ex pl̄ib⁹ q̄ trib⁹ t̄m̄is integrat̄ q̄rū p̄m⁹ maior
extremitas. Sc̄d̄s minor extremitas: Terti⁹ vero mediū dicit̄: quod bis
sup̄tū cū extremitatib⁹ / duas integrat ppōes : q̄ sūt p̄tes mat̄iales syllogis
mi p̄p̄nq̄: & sunt p̄missę. q̄rū ea in q̄ primus termin⁹ ponit̄ cū mediō:

LIBRI SECVNDI. TRACTATVS

maior: illa ꝑo in q̄ scdus termin⁹ ponit̄ cū medio mior dicit̄. Duo ꝑo termini prim⁹ scz & scdus sine medio cōtūcti/tertiā syllogismi integrāt ppositōem q̄ dicit̄ clusio illata ex pmissis necessitate cōsequērie. Mediū aut̄ in eā nō ingredit̄. DIS. Quo aut̄ ordine pmissę sunt ponēde: ut cōclusiōnē inferāt. MA. Eo quē Syllogismi principia formalia indicāt.

De Principijs syllogis. formalibus Ca. iij. DIS:

Figura Vt sunt principia syllogismi formalia? MAG. Sunt Figura & Modus. Figura qdē est ordinatio triū terminorū scd̄m debitam subiectiōē; & p̄dicatiōē. Huius autē variatio quia trifaria est: triplice figurā ostendit. q̄. Prima est: in qua mediū subijciē in una & p̄dicatur in alia. & quarta nō distinguit a prima. ut oīs hō ē aīal: petrus est hō: igit̄ petrus ē aīal. Secunda est in q̄ mediū p̄dicat̄ in ābab⁹. ut oīs hō est aīal: null⁹ lapis est aī: igit̄ null⁹ lapis est hō. Tertia ē in q̄ mediū subijcitur in utraq; ut oīs hō est aīal: oīs hō est substantia: igit̄ qdā substantia est aīal. DIS. Quid ē Modus? MA. Est ordinatio pmissarū in debita q̄ntitate & q̄litate. Est autē debita q̄litas ut ad minus una sit affirmatiua. Nā ex puris negatiuis nihil sequitur. Et cū una p̄missarū negatiua fuerit: cōclusio negatiua erit. Sic debita q̄ntitas est: q̄ ad min⁹ una p̄missarū sit vltis. Nā ex puris p̄ticularib⁹ nihil sequit̄. Et cū una p̄missarū p̄ticularis fuerit: cōclusio p̄ticularis est. Erit aut̄ in his omnib⁹ de p̄ticularib⁹/ indefinitis & singularib⁹ idē iudiciū. DIS. Quot sunt Modi? MAG. q̄ uis figurarum suos habet modos.

Prima figura
Secunda
Tertia

qualitas
quātitas

De modis primæ figuræ. Ca. v.

DIS.

directe cōcludere
indirecte

Vot sunt modi primæ figuræ? MAG. Quattuor directe cōcludētes: & quinq; indirecte. Est autē directe concludere maiore extremitatē de minori in cōclōne p̄dicari. Indirecte ꝑo cōcludere est minore de maiori extremitate in cōclōne p̄dicari. DIS. q̄ sunt modi directe cōcludētes huiusce figurę? MAG. Qui p̄ seq̄ntes designant dictiones: q̄ sunt Barbara: Celarent: Darij & Ferio. Pro cuius intellectu memorię reponēdū: in oībus his dictiōibus & seq̄ntib⁹ tres syllabas reperiri/tribus ppōib⁹ syllogismi p̄ ordinē desiḡnētes. Prima em̄ syllaba desiḡnat maiori ppōni: scdā minori: & tertiā cōclōni. vocales at̄ in his posire/ taliū ppōm & q̄ntitatē & q̄litatē ostendūt: hoc mō. Nā. A. sc̄cat vltz affirmatiuā: E. vltz negatiuā. I. p̄ticularē affirmatiuā: & O. p̄ticularē negatiuā. DIS. Hęc exēpla in iā dictis modis explana.

modi directe concludentes
primę figurę

modi indirecte cōcludētes
primę figurę

MAG. Exm̄ in Barbara. Oīs hō est aīal: oē rōle ē nō: igit̄ oē rōle ē aī. In Celarent. nllm̄ aīal ē lapis: oīs hō est aīal: igit̄ null⁹ hō ē lapis. In Darij. Oīs hō ē aīal: petr⁹ ē hō: igit̄ petr⁹ ē aīal. In Ferio. nullū aīal est lapis hō ē aīal: igit̄ hō non est lapis. DIS. Qui sunt modi indirecte cōcludētes hui⁹ figurę? MAG. q̄ per seq̄ntes designantur dictiōes: scz Barbara: Celantes: Dabitis: Fapesmo: Frisefmo. Exm̄ primi est. Oīs hō ē substantia: oīs hō ē aīal: igit̄ qdā substantia ē hō. Scd̄. nullū aīal ē lapis: oīs hō est animal: igit̄ null⁹ lapis est homo. Terti⁹. Oīs homo est animal: petrus

III. DE ARGUMENTATIONE

est homo: igitur quoddam animal est petrus. Quarti. omne animal est substantia: nullus lapis est animal: igitur quoddam substantia non est lapis. Quinti quoddam animal est substantia: nullus lapis est animal: igitur quoddam substantia non est lapis. Ex dictis patet in hac figura omnia propositionum genera posse concludi: prius rursus maiorem non esse particularem: quoniam directe concludit. prius si minor non nunquam esse negatiua.

De modis secundę figure Ca. vi. DIS.

Vi sunt modi secundę figure. MAG. Qui in sequentibus designantur dictionibus scilicet Cesare Camestres. Festino. Baroco. DIS. Hanc exempla addas. MAG. Exemplum primi. nullus lapis est animal: omnis homo est animal: igitur nullus homo est lapis. Secundus. Omnis homo est animal: nullus lapis est animal: igitur nullus lapis est homo. Tertius. nullus lapis est animal: quoddam homo est animal: igitur quoddam homo non est lapis. Quartus. omnis homo est animal: quoddam lapis non est animal: igitur quoddam lapis non est homo. In hac etiam figura sunt duo modi concludentes indirecte scilicet fapesmo: & frisesmo. Exemplum primi. Omnis homo est animal: nullus lapis est animal: igitur quoddam homo non est lapis. Secundus. quoddam homo est animal: nullus lapis est animal: igitur quoddam homo non est lapis. Patet ex dictis secundam figuram sepe negatiue concludere: quia in hac figura ex puris affirmatiuis nihil sequitur. Prius rursus maiorem nunquam esse particularem directe concludendo.

modi secundę figurę

De modis tertię figure Ca. vii. DIS.

Vi sunt modi tertię figure. MAG. Qui his designantur vocibus Darapti: Felapton: Disamis. Datissi. Bocardo: Ferison Hanc exempla sunt. Primi. Omnis homo est substantia: Omnis homo est animal: igitur quoddam substantia est substantia. Secundus. nullus homo est lapis: omnis homo est animal: igitur quoddam animal non est lapis. Tertius. Quidam homo est substantia. omnis homo est animal: igitur quoddam animal est substantia. Quartus. Omnis homo est substantia: quoddam homo est animal: igitur quoddam animal est substantia. Quintus. Quidam homo non est lapis: omnis homo est animal: igitur quoddam animal non est lapis. Sextus. nullus homo est lapis: quoddam homo est animal: igitur quoddam animal non est lapis. Et propter hos: duo modi sunt concludentes indirecte. videlicet fapesmo & frisesmo. Exemplum primi. omnis homo est animal: nullus homo est lapis: igitur quoddam animal non est lapis. Secundus. Quidam homo est animal: nullus homo est lapis: igitur quoddam animal non est lapis. Ex dictis claret hanc figuram solam particularem concludere: Et minorem negatiua non admittere. Liqueat ergo: ulem affirmatiua difficulter posse concludi: quia tamen in prima figura & uno modo: quare ipsa difficilis est ad construendum: & facilis ad destruendum. Facilius enim est destruere quam construere. Particularis autem negatiua facilius est ad concludendum: quia in omni figura concluditur: & ita facilis est ad construendum.

modi tertię figurę

Aristotel.
Prior.

De Syllogisatione modalium in prima figura Capitulum octauum. MAG.

Odo syllogisandi iam finem imponere: si te ex modalium mixtione decipi non formidare. Nam in his nonnunquam alie sumende sunt regule: quam in propositionibus de inesse/de quibus iam differtui est. DIS. Quomodo igitur modales sunt syllogisabiles in prima figura? MAG. hoc modo. ex maiore de necessario & minore de inesse: sequitur conclusio de necessario: & non

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

ecōuerso. Si s̄r Si ambe p̄missę fuerit de cōtingēti (capto p̄ non necessa-
rio) sequitur cōclusio de cōtingenti in Barbara. Celarent: Darij & Ferio.
Esi maior de cōtingēti sit & miōr de inesse sequit̄ sp̄ d̄cto de cōtingēti. Si ac-
maior sit de inesse simpliciter & miōr de cōtingēti: sequit̄ d̄cto de cōtingēti (capto
p̄ possibili) & cū maior fuerit de cōtingēti & minor de necessario: i omi-
modo huius figure sequitur cōclusio de cōtingēti specialiter capto. In Bar-
bara aut̄ & Darij maiore de necessario & minore de cōtingenti: sequit̄ cō-
clusio de cōtingēti (capto p̄ possibili) in Celarent yō & Ferio si maior
sit de necessario & minor de cōtingēti: sequit̄ cōclusio de possibili & d̄ inesse

De syllogisatiōe modalium in secūda figura. Ca. ix. D.

N secūda figura quō modales syllogisantur. MAG. Eo quo
sequitur. Ex affirmatiua de cōtingēti & negatiua de inesse sequit̄
cōclusio de cōtingenti. Ex ambabus yō de cōtingēti / nō sequitur cō-
clusio. Ex negatiua aut̄ de necessario & affirmatiua de cōtingēti sequit̄ d̄cto de cō-
tingēti. Si aut̄ affirmatiua fuerit de cōtingēti & negatiua (n̄ qd̄ p̄dictis s̄
ul̄is) de inesse simplici: sequit̄ d̄cto de cōtingēti. Si aut̄ negatiua fuerit de ne-
cessario & affirmatiua de cōtingenti in omni modo huius figure: sequit̄ cō-
clusio de cōtingenti & de inesse.

De syllogisatiōe modalium in tertia figura. Ca. x. M.

N tertia figura syllogisant̄ modales hoc mō. Ex ambab⁹ de cōin-
genti in oī mō h⁹ figure sequit̄ cōclusio de cōtingēti. Si s̄r ex una de
inēē & alia de cōtingēti / sit d̄cto de cōtingēti. & si affirmatiua fuerit de
necessario & negatiua de cōtingenti specialiter capto: sequit̄ cōclusio
de cōtingenti & de inesse. Exempla sumantur ad instar prior̄ de inesse.

De modo syllogisandi ex obliquis. Ca. xi. MAG.

Ec credas ex rectis t̄m syllogismos posse cōstitui: nā & ex obliq̄s
fiunt. Vñ in p̄ma figura maiore de recto & minore de obliquo
sequitur cōclusio de obliquo. ut oīs sophia est disciplina: & bo-
ni est sophia: ergo boni est disciplina. Similit̄ maiore de obliq̄: & mino-
re de recto sequitur cōclusio de obliq̄. Cōs̄r ex ambabus de obliquo se-
quitur cōclusio de obliquo. Sed in secūda figura ex obliquis: sequit̄
cōclusio de recto. ut null⁹ signū est signū: s̄ ip̄ius risus ē signū: igit̄ ip̄e
risus nō est signū. In tertia figura. Ex obliquis similit̄ sequit̄ d̄cto ex obliq̄.

De mō syllogisandi ex terminis infinitis. Ca. xij. MA.

Ostendunt etiā syllogismi ex p̄pōib⁹ de terminis infinitis formari. S̄
cū p̄dicatū fuerit infinitū / diuersitate in syllogisando a dictis cau-
sit. Licet etiā ad affirmatiuā de p̄dicato finito / sequitur negatiua de
p̄dicato infinito. ut hoc ē albū: igit̄ nō ē nō albū. & rursus ad negatiuā de
p̄dicato infinito sequitur affirmatiua de p̄dicato finito in terminis simplici-
b⁹. ut hoc nō est nō albū: ergo hoc est albū: nō t̄m in p̄positis ut nō sequi-
tur hoc non ē lignū nō albū: igit̄ est lignū albū. demonstrato petro. Et si
mut̄ iter ad affirmatiuā de p̄dicato infinito sequit̄ negatiua de p̄dicato fini-
to. ut hoc est nō albū: igit̄ hoc nō est albū. Nō t̄m sunt egedē: quia affirma

Syllogis.
ex obliq̄s

Syllogis.
ex terminis
infinitis

.IIII. DE ARGVMENTAIONE

riua de p̄dicato infinito aliqd ponit: negatiua aut̄ de p̄dicato finito nihil ponit. sequit̄ em̄ hoc ē nō albū: igit̄ est. sed nō sequit̄. hoc nō est albū: igit̄ tur est. Sic sibi mō differūt in syllogisando. nā affirmatiua de p̄dicato infinito cōcluditur eodē modo sicut affirmatiua de p̄dicato finito. sed negatiua de p̄dicato infinito nō cludit̄ eodē mō sicut negatiua p̄dicato finito

De mō syllogisandi ex reduplicatiuis. Ca. xiiij. MAG

Nū restat qd̄ silētio trāsire haud potui. DIS. Quod? MA ut si qñq; i syllogisando p̄pō reduplicatiua occurrat: tūc reduplicatio addenda est maiori extremitati in d̄cōe & nō minori extremitati. em̄ i p̄ia figura. oē ens est disciplinātū inqñtū honestū: & bonū est ens: igit̄ bonū est disciplinātū inquantū honestum. Patet ergo: si ali cui termino additur signū reduplicatiuū: ipsi semper est addendum.

Syllogis. ex r̄dupli. catiuis.

De arte inueniendi mediū ad cōcludēdam omnem conclusionem. Cap. xiiij. MAG:

Voniā (ut ex dictis claret) ad cōcludēdā cōclusiōez: de necessitate requirit̄ mediū: p̄ qd̄ una cū maiore & minore scdm̄ diuersas hūitūnes modorū & figurarū ipsa inferit̄ ut. aut̄ tale facili⁹ possis

Ars inueniendi mediū.

reperire/aliq̄s regulas adiciēdas esse: utilissimū visū est: ut nō mō syllogismos possis formare/verū etiā in eorū dē formatiōe p̄mptus fieri. Sit igit̄ p̄ia regula hęc. Oē mediū aut̄ ē cōseq̄ns: añcedēs: aut̄ extraneū extremitatib⁹. Dicit̄ aut̄ cōseq̄ns si sit sup̄ius: & añcedens: si fuerit inferius ad unā extremitatē. Extraneū v̄o est uni extremitati: si sit cū altera uerti/bile. Scda regula. Hūitudo mediij ad extremitates ad cōcludēdā quācūq; cōclōez datā/sex cognoscit̄ dictiōib⁹: q̄ sunt Fecana: Cageri: Dafenes: Hebare: Gedaco & Gebali. in qb⁹ ultima syllaba signat̄ cōclōez cōcludēdā iuxta vocal̄ exigentiā. ut his patz v̄sib⁹. Afferit a: negat e: sunt ules ābē Afferit i: negat o: sunt p̄tictres ambē. In primis aut̄ duab⁹ syllabis harū dictiōm ponunt̄ tm̄ hęc vocales a & e. A. sc̄cat p̄dicatū: & E. subiectū. Ponunt̄ sistr̄ in his primis syllabis hęc consonātes b c d cū qb⁹ sp̄ pōit̄ a. & f g h cū qb⁹ sp̄ ponit̄ e. sc̄cat aut̄ b cōseq̄ns. cāñcedēs: & d extraneū. cū igit̄ a ponit̄ cū b sc̄cat q̄ mediū debet esse cōseq̄ns ad p̄dicatū. Sistr̄ f sc̄cat cōseq̄ns: g añcedēs: & h extraneū. un̄ si e ponit̄ cū f sc̄cat q̄ mediū debz eē cōseq̄ns ad subiectū. & c. v̄sus. E subit. f seq̄t: g p̄cedit: h sit extra. P̄dicat a: b cōseq̄ns c p̄cedit: d sit extra. Vñ si cōcludere uolueris ules affirmatiuā d̄signatā p̄ ultimā syllabā fecana: sumendū ē mediū iuxta h⁹ dictiōis sc̄catiōem: sc̄z q̄ sit cōseq̄ns ad subiectū & añs ad p̄dicatū. ut cōcludēdo istā. Ois hō est subā. erit mediū al. sic arguēdo. oē al̄ ē subā: ois hō ē al̄: igit̄ ois hō ē substātia. sic faciendū ē & in alijs. Mediū at̄ qd̄ se hūerit iuxta exigentiā harū dictiōm Hedas. Febas & Hecas: inutile erit: q̄a aut̄ argueret̄ ex puris affirmatis in scda figura p̄ febas: aut̄ minore negatiua in p̄ia figura p̄ hebas: aut̄ expuris negatis in q̄libet figura p̄ hecas. Hęc de principijs syllogismi & materialib⁹ & formalib⁹: perfectiua disquiramus.

De p̄icipijs syllogismi perfectiuis. Ca. xv. DIS

Prima regula

Secunda

Tertia

Vt sunt principia syllogismi perfectiua? MAG. Quae syllogismus imperfectus perficiunt: & euentiam concludendi in ipsis ostendunt.

DIS. Ex his intelligo syllogismos quidam perfectos: alios vero imperfectos esse. MAG. Bene intelligis. Perfectus. n. est qui nullius alteri
 us indiget propter ea quae supra sunt: ut appareat necessarius. ut sunt syllogismi
 primi quatuor primae figure / directe concludentes & soluti. Sed syllogismus
 imperfectus est qui indiget unius aut plurium: quod quidem sunt necessaria: per suppositos
 terminos: & non suppositas propositiones. Perficitur enim si ad syllogismum perfectum
 reducat. Quod quidem dupliciter fit. Ostensiuus scilicet & per impossibile. DIS.

Reductio ostensiuus Quod sit reductio ostensiuus? MAG. Per conuersionem aliquarum propositionum
 syllogismi imperfecti & quoniam per transpositionem premissarum. DIS. Per
 quod aut cognoscere possit quod propositio syllogismi imperfecti / debeat con
 uerti: & quod conuersionis specie? Aut quoniam premissae debeant transponi? MAG
 Hoc facile deprehendes per consonantes positas in dictionibus modos signifi
 cantes. Nam ubicunque ponitur. S. significat quod propositio designata per vo
 cale immediate precedentem debet conuerti simpliciter. Vbi autem ponitur. p. si
 gnificat quod propositio per vocalem immediate precedentem designata / debet con
 uerti per accensum. Vbi vero ponitur. M. significat quod praemissae debent trans
 poni: maior scilicet in locum minoris. & conuerso. Vbi autem ponitur. C. signat
 quod talis syllogismus ostensiuus non potest reduci / sed potius per impossibile.
 Quod facile his metris memoraberis. Simpliciter verti vult. S. P. pro
 per accensum. M. vult transponi. c. per impossibile duci. Non autem solus hic modus in
 quibus. c. ponitur reduci potest per impossibile: sed omnes imperfecti. ut infra pa
 tebit. Litterae vero initiales signant / ad quos modos primae figure syllogis
 mi imperfecti ostensiuus sint reducendi. Debent enim syllogismi imperfecti ad
 eos perfectos reduci cum quibus in initialibus dictionis concordant. ut Celan
 tes ad Celarent &c. DIS. Quod sit reductio per impossibile? MAG.

Hoc modo. ut sumat oppositum contradictorium conclusionis / cum altera premissa
 syllogismi imperfecti & inferatur oppositum alterius premissae in modo
 perfecto. Vnde in modis primae figure indirecte concludentibus maior de
 bet sumi per minorem: propter quod in celantes / ubi minor debet sumi per maiorem. In
 secunda autem figura seruatur maior. In tertia autem se retinetur minor.

DIS. Per quod autem agnosco ad quem modum primae figure perfectum / quis syl
 logismus imperfectus reducendus sit per impossibile? MAG. per vocales
 sequentium dictionum scilicet. Nesciebaris: Odiebam: Leuare romanis. Vnde prima
 harum dictionum scilicet nesciebaris habet quatuor syllabas quatuorque modis imperfectis
 primae figure per ordinem seruientes. Quatuor prima signat / primum inter hos
 modos reducendum esse per impossibile ad modum perfectum primae figure declu
 dentem propositionem per vocalem designatam. & e Celaret. Sicut si modo est in sequentibus
 Ita pariformiter secunda dictio scilicet odiebam: quattuor habet syllabas modis
 secundae figure per ordinem deseruientes. Tertia autem & quarta dictiones sex
 habent syllabas modis tertiae figure deseruientes scilicet: leuare roma
 nis. & cetera. Dicitur autem talis reductio per impossibile: quia sit per
 contradictorias quae impossibile est simul esse veras aut falsas. Et fundatur

III. DE ARGUMENTATIONE

sup illam maximā. Quando ex opposito cōsequentis inferitur oppositum aīris in formali cōsequētia: prior consequētia formalis fuit. (Est em̄ quandoq; consequētia bona: sed nō formalis: sed potius materialis cum cōsequēs sequitur ex antecedente ratione materiē: & nō formē syllogisticę) Reductio vero ostensiuā fundatur in hac maxima. Quicqd sequitur ad cōsequens bonę cōsequētis: sequit̄ ad antecedens eiusdē. Et virtute harū maximarū tenēt p̄ dictę reduciōes. unde licet p̄ticularis affirmatiua non cōuertatur p̄ accidens in cōsequētia formali: tenet tamē talis reduciō: non quidem virtute conuersionis / sed maxime sup qua fundatur. sicut patet reducēdo ostensiuē baraliptron. ad barbara. Sed de his satis ad p̄sens. Ad principia regulatiua transeamus.

De Principijs regulatiuis syllogismi Capitulum sedecimum DIS.

Vē sunt syllogismi regulatiua principia? MAG. hec p̄ quā regulantur & p̄bātur utrū sint cōsequētis formales / & quidētes

Et sunt duo scz dici de omī. & dici de nullo. quorū primū cōuenit syllogismis affirmatiuis. Scdm̄ vero negatis. DIS. Quid est dici de omni?

MAG. Dici de omni est: cū nihil est sumere sub subiecto de q̄ nō p̄dicetur p̄dicatū in cōclusionē. ut in hoc syllogismo. Omē aīal est substantia. omīs hō est aīal. igitur oīs hō est substantia. Substantia em̄ dicitur in cōclusionē & e quolibet subsumpto sub aīali. Per oppositum Dici de nullo est: cū nihil est sumere sub subiecto a quo non remoueat̄ aut negetur p̄dicatū. ut in illo syllogismo. nullus lapis est animal: omīs petra est lapis: igitur nulla petra est aīal. Ibi nāq; aīal p̄dicatū negatur in cōclusionē de omni subsumpto sub lapide. Sed esse in toto potius respicit subiectū in ordine ad p̄dicatū: sicut dici de omni p̄dicatū. Et non esse in toto respicit subiectū in ordine ad p̄dicatū: sicut econuerso / dici de nullo p̄dicatū in ordine ad subiectū. Quicunq; igitur syllogismi his nō regulantur principijs imēdiate. ut primi q̄ttuor primę figurę. aut mediate (scz reduciōne) ut omnes alię / etiā alię figurarū syllogismi: boni non sunt. Et in ip̄is dari possunt termini in quib⁹ omī. & termini in quib⁹

dici de omī

Dici de nullo

Itē ī toto
ō esse in
toto

nulli. Dare autē terminos in qbus oī ē dare tres terminos / ex quibus s̄m aliquā dispositiōem alicui⁹ figurę cōstituuntur duę p̄positiones verę ex qbus inferitur cōclusio: in qua p̄dicatū cōuenit omni supposito subiecti. Dare autē terminos in qb⁹ nulli: est dare tres terminos / ex qb⁹ scdm̄ eandē dispositiōē & figurā formatur duę p̄positiōes verę / ex qbus inferitur cōclusio in qua p̄dicatū nulli supposito subiecti inest. ut si quis dicat Ex puris negatiuis bonū fieri syllogismū. sic arguēdo Nullus hō ē asinus. nullus lapis est hō. igitur nullus lapis est asinus. Tu dabis terminos in qbus non. scz hō / risibile / asinus. sic arguēdo. nullus asinus est hō nullū risibile est asinus. igitur nullū risibile est hō. Ibi p̄missę sunt verę & cōclusio est falsa Ex quo patet syllogismū ex puris negatiuis nō esse consequētiā formale: quia non valet in omnibus terminis eadem forma

termini ī
qbus o

termini in
qb⁹ nulli

LIBRI SECYNDI . TRACTATVS

retenta. Facile autē est dare huiusce terminos: si obserues: ut ater de altero
p̄diceretur couertibiliter: vel non cū extraneo utriusq. ut homo / isibi
le / lapis. vel cū superiore ad utrūq. ut homo rationale substantia &c.

Syllogif.
exposito-
rius

Syllogismus autē expositorius qui pprie fit in tertia figura: cui⁹ scz
mediū est termin⁹ singularis: singulariter & uniuoce tētus / regulator p
hoc principium. Quēcūq. duo in aliquo uno singulari singulariter &
uniuoce tento conueniūt: inter se conueniūt. ut petrus ē homo: petrus ē
rationalis: igitur rationalis est homo.

De Potestatibns syllogismi. Ca. xviij. MAG.

ptās sylf.

posse p̄a
cōcludere

T autē syllogistice argumentationis cōpletiorē adipisci possis
cognitiōem: post tradita principia / de eius ptāte differendum esse
arbitror. Est autē potestas syllogismi pprietas q̄da syllogismo
ad veritatis cōfessionē & falsitatis euidentia attributa. Et in sex repitur p
tita spēs. Quat⁹ prima est. Posse plura cōcludere. DIS. Quib⁹ syllo-
gismis cōpetit? MAG. Primo cōpetit syllogismis uniuersalē cōclu-
dētibus. Hi em̄ pnt cōcludere oēs singulares illius uls. Secdo cōpetit syl-
logismis cōclusionē cōuertibilē cōcludētibus. Tales em̄ & cōuertibilē:
& conuertentē cōcludūt. Tertio cōuenit syllogismis uniuersalib⁹ per
subsumptōem in latus: subsumēdo scz sub medio distributo plures mi-
nores extremitates. Et in post: subsumendo scz sub minore extremitate
distributa / plures alias extremitates minores. Quod facile est videre in
modis uniuersalibus.

De secūda ptāte syllogismi. Ca. xviij. DIS.

Ex falsis
veris syl-
logizare

Ecūda syllogismi ptās q̄ est? MAG. Posse ex falsis verū syllo-
gizare / quia est uidelicet: sed nō ppter quid. Ex veris autē nil nisi
verū sequit. Est autē hec ptās latissima: in quolibet em̄ mō cuius-
libet figure ex ambabus falsis / aut ex una vera & altera falsa: sequitur ve-
rū: dempta prima figura: cū maior fuerit in toto falsa & minor vera: tūc
em̄ maior extremitas diceretur false de medio p quolibz supposito & ve-
re p aliquo supposito: quod est impossibile.

De tertia ptāte syllogismi. Ca. xix. DIS.

Syllogif-
mus circu-
laris

Ertia ptās syllogismi q̄ est? MAG. Posse circulariter syllogi-
zare. Et ob id syllogismus p quē hoc fit circulariter dicitur. Ecce
qui ex cōclusionē prioris syllogismi cum cōuertente unius prae-
missae ad inferendā alterā premissā pcedit. DIS. Quibus cōpetit?
MAG. Syllogismis in omib⁹ modis primē & scdē figurarū. Sicut mo-
dis p̄ticularibus tertie figure. In omib⁹ em̄ his saltē una p̄missarū cir-
culariter pōt cōcludi. Nō tñ sp̄ in forma ppria: sed quāq. ipa conuersa. Et
inuenies q̄ in modis negatiuis affirmatiua: & in modis p̄ticularib⁹: ulqz
circulariter syllogizare nō potes. Nunq̄ etiā ex veris circulariter syllo-
gizari cōtingit: nisi p̄missae fuerint cōuertibiles. Accidit tñ circa hūc syl-
logizandi modū quāq. peccare & principū petere. qd fit / quotiēs vñ nihil
ostenditur: vel aliquid per ignotius: aut prius ostenditur per posterius

Circulariter
syllogiza-

petitō pri-
cipij

III. DE ARGVMENTATIONE

Et dicitur tunc petere principium statim quando idem per seipsum ostēditur. ut a est: igitur a est. Et non statim: cū aliqd p aliud ostēdit qd natum esset ostēdi p primū. ut lineę nō cōcurrūt: igitur sūt parallele.

De quarta potestate syllogismi. Ca. xx. DIS.

Syllogismus conuersiue

Ve est quarta syllogismi prās? MAG. Posse conuersiue syllogizare. Vnde & talis syllogismus cōuersiuus dicitur: Et ē qui ex cōtrario vel cōtradictorio cōclusionis: cū altera pmissarum pcedat ad illationē oppositi cōtrarij aut cōtradictorijs alteri? pmissę. DIS. Quib? cōpetit? MAG. Omnibus picularibus syllogismis / si oppositū cōtradictoriū cōclusionis accipimus. Vñb? autē prię figurę sūt scđę figurę: dēpta maiore ppositiōe: cōpetere p̄r: si cōclusionis sumat cōtrariū.

Conuersiue syllogizare

De quinta potestate syllogismi Ca. xxi. DIS.

Ve ē gnta prās syllogismi? MAG. Syllogizare ad impossibile. Hoc autē fit accipiēdo: cōtradictoriū ppositionis negatę a respondēte: cū una manifeste vera: inferēdo unā manifeste falsam: ex cuius falsitate una pmissarū interimitur ex cui? interēptiōe infertur veritas cōclusionis pbādę prius a rñdente negatę. Est autē hec prās multū falsa. Omnis. n. ppositio p̄r p impossibile syllogizari in aliq modo & figura: cuius cōtradictoria p̄t esse pmissa in tali modo & figura. Et ppter hoc uis affirmatiua non syllogizatur p impossibile in prima figura. Contingit etiā & circa hāc p̄tatem peccare. & vocat hoc p̄tā a logicis: non propter hoc accidere falsum. DIS. Quando fit hoc? MAG. Cum in syllogismo ad impossibile ponitur una pmissa superflua / nihil faciēs: ad cōclusionis illationem: cuius tamē falsitas ex cōclusionis falsitate infertur ac si ipsa esset causa falsitatis cōclusionis. Et hec quandoq; concordat cum pmissis in uno extremo: quandoq; vero in nullo

ad impossibile syllogizare

peccatum logicum

De sexta potestate syllogismi. Cap. xxij DIS

Exta potestas syllogismi quę est? MAG. Posse syllogizare ex oppositis. DIS. Quibus hec comperit? MAG. Nulli syllogismo primę figurę: sed omnibus syllogismis scđę figurę.

Ex oppositis syllogizare

Et similiter negatiuis tercię figurę. Fit autē in uniuersalibus ex contrarijs: in particularibus vero ex cōtradictorijs. Et differt hic syllogismus a syllogismo q pcedit ex falsis. nā in tali cōclusio pōt esse vera: hic autē cōclusio semp est falsa. Et circa hanc qdē potestatem contingit peccare peccato qd logici fallaciā contrarię opinionis nominant: cum scz quis ad hoc ducitur ut contrarias imaginetur simul veras. Quod quidem fit dupliciter. Primo per media non subalternata. ut si quis sciat substantiam inesse animali & non sensibili: taliter decipitur. Omne animal est substantia: omnis homo est animal igitur omnis homo est substantia. Nullum sensibile est substantia: omnis homo est sensibilis: igitur nullus homo est substantia. Secundo fit per media subalternata. ut si quis sciat substantiam inesse animali & non corpori: sciat tamen q corpus & animal insunt homini. hac argumētatione decipitur. Oē animal est substantia:

peccatum logicum

Opinari
cōtraria

omnis homo est aīal/igitur omīs hō e st substātia. & rursus. nullū cor-
pus est substātia: omīs hō est corpus/igitur nullus homo est substantia
Possumus tñ qñq; extra syllogismū contraria opinari. sed non eodē mō
sed unū in uniuersali: aliud vero in particulari. ut si qs sciat oīm mulā eē
sterilē/scit utiq; in uniuersali: hanc mulā esse sterilē. Si autē nesciat hāc
mulā esse mulā: aut quia uidet eā cū ventre tumefcente/opinabitur in
particulari/hanc mulam non esse sterilē.

De Inductione Ca. xxiiij.

MAG.

Abes itaq; primā argumentatōis spēm scdm se & simpliciter cō-
sideratā: p sua declaratā principia Restat ut de alijs differamus:
E primū de inductione. DIS. Quid est inductio? MAG.

Inductio

Est argumentatio pcedens a singularib; sufficiēter enumeratis ad suā
uniuersalē. ut iōānes est risibilis: & petrus est risibilis & sic de alijs ho-
minib; igitur oīs homo est risibilis. Intelligitur autē hec definitio nō
modo de singulari p prie dicto: sed etiā de singulari in respectu. ut speci-
es respectu generis singularia sunt: & in illis est consequētia formalis:
non autē in singularibus simplr. Vel Inductio est syllogismus (scz im-
perfectus) ostēdēs maiore extrematē de medio p minore. ut hic equ⁹
est longeuus: hic asinus est longeuus. & sic de alijs aīalibus non habent-
ibus coleram: igitur oīm aīal non habēs colerā est longeuū. DIS.
Cū inductio (ut dicis) sit syllogismus imperfectus: quō pficiē? MAG.
Per reductionē ad syllogismū perfectū: hoc modo. Accipiat̃ disūctum
vel copulatū ex singularibus p medio. ut omne qd est hic asinus vel hic
equus & sic de alijs nō habētibus colerā est longeuum. sed omne quod
est hic asinus vel equus & sic de alijs non habētibus colerā est aīal / non
habens colerā: igitur oīm aīal nō hñs colerā est longeuum. Descenda-
mus ad Exemplum.

Inductio
pficitur

De Exemplo Ca. xxiiij.

DIS.

Exemplū

exemplū quid est? MAG. est argumētatio qua pbatur unū par-
ticulare p aliud: ppter aliq d simile repertū in ipis: ut Vlmēses
pugnare cōtra Augustēses malū est: igitur Friburgēses pugnare
cōtra Basiliēses malū est. quia utrobq; ē pugnare affines cōtra affines
Reducit̃ autē ad syllogismū: si tale sile accipiat̃ pro medio. Sic arguēdo.
Quoscūq; affines pugnare contra affines malū est Basiliēses & Fribur-
gēses sunt affines: igitur Basiliēses pugnare cōtra Friburgēses malū ē.

De Enthymemate. Ca. xxv.

DIS.

Enthyme-
ma

Nchymema quid est? MAG. Est syllogismus imperfectus in
quo scz non omībus pmissis positis inferitur conclusio. ut oīm
animal currit. igitur omnis homo currit. Et reducitur ad syllo-
gismum addendo pmissā omisā. Per conclusionē autē videbitur/ q
pmissa debeat addi: medium enim non intrat conclusionē: sed tñ maior
& minor extremitates. ut omne animal currit: omnis homo est animal

.V. DE SYLLOGISMO DIALECTICO

igitur omnis homo currit. Posset tamen aliter definiri. & taliter Enthymema syllogismus est ex ictibus & signis. Est autem ictus propositio probabilis. Signum autem est propositio necessaria. non quidem in se: sed ratione illationis. Eadem igitur propositio erit ictus: quia probabilis: & signum: quia necessario infert conclusionem. Inveniunt autem hec signa naturas rerum ingrediendo. ut mulier habet lac in mammillis: igitur peperit. hoc animal habet latum pectus & scapulas: igitur forte &c. Sunt & alie quedam argumentationes imperfecte. DIS. Quare? MAG. Cum maior fuerit manifesta: & minor equam aut magis dubia conclusionem. Deductio dicitur. ut omne equale lineae recte potest quadrari: circulus est equalis lineae recte: igitur circulus potest quadrari. Cum vero infertur propositio contraria propositiioni respondentis dicitur instantia. ut si dicas. Omnis contrarior eadem est disciplina dico. Nullo enim oppositor eadem est disciplina: igitur contrarios non eadem est disciplina: id est instantiam facio. Finis quarti.

Tractatus quintus de Syllogismo dialectico.

Capitulum primum MAG.

Veadmodum in superioribus accepisti: & syllogisandi: & argumentandi modum ex propositiōib⁹ nō veris nec falsis: sed simpliciter consideratis vñ & syllogism⁹ ex his simpliciter dict⁹ ē: ita pariformiter i eis dē figuris & modis: & sūm dicta principia ex propositiōib⁹ probabilib⁹ & dialecticis argumentari & syllogizare potes: & syllogism⁹ ex his format⁹ dialecticus dicitur. Et ē syllogismus q ex probabilib⁹ ē syllogisat⁹. Probabilia autē dicuntur propositiōes dialecticę. Propositio vero dialectica ē questio probabilis omib⁹: aut plurib⁹: aut sapientib⁹: aut his: aut omib⁹: aut plurib⁹: aut maxime notis nō extranea. Questio qdē est antequā fuerit probata. Tūcē cū signo questiuo sumit⁹ & unā cōtradictiōnis ptem qrit. ut utrū oīs mater diligat filiū suū? Questio ē autē: quę utraq; cōtradictiōis ptem ingrit problema dialecticū appellamus. Et ē speculatio ptendēs ad electiōē vel fugā: vel ad veritatē & sciam: aut ut ipm: aut ut admīculans: aut ad aliqd hmoi. Vñ qdā sunt problemata naturalia: quēdā moralia: qdam dialectica &c. Et rursus quēdā sunt de quib⁹ neutro mō opinamur. ut utrū astra sint paria vel imparia? Quēdā de quib⁹ sapiētes cōtrariant⁹ vulgarib⁹: ut utrū stella fixa sit maior terra. Quēdā sunt de quib⁹ etiā vulgares inter se diffentiūt. ut. utrū hō sit aīal vel hmoi. Et ex his qdā sunt q positiōes dicuntur. Est autē positio opinio alicui⁹ notorę sūmptiam nō extranea: ut motū distingui a mobili Problemata autē q sunt p defectū rōnis: dialectica nō sunt. Et ad assentiendū ipis: hoīes nō rationib⁹ sed verberib⁹ arcendi sunt. ut si qs qrat aut dubitat. Vix oporteat deos vereri & parētes honorare. Habent autē propositiones dialecticę specialia p̄dicata q sūnt dialectica appellamus.

De P̄dicatis dialecticis Ca. ij. DIS.

Vid est p̄dicatū dialecticū? MAG. Quod natū est p̄dicari in p̄dicatum propositionē arte dialectica terminabili. DIS. Quot duplex dialecticū? MAG. Quadruplex sc; definitio propriū: genus: & accidens.

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

definitio Cōprehendēdo sub gñe spēm/ & dñam genericā. DIS. Quid ē definitio? **MAG** Est orō indicās qd ē esse rei. DIS. Quid est pprūm? **MAG** Quod nō indicat qd ē esse rei: soli autē inest: & cōuersim pda
propriū cat de re. DIS. Quid ē gen⁹? **MAG** Quod pdicat de plurib⁹ spē
Genus differētib⁹ in eo qd qd. DIS. Quid ē accñs? **MAG** Est qd nec est
Accidens definitio nec pprū: nec gen⁹: inest autē rei. vel est qd cōtingit eidē inē:
& nō inesse. Hñt tñ oīa pdicata ad unū reduci. DIS. Ad qd? **MAG**
Ad definitionē. Sicut. n. pbat hoc nō ē pprū alicui: qā non inest ei soli.
Ita etiā pbat eadē via: igit nō ē definitio ei⁹. Et sicut pbat. hoc nō est ge
nus huic: qā nō inest eēntialiter: Ita pbat: igit nō ē definitio ei⁹. Si p^r Si
cut pbat hoc nō ē accñs alicui⁹: qā nō inest: ita pbat aliqd nō esse de
finitio ē ei⁹ dē. Hñt autē hec pdicata annexa. q̄ scz eodē mō terminant &
pbat ut pdicata. DIS. Quē sunt ista? **MAG**. Annexa definitiōis
ppri⁹ & generis sunt idē & diuersū. Si em̄ pbat qā aīal ē genus homīis
& bouis: pbatū ē qā hō & bos sunt idē gñe. Et si pbat q̄ritas esse gen⁹
lineę & nō homīis: pbatū est lineā & hōiem esse diuersa gñā. Ita parifor
miter de definitiōe & pprīo exēplificandū erit. Sed accñtis annexa sūt cō
paratio s̄m magis & min⁹. ut si pbat hoc nō est eligendū: pbatū ē quia
nō est magis eligendū &c. Ex dictis habes ex qbus & qualib⁹ dialectice
argumētatiōes possint fieri. DIS. Sane intellexi hoc: si quid aliud sit
ad hōz noticiā necessariū silentio haud ptereas. **MAG**. Immo aliud
est. DIS. Quod est tale? **MAG**. Argumētatiōis & cōfirmatiūū &
cōfortatiūū principiū. DIS. Quod ē tale? **MA**. Locus dialectic⁹.

Annex

De Loco & eius diuisione Ca. tertium DIS.

locus dia Vid est locus dialecticus? **MAG**. Est sedes argumenti. Nā in
lecticus eo quiescit argumentum. ut hō in sede. Et quēadmodū res i lo
co suo naturali: nō modo cōseruat sed etiā sit & generat: ita ar
gumētatio non mō in loco dialectico cōfirmat: verē etiā gñatur. Ob id
locus ma locus in duo diuidit. scz in locum maximā. & locū differentiā maximē.
xima Est autē locus maximā idē qd maximā. Maxima vero est propositio
p se nota: qua scz nō est aliā prior / aut notior in suo genere. aut ex eis dē
cōstituta termis: ut omne totū ē maius sue pte &c. Locus differentiā ma
dñā maxi xime est quo una maximā differt ab aliā. Et est materialiter genus: spēs
me definitio &c. sed formaliter est dictō: adinuicem habitudo. Et is rursus
locus in triplex ē scilicet intrinsec⁹ extrinsec⁹ & medius. Intrinsecū qdē locū dici
trinfecus mus: cum argumentū sumitur ex his quę sunt de substantia rei: qñ vi
delicet significatū termini inferentis includitur in significato termini il
lati: aliquo essendi modo. ut animal rationale currit: igitur homo cur
locus ex rit. Locus autē extrinsecus est in quo argumentū sumitur ab his quę se
grinfecus parata sunt a rei substantia &c. ut petrus est sanus. igitur nō est eger. Lo
cus vero medius est in quo argumentum sumitur ab his quę partim cō
ueniunt: & partim differunt a rei substantia &c. ut iusticia est bona: igit
iustum est bonum. De his vidēdū p ordinē. Et primo de locis intrinsecis.

Maxim

locus ma
dius.

V. DESYLLOGISMO DIALECTICO

De Locis intrinsecis Ca. quartū MAG.

loc⁹ a substantia

St autem locus intrinsecus duplex. Quidam em sumitur a substantia. Quidam vero a cōcomitantibus substantiā. DIS. Quando locus sumitur a substantiā? MAG. Quando argumentum sumitur ab his quæ sunt de substantia eorum que ponunt in quæstione; & est cū inferens & illatum includunt se conuerti biliter. ut animal rōnale currit: igitur homo currit. Et est triplex. scz a definitione ad definitum & econuerso. A descriptione ad descriptum & econuerso. Eca nomis interpretatione ad interpretatū & econtrario. Est autē definitio (ut hic sumitur) oratio indicans quid est esse rei p essentialia.

definitio

DIS. Quot modis sumitur locus a definitione ad definitum?

MAG. Quattuor. Primo subiiciendo definitionē affirmatiue. ut animal rōnale currit. igitur hō currit. Secūdo p̄dicādo definitionē affirmatiue. ut petrus est aīal rōnale: igit petrus est homo. Tertio Subiiciēdo definitionē negatiue. ut animal rōnale non currit: igit homo nō currit. Quarto p̄dicādo definitiōem negatiue: ut asinus non est aīal rōnale: igitur asinus non est hō. Simili modo a definito ad definitionē quattuor sunt argumentandi modi. Et tenent omes hī modi virtute huius maxime. Quidquid dicitur vel negatur de definitione: dicitur aut negatur de definito: & econtrario. Et Quidquid affirmatur vel negatur de definito. idē dicitur aut negatur de definitione & econuerso. Sed hec plana sūt. descriptiōe percurramus. Est aut descriptio/oratio significās qd est esse rei p accidētia. Et diuidit hic accidentale p eo quod nō est de essentia rei. Et sic proprium in proposito accidens dicitur. DIS. Quomodo: aut quot modis sumitur locus a descriptiōe? MAG. Eodem modo quo sumit locus a definitione ad definitū: & econuerso. Exempla sunt hec. aīal risibile currit: igit homo currit. petrus est aīal risibile: igit petrus est hō aīal risibile nō currit: igit hō nō currit. Asinus nō est aīal risibile: igit asinus nō ē hō

descriptio

DIS. Hec sūt plana sunt: Nomis interpretatiōem notifies? MAG. Nomis interpretatio est dictiōis min⁹ notę p notiorē expositio. ut phūs id est amator sapiētię. Et est duplex. Quēdam em conuertitur cum interpretato. ut amator sapiētię & phūs. Quēdam vero non. ut lapis & ledens pedem. De prima est ad propositum: & ab ea sumitur modus arguendi eodem modo sicut a definitione ad definitum. Exempla etiā sūt dictorum formā sumenda sunt. Et hec de locis quæ sumuntur a substantiā. Consequēter videndū de locis q̄ sumūt a cōcomitantibus substantiā.

interpretatio

De Locis dialecticis sumptis a cōcomitantibus substantiā Capitulum quintum DIS.

Vando locus sumitur a cōcomitantibus substantiā? MAG. loc⁹ a cōcomitantibus substantiā. Qñ argumētū sumit ab his q̄ cōsequuntur essentias rerū in quęstione positas. Et ē sextuplex. scz a toto ad ptem: & econuerso A causa ad effectum & econtrario. A generatione. A corruptione. Ab usib⁹ A cōmuniter accidentibus. Hos dicto prosequamur ordine.

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

De Loco a toto. Ca. sextum

DIS:

Vot modis sumitur loc⁹ a toto ad suā ptē⁹ MAG. Multis modis scdm q⁹ totū varie diuidit. Est em qddā totū ul⁹: totum integrale: totū in q⁹titate: totū in mō: totū in loco: & totū in tēpe:

Totū ul⁹

DIS. Quod dicitur totū ul⁹ MAG. Quodlibet superius respectu sui inferioris: qd ps totū⁹ ul⁹is dicitur. Et sumitur argumentū ab illo toto negatīe p⁹dicādo totū ul⁹. ut lapis nō ē aīal. igitur lapis nō est hō. Et tenet v⁹tute illi⁹ maxime. A q⁹cunq⁹ negatur gen⁹ ab eodē negat⁹ & p⁹es. Sed Argumentū a pte ad totū ul⁹ tenet affirmatiōe subijciendo & p⁹dicādo pte ut hō currit: igitur aīal currit. Petr⁹ ē hō: igitur petrus est aīal.

Totū in integrale

Quidq⁹ em dicitur de inferiore: hoc idē dicitur de suo superiore. DIS. Quod dicit totū integrale. MAG. Quod habet pres q⁹titatē hñtes. ut dom⁹ habet p⁹ietes: rectū & fundamētū. Et ab illo sumit argumentū affirmatiōe, ut dom⁹ ē igit⁹ paries est. Sed a pte ad totū valet argumentū negatiōe, ut paries nō est: igit⁹ dom⁹ nō ē. Nā posito toto ponunt⁹ & oēs ptes / ipm integrātes. Et una pte nō exñte totū existere nō pōt. A p⁹ib⁹ autē sit sumptis ad totū valet argumētū affirmatiōe. ut p⁹ies ē. rectū est.

Totū in q⁹titate

& c⁹is. p⁹ib⁹ domus: igit⁹ domus ē. DIS. Quod est totum in q⁹titate. MAG. Est ul⁹: sumptū ul⁹. qd sit / si ul⁹ addat signū distributiuum. ut omīs hō. Et ab isto sumit argumentū affirmatiōe & negatiōe. ut omīs hō est aīal: igit⁹ petr⁹ ē aīal: Null⁹ hō ē asin⁹. igit⁹ petr⁹ nō ē asin⁹. Si em ul⁹ sit vera: q⁹libet p⁹iculariū v⁹ a ē. Si p⁹ si ul⁹is fuerit falsa: q⁹libet p⁹iculariū ē falsa sed nō eōuēso. Iō ab una hāz p⁹tiū / ad totū / argumentū nō valet sed ab omīb⁹ sit sumptis. ut petr⁹ est aīal: Ioānes ē aīal & de alijs: igitur oīs hō ē aīal: Et petr⁹ nō ē asin⁹. ioānes nō ē asin⁹. & h⁹s. igit⁹ null⁹ hō ē asin⁹.

Totū in modo

DIS. Quod ē totū in mō. MAG. Est ul⁹ sumptū sine determinatiōe. ut hō. Vle aut sumptū cū determinatiōe nō diminuēte sed restrin⁹ gente dicit⁹ ps in mō. ut hō albus. Et ab his sumit argumentū: eodē mō sicut a toto ul⁹. ut asin⁹ nō ē hō: igit⁹ asin⁹ nō est homo albus. Et petrus est hō albus: igit⁹ petr⁹ est hō. Si aut determinatio fuerit diminuēs: non sequit⁹. ut petr⁹ ē hō mortu⁹: igit⁹ petr⁹ ē hō. Hic est leo pictus: igit⁹ hic ē leo.

Totū in loco

DIS. Totū in loco qd est. MAG. Quod sc⁹cat oēm locum. ut ubiq⁹: nusq⁹ & c. Sed id qd unū locū significat ps in loco dicit⁹. vr hic. Ab his argumētandū ē sicut a toto in q⁹titate. ut deus ē ubiq⁹: igit⁹ de⁹ ē hic.

Totū in tempore

Chymera nusq⁹ ē: igit⁹ Chymera nō ē hic. Et rursus. petr⁹ nō ē hic: igit⁹ petrus nō est ubiq⁹ & c. DIS. Quod ē totū in tēpe. MAG. Quod sc⁹cat oē tempus. ut Semp. Nunq⁹. Id vero quod unū solum temp⁹ sc⁹cat est pars in tēpe. Et ab his sumitur argumentum sicut a toto in modo: ut deus est semper: igitur deus est nunc. Et rursus. chymera nunquā est igitur chymera non est nunc.

De loco a causa ad effectum & eonuēso

Capitulum. vij. MAG.

.V. DE SYLLOGISMO DIALECTICO

Causa

Vi sequit̃ est locus a causa ad effectũ: & ecõtrario. Causã aut̃ dicimus ad cui⁹ esse sequit̃ aliud. Et est quadruplex sc̃z materialis formal̃ final̃ & efficiẽs. DIS. Quæ cã est materialis? MAG.

Ex qua cũ forma totũ cõstituit̃. Quod & effectus causę materialis dicit̃ **Material**

ut ex ferro cũ forma debita sit cultell⁹. Et ab his sumit̃ argumentũ negatiue t̃m: ut ferrũ nõ est: igit̃ arma ferrea nõ sunt. Et rursum ab effectũ ad causã materialẽ: sit argumentũ affirmatiue. ut Arma ferrea sunt: igit̃ ferrũ est. Posita em̃ materia nõ ẽ necesse materiã esse: sed ecõtrario. Quod quidẽ intelligendũ est de materia pmanẽte. Nam in materia transeunte ita arguendũ est. Vitrũ est: igit̃ arena: aut cinis fuerũt. Panis est: igit̃ farina & aqua fuerũt &c. DIS. Causa formalis quæ est? MAG. Quæ **Formalis** dat esse rei (sc̃z effectui) ut albedo dat esse albo. Et in his arguendũ est negatiue. ut albedo nõ est: igit̃ albũ nõ ẽ. Aĩa nõ ẽ: igit̃ aiatũ nõ ẽ. Ab effectũ vero ad cãm formale argumentandũ ẽ affirmatiue. ut aniãtũ ẽ igit̃ aĩa est. albũ est: igit̃ albedo ẽ. Nã posita forma: nõ ponit̃ necessario formatũ: ut patet de formis essentialib⁹ in aialibus exutis corpe. In accidẽtalibus in albedine circa altaris sacramentũ. DIS. Causa finalis quæ ẽ? **Finalis**

MAG. Gratia cui⁹ aliquid sit (sc̃z effectus) In his sumit̃ argumentũ affirmatiue & negatiue. ut beatitudo est bona: igit̃ virtus est bona. Pena nõ est bona: igit̃ p̃ctũ nõ est bonũ. Cui⁹ em̃ finis bonus: aut malus ip̃m quoq; bonũ aut malũ esse necesse est. DIS. Causa efficiẽs quæ ẽ? **Efficiens**

MAG. A qua primo sit motus: ut domificator est cã efficiẽs domus. Et in his quoq; sumitur argumentũ affirmatiue & negatiue. ut domificator est bon⁹: igit̃ domus facta ab eo est bona. Et rursum. domus est bona: igit̃ domificator ẽ vel fuit bonus &c. Nã cui⁹ cã efficiẽs bona: ip̃m quoq; bonũ est. Sed nõ sequit̃. dom⁹ ẽ: igit̃ domificator est: aut ecõtrario. Quia i his oĩbus iã dictis: cã & effect⁹ non sumunt̃ formaliter sed fundamẽtaliter &c. His relictis ad reliqua transeamus.

De Locis a generatione & corruptione: ab usibus & cõmuniter accidentibus Ca. viij. DIS.

Errõ ordine sequit̃ loc⁹ a gñatõẽ & corruptiõẽ q̃rũ descriptiões in p̃dicamentorũ tractatu accepisse me memi reliquũ ẽ: ut arguendi modũ in his patefacias. MAG. A gñatiõẽ ad generatũ

A gñatõẽ

& ecõtrario argumẽtũ sumit̃ affirmatiue & negatiue. ut Generatio martyris ẽ bona: igit̃ martyr ẽ bon⁹ & ecõuerso. Et gñatio antichristi ẽ mala:

igit̃ antichrist⁹ ẽ mal⁹ & ecõuerso. Sed a corruptiõẽ ad corruptũ oppositũ sequit̃. ut Corruptio antichristi ẽ bona: igit̃ antichrist⁹ ẽ mal⁹: & ecõtrario. Corruptio virtutis ẽ mala: igit̃ virtus est bona. Cui⁹ em̃ gñatio

A corruptiõẽ

bona: ip̃m quoq; bonũ est. Cui⁹ x̃o corruptio bona: ip̃m malũ ẽ. Et cui⁹ corruptio mala: ip̃m quoq; bonũ ẽ. Hos locos sequit̃ qui ab usu est post quẽ q̃ a cõster accidẽtib⁹ sumit̃. DIS. Vlus qd ẽ? MAG. ẽ opatio siue exercitiũ rei (sc̃z usitate). Et ab his sumitur argumẽtũ affirmatiue & negatiue. ut Equitare ẽ bonũ: igit̃ equ⁹ est bon⁹: & ecõtrario. Et sif̃r oc

Vlus

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

Cōiter accidenria eide est malū: igit occisor est malus: & ecōtrario. Cui⁹ em̄ usus bon⁹ aut malus ipm̄ quoq; bonū: aut malū est. **DIS.** Cōmuniter accidenria quæ sunt? **MAG.** Duplicia sunt. Quædā em̄ cōsequūtur se nō sp̄ ut Comprus & adulter. Non em̄ om̄is compr⁹ adulter est: aut ecōuerso. Et de his nihil ad p̄ns. Alia sunt quæ cōsequunt se semp. ut penitere seq̄tur semp ad peccare. Vnde taliter in his argumentandū est affirmatiue. Ille penitet: igit deliquit. Et rursus. Ille nō deliquit: igit nō penitet. Nā in cōiter accidentibus si pōsteri⁹ inest: primū infuit. Et si prius nō inest: posterius non inerit. Hactenus de intrinsecis. Consequens est ut de locis extrinsecis despiciamus.

De Locis extrinsecis Capi. ix. MAG.

Relatiua St autē locus extrinsecus multiplex. Quidam em̄ est ab oppositis: quidā a disparis: quidā a maiore: quidā a minore: quidam a simili: quidā a p̄portione: quidā a transumptōe: quidā ab auctoritate. Rursus locus ab oppositis q̄druplex est: nā ali⁹ ē a relatiue oppositis. Ali⁹ a cōtrarijs: alius a cōtradiçtorijs & alius a priuatiue oppositis. In qbus argumentādū eo quo sequit mō. A Relatiue oppositis argumentū valet affirmatiue & negatiue: ut pater est: ergo filius est. & ecōuerso. Relatiua em̄ sunt sibi ortu & occasu. Et rursus. Petrus est pater iōannis: igit petr⁹ nō ē fili⁹ eius. Et rursus iōānes ē fili⁹ petri: igit iōānes non est pater petri. Opposita nāq; relatiua eidē inesse non p̄nt. Sed argumentū a contrarijs sumit affirmatiue. ut hoc aīal est sanū: igit nō ē egrū: hīc hō ē albus: igit nō ē niger &c. Negatiue aut t̄m tenet in cōtrarijs imēdiatis: ut hoc aīal nō est sanū: igit hoc aīal est egrū. Sed nō sequit. Hīc hō non est albus: igit est niger. quia pōt esse rubeus. A priuatiue oppositis arguit affirmatiue. ut perrus est cecus: igit petr⁹ nō ē vidēs. Negatiue aut nō tenet: nisi tempe determinato a natura. ut nō sequit: hīc canis nō est videns: igit est cecus: quia ante diē nonum non vidit. Sed sequitur. hīc canis post nonum diē non est videns: igitur hīc canis est cecus. Argumentū vero a cōtradiçtorie oppositis est. ut si unū sit verū: reliquum est falsum: & econuerso. ut petrum sedere est verū: igit petrum non sedere est falsum &c. **DIS.** Disparata quæ sunt? **MAG.** quæ natura diuersa sunt. ut homo & asinus: Et in his sumitur argumentum affirmatiue. ut Petrus est homo: igit petrus non est asinus. Oportet autem hoc fieri in accidentalibus p̄ abstractis. ut sequitur. hoc ē albedo: igitur hoc nō est quantitas. Sed non sequitur. hoc est album: igitur non est quantū **DIS.** Quid est maius? **MAG.** Quodalicui supraponit in potentia & virtute. Id autē quod supponit/minus dicitur. Et ab his sumit argumentū modo opposito. Nam a maiore tenet argumentum negatiue. A minore verō tenet semp affirmatiue. Exempla sunt hec Rex nō potest expugnare hoc castrum: igitur nec miles. Et rursus. Miles potest expugnare hoc castrum: igitur rex potest. Nam si id quod magis videtur in esse non inerit: nec id quod minus videtur inesse inerit. Et si id qd min⁹

V. DESYLLOGISMO DIALECTICO

videtur inesse inest: igitur id quod magis videtur inesse inerit. DIS. Similitudo quid est? MAG. est rerū differentiū eadē qualitas. Et ab hac sumit argumentū affirmatiue & negatiue. ut sicut Risibile inest homini ita hinnibile equo: Sed risibile inest homini ut ppterū igit hinnibile inest equo ut ppterū. Et rursus Risibile non inest homini ut genus: igit hinnibile non inest equo ut genus. Quia de similibus id est iudiciū. DIS. Propositio quid est? MAG. Est rerū differentiū eadē habitudine: non autem inherentiæ: sicut similitudo. Et ab hac taliter arguitur. Sicut se habet rector nauis ad nauem: ita rector ecclesię ad ecclesiā. Sed rector nauis non est eligendus sorte: sed arte. igitur nec rector ecclesię eligendus est sorte sed arte. Quia de pportionabilibus idem est iudicium. DIS. Transumptio quid est? MAG. est acceptio nominis magis notī p nomine min⁹ noto ut Sapiens accipit p phō. Et tenet argumentū. quia quid dicit de aliquo sub noīe minus noto: dicit de eodem sub nomine magis noto. ut Phūs non est avarus: igitur Sapiens non est avarus & ecōtrario &c. Transumptio autem qua nomen vel oratio transumitur ad significandū aliud ppter aliquod simile. ut ridere florere &c. p̄tinet ad sophistam. DIS. Quid est auctoritas? MAG. est iudicium sapiētis in sua sciētia. Et ab ea sumitur argumentū tantum affirmatiue. ut astronomus dicit cōlum moueri: igitur mouetur. Quia unicuique experto in sua sciētia credendum est. Et tantū de locis extrinsecis. Restat ut videam⁹ de medijs.

Similitudo

propositio

Transumptio

Auctoritas

De Locis medijs Capi. decimum. MAG.

Oculus medius trifarie partiē. Est enim alius a cōiugatis: Alius a casibus: & alius a diuisione. DIS. Coniugata quid sunt? MAG.

Cōiugata

Abstractū cum suo concreto. Et in his hoc modo arguitur. Iusticia est bona: igitur iustū est bonum. & ecōuerso. Nam quidquid cōuenit uni cōiugato: hoc cōuenit & reliquo. DIS. Casus quid sunt? MAG. Ea quod ab abstracto cadūt: ut iustū & iusticia iusticia. Et in his ita arguitur. Iustū est bonū: igitur quod iuste fit bene fit. DIS. Diuisio quid duplex est?

Casus

MAG. duplex. Quaedam enim fit p negatiōem ut petr⁹ ē hō: aut non hō.

Diuisio
Essentialis

Quaedam fit sine negatiōe. Et hæc rursus duplex est scilicet Essentialis siue per se & accidentalis. Essentialis siue per se est aut generis in spēs. ut aīalū aliud equus: aliud homo. Aut est totius integralis in suas partes. ut partium domus alia est paries: alia tectū &c. Aut est vocis ī significata. ut Canum alius est latrabilis: alius marinus. alius celestis. Sed diuisio accidentalis fit: aut cum subiectum & accidentia p̄tinetur. ut animalium aliud sanum: Aliud egrum. Et econuerso: cum accidens in subiecta diuiditur: ut sanorum aliud homo: aliud asinus. Aut cum accidens in accidentia scinditur. ut Sanorum aliud calidum: aliud frigidum &c. Ab his omnibus sumitur argumentū Apositiōe uni⁹ membrorum diuidentium ad remotionem alterius: & ecōuerso. ut Ioānes est animal: & non est animal sanū: igitur est animal egrum. Et petrus est aīal. & est aīal rationale

Accidental

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

igitur nō est animal irrōle. Hec de locis dialecticis differtasse satis sit. In quibus tamen si abundare volueris / quadruplici instrumento utendum est. De quibus fortasse non erit inutile iam in calce huius tractat⁹ pauca in medium ferre.

De instrumentis abundandi. Cap. xi. DIS

abundan-
di instru-
menta.

Ve igitur sunt abundandi instrumenta? MAG. Sunt: Pro-
positionū sumptio. Multiplicis distinctio. Differentiarū inuen-
tio: & Syllogismi consideratio. Vnde oportet sumere varias p-
positiones scz pbabiles / morales / logicas / phisicas &c. oportet etiā distig-
uere multiplex: ut ostendam⁹ ppōitū: & non paralogisemur. ut acutū ē
multiplex: quia in voce / cultro & magnitudine. Et ex eo rursus mltipli-
cantur ppositiōes. Oportet insup eorū quę pposita sunt inuenire & con-
siderare differentias. p hoc em ppositiones mltipli cabimus: & definitō-
nes facilius constituim⁹. Demū similitudinē eorū quę dicta sunt consi-
derabimus. Nā & per hoc ppositiones plurificare possum⁹. Omnia em
dicta ad mltiplicationē ppositōm tendūt. In qbus / similiter & in dictis
locis / si intellectu exercitaueris: potes non mō exponenti obuiare: verē
etiā quācūq; cōclusionē pbabiliter syllogizare. Aut saltē (qd satis est
logico) de requisitis nihil ōmittere. Vnde & medicum bonū dicimus:
si de requisitis circa ægrum non negligit: etiā si non semp sanet.

Tractatus sextus. De syllogismo Demonstrati

uo. De demonstratiōis definitōe. Cap. i. DIS.

X probabilibus ita clare iā iam argumentandi modū accepi:
ut de hoc plura verba fundere (qm in pncipijs sciētiaē labo-
ramus) non sit necesse. Sed quo ingenio ex ppositionib⁹ p
se & necessarijs syllogisandū sit consequenter ostendas. MAG

Sicut ex pbabilibus & contingētib⁹ syllogismū dialecticū / ita ex per se
& necessarijs demonstratiuū efficies. Porius tñ in prima figura q̄ in alia
eo q̄ ceteris sit pfectior: & qm concludit ulr affirmatiue: qd in alijs non
contingit. Vnde syllogismus demonstratiuus siue demonstratio est q̄ pce-
dit ex primis / veris / immediatis: porib⁹ / notiorib⁹ / causisq; cōclūionis. Dicū

Syllogis-
m⁹ demo-
stratiuus.

Prima p̄a
immediata.

tur autē prima vera: q̄ per se ip̄a & nō p alia fidem habēt. vel q̄ cū sint ve-
ra non contingit ea demonstrare. Sed imediata: sunt ppositiōes p se no-
ræ: quibus non est alia prior siue notior: sed cognitis terminis cognos-
cuntur. ut qdlibet ē vel nō est. Innata em est nobis potētia p quā deter-
minamur ad assentiendū primis principijs debite p̄sentatis. Et sunt du-
plices. Quędā em sunt dignitates: q̄ scz non pnt demonstrari: & necesse

dignita.

Positio
suppositio

est quēlibet demonstrā eas habere. ut qdlibet est vel nō est. Alię sunt positi-
ones siue suppositiōes: q̄ non demonstrant: nō tamē necesse est quēlibet
docendū eas habere. ut omne aīal rōle est risibile. Definitio autē: cū nec
significet esse nec non esse: positio nō est. DIS: Prioribus / cur addis?

priorib⁹.

MAG. Quia oportet demonstratiōis ōmissas esse ppōnes primas:
aut in primas resolubiles per ascensum: & in ascensu tali non contingit

VI. DE SYLLOGISMO DEMONSTRATIVO

in infinitum pcedere. licet per plura finita: finita autē finities sumpta / sunt finita. Verū tamē primū principiū in propria forma nō ingreditur demonstratiōe: sed ut tractū ē. DIS. Quid per residuas definitiōis pti culas designare pretendis? MAG. Alias pmissas conditiones. Cum premissae Idē ibidē. enim solius conclusionis sit scientia doctrina siue disciplina: omnis autē p cognos talis ex p̄existenti sit cognitione: oportet p̄missas ante conclusionē esse cognitās: nō tamen eodē modo: maior em prius tempore cognosci tur conclusionē: minor autē simul tēpore cum cōclusiōe cognoscitur. Conclūsiō autem / & si possit sciri in uniuersali ante demonstratiōē: nō tamen in particulari. DIS. Vnde autē sciuntur p̄missae? MAG. Ex cognitione suarū partiū: quē sunt passio & subiectū: de quibus ante om nem demonstratiōē necessario p̄cognoscimus quid est: & quia est: p̄cognitō quid scz significant: & quia est / scz ens possibile in natura: & quia passio quid ē & inest subiecto. Sed prop̄ quid hoc sit / p̄ demonstratiōē concludi. Con clusioni igit p̄pter p̄missas assentim⁹: igit p̄missis magis credim⁹. Nā p̄pter qd unū quodq; tale / & ipsum magis. & fit talis cognitio in nobis per viā sensus / memorię / & experimenti. Experimento autē fit uniuersaler qd est principiū artis & scientiæ. Scientia em est uniuersaliū: intellectus Idē i. me. thaphicę. vō p̄ mortū p̄icipiō: P̄t ex his si nobis alicui⁹ sēibilis sensus defecerit: eiusdē & deficere scientiā necesse est: ut cæcus a natiuitate coloris omni no nullā habet notitiā: sed potius ignorantia purē negatiōis. Qui autē deceptus fuerit syllogismo ignorati⁹: & si scientiā non acq̄rat: nō tamē ignorans est ignorantia purē negationis: sed prauē dispositiōis. ut si qs credat his p̄missis Omnis substantia est q̄litas: oīs quantitas est substantia: igitus oīs q̄litas est q̄litas: prauē dispositus censetur. DIS. Quā pregnans est hęc demonstratiōis definitio. MAG. Pregnans est & multa comprehendens.

Quid scire. Quid propositio uniuersalis / de omni / per se & secundū quod ipsum. Cap. ij. MAG

Liam demonstratiōis inuenies definitiōē: verbis qdē breuiorē sensu tamen non minus p̄gnantē. DIS. Quam? MAG. de Demonstratiōe. Scire demonstratiōis. Scire

stratiōē intelligere est. vel Scire est rem per causam cognoscere: prop ter quā res est: & quoniam illius est causa: & non est contingere hoc aliter se habere. Ex istac & p̄cedenti definitiōib⁹ clare patet: conclusiōē quā contingit scire & demonstrare: esse verā / p̄petuā / per se & uniuersalem Veram qdem dico. nā falsum & quod non est non contingit scire Perpetuā autē dico. qm̄ corruptibiliū nō est scientia: ideo nec definitio. q̄ de / finitio est demonstratiōis principiū: ut tota demonstratiō / t̄mpositiōe differens. Per se dico: qm̄ ea q̄ per accidens sunt / corruptibilia sunt & nō p̄petua nec necessaria. licet em necessariū ex non necessarijs possit syllo / gisari: non tñ potest sciri nisi ex necessarijs. Similiter ea q̄ nō sunt vltia / p̄pō uni / p̄petua non sunt. Vltē autē hic dicim⁹: nō ut in tractatu tertio definita uersalis

Aristotel. l. posteri orum

ppositio de omni est sed eam ipsam q̄ est de omni: de per se: & secundū qd̄ ipsum. **DIS** Quæ autem ppositio dicitur de omni? **MAG** Illa in qua prædicatū est non in q̄dam supposito subiecto: in q̄dam p̄o non: nec aliq̄ndo/aliq̄n̄ vero non: sed in omni p se & semper. ut omnis hō est risibil̄. **DIS** Pro positione per se quæ dicit? **MAG** Eam q̄ est in aliq̄ modo dicēdi per se. Sunt autē huiusmodi quattuor. Primus est: cū p̄dicatū est definitio v̄ pars definitionis subiecti. ut oīs homo est aīal rōle. Secundus est: cum subiectum est definitio: vel p̄s definitionis p̄dicati. ut hō est risibil̄. Tertius est: eorū q̄ nō sunt in subiecto. ut dicibilia de ḡnre substantiæ. Quartus est modus cauſandi: ut cū aliq̄d sit ppter alterū: tunc id ppter qd̄ aliud fit: est causa per se effectus causati: ut intersectio est causa per se interitus. De primis duob⁹ est ad ppositū. nā in his sunt ppōes per se necessa-

Errores i assignati rix & uniuersales. Et ne in hāz assignatione te errare ctingat: cauere ne esse est. ne passio superioris inferiori assignetur. Etā si tale supius uni cum habuerit inferius. Similiter ne passio omnis/specie distinctis/per aliq̄d indominatū ueniens: uni ut proprio attribuat. ut pportionalit̄ mutari conuenit lineæ/tempori & numero: male igit assignat uni ex his tanq̄ proprio subiecto. Aduertendū est demū: ne passio partis assignetur toti. ut non cōcurrere est passio lineæ: palellax: ideo male attri-

buitur toti vel omni lineæ. Ad cognoscendū autē qd̄ sit passionis primū & adeq̄tum subiectū: videndū est q̄ posito/ponat: & q̄ remoto/passio re moueatur. Id em̄ verū subiectū talis passionis censetur. **DIS** Quæ autē ppositiones dicuntur scdm̄ qd̄ ipsum? **MAG** Istę quę conuertuntur. Ex quo patet qd̄ demonstratio pcedit ex principiis propriis & nō cōmunib⁹: quia talia non cōuertuntur. Sequitur rursus qd̄ demonstratio non potest descendere de genere in genus. hoc est: una sciētia nihil pmōstrat de subiecto alterius sciētiæ: dēpta sciētia subalternante: q̄ potest demonstrare aliq̄d de subiecto subalternatæ: non tñ demonstratōe ppter quid: sed quia est. Habet igitur q̄libet sciētia propria principia quę demonstrat: quia nō habet aliq̄d notius ipsis. habet insuper proprias interrogationes & cōclusiones. quā ppter disputās cū Geometro/faciat hoc per principia geometrię: aut nō disputabit proprie sed p accidens: vide licet inq̄ntū naturalis aut metaphisic⁹. Quāuis autē (ut visum est) sciētia una plura habeat principia: unitatē tñ accipit non a principiis sed a subiecto: ad quod habent hęc principia resolui. Subiectum em̄ virtutē aliter continet omnes veritates sciētiæ cuius subiectum est.

propōnes
secūdum
qd̄ ipsum

De diuisione demonstrationis. Capitūlū iij. **DIS**

demostra Vniā mentionē facis de duplici demonstratione q̄a est: & prop /
tio q̄a est. ter quid: hāz differentias haud silentio p̄terea. **MAG** Demōstratio quia est procedit aut p causam remotā: aut ab effectu ad causam. Exemplū primi. lapis non respirat: quia nō est animal. cū pot⁹ probari deberet per hoc/quia nō habet pulmonē. habere em̄ pulmonē est causa propinqua respirationis, esse autem animal / est causa remota/

VI. DE SYLLOGISMO DEMONSTRATIVO

& non propria: cū qdā sint animalia non respirātia. ut puta conchæ. Exēplum secundi. Planetę non scintillant: igit sunt prope nos. nā non scintillare effectus eius est: quia prope nos sunt. Intelligim⁹ autē illud de oī causa: siue sit materialis/formalis/final⁹ aut efficiēs. per has omēs em̄ pos sunt fieri demōstrationes: imo una cōclusio qnq; demōstrat p̄ diuersas causas. ut tonitruū sit: quia extinctio in nubib⁹ fit. vel quia ut terreant animę infernales. ut qdā dixerē. Demonstratio propter qd est hęc quę demōstrat in superiorib⁹ definita est: quę scz p̄cedit semp a causa pp̄inqua & pp̄ia tio prop ad effectū. ut oē aīal rōle est risibile: oīs hō est aīal ratioale: igit oīs hō ter quid est risibilis. Patet igit qm̄ sciētia subalternans demōstrās subiectū sciētię subalternatę (id est sciētię cuius subiectū continet sub subiecto sciētię subalternantis) facit hoc p̄ causas remotas & non adēqtas. & per consequēs nō demōstratōe p̄pter qd sed quia est: uti in superiorib⁹ dictū est. Si s̄r uringit diuersas sciētiās nō subalternatas eandē demōstrare cōclusiōnē: nō in uno genere demōstratōis: sed una demōstrat demōstratōe qā est: alia propter quid. Patet. nā uulnera rotunda tardius esse sanabilia/ demōstrat in chirurgia: demōstratione quia est. In geometria vero d̄mōstratōe prop̄ qd: qā scz in uulnere rotūdo latera magis distāt q̄ in oblō go DIS. Sunt ne alię demōstratōis diuisiones? MAG. Sūt. Quę dā em̄ est demōstratio ulis: qdā p̄ticularis: qdā est affirmatiua. qdā negatiua: & qdā ostensiuā: qdā vō ad impossibile. Et inter has demōstratio ulis potior est p̄ticulari: affirmatiua potior negatiua: ostensiuā potior illa q̄ est ad impossibile. Si s̄r demōstratio p̄pter qd potior est d̄mōstratōe qā est. Nā mediū eius dicit causām p̄cisām q̄ re p̄dicatum in sit subiecto.

demōstratio ulis
p̄ticularis
affirmat
negatiua
ōnīna.
ad impossibile

De Medio demonstrationis & questionibus vere scibilibus Capitulum quartū. DIS.

Vod est medium demonstrationis? MAG. Definitio non quid dem quid nominis: sed quid rei. Nec illa quę dicit quid est tantum: sed quę dicit propter quid. Hęc em̄ tota demonstratio est: ab ea tantum positione differens. Non tamen omnīū quorū est definitio est demonstratio aut econuerso. Definitio em̄ est solius substantię & in cōplexorū: demonstratio autem est complexorū. qā cōclusionū. DIS. Qua via definitio rei (si ignoratur) inuestiganda erit? MAG. Via diuisiōis: videlicet generis p̄ differentias essentielles. Constituitur nāq; definitio ex genere & differentia essentiali ita tamen q̄ nihil superflui nihilue diminui contineat: sed cum definito conuertatur: nec detur p̄ q̄ uoca sed uni uoca. DIS. Posset ne definitio de definito demonstrari?

Definitio inuestigat.

MAG. Posset: ut materialis per formalem. Sed non in eo q̄ quid: qā hęc demonstratio fieret cum reduplicatiōe: quā si poneretur ad minorem/ fieret petitio principij. Exemplum. Omnis numerus se ipsum mouens est causa mouendi in eo q̄ quid: anima est numerus se ipsum mouens in eo q̄ quid est: igitur anima est causa mouendi ibi nanq; assumitur in minore quod debuit probari, Habes itaq; breuib⁹ quid Demō-

Definitio demōstratur de definito.

orphiri
ristorel
philico.

stratiōis mediū & qua via inquirendū sit. Sed questiōes de ipso queren-
tes/nōdū accepisti. DIS. Quæ & quot sunt hmoi q̄stiones? MAG.
Quattuor. videlicet. Si ē: q̄a ē: qd ē: & ppter qd est. Et dicūtur vere sci-
biles. nā quærūt de his q̄ vere scim⁹. Vñ si est/querit de possibilitate i questiōes
natura. ut si luna sit deficiēs. Quia ē: q̄rit si sit huius defectus medium. vere scibi
Quid ē: q̄rit qd sit tale mediū. Sed ppter qd/ingrit cām p̄cīā q̄ passio
inlit subiecto: & p demonstratiōem cōcludit. DIS. A medio igit q̄i to-
tius demonstratiōis dependet virtus & cognitio. MAG. Ita ē: necta
Soleritia le: nisi a solertib⁹ de facili repit. unde Solertia est subtilitas inueniendi
medium in non p̄specto tempe. ut si quis videns lunā splendere versus
solem dicat: igitur luna accipit lumen a sole. Hæc sunt quædam p̄pau-
ca & generalia principia quæ de syllogismo demonstratiuo in plentius
in medium ferre placuit. Cum em̄ hæc degustaueris: secretiora pandam
Nunc syllogismū sophisticum videamus.

**Tractatus septius De Syllogismo Sophistico: Quid
syllogismus sophisticus: ars sophistica: Sophista: i sup
& de metis. Capiculum primum. MAG.**

Syllogis.
sophistic⁹
Ars sophi-
stica
Sophista

Voniā opposita iuxta se posita magis elucescunt: quā ppter
postquā sermonē finiuimus de syllogismo demonstratio ge-
nerante scientiā: de syllogismo sophistico generante deceptio-
nem differendū esse haud inutile visum est. DIS. Quid est,

Aristotel.
in sc̄do de
celo & mū
do

syllogismus sophisticus? MAG. est is qui ex his quæ vident p̄babi-
lia: & nō sunt syllogisat. Aut est syllogismus apparens: & non existens.
Vnde & ars sophistica: apparens sapientia est: & non existens. Et sophi-
sta est vir copiosus ab apparente scientia: & non existente: & sapiens non
est. licet videatur opera sapientis facere. s. non mentiri de his quæ nouit
& mentientem manifestare. Habet aut̄ om̄is syllogismus sophistic⁹ du-
plicem causam: scilicet apparentiē: & defectus. Causa Apparentiē est qua
estimamus per unum nomen tantum unū significari. Causa autem defe-
ctus est quoniā non est in rebus sicut in nominibus. Nomina etem̄ fini-
ta sunt: res autem infinita ob id necesse est unum nomen plura significa-
re. Ignorantes ergo virtutes vocabulorum facile paralogisantur. Quæ
admodum in meritis imperiti / a peritis expelluntur. DIS. Quis ta-
men finis est artis sophisticæ? MA. Finis claret ex dictis. Nittur em̄
sophista respondentem decipere: & ad aliquod inconueniens (quod me-
tam dicimus) virtute alicuius fallacię ducere. DIS. Quot sunt hu-
iuscemōdi metæ? MAG. Quinq; videlicet. Meta redargutionis: fal-
si inopinabilis. Soleocismi. & nugationis. Vnde Respōdens ad metam
redargutionis ducitur: si in una & eadem disputatione / vi argumenti:
idem negare & concedere compellitur. Ad metam falsi: cum falsum cō-
cedere cogitur. Inopinabilis: cum aliquod / quod est contra opinionē
plurimum: aut eorum de quorum secta respōdens ē admittit. Soleocismi

opa sapiē-
tis
causa
apparetis
defectus

Aristotel.
primo elē-
chorū

Metæ

.VII. DE SYLLOGISMO SOPHISTICO

cū vi argumentationis aliquā orationē contra regulas artis grāmaticæ loquitur. Ad metā autem nūgationis ducitur: si idē bis inuulitū repetere cōpellitur. Hęc autē nō unica sed pluribus fallatijs consequitur.

De Fallatijs & earundem diuisione. Cap. ij. DIS.

Vid igitur est Fallacia? MAG. est idoneitas decipiendi faciēs Fallacia credere de ente q̄ sit nō ens: & de nō ente q̄ sit ens: mediante fantastica visione. Sunt autē huiusce species tredecim. q̄ sex sunt in dictione: & septem extra dictionē. In dictione sunt quę secundū multipli In dictione citatem dictionis aut orationis sumuntur. ut Equiuocatio & Amphibologia: in quibus est multiplicitas actualis. Compositio Diuisio: & accensus: in quibus est multiplicitas potentialis. Et fallacia figuræ dictionis: in qua est multiplicitas fantastica. Multiplicitatē 20 dicimus actua multipli-
lem: cū dictio vel oratio eadem scđm substantiā & modū pferendi diuer-
sa significat. ut Canis. Liber Platonis. Multiplicitas potentialis autem
est: cū dictio uel oratio eadem secundū substantiā / diuersa tamē secundū
modū pferēdi / diuersa significat. ut populus. qđqđ uiuit semp est. Sed
Multiplex fantastici est: cum dictio aliqua unū significat & aliud signi-
ficare uidetur: propter similitudinē aliquā quā cum alia dictione habet
ut mula significat rem semini generis: igit & poeta &c. Primū itaq;
fallatias sex quę sunt in dictione lustrabimus.

De fallatia Aequiuocationis. Cap. tertium. MAG

Nter fallatias in dictione prima est Equiuocatio. & est multiplicitas equuocatio.
tas dictionis eiusdē secundū substantiā & modū proferendi. ut canis. Deceptio autē per hāc facta: fallatia æquiuocationis dicitur.

primus
modus DIS. Quot modis fit? MAG. Tribus. Primo: cū dictio diuersa sig-

nificat: aut significat principaliter. ut oīs canis currit: sidus cœleste est
fanis: igit sidus cœleste currit. Quicūq; sanabit sanus est: laborās (i. i.
firmus) sanabat: igit laborās sanus est. Iste pann⁹ est de Anglia: Anglia
est terra: igitur iste pann⁹ est de terra. Deus est ubiq;: ubiq; est aduerbiū:
igit deus est aduerbiū. &c. unde in primo parallogismo canis multiplex
est: scz ad canē latrabile: ad canē marinū & ad canē cœlestē. In secundo: la
borans dicit laborantē in p̄senti vel p̄terito. In tertio: p̄positio de / dicit
circūstantiā causæ materialis vel loci. In quarto: ubiq; / tenetur significa
tiue vel aduerbialiter. qbus cōsideratis hi & similes parallogismi possūt
solui facillime. Secundo cōmittitur fallatia æquiuocationis: ex eo qđ dic
tio significat unū principaliter: & aliud transumptiue. ut Quidqđ cur
rit habet pedes: Danubius currit: igitur Danubius habet pedes. Quid
quid ridet habet os: pratum ridet. igitur pratum habet os. &c. In primo
nanq;: currit / potest significare cursum qui fit p pedes vel motū: vel lap
sum qualitercūq;. In secundo: ridere / actū hominis proprie significat: si
militudinarie autē significat florere: nā utrūq; gaudiū denotat Tertio fle
x ex eo qđ dictio cum alia cōposita plura significat: & per se unū tantū. ut i
vel non / in dictione imortale: quę significat: vel id qđ non potest mori:

Secundus
modus

Tertius
modus

vel id quod est potens non mori. unde sic arguitur. Omne immortale est perpetuum: potens non mori est immortale: igitur potens non mori est perpetuum. Secunda quæ sequitur est fallacia Amphibologiæ.

De fallacia Amphibologiæ. Capitulum iij. DIS:

Amphibologia quid est? MAG. Idem est quod dubia sententia. cum scilicet oratio una secundum substantiam & modum preferendi potest significare diuersa. Et deceptio propter hanc facta: dicitur fallacia Amphibologiæ.

amphibologia

Modi amphibologiæ.

DIS. Quot modis fit? MAG. tribus. Primo: cum oratio principaliter plura significat. ut liber Platonis: scilicet liber a Platone posset esse: vel a Platone editum. sic arguendo. Quidquid est Platonis: possidet a Platone: hic liber est Platonis. igitur hic liber possidet a Platone. posito quod ab alio possideatur. Secundo fit: cum oratio unum significat principaliter & transumitur ad significandum aliud. ut litus aratur. transumitur ad significandum opam perdere. ut quidquid aratur/aratro scinditur: litus aratur: ergo litus aratro scinditur. Tercio fit: ex eo quod dictum cum diuersis potest construui. ut quoscunque vellem me vincere/vellem quod vincerent me: romanos vellem me vincere: igitur vellem quod romani vincerent me. Ibi enim me/potest construui cum vincere a parte anteriori aut posteriori. sicut romanos. sicut quoscunque sunt episcopi sunt sacerdotes: azini sunt episcopi: igitur asini sunt sacerdotes. Ibi enim episcopi est aut nominatiui aut genitiui casus: & per hoc diuersè construitur. Tertia fallacia Compositionis est.

De fallacia Compositionis. Capitulum quintum. DIS:

Cōpositio

Compositio quid est? MAG. Est eorum quæ deberent diuidi/falsa unio. & deceptio propter hanc facta: compositionis dicitur fallacia.

DIS. Quot modis fit? MAG. Duobus. Primo: ex eo quod aliquod dictum potest stare per se toto: aut per parte sui. ut quæcunque possibile est ambulare: possibile est quod ambulet: sedentem possibile est ambulare. igitur possibile est quod sedens ambulet. nam in minore hoc dictum/sedentem ambulare/potest stare per se toto: ut sedens sedendo potest ambulare: & est composita falsa. aut potest stare per parte sui. id est sedens nunc/habet potentiam ambulandi scilicet postea: & est diuisa vera. Secundo fit: ex eo quod aliquæ determinatio potest referri ad diuersa. ut quæcunque litteras scit nunc/didicit illas: ille antiquus grammaticus scit litteras: igitur nunc didicit illas. Ibi enim nunc potest determinare hoc verbum didicit: & tunc est composita falsa: aut hoc verbum scit: & tunc est diuisa vera. Unde quando dictiones ordinant secundum situm magis debitum: oratio composita est. quando ordinant secundum situm minus debitum: diuisa est. Ordinant autem tunc secundum situm magis debitum: quando determinatio determinat principale. ut quidquid viuunt semper est: si semper determinat est: quod in illa oratione est verbum principale. Sequitur fallacia Diuisionis.

Modi compositionis

De fallacia Diuisionis. Capitulum sextum. DIS:

Diuisio quid est? MAG. Est eorum quæ deberent componi falsa separatio. Et deceptio penes hanc facta: diuisionis dicitur fallacia.

DIS. Quot modis fit? MAG. Duobus. Primo ex eo quod aliquæ

Diuisio

Oratio composita.
Diuisa.

Modi diuisionis

.VII. DE SYLLOGISMO SOPHISTICO

coniunctio potest coniungere inter terminos vel propositiones: ut quę cunq; sunt duo & tria / sunt duo & sunt tria: sed quinq; sunt duo & tria: igitur quinq; sunt duo & sunt tria. Nā si & / coniungit inter terminos: oratio est cōposita & uera: si vero coniungit inter ppōes / ipsa est diuisa & falsa. Secundo fit: cum aliqua determinatio potest referri ad diuersa. ut quod uidisti hunc percussum: illo percussus est: sed oculo uidisti hunc percussū: igitur oculo percussus est. Oculo / em̄ potest determinare hoc participium percussus: & sic est diuisa & falsa: aut hoc uerbum uidisti: & tūc est composita & uera. Quinto loco subit fallacia Accentus.

De fallacia Accentus. Capitulum septimū. DIS.

Accentus quid est / MAG: Est certa lex & regula ad eleuādum aut deprimendū cuiuscunq; dictionis syllabam. Et est triplex sc3

Accentus

Modi Accentus:

Gravis: qui syllabam deprimit. Acutus: qui syllabam æleuat. Circumflexus: qui prim eleuat & prim deprimit. Deceptio autē penes hos facta accentus fallacia dicitur. DIS. Quot modis fit? MAG. Duobus: primo: ex eo q̄ aliqua dictio potest pferri & regi diuersis accentibus. ut populus habens primā longā significat arbore: habens autē primā breuē significat gentem. & arguitur sic. Omnis populus est arbor: gens est populus: igitur gens est arbor. Secundo fit ex eo q̄ aliq̄ vox potest esse dictio vel oratio. ut quies. sic arguendo. Tu es qui es: quies est requies igitur tu es requies. Similiter. quicunq; habet dilectionē supernam / habet dilectionē dei: usurarius habet dilectionē super mnam: igitur usurarius habet dilectionē dei. Si em̄ supernā sit una dictio: maior uera est. Si autem sint duę dictiones sc3 super & mnā (p pecunia) falsa ē. Similit̄ me tuo potest esse dictio vel oratio. dicendo. Metuo. lōgas pereunte noctes Lydia dormis.

De fallacia figurę dictionis. Capitulū octauū. M.

figura dictionis.

Prima in dictione fallacia. est figurę dictionis. Et est figura dictionis uocis cum uoce similitudo. Et deceptio penes hanc causata: fallacia figurę dictionis est appellata. DIS. Quot modis fit?

Modi Figurę dictionis

MAG. Tribus. Primo: ex simili terminatione dictionis cum dictione: ut omnis aqua est humida: fluuius est aqua: igitur fluuius est humida. Secundo fit si prædicamentum unum mutetur in aliud. aut species unius prædicamenti mutetur in aliam speciem eiusdem prædicamenti. Exemplum primi. ut quidquid heri emisisti hodie cōmedisti: heri carnes crudas emisisti: igitur hodie carnes crudas cōmedisti. Quidquid / em̄ dicit rem de p̄dicamento substantiæ: & crudas / de prædicamento qualitat̄is. Exemplum secundi. quantoscunq; digitos heri habuisti / hodie habes: decem digitos heri habuisti: igitur decem digitos hodie habes. post q̄ unū amiseris. Quantoscunq; / em̄ dicit quantitātē continuā: decem autem dicit quantitātē discretā. Tercio fit ex diuersa sup̄pōe. ut homo ē species igitur aliquis homo est species. in prima em̄ homo supponit simpliciter: in secūda p̄sonaliter. Et h̄ de fallacijs in dictione.

De fallatijs extra dictionem. Cap. nonum. DIS

Vē sunt fallatiæ extra dictionē? MAG. hē. Fallatia accidentis
 Scdm quid ad simplicitē: Ignoratiæ elenchī; Petitionis principi;
 cipij; Consequētis: Non causę: Vt causę: Scdm plures interrogatiōes
 ut unā. Dicunt autē hę fallatię extra dictionē: qm̄ habēt causam ap-
 parentiæ & defectus non ex parte vocis (ut p̄dictę) sed ex parte rei signi-
 ficatę. ut patebit in descriptione earundem.

dicuntur
fallacie ex
tra dictio-
nem.

De fallatia Accidentis. Capitulum decimū. MA.

Accidens

Accidens (ut hic accipim⁹) est quoddā extraneū in pte idem & in
 parte diuersum. q̄ si aliqd p̄dicatū æqualiter fuerit assignatū rei
 subiectę & accidenti. causatur deceptio quę fallatia accidētis di-

primus citur. DIS. Quot modis fit? MAG. Trib⁹. Primo ex eo q̄ aliqd
 modus dicitur de aliqua re: & ppter hoc creditur etiā uenire accidenti illius rei

Secund⁹ uenit hōi: & ppter id etiā uidet̄ cōuenire petro. Scdō fit ppter hoc q̄ aliq̄
 duo in aliq̄ trio ueniūt: & ob id in se uenire iudicāt. ut hō ē al: equ⁹ ē

Tertius al: igit̄ hō ē equ⁹. Tertio fit. Cū ex duob⁹ diuisim sup̄is ifert̄ aliqd iūc-

tū secundū accidens. ut sic arguēdo. iste canis est tuus: & iste canis est pa-
 ter: igitur est pater tuus. Vñ ad hoc q̄ ex diuisis ad iuncta argumentū
 possit inferri: requiritur Primo q̄ p̄dicata p̄dicent̄ de se inuicē aut de aliq̄
 tertio per se. Secundo requirit̄ q̄ primū non includat ultimū. Tertio re-
 quirūt q̄ non sit repugnātia in adiecto. propt̄ primū non sequit̄. petrus
 est bon⁹: petrus est cythareda: igit̄ petrus est bon⁹ cythareda. Propt̄ se-
 cundū non sequit̄. petrus est hō: petrus est aīal: igit̄ petrus est hō aīal.
 Et ppter tertiu nō sequit̄. petr⁹ ē hō: & ē mortu⁹: igit̄ petr⁹ ē hō mortuus

Argumentū
tūa diui-
sis ad con-
iuncta

De fallatia secundū qd ad simplicitē. Cap. xi. MA

Scdm qd
ad simplr

Secundū inter fallatias extra dictionē eā diximus: quę fit: si ar-
 guitura dicto secundū quid ad dictū simpliciter. Est autē dic-
 tum scdm quid determinatio diminuens de ratione eius cui ad-
 ditur. DIS. Quot modis fit hæc deceptio? MAG. Multis modis
 secundū q̄ determinatio diminuens varijs potest attribui. ut petrus est
 hō mortuus: igit̄ est homo. Ethiops est albus scdm dētes: igit̄ ethiops
 est albus. Diuitię nō sunt bonę male utēti: igitur diuitię nō sunt bonę.

dictū scdm
diuq

De fallatia petitionis principij. Capitulum xij. MA.

Petitio
principij

I contingat in syllogismo principij petere fallatia fit quā tertio
 loco inter fallatias extra dictionē enumerauimus. Hoc autē con-
 tingit quinq̄s. Primo: cū petit̄ definitū in definitionē: ut animal
 rationale currit: igitur homo currit. Secundo: cum petitur particulare
 in universalī. ut nullus hō currit: igitur petrus non currit. Tertio: cum
 petitur vniuersale in particularibus. ut petrus currit: plato currit. & de
 alijs: igitur omnis homo currit. Quarto: cum petitur coniunctum in
 diuisis aut ecōtrario. ut medicina est disciplina sanā: medicina est discipli-

.VII. DE SYLLOGISMO SOPHISTICO

na egri: igitur medicina est disciplina sani & egri. Quinto. Cū unū relati-
uū petitur in alio. ut petrus est pater platonis: quia plato est filius petri:
Si igitur in dictis argumentationib⁹ añs sit eque ignotū: ut cōsequē sit
fallatia petitiōis principij. Post quā enumerauim⁹ fallaciā cōsequētis.

De Fallatia consequentis Ca. xij. MAG.

It autē fallatia n̄ris: cū credim⁹ cōsequētiā cōuerti: q̄ non cōuer-
titur. Et hoc quidē trifarie accidit. Primo. Cū arguit a destructi-
one añtis ad destructionem n̄tis. ut Si hō est aīal est. Sed hō nō
est: igit aīal nō est. Sifr cū arguit ab inferiori ad superi⁹ cū distributione
superioris. ut om̄is hō currit. igit omne aīal currit. Ois hō ē rōnalis: igit
ome aīal est rōnale. Secūdo fit ab insufficiēte inductione singulariū: ut
Petrus est aīal: & ecōuerso: Plato ē aīal: & ecōuerso. & sic de alijs: igit oīs
hō est aīal: & ecōuerso. Ibi em̄ singularia hui⁹ qd sequit⁹: Om̄e aīal ē hō/
nō sunt sufficiēter inducta. Tertiō fit: cū arguit a cōiter accidentib⁹ que
se aliquādo cōsequunt⁹ & aliqñ nō. ut hic ē comptus: igitur hic est adula-
ter & econuerso.

primus
modus

Secundus

Tertius

De Fallatia secundū non causam ut causam

Capitulum decimumquartum MAG.

E fallatia scđm non causā ut cām diximus de potestate syllogis-
morum. Transeamus igitur ad sequentem.

De Fallatia secundū plures interrogationes ut

unā Capitulum quindecimū MAG.

Allatia quæ sequitur ē q̄ fit scđm pl̄es interrogatiōes ut unam. Est
autem interrogatio plures in qua plura p̄dicant⁹ de pluribus: aut
plura de uno: aut unum de plurib⁹ Ad quā / si datur una respon-
sio / causatur deceptio. ut Si quærit⁹ Est ne hic: & hīc homo: demōstran-
do petrū & alinum. Si dicās est igitur alinus est hō. Si dicis non: igitur
petrus nō est homo. Respondendū est ergo. unus est homo: & alter non
Similiter potest hoc fieri in plurali numero. ut Sunt ne hęc bona: demō-
strando unum bonum: & aliud malum.

Interroga-
tio pl̄es

De Fallatia ignorantie elenchi. Ca. xvi. DIS.

Lenchus quid est? MAG. est syllogismus cōtradictionis: (id
est cōcludens contradictoriā p̄positionis negatę a respōdente) uni⁹ & Elenchus
eiusdem: non nominis tantū. nec rei tantū: sed nom̄is & rei simul: nō sy-
nonimī sed eiusdem: & ex his quæ data sunt de necessitate: non cōnume-
rato eo quod erat in principio: ad idem scđm idem: similiter: & in eodem
tempore. In hac definitione quædā ponunt⁹ ratione syllogismi. ut p̄ticu-
lē om̄es p̄ter quattuor ultime quæ ponunt⁹ rōne cōtradictionis: contra
quas / si peccauerit argumentū / fit fallatia ignorantie elenchi. Vñ pri-
mo fit contra hanc p̄ticulā ad idem. ut duo sunt duplum ad unum: & nō
sunt duplum ad tria: igit duo sunt duplum & nō duplum. Secundo fit

Elenchus

primus
modus

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

contra hanc p̄ticulam sc̄dm idem. ut hoc est duplum illi sc̄dm altitudi-
nem & nō est duplum illi sc̄dm longitudinem: igitur hoc est duplum &
non duplum: Tercio fit contra illam p̄ticulam. similiter. ut homo ē spe-
cies: nullus homo est species: igit idē ē spēs & non species. homo. n. nō
sumitur similiter ubiq̃. quia in prima sumitur simplr̄ in sc̄cūda p̄sona/
liter. Quarto fit contra hanc particulam: in eodem tempore: ut manus
mea est clausa in illo instanti: & non est clausa in alio instanti: igit man⁹
mea est clausa: & non est clausa. DIS. videtur q̃ hęc fallacia sit eadē
cum fallacia sc̄dm quid ad simplr̄. MAG. Non est eadem. Nā hic ar-
guitur a duobus sc̄m quid ad unum simpliciter. Verū tamen omēs fal-
latiē ad ignorantiam elēchi possunt reduci. Nam in fallatia equiuocatio-
nis: & in fallatia sc̄dm quid ad simpliciter: & amphibologiē: similiter
& in alijs fallatijs in Dictione: non sunt dictiones / aut orationes eā-
dem sc̄dm nomen & rem. In fallatia autem Accidentis non de necessi-
tate sequitur aliud. Similiter in fallatijs petitionis principij: non cause
ut cause: & cōsequentis. In fallatia autē sc̄m plures interrogationes: non
ē unitas propositionis. q̃ nō requirit ad verum elenchum.

De Solutione parallogismorū Ca. xvij. MAG.

Ed quia parum esset parallogismos posse construere: nisi & con-
structos & p̄positos possemus enodare. Ob id iam iā in fine hu-
ius de hoc pauca placuit adijcere. In primis autē Sciendū palogis-

Fallatię
peccātes ī
materio

mos siue fallatias duplices esse. Quidam em̄ peccāt in materia quia sc̄z
assumunt falsum & non probant. & non sunt p̄prie fallatię: & solūnt
per interemptionē unius / aut ambarum p̄missarū. Alij autē sunt qui pec-
cant in forma: quia sc̄z non debite disponunt in modo & figura: & hi / si
sint fallatię in dictione: solūnt p̄ distinctiōem unius aut ambarum p̄-
missarū. Si vero sint fallatię extra dictiōem: pōt r̄ndēs negare p̄niam: &
causam defectus oñdere. Et p̄nt hęc om̄ia fieri dupl̄r videlicet solutione
recta: & solutione ad hoīem. DIS. Quę diciē recta? MAG. Ea quę
manifestat syllogismū falsum sc̄dm oēm modū sc̄m quē falsus est. Quę
autē hoc non facit: diciē solutio ad hoīem. Inter syllogismos autē facilio-
ris solutionis sunt qui peccant in forma. Et dicunt oratiōes acres. Peccā-
tes autē in materia sunt acriorēs. Et si p̄missæ sint valde p̄bables ad in-
ferendū falsum dicuntur oratiōes accerrime: & ad soluendū difficiles.

peccantes
in forma

Solutio
recta
Solutio
ad hoīem

Orō acris
acrior
acerrima

Cautele
m̄dētis

DIS. Potest ne dari mod⁹ quo quis cauere possit ut de facili nō para-
agisēt? MAG. p̄tōt. DIS. Quis? MAG. Cauendū ē ne respōde-
re p̄sumas antequā argumentū p̄fecte fuerit p̄positum: & si cogaris citi⁹
us respondere dicas. Admitto hanc p̄positiōem causa argumenti: aut di-
cas transeat. Et cum te deceptū videres dicas te non in eo sed alio accepis-
se sensu. Si vero tu aliū decipere volueris: cela quantū potes p̄positum
tuum. Multa quæras a respondente: & si quādo male dixerit lauda quan-
doq̃ ad iram prouocabis. fingas te velle ab eo discere. Et nōnunquā ar-
gumentationem ad aliam materiā in q̃ plus abundaueris transferre stu-

Cautele
p̄ponē
is

.VIII. DE PARVIS LOGICALIBVS

deas. Has decipiendi cautelas accipias : non ut aliquē decipias sed inter-
ligas quo ab alio te decipere conante cauendum sit. Sunt & alij syllogis-
mi: videlicet Tentatiu⁹ quo experimur de scientia respondentis. Item &
Syllogismus Falsigraphus. qui pcedit ex principijs alicui⁹ scientie male
intellectis: ut si quis arguat. lineā rectā curuā equalē. Hoc medio. Om-
nes lineę ductę a centro ad circūferentiā sunt equales. Hoc em̄ principiu
non intelligitur nisi de lineis rectis: sed quia pauca vis in his constituit/
silentio transimus.

Syllogis.
tentatiuus
Falsigra-
phu⁹

**Tractatus Octauus de passionibus terminorū : quas
parua logicalia dicunt** Ca. primū MAG.

Artibus autē propositionis quę sunt subiectū & pdicatū va-
rie accidunt passionē: veritatē & falsitatē earundē: similit & ar-
gumentationū cōsequētias variātes. Quā ob cām non ab re-
vsum est de his pauca iamā in calce logicae adiungere. DIS.
Optime facis sed dic queso q̄ sint hę passionē? MAG. Sunt supposi-
tio. ampliatio: restrictio. appellatio: distributio: & expositio de qb⁹ logi-
ci multi diuersa scripserūt: e quib⁹ p epitomatis cōplemento per pauca
ēnumerabo ordine ita pmissio.

De Suppositione Ca. secundum DIS.

Vid est Suppositio? MAG. est acceptio termini p aliquo: nō
tñ ut significatio. Suppositio em̄ est passio termi iam ad signifi-
candū impositi. Significatio em̄ ē passio vocis p se consideratę. DIS.
Qui termi supponunt? MAG. Omnes termini cathegorematici. (id
est p se significati) ut hō asinus: albū nigrum &c. Adiectiua tñ ad hoc dī-
cunt copulare: qm accipiunt p significato suo non simpliciter: sed copu-
lando ipm alteri: scz huic cui inhetet. Suppositōem prima diuisione tri-
sarie ptimur. videlicet in Synodochicā. ut fer fontē. (id est p tem fontis)
Anthonomaticā. ut ppheta dicit (id ē david) Et methaphoricā. ut hie-
rusalē: quę occidis pphetas &c. Et rursus quaelibet harū duplex est: scz
discreta & cōmunis. DIS. Discreta q̄ est? MAG. est acceptio termi
singularis p aliq̄. ut petr⁹ scribit. DIS. Cōis q̄ est? MAG. est accep-
tio termini vltis p aliquo. ut hō. Et hęc rursus duplex est. scz Naturalis
& Accidēralis. DIS. Naturalis q̄ est? MAG. est acceptio termini p
omnib⁹ his a qbus natus est picipari. ut cum dico. homo ē aīal. hō a-
cipitur p hominib⁹ pntib⁹ pteritis & futuris. DIS. Accidēralis q̄ ē?
MAG. est acceptio termi p his p qbus exigit adiunctū. ut homo al-
bus. Ibi accipit hō tñ p hominib⁹ albis. Et rursus duplex est scz simplex
& psonalis. DIS. Suppositio simplex quę est? MAG. est acceptio
termini uniuersalis pro natura uniuersali. ut homo est species. Ibi hō ac-
cipitur pro natura humana in cōmuni. Omnis hō est aīal/ibi aīal suppo-
nit simpliciter. Similiter hominē dicendo. Omne aīal pter hoīem est ir-
rōnale. DIS. psonal q̄ ē? MA. ē acceptio termi cōis p suis īferionib⁹

suppositō
significa-
tio

suppositō
sinodochē
ca

discreta
cōmunis
naturalis

accidēralis

psonalis

d q̄

anthono-
matica
metha-
phori-
ca

simplex

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

determinata Et hæc rursus duplex ē scz determinata & cōfusa. **DIS.** Determinata q̄ ē
MAG. est acceptio termini cōmunis, p aliquo supposito: & tali sup-
Confusa positione supponit subiectū ppositionis indefinitę & p̄ticularis. ut hō
est alal. Quidā asinus currit. **DIS.** Cōfusa q̄ est? **MAG.** est acceptio
distributi termini cōis p om̄ibus suis inferiorib⁹. Et hæc rursus duplex est. confu-
ua sa scz distributiua: & confusa tm̄. **DIS.** Cōfusa distributiua quæ est?
MAG. est acceptio termi cōis p om̄ib⁹ suis inferioribus: & sub eo
valet descensus copulatiu⁹. ut Om̄is hō currit. Ibi hō supponit confuse
Confusa distributiue: & taliter descēdit: igitur petr⁹ currit: & plato currit. & c̄ijs.
tantum **DIS.** Confusa tm̄ q̄ ē? **MAG.** ē acceptio termi cōis p natura ut ha-
bet esse in suis supiorib⁹: nō tm̄ valet descēsus copulatiu⁹. ut piper. dicē
do. Hic & romę venditur piper: & aīal: dicēdo. Oīs hō est animal &c.

De Suppositione relationū Ca. iij. **MAG.**

Abent tm̄ termi relatiui sp̄alē supponēdi modū scd̄m diuersita-
tē earundē. Nā qdā sunt relatiua substātie: & quedā relatiua acci-
Relatiua dētis. **DIS.** Relatiua substātie q̄ sunt? **MAG.** quæ referunt
substātie rē p modū substātie (Est em̄ relatiuū / ante late rei recordatiuū). Et hæc
Relatiuū sunt duplicia. Quedā em̄ sunt relatiua identitatis: qdā diuersitatis.
DIS. Relatiua substātie identitatis q̄ sunt? **MAG.** quæ referūt ean-
Identita. dē rē in nūero: ut petr⁹ scribit & idē disputat. Et hæc rursus sunt duplicia
Reciproca vici reciproca & nō reciproca. Reciproca sunt q̄ referunt rē agētē p mo-
dū paritētis. ut petrus pcurrit se. Et hæc relatiua supponunt p eadē rē i nū-
mero cū suis antecedētib⁹. Et loco eorū licet ponere antecedētia. Nō reci-
proca autē dicim⁹ q̄ referūt eandē rē in nūero & p eadē supponūt. ut petrus
legit: & idē loquitur. petr⁹ currit & ille mouet. Patet igit̄ oīa relatiua substā-
diuersita- tie identitatis supponere p eadē rē in nūero: cū suis antecedētib⁹. Relatiuū
ris vero substātie diuersitatis est qd̄ refert eandē rē in nūero cum suo aīte: &
supponit p alia. ut petrus scribit & ali⁹ loquitur. **DIS.** Relatiuū acci-
Identita. dētis qd̄ est? **MAG.** qd̄ refert rē p modū denotiatiōis. ut q̄lis ē petr⁹:
talis est & plato. Et est duplex: scz identitatis & diuersitatis. Relatiuū acci-
dētis identitatis dicim⁹ / qd̄ refert eandē qualitātē vel q̄ritātē in sp̄e pro
qua supponit. ut petrus est albus: & talis est plato. Petrus ē bipedalis &
tantus est plato. Relatiuū autē accidētis diuersitatis: & si referat eandē q̄li-
diuersita tatē vel quantitātē in specie: p alia tamē in specie supponit. ut Petrus est
albus: & alterius modi est plato. Petrus est q̄ritatis tripedalis & alteri⁹
est plato. Hacten⁹ de suppositōib⁹ teriorę. Nūc de ampliatiōe tractādū ē.

De Ampliationibus Ca. quartum **DIS.**

ampliatō Vid̄ est ampliatio? **MAG.** est extēsiō termini a minore sup-
positiōe ad maiore: ut homo est: ibi hō stat tm̄ p p̄ntib⁹. Sed di-
cēdo. homo fuit. homo stat p p̄ntib⁹ / & p̄teritis. Nō tm̄ intelli-
gendū est q̄ terminus possit ampliari: ut stet p pluribus q̄ i suppositio-
ne naturali: quia (ut dictū ē) in tali stat p om̄ibus a quib⁹ natus est p̄ri-
cipari. Vnde patet ampliatiōē esse minore restrictionē: min⁹ em̄ restrin-

VIII. DE PARVIS LOGICALIBVS

giff termin⁹ p se positus vel in naturali supposito⁹ quā restringat in p⁹ positione qua ampliari dicitur. Amplius sciendū: terminos sequentes sc; **Ampliatō** posterius prius possibile impossibile cōtingens necessario. Similiter & est minor verbalia in bilis vel bile, aut tūus terminata: terminū nō ampliare sed restrictio. permittre ipm naturaliter stare. Quod quidē pluribus formari poss; set rationibus: quas breuitatis causa libuit silentio transire.

De Restrictione Capi. quintum DIS

Vid est restrictio⁹ MAG. est coartatio termi a supposito⁹ ma Restrictio⁹ iore ad minōrē. ut dicēdo homo. hō supponit & stat p omnib⁹ homib⁹. sed dicendo homo est. homo stat tm p pñtib⁹. Similr homo albus: stat tantū p albis. Vnde quādoq; termin⁹ stat p pau- cioribus q̄ si stare naturāl^r dicit restringi. Et fit hoc p nom iā: & ut in pernomē plurimū adiectiā. Adiectiuū nēm restringit substantiuū ad standū secū in eodē genere: & p his qbus significatū adiectiuū inheret. Et hoc quidē verum est: si adiectiuū ponat cū suo substantiuo ex eadē pre subiecti aut p̄dicati. Nihil em̄ positiua parte p̄dicati restringere potest subiectū: quo ad principale significatū. ut dicendo homo est albus: hō restringit p al- bus non p albis: sed pro masculis, fit similiter restrictio p verba & parti per verbū cipia. Q m̄ verbū aut participiū pñtis tempis restringit p pñtib⁹ Sed per p̄fici- participium vel verbum p̄teriti tempis restringit terminū imēdiate p̄ p̄cium cedentem & sequentē p p̄sentib⁹ & p̄teritis. Participiū aut vel verbū fu- turi temporis restringit terminū imēdiate p̄cedentē & sequentem p p̄- sentibus vel futuris. Exempla sunt homo est asinus: homo fuit asinus homo erit asinus. Item fit similiter qñq; restrictio ab usu. ut nihil est in ab usu. cantro: intelligi nihil solidū: licet ibi sit aer &c. Sequit de appellatiōe.

De Appellatione Capi. sextum DIS.

Vid est appellatio⁹ MAG. est acceptio termini p reexistēte. appellatō ut hō currit ibi homo appellat hōiem existentem. Verba autē quā significāt actus animi interiores termino sequēti dant ap- pellare formā & rationē. ut cognosco venientem: id est cognosco eum q venit/sub ea rationē quā venit. verū tamē scripture sacre / hunc abhor- rent rigorem. unde Augustinus. Indignū vehementer existimo. ut ver- ba celestis oraculi restringā sub regulis Donati. a fortiore p regulas ina- nes logice quā sūt a beato Hieronymo reijciūt. 37. di. c. nō vobis. Et c. om̄e dicit: non in dialectica placuit deo patri filio & ff. regnū em̄ dei in simplicitate fidei est: non in cōtentione sermōis. de his dicit: q oēm vim disputatiōnū suarum in dialectica ponūt. Ea ppter malui ad p̄sens aliorum dicta de passionibus hmōi dialecticis: succinctim pcurrere q̄ vel de pprio aliqd noui cūdere: vel neotericorū pfusa cōmētaria imitari. beatus etiam Gregorius li. xxvi. moralū ait. non debet intentio verbis deferuire sed verba intentioni. xxij. q. v. c humane. Et idem doctor i ser- mone quodā dicit plerumq; dum pprietas verborū attendit: sensus ve- ritatis amittitur. Diuus quoq; Hieronymus sup̄ epi. ad Gala. euāgelū

Inquit nō est in verbis scripturaz sed in sensu: nō in supficie: sed in mē-
dulla: nō in sermonū folijs / sed in radice rationis. Sanctus quoq; hilari **Hilarius**
us li. iij. de trinitate intelligētia ait dictor ex causis est assumēda dicēdi
quia non sermoni res sed rei est sermo subiectus. talibus fili charissime
san. toz sentētijs obuiare poteris istis neotericis logicis qui phiam om-
nē naturalē & moralē postponētes / priscoz patrū & ecclesiasticorū docto-
rū grauissimas sentētiās aut fuisse inuertere / aut penitus nō verētur ne-
gare: si ipas regulis suis dialecticis nequiuērit coaptare. de qbus cano-
nica sanctio ait. nōne vobis videt in vanitate sensus & obscuritate mē-
tis ingredi qui diebus ac noctib⁹ in dialectica arte torquet. xxxvij. di. c.
nōne. Et ea di. p. Vrbānū papā dicī: Omnē vim inuentorū suorū in dia-
lectica disputātes ponūt hereticū: q̄ phōz snia diffinit nō astruēdi vim
habere sed studiū destruendi: sed non in dialectica placuit deo patri &c.
ut supra. Reliqua transimus.

De Distributione. Capitulū septimū. DIS.

Distribu-
tio

Vidē distributio? MAG. est multiplicatio acceptōis termini
cōis p suis inferiorib⁹ p signū distributiūū facta. Signa autē di-

distributi-
ua subē

tributiua sunt duplicia. vīz substantiē & accidētis. Substantiē sunt: quæ
distribuit p rebus habentibus sep modū substantiē. Et hæc sunt rursus
multiplicia. Quædā em distribuit p omnib⁹ ptrib⁹ subiectiuis: Quæ
dā p duob⁹ tm. qdā vero p ptrib⁹ integralib⁹.

ois

Nullus

DIS. Quæ sunt quæ
distribuit p ptrib⁹ subiectiuis oibus? MAG. Sunt: omīs null⁹ qui
libet quodlibet quolibet nihil nemo & nīlīa. Sīlī differt aliud ab nō idē
&c. Et dicunt hęc signa vīa: nō quia s̄cēt vīe sed qm vīter s̄cāt: qā di-
stribuit terminū p omnibus suis inferiorib⁹: & tm differenter: quia sig-
na negatiua distribuit terminū mediate vel imediate sequentē. vt null⁹
hō est asin⁹: ibi distribuit hō & asin⁹. Sed affirmatiua tm distribuit ter-
minū imediate sequentē. ut Omīs hō est aīal. ibi tm distribuit homo.
Admāduertendū tamē de hoc signo omīs. Nā qnq; accipit & colle-
ctiue & distributiue in nūero scz p lī. Exempla sunt omēs aplī dei sunt
duodecī. Ibi accipit collectiue. valet em omēs aplī sīml collecti sūt duo-
decim. Sed dicendo Omēs hoīes currūt. ibi accipit distributiue. DIS.
Quid si tm duo hoīes currerēt: dicere ne liceret. omēs homīes currūt?

ois qñ exi-
gat tria ap-
pellata

MAG. Si nō essent plures hoīes / dicere quidē liceret: omnes. sicut di-
cimus. omīs fenix. oīs sol. Si aut ples sint: etiā nō currētes: omēs nō di-
cimus sed ambo vel uterq; Nec hoc te lateat: Nihil & nemo includere
terminos sui distributiōis: ut nihil. i. nulla res. nemo. i. nullus hō: vel nul-
lum ens qd ē homo &c. DIS. Quæ sunt signa distributiua duorū?

Vter
Neuter

MAG. uter & neuter: uterq; neuterq; neutraq; utraq; utrum /
q; hæc enim distribuunt pro duobus demonstratis ut neuter horum
currit. DIS. Quid de negatiōe? MAG. Negatio principaliter ne-
gat: & ex cōsequēti distribuit quia scz negat omīa facit stare p omnib⁹
negatiue. DIS. Quæ sunt distributiua pro partibus integralibus?

Negatio

VIII. DE PARVIS LOGICALIBVS

MAG. hoc signū totus quod quidē dupliciter accipit̃ . videlicet ka. **Totus**
 thegorematicē : tunc valet totus. i. habens ptes. ut Totū quod ē in mū.
 do ē in oculo meo. i. ens hñs ptes qđ est in mūdo &c. Alio mō accipitur
 sinkathegorematicē. Et tūc valet tot⁹. i. q̄libet ps. Includit. n. terminū
 sue distributiōis sc̄ps. uñ dicēdo. tot⁹ petr⁹. ibi petrus nō distribuit̃
 sed ps. **DIS.** Quē sunt distributiua accētis **MA** q̄ distribuūt pro distributi
 rehñte se p modū accidētis. Et sunt duplicia. Quēdā em distribuūt pro ua accētis
 qualitatib⁹. Quēdā vō p q̄titatib⁹. **DIS.** Quē distribuūt p q̄litate
 bus. **MA.** hoc signū q̄lelibet: cui⁹ p̄ticulare ē aliq̄libet. valet em q̄le/
 libet. i. ens hñs oēm spēm q̄litate. **DIS.** q̄ sunt distributiua q̄titate
MA. hęc. quātulcūq; qđ distribuūt p q̄titate x̄tinua: & q̄tulcūq; qđ quantus
 distribuūt p q̄titate dīc̄tera. Præter hęc ē hoc signū infinitū. Quod q̄ cūq;
 dē accipit̃ multipl̄r. Primo negatiue: p ente qđ finiri nō pōt: quia nō h̄z
 aptitudinē finiedi. ut vox est infinitū inuisibilis : quia videri nō potest: infinitum
 Secūdo accipit̃ p eo qđ nōdū est p̄transitū: pōt tñ p̄transiri. ut ager nō
 dum dimensus. Tercio accipitur pro illo cui⁹ quantitas semp̄ crescit p
 appositōem: ut nūerus. Quarto pro eo cui⁹ q̄titas nunq; definit diuisi
 one: ut linea vel superficies. Quinto accipitur pro eo cui⁹ quātitas semp̄
 crescit appositōe: & nunq; definit diuisione. ut tempus. Et his trib⁹ ul
 timis modis potest accipi: aut simpliciter: aut quo ad nos: Et valet infi
 nitum id est quolibet plura. Hęc de distributionibus. iam vltimo pcur
 ramus propositiones exponibiles.

De Exponibilibus Capitulū octauū. **DIS**

Vam p̄positiōē exponibilem censes. **MAG.** Eā quæ habet
 sensū obscurū propter aliqđ sinkathegorema in ea positū. Sinka p̄pō expo
 thegorematum vero huiuscemodi quædam sunt exclusiua. ut nibilis.
 tm̄ solū dūtaxat &c. Quædā exceptia. ut præter p̄terq; nisi &c. Quædā
 reduplicatiua. ut inquantū eo qđ s̄m qđ &c. Item sunt: Incipit & definit
 infinitū: cōpariui & suplatiui: differt aliud ab totus & q̄lelibet. &c. De
 quibus eodem obseruato ordine pauca in calce logices adijciemus.

De Exclusiuis Cap. nonum **MAG.**

Exclusiua in qua nulla ponitur negatio: exponitur per duas ex
 pōnentes: coniunctas per coniunctionem copulatiuam: quarū
 prima est p̄cīficesns propositionis exponibilis (id est p̄positio
 quæ remanet deposito signo exclusiuo) Secūda est negatiua in qua
 gatur p̄dicatum ab omnibus alijs a subiecto. ut tantū hō currit. ex/
 ponitur sic. homo currit: & nil aliud ab homīe currit. Exclusiua autem
 in qua ponitur negatio. Siquidem negatio ponitur ante signum exclu
 siuū: exponitur per unam disiunctiuam de partibus cōtradicientibus
 priorib⁹. ut tantū homo currit: exponitur sic. nullus hō currit vel aliqd
 ab hōie cē. Si aut negatō ponat̃ p̄ signū: exponit̃ p̄ duas p̄pōes cōiūctas
 p̄ cōiūctiōē copulatiuā: q̄q; prima ē p̄cīfices negatiua. Secda ē affirmatiua
 d iij

LIBRI SECVNDI TRACTATVS

in qua p̄dicatum affirmat de quolibet alio a subiecto ut Tantiū accidēs nō est substantia. exponitur. Accidēs non est substantia: & omne aliud ab accidente est substantia. Et hec vera sunt cum p̄positio exclusiua exponit gratia alietatis. Nam si in ea ponatur dictio importans numerū: exponenda erit gratia pluralitatis: per oīa ut dictū est. dempro q̄ in secunda exponente ponitur plures vel eius cōdeclineum. ut ista Tantum duodecim sunt apostoli dei. exponitur dñodecim sūt apostoli dei: & nō plures q̄ duodecim sunt apostoli dei.

De Exceptiuis Capi.x. DIS.

Exceptiua.

Vomodo exponūt exceptiue? **MAG.** Exceptiua affirmatiua exponitur copulatiue: per tres exponētes: quarū prima affirmat p̄dicatū de subiecto sumptū cum aliud ab. Secunda affirmat p̄dicatū de termino excepto. Tertia negat p̄dicatum de termino excepto. ut hæc. Omne aīal p̄ter hoīem est irrationale sic exponit. Omne aīal aliud ab homine est irrōnale: & hō est aīal & hō nō est irrōnalis: Negatiua vero exponit coplatiue p̄ tres exponētes: q̄ p̄ria negat p̄dicatū de subiecto sumpto cum aliud ab. Secunda affirmat subiectū de termino excepto. Tertia affirmat p̄dicatū ul̄r de termino excepto. ut hæc nullū aīal p̄ter hoīem est risibile. Sic exponit Nullum aīal aliud ab homine est risibile: & hō est aīal: & omīs homo est risibilis. Contradictorie hæc exponuntur p̄ exponentes cōtradictorias. Hoc tamē an aduertendum signa exceptiua nō posse poni nisi in p̄positiōe ul̄r in qua terminū cōm super quē imēdiatē cadūt: si impedita nō fuerint faciūt supponere simpl̄r. ut in dictis p̄positionibus: hoīem supponit simpliciter.

De Reduplicatiuis Capitulum.xi. DIS.

reduplicatiua.

Vomodo exponunt reduplicatiue? **MAG.** Reduplicatiua affirmatiua exponitur p̄ q̄ttuor exponentes copulatiue. quarum prima affirmat p̄dicatū principale de subiecto. Secunda affirmat reduplicatū de subiecto. Tertia affirmat p̄dicatū principale de reduplicato. Quarta est una causalis in cuius ante ponitur dictio super quam cadit reduplicatio: cum aliquo transcendente: & in dñte p̄dicatū principale affirmat de relatiuo illi⁹ transcendētis. ut hec hō inquantū rōnalis est risibilis sic exponit. hō est risibilis & hō est rōnalis: & omē rōnale est risibile & si aliqd est rōnale ip̄m est risibile. Negatiua autē exponit per quattuor exponentes copulatiue quarū prima negat p̄dicatū de subiecto. Secunda affirmat reduplicatū de subiecto. Tertia negat ul̄ter p̄dicatū de reduplicato. Quarta est una calis in cui⁹ ante ponit reduplicatio cū aliquo transcendēte. & in cōsequēte negat p̄dicatum de relatiuo illi⁹ transcendentis. ut ista nullus hō inquantum rationalis est rudibilis. sic exponit. nullus hō est rudibilis: & omīs homo est rationalis: & nullū rationale est rudibile. & si aliqd ē rōnale ip̄m nō ē rudibile. Contradictorie hæc exponunt p̄ exponētes cōtradictōes. verū tamē hæc signa nō semp accipiuntur reduplicatiue: sed qñq̄ specificatiue. accipiunt qdē re-

VIII. DE PARVIS LOGICAKIBVS.

duplicative. Quando denotant illud super quod cadunt esse precisam causam quare prædicatum insit subiecto. ut in exemplis dictis. Specificatiue vero accipiuntur quando denotant id super quod cadunt non repugnare quin & in ea ratione prædicatū insit subiecto. ut homo inquātū albus currit. Modus autem exponendi datus intelligitur cum signū accipitur reduplicatiue.

De Incipit & desinit Capitulum. xij. DIS.

Vomodo exponuntur ppositiones de desinit & incipit? **MAG** Incipit

Si incipit / ponatur cum dictione significante rem cuius esse simul acquiritur: exponitur copulatiue per duas exponētes: quarū prima est affirmatiua de presenti / secunda negatiua de præterito. ut homo incipit esse. exponitur: hoc nunc est: & homo immediate ante hoc non fuit. Si autē ponatur cū dictione significare rem cuius esse successiue acquiritur: exponitur copulatiue per duas exponētes: quarū prima est negatiua de presenti: secunda affirmatiua de præterito. ut homo incipit esse albus. expōitur: homo nūc nō ē albus: & homo immediate post hoc erit albus. Similiter si desinit / ponatur cum dictione significante rem cuius esse simul acquiritur. exponitur copulatiue: cuius prima pars est affirmatiua de presenti / secunda negatiua de futuro. ut hō desinit esse: exponitur. hō nunc est: & homo immediate post hoc non erit. Si autē ponatur cum dictōe significante rem cuius esse successiue acquiritur: exponitur copulatiue per duas exponētes: quarū prima est negatiua de presenti / secunda affirmatiua de præterito. ut homo desinit esse albus. exponitur: homo nunc nō est albus: & homo immediate ante hoc fuit albus. Contradictoriæ exponuntur per exponētes contradicentes prioribus.

Desinit

De Infinito Capitulum. xiiij. DIS

Vomodo exponuntur ppositiones de infinito? **MAG** Infiniti infinitum

acceptiones in superioribus audisti. Si igitur infinitum sinkategorematice captum ponatur in ppositione: tunc exponenda est copulatiue per duas exponētes: quarū prima affirmat pdicatū de subiecto sumptō sub aliqua quantitate. & secunda negat tale pdicatum inesse tali subiecto sub determinata quantitate. ut ista infiniti homines currunt. exponitur. aliqui homines currunt: & non tot quin plures duobus vel tribus & de alijs vel sic. aliqui homines currunt: & non quibuslibet plures currunt. Si autem infinitum accipitur kathegorematice: tunc prima ppositio affirmat quantitatem de subiecto: secunda negat terminū illius quantitatis. ut hæc linea est infinita. exponitur. linea est quāra: & linea non habet terminū suæ quantitatis. Et hoc corpus infinitum est album. exponitur. aliquod corpus quantum est albū: & id corpus nō habet terminum suæ quantitatis. Nec te lateat infinitū sinkathegorematice sumptum confundere terminum immediate sequentem immobiliter: quia facit ipsum stare confuse tantum.

LIBRI SECVNDI TRACTATVS VIII.

De Comparatiuis & Superlatiuis. Cap. xiiij. DIS:

de cōpara-
tīuo.

Vomō exponit ppositio in qua ponit cōparatiu⁹ & MAG. Si capiat pprīe & cōparatiue tūc exponit copulatiē p tres exponen-
tes quat; prima affirmat positīuū de re excedente: Secūda affirmat eun-
dem de re excessa. Tertia affirmat excessum de excedente cum aduerbio
magis. ut petrus est fortior iōanne exponit. petrus ē fortis & iōānes ē
fortis & petrus est magis fortis q̄ iōānes: vel iōānes nō est adeo fortis
ut petrus. Si aut cōparatiu⁹ accipit impprie. ut deus est sanctior diabo-
lo: sic exponit. deus est sanctus: & diabol⁹ nō est sanctus. DIS Quo
de superla-
tīuo
exponit ppositio in qua ponitur suplatiu⁹ & MAG. Suplatiu⁹ q̄nq;
accipit pparatiue. ut sanctissim⁹. i. valde sanctus. Q̄nq; suplatiue & im-
pprie. cum scz res cōparatē sunt diuersar; naturar;. ut leo est fortissim⁹
līncti. Q̄nq; vero accipit pprīe: cū res cōparatē sunt eiisdē naturē & tunc
si accipitur affirmatiue: exponitur ppositio p tres exponentes copulati-
ue: quarum prima affirmat positīuū de re excedente. Secunda affirmat
eundē d' re excessa. Tertia affirmat excessum de re excedente per respectū
ad rem excessam uniuersaliter captā. Si aut suplatius tenet negatiue:
tunc tertia exponens est negatiua. Exemplū primi Rosa ē pulcherrim⁹
florum exponitur. Rosa est pulchra: & omīs flos est pulcher: & rosa om-
ni flore est pulchrior vel magis pulchra. Exemplū secundi. Substantia
est genus generalissimū: exponitur substantia est generalis: & alia gēnera
sunt generalia: & nullū est generalius substantia (possunt tamen eē eque
generalia) &c. Contradictoriē exponuntur disiunctiue p exponentes
cōtradīcentes. Habet aut suplatius proprie acceptus vim distribuēdi
terminū vlem significāte rem excessam.

De Differt aliud ab Cap. xv. DIS

Vomō exponitur ppositio de differt aliud ab. non idem &c
MAG. Affirmatiua exponit copulatiē p tres exponentes: qua-
rum prima affirmat est de eo qd differt. Secunda affirmat ē de eo
a quo differt Tertia negat illa de se inuicem. ut asinus differt ab homine
exponit asinus est: & hō est: & asinus non est homo. Negatiue exponit
disiunctiue p exponentes cōtradīcentes. ut asinus non differt ab homine
exponitur. asinus non est vel homo non est vel asinus est hō. Et sciē-
dum terminū cōmunē immediate sequentē pdicta signa cōfundi distribu-
tiue. Nec signa picularia hanc distributiōem impediunt. ut asin⁹ differt
ab aliquo homine. valet ab omni homine differt asinus De toto quale
libet: & alijs dictum est in superioribus. Iā logices finē attigimus.
Nunc p cōplemento triuij Rheroricā lustrabimus.

TYPVS IN RHETORICAM

LIBRI TERTII TRACTATVS

Libri Tertij tractatus Primus De partibus Orationis

Am deo auspice & grāmātes & logices principia non modo succinctim/verūetiam miro fecunditatis ordine explanasti: quibus animi conceptus: non barbaris sed latinis potius orationibus exprimere earundēq; veritates ac falsitates/multifarijs ratiocinationib⁹ dilucidare possum argutissime. Attamē in hoc ipso desicere mihi videre videor: q̄ nōdum eas: eo ingenio exornandas pernosco: quo rerum/de quib⁹ sermo est: cōditio exposcitur. MAG. Sane dicis. Nam hoc alterius negotij: & ad eam liberalem scientiā attinet: quā Rhetoricā in principio nostrę disceptationis diximus.

Quid Rhetorica: q̄ primo tradita. qd Rhetor: qd Rhetoris officiū: & quot genera causarū. Ca. i. DIS.

rhetorica

Vid est Rhetorica? MAG. est benedicēdi scia in ciuilib⁹ quęstionib⁹: ad p̄suadendū iusta & bona: in renū p̄sonarū p̄negocij causa p̄toris r̄hēsis em̄ grecę latine locutōē sonat. Hęc autē scia & ornatē & expedite loqui dat: unde & a grecis p̄tōpeia a nostris autē Rhetorica dicta est: hinc p̄tōp: id est rhetor hui⁹ scie gnarus. DIS. Quis igitur rhetor primus auct hui⁹ artis inuentor fuit? MAG. hui⁹ ius certitudinem nondū accepi: Sed hoc manifestū: ip̄am a Demosthene grecorū oratore: & a Marco Tullio Cicerone latine eloquētię miro ingenio exultā: nec ab aliquo unq; viro docto neglectā: ob innumeros ex ea pullulantes fructus: de cui⁹ laude verba funderē/altius ingeniū: & tractatū requireret maiorem. DIS. Pretermisiss igit his. Quid rhetor: & quod officiū eius dilucida. MAG. Rhetor quē & oratorem dicere possumus. Est vir bonus dicendi arte p̄itus. Officiū eius est de his rebus posse apposite dicere: quę in ciuilibus quęstionib⁹ s̄m mores & instituta patrię p̄probāt. Hęc autē sūt an turpe aliquid: an laudabile: utile vel honestū: equū vel iniquū sit. Ex quib⁹ rebus tria causarū gēa nascūtur.

Rhetor

Gēa causarum

DIS. Quę? MAG. Primū Demonstratiuū: p̄ qd orator audienti delectatōem p̄ponit. Secundū ē iudiciāle in quo orator sequitū/aut de/mentia iudici p̄grit. Tertiū ē deliberatiuū in q̄ orator spem/aut reformidatōem liberantis p̄tendit. In quib⁹ & circa q̄ maxime oratorē obseruare oportebit: ut p̄met apte narret apte pugnet acriter colligat fortiter: ornēt excelsē: p̄nūciēt lucidē: teneat fixē Postremo doceat: delectet: atq; afficiat. In his em̄ oratoriū mun⁹ expletur. Præmissa igit earū rerū distributiōe: ad p̄cepta causarum cōia pergemus.

Demo
sthene
Cicero.

De oratione Demonstratiua: & a quibus locis

constituenda sit. Capitulum secundum. DIS.

Genus demonstratiuū

Ratio igit Demonstratiua quib⁹ cōstituit? MAG. Demonstratiōis genus: qd ad laudandos claros viros: & improbos vituperandos suscipit: & in q̄ magis q̄ ceteris in virtutū vitiorūve cognitio ne orō p̄stat: plūm in narrādis exponēdisq; factis & reb⁹ gestis hōis aut malis. Ea autē trib⁹ versant gēib⁹: hoc ē externis animi & corporis

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

DIS. Bona externa quæ sunt? MAG. Sunt: genus: gloria: & amici
tū: quib⁹ fortunæ & facultates annuerant. DIS. Bona corpis q̄ sūt?

Bona ext^a
na
Corporis

MAG. Sunt vires: agilitas: validudo: pulchritudo &c. Non em̄ oīno
felix est q̄ specie turpissim⁹ ē: & sine ple. His in oratione cōstitutis: veni
endū est ad bona animi. DIS. Quæ sunt? MAG. Sūt virtutes me
rales. ut prudētia: fortitudo: iusticia. tempantia. liberalitas. & ceterę. Itē

Animi

Gregori⁹
i. di. ca.
spe

bonę artes cū plūe p̄tib⁹. Maximopere autē aduertendū circa hęc. qm̄
teste b̄to Gregorio. Sepe vitia p̄ virtutib⁹ se ingerūt: & virtutes se esse
mētiriunt. ut Audacia p̄ fortitudie. prodigalitas p̄ liberalitate: & sup̄sti
tio p̄ religione. De his autē in moralib⁹ latius differendū. Nec oīno ne
gligendū quēadmodū quisq; generatus: quēadmodū educatus: quēad
modū institut⁹: morat⁹q; fuerit: qbus usus amicus. & si qd magnū cui &
incredibile acciderit: maxime si illud diuinit⁹ accidere poterit videri:
Tū qd quisq; senserit: dixerit: gesserit. hęc em̄ ad ea quæ virtutū p̄posita
sunt genera: accōmodabūt. Neq; vero mors eorū quorū vita laudabitur
silentiū p̄reriri debebit. Si mō quid erit animaduertendū. aut in ip̄o ge
nere mortis: aut in ip̄is rebus quæ post mortē cōsequunt. Et hęc iam ex
posita bona: cōfirmari & cōfutari poterūt: si fortunę quocq; cōmoda pro
affectu mentis in laudem vel ignominia trahentur.

De oratione deliberatiua: & a quibus locis con

stituenda Ca. tertium

DIS.

Ratio deliberatiua qbus assumit⁹? MAG. Genus deliberatio
nis/ aut cōsultatiōis ad utilitatē tendit/ ad quā oīa referri debēt
in cōsilio dando. Illa autē primo sunt suātori & dissuātori notan

Genus de
liberatiō

da: quid fieri possit: & qd necesse sit aut nō necesse. Nam si quid effici nō
pōt/ deliberatio tollit: q̄uis utile sit. Cū autē quærīt quid fieri possit: vi
dendum est etiā q̄ facile possit. Nam p̄ difficilia p̄inde sepe habenda sūt
ac si effici nō possint. Et cū de necessitate attēdem⁹: etiam si quid necessa
riū non videbitur: videndum tamen erit q̄ sit illud magnū. Quod em̄
permagnum est: p̄ necessario sepe habet. Vtendum rursus in consulta
tione an tuto etiam sit illud aggredi. vis em̄ dolusq;: simulationes no
bis animaduertenda sunt: quibus aduersus consilia nostra facile aliqñ
obuiare potest. Et rursus quia hoc genus ad utilitatem tendit. quæ in di
scernendis bonis malisq; versatur ea distinguenda sunt. DIS. Quo
modo? MAG. Nam bonorum/ quædam necessaria sunt. ut vita:
libertas: coniuges: germani: parentes. Quædam non necessaria: tamen
commoditati coniuncta sunt: ut opes: copię: clientelę. Quædam ho
nestati coniuncta sunt: pro quibus optimus quisq; contendit. ut: glo
ria: honor: nobilitas. &c. In his igitur rebus: cum bona sint: facile in
tellectu est quæ eorum contraria. Et ab his persuasionis loca & argumen
ta formanda sunt. Et dissuasionis ab eorum maxime contrarijs elicien
da. Et quoniam non ad veritatem: sed etiam ad opīones eorum quī au
diunt accōmodanda est oratio: hoc primum intelligamus: hominū esse

Bona ne
cessaria
nō neces
saria.
honestati
coniuncta

Hoīm ge
n⁹ duplex

duo genera. Alterum indoctū & aggreſte quod antefert utilitatem honeſtati. Alterꝝ expolitur: quod rebus omnibus dignitatē antepōnit: & honeſtatem vtilitati. Itaq; huic laus: honor: gloria: fides: iuſticia: omnisq; virtus. Alteri quęſtus: emolūmētum: fructus: voluptas laudanda eſt. Et poſthac de efficiendū ratione dicam⁹: quibus & contra q̄s: aut q̄ loco aut qbus facultatibus: armorꝝ/ſociorꝝ/pecunię earꝝq; rez: q̄ ad rem p̄ficiendā pertinent uti poſſumus: p̄quirendū eſt. Vterq; autē ſua ſor & diſua ſor ad augendū exempla habeant aut recēiora: quę notiora ſunt: aut vetera: quę plus auctoritatis habent. Maximeq; in hoc genere p̄deſt: ut poſſit vtilia & neceſſaria honeſtis/vel hæc illis anteferre ad cōmouēdos animos. Principia autē in his dicendis generib⁹ breuia eſſe debebūt. Et in hoc gñe a natura rei auditoriſq; p̄ſona aut a re ipſa narratiōez trahem⁹.

De Oratione iudiciali: & a quibus locis cōſtituenda

Capitulum quartum

DIS.

Genus Iudiciale:

Ratio iudicialis quibus integratur? MAG. Hoc genus inter omnia difficillimū eſt: quoniam iuris ſcientiā/ & humanarꝝ rez experientiā magnitudine ſua complectitur: contractuſq; quos accuſator & reus late diſſuſeq; narrant confirmāt: cōſutant atq; concludunt/continet. Accuſator autē eum ſeruabit ordinē: ut ſingula argumēta qualiſtaſta collata in manu vehementer. p̄ponat: cōcludat acriter: cōfirmer tabulis/decretis & testimonijs: & iratū efficiat iudicem. Reo autē Reus omnia ſecus faciēda. Sumenda enim ſunt principia ad beniuolentiam conciliandam: narrationes autē amputandæ quę ſedunt. Firmamenta ad fidem poſita aut per ſe diluenda aut obſcuranda: aut digreſſionibus obruenda: per orationes autē ad miſericordiam cōferendę. De his autē circa confirmationem & conſuſionem diſſuſius tractabimus. Nunc ad Orationis partes pergamus.

De partibus orationis in genere Ca.v. DIS.

Orōis partes quę:

Rationis partes q̄ & quot ſunt? MAG. Orationis partes quibus ſupradictę res cōplectunt: quinque ſunt. Inuentio Diſpoſitio Elocutio. Pronunciatio & Memoria. Quarꝝ primę tres arte & p̄ceptione percipiuntur. Poſtremaꝝ duę partim a natura contributę: partim exercitatione & aſſiduo uſu comparari poſſunt.

De Inuentione & eiſdem partibus Ca.vi. DIS.

Inuentio. ptes Inuentionis

Quid eſt Inuentio? MAG. eſt v̄borꝝ & rez apta negotijs excogitatio. Et habet has ptes. Exordiū: narrationē: diuiſionē: cōfirmationē: cōſuſionē: cōclōez. De qbus per ordinem diſſerendū. & primo de Exordio

De Exordio Capitulum ſeptimū DIS

Exordiū

Exordiū quid dicis? MAG. Quo clara vel ſubrepens beniuolentię captatio ſumitur. Primū principio/ ſcđm autē inſinuatōe In dubio p̄ficiamus. Horꝝ autē diuerſitas ſecundū q̄ tuor genera ſumitur turpi hō aut em̄ in dubio cā noſtra poſita ē turpi honeſtoq; mixta: exordiū aut ab ſto mix

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

ea pre quæ honestatē cōtinet. Et in ea principio utemur quo beniuolentia anim⁹ auditoris pparandus ē/ ne turpitudinis ps obesse possit. Aut i honesto in honesta. ut si de funere religione: pietate: & si lib⁹ dicendū sit: & in ea laude principii extollendū aperte pcedendū est. In turpi: ut cum res honesta oppugnatur: aut turpis defenditur: in ea insinuatōe utemur. Aut In turpi in humili: ut si de aliqua vili causa agitur & in ea quoniā res parua agit attentum auditorem requirimus: amplificando exordium exemplis similitum causarum. DIS. Vnde autem beniuolentia captanda est?

MAG. A persona nostra: auditoris: vel aduersarij. & a re ipsa. ut si rem bñuolētia digna laude psequimur: & merita: dignitates: aut virtutis genera psonę captatur iudicis: aut nostre cōmemoram⁹. Hōr⁹ autem cōtraria in aduersariū re- torquemus Vt autem attente audiamur: a rebus ipsis ordiendū est. ut q̄ ut attentī les & quantę sint de quibus nobis sermo est: ostendamus. In hoc etiam audiāur auditores dociles reddimus. Hęc autem moderanda sunt: ut nec assenta dociles au- tores nec iactatores videamur: assentatores quidē si supra modū auditō ditores rum laudes sequimur. Iactatores aut si minus modeste: vel nos: vel rem reddim⁹ dicendā laudabimus. Oīno etiam cauendum est: ne verbis plixioribus aut maxime sententijs: apparatus in exordio utamur. Hęc enim oratorē callidum ostentant: & fidem minuunt, attamen nōnunquā exordijs abstinemus. ut cum adeo honesta est causa ut exordio nō sit opus. ut cum de religione dicendum est. aut cum agitur apud aliquos in causa: in qua gepius dictum ē. Attentio tamen & beniuolentia auditoris cōpanda est.

De narratione & diuisione. Ca. viij. MAG.

Exordio narrationem subiicimus. qua breuiter: apte: & verissimi/ Narratio liter causa exponitur. Breuiter quidē ne frustra tempus teratur.

breuiter
apte
verissim

Aperte ne auditoris animus incertus ab audiendo distrahatur. verissimiliter autē. ut fidem faciat. Primū tunc seruabimus. Si a necessa- rijs incipimus: sūmatim dicimus: & transitionib⁹ supsedemus. Secūdū si gestum: ut gestū exponimus: ordinem seruamus: & breuitatem sequi mur. Tertium autem: si in narrando opinionem mores: & naturā aduer timus. Et hęc quidē per verba propria: non sordida: nec nimis exquisi ta: sed pura & familiora: non sepius repetita: aut diffusa: narranda sunt. Narratione pmissa: statim sequitur ptiō siue diuissio quæ cōuenienti⁹ Diuissio tribus dumtaxat partibus absūmitur. ne si in plures auditores tedio af ficiat: aut si in pauciores eorum mentes confundat.

De Confirmatione: Confutatione & cōstitutione

Capitulum nonum MAG.

Vic cōfirmationem & confutationem subiungere necesse est: ut singulę ptiōis nostre ptes ppria roborē cōfirmatōe: & aduer sarietum infirmēt confutatōe. Cōfirmabim⁹ aut narratōes nras: & ad cōfirmatio uerariorū cōfutabim⁹: put cōstitutio causę exposcit. Aut. n. cōiectura

LIBRI TERTII TRACTATVS

ptiū eius scz aut exordij: narratiōis: argumētatiōis: cōclusiōis & epilogi

De Conclusionē Capi. undecimū MAG.

Cōclusio

In gulis itaq; ad oratōem requisitis: cōclusiōe termianda est oratio Cōclusio em exitus & determinatio toti⁹ orōnis est: Et cōplecti breuiter rōnes p totā orōnē tractatas: simil⁹ id qd ab oratore querit⁹: & ex pmissis rōnib⁹ infer⁹. Hęc aut aut āplificatiōe: aut enumeratione: aut cōquēstiōe pficiē. DIS. Qñ Amplificatiōe cōcludim⁹

Amplificatiōe concludimus

MAG. Cū p cohortatiōem auditoris animū ad indignatiōes cōcitamus. Q uod quidē tredecim locis completi poterit. Maxime aut in genere iudiciali. Primus ab auctoritate sumit. Cū ostendim⁹ quantē curā ea res dijs īmortalibus fuerit: aut ex sortib⁹/ oraculis/ vaticinijs: responsis/ ostentis/ p dīgijs &c. Aut maioribus nostris: sapientissimis: senatui: & maxime quō de his reb⁹ in lege sancitū est. Secundus ad quos p tineat: quāve bona attingit/ cōmemorat. Tertius Si omnib⁹ idem concedatur: multos eiusdem audaciā futuros exemplū aperiat. Quart⁹ demonstrat si huic remissum sit multos alacriores ad maleficia futuros: qd expectatio iudicij remoratur. Quintus ceteras res consilio etiā ubi occiderint corrigi posse: hoc nisi pūdeat ne accidat/ frustra auxilia implorari ostendit. Sextus voluntario facinori haud veniam cōtribuendam imprudenti⁹ vero nonnunq; cōcedendā/ cōmemorat. Septim⁹ malefici um tetrum/ crudele/ tyrannicū vi & manu gestum: ab æquo & iure alienū ostendit. Octau⁹ nō vulgare esse maleficiū sed singulare īmanissimum: a barbaris & bestijs remotissimum pperatū: in amicos: maiores natu: mortuos. Itē in eos qui neq; alienum ledere / neq; se defendere potuerūt manifestat. Nonus cōparatiōe hoc atrocius demonstrat. Decimus quā ante rē/ & in negotio acta sunt: quāq; cōsequi soleāt: acriter & criminose exponit. Vndecimus Iniurię cōtumeliā iunctā ostendit. Duodecim⁹ est quo auditorēs: ut iniurias suas ad res nostras referāt oramus. Tredecimus est quo ea q nobis acciderint etiā inimicis nostris indigna videri.

Enumeratiōe

DIS Hęc ppulchra sūt atq; iucūda vident. Sed qñ enūeratiōe cōcludim⁹: dicas? MAG. Cū ī ordie colligim⁹ qb⁹ de reb⁹ verba fecerim⁹: a cōfirmatiōe initiū sumētes. Fit aut ut artificij suspitiōne: tediū & satietatē effugere: & memoriā reficere videamur. DIS. Conquēstiōe autem qñ in cōclusionē utemur? MAG. Cū auditoris animū ad misericordiam mouemus. Hoc aut multipliciter fieri potest. Primo. Si quibus in bonis fuerimus/ & qbus in malis nunc sim⁹/ ostendim⁹. Secundo quā nobis incōmoda futura sunt: nisi causā obtinuerimus enumeramus. Tertio. Carptim unū qdq; deploramus incōmodū. Quarto pter spem in miserijs nos demonstrabimus esse. Quinto pter merita nos in luc⁹ positos aperiemus. Sexto nos sub eor⁹ potestate quor⁹ misericordiam captabim⁹ subiiciemus. Septimo. Inopia: infirmitas: & solitudo demonstratur. Octauo nos parentū solitudine/ aut rei publicę causa: nō nostra calamitate dolere dicimus. Nono liberorum/ aut parentum: aut sepeliē

cōquēstiōe

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

di corporis sui fit cōmēdatio. Decimo disjunctio eius cum quo libēd/ sime vixerimus: deploratur. Vndecimo q̄ ab his quibus minimē cōue nit male tractamur: edocemur. Duodecimo misericordiam nostrā qua in alios usi sumus: ostendemus. Tredecimo contra fatum & nos diu in malis fuisse cōquerimur. Decimo quarto Animū nostrū fortem & patiē tem incōmodorū futurum ostēdemus. Cōmiserationē autem breuē esse necesse est. Nihil em̄ lachryma citius arefcit.

De Dispositione Capi. duodecimum MAG.

Ebus itaq; ad orationē p̄tinentib⁹: ut p̄mittit̄ inuentis: eas rite collocare op̄ereptū ē. Hoc aut̄ scd̄a p̄e oratiōis/ quā dispositio nē dixim⁹: cōpleť. DIS. Dispositio igit̄ ē oratiōis p̄s q̄ inuen ta: in certa loca digerit atq; locat. MAG. Sane definitis Ea aut̄ duplex est. Altera em̄ ab arte p̄ficiscit̄: altera autem ad temp⁹ accōmodat̄. Ea q̄ ab arte p̄fecta est: p̄tium orationis & argumentatiōis ordinē seruat: lege exordij: & singula quaq; membra ex p̄ceptiōe collocat. Quae vero ad tē pus accōmodata est: a narratione: vel firma aliqua argumētatiōe p̄ncipiū oratiōis p̄stituit. Vnde si causa nostra magnā videt̄ habere difficul tatē: ut nemo aīo p̄ncipiū audire possit: a narratiōe incipiendū ē. Si vero narratio parū p̄babilis ē ab aliqua firma argumētatiōe exordiamur. nō nunq; vero a litterarū aliquarū recitatiōe incipiemus. His aut̄ cōmutatio nibus uti non oportet: nisi causa aut res postulet.

Dispositio
scd̄a pars
orōis the
toricalis
ad temp⁹
accōmo/
data

De Elocutione Capi. tredecimum MAG.

Actenus inuentōis & dispositōis partes tractauim⁹: nūc ordo p̄ missorū expositulat: ut reliq; oratiōis p̄tes p̄curramus: quarū pri ma Elocutio est. DIS. Quid est Elocutio? MAG. Quae in uenta atq; disposita venuste exornat. Hui⁹ triplex est forma sc; Grauis quae p̄ materiē & p̄sonarū qualitate cōplectit̄ verba rara: & sn̄as aucto ritatibus innixas: graui etiā & magna cōstructione utitur. Mediocris au tē humiliora: nō tamē infima inserit. Attenuata vero usq; ad purum at q; q̄cidianū sermonē descendit: ornatū m̄: non aut̄ exq̄litū: habet & sn̄as eruditae: nō m̄ raras. vitia his p̄xima vitāda sunt. Hec aut̄ fugere poteri mus: si ad orōis elegantiā: cōpositiōnē: atq; dignitatē respexerimus.

Elocutio
tertia ora
tionis p̄s

De Elegantia Capi. decimumquartum DIS

Elegantiā quā dicis? MAG. Eam q̄ unūq; d̄q; pure & latine ef fert. Hec in latinitatē & explanationē distributa est. Latinitas aut̄ sermone: p̄latione & scriptura purā & cōgruā seruat structurā Barbarismū & soleocismū vitat. Est aut̄ soleocismus: cū verbū sequēs su periori nō accōmodat̄. Barbarismus vero cū verba vitiosa p̄feruntur. DIS. Explanationē quā intelligis? MAG. Quae verbis usitatis & p̄p̄iis aptā & dilucidā reddit orationē. Sunt aut̄ verba usitata (ne erres) ea quae quotidiana & trita doctoris cōsuetudine noscuntur. Propria ve ro ea sunt q̄ illius rei verba sunt/ aut esse possunt de qua loquimur.

Elegantia
Latinitas

Soleocis
Barbaris/
mus

ab arte

Grauis
mediocris
attenuata

explanatio

LIBRI TERTII TRACTATUS

De Compositione litterarū syllabarū & dictionū

Capitulum secundum DLS.

Cōpositio
Oratiōis.

Vid est orationis cōpositio? MAG. est lepida dictionū cōple-
xio: q̄hiatu & traiectione ptes allocutionis æqualiter distinctas
ordine & iunctura ppolitas facit. Hæc seruamus: si in cunctis se-

p litteras.

ueritatē concinnitatēq; tenem⁹. Quod qdē facile fieri potest: si litteras:
syllabas: dictiones & oratiōes cōsiderabimas. Litteras inquā: si dictio-

p syllabas

nem alterā a vocali incipientē in quā pcedens terminata est cūtabimus:
Etiā & sonora si multoties repetita/diffona est. Syllabas/si similib⁹ cō-

p dictōes

curentibus a se incipientib⁹ aut terminatis: aut altera ab ea in qua prior
syllabas cōtinuare q̄plures. similiter & longas. Dictiones autē. Cum si
militer cōcurrentes/& sibi obuiātes cūtabimus:& suauibus/sonoris: ele-
ctis/aptis/commodis/proprijs/concinnis: non nimis prolixis/suspen-
sis: sed splendentibus & significatiuis: quæ legentiū/audientium ue au-
res atq; aīos mulcere possint: utimur.

De Compositione partium orationis Ca. xvi. MAG.

N orationū vero cōpositione plura cōsideranda erunt pcepta:
quæ ab oratoribus sūmo studio obseruata dinoscuntur. Equi-
b⁹ (quoniā multa sunt) ppauca hic pandā: Et sit hoc primum:

p oratiōes
cōpositiōis
21 pcepta.

Appositum in principio: suppositum in medio: & verbum in fine orna-
tissime ponitur. ut Carthaginē: Scipio Africān⁹ deleuit. Scd⁹. Preposi-
tiones perpulchre inter adiectiuum & substantiuū inrerijciūtur. Simili-
ter relatiuum cū suo verbo per modū parenthesis. ut Ornatissimo in lo-
co laudāda est (quæ a paucis colitur) p simonia. Tertium. si r̄ genitiu⁹
ornate interponitur: ut Constantes militū animi. Quartum. Adiecti-
uum venuste pcedit substantiuū. ut optima virtus: & obliquus suum re-
ctorem. ut locorū lōginitas. Atq; adiectiuū a substantiuo nō nimīū
elongetur. Quintum. Negatiua dictio apte in calce orationis ponitur:
ut Prestantio rem te vidi neminē. Sextum. Ornatissime p gerundijs: ge-
rundijs utimur nob⁹. ut gerēdorū bellorū grā gerēdi bella veni: & nō
grā gerēdi bella veni. Septimū. Prepositio p lepidē positio addit: si exau-
gere velim⁹ noīa. ut perbeati: ppulchra. Sic suplatijs multo / facile: lōge
& q̄ aduerbiā pponimus. ut longe doctissimus. egit q̄ maximas grati-
as. q̄ etiā positiuis. ut q̄ docti. similiter perq̄. ut p q̄ doctus es. Sic &
comparatiuis multo & longe ornate pponūtur. ut longē doctior: mul-
to sapientior. Multum: paucum: modicum: paululum: tantum: quantū:
positiuo adiungenda sunt. ut Multū doctus. Non autem multo doct⁹
Octauum. Cum duo pariter se habuerint: utriq; tum dictionē/aut & cō-
iunctionē pponim⁹. ut petrus tum doctrina tum virtute clarus est. vel
petrus & doctrina & virtute clarus est. Si vero duo se non equaliter/sed
unū minus aliud maius sit: minus in primo loco ponim⁹ & ei cum ppo-
nim⁹. maius v̄o posterio locandum & ei tum dictio præponendā est. ut

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

amo petrū cum ob doctrinā eius tū ob virtutē Nonum. Ornate adiecti-
uum in substantiū neutri generis: & substantiū in gtrm mutatur, ut
Multum laudis. i. multa laus. sic & hæc aduerbia locamus. ut parum lau-
dis: id est parua laus: satis virū: id est sufficientes vires. Decimū. Vltia
supina ornate p gerundijs acti casus ponunt. ut difficile creditu: id est ad
credendū. Vndecimū. Lepide aduerbiū suplatiui gradus/positiuo addit
atq; eundē suplatiue teneri facit. ut maxime memorabile facin⁹. i. memo-
ratissimū facinus. Sic admodū & in primis positiuis adiūcta vim ferme
eandem retinēt. ut admodū memorabile facinus. In primis rarū genus
hominū &c. Duodecimū. Comparatiu⁹ pulchre p positiuo ponit. ut Ioā-
nes in me inuehitur vehementius. i. vehemēter. Multi etiam compati-
ui aut suplatiui orationi splendorē afferunt. ut neq; studiosiorē operā:
neq; vigilantiorē curam in alio facile inuenies &c. Tredecimū. Subiun-
ctiuus p indicatiuo nō inornate ponit. ut velim p volo. Decimūquar-
tum. Hæc dictio p q̃ splendide positiuis additur. ut per q̃ doctus phūs.
Decimūquintū. Frequētiua verba p primitiuis non inconueniēter
poni solent. ut Cōiecto p cōiēcio. Sedecimū: Dictio aduersariū q̃ q̃ in-
dicatiuo iuncta oratōem multū exornat. ut q̃ q̃ te ante hac diligebam:
nunc tamē ob singularem virtutē vehemēter admiror. Decimūsepti-
mum. Non solum/non modo/ apte locantur si verumetiam: sed etiam
verumquoq; sequantur. ut non modo doctus es: verumetiam honest⁹.
Similiter tam & q̃ sibi respondent. ut tam clara mihi patria est q̃ tibi
vita iocunda. Decimūoctauum. Oratio infinitiua perornate p indi-
catiua vel etiā subiunctiua ponitur. ut volo te ad me scribere: id est volo
ut ad me scribas. scio te legere: & non/ scio q̃ tu leges. Nam q̃ & ut ora-
tionem incultam reddunt. Futurum infinitiui verbi passiui ornate po-
nitur pro p̃senti eiusdem. ut lectum iri pro legi. Decimūnonum. Prepo-
sitio quæ nomini adiungitur pulchrius verbo additur. ut adeo te/ orna-
tius dicitur/ q̃ eo ad te. Vigestimū. Perinde ornatissime postulat post se
ac vel atq;: vel ac si: & valet totum idem quod tanq̃. ut Che rea pinde
ac foret eunuchus. Camillus perinde atq; omnīū sapientissimus. Sic &
tantisper ornate dum post se recipit. ut Tantisper meum dici te volo dū
quod te dignum est/ facias. Similiter atq; pro q̃ lepidè ponitur. ut aliū
feci atq; tu intelligis. Vigesimumprimum. per venustam orationē red-
dit si inter gerundijs acti casus pponatur: & verbiū indicatiui imperfecti
tempis sequatur. ut inter cōnandū loquebar hæc. Et gerundia in do: cu;
vel sine prepositione ornate ponuntur. ut in audiendo promptus: Con-
sulendo peritus. Vigesimumsecundum. Non illepede negatio positiuo
adiungitur ad contrarij positiui significationem designandam. ut haud
improbis: id est probus. Vigesimumtertium. Ablatiui absoluti perue-
nistam reddunt orationem: maxime dum tempus significare volueri-
mus. ut Octauiano regnante pax fuit. Scipione consule poeni deuicti
sunt &c. Vigesimumquartum. Pronomina possessiua ornate sequuntur
genitiui. ut mea causa sit & aliorum. Vigesimūquintum. ornatissime

Impatiuis subiunctiua verba iunguntur. ut Cura ut vir sis. Labora ut excellas. Vigessimū sextum: dum patriā aut genus alicui⁹ designare placuerit nomē gentile: aut patrium effingimus. ut atheniensis sum: & non de Athenis. Grecus sum: non de grecia. Vigessimū septimū: puenuste dictio eadem repetitur. ut etiam atq; etiā iterum atq; iter &c. Vigessimū octauum dictio negatiua ornatissime in fine ponitur: similr superatiuus. ut doctiorē te vidi neminē. de suplatiuo. ut ceterorū te iudico prudentissimū. Vigessimū nonū. puenuste participia acti & ablatiui casus loco infinitiuorū suorum ponuntur. ut inuentum tibi curabo: & adductum Pamphilū. Priusq; incipias cōsulto &c. Item Infinitiuus ppterito imperfecto poni. repetitur. ut mordere p mordebam. Trigessimū Præpositio postponit suo casui. ut vestro ab ouili: pponit etiam genio. ut de Ciceronis eloquentia. Item. Is ea id: semp antecedere debet. ut Is quē admittor doctus est &c. Hæc & plura alia sunt cōpositiōis pcepta: quæ singula psequi: longiorē requirerent tractatū. Hæc in plenti sufficiant. Ad dignitatem stilum vertamus.

De Dignitate orationis & verborū exornationibus Ca. xvij. DIS.

dignitas
Oratiōis

Colores
verborū

cōuersiōe.

Cōplexio
ne

Cōdupli-
catione

Gradatōe

Vid dicis orationis dignitatem? MAG. Illud qd orationē ornata: & verborū & sententiāz decore distincta reddit. Primum itaq; libet de verborū exornationibus differere: quarū prima ē: quæ in verbi iteratione cōsistit. ea in octo ptes distributa est. Prima ē Repetitio: quæ verbū in principio positum iterat: ut Quis helenā rapuit? quis igne ferroq; Troiam deleuit? Alexander pfecto qui paris dicitur. Secunda Conuersio q̄ verbum sine locatum repetit. ut Italiam Hannibal armis vicit: ingenio vicit: dolo vicit. Tertia Complexio quæ principio & sine verbum iterat. ut Quis Carthaginē deleuit. populus romanus: Quis Numantiā quertit? popul⁹ Romanus &c. Quarta. Transductio q̄ eandem dictionem vage collocat. ut Qui nihil habet in vita iucundius vita: is cum virtute vitam non potest ducere. Quinta Conduplicatio: quæ est unius aut plurium iteratio: cum ratione amplificatiōis. ut virtutem Scipionis: virtutem & huius vrbis gloriam cōmemorat. Sexta Cōmutatio. ut cum duæ diuersę sententię ita efferuntur: ut a priori posterior contrariā priori profiscatur. ut esse oportet: ut viuas: non viuere ut edas. Septima. quæ non ante ad consequens verbum descendit: q̄ ad superius reuersum est. ut Si hostibus quodlibet licet: & quod licet possumus: & quod possunt audet: & quod audent faciunt: nihil laudis aut glorię nostris ciuibz relictum est. Octaua. Subiectio. ut cum quid aduersus hō sum nos: aduersariosq; nostros dici potest: querimus: & quod dici oportet sic subiicimus. ut eum ne tu hominem esse putas qui: si esset nūq; sic hominis vitam insectaretur.

verbū ite-
ratur octu-
pliciter
Repetitiō

Transducti-
one

Cōmutati-
ōis

Subiectio
96

De alijs verborum exornationibus quibus non

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

eadem verba sed verborum vis effertur

Capitulum decimumoctauum MAG.

Reterdictas alię sunt verborum exornationes: quibus non verba sed verborū vis effertur: & verbum p verbo ponit. DIS.

Quę sunt? MAG. Septem sunt: quarum. Prima. agnomina-

tio dicitur. quę dissimilibus verbis similia verba accommodat. ut dilige-

agnomia
tio

re oportet quę velis diligere. Secunda interpretatio/quę iterat: sed non

verbum reintegrat. ut Menia radicitus deficit: muros solo equauit: pa-

Noiatio

rietes huius vrbis funditus evertit. Tertia Nominatio. Quę minus

idoneo verbo nominat / id cuius nominis non recordatur. ut Mugire:

hinire: vagire. Quarta. Pronominatio/quę cognomine quodam ex-

Denoiatō

traneo dicit: qđ suo nomine appellare nō licet. ut Si quis graccos aphri-

cani nepotes noiēt. Quinta Denoiatio q̄ a rebus propinquis & fini-

timis trahit orationis originem qua potest intelligi res non suo nomi-

ne appellata. ut pro libero vinum: pro cerere frugem. Sexta. Abusio q̄

pro certo & propinquo simili utitur. ut pro orare / obsecrare / supplica-

Trālatō

re. Septima. Translatio: cum verbum transfertur ad rem ex alia re: qđ

similitudine recte videbitur posse fieri. ut urbem subito extinxit: quoti-

dianis nuptijs delectatur.

De Exornationibus verborū simplicioribus

Capitulum decimūnonum MAG.

Vnt præterea alię verborum exornationes magis simplices: & si

ne sententiarum admixtione. DIS. Et has enūmera. MAG.

Prima. Articulus est qua singula verba cesa oratione distinguit.

Articulus
similiter ca-
dens

ut Armis / cruore / cadaueribus: & luctu omnia complentur. Secunda

Similiter cadens: quę similibus casibus orationē dissimiliū interposi-

similiter de-
sinens

tionē exornat. ut virtutem iugiter explorantem: & assiduīs curis extol-

lentem laudas. Tertia. Similiter desinens quę verborum exitus simi-

les dissimili medio habet. ut viuīs gloriose: delinquis ambitiose. Quar-

ta. Correctio quę tollit quod dictū est: & pro eo quod magis idoneū

videtur reponit. ut nisi hæc fecisset: imo excogitasset: nullam suspitōem

incidisset. Quinta. Distinctio quę diuersa diuerso verbo concludit. ut

Distinctio

Populus romanus Numantiā deleuit: Carthaginem evertit: Corinthū

Cōiunctio

disfecit. Sexta. Coniunctio. quę interpositione verbi superiores par-

tes complectitur & inferiores. ut forme dignitas: & morbo deflorescit:

Adiunctio
dissolut

& vetustate. Septima Adiunctio quę aut principio: aut sine verbum col-

locat. ut deflorescit forme dignitas: aut morbo: aut vetustate. Octaua

Circūitio

Dissolutio quę cōiunctioib⁹ verborū e medio sublati / separati p̄tib⁹

effert. ut Clamorib⁹: ululab⁹: edes resonabāt. Nona. Circūitio q̄ rē sim-

plicē assūptā circūseribit elocutōe. ut scipiōis. xi. calhagis opes p̄fregit

Trāsgres.

Decima. Trāsgressio q̄ v̄borū ordinē perturbat. ut instabil i istis plurimū

Suplatio forma valuit: & fecisse tuum meo pro animo. Vndecima. Superlatio q̄ augendi minuendiue causa superat veritatem. ut Sermo melle dulcior.
Intellectō Duodecima. Intellectio cū res tota de pua parte/aut de toto pars cognoscitur. ut Num illæ te tibiæ nuptiales a scelere arcebant? & ostentas mihi diuitias tuas: cum annulum tantū ostentas. Tredecima. Permutatio: quæ aliud verbis: aliud sententiā demonstrat. ut lupus est in fabula.

De reliquis verborū exornationibus sententijs admixtis. Capitulum vicesimum. **DIS:**

Rōcihatō Vnt ne alię verborū exornationes? **MAG.** Sūt. **DIS.** quę **MAG.** Prima est Ratiocinatio: cum ipsi a nobis rationē exposcimus. ut In re militari & medica itidem res se habet. Quo enim dux & medicus antiquior/eo melior creditur: usum enim & consuetudine qui vī
Sētentia storiā & salutem parere consueverunt/optimē norunt. Secunda Sententiā: quæ quid sit vel esse oporteat in vita: expositione sola/vel ratiōe
Cōtrariū & probatione ostendit. ut Domat omnia virtus. Tercio Contrarium: quæ alterę ex contrarijs facile cōfirmat. ut Qui non suis hostibus quo
Membrū modo alienis consulet: Quarta Membrū: quæ res breuiter absoluitur/ sine sententiæ profecione: dum alio membro orationis excipitur. ut.
Cōplexio Tuis dolor/aliens ludibrio/tibi ipsi dedecori eras. Quinta Cōplexio quę per iocūd & continuatio appellatur. & hæc Sententię: Cōtrario &
Compar Conclusioni tantū conuenit. Sexta Compar: quæ mēbra habet pari saltem quantitate syllabarū. ut Audacia Alexandro gloriā cōparauit. Sa
Exclāatio pientia Platoni laudē vendicauit. Septima Exclamatio: quę res atq; psonarū commemorationē faciens in significationē doloris prorumpit. ut Si parietes nostri loqui possent: vel reddere viuas voces: patres nostros intueremur: dicerent urbem pclarā nos oppssam & subiectā reddidisse.
Contentō Octaua Contentio: quæ contrarijs sententijs orationē conficit. ut Viri & litterarū studia difficiles aditus/exitus vero facillimos afferunt. No
occupatō na Occupatio: cum dicimus nos pterire aut non scire id qd maxime dicimus. Et hac quidē utemur: cum res plana fieri non potest: vel ad nos non pertinet: vel dum longam rem effugere volum⁹. ut Non dicam te urbis nostrę hostem: omnes bonos insectari: & qd ad te non attinet pter
pmissio teribo: templū te religionis & urbis huius caput euertisse. Decima Permissio: quę est cum dicendo aliquā rem toti alicuius voluntati condonare videmur. ut Cum pter animā nihil mihi relictū sit: vos ea uti libet
Dubitatō utamini Vndecima Dubitatio: cum querere videtur orator qd potius aut potissimū dicat: ut Quem temonibus tuis appellem/nescio. Duo
Definitio decima Definitio: quę proprias alicuius complectitur potestates. ut Ira
transitio. est motus animi ad exercenda peccata. Tredecima. Transitio: q̄ cum breuiter ostendit quid dictū sit: paucis etiā qd sequitur demonstrat. ut Me am in Cēsa rem fidem cognoscitis: nunc eius in me pfidiā accipite. De
Expeditō cima quarta Expeditio: quę rationibus pluribus enumeratis: quib⁹ ali qua res fieri vel non fieri poterit: ceteræ tolluntur & una relinquitur.

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

ut Si nec ab uxore / quæ amore & pietate p̄pedita erat: nec a nepote / qui in bello interfectus: domi a crudelissimo liberto mors illata est. **Decia** **Prædisio**
 quina: cum scilicet dictis aliquibus / quod conceptum est in animo au-
 dientium relinquitur. ut tu hæc audes dicere: quæ nuper alienæ domui
 non ausim dicere. Et tantum de verborum exornationibus. Ad senten-
 tiarum colores nos conuertamus.

De Sententiarum coloribus. Cap. xxi. DIS.

Vi aut quot sunt Sententiarum colores? **MAG.** multi. **Prim**
 est Distributio: cum res & personæ & negocia certa dispartuntur. **Distribu-**
 ut Quibus rei publicæ honor curæ est: præmia virtuti / penas scelerib⁹ **tio**
 rependite. Secundus Licentia: cum apud eos quos vereri debemus ali- **Licentia**
 quid audacius proferim⁹. ut Quod omnibus ludibrio estis: non ab re
 censeo equissimi patres. ceteræ ne quæ tum offendim⁹ statim subiungim⁹
 Hic sapientiã vestrã inquirō. Tertius diminutio: cū aliqd inesse nobis **diminutio**
 naturæ / fortunæ uel industriæ ratione leuam⁹. ut Cū summa vigilãtia for-
 tune cōmoda animicq; bona a parētib⁹ mihi & natura cōdonata: cōse-
 qui & tueri studuerim mediocriter / ex his ne nimium dixerim / cōsecutus
 sum. Quartus Descriptio: quæ rer⁹ cōsequentiū p̄spiciat & lucida cū gra- **descriptio**
 uitate cōtinet expositionē. ut Ni istū Iudices capitis reū damnabitis: ut
 fera truculenta vos ciues ut timeo vastabit: quare iudices saluti omniū
 & honori nostro cōsultite. Quintus Diuisio: quæ rem semouens ab re **Diuisio**
 utrāq; absoluit subiecta ratione. ut Duæ sunt res q̄ possunt homines ad
 turpe cōpendiū cōmouere: inopia aut avaritia. Te auarū in fraterna di-
 uisione cognoram⁹ inopem atq; egentē nunc videm⁹. Sextus Frequen⁹ **frequen-**
 ratio: cum res in tota causa dispersæ in unū locū cōgunt⁹ q̄ grauior acri- **tato**
 or & crimiñosior oratio sit. ut Hunc iudices liberare cupitis: improbus
 enim petulans / impius / superbus & intolerabilis est. Septimus Expositio: **Expositio**
 cum in eodem loco manemus & aliud & aliud dicere videmur: ean- **tio**
 dem tamen rem aut de eadem re cōmemorando pronuntiando vel trac-
 tando dicimus: pro eadem re propositionē / rationē / comprobationem /
 contrarium / simile ac conclusionem afferentes. Octauus Cōmoratio: cū **Cōmoratio**
 in eodem loco firmissimo quo tota res continetur imoratur diutius: **tio**
 & in eundem locum redimus sepius. & eo uti maxime conuenit: quoni-
 am boni oratoris propriū est. Nonius Similitudo: quæ traducit ad rem **similitudo**
 quāpiam: aliquid ex re dispari simile. ut hirundines æstiuo tēpore p̄sto
 sunt: frigore pulsæ redeunt: ita falsi amici sereno tēpore fortunæ adueni-
 unt: & cum hyemē infortunij viderint omnes recedunt. Decimus. Ex- **exemplū**
 emplum: & est alicuius facti vel dicti cum certi auctoris nomine propo-
 sitio. Et eisdē modis qbus similitudo sumitur. Vndecimus Imago: & Imago,
 est formæ cū forma quadā similitudine collatio laudis vel vituperati-
 onis causa facta. ut Ibat in prelium corpore thauri validissimi: & impe-
 tu leonis. Itē. Tanq; fera ursa & imanis draco serpit per forum. Duode- **Effectio:**
 cimus Effectio: cum facies corporis verbis describitur: ut Erecta frōtē:

TRACTATVS

Notatio ludibundis oculis: adurcis naribus: sparso ore gestit. Tredecimus. No-
ratio. Cum alicuius natura certis describitur signis. ut cum gloriosi cu-
Sermocinatio iusdam militis iactantia comemorat. Decimusquartus. Sermocinatio
cū alicuius psonę sermo cum ratione dignitatis attribuitur: quo senes
parci & gravitate: ioco & ludo: iuvenes comemorant. Decimusquintus
Cōfirmatio Cum aliqua quæ non adest psona vel res muta & informis vel eloquēs
& habens formā introducitur. ut si Scipio reuiviscat diceret: ego vrbī
pacem peperī: vos bella cōcitastis. Decimussextus. Demonstratio. Cum Demon-
res ita verbis exprimit: ut gerī negociū & res ante oculos efferri videat stratio
ut Tela emittunt: gladijs cominus certant. Decimusseptim⁹. Breuitas.
Cū res necessarijs tantū verbis expedite dicitur: & adhibenda est sepe cū
Significatio tempus non finit comemorari. Decimusoctauus. Significatio: quæ pl⁹ in
suspitione reliquit qm̄ positū est in oratione. ut quiesce tu cui⁹ pater cu
bīto se emungere solebat. Item multi iacent graci. Decimusnonus. Cō
tentio qua cōtraria referunt in genere. ut vos hui⁹ incōmodis lugetis:
Ille republicę calamitate leratur. Hi sunt colores: quibus (& si nō oib⁹
saltē aliquib⁹) uti debet orator p necessitate causę. In his em̄ tanq̃ i or-
namentis: elocutionis nostre suauitas & gravitas plurimū cōsistit: nūc
autē ad extremas oratiōis ptes sermo noster accommodabit: quæ non ora-
tionē ipsam: sed aliquod ei extrinsecū: id ē nunciacionē & ordinē respi-
ciunt. Et primum de pnunciacione postremo de memoria dicem⁹.

De Pronunciatione penultima parte orationis rhetoricalis. Capitulum. xxij. DIS.

Pronuncia-
 tio quar-
 ta oratio-
 nis p^a
 oris gest^o
 expressio
 Videst pronuntiatio? **MAG.** Est verborum digna platio res-
 bus & sensibus: moderatione vocis/vult^o: & corporis accomo-
 data: nihil turbide/barbareq; proferens: syllabarum mensura &
 eorum legitimo accentu seruato. **DIS.** Possunt ne huius dari pcepta:
 quibus vitia contraria euitantur? **MAG.** Possunt, unde in primis ma-
 xime oris nostri vitia emendanda sunt. **DIS.** Quo pacto? **MAG.**
 ut lingua & ore magis/q; labijs & detibus loquamur: apta & leui labio-
 rum motu: non profusilis/distentis/proiectisq; rictib^{us} vel inflatis & fre-
 dentibus faucibus. Nec hianti vel anhelante spiritu: nec immanitate
 vocis: aut tortura labiorum cum sibilo & stridore dentiũ. Labia etiã
 lambere: aut mordere pueriles ineptię sunt. Supino nimis aut eleuato
 vultu vel defixis in terram oculis: Nec inclinata ceruice & dimissis su-
 percilijs/ pronuntiandum est. Eradenda autem prout sermo depo-
 scit verecundia & emasculanda frons est. Sic enim vox & gestus sue sem-
 per causę conuenire videbuntur. Ipsa quoq; oratio a pronunciantes san-
 guinem & vitam accipere comprobatur. Cũ itaq; Oratiõẽ inuentã
 atque (ut præmisimus) ornata pronuciare voluerimus: principio
 depressa voce; quæ tamen possit audiri: dicemus; ne ledantur arteriæ/si

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

antequam vox bene permulsa est acri clamore complentur. Conueniet autem in progressu longis interuallis uti. his enim spiritus & vox recreatur. Paulatim autem & sensim spiritum animumq; intendere debemus. Deinde in narratione vocem eleuabim⁹ mediocriter: in diuisione augemus/continuum clamorem obmittentes. Aliquando tamen cōmutatiōes gratæ auditori sunt & vocem conseruant. Vitare etiā oportet voces acutas: & exclamations nimis attenuatas. In clamore etiam ea vox vitanda est: quæ illiberale quiddā habeat: & ad muliebris potius vocis orationem q̄ ad virilem dignitatem dicendo accommodata sit. Cum vero sermo in dignitate est: plenis faucib⁹ sedatissima & depressissima voce uti conueniet. Si autem in demonstratiōe sermo est: voce paululum attenuata: crebris interuallis & diuisionibus uti oportebit: ut ipsa pronuntiatione eas quas demonstramus res inferere animo auditoris videamur. Cum autem in narratione fuerit sermo: vocum varietate opus est in quo quodq; gestum sit: ita narrari videatur: factum celeriuscule dicimus. Deinde modo acriter/tunc celeriter/mœste/hilariter ī omnesq; partes nos cōmutabimus: si qua inciderint in narratione dicta/rogata/vel responsa diligenter animaduertamus: ut omnium psonarum sensus atque animos exprimamus. Sin erit sermo in iocatione: leuiter/tremebunda voce/cum parua significatione risus: sine ulla suspitione nimis cachinacionis nobis agendum est. Cum autem contēdere oportebit: vocem iungere & torquere sonum: & celeriter clamore verba conficere nos debet: ut vim quandam orationis vociferatio habere possit. In clamatōnibus autem clarissima voce & longo spacio utemur. In cohortatione voce attenuatissima: leui sono/& æq̄bili & cōmutationibus crebris utendum est. In conuāstione voce depressa/inclinata sono/crebro spacio/longo interuallo/magnis pronuntiationibus oratio pronuntianda est. Non autē tantum oris vitia sed & corporis q̄q; æuitanda sunt. DIS. Et quæ sunt istec? MAG. Seruandus est in vultu pudor & acrimonia & in gestu venustas: ne aut histriones aut viles oparij esse videamur. Cum igitur sermo in dignitate est: stans in vestigio leui/dextre motu loqui oportebit hilaritate/tristitia/mediocritate & grauitate vultus ad sermonis sententias accommodata. Si autē in demonstratione sermo erit: paululum corpus a ceruice demittamus. Si in narratione: vultus quandam significare decebit hilaritatem. Si vero contendimus: brachio celerimobili vultu/acri aspectu utemur. Item applausione pedis dextri: p̄iectione brachij acri & defixo aspectu uti oportebit. In quæstione scēmi neo plangore & conturbato vultu. In cohortatione: tardiori oratiōe & miserabili & humili gestu utendum est. Hæc autem quantum in animo auditoris efficiant: luce clarius patet: nec ab euangelisantibus neglecturi danda sunt: si diui Augustini institutiones/ quas in quarto de doctrina christiana tradidit libro: sequi fas est: q̄ illic clarius inspicitur. DIS

Corporis
gestus ex
pressio:

augustin⁹

Et ego quidem facile dictis tuis assentio. sed ne in his diutius imoratus reliqua silentio trans eas/ad memorię p̄cepta sermoem vertas.

De memoria Capi. vicesimū tertium MAG.

Memoria

Emorię nunc ordo p̄cepta ministrat. Quā quidē cōstat esse naturale: sed arte adiuuari posse nō dubiū est. Hęc autē ars breuibus p̄ceptis: sed magna exercitacione format.

memoria /

mur loco

Ordine

Imagines

Exemplū

memorię

localis

DIS. P̄cepta tradas: exercitacionē ego adiciā? MAG. Memorari volēs: locos: imagines: earundē ordinē: dispositiōem atq; collationē habeat: necesse est. Loca quidē quibus id cui⁹ reminisci voluerit veluti chartę inscribat. Imagines & earundem dispositiōnē & collationē/quibus ceu litteris scribat. Ordinē vero: ut quod primū: posteriusve pronūciare voluerit / distinctim inueniat. DIS. Vnde autē & quales assumendi sunt loci & imagines? MAG. Omni confusione huius rei postergata: locum. imagines: atq; earundem ordinē inconfusum litteris viginti complectamur / seruato earundem ordine naturali. ut A b c d e f g h &c. Harū quaelibet: quinq; contineat dictiōnes scđm numerū & ordinē vocalium quę sūt: A: e: i: o: u. In prima syllaba/ si dictio a consonāte incipiat: aut in secunda syllaba/ si a vocali initium sumat: in his tanq; in locis singulę imagines a singulis syllabis incipientes conquiscent. Imagines autē sunt quę per has dictiōnes significātur. In quibuldā vero litteris assumuntur nōnulla nomina vulgaria: eo q; latine ab his litteris incipiēt (& insignes) alias quas imagines significantia facile reperiri non possent. Accipit similiter quistos pro cūstos. Quas omēs cū ordine quo posite sunt memorię cōmendauerimus: ea quorum reminisci placuerit hoc pacto inscribamus ut earum comparationes cum proprietate imaginis cui inscribenda sunt cōsideremus. veluti si regulas iuris in sexto decretaliū ordine quo posite sunt recitare quis voluerit: imaginibus eas inscribat eo mō. Primā quę est beneficiū ecclesiasticū sine institutione canonica non pōt obtineri: primę imaginī assignabimus. Considerātes aliquē abbatē nobis notum non canonice institutū &c. Secundam quę est Possessor malefidei ullo tempore non p̄scribit secūde imaginī inferemus: imaginādo caprum: quē cū lupus de spelunca sua exire iuberet: obiecit possessionē. Respondit aper: possessorem male fidei &c. Parī modo sequentes: sequentibus inscribamus imaginibus. Multo autem p̄ hac recōsequenda adiumento nobis erit: si humanarum rerum experientias: & naturas nouerimus. Sic em̄ facile nobis comparationes occurrere possunt/ q; p contrariū sumendę sunt. Oportet em̄ nō tantū firma verū etiam celeri comprehensione res naturasq; p̄cipere: ut & eorū quę a nobis inuēta sunt & q; ab aduersario in agendo cōrectata sunt/ reminisci possimus. Alia de cōfortatiōe memorię naturalis in tractatu nostro speciali lat⁹ videri p̄nt. Te autē assiduo exercitio: iugi labore: & vigilantī studio: his intentum esse oportet/ si fructum consequi volueris. vale & quę alia ex me volueris/ p̄tere.

Imagib⁹

SECVNDVS DE CONDENDIS EPISTOLIS

	1	2	3	4	5	
	A	Abbas.	Aper.	Apis.	Astrolog.	Agnus?
		Abbas		Guggkengauch		Officialis. 70
		Aper		Hartmannus.		Ortographus
A		Apis	5	Helias		Ortulanus
		Astrologus		Hypocrita	40	Papa.
		Agnus		Hostiarius		Pedagogus
		Balneator		Huffs		Pictor 75
		Begutta		Ianitor.		Poeta
B		Binder.	10	Iesus		Pugillator
		Bombardus		Institor	45	Quadriga
		Buccinator.		Iob.		Questor.
		Cardinalis		Iudas:		Quiscularius 80
		Cæsar		kantengiesser:		Quodlibetarius.
C		Chirurgicus	15	kegler		Quustos.
		Cocus		kurszner	50	Raptor.
		Cursor		koler		Regina.
		Dapifer		kupferschmid		Ribaldus: 85
		Dæmon		Lapicida		Rotarius.
D		Dimicator	20	Legatus		Rusticus.
		Doctor		Lictor.	55	Sacerdos:
		Dux		Lotrix:		Serpens
		Edax		Lusor.		Simeon 90
		Elephas		Macellarius		Socrates
		Episcopus	55	Medicus		Sutor
		Exorcista.		Miles	60	Tabernarius
		Equus		Molendinarius		Testator
		Faber		Musicus		Tyrannus. 95
		Fenisea ein meder		Nauta.		Tornator
F		Figulus	30	Necromanticus		Tutor.
		Fossator.		Nisifer.	65	Vates
		Furnarius		Notarius.		Venator
		Gardianus		Nummularius		Vigil
G		Geometer		Orator.		Vogler 100
		Gigas.	35	Obstetrix.		Vulpes
		Gouggkler				

Exemplū
memoriæ
Localis

Libri Tertij Tractatus Secundus De Episto lis condendis. Capitulum primū De Epi stolarum diuisione. Discipulus.

Est ut de condendis scribendisue Epistolis formā tradas
MAG. Faciam ac lubens. Sed pręmonuisse oportet epistolā Epistolę
quasdā esse diuinas: quasdā vērō humanas. Diuinas qđem vocor in q / diuinę

LIBRI TERTII TRACTATVS

bus fidei myſteria/religionū cerimonias/dei cultū/moratq; virtutū ſe-
minaria exprimunt:& vitiorū radicesuellunt. uti eſt videte in epiſt ſā-
ctoꝝ Pauli Hieronymi Auguſtini Cipriani Bernardi & Senecæ phi. mo-
raliſſimi:atq; alioꝝ pluriū huius ordinis hoīm. Humanæ ꝑo qdam
Grauis: Conſolatoria: Amatoria: Cōmendatoria aut Hortatoria eſt.

Ep̃le
humanæ
Grauis
Conſola-
toria
amatoria

DIS. Graue quā dicis? MAG. Eā ipſam q̃ ardua difficilia atq; noua
q̃tidie accidētia trinet, utputa q̃ belli aut pacis tēpore e caſtris ad urbem
aut ecōuerſo. Cōſolatoria qua amicorū morē/calamitatē aduerſæ ue for-
tunæ verbis cōſolatorijs demulcem⁹. Cōmendatoria qua amicū aut fa-
miliarē/norū vel ignotū alteri cōmendam⁹. Amatoria q̃ verbis petulā-
tibus amorē alterius in nos cōcitam⁹. Hortatoria qua de rebus noſtris
utputa agris/pecorib⁹ aut frumētis ſcribim⁹: aut filios noſtros/ſodales
diſcipulos ac ceteros ad mores/ſtudiū/ad laudē cohortamur. Præ hæc
autē multa alia ſunt epiſtolarū genera a Mario Phileſo eloquentia præ-
clara: ad octogenerium uſq; numerum digeſta.

mari⁹ phi-
leſus

De partibus Epistolæ. Capitulum secundum. DIS.

p̃tes ep̃le

X quot aut quibus partibus epiſtola conficitur? MAG. Ex
quinque: quę ſunt Salutatio. Exordium. Narratio. Cōcluſio & Sup̃-
ſcriptio. Salutatiōe q̃dem epiſtola cōſtat: ut anim⁹ eius ad quē ſcribim⁹
p̃paretur ad p̃cipienda ea q̃ deſideramus. Exordio ſimilit̃. Ecut cauſam
ad ſcribendū mouentē explicem⁹. Hoc autē qa etiā in narratiōe fieri po-
teſt: non in omnibus epiſtolis exordia ponim⁹: niſi magna q̃dam nego-
ciā tractare aut tractanda velimus. Narratiōē vero epiſtola om̃is con-
tinet: qua oſtendim⁹ quid ab alijs fieri volumus: aut qd factū ſit demon-
ſtram⁹. Concluſionē autē ut de loco & tēpore datę epiſtolę certior fiat
recipiens. Supraſcriptionē ꝑo/ut & is qui deſert cui p̃ſentare debeat: &
is ad quem deſertur: an ne aperire liceat cognoscat.

De Salutatione. Capitulum tertium. DIS.

Forma ſa-
lutatiōis

E Salutatione p̃ficienda primū dicas. MAG. Salutatiōes varię
a varijs ponūt. Sed ſi eā ex arte ſtruere libeat. Primū nomen tuū
Deinde nomē dignitatis aut officiij tui in nominatiōe caſu. Tertio nomē
eius ad quē. & demū nomen officiij aut dignitatis eiufdem in datiuo ca-
ſu ponas cū additiōe clauſulę: Salutē p̃limā dicit. ut Gregorius Reiſch
artiū Magiſter Friderico Epiſcopo Auguſten. S. P. D. Aſſentationis ve-
ro cauſa aliud inoleuit: ut ſcilicet inferiores ſcribentes ſupiorib⁹ nomi-
na ſua poſtpōnāt: nec ſalutē ſed ſubiectiōē: aut famulandī p̃mptitudi-
nem loco ſalutis ponant. ut reuerendiſſimo in chriſto patri ac dño/do-
mino Friderico Auguſten preſulī: Gregorius Reiſch artiū Magiſter ad
quos m̃adata ſe ſponder. p̃mptiſſimū. Id autē doctiorum aures nedum
faſtidiunt: ſed etiam abhorrent vehementer.

De Exordio. Capitulum quartum. MAG.

Exordium

Xordio autem (ſi res expoſtulat) p̃miſſa ſalutatione utimur: in
quo eum ad quem ſcribimus attentum: docilē & beniuolū fac-

SECVNDVS DE CONDENDIS EPISTOLIS

re curāus: ut quę scribim⁹ legat & admittat. Quibus autē partibus aut unde efficiatur in superioribus digestum est. DIS. Verum quidē: sed de Narratione quid dicis?

De Narratione. Capitulum quintum. MAG

Reparato eius ad quę scribimus animo: si quid ab eo fieri volumus: aut nos/altiosue foecisse iudicare libeat: secundum epistolę genus & naturā subiungemus: ut si sit epistola grauis: de bello pace aut reipublicę statu &c. facimus mentionē. Ita & in alijs secundum ea quę in primo capite huius dicta sunt: faciendum pariformiter. Omniū autē dictarę exempla probatissima sunt apud Gasparinū Pergamansem: Mariū Philesum: & eloquentię patrē Marcū Tulliū Ciceronē: quibus te daturę operā velim q̄ maximā. Nihil enim in scribendo tam clarū aut promptū facit: q̄ diligenter legisse eos qui bene limate terseq̄ scripserūt. Ab alijs vero ut a labeatq̄ pernicię ingennū fugiendum est.

De Conclusionē/Capitulum sextum. MAG.

Arrationē (quę ut diximus: petitionē complectitur) sequitur Cōclusi terminus & conclusio epistolę: quę tribus cōstare debet: persona: loco & tempore. DIS. Quomodo p̄sona? MAG. ut si uni scribimus: dicam⁹ vale. si pluribus: valete. & me commendatum suscipe v⁹ suscipite. Sis fœlix nostriq̄ memor. Vale diuq̄ viuas. Da operam ut valeas. Vale & me ama. Vale militię decus: litterarum ornamentum. & sic de similibus. DIS. Qualiter epistola loco cōcluditur? MAG. a loco hoc modo. Vt dicatur: Datum vel Datę: Raptum vel Raptę: vel Raptim Romę aut Friburgi vel Argentinę & cetera. DIS. Tempore a tempore autem quomodo concludis? MAG. Vt diem/menses anni in q̄ scribimus ponamus. ut vicesima Nouembris: Anni Millefimi q̄ngentesimi secundi: aut decimoquarto Kalendis Marcias: Quarto idus Aprilis. pridie nonas Septembris. DIS. Vnde ista assumis vocabula? MAG. Ab antiqua Romanorę obseruatione. Latini namq̄ quemlibet mensem in Kalendas: Nonas: & Idus diuidunt. Prima enim die cuiuslibet mensis/pontifex minor conuocatā plebe/quot dies a Kalēdis ad Nonas superessent p̄nunciabat. Vnde hęc dies hoc nomen Kalendę a καλende gręco vocabulo accepit. Valet enim idem quod voco. Dies autē ultima mensis/pręcedentis pridie Kalendas: quasi primo die ante Kalendas: qui vero ante hunc/tertiō Kalendas dicitur: q̄ sit tertius a Kalendis. & sic de alijs diebus ordine retrogrado ascendendo donec ad idus deuentum fuerit. Dicitur autem Idus ab iduo: quod est diuidio. quia is dies mensē diuidat. Dies autem hunc sequens in ascensu/non secūdo id⁹ sed pridie Idus dicitur. Sequens tertio Idus. & sic de alijs donec ad nonas progressum sit. Nonę autem dictę sunt: q̄a ab eo die ad Idus semper nouem dies sunt. Alias rationes illorum nominum consulto libuit p̄terire. DIS. Quot autē Nonas Id⁹ aut Kalendas singuli menses hñt?

Narratio

persona

Mensis diuisio.

kalende

pridie kal

Idus,

die id⁹
Nonę

MAG. Ianuarius: Februarius: Aprilis: Iunius: Augustus. Septēber
 Nouember & December quattuor habent nonas. Martius: Maius: Iu-
 lius & October sex nonas habent. Singuli autē octo Idus tenent. Ianua-
 rius decimaquarta die Decēbris kalendas suas finit. Februarius decima
 quarta Ianuarij. Martius. xiiij. Februarij. Aprilis. xvi. Marcij. Maius de-
 cimaquarta Aprilis. Iunius decimasexta Maj. Iulius. xiiij. Iunij. Augus-
 tus. xvi. Iulij. September. xiiij. Augusti. October decimaquarta Septēbris
 Nouember. xvi. Octobris. Decēber. xiiij. Nouēbris. Sic patet q̄ in Fe-
 bruario post idus dicim⁹: decimosexto kalendas Marcij: qd quidē vērē
 est in anno cōmuni: in anno ꝑo bisextili/ quia tunc Februari⁹ habet vi-
 gintinouē dies post idus dicim⁹ decimosextimo kalendas Marcias. Vt
 autē ea quæ dixim⁹ dilucide intelligas: sit Marcius nobis exēplo. In cu-
 ius/ si prima die litteras dederis: scribas kalendas Marcij. Si secūdo: sex/
 to nonas. si tertio: quinto nonas. si quarto: quarto nonas. si quinta: tertio
 nonas. si sexta: pridie nonas. si septima: nonas marcij scribas. Si octaua
 octauo idus marcij. si nona: septimo idus marcij. si decia: sexto idus &c.
 Si undecima: quinto idus. si duodecima: quarto idus. si tredecima: tertio id⁹
 si decimaquarta: pridie idus. si decimaquinta: idibus martij scribas. Si decia/
 ma sexta. xviij. kalendas aprilis. si decimasextima. xvi. kalendas aprilis:
 & de alijs in numero kalendas descendendo donec ad ultimū eius diem
 perueris: in quo pridie kalendas aprilis scribas. Ita pariformiter & in
 reliquis mensibus faciendū. Eo t̄m admonito: ut nonas & idus a mense
 in quo sunt: kalendas vero omnes primis dēptis: a mense seq̄nti denōi/
 nabis. Nec secundo nonas idus aut kalēdas/ sed pridie nonas idus & ka-
 lendas dicendum est. DIS. Quid autē hoc est qd in superiorib⁹ quar-
 to kalendas marcias & non marcij dicebas? MAG. Quia pro geni-
 tuius mensiū puenuste possessiua ponūt. ut dicam⁹ pridie kalēdas mar-
 cias: Aprilis: Maias: Iunias: Iulias: Augustas: Septembrias: Octobrias
 Nouēbrias: Decembrias: Ianuarias: Februarias. Nomina autē kalendę
 nonę idus nō modo in ablatiuo/ vērē etiā in accusatiuo ponere conuēit
 pponendo ppositionē ad. ut ad octauū idus Ianuarias ad me dedisti lit-
 teras. aut in genitiuo: ut pridie kalendas Marcias.

De Suprascriptione. Capitulum septimū. DIS.

Supscrip-
 tionis for-
 ma
 Tituli sta-
 tum

Vibz cōpletur Suprascriptio? MAG. Nomine & titulo di-
 gnitatis proprio eius ad quē scribim⁹. Debeat autem oīa i da-
 tiuo aut accusatiuo poni. DIS. Titulos statib⁹ attribuendos
 subiunge. MAG. Rhomanū Pontificē: sanctissimū/ beatissimū domi-
 nū nostrū Pontificē maximū: summū sacerdotē & patrē clemētissimū dī-
 cem⁹. Cardinales: Patriarchas: Archiepiscopos ceterosq; episcopos ma-
 iores reuerendissimos dicim⁹. ut reuerendissimo in christo patri & do-
 mino dño. N. sacro sanctę Rhomanę ecclesię Episcopo/ presbytero: aut
 dyacono: Cardinali &c. Episcopos minores: Abbates & aplice sedis
 Protonotarios reuerendos dicim⁹. ut reuerendo in christo patri & dño

SECVNDVS DE CONDENDIS EPISTOLIS

N. apostolicę sedis prothonotario/ domino suo colendissimo & obseruantissimo &c. Attamen nomini proprio domino preponi non deberet: abusus tamen contrariū ubiq; habet. Alios inferiores venerabiles & honorandos dicimus. ut venerabili vel honorando. N. Canonico ecclēsię. N. Imperatorem: & Regem inuictissimū: gloriosissimū: serenissimū. & imperatorem semper augustum dicimus. Duces: principes: Marchiones: illusterrimos: potentissimos. Comites vero Barones: Generosos: illustres/ inelytos & prestantissimos/ dicimus. Equites auratos: Magnanimos: ac strenuos dicimus. Ceteros: validos: fortes: nobiles appellamus. Ciues: prudentes: sagaces: industrios & integerri / mos dicimus. Theologos: diuinarum litterarum interpretes: Sacrarum litterarum: sacrę paginę: sacrę theologię magistros: doctores: professores/ eximios/ celeberrimos. Iuriscōsultos: eximios/ spectatissimos/ meritissimos: consultissimos: egregios: iuris pontificij: sacrarum legū aut iuris utriusq; doctores appellamus. Medicos prudentes philosophos & medicinę interpretes: doctores: & philosophos peritissimos di / cius Poetas: vates: musarū alūnos: lauro īsignes: hędera decoratos Ap / polinis interpretes: ornatissimos: eloquentissimos: facundissimos no / mināus. Oratores: disertissimos: facūdissimos dicimus. Artiū ma / gistros: acutissimos: disertissimos: bonarum artium studiōssimos / interpretes appellāus. Feminas autē. decus pudicitię/ castitatis exim: pu / dicissimas/ castissimas: honestissimas / matronas & dominas dicemus. Hęc summarie dicta sufficiant. Nam assentandi/ adulandiue causa hęc oīa ita variata cernes: ut perpaucos reperire possis: qui non titulos su / periorū inferioribus attribuunt. Vale Et in his finem Triuij statu / endum agnosce.

Sequitur figura Arithmetice

f i

ARITHMETICA SPECVLATIVA

Liber quartus de Quadruij rudimentis Tractatus primus De Quadruij lau- dibus & diuisione : Capitulum primū MAGISTER.

Vid habes fili: & cur ab imo pectore alta trahis suspiria? nū-
te grauant que nuper accepisti Triuij principia: & cepi te poe-
nituit studiū? DIS Nihilominus: tanta autē dulcedine simul
& iucunditate ex his animū meū delibutum sentio: ut nec vi-

gilię oculos opprimāt: nec sermonis assiduitas aures obtundat: nec om-
nino vel lasciuientiu societas / aut quęcunq; alia iuuentutē æmollientia
obstiterē possint: quo minus & Quadruij elementis auidissimum me
auditorē exhibeam: si tu hunc laborē assumere dignaberis. sed ocy⁹

Boetius
arithmet.

cupis fili (& si difficilē) scitu tamē dignissimā. nā teste Boetio rerū erudi-
tissimo: nēo unq; in Philosophię disciplinis ad perfectiōis cumulū sine
Quadruiuo euadere potuit: nulli sine illo recte sapiendū: nulli deniq;
recte est philosophandum. ob id quisquis hoc p̄miserit omnē philo-
sophię iam perdidit doctrinā. quod & demonstratiōibus lucidissimis

Laudat q
druuium

Nychola⁹
de Cusa.

Nycholaus de Cusa Cardinalis in primo quē de docta ignorantia p̄titu
lauit libro confirmat. nam & ip̄e mathematicis adiutus disciplinis / q̄
dā arcana sacrore eloquioꝝ multis ante hac abscondita penetrauit. Sed
his (cū & longiorē tractatū & ingeniu exercitātū requirāt) in aliud tem-
pus dilatis / quod petis exordiamur. Tota vero ista disciplina quā Qua-

Boetius

druuiū Boetius nominat quantitatē speculat: quāritas vero in magni-
tudinē ac multitudinē partiti. Rursus alię quidē p se: ut tria aut quat-
tuor: alię vero ad alias referunt ut duplū & dimidiū. Magnitudines autē
alię manētes sunt motuq; carentes: ut triangulus. linea. Alię vero sem-
per motę. ut octaua sphaera. Harum illaz multitudinē q̄ per se est / Arith-
metica speculat. Illam vero quę ad aliam refertur: Musica contemplatur
Immobilis v̄o magnitudinis noticiā Geometrica: mobilis aut Astro-
nomia polliceat. unde & ab his quattuor / hęc doctrina Quadruiū ap-
pellata est. Sunt em̄ vię quattuor ad unū finem (quantitatis scilicet no-
ticiā) p̄ducentes. DIS De prima igit̄ hoc vesp̄ri paucis te absoluas.

Diuisio q
druuij.

unde did
rū sit qua
druuium.

De Arithmetice definitione: nomine inueni tore: fine ac diuisione: Capitu- lum secundum. MAGISTER:

Rimam Quadruij partem Arithmeticā appellamus. Est autem
Arithmetica numeroꝝ doctrina. tractat em̄ de numero: quē grę
ci ἀριθμὸν arithmon, dicūt. unde & huic sciē nomen a primis
eius inuentoribus inditum est. Arithmetica id est scientia de virtute nu-
meri. ἀριθμὸν em̄ gr̄ce idē qđ νῦν. & ἀριθμὸς idē qđ numerus lati-
ne significat. DI Qui nā huiusce disciplię exiterē primū inuētores?

Arithme
tica.

f ij

LIBRI.III.ARITHMETICE SPECVLATIVE

MAG. Apud græcos eam primus (ut aiunt) Pythagoras reperit: & Pythagor
in latinū eam primus quidem Apuleius / deinde Boetius trāstulerūt. sed Apuleius
prætermiſſis iſtis rem ipſam aggrediamur eo quo ſequitur ordine. pri- Boetius
mum quidem numerū in ſe ſuiſq; partib⁹ & paſſiōibus abſolute & theo-
rice: poſt hac ipſm contractius ac magis practice conſiderabimus. De
mum nōnullas artīs calculatoriæ ppulchras regulas adſciemus.

De Numeri definitione & in nu- merum parem & imparem diuiſi- one ac earundem partium deſcrip- tione. Capitulum. iij. MAG.

numerus.
Vnitas

Vnitas eſt unitatū collectio: vel quantitatis acervus ex unita-
tib⁹ profuſus. Eſt autē unitas qua unaqueq; res una diciē. Vni-
tas autem non eſt numerus: ſed principiū numeri. ſicut magnitu-
dinis punctum. DIS. In quot aut quas numerus ſui prima diuiſiōe
ſcinditur partes? MAG. In geminas in parem videlicet numerum &
Numer imparem. DIS. Numerus par quis eſt? MAG. Eſt numerus i duo
us par diuiſibilis ſqualia/unitate nō media. ut. 4. diuiditur in. 2. & 2. nulla uni-
tate media. DIS. Quid eſt quod dicunt Pythagorici numerum parē
in maxima paruiſſimāq; poſſe diuidi: maxima quidē ſpacio: minima qn-
titate? MAG. Per ſpaciū/partiū numeri magnitudinem: per quā
titatem vero / earundem volebant ſignificare multitudinem. Et ut hæc
clarius intelligas / exemplū hoc animaduerte. 8. in. 4. & 4. diuiditur: nec
in partes maiores ab aliquo unq; partitur: nec ſecundum minorem nu-
merum q̄ binarium / duarum ſcilicet partiū naturali diuiſione ſecat:
& ita quo ad primum in ſpacio maxima & quo ad ſecundum in quanti-
tate diuiditur minima.

Pythago-
ricū dictū
exponit

De Numeri paris diuiſione: & eius parte: numeri ſcilicet paris pariter paris deſcriptione. Capitulū. iij. DIS.

Ar numerus in quot ſpecies partitur? MAG. In tres. Nam
quidā eſt nūerus pariter par: qdā piter impar qdā ꝑo impariter
par. DIS. Nūerus pariter par quis eſt? MAG. Eſt nūerus q
Numerus in duo paria diuidi: & rursus horū quodlibet in alia duo paria poteſt ſe-
piter par cari uſq; dū diuiſio partiū ad indiuiſibile naturaliē pueniat unitatē. ut ē
nūerus. 16. q in. 8. & 8. & rursus. 8. in. 4. & 4. q rursus in. 2. & 2. & duo
in. 1. & 1. q̄ eſt indiuiſibilis unitas partiūtur. DIS. Et quā ob cauſa iſ
Rō nomis numerus talis inſignitus eſt vocabulo? MAG. Quia eius partes no-
mine & quantitate inſeniuntur pares: iſtis etenim naturali ordine diſ-
poſitis ita ſibiſpſis reſpondent / ut quota una ſit nomine tanta reliqua
ſit quantitate. ut ecce. 1. 2. 4. 8. 16. 32. 64. 128 in hoc ordine. 8. decima ſex-
ta pars eſt totius ſummæ: ſcilicet. 128. & tantam ſedecimam continet

TRACTATVS .I. DE NUMERO

quantitatē. Et rursus. 16. sūmę totius pars est. 8. & hanc ipsam. 8. cōtinet
quantitatē. Et sic idem eueniet de quibuslibet reliquis eque a medio di
stantibus partibus. Sed hoc aduertendū: si pares sunt partium dispositi
ones: non unum sed duo sunt media inueniēda: in quibus hoc idē quod
in partibus eque a medio distantibus contigit reperiri. uti in exemplo
priori. Si verō partium impares fuerint dispositiones: unum reperitur
medium quod sibiipsi nomine respondebit & quātitate. ut. 1. 2. 4. 8. 16.
32. 64. In hoc ordine 8. est medium: octaua scilicet tori⁹ sūmę pars: quā
quātitatem in seipso cōtinet. DIS. Clarissime hęc intelligo: nec in
eius declaratione te morari amplius necesse est: ob id ad reliqua stilum
vertas: & quis sit numerus pariter impar describas.

De Numeri pariter imparis definitione

Capitulum quintum

MAG.

Vmerus pariter impar ē qui in partes equales diuidit̃: & rursus Numerus
hę partes cum sint numeri imparis/in equalia nō partiūt̃ ut. 10. pariter im
in. 5. & 5. sed. 5. in duo paria nō diuiduntur: patet igitur numerum cu par
sus medietas est impar esse pariter imparē. DIS. Ne pigriteris & un/
de is numerus hoc sortiat̃ nomen demonstrare. MAG. A suis par/
tibus: quæ cū nomine sint pares: quātitate sunt impares: aut si no mine Rō noīs
sint impares: quātitate erūt pares. quod in subiecto facile erit videre ex
emplo. nam numeri pariter imparis. 18. partes sunt. 9. & 9. quarūque
libet a pari denominat̃ numero: quia a dualitate: cum. 9. decem octo sic
dualitas siue medietas: quantitas vero eius impar est: quia nouenaria:
& rursus. 6. decem octo tertia pars est. ecce impar denominatio: quia sit
a ternario: & quantitas quidem par est: quia senaria. sic & in alijs pariter
imparum numerorū partibus est facillimū videre.

De Numero impariter pari Ca. sextū DIS.

Vmerus impariter par quis est? MAG. Est numer⁹ qui cum Numerus
in equalis partes diuiditur/rursus hę partes in alias partes secā impariter
tur. Sed in ista cōpartitione diuisione nō usq; ad unitatem in equa par
partitio progreditur ut. 24. in. 12. & 12. partitur. & rursus. 12. in. 6. & 6.
& amplius. 6. in. 3. & 3. diuiditur. sed amplius 3. in equa nō secatur. Et
Rō noīs ob hoc recte tale sortitus est vocabulum. Est enim par: quia in equa di
uiditur. sed impariter quidem: quia non in omnibus suis partibus par
reperitur. Sunt aut̃ hi oēs impariter pares. 12. 20. 24. 28. 40. 56. DIS.
Habes ne alia de natura numeri paris cognitu necessaria? MAG. Ha
beo equidem & multa ut scilicet de proprietatibus eius: de eius quoq;
quo ad singulas species generationibus. que quoniam prima huiusce
discipline videntur transcendere elementa/in presentiatum placuit silen
tio transire: & ad alias eiusdem numeri partes sermonem vertere.

De Numero superfluo diminuto & perfecto

Capitulum septimum

DIS.

LIBER. III. ARITHMETICE SPECVLATIVE

T quæ aut quot sunt hæ numeri paris ptes aliæ? MAG. sunt numerus superfluous: numerus diminutus: & numerus perfectus

Numerus
superfluous

DIS. Numerus superfluous quis est? MAG. Est ille cuius pars summa summa totius excedit. ut. 12. cuius medietas est. 6. pars tertia. 4. pars quarta. 3. pars sexta. 2. pars vero duodecima. 1. quæ omnes simul iunguntur. 16. constituunt: quæ totius. 12. scilicet summa in quatuor excedunt. DIS

Numerus
diminutus

Numerus diminutus quis est? MAG. Est numerus cuius pars summa summa totius non attingit. ut. 8. cuius medietas est. 4. quarta pars. 2. octava. 1. quæ simul iunguntur. 7. efficiunt: quæ totius. 8. summa non attingunt: sed in unitate deficiunt. DIS. Numerus perfectus quis est?

Numerus
perfectus

MAG. Est numerus cuius spartium summa summa totius nec maior nec minor: sed equalis reperitur. ut. 6. cuius medietas est. 3. pars tertia. 2. pars sexta. 1. quas simul iungas. 6. totius summa equalem precebis. Et horum numerorum paucos reperies scilicet. 6. 28. 496. 8128. & semper in sex aut octo terminatos.

De Numeri imparis definitione & diuisione Capitulum octauum DIS.

Numerus
impar

Impar numerus quis est? MAG. Est numerus qui in duo equalia diuidi non potest quin interueniat unitas. ut. 5. diuidit in. 2. & 2. unitate interueniente. addit enim numerus impar super partem semper unitatem. DIS Numeri imparis (si quæ sint) enumeraspedes. MAG. Numeri imparis species sunt numerus primus & incomplexus: numerus secundus & complexus: numerus primus se secundus & complexus ad alium complexum primus & incomplexus. DIS. Numerus primus & incomplexus quis est? MAG. Est numerus qui nullam aliam habet partem quam eam ipsam quæ a totius quantitate accipit denominationem. & hæc pars species est unitas. ut. 3. habet præter unitatem nullam aliam partem quæ totus est una 3. Et ob id hic numerus primus & incomplexus dicitur: quia a nullo numero priori componitur aut metitur. Numerus autem numerum componere aut metiri dicitur: a quo ipso multoties sumpto: præcise nullo deficiente aut superfluo totus constituitur. Et ita numeri quorum præter unitatem nulla pars est eos metiens: contra se primi dicuntur. ut. 3. & 4. per oppositum numeri communicantes sunt: quorum alia ab unitate pars ambos metitur. ut. 9. & 12. quos non modo unitas: sed ternarius metitur.

Numerus
primus &
incomplexus

Numerus
componere
quid sit

Numeri
communicantes

Numeri
contra se pri
mi

De Numero secundo & composito Capitulum nonum DIS.

Numerus
secundus
compositus

Secundus & compositus quis dicitur numerus? MAG. Is qui præter unitatem in se alium habet numerum a quo compositus est. ut. 9. unitatem habet a quo nonies replicata componitur. habet & insuper ternarium a quo ter sumpto constituitur. Et ideo is numerus

TRACTATVS .I. DE NUMERO

merus secundus dicitur: nā habet numerum priorem a quo coniungi-
tur: & compositus quidem est: quoniam in ipsum a quo coniunctus est
resoluitur.

De Numero per se secundo & composito: & ad aliū cōparato primo & incōposito Ca. x. DIS.

A numerum per se quidem secundum & compositum ad aliū
verō comparatum primum & incōpositū. MAG. 2. & 25. Numerus
horum quilibet: ut ex prioribus liquet secundus & compositus
reperitur: sed ad se inuicem comparati/primi & incōpositi recte iudicā
tur. nā nullū cōmunē habent numerum a quo metiantur ambo. 2. em
tribus ter sumpris metitur: quibus. 20. minime constituuntur. sic ecō
uerso. 25. per. 5. quines supra metiuntur: quibus. 2. nequaquā constitu
untur. Et hos facile qui sint deprehendes: si duob⁹ tibi ppositis nume
ris: minorem de maiore subtrahas: nam qui relinquit aut est unitas aut
alius numerus huic qui subtrahitur minor aut equalis. si qui relinquit
unitas est: numeros contra se propositos primos esse necesse est. si equa
lis est: eos ambo illo cōmuni termino intelligas metiendos: & ita non
esse contra se primos sed cōmunicantes. Si vero prima subtractione fa
cta relictus minor fuerit illum a priori subtrahendo demas: & ita usq;
dum potes procedas & ex derelicto ex dictis numeri naturā iudicabis.
Quæ ut clarius intelligas: subiectū animaduertas exemplum sint. 2. &
20. numeri propositi. aufero. 2. a. 20. & remanent. 20. a quibus si rursus
2. tollantur manent. 18. a quibus si demum 2. subtrahantur/relinquant
duo: quæ quia nouenariam quantitatem non attingunt: cotiens quoti
ens possum 2. 9. demo: quod cum quater factum fuerit unitas relin
quitur. Ex quo patet numeros propositos esse contra se primos. & hæc
de numero ad se considerato dicta in p̄senti sufficiant. at si aures patur
las p̄bere volueris: nonnulla & quidem utilia de numero ut ad aliū res
feratur subiungā DIS. Auscultabo & q; diligenter.

De Maioris inæqualitatis speciebus in genere Capitulum undecimnm MAG.

N primis itaq; te scire necesse est: omne quod ad aliud refertur
aut esse equale aut inæquale. Et primum quidem prorsus nullā
accipit diuisionem. nā qd equale ē aliter se habere non potest ut
duo equantur duobus Inæquale vero dupliciter esse contingit. Est em
quoddam magis inæquale quoddam vero minus. De his harūmq; spe
ciebus magis necessaria in medium afferā. & primum de speciebus ma
ioris inæqualitatis. DIS. Quæ & quot maioris inæqualitatis speci
es sunt? AG Quinq; scilicet Multiplex: Superparticularis. Sup
partiens. Multiplex superparticularis: multiplex superpartiens.

Inæquali
tatis ma
ioris spēs

LIBRI.III. ARITHMETICE SPECVLATIVE

De Numero multiplici Capi.xij. DIS.

Numerus
multiplex

Vmerus multiplex quis est? MAG. Est numerus qui ad ali-
um compatus ipsum plus q̄ semel continet :quem si bis cōtine-
at duplex est :si ter triplus. & sic pcedendo in infinitum. ut. 2. ad. 1. ē du/
plus. 3. ad 1 est triplus.

De Numero superparticulari Ca.xiij. DIS.

Numerus
supparti/
cularis

Vperparticularis n̄erus quis est? MAG. Est numerus qui
ad aliū relatus ip̄m quidē totum cōtinet :& insuper alterā ei⁹
ptem:que pars si medietas fuerit sesquialter vocat̄. ut. 3. ad. 2.
Si vero tertia sit: sesquitercius dicit̄. ut. 4. ad. 3. valet autem sesqui idem
quod totum quod pprie sexqui dici deberet.

De Numero superpartiente Ca.xiiij. DIS.

Numerus
supparti/
ens

Vis est numerus superpartiens? MAG. Est numerus qui ad
aliū compatus ip̄m totum & insuper nō unam solam sed plu-
res eius partes continet. Si igitur numerus aliū & duas eius
partes contineat /Superbipartiens: Si vero tres eius partes ul-
tra totum in se habeat: supertripartiens dicitur. & sic de reliquis in infi-
nitum pcedendo. Exemplum primi. ut. 5. ad. 3. Exemplū secundi. ut. 7.
ad 4. In his aut locutionibus necessariū erit substantiū subintelligere:
illud scilicet qd ptem sequentē ptes reliquas ultra totū in superpartiente
inclusas denominat. ut in exemplo si numerus superpartiens ultra totū
duas eius ptes contineat: subintelligendū est superbipartiens tertias. nā
in numeroꝝ naturali ordine. 2 sequunt̄. 3 Et si tres partes cōtineat sub-
intelligendū est supertripartiens quartas: sic & in cæteris ē facile videre.

De Nūero multiplici superparticulari. Ca. xv. DIS.

Numerus
supparti/
cularis

Vmerus multiplex superparticularis quis est? MAG. Est nume-
rus qui ad aliū relatus: continet eundem plus q̄ semel: & in/
super alterā aliquā eius ptem. Et ob id hoc geminū accepit vocabulum
Eo em ip̄o q̄ maior minorē plus q̄ semel continet: multiplex: q̄ vero
rursus aliquā minoris ptem continet: particularis esse non ambigitur
Si igitur maior minorem bis: & eius medietatem contineat /duplex ses/
quialter: si vero tertiam eius ptem comprehendat /duplex sesquiterci⁹: aut
si maior minorem ter: & insuper eius medietatem contineat /triplex ses/
quialter nominatur. & sic consequenter reliquos nominabis si in infini-
tum progressionem fueris. Exempla patebunt. 5 ad duo duplex sesqui-
ter est. 7 ad. 3 duplex sesquitercius est. & 7. ad. 2. triplex sesquialter. 10 ad
3. triplex sesquitercius inuenitur.

De Nūero multiplici superpartiente Ca. xvi. DIS.

Numerus
supparti/
ens

Vmerus multiplex superpartiens quis est? MAG. Est nume-
rus qui ad aliū relatus ip̄m quidem plus q̄ semel continet :&
insuper non unam solam: sed duas tres aut quattuor vel plures

Supbipar-
tiens
Supertri-
partiens

triplex ses-
quialter.

TRACTATVS .I. DE NUMERO

eius partes. Et sic secundū q̄ maior minoris plures partes continebit
semper aliud & aliud nomen hereditabit. Dicitur em̄ duplex superbi-
plex si minorem bis & duas eius partes in se habeat. ut. 8. ad. 3. vel du-
plex supertripartiens si minorem bis & tres eius partes comprehendat duplex su-
perduplex minoris partes in maiore contineantur. ut. 11. ad. 3. & per si-
milis in reliquis facile est videre. Et hec de maioris inæqualitatis specie
bus hæcenus dixisse satis sit. Nunc si de minoris inæqualitatis speciebus
aliqua inquirere libuerit: calam⁹ cū in motu est rñdebit.

De Specibus minoris inæqualitatis Ca. xvij. DIS.

Inoris inæqualitatis species quæ & quor sunt? MAG. tot & Minoris
eodem fere quæ maioris inæqualitatis. Dico autem fere: quia so inæquali-
lum nomina per additōem p̄positionis sub/sunt verienda: ut sc̄z tatis spēs
dicat submultiplex: ut. 1. ad. 2. subdupla est. & 1. ad. 3. subtripla. Subsup-
particularis. ut. 4. ad. 6. Subsesquialter. ut. 3. ad. 4. Subsesquiterminus ē. sub
superpartiens. ut. 3. ad. 5. Subsupbipartiens. & 4. ad. 7. subsuptriparti-
ens reperitur. Multiplex subsupparticularis. ut. 2. ad. 5. subduplus ses-
quialter est. 3. vero ad. 7. subtripplus sesquiterminus est. Et multiplex sub
superpartiens. ut. 3. ad. 8. subduplus: superbipartiens. & 4. ad. 11. subdu-
plex supertripartiens nominatur. Et ut omnia simul complectar: om̄ia
exempla de maioris inæqualitatis speciebus prædicta: etiā de speciebus
minoris inæqualitatis exempla erunt si numeri minoris maioribus cō-
parati fuerint. Omnium autem dictōrū numerorū adinuicem habitudi-
nes: proportionēs vocantur: & eisdem quibus & prædictæ species noīa-
te sunt vocabulis nominantur. Nam quædam dicitur proportio dupla: Proporti-
quædam supbipartiens: quædam superparticularis: quædam vero tri- onū spēs
pla &c. Et de istis eadem quæ supradicta sunt dantur exempla. DIS.
Ipsam igitur proportionem definias.

De Proportionē & proportionalitate

Capitulum decimooctauum MAG.

Proportio ut ex prædictis liquet est duarum quātecūq; sint eius Proportio
dem generis quantitātū certa unius ad alteram habitudo. ut. 4
ad. 2. est proportio dupla. Proportionū vero ad inuicem habitudines q̄
mathematicis proportionalitates dicuntur. DIS. Quid est propor Proporti-
tionalitas? MAG. Est duarum aut plurium proportionum similitu onalitas
do. ut sicut se habent. 4 ad. 2. ita. 8. ad. 4. quia ubiq; est proportio dupla
Illarum igitur duarum proportionū similitudo proportionalitas est.
Nec in paucioribus q̄ tribus terminis proportionabiliter querenda
est. Quis si ita dispositi sunt: ut mediū utrisq; comparetur extremis: pro
portionalitas continua dicitur. ut. 1. 2. 4. sicut em̄ se habent duo ad unū
ita. 4. ad. 2. quia ubiq; est p̄portio dupla. Si vero numeri intermedij ita p̄portio-
locati fuerint. ut alius ad unum/alius vero referat ad reliquū/talem pro nabilitas
portionalitatem disiunctam dicimus. ut. 1. 2. 4. 8. sicut se habet. 2. ad. 1. disiuncta

LIBRI. III. ARITHMETICE SPECVLATIVE

ita. 8. ad 4. ubiq; em̄ est proportō dupla. Si vero dico sicut se habet. i. ad 2. ita. 4. ad 8. eadem quidem proportionalitas permanet. Sed tunc conuerſa est cum dixerō : quemadmodum se habet. 4. ad. i. ita se habebunt. 8 ad. 2. eadem iterum manet porportionalitas sed tunc pmutata est.

Conuerſa
pmutata

De Speciebus proportionalitatis in genere Capitulum decimum nonum DIS.

ppor-
tionalitas
specis in
genere

Proportionalitatis si quæ sunt species enūmerat. MAG. Si ita dicta intelligis quattuor proportionalitatis species inuenies: quæ sunt proportionalitas Continua Dissiuncta Permutata & conuerſa.

DIS. Num & aliæ sunt sane quidem intelligo. MAG. Aliæ sunt quarum tres utiliores in sequentibus enodabimus. videlicet Proportionalitatem Arithmeticam Geometricam & harmonicam: quæ & medietates appellantur.

medietas
tes

De Proportionalitate Arithmetica Ca. xx. MAG.

medietas
siue ppor-
tionalitas
arithmeti-
ca

St autem proportionalitas arithmetica quoties tribus aut pluribus terminis positus neglecta equalitate proportionum: sola custoditur parilitas differentiarum. ut. 1. 2. 3. In hac numerorum dispositione differentia unius ad. 2. & rursus duorū ad tria equalis reperitur: quia ubiq; unitas. nam sicut unū a duobus: ita. 2. a tribus unitate differunt: sed proportionū equalitas non obseruat. nam duorū ad. 1. est proportio dupla: sed trium ad. 2. est proportio sesquialtera. Dicitur autem hæc medietas Arithmetica: quia in solius numeri proportionem custodita est.

Rō nois

De Proportione Geometrica Ca. xxi. DIS:

ppor-
tionalitas ge-
ometrica

Ec pro modulo capacitatis accipio: ad alia pergas. MAG. proportionalitas geometrica est cum tribus aut pluribus dispositis terminis numerorum differentia negligitur: solumq; proportionum equalitas custoditur. ut. 1. 2. 4. 8. sicut em̄ se habet. 2. ad. 1. sic se habent. 8. ad. 4. quia ubiq; est proportio dupla. nec numerorum differentia ibi aduertitur. nam inter. 1. & 2. unitas: inter. 2. & 4. dualitas: inter vero. 4. & 8. quaternitas reperitur: sed tamen numerorum differentie semp in eadē cū terminis pportione sunt constitutę. nā si termini sunt in dupla pportione in eadē sunt & earundē differentie constitutę. ut hęc
1 2 4 differentie Et si termini in proportiōe tripla reperiantur eadē
1 2 4 termini runderem differentie in eadem inueniuntur ut sic.
1 2 4 8 differentie

2 6 18 54
1 3 9 27 Si termini.

De Proportionalitate Harmoniaca Ca. xxij. DIS.

harmoni-
aca ppor-
tionalitas

Armoniaca proportionalitas quæ est. MAG. quæ nec eisdē differentijs nec equis proportionibus constituitur: sed illa in quæadmodū maximus terminus ad minimū ponitur: sic differē

TRACTATVS .I. DE NUMERO

etia maximi & medij contra differentiam medij & minimi comparatur
ut sint termini dispositi. 3. 4. 6. ibi namq; maior terminus: videlicet. 6.
ad minimū sc; 3. duplus est: sic differentia maximi termini sc; 6. & me
di; scilicet. 4. quæ est duo/dupla est ad differentia termini medi; & mini
mi quæ est. i. nec tamen in præfato numerorum ordine terminorum ad
inuiçẽ squa reperit̃ proportio aut differentia: nā proportio. 4. ad. 3. ē ses
quitercia. 6. vero ad. 4. est proportio sesquialtera: & inter. 4. & 3. diffe
rentia est unitas: inter. 4. vero & 6. dualitas. Hæc autem proportionali
tas siue medietas harmoniaca nominatur: nā in hac sola harmonia aut
synphonia vel consonantia Musica reperitur. ut * ga nec terminorū p
portionē aut eorum differentia absolute cōsiderat̃: sed ut hæc cābo ad in
uicem relata inuestigat. Est autē proprium harmoniæ ad aliud quodam
modo se habere. De quibus in musicis videbimus latius. Consequēter
ut numerorum vim & naturā quo ad prima rudimenta plenius capias
de numeris tractabimus quemadmodū referantur ad geometricas di
mensiones & figuras. DIS. placet sūme. nam semp fidelissimi præce
ptoris officium obseruans nec quicquā de necessarijs ad prima scientia
rum intelligenda principia omittis.

*
dyapason
3 4 6
dya dya
ton pen
erō te

De Numero secundum geometricas di mensiones disposito. Et primo de nu mero lineali Capi. xxiiij. MAG.

Ed in primis te scire volo: om̃e Geometricam dimensionem
aut esse linealem/aut superficialem/aut solidam. ut patebit infra.
& ob id in præsentiarum numerum in linealem superficialem &
solidum distinguimus. DIS. Numerus linealis quis est? MAG. Numerus
est a duobus inchoans adiecta semper unitate/in unum eundemq; du
ctum quantitat̃is explicata congeries. ut. ij. iij. iiij. v. DIS. Cur dicis
a duobus inchoans? MAG. Nā sicut punctus actus non est linea sed
potentia: sic unitas actus non est numerus sed potentia. paucioribus igit̃
sur q̃ duabus linealis numerus constare non potest unitatibus.

Numerus
linealis

De Nūero sup̃ficiali & eius sp̃ibus Ca. xxiiij. DIS.

Vmerus superficialis quis est? MAG. Est numerus duobus
lateribus contentus longitudinis videlicet & latitudinis. Vel ē
numerus a tribus inchoans addita descriptionis latitudinis: & ex
numerorum naturalium se sequentiū angulorum dilatatione. Dictum ē
autem & superficialem numerum a tribus inchoadum: quoniā sicut in geo
metricis paucioribus tribus lineis nulla angularis superficies clauditur:
ita & in numeris minimus superficialis non nisi tribus unitatibus con
stituitur ut. Et ideo sicut in geometricis superficies conica diuisione
in triangulam/quadrangulam/pentagonam & sic de alijs accipit sic
pari modo & numerum superficialem contingit pariri.

Numerus
superficialis

LIBRI.III.ARITHMETICE SPECVLATIVE

De Numero triangulari Capi.xxv. DIS.

Triangularis numerus quis est? MAG. Est numerus qui in latitudinem secundum unitates descriptus tribus angulis continetur: lateribus equaliter dispositis, ut sunt 3. 6. 10. 15. 21. 28. in talem figuram dispositi. *

*

De Numero quadrangulari Capi.xxvi. DIS

Numerus quadratus

Vmerus quadratus quis est? MAG. Est numerus qui in latitudinem secundum unitates descriptus angulis quattuor lateribus equaliter dimensione dispositis continetur ut sunt 4. 9. 16. 25. 36. 49. taliter ordinati.

Unde numeris ab unitate in continua proportionalitate dispositis tertius ab unitate erit quadratus: ac deinceps semper uno intermisso. At cum quadrati in natura diuersi sunt: quidam enim equa latitudinem habent & longitudinem ut bis duo & ter tria: quidam vero parte longiores sunt ut quorum latera non unitatis sed aliorum quorumcunque numerorum differentia separant ut ter quique ita formata. * Reliqui vero altera parte longiores existunt quorumque latera unitatis tantum differentia sunt diuersa ut sunt bis tria in ista forma disposita. :::

De Numero Pentagono/hexagono/heptagono & sequentibus multiangulis Ca.xxvii. DIS.

Entagonum quem dicis numerum? MAG. Eum ipsum qui in latitudinem secundum unitates descriptus quinque angulis/lateribus equaliter diuisione dispositis continetur. & simili definitione hexagoni heptagoni & reliqui describuntur numeri. quare tibi ut facilius pateant pauca exempla subiungam.

pentagoni & reliqui describuntur numeri. quare tibi ut facilius pateant pauca exempla subiungam.

12. 22. 35. 51. 71. omnes pentagoni.

15. 28. 45. 66. 91. omnes hexagoni.

18. 34. 55. 81. 112. omnes heptagoni.

Unitas tamen & si non actu/tamen potentia est omnis numeralis figura & ideo singulis preposita.

De Numero solido siue corporali Ca.xxviii. DIS.

Vis est numerus corporalis siue solidus? MAG. Est qui tribus lateribus continetur scilicet longitudinis latitudinis & profunditatis vel est qui cum secundum unitates suas in longum latum ac profundum dispositus fuerit: corporis alicuius figuram representabit. Et ob id ipsum ad modum corporis diuidere conuenit hoc modo. Nam numerorum quidam pyramides/laterculi: alii cunei / aut magis latine gradati: parallelepedes: cubici ciclici vel sphericici nominantur quorum descriptiones in sequentibus patebunt.

Species numerorum solidi

Numerus pyramidalis

De Numero pyramidali Ca.xxix. MAG. pyramidalis itaque est numerus in suis unitatibus per modum pyramidis corporalis constitutus: ut scilicet a basi lata incipiat & in

Numerus solidus

TRACTATVS .I. DE NUMERO

trilatera

ascendendo semper decreſcat donec ad unitatem quę huiusce pyramidis conus eſt perueniat. Et ſicut in corporibus pyramidis quędā eſt trilatera ut. a. & quędam quadrāgula. ut. b. & ſic de alijs ſcdm modū ſuperficierum multiangularium variatis. ſic & i numeris pyramis trilatera: quadrangula aliaue reperitur.

quadrangula

De Numero pyramidali trilatero.

Capitulum. triceſimum. MAG:

trilatera
pyramidalis
b

Nde numerus pyramidalis trilaterus eſt iſ cuius baſis eſt triangulus. ut a. cuius conus eſt unitas in medio locata. & ſi baſi. b. priorem pyramidē ſuperpoſueris / pyramidem ſecundam & denariam conſtitues quę ſi pro baſi hoc modo locabitur * & eidē pyramis. b. ſuperponit: pyramis tertiā & .20. unitatū producitur. Simili modo videndum erit in ceteris. nam in numero pyramidali tot unitates latera continent: quot ad eius conſtitutionem numeri trianguli aut quadranguli / pentagoni aut hoſ ſequētes cōcurrunt: unitate etiam p tali numero computata. Ex quo liquet q̄ primę de p̄dictis pyramidibus latera duas / ſecundę tres: tertię vero quattuor unitates habent.

De Numero pyramidali quadrangulo.

Capitulum. xxxi. DISCIPVLVS.

Vadrangulā pyramidem quem dicis numerū? MAG. Cui⁹ baſis numerus quadratus / conus vero unitas eſt. ut c. Si pyramidi iam fabricatę baſim nouenariā hanc ſcilicet ψ ſuppoſueris ſcdm in quadratis pyramidē quattuordecim ſc3 unitatū efficies: quā ſi hui⁹ σ baſi ſup addes: tertiā pyramidē & .30. unitatū pducis & ſic in ceteris / nō modo quadratis / verum etiā pēthagonis & alijs multiangulis videre eſt. Hoc tamen unū nō eſt ſilentio p̄tereundū: ſi unitatem quę conus dicitur omiſeris pyramidē curtam ubiq; efficies / ſimiliter ſi alios quosq; numeros baſibus iuxta p̄miſſas regulas ſuperadditos detraxeris / pyramides facies bis curtas vel ter curtas &c.

De Laterculis. Capitulum. xxxij. DIS.

Vmeri laterculi qui ſunt? MAG. Qui ex ductu equaliū q̄li ter in minus ſiunt. ut tria ter bis. 18. cōſtituunt: quę ſi ſim tres dimensiones diſponant / lōgitudo latitudini equabit: q̄a ubiq; tria. Altitudo vero minor: quia duorum tantum reperitur. ut X. quibus alia nouem in ſimili modo diſpoſita ſuperaddas.

De Aſſeribus. Capitulum. xxxiij. DIS.

Vmeri aſſeres qui ſunt? MAG. Qui ex ductu equaliū q̄li ter in maius ſiunt. ut quater q̄ttuor nonies. 144. faciunt. q̄ ſi ad figurā corporalem ordinaueris Altitudo longitudini erit equalis. quia ubiq; 4. altitudo vero cum 9. habeat erit diſſimilis ut * quibus alia 16. ita diſpoſita octies ſupponas.

LIBRI. III. ARITHMETICE SPECVLATIVE

De Cuneolis Capitulū. xxxiiij. DIS

Numer⁹
cuneolus

Vmeri Cuneoli q sunt? MAG. Qui ex ineq̄lib⁹ ineq̄liter p̄ ineq̄lia fiunt. ut ter q̄ter nonies. 108. efficiunt. quos si in corpis formā disponas/latitudinem tria/longitudinē. 4. & altitudinem habentē 9. reperies: & sic omnes dimensiones ineq̄uales. ut 6 quibus alia duo decim sic formata octies superaddas.

De parallelipedibus. Capitulū. xxxv. DIS

Numer⁹
Paralleli-
pes.

Arallelipedes q̄s dicis nūeros? MAG. Eos q̄ ex ductu equaliū equaliter per equalia fiunt/ut bis tria tria. 12. faciūt: quē si i cor poris figuram redacti fuerint latitudinē altitudini æquam (quia ubiq̄ duorum) longitudinem vero reperies ineq̄uale: quia triū. ut :: quibus alia. 6. ita formata superaddas.

De Cubis. Capitulū. xxxvi. DIS

Numeri
Cubi

Vi sunt numeri cubi? MAG. Qui ex equalibus per equalia producti sunt. ut ter tria ter. 27. constituunt: quē si in formā cor poris redigantur/latitudo longitudo & profunditas æquales reperiunt: quia ubiq̄ tria. ut * quibus alia. 9. taliter ordinata bis superpo nas. Vnde si numeri ab unitate cōtinue proportionales fuerint/ quart⁹ ab unitate cubus est: ac deinceps duob⁹ semp̄ intermissis / semp̄ quadra tus cubicus sequitur.

De Ciclicis vel sphericis. Cap. xxxvij. DIS

Numeri
ciclici

Vi numeri sunt ciclici vel spherici? MAG. qui ex ductu cu borum ita procreantur/ut a quo numero cubiq̄ quantitatē la tus incepit in eundem altitudinis extremitas termineat. ut quin quies. 5. faciūt. 25. quē si rursus quinquies accepero numerū. 125. p̄duco curius altitudo in eundem numerum terminat: a quo latus eius primo inchoat: quia in. 5. Sic simili modo cū dico. 6. sexies. 36. facio: quē si rur sus p. 6. multiplicent. 216. producant: quē in. 6. iterū terminant: a quo & latus eius inchoat. & ob id hi numeri dicunt ciclici vel spherici. q̄ ad principiū p̄priū reuertunt. Et sicut ex unica reuersione de puncto i pun ctū circuli p̄ficiūt: sic ex una multiplicatione nūeri in se/cicli numeri quī plani sunt/procreant. ut quinquies. 5. fiunt. 25. Et sicut ex secūda sc̄z semī cicli circūductione circa dyametrum fixa/sphera describit: ita ex cicli nu meri per suum principium multiplicatione numerus sphericus procrea tur. ut. 25. quinquies erunt. 125.

Cōclusio

Hæc sunt q̄ de rōne nūeri theorice cōsiderato cōmuniora & magis uti lia occurrūt: altiorē vero de his speculatōem in diuī Boetij Arithmetica Boetius: si quādo libuerit inuenies: ex qua & hæc quē iam tradidi p̄ maiori par te exp̄licata sūt. Itā iam ad praxim sermonem vertamus.

Libri Quarti de principijs Arithmeticæ practicæ Tractatus secundus. De diui sione numeri contracti. Cap. i. MAG.

TRAC.II. DE NVMERO CONTRACTO

Rithmetica practica quā Algorithmū dicimus numerū practice cōsiderat: & de ipi⁹ diuisione & passionib⁹ disputat. DIS. Rem igit^r ipam aggredere: & diuisionē numeri cepti pandas. MAG. Numerorū quidā Digitus: quidā Articulus: quidā vero ex his cōposit⁹. DIS. Horum descripciones si quas habes per ordinē ædicas

numeri
diuio

De nūerodigito. Articulo: & cōposito. c. ij. MAG

Vmerus digitus est omīs denario minor numerus ut. i. vel. 2. vel. 3. & sic de alijs. DIS. Quis ē numer⁹ Articulus? MAG. Est numerus in decē equalia diuisibilis: tali legerut istac facta diuisione nihil sit superfluū: nihil diminutū. ut. 10. diuidit^r in 10. unitates & 30. in 10. ternarios &c. DIS. Quis numerus dicit^r cōpositus? MAG. Numerus ex digito & articulo cōstitutus ut. 12. ex 2 (digito) & 10. (articulo) est aggregatus. Et ut singula unico cōplectar cōtextu. Oīs numerus inter duos articulos p^rimos cōpositus est.

nūerus
digitus
Articulus
cōpositus

De nūeri iā diuisi passionibus. Cap. tertiū. DIS

Vmeri a te iam diuisi quot / quæve sunt passionēs? MAG. Septē. Numeratio. Additio. Subtractio. Multiplicatio. Diuisio. progressio. & radicū extractio. Mediatio aut a subtractiōe nō distinguit^r: nec duplatio a multiplicatione sepat^r. est em̄ mediatio per duo diuisio & Duplatio p^r duo multiplicatio. Conueniūt aut hę passioēs nō mō numero integro sed etiā in ptes quas minutias dicūt diuisio. De quibus eo quo iā nūeratę sunt ordine tractabim⁹. Et primū qdē i integris

numeri
quot sint.
Mediatio
Duplatio

De Numeratione Capitulū quartum. DIS.

Vid est numeratio? MAG. Est cuiuslibet nūeri p^r figuras cōpetentes artificiosa representatio. DIS. Quę sunt istę cōpetētes figure? MAG. sunt hę. 1. significat unū. 2. sciat duo. 3. tria. 4. quatuor. 5. quinque. 6. sex. 7. septē. 8. octo. 9. nouē & 0. q̄ figura nihili vel cifra dicit^r. nam p^r ipam solā nihil representat: ipa tñ locū occupāte magis p^r cēteras significabit^r. ut. 20. ibi. 2. viginti significat: & tñ p^r se positiū tñ duo representat. Opēciū est ergo in numeratiōe ordinē & locū maxie cōsiderare. Ordinē qdem: q̄a retrograde numerū scribimus. Locū vero quia omnis figura in primo loco posita seipam semel representat ut. 2. sic posita duo representat. Sed in secūdo loco posita seipam decies sciat: q̄a viginti ut. 20. In tertio loco quęlibet figura se significat cēties. In quarto vero millesies. In quinto decies millesies. In septimo vero loco miligitum scribendū: & oēm articulū a. 10. usq; ad centū exclusiue: & inter hos oēm nūerū cōpositū inclusū duabus tñ figuris representandū. ut. 10. 20. 25. &c. A centū vero usq; ad mille oīs numer⁹ tripla figura designat ut. 100. 121. &c. A mille x̄o usq; ad decē millia oēm numerū quatuor figuris scribim⁹ ut 1000. 1221. At x̄o i exprimēdo magnū numerū hac caute la utendū est: ut sup^r primā figurā. a. ponat^r. su pra secundam. b. sup^r ter-

Nūeratio.
ordo & loci in numeris
cautela ex primendū
numerus

LIBRI.III.ARITHMETICAE PRACTICAE

tiā.c.super quartā rursus.a.&super sequentē b.&c.donec omnes figure
har: triū litterarū eo ordine & caractere sint insignitę sc3 a.b.c.ita em
primo dempto omne a.millenarium signat .b. numerum infra centū/
&c.cētum repñtat.Et ubi.a.&b.simul ponunt/simul debent exprimi
nisi ubi.b.supra cifram contingat locari. ut in numero hic subiecto *
* a c b a c b a c b a quē tali sermōe exprimere possum⁹: q̄tu
4 5 2 3 9 0 2 2 or mille mille millia: q̄ngēta mille millia .
nonagintatrimille millia.Sexingenta millia.Viginti nouem millia :
& viginti duo. Tot em in unoquoque numerorum ordine sunt millia
quot.a.primo dempto Possumus & aliter numerū p̄positū quantus sit
perquirere: ut videlicet in prima figura incipientes dicamus ordine re
trogrado: prima per se.secunda decem.tertia centum .quarta millesies
&c.de alijs sp̄ loca millenarij: signādo p̄ctis.ut.

4.5.2.3.6.2.9.0.2.C6

De Additione. Capitulum.v. DIS.

Additio

Dditio quid est? MAG.Est duorum aut plurīū numerorū in
unam summā reductio.ut.4.ad.7.faciunt.it. DIS.Additio
nis(ut & in alijs intelligā) modum ostende. MVG. In addi- Praxis
tione ad minus duo ordines numerorum sunt necessarij:superior scilicet
cui alter addit⁹:& inferior q̄ superiori adiungit⁹. Si igitur nūer⁹ nūero
volueris adiungere:nūer⁹ cui debet fieri additio p̄ suas figuras in loco su
piori scribe: cui nūer⁹ addendū per figuras suas suppone: ita ut pria sub
pria & scda sub scda pōat⁹ &c.His ita dispositis subijciat⁹ linea sub q̄ su
ma ex additione pueniēs scribenda est.uti subiecta admonet descriptio

4	6	7	9	numerus cui debet fieri additio
3	2	3	2	numerus addendus
				linea interiecta

Quo facto primas figuras ad se addas: ex quibus excreset numerus
una aut duabus scribendus figuris. si una/hec scribatur inferius.si dua
bus: prima scribatur/& secūda mente teneat⁹: quā cum sequente addas
pari modo cū secūda & tertia & sequentibus opaberis figuris quousq̄
totum additum sit.Exemplum.sumas in numero prius posito / & dic.2
ad.9.faciunt.11.primam unitatem sub linea scribe:& secūda cum figu
ra sequente scilicet.3.adde.dicendo.3.ad.7.erunt.10.& unitas prius refer
uata facit.11.scribe iterum unam unitatem in secundo loco sub linea: &
aliam serua.Dic ultra.2.ad.6.faciūt.8.& unitas seruata/cum his.8.co
stituit.9.quē loco tertio scribe sub linea.Rursus dic.3.ad.4 efficiunt.7:
quę si in loco quarto scribant⁹ sub linea/figurę oēs hoc ordine stabunt:

4	6	7	9	numerus cui debet fieri additio
9	2	3	2	numerus addendus
				linea interiecta
7	9	1	1	numerus productus

TRACTATVS .I. DE NUMERO

Aduertendum vero in hoc calculandi modo figuras non delendas / sed virgulis paruis signandas esse. Et ut singula in omni additione occurrētia unico complectar contextu: Exemplum subiungere placuit generale: in quo singula ad additionem requisita mox apparebunt.

$$\begin{array}{r} 98746 \\ 20345 \\ \hline 119091 \end{array}$$
 numerus cui debet fieri additio
 numerus addendus
 Linea interiecta
 numerus productus

Additio
exemplū
generale

De Subtractione Capi. sextum DIS:

Vid est subtractio: MAG. Est numeri a numero sublatio: ut videatur summa relicta. ut. s. a. 9. relinquunt. 4. DIS. modū subtractio

subtractiois subiungas. MAG. In subtractione duo numeri sunt necessarij scz numerus primo loco positus a quo alter subtrahit: & numerus huic suppositus: qui a superiori remouetur. Potest autē minor de maiore / aut equalis de equali: sed maior de minori nunq̃ subtrahi. Si igitur subtrahere volueris: numerū a quo debet fieri subtractio per suas differentias in superiori loco: numerum vero subtrahendum in inferiori ponas: ita ut prima sub prima secūda sub secūda. & sic de alijs ponantur linea supposita. De hinc primā inferioris a prima superioris auferas: & quod residuū est sub linea ponas. Si vero inferiorem a superiore subtrahere non possis / distantia eius a denario considera: & eandē numero superiori adde: productumq; ex utroq; sub linea in loco suo ponas: & quotienscunq; hoc factum fuerit: figurę proximę in inferiori ordine sequenti addenda est unitas: & tunc totum a sibi supraposita tollas. Et hoc usq; in finem seruatō modo procedendum est. Exemplū accipe in hoc numero * Et dic duo ab. 8. remanent. 6. *
$$\begin{array}{r} 5468 \\ 2372 \\ \hline 3096 \end{array}$$
 quę scribe sub linea. dic rursus. 7. a. 6. non valeo. ideo. 7. a. 2. distantia q̃ tria est inueniēs eā numero superiori: scilicet 6. addo & 9. emergunt: quę sub linea ponenda sunt. Et numero seq̃nti in ordine subtrahendorū scz 3. adde unitatem & erunt. 4. Et rursus dic. 4. a. 4. & surgit vel nihil remanebit: illud nihil quod per cifra significat po natur sub linea. & dic ultra. 2. a. 5. & manent. 3. quę iterum ponant sub linea & si bene actū fuerit figurę stabunt hoc ordine Et ne quid de necessarijs prætermittam: tibi exemplum generale totius subtractionis subiiciam tale.

$$\begin{array}{r} 2001386 \\ 7532436 \\ \hline 1468950 \end{array}$$
 numerus a quo debet fieri subtractio
 numerus subtrahendus
 linea superposita
 numerus relictus

Exemplū
generale
subtractiois

Probatur autem per additionem subtractio: & conuerso ut si numerū relictum numero subtrahendo addas: numerum a quo facta est subtractio inuenies. Et rursus. si in additionis exemplo numerum subtrahen-

LIBRI.III. ARITHMETICE PRACTICE

dū a pducto subtraxeris/numerū subtrahendū pro relicto cōspicies. parī modo si numerum cui debet fieri additio a producto deposueris: pro relicto numerū subtrahendū videbis.

De Multiplicatione Capi. septimū. DIS.

multipli-
catio

Vid est multiplicatio? MAG. Est numeri procreatio propor-
tionabiliter se habētis ad multiplicandum: sicut multiplicās ad
unitatem. verbi gratia. 3 per. 4. multiplicare/ est numer. 12. pro
create: qui se in eadem proportionē ad. 4. habet. sicut. 3. ad unitatem: q̄
utrobq; est proportio tripla. DIS. Multiplicationis formam adhi-
as. MAG. In multiplicatione duo numeri sunt necessarij: scilicet nu-
merus multiplicandus in superiore ordine/ & numerus multiplicans ī
inferiori ordine scribendus. nec erit cura an prima multiplicantis ponā-
tur sub multiplicandi prima aut alia. ut * Est etiam am * 7 9 5 4
bobus ita dispositis linea subiicienda sub qua summa ex mul- 6 4 2
tiplicatione proueniens ponenda est. Primum itaq; primā numeri mul-
tiplicantis in omnes multiplicandi ducas: & quod ex hoc prouenit sub
præfata linea ponatur. Similiter secundā multiplicantis in omēs multi-
plicandi ducas: & productū ea lege sub linea locabis: ut locus producti
loco corrēdeat multiplicātis. nā si mltiplicās scdā fuerit/ pductū sub
scdō nūero pri^o sub linea posito /locare uenit. Et sic faciendū ē de singu-
lis: donec omnes figuras multiplicantis in omnes multiplicandi ducte
fuerint. DIS. Exemplum huius subiungas: ut quē dicis clarius intel-
ligam. MAG. Exemplum sumas in numero priori. Et primū quidem
dicam. bis. 4. sunt. 8. scribēda sub linea. dic rursus bis. 5. sūt. 10. scribe. 0.
cifra: & serua unitatem: & ultra. bis. 9. sunt. 18. quibus unitas prius re-
seruata /si addatur decem & nouem constituit: e quibus. 9. scribe sub li-
nea unitatem serua: & amplius bis. 7. sunt. 14. & unitas prius seruata
facit. 15. quē tota sub linea scribēda sunt: cum non sit numerus sequens
cui digitus addi possit. Et si ut diximus operatus fueris/ post operatio-
nem figuras eo ordine dispositas videbis hic ī margine signato. De hic
secundū multiplicātis in omēs multiplicandi ducas. Et primū dic qua-
ter. 4. sunt. 16. e quib⁹ sub. 0. scribas. 6. & unitatē serues. & rursus dic q̄-
ter quinq; sunt. 20. & unitas prius seruata his addita facit. 21. scribe. 1. sub
9. & binariū serua. & amplius quater. 9. sunt 36. & binarius prius serua-
tus illis additus. 38. cōstituit: e quibus. 8. sub. 5. scribenda: & 3. seruāda
sunt. & rursus quater. 7. sunt. 28. & tria prius seruata his addita cōstitu-
unt. 31. quæ iterum totaliter scribēda sunt ut prius. Et si bene opat⁹ fue-
ris/ dispositionē figurarū videbis talem o Demū
dic sexies. 4. sūt. 24. e qb⁹. 4. sub. 1. prioris nūeri po-
nas & duo s̄ues. & ruri⁹ sexies. 5. sūt. 30. & 2. pri⁹ re-
s̄uata faciūt. 32. e qb⁹. 2. sub. 8. scribas. & 3 s̄ues. am-
pli⁹ sexies. 9. sūt 54. qb⁹ si tria pri⁹ s̄uata addas. 57.
emergūt. e qb⁹. 7. sub. 1. scribas. & 5. mēte cōserues

7 9 5 4

6 4 2

1 5 2 0 3

1994
642
19908
31818

TRAC. II. DE NUMERO CONTRACTO

& rursus. sexies. 7 sūt. 42. & s. prius seruata faciūt. 47. quę totaliter sub linea ponas. Quod si bene operatū fuerit dispositio numeroꝝ erit talis

$$\begin{array}{r}
 4944 \text{ numerus multiplicandus} \\
 847 \text{ numerus multiplicans} \\
 \hline
 19908 \text{ linea interiecta} \\
 431816 \text{ numerus productus} \\
 431816
 \end{array}$$

Quę si om̃ia p̃ modū in qnto capitulo traditū addideris nūeꝝ. s. 106 4 6 8. procreabis. Et q̃a in oibꝫ aūdictis digitorꝫ inter se p̃supponitur multiplicatio ideo de his & regulam & tabulam subijcio talem

Regula. Scribañ figurę in se multiplicandę subalterne. & cuiuslibet distantia a decē a dextris ponat̃. & una distantiaꝝ p̃ alterā multiplicetur p̃ductūq; seruet̃. Deinde distantia unius digiti a digito alio subtrahas. residuū priori p̃ducto ex distantiaꝝ multiplicatione postponas. DIS huius exemplū subiūgas. MAG. Si scire volueris quorū sunt septies. 8. ea hoc ordine cū distantijs suis a dextris statuas 0 Dicter. 2. sūt. 6. & rursus. 2 a. 7. remanent. s. q̃ p̃dictis. 6. postponas. & numerum ta. lem inuenies. s. 6. quem faciunt septies octo.

$$\begin{array}{r}
 0 \\
 8 \mid 2 \\
 7 \mid 3
 \end{array}$$

Tabula

2 2 4	3 3 9	4 4 16.	5 5 25	6 6 36.	7 7 49
2 3 6	3 4 12	4 5 20.	5 6 30	6 7 42.	7 8 56
2 4 8	3 5 15	4 6 24	5 7 35	6 8 48.	7 9 63.
2 5 10	3 6 18	4 7 28.	5 8 40	6 9 54.	
2 6 12	3 7 21	4 8 32	5 9 45		8 8 64.
2 7 14	3 8 24.	4 9 36			8 9 72.
2 8 16	3 9 27.				
2 9 18					

9 9 81.

Et ne alia in multiplicatōe tibi occurrat p̃tereā exm̃ sit hoc generale.

$$\begin{array}{r}
 4 \ 5 \ 0 \ 6 \ 0 \\
 2 \ 0 \ 3 \ 0.
 \end{array}$$

numerus multiplicandus
numerus multiplicans
linea interiecta.

multipli
catōis exē
plū gñale

si 4 7 i 8 0 0 numerus productus.

De Diuisione Capi. viij. DIS.

Vidē diuisiō. MAG. est nūeri p̃creatio p̃portionabilit̃ se habētis ad unitatē. ut diuidē⁹ ad diuisorē. ut. 20. p. 4. diuidere est nūeꝝ. s. p̃creare q̃ unitati in eadē p̃portionet̃ p̃portioē q̃ quatuor p̃portionant̃ viginti. nā ubiq; ē p̃portio q̃ntupla. DIS. Diuisiōis formā haud p̃creas. MAG. In diuisiōe duo nūeri erūt necessarij s. sup̃ior. q̃ diuidend⁹ & inferior qui diuisor appelland⁹ est. & sub superiore ita locand⁹ ut ultima sua ponatur sub superiori. ultima. & penultima sub penultima. & cetera. Et hoc quidē verū est si vltia diuisoris nō fuerit maior vltima diuidendi. nam si maior fuerit non sub vltima diuidendi sed sub penultima locanda est. & reliquę sub sequentib⁹ ordine directo

Diuisio

8 ij

LIBRI.III.ARITHMETICE SPECVLATIVE

ut patet in exemplo * Istis ita ut dictū est for * 3 6 2 | 3 6 2
 matris virgula concaua ad laeius dextrum post nu 2 i 4 3
 meros ponatur: cui numerus ex diuisione inuentus (qui Quoties ap
 6 5 4 2 (virgula) pellatur) inscribi possit ut 0 Quo facto vi
 4 6 diuisor caū. dēdū est quotiens ultimā diuisoris in numero si
 bi supraposito possis reperire: ita tamē q̄ totiens etiā omnes sequentes
 in suis suprapositis possint haberi: & quotiētem inuentū & versus dex
 trā in virgulam concauā locatū in omnes figuras diuisoris multipli
 ca. primō sc̄z in ultimā/deinde in sequentes & quod ex hac multiplicā
 tione pducitur a numero sibi supraposito subtrahat/figuris a quibus
 facta est subtractio paruis lineis cancellatis & residuo cuiuslibet figuræ
 numeri diuidendi sup ipam eandem/cuius residuū est posito. ut in pri
 ori exemplo. Illo facto secunde diuisor p unam figurā. & itē quoti
 ens quærat: & ad quotientē pri⁹ repertū sub virgula positū & in om
 nes figuras diuisoris ut pri⁹ multiplicetur: pducumq; a superiori sub
 trahat: & rursus diuisor per unam figuram secunde. quod totiens fiat
 donec prima diuisoris sub prima diuidendi constiterit. Si autem in ope
 ratione media aut in fine quotiens reperiri non possit: pro eo ponatur
 o. ad virgulā cōcauā figuris diuisoris cancellatis. Diuisor vero rursus
 per unā figuram secunde. quod aut in fine diuisionis relictum fuerit de
 numero diuidendo/ in quo diuisor non possit amplius reperiri/erit re
 siduum diuisionis. DIS. Nisi exemplari operatione dicta explicau
 ris intelligam minime. MAG. Exemplum positum supra accipe. &
 primum dicas. quotiens reperio. 4. in. 6. ita q̄ etiam totiens. 6. in. 5. &
 videbis q̄ tantū semel. ob id unitatem in virgulā concauam ponas. &
 eam unitatem in omnes diuisoris multiplicando dicas. semel. 4. sūt. 4.
 quæ ab ultima diuidendi subtrahas/dicendo. 4. a. 6. manent duo: quæ su
 pra. 6. ponas. & ipsa. 6. virgula signes: Dic rursus semel sex sunt. 6. sex
 a. 5. non possum: distantia est. 4. 4. ad. 5. sunt 9. quæ ponas supra. 5. q̄
 prius virgula cancellatis: & unitatē quā ex lege subtractionis sequē
 tidabis figurā sibi supraposita sc̄z. 2. subtrahas dicendo. 1. 2. 2. & ma
 net unū & signes virgula: & 1. sup ea ponas. Post hoc diuisor p unam
 figurā secunde. & stabunt figuræ ordine tali *

Illo facto rursus dicas. 4. in. 12. quoties possum re
 perire: ita tamē q̄ etia toties. 6. in. 4. & alijs ex. 12. cū
 4. subtraxero relictis inueniā. & videbis q̄ quater.
 Hęc igit. 4. sub virgula cōcaua ponas: & ea i omēs
 diuisoris multiplicādo dicas quater. 4. sunt. 16. quæ
 a. 12. subtrahē dicēdo. 1. ab. 1. & surgit. 6. a nouē & manēt. 3. q̄ ponas su
 pra 2. & 2. cancella. dic rursus: quater sex sūt. 24. q̄ subtrahē a. 34. sibi su
 praposisitis dicendo. 2. a. 3 manet. 1. quæ super. 3. cancellata ponas: & itē
 rum dicas. 4. a. 4. & surgit. ob hoc. 4. cum virgula signes. & ci. o. super
 ponas. iterumq; diuisorem per unam figuram secundes. & figurarum
 talem dispositionem reperies.

Exemplū
diuisionis

1 *
 2 9
 6 5 4 9 (1
 4 6
 14

TRACTA. II. DE NVMERO CONTRACTO

$$\begin{array}{r}
 \overset{1}{2} \overline{) 2849} \\
 \underline{2} \\
 8 \\
 \underline{8} \\
 0 \\
 4 \\
 \underline{4} \\
 9 \\
 \underline{9} \\
 0
 \end{array}
 \quad (14 \quad \text{Quotiens}$$

Ita pariformiter in sequentibus faciendū est: quod si bene operatus fue-
ris dispositionē figurarū talem videbis. Et, 17. residua sunt in qbus. 46.
amplius reperiri non possunt.

$$\begin{array}{r}
 \overset{1}{2} \overline{) 2849} \\
 \underline{2} \\
 8 \\
 \underline{8} \\
 0 \\
 4 \\
 \underline{4} \\
 9 \\
 \underline{9} \\
 0
 \end{array}
 \quad (14 = \text{Quotiens}$$

Probatur autem diuisio p multiplicationē & econuerso. Per multiplica-
tionē quidē probatur diuisio: si quotientē per diuisorē multiplicaueris
nā quod ex illa multiplicatione excreuerit/una cū residuo (si qd fuerit)
numerus diuidendū representabit. Rursus multiplicatio per diuisionē pba-
bitur: nam si productū in multiplicatione per multiplicandum diuidas
in quotiente multiplicantē inuenies. Et ut omnia simul complectar Ex
emplum generale Diuisionis subiiciam tale.

$$\begin{array}{l}
 \text{Diuidendus} \quad 94506789 \quad (2100150 \quad \text{Quotiens} \\
 \text{Diuisor} \quad \quad 45 \quad \quad \text{Residuum} \quad 39.
 \end{array}$$

De Progressione. Capitulum nonum. DIS.

Vid est Progressio ē MAG. Est pluriū numerorū secundū eq/ progressio
les excessus sumptorū in unā sumam reductio. ut. i. 2. 3. 4. faciunt

10. DIS. Huius formā & modū subiungas. MAG. Modus & forma
progressionis subiectā prærequirunt diuisionē. Progressio quidē est
duplex: qdam Arithmetica: qdam Geometrica. Arithmetica est in qua
numeri sese seqntes equali excedunt excessu. Er hæc duplex est. Est em
Arithme-
rica
continua Progressio arithmetica naturalis & continua: ubi videlicet post princi-
pium nullus numer⁹ obmittit: ut. 1. 2. 3. 4. 5. 6. vel. 2. 3. 4. 5. 6. Alia arith-
metica discontinua siue intercisa: in qua post principium semp equalitē
continua una/due/tres/quatuor aut plures omittunt figure. ut. i. 3. 5. 7. vel 2. 4. 6.
Geometrica est in qua numeri se sequentes nō equaliter excedunt: attā/
men in equali proportionē ad inuicē erunt: aut dupla. ut. 1. 2. 4. 8. aut tri-
pla. ut. 1. 3. 9. 27: aut quadrupla. ut. 1. 2. 8. 32. & de alijs. Hac diuisione intel-
lecta/ sit hæc de modo progressionis Prima regula. In omni progressio
g iij

LIBRI.III.ARITHMETICE PRACTICE

ne arithmetica addat̃ numerus primus ad ultimū: & excreſcit numer⁹
aut par aut impar. ſi par: p eius medietatem totus numerus locoꝝ mul
tipli cē. & numerus ſumme totius cōtinuo emergit. Si impar excreue
rit: p. p̃m totum medietatem locoꝝ multiplicabis & queſitū inuenies.

DIS. Da exemplum primi. MAG. Sint numeri inprogreſſione ta
liter diſpoſiti 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. quoz omniū ſumā ſi ſcire volueris. 1. ad. 7.
adde & quod excreuerit diuide / & p eius medietatē quæ eſt. 4. multipli
ca numeroꝝ in progreſſione poſitoꝝ loca quæ ſunt. 7 dicendo: quater
7. ſunt. 28. & hec ſunt totius ſumma. DIS. Da exemplum ſecundū.

MAG. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. huius ſumma ſi ſcire volueris. 1. ad. 8. p. pdu
ctū quod eſt 9 medietatē locoꝝ ſc. 4. multiplica & pductum erit toti⁹
ſumma ſc. 36. Secūda regula. In progreſſione geometrica ubi ſit exceſ
ſus in proportione dupla ultimus numerus eſt duplādus: & a duplato
prius ſubtrahendus: & apparebit numerus quæſitus. DIS. Da exem
plum. MAG. 1. 2. 4. 8. 16. ſi huius ſumma totalē habere volueris: ul
tīmū numeroꝝ ſcilicet. 16. duplabis id eſt p duo multiplicabis & 32. puen
ient: e quibus ſi numerum primū huius progreſſionis ſc. 1. ſubtraxeris
31 manebunt quæ totius ſumma indicabunt. Si aut̃ geometrica pgreſ
ſio in tripla fuerit proportione: & totius ſumma volueris ſcire: ul
timū tripla & a producto primū ſubtrahas & reſidui medietas oſtendet quod
quærebas. DIS. Da exemplum. MAG. ſit exemplū. 3. 9. 27. 81. nu
merum ul
timū tripla & 243. puenient a quibus ſi primum ſc. 3. ſubtrā
xeris / remanentis medietas ſumma totius oſtendit ſcilicet. 120. Si autē
progreſſio geometrica ſcdm quadruplā proporriōem cōſtituta ſit / ul
timū quadrupla a producto primū ſubtrahē: & remanentis tercia partem
pro ſumma totius retinebis. DIS. Da exemplum. MAG. 2. 8. 32.
ſi ul
timū quadruplicaueris. 128 efficiēs a quibus ſi primū ſc. 2. tollas
126 manebūt: quorum tercia ps eſt. 42. quæ ſumma totius oſtendūt. Et
ita cōſimiliter in omnib⁹ alijs proportionib⁹ faciās multiplicando ſc. 3
ſemp ul
timū numeroꝝ p numeroꝝ deno
tationis proportionis: & primū a
producto ſubtrahendo: & relictum p numeroꝝ unitate minoꝝ numero
propor
tionis diuidendo. & huius diuiſionis numer⁹ quotiens quod
quærebas oſtendit.

De Radicum extractione & primo in quadratis

Capitulum decimum

DIS.

Radiciū ex
tractio

Vid eſt radiciū extractio. MAG. Eſt numeri inuentio: qui cū
in ſe ductus fuerit totū numeroꝝ aut ſaltē maiore eius partem
quadrata ſc. 3. vel cubica producit. DIS. Radix igit̃ numeri eſt numer⁹
qui in ſe ductus ip̃m totum cōſtituit. MAG. optime inſertit. radix
16. eſt. 4. nam quater quattuor 16. cōſtituunt. Pro intellectu autem for
mę & opationis radicum extractiōis: neceſſe eſt mente tenere ea q̃ ſupra
diximus de numero ſolido & ſuperficiali ſolus em̃ talis & nullus alius
inuenitur radicem habere. Vnde ſi numerus in ſe duct⁹ fuerit / ſupficia

TRAC. II. DE NUMERO CONTRACTO

lem & quadratū constituit: cuius & radix extat. ut quater. 4 sunt 16. Si vero numerus bis in se aut semel in suum quadratū ducit / numerū solidū siue cubicū generat: & eius qui generatus est radix dicitur. ut bis 2 bis / sunt 8. His ita p̄cognitis formā extractionis radicum in quadratis primū / dehinc in cubicis tradam. DIS. probe. MAG. Si igit̄ proponat̄ tibi numerus cui⁹ radicē quadratā scire volueris / ip̄m in locis impibus punctis in hunc modū signabis * quot em̄ puncta numerus p̄positus taliter signatus habuerit: tot digito sin̄ radice sua habebit. Illo facto sub ultima eius figura inueniendus est digitus: qui in se ductus deleat totū suprapositū respectu sui: vel quantū vicinū potest & ille digitus inuentus ponendus est sub cōcaua virgula ad dextram: quēadmodū in diuisione traditū est. Quo facto inuent⁹ digitus duplatus est: & duplatus sub figura proxima versus dextram ponat̄. Deinde rursus inueniendus digitus sub proxima figura puncto signata: qui in duplatū ductus / totū deleat suprapositū respectu duplati: & in se ductus totum deleat suprapositū respectu sui: aut quātū vicinū potest. quod semper subintelligendū est. Et talis digitus etiam ad priorem digitum inuentum sub virgula colloceat̄. Depost rursus sub proxima figura puncto signata cōsimilis inueniat̄ digitus & c. quod quidē trinuabis donec ad finem totius ventū fuerit. Si autē in mediā opatione cōtingat digitum talem inueniri non posse ponenda est. o. ad priores digitos sub virgula concaua: & omnibus dimissis intactis ad proximi procedat inuentionē digiti: nisi hoc eueniat in fine. tunc em̄ figurę reliq̄e cōputant̄ pro residuo DIS. Ne hoc quidē sine ex̄plo intelligendū existio. MA. Sic igit̄ p̄ clariore intellectu ex̄plū tale. Ψ cui⁹ si radicē q̄ris / ip̄m ut dictū ē signabis / deinde sub ultimo puncto scq̄ i 4 q̄ras digitū scq̄ 3. q̄ i 4 9 i in se ductus & si nō totū deleat suprapositū tñ viciniori nūero omī alio dato & illum inuentum sub virgula ponas ut sic X. ip̄m in se ductus dicēdo ter tria sunt. 9. & hæc a. i. 4. subtrahas: & manebūt. 5. q̄. 14. de letis supraponas ut sic * Deinde priorē inuentum 5 * 1 4 9 i (3) dupla digitū: dicēdo bis. 3. sunt. 6. & hæc sub proximi 1 / 4 9 i (3) ma ⁊ sub dextrā figura ponas. ut o Et rursus sub 9 i puncto sequēti digitū inuenias: q̄ in duplatū duct⁹ totū suppositū respectu duplati scq̄ 5 9 (aut q̄tū vicin⁹ pōt) deleat. deinde duct⁹ i se ip̄m respectu tot⁹ sibi suppositi itidē faciet & sūt. 8. q̄ cū ad virgulā i hūc modū 1 posueris ip̄a i duplatū scq̄ m̄ultiplica. & p̄ductū scq̄. 48. a 1 6 nūero duplato supposito scq̄ 5 9. subtrahē & rema / 1 / 4 9 i (38) nēt. n. ut sic Ψ Deinde hūc digitū scq̄ 8. in se multi 9 i 1 / 4 1 plica: & p̄ductū scq̄. 64 si a sibi supposito scq̄ 111. sub 5 / 1 7 tractū fuerit: p̄ residuo nūerus t̄ris. 74. remācbit 1 / 4 9 i (38) & dispositio figurarū talis restabit X. Ex q̄ manifestū est p̄positū numerū non esse quadratum: sed tñ 4 / 8 1 scq̄ radicē esse maximi q̄drati i ip̄o p̄tēti scq̄. i 4 4 4. 61.

Cuius experientiam si habere: cupis radicem inuentam in se multiplica

LIBRI.III. ARITHMETICE PRACTICE

& residuū si quod fuerit adde:& redibunt figuræ numeri propositi: si
autem/errorem corrige. Ad cubicā radicē ligonem nostrum ventam?

De Radicum extractione in cubicis

Capitulum undecimum MAG.

I alicuius numeri tibi propositi radicem quæras cubicā: ipm in
loco primo & deinde in singulis millenariorum locis signes pu-
cto ut 1491. Illo facto sub ultimo puncto inueniendus est digi-
tus: qui in se ipm duct⁹ cubice totū debeat suprapositū respectu sui: aut
quantū pōt vicinius:& illo digito ad virgulā concuā (quæadmodū in
prioribus)posito ipm tripla:& triplatū ponas sub pxima versus dexte-
rā tertiā figura. Deinde sub sequēti figura alius quærat digitus ad prio-
rem sub virgula ponēdus: qui primo cum digito priore secū sub virgu-
la posito/ductus in triplatum/deinde solus ductus in productū debeat
respectu triplati totum supra positū. Secundo in se ductus cubice/dele-
at totum suprapositum respectu sui: vel quantū vicinius pōt. His ita p-
actis triplandū est totū quod ponit sub virgula: & triplatū ponendum
sub sequenti pxima tertiā figura. Deinde sub puncto pximo rursus in-
ueniendus est digitus: q cum alijs in virgula secum positus in triplatū
ductus/deinde sol⁹ ductus in productū debeat totum suprapositū res-
pectu triplati:& demū in se ductus cubice debeat totum suprapositum re-
spectu sui. Et sic operandū est usq; dū ventū sit ad finem. DIS. Inter
omīa pcedentia a te dicta nullū minus illo potui intelligere: ob hoc exē-
plū ponere & id declarare opeptū erit. MAG. Exemplū accipias in
numero priore. sc3 1491. Illo taliter ordiato sub ultimo puncto sc3.1.
in loco millenarij posito inueniendus est digitus sc3.1. qui in se cubice
ductus facit.1.& delet totum suprapositū respectu sui. illū digitū iam
inuentū pone sub virgulā. ut sic * Deinde ipm
tripla & facit tria:& illa sub proxima tertiā ponas
figura. scilicet.9. ut sic o Illo facto sub proximo

puncto sc3.1. primo loco posito/alter inueniendus
est digitus etiam ad virgulā ponendus. ut sic X
q p mū cū digito secū posito X
ductus in triplatū sc3.3. facit.33.

dein sol⁹ ductus i pductū sc3.33. facit.33. debeat totū
suppositū aut qntū vicini⁹ pōt respectu triplati: nā
si.33.a.49. subtrahas.16. relinques. Dein ille digitus in se cubice ductus
debeat totū vel qntū vicini⁹ pōt respectu sui suppositū sc3.1. 6.1. ducig
it ip3 i se cubice dicēdo sel¹ est.1.& illud a.1 61 subtrahat & manet.1 60
pro residuo. ex quo claret numerū propositū non fuisse cubicū sed.11. ra-
dicē esse maioris numeri cubici in pdicto numero pposito cōtenti. sc3
1231 Quid si probare volueris/radicē in se cubice multiplicā: & pro-
ducto si quid fuerit residuū adde:& numerū propositū inuenies. DIS
Quid est numerū in se cubice multiplicare? MAG. Est ipm bis in se

multipli-
catio. cu/
bice

TRAC.III DE MINVTIIS VVLGARIBVS

aut semel in suū quadratū ducere ut bis .2. bis aut bis. 4. sunt .8. Et ut habeas in summa quantum quisq; digitus in se cubice multiplicatus producat tabulā illius satis breuē hic positam inspicias. Tabula

1 unum semel	1	6 sex sexies	216.
2 duo bis	8	7 septem septies	343
3 tria ter	27	8 octo octies	512.
4 quatuor quater	64	9 nouē nonies	729
5 quinque quinquies	125		

Hęc sunt filii dilectissime q̄ tibi imprimis de passionib⁹ numeri integri tradere volui: nunc vero ne huius artis (quā calculariā dicunt) principia necessaria cōtracti⁹ tradā pauca & quidē necessaria de minutijs subiungenda sunt.

Libri quarti Algorithmus de minutijs vulgaribus Tracta. tertius quid sit minutia & quotu plex Capitulum primum DIS

Vid est minutia ē MAG. Est integri ps aliquota, ut minutū ē Minutia sexagesima ps horę aut grad.⁹ DIS. Sūt ne minutie oēs eedē aut natā diuerse? MA. sūt. Nā q̄dā sūt minutie vulgares q̄b⁹ scz vulgus frequēter utit^r ut una tertia: una q̄rta: duę quintę &c. & sunt minutie phisice quib⁹ scz naturales & phisici utunt^r sepi⁹ ut minutū tertiu⁹ quartū &c. usq; in infinitū procedēdo. Et de his quidem posterius de alijs vero prius differendum est.

De Numeratione siue representatione minutiarum vulgarium Capitulu secundū DIS.

Odū igit nūeratōis aut rēp̄sētātōis minutiarū vulgarium pande: MAG. minutie vulgares eisdē quib⁹ & integri nūeri figuris scribēdæ sūt: sed aliter & aliter locādis atq; nōiandis. Nā in numeratiōe earundē duo requirunt^r numeri: nūerator. s. & denoiator ponēdi subalterne ygula interiecta ut sic o DIS. Nūerator quis ē? MAG. est nūerus i q̄ toties unitas ē q̄t integri ptes volum⁹ nūtare, & hunc sp solem⁹ supius scribere. DIS. Denominator quis est? MAG. est nūerus in q̄ toties unitas repit^r q̄rtiens ps denoiata in suo toto inuenit^r & is sp inferi⁹ scribit^r ut X Intellectus vero rēp̄sētati 4 numerator X gulis dephēdit. Prima regula. Quotiescūq; nūera^r 9 dñominator tot q̄lis est denoiatori/minutia p̄cise integrū valebūt ut hic y Secūda regula. Si nūerator maior fuerit denoiatore minutia plūsq; integrū constituunt ut sic φ Tertia regula. si numerator minor fuerit denoiatore minutia non totum integrū perficiunt ut hic o

1/2/3/5/6/ 13/4/5/6/ 14/8/9/12/ 13/7/6/8/.

LIBRI.III. ARITHMETICE PRACTICE

De reductione minutiæ diuersarum deno-
minationum ad eandē: & additiōe earun-
dem. insuper de reductione minutiæ ad
integra/ & integrorū ad minutias. Ca. iij. MA

Via vero minutię vulgares/ alijs diuersarū denominatiōm addi
non possunt: nisi ad eandē denominationem reductę fuerint:

ob id quo pacto hoc fiat primo pandā. DIS. Sane quidē facis: & mul-
to sanius si id exēplis manifestaueris. MAG. Faciā ut petis. Si igitur
minutias diuersarū denominatiōm utputa * ad eandē denominatiōem
reducere uolueris/ denōinatorē unius p denōinatorē alterius mltiplica
& qd ex hac mltiplicatione pcreatū fuerit erit denōinator cōmunis. ut ter-
tius sunt. 12. denōinator cōmunis. Hoc facto numeratores q̄ edī sunt. mlti-
plica igitur numeratorē primę p denōinatorē secundę. ut bis. 4. sunt. 8.
& rursus numeratorē secundę p denominatorē primę. ut ter tria sunt. 9
eruntq; 8. & 9. numeratores cōmunes ad. 12. denominatorē cōmunem. Ex

* 2 8 3 9 hoc enī patjā * Et facta operatiōe sta-
— esse — & in — esse — bunt signę taliter ordinate 8 9

3 12 4 12 Iplis itaq; ad eandē denomina- ————— numerato
tione reductis numeratores earū ut in integris addas: scz. 8. ad 2 3 res dñes

9. & 17 reperies. Si vero minutię plures fuerint: primū
de du — abus primis te absoluas: dehinc cum pducto ex 3 4

tria. 12 idem ut dictū est attentabis: hinc cū productū ex 12
omnib; pcedentibus & q̄ tra idē donecad finē pueniū sit actitandū est. denōiator
ut si sint 2/3/4/ primis duabus ut pmissū est adinuicē reductis cōmunis

& * pro ————— productū in * 1/7/1 uentis: hē 17 4
ad eandē 3/4/5/ denominationē 3 ————— reduces & &

addas: & facta operatiōe ex oibus inueni. 1/2/ es λ q̄ si 12 5
1 3 3 scire uolueris q̄t sexagesimę alię minutię in ω alijsq; mi-

nutijs sint. 60. aut alias ppositas ptes per nominatorē minu- ω
tię in qua q̄ris multiplica: & pductū per denominatorē eiusdē 2 3

diuide. & patebit in quotiente: quod 2 40 3 45 aut 3
querebatur. ut in 5 Minutijs autē sūt & in sūt 3 4

minutiæ diuersarū denominatiōnū 3 60 4 60

prepositis: duc denominatorē primę in denominatorē secundę & in p-
ductum denominatorem tertię. & sic de alijs. & illud quod ultimo pro-

uenit denominatorē cōmunem indicabit. ut si tres quartas duarū ter-
tiarū unius medietatis ad minutiam simplicem reducere placuerit/

iplis hoc ordine positis * 4. in. 3. multiplica & in pductum scz. 12. duo
multiplica: & 24. p denominatorē cōmuni habebis. & si numeratorē

cōmunem habere uolueris: numeratorem primę in numeratorem se-
cundę ducas & rursus numeratorem tertię per productum multiplica

& patebit quęsitum. ut ter. 2. sunt. 6 & semel 6. manent sex & inueni-
es in tribus quartis duarū tertiarū unius medietatis. 0 DIS.

*
2/3

3/4

*

λ

0

6

24

*

3/

4/ 2/

3/ 1/

2

TRAC.III. DE MINVTIIS VVIGARIBVS

Apertissime quod querebam demonstraſti: reſtat autē ut minutas ad i
tegra reducere edoceas. MAG. Si minutas ad i. integra reducere placu
erit: multiplica numeratorem per denominatorē: & numerus quotiens
quæſitum dabit: & ſi quid reſiduum fuerit: partes integrum non facien
tes indicabit ut ſi 8 ad i. integra reducas. 8. integra: & K pro reſiduo ha
bebis. ac ſi conuerſo i. integra ad minutas reducere volueris: numerū
integrorum per denominatorē minutę fiendę multiplica: & in pducto
quæſitū inuenies ut ſi 4. i. integra ad quitas taliter reduxeris: o. pcreabis

De Subtractione minutarum Ca. iij. DIS.

Vbtractionem minutarū ſubiungas. MAG. Minutas ſi q̄s
a minutis ſubtrahere placuerit: i. p̄s (ſi nō ſnuerint) ad eandem
denominatōem reductis: numeratorem unius a numeratore al

terius ſubtrahas ut * 8

Si vero plures minū / * ſia ſubtraxeris manet —

rias a pluribus ſubtra 12 i2 i2

hendę ſint: omēs ſubtrahendas ſcdm dicta in. c. pcedenti ſimul addas.

ſimiliter & eas a quibus debet fieri ſubtractio. Dehinc ut iam dictū eſt

numeratorem unius a numeratore alterius demas ut o quatę ſi duæ

2 1 1 6 tertię & una quarta adiunctę fuerint x ſi

& a & autem unam ſecundā & ſex octauas cōiun

3 4 2 8 xeris y efficiēs: quæ rursus ad cōmunē

denominatōē reductę & additę p 5 a quibus ſi primas ſubtraxe

11 176 20 240 ris vicę y remanebūt

pueniunt & p ſur o quas inquirebamus.

De Multiplicatione minutarum Ca. v. MAG.

It facile ex his quæ de integris dicta ſunt minutas multiplica

tionē hēbis. Nā ſi minutas p minutas multiplicare volueris: nu

meratorē uni p nūeratorē alteri multiplicā: & pductū p nūera

torē inuento reſerua. Sic denominatorē unius per denominatorē al

terius multiplicabis. & in pducto denominatorē quęſitum inuenies ut

ſum multiplicabis 2 3 pcreabis

3 per 4 12

De Minutarum diuiſione Ca. vi. MAG.

ſimiliter minutas diuiſionē facile dephendes. ſi diuiſorē a dex

tris poſueris. tunc em nominatorē diuidendi p denominatorē

diuiſoris multiplicabis & nūeratorē quęſitū inuenies: lic em ſi denoiator

diuidēdi p nūeratorē diuiſoris multiplicat⁹ fuerit de noiatorē quęſitū idica

bit ut ſi diuiſeris 2 3 8

per 4 reperies

3 4 9

De Extracttione radicis quadratę in minutijs
Capitulum septimum MAG.

De Extractione radicis cubicę in minutjs
Capitulum octauum MAG:

Libri quarti Algorithmus de minutijs phisicalibus
tractatus quartus: De numeratõe minutiarum
phisicalium Capitulũ primum MAG.

Inuicē philicē uti in supiorib⁹ dixim⁹ sūt qb⁹ phisici & natura
les sepi⁹ utūt & p̄cipue Astronomi cursus siderū & corporū su
periorū inuestigantes Ad huiuscemodi em̄ certitudinē necessariū fuerat
integra. scē signa & gradus zodiaci annū menses dies & horas in patres
secare. Nam signū in gradus .30. & grad⁹ in minuta. 60. minutū in scda
60. scdm̄ in tertia. 60. tertium in quarta. 60. diuidit̄. & sic in infinitū p
sexagenariā pcedēdo diuisionē calculariōi tali valde modicū locorum 70.

一

tertius secundarum & cetera. ut hic o

Capitulum secundum: DIS.

.69 igitur secundis. 1. adde: & .2. in loco tertiarū reli
quas: & si bene opatus fueris figurę hoc ordie stabūt

ficalium. Capitulum tertium MAG.

Vbtractio in minutijs Phisicis ad instar subtractiōis in ītegrīs
procedit: si hoc unū animaduertas: ut scilicet a subtiliorib⁹ inci-
pias & minuta a minutis/secunda a secundis/tertia a tertijs &c. de alijs de-
mas. Quod si numerus a quo debet fieri subtractio/subtrahēdo minor
fuerit: a fractione imēdiate grossiori unū mutuo accipias: & id in .60. p-
tes fractionis minoris/a qua fractio debet fieri subtractio diuidas. Nōc
hoc te fallat cum in pceptis Astronomicis signa aut gradus &c. subtra-
here ab aliquo numero minori monitus fueris: siqdem si in signis ope-
raris una tota reuolutio (scilicet .12. signa) mutuanda est. Si vero in gra-
dibus signum unum in triginta gradus resolueūdū est: hoc idem te face-
re necesse est si quod simile in fractionibus temporum scilicer annorū/
mensium/dierum / minutorum cōtingat. Sed de his plura verba fun-
dere superuacuum videtur: cum & canones tabularum Astronomicarū
hoc idem & clarius quādoq; admoneāt. Ad multiplicatōēz properem⁹

LIBRI. III. ARITHMETICE PRACTICE

De Multiplicatione minutiarum phisicalium

Capitulum quartum

DLS.

Valiter minutie phisice sunt multiplicande. MAG. Numeratorem in numeratore ducas: & quod prouenit sunt minutie a numero: quem denominatores simul iuncti faciunt denominandem. ut si multiplicaueris minuta per minuta. pueniunt duo: quoniam numeratores scilicet minutum & minutum quasi due unitates simul coniunguntur: duo faciunt a quo minutie secunda denotantur. Sic si minuta per secunda multiplicaueris: proueniunt 4. & si secunda per tertia multiplicaueris: proueniunt quinque & sic de alijs. Si vero fractiones phisicas per eorum integra multiplicaueris non integra: sed minutias procreabis. ut si minuta per gradus multiplicabis: non gradus: sed minuta procreabis.

De Diuisione minutiarum phisicalium

Capitulum quintum

DLS.

Diuisionis minutiarum phisicalium si quid speciale fuerit / silentio non pretereas. MAG. In diuisione ista hoc tantum speciale inuenio quod scilicet numerus quotiens minutie nominandus est a numero qui prouenit post subtractionem denominationis diuidentis a denominatione diuidendi: ut si. 40. quartas primo. secundas diuideris: in quotiente. 4. secundas habebis. nam si numerus denominationis diuidentis scilicet. 10. quare nominantur secundae a. 2. a numero denominationis diuidentis (scilicet. 40. quare nominantur quartae a. 4. subtraheris) 2. reperies: a quibus minutie in quotiente scilicet 4. secundae sunt nominatae. Si vero equalia in denominatione per equalia diuideris: in quotiente non minutie sed integra ut puta horae vel gradus proueniunt. ut cum minuta per minuta aut secunda per secunda diuideris: hora (si horarum fuerint) aut gradus (si graduum fuerint) in quotiente proueniunt. Hoc tamen ne negligas: sed minutias tam subtrahendi & eius a quo debet fieri subtractio: quod multiplicandi & multiplicantis: quod etiam diuidendi quod diuisor (si diuersarum fuerint) ad eandem denominationem ante operationem reducas: nam sic facilius id quod queris inuenies.

De Extractiōe radicis quadratę in minutijs phisicis

Capitulum sextum

MAG.

Ecce radicem extractio in talibus minutijs ab ea quae dicta est de integris multum differre dinoscitur: nam si radicem de his minutijs extrahere uolueris: eas ad eandem denominationem / aut si eadem fuerint / sed ab impari denominatione numero / ad eandem denominationem a numero pari denominatas reducas. At illo facto quemadmodum in integris procedas. Et radix inuenta sunt minutie a minutia media versus integra denominande: a minutia a qua radix extracta est supputatione facta. ut si a. 2. 6. 3. quartis radicem extraxeris. 16. pro radice & 7. pro residuo inuenies ista autem 16. a minutia media versus integra sunt denominande scilicet a secunda secunde. ut. gra. m. 2a. 3a. 4a. Sic pariformiter

TAC. III. DE MINVTIISPHISICALIBVS

si a sextis radicem extrahas: eā a tribus vel tertijs denominabis: nā hāc a sextis usq; ad integra reperiuntur mediæ.

De Extractione radicis cubicę in minutjs phisicalibus Ca. viij. MAG:

Ec aliter radix cubica ī minutjs phisicalib⁹ q̄ ī integris extrahēda ē. sed inuentā a terria parte minutiaē propositę denominabis: quod ut præcisius fiat minutias quarum radicem cubicā quæris / ad eandem denominatōem quæ in tres possit ēquales partes diuidi reducas. ut radix. 27. minutorum est. 3. nonoq;: nam nouē de. 27. tercia pars est pari modo in cæteris faciendum. Hæc sunt quæ de nūer conclusionis
ro in praxi reducto & eius passionibus (non ut cōplemētū totius habeas: sed ne principia magis cōmunia ignores) tibi fili in medium statuam ferre: quatenus his contentus ad altiores secretissimasq; numerorum posthac speculationes transcendas. DIS. Fideliter fecisti præceptor colendissime: sed tamen adhuc unum ex promissis restat declarandum: quod forsitan tibi abduxit obliuio. MAG. Quod est tale ē

DIS. In. c. secūdo theoricę sponderas præter hæc quę dicta sunt q̄dam alia: & per pulchras artis calculatoriæ tradere regulas: quod (nisi tibi molestum foret) te opere adimplere: & his finem arithmeticę tuę imponere velim. MAG. Faciam ut petis. scio equidem q̄ nihil ex pollicitis obliuione aut negligentia transis. Primo autem Algorithmi vulgi per lineas: & denarios proiectiles pandā: ut non modo per figuras numerorum (quas cifras vocant) verumeriā per denarios proiectiles quę cūq; numerum representare / addere: subtrahere: multiplicare aut diuidere insuper & numeri aliquem ignotū p. notos reperire possis. Quod quantum & utilitatis & iocunditatis tibi allaturum sit: in sequentibus patebit. DIS. Eya ergo sermonē ad hæc quātorius veras.

Libri quarti Algorithmus cum denarijs proiectilibus: seu calcularis Tractatus quintus Capitulū primū MAG.

De Numeratione

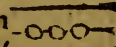
a D representatōem numeri cū denarijs proiectilibus (quib⁹ p. cifras utimur) necessarie sunt lineę cifrarum representantes loca / eandē q̄ cum ipsis significationem habentia ut infra.

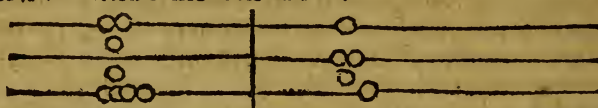
1000000	*	*	*
100000			
10000			
1000	*	*	*
100			
10			

LIBRI. III. ARITHMETICE TRACTATVS

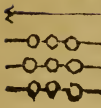
* Spacia vero sub lineis contenta respectu lineæ proximæ suprapositæ me
dictatæ representat ut * In linea ista denarius positus / decem signifi
cat: sed is qui in spacio consistit / tantum quinque representat. Si igitur nume
rū aliquem per denarios proiectiles representare volueris: tot denarios
secundū lineæ & spaciōz exigentiā ad numerū propositū repræsen
tandum ponas: & cum 5 denarios in linea aliqua habueris: pro ipsiſ / le
uatis si placet in spacio proxime superiori unū ponas. Si vero in spacio
aliquo duos denarios reperies / ipsiſ leuatis / unū ad lineam imediate su
periorē ponas. ut hic Nec te fugiat per digiti applicationem linea
rum significatiōē & augeri & minui posse. Ad quācūq; em̄ lineā di
gitus applicatur: eadem unū tantum significabit: nec tunc aliqua inferi
orum donec digitum deposueris aliquid representat. ut
3 representat quæ deposito digito triginta importat. Quod ut sin
gula facilius ac modo breuiori fiant / in multiplicatione & di
uisione huiusmodi digiti applicatione persēpe utendum est.

De Additione Capitulum secundum DIS.

Additionem (ni fallar ex dictis) eo modo fieri arbitror: ut scilicet
numerus cui debet fieri additio per denarios ad lineas competen
tes ponatur: & simili modo numerus addendus ei applicetur. MAG
opprime sentis si itidem exemplo probare potueris. DIS. Sit causa ex
empli numerus cui debet fieri additio. 2 5 9. ita locatus & numer⁹
addendus. 126. in hunc modum additus

De Subtractione Capitulum tertium MAG.

Ecaliter Subtractionē facies q̄ ut eum a quo debet fieri subtra
ctio per lineas competentes ponas: & ab eodem unū subtrahen
dum subleuando tollas / in inferiori inchoando. Si v̄o numer⁹ aliquē
a superiori proximo subleuare non possis: a linea proxime sibi sup̄posi
ta unū auferas & illum in linea in qua subtractiōem perficere non potui
sti in decem resoluens subtractionem propositam perficies. Exemplum
sia * .41. auferre voluero: unū quidem a linea inferiori accipio & q̄c
tuor in linea secunda quero nec inuenio: ob hoc unū de linea tertia acci
piens / ipsum in linea inferiore in decem resoluo quinque scilicet ponēdo
ad eandem lineam: unū vero ad spatium sursum. ut sic Illo facto de li
nea secunda tollantur. similiter in similibus faciendum est.

De Multiplicatione. Capitulum quartum MAG.

I vero aliquem numerū multiplicare placuerit: ipm ad lineas cō
petentes ponas: numerū autem multiplicandē mente retineas: &
pro q̄ libet de numero multiplicando sublato / multiplicandē in
tegrū respectu lineæ in qua operaris in loco dextro aut sinistro depo

TRAC.V.ALGORITHMI CALCVLARIS

nas.& id ipsum usq; omnes multiplicandi multiplicati fuerint/iterandū
est in superiore initium sumendo.ut si causa exempli. 6. 26.per.4. multi-
plicare volueris. 26.ut pmissum est ad lineas ponantur:atq; in linea secū-
da inchoantes/unū demat: & pro eodē in ptem dextrā ad lineā eandē.4.
apponantur.ut sic Φ & simili modo de secundo faciendū est.ut hic Ψ
Et in eadem lineā digito retento/eū qui in spacio inferiori proximo re-
perit accipientes: ac pro eodem (qa non integer sed dimidiū est) non
integra.4.sed medietatē eius scilicet.2. in lineā eandem ponamus. ut X
Deinde digitū deponam? & denariū in lineā infima positū accipientes/
pro eo ad lineam eandem.4.addamus.ut hic *

De Diuisione.Capitulū quintum. MAG

uidere autem numerū si volueris: ipsum ad lineas cōperentes lo-
cabis: numerū diuidentē mente retinendo. Quo facto in superi-
ore incipito quoad possis diuiforem subleuare:quotiens autem
leuatus fuerit totiens unūz versus dextrā aut sinistrā ad eandem lineam
deponendum est:& id ipsum semp descendendo repetendo donec diuidē-
tem amplius in diuidendo reperire non valebis.ut si Σ 868.per octo
diuidere placuerit: digitū ad lineā superiorē ponam?: & respectu digiti
octo semel leuemus:ob id unū (ipsis sublati) versus dextrā in eandē
lineam ponamus in hunc modū Π Dehinc digitū lineę secundę appli-
cantes:& 8.respectu digiti non inuenientes/eorundē medietatē scilicet.4.
subleuem? & unū ponamus in spaciū proximū infra digitū ut sic M
His ita factis / digitus lineę inferiori applicetur. & quotiens.8.reperi-
ri possint inquiratur:eadēq; ter & earundē medietatē reperientes / ipsis
sublatis/ in lineam eandem tres denarios & unū inferius in spacio pona-
mus.ut sic O Concluditur si octo diuiderent.868.quilibet 108.& medi-
eratem acciperet. qd facile pbare est si pte unius p.8.multiplicauerimus.
De Progressione autem (quia in pportione quadā consistit) in minu-
tis aut lineis facile videre non est. Quis & illa praticari possit ab exerci-
tatis.eam tñ silentio transeūtes/ad regulas properēus artis calculatorię

De regula artis calculatorię generalissima,

Capitulum sextum. MAG.

Rithmetici regulam quandā inuenere generalissimā ad quēcun-
q; ignotum per aliquos notos inueniendū numerū quam non
nulli ob id regulam aureā dixere: alij vero (ut Itali) eam de tri per apo-
copam nominare solent. de tri quasi de tribus numeris in ea necessarijs:
ut est numerus emptionis aut rei alterius.& numerus pretij aut quanti-
tatis discretę.& tertius numerus per quē proponitur questio. ut. s. oua
emi.3.denarijs: quanti emi.206.oua? DIS.Potest ne id quod iam que-
ris per hanc a te tradendam regulam inueniri? MAG. Potest utique.
Sed ut eam perfectius intelligere valeas / & quę dicenda sunt: conditiones
nōnullas memorię reponas. Quę prima. Questio semp debet poni
versus dextram. Secunda. Numerus primus & secundus debet correspon-

Regula
de tri.

LIBRI.III.ARITHMETICAE PRACTICAE

dere re & nomine. Tercia Numerus quartus per regulā inuentus debet correspondere secundo nomine & re. Isti autem quattuor numeri ultra hęc sibi mutua correspondent proportionē. ut qualis est proportio primi ad secundum/ talis est & terciū ad quartū & sic insuper qualis est proportio primi ad terciū / talis est secundū ad quartum. Quod facile ex his numeris est videre. 26. 12. 36. ob id & hęc regula a philosophis proportionum est vocata. Quarta Cum numerus diuidens maior fuerit diuidendo/ frangatur diuidendus in partes minores. ut si diuidendus fuerit florenorū frangatur in denarios. Quinta. Si secundo numero addatur minutie/ frangantur integra eius in minutias eiusdem denominationis. Si vero primo aut tercio minutie adiuncte fuerint/ cuiuslibet integra in minutias secum positas frangatur. & hoc facto si minutie primę & tercię diuersarū denominationum fuerint/ ad eandem reducantur. His conditionibus intellectis & obseruatis varias ac infinitas soluere potes per regulam sequentem quæstiones.

Regula de tri cum varijs exemplis.

Vmeris ut dictum est dispositis: multiplicetur secundus per tertium & productus diuidatur per primū & perueniet in quotiente quartus quæstus. Exemplum. Si quæsitum sit. Quāti emō duodecim oua & si duo pro sex den. venduntur. Iuxta conditionem primam numerū quæstionis de loco primo ad terciū versus dextra; ponas. ut. 2. 6. 12. & tunc secundum regulam operari incipias dicendo. 6. in 12. & proueniet. 72. quæ si per duo diuideris 36. numerū quartū & quæsitū procreabis qui secundo scilicet. 6. den. re & nomine correspondet.

Exemplum secundum. Si quærat. septem poma emi tribus den. tri tēmo. 32 pira & per regulam istam operari non valebis ob defectum secundę conditionis. nam primus & tertius nec nomine nec re conueniunt poma enim non sunt pira.

Exemplum tertium. Si quæsitum fuerit. Duo lotones croci emuntur nouē denariis: quanti duę librę croci venderentur? Quia primus & tercius (quia ubiq; crocus) non tamen correspondet nomine secundo: quia in primo lotones/ in secundo librę ideo secundū regulā nō poteris operari nisi & libras duas in lotones scilicet. 64. resoluas. ut 2 lot. 9. den. 64. lot multiplica nouem per. 64. & 576. producantur: quæ si per duo diuideris. 288. numerum quæsitum procreabis.

Exemplum quartum. triginta duę uncie croci tribus flor. emuntur. Quāti una uncia emitur? Multiplica tria per unū & sunt tria. quia unum nec multiplicat nec diuidit. & productum scilicet tria per. 32 diuidere nō valeo: cum diuisor diuidendo maior sit. ideo iuxta quartam conditionem diuidendus scilicet tres flor in. 540. den. resoluo: & istos per diuisorem scilicet. 32 diuido & libene operatus fuerit in quotiente sedecim den. & 28 minus den pro numero quæsito sunt.

Exemplum quintum. Emi tria oua. 1. den. 2. quanti emuntur

TRAC.V.ALGORITHMI CALCVLARIS

sex oua. quia iam numero secundo scilicet i. den. adduntur minutie scilicet $\frac{2}{3}$ unius den. id est integrum scilicet i. denarium in similes minutias resoluo: ipsum scilicet per denominatorem minutie scilicet tria multiplicando: & minurias productas scilicet tria alijs duobus addo. & proueniunt pro numero secundo $\frac{4}{3}$ den. Illo facto secundum regulam quintam per sex multiplico: & proueniunt triginta. hæc per tria diuido: & sic in quotiente $\frac{10}{3}$ inuenio numerum quæsitum prædictum scilicet sex quor.

Exemplum sexti. Emi tres ulnas panni pro quatuor flor. quanti emo sex ulnas & $\frac{3}{4}$ unius ulne. quia iam tertio numero minutia additur ob id tam primum quæ tertium in minutias ad eandem denominationis reduco scilicet tres ulnas in $\frac{12}{4}$ similiter 6. ulnas tertii numeri in $\frac{24}{4}$ frango: quibus addo & tria fiertel in eodem tertio numero posita: & erunt $\frac{2}{4}$ Illis itaque ad regulam ordinatis secundum scilicet quatuor per tertium scilicet vigintiseptem multiplico: & erunt 108 quæ si per primum scilicet 12 diuideris in quotiente noue flor. prædictum scilicet sex ulnarum & 30 fiertel inuenio Et ita similiter faciendum est si primo additæ fuerint minutie.

Exemplum septimum. Si quærat. hodie ad cenam cibandi sunt. 730 equi: & sedecim equis modius unus dabitur: quot modij requiruntur? Ad regulam taliter ponas sedecim equi. i. modium quot modios 730 equi si iuxta regulam operatus fueris in quotiente 45 modios & $\frac{10}{16}$ unius modij reperies.

Exemplum octauum. Si quæsitum sit cibandi sunt 807 homines & pro 4 hominibus. s. mensuræ dabuntur quot in toto mensuræ requiruntur? ponas ad regulam taliter. 4 hominibus necessariæ sunt s. mensuræ quot mensuræ necessariæ erunt. 807 & proueniunt in quotiente. 1008 mensuræ & 3. fiertel unus mensuræ. Ita similiter si quærat. cibandi sunt 677. homines & cuilibet dabitur panis unus quorum 24 ex uno modio fiunt: quot requiruntur modij? pone ad regulam sic. 24. homines habuerunt. i. modium quot modios. 677. homines: & reperies in quotiente. 28 modios & $\frac{1}{24}$ unius modij.

DIS. per varia exempla regule practicam accepisse mihi ipsi videre videor: sed quando bene operatus sim nec ne nondum intelligo. MAG. Probatio operationis regule facile perspicitur / si numerum tertium in locum primi & rursus primum in locum tertij & quartum inuentum in loco secundi ponens rursus per regulam operatus fueris. nam si primo bene fecisti nam ultimo in quotiente inuenies secundum prius in regula positum. Exemplum. 2. oua. 3. emuntur

den. quot den. 12. comparatur. si ut dictum est in exemplo primo secundum
regulam procefferis: in quotiente. 36. reperies. Cuius si probam habere
cupis / numeros istos taliter ordinabis. 12. 36. 2. & cum rursus secundum
regulam operatum fuerit: in quotiente. 6. reperiuntur. DIS. Sunt ne
alij ad huiusmodi inuestiganda regule necessarii? MAG. Sunt: &
quidem ap̄plures: sed si secundum conditiones prius dictas quaestiones
propositas ad regulam locare sciueris: paucoꝝ solutionem silentio pre-
teribis. Ne tamen hisce verbis te submouea duas alias subiiciam.

Prima Regula. Si fuerint tres mercatores quorum primus ad summam
capitalem. 36 flo. secundus. 48 flo. tertius vero. 75 flo. posuerit: & sup-
totum capitale lucrum. 100 flo. excreuerit: scireq; volueris quantum uni
cuiq; sꝑm capitalis sui portionem contingat: totum capitale in summam
unam redigas: & erunt. 159. quem numerum pro diuisione communi re-
serues. Dehinc pecuniam primi per lucrum multiplicabis: & productum
per diuisorem communem diuidens in quotiente partem que primū con-
tingit conspicias: sic similiter de pecunia secundi & tertij faciendum est.

Secunda regula. si tres fuerint mercatores quorum primus. 18 flore:
5 mensibus: secundus. 30. flo. tribus mensibus: tertius. 40. flo. 2 mensi-
bus posuerit: & lucrum sit. 76 flore. Si scire placuerit quantum unicui
q; contingat de lucro scdm pecunie sue & temporis quantitatem: cuius
libet pecuniam per menses multiplica: & summam totalem ex tribꝝ col-
lectam pro diuisione serua. De hinc summam pecunie primi per menses
suos multiplicaram: per lucrum multiplica: & productum per diuisore
seruatum diuide: & in quotiente quesitum continuo emerget. Sic consi-
militer de secundo & tertio aut quarto vel quinto si tot fuerint operare.
Vale. DIS. & tu preceptor mi in guum bene valeas.

Finis Arithmetice.

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

LIBER QVINTVS. De principijs Musicę. Tractat⁹ pri⁹
mus. De Musicę laudibus & utilitate. Cap I. DIS.

Nter cęteras quibus humanus torquet animus nō inferiorē
existimo passionē qua mēs desiderio flagrans ab optato diu
tius pmissio suspendiē. ab heri equidē & nudiustertius (ut spō
sa a te musicę audirē pcepta) cū reditū tuū p̄solarer ardēt⁹.
nus tabefactus pone lecto decubui. at ubi te p̄sentē certo cognouissē
pristino redeūte vigore sedes tuas p̄ter solitū etiā post solis occubitū pe
tere p̄sumpsi sperās audire qđ delectet simul & instruat. MAG. Nec
oimoda fortasse spe frustrabere. Musica nēpe inter alias matheos disci
plinas dicente Boetio in primo musicę: nō modo speculationi verū etiā **Boetius**
moralitati cōiūcta est. Nihil em̄ tam p̄prium humanitatis est q̄ remitti
dulcibus modis: asfringiq; cōtrarijs. Idq; in singulis vel studijs vel ęta
tibus luce clarius cōspicit. Infantes equidē iuuenes ac senes ita inhiāter
affectu quodā spōtaneo modis musicis delectant: ut oīno nulla sit ętas/
q̄ nō dulcis harmonię sono: afficiat gaudio: & a tristi cōsurgat cogita
tu. Quā ob cāz (cū similitudo amica dissimilitudo p̄o cūctis sit odiosa) Plato **Plato**
aīaz n̄rāz musicis p̄portiōib⁹ cōpactā affirmabat. Et Marsili⁹ in eundē. **Marsilius**
Concētus inquit p̄ aerē naturā in motu positā mouet corpus: p̄ puri
catum aerē cōcit spiritū aerēū/aīe corpisq; nodū: per affectū afficit sen
sum simul & animū: p̄ significatōem agit in mentē. Deniq; p̄ ip̄m subti
lis aeris motū penetrat vehementer. Per cōtempatōem lambit suauiter
Per conformē q̄liratē mira quadā volupate pfundit naturā tā spūalem
q̄ materialē totūq; simul rapit & sibi vēdicat hoīem. Et p̄fecto si q̄s tan
ta musę arte atq; diligētia cōcent⁹ offerret auditui: quāra natę artis
ve cura vel vapores gustui vel mollia tactui offerunt: proculdubio cog
noscerem⁹ Appollinē multo magis aīm rape melodia q̄ vel bacchus vi
no gustū: vel Venus pruritū tactū soleat occupare. Vñ Infantes dulcis
cātilina ira oblectat ut ip̄os vagiētes cōpescat. Fugnantīū itē aīos in bel
lo/rubaz carmīe excitari cōspicim⁹. Nautas q̄q; atq; remiges/in sup &
pene oēs artifices manu opantes/vocis modulatōe/labores facili⁹ pos
se tolerare: experientia docuit. Et sicut corpora lassa laboribus: ita aīos oc
cupatos tēp̄ratiōibus Freneticos quoq; ac seditiosos: Asclepiadē aucto
re/symphonia resanabit. p̄ñ & de rege Saule legit: cū a spū vexaret mali
gno/regescere nō potuit: donec David cū hara ludēte dulcisona eius res
leuaret harmonia. Cygnos etiā hyphoreos cū harę cantus adducit: ele
phantes Indicos organica p̄mulsos detineri voce cōp̄tū: fistulis aues al
lici cōprobatū est. Fides delphinis amicitia hoīm p̄suaserūt. deniq; Al
farabio auctore p̄ harmonias gratia tēp̄latiōis & diuinay sciay studia **Alfarabi**
nō mediocriter iuuant hinc ut sacra Regū habet historia. Cū corā p̄phe
ta Heliseo caneret Psalter. Facta est sup eū manus Dñi & ait: p̄phetisa
do scz ea q̄ in quarto regū volumīe capite tertio legunt. Sed qđ musicis
instituto laudib⁹: cui⁹ testīonia in scripturis reperiunt multiplicia. Nec ī
patria deerit: sed lōge alia a nēstra ibi resōabit. DIS. Nū p̄lago mēs
mea agitabat spū cū secretiora qđā audire nō dubuabat. MAG. Ad

Boetius

Plato
Marsilius
Ficinus

Asclepias
des
1. Reg. 16

Alfarabi

MVSICAE SPECVLATIVAE

huc latent alia: & qdē speculatiōi iocūdiſſima. ſed nūc q̄ tendiūs pgāus

De definitione Muſicę. Capitulū. ſecundum. MAG.

Auguſti.

Vicā Aug^o primo muſicę ſciām bñ modulādi aſſerit Bene qdē id ē artificioſe: aut bñ. i. honeſte. Nā modulari ad laſciuiā & tur-

Boetius pitudinē/modulari quidem eſt: ſed non bene aut honeſte. Boetius vero quinto muſicę dicit. Harmonica (id eſt muſica) eſt facultas differentias acutoꝝ & grauiū ſonorū: ſenſu ac ratione ppendens. In deſ. nitiōe autē additur: rōne. Quia in muſicis nō omne iudiciū ſenſui (cū varie poſſit impediri) ſed p̄im intellectui eſt attribuendū/qui a ſenſu recepris ſpectibus/etiā aliquāliter impeditis ex ip̄is conſonē neceſſariā ſyllogiſat. Ita Piragoras em̄ cōſtat feciſſe Pythagorā: ut infra patebit. Sensus tamen nullus eſſet auditus/de ſono nulla unquā fuiſſet diſceptatio.

De origine nominis & quid ſit Muſicus. Capitulū. iij. DIS.

Nde hęc ſciētia hoc ſortita eſt vocabulū? MAG Sūt nō nulli q̄ muſicā a moys qd Aegyptij aquā dicūt arbitrant denominatā q̄a circa aq̄s inuēta ſit. vel a muſa qd iſtrumētū dicūt excellētiſſi

Muſicus

mū i muſica. Alijs autē muſicā a gręco vocabulo μουσα appellatā viſū eſt. hic μουσικος latine muſic^o q̄ rōne ppenſa canēdi ſciām: nō ſeruitio opis/ſed imperio rōnis aſſumit. Sūt ꝑo muſici triplices. Primī q̄ tñ circa iſtrumēta ꝑſant muſica: q̄ bñ qdē modularē/& neruos tāgūt Sed q̄re hi nerui moti & nō alij ꝑſonātiā ꝑſtent/nō intelligūt: nec huiuſce artis ſpeculatoꝝ capiūt. q̄les citharedas pene oēs aſpicim^o. Secūdi ſunt q̄ carmīa fingūt/ad q̄ nāli potius inſtinctu q̄ ſpeculātoe ac rōne ferunt & hōꝝ Poetas nomināt/q̄rū multi carmīa fingūt: ſed harmōicas earꝝ ꝑoꝝ ꝑoꝝ rōes demōſtrare minime ꝑnt. Tertijs ſūt q̄ & ſi nec iſtrumēta & neruos tangere: nec carmīa fingere nouerūt: de his tñ iudicādi ꝑitiā habēt

Muſici tri
plices
citharedę

Poetę

muſici ꝑ
prie dicti

De muſicę primo inuētoꝝ. Capitulum. iij. DIS.

Vem arbitrant primū muſicū/& muſicę inuētoꝝ? MAG.

Gene.

Tubalē filiū Lamech: ſjm qd dicit de ip̄o Geneſeos. 4. ca. Ip̄e

Tubal

fuit pater canētiū cithara & organo: eo q̄ prim^o muſicā iuenit:& eā idu ab^o colūnis latericia ſcꝝ & lapidea poſteris reliqt. latericia qdē ne igne/lapidea ꝑo ne aq̄ p̄iret. Adā nāq̄ mūdū igne & aq̄ p̄iturū ꝑdixerat. Pythagoras ꝑo ꝑhūs/ſonōꝝ ꝑꝑoꝝ ex ꝑimēto didicit. nā cū diuti^o aīo eſtuaret: q̄ nā rōne firmiſonātiāꝝ momēta ꝑdiſceret/demū nutu fataliſa broꝝ officias ꝑteritēs: ex varijs malleoꝝ ſonis unā cōcinētiā aīaduertit: accedit ꝑꝑi/malleoꝝ ꝑōd^o examiat:& cū q̄nq̄ eēnt mallei: ꝑimū ad q̄r tū duplū repit ꝑōdere: q̄ diap̄ ſonātiā reſonabat. eū ip̄m ꝑo ad ſjm/leſq̄tertiū iuenit: ad q̄ diateſſerō tonabat. Rur^oq̄ idē ip̄e ad tertiū: cum eēt leſgalē: diap̄e reſonabat. Sjm ꝑo & tertiū/leſq̄octauā retinere ꝑꝑoꝝ tōeꝝ & tonū repit ſonātes. Quicū ꝑo q̄a cūctis diſſonabat: reiecit. Hoc clari^o patꝝ i Monochordo. ut ſit A. graue prim^o malle^o. D. graue ſecūd^o. E. graue terti^o. & a. acuta q̄rt^o. attū Petr^o meſtor i hystoria ſcholaſtica id a ꝑdicto tubale faſtitatū: & a gręcis ꝑy^o meſtor fabuloſe attributū autuat. hūic em̄ tubal fr̄eꝝ q̄ artē ferrariā iuenit q̄ fabricāte tubal ex malleoꝝ

Petrus cō meſtor

h iij

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

proportione dicto mō cōsonantias reperit, sed cū hoc pauci videat esse momenti/relinquendū esse cenſeo. **DIS.** Probe facis: cū has diſcepra-
tiones ad ppoſitū parz aut nihil faciētes: nō reſoluīs. Sed qd dictis de Boe **Boetius**
tio ē: quē frequētī⁹ in teſtē vocas? **MAG.** Is muſicā e grēco in latinū
tranſtulit: ampliavit atq; harmonicas proportionē in numeris acura-
tiſſime demonſtrauit.

De diuiſione muſicę in Mundanā/ Humanam & Inſtrumentalem. Capitulum. quintū. **MAG.**

Vſica aut ut idem ipſe tradidit **Boetius** triplex eſſe diſcitur **Boetius**
ſc; Mundana Humana & Inſtrumentalis. **DIS** Mundana q̄

Muſica
Mūdana

eſt? **MAG.** quæ de harmonia totius & partiū mūdi ſupce-
leſtis & elementaris conſiderat. Non em ſine maxima propo-
rtione & harmonia orbes cœleſtes adinuicem locati ſunt: ob id & dulciſ-
ſimā motu ſuo concinentiam faciunt. Sic & elementa ſuis in locis pro-
portionata. nec ſine pportionē harmonica ad cōpoſitōem mixtoꝝ con-
currunt. Sic & anni tempora: cūq; res creatę debite cōcinunt. De⁹ em
glorioſus oīa in numero: pondere: & meſura creauit. **DIS.** Humana
quæ eſt? **MAG.** Quę de pportionib⁹ corpis & aīę: & harz inter ſe p-
tium cōſiderat. ob id aīa ipſm corp⁹. & cūq; ſeptes diligunt ac reſ cete-
ras cū ipſis in harmonia magis cōueniētes eligūt. qd ſi pſumatū
fuerit: cū hiſ q de latitudinib⁹ formaꝝ inſup de uniformitate & diffor-
mitate q̄lratū tradunt difficillimaꝝ in reb⁹ naturalib⁹ q̄ſtionū ſolutio
nē in prompto dabit. eſt em phię pars ſecreſſima: cui⁹ delucidatiōez in
aliud tps ſeruabimus. Redeamus nūc ad reſiduā muſicę ptem. **DIS:**

humana

Muſica in
ſtrumental
Rithmica
Métrica

Quam? **MAG.** ad muſicā inſtrumentalē q̄ ſuperioribus definita eſt:
Hęc ruiſus in Rithmicā: metricā: & harmonicā diuidit. Harum Prima
intentionē verboꝝ: & an ne ſonus verbis/ſyllabis/bene aut male cohe-
reat ingrit. Métrica aut diuerſoꝝ geneꝝ metrorū: meſurā ratioē ſubtili
ac p̄babiliter inueſtigat. De hiſ duabus ſanctus Auguſtin⁹ in muſica ſua ſa
tis lucide p ſex libros diſſeruit. Harmonicā vero in prioribus definita
Boetius vir doctiſſim⁹ in latinū e grēco vertens in qnq; libris p̄funde
proſecutus eſt Cuius tibi gñaliora in ſequētib⁹ tradam principia. Era
Sono tanquā omnium fundamento exordiar.

harmōica

Augu. 1.
muſicę
Boetius

De Sono & voce vocisq; diuiſi- one. Capitulū. vi. **DIS.**

Sonus

Vid eſt Sonus? **MAG.** eſt percuffio aeris indiſſoluta uſq; ad
audītū Ethę deſcriptio omni ſono cōuenit. Aliter aut definitur
ſonus am dicitur ſonus. eſt vocis caſus **ΕΥΜΕΛΙΣ** emmeleſ:

(id eſt ſonus melo) in unam intentionē. Et hic ſonus magis ſpecialiter
deſcribitur iſ ſc; quem gręci **Φθόγγο** vocant. Nos vero Sonū voci

Vniſonę

cōuenientem/dicere poſſumus. Sunt autem duplices voces. Vniſonę
vocis ſcilicet & non uniſonę. **DIS.** Vniſonę quę ſunt? **MAG.** Quarum

MVSICAE SPECVLATIVAE

unus est sonus: vel in graui vel in acuto. & de his nihil ad p̄sens. **DIS** Non unisonē q̄ sunt? **MAG.** Quarū nō est unus sonus: sed alia grauior/alia vero est acutior. Et hē rursus sunt duplices. Quēdam em̄ sunt continūe. Quēdam vero discretē. **DIS.** Continūe q̄ sunt? **MAG.**

Non unisonē

Quarū differentia cōmuni sine iungitur: nec habent loca discreta q̄ teneant. quēadmodū colores in iride. Fit autē hoc/cum in fine voces at-
tenuantur. Et hē quocq; a musica abijciuntur: eo q̄ sibi ip̄is dissimiles:
nec unū aliquod p̄sonant. **DIS.** Discretē q̄ sunt? **MAG.** Quarū
differentia videt̄ suo quodā loco cōstituta: interuallisq; distincta. Et hā
rursus reperiuntur duplices. Consonē scilicet & Dissonē. **DIS.** Con-
sonē q̄ sunt? **MAG.** q̄ copulatē mixtos suauesq; sonos efficiūt. quē
vero nō/dissonē sunt. Interuallum autē/est soni acuti grauis q; distātia.

Continūe

Discretē

Consonē
Dissonē

Intuallū
Sōus gra-
uis.acut⁹

DIS. Duplex igitur sonus est: grauis sc̄z & acutus. **MAG.** Probe
infers. Et ex horū p̄mixtione cōsonantia aut dissonantia generatur.

De Consonantiē, dissonantiēq; definitionibus

Capitulum septimum. MAG.

Consonantia vero/est dissimiliūz inter se vocum aut sonorū cōsonantia
in unū redacta p̄porcio v̄l cōcordia. vel est soni acuti grauisq;
mixtura / suauius: uniformiterq; auribus accidens. Disso-
nantia autē est sonorum acuti grauisq; mixtorum ad aurē venies aspera
atq; iniocunda p̄cussio. **DIS.** Vnde causatur soni grauitas vel acuti-
es? **MAG.** Audisti. quia sonus est aeris p̄cussio: Percussio nō est sine
motu: Motuum vero alij velociōres: alij tardiores sunt. Et rursus qui-
dam eorum rariōres: quidam vero spissiores. Et si motus tardus rarior
que fuerit / graues sonos effici necesse est. Motus vero celeres ac spissi/
acutos sonos causant. Hinc est q̄ idē neruus si amplius intēditur/acutū
sonat: si remittitur/graue. Quanto enī magis tensus fuerit pulsū
velociōrem reddit: celeriusq; reuertitur: & frequētius ac spissius aerem
ferit. Quanto vero laxior remissiorq; fuerit / tanto pulsus efficit rario-
res inbecillitate feriendi: nec diutius tremat. **DIS.** Capio hēc. sed intel-
ligere vellem: cū chorda pellitur: idem ne sonus sit qui causat? **MAG.**
Non est idem: sed toriens nouus sonus generatur: quotiens tremebun-
da chorda ferit aera. unus tamen iudicatur propter motus celeritatem:
veluti baculus in extremitate ignitus / si velocius circumducitur / rube-
um circulum describere videtur.

unitas sō⁹

De consonantiarū numero. Capitulū. viij. DIS

Aec auīdo a te accepi animo. quoniam simul & iocunda / & natu-
ralibus rationibus plena sunt. Sed dic queso. si quē consonan-
tiē sint partes. **MAG.** Consonantiē simplices & p̄fectē tres
sunt. scilicet. Diapason. Diapente. Diatesseron. Ex his aliae miscuntur.
ut puta Diapente cum Diapason / bis Diapason. Sic Diapente & Dia-
tesseron unū constituunt Diapason. Et omnes quoniam consonantiē sūt
in concordia quadam / siue sonorum proportionē consistant necesse est.

cōsonantiē
p̄fectē

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

DIS. Hoc ex definitiōe cōsonantię prius data claret. Sed in q̄ queq; cōsonantię consistat p̄portione/nondū intelligo. MAG. Diapason in dupla cōsistit p̄portōe: ut 1 & 2. diapente in sesq̄ altera est. ut 2 & 3. diatesseron in sesq̄ tertia p̄manet. ut 3 & 4 diapason cū diapente in tripla. ut 4 & 6. Inter duo em̄ & sex p̄portio tripla est: aggregata ex dupla: sc; 2 & 4. & sesquialtera sc; 4 & 6. sed bis diapason reperitur in quadrupla. ut 2 & 8. diatesseron aut cū diapente unū integrant diapason. ut 2 & 3.

Cur in exēplis musicis utimur nūeris. & numerorū ad sonos applicatio. Cap. ix. DIS.

Vam ob causā? (cū iamā nostra in musicis disputatio 7 setur) tu in numeris adducis exēpla? MAG. Qm̄ omnis pluralitas in numerositate q̄dam est: consonantię aut in p̄tate sunt. quod

ex eo claret. Nam oī consonantiā in p̄portione est. p̄portō 70 (ut in arithmetiis diximus) duarū adinuicē habitudo est q̄ritatū. duo aut plura sunt. consonantiā igit in pluralitate: quare & in numerositate cōsistūt.

DIS. Possunt ne hī numeri ad sonos aliquo salte; ingenio applicari?

applicatō
numeros
ad malle
os.

MAG. Possunt. & (ut arbitror) tali quo Tubal siue Pythagoras cōsonantias inuenit in q̄ttuor malleis. Sint itaq; in p̄posito hī mallei certis signati ponderibus. ita ut primus duodecim cōtineat uncias. secund⁹ nouem. tertius octo. quartus sex. & experiētia patebit malleū quartū ad primū diapason sonare. q̄a ad eū duplex est. Et rursus malleus prim⁹ ad malleum secundum. Similiter malleus tertius ad malleū quartū diatesseron resonabit: q̄a utrinq; est p̄portio sesq̄ tertia. uñ & epiritus dicit: q̄a super totū/tertiā continet partē eiusdē. Malleus 70 secundus ad quartū & item malleus primus ad malleū tertiu; diapente tonabit. quia utrinq; p̄portio sesquialtera: & emoli possidet rationē. cōtinet enim totū & in super eius medietatē. Malleus 70 secundus ad malleū tertiu; / tonū in sesq̄ octaua resonabit p̄portione. hic tamē cōsonantiā non est sed cōsonantiarum pars. Ex his clare patet & res & numeros p̄portioes / sonorū p̄portiones generare. quod ergo in uno demonstratur: in alio similiter posse reperiri certum est. DIS. Hęc (ut arbitror) haud clarius possent demonstrari. MAG. Verē. attamen pluribus alijs experimentis contingit p̄dicta repiri. ut ī calōre latitudie & lōgitudie vitrorū / ollarū / aliarū q; res p̄portioe. Sic & in monochordi diuisiōe. ut ī seq̄ntib⁹ patebit.

De consonantiarum ordine & perfectione.

Capitulum decimum. MAG.

St autem inter consonantias idem ordo qui in proportionibus consonantijs appropriatis. Sicut enim in genere multiplici (na; in illo solo musicę consonantię sunt inquirende) prima simplicissima / maxima & equalissima & ad intuentū facillima / est p̄portio dupla. Sic & diapason omniū consonantiarū est iocūdissima / perfectissima & iudicio auris facillima. nobis insita naturaliter ab eo qui nos creauit.

MVSICAE SPECVLATIVAE

Augusti⁹ inquit beatus Augustinus de trinitate libro 4. c. 2. ut nec imperiti possint eam nō sentire: siue ipsi cantantes siue alios audientes. per hanc quippe voces acutiores grauioresq; nō scientiā (cui⁹ expertes sunt plurimi) sed ipsum sensum auditus nostri vehemēter offendat: ut facile videre est in regulari monochordo. De hinc proportio sesquialtera ultra totū medi etatē considerans in perfectione sequitur. Ita & diapente inter consonantias post diapason locatur: & auris iudicio consonantię diatesseron praeponitur. Sic diapente cum diapason / q̄ cum in triplici sit proportiōe inter diapente & diatesseron locatur. Itaq; diatesseron ultimo loco ponit̃. Sicut enim rei tertiā partē accipere magis difficile videtur / q̄ duplā aut dimidiam assignare: sic & hæc consonantiā in sesquitertia existens proportionē iudicio auris non est multū grata: accipitur tamē libenter: qm̄ addito tono / fit diapente. Et si rursus diapente adiungitur: diapason omnium gratissimam efficit synphoniam.

De diuisione toni in semitoniam. Capitulū undecimū. DIS

X superioribus liquet (si sane intelligo) omnē consonantiā ex sonis seu vocibus diuersis: interuallisq; distinctis ac ad se proportionatis aggregatā esse. MAG. Sane intelligis. DIS

Ex quot igitur quibusue singule consonantię vocibus & interuallis consistant subiungito. MAG. Faciam. at tamen cū ea res toni diuisionem praequirat: de ea prius differendū censeo. DIS. Quo modo diuiditur tonus? MAG. In duo semitoniam. DIS. Hoc facillimum iudicio. nā per semitonium / toni mediū intelligo: sed quid facilius q̄ rei medietate accipere? MAG. Deficis in vi nōis. non em̄ dicit semitonium a semi qd est dimidium: quasi toni dimidiū: sed a semi id est imperfectū: quasi tonus non integer siue imperfectus. Vnde tonus diuiditur in semitonia duo equalia. Maius scilicet & Minus. Maius quidē plus q̄ toni dimidiū continet. Minus ꝑo non totam toni medietatem complectitur. Excessus autem maioris supra minus: Croma nuncupatur. Croma

DIS. Cur autem tonus non in duo equalia partitur? MAG. Quoniam hoc fieri est impossibile. DIS. Si potes hanc impossibilitatem demonstra. MAG. Audisti: tonum in sesquioctaua proportionē consistere quę sit gratia exempli. 2. & 8. horū nullus naturaliter numerus medius est: eos igit binario multiplicem⁹ fiūt q̄ bis octo. 16. & bis nouē. 18. Inter sedecim aut & decem octo unus mediat numerus sc̄q. 17 q̄ omnes disponant in ordine tali. 16. 17. 18. Sed cū igit ad 18 collati sesquioctauam retinent proportionē: atq; idcirco tonum. Sed hanc proportionē numerus medius sc̄q. 17. non in equalia partitur. Cōparatus em̄ ad 16. hēt eū totū & ei⁹ sextadecimā partē sc̄q. unitatē. Si ꝑo. 18. ad numerū mediu sc̄q. 17. cōparent hnt ipm totū / & insup ei⁹. 17. ptē sc̄q. unitatē. patz igit q̄ numer⁹ semitonium iste quē mediū dicim⁹: nō equil⁹ partib⁹ minore supat & a maiore supat maius est. n. ps. 17. minor. 16. ꝑo maior. & hæc sūt ptes toni / q̄s semitonia dicim⁹ minus.

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

quorū unum maius aliud vero minus dicto modo reperitur.

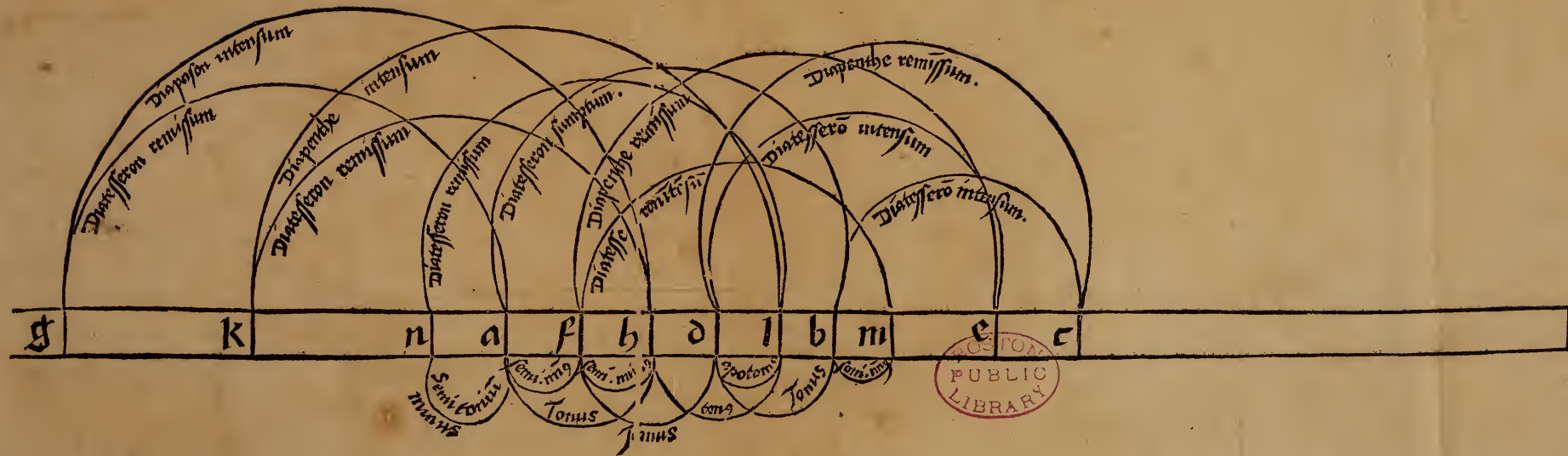
De inuentione semitonij minoris. Cap- pitulum duodecimum. MAG.

Voniam ꝑo semitonij minus iudicio auris facile non deprehenditur: quapropter quo medio a capiendū demonstrandūq; sit ꝑquirendum est. Sumatur igitur diatesseron a b: circa quā semitonij minus ad grauiorē acutioreq; partē taliter tringit sumere, intēdatur diatesseron b c. remittatur rursus diapente c d. b d tonus relinquitur. Nam diatesseron a diapente tono superatur. sic c b spaciū ab c d spacio b d spacio transcenditur. Amplius intendatur diatesseron d e & remittatur diapente e f: igitur tonus d f inuenitur. sed d b tonus erat: igitur semitonium minus est a f. ꝑ subtractis duob⁹ tonis scilicet f d & d b ab a b diatesseron relinquitur. nam diatesseron ut infra patebit duobus tonis & uno semitonio minori cōstabit. Rursus remittatur diatesseron a g: & intendatur diapente g h & erit a h tonus. sed a f erat semitonij minus igitur f h erit apotome id est semitonij maius. Amplius remittatur diatesseron h k intēdatq; diapente k l & erit h l ton⁹. Sed b d tonus erat igitur l d apotome manebit. Et rursus intendatur diatesseron f m: relinquitur b m semitonium. Remittaturq; diatesseron l n: itēz n a semitonij separatur. Sumpta sunt igitur duo semitonij minora circa a b: ut puta b m ad acutā a n ꝑo ad partem grauiorem totumq; m n minus est q; diapente. constat enim ex quinque semitonijs & apotome geminata: hoc est ex duobus tonis & tribus semitonijs minoribus. Et quoniam duo semitonia unū tonum implere nequeunt: sed relinquitur coma. totū igitur m n spaciū minus est spacio diapente consonantię uno comate ut subiecta manifestat descriptio in qua tamen propter spaciū paruitatē quantitas distantię seu differentię semitonij minoris a maiore vix deprehenditur. Et facile quidē reperitur coma in partē grauē & acutā. Nam si a tono dato intendatur semitonij maius: & remittatur semitonij minus: habetur coma in parte acuta. Rursus a tono dato semitonij minus intēde & maius remitte: & habebis coma in parte grauiore.

De Consonantiarum partibus. Capitulum tredecimum. MAGISTER.

Remissa itaq; toni diuisione ac semitonij & maioris & minoris inuentione: petitioni tuę supra factę respondens dico. Diatesseron vocum esse quattuor: intervalloꝝ trium. Cōstat quod diatesseron
diapente
diapason
que ex tonis duobus & uno semitonio minori. Diapente est quinque vocum: intervalloꝝ quattuor: constat ex tonis tribus & semitonio minori. Diapason vero ex diatesseron & diapente integratur. DIS. Igitur voces nouem continet: quattuor scilicet a diatesseron & quinque a diapente. MAGIS. Non probe perfecteꝑ supputas. quoniam cum hæ duę

Descriptio Inuentus Semitonij minoris.

MVSICAE SPECVLATIVAE

consonantie ad constitutionē diapason iunguntur: eadē vox erit suprema
diatesseron & infima diapente. aut ecōuerso. Itaq; diapason voces octo
& intervalla septē habet & ex tonis quinq; & duobus semitonijis minori-
bus integrat sex quoq; tonos uno comate minus, cōtinet. DIS. Di-
cta demonstratiōe firmes. MAG. Si primū demonstrauero: videlicet
diatesseron ex duobus tonis & semitonio minore cōstaret totū demon-
stratū erit. Nā diapente diatesserō tono super. & diapason (ut dictū est)
ex ambobus cōstat. Primū igit demonstrabo in nūeris. sit nūerus prim⁹
192. ad hūc sesquiterciā pportōe; tenet 256 & ad primū nūer⁹ q est 192 con-
stituit tonū 216 ad 216 & rursus 243 tonū obtinent. Sublatis igit duo-
bus tonis a diatesseron/ relinquitur habitudo quē est inter 243 & 256 Sed
hec nō est habitudo dimidiij toni: sc3 q est inter sesq; sextadecimā & sesq;
seprimādecimā Quod patet. sumo em ex 243 decimā octauā ptem: ea sit
13 & * hanc si eisdē apposuero: sūt 256 & *. Sed pportio: 256 & 243 mi-
nor est sesq; octauadecia hūitudine. q; si dimidijs tonus maior est in sesq;
sextadecia: minor & in sesquidecialsēptia: sesquideciaoctaua & o minor
est sesquidecialsēprima: numerus aut 256 ad numer⁹ 243 minor est ses-
quideciaoctaua. igit dimidiū tonū non cōplet/ sed semitonū min⁹ perfi-
cit: qd est in pportōe 256 hęc aut duplata scilicet 65536. 192
243 59049. 192
nū integrū nō facit. videlicet addēdo octauā pte inferioris inferiori. Sub-
tracto aut scitōio mīori a tono/ reliquit ppor. 2187. tōin q cōsi-
sit scitoniū maius. a q si scitoniū min⁹ subtra. 2048. hęc pportō
331441. relinquit: q scilicet semitonū minus & maius differūt. &
324288 coma dicit: ei⁹ quoq; medietas schisma appellat. Subtra. Coma
here aut in pportōibus est diuidere. addere & multiplicare. & duplare Schisma
in se multiplicare. mediare aut radicē extrahere in minutjs vulgaribus.
Multiplicatio & diuisio in pportōibus locū nō habent. quia propor-
tiones unitatem non recipiunt. quia ultra duplam nō descendit. Prēdi-
ct⁹ & o demonstratiōes q si oculis cōspici possunt i diuisiōe monochordi

De Monochordi definitione & nomi- ne. Capitulū decimūquartū DIS.

Vid est Monochordū. MAG. Est instrumentū musicū mōb mono-
longum unam habēs chordā per longū extensam/ secundū con- chordū
sonantiaz proportionē in partes quindēcim: q; chordæ siue vo-
ces dicuntur: diuisus. DIS. Ergo quindēchordū potius esset ab his i
pub⁹ denōinandū. MA. Hęc ptes nō sp sunt chordę realiter: sed sectio-
nes super quibus si chorda in longum extensa premitur & mouet/ om-
niū dictarū sectionū voces siue sonos reddit. Huius aut & li variæ diuisio-
nes a diuersis receptę sint: ex his tamē unā elucidasse sāt erit.

De diuisione monochordi in genere dya- tonico. Capitulū qundecimū. MAG

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

Oertius Monochordi diuisionē in triplici genere / Dyatonico
 & Cromatico & Enarmonico pmixti tradidit Sed qm̄ om̄s
 cātus noster in dyatonico tantū genere versatur in eo mono-
 chordū p̄ omnia eius tetrachorda diuidam⁹: hoc mō. Primo
 diuidat totum spaciū x r in duo equalia in puncto o quæ erit mese. & x
 erit p̄s lambonomēnos. Secūdo diuidat o t in duo equalia in p q̄ erit ne-
 tēhypboleon: cuius scilicet nēhypboleon p̄rem octauam accipe: hāc
 eidē adde & fit paranetēhyperboleon. Hui⁹ rursus octauā accipe parē
 Hanc eidē adde & fit tritēhypboleon. Amplius accipe p̄rem tertiam de
 nēhypboleō: quā eidē adde & fit nētedyezeugmenō: eritq; tetrachor-
 dū hypboleon siue excellentiū p̄ritū. Quo facto ad diuisionē tetrachor-
 di dyezeugmenon i diuisione hoc pacto p̄cedas. Primo accipe p̄tē ter-
 tiam de nētedyezeugmenō. Hāc eidē adde & fit paramese. Secūdo accipe
 p̄tē octauā de nētedyezeugmenō. & eidē adde: & fit paranetēdyezeugme-
 non. Hui⁹ accipe p̄tē octauā & hāc eidē adiūgas & fit nētedyezeugmenō
 eritq; hui⁹ tetrachordi diuisiō p̄fecta. Diuisionē yō tetrachordi meson
 siue mediū hoc mō absumes. Primo accipe tertiam p̄tē de mese. Hāc ei-
 dē adde: & fit hypatemeson. Secūdo accipe octauā de mese & eā eidē addet
 & habebis lichanos meson. Hui⁹ accipe p̄tē octauā hanc eidē adde & fit
 phy:atemeson: & p̄lecta ē hui⁹ tetrachordi p̄ritio. Qm̄ yō tetrachorda
 hypboleon & dyezeugmenō inter se iūcta sunt: tetrachordo aut meson
 diuisiō ip̄a eidē iūgēda sunt p̄ diuisionē tetrachordi sinemenō siue
 cōiūcti: hoc mō. Accipiam⁹ paranetēdyezeugmenon p̄ nētesinemenō
 & tritē dyezeugmenō pro paranetēsinemenon. Et hui⁹ octaua pars sum-
 p̄ta: atq; eidē adiecta facit tritēsinemenō. & iūctū est hoc tetrachordum
 mesō p̄ refectionē toni q̄ est iter nētedyezeugmenō & paranetēdyezeugme-
 nō. Diuisionē aut tetrachordi hypatō siue principaliū perficies eos quoq;
 sequitur modo. Primo accipe tertiam parē de hypatemeson: hanc eidē
 adde. & fit hypatēhypaton. Secūdo accipe octauam de hypatemeson:
 & hanc eidē adiūge: & fit lichanos hypaton. Huius octauam accipe:
 & eidē adde & fit perhypatēhypaton: & diuisum est hoc tetrachordū
 & per consequens totum monochordum. Cui manu gammaut adiūxi
 suo modo: ut in adscripta descriptionē cernis diuisum. Gammaut autem
 taliter reperies: accipe octauam de p̄s lambonomēnos: Et hanc eidē m̄
 adde & fit Gammaut. In omnibus autē dicti: additio fieri debet ad par-
 tem grauiorem: & partitio ad partem acutam videlicet versus c. locus
 autem. bb parēt / si b. acutā versus r in duo equalia diuiseris. Et C gra-
 ue in quattuor equalia diuisum in tertio diuisionis puncto c. locum da-
 bit. similiter D graue in quattuor equalia partitum in tertio puncto di-
 uisionis h. cūm concedit. Et rursus E graue in quattuor diuisum e. in
 tertio puncto diuisionis accipit. Harum officia in sequētib; manifesta
 erunt. Prius autem earundem & origines & inuentores narrandi sunt.

De Chordarum inuentoribus & tetra:

MVSICAE SPECVLATIVAE

chordis. Capitulum.xvi. DIS.

Vis igitur partem monochordi primus inuentor fuit. MA

In toto monochordo quatuor reperiuntur tetrachorda: qua-
rum Primum videlicet hypaton siue principalium Mercuri⁹

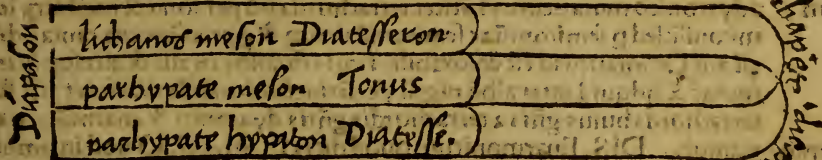
Mercuri⁹

Choreb⁹
hiagnis
terpander

inuenisse traditur. Di⁹scum autem est tetrachordū a chordis quatuor qua-
rum prima ad quartā Dyapason; medie inter se & extremas Dyapente
Dyatesse⁹on/8: tonum sonabāt. Post hoc Chorebus rex li⁹derū/ quinta
addidit. Hiagnis sextam. Terpander vero septimā ad planerā: similiter
dinem adiecit. & factum est heptachordum siue menon id est cōiunctū.
Nā in eo duo tetrachorda p⁹ mese bis numerarū cōiungunt. Et has qdē
chordas planetis septe attribuebant hypate sc: grauiss: mā saturno/ ob-
tarditate sui motus. Perhypate ioui. Lichanos marti. Mese soli. Parame-
se veneri. Paranete mercurio. Nete lunæ. Nōnulli vero ordine cōtrario
eas locabant. ut scilicet grauiss: ma lune. & nete saturno conuēiret/ sūm
planetarum ordinem in ascensu. Samius Lichaon/ octauam adiunxit
scilicet. Trite: & factum est octochordum dizeugmenō id est dilunctū
Prophra⁹. Continet enim duo tetrachorda tonodistantia. Prophrastus nonam ad-
stus. iunxit: quæ lichanos hypaton nominata est ut esset ēneachordū. Estrac⁹
Estracus colophonius decimam in grauiorem partem coaptauit chordam scili-
abimote⁹. cet perhypate hypaton. Thimoteus undecimam inuenit: ut
undeachordum fieret: in quo tria tetrachorda existunt. Mese autem ut
sic medium non obtinet locum: quod tamen vocabulum sonat. Quid
additum est tetrachordum quartum hypertoleon. Sed ut sic mese plus
hypatis accedebat: nec mediā erat. Ideo in partem grauiorem adiecta est
proslabonomenos: quæ ad mese octauam sonat.

Tetrachordum Mercurij.

tente dizeugmenon

De interpretatione nominu chordarum monochordi. Capi.xvii. DIS.

Omnia vocabula inter hæc q̄ia de monochordi rōne differre
ras penitus mihi incognita sūt. Ma Hec q̄ ibi incognita asse-
ris greca sūt & eo q̄ seq̄t mō latine exprimūt. Proslabonomenos i. assu-
pra addita vel acquita dicit quia post omes ut mese medium teneret lo-

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

cū adiecta est uti in priorib⁹ patet. Hypatēhypatō id est principal' p'ci palū. DIS. Haud assensio huic dicto. Nam Proslambonemenos / cū prior sit ordine: principalior / & prima principalium videtur esse.

MAG. Verum argumentaris: attamen quia ipsa post hypatē hypaton adiecta est ipsi hypatēhypaton nomen reliquit quod prius possederat. vel quia hypatēhypaton est prima principalium quæ diuersum gignit sonum Nam proslambonemenos nullam soni facit diuersitatem. Segit' tertia parhypatēhypaton. i. iuxta principalē principalū. Lichanos hypatō i. principalū digitalis siue discretiua: qā separ' principales a medqs. dicta a lichanos. i. digitus / is scq' quē nos indicē dicim⁹. Hypatē / meson i. principalis medianæ. Parhypatēmeson. i. principalis medianū: vel iuxta principalem medianam. Lichanos meson id est digitalis siue discretiua medianarum: discernit enim & separat medias a minutis. Mese id est media. Paramele id est iuxta medianā. Tritēdyzeugmenon id est tertia disiunctarum: quia disiunctarū tertia est prepo'tere numerando: aut quia una de tribus disiunctis est. Parānetēdyzeugmenō id est iuxta ultimam disiunctarum scilicet nēte dyzeugmenon. Tritēhyperboleō id est tertia excellentium prepo'tere numerando. Parānetēhyperboleō id est iuxta ultimā excellentiū scilicet nēte hyperboleon. Similiter in terpretatur nēte parānetē / & tritē sinemenon id est coniunctarum. Et hæ chorde in diuersis canēdi generibus diuersas accipiunt nominū additiones. Nam a genere in quo ponuntur nominantur.

De tribus generibus modulandi. Ca. xviij. MAG

Genera
modu-
landi

Vnt autem hæc genera tria videlicet. Cromaticum Enarmo-
nicum / & Dyatonicum. DIS. Dyatonicum quod dicis Dyaton-
cum

Cromaticum

MAG. Id cuius omnia tetrachorda per tonum & tonū ac
semitonium progrediuntur. Hinc & dyatonicum a duobus tonis nomi-
natur. DIS. Cromaticum quod est? MAG. quod canendi modū
a dyatonico mutat: cuius scilicet tetrachorda nō per tonū & tonū atq; se-
mitoniū: sed p semitoniū ac semitoniū / insup & p tria seitonía cantat. di-
cit' aut Cromaticū id est colorabile. sicut em̄ color in alia & alia superficie
mutat & qdquid inter albū nigrū ve cōtinet colorabile dici solet: sic &
tetrachorda huius gñis a tetrachordis gñis dyatonici & enarmōici va-

Enarmo-
nicum
dielsis

riantur. DIS. Enarmonicum quod dicis? MAG. Quod in omni-
bus tetrachordis per dielsim & dielsim & dyatonum cantatur. Est autē di-
elsis dimidiū semitonij. Philaus ꝑo semitonium min⁹ dielsim & dielsim
ma ei⁹ dimidiū. & semitoniū mai⁹ apotome noiat. Enarmonicū autē di-
cit' qd plurib⁹ spacijs & angustiorib⁹ sepat. Ex his autē solo dyatonico
utimur. Cromaticū ꝑo & enarmonicū a cantu nostro omnino abijcimus
eo qd Cromaticū p semitonia pcedens mollius: Enarmonicū ꝑo p dy-
tonū pgradiens durius atq; difficilius sit. Dyatonicum ꝑo naturalius
& aurib⁹ magis gratū repit. DIS. Quō nūc demū dictæ chorde in
his diuersis gñibus alias & alias sumūt additōes? MAG. Nā parhy-

MVSICAE SPECVLATIVAE

patet hypaton: lichanos meson: paranete diezeugmenon: paranete hypboleon. & sic de alijs in genere dyatonico dyatonos. In chromatico chromatices, in Enarmonico & enarmonios nominant. Et ut dicta a se inuicem discernere possis genera: unū subijciās tetrachordū diuerse diuisū. & q̄ admodū hoc tetrachordū in tribus gñibus diuersū vides: ita & reliqua videre potes: si monochordum totum in tribus generibus diuidas. H^c tamen gratia exempli sufficiat

	nete hyperboleō		nete hyperboleō		nete hyperboleō	
tonus	paranete hypboleon	reia semitonia		diatonis-		
tonus	nete hyperbot.	reia	paranete hypboleon		paranete hyper.	
Semitonia	Nete diezeugmenon	semitonia	Nete diezeugmenon	die f ^{is}	nete hyperbot.	
	Genus Dyatonicum		Genus Chromaticum	die f ^{is}	nete diezeugme.	
					Genus Enarmonicum	

De Modis siue tropis. Cap. xix. MAG.

Ita autē monochordū in diuersis modulandi gñibus diuerse diuidit: ita & in variis modis siue tropis variatur. DIS De his itaq; (si quę habes) in mediū ferre nō graueris. MAG. Modi siue tropi: quos nos tonos appellāus: sunt cōstitutiōes in totis vocū ordinibus v^l grauitate v^l acumine, differētes. Est autē constitutio (quā & ουσΤΗ. α. dicūt) plenū veluti modularōis corpus: ex cōsonariarū cōiunctiōe cōsistens, uti est cōstitutio a. p^l lambonemenō ad mesen medius cōnue-

LIBRI QVINTI TRACTATVS. II

ratis vocib⁹. vel a meſon rursus ad netehypboleon intermedijs cōnūe⁹
 ratis Erāt autē apud antiſſimos tm̄ q̄ttuor modi vicꝫ prius: deutr⁹: tri⁹
 cus: retrardus Moderniores v̄o quēlibet horū in duos diuifere ut eſſent
 octo. DI. Qui ē Ma, Dori⁹ & hypodorius ptes p̄thi. Frigi⁹ & hy⁹
 poſfrigi⁹ ptes deutri Lidi⁹ & hypolidi⁹ ptes triti. Mixolidi⁹ & hy⁹
 pomixolidi⁹ ptes terrardi. horū autē ſtitutio talis ē. ut ſi in mō hypo⁹
 dorio quālibet notā tono eleuaueris/hypoſfrigiū ſtitues. In q̄ ſi rurs⁹
 q̄libet notā tono eleuaueris/hypolidi⁹ naſcet̄ modulatiō. In q̄ ſi noras
 q̄libet ſemitonio leuabis/doriū facies. & in alijs qdē ſi ſis ē in acumē in
 tenſiōemq̄ pceſſus. Si a p̄ lambonemenos in meſon intelligat̄ modus
 hypodori⁹. ab hypate hypaton ad parameſe hypoſfrigi⁹. a peripate/
 hypaton ad trite dyezugmenon hypolidi⁹. a lichanos hypaton ad pa
 ranethedyezugmenon hypomixolidi⁹. Ab hypate meſon ad netedye
 zugmenon dori⁹. A peripate meſon ad trite hypboleon Frigi⁹. A lica
 nos meſon ad paranethypboleō Lidi⁹. A meſe ad netehypboleō Mi
 xolidi⁹. DI. uñ modi hęc fortiunt̄ vocabula ē Ma Agētibus q̄ di
 uerſe diuerſis delectant̄ modis: ſicut & cibis. Nā morū ſiſtitudie mollior
 res/in molliori gaudet̄ mō: & in aīo laſciuiiores in laſciuiori delectant̄
 mō: qd̄ ppter cōſiſem p̄tiū anī/& ſonantiæ: euenit pportiōem ut ſup̄
 tactū eſt. Vñ mod⁹ prim⁹ moroſe & curialiter vagat̄. Sed⁹ ſ p̄ raucā p
 cedir̄ grauitatē. Terti⁹ p̄ indignanſis feuerā inſultratōem. Quart⁹ adu
 latiōis habet formā. Quint⁹ modeſtā p̄tingit̄ patulatiā. Sext⁹ lachrymo
 ſam ſonat̄ ocinentiā. Septim⁹ p̄ ſaltus p̄gredit̄ inimicos. Octau⁹ tenore
 decentē & q̄ſi p̄tinet matronalē. Patet igit̄ cā ppter quā p̄ diuerſitate ma
 teriæ & p̄p̄i muſici p̄tiſſimi diuerſis utunt̄ modis. Debet autē fieri nūe
 ratio modorū ordine tali: ut dori⁹ primus ſit. hypodori⁹ ſcāſus. Frigi⁹
 terti⁹. hypoſfrigi⁹ q̄rtus. lidi⁹ quintus: hypolidi⁹ ſextus: mixolidi⁹.
 ſeptimus: hypomixolidi⁹ octau⁹. Et hęc p̄p̄ti ſufficiāt ſpeculatiōe.

Liber Quintus. Tractatus ſecūdus de praxi Muſicę De prin
 cipijs Muſicę practice in genere. Capi. primum DIS.

Am tradiras a te muſicę ſpeculatiōes (ni me fallat opio) intellexi
 autē quā maxie volebā ex his nōdū canēdi artē accepi. Ma. tra
 dere artē canēdi nō ad muſicę theoriā (quā in fugiorib⁹ expoſui⁹) ſed
 ad praxim potius attinet: cuius in ſequētibz principia uſiora atq̄ ma
 gis neceſſaria videbimus. q̄ ſunt Clauſes: voces: Cantus: modi & Toni.

De Clauibus muſicę Capi. ſecundū. DIS.

Clauſes Vē ſunt clauſes muſicę ē Ma. Sūt qdā ex litteris grāmatice ſcꝫ a
 b γ c d e f g. q̄z q̄libet in monochordo bis terne repetit̄. Eo tm̄
 pacto diſcernunt̄: nā hę q̄ in pte inferiore locant̄/graues ſunt: q̄a voces
 q̄s designāt grauius ſonāt: & ob id a q̄buſdā in forma groſſiore depin
 unt̄. ut ſit A B C D E F G. Sēq̄ntes has/acutę dicunt̄ iōe vocū cū qb⁹

Graues Acutę ponunt̄: q̄ p̄dictis acutiores ſūt. Et ob id mīorib⁹ figuris depingūt̄/ita
 excellētes ſcꝫ a b c d e f g. Reliq̄ ſup̄acutę ſiue excellētes noīant̄: nā voces earundē
 voces p̄dictarū in acumē lōge n̄cellūt, & hę q̄q̄: gemiatis ſignāt̄ l̄r̄a
 ut ſic a b b c c d d e e. p̄ter has in pte inferiore alia adiecta ē clauſ g vicꝫ

MUSICAE PRACTICAE

gr̄cū: qđ gāma dicūt in hac forma. F ad hoc ut primus cātus p duralis haberet ut patebit infra. DI. qre hē lra clauēs nōiānt? Ma. qā ocul ta & incognita monochordi nobis & referant & manifestant: videlicet voces cantus & tonos quorū clauēs sunt. DIS. hēc eo quo iā enume rata sunt ordine latius discutias velim. MA. Faciā ut lubet.

dicuntur
clauēs

De Vocibus & clauibus signandis Capi. tertiu. DIS.

Voc igit & q sūt voces mulicē? Ma. Sex: & isto q sequunt or dine locādē. ut re mi fa sol la p q s sepius repetitas oīs cātus pro gredit. nec tñ eas canēdo exprimim⁹. sed sonus poti⁹ p illas sc̄atos. un vocū signa sunt notē quz dā in vel extra lineas in hunc modū. positē * Et hē notē rursus sonus denotant: q s canēdo exprimim⁹ DIS. Sed quo mō dicē clauēs hās voces referādo māifestāt? Ma. Eo. nā cū singulis clauibus/singulē ponūt voces una vel plēs uti patuit sup i monochor di descriptōe: un posita clauī cū nota i linea vel spacio ipam nō vocē q libet sed eā tm q cū tali clauī iūgit: significare necesse ē. DIS. hui⁹ exē plū adiciās? Ma. * hēc nota in linea posita nō vocē re mi vel sol: sed fa v l ut & signat: q cū f graui hic signato iūctē sūt. nō tñ necesse ē oēs clauēs signare ad denotādas singulas voces: sed sufficī ponere aliquas p quas ascendendo & descendendo patefiunt proximiores.

Voces

* Notae

*

De Cantu & clauibus eiusdem Capi. quartū. DIS.

Laues cantuū q sunt? Ma. Cantuū clauēs qris & nōdū q cātus sint intelligis. DI. ver. Tu igit q sūt cātus ediffere. Ma. Cātus sūt tres. natural b mollis. h duralis. DI. Cātus naturalis qs est? naturalis Ma. Is q mollicie aut duricia nō excedit: sed naturali p gredit sonorita te. & ē duplex vic⁹ prim⁹ & scd⁹. DI. cantū b mollē quē dicis? Ma. b mllōis eū ipm q aliqñto mollī⁹ q nālis p gredit. & ob id nōnūq p b rotundū dū qd de facīle mobile & molle ē designat. Et ē duplex scz prim⁹ & scd⁹.

Cāt⁹ tres

naturalis

DI. Cātus h duralis qs ē. Ma. q aliqñto durī⁹ quā natural⁹ p gredit h duralis & ob hoc p h qdrū qd angulis suis motui resistit atq; dure mouet deno tat. Et ē triplex scz prim⁹ secūd⁹ terti⁹. DI. nūc q aut q sūt cantuū da ues oīdas. Ma. Cātū clauēs sūt hē g c f b & h un ubi g i monochor do cū voce ut ponit ibi cātus h duralis initū sumit itaq; prim⁹ h durā in G graui siue gama incipit & in e finali finit. Secūd⁹ in g finali incipit & in e acuto terminat. Terti⁹ in g acuto incipit & i e supacuto terminat. Vbi vo f cū ut in monochordo ponit ibi cātus b mollis principiū acci pit. Idcirco primus b mollis in f finali incipit & i d acuto finit. Secūd⁹ in f acuto icipit & in d supacuto finit. posset & terti⁹ b moll addi in g gr̄cū & C capitale s̄m quē nō nulla gradualia a qbusdā decarant. Vbi aut E cū ut in monochordo locat: ibi cātus nālis inituūz ē. un prim⁹ natu ralis in E graui incipit: & in a acuto finit. Secūdus in c acuto icipit atq; in a supacuto terminat. cātū supacutū qā ut nō hē: nullū catū designat b vo rotundū & h qdrū cātus b moll⁹ & h duralis discrimē faciūt: tūc scz cū in b acuto & supacuto aliq nota pōit. nā si ibidē b rotundū signat: hēc nota p fa & mollit. Si vo h durē ponit: ipa p mi & duriter cātāt. nā tali & cōsili vocū uni⁹ in aliā mutatiōe: unus cātus in aliū mutatur.

clauēs can
tuum

i ij

LIBRI QVINTI TRACTATVS II.

De mutatiōe vocū unius in aliā Ca.v. DIS.

Mutatio
votum

Vid est mutatio vocum? MAG. Est uni⁹ in aliā sub eodē sonō variatio nō in oībus/ ne hīs quib⁹ cōuenit inest equaliter.

DIS. hoc clarius oīdas. MAG. nam in clauibus unā tantū vocem habentibus nulla fit mutatio. ut sunt ¶ ut Are h̄mi. Sifiter bfa & h̄ mi acutum & supacutū: nec more imperitorū bfa & h̄ mi inter clauē duas voces habentes enumerabis. DIS. Quā ob cām? MAG. quia fa quod cum b rotundo ponitur a mi qd cū h̄quadro locat semitono distat & ideo nec fa in mi nec mi in fa mutatur: cū mutatiō fiat eodē retēto sono. In clauibus autem duas voces h̄ntibus: voces nullo interuallo distant: & ideo una in aliā mutari potest. DIS. Quot in tali bus fiunt mutatiōes? MAG. duę. nā primo mutatur vox supior in inferiorem ascendendo, Secūdo variat inferior in supiorem descendendo. Sunt autē hę clauē Cfaut Dsolre Elami Ffaut in grauibus. elami ffaut in acutis / & cfsola & ddsol in supacutis. Sed in his duobus ultimis ambę mutatiōes sūt descendēdo. DIS. Quot fiunt mutatiōes in clauibus tres habentibus voces? MAG. Sex primo em̄ mutat vox prima in scđam. Secundo mutat vox prima in terciā. & terciō mutat secūda in terciā ascendendo, Quarto mutatur vox terciā in secundam Quinto variat vox terciā in primā & sexto mutatur secūda in primā descendendo. Et sunt hę clauē Gsolreut in grauibus. alamire dolsaut dlsolre gsolreut in acutis Et aalamire in superacutis. DI. hę mutatiōnum in notis exempla subiungere haud pigriteris. MAG. Exempla patebūt. Cauendū tñ est ne fiat mutatio nisi necessitas ascēsus aut descēsus requirat. DIS. intelligo sane. Sed un̄ hęc accipiēda est certitudo: cum plures fuerint voces: in quāuis hę aliā mutare necesse sit? Ma. Cum plures fuerint voces / in istā mutatio fienda est/ qua habita nō sit necesse citi⁹ aliā fieri mutatiōē? Hoc tamē aduertendū qd nō semp possumus mutare vocem in vocē: sed fit saltus sine mutatiōe de nora ad notam: ut contingit in diapente ab elami ad bfa h̄mi. simile contingit etiā in alijs modis.

De cōiunctis & locis earundē. Ca.vi. MAG

Si & aliud nonnullis plurimum impēdimentū in mutationibus afferens quod silentio pręterire nequaquā oportebat.

DIS: Studiose quid sit te ad docente auscultabo. MAG. Est natura coniūctarum. cum videlicet necessitate coacti loco semitonij/ tonum cantamus: & e regione semitonium pro tono contra regulas mutationum pręscripras. quando autem cantandum sit pro tono semitonij/ signatura b mollis indicabit/ & si pro semitonio tonus cantād⁹ sit h̄ durum manifestabit. DIS. Quoties hęc cōuenire solent? MA. Octies. DIS. non pigriteris quæso per exempla omnia per ordinem dilucidare. MAGISTER. Prima coniūcta inter A & h̄ graues. id est Are & h̄mi reperitur: & in h̄mi signatur per b molle: quia ibi loco

MVSICAE PRACTICAE

mi cantatur fa: ob id descendentes in Ffaut/ut nō in fa iuxta traditas regulas/sed ut in sol mutamus, sic em̄ in H mi/fa in Are mi/in Fut recontra naturā clauisū & vocū efficiem⁹. Exēpla sunt in Respōtorio. Sācta & imaculata virginitas. in verbo non poterant. Itē in Rñsorio. Fuerunt sine querela. in verbo dñi. Itē in Rñsorio. Emendemus in melius. in verbo miserere Fit idē in rñsorijs. Christi virgo. & Circūdederunt me. si incipiunt in Dsolre. per aliam nanq̃ sigaturam & inceptiōem cōiunctae guitari possunt. unde incipiēdo rñsoriū Sācta. in alamire. Et rñsorium Fuerunt &c. in elami. siſiter & respōsoriū Emendemus cōiuncta nulla eueniet. Secūda cōiuncta reperitur inter Dsolre & Elami: & signatur in Elamiper b molle: quia ibi loco mi cantat fa. unde in descensu in Ffaut: ut in sol mutamus: cum iuxta regulas phabitas ut in fa mutandū esset/ Exempla sunt in anti. de sancto Gregorio q̃ incipit. Gloriosa. i verbo p̃cibus. Et in rñsorio. Gaude maria in verbo interemisti. Item in anti. O crux gloriosa. cū canit. admirabile signū. & pluribus alijs. Si rñsorium Gaude & anti. O crux in Elami siue in alamire inceptis diuſtas euitabis Tertia est inter Gsolreut & Ffaut. & signat in Ffaut p̃ Hdurū: quia ibi p̃ fa cantatur mi in descensu mutando re in sol in alamire cōtra naturā/ quia ibi sol non est sed re in la mutari deberet. Exēpla sunt in cōmuniōe Beatus seruus. cū cantat inuenerit vigilantē. Et in rñsorio. Quē est ista quod cantat de assumptiōe b. virginis. in verbo p̃ desertū. vitabis tñ cōſūſtas incipiēdo. beat⁹ seruus in alamire. Siſr rñsoriū q̃ est ista. Quarta accipit inter Gsolreut & alamire & signat in alamire p̃ b molle qa ibi cāta fa p̃ mi mutādo re i fa p̃ ascensū. Exēpla sūt in cōione. Fidelis seruus ubi canit in tpe & i rñsorio: Formauit igit. ubi canit & fa⁹ ē hō. Quinta accipit iter cōsolre & dlasolre: signatq̃ p̃ Hdurū in cōsolre: eo q̃ ibi p̃ fa cantat mi/ accipiēdo in mutatiōe i elami/ sol loco mi Exēpla sūt in alieluia de assūptiōe marie si incipit in alamire: qa incipiēdo i ffaut euitat diuſta. Siſr incipiēdo cōionē. brūs seru⁹ in bfa H mi cōiūſta hec euenit in dictiōe vigilantē/ si aut incipit in alamire euitat. Sexta repit inter dlasolre & elami. signat quocq̃ p̃ b molle in elami/ qa ibi p̃ mi cantat fa. mutādo in dsolre re in mi/ q̃ deberet regulariter mutari i sol. Exēpla sūt in introitu Adorate dñm. & in anti. in mutemur habitu. ubi canit Ieiunem⁹ Et in rñsorio Gaude maria de purificatiōe ubi canit erubescat. & i respōsorio Ite in orbē &c. Septia cōiuncta eueniet inter gsolreut & ffaut excellentib⁹ & signat in ffaut p̃ H quadrū/ quia erit ibi mi p̃ fa/ mutando la in re in elami cōtra naturā clauis. Exēpla sunt i anti. Hodie maria virgo. & i rñsorio Ingressus pilatus ubi canit iudeorū. & in Cī appropinquet qd in die palmarū canit ibi. Si quis vos. si incipit in gsolreut. Oſta/ ua cōtingit inter gsolreut & aalamire. & signat in aalamire p̃ b molle qa esit ibi fa: verū si q̃s in oībus dictis cōiunctis euitare voluerit aut saltem pro maiore parte/ a finalibus cantuū ad affinales suas cōfugiat/ alci⁹ inchoando & signando quam priua compositio habet. Ad modos sit. lum contrahamus.

LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.

Cfaus
 Vocū mu-
 tationes
 Dsolre
 Elami
 Ffaus
 Gsolreut
 ala
 mf
 re
 cfsolfaus

The musical notation is written on ten staves. The first staff begins with a C-clef and a key signature of one flat (B-flat). The notes are written in a historical style, with some notes having accidentals (sharps and flats). The staves are labeled with various musical terms and clefs, including 'Cfaus', 'Dsolre', 'Elami', 'Ffaus', 'Gsolreut', 'ala', 'mf', 're', and 'cfsolfaus'. The music consists of various note values and rests, with some notes having accidentals (sharps and flats). The page is titled 'LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.' at the top.

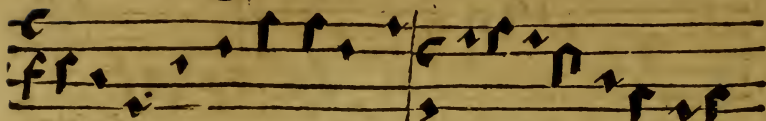
MVSICAE PRACTICAE

Handwritten musical score for "MVSICAE PRACTICAE". The score consists of ten staves, each containing musical notation and Latin lyrics. The notation includes various note values (minims, crotchets, quavers, and semibreves) and rests. The lyrics are written in a Gothic script.

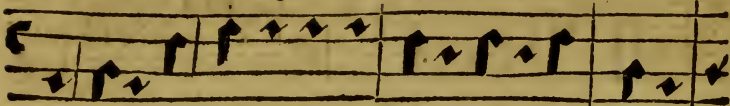
Lyrics across the staves:

- Stave 1: *fa re* *ut fa* *la sol*
- Stave 2: *sol la* *la re* *di a sol re* *re la*
- Stave 3: *sol re* *mi fa* *ce la*
- Stave 4: *la mi* *mi fa* *mi* *ffaut* *ce la*
- Stave 5: *ut fa* *sol re* *re sol*
- Stave 6: *sol ut* *ut sol* *re ut* *ut re* *gg sol re ut*
- Stave 7: *ut re* *mi la* *la re* *re la* *a a la mi re*
- Stave 8: *mi re* *re mi* *sol fa*
- Stave 9: *fa sol* *la sol* *sol la* *ce sol fa*
- Stave 10: *di a sol*

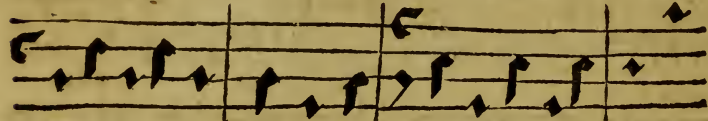
LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.

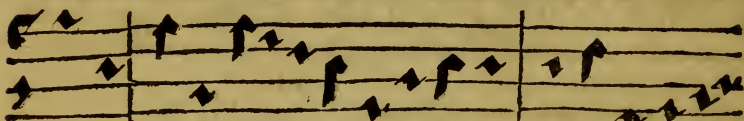
Ter terni sunt modiquibus om nis cantile na contexi

tur, Sci li cet Vnifonus Semitonium Tonus

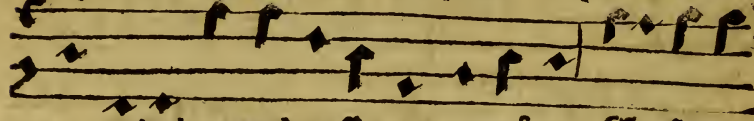
Semiditonus Ditonus Diatesseron Di a

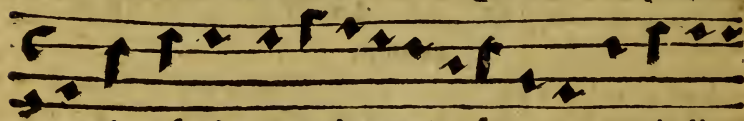
pen te Semi toni ū cū di a pen te Tonus cum di

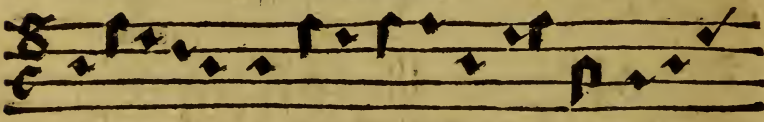
apen te Adhæc sonus di a pa son si quem de lea

tat elus:hunc modum est e cognoscat. Cūq; tā pau

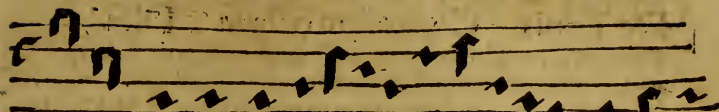

disclau su lis to ta harmonia forme tur u ti li

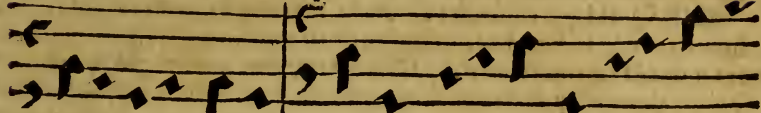

si muna est e as scire & memo ri æ

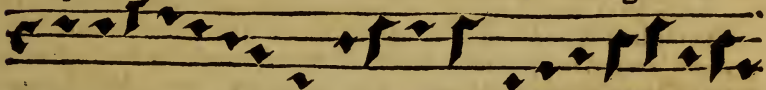
MVSICAE PRACTICAE

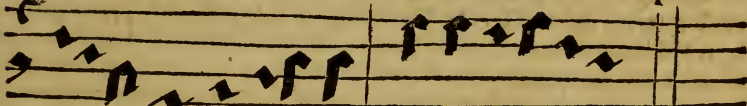
commen da re nec pri us ab huiusmodi studi o

quies ce re do nec vocum interual lis agni tis

harmo ni æ to ti us fa cil li me q̃at cō

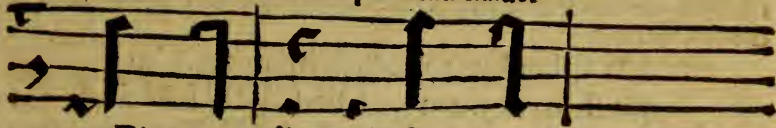

pr̃hende re no tici am

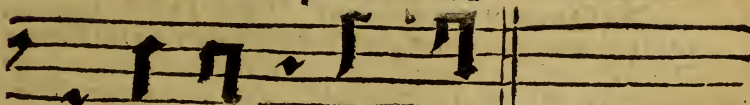
Euouae

modi pro
hibita

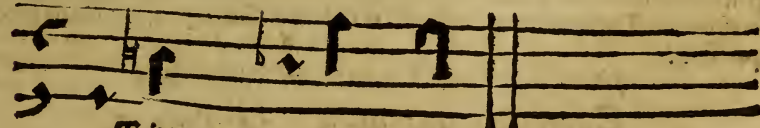
Semidironus cum diapente inusitatus.

Dironus cum diapente inusitatus

Semidiapente. & fit verum diapente si b rotundū in quadrū mu
tatur, illud aut additū duobus tonis & duobus semitonij minorib⁹ q̃s
semidiapente continet: fit diapente perfectum: constans tribus tonis &
uno semitono minore.

Tritonus.

LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.

De Tonis Capitulum octauū DIS.

Ernecessaria videtur mutationū atq; modorū notida. quā tamē paucis admodū tradidisti regulis : nūc q̄so ad instituta redeas & de clauibus tonorū si qd habes in mediū feras. MAG. Tono-

Tonus DIS. Quid igit̃ est tonus? MAG. est regula cantus regularis cursum naturalē in fine determinans. ali⁹ est igit̃ is tonus ab eo quē supra coni octo inter modos nominauim⁹. DIS. Quot sunt toni? MA. octo vi-

delicet doriū: hypodoriū. Frigius hypofrigius: lidius hypolidi⁹. mī xolidius & hypomixolidius. DI. & hos qdem in supiorib⁹ nomiaſti:

MAG. Etiā & unde hęc fortitū sint vocabula explanauī: atq; qb⁹ nomib⁹ latinis efferant̃ exp̄ſi. nā doriū primū: hypodoriū secundū & cījs: noſant. Vnū tñ in p̄ntia & supaddendū puto Quoniā ex his q̄ttuor au-

Autenti centi & q̄ttuor plagales dicunt̃. DI. Autenti q̄ sunt? MA. Primus Tertius Quintus: & Septim⁹ sic dicti: quia auctoritatē ascendēdi maiore hñt ceteris. Ascendūt em̄ a finalib⁹ pprijs usq; ad octauā regulariter: Ad nonā licentialiter. ultra vero nō nisi irregulariter. A finali aut̃ non nisi ad unā vocē regulariter descendūt: lidio siue quinto dempto: q̄ propter cūtare semidiapente in finali manebit. differt aut̃ semidiapente a p̄fecto diapente in semitonio maiore. DI. Plagales q̄ sunt? MAG

Plagales Secund⁹ plagalis primi: quartus plagal⁹ tertij: Sextus plagalis quinti: & octauus plagalis septimi. Sic dicti, qm̄ magis quā priores descēdunt & minus ascendunt: Vñ plagales a finali ad quartā tantū vel quintā & raro ad sextā scandūt. sed usq; ad quartā vel quintā descēdunt / dempto sex⁹ q̄ ppter cūtare semidiapente nō descendit. Habent aut̃ autenti⁹ & suus plagalis eandē finalem. Ex dictis quoq; tonorum extremitates facile deprehendes.

De Clauibus tonorum finalibus. Capitulū nonum DISCIPVLVS

Vid per finales tonorū intelligis? MAG. Tonorum clauēs &

Finales DIS. Quē sunt tonorū clauēs? MAG. D.E.F.G. graues: in his em̄ tonorum finis regulariter constitutus est tali differen-

cia ut. D sit finalis p̄hi (qui primū & secundū continet) E finalis deutri (qui tertium & quartum continet) F finalis triti (qui quintum & sextum habet) & G finalis tetrardi (qui septimū & octauum comprehendit) Et p̄ter finales sunt quedam clauēs q̄s tonorum affinales dicūt. DI.

affinales

Quē sunt? MAG. a b c. acutę. Nam toni non semp in finalibus proprijs sed in his quoq; finem suū statuūt: ut prothus in a deutrus in b & tritus in c. Tetrardus vero affinalē non habet: sed in propria finali semper stabit.

De Clauibus Tonorum initialibus Capitulum decimū DISCI.

MUSICAE PRACTICAE

Am satis luculenter tonorum fines monstrasti de incipijs eorum
dem idem te facturum velim. **MAG.** incipia toni primi sunt: tonorum
incipia
CD F graues & a cuta: **fif** & **E** grauis sed raro. incipia secundi toni sunt **A**.
CD. F. graues. similiter & **E** grauis sed raro. incipia tertij toni sunt. **E G**.
graues & a cuta: similiter **F** graue: sed raro. incipia quarti toni sunt **CD**
EF G graues similiter a cuta sed rarissime. Incipia quinti toni sunt **F** gra-
uis a & a cuta & **G** grauis sed raro. incipia sexti toni sunt. **C D F** graues
fif **G** grauis/ sed raro. incipia septimi toni sunt **G** grauis & a b c d acuta
incipia octaua sunt **C D E F G** graues & a c acuta. & si pter hec alia reperi-
untur incipia toleranda potius quā imitanda sunt. Ex his facile cui⁹ toni
cantus seu tropus sit iudicand⁹ cenfeo: si ad hec ea que de ascensu & de-
scensu autentorū atq; plagaliū, m dicta sunt tenaci cōmendaueris memo-
riē. nā p clauas tonorū incipia & fines/ & p naturā ascēsus & descēsus earū
dem media & ex cōsequēti totus cursus dephēditur. Sed hoc quoq; aiad
uertendū tropos nonnu. nq; permixtos habere tonos: & isti toni principia
autenti iudicā. tur si equaliter mixti sint: nā cū inēqualiter duo
bus tonis miscentur/ illius sunt/ cui⁹ naturā magis participant. Omniū
dictorum annotatio expressa est in figura diuisionis monochordi: cui
& māugāmaut adiunctum est quere suprapte prima huius libri. c. 15.

De incipijs Tenorum cuiusuis toni. Ca- pitulū undecimum **MAGISTER**

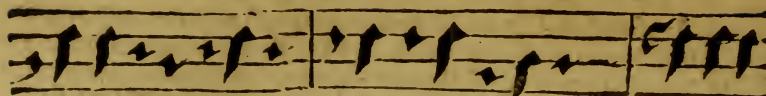
Ost tropos autem quos antiphonas dicūt in diuinis laudib⁹ so-
lent psalmi decantari in tenore toni cuius antiphona fuerit pro-
portionato. quod ut facilius intelligas tenorū quorumuis tono-
rum incipia/ fines atq; cursus enodabo. **DIS.** Quē igitur sunt Tenor-
um incipia. **MAG.** Tenores sua incipia non eadem/ sed diuersa habent
clauē. Nam tenor primi quarti atq; sexti tonorum in a acuto icipit. Te-
nor vero secundi toni in f finali incipium sumit. Sed tenores tertij quinti
& octaua tonorum in c acuto incipiunt. Tenor autem septimi toni i d
acuto incipit. Et hec vera sunt cū toni in proprijs finalibus finem suum
ponunt nam si in affinalibus finiūtur: tenores incipia sua scz m pportione
dictarum distantia: eleuant. Incipiū em tenorū primi toni a finali eiuf-
dem per diāpente distat. Secundi per semitonium. Tertij p semitoniu
& diāpente. Quarti p diatesseron. Quinti per diāpente. Sexti p ditoni-
um. Septimi per diāpente. Octaua p diatesseron a sua finali aberit quod
facile his metris deprehendes. Pri re la. se re fa. ter mi fa/ quart. quoc; mā-
la. Quint. fa fa. Sext. fa la. Sept ut sol. oct tenet ut fa. **DIS.** Quid p te-
norem intelligis? **MAG.** Seculorum amen. quod in libris per voca-
les harum dictionum in hunc modum designatur. Euouae. Nā hoc ul-
simū est in gloria patri quod post cuius libet psalmi finē decantatur.

De cursu & fine tenoris. Ca. decimum. **MAG:**

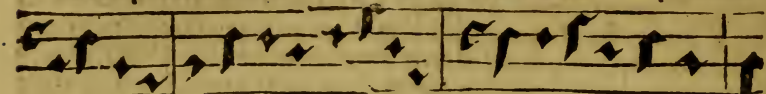
Ognis itaq; ut præmissum est Tenorum incipis: eorundem
cursus atq; fines principales sequenti neumate intelligss.

Tenor

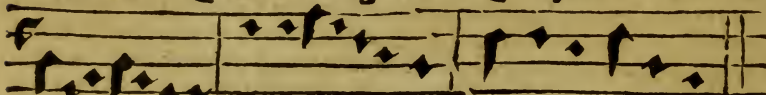
LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.

Adam primus homo. Noe secundus. Tertius

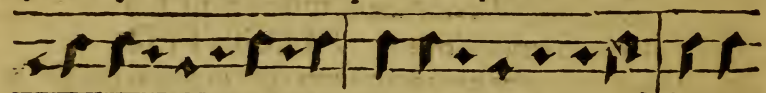
Abraam. Quattuor Euangeliſtæ. Quinq; libri Moſi. Sex

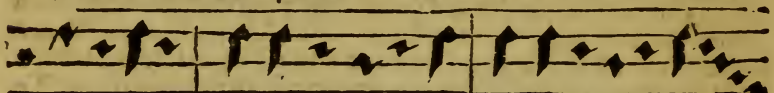
hydræ poſitæ. Septẽ ſcholę ſunt artes. Sed octo ſunt p̃tes.

Fines autem principales dixi. nã tenores alios fines habent minus principales: quos differentias nominamus. DIS. Quot differentias habet quilibet tenor? MAG. Primus habet quinq;. Secundus nullam. Tertius quattuor. Quartus quattuor. Quintus tria. Sextus unam; Septimus quattuor. & Octauus quattuor ut patet hic infra.

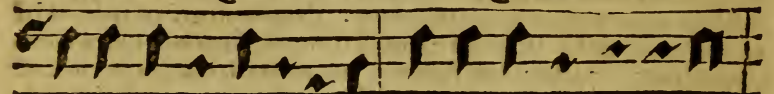
Tonorũ
differentiæ.

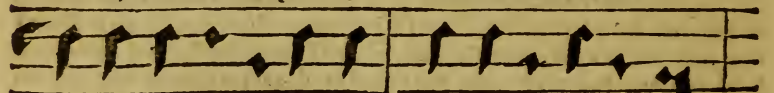
Primi toni differentia prima. Secunda differentia. Tertia

differentia. Quarta differentia. Quinta differentia.

Tertiũ toni differentia prima. Secunda differentia

Tertia differentia. Quarta differentia.

Quarti toni differentia prima. Secunda differentia

MVSICAE PRACTICAE.

Tertia differentia Quarta differentia .

Quinti toni differentia Sexti toni differentia

Septimi toni drā prima Secunda differentia

Tertia differentia Quarta differentia

Octavi toni differentia pria Secunda differentia

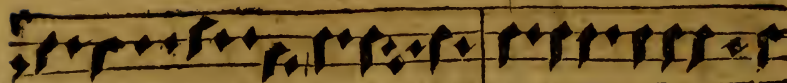
Tertia differentia Quarta differentia: quæ peregrina dicitur: quia raro / aut quia non participat cum suo principali quemadmodum ceteræ.

Applicatio tenorum ad psalmos. Capitulum tredecimum. DIS.

Vrsus tenorū cum differentiis eorundem / iam satis clare intelligo sed eas applicare ad psalmos (uti in superioribus precepisti) nondū noui. MAG. Tenores non equaliter omnibus psalmis sed aliter minoribus atq; aliter maioribus applicantur. Psalmos autem minores dico. Iso. quorū Dauid saltē p maiore parte auctor fuit. & Cārica ex Prophetis assumpta Maiores y/o Magnificat. qd virgo gloriosa in uisitatione Elizabeth tēcin. & Benedictus. qd Zacharias pater Ioannis baptiste prophētico spiritu afflatus decantauit. Nunc dimittis. qd quod Simeon senex Iesum puerū in ulnis tenens cantauit. Ad hos singulos si placet / tenores in notis descriptione applicabo. DIS. Placet MAG. Sequitur descriptio in qua Musice sine statum⁹ verū in psalmis in qbus mediū siue dictio in qua sit pausa / est monosyllaba vel hebraica: aut apud nos indeclinabil / ipsa contra toni naturā debet eleuari.

LIBRI QVINTI TRACTATVS.II:

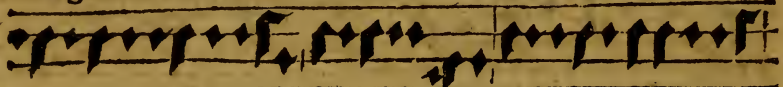
Tonus
primus

Dixit dñs dño meo. sede a dextris meis. Credidi pp̃t qđ loc. sum.

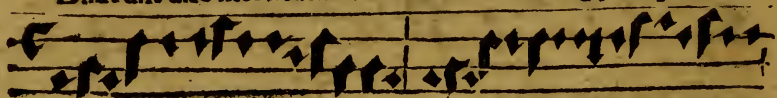

Magnificat anima mea dominum. Benediētus ominus deus Israel

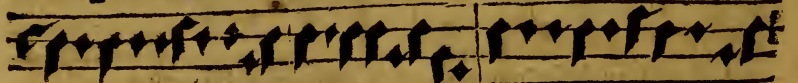

Secūdus

Dixit dñs dño meo. sede a dextris meis. Credidi ppter qđ loc. sum

Magnificat anima mea dominum. Benediētus dominus deus Israel

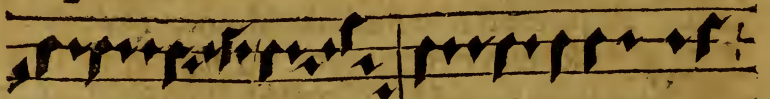

Tertius

Dixit dñs dño meo sede a dextris meis. Credidi ppter qđ loc. sum

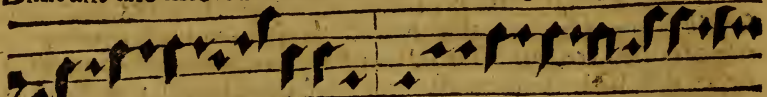

Magnificat anīa mea dominū. Benediētus dominus deus Israel

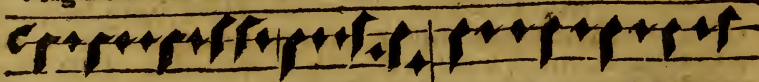

Quartus

Dixit dñs dño meo sede a dextris meis. Credidi ppter qđ locutus sum:

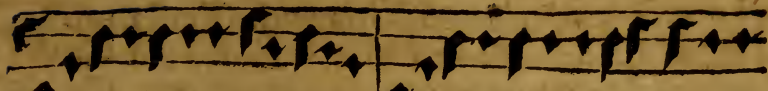
Magnificat anima mea dominū. Benediētus dominus deus Israel

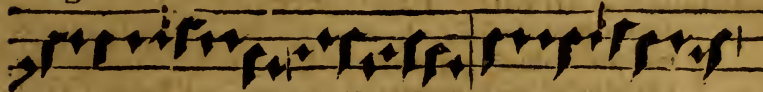
Quintus

Dixit dñs dño meo sede a dextris meis. Credidi prop̃t qđ locut⁹ sum

MVSICAE PRACTICAE

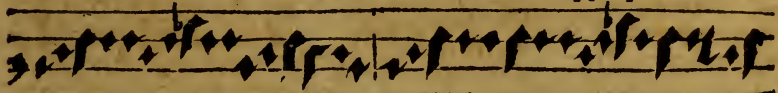

Magnificat anima mea dominū. Benedictus dominus deus Israel:

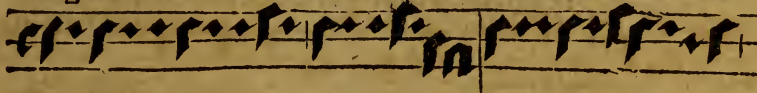

Sextus

Dixit dñs dño meo sede a dextris meis. Credidi pp̃t qđ locutus sum

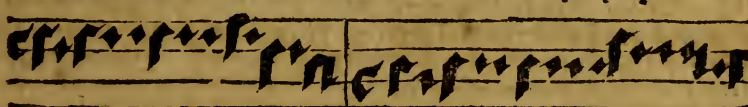

Magnificat anima mea dominū. Benedictus dominus deus Israel

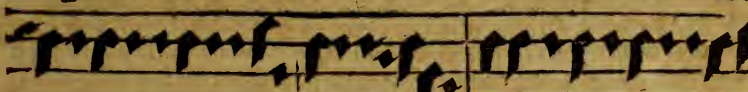

Septimus

Dixit dñs dño meo. sede a dextris meis. Credidi prop̃t qđ loc. sum

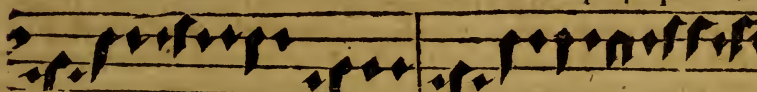

Magnificat anima mea dñm. Benedictus dominus deus Israel:

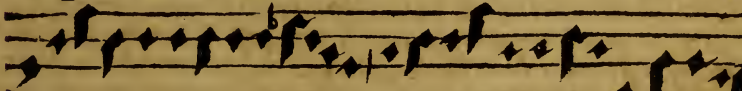

Octauus

Dixit dñs dño meo sede a dextris meis. Credidi prop̃t qđ locu. su

Magnificat anima mea dominum. Benedictus dominus deus Israel:

differentia
peregrina

In exitu Israel de aegypto domus Iacob de populo barbaro.

Finis Musicae

Sequitur Geometria

LIBRI SEXTI TRACTATVS PRIMVS

Liber sextus de elemētis Geometriæ Tracta, pri-
mus. De definitione nomine & inuētoribus Geo-
metrię de eius quoq; utilitate & laudibus Ca-
pitulum primum. DISCIPVLVS.

Vas hesternū vesp̄i canendi exposuisti regulas: totā hanc
noctē in somnū agens in Antiphonario clare inueni proba-
ui. nec necesse est te in illarū dilucidatiōe diutius imorari. Geo-
metriā potius aggredere: & sub breuitate principia illius edis-

serere. MAG. Geometrię elementa & principia abunde tradidit & con-
scripsit Euclides pater ut aiunt hypocritas: at vero quoniam multa sunt
& sine interpretē ab incipientibus minus intelligibilia: tibi ex his neces-
saria elicere ac dilucidare conabor: quibus intellectis, cetera quoq; fa-
cilis leges. DIS. Placet quod conaris, sed primum quid sit Geome-

Euclides

geometria

tria edicto? MAG. Geometria est disciplina magnitudinis imobilis
formarumq; descriptio contemplatiua: per quam uniuscuiusq; terminū
declarari solent, vel est disciplina magnitudinis & figurę quę sū mag-
nitudinem contemplatur. DIS. Vnde hęc disciplina Geometria dici-
tur? MAG. a terra & mensura. γῆ em̄ gr̄ce latine terra dicitur &
μετρησι gr̄ce latine mensura exprimit̄. Hinc dicta geometria (muta-
do ita siue & gr̄cum in elatīnum) quasi terrę mensura. DIS. Nullius
igit̄ nisi terrę per ipsam mensura habetur? MAG. Nequaquā sed cu-
iusuis magnitudinis per ipsam repit̄ mēsurā: attē a terra nomē obtinuit
Nam primo circa terrę diuisionem inuēta tradit̄. DIS. Quō igit̄ & a

Geometria inuē-
tio

qbus inuēta est? MA. Ab ægyptiis ut ait Alforabius pro necessitate
diuisionis terminorū terrę: quos tñ Nilus inundatiōis tpe limo obducē
cōfundebat eosq; p̄os Aegyptij geometricis principijs rursus distigebāt
unicuiq; qd suū est reddētes. DIS. utilis igit̄ & necessaria huius disci-
plinę cognitio est. MAG. Vtilitatē eius in sequētib; exp̄ientia cog-
nosces cū mēsurandi modū instrumēto dep̄henderis. Singulas tñ geo-
metrię utilitates enumerare haud possibile existimo: p̄ ipsam nāq; toti-
us terrę ambitus & profunditas indagāt: superficies quoq; & terrę & ma-
ris miro mō distinguit̄. itū i p̄tholomei cosmogaphia videre est: oīm
corporū celestiu orbū scz & stellarū magnitudines p̄ geometriā demon-
strant̄ ut claret in Almagesti p̄tholomei. Et qd oībus lōge p̄pono p̄ ip-
sam geometricā disciplinā Theologię ac primę ph̄e pfundiora rimāt̄
secretius atq; cōtēplantur altius. sicuti lucē clarius pater in libro quem
vir app̄ime doctus Nychola⁹ de Cusa Cardinalis de docta ignorātia
scripsit. Et colūne Ecclesię pfunda qdam sacrosancti Euāgelij mysteria:
& nūeris & mathematicis figuris pādere neglexere mīme: pleni sūt illis
quos cōscripserunt cōmentarij & homelię. Sed his finem imponēs prin-
cipia eius nunc aggrediar.

Alforabi⁹

Ptholo-
meus

nychola⁹,
de cusa

De puncto & linea Capi. secundū DIS.

GEOMETRIÆ PRACTICÆ

Væ sunt Geometriæ principia? MAG. sunt punctus
linea: superficies: corpus: cōmunes animi conceptōs &
cōclusiones. DIS. Quid est punctus? MAG. Est

magnitudinis principii: cuius pars nulla est (qa indiuisibilis
est) qui cū in longū fluere intelligit lineā causat. DIS. quid
est linea. MAG. Est longitudo sine latitudine. Fines aut siue
termini lineæ sunt puncta. DIS. linea igit̃ expunctis est. MA
Minime. si em̃ infinita addideris puncta / nullā lineā aut aliam
magnitudinē efficies. nā indiuisibile additū indiuisibili nō fa
cit mai⁹. sed hoc in nātibus latius discutiendū venit. DIS. Li
nea q̃tuplex? MAG. duplex sc̃z recta & curva. DIS. linea
recta q̃ est? MAG. est q̃ eq̃liter in suis p̃tendit punctis. vel q̃
ex quo puncta sua interiacet ṽt ut principi hui⁹ disciplinē Eu
clidi placuit. Linea recta est ab uno puncto ad aliū breuissima ex
tensio in extremitates suas utrūq; eorū recipiēs. ut linea ducta
ab. a puncto in punctū b breuissima est / nō qd̃ simpliciter sed
inter hec duo puncta. nā q̃cūq; alia inter eadē puncta ducit si a re
ctitudine deuiat lōgior fiat necesse est: & curva linea dicit̃ quæ p̃
oppositū definiti & cognosci h̃et. DIS. linea recta q̃tuplex
est? MAG. M̃ultiplex q̃dā em̃ dyameter est q̃dā axis: q̃dā in
chorda: q̃dā costa: alia lat⁹: alia basis: alia cathec⁹: alia corausc⁹:
alia ipotenus⁹: alia diagonal⁹: alia ppendicularis: alia orthogo
nalis Hec & alia p̃sa in geometricis & Astronomicis demon
strationibus linea recta accipit nomina.

De speciebus lineæ rectæ. Cap. iij. DIS.

Iameter qd̃ est? MAG. Est linea / figurā cui⁹ exrēitati
tatibus puncta sua applicat / in duo eq̃lia diuidēs dicit̃. n.
a dia qd̃ est duo & metron mēsurā. Et h̃ linea in q̃drato & cir
culo p̃priet diamet̃er dicit̃ in sphaera axis noīat̃. sed in poligo
nis / diagonalis q̃si duos angulos tangens appellat̃. DIS.
Chorda qd̃ est? MA. Est linea recta circulū non diuidēs in
duo eq̃lia. Linea x̃o semicirculū in equa diuidēs / se
midiamet̃er dicit̃. DIS. costa qd̃ est? MA. est latus
quadrati. DIS. Basis qd̃ est? MA. est
linea figurę planę q̃ tota iacet in fundam̃
to siue plano. Linea x̃o huic eq̃liter sup̃
posita dicit̃ corauscus. Linea x̃o in figura
plana ppendiculariter eleuata / dicit̃ cathecus. linea au
tē nō ppendicularit̃ eleuata / hypotenus⁹ appellatur.

DI. Linea ppendicularis q̃ est. MA. Est linea alteri sup̃
posita rectos & eq̃les causans āgulos. hinc & ortho
gonalis dicta est. ab orthos rectū & gonos angulus
Lineę x̃q̃lit̃ ubiq; distātes / parallēle nominant̃. quę
si in infinitū p̃rahant nō concurrūt. Linea aut̃ quę
circulū tangit in puncto / linea cōiungentię dicit̃. k

Linea
m̃is

Linea recta

linea curva

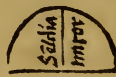
Circulus

Quadrati

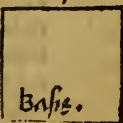
Sphaera

Hexagonus

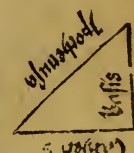

Costa

Corauscus

Cathecus

Linee parallele

Linee non parallele

Linea p̃p̃er
pendicula
ris siue
orthogona

Linea cōiungentię

LIBRI.VI.TRACT. PRIMVS

De speciebus lineę curuę & lineis irrationalibus. Capitulum quartum. DIS.

Inea curua q̄rtuplex est? MA. m̄plex. q̄dā em̄ cir cūferens dicit̄. q̄dā flexuosa q̄dā spirālis &c. DIS.

lineā circumferēs q̄ est? MA. Est lineā cui⁹ signa ex utraq; pte curuata & ase inuicē distācia sunt: q̄ si cōcurrunt lineā cir cularē efficiunt cui⁹ mediētas semicircul⁹ nō inepte dicitur.

DIS. lineā flexuosa q̄ est? MA. Est lineā curua in suis p/ tibus a medio inēqualit̄ eleuata ut patet in figuris. DI. Li neā spirālis q̄ est? MA. Est lineā circūferēs q̄ si circūducit̄ in eundē punctū nō redit. Et a q̄busdā elica dicit̄: a gręcis autem ἑλικοειδής id est circūuoluta vel circa centz in plano vel circa columnā, ut in figuris. Sunt & pter has lineę ples quas irōnales dicunt: eaproppter: qm̄ q̄drata earundē nulla cōs me tit̄ aut nūerat sup̄ficies. Et sunt tredecim in specie: scz mediale binomiū. bimediale primū. bimediale scđm lineā maior. po/ tēs in rōnale & mediale. potēs in duo medialia. residuū. residu um mediale primū. residuū mediale scđm. lineā minor. lineā quę iuncta cum rōnali cōponit mediale. lineā iuncta cū medi ali cōstituit totū mediale. Et rursus binomiū ē sextuplex. scz & residuū. sed qm̄ harum speculatio in geometricis exercita tum ingenium requirit/ silentio libuit pertransire.

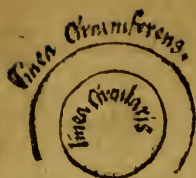
De angulo & eius speciebus. Ca. v. DIS.

Vt in descriptōe lineę pp̄diculāris angulū posuisti ne hui⁹ me fallat ignorantia i p̄m describas. MAG.

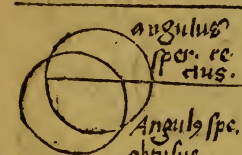
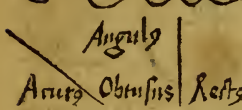
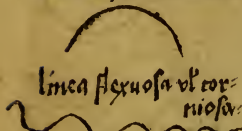
Angulus est duarū linearū sese tangētium/ & nō in di recto iacentiū ad alterutrā clusio. DIS. Angul⁹ q̄rtuplex est? MAG. Duplex scz rectus & nō rectus. DIS. Quis est angl⁹ rectus? MAG. Est angulus ex incidētia lineę re ctę sup̄ rectā pp̄dicularit̄ causatus. sed angulus non rectus duplex est scz obtusus & acutus. unde obtusus recto maior est Acutus v̄o mior est. DIS. Angulus rect⁹ obtusus: itē acu/ rus q̄rtuplex est? MAG. Quilibet duplex est scz planus & spherālis. DIS. Angulus planus qd est? MA. Est duarū li nearū in plano sese tangētium & nō in directo iacentiū cōclusio.

DIS. Angul⁹ spherālis qd est? MA. est angulus ex duo bus circulis sese secātib⁹ causat⁹. Cū v̄o duo circuli aut lineā recta circulū in puncto terīgētū: utrinq; āgulus trīgētū cā.

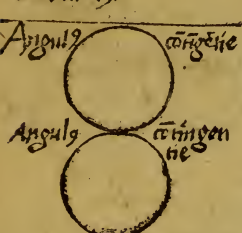
DIS. Angulus planus q̄rtuplex est? MA. duplex scz sup̄ ficialis & solidus. DIS. angl⁹ sup̄ficialis q̄s est? MAG. Qui ex lineis in plano iacētibus in unaq; sup̄ficie occurrētib⁹ causat̄. & horū qdā coalterni dicunt̄: q scz sūt qd sup̄ius & in ferius alternāt DI. angl⁹ solid⁹ q̄s est? MA. angulus soli

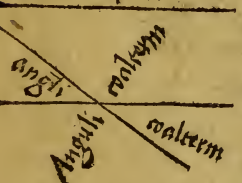
Linea semicircularis

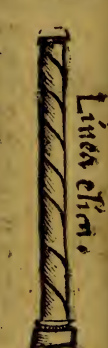
Angulus spe cialis acutus

Angulus sup̄ficialis

linea sp̄ ralis

angulus

Angulus planus

GEOMETRIAE SPECVLATIVAE

* **duo** siue corpore⁹ est **agūl⁹** quē cōtinēt anguli plani plures q̄
 duo in diuersis sitē sup̄ficiebus in unū ueniētes punctū agū
 larē. Et nullus taliū q̄tuor rectos & planos pōt valere. Quili
 bet autē dictorū angulorū duplex est sc̄z intrinsecus q̄ in figu
 ra & extrinsecus q̄ extra figurē clausiōnē cōtinēt. Est & p̄ter
 hos angulus q̄ circuli dicit̄ is sc̄z q̄ sub duobus a centro duc
 tis lineis ad circūferētiā cui⁹ aliq̄ p̄phēdūt p̄ticulā p̄tinet ut *

De superficie & eius speciebus. Capi. vi. MAG.

Vēadmodū autē ex fluxu p̄cti in longū lineā causari
 ita ex fluxu lineę in latū sup̄ficiē fieri imagināt mathe

sup̄ficies

maticl. **DIS.** qd est sup̄ficies? **MA.** Est lōgītudo & latitu
 do sine p̄funditate. Et est duplex: recta vic̄z & curua. **DIS.**
 Sup̄ficies recta q̄ est? **MA.** Sup̄ficies recta quā & planā di
 cimus est q̄ in suis lineis eq̄liter cōtinēt ut a. per oppositū Su
 perficies curua dicit̄ q̄ in suis lineis nō eq̄liter p̄tinet ut. b. Et
 hęc si corpus in exteriorē terminauerit p̄te: cōuexa dicit̄ uti ex
 terior vasis sup̄ficies. Si p̄o corpus in interiorē finierit p̄te cō
 caua appellat̄ ut vasis interior sup̄ficies. Est itē & alia sup̄ficiē
 p̄tutio nā q̄dā unica q̄dā p̄o p̄libus cōtinēt lineis. **DIS.** q̄
 sup̄ficies unica lineā p̄tinet? **MA.** Circularis q̄ est line agūl
 hęc em̄ nnica (vic̄z circulari) cōtinēt lineā & est circulus.

De circulo & eius speciebus. Capi. vii. **DIS.**

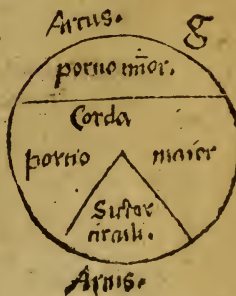
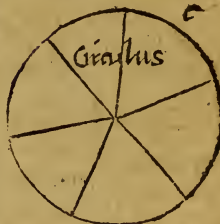
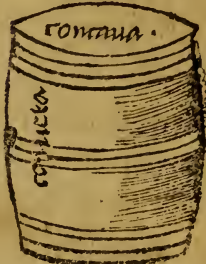
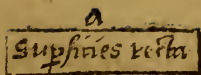
Vid est circul⁹? **MA.** est sup̄ficies plana unica lineā
 (q̄ circūferētiā dicit̄) p̄tenta. in cui⁹ medio p̄ctus est: q̄
 centz circuli appellat̄: a q̄ oēs lineę rectę ad circūferētiā ductę
 sunt eq̄les ut c. Sunt autē circuloz q̄dā Cōcētrici q̄z sc̄z cētrē
 unū est ut d. q̄dā p̄o cētrici: q̄z sc̄z centz unius ē extra cen
 trū alterius ut e. Et rursus s. circulū lineis diuidas: p̄tiū diuisi
 ones q̄dā semicirculi q̄dā p̄o p̄tiones circuli solēt appellari.

semicircu **DIS.** Semicirculus qd est? **MA.** est sup̄ficies plana dya
 lus metro & medietate circūferētię cōtēta. ut f. Si em̄ lineā p̄ circu
 li cētrē circūferētiā ex utraq̄ p̄te tangentē duxeris duos semi
 portio cir circulos efficies. **DI.** qd est portio circuli? **MA.** est sup̄fi
 culi cīes plana: recta lineā extra circuli cētrē cadēte & p̄te circūferē
 tię p̄tēta. & hęc lineā recta chorda dicit̄: ps p̄o circūferētię arc⁹
 appellat̄. ut g. un cū circulus ita in portōe fuerit diuīsus/ea in q̄
 centz circuli est: maior reliqua p̄o mior portio appellat̄. Fi
 gure p̄o q̄ sub duabus a centro ductis lineis & arcu circumfe
 rentię continēt sector circuli dicit̄. ut in exemplo dicto. & tan
 tum de superficiebus unicis contentis lineis.

De triangulo & eius speciebus. Capi. vii. **DIS.**

Vē sunt sup̄ficies pluribus cōtēte lineis? **MAG.**

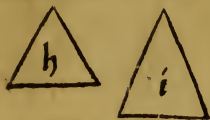
Sunt superficies angulares siue polygonicę & appellā
 tur: trianguli. q̄draguli. pētagoni. hexagoni. heptagoni. octa

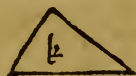
k q

LIBRI.VI. TRACT.SECVNDVS

isopleurus isosceles

scalenon

orthogonius

ampligonius

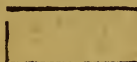

oxigōnius. eglatere.

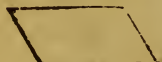

rectangulū

quadrātū altera pte lō
gius
& re
ctan
gulū

Romboïdes

quadrātū paral
lelogramum

Supplementū

Supplementū

goni: nonagoni: decagoni & sic de aliis in infinitū pcedendo.

DIS De his pordinē dicas & primo qd sit triangulus ex
planes. MAG Triangulus est superficies plana tribus line
is contenta/habens tres angulos duobus rectis æqles. Et hæc
superficies ab angulis triangula/a lineis ꝑo trilatera appellat
& sꝑm horꝝ variationē in plures species partiē. DIS. Quō

MAG. Nā si omēs lineæ æquales fuerint/triangulū qui Iso
pleurus dicitur constituūt. ut h. Si ꝑo duæ lineæ tm æquales fue
rint: cū inæquali triangulum/q Isosceles appellat⁹ est efficiunt
ut i. Si autē tres lineæ inæquales fuerint/trianguluz q Scaleno
dictus est cōcludunt. ut k nec possunt trianguli secunduz line
as amplius mltiplicari sꝑm ꝑo angulos alia sortiūtur nomia

DIS Quæ? MAG. Nā triangulus unū rectū habēs an
gulum/orthogonius dicit. ab orthos rectū & gonos angul⁹
Triangulus autē obtusum hñs angulū/ampligonius nomiat
Is ꝑo q omēs acutos habet āgulos/oxigoni⁹ appellat⁹ oꝑꝑo
em acutus dicit. quorꝝ exempla hic vides depicta

De Quadrangulis. Cap. nonum. DIS.

Vadrangulus quid est? MAG. est superficies. 4. cō
tēta lineis. 4. angulos cōstitutēbus. unū & ab angulis q
drangula/a linea ꝑo siue lateribus quadrilatera est ap
pellata. DIS. Quor: duplex est quadrāgulus aut superfici
es quadrilatera? MAG. Quintuplex. Si enim lineæ quat
tuor æque fuerint/quadrātū æquilatere atq; rectangulum con
stituunt. Et hoc quadratum parallelogramū a Mathematicis
est appellatum Si autem duæ oppositæ tantum æquales fue
rit quadratum altera parte longius constituunt quod quidē re
ctangulum sed non equilaterum est quod nonnunq; supplē
tum dicitur/si quadrato primo fuerit adiectum. Si autem li
neæ quattuor æquales non orthogonaliter se tetigerint: qua
dratum æquilatere sed nō rectangulum/quod Rombus dicit
constituunt. sic & quattuor lineæ quæ oppositæ tantum æqua
les fuerint: Romboïdem faciunt. quadrātū scilicet nec æquilate
rum nec rectangulū: quod quidē helmuaïm (sed male) appel
lant. Et præter has omnes superficies quadrilaterę/trapezia id
est emfule appellantur.

Triangul⁹

Rombus

emfula

De Pentagonis & reliqs. Cap. x. MAG

X dictis facile deprehendes quid pentagōus quid hex
agonus. & sic de sequentibus. Nam sicut triāgulus tri
bus/quadrangulus quattuor continetur lineis sic pē
tagonus quinque/hexagonus sex & sic de aliis sequentib⁹. & no
minant hę superficies ab angulis. ꝑo enim angulū signi
ficat. a lineis vero pentilater/hexalater &c. possunt nominari;

LIBRI .VI. TRACT. PRIMVS

eptagon⁹. octagōus. ēneagōus. decagōus. undecagōus

DIS. Hæc aliquas descripiōes subiungas:
MAG. Faciā. & ecce quod petis iā depictū con-
spicis. & tanaum de superficiebus: consequenter
videndum erit de corporibus.

De Corpore & eius speciebus: Cap. undecimum. DIS.

Vid est corpus? MA. Est longitudo cū latitudine & Corpus
pfunditate. Si em supfcies in pfundū fluere intelliga-
tur/corpus causabit: quod lineis trib⁹ sese orthogonali-
ter in uno puncto secantibus dimensiōa
tur: in longū videlicet latū & pfundū. &
hæc lineæ extrēitates/diffērentiē positi-
onis nominant: his designatē vocabulis
sursū. deorsū. ante. retro. dextrorsū.
& sinistrorsū. Vt si lancea una p verticē
capitis humāi intraret & p anum exiret/
metiret longitudinez. & alia intrans per
pectus & exiens in dorso: metiret pfū-
ditatē. & tertia intrās p latus unū & exi-
ens per aliud metiret latitudinē. DIS.
Quotplex est corpus: MA. duplex
Regulare scz & Irregulare. DI. Regu-
lare quod est? MA. Quod habet uni-
formitatē in angulis & laterib⁹. p oppo-
sitū definit Irregulare DI. Regulare qd
duplex est? MA. Duplex. vicz Agoni-
stis

Corpus sphericū

ue sphericū & Conicum .Corpus sphericū siue sphaera est corp⁹
rotundū unica superficie cōtentū. in cuius medio pūctus est a quo
om̄s lineæ ductæ ad supfcie cōrinentē sunt equales. & de hoc latius
videndū erit in astronōicis speculatiōibus. DIS. Corpus conicū
qd dicis? MA. Corpus qd habet angulos. & est quintuplex. scz
tetracedron. hexacedrō. octoicedron duodecedrō & icocedrō. DI.
Tetracedron qd dicis? MA. quod ex q̄tuor triangulis isopleu-
ris est cōstitutū: & habet angulos p̄anos duodecim: q̄ quantuor so-
lidos efficiūt. in eo em̄ tres plani unū cōstituūt solidū. & huic sapi-
tes ignē assimilabāt: eo q̄ ignis sub pyrāide scz laterata sursū vi-
det ferri. DI. Octoicedron qd est? MAG. Quod ex octo iso-
pleuris integrat: & habet angulos planos. 24. & sex solidos. In co

regulare

tetrace-
dron

octo-
dron

k iij

Colūnare
pyramida
le rotūdū.

Conus

pyramida
le rotūdū

Basis
Conus

pyramida
le lateratū

Basis

nanq̃ quattuor plani unū solidū faciūt. & huic sapientes aerē assī hexacē
milabāt: eo q̃ in motu sursum ignē subsequat̃. DIS. Hexacedrō
quod est? MAG. q̃d ex sex sup̃ficiebus q̃dratis ēque laterib⁹ &
ēque triangulis integrat̃: quorū q̃libet in .4. isosceles resoluit̃. Et
cōtinet angulos planos. 24. & .8. solidos. & alio noīe dicit̃ corpus
cubū/tesseŕe habēs sīstudinē. Et huic sapītes terrā ppter eius im
mobilitatē assīmilabāt. DI. Duodecedrō q̃d dicit̃? MAG. q̃d
ex sup̃ficiebus pentagonis duodecim integrat̃: & hēt angulos pla
nos. 60. & solidos. 20 In ipso em̃ semp̃ tres plani unū solidū faciūt
Et huic assīilat̃ rotū uniuersū in q̃ sunt duodecim signa & gra
dus. 360. Sic & in illo corpore sūt/petagoni duodecim: quorū q̃li
bet in q̃ncq̃ isopleuros/ & horū q̃libet in sex scalenos p̃tīt. 60 sca
lenos efficiūt: aut q̃a cetera oīa instar uniuersi cōtinet. DIS. Ico
cedron q̃d est? MAG. Icocedron est q̃d ex viginti isopleuris cō
ponit̃ & corinet angulos planos. 60. & .12. solidos in eo em̃ semp̃
q̃ncq̃ plani unū solidū faciūt. & hoc corp⁹ aque attribuit̃ eo q̃ aq̃
sua fluxibilitate valde mobilis sit. Et h⁹ duo ultima in plano haud
facile geometrice depingi possunt: sed sunt ut sēpe apud me vidisti
fili mi inter regularia corpora.

drōn

duodece
dron

Icocedrō

De corporibus irregularibus. Capi. xij. DIS

Væ corpora sūt irregularia? MAG. Quæ in suis anglis Corpora
& laterib⁹ uniformitatē nō hñt. & sūt Quale. lēticulare. co. irregularia
lūnare. pyramidale. leratile &c de alijs DIS Quod cor
pus dicit̃ ouale MAG. Corp⁹ ouale est. transit⁹ portōis semicir
culo minoris/chorda fixa manēte. & hēt similitudinē oui in q̃ sc̃
axis lōgiot est ceteris dyametris. DIS. q̃d est lēticulare? MA.
est trāsīt⁹ portōis semicirculo maioris sup̃ chordā fixā/dyometro
circ̃lī ēq̃lē. & hēt lētis similitudinē: in q̃ sc̃ axis breuior est ceteris
dyametris. DIS. q̃d est colūnare? MAG. est trāsīt⁹ parallelo
grami rectāguli latere rectū angulū cōtinēte fixo/ ipaq̃ sup̃ficie do
nec ad locū redeat circūducta. sūt aut̃ colūnē q̃dā rotūdē q̃dā ꝑo la
teratē sc̃z aut q̃drilateratē pri⁹ colūnā rotūdā descripsit⁹ ex q̃ aliq̃
patere p̃nt. DIS. pyramidale q̃rtuplex est? MA duplex sc̃z ro
tūdū & laterale. DI. Corpus pyramidale rotūdū q̃d est? MA.
Est trāsīt⁹ triāguli rectāguli alterutro suorū laterorū rectū angulū
cōtinētū fixo/ & donec ulq̃ ad locū vñ moueri cōpit redeat/trian
gulo ipso circūducto: hui⁹ basis erit circul⁹. DI. pyramis latera
ra q̃ est? MA. est figura corporea/ q̃ cōtinēt sup̃ficies ab una: q̃rū
reliq̃e sūt ad unū oppositū p̃ctū sursum erectē. in corpore em̃ pyra
midali laterato/ cūctē sup̃ficies ipm ambiētes/ ab ipsa basi ad unū
p̃ctū eleuant̃: q̃ con⁹ pyramidis dicit̃. Sūt q̃ oēs hec laterales sup̃
ficies triāgulē. basis ꝑo triāgula aut alteri⁹ modi. Sūt itē oēs dictē
definiētōs causales: ut sc̃z nō ipē trāsīt⁹/ s̃z q̃d p̃ trāsītū causat̃ corp⁹

Corpora
irregularia

Ouale

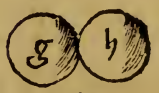
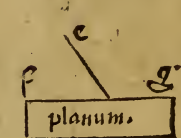
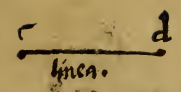
lēticulare

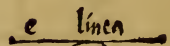
GEOMETRIAE SPECVLATIVAE

Serrile

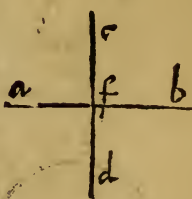
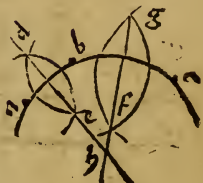
intelligat. DIS. qđ corpus dicis serrile? MA. corpus qñq; cōtētū sup̄ficie b⁹. qñ tres sūt qđ drāgulē; duc ʒo triangulē. est em omne tle cōlūna trilaterata. sicut est ulna trilatera sartoris vñ corpus tle si erigat sup̄ sup̄ficiē trilaterā/cōlūnē scz silitudinē/si vero erigat sup̄ sup̄ficiē qđ drāgulā/recti aut dom⁹ hēt figurā. Ois autē sup̄ficies sup̄ qđ corp⁹ erigit⁹ basis dicit⁹. reliq; ʒo sup̄ficies latera noīat. Vñ cum in reglarib⁹ q̄libet sup̄ficies possit esse basis /hec corpora mītar⁹ basiū noīat. & in pyramide pūctus basi directē op̄positus/conus appellat. Hec & cetera irreglaria corpa patēt ex his qđ de nūeris in arithmericis differuius. Iamīa his finē īponeremus nisi eorūde theorēata qđā tibi & iucūda & pñecia censerē: in quibus aliq; de cōmunibus animi ʒceptōibus edicā. DI Ea igit sub iūgas velim. MA. Faciā. ea tñ lege/ut earūde demonstratōs pter exēplares nllas aut saltē paucas ponā. DIS. quappter? MA. ga singula ad intellectū demonstrare altioris speculatiōis est: & longē maiore tractatū requireret qđ epitomatīs nostrę breuitas admit- tit. DIS. fac igitur ut lubet.

Sphere

Spha

Theoremata de puncto. Capi. xiij. MAG.

Primum

Rimum igitur de pūcto exordiar. de qđ quattuor theorema ta ponant. quorū Primū. Ab omni pūcto ad pūctum/con- tingit rectā lineā ducere. patet de lineā ducta a puncto cad

Secundū

punctum d Secundū Cōtractus lineę super lineā/aut planū erectę

Tertium

Item lineę & sphere /similiter & cōtractus spherarum fit in puncto DIS. Quade causa? MAG Quia lineā latitudinē & spha partē rectam nō habet. Exempla sunt de lineā & lineā a e b de lineā & plano f e g de spheris g h. de lineā & spha e f. Tertium per duo aut tria in eadem recta lineā puncta impossibile est circumferētiā; circuli transire. patet quia alias in circulo esset aliqua pars plana.

Quartū

Quartum per quęlibet tria puncta non in eadem lineā posita/cō- tingit circumferētiā circuli ducere. DIS. Quo ingenio? MAGISTER. Illo: sint puncta .a. b. c. posito pede circini imo- bili a puncto .a. & alio ultra medietatem extenso versus .b. descri- be semicirculum. rursus posito pede circini immobili in .b. ver- sus .a. secundum. de scribe semicirculum intersecantem priorem in punctis .e. d. pariformiter alios duos semicirculos describas inter .b. & cetera. intersecantes sese in punctis .f. g. duc lineam rectā p sectiōs .e. d. & item aliā p sectiōs .f. g. intersecatē priorē in pūcto h qđ est centrū. in qđ pede circini immobili posito & alio ad quīs ductor p pūctorū extēso: describes circūferētiā pūcta data trāseuntē.

k iij

LIBRI.VI. TRACT. PRIMVS

Theoremata de linea. Capi. xiiij. MAG:

E linea pouant theoremata nouē. Primū lineæ rectæ p
tē esse in plano & pte in sublimi est impossibile: patz ex
theoremate secundo de puncto. Secundum omnes li

Primum

Secundum

Tertium

Quartu

Euclides

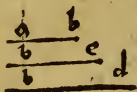
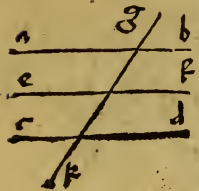
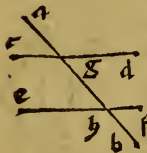
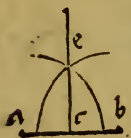
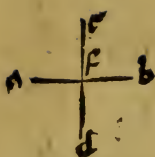
Quintu

Sextum

Septimū

Octauū

neæ duæ quæ altera alterā secat in una superficie sunt, ut lineæ
a. b. & c. d. intersecantes se in puncto. f. sunt ambæ in superfi-
cie. a b c d. Tertium unā & eandē lineā esse in diuersis superfi-
bus est possibile. ut patet de linea in qua duæ superficies se inter-
secant: ut sit superficies se intersecantes f. g. & h. i. sectio cōis erit li-
nea k l. quæ intelligat ppendiculariter & erecte transire p pū-
ctum e. hæc em sectio (qā cōmunis est) erit in superficie. f. g. & h. i.
Quartū dyameter quadrati est incōmensurabilis siue asimi-
ter costē: probat qā si sic/numerus par esset equalis nūero im-
pari qd est impossibile, patet. Sit quadratum: cuius dyameter
sit a b. ut. s. & costa una. a c. ut. 3. si igit dyameter esset cōmen-
surabilis costē: tunc a b dyameter haberet se ad costā. a c ut q.
dratum a b numeri ad quadratū numeri a c. ex septima pposi-
tione decimi Euclidis. Sed qdratum a b. est. 25. & quadratū a
c est. 9. & rursus quadratum dyametri a b duplum est ad qua-
dratum a c costē. ut patebit de triāgulis. Igit nūerus: 28 q.
dratus dyametri numeri. s. duplus erit ad. 9. quī est nūerus
qdratus costē a c. et rursus. 18. nūerus duplus est ad 9. qdratū
costē a c. Igit nūerus. 18. est equalis nūero. 25. p primā anī
cōceptōem Euclidis. quæ uni & eidē sunt equalia & sibi inui-
cē sunt equalia. Quintū data linea recta sup punctū in ea sig-
natum: lineā ppendicularē cōtingit erigere. DIS. Huius ex-
emplū & modū supponas. MA, sit linea data a b & punctus
signatus in ea c posito pede circini immobili in a. alio ex: esso ul-
tra medietatē lineæ datę describe portioē circuli: dehinc posi-
to pede circini immobili i b. describe aliā portioē circuli & sus a
priorē insecantē in pūcto e ad quē si ptrahat linea a pūcto c.
erit ppendicularis scz c e ex definitōe lineę ppendicularis. Sextū si
recta linea p duas rectas ceciderit/duosq; āgulos coalēnos sibi
inuiçē qles fuerit/sillę duę lineę erūt qq distātes ut sit linea a
b. hæc cadat sup duas liēas c d & e f. & secet lineā c d in pūcto g
& lineā e f in pūcto h. sitq; āgulus d g h. equalis angulo e g d
co q lineę c d. & e f sunt equę distātes & parallelę. patet ex de-
finitōe. Septimū si fuerint duę lineę uni qque distātes: sibi in
utē qque distātes erunt. ut sint duę lineę a b & c d quæ utra-
q; eque distet lineæ e f. dico illas duas videlicet a b & c d esse
eque distātes. pbat p pcedentē. si sup has ceciderit linea g k.
Octauū duab; lineis ppositis: tertiā inter eas sub pportiona
bilitate cōtinua collocare possumus. DIS. Quo pacto

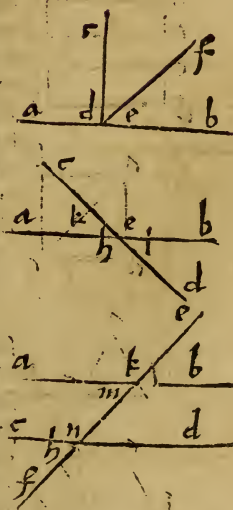
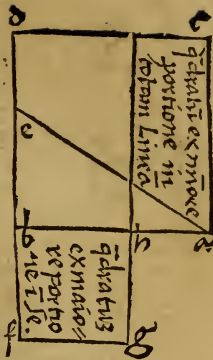

GEOMETRIAE SPECVLATIVAE

MAG. sint lineę datę a b & b d. quas cōiungā & sit linea a d. sup quā cōstituo semicirculū & a puncto b ad circūferentiā duco lineā b e. hæc erit linea quesita. & per hunc modū inuenitur linea mediā inter costā & dyametꝝ. Nonū lineā ppositam sꝑm proportiōem habentē mediū & duo extrema cōtingit seca re: cū scꝑ sic tota linea habeat se ad ptem maioreꝝ sicut maior ad minore. DIS. Quo pacto? MAG. Eo. sit linea diuīdenda a b ex ipā describāt quadratū a b d c cuiꝑ latus d b diuīdo in duo equalia in puncto e. a quo duco lineā in a. ad huius longitudinē pduco e b. usqꝫ ad f. ita ut e f. sit eq̃lis e a. Et rurꝫ sus ex portioē b f. constituo quadratū qd ex latere a b. resecat portioē e equalē b f. quæ sit b h. & quadratū descriptū sit b f. h g erit a b. in puncto h diuīsa scđm pportioē hntem mediū m & duo extrema. Itaqꝫ qdratum qd puenit ex ductu p̃tis minoris scꝑ a h in totā lineā videlicet a b. tñ est quantū qdra tum qd puenit ex ductu p̃tis maioris in se. hoc autē in nūeris est impossibile. DIS. Quid est lineā in se ducere? MA. Est qdratū eiꝑ describere: ad qd in potētia est. Et linea sic in se ducta est latus qdrati. & radix illiꝑ qdrati dicit: quēadmoduz de radice nūeri diximꝫ. ut in priore exemplo lineā b h in se ducere est additis alijs tribꝫ lineis equalibus quadratum ipsius. constituere quod est b h f g.

Theoremata de angulo. Capi. xv. MAG.

Nguli theoremata ponūt qnqꝫ quorꝫ primū. Omnis rectę lineę sup rectā lineā stantis duo utrobicꝫ anguli sunt recti aut duobꝫ rectis eq̃les. DIS. Qñ sūt recti? MA cū linea recta sup rectā ppēdicularit̃ steterit. cūꝫo ppēdicarit̃ nō steterit. anguli duobꝫ rectis eq̃les sūt: unus scꝑ acutꝫ & alter obtusus. Exempla sunt: linea a b. sup quā ster linea c d. ppendi culariter & e f. oblique. Secundū. Oīm duarꝫ linearꝫ se secan tū anguli oppositi sunt eq̃les. ut sint lineę a b & c d intersecā tes se in puncto o erunt anguli. k l eq̃les / similr̃ h e. Ex hac & pcedente cōcludit̃ qꝫ omēs anguli aliqd spaciū circūstantes valent quattuor rectos: si etiā spaciū in plures diuīsum fuerit angulos. Tertiū theoremata qd siliter ex pcedentibꝫ cōcluditur tale est. Si duobꝫ lineis eq̃ue distātibꝫ linea sup uenerit duo anguli coalterni æq̃les erunt: & angulus extrinsecus angulo intrinseco sibi opposito æq̃lis erit: & duo anguli intrinseci ex al terutra pte cōstituti duobꝫ rectis æq̃les erūt. ut sint duę lineę a b & c d æque distantes: sup quas cadat lineā e f. secans eas in pñctis g & h. anguli g & h sunt coalterni & æquales. & angu lus extrinsecꝫ k: est æqualis angulo intrinseco sibi opposito: & anguli intrinseci m & n duobꝫ rectis sunt eq̃les. Quartum.

LIBRI.VI.TRACT. PRIMVS

Quintū

Omis angul⁹ solidus q̄tuor rectis & planis minor est. ut pat³ in angulo o. Quintū. ois angulus rectilineus infinitis angulis cōtingētiē maior ē. ut āgulus rectilineus e & b. nec cresce re poterit āgulus cōtingētiē donec ad equalitatē recti perueniat. licet semper propius accederet. si em rectitudinē attingeret iam nō angulus cōtingētiē sed rectus esset.

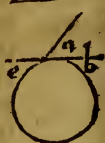
Theorema de superficie. Ca. xvi. MAG.

Et sup⁹ficie⁹ in gñe theorematā q̄tuor sunt. Quorū primū sup⁹ficies siles sunt/ quaz triāguli uni⁹ āgulis alteri⁹ sunt ēq̄les : latera q̄ āgulos aq̄s cōtinētiā sunt pportio nabilia ut triāgulus a c b siles ē triāgulo a d e q̄a angul⁹ c equa lis ē āgulo d. q̄a ambo recti. & āgulus fēq̄lis angulo e. qm cō alterni. & siles angul⁹ h. angulo b latera q̄q̄ hos angulos cōtinē tiā sunt pportionalia. Nā sicut se hēt lat⁹ b c ad latus c a. ita se hēt latus a d ad lat⁹ d e āplior hui⁹ theorematis deductō pa tebit infra i praxi. Scdm. sup⁹ficies mutekēlia. i. mutuoq̄ la tēz sunt / inter q̄z latera in cōtinua pportionalitas retrāstitue hibeēt. ut sunt sup⁹ficies e d f & b a c. In his em pportio lateris a b se habet ad pportioēz lateris d e. sicut pportio lateris e f. ad pportioēz lateris b c. Tertiū Sup⁹ficies erecta ē sup⁹ sup⁹ficie cū ab eodē pūcto lineē q̄ est termin⁹ cōis illaz sup⁹ficiēz duz linez ppediculares sup⁹stāt/ rectū cōtinētes angulū : & in eisdem sup⁹ficiēbus siles sunt. DIS. Exēplū addas. Ma. Sit sup⁹fici es iacēs c d e f. & sup⁹ficies erecta sup⁹ hāc a b c d. Est itaq̄ lineā cōis termin⁹ hāz c d. in qua signato pūcto g. ptraheant duz li nez ppediculares scz g h in sup⁹ficie erecta & g k. in iacēte. Si hāz linez angulū rectū cōtinēt scz g sup⁹ficies a b c d. orthogōali ter erecta est sup⁹ superficie c d e f ut pponit theorema. Quartū Superficies ēq̄ distāt q̄ si in infinitū ptraheant nō cōcurrūt ut sunt a b c d & e f g h. Quintū. q̄libet superficies rectilinea aut est trigona aut in trigonos resoluēda. Ex q̄ pat³ trigonū esse primā superficiēz angulariū. ut sup⁹ficies q̄drāgula i duos re soluit trigonos scz a b c d. resoluūt in trigonū a b c & c d a.

De triangulo. Capitulū. xvj.

DIS.

Voniā trigonū superficiēz angulariū: primā dicis: de eo si q̄ habes theorematā edicto. MA. Habere q̄ pfa sed ne epitomatīs excedā modū: ex his tm undecī ponā. Quo rū primū. Ois triāguli angul⁹ extrinsecus/duobus intrinsecis sibi oppositis est equalis. ut sit triāgulus a b c. cui⁹ latus b c ptraheāt usq̄ ad d. Erīt c. angulus extrinsec⁹ duobus angulis intrinsecis sibi oppositis scz a & b. equalis. Et pbat sic a pūcto c. ptraheāt lineā. c. f aq̄ distās lineā. a. b. & diuisus est angulus c. extrinsecus in duos angulos scz e & g. eritq̄ angulus. e. aq̄

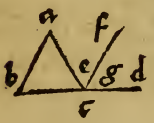
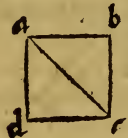
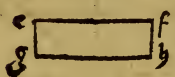
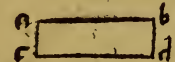
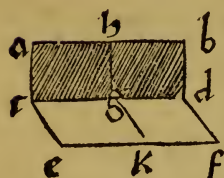
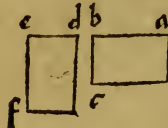
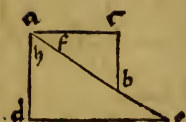
Primum

Secūduna

Tertium

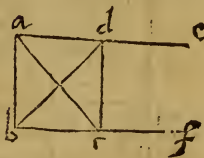
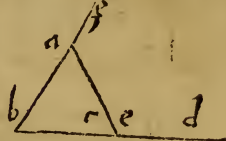
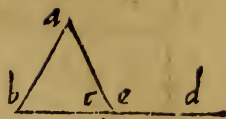
Quartū

Quintū

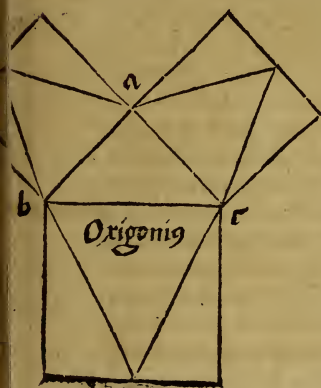
GEOMETRIAE SPECVLATIVAE

lis āgulo a per teritiū theorēa de angulis q̄a sunt coalterni. Et angulus. g. extrinsecus equalis angulo. b. intrinsecus sibi opposito per scđam partem eiusdē theoremat̄is. Quare tot⁹ angulus extrinsecus. c. equalis est duobus intrinsecis sibi oppositis q̄ sunt. a. & b. qđ fuit pbandū. Scđm. om̄is triāgul⁹ habet tres angulos ēquales duobus rectis. ut sit triāgulus. a b c. produco lineā. b. c. usq; ad. d. causat̄ angul⁹ extrinsecus. e. & q̄a anguli. c. & e. duob⁹ rectis sunt ēquales: per theorema primū de angulis: & angulus extrinsecus. e. equalis est āgulis intrinsecis sibi sc̄j a & b per pcedēs theorema. erunt itaq; tres anguli sc̄j a. b. c. ēquales duobus rectis: qđ fuit probandū. Tertiū om̄is triāguli duo quibet anguli/duob⁹ rectis sunt m̄iores pbat̄ q̄a tres duob⁹ rectis sunt ēq̄les. igit̄ si unū demas: remanētes erunt m̄iores. vel sic. sit triāgulus. a. b. c. cuius latus. b. c. ptrahať in d. sit āgulus extrinsecus. e. q̄ maior est angulo a vel. b. ex theoremate priore pcedēti: & angulus extrinsec⁹ e cū angulo intrinsec⁹. c. est ēqlis duobus rectis/ex primo theoremate de angulo. igit̄ anguli intrinseci b. & c. sunt duobus rectis m̄iores: sicut anguli intrinseci. a. & c. Idē probat̄ eodē modo de angulis. a. & b. si protrahať lineā. b. a. in. f. Quare āquales sunt sibi cuncti triāguli qui super eandē basim: atq; inter duas lineas āq̄ distantes sunt constituti. ut triāgulus. a. b. c. & d. b. c. constituti sunt super basim b. c. inter lineas ēque distātes q̄ sunt. a. e. & b. f. Patz q̄a tales triāguli dimidia sunt quadrati super eandem hasim constituti. Quintū. In om̄i triāgulo duum ēqualiū laterū uterq; angulorū: qui sunt ad basim: est minor recto: & unus alteri est equalis. ut sit triāgulus a b. c. cuius latera. a. b. & a. c. sunt ēqualia. erit. b. c. basis & angulus. b. minor recto: & angulus. c. minor recto: & angulus. b. equalis angulo. c. Ex quo sequitur qđ si alicuius trian-

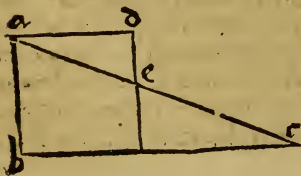
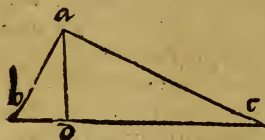
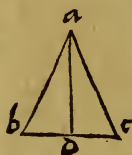
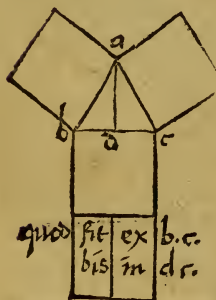
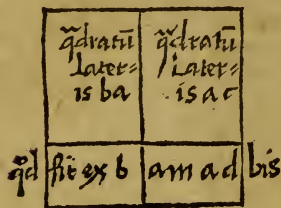
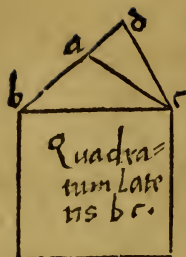

*

guli duo anguli āquales fuerint: duo latera āquos angulos respicientia: erunt āqualia: ut in dicto triāgulo latera. a. b. & a. c. respicientia āquos angulos b. & c. sunt āqualia. Sextū Omnis triāguli duo quēlibet latera simul iūcta: reliquo sunt longiora: ut sit triāgulus. a. b. c. erunt latera. a. b. & a. c. siml iūcta longiora latere. b. c. * Septimū Oīs triāguli longius latus/angulo maiori oppositū est: ut in dato triāgulo: angulus maior est a. cui oppositū lat⁹. b. c. quod maius est lateri. a. b. vel. a. c. Octauum. In om̄i triāgulo rectangulo: quadratum quod a latere rectangulo opposito in semetipso ducto describitur: equum est duobus quadratis: quæ ex duobus reliquis lateribus describuntur. ut sit triāgulus rectangulus. a. b. c. cuius angulus. a sit rectus/erit quadratum lateris. b. c. āquale duobus quadratis laterū. a. b. & a. c.

GEOMETRIAE SPECVLATIVAE

Et qđ dictū est de quadratis habet etiā veritatē de aliis superfi-
ciebus ex trianguli lateribus descriptis / in lineatōe & creatio-
ne similibus. ut triangulus oxigōius constitutus ex latere b c
& q̄lis est duobus triangulis oxigonijs cōstitutis ex laterib⁹ a
b & a c. DI. Quantū autē pōt lat⁹ ampligonij qđ obtuso an-
gulo subtendiē respectu aliorū laterū? MA. tanto āpius po-
test quantū est qđ continet bis sub uno eorū: atq; ea linea quæ
sibi directe iuncta ad obtusū angulū a ppendiculi extra dāp
hēdiē. ut sit triangulus ampligōius a b c cui⁹ angul⁹ a est ob-
tus⁹. ducat itaq; a puncto c linea ppendicularis ad lineā a b : q̄
necessario cader extra triāgulū. p̄rahā igit lineā a b &
tanger hāc ppendicularē in puncto l. Erit itaq; q̄dratū
lateris b c tanto maius duobus q̄dratis laterū a b & a c
quantū est id qđ fit ex b a in a d bis. DI. Quantū ve-
ro potest latus oxigonij angulo acuto subtenso respe-
ctu aliorū duorū laterū? MA. tanto minus potest ip-
sis quantū est qđ bis cōtinet sub uno eorū laterū: cui scī
licet ppendicularis substat & ea parte sui q̄perpendiculari
& angulo acuto interiacer. ut sit triāgulus oxigoni-
us a b c cuius angulus c sit acut⁹: ducō ppendicularē ab angu-
lo a ad lineā b c in puncto d erit itaq; quadratū lateris a b tan-
to minus quadratis laterū a c & b c quantū est id quod fit ex b
c in d c bis. Et quod iā dictū est de latere subtēso angulo acuto
in oxigonio: habet etiā veritatē de latere subtēso angulo acu-
tō in ampligonio vñ orthogonio. Nonū. Si ab aliq̄ angulo
triāguli linea recta ad basim ducta / illū angulū per
q̄lia secet / duę ptes basis reliqs eiusdē triāguli p-
portōales sunt. ut sit triāgulus a b c & angulū a di-
uidat p q̄lia linea ppendicularis a d ducta ad basim
b c. erūt ptes basis scz b d & d c pportōales lateri-
bus a b & a c. qđ facile patet in numeris : patebitq;
infra in praxi Decimū si ab orthogōij angulo re-
cto ad basim linea ppendicularis ducat: erit ipsa ppe-
dicularis inter duas sectōes ipsius basis pportōa-
lis: & utrūq; latus inter totā basim atq; sibi con-
tēminālē basis portionē. ut sit triāgulus a b c. a cui⁹
angulo a recto ducat lineā a d ppendicularis ad ba-
sim b c erit lineā a d pportōal parti basis b d & d c
& sicut tota basis ad latus a c vñ a b. sic latus a c ad
partē basis d c & latus a b ad partē basis b d. & hæc
q̄q; infra manifesta erit. Vndecimū. oīm duorū tri-
angulorū q̄q; anguli unius āgulis alterius sunt q̄-
les / latera q̄s angulos respiciētia sūt pportōabilia
ut sint triāguli a d e & a b c q̄q; angulus d est æqua-
lis āgulo b & āgulus a āgulo e & āgulus f āgulo c

Nonum

Decimū

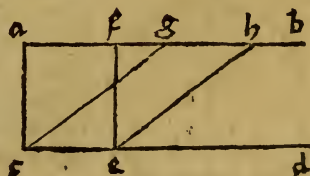
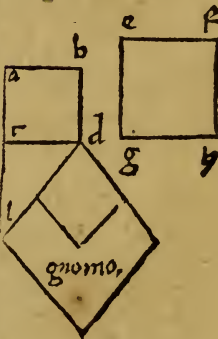
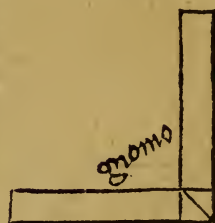
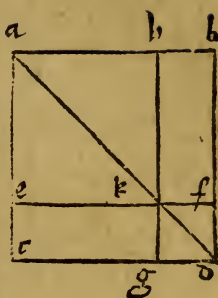
Vnd-
ecimū

GEOMETRIAE PRACTICAE

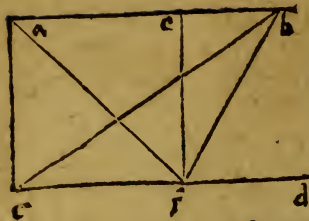
Ob id latera a & d & e sunt proportionalia lateribus a & b & b & c . Nam sicut se habet latus d & ad latus a sic se habet latus a & ad latus b & c . Ex hoc theoremate mira cōcludi possunt probatum est primū supra theoremate primo de superficie. Latius autē infra in praxi deducitur.

De quadrangulo. Capi. xviij. MAG.

Equadrangulo hæc ponant theoremata. Primū omīs parallelogrami spaciū ea quidem quæ dyameter secat p mediū parallelograma circa eandem dyametrum consistere dicunt: ut sit spaciū parallelogrami $a b c d$ cuius dyameter sit $a d$ quæ diuidant duæ lineæ $e f$ & $g h$, ductæ equedistantē lateribus oppositi dicti parallelogrami/secantes se sup dyametru in puncto k . & erit totū hoc spaciū diuisum in quattuor rectangula: quorū duo q̄ dyameter secat p mediū/videlicet $a h e k$ & $k f g d$. circa dyametru cōsistunt: reliq̄ duo sc̄z $b k f e$ & $k c g$ supplemēta dicunt: & sunt semp sibiinuicē equalia: quæ ambō sumpta cum uno parallelogramorū circa dyametru consistentium constituunt gnomonē: cui si addat aliud parallelogramum circa eandem consistens dyametru totum parallelogramū reintegratum est. Vnde patet dictū Aristotelis in p̄dicamentis. Parallelogramū additio gnomone crescit sed nō alteratur. Scdm̄ duobus quadratis assignatis tertium datum equale constituere facile est probabile. sunt em̄ quadrata duo data $a b c d$ & $e f g h$ protrahat latus $a c$ in directū versus l . donec $c l$ equale sit unī laterum quadrati $e f g h$ & a puncto l ducatur linea recta ad punctū d . Et sit triangulus rectangulus $c d l$ cuius latus $d l$ oppositū angulo recto c . ergo quadratū descriptum a latere $d l$ equū erit duobus quadratis descriptis a lateribus $c d$ & $c l$ p̄ nonum theorema de triangulo. & rursus ex linea $d l$ circa quadratum $a b c d$ describat gnomonē qui erit quadrato $e f g h$ equalis. quod sic patet. nam totum quadratū $d l$ includit duo quadrata $a b c d$ & $e f g h$, ut probatū est, igit̄ dempto ab eo quadrato $a b c d$ qui remanet gnomonē equus est reliquo quadrato $e f g h$. Tertium omnes superficies equedistantium laterum super unam basim: atq; in eisdem alternis lineis constitutæ sunt equales. ut sint lineæ alternæ equedistantes $a b$ & $c d$. Inter quas constituam duas superficies equedistantium laterum sc̄z $a f c e$ & $g c h e$ super eandem basim $c e$ & erunt equales. Quartum si parallelogramum & triangulus in eadem basi & in eisdem alternis lineis fuerint constituta: parallelogramum triangulo duplum est. ut sint alternæ lineæ equedistantes $a b$ & $p c d$. inter quas constituatur parallelogramū $a e c f$

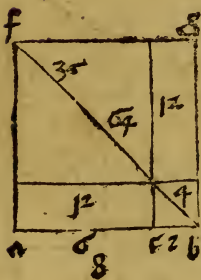
LIBRI.VI.TRACT. PRIMVS

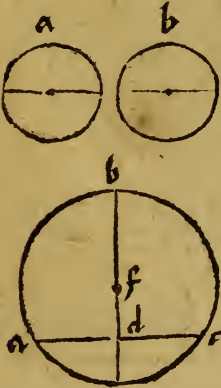
sup basim c f quod diuidat in duo per diametꝛ a f. sit triangulus a c f sup eadē basi c f ad quē parallelo gramū a e c f duplū est: q̄a cōtinet ip̄m & ei aequalē sc̄a c f. & dictū parallelogramū erit silit̄ duplū ad triangulum c b f in eadē basi cōstituto: q̄a triāgul⁹ c b f æq̄lis est triangulo a c f. ex theoremate quinto de triangulo. Quintū. Si fuerit linea in duas quantūq; ptes diuisa: quadratū quod sit ex ductu totius lineę in alterā eius ptez / æquale est q̄dratis q̄ ex ductu eius dem partis in se ipsam / & alterius in alterā sit. ut sit linea a b diuisa in a c & c b: erit quadratū d a e b constitutū ex linea a b & a c æquale q̄drato cōstituto ex a c q̄d est d f a c & q̄drato f c e b. quod sit ex ductu lineę a c in c b. Quod facile claret in numeris. ut sit tota linea a b ut. 7. pars a c. 3. & pars c b. 4. erit q̄dratum ex b c & a c. 21. quia ter septem sunt viginti unū. & q̄dratum a c. 9. nam ter tria sunt nouem. & quadratum ex a c & c b. duodecim: eo q̄ ter quattuor faciunt duodecim. hæc autē duo quadrata simul iuncta. 9. scilicet & 12. faciūt. 21. æquale quadrato priori. Et non solum hoc theorema in numeris / sed & plura alia demonstrari possunt: quæ breuitatis causa silentio / transire libuit. Sextum. Si fuerit linea in duas ptes diuisa / quadratum quod ex ductu totius in seipsum sit / æquum est his quæ ex ductu utriusq; partis in se ipsam & alterius in alterā bis sūt ut sit linea a b. 8. diuisa in c & habeat linea a c. 6. & linea c b. 2. erit quadratum ex tota linea a b. 64. & quadratum lineę a c. 36 & quadratum c b. 4. & quadratum a c in c b. 12. & rursus quadratum a c in c b 12. quæ ultima quattuor simul iuncta / faciūt. 64. quibus æquatur quadratum primū: quod sit f g a b. ex q̄ concluditur q̄ parallelogramū duo totius per quē transit diameter sunt ambo quadrata. Valet hoc theorema pro intellectu theoremat̄is septimi de triangulo.

Quintū

d	f	e
9	12	
3	4	
a	c	b
	21	

Sextum

De Circulo theoremata. Capitu lum decimūnonum. MAG.

ECirculo hæc ponuntur theoremata. Primum. Cir Primum culos quosq; diametri æquales fuerunt / æquales esse necesse est. ut sunt circuli a & b. Secundum. Circuli propositi facile est centrum reperire. DIS. Quo ingenio? MAG. Isto. Sit circulus datus a b c. cuius centrū quæritur: duc in circulo ubi placuerit lineam a c / applicantem extremitates suas circumferentię ex utraq; parte: quam diuide per duo æqualia in puncto d. a quo duc lineam perpendicularem ad lineam a c. cuius extremitates applicentur circumferentię ex utraq; parte: quā rursus diuide per æqualia in puncto f.

Secūdu

GEOMETRIAE SPECVLATIVAE

qui & centrum circuli est quaesitum. Vel aliter sic. In circumferentia circuli data signa tria puncta: cum quibus operare ut in quarto theoremate de puncto dictum est. Tertium. Circulorum secantium centra sunt diversa: nec alter alterius plus quam in duobus locis secare potest. ut patet in circulis a b & d e f. quorum primum centrum est k secundi est l & intersecant se in punctis m n. Quartum. Circulus intrinsecus circulo contingens non idem centrum cum eo quem contingit necessario habebit. ut patet in circulis a b c & d e f quorum primum centrum est o secundi e. Quintum. Si circulus circum circum contingat siue intrinsecus siue extrinsecus in uno tantum loco contingere necesse est patet primum in circulis iam proxime datis. secundum videbis in circulis a & b. qui se contingunt in puncto e. Circulus autem circuli contingit quae tangendo non intersecat. Vnum vero circum sex aequales possunt contingere. & sphaera duodecim unaque aequalem contingere possunt. Sextum. Angulus a linea recta & circulo quem contingit contentus omnium acutior est acutior illius. Is vero qui continetur a diametro & circumferentia omnium acutior est amplissimus. patet in circulo dicto. a. qui contingit linea e ferit angulus o acutissimus: & angulus p omnium acutior maximus. & quanto circulus maior fuerit: tanto angulus contingenti minor est. & quanto circulus minor fuerit: tanto angulus contingenti est maior. supplementum huius est super in ultimo theoremate de angulo.

DI. Quam lineam circulum contingere dicis? MA. Que cum circulum contingit in utraque parte erecta circum non secat. Septimum. si intra circulum angulus supra centrum consistat alius vero super circumferentiam consistens eandem basim habeat: qui supra centrum est ad reliquum duplus est. ut patet in angulo a b & c. angulus a duplus est ad angulum b & habet basim communem d e. Octauum. Angulus rectilineus semicirculi super arcum consistens rectus est: in portione vero semicirculo minore maior: in portione autem maiore recto minor est. ut patet de angulis a b c quorum angulus a est rectus. angulus b recto minor & angulus c recto maior. Nonum. omnium duorum circulorum est proportio unius ad alterum sicut quadrati diametri unius ad quadratum diametri alterius. ut patet in circulis a & b qui sunt in proportione dupla. Decimum. Arcum datum hoc pacto contingit per aequalem dividere. sit arcus dividendus a b cuius chorda est b c pone pedem circuli immobilem in puncto b. extende alium usque ad arcum

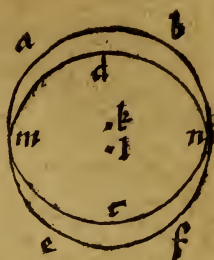
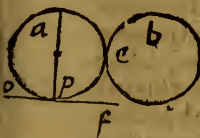
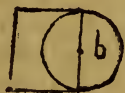
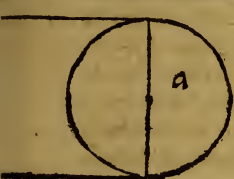
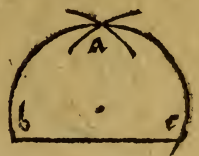

Diagram showing a circle with center o and a line segment e f passing through it, illustrating a geometric construction.

LIBRI.VI.TRACT. SECVNDVS

sup̄ quem portōem describas/arcū datū intersecantē quo fa-
cto: pone pedē circini īmobīlē in c & aliā portōem dictā in
tersecantē describas: & punctus intersecctōis erit: in quo ar-
cus datus est p̄ equalia diuīsus. Vndecimū Omnis triangu-
lū īquilaterū: quod a latere uno quadratū describit̄: triplum
est quadrato dimidij dyametri circuli: a quo triangulus ip-
se circumscribitur ut sit circulus a b c & triangulus īscrip-
tus similiter a b c. Dico q̄ quadratum lateris b c triplū est
ad quadratum d e

De figurarū inſcriptõe theoremata. Ca. xx. D.

Vm plura de angulis lineis aut superficiebus dare pos-
ses theoremata? MAG. possem / sed ea oia ponere
non tam necessariū esset ad intentiōem nostrā q̄ labo-
riolum. Nā ea tm tradere placuit q̄b⁹ ad praxi imediatius uti
cōueniet: ad quā etiā figurarū inscriptio deferulet. Ob id d^r ea
quoq; theoremata q̄dā ponenda sunt. DIS. attñ primum
ēdicit: q̄ superficies alteri inscribit^r MAG. Q uel latera eius
cui inscribit^r uno q̄q; angulorū suorū intrinsece cōtingit. Cir-
cūscribit^r vero figura figurę cui⁹ latera eius cui circūscribitur
omēs angulos cōtingit ut pater in triangulis a b c & d e f q̄q;
prim⁹ circūscribit^r scđo & scđus inscribit^r primo. DI. Nūc
si q̄ hēs theoremata dicas? MA. Primū est tale. Intra datuz
r triangulū pōt circulus inscribi. DI Quo mō? MA. Illo
sit triangulus a b c cui⁹ latus a b diuidas in duo ēqlia in pūcto
e. a quo ducas lineā rectā in angulū c. rursus diuidas lat⁹ a c in
duo ēqlia in pūcto f. a quo ducas lineā rectā in angulū b seca-
bit lineā e c in pūcto d qui erit centrū circuli inscribēdi Scđm
dato trigono orthogonio / hoc pacto attingit circulū circūscri-
bere. Sit trigon⁹ a b c. cui⁹ angul⁹ rectus a erit b c latus lōgi⁹
q̄d diuidas in duo ēqlia in pūcto d qui erit centrū circuli cir-
cūscribēdi. Tertiū dato trigono oxigono circulū circūscribere
possum⁹ hoc mō. sit triangulus a b c. cui⁹ latus a b diuidat^r in
pūcto e. a quo ducat^r lineā rectā in angulū c. Et rursus diuidat^r
latus a c in pūcto f a quo ducat^r lineā rectā in angulū b secabit
lineā e c in pūcto d q̄ est cētrū circuli circūscribēdi: & erit q̄dra-
tū cui⁹ libet lateris trigōi iscripti triplū ad q̄dratū dyāetri di-
midie circuli circūscripti, q̄d facile pbat^r ex theorematib⁹ de tri-
gono. Quartū. dato trigono ampligonio circulū circūscribe-
re possum⁹ hoc pacto sit trigonus. a b c cui⁹ angulus a. obtu-
sus erit latus b c lōgius: quod diuidat^r in duo ēqualia in pun-
cto. h. per quem & angulum a. ducatur lineā. a. h. dupla aut
maior lineę. a. h. Rursus diuidatur latus. a. c. in duo ēqualia
in pūcto. e. a quo ducatur perpendicularis donec interfecet

Vndeci
muna

Primum

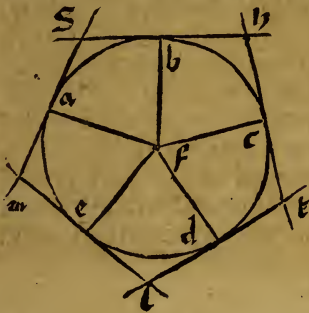
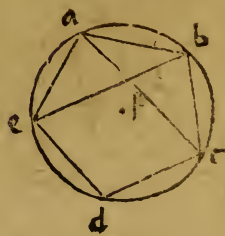
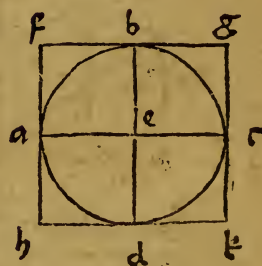
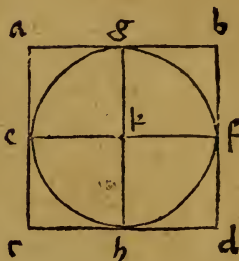
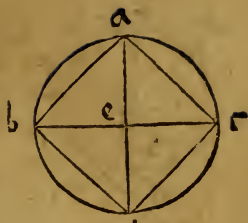
Secūdun

Tertium

Quarti

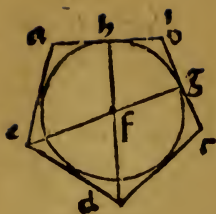
LIBRI .VI. TRACTATVS PRIMVS

lineā a. h. f. in puncto. g qui erit centz circuli circūscribendi.
 Quintū Quintūz. dato circulo / trigonū orthogoniūz inscribere. erit
 diāmeter circuli dati / latus lōgius angulo recto oppositūz: &
 medietas semicirculi angulus rect⁹. Dato x⁹o circulo / si trigo
 num ampligoniū inscribere placuerit: erit chorda portionis
 minoris / latus angulo obtuso oppositū: & medietas arc⁹ / an
 gulus obtusus. Si autē dato circulo trigonus oxigoni⁹ inscri
 bend⁹ fuerit: diuidat circūferentia in tria ēqlia. & puncta diui
 siōis erūt anguli trigoni oxigoni⁹: a qbus latera sunt ducenda
 exmā patent in secundo tertio & q̄rto theorematib⁹ prædictis.
 Sextū. non mō circulo trigon⁹ sed q̄dratus pōt inscribi. DI
 Quo ingenio? MAG. Sit circulus a b c d & centz e per qd
 ducā duos diāmetros se orthogonaliter interfecātes q̄z exte
 rmitates erunt anguli quadrati: a quibus protractis lateribus
 emergit q̄dratū q̄sitūz. Septimū. Intra datū q̄dratū contin
 git circūlū inscribere. DIS. Quo pacto? MAG. Sit qua
 dratū a b c d diuidat unū qd q̄z latus in duo ēqlia in punctis
 e f g h. a quib⁹ ducant duz linez interfecātes se orthogonaliter
 in k q̄ est centz circuli q̄siti. Octauū. circa propositū circūlū
 quadratūz describere. ut sit circulus dat⁹ a b c d cui⁹ centz e p
 qd ducō duos diāmetros interfecātes se orthogonaliter: a q̄z
 extrēitatibus ducō lineas orthogōales sese tangētes in pūctis
 f g h k q̄dratū circa datū circūlūz cōstituētes. Nonū. Circa da
 tum quadratū circūlū describere. sit quadratū a b c d producaz
 in eo duos diāmetros interfecātes se in puncto e q̄ erit centz
 circuli circūscripti. Decimū. Intra datū circūlūz pentagōm
 equiangulū describere. sit circulus cui⁹ centz f diuidat ei⁹ cir
 cūferentia in. s. ēqlia in pūctis a b c d e q̄ lineis cōiūcta pē
 ragonūz q̄situm cōstituunt. Et si ab angulo a in angulum c &
 rursus ab angulo b in e rectā lineā duxeris: q̄libet harū alteraz
 diuidet s; m proportiōem hñtez mediū & duo extrēa. & maior
 portio lateri pentagoni ēqualis erit. Vndecimū. Circa cir
 culū datū pentagonū equiangulū describere. sit circulus cui⁹
 centz f cuius circūferētia diuidatur in. s. ēqlia in punctis a b c
 d e & tractis totidē a cētro ad hec
 puncta lineis: sup q̄s singulas
 produco orthogonales / sese in
 punctis g h k l m contingētes:
 atq; pentagonū quæsitum cō
 stituentes. Duodecimūz. Intra
 pentagonū datum circūlū de
 scribere. sit pentagonus a b c d
 e cuius latus a b diuidatur in. 2
 ēqua in puncto h. a quo ducāt
 lineā rectā in angulū d. Rursus

odeci
um

LIBRI.VI. TRACTATVS PRIMVS

diuidatur latus $b c$ in pūcto g a quo ducatur linea recta in pūctum e . hec interfecabit lineā $h d$ in pūcto f qui est centz circuli inscribendi. Et eo ingenio alias qualcūq; mltiangulorū figuras circulo/ & rursus circulū īpīs/ & insup figuras angulares. angularib⁹ inscribere aut circūscribere liquide dinoscēs.

Theoremata de corpore. Capi. xxi. DIS:

Ane qdem ut ais figuras planas/ planis inscribere & circūscribere ex dictis intelligo figuraz adiut⁹ descriptōn: de corporib⁹ ꝑo an idem sit iudiciū nec ne/ nondū accepti: quappter & corporū si q̄ habes theoremata subiūgas. MAG. Corporū theoremata varia & qdē ppulchra sunt: at ꝑo in plano (quem admodū supficies) describi nō possunt. difficillimū est/ intellectū in mathematicis min⁹ bñ usitatū: eiusdē speculatōs posse prima fronte apprehēdere. Tuis tamē semp acquiescens petitio nib⁹ de regularib⁹ saltē aliqua ponā theoremata. Primū. tantū regularia & non omnia loci sunt repletiua. DIS. Assentio minime MAG. Quapropter? DIS. Quia omne corpus in loco est: & eū in q̄ est replet: & ab eodē circūscribit. MAG.

Primū

Sex yfopleuri

verū quod argumētāris de repletōn phisica (de qua in nālib⁹) non aut de repletionē mathematica: circa quā hec nostra versatur disceptatio. DIS. Quid est replere locū mathematicē?

MAG. Replere locū mathematicē dupliciter cōtingit: scz secundū supficiē & secundū corpus. Replere aut locū secundū supficiē est totū spaciū circūstans aliquē pūctū in supficie plana supficiēbus occupare. tale aut spaciū cum quattuor rectos valeat angulos (uti visum est in secūdo theomare de angulo) ab his tm supficiēbus replet: quare aliqui anguli iuncti quattuor rectos valēt, ut sunt trigonus tetragonus & hexagonus Vnde sex trianguli/ Isopleuri: q̄ttuor terragōi: & tres hexagoni locū replēt. ut patz in figuris. DIS. Quid est replere locū s̄m corp⁹. MAG. est circa pūctū in corpe constitutū/ totū spaciū undiquaq; adimplere. ex q̄ claret hoc corpus solū locū replere qd secundū angulū suū solidū aliquoties sumptū circa pūctū unū/ totū spaciū undiquaq; occupabit. ut est videre in cubis: quorū octo angulariter iūcti locū replent corporaliter.

qd sit replere locū cum mathematici

Quattuor Terragoni

Tres Hexagoni

DIS. Quid d' aliis regularib⁹ corpibus? MAG. Cetera corpa regularia locū nō replent: Pyramide dempro: de q̄ non pua inter mathematicē p̄fessores disceptatio fuit: & adhuc sub iudice lis est. Nā qdā pyramides duodecim/ aliq̄ viginti: non nulli aut viginti q̄ttuor locū replere / demōstrare conati sunt. At ꝑo q̄ mathematicē dogmata rimant subtili⁹/ astruere nitūtur pyramidē reglarē: q̄tientscūq; mltiplicatū loci p̄tinetiā loca lē nō posse replere. De his tñ ad p̄ns me (ga prima traditur) sū

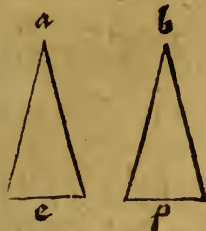
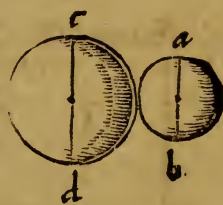
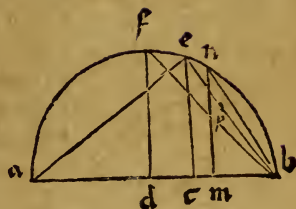
GEOMETRIAE SPECVLATIVAE

rudimēta) admonuisse magis q̄ demonstrasse sufficiat. ad reliq̄
transeamus.

De inscriptione mutua regulariū corporū: & de
inscriptione omnium regularium uni & eidem
sphere. Capitulum. ultimum. MAG.

Secundū

Ecce idū de corpib⁹ theorema est t̄e Corpa regularia a se
inuicē & a sphaera sūt circūscribibilīa. DIS. que p̄nc
inscribi pyramidi? MA. Tm octocedrō & rur⁹ ipi
octocedrō pyramis & cub⁹ p̄nt inscribi Cubo ꝑo inscribitur
octocedrō/ipi autē Icocedrō/ōia p̄ter octocedrō inscribuntur.
Quod qdē facili⁹ dephendes / si latera corp̄m ex arte poteris
fabricare. hoc pacto. Si dyāeter sphere cui inscribēda sunt cor
pora reglaria. a. b. q̄ diuidat in duo eq̄lia in. d. & rur⁹. a. b in
tria eq̄lia in. c. itaq̄. a. c sit dupla ad c. b. Et posito pede circini
in. d. lineē semicircul⁹ cuius a. b. sit dyāmeter siue chorda: Ec
ducant lineę ppēdi: lares ap̄ctis. d. & c. ad circūferētiā q̄ sunt
d. f. & c. e. secundū doctrinā q̄rti theoremaris de lineā. pducat
linea recta ab. a. ad. e. q̄ erit latus pyramidis: si s̄r ducat
linea recta ab. f. ad. b. q̄ erit lat⁹ octocedrō: sic quoq̄ li
nea recta ducta ab. e. ad. b. erit lat⁹ cubi: q̄ si diuidat secu
dū p̄portio⁹ habentē mediū & duo extrema: s̄m theore
ma octauū de lineā in p̄cto p̄ maior portio sc̄z p b erit
lat⁹ duodecedrō. Rur⁹ diuidatur d. b in duo eq̄lia in
m. a q̄ pducat lineā ppēdicularis q̄ sit. m. n. & a puncto
n. ducat lineā recte ad b que erit latus icocedrō. ut patz
in descriptiōe hic depiēta. Horz vero corporz fabricatio exē
plari potius q̄ oculis subest: quā intellectuāli libuit d̄mōstra
tōe demonstrare. quēadmodū iā vidisti eadē ex papyro cōiun
cta. Tertiū. Omnīū duarū sphaeraz est p̄portio unius ad alteraz
tanq̄ suā dyāmetri ad dyāmetru⁹ alterius. p̄portio triplicata.
Hoc claret in sphaeris a b & c d. Sphaeraz igit quoz dyāmetro

Tertiū

Quartū

Quintū

Sextum

rum proportio est dupla / erit p̄portō octupla. Quartū. Om
nis colūna siue sit laterata siue rotūda / tripla est ad suā pyrā
idē. un si colūna habet gr̄is libras. 30. pyrāis sua habebit tm lib
ras decē. Quintū. Aequa corpa sunt atq̄ similia / quoz termi
nales superficies nūero ac quātitate eq̄les sunt atq̄ s̄sle: ut sunt
duo cubi bipedales. Sextū. corpora s̄silia sūt q̄ s̄silib⁹ superficieb⁹
& nūero eq̄libus cōtinent. Vñ q̄rūcūq̄ corp̄m rotundoz / q̄
rū axes suaz basiū dyāmetris sunt p̄portionales: sunt similia.
ut axes pyramidis a dupla est ad dyāmetrē suę basis e. Simili
ter axis pyramidis b dupla est ad dyāmetrē suę basis f igit py
ramis a similis est pyramidi b.

Finis theoricę / sequitur Geometrię praxis:

Libri Sexti. Tracta. ij. in praxim Geometrie tractatus secundus. Ca. primū. DIS.

X dictis nōdū intelligo quo nā pacto aut ingenio terrā spaciūue terre metiri possim qd tñ geometrie nomē visum est insinuare. MAG. V. & dicis: nam tibi in prioribus geometrie generaliora principia/paucaq; eiusdem theorias proposui. Iam vero quia te vigilantissimū/eiusq; p. cupidum sentio: de metiendi modo pauca subiungere conitar. In primis autem quid mensura: & quæ eius partes p. mittam.

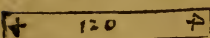
De mensura & partibus eius. Ca. ij. DIS.

Vid est mensura? MAG. Est cōpluriū & inter se q̃ lū interualloꝝ longitudine finita. DIS. partes mensuræ quæ sunt? MAG. Hæ. miliariū stadium: actus:

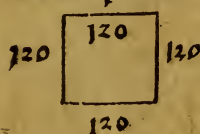
Mensura

pes/semipes/palmus/digitus uncia. Antiquiores nanq; orbē in ptes/ptes in puiciās/puiciās i regiōes/regiōes in loca: & loca i territoria: territoria i agros/agros i cēturias:cēturias i iugera:iugera in climata:climata in act⁹.act⁹ in p.icas &c. diuiserunt. Vias vero latini per miliaria: Græci per stadia: Galli p. Leucas:Aegyptij p. signes. Persi per asangas metiebāt. DI. Miliarium quid est? MAG. Spaciū continens in longum quinq; milia pedum: quæ faciūt mille passus: a quibus miliarium dicitur. DIS. Stadiū quātū cōtinet? MAG. octauā ptem miliarij. scz pedes. 625. qui faciūt passus. 125. Leuca ca 70 finit passibus mille quingentis. DIS. Actus quantum habet? MAG. Act⁹ triplex est. scilicet minimus. & continet in latitudine pedes. 4 in longitudi-

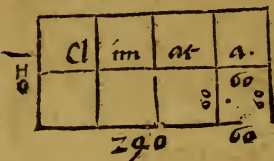
Actus minimus.

Actus quadratus.

Actus duplicatus siue iuger.

p.ica siue decempeda. 10

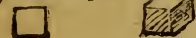
passus. 5. gradus. 2.

Cub. 1. 1/2. pes pes porticus

pes ceteris pes quadratus

ne 70. 120. Actus duplicatus & continet in longitudie 240 in latitudine 70 octo. Nōnulli vero actum duplicatum iugerum facere/quod in longitudine. 240. in latitudine 70. 120. dicunt continere. Hæc iugeri in climata requirit diuisio. continet enim clima: ut aiunt: ex oī parte pedes. 60 itaq; ex uno iugero octo fiunt climata

DIS. Pertica quantum continet? MA. Pertica id est radius/virga est oblonga decē continēs pedes: a quib⁹ decempeda dicta est. Pertica 70 dicitur quasi portica a porrando. DIS. Passus quantum habet? MAG. Pes Passus! des quinq; Gradus pedes duos. Cubitus pedū unum: Gradus & dimidiū. Cubitus 70 magnus habet. 2. pedes. Tali Cubitus bus cubitis intelligit nōnulli mensuratā archam Noe. Pes Pes 70. 4. habet palmos. Sēipes duos cōtinet palmos Semipes Pst aut pes trip⁹ ex scz porrectus cōtractus & quadrat⁹ pes. porre Eorrectus est pedalis mensura in longū protensa. Con ctus

ANIMAE INTELLCTIVAE

rat: id est verum in rōne veri ut est principiū sciētię aut sapiētię. Iste op̃
abilia attendit: id est obiectū in rōne boni: ut est principiū opatiōis: q̃ a
gręcis πρᾶξις praxis dicit̃: inde intellectus nomē sortitus est. Illius fi
nis est speculari/scire: & veritas. Istius finis est opari & opus. inde intel
lectus practicus siue opatiuus appellat̃: imperfecte qđ si operabilia uni
uersaliter sine dictamine prosecutionis aut fugę considerat. Perficietur
autem si operabilia magis p̃ticulariter & cū dictamine p̃secutiōis aut fu
gę intelligat, unde cū intellectus cibū sub rōne boni delectabilis intelli
git: voluntas si determinat ipsum velle sub rōne boni principiat actum
practicū & intellectū ut mediā cōsequēdi cibū quęrat/imperat: intellect⁹
autē hęc mediā p̃quirens iam practicus denominat̃: q̃uis imperfecte. dū
autē ultra se extenderit ut inuēra mediā in executione ponatur/in praxi
perficietur. DIS. Intellectus itaq; imp̃fecte practicus extensione fit p̃
fecte practicus? MAG. probe. Actus enim siue intellectiō circa inq̃
sitiōē mediōr̃ cōuenientiū ad cibum cōsequendū/licit directiua sit: nō
tamen praxim id est operatiōē dirigit: ideo intellectū nō nisi imp̃fecte
practicū denominare poterit. medijs autē inuentis in executiōe positīs/ i
ntellectiō praxim id est operatiōē actu dirigit: ideo intellectū p̃fecte pra
cticū denominare habet, si q̃ iuxta mentē Aristotel̃ in tertio de anima.
intellectus extensione practicus. Intellectus inq; primus imp̃fecte pract
icus/ quia intellectus speculatiuus obiectū tantū in rōne veri speculatur
& nunq̃ fit practicus. Actus autē & habitus si ab obiecto aut a fine ha
beant q̃ sint practici/ magni & philosophi & theologi diuersa senserūt:
q̃ alijs determināda relinq̃mus. DIS. optime. cetera interī p̃curram⁹

Aristote

Intellectus quando ratio intelligentia dicatur: &
quomodo in portione superiore quę vir est: & in
inferiorem quę est mulier diuidi intelligatur: & si
in portione superiori tantum imago dei reperiatur

Capitulum decimum MAG.

I paulo intimius hunc campum lustrabimus: intellectum ratio /
nem & huius portionem superiorem intelligentiā & virum:
inferiorem vero rationem ac mulierem appellari conspiciemus. Sinderē
sim autē & conscientia a nō nullis intellectui/ab alijs vero volūtari attri
butas inueniemus. DIS. Hęc quęso larius explana. MAG. Intellec
tus quia per discursum & ratiocinādo intelligit/ratio cōueniēter dicit̃.
Cuius portio superior qm̃ incōmutabile cōtemplans/supernā & internā
cōsulit veritatē: intelligentia est, eo qđ simplicius & q̃tius huiusmodi ap
prehendat. inferior autē portio inferiorib⁹ tractādis gubernandisq; de
putata/a ratiocinando nomē retinet, in illa est sapientia ad cōtemplandē
eterno & atq; incōmutabiliū pertinens: in hac scientia actioni q̃ bene uti
mur temporalibus coherens. tunc autē inquit diuus Aurelius lib. 12. de
tri. his bene utimur: si quidd in usu tēporalium facimus/eternor̃ adi

Augusti⁹

LIBER VNDECIMVS DEPOTENTIIS

piscentio in contemplatione faciamus / per ista transeuntes illis inhe-
rentes. Et in eodem libro Hanc virum Illam autem mulierem appellat
idem quoq; insinuari per Apostolum affirmat: dum scribens Corinthiis 1 **Cor. II.**
ait: vir quidem non debet velare caput suū. quoniam imago & gloria dei
est: mulier autem gloria viri est. **DIS.** Quid per velamen intelligit?

MAG. potestatem cohibentem. Quoniam quantumcunq; (inquit)
se extenderit in id quod æternum est: tanto magis inde format ad imagi-
nem dei: & propterea non est cohibenda: ut se inde cõtineat ac temperet:
& ideo vir (id est portio superior cuius est æterna cõtēplari) non debet
velare caput. q̃a vero illi rōnali portioni q̃ in rebus corp'alib; sp'alibus
q; versatur periculosa est nimia i inferiora progressio: debet habere po-
testatem super caput: quod iudicat velamentum: quo significatur eē co-
hibenda (scz inferior portio cuius est temporalibus intendere). Fit autē
hec cohibitio a portione superiore quæ in speculo consilij p̃sudet: & viri
officiū exercet: & cū a carnali sensu magis elongata sit: validior est. In-
ferior autem portio sensualitati vicina sepius emollitur & facile cōsen-
tit. hinc mulieris naturā imitat. Vnde sicut in paradiso terrestri: serps
mulieri illecebrā ingessit: cui consentiens de ligno vetito cōmedit: & ut
vir in idem consentiret illexit: qui cum uxoris insolentiam nō cohibu-
it: diuinum mandatum transgressus est: & nobis mortem intulit. Sic in
paradiso spiritali mentis nostre sensualitas illecebras corporis portio-
ni inferiori exhibet: quæ ut mulier emollita consentit: & portioni supe-
riori de eadem ad manducandum cōsentiendūq; prebet: quæ si non vi-
ri officiū exerceat mulierem cohibendo: sed mēbra iniquitatis arma-
peccato exhibet: ut si potestas sit etiā corpore compleatur: iā iam si-
mul de cibo vetito cōmedit & antiq; mortem p peccatū intulit. **DIS.**
diuersarum ne an unius essentia sunt hec portiones? **MAG.** unius. unde cum eas cōmemorasset Augustinus subiunxit. Cum igit differim⁹ **Augusti⁹**
de natura mentis humane: de una quadam re differimus: nec eam in hec
duo quæ cōmemorauī nisi p officia geminamus. **DIS.** Cur igitur in
una tantū scz superiore imaginem dei dictum est? **MAG.** quia ut idē
astruit: ex hac conspectā consilij veritatem. Illa autem intenditur in agē-
da inferiora. Quod quidem ita accipi potest: ut in superiore imago dei
sit magis expressa: in inferiore autem minus expressa. ideo in illa nō au-
tem in altera esse dicitur. quia autem ratōe mens dei imaginem gerat for-
tasse in sequentibus enodabitur. nunc quod reliquum est breui sermo-
ne transcurramus. **DIS.** Ex prelibata distributione restat ut de sinde-
rasi & conscientia loquamur.

**De Sinderisi & Conscientia: unde nomina
habeant: & si intellectui aut voluntati attri-
buenda sint. & qualiter ad syllogismum prac-
ticum concurrunt. Capitulum. xi. MAG.**

ANIMAE INTELLECTIVAE

Vi Sindirefim & cōscientiā voluntati attribuunt : in intellectu quoq; duo ponunt correspondentiā. Primū est lex naturę : quę est uniuersalis regula operandorum. huic in voluntate correspondet quidam motor uniuersalis : stimulās ad talia principia uniuersalia semp cōcordans dictamini legis naturę. ideo sindirefis dicitur a sin : id est con & heresis : electio quasi electio cōcordans legi naturę. Lex autē naturę dicitur bonū eligendum & malum fugiendum. Huic igitur sindirefis concordans/bonū appetit : sempq; malū remurmurat. Hanc Augustin⁹ in li. de baptismo paruulorū describēs ait. Sindirefis est lumen innatū & animę concreatum quo dirigimur : & mouemur ad faciēdum ea quę p̄tinent ad vitatōz culpę & penę & ad adeptōez glorię. unde sicut in intellectu est lumē naturale quo principijs intelligibiliū naturaliter assensimus & intellectus siue habit⁹ principiorū dicitur/sic in voluntate lumē est naturale/respectu opabilū appetendorū : quod sindirefis dicitur. Secundū qđ in intellectu ponunt/est ratio recta de particularibus agen⁹dis/cui⁹ dictamen quasi subsumit sub principijs uniuersalibus. huic in voluntate correspondet quidā motor p̄cularis stimulans ad op⁹ sūm dictamen rōnis rectę. Hinc dicit cōscientiā eo qđ sit ælectio deliberatiua in voluntate concordans cum scientiā in ratione recta. Vel dicit cōscientiā/quasi cōcludens scientiā. unde in syllogismo practico Sindirefis maiorem ponit ex dictamine legis naturę. Recta ratio minorem subsumit & cōscientiā cōcludit. verbi gratia. dicit Sindirefis. omne malū vitandū est. Subsumit rectę rationis portio superior. Adulteriū est malū/quia a deo prohibuitur. vel portio inferior. adulteriū est malum : quia turpe & inhonestum. infert Cōscientiā igitur adulterium est vitandum. DIS. Sicut ergo in speculabilibus habitus principiorū dicitur intellectus : & habitus cōclusionum scientiā : sic in operabilibus habitus principiorū est Sindirefis & habitus cōclusionum est cōscientiā. MAG. Scite cōcludis ex dictis & opinioni alteri alludis quę Sindirefim & Cōscientiā intellectui practico potius quā volūtatī attribuit. Ait em Damascenus li. 4. Cōscientiā nostra est lex intellectus nostri. Sindirefis autem ut tenere placuerit ea qđ Sindirefim & cōsciām voluntati tribuenda arguunt quia Sindirefis remurmurat malo & cōscientiā remordet : intelligēda sūt ostēsiue & dictatiue & quodāmodo inclinatiue sine tamen coactionis necessitate. Sunt etiā qui cōsciām intellectui Sindirefim autē voluntati ac cōm dāt. qđ similiter ex intelligentia dictorū saluari potest. Si autem Sindirefis extingui possit & cōsciā etiam erronea sub peccato ad opus liget & alia huiusmodi dubia utrūq; cōcernentia theologicę referuam⁹. nunc si quid aliud in hoc campo laritare existimas ostēde. DIS. primę diuisionis qua aīam in intellectum/memoriā/ & voluntatem describuis : prima duo membra pro epitomatis capacitate satis lustrauimus : superest ut tercię voluntatis scilicet naturam diligentius perquiramus.

Sindirefis

Cōscientiā

Damascē.

Hierony.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

De potentia rationali motiua : quę est volūtas & eis subseruientibus . irascibili & concupiscibili : insuper de diuisione voluntatis in naturalem & deliberatiuā **Ca. xij. MA**

voluntas

Iur in sensitua pter apphensiuā : etiā appetitiuā siue motiuam ostendim⁹ : sic & in rationali pter cognoscitiuam quā intellectū nominam⁹ siue rōem / etiā appetitiuā inuenimus quā voluntatem dicimus . Et est (ut inquit Aug⁹ li. de duab⁹ ciuitatibus) motus animi cogente nullo ad aliqd vel nō admittendū vel adipiscendum . Subiungit em volūtatē irascibilis & concupiscibilis . per hac cōtraria nō admittit : per illam cōuenientia adipiscitur . verē tamē una res sunt cū voluntate : nec realiter & organice ab ea distinguunt quē ad modū in sensu . Hic est appetitus rationalis motū impans in rōnalibus / ad ea quę ratio cognoscit . Cognitū namq; ab intellectu sub rōne boni / obiectū sit volūtatē : cū qua ut causa pēialis ad actum volendi cōcurrit : sicut species intelligibilis & intellectus ad actum intelligendi : ita ut quodlibet in sua causalitate pfectum sit / ab alio independens : pfectior tamē est intellectus in actu intelligendi & voluntas in actu volendi quā obiectū : nisi forte in obiecto beatifico . Hanc rursus bifarie diuidūt . In naturālē videlicet & rationalē . Naturalē quidē vocant voluntatē qua volumus q̄ non appetere non possumus . ut sunt : esse viuere : scire &c. . Rationalem vero appellant qua nō naturalia quę & appetere & renuere possumus volumus . Hanc similiter deliberatiuā dicūt : nā ex deliberatōe id appetit & aliud respuit .

Augusti⁹

Naturalis
Rationalis

De libero arbitrio Capitulum. xij. MAG.

Acultas autē rationē & voluntatē cōplectēs / liberū arbitriū dici solet : de quo catholici doctores plures edidere libros : in quibus naturā / cōditiōes / & varia circa id incidentia dubia : quorū decisio in theologia apprimē est necessaria dissoluunt . Sed ab his nunc stilū reuocemus ne constitutos līmites excedamus . **DIS.** Saltem liberū arbitriū descripsiōem aliquā ex memoratis libris in medium proferas .

Liberum
arbitriū

MAG. Augustinus ipm ita describens ait . Est facultas rationis & voluntatis / qua bonum eligitur gratia assistente : & malum eadem desistēte . Facultas inquit id est potentia siue potestas rationis & volūtatē : nō quod liberū arbitriū ex his duobus constitutum sit : sed quia ad actum eius hec duo concurrunt . habet em sep modum electiōis : qua e duob⁹ altero recusato unum eligitur . Ad electiōem autē ratio necessaria est p quam diiudicatur quod alteri pferatur : & voluntas per quam id quod prelatum est appetatur . Dicitur itaq; arbitrium ab arbitrando : quantum ad ratiōem . & liberum quantum ad motum voluntatis . quod sequitur & obiectum & adiutorium demonstrat . Est em liberum arbitriū circa bonum a ratione discretum & a voluntate acceptū : gratia autem assistens adiutorium est ad bene agendum . desistens autem priuatiue ad op

Augusti⁹

ANIMAE INTELLECTIVAE

positum: sicut absentia nauis ad periclitationem nauis. Huius amplior
rem dilucidatiōem in Augustino Bernardo Anselmo & cæteris mate
riam hanc tractantibus perquiras. Ecce in termino huius campi constituti
diuerso alio conspicimus: in quo nonnulla venabimur que ad prædi
ctorum intelligentiā conducūt. DIS. Hic igitur celeres ingrediamur.

**Campus idēprimitatis. Si potentie anime sint
realiter idēprimitate essentie anime. & quo
modo Trinitas & imago reperiatur in anima
Capitulum decimumquartum MAG.**

N hoc campo multiformē cōflictū/ non tam inter Phōs quā in
ter sacre theologie p̄fessores cernere est. Affirmantib⁹ alijs quas
percurrimus animæ potētiā a substantia animæ realiter diuer
sas: & accidentia esse de secunda specie qualitatis: accidentia tamē insepa
bilia. Alijs e diuerso asserentibus: animæ potētiā esse animę partes in
ter se quidem realiter distinctas: non autem ab essentia animę quamuis
nō oīno eadē sint ipi. In tertia acie pugnant: q̄ potētiā animę eadē
substantialiter concedunt cum essentia animę ab eadē tamē differre rea
litatebus relatiuis astruunt. Præter hos accedunt quibus nec hoc quidē
sufficiēter dētm̄ vidēt: sed ipas essentia animę realiter idēprimitas/for
maliter autem distinctas asseuerant. Et idem sensisse diuū Augustinum
liquido apparet: ex his quæ in multis locis librorum de trinitate scrip
sit. e quibus id quod li. x. c. xi. asseruit adduxisse sufficiat. ait nanq̄ Hęc
igitur tria memoria intelligentia & volūtas: qm̄ non sunt tres vitæ sed
una vita: nec tres mentes/ sed una mens/ consequenter utiq̄ nec tres sub
stantię sunt/ sed una substantia. & paulopost. Quocirca hęc tria/ eo sunt
unum/ quo una vita una mens/ una essentia: eo vero tria quo ad se inui
cem referuntur: Et in fine equalia sunt tota singula totis singulis / & to
ta singula simul omnibus totis. & hęc tria unum / una vita una mens/
una essentia. Hęc Augustinus. quę: si una cū his quæ in alijs libris: ma
xime autem in nono/ undecimo & quindecimo differuit/ ad intentiōes
auctoris referantur/ glosulas eorum quę in opposita parte sunt/ nō ad
mittūt. Mouet & aliud/ nam beatitudinem animę per se competere/ ma
nifestum est ex libro. xij. de trinitate. Beatitudo autem per intellectum
inest: dicente ipa veritate. Hęc est autem vita ęterna ut cognoscant te ve
rum deum: & quem misisti Iesum Christum. Intellectus itaq̄ (cui saltē
propinquius inerit beatitudo) accidens si est & non eiusdem nature cū
anima beatitudo per accidens inerit animæ DIS. Animę igitur & po
tentiarum eiusdem/ unam naturam astruis? MAG. non modo ego
sed quem in testem produxi diuus Aurelius: a cuius sentētia nec Hugo
de sancto victore discrepat: in eo quem de spiritu & anima prætitulauit
libro (quem & nonnulli Augustini esse voluere) dicens Animas sm̄ sua
opera varijs nuncupatur nominibus. dicitur nanque anima dum vege

Augusti⁹

Idem
c. 5. & 3.
Ioan. 17.

S. Hug. o.

Aug. c. 13.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

cat: Sensus dum sentit: Animus dum sapit: Mens dum intelligit: Ratio dum discernit: Memoria dum recordatur: dum vult voluntas: Spiritus dum cōtemplatur. Ista vero non differunt in substantia quēadmodū in nominibus: quoniam omnia una essentia. proprietates quidem diuersę sed essentia una rationalis & una anima in-essentia simplex/in officijs multiplex. Et rursus. nec aliud nec minus est ratio in substantia q̄ anima: sed una eademq; substantia secundum diuersas potentias diuersa fortit̄ vocabula. Diuus insuper Bernardus super Cantica ait. Quēdam in anima Bernard⁹ intueor. memoriā/intelligentiā & voluntatem: hæc tria ipsa est.

DIS. Vnanimis illorum videtur in hac re sententia: superest autē ut quod obitare videtur dissoluas. Trinitatis imaginē in anima secundū tres potentias repertam dudum accepi. tres vero personę/Pater Filius & Spiritus/quis in diuinitatis essentia cōueniant: inter se tamē realiter differunt. igitur pariformiter potentię animę realiter distinguuntur.

MAG. Superbenedictę trinitatis imago non præcise consistit in trib⁹ animę potentijs. quia & si in his sit cōsubstantialitas non tamen distinctio realis. nec consistit in actibus potentię: in illis equidem & si sit distinctio realis non tamen consubstantialitas. Consistit igitur in potentijs ut subsunt actibus suis. sic enim in ipsis reperitur consubstantialitas/realis diuersitas & ordo originationis. Nam sicut a patre filius & ab utroque spiritus sanct⁹: sic quodāmodo a memoriā fecunda noticiā gignitur & in intellectu recipitur: ab utroq; autem velle originatur. Id autem latius discutiendum theologię referuamus interim quid in campo unitatis lateat perquirendum est.

Campus Vnitatis In plantis est tantum animæ vegetatiuæ in brutis est tantū anima sensitiuæ in hominibus est tantū una anima scilicet intellectiuæ in quā ceterę cōtinentur: sicut trigonus in tetragono. Et si aut q̄modo embrio primo viuatur. Capitulum. xv. DIS.

Vid in hoc campo venatu dignum arbitraris: cum non unā sed res animas esse in principio libri decimi dictum sit? MAG.

Quod dictum cōmemoras de animarū numero hic haud retrahēbimus: sed si omnes hæ animæ in uno viuēte simul consistant: in trāscursu huius campi venabimur. DIS. Optime. ab hoc igitur stilo habenas relaxa. MAG. In vegetabilibus & plantis unā tantum animā vegetatiuam scilicet unanimi sententia omnes prædicant. In animalibus vero quę homines non suat/præter animam sensitiuam (quę & nutritionis/augmentationis & generationis opera exerceat) aliā esse animā pauci opinati sunt in philosophia minus exercitati. De homine autem nōnulli præcellentes doctiꝑ philosophi vel incertam sententiam protulisse/vel tres distinctas animas in eodem posuisse inueniuntur. Ceteri ve

ANIMAE INTELLECTIVAE

ro rem limatius considerantes: & superfluitatē naturam exhorrere intel
ligentes/uni homini unam animam tantū attribuunt:hæc est intellectu
ua.cuius naturam præsentis libri in diuersis venamur campis. DIS:
Necesse est igitur huic opera & vegetatiuæ & sensitiuæ ascribere.non em̃
homo tantum intelligit/sed & vegetatur & sentit & secundum locū mu
Aristote. tatur. MAG. Probe.id nanq; Aristoteles insinuat:cum præmissas ani
mas in intellectuā quædammodum trigonum in tetragono cōtineri asse
rit.Manifestum autem ex mathematicis trigonum & tetragonum speci
foce differre si separatim consistant,qui autem in tetragono continetur
trigonus/non trigoni sed eius a quo cōtinetur tetragoni formæ sub
est.Sic vegetatiua/sensitiua & secundū locum motiua trigonū integrat
quam animam bruti dicimus:& sub specie sensitiuæ consistunt. quibus
si intellectum addideris/tetragonus fit:in quo dictus trigonus contine
tur;nec iā in forma trigoni sed tetragoni subsistit,quem humanā animā
mentem siue intellectum nominamus. Neminē equidem philosophiæ
gnarum latere poterit inferiorum perfectiones excellentiore modo su
perioribus inesse. vegetatiuam itaq; & sensitiuam & motiuā in homine
non vegetabilis aut brutalis/sed rationalis animæ dicimus. Vnde & in
lib. de ecclesiasticis dogmatibus .c.14.& in li.de spiritu & anima. c.48.
dicitur.Neq; duas animas esse dicimus in uno homine,sicut Iacobus &
alij Syroꝝ scribūt. unam animalem qua animetur corpus: & imixta sic
sanguini:alteram spiritalem quæ rationem ministret:sed dicimus unam
esse eandemq; animam in homine:quæ & corpus sua societate viuificet
& semetipsam sua ratione disponat:habens in se libertatem arbitrii ut in
sue substantiæ eligat cogitatione quod vult. DIS. Quomodo igitur
embrionem viuere/primo quidem vita plantæ/dehinc vita animalis/de
vita Em
mum autem vita hominis intelligendum putas? MAG.Embrionem
brionis,
non anima propria/sed matris cui colligatus est & vegetare & sentire in
telligo,sicut pustulam in corpore excreſcentem. nec intellectuā ante ex
pletam formationem infunditur,ut manifeste deducit Augustinus lib.
Augusti
q.ve.& no. testa.& c. moyses,xxxij. q. ij. Vnde & in lege præceptū est.
Si quis percusserit mulierem pregnantem & illa abortiuum fecerit / si
non fuerit formatum mulctetur pecunia:si autē formatū fuerit / reddat
animam pro anima. Ex quo aperte monstratur:ante formationē embri
onem non viuere/nec animam cum carne feminari:sed ordo quem præ
missa innuit auctoritas in hoc accipi potest:ut per animam matris pri
mo vegetandi/dehinc sentiendi exerceantur opera. Intellectiua vero su
perueniēs cepra prosequitur opera:& similiter motiuam influic: qua in
terdum materni uteri parietes pulsat. Intellectionem autem non nisi in
nato & post temporis interualla ostendit. DIS. Plane. Sed dic quaeso
in qua potissimum corporis parte animam residere existimes? MA.
In eo qui sequitur campo id celeri venatu deprehendemus. DIS. En
patet ingressus: quid tardas?

LIBER VNDECIMVS DEPOTENTIIS

Campus Impartibilitatis, anima intellectiua est in nulla corporis p̄ticula determinate: sed tota in toto & tota in q̄libet eius pte: nec maior in maiore/ nec minor in minore. licet perfectius in uno operetur q̄ in alio. & q̄ etiam fatui sunt rationales. Capitulū sedecimū. MA

Vi animæ aliquaz ex corporis substantia ptem in sede regni sui determinant/ corporeā dicant necesse est: id autem per loci spacium longitudine latitudine & altitudine ita sistitur vel mouetur ut maiore sui parte maiorē locū occupet: & breuiore breuiorez/ minusq; sit in parte q̄ in toto. Anima vero p̄ om̄s corpis p̄ticulas tota simul ad est. inquit Augustinus ad Hieronymū. nec minor in minorib⁹ & in maioribus maior: sed alicui intensius alicui remissius/ & in singulis tota ad est: neq; enim aliter quod in corpore nō toto fit/ tamē sentit. Nam cum exiguo puncto in carne viua aliquid tangitur/ q̄uis locus ille non solū totius corporis non sit/ sed vix in corpore videatur: animam tamen totā nō latet: neq; id qd sentitur p̄ corporis cūcta mēbra discurrit: sed ibi tantum sentitur ubi fit. Vnde ergo ad totam mox peruenit: quod non in toto sit/ nisi q̄a & ibi tota est ubi sit: nec ut tota ibi sit cetera deserit: uiuunt enim & illa ea presente ubi nihil tale factum est: Quod si fieret/ & utrūq; simul fieret: simul utrūq; totam pariter nō lateret. Idem in de Trinitate libro sexto affirmat. DIS. Si tota in qualibet particula cōsistit/ singulæ hominis partes homines dici possunt. MAG. Dicit quis dem possunt non autem a doctis sed stultis. Stultus est enim qui in nobis ossa & ungues homines dicit. ait Aurelius de ciuitate dei. li. 7. In eu trogenijs namq; forma nō parti sed primo toti inest. DI. Aliud & forte simili responsione dignū queri potest: si tota ubiq; est/ cur non in pede videt & oculo audit? MAG. miror te huiusmodi quærere: qui libro precedenti ad sensationem organa in debita proportionē necessaria intellexisti. DIS. Si non maior in maiore/ nec minor in minore/ cur alios alijs rationabiliorez ingeniosiores: aut memoria pstantiores dicimus?

MAG. Quantitatem virtualem & graduum tam accidentalium quā essentialium latitudinem ab anima non secludo: quemadmodum libro octauo deductum est/ sed ne peregrina videatur hæc positio. diuū Au. li. xij. de ciuitate consulas/ ait namq;. Cum em̄ deus summa essentia sit: hoc est summe sit/ & ideo immutabilis sit: rebus quas ex nihilo creauit esse dedit: sed non summe esse sicut ip̄e est. & alijs dedit esse amplius alijs minus/ atq; ita naturas essentialium gradibus ordinauit. Præter hæc autē rōne corporū & organoz in gbuldā animæ opationes pfectiores cernimus. unde tales alijs pstantiores nominamus. quemadmodum lucerna splendidiorem dicimus: quæ lumen subtiliorem aut vitro/ aut cornu circumdat: tenebrosiorem autem/ quæ vitro/ aut cornu grossior

Augusti⁹
c. 23.

Augusti⁹
de ci. c. 2.

GEOMETRIAE PRACTICAE

Accipias circulū equalis dyametri cū sphaera cui⁹ superficiem, podismare volumus. hui⁹ circuli dyametꝛ in eiusdem periferiā ducas: & qđ pduct⁹ erit area superficiei sphaerę q̄sire siue circuli mauritura quę semp quadruplex est ad areā circuli ut sit circulus cui⁹ dyameter sit. 14. erit ei⁹ periferia. 44. & area. 154. eritq; area superficiei sphaerę equalis dyametri. 616.

De podismo supficiē mōtuosę. Ca. xxvi. MA.

I autē montuosę superficiei areā habere placuerit / verticis circuitum considera: & similiter pedis & ascensus quo facto iungant circuitus pedis & verticis / pductū ostēdēt quęsitū. DIS. Exemplū subiūgas. MAG. sit mōs cui⁹ verticis circuitus sit. 300 pedū. circuitus pedis sit. 1000 pedum. ascēsus vero sit. 800. pedū. erit area tota. 520000. pedū.

DIS. Quid autē si mons in circuitu verticis medietatis & pedis multū discrepauerit: ita ut quasi pyramidaliter ascēdat?

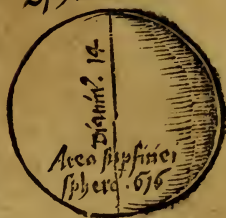
MAG. Hoc pacto aream eius accipias. Collige numere circuitus pedis medi⁹ & verticis in summā unā: cuius tertiā partē p ascensum multiplica: & patebit quęsita area. ut si circuitus pedis sit pedum. 2500. circuitus medi⁹. 1600. circuitus verticis. 100. ascēsus vero. 2000. erit area. 2800000. pedū. Si autē mons in ascensu similiter & in circuitib⁹ inēqualis fuerit. alia via eius indaganda est area DIS. Quā? MAG. Illa iunge circuitū pedis circuitui verticis pducti: accipias medietatem: sic ascēsus colligas: collecti medietatez sumas: hāc per priorē medietatez multiplica: & pductum area dabit. DIS. Exemplū huius addas. MAG. sit mons cui⁹ verticis circuitus sit. 200. circuitus pedis. 1400. ascēsus longior. 850. ascēsus breuior. 750. erit area. 640000.

De diuisione supficiēnū quārcūq; in actus vel iugera. Capi. xxvij. MAG.

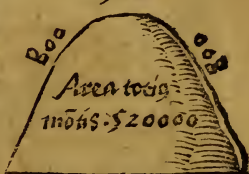
Vperficies itaq; notas / si per actus aut iugera aliasue mensuras partiū volueris longitudinem & latitudinē mensurę tuę in se multiplica: & habebis mensurę / cui⁹ latera multiplicasti / pedes siue areā: per hanc pedes superficiei diuidendę diuide: & numerus quotiens dabit quęsitum. erūt itaq; iugera primi montis. 18. & restant pedes mille & sexcenti: secūdi montis iugera erūt. 24. restantibus pedibus. 89000. Iugera montis tertij erunt. 22. restantibus. 6400. pedibus. Hec de mensura superficierum: ad corpora transeamus.

De crassitudine siue soliditate sphaerę.

Sphaera.

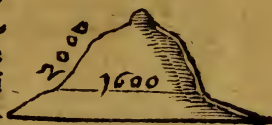

300

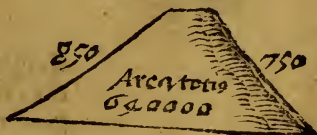
1000

100

2500

700

1400

LIBRI.VI. TRACT. SECVDNVS

Capitulū viceſimū octauum. MSG

Enſura quā ſcdm corp^o fieri diximus: corporum ſoliditates & craſſitudines inquiri: ut quot ſc3 pedes quadrato: corporis magnitudo contineat. Huius ut aliq^o

Item cognitionem accipias / de quibuſda3 corporibus praxim ſubiiciam. & primo de ſphera Sphere igitur ſoliditatem ſi inq^u Cubare
rere volueris / dyametrum eius cubes (id eſt ſemel in ſe ducas quid ſic
quadrate: & productum ruruſ per dyametrum multiplica) hoc vero cubum ſphere craſſitudinem excedit: quē exceſſum ſi abieceris: ſphere ſoliditas relinquetur. Exceſſus autē tali patebit via, diuide cubum per. 21. productum in. 10. ducas: & habebis exceſſum queſitum. vel dyametrum cubes: productū per. 11. ducas / totiuſq3 ſumme. 21. pars dat ſphere ſoliditatē. ſic etiam exceſſus per. xi. ductuſ dabit idem. DIS. Exemplum addas. MAG. Sic ſphera cuius dyameter ſit. 7. erit cubuſ. 343. exceſſuſ. 163. & * craſſitudo vero ſphere. 179. & 13 31

Craſſitudo rubi
huius. 343.

De ſoliditate cubi. Ca. xxix. DIS.

Vbi autem corporis quo ingenio ſoliditate inquiriſ? MAG. tali. cubetur latuſ unum: & habetur poſitum. DIS. Exemplum adiungas. MAG. ſic cubuſ cuiuſ omne latuſ ſit. 7. erit craſſitudo. 343.

De columnarū ſpiſſitudine. Ca. xxx. DIS.

Orporis colūnaris qua via groſſicies inquirenda eſt? MAG. tali. Inquiras aream latitudinis / hanc in lōgi tudinem ducas & habebis queſitum. ut ſic corp^o qua drāgulum latitudinis. 4. & longitudinis 12. erit eiꝯ craſſitudo. 192. Et hoc pacto quantitas putei vel etiam vaſis pleni re peritur. Ex quo etiam facile concluditur. ſi doliꝯ aut columnę dyameter fuerit duplex ad dyametrum alteriuſ / eiꝯ ſdem lōgi tudinis area corpꝯ dyametri maioris erit quadruplex ad areā corpꝯ dyametri minoris. Si vero corpus minus in duplo ſit longiuſ / erit maiuſ ad minus duplum. Si autem min^o in quaduplo longiuſ fuerit erunt illa duo corpora areę equalis

DIS. Si autē ſuperficię latitudinis in una corpꝯ extremitate maior fuerit q̄ in alia: quā recipiā ſuperficiem? MA. nullam. Sed oportet ex ambabuſ inueſtigare tertiam hoc pacto. Subtrahe minorem a maiore & habebis earundem differentiam cuiꝯ medietateꝯ a ſuperficie maiore ſubtrahe: reſiduū adde ſuperficie eiꝯ minori: & productū totiuſ medietas dabit latitudinis ſuperficiem: quam in lōgi tudinem ducas & apparebit corpꝯ ſoliditas. DIS. Exemplū adducas. MA. Sic ſuperficię latitudinis maior. 36. & minor. 16. erit differentia. 20. harum medietas ſcilicet. x. ſubtracta a. 36. reliquuntur.

1 *
3)
2
31

4
192

GEOMETRIAE PRACTICAE

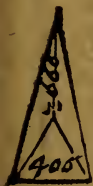
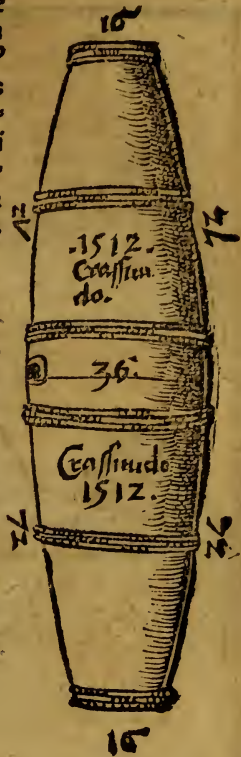
26. hęc superficiē minori sc3. 16. addita. 42. reddunt. Harū medietas sc3. 21. quęsitū 3/ corporis sc3 superficiem latitudinis: ga si ducas. 21. in. 72. tunc. 1512. emergunt. Per hoc ingenium cuius columnę siue rotundę aut angularis grossiciem inquiras similiter & vasorum continentia reperies. si ex superficie unius extremitatis & p̄cise ex media superficiem cōmunē quęsiueris: si saltem vas in medio maius q̄ in extremitatibus fuerit. Et habita area dolij si eidem quadratum in capacitate equalē fabricare libuerit / latera quadrati scđm quantitatē radicis areę dolij in longum & latum accipiantur.

De mensuratione corporum pyramidalium. Capitu. xxxi. DIS.

Rassitudo pyramidalis corpis quo ingenio inquiris?

MAG. si crassitudinē pyramidis cuiuscunq; a superficie multiangula equalium laterum inquiris. Sumat area superficiē a qua surgit pyramis: hæc inuenta dupletur: producto addatur latus unum eiusdē superficiē: summa multiplicetur per numerū unitate tantum unum latus. superficiē transcendētem: productum diuidatur per senarium: & numerus quotiens pyramidis dabit crassitudinem. DIS. Exemplum adijcias. MAG. Sit pyramis confurgens a superficie isopleuri / cuius quodlibet latus est. 28. erit area eius. 406. erit crassitudo pyramidis. 2660. ita pariformiter operandum erit in pyramidibus quadrilateralis: pentagonijs & alijs

Finis Geometrię practicę. sequitur Astronōia

**Liber septimus de principijs Astronomię. De enūe-
ratōe & ordine dicendorū. Tract. I. Ca. I. DIS.**

On pñctorie (quę accepi) Arithmetice Musice & Geometrice
principia his dieb⁹ reuoluī plurimūq; harū theorematib⁹ de
lectatus sum. Considerās autē Astronomiā dēesse: quā in qua-
druuī pñtōe q̄rto loco cōmemorabās/necessariū duxi te pñ-
bus pullatū iri: ne alijs q̄ mox instabunt pōcupatus negocijs in cōple-
tum Quadruuī derelinqueres. Vbi enim vis numerorū: ubi Musice
mundanę (ut aiebas) cōcentus/ubi deniq; Geometricę demōstrationes
quę non modo terrenorum/verumetiā cōlestium corporū magnitudi-
nes dimetiuntur: si Astronomiā p̄termittas? Plurimū itaq; te obsecro:
ut in enarrandis huius tam necessarię disciplinę principijs hodiernum
saltem diē absumas. **MAG.** Nec omnia istoc die in mediū ferrem/si
vel sol staret ut quondam bellante inclyto iudeorum duce Iosue: aut de-
cem gradibus retrocederet: ut Ezechia de lœtali egritudine conualescen-
te. Quis em̄ totius mundialis machinę unitatem/perfectōem figuram
& p̄rium eiusdē tam cōlestium q̄ elementalium naturas paucis p̄strin-
geret? Quis orbū motus aut syderū ortus & occasus: temporū discre-
tiones: diē & noctiū inēqualitates facile simul cōmemoraret? **DIS.**
Quod ergo non una/decem ant tot quos suffecerint lucubratiōib⁹ tra-
das. Indefessum em̄ ego me auditorē exhibeo: rem ocys aggredere. Et
in primis de rationē nominis te absoluas.

**De definitiōe nominis origine ac Astronomię pri-
mo inuentore Capitulum secundum MAG**

Astronomia est certa lex & regula superiorū corporū magnitudi-
nes & motus cōsiderans. Corpora autē superiora cōelos & astra
intelligāus. **DIS.** Cur igitur potius astronomia ab astris &
non a cōelis nomen accepit? **MAG.** hoc ideo factitatū arbitrare: quo-
niā astra sunt nobis cōelis notiora (quia visibilia) nosq; in noticiā cōe-
lorum facile ducentia. a notioribus autem denominatōem fieri cōmu-
nissimum est. Aut etiam quia doctissimi omnes sphaeras mūdi/astra nō
nunq; solent appellare. uti videre est libro 2. de docta ignorantia Cardī-
ualis Cusę. **DIS.** De nominis origine/hac tuā rōne p̄uasus/tecum sen-
tio. Sed quisnā mortaliū primus hanc cognouerit: edicito? **MAG.**
Nōnulli gręcorū Athlantē quendā primū Astronomię fuisse inuētorē
volūt & ea de causa Poetę istam opiniōnē insinuare volentes: Athlan-
tem gigantē esse maximū/qui capite in uno polo & pedib⁹ in reliquo
manu dextra in oriente ac sinistra in occidente cōelum sustineat. De hoc
diuus Augustinus de ciui. dei li. 18. sic ait. Athlas frater Prometheus mag-
nus fuisse astrolōg⁹ dicit^r, unō occasiōē fabula inuenit ut cōlū portare
cōfringeret: q̄uis mons ei⁹ noīe nūcupet: cuius altitudine potius cōeli
portatio in opiniōnē uulgi venisse videat^r. Alij p̄thoplastū Adam: alij

Astrono-
mia

Athlas' re-
pertor pri-
mus astro-
nomię.

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

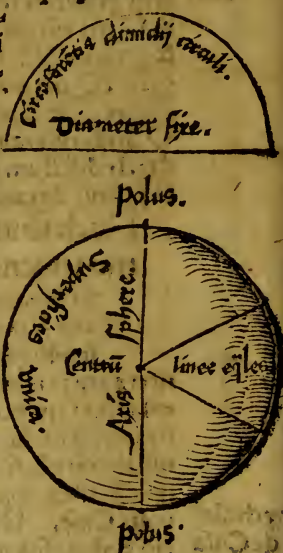
Abraam ceteri aut alios huius scientie inuentores cōiecturāt. Ea tamē a Ptholemeo non mediocriter illustratā & in eo libro cui Almagesti nomen est: cōscripta manifestū est. Moderno autē tempore a doctissimis mathematicē discipline p̄fessorib⁹ Georio purbachio & Ioanne de mōte regio egregie exultā cognouim⁹. de motibus vero corporū superiorū / alfonſus rex castelle tabulas edidit & in his nobis ppetuā sui memoriā reliquit. Horū nos dogmara sequi phas est. Eum autē quē p̄misim⁹ ordinem seruare erit inutile. Primū itaq; totius uniuersi (quod spherā dicere possumus) cōtinentiā / unitatē & figuram demonstrabimus. De hīc ipsū per partes diuisum in singulis explicabimus.

De definitione sphere & mundi cōtinentia & unitate. Capitulum terciū. DISCIPVLVS.

Sphera

Voniā mundialē machinā spherā dicis: doctrinē ratio exposcit Euclides] ulat ut spherā definias. MAG. Sphera est transitus circum libra. 114] ferentie dimidiū circuli / quoties fixa dyametro / quicq; ad locū

suū redeat unde circūducit. id est sphaera est tale rotū dū & solidū quod ab arcu semicirculi circūducto describit. Vt Sphera est corpus solidū unica superficie cōtētū: in cui⁹ medio pūctus est: a q̄ oēs lineæ ductæ ad circūferentiā eq̄les sūt. Pūct⁹ autē ille centrū sphere / & linea p̄ ipsūz transitēs atq; extrēitates circūferentiæ siue periferiæ applicans axis sphere / & puncta huiusce lineæ terminaria poli mūdi dicunt. quēadmodū in geometricis dictū est. Prima autē oīm sphaerāz maxima / mundi machina tota dicit. Ipsa em̄ in se omnia cōtinet: nec qdquā extra ipam est qd formē mūdi sit susceptible: s; omne rationale tū simplex tū etiā cōpositū in se cōplectit. idco pfecta est & unica extra quā nlla alia reperitur. Quod facile quidē p̄babit si res tam simpliciu q̄ elementarūz naturas aduertas. Omnia em̄ talia i locis suis naturalib⁹ in sphaera contentis sunt locata. ut leuia sursum. grauiā vero deorsum: & si extra ea fuerit ad ipā naturalit̄ mouent. quod de lapide sursum p̄iecto & cādela incēsa ac de orsum versa claret. nā lapis in aere nō q̄scit sed ad terram vers⁹ centrū tendit. Quap̄pter si aliquid horū extra supremā spherā fuerit hoc contra eius naturā & violenter erit. & per cōsequēs ibi ppetuo nō manebit. nullū em̄ violentū durabit in ppetuū Vnde & Aristoteles asseruit. si extra hūc modū alius esset / terra ipsi⁹ ad Aristotelem terrā hui⁹ moueret qd nō posset fieri / nisi a centro versus circūferentiā ascenderet qd tamē est contra terrē & cuiuscūq; grauis naturā. Sūt tamē Idem pri⁹ (ut scripsit idē) extra coelū entia inalterabilia insensibilia / impassibilia / optimā vitā ducentia: p se sufficientissima: quā & toto euo p̄ficiūt a q̄bus omnib⁹ alijs datū est esse & viuere his q̄dem clarius / his vero ob

Sphera
prima ma
xima

sic & ignis
cādela de
orsū versē
sursum tē
dit

ram vers⁹ centrū tendit. Quap̄pter si aliquid horū extra supremā spherā fuerit hoc contra eius naturā & violenter erit. & per cōsequēs ibi ppetuo nō manebit. nullū em̄ violentū durabit in ppetuū Vnde & Aristoteles asseruit. si extra hūc modū alius esset / terra ipsi⁹ ad Aristotelem terrā hui⁹ moueret qd nō posset fieri / nisi a centro versus circūferentiā ascenderet qd tamē est contra terrē & cuiuscūq; grauis naturā. Sūt tamē Idem pri⁹ (ut scripsit idē) extra coelū entia inalterabilia insensibilia / impassibilia / optimā vitā ducentia: p se sufficientissima: quā & toto euo p̄ficiūt a q̄bus omnib⁹ alijs datū est esse & viuere his q̄dem clarius / his vero ob

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIE

scutius. Sed hæc dicēs/nō de conuexa superficie supreme spherę/sed de cō-
cauo orbis Lunę intellexit. Vnde totū qđ ambitu hui⁹ premittit / spherā
gnābiliū & corruptibiliū dixit, totū ꝑo superi⁹/cōtinēs & cōtentū inge-
nerabile & incorruptibile credidit. DIS. Vis ne aliud nomie orbis/
aliudue nomie spherę significare? MA. Volo eqđē. nā spherā unicā
superficie dixerā cōtineri/cōuexa scz, orbis ꝑo duabus: conuexa & cōcaua
cōcludit. quēadmodū ānulus.

De figura spherę siue machine mundi. C.iiiij. DIS

X his te mundū unū ex omni materia forme mundi susceptū
cōpositū/atq; figura esse sphericū aut rotundū affirmare intel-
ligo. MAG. Sane intelligis. unitatē quidē pbauim⁹ conse-
llo. **figura mū** quēs est ut & figurā ostēdam⁹. DIS. Optime. MAG. Mūdi figurā
di. pbatur esse sphericā/ similitudo/ comoditas & necessitas cōcludūt. Similitudo qđē
spherica. Factus est em̄ mūd⁹ sensibilis ad similitudinē & exemplar mūdi itellec-
situdinē ualis archetypi & idēa mētis diuine: in q̄ nec est principiū nec finis sicut Boeti⁹ de.
& in figura spherica. Vñ Boeti⁹. Tu cūcta supno ducis ab exemplo pul. cōsola. li.
chrū pulcherri⁹ ipē mūdū mēte gerēs/silicq; imagine formās. Cōsentiūt 3. metro. 9.
cōmodi- Plato & Mercurius trimegistus. Cōmodū etiā fua⁹
tate ut corpus qđ in se cōtinēt oīa/ oīm figurā haberet ca-
pacissimā. hæc autē est figura spherica. ut in mathemati-
necessita- cis dictū est. Necessitas autē mox apparebit. nā si mūd⁹
te esset figurę planę aut angularis: sequerent̄ impossibilia
& sensui cōtraria. impossibilia qđē. nā cū mūdus con-
tinue moueat aliqua loca relinqrent̄ vacua & aliqua
sine locis corpa. qđ patz facile in figura p̄effigiata. Sē
sui etiā seqrent̄ cōtraria. uidelicz qđ Sol aut alia quīs
stella in una cōeli pte nobis esset ppinquior qđ in alia:
& in pte ppinquiori maior/ in remotiore ꝑo appare-
ret minor: cuius cōtrariū uisus indicat. nec ualet si de
sole in ortu existēte obijcias. nā is tūc qñq; maior appa-
ret/ ppter vaporū grossorū interpositōz. quēadmodū
denarius piectus in aquā. uti demonstratiō sensibili pa-
tebit in p̄spectiua ubi id deducet.

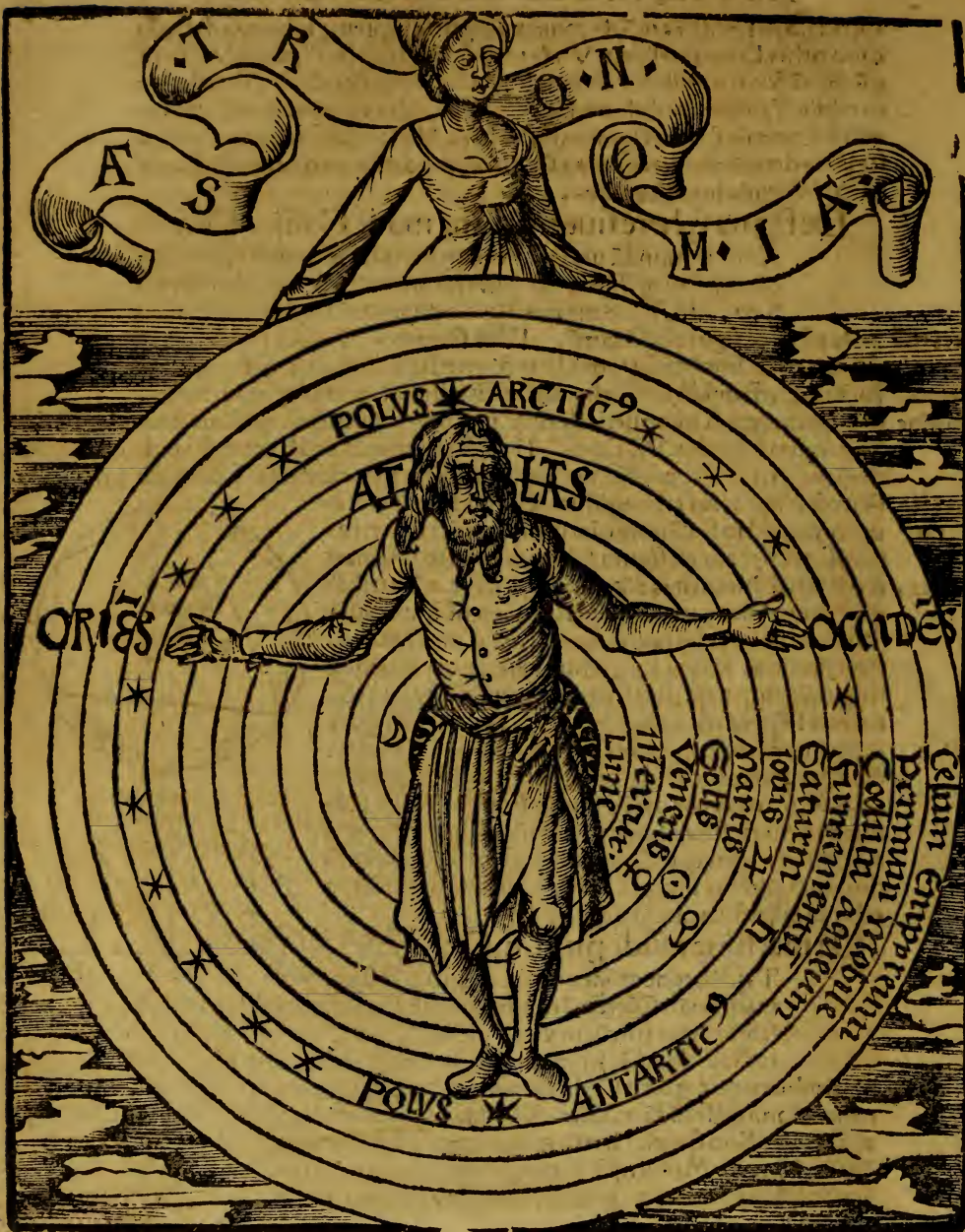

Meridies

De machine mundi p̄titiōn. C.v. MA.

T qđē hæc de mūdi unitate cōtinētia & figurā. Quis
ra sufficiat. Cōsequē ne tibi fastidiū iōgis szmonibus ingerā.
stilū ad eius p̄titiōem ꝑro. DIS. Quomodo igit̄ mūdū di-
uidis? MAG. In ethereū & elemētārē. Rurus ethereus in cōe-
los undecim p̄tē q̄ sunt Cōlū empyreū. Decimū qđ primum mobile di Mūdi
cunt. Nonū qđ secūdū mobile. & Octauū qđ cōlū stellatū siue firmamē Diuissio;
cū appellāt. Sub q̄ cōeli Planetarū septē ponunt. Saturni scz Iouis. Martis
Solis. Veneris Mercurij & Lunę quāq; Egyptij plato quoq; & Aristote-
les Solē lunę pximum collocēt. nōnulli uero situm planetarū incertum

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

esse fatentur. Et antiquiores fere oēs supra octauā spherā nullā aliam esse arbitrati sunt. Mūdus ꝑo elementaris in q̄rtuor spherāz videlicet ignis: Aeris. Aquę & Terrę scinditur: ut præacta admonet descriptio.

De numeri cœlorꝝ demōstratione. Ca. vi. DIS

X quibus undenariū cœlorꝝ numeꝝ concludere potes. MAG:

Plalitatē spheræ (ut aiūt) gñatiōm atq; corruptiōm diuersitas arguit. nā idem inq̄rtū idē nō est natū nisi facere idē. iō pleriq; na

turales septē cœlos Planetarꝝ. firmamētū atq; nonū cœlū ponunt. qđ &

ip̄i primū mobile appellāt. De decimo ꝑo cœlo mobili a modernioribꝫ

discrepāt: q̄ altiꝫ speculātes / ip̄m ponendū & primū mobile dicēdū esse /

rationibꝫ affirmāt. Nā exp̄iētia cognitū est aiūt firmamentū seu octauā

spherā tribꝫ circūuolui motibꝫ. quorꝫ primꝫ est ab oriēte occidētē ver-

sus: ad motū primi mobil̄ sup̄ polis mundi. & ꝑlet in spatio nālis dici.

Secūdus est huic ꝑtrariꝫ ab occidētē scꝫ in ortū scđm successiōē signorꝫ

ad motū nonę spherę in. cc. annis gradu uno & .28. minutis fere & sic in

.4. ꝑo o. ānis totꝫ ꝑficiē. & motꝫ Augiū & stellarꝝ fixarꝝ dicē: qđ scꝫ mo

tu stellę fixę qđ sūt in firmamēto variant de signo in signum respectu Zo-

diaci primi mobil̄. vñ pleiades stellę fixę qđ iuxta figuratōꝫ sunt in capi-

te tauri in firmamento / respectu zodiaci sup̄ioris sunt in .22. gradu tau-

ri. & de alijs. Tertiꝫ motus trepidatōis. qđ scꝫ octaua spherā mouet sup̄

duobus circūꝫ ꝑuis: quorꝫ poli sunt capita Librę & arietis nonę spherę.

Et semidiameter illoꝝ circuloꝝ est gradus quattuor / minuta. 18. & se-

cunda. 43. & ille motus accessus & recessus nominat in. 7. millibꝫ quoq;

annis cōplet. & solus octauę spherę ꝑprius est: qā unius corporis nālis

tm̄ est unus motus scđm naturā. ratione illius motus stellę fixę nō sem-

per & que distant a polis imobilibꝫ primę spherę. Sic nec ecliptica firma-

mentis temper est sub ecliptica imobilis: imo frequēter est extra eam. nec

stellę fixę semper in temporibus equalibus & que distant a capitibus arie-

tis & librę eiꝫ idē primi mobil̄ / sed vidēt moueri nunc ꝑsus orientē nūc

ꝑsus occidentem: nunc tardius nunc velociꝫ. Prole. nāq; moras reperit

in centum annis uno gradu. aliꝫ sequaces & posteriōres inuenerunt mo-

tas in. 66. annis uno gradu. Sensibili demōstratione patent hęc in cor-

pore spherico pro motu octauę spherę ordinato. Omnis autem motus

conueniens alicui ꝑter naturā (ut motus primus & secundus octauę

spherę) cōuenit alteri secundum naturā & non inferiori: quia illa in

superiora nō influunt: igit̄ superiori. Sic sit ut motus secundus qui octa-

uę spherę est ꝑter naturā / sit nonę sꝫ naturā: & motus primus / qui

octauę & nonę spheris est ꝑter naturā: decię siue ꝑrio mobili sit secū-

dum naturā. Hi igit̄ motus oēs / cum nōdum a veterioribus essent co-

gniti ad noticiā / aliꝫ nec quidē nonę / aliꝫ vero decimę spherarꝝ non dæ-

uenerē. cū hi cœli / qā stellis carēt visu nō possunt deprehēdi. nec ratioēs

ꝑmissę ꝑcludūt demōstratiē. fieri em̄ potest ut morꝫ diurnus toti cœlesti

machinę sit cōis: motus vero renisiōis octauę spherę sit ꝑprius ab alio

motus fir
mamenti
triplex

motus au
gium

Phole
meus

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

tamē causatus motore, pariformiter opponi posset de motu trepidatio-
nis. DIS. Relictis igitur istis naturas cœlorum explana.

De naturis & influētijis oīm cœlorū. Ca. vii. MAG.

Voniā (uti naturales tradunt) J esse in mundo inferiori receptu-
tribus determinatum est videlicet Materia Quātitate & prima
rū q̄litate / agētium sc̄z & patiētium p̄mixtōe. Cum ꝑo hęc Aristotelē
inferiora a latōibus supiorū regi necesse sit (ob id em̄ mundus inferior 1. metho-
supiori cōtiguus est) op̄e p̄ciū fuit Creatorē oīm in supiorib⁹ ordinare
cās mouētes effectibus inferiorū p̄portionatas. Et hę sunt cœlorū influ-
entia & motus. Mobilis aut̄ primi motus est unus simplex & sp̄ q̄lis:
Causat igit̄ in inferioribus unū qd̄ q̄le est in oībus (nā idē inquantu-
idē nō est nisi natū facere idē) & hoc est esse primū oīm rerū generabiliū
& corruptibilitū. Receptio autē hui⁹ esse in materia nō sit nisi unū prin-
cipiorū cōponentiū / ad alterū moueat. Necesse est igit̄ esse motū alium a
primo / q̄ huius sit cā efficiēs, & hic est motus sc̄dus sc̄dū mobilis. Et
hī duo cœli uniformitatis causatini sunt: stellas nō hñt. Rursus hoc esse
qd̄ cōpositū est / cōsequit̄ determinatio p̄ q̄titatē & figurā / cuius cā mo-
uens est latio cœli stellati: & propter hoc Cōditor rerū huic cœlo diuer-
sas cōstellationū imagines indidit. Esse ꝑo qd̄ determinat̄ primarū q̄lita-
tatum cōmixtōe p̄pter sui diuersitatē: Planetarū spheris attributū est:
Vñ in cōmixtōe q̄litarū / miscet̄ aut frigidū cum sicco / aut frigidū cum
humido: & calidū cum sicco & calidū cū humido. Inmixtōe autē frigi-
dū cū sicco neutra q̄litarū ē vitē / sed utraq̄ ē mortificatiua & cā male re-
cipiēdi: & in hoc mixturā impedit. Oportuit igit̄ spherā p̄ motū suum
hoc opantē lōgissime poni a loco mixtōis & s̄siner tardissimi esse mot⁹
Saturnus aliter mixtura oīs soluere: & talis ē spha Saturni. Eā tñ necesse est esse
nā opat̄ rōne p̄mixtōis frigidū & siccū potentiā bñ retinēdi. Frigidū autē
cum humido duplex est. Simplex qd̄ est elemētale: & humidū qd̄ ē sub-
iectū vitæ. Et id qd̄ simplex est ut miscibilib⁹ tenaciter imprimat̄ a
Luna motu magis vicino loco mixtōis atq̄ velocissimo influxu recipit: q̄ est
motus Lunæ. Humidū autē cōplexionale existēs subiectū vitæ / a spher-
Venus ra Veneris mouet̄: q̄ cōiuncta est spherē solis q̄ dator vitę phibeet. Calidū
autē cū humido esse nō pōt / nisi sit humidum spiritale. Ex q̄ p̄creā-
tur spūs vectores virtutū vitæ. Et ideo calidū cū q̄ iungit̄ excellens esse
nō pōt: q̄a tale nō ē nisi cum sicco) est ergo calidū cōplexionale: & il-
Iupiter lud mouet spha Iouis. Calidū cum sicco rursus duplex ē: Aut em̄ eff
motiū totius wateriæ: aut ē digestiū & maturatiū materię iā motæ.
Mars Primū est calidū feruēs & vincēs motū a spha Martis: q̄ ob id modera-
te remora est ut possit locū mixtōis attingere & nō destrūere. Sc̄d̄m autē
Sol: calidū seminū cōceptiū: & maturari a Solis spha mouet̄: & ab eadē
vitę primordialis semina recipit. Vltra dictas autē Planetarū sphas: q̄z
Mercuri⁹ sex sunt ponit̄ septim⁹ sc̄z Mercuri⁹: q̄ ob varietatē sui motus / mixtōe
atq̄ virtutū dictarū applicatōem habet / unā ab astrologis dictū est. Causat̄

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIE

agentes sequunt Solē: materię Lunā: fecunditas causat agentiū / Iouē
fecunditas materię: venerē: velox expeditio ad effectū (ppter vehemē
tē calorē) Martē: ppter multiplicē virtutē: Mercuriū. Et cūctę cōtinua
tio pmanēs sequit Saturnū. Et rursum calor viuificus Soli: calor adu
rēs Marti/supficies variā Mercurio:hūor aerē Ioui: humor aque⁹ Lu
næ: humor mixtus veneri:& moles tota Saturno attributa est Et hec q
dē sꝑm astrologos dicta sunt. Cœlū 7o undecimū (qđ locus est brōꝝ)
theologos: auctoritas anūerat. DI. diuisionē pris etherē in cœlos
undeci: & pris elemētariis in ptes q̄ttuor insup & de cœloꝝ numero de
mōstratōē cupide accēpi: singuloꝝ tū vellē audire dispositiōes atq; for
mas. MA. Vereor nedū dispositiōes oīm mundi sperā: in mediū fer
re tentauero epitomatīs leges infringā. Attū ne tuis videat ꝑtraire peti
tionibus/de singlis saltē pauca adducā. De supioribus autē ad inferiora
pmissō ordine descendēs: ab empyreo cœlo exordiar. DIS. Probe.

De cœlo Empyreo: Capi.octauum MAG.

Beda
Basili⁹ li.
2. hexae/
meron

Elū undecimū: imobile primo die creatum; & mox angelis san
ctis repletum: ē corp⁹ subtilissimū; primū mundi fundamentū
& q̄titate maximū/q̄litate lucidū: figuratiōe sphericū. Locali situ su
premiū: amplitudine spiritūū & corpōꝝ visibiliū & inuisibiliū con
tētiūm: Dei sumū habitaculū. Est itaq; diuersas ob cās varie denomia
tum. Dicit em̄ Empyreū q̄si ardēs & ignitū: nō qđem realiter sed qā lu
mine corpali psum: aut qā a sup bndicta trinitate in eodē residente il
luminatū. Dicit etiā olympū a limpitudine. & crystallinū: eo qđ sit cor
pus solidū nō cōcauū transparent & lucidū. In q̄ tñ corpā beatorū: subilia
sine resistentia aut dimēsiōnū penetratiōe ambulabunt. qđ autē hoc cœ
lū a quibsdā intellectuāle dicit: accipiendū est qā a nobis non visibile
sed intelligibile tñ est. Aut quia locus sit Deū intellectualiter cōtēplan
tiū. Nōnulli etiā ultra cœlum Empyreū: cœlum Trinitatis annmerant:
qđ dicunt esse Deum sꝑm rē & differre rōne. nihil tñ aliud est (inquit Al
bertus) qđ virtutis eius excellentia q̄ cōtinet & ambit oīa creata. Et esse
in tali cœlo/est esse in ēqualitate virtutis Dei oīa cōtinentis atq; saluātis
quod solum conuenit patri filio & spiritui sancto

Cœlū em
pyreum,

Intellectu
ale
Cœlū tri
nitatis

Albertus

De cœlo Decimo siue primo mobili. Ca.ix. DIS

E cœlo decimo quid dicis? MAG. Cœlum decimum omni
um corpōꝝ primum est mobile: motu scilicet diurno ab oriēte
occidentem versus: iterum redeundo in orientē in 24 horis: sine
fatigatione & pœna/regulariter, id est non velocius uno tēpore qđ alio
Et illo motu secum rapit omnes sphaeras inferiores. Firq; talis motus
super polis mundi. DIS. Quæ aut quot in hoc cœlo sunt stellæ?

Cœlū.x.
primum
mobile
Motus e⁹

MAGISTER. Nullæ. attamen in ipso/sicut & in nono characteres
& lineationes/non nisi a visu acutissimo/ certis locis & temporibus ꝑ
ceptibiles esse supficioſi quidā cōtendūt. Quib⁹ nōnulli noīe sapien
m. iij

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

res & mente capti / imagines quasdā sub certis cōstellatiōibus signant: quas etiam effectus mirabiles sequi affirmant: quos dyabolica machi- natiōe nōnunq̃ secutos experientia docuit / quorū fraudē dum nō aduer- tunt / seip̃os & alios misere fallunt (q̃a fallunt) & tandē ad caliginosi ig- nis incendiū & p̃niciē eternā ducit. Ex p̃dictis characteribus qdā signa duodecim in zodiaco cōstituūt. q̃ eisdē noib⁹ qb⁹ & ea q̃ in octaua sphe- ra sunt noianē ut infra patebit. Nūc ad cōlū nonum descendamus.

De cōelo nono Capi. decimum MAG.

Cōelum nonum mot⁹ ei⁹ Elum igit̃ nonū sibi⁹ (ut dicunt) characterib⁹ quibus & dect⁹ mū est insignitū: stellis caret: duplici motu reuoluit. Primo qdē ad motū primū mobilis. Sēdō motu p̃prio ab occidente versus orientē super polis proprijs in .200. annis gradu uno & minutis .28. fere secundum successionem signorū respectu zodiaci primū mobilis.

Motus stellarū fixarū Semper enim superficies ecclipticę illius nonē spherę est in superficie ecclipticę primū mobilis. Arcus autem siue distantia intra capita arietis primū mobilis & arietis hui⁹ spherę: dicit̃ motus stellarū fixarū. Tō- tāq̃ reuolutiōem in .49000. annis cōplet. q̃ reuolutiō a quibusdē ma-

annus pla- tonis. gnus annus Platonis dicit̃. Aiunt em̃ Platonē scripsisse. Integra reuolu- tiōne ista cōplera / oia in eodē statu & dispositiōe cōsistere / quo in initio reuolutiōis fuerāt. Hanc positiōem diuus Aug⁹ de ciui. dei li. 12. c. 13. in fine explodendā: & religioni nostrę p̃trariā om̃it dicens. Absit inq̃ ut nos ista credamus / semel em̃ Christus mortu⁹ est p̃ peccatis nostris re- surgens autē a mortuis tā nō morit̃: & mors ei ultra non dñabit̃ & nos post resurrectiōem sp̃ cum dño erimus. ad Romanos. 6. Et hoc cōelum

Aqueum cōelū nonū a quibusdā aqueū / ab alijs crystalinū appellat̃. supra firmamētū em̃ (qd̃ octauum cōelū dicimus) scriptura aq̃s esse / multipliciter astruit: unde ī Genesi legit̃. Fiat firmamentum / & diuidat aquas ab aq̃s & c. & David Gen 1. Qui regis aquis sup̃iora eius. & iterū. Aquę q̃ sup̃ cōelos sunt laudent Psalmista. nomen Dñi & in Daniele. Benedicite aque om̃es q̃ sup̃ cōelos sunt dño Daniel. Has nōnulli in forma nebulę tenuissimę cōsistere aiunt. Aug⁹ ad Oro Augusti. sium q. 27. Alij cōgelatas cōiecturant uñ & hoc cōelum crystalinū: no-

Crystallū num cōelū nonū mināt. Ceteri hoc cōelum. q̃a ex materia (de q̃ dictum est. & spiritus. Dñi ferebat̃ sup̃ aq̃s) cōstitutū sūt: eodē noīe posse appellari. argumētā- tur. Augustin⁹ autē cōcludēdo dicit. Quō ibi sint istę eas ibi esse mīme Idem dubitamus. Maior em̃ est hui⁹ scripturę auctoritas q̃ oīs hūani inge- nij p̃spicacitas. Cās autē q̃re ibi sint aq̃ cōstitutę: q̃a varię a multis assi- gnant̃ silētiō libuit p̃terire. DI. Nū cōlū ē pyruz / crystalinū nōnq̃ appellari / sup̃ius cōmēoratū est. MA. Etiā fili. Sed rōē hui⁹ adiūxi- mus. Nec te mouebit nō oīno cōcors cōlorū distinctiō & appellatiō / si in re ip̃a cōcordiā ex dictis āplēxus fueris. Verū & de unore admonē dum existimo. nōnullos sc̃z sup̃mā ignis p̃tē celuz igneum: p̃tē 2o infē rhabanus. riorē olympeū. sic aeris sup̃mā p̃tē cōlū etherēū: inferiorē autē cōelum aqueum noīasse. DIS. Quod subest octauum cōelum percurramus.

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

De octauo cælo. Capi. undecimū. MAG.

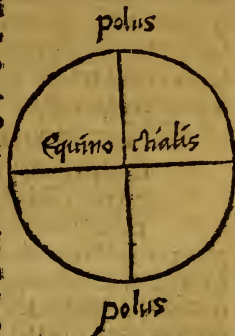
Vbest cælū octauū: quod & firmamentū dicit̃. & stellis innumerabilibus ornatum est: q̃ fixę apdellant̃: qm̃ omni tempe equaliter a se ip̃s distant nec propriū motū a motu sui cœli hñt. Sunt etiam in eodē cælo decē circuli imaginarij sese interfecātes: ac imaginuz in cælo situm motū & diuersitatē notificātes. Mouet aut̃ hoc cælū motu triplici: ut dictū est supra in c. sexto. Et ut ea q̃ dicta sunt clari⁹ intelligas: de circulis primū; dehinc de stellis & imaginibus octauę spherę tractabimus.

De circulis. x. in Firmamento imaginatis & primo de maioribus Capi. xij. DLS.

Vi & quales sunt hi circuli? MAG. Circuloꝝ in Firmamento imaginatorum quidā maiores sunt: qdam vero miores. DI. quot & q̃ sunt maiores? MAG. sex sunt: hi sc̃z qui p̃ Firmamētū cōuexā sup̃ficiē & eius centrū trāseuntēs / ip̃m in duo eq̃lia diuidūt. Horū nomina sunt zodiacus. Equinoctialis. Colurus solsticioꝝ. Colurus equinoctiorum. Circulus meridianus & Orizon.

De circulo equinoctiali. Capi. xij. MAG.

St aut̃ equinoctialis circulus quidē / diuidens spherā in duo eq̃lia sc̃dm quālibet sui p̃tem equaliter a polis distās. Dictus equinoctialis: quia cū sol p̃ ip̃m trāsīt q̃d bis fit in anno: cū sc̃z est in principio Arietis: circa festū Gregori; & in principio Librę. circa festū exaltationis crucis / sit equinoctiū in uniuersa terra. hinc & equator dicit̃ & noctis dicit̃. Est em̃ tūc dies .12. horarū similis & nox. Nominatur etiam cingulus primi mobilis: q̃a ip̃sum in medio per duo æqualia per modum cinguli diuidit.

De Circulo Zodiaco. Ca. xiiij. DI.

Zodiac⁹
circulus.

Odiacus quis est circulus? MA. Is qui per spherę mediū transiens equinoctialem interfecat: & interfecat ab eodē in duas partes equales: quarū una versus austrū: reliqua vero

signa zodiaci australia

versus septentrionem declinat. ob id & circulus obliquus dicit̃. Et signa versus austrum declinantia australia vocant̃ / sc̃z Libra Scorpio Sagittarius. Capricornus. Aquarius Piscis. Ea vero quę versus septentrionem se vertunt: Borealia a vento vel Septentrionalia dicunt̃. sc̃z Aries. Taurus. Gemini. Cancer Leo. Virgo Est autem hec declinatio 23 graduum diaci septē & dimidijs fere. de gradibus qui ex diuisione torius in .360. pueniunt. Zodiacus autē notatus est α πo του ζωια zōē quod est vira: sol enim sub zodiacus illo circulo motus cūctis vitā p̃stat inferiorib⁹: aut α πo του ζωιοιου dicitur a zodiō quod animal dicit̃. sunt em̃ in eo .12. imagines per stellarum polis

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

tionones formate: & noibus animaliu insignite. & so-
lus is circulus in firmamento latitudinem habere de-
scribit. DIS. Quanta est latitudo eius? MA. 12. graduu ex p̄fata diuisione i. 360. sumptor & p
mediu horu linea imaginat diuides Zodiacu in cir-
cuitu in duo eglia: a quibet pte sex grad⁹ relinque-
do. huic linee ecliptica nome est: q̄ tuc solū/cū sol
& luna sub ea fuerit: Eclipsis fieri possit. ex hac Zo-
diaci p̄ticiōn patz: signū q̄dlibz in lōgitudie habe-
re grad⁹. 30. in latitudie ʒo. 12. Qñq̄ tñ totum fir-
mamētū in. 12. eglia diuidit p. 6. circulos p polos
zodiaci & initia signorū in zodiaco distinctorū trā-
seūtes. & tūc stelle extra zodiacū existentes dicunt esse in signis

De circulis coluris. Capitulu quindecimu. DIS

Colurus
solsticioꝝ

Escribe Coluros. MAG. Colurus solsticioꝝ est circulus p po-
los mūdi & p̄cipia cācri & capricorni trāsiēs: spherā in duo egl
lia diuidēs. DIS. & un hoc sortit⁹ est vocabulū? MA. a colo colurus
qd mēbrū & un qd bos siluester interp̄tat. apparet em̄ huius circū sola dicitur
una medieta in modū caudę bouis siluestris erecta. Sed solsticioꝝ dicit Solsticio

Colurus
equinocti-
orum
Estiuale
Hiemale
Vernale
autūnale

trat. n. descēdit: ut cū Capricornū circa Lucie festū lustrat. & horū primū
equinocti solsticiū estiuale (q̄a i estate) alteꝝ ʒo solsticiū hyemale (q̄a i hieme fit)
orum appellat. Colur⁹ ʒo equinoctioꝝ est circulus p polos mūdi & initia arietis
Estiuale & libꝛę trāsiēs spherāq̄ in duo eglia diuidēs. dicit⁹ aut est equinoctioꝝ: q̄a
sol ip̄m atringēs egnoctia facit/unū scz ʒnale circulo festū Gregorij: alteꝝ
Vernale vero Autumuale/circa festum exaltationis Crucis. Et hi duo circuli se-
autūnale se in polis mundi interfecant ad angulos rectos & sphaerales.

De circulo meridiano. Capitulum. xvi. DIS.

Circulus
meridia-
nus

Eridianū in sphaera quē dicis circulū? MAG. eū ip̄m q̄ trāsit p
polos mūdi & per cenith capitis nr̄i. Est aut cenith capitis nostri Cenith
punct⁹ firmamēti directe capiti⁹ nr̄is supposit⁹. Appellatus est
aut is circulus meridian⁹: q̄a cū sol ab ortu ascēdēs / ad ip̄m puenerit illi p
cuius cenith tal circulus trāsit/meridies est. ex q̄ patz ciuitates egliter ab
oriēte & occidēte distātes / diuersasq̄ scz latitudinū eundē habere meridia-
nū. has aut q̄ ineq̄lit ab ortu & occasu distāt / diuersos meridianos habe-
re necē est. & drā eorundē abinuicē / lōgitudo ciuitarū in tabulis. Astro-
nomicis appellari solet.

De circulo horizonte. Capitu. xvij. DIS.

Circulus
horizōn

Orizon q̄s circulus est? MAG. Qui supius hemisperiu ab infe-
riore diuidēs visum nr̄m terminat, un & hoc accepit nomē Hori-
zon nāq̄ t̄iator visus interp̄tat. & ille qd duplex est: rect⁹ & ob-
liquus. Rectū aut horizōta hēre phibent/q̄ sub egnoctiali h̄rāt. nā horū
Rectus horizō p polos mūdi trāsit: & egnoctialē ad angulos sphaerales & rectos

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

diuidit. S; horizōta obliquū siue declinē hñt: qbus tm^o poloz sup hori obliquos
zōra gleuat. horz em horizonē egnoctial ad angulos sphaerales/obliqs
intersecat. Est aut cenith capitis sp polus horizōtis. ex q facile clarz tantā
esse distātiā cenith capitis nrī ab egnoctiali quāta fuit sup horizontem
gleuatio poli mundi.

De circulis sphere minoribus. Capi. xviij. DIS.

Irculos maiores sex ex pmissa descriprōn in sphaera imaginari fa
cillimū videf. nūc minorz descriprōs subiūgito. **MAG.** Circuli **Circuli**
miores i sphaera imaginādi sunt qtuor: qz duo ex motu poloz
zodiaci circa polos mdi causant. Poli nāqz zodiaci a polis mdi p vigin
ti tres grad^o & fere dimidiū distātes/circa eisdē voluūt. qz unus Arcti
cus: reliqu^o p^o antarctic^o appellat. Arcticus qdē ab arctos cōstellatiō qz **Arcticus**
& ursaz maiorē dicit: q circa hūc circū (ut in seqntib^o patebit) inuenit
Et idē circulus nōnūqz Boreaz/aut Septētrional^o dicit. Borealis qdē. nam
in ea mdi pte est uñ Boreas vñtus oriū. Et septētrionalis a septentrione.
id est mīore ursā. q septē stellis cīca hūc circuluz exñtib^o figurat. q &
triōes id est boues appellant: eo q tarde ut boues moueāt. eisdē noibus
polus mdi nobis sp apparēs (q & circuli arctici centrū ē) noiat. Oppos
tus p^o & polus & circulus antarctic^o qī cōtra Arctiū dicit idē/aurā **Antarcti**
lis a vñto. & meridional^o a tali mdi plaga. **DIS.** Qualiter aut aliq dua **cus**
miores circuli i sphaera imagināt. M. talit. nā sol exñs in primo pñto cā
cri/circulū qndā dñscribit: quē tropicū cācri dicit^o. tropicū qdē a tropos
qd est ouersio. nā tūc sol alci^o nō ascēdēs a nobis sequertur Sic si piter cū in
primo pñto capricorni fuerit/circulū qndā describit: q tropic^o capricor **tropicus**
ni ex eadē cā appellat. hi sunt circuli nō mō in firmamēto/verz etiā i nona **capricor.**
& decia sphaeris iaginādi: ut seqns admōet dñscriprō. **D.** facile ex dictis
tñ corp^o qddā ex circul^o realib^o v^o ligneis aut enneis pponēd^o esse arbi
ror: qm oīm qñtitatē atqz distāciā & i sphaera sit^o apto symōe dilucidasti
MA. Si hāc tuā iaginatioz ope ppleueris singla q dixi^o clari^o atqz plani^o
in tali corp^o aspicias. Solida namqz in planis figurari laboriosum est.

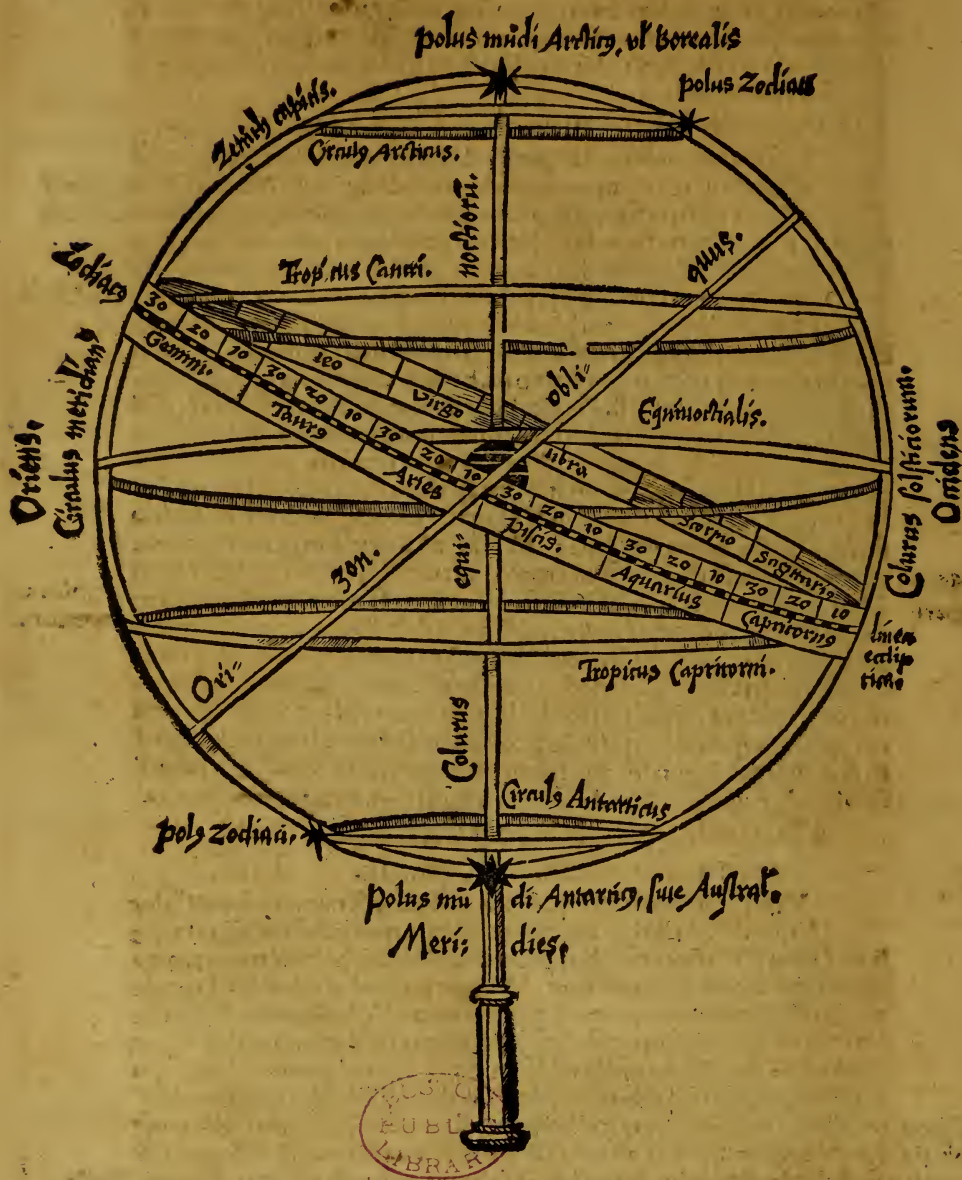
De natura motu & figura stellarū: & si animas

tē sunt. & galaxia. Capi. xix. DIS.

Vñc pmissoz ordo expōnitur ut stellarz & naturas & mot^o des
cribas. Ma. Stellę oēs tā fixę (q in firmamēto sunt) qz erraticę
siue planetę (q in septē orbibus planetaz cōsistunt) eiisdē naturę: mo
tus & figurę cum suo cōelo sunt. Vñ sicut cōlū nō est elementū nec ele
mentatū sed ex materia prima & ppria forma subāli cōponit: & qñtū de
sua natā est: simp^o corruptibile: qz p^o forma cōlū traria nō hēt se po
tentiotē. iō ab agēte naturalī nō corrumpit. Ipñ n^o graue n^o. leue/nō
calidū nec frigidū sed oībus pegrinis vacuū impñssionibus a naturalib^o

Algazel perhibet. Ita & stellę quę cōlorz partes sunt necessario cum cōlis eiul
de natura dem naturę existunt: & ab ipsis tātum densitate & raritate differunt. Est
speculi cōstella densior orbis sui p s lumis solis receptiua & retentiua & ppte/ **Stella**

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

rea potentie visus obiecta. Orbis vero in alijs p^{ri}b⁹ (q^{ia} rarior) lumen
versus ipm proiectu nō incorpans / luminosus aut lucid⁹ nō fit nec cū
vis coloris subijcīt: ideo visibilis nō est. DIS. Et forsitan eadē ex causa
vīa q̄dam in coelo lata & alba apparet. MAG. Sane opinaris, nam is
circulus albus / quē grēci galaxiam / latini γοο κύκλῳ lacteum appellāt
(γαλαξίας quippe lac significat) non de natura elementari vel vaporosa
(ut quidā volebāt) sed de natura cōlesti existit, & q^{ia} ceteris cōeli p^{ri}b⁹
densior: ideo fit luminosior. DIS. Cur autē hęc pars / similr & stelle in
die nō possunt videri? MAG. Quia lumē maius (Solis scilicet) obsu
scat & minus obumbrat: & ob id etiā carbo ignitus in die & p̄cipue circa
Solis radios minus aut q̄si nihil lucet. Ex his substantiā stellarū manife
stā relinquimus / supest ut motū earundē breuiter pcurram⁹. DIS.
Vnde mouent stellę? MAG. Stellę omnes mouent ad motū sui or
bis circulariter sicut ps ad motū torius. Orbes autē (ut multis placet) a
suis formis substantialib⁹ mouent. Sed ut alijs videt⁹ ab intelligentijs p
prijis rotant. Ita ut etiam primū mobile ab omniūz creatore iuxta hūi
vigoris motore voluat⁹, unde Boetius. O qui pperua mundū rōne gu
bernas / Terrarum cōlicz sator q̄ tēpus ab quo lre iubes / stabiliscz ma
nens das cuncta moueri. Et Aristoteles undecimo metha. Numēz intel
ligentiaz scđm numēz motuū venari attēpauit. Hinc plures moti ut
cōelos anālia dicerēt. ut Aristoteles scđo de coelo & mundo. Auerrois
primō cōeli: & libro de substantiā orbis. Auicenna qnto naturalīū. Idez
sensit Plato & antiquorū multi. Hęc quoq; quæstio fūmōs Theologos
nō mediocriter exercere solebat. Vnde Augustinus in Enchiridion ca.
57. cum de discretione angelicę naturę nonnulla differuisset / subiungit
Sed nec illud qdē certū habeo / utz ad eandē societate p̄tineāt Sol & Lu
na / & cuncta sydera. Quis nōnullis lucida corpora esse nō cum sensu v
intelligentia videant. Et de ciui. dei li. 13. Platonis de hac re sniam discu
tiens subiungit. Et hoc qdē utz Plato verē de syderib⁹ dicat / alia quæ
stio est. Neq; em ei cōtinuo cōcedendū est globos istos luminū siue or
biculos luce corporea super terras seu diē seu noctē fulgentes / suis quī
busdam p̄prijis animis viuere / eisq; intellectualib⁹ & beatīs / verūtam
cum. s. Hieronymus libros Periarchion Origenis cribraret / inter cete
ros errores damnales: hunc quoq; in primo libro Periarchion Orige
nē scripsisse testat. Vnde qd sup Ecclesiasti. i. c. recitat nō scđm p̄prijam
opionē sed aliorū scz Platonicoz poetaz ponit: quorū testimonia addu
cit. In libro etiā de cognitiōe verę vitæ (q^{ia} nōnullis. s. Augustino ascri
bit⁹) de astris dictū est. Quia ea rōnabilia vel saltem sensibilia corpora arbi
trant iure sensu carēt inter irrōnabilia cōputant. Et Damascenus li. 2.
Nullus anīatos cōelos existimet. ināti em sunt & insensibiles. Ceteri
itaq; (quorū etiā auctoritas spernenda nō est) corpora cōlestia aīata appel
lantes / aut Phōz opiniōes recitabāt / aut qd veritati contrariū nō est illu
nō p informatōem: sed assistentiā intelligūt. Astat em intelligentia orbi
quē mouet. sed nō informat / nec sensib⁹ intellectualē reddit. DIS

Galaxia

Mor⁹ stel
larum

Boeti⁹ de
consolatu
philoso
phico li. 3
necro. 9.
Aristotel

Augusti

Hierony.
id Autū
le errori
ous Ori
genis i pe
riarchion
de de cog
nitiōe ve
ræ vitę

Damascē

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

Si igitur stellę per se non mouentur: unde est qđ qñq; p̄p̄inquoiores qñq; v̄e
ro remotiores alijs sunt? MAG. Omnes stellę Firmamēti semp̄ in ea
dem sunt distantia inter se: ideo fixę dicunt. v̄et̄ tamē p̄pter motū reni
sionis Firmamēti in quo sunt omnes stellę fixę: etiā quantū ad zodiacu
nonx spherę loca mutant: de gradu in gradu p̄ signa ab occidente in ori
entē. p̄pter motū autē trepidationis Firmamenti non semp̄ eque ab equi
noctiali & polis mundi distant Septē vero planetę qñq; libiſis inter
dū vero stellis fixis coniungunt. Ideo erraticę nominant. quia de stella
ad stellam progredi quasi errantes cernuntur: qđ motu proprio non cō
tingit: sed ad motū suorū orbū accidit. Si em̄ stella per se moueret natu
ra defecisset / qđ stellę ad motū talē non organa nec figurā cōuenientē de
dissent (cū figura spherica cuiusmodi stellę sunt motui p̄gressiuo sit inep
ta) qđ nullus unq; naturalū admisit. Imo oēs una voce clamitant na
turam in necessarijs non deficere: in superfluis non abundare: nec quicq;
frustra agere.

De numero differentia & quantitate stellarum Capitulum.xx. DIS:

X dictis numeris stellarū erraticarū ad septē redactū intelligo: sed
an ne idē de stellis fixis a Phis attentatū sit: dubito. MAG. Ac
tentatū qđdem est a q̄ plurib⁹ sed a nullo unq; inuentū. qđ nec oēs eas vi
deri posse: credendum est. ingt diuus Augustin⁹. 16. de ciui. dei. Nā qñ
to qđ acuti⁹ intuet̄ tāto p̄les videt. unde & acerrime cernentib⁹ alijs oc
cultas esse merito estimat. Exceptis eis syderib⁹ q̄ in alia p̄te orbis a no
bis remotissima oriri & occidere phibēt. Postreō q̄cunq; uniuersū stel
larū numerū cōphendisse & cōscripsisse iactant (sic ut Aratus vel Eudo
xius vel si q̄ alijs sunt) eos libri hui⁹ (scz Gen. 15.) contemnit auctoritas.
Vnde & propheta regius David id solius Dei esse / fideli carmine ceci
nit dicēs. Qui nūerat multitudinē stellarū: & oīb⁹ eis nom̄a vocat. Ve
rū inter omnes magno conamine astronomi mille & viginti duas no
tauerunt: atq; in naturas describere: & eadē qđ quantitate inęquales sūt
sex differentijs separant. In prima itaq; differentia qñdecim ponūt ceteris
maiores. quas q̄libet cōtinet terrā. 207. in ordine scđo. 45. ponūt. qua
rū q̄libet terrā. 90. cōtinere dicunt. In magnitudine terciā. 208. sunt. & q̄
uis earū terrā. 72. cōtinet. In quarto ordine. 274. existunt: & harū quęuis
terrā. 54. cōprehendit. In quinta differentia. 217. reperiunt & unaquęq;
harū. 37. terrā cōtinet. In sexta & ultima differentia sunt stellę paruę nu
mero. 249. terrā. 18. magnitudine sua excedentes. Et p̄ter has sunt qñq;
q̄ (quia obscurę sunt) nebule dicunt. post has sunt alix nouę obscurio
res q̄ tenebrę appellant. quas una est oblōga tanq; cauda. Ex his claret
q̄libet stellarū fixarū v̄isū notabiliū: terra multo maiore. Hę vero q̄cita
tes a Geometris demonstracione certa asseruntur inuentę.

De cœli imaginibus seu cōstellatōibus. Ca. xxi. MA.

Sella p̄ se
nō mouet

differentiæ
earūdem
prima
Secūda
Tertia
Quarta
Quinta
Sexta
stelle ne
bulę itē
tenebrę

Augu⁹ de
ciui. dei li
16. ca. 23.

Aratus
Eudoxi⁹
Psalmita
numerus
stellarum

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

X his Firmamenti stellis astrologorū nōnulli imaginū quarū
dam lineamenta imaginati sunt nō tñ credendum eas in cœlo re
aliter actū existere aut coloribus tincta qualibus depingunt: sed
ab effectib⁹ & situ earū & colores & nomia ipīs indiderunt. Et nominatio
res. 48. ponunt: quarum. 12. in zodiaco circulo: reliquas 36. versus sepe
trionem & Austrum deferunt.

De imaginibus siue signis zodiaci: & de situ ortu & occasu eorundem. Ca. xxij. DIS.

Vot sunt imagines zodiaci: MAG. 12. ex stellis p̄afatis. 1022.
Firmamenti. 36. cōtinentes harū nomia sunt. Aries: qui in con- **Aries**
funtōe zodiaci & equinoctialis positus dorsum habet ad Boreā
caput eius cōuertit ad ortum. orit⁹ a capite & occidit pedibus. Taurus/ **taurus**
ecōtra caput habet occidētale depressum quasi ad terrā deflectere videa
tur. Hic auersus orit⁹ & occidit. Gemini: capita habet ad Boreā: iunctis **Gemini**
q; dorsis hincinde mēbra distendūt ipi inuicē/ ut cōplexi se mutuo tenēt
oriunt⁹ iacentes & occidunt a pedibus. Cancer pedes versus utrūq; polū **Cancer**
porrigit: Leonē respicit: venter eius terrā versus porrigit: orit⁹ aut⁹ & oc
cidit a posteriore corpis parte. Leo respicit cancer: dorsum ad Boreā ha **Leo**
bet a capite orit⁹ & occidit. Virgo caput habet post leonē. dextra manu **Virgo**
tangit circulū equinoctialē: qua & spicas tenet. oritur & occidit a capi
te Chele siue libra (q̄ prima ps scorpionis est. nā chaldei undecim tñ 30 **Libra**
diaci ponūt imagines) lances duas habet quāq; una Borealis: altera au
stralis dicit⁹. Scorpio virginē respiciens pedes versus utrūq; polū porri **Scorpio**
git: caudā reflectit versus Boreā vētre ei⁹ respicit terrā: orit⁹ rectus & oc
cidit curuato corpe. Sagittari⁹: caput habet versus Boreā respicit scor. **sagittari⁹**
pionē: sagittā & arcū tenet: arcus tangit manū sinistra & pedē sinistra: re
ctus orit⁹: & p̄ceps occidit. Capricorn⁹: dorsū habet versus Boreā: caput **Capricor**
versus Sagittariū: sed cōuersum & sus Aquariū: orit⁹ directus & occidit **nus**
p̄ceps. Aquari⁹ caput habet versus Boreā: manū sinistra extendit sup **Aquarius**
dorsum capricorni: & dextera effundit aquā nra q̄ usq; ad pisces decur
rit. & ad ortū tendit orit⁹ & occidit caput prius ceteris membris. Pisces **Pisces**
duo sunt. dorsū primi Boreale: dorsum secūdi & sus brachiū Andromē
de occidētale. unus Aquariū alter Boreā respicit. Et inter ipos lineola q̄
dā est: qua q̄si vinculo alligant⁹ inter caudas amborū. Inferior ps orit⁹ &
occidit. Et si zodiaci signa equalia sint. 30. sc3 graduū in lōgitudine & 12
in latitudine (ut dictū ē) nō imagines istę nō oēs eq̄les sunt. Quēdā em
extra zodiacū p̄tendunt. & quēdam longitudinē. 30. graduū excedūt. ut
in Alfonso tabulis lucidius deprehendes.

De imaginibus septētrionalibus. Ca. xxij. DIS.

P̄trionē & sus q̄t describūt: Ma. 21. de p̄fatis. 1022. stellis fi
xis. 360. cōtinentes harū nomia sunt. ura m̄ior: ura maior siue Ar
ctos. Draco medi⁹ inter ambas ursoras. Cepheus. Cassiopeia corona Her
cules. Vultur cadens. Pleiades siue gallina. Arctophylax siue Bootes.

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

& quandoq; Arcturus dicitur. Perseus cū capite Gorgonis. Auriga siue agitator. Anguitenens. Anguis. Sagitta siue iaculum. Aquila siue vultur volans. Delphin. Equus primus. Equus secundus. Andromeda. Triangulus.

De imaginibus australibus. Capi. xxiiij. MAG.

Reſter has ſunt alię extra Zodiacū Austrum verſus porrectę. DIS. & quot ſunt? MAG. Sunt quidecim de ſtellis fixis p̄ dictis. 36. cōtinentes. videlicet. magnus Cetus. Orion gladio ſuccinctus. Eridani fluius. Lepus. Canis minor ſiue canicula. Canis maior. Argos nauis. Ara. Crater. Coruus. Chiron ſiue Centaurus. Hydra. Turibulū. Australe ſertum. Piſcis australis. Harz omniſi diſpoſitōes ac ſitū enumerare: epitomatiſ lege phibemur. Sed de his ſi lubet in Arato Hyginio de ſiderib⁹: ac tabulis Alſonſij ceteriſq; legere poteſ. Nam ibidem eaſ diſpoſitōes/ſitū & numerū ſtellarū ex quib⁹ ſunt: & harz ſtellarum magnitudines & noīa clare repieſ: cū auctores in nominib⁹ & ſigurationib⁹ imaginū diuerſas repieſ. memēto quod a principio monui nō eaſ eſſe in celo naturali cōdiciōe ſed pro libitu uniuiſcuiuſq; effigia. tē. DIS. Miſſa igitur hęc faciam⁹. & de ſignorū ortu & occaſu/ quoniā pauca ſupra retigiſti/ ſi quę alia habes in medium feras.

Aratus
hyginus
Alſonſus

De ſignorum ortu & occaſu ut eſt apud poetas. Capitulum. vicesimū quintum. MAG.

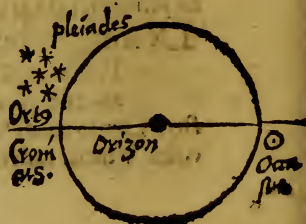
Ignorſi ortus & occaſus/ legentiſcripta ſapientum multiplex occurrit. aliter em̄ loquunt Poetę. & aliter Aſtro nomi de ſignorū aſcenſu & deſcenſu. apud poetas nāq; ortus ſignorū ſimiliter & occaſus reperit tripartit⁹. Coſmic⁹ ſcilicet Chronic⁹ & Eliac⁹.

DIS. Coſmic⁹ ortus q̄ dicit⁹. MA ortus Coſmic⁹. quē latine mundanū dicere poſſum⁹: eſt aſcenſus ſigni vel ſtellę in oriente de die. Aſtrū ſignū in q̄ ſol eſt anthonomatice/ coſmice dicit⁹ oriri. De hac Vergili⁹ in georg. oſtendēſ t̄pūſationiſ fabarū. dicit. Candidus auratiſ ſperit cū cornib⁹ annū Taur⁹: & aduerſo cedēſ Caniſ occidit oſtro. loq̄tur autē hic de cane in ſcorpīōe & nō in leone

Vergili⁹
taurus ſiue
ne ap parti
tione

cōſtituto. Occaſus autē Coſmic⁹: eſt occaſus ſigni oppoſiti ſigno in quo ſol coſmice oritur. hui⁹ exm̄ eſt apud Vergil. ubi ſupra. docentē tempuſ ſeminādi frumentū. ante tibi eoq; athlātidēſ abſcōdant. Debita q̄ ſulciſ cōmittaſ ſemia. Sunt autem athlātidēſ ſiue pleiadēſ ſtellę in tauro: q̄ ſcorpione in autumnō oriente occidunt. DIS. Ortus Chronic⁹ quiſ eſt? MAG. Ortus Chronic⁹ quē latine temporalē dicimus: eſt ortus ſigni vel ſtel

Vergili⁹

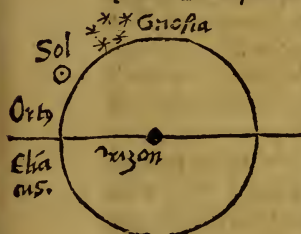
DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

Quidius

læ in oriēte post solis occasuꝝ. de isto loquitur Ouidi⁹ de Ponto: cōquerēs morā exiliꝝ sui dicēs. Quattuor autūnos pleiās orta fecit. DIS. Si dicta dictis comparē: cōtraria vident. nam antea apud Vergiliūꝝ pleiades in autūno occidere: iam ꝑo eas (Ouidio teste) in Autūno repio oriri. MAG. Hec sane pēfata pnt simul esse ꝑa. ut scꝝ occidāt cosmice. ut apud Vergiliūm est. & oriant chronice. ut Ouidius voluit. Quod qdē uno die euenire pōt: ut scꝝ in Solis occasu Pleiades in oriēte chronice ascēdāt & rur⁹ circa Solis ortū in occidēte cosmice descēdāt. DIS. Hūc nodulū solutū fateor: Chronicū occasum onde. MAG. Occasus chronic⁹ est signi vel stellę oppositę signo vel stellę chronice oriēti. ut apud Lucanū. Tūc nox thessalicas urgebat pua sagittas. DIS. Eliac⁹ ortus quiseft? MAG. ort⁹ Eliacus siue solaris est exitus signi vel stellę de subradijs solarib⁹ sub qbus añ videri nō poterat. ut apud Ouidiūꝝ de Fastis. Iā leuis obliqua subsedit aquarius urna. & Virgili⁹ in Georgicis. Gnosiaqꝝ ardētis descēdit stella corone. q̄ cū iuxta scorpionē sit Sole ibidē exñte videri nō poterat. Occasus aut Eliac⁹ est ingressus signi vel stellę ad Sol⁹ radios. ut in exemplo pmissio. taurus & aduerso cedens canis occidit astro. & plura his simla de hoc triplici ortu & occasu apud poetas sūt. quibus breuitatis causa ptermiſsis: de ortu & occasu signorū ad mentē Astronomorū loquamur.

Lucanus

De Ortu & occasu signorū secundū Astronomos.

Capitulum vicessimū sextum. DIS.

Espectu cui⁹ Astronomi signorū ortū & occasū ppēdūt? MA respectu eqnoctialis & rectitudinis & obliqꝝtatis spherę. DIS. Id manifestū eloquere. MAG. Eqnoctialis tā in sphaera recta qꝝ obliqꝝ sp uniformit̄ ascēdit id est tꝑib⁹ eqꝝlib⁹ sp eqꝝles arc⁹ de eqnoctiali ascēdūt. Zodiac⁹ ꝑo in utraqꝝ sphaera difformit̄ porit̄. Nā in temporib⁹ eqꝝlib⁹ nō sp eqꝝles arc⁹ de ipso ascēdūt. n̄ ascēsiōs pꝑrium zodiaci eqꝝntur ascensionib⁹ pꝑriū eqnoctialē: sꝝ aut minores aut maiores sunt. & ob id Astronomi signa qdā recte qdā ꝑo obliqꝝ oriri & occidere dicūt. Recte qdē signū oriū vel occidit cū q̄ maior ps eqnoctial⁹ oriū vel occidit uñ Cácer. leo. vírgo. libra. scorpío. sagittari⁹ recte oriūt̄ & capricornus. aqꝝri⁹. písces. aries. taur⁹. gemini recte occidūt. Obliqꝝ aut signū oriri vel occidere aiūt: cū q̄ minor ps eqnoctial⁹ oriū vel occidit. unde p̄dicta sex recte oriētia/obliqꝝ occidūt: & illa tardī⁹ oriūt̄ qꝝ occidāt: & sex recte occidētia obliqꝝ oriūt̄: & h̄ ocyus oriūt̄ qꝝ occidāt. Quod qdē facillime de p̄hendes/ & oculorū iudicio cōphabis: si sphaerā ex p̄memoratis circulis p̄actā/inter fixi⁹ horiḡōta circūduxeris. Certi⁹ aut q̄ntū ad graduū sup̄putatōꝝ hec in reuolutōn retis Astrolabij demōstrant. nā & p̄ hāc p̄por

Signa recte oriētia occidētia

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

ziones ascensionū q̄rraz zodiaci : & eq̄noctialis in utraq; sphaera facile cognosces. sic & nōnūq; maiorē ptem eq̄noctialis q̄ zodiaci semp oriri inuenies. vel ecōuerso. & tamen has q̄rras simul oriri comperies. uti in q̄rra q̄ est a principio Cancrī usq; in finē virginis videre licet. Si s̄ signa opposita in ascensionib⁹ equalia inuenies. Nūc diēz & noctiū diuersitate edicere / hominibus secundū variū sphaerę situm cōtingentē / conabor. DIS. Optime. necessaria em̄ videntur hęc : & scitu digna.

De diuersitate diēz & noctiū. Ca. xxvij. MAG

Dhorę vero intelligentiā scire / op̄e precii est Astronomos duplicē distinguere diē Artificialē sc̄z & naturalē. Id tēpus quod ab ortu Solis usq; ad occasum est / diē artificialē / & id tēpus q̄d a

Dies & nox artificialis

horę planetarum

dies naturalis.

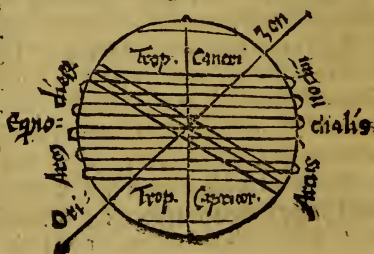
Inequalitas diei naturalis

Solis occasu usq; ad ortū eiusdē est / noctē artificialē appellāt. Et utruq; in ptes. 12. equalē diuidūt : quas horas Planetarū vocāt. quarū diurnę a Solis ortu / nocturnę v̄o a Solis occasu initii sumūt : & q̄tidie in q̄ntitate / lōgitudine videlicet & breuitate variant / s̄m q̄ tēpus inter ortū & occasum Solis nūc m̄tm nūc puū reperit : ppter signorū tarditatē & velocitatē in ascensu : in qbus sidus oriē & occidit. Dies autē Nālis est reuolutō eq̄noctialis circa terrā semel / cū tanta pte zodiaci / q̄nta interim Sol pertransit motu pprio contra Firmamentū. DIS. Q̄nto tēpore autē equi noctialis reuoluit semel circa terrā? MAG. In. 24. horis fere. hoc est in diē & noctē artificiali. DIS. & ita oēs nāles sunt eq̄les. MA. pbe si t̄m eq̄noctial' motū attēdis. si autē motū sol' tra firmamētū aīaduertas cuius tēpus tpi reuolutōis eq̄noctial' addēdū est : dies nāles ineq̄les erūt

DIS. Ob q̄ causā em̄ tardī⁹ : q̄dā v̄o citius emergūt ppter obligatē Cum igit sol motu. pprio oēs has ptes cōtra firmamētū pagret : q̄nq; in pte zodiaci velocius : q̄nq; vero in pte zodiaci tardius ascendētē repit. Et ita cū t̄pus hāz ascensionū ineq̄le sit : dies naturales quarū hęc tempa partes sunt ineq̄les esse necē est. Hāc ineq̄litate nō vulgus p̄cipit / sed Astronomi in suis calculationib⁹ attēdunt. DIS. Sane intelligo Sed unde fit q̄ temp⁹ inter solis ortū & occasum (q̄d diē artificialē nōiasti) ineq̄le sit / lati⁹ oīdas. MAG. hoc ex vario Solis p signorū gradus motu p.

Inequalitas diei artificialis

uenire intelligas. Sol nāq; a principio Capricorni usq; ad Cancrī initii. 82. parallelos siue spiras describit : inter q̄s medi⁹ eq̄noctialis est : ultim⁹ vero tropicus Cācri. Et prim⁹ tropicus Capricorni a q̄ descendēs usq; ad finē sagittarij alios. 82. parallelos describit : q̄ diēz naturalū circuli appellant. Ceteri planetę hui⁹ cēmodi parallelos multiplicāt s̄m numerū diēz : q̄b⁹ zodiacū pagrāt. Pater igit q̄ planeta nūq; ex eo loco unde pridie ortus est eleuat De

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

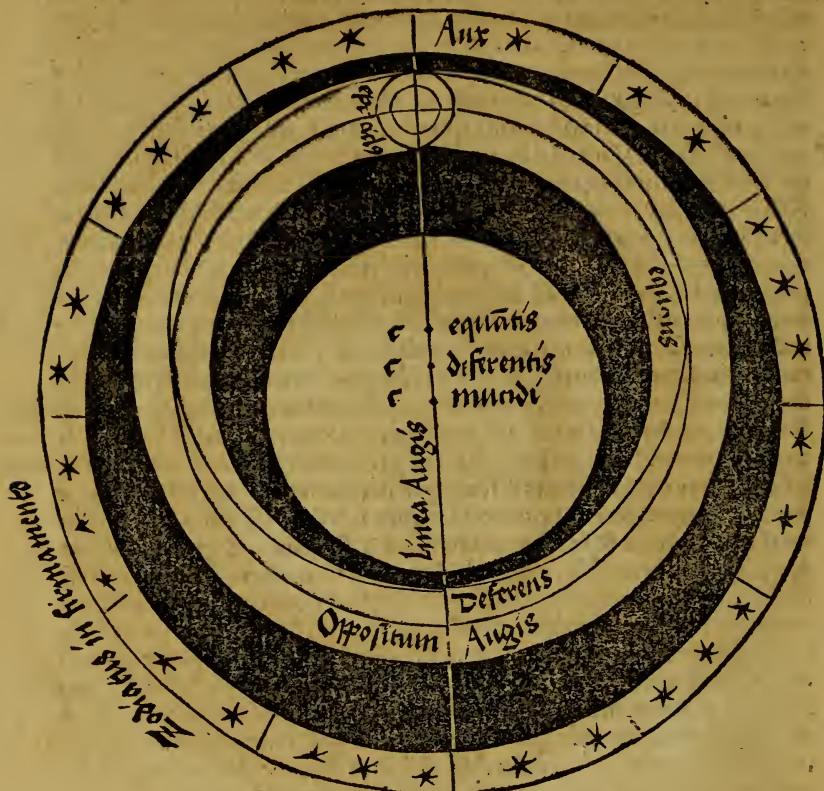
scripti paralleli ab horiſonte diuidunt. Arcus ſupra horiſonte reſecti die
rū artificialiū: arcus aut ſub horiſonte noctiū artificialiū appellant. Hi
aut habitabiles ſub equinoctiali in ſphera recta ſemp̃ eſſes ſunt. nā hori
zon eorū p̃ polos muudi tranſit. Hiſ autē quorū poli ſupra horiſontem
eleuant inēquales ſiunt: equinoctiali dēpto qui ubiq; in duo eſſia p̃ ho
riſonta diuidit. Ob id cū Sol ipm̃ deſcribit in omni terra equinoctium
eſt. q̃ om̃ia cū luce clari⁹ oculis ſphericū corpus inſpicientibus appare
ant: miſſa facio. Vñ tñ adſciendū apprimē neceſſariū duxi: q̃ in omni
die artificiali ſiue lōga ſiue breui ſena ſigna ſup̃ſtant: toridēq; deliteſcūt.
Siſtiter in q̃libet nocte. DIS. quō hoc fieri poſſit lucidi⁹ demonſtra.
Nā cū om̃ia ſigna in lōgitudine & latitudiue ſint eſſia: plura in multo
tpe pauciora vero in pauco tpe oriri exiſtimo: aut dies nocteſq; omnes
pares eſſe debere. MAG bene qdē qm̃ nec ſignorū eſſitas nec motus
irregularitas: ſed diſformitas ſiue aſceſus & deſcenſus in eſſitas diuerſi
tatē hāc cauſat. Vnde in ſup̃ioribus dictū eſt qdā directē qdam vero aſ
cendere oblique. Ea autē q̃ directē aſcēdunt in ortu ſuo minus temporis
habebunt. Cancer q̃ppe ubi ori⁹ horis. 2. & quarta pte occidit hora. 1. & ſignorū
deunce. Leo ꝑo ortū horis. 2. & tertia pte: & occidit hora. 1. & ſemis & ſe ortus &
xta. Virgo ori⁹ horis. 2. ſemis & ſexta pte occidit hora. 1. & tertia parte. occaſus
Libra ori⁹ horis. 2. & ſemis & ſexta pte: occidit hora. 1. & tertia pte. Scor
pio ori⁹ horis. 2. & tertia pte. occidit hora. 1. & ſemis & ſexta pte. Sagit
tari⁹ ori⁹ horis. 2. & 10. pte: occidit hora. 1. & deunce. Signa oppoſita
oppoſito mō oriunt & occidūt. Vñ quantū tpus eſt ort⁹ Cancrī / tñ eſt
occaſus Capricornī ſigni oppoſiti. & occaſus Cancrī ondit ortū Capri
cornī. ita in reliquis p̃ſormiter. Ex quo facile cōcludit in maxima die
oīa ſigna directē aſcēdētia: & in nocte eiꝰ ſdē (q̃ neceſſario eſt minima)
om̃ia obliq̃ aſcēdētia oriūt. p̃ oppoſitū de die mīma & ei⁹ nocte (q̃ ma
xima eſt) oportet intelligere. In utroq; autē eq̃noctio tria directē & tria
obliq̃ aſcēdētia oriunt tā in die q̃ in nocte. Sed h' lucidi⁹ demonſtratōe
oculari iu ſphero corp̃e aut Aſtrolabio poſſunt videri: diuerſe in di
uerſis climatibus. Nunc calamus ad cōlū ſeptimum ſeſtinat.

De cōelo ſeptimo quod Saturni eſt. Ca. xxviij. DIS:

Eli ſeptimi diſpoſitōē & motū deſcribas: MA. Cōlū ſeptimū
(cū ſit figurē ſphericē) ſup̃ficie ſua cōuexa / ſup̃ficie cōcauæ oc
tauē ſphere cōiungit. & in orbes tres ab inuicē diuiſos & cōtiguos p̃ſit.
In quorū medio orbis q̃rtus & pu⁹: cui Planetę corp⁹ in fixū ē collocaē.
& eſt epicyclus. Orbis ſup̃ior celi ſeptimi: ſm̃ ſup̃ficie cōuexā mūdo cō
cētricus eſt: ſm̃ cōuexā aut ecētric⁹ eſt. Inferior aut ecōuerſo / ſm̃ ſup̃ficie
cōcauā cōcētric⁹ eſt ſm̃ cōuexā ꝑo ecētric⁹ oſpiciē. Et hi duo orbes / Au
gē Saturni deferētes / noīant: eo q̃ ad motū eorū Aux ſaturni variē. In gē ſaturni
ter hos terti⁹ orbis includit q̃ ſm̃ utrāq; ſup̃ficie ecētric⁹ eſt. & deferēs deferēs ſa
Saturnū appellari ſolet: q̃a in ip̃o orbis pu⁹ (cui Saturni corp⁹ in fixū turnū
eſt) deferē Horū orbū figuratō; i hac ſubiecta poteris videre deſcriptōe

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

Septentrio vel Aquilo.

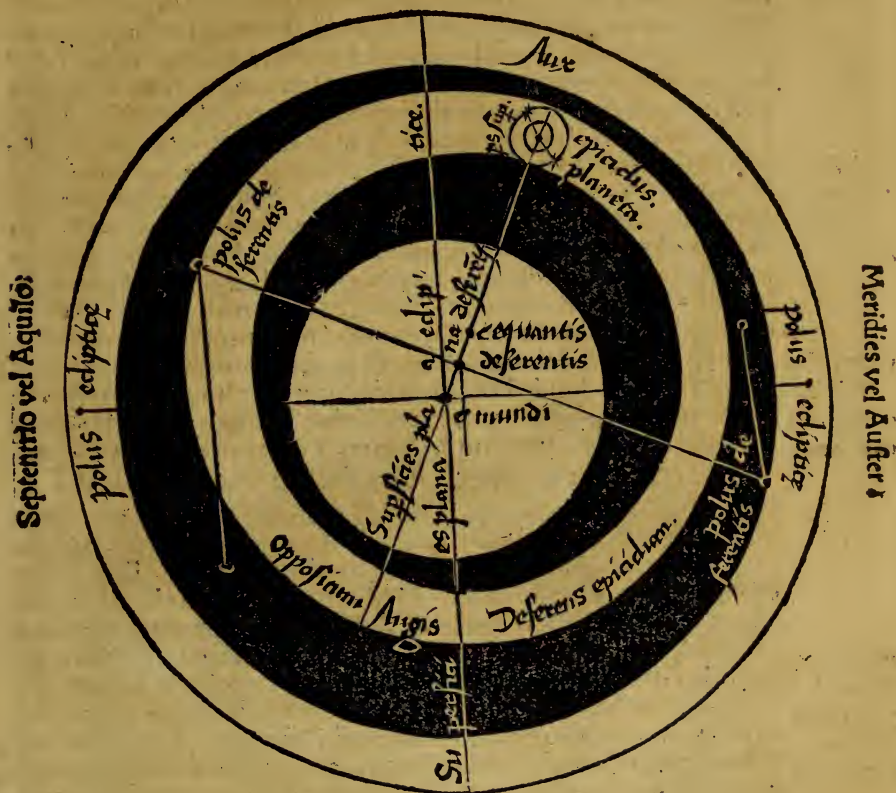

Meridies vel Auster.

Nunc motus eorundē describam⁹. Hoc cœlū totū in die naturali ab ori-
 ente p occidentē: rursusq; ad orientē raptu primi mobilis fertur: s; quo
 motus or ad orbēs pīculares quos pīnet nō ēq;liter mouet. Orbēs em̄ sup̄ior &
 biū deferē inferior (quos Augē Saturni deferentes appellauim⁹) sup̄ axe & polis
 rīūaugem eclipticę octauę spherę ad morū eiusdē pportionaliter mouent in du-
 Saturni cētis sc; annis uno gradu & .28. minutis fere. Ita ut semp pars strictior
 superioris sit sup̄ latiorē inferioris/ne corporę penetratio aut vacui ad-
 motus or mittat positio. Orbis vero medius (qui deferens Saturni est) super axe
 bis deferē pprio axem zodiaci siue eclipticę secante/s; in successione signorū moue-
 tis Satur- tur duob⁹ minutis fere q̄ridie. Et poli eius a polis zodiaci distant/distan-
 num, tia tamen inēquali. axis em̄ huius orbis axē zodiaci nō in medio seu cen-
 tro secat: ppter ecētricitatē: un̄ etiā sup̄ficies deferētis a sup̄ficie eclipticę

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIE

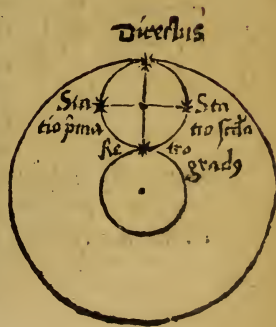
Inæqualiter diuidit: ita ut portio maior/ in qua semp est aux/ versus aq
lonē: minor autē in qua semp est oppositū augis/ & lūs austru relinqtur.
Sile fit in Ioue & Marte. Ex q̄ claret Axē / polos & centrū huius orbis/
circa axem polos & centrū orbiū augem deferentiū siue eclipticę circū

ferētijs quorū circularū suplicies eclipticę equedistātes describere. & hoc ppter motū orbiū deferentiū: quē & rute octauę spe
re habent. ut hęc præeffigiata admonet descriptio. Epiciclus
vero duplici mouetur motū: in lōgitudinem sc̄z & latitudinē
DIS. Qualiter in longitudinē MAG. Sup centrū suū/
corpus Planetę sibi infixum in parte superiori secundū succel
sionem: in parte vero inferiore contra successionem signorū
portans. Ob id planeta in parte superiori directus/ in parte & o
inferiori retrogradus dicitur. In ascensu vero vel descensu/ sta
tionariū appellatur. non quia stet / sed nobis stare videtur:
cum tunc non antrosum vel retrorsum/ sed vel deorsum aut

n. in

motus epi
cicli in lō
gitudinē.

furfum pcedat quēadmodum fagittam furfum æmiſſam quali ſtante in
in aere dicimus cū directe aſcendit aut deſcendit. Et hoc in omnib⁹ epi-
ciclium habētib⁹ conſiderat. In luna vero ppter velocē motum nō ad-
uertitur: ipſa tamē in ſuperiore parte epicicli tarda curſu/ in inferiori ꝑ
velox curſu dicit. Centrū vero epicicli nō ſuper cētro deferētis mouet/
ſed ſup quodā puncto in linea augis/ tantū a cētro deferētis diſtante/
quantū hoc centrū a cētro mundi elongat. Et hīc pūctus centrū æquan-
tis eſt. Et circulus ſup eo ad quātitatē deferētis in eadē ſupficie deſcript⁹
ſiue imaginatus: æquans hominatur: eo q̄ motum centrī epicicli regula-
re & equare habeat. Ipſum quoq; in pcedēti reperies deſcriptiōe. DIS.

Ne nomīnū me fallat obſcuritas: quid ſit Aux & linea augis oſtende.
MAG. Aux planete: punctus eſt deferētis/ maxime a cētro terre di-
ſtans. punctus vero maxime cētro terre ppinquus/oppoſitū Augis. Linea vero per hos punctos & centrum terre tranſiens/ linea augis a no-
ſtris aſtologis appellatur. Horꝝ autē ſingulorū deſcriptiones poſt cœ-
lorum explanatiōē ſubiungemus. Nunc quod cœpimus pſequamur.

DIS. Qualiter mouetur epiciclus in latitudinem? MAG. Epicicli mot⁹ epi-
in latitudinem mouetur reſpectu Augis verē: ſuper axe ſuo centrū ei⁹
& longitudines medias tranſeunte. Et hīc axis dum centrum extra nō
dos capitis & caude/ id eſt interſectionis ſuperficierum deferētis & eclip-
ticę fuerit: ſuperficiei eclipticę æque diſtabit. Saturnus (qui & Phenon)
in triginta ānis totū percurrit zodiacum: & continet terrā. 21. vicibus.

De cœlo ſexto quod eſt Iouis. Ca. xxix. MAG

Extū quod ſequit cœlū Iouis eſt: eo q̄ pter Iouis ſtellā nullā ali-
am in ſe habeat. Eſt aut a cœlo Saturni contiguū: ita ſc̄z ut ſup ſu-
cies ei⁹ cōuexa/ concauā cœli Saturni cōtingat. DIS. Eſt ne
etiam in plures orbes diſtinctū MAG. Eſt. & quēadmodū cœlū Satur-
ni: quo ad figuratiōē & ecētricitatē. Totū autē quōtidie motū primi mo-
bilis ab oriente p occidentē ruſuſq; in orientē rapitur. Orbes ꝑo augē
deferētes (ut orbes Saturni) inducentis annis uno gradu & 28. minu-
tis ſere ad motū octauę ſphere mouent. nec in figuratiōe aut motu epicic-
li in hoc & pcedenti cœli diuerſitas nota. Deferens ꝑo Iouis ſuper axe
& polis ppijs (ſicut dictū eſt de Saturno) circumducit. Eſt tamē mot⁹
huius motu Saturni velocior. Mouetur nāq; Iupiter (qui & Pheton)
quōtidie. 5. minutis ſere. Et ſic zodiacū in annis ſerme duodecim per-
currit. Continet aut Iupiter terrā. 25. vicibus.

De cœlo quinto quod eſt Martis. Ca. xxx. MAG.

Oelū qntū in deſcēſu: Martis eſt (nā in ipſo ſolus Mars rotatur)
cœlo ſexto cōtiguū eſt: & ſub eo locat: quēadmodū ſextū ſub ſep-
timo. in totidēq; orbes diuidit & mouet: & eiſdē motibus qbus.
cœlū Saturni aut Iouis. Siſiter & orbes ei⁹: deferēte dempro: qui ſiſit ſu-
ferentis per axe pprio & polis ppijs (ut deferēs Saturni aut Iouis) reuoluitur
velocius tamē Mouet. em quōtidie. 30. minutis ſere. totūq; zodiacum in

Aux
Oppoſitū
augis.
Linea au-
gis.

mo⁹ us Sa-
turni.
quantitas
ei⁹ ſdem.

mot⁹ epi-
cicli in la-
titudinē.

mot⁹ defe-
rentis Io-
uis.

motus or-
biū deferē-
tiū augem
Iouis.
motus Io-
uis.
quantitas
ei⁹ ſdem.

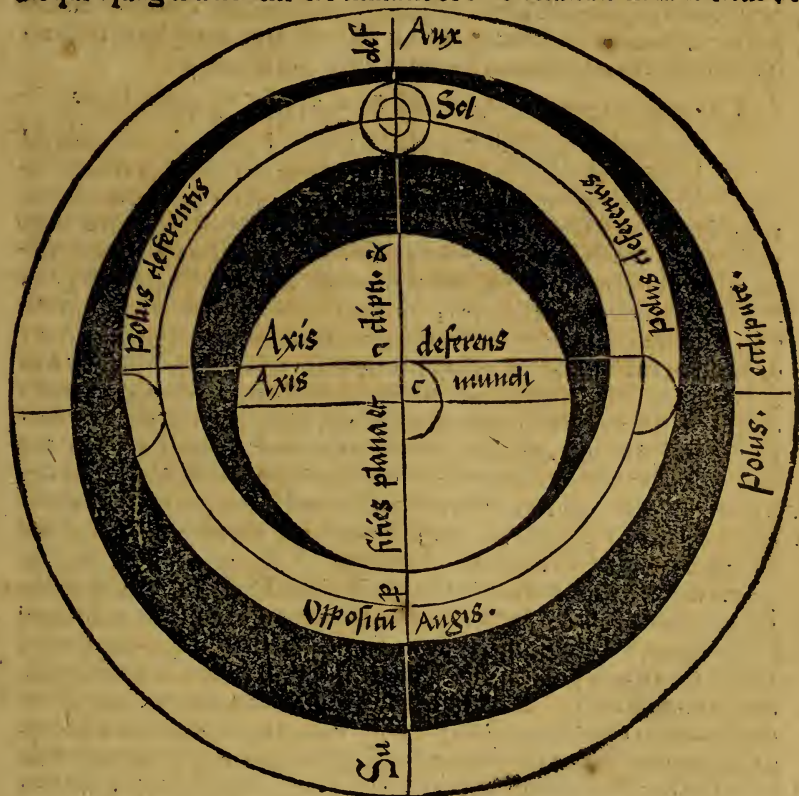
motus de
cœlū Saturni
ferentis per
axe pprio &
Martem.

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIE

quantitas duobus ferme annis percurrit. Mars (qui & ἄρης quem & Pyroin no mot^{us} mar
iusdem, mināt) cōtinet terrā semel & dimidiam & octauam eius partem. tis.

De cœlo quarto quod Solis est. Ca. xxxi. DIS.

Oelū quartū q̄liter est dispositū. MAG. Cœlū quartū q̄ solis
est (qm̄ in eo Sol mouet) in superficie cōcaua cœli Martis conti
netur: & in tres orbes particulares diuiditur: duos scilicet auge
deferentes: & ipsum deferentem Solare corpus. Equantem aut epiciclum
non habet. DIS. Quomodo hoc cœlum mouetur? MAG. Quē
admodum superiores motu raptus ab orientē per occidentē redeūdo in
orientem in 24. horis ad motum primi mobilis. Orbes vero augem de
ferentes eisdem mouentur moribus quibus & orbes/anges Saturni Io
uis & Martis deferentes. Deferens autem Solis super polis & axe pprijs motus de
secundum successionē signorum ab occidente sc̄z versus orientem quoti ferētis So
die quinquaginta nouem fere minutis & octo secundis circumfertur. lem.

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

Annus. Et ita Sol totum zodiacū in .365. diebus & .6. horis ferme peragrat: nō bisq; annū complet. Sex autē hōrē quater collectę diē integre constituunt: quī cū sua nocte .24. horis cōstat. quē necesse est intercalari excurso quadriennio: qđ bisextū vocant. ne temporū ordo turbeē. ut ait diuus Augustin⁹ de trinitate libro quarto. c.4. verū de q̄titate anni solaris p̄cisa nōdū omēs cōcordant / sed de hoc alias. hui⁹ autē motus axis p̄ centrum deferentis transit. & axi eclipticę quę est axis augē deferentiū æq̄ distat. hinc poli eius a poli eclipticę tantū distant q̄ntū centę deferētis dēst a centro mūdi siue eclipticę. necesse est igit̄ ut poli axis & centę deferentis circa axim / polos / & centę eclipticę circūferentias puorū circūlorū describant: quorū semidyamiter est ad ecēcricitatis quantitatē. hui⁹ theoricā mox subiūgamus. Aux vero Solis a superficie eclipticę nunq; declinat sed semp̄ directe in ea voluit. In alijs autē omib; aux nōnūq; a superficie / s;us austrę aut septētrionē declinādo mouet. Ob qđ ceteri planetę omēs qnq; meridiōales aut septētrionales dicunt. Continet autem Sol terrā ceteris sexies & sexagies. huic silit̄ & lunę tanq; syderibus notioribus diuerſitas gentium innumera vocabula lociauit.

De cœlo tertio quod est Veneris. Ca. xxij. DIS:

Ercij cœli dispositiōem in mediū feras. **MAG.** Tertiū cœlū qđ Veneris est: nā in ea sola Venus rotatur: in superficie cōcaua cœli Solaris cōtineē. In sup̄ & in orbes p̄ticulares (quęadmodū Saturni: Iouis aut Martis cœlū) p̄t̄itur. Circūferē autē hoc cœlū totū (ut p̄dictū) in .24. horis semel ab oriente p̄ occidentē in orientē redeundo per primū mobilis motum. Sed orbes eius augē deferentes sup̄ axe & poli zodiaci ad motū octauę sphere circūducunt: uti in alijs supra vīsum est. Orbis vero epiciclū hui⁹ deferēs duplici mouet̄ motu. uno qđ ab occidente / s;us orientē: qui est in longitudinē sup̄ centro æquantis. Eodem autē tempore unā cōplent reuolutiōem centrū epicicli / veneris & Solis deferens. Alio vero motu mouet̄ in latitudinē declinādo sc; ab ecliptica. & medietas in qua epiciclus est / semp̄ versus Aquilonē. reliqua autē versus austrę relinquit̄. Aux tñ deferentis qnq; ad Austrū / qnq; ad Aquilonem declinat. Hic motus fit sup̄ poli p̄prijs qui sunt in intersectiōnibus deferentis & æquantis. Hic motus deuiationis dici solet: & est minutorū decem: in Mercurio autē minorū 45. cū centę epicicli est in auge vel opposito deferentis. Nā in intersectiōnib; dictis est nulla: in locis aut̄ intermedijs crescit & decreſcit. Verū nec hic motus / nec is quē inclinationis vel declinatiōis dicunt sensibilē motui longitudinis errorem faciūt. ut colligit̄ libro. 13. Almagesti. Quapropter polos sup̄ quib; primus deferentis motus fit a poli zodiaci recedere: rursusq; ad eos stus, dem accedere necesse est. Ob id nōnullis vīsum est / unū aliū orbē prædictos omnes includentē & mundo cōcentricū ponere: ad cuius trepidationis motum hę deuiationes deferētis fierent. **DIS.** Epicicli x̄o qualis est motus? **MAG.** Epiciclus Veneris (sicut & dictū) in longitu

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

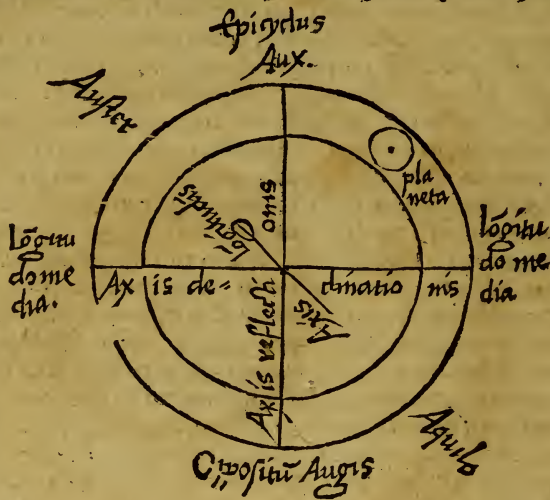
dinem mouetur scđm successionem signorum: & in decem & nouē men-
 sibus solaribus fere semel reuoluitur. In latitudinem vero mouetur mo-
 tu duplici. uno quidem: ut epicicli dictorum: quo una epicicli medietas
 versus austrū: reliqua vero versus Aquilonem a deferēte declinet. **motus in**
 hic motus inclinationis siue declinationis dicitur: quia dyamiter augis ve-
 re & oppositi epicicli a superficie deferentis declinat: & eam secat. Hęc de-
 clinatio maxima est circa nodos: ubi deferens & æquans se interfecāt: &
 nulla in auge vel opposito æquantis. Vnde centro epicicli ab auge æq-
 nantis recedente usq; ad oppositum eius: aux epicicli versus aquilonē decli-
 nare incipit: & oppositū augis epicicli versus meridiem. Rursum centro
 epicicli ab opposito augis æquantis recedente: aux epicicli versus meri-
 diem: & oppositū eius versus austrū declinare incipit: donec centū epicic-
 cli ad auge æquantis venerit. oppositū sit in Mercurio. Ex his patet: cū
 deuiatio deferentis est maxima/epicicli declinatio est nulla: & e contra
 auge: & oppositū transeunte reflectitur. ita ut pars epicicli dextra ver-
 sus austrum/sinistra autem versus aquilonē a superficie deferentis mo-
 ueatur. Dexteram dico quę post auge epicicli est scđm signorū successi-
 onem. Reflectio hęc nulla est centro epicicli existente circa dictos interse-
 ctionis nodos deferentis & æquantis. ipso vero recedente ab ea interse-
 ctione quę caput dicitur versus auge: pars sinistra siue orientalis in ve-
 nere ad aquilonem: in Mercurio ad austrum reflectitur, recedente autē
 centro epicicli a cauda versus oppositum augis æquantis dicta medietas
 in venere ad austrū: & in Mercurio ad aquilonem reflectitur. **DIS.**
 Ex dictis colligo quadruplicem epicicli motum. primus: quo mouetur **motus epi-**
 in longitudinem ab occidente versus orientem portans in parte superi-
 ore Planetam directe ab occidente ad orientem scđm signorum successio-
 nem scđ de Ariete in taurum: de tauro in gemini & sic de alijs. In inferio-
 re autem parte retrograde ipm planetam ab oriente versus occidentem. **cicli qua-**
 tra successionem signorum deferens. Secundus: quo ad deuiationem dese-
 rentis in latitudinem nunc ab ecliptica/nunc ad eam declinat. Tertius: **druplex**
 quo per se a superficie plana deferentis planetam versus eclipticam/aut
 ad eam inclinat. Quartus quo pars orientalis nunc ad austrum/nūc **Primus**
 aquilonem reflectitur. **MAG.** Hic epilogus te & diligenter auscultas-
 se & non parum in theorematibus astronomiæ profecisse iudicat. Lu-
 cide equidem epicicli motum non omnibus intelligibilem explanasti.
 Axes dictorum motuum enūmera. **DIS.** Axis primi motu s/polos **Secundus**
 suos versus austrum & aquilonem protendit & axi eclipticę quandoq; **Tertius**
 æque distabit: tunc scilicet cum declinatio est nulla: cū vero declinat epi-
 cicli ab ecliptica/hic axis in una parte ab axi eclipticę eleuatur & in al-
 tera ad eam descendit. Motus deuiationis proprium axem non habet:
 quia sit ad deuiationem deferentis. Axis autem inclinationis siue decli-
 nationis axim motus longitudinis orthogonaliter secat: & longitudi-
 nes medias epicicli transit. Ideo poli eius orientem & occidentem ver-

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

fus pceditur. & semp dū centz epicicli extra intersectiōes æquantis & deferētis fuerit hic axis supficiiei eclipticę qđ distabit. Axis vero reflexi onis orthogonaliter p intersectiōem duorū dictorū axiū trāsit. & polos suos versus augē & oppositum augis epicicli p tendit. Patet itaq; quomodo hi tres axes in centro se intersectant: quēadmodū tres lineę per longum latū & pfundum corporis transeuntes: p quas differētiās positio nis designamus. Apparet etiā axem reflexionis sup axi declinatōis incli nari: & axē declinatōis sup axi reflectiōis reflecti. In sup & hos ambos si in epiciclo fixę essent: sup axē lōgitudinis circulariter rotari. Verūtū quadrupartitus hic epicicli motus tantū in venere & mercurio reperit: nā in Saturno Ioue & Marte epiciclus duas tm modo habet: latitudinē unā qđ per ecentricū ab ecliptica distat: alterā qua superficies plana epicic li a superficie plana deferētis qñq; declinat. In Luna autē dūtaxat latitu do prima qđ est per deferentē inueniē, nā superficies plana epicicli ipi⁹ a

deferente nūq; declinat. Et ad saluādos hmōi mot⁹/qdā par uos circlos epi ciclum includē tes imaginan tur ad quorum mot⁹ hę varie tates cōtingūt.

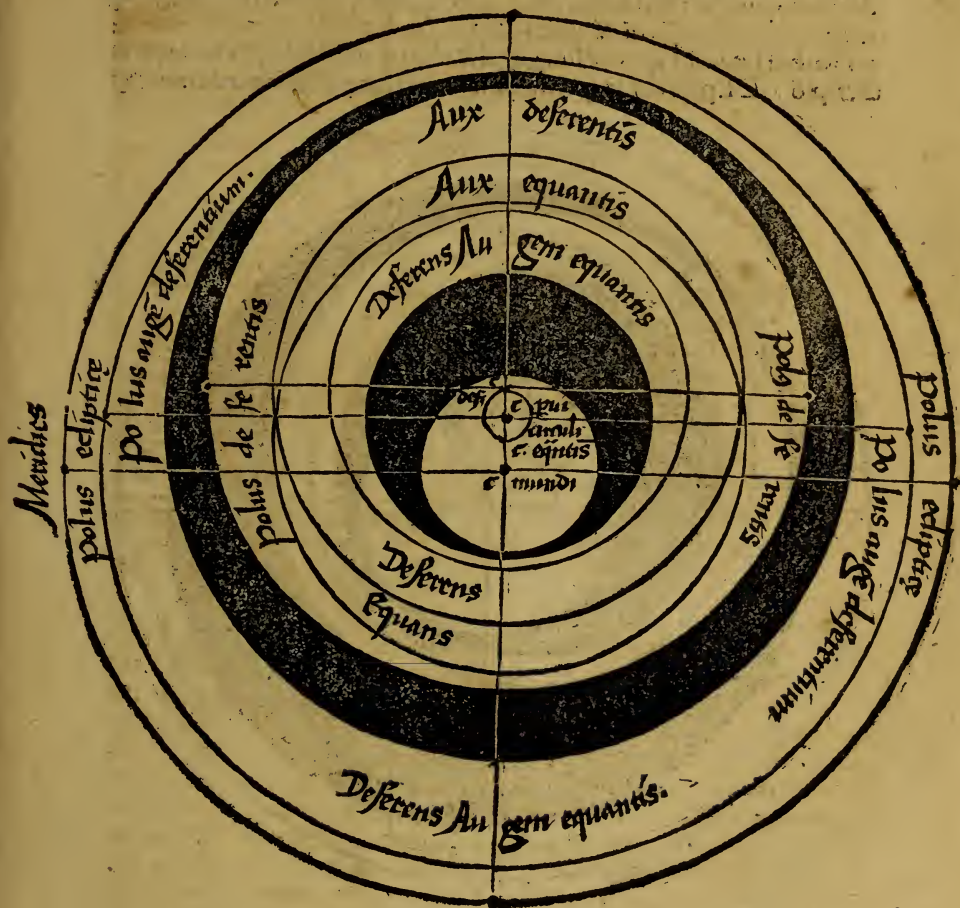
motus ve neris φωσφορος) omnia zodia ci signa fere ad motum solis p currit. Et ē una de .37. partibus terrę.

De cœlo secundo quod est Mercurij. Capi. xxxiij. MAG. Vod subest cœlū scđm Mercurij est: in superficie cœua cœli ter tij cōtineē: & in orbes quicq; & epiciclū partiē: habet em duos or bes inæq;lis spissitudis: quorū superficies uexa supmi: & cœua infimi mūdo cōcētricę sunt: supficiēs pō cœua supmi/ & uexa infimi mundo sunt ecētricę: sibi ipis tm cōcētricę & harū centz: qđ etiā centz parui circu li noiāmus: a cētro eq̄antis tm/ qñcū centz æquātis a cētro mūdi distat. Et vocant hi duo orbes augē æquantis deferentes. Mouent autē sup po lis zodiaci ad motū octauę sphere. Inter hos extremos sunt alię duo or bes similiter inæqualis spissitudinis: quorū superficies uexa superioris & cōcœua inferioris idē centz cū cētro pprio pdictorū orbium habet: id ē centz pui circuli. S; supficiēs cœua superioris & uexa inferioris idē cen trū hñt cū orbe gnto inter ipos incluso: qđ deferēs mercurij dicūt. hi duo

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

orbes (qs ad diam dictorū nigros fieri volum⁹) vocāt augē ecētrici de
ferētes. & mouēt sup cētro pui circuli tra succēssionē signorū sup axe: qm
q axe zodiaci eqdistāti & cētrū pui circuli trāseūtē eadē velocitate / q̄ līnea
mediū mot⁹ sol s̄m succēssionē signorū voluit. horū orbū motu fit aut
cētrū ecētrici siue deferētis epicyclū / circūferentiā q̄ndā pui circuli descri
bat: & h̄ circūferentiā p cētrū eq̄ntis ibi: & cētrū ppriū extremorū orbū
includit: q̄ & p suo utit. Orbis aut epicyclū deferēs mouēt su p cētrū eq̄n
tis ī lōgitudinē s̄m succēssionē signorū eadē velocitate cū līnea mediū mo
tus solis: ut de venere dictū est. In latitudinem verō mouēt quemadmo
dum veneris deferens: hoc dempto / q̄ medietas eius in qua epicyclus est
semper versus austrum ab ecliptica declinat: cuius oppositum in vene

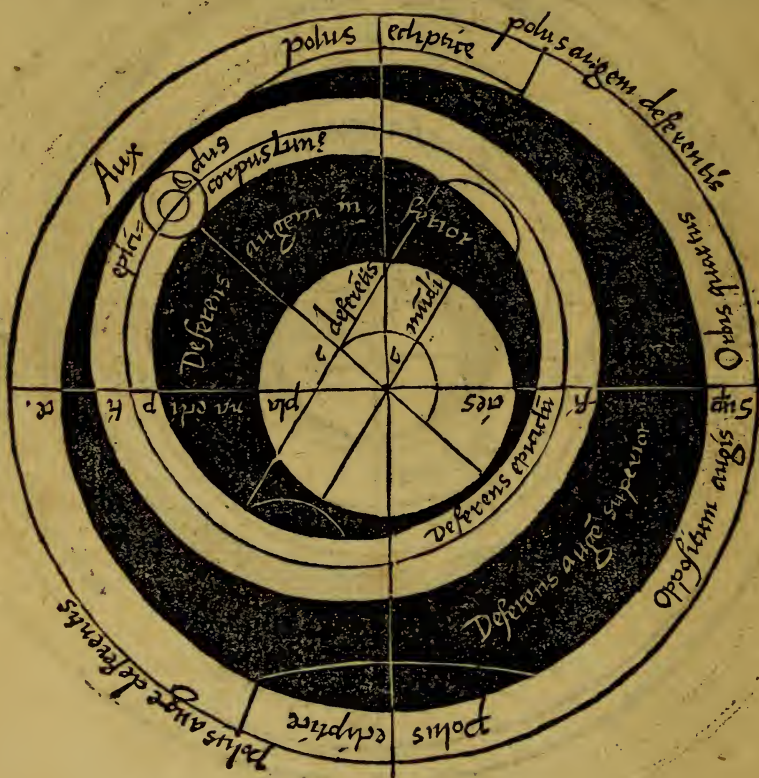

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

reperiſ. DIS.epicidus ei⁹ quō mouet⁹ MAG.ut epicid⁹ uenerit
 In q̄tuor tñ menſib⁹ Solaribus fere unā reuolutōz in lōgitudinē ſuper
 centro ſuo p̄ficir. Quedā alia latent in motib⁹ Mercurij/q̄ hic relatū iri
 mot⁹ mer locus nō eſt. Planeta ꝑo Mercuri⁹ oīa ſigna zodiaci fere ad motū ſolis
 curij. pagrat. Eſt aut Mercuri⁹ (q̄ & Scilbō) una pars de. 32. mille p̄tib⁹ terræ

De cœlo primo quod eſt lunę. Ca. xxxiiij. DIS

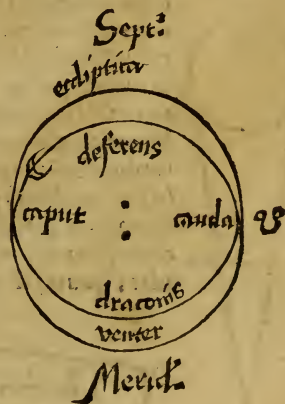
Eſtat ut cœli primū q̄admodū ceterorū figuratōz & motū oſtē
 das. MAG Cœlū primū q̄ lunę eſt (eo q̄ p̄ter lunā in ipſo nul
 la ſtella ſit) totū in ſup̄ficie cœli ſecūdi cōcaua x̄inet. & in orbes
 4. & epicidū diuidit. hēt nāq̄ in primis tres orbes ſicut ſol in figuratiōe
 diſpoſitos. ultra hos hēt unū orbē m̄do ꝑcetricū/p̄dictos tres ambiētē q̄
 deferēs caput dracōis dicit. inſup & epicid⁹ hēt ꝑfūdirati mediꝝ primorū
 triū orbū īmerſū: i q̄ corp⁹ lunę figit⁹ & mouet. ut h⁹ ſubiecta manifeſtat
 deſcriptō DI. ꝑſpicua atq̄ clara eſt h⁹ orbū lunę diſtinctio. nūc mot⁹ ip

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

forꝝ pandas. MAG. Orbes duo augē eccentrici deferentes mouentur motus or
sup centro mundi & axe pprio/axem zodiaci in centro mudi intersecan
te/cui⁹ poli a polis zodiaci qnq; gradibus inuariabiliter declinant. Est
autē is motus ptra successione signorꝝ /ultra motū diurnū in die natura
li gradib⁹ .xi. & minutis .xij. fere. Orbis vero epicyclū deferēs mouetur
sꝑm successione signorꝝ singulariter sup centro mundi: ita ut tali motu
centrꝝ epicycli gradibus .xij. & .xi. minutis fere quotidie moueat. Axis
autē huius motus p suū ppriū centrꝝ scꝝ deferētis trāsiens/axi augē de
ferentiū equedistater mouet. sic centrꝝ & poli eius circa centrꝝ & polos
augē deferentiū circūferētiās describunt cōtra successione signorꝝ. et po
li eius a polis augē deferentiū describūt sꝑm eccentricitatis q̄titatē. Aux
vero hui⁹ orbis non semp est sub ecliptica: sed aut versus austrꝝ aut aq
lonē declinat: quēadmodū in alijs dictū est. Nec superficies deferētis ab
ecliptica sup dyametro mundi semp equaliter secat. Orbis vero quart⁹
hos tres ambiens mouet sup axe zodiaci circa centrꝝ mudi cōtra succes
sione signorꝝ omni die naturali tribus minutis fere: secū tali motu totū
cœlum lunę ex dictis tribus orbibus cōstitutū quos ambit: circūducēs
Illo mōu fit ut poli augē deferentiū circa polos eclipticę circūferentias
describant. Epicyclus vero lunę mouet circa centrꝝ suū corpus lunare si mot⁹ epi
bi infixū in superiore pte cōtra successione. In inferiori ꝑo sꝑm successione cidi lunę
signorꝝ deferens: nonnulli ꝑo Sapientū ultra hoc corpus lunare circa cē
trum ppriū moueri dixerunt. Et ex eo motu maculā in luna apparentē
nunc sursum nūc deorsum apparere arbitrant. DIS. Lucide qd vole
bā disserrasti. omia egdē in ꝑmissa orbiū d̄scriptiōe oculis subiiciuntur
Restat tñ ut quid per caput caudāue draconis accipiendum sit edicas.

MAG. Deferens epicyclū lunę / ab ecliptica declinans ipam eclipticā Caput &
in duas intersecat ptes. Duæ itaq; fiunt intersectiones: quarꝝ una caput/ cauda dra
altera vero cauda draconis appellatur: eo q̄ istac intersectione quasi dra
conis figura eleuatis scꝝ cauda & capite ventre depresso videatur. ut hec
ostendit cōfiguratio. DIS. Plane. Sed cum similes
sint intersectiones utręq; q̄ caput potius quā cauda
appellāda sit pspiciū non est. MAG. intersectionū
ista in qua cum centrꝝ epicycli fuerit ꝑsus aglonē ire
incipit caput: opposita veros/cauda appellāda est Mo
uentur autem virtute orbis exterioris in cœlo lunę
ultra motum diurnum versus occidentem trib⁹ mi
nutis fere. ut dictum est. & ita totum zodiacum in .2.
annis fere perambulant. Luna vero zodiacum in .28
diebus pene totum percurrit. Et cōtiner luna unam
de trib⁹ partibus terrę Quidā tñ planetas nō aduer
sum mundū moueri sed celeritate mundi quā sequi
non poterunt p̄teriri inaniter contendunt. Dictos
orbes omnes motibus suis symphonias causare dul
cissimas; Ambrosius in hexaeteron libro .2. ca. ij. &

motus lu
e q̄titas
usdem

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

opinio de
concentu
mundi

Aristoteles in li. de cœlo & mdo negat. ga non audimus. Aliorū autem **A. Aristoteles**
plūmi nō mō concentū orbū astruunt / sed ex proportiōib⁹ ipsoꝝ oēm
musicę vsm venant. Vnde inter Firmamentū & Saturnū tria semitonía
inter Saturnū & Iouē semitoníū: inter Iouē & Martē semitoníum: inter
Martē & Solē tonum: inter Solē & Venerē tria semitonía: inter Venerē
& Mercuriū semitoníū: inter Mercuriū & Lunā semitoníū: & a luna ad
orbē terrę tonū cōstituunt sic a terra ad Firmamentū septē tonos colli
gunt: qui est vniuersitatis numerus. Sic & hoīem q̄ est microcosmus q̄
tuor elemēta cū trib⁹ anīmę vīribus p̄ficiunt. Et pro cōfirmatōe sup̄ po
sitōis q̄ntū ad cōcentū: Dñm in testē adducunt dicentē ad Iob. Cōcentū
cœli dormire quis faciet? Quod autē nobis nō audī: eo esse aiunt: q̄
extra aerē nostrę fiat. sed fortasse sonus p̄ter aerē nō fit: aerē autē elemē
tarē aut aliū inter orbēs celestes esse / philisica ratio nō admittit: nisi de eo
dicatur sicut de aquis supercœlestibus. ut supra vīsum est.

De macula Lunę & eius illuminatione. Capitulum. 35. DIS.

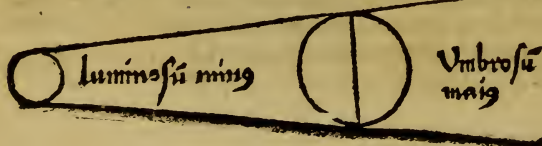
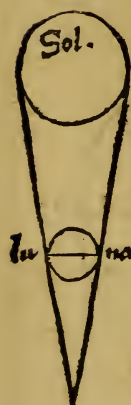
Vnari corpi inesse maculā paulo añ cōmemorabas: hanc uñ cō
traxerit: aut quare nunc lumīe augeatur / nunc deficiat ædico.

MAG. Quod in supioribus de stellā natura differuimus /
nō modo de stellis fixis / veretā de oībus planetis (Sole dempro: qui
per se est lucidus) intelligendū est. Corpus itaq; lunare cū inæqualis sic
densitatis & raritatis / solares radī in ipso inæqualiter incorporant. Ea
propter partes densiores / lucidiores: rariores vero obscuriores fieri ne
cesse est. DIS. Obscuriores itaq; partes per maculam lunę intelligis?

MAG. Scite. Quod autē de augmento & defectu luminis lunę quæ
rebas: ex accessu & recessu a Sole accidit. unde cū in eodē gradu Soli cō
iuncta fuerit / medietas eius superior versus Solē respiciens illuminatur
nobis p̄o mīe apparet. cū autē a sole recedere incipit: sp̄ magis ac magis
in p̄tibus a nobis visibilib⁹ illuminat: do nec ad gradū solis oppositū p̄
ueniat: tūc em̄ plena luie & tota a nobis illūinata videt (nisi eclipteē) a q̄

rursus recedēs in luie quo ad aspectū nostrę minuit do
nec eidē rursus diūgat. s̄m hoc diuersa sortit̄ noīa Di
ciūt. n. Conoides. i. corniclaris. Dicotomos. i. dimidia.
Amphikytros. i. gibberosa. veret̄ cū corpus Sol̄ m̄
to mai⁹ sit corpe Lunę / sol lunā plus q̄ p̄ medietate il
lūinat. ut patet ex. 22 p̄iē p̄spec. Luminosū aut̄ æquale
umbroso / p̄eise medietatē ūbrofi illūinat: sicut lumino
su3 mīus ūbrofi p̄tē minorē irradiat. Rursū sit ut Luna
q̄nto Soli p̄pingor / tāto magis illuminat. Umbra q̄
causat̄ lūinolo maior opacū min⁹ illustratē dicit̄ Cono
ides. q̄ autē ab opaco maiore lūinolo / miore ipm̄ ir.

lūinosū &
umbrosū cōlū

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

radiāte/dicūt Calathoides. Eqlē aut lūiofuz sup equū opacū cū inciderit fit umbra chilyndroides. DI. Hui⁹ etiā si in pōpō ē cām addas. q̄re luna a Solis, pūctōe recedēs q̄nq; citi⁹ nōnūq; ꝑo tardia nobis appareat.

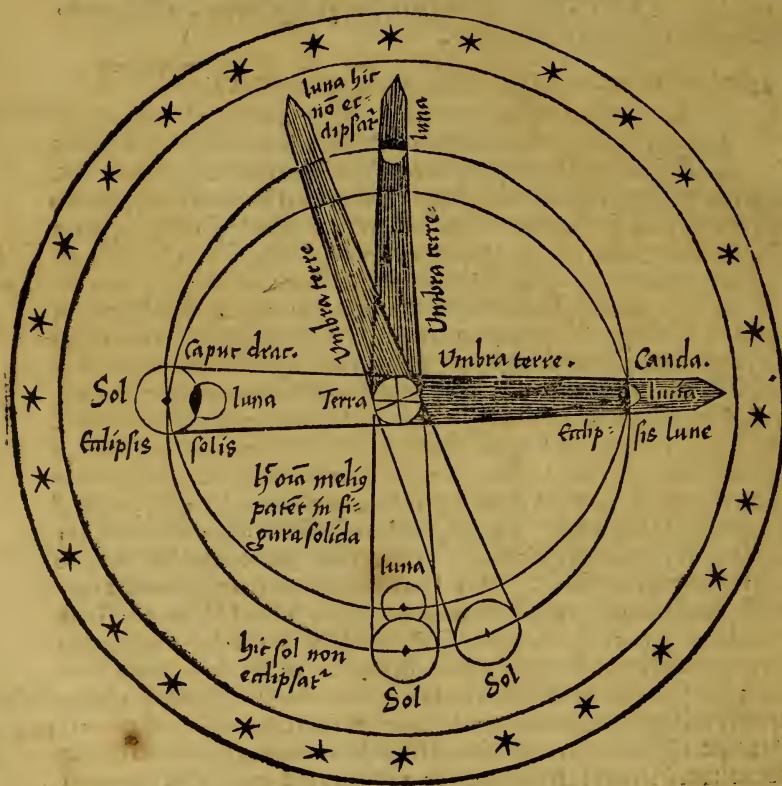
MAG Huius astroꝝ periti triplicē volunt esse cām. Primā dicūt esse obliq̄tatē zodiaci & horiḡtis. Nā si sit cōiunctō sub ecliptica in medietate/q̄ est a fine sagittarij ad finē geminorū: tūc cuꝫ sol occidendo in hori zonte fuerit/p̄les gradus erūt in círculo reuolutōis lunę a luna ad hori zontē q̄ de zodiaco a luna ad solē. Ideo in climatibus septentrionalibus citius videri poterit q̄ si in alia medietate esset. Scdā cā est latitudo Lunę ab ecliptica. si em̄ post cōiunctōem in latitudinē septentrionalē mouebit: itē citius a nobis videri poterit q̄ si in latitudinē meridionalē mouetē. Tertiā est volūtas motus lunę, cū scilicet in supiore epicicli p̄te fuerit. Cū igit̄ om̄s dictę causę cōcurrerint/ luna vetus & noua in eodē die apparebit. Si ꝑo duę tm̄ inueniant: in scdā die post cōiunctōem videbit. Si una tm̄/in tertiā die apparebit. & si oīm oppositū eueniat/in 4 die videbit. DIS. Obsecro ne graueris lunę eclipsationē/ cuius paulo ante memineras paucis dilucidare.

De Eclipsibus luminaribus. Capi. xxxvi. MAG.

eclipsis (uti in pposiro sermo de ea est) priuatōem lumīs astri si Eclipsis significat: q̄ in diuersis diuerse cōtingit. Vñ eclipsis in stellis fixis (ut sup̄ dixim⁹) pp̄ p̄sentia maioris luminis scz solaris accidit. Nōnūq; ꝑo pp̄ter diametralē corpis Solaris aut Lunaris inēpositiōnē inter visū nr̄m & astrę fixum siue etiā erraticū euenit: p̄ter hoc q̄ terra nobis sp̄ cœli medietatē occultat. In luna ꝑo (de q̄ ad p̄sens) eclipsis p̄ter diametralē terrę inēpositōem inter solē & lunā cōtingit. tunc enim umbra terrę pyramidalis/ lunę spherā transiens/ usq; ad cœlū Mercurij (ut aiunt) pertingit: & corpus lunare in sectorum aut particulariter claudens lumē solis priuat & obfuscat. Accidit aut̄ hoc cū luna in opposito solis est. & nec tunc semp. qm̄ sole semp sub ecliptica ambulāte/luna nō nunq; ꝑsus aglonem aut austrę declinat. & deferens lunę deferentē solis in duabus p̄tib⁹ oppositis (ut sup̄ visuz est) interfecat. ob id nisi ambo hęc luminaria in his intersectionibus aut p̄pe fuerint terra nō diametraliter interponit: & umbra eius corpus lunare nō includit: nec lumē Solis ip̄m p̄iici phibet. DIS. Quid causę est cū om̄i nocte terra diametraliter inter Solē & q̄sdā ex stellis fixis interponat: ob id tū huiusce modi stellę m̄ie eclipsant? MA. Causa exdictis patet. q̄a umbra terrę ad stellas fixas nō p̄tingit: & ut multis placet spherā Mercurij nō trāsit: illud autē p̄pter solis magnitudinē/orbiū sp̄litudinē eorundiq; lōgam a terra distantiā & terrę p̄uitatē cōtingit. DIS. Hanc orbiū a se inuiceꝫ & terra distantiā silētio haud transeas. MAG. Distātia a super Orbīū a facie terrę ad superficiē concauā orbis lunę (ut qdā scripserūt) est miliaria terra distātia. 107412. Distātia vero a terra ad superficiē conuexam orbis lunę & concuam Mercurij est miliariorū 208542. Ad conuexam Mercurij

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

Miliare

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIE

hec ad presens sufficiant: nec ego tam dicta verificali/ sed ab alijs posita recitauit: ceteris de eadem re opinionibus p̄termis. DIS. hec simul & iocunda sunt & miranda: ex quibus Creatoris mira & inexhausta re- lucet & sapientia & potentia. Sed ne his diutius imorati negligamus alia ad reliqua tuum veritas sermonem. & eclipsis Solaris possibilitate ostendas. MAG. Solaris eclipsis causatur propter dyametralē Lunę inter Solem & visum nostrum interpositiōe. Quod nō nisi in nouilunio potest cōtingere: nec tamē in omni. Sed cum in vlt̄ circa caudam aut caput fuerint cōiuncta: & cū precise in cauda vel capite cōiungunt̄, potest contingere eclipsis Solis uniuersalis: sed non in omni terra: ppter aspectus diuersitatē. Vñ Augustinus libro tertio de ciuitate Dei. de eclipsi Solis facta dum Dominus crucifixus est ait Quā Solis obscuritatē non ex canonico syderum cursu accidisse/ satis ostendit/ q̄ tunc erat Pascha Iudeorum. nam plena luna pasche solennitas agitur. Regularis autē Solis defectio/ non nisi in Luna sine contingit. Aliud vero quod eandē eclipsim contra naturam accidisse arguit: est quia fuit uniuersalis in tota terra.

Eclipsis
Solis:

Augusti
li. 3. c. 5.

De significatione terminorum tabularum Astro- nomicarum. Capitulum. xxxvij. MAG.

Peculationibus Astronomię quorundam terminorum in tabulis motuum occurrentium rationes annectere opere precium est ne in his demum te erroris caligo inuoluat. Sunt autem hi termini (ut rem breuius edicam) Aux: oppositum Augis: Equatio & ijs. Hi autem aliter in Sole: aliter in Luna: & aliter in reliquis accipiuntur Planetis. DIS. In primis igit̄ ipsos ut in Sole accipiuntur edicas. MA. Aux in Sole dupliciter accipi solet. In prima scilicet significatione & secunda. Aux Solis in prima significatione est punctus circūferentię eccentrici/ maxime a centro mundi remotus: qui etiam longitudo longior dicitur. Punctus vero oppositus / oppositum Augis siue longitudo prior nominatur. Linea autem per hec duo puncta & centrum mundi & centrum deferentis extensa / linea Augis vocatur. Ex his longitudinē mediā facile intelliges. Est enim pūctus inter augem & oppositū augis in deferente determinatus / per lineam a centro mundi extētem que cum Augis linea rectos angulos facit. Sed aux Solis in secunda significatione est arcus zodiaci ab ariete secundum successionē signorū usq; ad lineam augis cōputatus. Linea autē mediū motus / est linea a centro mundi ad zodiacum extēsa / lineę a centro eccentrici ad centrū Solare p̄tractę eq̄ distans. Mediū autem motus Solis est arcus zodiaci ab ariete secundū successionem signorum usq; ad hanc lineam computatus. Sed linea veri motus Solis / est linea a centro mundi per centrum corporis Solaris ad zodiacū extensa. & vsus Solis motus: est arcus zodiaci ab ariete & c. usq; ad hanc lineā supputatus. Arcus v̄o zodiaci inter has duas lineas veri scilicet & mediū motus Solis equatio dicitur. Arcus aut̄ inter lineam augis & lineam mediū motus Solis Argumentū nominat̄. & hec singula in

Aux. Sol.

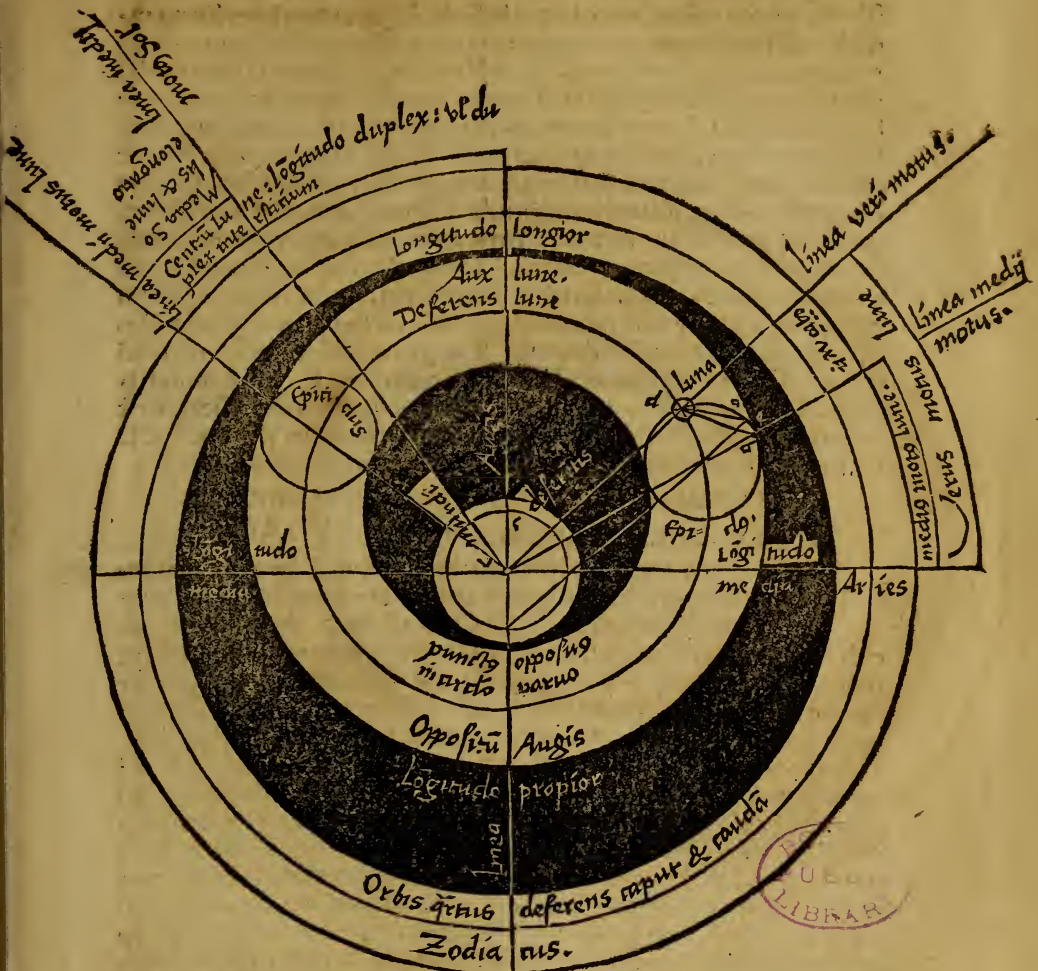
Oppositū
augis.
Linea au-
gis.

subiecta oculis videre poteris descriptione. Trāseamus ad terminos lura-
nares DIS. Transi.

Vx in hma tā in prima q̄ secunda signifiçāōn: sū'r linea augis & lōgitudines medię accipiunt quēadmodū in Sole. Epicid' ē'n lunę spēales hēt auges. DLS. q̄ sūt istę? MAG. Aux media epicicli est pñctus circūferētię epicicli quē oādīt linea a puncto diametralit opposito centro ꝑꝓetrici in circl'o paruo p centz epicicli ducta. Sd' aux epicicli vera/est pñctus erudē circūferētię: quē linea a centro mūdī p centz epicicli ducta indicat. linea autē medi' motus lunę/est linea a centro mūdī per centz epicicli ad zodiacū ptracta. Sed linea veri motus lunę /est quæ a centro mundi p centz corporis lunę ad zodiacum extenditur. Medius

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIE

Aux media epicycli est punctus a
 Aux vera epicycli est punctus b
 Argumentū mediū lune est ar-
 cus a d in epicyclo.

Argumentū verū lune est
 arcus b d in epicyclo.
 Aequatio centri / est arcus
 e inter a & b

Successio signorum / est ab arietem versus augē lune
 iterum rediens in arietem

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

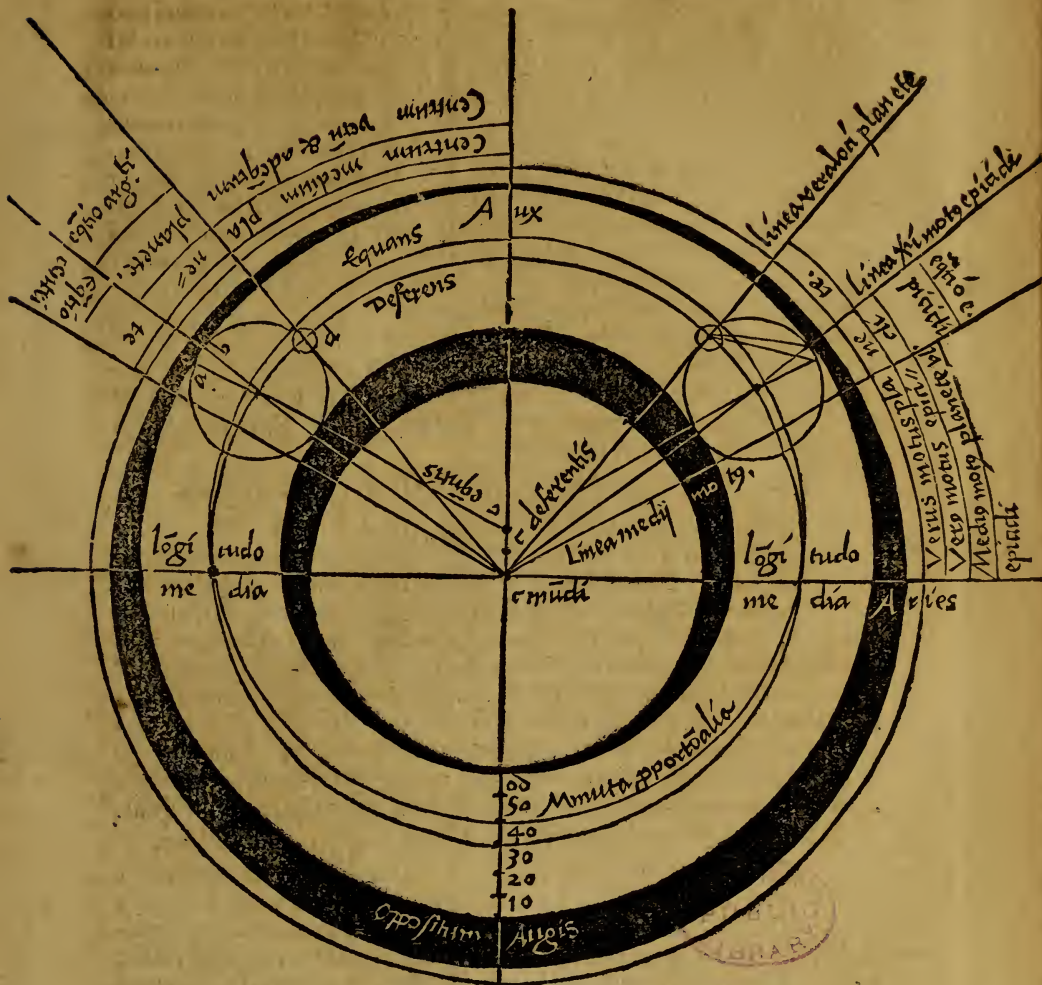
& verus: motus eius sumuntur sicut in Sole. Arcus autem inter lineas medij & veri motus interiacens æquatio argumenti lunę est, Argumentũ vero Lunę duplex est: medium scilicet & verum. Argumentũ lunę mediũ est arcus epicycli ab auge epicycli mediã secundũ motum centri corporis lunaris usq; ad idẽ centrũ lunare. Sed argumentũ lunę verũ ab auge epicycli vera usq; ad centrũ lunaris corporis calculat. Centrum autẽ lunę est distantia lineę mediũ motus lunę ab auge eccentrici secundũ successionem computata. Et hæc distantia longitudo duplex/sive duplex intersticiũ quandoq; appellatur. Arcus autem epicycli inter argumentum mediũ & verũ interiacens æquatio centri dicitur. Distantia vero lineę mediũ motus Lunę a lineã mediũ motus Solis secundũ successionẽ signorũ mediã vocat eorum elongatio. Prædicta omnia hæc prædicta ostendit configuratio. Medius autem motus capitis draconis est arcus zodiaci ab initio arietis contra successionem signorum ad lineam egredientem de centro mundi per caput. Arcus autem ab ariete ad hanc lineam secundum successionem est motus verus. similiter dicendum est de cauda. videamus reliqua. **DI.** dum in motu est calamus/auscultare magis quam inquirere licet:

De terminis tabularibus in reliquis planetis.

Capitulum. tricesimum nonum. MAG.

Vx eccentrici: oppositum augis: lineã Augis: & longitudines medię in reliquis Planetis eodem modo sumuntur. Epicyclus vero Augem habet specialem. **DIS** Quæ est ista? **MAG.** Aux epicycli mediã: est punctus epicycli per lineã a centro æquantis per centrũ epicycli ducta designatus. Sed aux epicycli vera: est punctus epicycli qui per lineam a centro mundi per centrum epicycli ductam ostendit. Linea autem mediũ motus epicycli: est lineã quæ a centro mundi ad zodiacũ præhitur. Lineę a centro æquantis per centrũ epicycli ductę æquidistans: Sed lineã veri motus epicycli: est lineã quæ a centro mundi per centrũ epicycli ad zodiacum ducit. Linea autẽ veri loci sive veri motus Planetę: est quæ a centro mundi per centrũ corporis Planetę ducit. Medius itaq; & verus motus in his ab ariete usq; ad dictas lineas eodẽ modo computantur sicut in Sole. Sed centrum mediũ Planetę est arcus zodiaci a lineã augis ad lineã mediũ motus computatus. Centrũ autẽ verũ a lineã augis ad lineã veri motus attendit. Arcus vero in lineã mediũ & veri motus epicycli interiacens. æquatio centri dicitur. sic sibi æquatio in epicyclo est arcus epicycli auge mediã & verã eiusdẽ interiacens. Argumentum autẽ planetę mediũ est arcus epicycli ab auge eius mediã sive motũ eius ad centrũ corporis Planetę numerat. Sed argumentũ verũ ab auge vera ad Planetam computatur. Arcus vero inter lineas veri loci Planetę: & veri loci epicycli interiacens / æquatio argumenti dicitur. Excessus quæ lineã a centro mundi auge longior est lineã a centro mundi in oppositũ augis diuisus in. 60. partes/minuta proportionalia dat. propiora. sic excessus dat lineã a centro mundi in auge super lineã a centro mundi in longitudinẽ mediã dat minuta proportionalia longiora. horũ exempla oĩm i subiecta descriptione apparebunt

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

Aux media epicycli/est punctus a;
 Aux vera/est punctus b
 Equatio epicycli/est arcus e
 Argumentum medium/est arcus a d
 Argumentum verum/est arcus b d.

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

DIS. Sane conspicio: sed unde moti fuere Sapientes tantā orbū po-
nere diuersitatē? MAG. Ex eo: nam viderūt Planetas diuersis rotari
motibus. Cū autē unius corpis simplicis sit tantū unus motus: illam di-
uersitatē nō nisi p̄ diuersos orbes possibile esse argumētati sunt. Et rur-
sus. q̄a signa sunt eiusdē longitudinis: & Planeta uno tempe non mouet̄
velocius q̄ alio (q̄a mot⁹ cōeli & oī mptiū eius regularis est) citius ta-
men p̄transit q̄nq; unū signū q̄ aliud. Hoc autē saluari nō potuit sine or-
biū ecētricitate. Cū em̄ Planeta in auge uel circa augē fuerit sub uno sig-
no necessario lōgiore arcū q̄ in opposito augis p̄transibit. unde & Sol
nō aq̄uis tēporib⁹ eq̄les zodiaci quartas pagrat. qd̄ patz. dies q̄bus per-
currit q̄rtas/vernale Estiuale/autūnale & hiemale nūando minus q̄q̄pe
tempis absūmit dum est in signis australib⁹ & circa oppositū augis q̄
in alijs p̄pter deferētis ecētricitatē. Et amplius vident̄ nōnunq; Planetę
stare: aliqñ versus orientē: & qñq; versus occidentē moueri. Quod sine
epiclico haud facile saluat̄. Ob has igit̄ causas æcētricos & epiciclos &
ex cōseq̄nti orbes ad horū motus necessarios posuere. Sunt tamen qui
hec omnia alia nituntur saluare via.

De partibus regionis elementaris et primo de Igne. Capitulum quadagesimum. DIS.

Am credo te oēs Astronomię theorias mihi i primis necessarias
cōplessē. MAG. Ita est. sufficiunt em̄ hec pro introductionē inci-
piētis. Cū ꝑo has plene itellexeris/altiores latioresq; i libris Pto-
lemei: Almagesti: theoricis Ioannis purbachij: Thebit: Albategni: Ge-
beri/ & alijs ue de his scribētib⁹ inuenies. nūc ordo exigit ut d̄ celestib⁹
ad ptes mēdi elemētaris d̄scēdā. in q̄ regio ignis sup̄ior occurrit. Ignis
nāq; i modū orbis celestis sub cauo orbis lune p̄tinet: & ad motū eius
circūdūciē & rapiē. Ex qua cā etiā caliditas ei⁹ augmētā. est autē talis ig-
nis substātia pura ex materia & forma sua p̄pria substāciali p̄pōita: calī-
da & sicca: clara ac subtil: ut n̄ visū nr̄m ꝑsus astra respicientē phibeat.

De Aere & eius intersticijs. Capi. xxxxi. MAG.

Icut autē ignis i modū orbis sub cōelo lune p̄tinet: ita Aer sub cō-
cauo orbis ignis locat̄: q̄ de sui natura substātia pura est & clara
calida & hūida. calida qd̄e/ut cū igne sub q̄ locat̄ cōorder. hūi-

Aer da ꝑo/ut siccitati ignis resistat. hec tñ q̄litates in oib⁹ aeris p̄tib⁹ nō sūt
eq̄les. DI. et un̄ hec puenit diuersitas? MA. ex accēti. diuidit̄ enim
sup̄mus aer (q̄ntū ad p̄ntē attinet speculatōz) in tria interstitia. Quorū sup̄mū ab
igne circūnotat̄: & p̄l⁹ solito calefit & incēdiē. & i illo imp̄ssiones ignite
medius (de q̄b⁹ in nālīb⁹) ḡnerant̄. mediū plus frigidū est qm̄ a sphaera ignis re-
mot⁹: n̄ radiorū sol reflexorū receptiuū. turbidū / atq; spiritūū imd̄orū
habitac̄m ut hēt Aug⁹ li. 8. de ciui. dei. c. 22. & li. de agone Christiano. **August⁹**
& in solutōn tertię. q. ad deo gratias p̄sbitez. in q̄ p̄pter sui frigiditatem
imp̄ssiones aq̄se (ut grādo nix &c) ḡnerant̄. Sz interstitiū infimū hūidū
infimus est & calidū: & caliditas ei⁹ p accēns augmētā. ex reflexiōe scz radiorū in
terre sup̄siue. In illo ḡnerant̄ ros & pruina: & qdā imp̄ssios ignite. Hec

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

aut p nūc sufficiāt de aeris dispositōn. In Aquam descendamus.

De dispositione aque. Capitulum quadragesimūsecundū, MAG.

Qua in primordiali reā creatōn ad modū nebule tenuissimē to Aqua tā terre circūdedit supficiē, & usq; ad supiora pgredebāt. Sz ius su Creatoris firmamētū aq; ab aq; diuilit: & q; sub firmamēto reli

Genesis

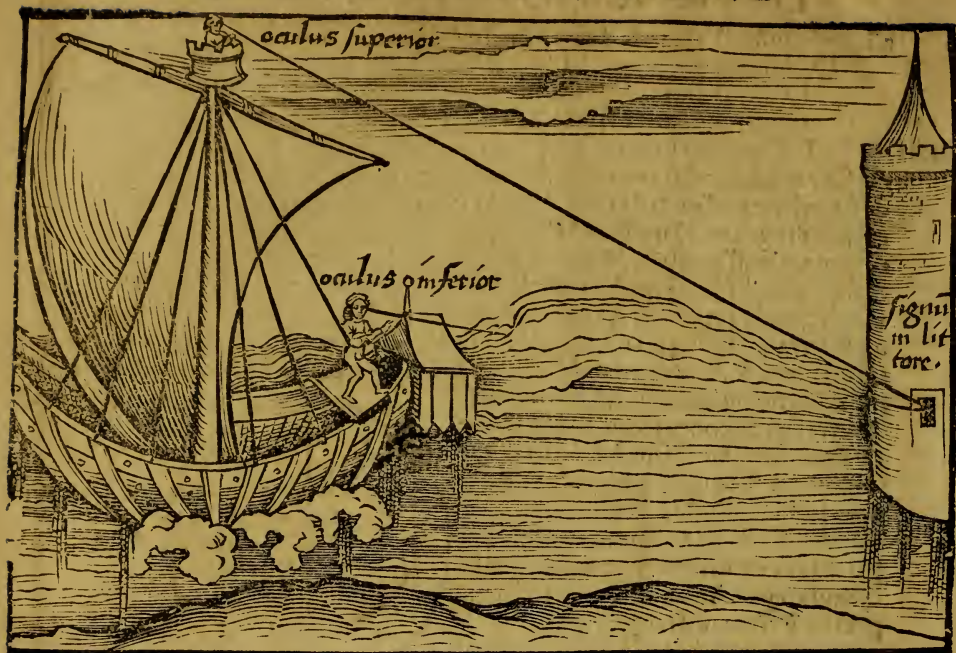
atq; sūt / in locū unū scz terre & auitates & gregant, ut terre aiantū in eius dē superficie possent habitare. Ex rota itaq; terre & aque substātia unū corp⁹ sphericū est cōstitutū cui⁹ Philosophi duplex cētrū / grauitatis scz & magnitudinis assignabāt. Magnitudinis qdē cētrū axē toti⁹ spherē ex aqua & terra diuidit, & est mediū mōi. Cētrū p^o grauitatis extra illud cōstitit videlicet in dyametro terre: q; necārio maior est q; semidiamet⁹ spherē ex aq; & terra cōposita. q; si nō: terra sūm nihil sui esset in medio mōi: quo ī nālī scientia & Astronomia absurdū dici vix poterit. Necessitas autem

Centrorū diuersitas

Psalmista

ponēdi centros: diuersitatē ex eo sumit: q; terra aq; discoopta leuior est q; ps terre aquis circūdata & mōfacta mox rursus exiccat & leuior fit: ideo cētrū grauitatis ipi⁹ nō idē esse potest cū cētro magnitudinis eiusdē. Sz in diametro terre magis & sūt circūferētiā & ptem hāc tendit q; aquis tegit. Aquae etiā magis ad hanc pte tanq; cētro mōi magis pxiā gregant, ex illo cludit terrā esse in cōtinuo motu locali: quo ptes remotiores cētro grauitatis ei⁹ se alijs cōri nitunt. Toti⁹ tñ est supficiēs puxa: n^o aq; terre supficiē supgredit / sz in & auitate eā p mediū q; diluit & circūdat: sacra attestātē scriptura. Abyss⁹ sicut vestimētū amict⁹ ei⁹. & rursus. terminū eis posuisti quē nō trāsgredient: neq; auertent opire terrā. Hec ex naturali sui dispositōn humida & frigida limpida & clara. sz ex vaporib⁹ / varisq; terrestreitātib⁹ (sicut & aer) reddit turbida. In ea sūt diuersa aiantū gna: his q; in terra repiunt mirabiliora: & maiora. vituli scz canes / serpētes / pisces & sila. Diuidit autē tota (nobis saltē cognita) ī maria plurima. scz in Abyssū siue mare Indicū. mare mediterraneū. mare Arabicū & mare Hyrcanū. insup & Pontus &c. q; oīa cū unius eiusdēq; sint ptes elemēti a dijs terris / in q; cōstitutē sūt termīs / alia & alia sortiunt nō mina: q; in Cosmographia lati⁹ aspici pnt eius tñ dispositōes īfra in descriptōe trē nō oīnō silentio trāsibim⁹. DI. Rotūditatē aq; q;so manifesti⁹ oīdas. videt em hēc & sensui & rōni multū extranea. MA. Quib⁹ dā de ei⁹ rotūditate dubitātibus tale a doctis obijciē argumētū. Si ī litore maris signū aliqd ponit / nauisq; in aq; ab eodē intm & lōgat donec oculus circa malū nauis signū in litore videre nō possit. adhuc oculus in sumitate eiusdē mali exns videbit: cui⁹ tñ oppositū de necessitate cōtingeret: si tumor aque non resisteret. Nam linea a sumitate mali ad signū in litore positū protracta longior est q; linea a pede mali ad idē signū ducta: & ita res (ceteris parib⁹) p eam minus visibilis est. o iū

Facilius tñ rotunditas aq̃ a figura suar̃ partiũ sumit̃. Aqua nāq̃ corp⁹ ei⁹ dē nature in se tota & suis p̃ribus repitur. Partes vero utpote guttu lē omnes ad sphericitatem tendunt: & sic totum ei⁹ dē figure esse manifeste concludunt. Terram plustrabimus.

De Figuratione & natura terre. Ca. xliij. MAG.

Terra Erra unā cū aqua (ut dictū est) cōstituēs spherā in sup̃ficie conca
ua aeris cōtineēt: & tanq̃ centz in medio mundi cōsistit. Frigida
est & sicca de sui primordiali natura. Ea tñ q̃ nobis appet. humiditatib⁹
terre opa exterioribus pmixta & impura est. Hęc magnā cum aīali habet cōueniē
ratio ad tiā. Habet em̃ in se lapides & saxa magna & pua: quēadmodū aīal ossa.
animal Pro viscerib⁹ & intestinis. habet cōcauitates & cauernas multas: in qb⁹
ex vaporibus ibidē inclusis diuersa generant̃ metalla: mineralia: & flu
mina q̃ sunt ut sanguis in aīali. & quidē necessaria: ne sua siccitate redi
gat̃ in puluerē. ubiq̃ igitur aquis est conspersa. In eius sup̃ficie arbores
& gramina nascunt̃: sicut in aīalibus unguēs/crines ceterēq̃ superfluita
tes expellunt̃. Est & in terra (ut aiunt) infernus q̃druplex. in quor̃ p̃rio
Infernus q̃druplex est carentia diuine visionis & p̃cena sensibilis. & hic est locus damnato
rum: & est corp̃alis silter ignis in eo indeficiens. Sup̃ hunc alius infern⁹
est: in quo: & si sit carentia diuine visionis & gratiæ: nō tamen est ibi p̃cē

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

na sensibilis. Et est locus puerorum sine Baptismatis lauacro decedentium. Super hunc item tertius est quem purgatorium dicunt, in quo est poena sensibilis: sed non carentia gratiae dei. Super quem quartus infernus est. In quo quidem carentia est diuinae visionis sed non gratiae: nec est ibi poena sensibilis. Et in isto fuere sancti patres ante Christi passionem. Sunt tamen qui haec quattuor poenarum loca aliter distinguunt. Augustinus autem libro secundo de ciuitate dei sic ait. Ignis eternus cuiusmodi & in qua mundi vel rerum parte futurus sit / homines scire arbitror neminem: nisi forte cui diuinus reuelauerit spiritus. Haec itaque Theologiae relinquentes unde digressi sumus reuertamur.

DIS. Quod terra ut dicis in medio mundi potest consistere nec cadit: cum ipsam nullum aliud elementorum propter sui grauitatem possit sustinere? **MAG.** Terram in medio mundi subsistere equinoctia manifestant. Possibilitas autem ex eo patet, quod in medio eius punctus est: qui centrum terrae dicitur: ad quem omnia grauium naturaliter tendunt & mouentur. sursum vero contra naturam & uolenter deferuntur: ut facile potes cernere in lapide sursum piecto. Ob id omnes partes terrae circulariter ad centrum eius tendunt: & ab eo non nisi per uolentiam recedunt. a qua cumque enim parte coeli mouerentur spiritus tenderet ad centrum: unde si terra totaliter esset perforata: lapis in foramen piectus: terram non totam transiret sed in medio circa centrum quiesceret. Si enim ultra centrum moueretur / sursum tenderet & rursus nisi terra in medio consistere: stellae eidem quicquid propinquiores essent: & sic maiores apparerent: quod est contra omnem sapientium experientiam. Ipsa igitur super centro suo in medio mundi immobiliter consistit. Quod David spiritu prophetico cognoscens exclamauit. Qui fundasti terram super stabilitatem suam non inclinabit in seculum seculi. Eadem ratione intelligitur id quod dicitur super nihilum fundata.

DIS. Si dicta tua Dauidicis Cantibus probare uolueris / repugnantiam ut uideres reperies. Nam alibi dicitur de orbe terrae. Super maria fundauit eum / & super flumina praeparauit eum. **MAG.** Hoc non quo ad totam terrae molem accipiendum: sed quo ad quasdam partes intelligendum est. Multi enim montes maribus ac fluminibus reperiuntur eminentiores. aut sicut villas ac ciuitates dicimus super Rhenum Danubium aliudue flumen constitutas. non quod in flumine sed circa flumen sint locatae. Omnes namque (ut supra diximus) atque in terminis terrae sunt incluse. Eodem testante Psalmista. congregans sicut in utre aquas maris: ponens in thesauros abyssos &c.

De terrae rotunditate. Capitu. xliiij. **DIS.**

T quo modo terrae rotunditatem accipere possumus: cum innueri montes conuallesque in ipsa reperiantur? **MA.** Terrae rotunditatem varie probare possumus. Primo quod philosophice sic. Omne productiuum rotundorum est rotundum / cum generatio naturalis effectum causae quantum potest. omnia autem terrae philosophice nascentia ad rotunditatem tendunt / perfecte autem rotunda non sunt. quia non a sola terra sed alijs causis fiunt. Secundo mathematice. Omne corpus una superficiei contentum est rotundum: terra est homini. igitur terra est rotunda a minor

terra me
diu mundi

almista

Idem

probare ter
ra rotunda
phisice
mathema
tice

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

huius syllogismi astronómice inuestigari poterit: & sic probari. Tertio
 rotunditas terræ satis clare ex stellæ situ patet. Nobis namq; stellæ uræ
 circa poli arcticū existētes semp̄ apparent. hæc ꝯ quæ circa poli austra-
 lē sunt a nobis nunq̄ videntur: nisi versus austrū progrediemur. intan-
 tum ut mediū attingāus: Similiter exātib⁹ in oriente sol citius occi-
 dit & oritur q̄ existētib⁹ in occasu. quod eclipsibus depræhēsum est.
 Vna enim & eadem eclipsi⁹ numero / quæ nobis in prima noctis hora
 apparuit orientalib⁹ in tertia hora noctis visa est. Sic terræ rotunditas a
 septētrione in austrū & rursus ab ortu in occasum probat. Quod vero
 de mōtib⁹ & cōuallibus obijcis: facillime ppulsabit: si terræ magnitu-
 dinē aīaduertes. Habent em̄ se montes magni & valles p̄fundi ad terrā
 totam quēadmodū rimæ parue in globo magno. Cui⁹ certissimū argu-
 mentū sumit in eclipsi lunari: nisi em̄ sphaera ex aqua & terra aggregata
 rota esset rotunda/umbra eius nequaquā lunam ad ptes arcuales obscura-
 ret: sed iuxta terræ cōfiguratiōem & montiū gibbositates valliūq; decli-
 uitates cernerent. DIS. Exprimētali huic argumentationi nō possū
 nō assentire. videris autem de terræ quātitate cōtraria dicere. In supiori
 bus nempe terrā quasi punctū esse in medio mundi: Hic ob mirā ipsius
 molem mōtes maximos nō reputari affirmas. MAG. Terram respe-
 ctu totius mūdi aut firmamēti ut punctū reputandā ad mōtes autem &
 valles comparā spaciōsam & amplā existimandā dixi: non in se cōsidera-
 tam quam & magnā astruxi. DIS. Potest ne quantitas terre humano
 ingenio inuestigari? MAL. Etiam. DIS. Quo? MAG. Sumpto
 astrolabio aut quadrante p̄ ambo foramina stellæ alicuius tibi notæ al-
 titudinē p̄ pendiculum in limbo considera. & ad quāuis mundi plagā p̄-
 ge donec eadem stella uno gradu altior aut depressior videatur: habebis
 itaq; quantum spacij in supficie terræ unū gradu in cœlo corresponsdeat
 quod in miliaria siue stadia p̄tirū & in grad⁹ cœli q̄ sunt. 390. multiplica-
 riū terræ ambitū dabit. Vnde cū iuxta Ptholemei traditiōem in Cosmo-
 graphia graduī unī in cœli in supficie terræ corresponsdeant stadia. 500.
 manifestum est: quia totus terræ ambitus habet stadia. 189000. hæc faci-
 unt miliaria italica. 21600. unī miliarī in diuisione stadij octo cedētib⁹
 cū una tertia. q̄ si miliaria gradib⁹ cœli diuiseris / graduī uno miliaria se-
 xaginta puenient. Hæc rursus per quattuor diuisā: sunt miliaria alema-
 nica quindecim: q̄ in supficie terræ graduī unī in cœlo corresponsdere cō-
 prehensa sunt. Quare ambitus terræ habet miliaria alemanica. 5400.
 Dyameter. 1718. & * unius miliaris: Semidyameter miliaria. 858. & du-
 as ptes: quæ viginti duæ unū miliare cōstituunt. Si aut ut in quibuscūq;
 codicibus reperitur graduī unī. 700. stadia corresponsderent esset ambi-
 tus terræ stadiorū ducentorum quinquaginta duorū milium quod vo-
 luit Erathostenes & dyameter stadiorum octoginta milium. & ceterū octo-
 ginta unius & semillij & tertiæ unius stadiorum.

De partibus terræ habitabilibus iuxta diuisionē

terre q̄n-
 titas inue-
 stigat hū-
 ano inge-
 nio

Ambitus
 terræ

4 *
 22

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

nem eius in. zonas quinq; . Et si sub æquino-
ctiali sit cōueniens habitatio . Et paradysus
qualis aut in qua parte terre sit. Ca. xl v. DIS.

X latitudine terræ p̄scripta multitudinē inhabitantiū innumera-
bile cōiecto: q̄ngdem qui in uno regno sunt / vix numerari aut
numerati distincte concipi possunt . MAG. Attende spaciū quod ma-
ri & flumib; illiū: quod paludib; nemoribus & inuis montibus oc-
cupat / quod aut bestiar; imanitate non habitat: Solis nimia vel vicini-
tate exurit vel distantia perpetuis algorib; cōstringit: & maxima ps
multitudinis pte imaginatē auferet . Vnde cū tota terra in quinq; ptes
quas zonas vocant partiā / duæ tantū ex his habitabiles perhibentur.

DIS. Quæ. MAG. Vna quæ a tropico Cancrī versus septētrionē
usq; ad circulū arcticū p̄tendit. Altera q̄ a tropico Capricornī versus me-
ridiē usq; ad circulū antarcticū porrigit. Quod autē inter tropicos sub
æquinoctiali terræ est torrida zonā vocant: ob vicinitatē Solis nimio
calore nō habitabilē: qd autē terre inter circulos arcticū & antarcticū cō-
phendit. zonas frigidās nōiant: nimio frigore nō habitabiles. non quia
nullis hoīs in his terræ p̄tib; habitatio esse possit: sed si qua est: ad mō-
dū pua est / ob caloris modicitatē: quo tñ hūanū genus p̄cipue indiget.

zona tor-
rida
Frigida.

DIS. Op̄tima igitur in zona torrida habitatio est ubi calor abundat

Sub æquo
ctiali ē ha-
bitatio ter-
ræ ueniēt.
Paradisi
locus;

ene. 2. MAG. Nō caloris abundantia sed tēperātia hoīm habitādem lauda-
dabile reddit: q̄ sub æquinoctiali esse hoc medio argumentat. Nā. cū ibi
semp̄ tantus sit dies q̄nta est nox. & ecōuerso: noctis frigiditatē diei ca-
lor tempat: & calor diei noctis succederis frigiditas mitigat. Vñ & pa-
radysus terrestris ad orientē plantatā scriptura cōmemorat. Oriens autē
verus ab æquinoctiali cōputat. Paradysū aut nō mō esse hoīm habitādem
cōuenientē sed locū amœnissimū Magister sen. li. 2. di 17. testat. & diu⁹
Aug⁹ li. 13 de ciui. dei. c. 21 idē affirmat. DIS. Habitādem esse homi-
nibus cōuenientē sub æquinoctiali. dies & noctiū æqualitas / satis pbabi-
liter arguit Paradisi aut amœnitas & oīmoda aeris tranquillitas ex eo po-
tius ēē diuincit. q̄a sup̄ regionē aeris turbulētā ad globū lunæ usq; porri-
git. MA. Si lunæ globū attingit nō in aere: sed in sphaera ignis accolarū
Paradisi ē habitacō. Et rursus si Paradysus tm̄ a terra cōsurgit ut lunārē
circulū attingat / notabiliter spericā excedit terræ figurā. un̄ in umbra ter-
ræ & lunari eclipsi eius vestigiū notari posset: qd nodū cōprobatum est
Magis itaq; uisū est Guilhelmo Parisiē. li. de uniuerso q̄ paradysus ter-
restris in terræ superficie aliquo sita sit. & Damascen⁹. li. 2. dicit. q̄ Paradi-
sus sit locus in oriētē posit⁹ omī terra altior. Quātū vero absit ab agro
Damasceno un̄ primus hō formatus & in Paradysū trās latus fuit aut de-
mum quorū longitudo latitudinisve gradus in descripcōe orbis cō-
tingat: & per quos anfractus & subterraneos meatus / quattuor inde
profluāt p̄cipua flumina / Ganges scilicet Tigris Eufrates & Nilus:
ene. 2. multū exercere solet eos qui Cosmographiam sacris litteris coaptant.

etrus lō
bardus
ugusti.

Guilhel-
risien.

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

DIS. fortasse sicut Deus adiū eius romphea ignea & angelica custo- Genēs
dia mortalibus phibuit Ita & localem situm incognitū esse voluit. Le- histori.
gitur tamē in historia de Machario Romano quomodo in eremo ad di- Machar.
stantiā viginti militariū tantū a Paradiso habitauit ad orientē: quē tres
monachi lōga pegrinatiōe diuino nutu repperūt. ex quorū dieris ibidē
descriptis aucupari p̄p̄modū possz loc⁹ paradisi MA. Ceteris/hac sup
putatiōe dimissa/major nobis cura sit ita viuere ut illuc angelico con-
ductu tandē p̄ducimereamur: v̄ potī⁹ illo trāscēso ad celeste pueniam⁹.

De distinctione climatū. Et his q̄ accidunt habitan-
tibus in qnq; primis climatibus/quātū ad estates
& hyemes & umbrarū variatiōes. Cap. xlvī. DI.

Vid per clima terrē in superioribus argumētationibus designa-
re volebas? MAG. Terrē partes secundū latitudinē ab austro

Clima. septentrionē versus per sensibīlē diēz maximorū variatiōē diff-
Primum erentes. Nam primi climatis inītiū statuerūt cosmographi ubi dies ma-
ximus est horarū duodecim & semis & quartē unius: & eleuatio poli ar-
ctici supra orizontē graduū similiter duodecim & semis & quartē uni-
dyāeroes us Medium y⁹o ubi dies maximus est horarū .13. & eleuatio poli graduū
sedecim. & nominant hoc dyāeroes. quia parallelus ipsū designans
per meroen ducit. Finis huius climatis est ubi dies maximus horarū tre-
decim & quartē unius: & eleuatio poli graduū .xx. & semis. Habitantes
in hoc climate in temporē & umbrarū variatiōe cū habitatoribus equi-
noctialis nō nihil p̄cipiāt. Hi nāq; duo habent solstitia alta: cū sol arietē
vellibram subintrat: sic habēt estates duas: unam circa festum Gregorij
alteram circa Lamperti. Habēt & duo solstitia ima / sole inītia Cancri &
Capricorni lustrante: qbus temporibus etiam duas habent hyemes: sed
haud dubiū nostra estate calidiores propter solis vicinītatē In estate um-
bra eorum mane iacitur ad occidentem: vespere ad orientem: in merīdie
vero nulla est/sole super capita eorum currente. Cum autem sol in Can-
cro est/umbra eorum versus austrum iacitur. In Capricorno ad septen-
trionem protenditur. Idem suo modo contingit habitatoribus dicti cli-
clima s̄m. matis. cum sol circulum parallelum inter equinoctialem & tropicū can-
criper cenit ipsorū describit. In fine illius climatis secundum inītiū
sumit. Medium vero habet ubi dies maximus est horarū xij & dimi-
die: & eleuatio Poli graduum xxiiij & quartē unius. Finis aut ubi dies
dyāsienes. horarū xij & semis & quartē unius. & eleuatio poli graduum xxvij &
semis. Hoc dyāsienes vocant: quia parallelus ipsius per sienen protendi-
tur sicut & tropicus cancri. Hi estatē & hiemē nobiscum habent: sed
calidiores: omni tempore umbra eorum sicut & nostra ad septentrionē
iacitur: preterquam eo die quo sol tropicū cancri describit: tunc enim
in merīdie umbra eorum nulla est. In ortu solis umbra ad occasum ver-
Clima ter- cium git. occidente sole umbra in orientem p̄iicitur. In fine huius climatis
tertium exoritur: ad medium puenit ubi dies horarū xiiij & eleuatio

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

poli graduū xxx. semis & quartæ unius. Finiſ autem ubi dies eſt hora-
rum. xiiij. & q̄rtæ uni⁹ : & polus eleuat gradib⁹. xxxiij. & duabus terrijs
Nominat autē Alexādrios ab Alexandria ciuitate Aegypti: per quā pa-
rallelus climatis iſtius deſcribitur. habitatores in illo/tempora & um-
bras nobiſcum habent nunq̄ ſol ad zenith capitis eorum pertingit mi-
nus his qui hieroſolymā incolunt. Fabula eſt ergo q̄ a nonnullis diciē
in terra ſancta aliquando ſolē ppendiculares radios in cauatā rupem di-
mittere. In fine tertij climatis quartum initiaſ: Et medium habet ubi di-
es eſt horarū xiiij. & ſemis : & polus æleuatur gradibus. xxxvi. & duab⁹
quintis. Finiſ autem ubi dies eſt horarū. xiiij. ſemis & quartæ unius. Et
polus attollit gradib⁹. xxxix. Nomē illi dyarodes. q̄a p̄ Rhodū inſulā
parallelus illius ducitur. In fine quarri principium quinti eſt. Mediū ve-
ro ubi dies horarū. xv. & altitudo poli graduum. xli. & tertiae uni⁹ Ter-
minat autē ubi dies maior eſt horarū q̄ndecim & quartæ unius. & pol⁹
ſuſtollitur gradib⁹. 43. & ſemis. nomē illi dyaromes. q̄a parallelus ipſi⁹
Romæ ciuitatem ſummi ſacerdotis ſedem metitur.

Alexādrio
os

clima q̄rtū

dyarodes
Clima q̄n-
tum

dyaromes

Aliorum climatū diſtinctio. In ſuper quali-
ter dies cōtinue augmentetur habitantibus
verſus polnm arcticum donec ſub ipſo polo
unus dies anni medietatem habere conuinci-
tur. Capitulum. xlvij.

Extum clima exoritur ubi quintum finitur. ad medium autem
peruenit ubi dies horarum. xv. & ſemis. & altitudo poli gradu-
um. 45. & duarum quintarum: terminatur autem ubi dies eſt

Clima ſex-
tum

horarū. xv. & ſemis & unius quartæ. & polus extollitur gradib⁹. xlvij
& quarta unius. Nomen illi dyaboriſthenes: eo q̄ parallelus ipſius bori-
ſthenē ſeu Boriscum inſignem Scithiæ amnem contingat/aut porius in

dyaboriſ-
thenes

ſulam huius nominis paruam in Ponto. tranſit enim parallelus iſte per
mare ponticum: unde nominari poſſet. Septimū clima exoritur in fine

Clima ſep-
timum

ſexti: & ad medium peruenit ubi dies maximus eſt horarū. xvi. & eleua-
tio poli. 48 graduum & duarum tertiarū. Et illud dyaripheos nominat
quā parallelus Ripheos montes cōtingat. Exquiſitius tamen intuētes

dyariphe-
os

orbis partitionē/clima ſextum a Ponto: ſeptimū a Boriſthene nomi-
nant: & ripheos montes octauo climati deputant. Finē huic climati an-
tiquiores non ſtatuerunt: nec reliquā terram verſus ſep̄trionem in cli-

mata alia diuiſerunt DIS. Poſſet ne ultra partiri? MA. Etiam. lati-
tudo tamen ſemper magis magiſq̄ decreſceret: ad modicam quippe di-
ſtantiam verſus polum dies ſenſibiliter auge: ur. quanto em̄ polus mū-

di amplius attollit/ tanto Zodiacus oriſonta obliquius interſecat: ma-
ioresq̄ arcus dierum ſupra hemiſperium noſtrū relinquuntur/ quā ſint
arcus noctium ſub hemiſperio dimiſſi: ſole ſigna ſep̄trionalia percurrē-
te. Contrarium equidem euenire ſolet/ ſole in oppoſita. medietate vagā

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

te. Vnde habitātes sub parallelo trāseunte per gradum quinquagesimū
scdm ab equinoctiali diem habent maiore horas. xvi. & semis. Sub pa-
rallelo autem transeunte per gradum. 54. dies horarū est. xviij. Sub pa-
rallelo ducto per gradum. 56. dies est horarum. xvij. & semis. Sub pa-
rallelo ducto per gradum. 58. dies maior habet horas. xvij. Sub paral-
lelo aut cōtingente gradum. 61. dies est horarum. xix. Sub parallelo ve-
ro ducto per Tilen insulā & gradū. 63. dies est horarū. xx. Sub parallelo
ducto p gradum. 64. dies est horas. xxi. Et nō dum cōpleto gradu. 65.
dies efficietur horas. xxij. In gradu. 66. dies est horas. xxij. Sub arcti-
co autē circulo dies una cum sol a sine geminoꝝ inītiū Cancrī aggre-
ditur est horas. xxij. & in opposita parte zodiaci dum sol fuerit nox est eius-
dem quantitatis: tunc em tropicus orizontem ubiq; sine intersecōe cō-
tingit: & quasi circulariter supra orizontē sol vertit: in parte opposita
totus sub orizonte circūrotatur. In parallelo autem transeunte gradu. 68.
unius mensis est dies: cum sol a medio geminoꝝ ad cancri med ium
mouetur & unius mensis est nox dum sol in oppositis signis moratur
In parallelo vero qui gradum. 70. attingit duorum mensium dies est
sole currēte a principio geminoꝝ usq; ad finem cancri. & nox duorū
mensium erit sole opposita signa lustrante. In parallelo qui gradum. 72
transit dies una erit trium mensium sole a medio tauri ad medium leo-
nis vagante: nox tanta erit sole exñte in parte opposita Crescēt dies pau-
latim donec ad polum puenias: sub ipso quippe medietas spherę mundi
semp supra orizontē relinquit. altera iugiter occultat: & equinoctialis cū
orizonte cōcordat. Cū igit sol est in medietate supra orizontē: cōtinuus
dies est dimidiū anni. cū autē in mediate mouet: q sub orizonte relinquit
nox cōtinua est anni dimidiū. verumtamē cum ibi sol ultra signū unum
sub orizonte nunq; demergit radijs suis superiora semp aliquāliter illu-
strat. & sic quasi semp dies ibi est: nisi quantū aeris grossicies & nebulositas
interturbat. variā umbrarum variatōem sub dictis parallelis tu fa-
cillime coniectabis: & quę dicta sunt oculis in spherici corporis reuolu-
tione videbis respice. DIR. Plane videbo.

**Climatum latitudo & longitudo des-
scribitur: & Antipodes esse in oriente
illis qui occidentem habitant probatur
Capitu. quadragesimū octauū. MA.**

**Climatū
latitudo**

Vnc si libet summam climatum latitudinem ex graduum rati-
one subiungam. DIS. libet maxime: MAG. Primi clima-
tis latitudo ab austro versus septentrionem est miliarium. 465.
Secundi. 420. Tertiū. 370. Quarti. 320. Quinti. 270. Sexti. 225. Septimū
185 si terminatum accipimus. Sunt autem hæc miliaria itala: sicut præ-
missum est ubi de terrę magnitudine disseruimus: si gradui uni iuxta
Ptholemei descriptōem stadia. 500. deputamus: nam aliud fiet si gradui

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

uni. 700. stadia assignentur: nec tamen is numerus quoniam in plerisque codicibus inuenies: nec mirum cum in supputatione numerorum errorem facillime scriptores committere possint. DIS. Longitudo autem climatū/num & ipsa per graduum rationem inuestigari possit?

MAG. Posset plane, verum tamen non uniformiter in omnibus parallelis climatū gradui uni æqua miliarium quantitas deputatur, nam & gradus in parallelis magis septentrionalibus: paulatim minores fiunt, cum etiam omnes circuli longitudinis minores sint æquinoctiali qui solus terram medio cingit. Vnde in æquinoctiali gradus longitudinis valet miliaria. 60. sicut & de gradibus latitudinis dictum est. In primo autem climate gradus longitudinis valet miliaria. 58. In secundo climate 56. in tertio. 53. In quarto. 49. In quinto. 46. In sexto. 44. In septimo. 41. In parallelo autem per tilen ducto gradus unius miliaria continent. 28. & semis. Attendendum insuper est quia ultra descriptionem ptholemei terra tam ad ortum quam ad austrum amplius protenditur. Vnde qui in extrema orientali plaga degunt pedes aduersos habent his qui in ultima occidentis regione viuunt: talesque Antipodes dici possunt. Hos tamen diuus Augustinus negat libro. xvi. de ciuitate dei c. ix. quia fortasse nondum tanta longitudo habitabilis in omnino noticiam venerat. Ad austrum vero non tantum porrigitur terra habitabilis (saltem cognita) quæ Antipodes habere posset/illos qui magis septentrionales sunt: omnia hæc aperta demonstratione videri possunt in sphaera solida. Nos interim alia percurramus.

Climatū
longitudo

Antipodes

De diuisione terre habitabilis in Europam Asiam & Aphricam. Capitulum quadragesimum nonum. DIS.

Epigeat quæso ad maiorem dictorum intelligentiam terræ habitabilis marisque configurationem in plano describere. MAG.

Pars terre molis: quæ ad Domini imperium aquis congregata in locum unum apparuit arida a Cosmographis præter diuisiones in zonas & climata supra memorata trifariam partitur. In Europam scilicet Aphricam & Asiam. quas partes aqua circumfluens & interlabens generali nomine Mare appellatur. Ab oris autem & terræ prouincijs alijsue causis diuersa nomina accipit/ & sinus ipsius diuersa maria dicuntur ut diuus Ambrosius testatur libro tertio hexaameron ca. tertio. Europam ab Aphrica diuidit mare mediterraneum: quod ab occidentali Oceano circa Gades insulam & columnas herculeas non amplius decem milibus passuum patens: terras aperit atque intrat. ait Pomponius Mel. la Aphricam ab Asia determinat Nilus: qui a meridie in Aethiopiam diffunditur. & Aegyptum perlans atque mirabili fecunditate irrigans oris non minus septem mari infundit. Asiam ab Europa diuidit Tanais fluuius a septentrione in mediam fere paludem Meotidem defluens cum portu reliquit. Asiæ ab Europa separata hæc in hic affixa mappa mundi descriptio. D. g.

Mare

Gene. 1.

Ambros.

Pomponius
Mela

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

lucide. sed quid interpositis nominibus alijs designare prætendis?

MAG. Principales uniuscuiusq; terrę regiones seu prouincias.

DIS. Cōmodissima ad historiarum intellectum sanctorum harũ vide tur esse cognitio. MAG. Has enumerando magis q̃ describēdo per currere libet breuitatis gratia. Nomina quoq; & regionũ limites nō in tendo hic limare & s̃m precisionem discutere: nā in talibus inuenies etiã am claros Geographos digladiari. DIS. At primum describas Euro pam. in qua nos constitutos iadudum relatione multorum didici.

Satrapę Europe nominatim enumerantur Capitulum quinquagesimũ. MAG.

Europa

Vropa ab occidente clauditur mari Atlantico: a septentrione

Oceano Britannico: ab oriente Tanai Meotide Palude & Põro/

Hispania

a meridie mari mediterraneo. In ea sunt regiones & populi plurimi ob

aeris temperiẽ. Ab occasu versus ortũ prouincię magis nominatę sunt

Hispania / q̃ Hiberia & Hesperia nō nunquā nominatur. Cuius partes

sunt Betica siue regnum Granatę: quod nostro æuo rex Hispanię Fer

dinandus Sarracenis decenniali obsidione & bello abstulit: Christiani

ratiq; adiecit. Lusitania seu Portugalia. Tarraconensis seu Catilonia hę

partes principales hispanię / in qua & alia regna sunt. Inter quę regnum

Galitię longe lateq; uulgatur ppter uniuersalem peregrinatōem ad san

ctum ap̃m Iacobũ Cōpostellanum. Regnũ insuper Castellę & legionis

Astronomis memorabile reddidit Alfonso rex prudentissimus / q̃ ta

bulas motuum corporũ cœlestiũ miro ingenio compilauit. Hic iuri suo

quod ex electione habuit ad Imperium intuitu pacis voluntarię cessit.

Gallia

Hispaniã sequit̃ Gallia / medio monte Pyrreneo. Partes Gallię sunt

Aquitania Lugdunensis / Narbonensis seu Delphinatus siue prouincia

& Belgica ad Rheni fluentia usq; protensa. Partiales prouincias Gallię si

distingere uoluerimus / occurrunt ecce Francia: Normadia / Britannia

Turonica Picardia Flandria Brabantia Gelria Holandia: Seelandia Bur

gũdia Lotheringia Lucelburgia Heluetia siue Alsatia: quę tñ germanię

potius est cōiungenda. Galliã aut̃ sequit̃ Germania magna ad Sarma

tiam usq; extensa inter Rhenum fluuium ab occidente: mari a septentrĩ

one & Danubiũ a parte meridionali. Partiales regiones Germanię sunt

Franconia siue Francia orientalis. Vuestualia Frisia Saxonia Thurin

gia Hassia Marchia Brandenbũrgen. Misia Slesia / Bohemia / Morauia /

Cimbrica Cheronesus, quę nunc Dacia / uulgo Dennmarck ad septen

trionem. nam alia est Dacia. quam Vualachiam nunc nomināt. de qua

paulo infra. Post Cimbricam Cheronesus Noruegia Suetia in mari.

Inter Danubium & Alpes reticas / primam Reticam ponunt: quę & Sue

uia. quĩs ultra Danubiũ pt̃esa sit. Post hęc vindelicia seu Bauaria. cui⁹

sĩr ps nō modica ultra Danubiũ extēdit̃. Noricia cui nōnulli Stiria &

Charintiã ascribunt. Pannonia sup̃ior nunc Austria Pannonia inferior

Portuga
lia
Catilonia
Galicia
Castella
Alfonfus.

Germãia
magna

Retia

DE PRINCIPIS ASTRONOMIAE

quæ & Vngaria a mari Hadriatico. Histria: Illyris: Liburnia quâ dicunt
Croatiam. Dalmatia quæ & Slauonia. Italia est ab Alpibus ad mare me Italia
diterraneum. In ea regiones non pauce: Lombardia Tuscia. Ethruria.
Campania. Marchia. Apucia. Calabria. Apulia & sic de alijs Vngariam
sequitur Misia aut verius Mesia superior: quæ Seruia siue Rosciana / &
partim Bosna dicitur Mesia inferior quæ continet Bosinenfes & Valac
cos. Bassos. & nunc Bulguria. Dacia quæ & Vualachia. Thracia in qua Græcia
Constantinopolis quondâ ciuitas imperialis Grætiæ. Chersonesus. Epi
rus seu Romania. Dedania. Molossa. Chaonia. Peloponesus seu Morea.
Achaia/ibi Corinthus. Arcadia ipsa est: Siciona a Siciónē rege: a quo reg
num Siciónorū quod inter quattuor cōputatur ab Augustio libro de
ciuitate dei. Macedonia. Thessalonica. Ellados seu Attica/ubi Athenis.
Boetia/ubi Thebe ciuitates nōinatissimæ. Grætia ecce q̄ lata: hodie heu
heu a spurcissimo inimico crucis Christi Turco ferme tota dæuastata.
A Germania usq̄ ad Scithiam Sarmatia est regio latissima: cui⁹ partes Sarmatia
ut aiunt Polonia: Massouia Prussia. Lithuania. Samethia. Liuania. Ru
ssia &c. Scithia & quæ nominatæ sunt Sarmatiæ regiones / Barbaria dice
batur a feritate gentiū. Dimissa particulari harū descriptione: ad Asiæ p
uincias transeundum est.

Asiæ regiones nominatim ponuntur.

Capitulum quāgesimū primū DI.

Sic regiones quæ sunt & MAG. Enumerando Asiæ prouincias
nō omnes/ sed magis apud nostros nominatos: ipsa; ob latitudi
nem in duas partes diuisam intelligāus: septentrionalē scilicet & meridi
onalem. Primo septentrionalem/ dehinc meridionalem describamus.

DIS. Ocyus/ ne occiduus sol lucem ante cōplementū auferat. MA
Tertia orbis pars q̄uis Asia appelletur generali nomine: pars tamē eius
minor Asia nominatur. habens prouincias & regiones multas præcipu
is ecclesijs ornatas: quibus q̄ndam præerat s. Ioānes euangelista: nūc au
tem nostris exigentibus demeritis ab inimicis crucis Christi dirutas ac
fœdatas cognouimus. Hic ob spaciū angustiam p nominibus regionū declarato
litteras posui/ ibi est Pontus. hic est & Bithinia littera f signata. Galatia mappulæ
g. Paphlagonia Pisidia h. Capadocia i. Caria a. Liria b. Pamphilia c. Li Asiæ mi
dia d. Circa hanc in mari est insula Meleta in actib⁹ Aplos⁹ Micilene no noris
minata (q̄uis erronee) in qua mira operatus est Paulus ap̄lus. Phrigia
prouincia Asiæ minoris signatur per e. Circa hanc inuentus insulam Te
nedos. Cilicia. Armenia minor. Armenia maior. Colchis/ unde Iason Mel
deemagia instructus aureū vellus abstulisse fabulatur: quia torrentes i
lius aurum deferunt: q̄ lanosis pellibus accole excipiunt. Taurus mōs
a Pamphilia exoritur & ad Indos usq̄ protenditur. A Tanai amne Sci
thia seu Sarmatia asiatica longo tractu versus ortum progreditur. Al
tera extra Imaum montem/ altera intra Imaum continetur. Mare quod
p

LIBRI VII. TRACT. PRIMVS

Ibidem conspicis / Caspium. Hircanū & Scithiū ab oībus nominari so-
 let: & a septentrionali oceano latenter quasi fluuius intrat. In hoc insula
 est Talge sine cultu semper fertilis. regiones hic multę sunt: videlicet hir-
 cania / Hiberia / Albania / Bactria / Margiana / Aria / Sogdiana / Sacharum
 regio: Serica / in qua ut aiūt sericum arboribus in modum lanuginis ad-
 heret. gens illa plena scribit iusticię & mercij. Alterius medietatis Asię
 regiones sūt a mari tubro Arabia triplex: videlicet Arabia deserta Ara-
 bia petrea (ubi metropolis Petra, de qua Isaias. Emitte agnum Domi- Isaias
 ne dominatorem terrę de Petra deserti ad montem filię Sion) & Arabia
 foelix, unde thus venit & ob id thurifera dicitur. Syria similiter triplex
 est / Palestina Phoenicia & Syria curua. Omnē autem terram a Damasco
 usq; Gazam terram Canaan & terram promissionis sacre historię voca-
 tant (In qua prouincię singulares sunt Damascena, Galilea, Samaria, Lu-
 dea, Palestina & Idumea.) Mesopotamia. Caldea, ubi Babilon. Assyria;
 Susiana: Media: Persidis: Parthia: Carmania deserta: Carmania altera;
 Drangiana. Gedrosia. Arachosia. Paraponisus. India intra Gangē: India
 extra Gangem. Smarum regio. & in pelago indico Tabrobana insignis
 insula. regiones sitę ultra meridianū ultimum a Ptoletheo descriptum
 ferme ad. 40. gradus. Similiter & particularem earum quę nominatim
 commemoratę sunt descriptionem quantum ad sium / fertilitatem / conti-
 nentiam / accolarę proprietates & mores ex Plinio Strabone Ptoletheo
 perquirere poteris. DIS. de Africa autem quid fiet? nūquid indi-
 cam eam & silentio transibis.

Aphricę regiones numerantur. Capitulum quinquagesimum secundum. MAG.

Phrica ab occidente mari atlantico a meridie Oceano Aethy-
 opico / a septentrione mari mediterraneo & ab ortu Nilo finit-
 tur, eidem tamen quę ultra Nilum sunt ad mare rubrum regi-
 ones hic additę sunt. Ab occasu montem habet Atlantem: quem ob al-
 titudinem cælum sustentare dixerunt. Regio prima Mauritanía Tingitana
 Secunda Mauritanía Cesariensis. Tertia Libya interior. Quarta est Nu-
 midia / quam & Mappaliā nonnulli dixerunt. Quinta Aphrica minor
 in qua illa magna Carthago stadiorū, 360. olim Romani Imperij perti-
 nax emula. Sexta est Cyreneica / quam & penthapolim vocant: a nume-
 ro ciuitatum: quarum Cyrene una est / regioni nomen accomodās. Sep-
 tima Marmarica est. Octaua Libya, quo nomine etiam tota Aphrica ap-
 pellatur. Nona Aethyopia interior. Decima Aegyptus inferior. In qua
 olim filij Israel sub pharaone post duram seruitutem mirabilia viderūt
 quę Dominus operabatur per Moysen in campo Thaneos. Est autē Ta-
 nis ciuitas Aegypti insignis / tūc regali presidentia decorata. In Aegyp-
 to sunt Alexandria / Damietta & Soldani sedes amplissima ciuitas Cha-
 yrus quam & Alkyr nominant. Supra hanc Aegyptum alia Aegyptus
 est Thebas scilicet monachorum & anachoritarum, olim celibi conuer-

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

latione decora. In hac Thebais ciuitas quam centū portas totidemq; aulās & principes hūisse astruunt/e quibus Sanctus Mauricius cum gloria a legione venisse traditur. Supra hanc Aethiopia est & mediterraneae gentes multae ac mirabiles. Trogloditae quae uelantur serpentibus: *mirabilia* *Aphricae* dent magis q̃ loquantur. Garamantes: quarum uxores cōmunes sunt Augiles: Blēmes seu Blemmij capitibus carent. vultus habent in pectore. Satyri: qualem sanctus Anthonius vidit: ut legenda & docet. Attlantes. Getuli: & aliae multae: quarū descriptiones p̃memorati Cosmographi prosequuntur. Insulas per paucas in descriptione hac inuenies: quarū nomina Gades quae Betice adiacet/ Corsica/ Sardinia & Sicilia circa Italiam/ Corcyra in Adriatico mari: Euboea quae & Nigropont Boetiae opposita est. Creta siue Candia: Rhodus & Cyprus. In septentrionali pelago sunt Hibernia: Anglia quae Albion & olim Bricamna dicta est: cuius pars Schotia/ Irladnia in ultimo mari: Orchades. 30. numero & Scandia memorabilis. Hec circa terrae infimae partis elementalī mundi descriptionē communuisse magis quam tractasse me cognoueris: ne aliquando perutilem Cosmographi scientiam abhorrescas: sine qua nec gentiliū nec sacrarum litterarum historias plene intelliges. DIS. Introductione ista cōdoctus cum vacauerit aliorum scripra diligentius lustrabo: interim quae supersunt de Astronomia prosequamur. MAG. Singulas & coelestis & elementalī regionis partes/ licq; totius mundi habitudines ea qua potuius breuitate descripsi: nec reliquū videat̃ qd necessario explicādū exposcas. DIS. Satis abunde de his tractatū est: nihil autem de Astrorū iudicijs quibus nonnulli quotannis de temporū varietate/ annonae penuriae/ & abundantia/ bellis & egritudinibus diuersis futura pronosticant. MAG. Hae Astrologia nō Astronomia edocet: quae ex moribus coniunctionibus aspectibus & influentijs coelestium corporum/ inferiorum mutationes considerat. DIS. Ne grauius obsecro huius principia breui sermone explicare. MAG. Cōmodius hoc ab alio tractatu exordiemur. DIS. ut libet.

Epilog⁹

Libri Septimi Tractatus secundus de Astrologia. Capitulum primum. de partibus Astrologiae. MAG.

Astrologiae partes quinque numerantur. Prima quae introductoria est/ circa principia versatur. Altera de magnis & annuis resolutionibus tractat. Tertia genituras singulorū diiudicat. Quarta in interrogatōes cōsiderat. Quinta electōes explanat. Add. e a quibuscūq; pars

ptes astrologiae

LIBRI VII. TRACT. SECVNDVS

sexta quę imaginum fabricā & opertationē ꝑdocet. DIS. Hoc seruato ordine singulas percurramus. MAG. Plane percurrem⁹. naꝫ pauca ad modū de his dicere statui. DIS. Quam ob causam? MAG. Ne ꝑcellens ingenium tuum altioribus imbuendū disciplinis / ꝑæternecessariis ac minus certis institutis ꝑꝑediā. DIS. Fac qđ noueris utilius.

De principijs Astrologię. Cap. ij. MAG

Rincipiorū quę introductoria pertractat quedam sunt circa Zodiaci partes & earundē naturas: quędā circa planetarū qualitates. nōnulla ꝑo circa domorū diuisiones & earundem significatiōes: DIS. Zodiacum in duodecim partes siue signa / & unūquodqꝫ ex his in triginta gradus longitudinis / & duodecim latitudinis diuisum ex ꝑꝑedenti bus liquet. MAG. Sicut circuloꝝ in sphaera descriptoꝝ diuersitas tantū est imaginaria: ita & diuisio Zodiaci non est ex natura aut primordiāli creatione / sed ꝑ arbitrio & astrologoꝝ fictiōe: ut initia & terminos calculandū motus habeant. DIS. Quare igitur Zodiacū non in plura aut pauciora qꝫ duodecim diuiserunt signa? aut quare signum unum in gradus triginta / & rursus gradum in sexaginta tantū partiuntur minu ta? MAG. Quia numerus iste diuisionibus & calculationibus accommodatior est. ut testantur ipsi astrologi Hali / Auenrodan in expositiōe Ptolomei. & Abraā Auenazra in libro rationū astrologicarū. DIS. Potuissent igitur si voluissent in plures paucioresue partes Zodiacum diuidere? Ma. Etiam Nam & Chaldei non signis / sed imaginibus undecim tantū utuntur: libram & scorpionē simul copulantes. DIS. me mini hoc ultimū dum coelestes imagines ænumerares cōmemoratum: sed earundem naturas ꝑdicito. Ma. De signorum naturis astrologi & si multa nimis differant: nobis tamen satis erit pauca admodū cōmemorasse magis qꝫ tractasse. Aries signum primū calidum est siccum igne um & cholicum: ex corporis compage caput sibi vendicans. Taurus vero secundū signum frigidū & siccum terreum & melancholicū colla respicit. Gemini tertium in ordine calidum & humidum aerēū & sanguineum. brachia intuetur. Cancer quartum signum frigidū & humidū aqueum & flegmaticū obtinet pectus / pulmonē & stomachum. Leo quintum / in qualitatibus cum ariete conuenit: cor & epar regit. Virgo cum tauro concordat sed intestina & fundum stomachi vendicat. Libra vero cum gemini congruit: sed renes & nates respicit. Scorpio cum cancro in qualitatibus congređitur: sed pudenda intuetur. Sagittarius rursū cū ariete & leone coincidit: & coxas intendit. Capricornus cum tauro item & cum virgine cōcordat sed genua gubernat. Aquarius cum gemini & libra conuenit. sed eruribus & tibijs ꝑꝑest. Pisces vero in qualitatibus a cācro non deuiant: sed pedes vendicant. Et cum semper tria conueniāt quattuor triplicitates ex his fabricant. Primā videlicet arietis / leonis & sagittarii dicunt orientalem masculinam / diurnam & sapore amaram Alteram tauri scilicet virginis & capricorni meridionalē scēmineā: no

zodiaci di
uisio ima
ginaria / nō
nālis est

Aries
taurus

Gemini
Cancer
Leo
Virgo
Libra
Scorpio
Sagitta.
Capricor.
aquarius
Pisces.

Signorū
natura

DE ASTROLOGIA

Aries. calidus & siccus:
igneus cho
lericus

Gemini. calid &
humidum ne
ven
fange
vine
um.

Taurus. Frigidus
& siccus: terree
melancholicus

Leo.
simil
ariet

Virgo simil
tauro

Sagittarius.
Leoni & ara
ei similis

Capricornus:
tauro & vir
gini similis

Aquarius. ge
mini & Li
brae similis.

Cancer. fr
gidus &
humidus
aqueus
flegma
ticus.

Libra. simil
gemini

Scorpio. si
mil tauro

Pisces. similes
Cancro.

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

Humā & sapore acrē noīant. Tertiā q̄ est Geminorū Librē & Aquariū oē
cidentalē masculinā & diurnā itē & sapore dulcē appellant. Quartā ꝑo
quē Cancer scorpio & pisces integrāt: septētrionalē fœmineā nocturnā
& sapore salsam vocāt. Illis quocq; trigonis dñatores ex planetis distri-
buentes: tm̄ inter se pugnāt/ut cuius magis credendū sit facile nō aparet
at. Amplius autem & signorum alia dicūt mobilia: q̄ sunt Aries Cācer
Libra Capricornus: Alia fixa q̄ sunt taurus: Leo: scorpio: aquari⁹. Reli-
qua ꝑo cōia sunt. Quēdā insup̄ rōnalia. ut virgo Gemini: Libra. Aq̄ri-
us & prima medietas sagittarij. Quēdā p̄te rea sterilia: q̄dā fœcunda &
cetera multa id genus segmenta: ad gradus usq; deducta cū alios dicant
grad⁹ masculios/alios fœmios: lucidos q̄sdā & alios tenebrosos sūos
vacuos /p̄teales & alijemena siue valitudiarios. Prēte rea & singla sig-
na internas facies diuidūt: in termios aut̄ inēquales distinguūt / quorū
dñia planetis distribuūt & multiplices fortitudines ip̄is / rōne taliū ad-
uenire credūt: nā a triplicitate planetā fortitudines tres accipe autumāt
a termio duas: a facie unā: a domo vero qnq; & ab exaltatiōe quattuor
Verum in ista graduū/facierū ac terminorū assignatione inextricabiliā
apud Astrologos non infimos inuenitur diuersitas.

De domibus exaltationibus: naturis & qualitatibus atq; aspectibus planetarū Capitulum tertium. DISCIPV.

dom⁹ pla-
netarum

exaltatio-
nes plane-
tarum

naturę
planeta-
rum

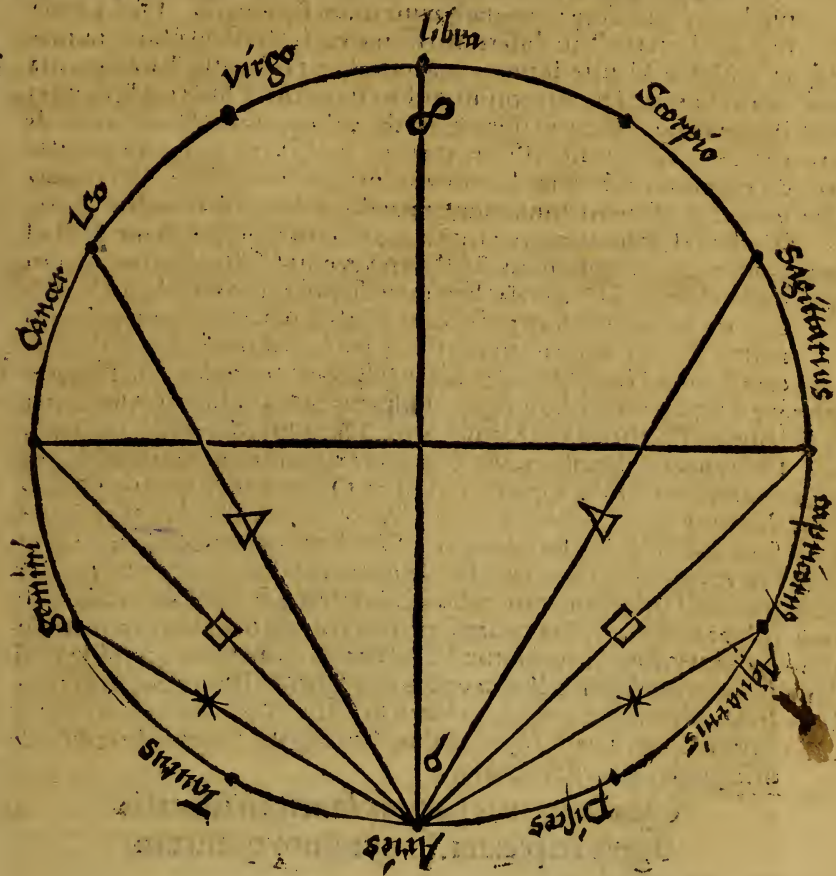
Omus planetarū q̄ sunt ꝑ MA. Signa zodiaci. Nā Saturno ꝑ
domicilijs assignāt Capricornū & Aquariū. Ioui sagittariū & pi-
scēs. Marti Arietē & scorpionē. Soli leonē tm̄. Veneri taurū & libram.
Mercurio gemi & virginē. Lunę solū Cancrē. DIS. Exaltatiōes ꝑo q̄
sunt ꝑ MA. Saturnus exaltat̄ in gradu 20. librę. Iupiter in. 15. Cancr.
Mars in. 28. Capricorni. Sol in. 19. arietis. Ven⁹ in. 26. pisciū. Mercuri⁹
in 15. virginis. Luna in quarto tauri. Casus oīm sunt i locis oppositis.
DIS. Plane. sed qd tradūt de planetarū qualitate ꝑ MA. Saturnum
frigidū & siccū colore nigrē & sapore stipticū dicūt. Iouē ꝑo humidum
& calidū: colore cinericiū aut viridē: sapore dulcē. Martē siccū & calidū
rubeū & amarū. Solē calidū & siccū: in colore pegrinū & sapore acutum
Venerē humidā & frigidā albā & unctuosam. Mercuriū variū: & plane-
tę cui iungit̄ in q̄lratib⁹ primis se cōformantē: in colore mixrū & sapo-
re acetosum dicūt. Lunā frigidā & humidā: croceā & salsam perhibent.
Rursum ex his qdā graues & pōderosi nominant̄. ut saturnus Iupiter:
Mars. alij leues. ut venus. Mercurius. Luna. Sol aut̄ nec pōderosus nec
leuis est. Quidā etiā fortunę sunt. ut Iupiter fortuna maior: Venus for-
tuna mīor. Alij infortunę sunt: ut Saturnus infortuna maior. Mars in-
fortuna minor. Mercurius aut̄ cū bonis bonus cū malis malus. Sol bo-
nus p̄ aspectū: malus p̄ iūctiōem. Luna q̄si nūcia p̄ oēs currit: & ab ip̄is
fortunata & infortunata reddit̄. ven⁹ & luna fœmini sunt: relq; oēs ma-
sculini. Nocturni sunt Mars: Venus & luna. diurni sunt alij oēs. Non

DE ASTROLOGIA

nulli amici dicunt: qdā inimici noiant: Nā amici Saturni / sunt Iupiter Sol Luna. inimici sunt Mars & venus. Iouis amici sunt omēs / dempro Marte. Martis amica sola venus est: ceteri inimici. Solis amici sunt Iupiter: Venus: inimici mars Mercurius & luna. Mercurij amici sunt Saturnus Iupiter venus: ceteri inimici. Lune amici sunt Saturnus Iupiter venus: alij inimici. Amici capiti draconis dicunt esse Iupiter & venus: de quorū natura est: & ideo fortuna. Amici caudę / sunt Saturnus & Mars quorū naturā p̄cipat: & ideo infortuna ē. Augēt autē & minuunt ista p̄ aspectū. Dī. quō se aspicere dicunt: Ma. Cū in eodē signo & gradu sūt: cōiūcti dicunt: p̄ rariū separi nominantur. Si autem per sextā p̄tē zodiaci: hoc est per duo signa distant / aspiciunt se aspectu sextili: qui ē amicitia imperfecte. Si autē per tertiam zodiaci partem distant id est per quatuor signa: trino aspectu se respiciunt / qui est amicitia perfecte

planete se
inspiciūt

Figura aspectuum

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

et. Si vero per quartā ptem zodiaci: id est per tria signa opponuntur/ quarto. se aspectui intuentur qui est inimicitiae imperfecte. Si autem p sex signa distant/ oppositi dicunt: qui aspectus est perfecte contrarietatis.

characte
res aspec
tu um

DIS. Quattuor igitur aspectus sunt. scilicet Sextilis trinus quartus & oppositio. MAG. sane. Nam coniunctio proprie aspectus dici nequit: & vim sortitur ut quidam tradunt per gradus. xij. ante & post. Figura aspectuum est quam hic cernis.

De quibusdā alijs accidētibus planetarū: q̄ & Astro-
nomū ignorare nō oportet Capi. iij. MAG.

Reſter hæc autem & planetis alia multa nomina attribuuntur & accidentia: quorū cognitio etiam Aſtronomiæ utilis eſt. DI.

Eo magis explicanda ſunt. MAG. Planetæ quandoq; dicuntur directi: quandoq; retrogradi: nunc etiam ſtationarij. DIS. De his in præcedenti tractatu diſſertum eſſe memini. alia ſi quæ ſunt & nume-

planetæ di- ra. MAG. Planetæ dicuntur etiā quandoq; tardi curſu & minuti: cuſ-
cunt tardī ſcilicet linea veri motus eorum tardius mouetur q̄ linea medijs morus:
veloces aut contra ſucceſſionem ſignorū incedit. veloces autem & aucti curſu di-
aucti nu- cuntur quādo ſc̄m ſucceſſiōem mouent. Aucti vero numero ſunt: quā-
mero. do æquatio addit ſup mediū motum. cum autē minuit: minuti numero
aucti. lūe vocant. Aucti vero lumine ſunt: quando a ſole recedunt vel ſol ab eis.

& minuti lumine vocantur / quando ad ſolem appropinquant. & cū ad
combusti gradum decimūquintū aut duodecimū veniunt / ſub radijs ſunt: & com-
orientales. buſti nominant. Orientales ſunt quando oriuntur ante ſolem. Occidē-
tales vero cum occidunt poſt ſolem. Vnde & venus ſolem præcedens in:
aurora Lucifer: ſequens autem ſolem poſt occaſum / Hesperus dicit de
qua Boetius libro primo de cōſolatu philoſo. metro quinto ait. Et q̄ pri-

Boetius.

orientes m̄e tempore noctis. Agit algētes Hesperus ortus. Solitas iterum mutet:
matutina habenas Phœbi pallens Lucifer ortu. Dicuntur & orientes ortu matu-
rines. tino: cum de ſubradijs exeunt: & propter remotionem eorum a ſole / ma-
orientes v̄ne ante ortum ſolis apparere incipiunt. Orientes vero ortu vespertino
ſp̄ertini dicuntur: cum de ſubradijs exeunt / & propter remotionē eorū a ſole ve-
occidētes. ſpere poſt ſolis occaſum apparent. Occidentes autem occaſu matutino
matutinali ſunt / cum radios ſolis ingredients / mane occultari incipiunt. Et occidē-
occidētes. tes occaſu vespertino. cum radios ſolis intrātes. & poſt ſolis occaſum oc-
veſptini. cultari incipiunt. Tres tamen ſuperiores occaſu matutino non occidunt
Meridio. nec ortu vespertino oriuntur. Meridionales etiam planetæ appellant / cū
nales. in ſuo gētrico ab ecliptica verſus meridiem declinant. Septentrional-
ſep̄trio- les autem cum verſus ſeptentrionem tendunt. Reſpectus autem planeta-
nales rum quos in diuerſis ſignis ad diuerſas corporis partes habere dicunt /
in ſequenti parent deſcriptione.

Quas corporis partes planetæ in diuerſis
ſignis reſpiciant. Capitulum quintum.

DE ASTROLOGIA

Saturnus

Jupiter

Mars

Sol

Venus

Mercurius

Luna

aries

taurus

gemini

cancer

leo

virgo

libra

scorpio

sagittarius

capricornus

aquarius

pisces

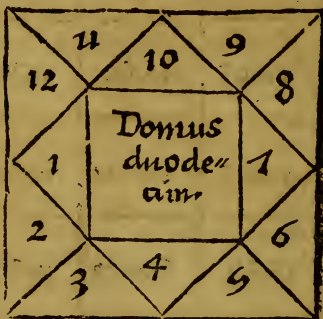
Pectus.	ventrē	caput	femora	pedes	crura	genua
ventrē	dorsu3.	collum.	genua.	caput.	pedes	crura
ventrē	verēda.	pectus.	crura talos.	collum	caput	femora
virilia.	femora	pectus.	pedes	brachia hūeros	oculos	caput.
verēda.	femora genua.	ventre3.	caput	cor.	guttur.	collum.
pedes.	genua.	ventrē.	collum.	ventrē	cor	hūeros
genua.	oculos.	verēda.	hūeros	caput	ventrē	cor.
talos.	pedes.	caput. brachia	cor.	verēda.	dorsu3.	ventrē.
pedes.	crura.	manus.	ventrē.	femora	verēda.	dorsu3.
caput. oculos.	crura.	dorsu3.	cor.	verēda.	femora.	femora.
collum.	pectus.	cor.	verēda.	genua.	femora.	verēda.
hūeros	cor.	ventrē.	femora	dorsu3.	crura.	femora

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

De diuisione coeli in domos duodecim: & nominibus earundē. Cap. sextū. MAG.

Optum iudicandi negociū/maxime ex Zodiaci in duodecim domos micilia partitione dependere existimant: verum tamen nec in hac concordant. Sed prætermisiss duobus partiendi modis/tertiū exempli causa pandā: qui talis est. ut intelligatur 6.

circuli magni in sphaera super polos mundi utrinque sese interfecantes/atque per puncta æquinoctialis diuisi in duodecim æquilia transeuntes. per hos enim sex circulos Zodiacus in duodecim sed non æquales partes domos: quartū una medietas sub orizonte/altera supra orizonta apparet & oppositæ æquales reperiunt. Quattuor ex his anguli vocantur: scilicet Prima quæ est angulus orientis. Septima opposita angulus occidentis. Decima est angulus diei seu medij coeli. Quarta est angulus noctis sub orizonte. In his ut aiunt Planetæ sunt fortiores. Post has

Succedentes quattuor domos Succedentes nominant: in quibus Planetæ sunt debiliores quæ in angulis. & sunt domus Secunda. Octaua. Vndecima & Quarta. Reliquæ quattuor Cadentes nominantur: ceteris debiliores. Ex his & constellationibus in illis repertis per ceteras Astrologiæ partes variam ac mira prædicere conantur.

Si de demonstratione/experientia aut alia quauis via Astrologiæ principia cognita sint. Ca. vii. DIS.

Rursusquam has partes aggrediamur: ædicito quo nam modo Astrologi tantam partium eiusdem coeli diuersitatē inuestigare potuerūt? aut quid firmitatis habet quod etiā in gradibus quantum ad qualitates/facies/terminos/exaltationes/ & casus ponunt & planetis attribuunt? MAG. Astronomiæ principia de quibus in precedenti tractatu actum est: ex geometria/numerorum concurrente ratione indagari potuerē. DIS. nō de illis (quoniā quantitatem concernūt) quæ stionem moueo: sed de diuersitate qualitatum & influentiarum coeli & partium eius & Planetarum dominio. & fortitudinis incremento in illis. MAG. Ab effectibus (ut aiunt) in multorum cognitionē deuenire per crebras & diutinas obseruationes. Vnde & nonnulli ab exordio mundi primis hominibus intantum vitæ ploratā a deo coeli autumant/ut Astronomiā Astrologiā & ceteras artes/quæ longa experientia acquirunt inuestigare possēt. Alij primo patrem Adam & patriarchis nonnullā astrologiæ prem reuelatam aiunt. Vnde & magister in historijs Abrahā Aegyptios Astrologiā docuisse testatur. quod haud abnuo quantum ad temporum varietates. sicut scriptum est. ut sint illis in signa & tempora. Nō autem quantum ad diuinationem. quæ

domus

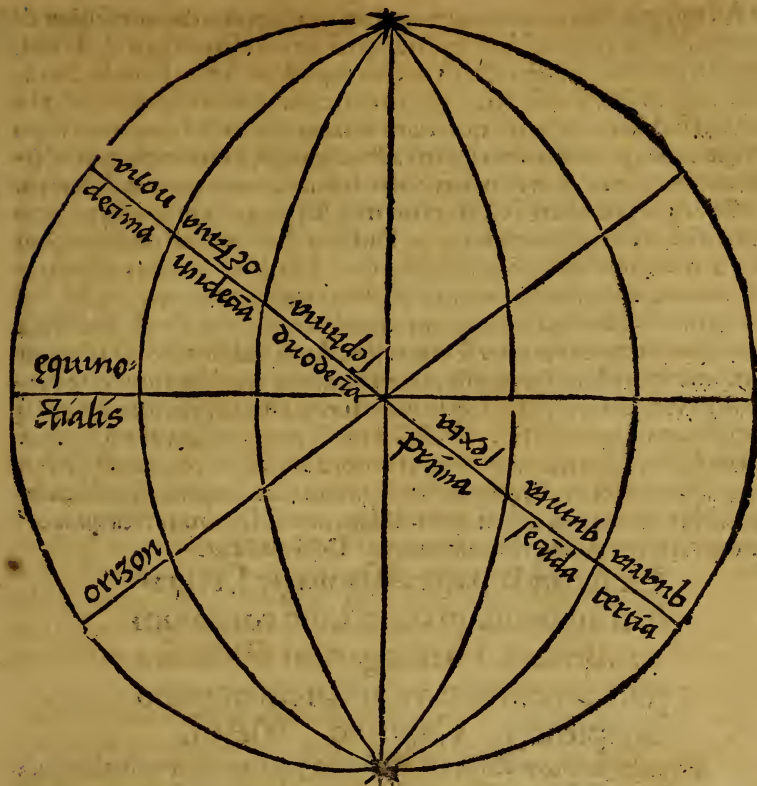
Anguli

Succedentes
Cadentes

principia
Astrologiæ
sunt
nobis
cognita

DE ASTROLOGIA

Diuisio
domoni
coeli

deus semini Abrahę specialiter interdixit. ut patebit infra. DIS. Intē
rīm dictis assentio. sed cur longa obseruātia & expimētis p̄līmīs Astro-
logię principia hauriri nequerint/nō apparet qđ possit cōuenient oppo-
ni. MAG. Si expimētis q̄ tradūt p̄cipia didicissēt/utiq; nō semel sed
frēqnter eadē ostellatōs itegre obsquassēt. s; obstar qđ & ipi ye affirmāt
eandē ostellationē totalē nūq; / vel saltē post annorū mīla mīla rediturā.
n' sufficit p̄ticulares ostellatōs sepi⁹ obsquasse: qppe cū nīlā stellaz seorsū
issuat. s; siml' cū oīb⁹ etiā astrologis nūq; vīsis vel cognitis: certo dicere
neqūt. cur magis uni q̄ alteri expimētal' effect⁹ veniat ascribēd⁹: nisi for-
te Soli & Lunę syderib⁹ etiā omī vidēti notis. qb⁹ tñ in efficiētia frēqnt
p̄ponūt sydera miora aut a nobis remotissima. Multū p̄terea opatōz ce-
lestiū variat/īpedit aut minuit ī supiorib⁹ alia ostellatio: & ī inferiorib⁹
materię idispositio. Syestō hauriri possit ostellatōm q̄s ī iudicijs attēdūt
efficiētia: s; nō dū est inuēta sufficiēt erq; obsquata. p̄patz legēti astronomo-
rum de motu stellaz firmamenti & etiā erraticaz dubia. antiquiores
quippe supra firmamentū nullū aliud coelū cognouerūt: q̄ tamē iunio-
res Astrologi etiā in praxi utuntur. Chaldei & Aegyptij non infimi

in Astrologia stellis fixis unum tantum motum attribuunt: scilicet di-
urnum. Ptholemeus addidit secundū q est ab occidēte in oriēte. Thebit
tertium innenisse dicitur qui est versus meridiem & aquilonem. In re-
pore vero multum discordant: ut partim dictum est in superiorib⁹. nec
mirum si de fixis trepidāt: qui etiam in motu Solis & Lune inter se pu-
gnant: ut & quantitas anni solaris adhuc apud Astronomos quo ad p-
cisionē sit incerta: & in maxima Solis declinatione quantum differāt su-
perfluū est hic recensere. Cōstat autem si Astrologus in gradu uno tan-
tum sefellerit in capranda hora: in diuisione domorum duodecim simi-
liter deficiet. mutabit em gradus signum. & in directionibus etiam va-
riat annum. mutabuntur etiam aspectus & situs stellarum. DIS. Fal-
lax igitur sequatur astrologorum experimentum uecelle est. Sed & pla-
nera qua conuentione inter se regendi ac dominādi tempora / horas / at-
q; momenta in diuersis partibus cœli: etiam ut aīs climatum terre par-
titi sint / vehementer hēlito: & te super hęc audire cupio: interim alia q̃
questionem augent silebo. MAG. Hęc & pene innūera alia sunt quæ
fidem Astrologiæ minuunt his qui omniū causas (ut & quum est) pfun-
dius rimantur: & in astrologiæ libris nō nisi persuasiones quasdam le-
gunt. Nos autem qui ipsam defendēdam non suscepimus: reliquas ei⁹
partes velocius percurrere debemus. DIS. ut liber.

**De secunda parte Astrologiæ. Et qua-
lem influentiam coelestium corporum
in inferiora Theologi cum Philoso-
phis concedunt: voluntatem omnino
excipientes. Capi. viij. MAG.**

Secunda (ut premissum est) Astrologiæ pars de reuolutionibus
est. hęc riuitiones & eclipses cōsiderat & ex his alijs insup cōstella-
tionib⁹ & dispositiōe ānonæ. bellorū. egritudinū & mutatiōe tēp. atq; in
nouatiōe legū futura pñūciat. DI. Tu ne huiusmodi futura cōtingētia
coelestium cōsideratione p̃uidenda credis? MAG. Multiplicem vir-
tutem & operationem cōlestibus a Conditor omnium concretam nemo
sapiens dubitat. perpauca vero ex his oib⁹ in hominum noticiam deue-
nisse: & omnes Deo soli notas esse: regius Propheta indicat dicēs. Qui Psal. 146.
numerat multitudinem stellarum & omnibus eis nomina vocat. Nomi-
na vero a proprietatibus rebus imponi constat: quas solus nouit perse-
cte qui eas condidit: unde cōsequenter exclamat. Magnus Domin⁹ no-
ster & magna virtus eius & sapientiæ eius non est numerus. Hęc de p̃ri-
culari noticiā intelligenda sunt: quoniam generalem influxum cōlesti-
um qui fit per motum lumen & calorē in terrēna: etiam Philosophi (do-
no dei) cognouerunt. Vnde Aristoteles dicebat hunc mundum Elemē i. methē-
tarē latitiōib⁹ supiorū cōtiguū esse: ut in de virtus ei⁹ gubernet. & alio lo-
co. Latio ingt solis sub obliquo circulo (zodiacum denotans) generatio de genera

DE ASTROLOGIA

Augusti⁹ nes adducit. Nec diuus Augustinus Philosophus acutissimus & theolo-
logorum precipuus ab Aristotelis sententia in hac re dissentit: libro ter-
tio de trinitate. c. 4. asserens corpora crassiora & infertora per subtiliora

Idem & potentiora ordine quodam regi. Et libro quinto de ciuitate dei. c. 6.
inter disputandum cum mathematicis ait. Non usq; quaq; absurde di-
ci potest ad solos corporu differētiās afflatus quosdam valere sydereos:
sicut in solaribus accessibus & decessibus videmus/etiam ipsius anni tē-
pora variari:& lunaribus incrementis atq; decrementis augeri & minui
quædam genera rerum:sicut echinos & conchas & mirabiles cētus ocea-
ni,nō autem & animi voluntates positionibus syderum subdi. **DIS**
Aperte Augustinus inferiora superiorū influentijs subiicit. Cur ergo a
nōnullis astrologis aduersari dicit? **MAG.** Hic diuus pater (quæ ad-
modum & cæteri viri Phiē & veritatis cultores) Astrologiæ nō ademit
quod raro naturalis admittit / & sacrarū litterarum tenor in cōmutabi-
lis non reprobatur. Nec tamen dicit corporu differētiās necessariū esse a
coelesti influxu:sed hoc posse cōcedi in quibusdā. Nam ut eodem loco
ait,sexus diuersitas nō ab influxu cœlesti est:cum simul concipi possint
gemini diuersi sexus,quid autem tam ad corpus pertinens q̃ corporis
sexus? Sequuntur hunc Bonauentura Alexander de Ales. Schortus & theologi
theologorum numerosa turba omnes generalem cœlestium in inferior-
ra influxum confirmantes. Inferiora inquā corpora non humanas men-
tes seu voluntates/quæadmodum in sententia Augustini hæc excipiū-
tur,non enim possunt:ut idem s.pater testatur libro.xij.super Gen.cor-
poralia in spiritum agere:limitant cæteri de per se & imēdiatē. Nam cu;
intellectus (inquiunt) mediantibus speciebus a sensibus receptis ī op⁹
suum prodeat:& sensitiua potentia corporeis organīs utatur:de per ac-
cidens & a remoto concedi possit / imutatis corporibus intellectum in
sua operatione impediri, ut videre est in lunaticis & freneticis. Vnde &
Sapi. 9. scriptura dicit. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam: & terre-
3. Ethico. na inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Voluntas autē exi-
stens domina omnium actuum suorum/organo corporeo nō alligatur
sicut nec intellectus:magis tamen libera est:nullius improbitatem pati-
tur:nec cœlestium influxui subditur. Et ideo actus a volūtate pcedētes
ab Astrologis puideri aut diiudicari minime possunt.]

theologi
qd tribua-
ant astro-
logiæ

Ex quinq; causis Astrologi frequenter
errant in iudicijs suis. Et quō in uniuersali
desertilitate & sterilitate terre de pe-
stilentia bellis & mutatione regnorum
aliquid pronosticare pnt. **Ca.ix. DIS.**

Vniuxta premissam beati Augustini sententiam in elementa
& elementata afflatus syderum agat:unde fit q̃ Astrologi non
nunquā de illis quocq; in iudicijs suis & fallunt & falluntur.

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

prima MAG. Quāq; huius rei causa multiplex assignari possit: hec in inter
ratio precipuas cōnumeranda est: q; raro huius artis scoli iudicia sua inter p
 scriptos līmites coartāt sed inanīs gloriæ cupidī/phylateria sua dilatāt
Secunda nīmiūm: & ex stellis auguriari gestiunt: quod efficere nō possunt. Fre
 quenter etiam ad particulares localeq; mutationes descendunt: singu
 larum frugum species denotant: terrarum & incolarū euentus prosequū
 tur seiunctim: non attendētes/ non obstante generali influxu superiorū
 & (ut Augustinus habet libro quinto de ciuitate. c. 7.) electo ad semi
 nandum agrum die/ tam multa grana in terram simul veniunt: siml ger
 minant: & exorta segete simul herbesunt pubescunt flauescunt. & tamē
 inde spicas cēteras coquas / atq; ut ita dixerim congerminales: alias ru
 bigo interimit/ alias aues depopulantur/ alias homines euellūt: pari iu
Tertia dicio de reliquis rebus iudicandum est. Sunt enim causæ eglestes fere in
 numere: ex quibus ut pmissum est tractatu pcedenti/ ex stellis fixis pau
 ciores cognitę sunt. quorum tamē actio quantū possit Astrologorum
Quarta traditiones canunt. Adde q; de principijs & modo iudicādi pcepui a
Quinta flores artis huius diuersa senserunt. Accedit q; plurimi nostro quo in
 praxi illa magistri nominari delectantur q; nondum loqui ceperunt/ ne
 dixerim didicerunt. Viri autem Phīę gnari facile non enunciant: quod
 ex certis causis & demonstratiōibus veritatis æuidenciā non habet.
 Verumtamen si anni quattuor partes a qualitatibus suis multum exor
 bitare contigerit: facillime sequetur aeris intemperies: sicq; frugum de
 trimentum aut excessiuo frigore vel calore urenti: humore suffocante:
 aut siccitate consumente humidum radicale. Amplius turbatis elemen
 tis: imaturis frugibus/ & aere infecto aut putresfacto/ quo ad respirandū
 sedulo utimur/ ægritudines euenturas temere nemo iudicabit. Deniq;
 ex aere infecto & alimentis incōuenientibus / spiritū animale turbu
 lentum generari/ phisica ratio suadet. Hinc ægritudines acutæ: & cere
 bro multæ obueniunt turbationes: quibus in uulgo dominantibus/ ad
 unius filij Belial dolosam persuasionem: insultus fieri haud erit difficile
 Si enim princeps vi legis occurrere nititur/ mox a superba ceruice onus
 seruitutis & sceptrum exactionis excutere moliantur. Hinc sectę/ contē
 tiones partialitares / seditiōes bella & cætera huiusmodi oriuntur mul
 ta. Et quāuis (ut Ptolemeus ait) vir sapiens dominetur astris. sensualita
 ti scilicet & inclinationibus obuando: stultorum tamen (ut Salomon
 non minus doctē scripsit) infinitus est numerus. Vnde mirum non est
 si his & similibus solerter pēlicularis/ nō tā astrologi q; Philosophi: Me
 dici & longa experientia ædocti agricolæ & nautæ: quotidie de futuris
 multa vera prædicunt: etiam sine astrilogicis regulis/ de morbis/ de an
 nona/ deq; tempestatibus. Sed de illis hactenus. Tertiā astrologię p
 tem nunc aggrediamur: laboriosum quippe hoc erit: quonīā fere innu
 meri codices sunt de hac parte: & e regione viri eruditissimi & sanctita
 tis titulo præfulgidi parum illi tribuendum astruunt.

Augustus

Auscenna

ptolemeus
Salomon

DE ASTROLOGIA

De tertia parte Astrologiæ de natiuitatibus: quid ex domibus quatuor primis Astrologi prænoſticiēt. Capitulum decimum. DISCIPVLVS

Vid hæc pars futuri præſagit? MAG. Mortem & vitam & ſerme omnes naſcentium euentus quales futuri ſint. ut patet legenti ſignificationes duodecim domorum in quas cælum hora natiuitatis diuidit. Vt autem breuiter me de hac parte abſoluam: ex multis pauca ſecundū domorum ordinem in libris aſtologorum expreſſa annotabo. DIS. Probe. MAG. Ex habitudine primæ domus planetarum & ſtellarum in ea exiſtentium & partium natura ac varijs affectibus/mira de anima nati prædicūt. videlicet ſi liberalis: ſi legum amator: ſi mitis aut bellicoſus: ſi diuinarum ſcientiarū indagator: alterius ſue ſtudiū aut operationis amator. & quantus qualiſue in corporis habitudine futurus ſit natus. Ex ſecūda domo de proſperitate & infortunio diuitiarum nati futura vident. ſi eas vel ex hereditate mercatura aut quouis alio ingenio aut labore habiturus ſit. & ampliꝰ ſi ſua ſponte/acquiſitas dilapidabit: aut violentia qualiſue infortunio amittat. Ex tertia domo de fratribus nati: de pericia legum & obſeruantia earundem & ibi per partem quā abſconditam nominant aſtologi: de arcanis conſcientiæ naſcentis erga Deum & erga homines iudicant. Nā ut ait Abbraam Auenozra in expoſitione huius domus Si Iupiter fortis in natiuitate partem illam quocunq; modo reſpexerit (& deū diligit (ſcilicet natus) & a deo diligetur &c. DIS. Hoc ne verum credis? MAG. Minime. nam dicit ſcriptura: nescit homo an odio vel amore dignus ſit. & conſcientiæ arcana ſoli deo patent. DIS. Inſania ergo iſta nō tam cōſutanda q̃ ut heretica execranda eſt. MAG. duas fortunas inter planetas nominant. Venerem ſcilicet & Iouem. Venus ut aiunt dat ſollicitatem vitæ preſentis. Iupiter autem largitur ſollicitatem vitæ futuræ.

ſignificati
ones do
morum
cæli primæ

Secundæ
domus

tertiæ do
mus

Abraam
Auenozra

Maternus
aſtolog⁹

Albuma
ſar

DIS. Et quid de Chriſto ſentiunt qui ait in Euangelio. Ego vitā æternam do eis. ſed perge in narratione. MAG. Maternus quidem nō in ſimæ auctoritatis apud aſtologos ſcribit: q̃ ſaturnus in leone conſtitutus: facit longæuū quorum anima poſt mortem ad cælos tranſibit. DIS. Cur ergo Chriſtus dicit. Si vis ingredi ad vitam æternam ſerua mandata & non potueris attende ſi habueris ſaturnum in leone? MAG. Albuma ſar impietatem impietati accumulās ait. Qui deo ſupplicauerit hora qua luna cum Capite draconis Ioui coniungitur impetrat quidquid petierit. DIS. ha ha he ſtultitiā ſacrilegiā. Cur igitur aſtologi non obſeruant talem horam: ut ſemel impetrarent de cætero in iudicijs ſuis neminem fallere: & ut ſantas diuicias reciperēt ne amplius p̃ inopia alijs ſua mēdacia venalia facerēt. Sed p̃ge ad domorū explanationē. Ma. ex domo q̃rta de eſſe patris nati diſſerit q̃lis aut q̃nta ei⁹

quartæ do
mus

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

vita sit:& de alijs que breuitatis causa transeo tanquā fabulosa.

Que Astrologi prenosticent ex alijs domibus natiuitatum Cap.undecimū. DIS.

quintę
domus
sextę do
mus
septimę

oſtauę
nonę

decimę

undecimę

duodecimę

X quinta autem domo quid? MAG. Si nascens filios genera-
bit:& qualiter ad eos efficiet. Et hoc quidem Arabes: Ptholome Ptoleme-
us autem a decima filios diiudicat. Mallius ab ascendente. Ex sex Mallius
ta de infirmitatib⁹ nati in toto corpe & singulis p^{ar}tibus: & quādo & q^un-
tum ægrotabit futura annunciat. Ex septima si amator erit foeminarū
& inominatę libidinis ſectator. Si uxorem habebit unā aut plures ve-
tulas aut iuenculas:& quando eas ducet:at uſi pacifice cum illis habi-
tabit. Ex oſtaua autem domo ſcietur (aiunt)qua morte an aqua/ſigne/
gladio ſuſpendio aut quouis alio modo interiturus ſit natus. Ex nona
ſi natus peregrinabit: & quantū in terra vel aqua: & quā fortunā in his
ſentiet: ſimiliter ſi firmiter aut negligenter fidem ſuam tenebit. Ex decia
de ſtatu matris: quēadmodū ex quarta de ſtatu patris nati iudiciū ſit.
Plurimi tñ ſtatū patris a decima inueſtigandū putant. Inſuper ſi natus
honorē p^{ar}tem/aut famā, bonam habiturus ſit veniat. Ex undecima de
amicitiā nati. & ad quas pſonas erit: ſimilr & de veſtimentis futura di-
cunt. Ex duodecima domo ſigure cœli in natiuitatibus alicuius calcula-
te/inimicitie captiuitates /ſi quas forte aut unde habiturus ſit natus p^{ar}-
noſci habent. Seruos ſimiliter Aegyptij ab iſta domo diiudicāt. Arabes
autem illud a ſexta faciundum exiſtimant. & alia ſerme innumera. Mini-
ma etiam & vilia hominū accidentia hæc pars Astrologie de nāſcēte fu-
tura iudicat ex domo natiuitatis horę almutēs / alcōchio den/ hylech
& variū p^{ar}tium proſectiōe/ex habitudine planetarum & ſtellarum ſi-
xarum/& earundem & ſimiliter domorum varijs aſpectibus & directi-
one:que latius pſequi non eſt noſtrū: ſed alia celeirus percurrere.

**De Laude quattuor doctorū eccleſię
& quid de hac parte Astrologię ſenſe-
rint. Capitulū duodecimū DIS:**

Ri⁹s qui ſint viri eruditiffimi & ſanctitate preſulgidi huic parti
Astrologię parum tribuentes/ut premiſeras paulo ante edicto:
ſimulq; eorundem ſententias de hac re preſtringito paucis.

doct.eccleſ. MAG. Hi ſunt Doctores precipui catholici: quattuor columnę eccle-
Gregori⁹ ſię ſanctus Gregorius papa. s. Hieronymus preſbyter Cardinalis. ſan-
Hierony. & Ambroſius preſul Mediolanenſis. ſanctus Auguſtinus ante conuer-
Ambroſi. ſionem ſuam rhetor maximus & philoſophorū acuriſſimus: poſt ſuſcep-
Auguſti⁹ tum vero baptiſma Episcopos Hypponeſ. per totum mūdum celebris
doctor & falſitatis inimicus. Hi ſunt (ut teſtatur pontifex romanus in Bonifaci⁹
capi. unico de reli. & vene. ſanct. libro ſexto.) quorum perlucida ac ſalu- oſtaus
taria documenta / romanam illuſtrarunt eccleſiam: decorarunt vir /
tutibus & moribus informarunt. Per ipſos præterea quaſi luminofas

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

ardentes lucernas / super candelabrum in domo domini positas / errorū tenebris profugatis: totius corpus ecclesiæ tanq̃ sydus irradiat matutinum. DIS. Eia propera: & quid de astrologia hac tenendū scripserint hi sancti patres quos ecclesia tam studiose cōmendat in mediū ferre graueris minime. MAG. Diuus papa Gregorius in homelia Epiphanię accepta occasione ab apparitione stellę quam Magi viderunt in oriente nato Domino: contra mathematicos orationem texens: opponit de duobus geminis Iacob & Esau simul natis dicens. Certe cum Iacob de utero egrediens prioris fratris plantā manu teneret / prior perfecte nequa / quā egredi potuit / nisi & subsequens inchoasset: & tamen cum uno tempore eodemq; momento utrunq; mater fuderit / nō una utriusq; vitæ eq̃ liras fuit. Sed ad hęc solent mathematici respondere (inquit) quia vir- tus constellationis in istu pungentis est. Quibus ediuerso nos dicimus quia magna est mora natiuitatis / si igitur in istu puncti constellatio permutatur: necesse iam erit ut tot dicant fata quot sunt membra nascenti- um. hęc Gregorius. qui & post multa alia quæ astrologis obijcit (ad q̃ profecto rationabiliter respondere nequeunt) concludit dicens. Hęc de stella breuiter diximus: ne mathematicorū stulticiā indiscussā præterisse videamur. Quod si nec ista permouet: attende qđ eodē loco Priscilliani statum heresim dicit esse de genituris opinionem astrologorū. DIS.

Gregori⁹ Summū pontificem audiuius: audiamus & Cardinalem. MAG. di-

Hierony⁹ uus Hieronymus presbyter Cardinalis sacre scripturę interpres præci- pius in cōmentarijs super prophetā Sophoniam c. primo de astrologis dum exortus esset sermo ait. Hi sunt qui æleuantur aduersus scientiam dei: & omne quod geritur in seculo (fictā sibi scientiam pollicentes) re- ferunt ad ortus stellarū & occubitus & mathematicorū sequunt errores. Idem super Isaia c. qđragesimo septimo de astrologis loquens: dicit. Hi sunt qui vulgo appellantur mathematici: & ex astroꝝ cursu lapsūq; sy- derum res humanas regi arbitrant. & cum salutem alijs promittebant / sua ignorabant supplicia. Idem in c. Sed & illud. 26. q. 2. Requirere stella- rum cursus & euentus ex his futuroꝝ rimari obprobriū Aegypti vocat & idololatrię comparat. DIS. Sufficiūt ad presens diui Cardinalis di- cta episcopū accedamus Mediolanensem. MAG. Hic est s. pater Am-

Ambro⁹ brosius grandiloquus: qui in quarto libro Hexameron c. q̃rto de as- trologis longū sermonem contexens / inter alia Nōnulli (inquit) nati- uitarum tempus exprimerent qualitates qualis sit unusquisq; q̃ natus sit: cum hoc non solum vanum sed etiam inutile sit quęrentibus: im- possibile pollicentibus. Et post probationē suę sententię ait. Redēpti sunt Apostoli & congregati ex peccatoribus: non utiq; natiuitatis suę hora sed Christi eos sanctificauit aduentus: & hora dominicę passionis rede- mit a morte. Latro damnatus capere ille cum Domino crucifixus / non beneficio natiuitatis suę: sed fidei confessione ad paradisi æterna transi- uit. Io. 1. & 2. Ionam in mare non vis natiuitatis / sed dissimulatio diuinę præcep- tionis precipitauit, & offensa Petri de carcere imminente morte perimen-

dum/angelus Christi non stellæ series liberauit. Paulum cecitas cōter Actuū. i2.
 cit ad gratiam:& percussus a vipera turbatumq; naufragio/non reme- 28. 284
 dia natiuitatis/sed deuotionis merita seruauerunt. Quid de illis dicim⁹
 qui eorum precibus cum fuissent mortui resurrexerūt: utrum illos sua
 natiuitas an apostolica gratia suscitauit? Et idem. totum negociū hoc
 (scilicet iudicandi) plenum ait esse vanitate:& tele aranæ comparat.

DIS. Durus est hic. diuum Augustinum quē Philosophū fuisse acu-
 tissimum dicis auscultemus.

**De opinionibus Philosophonū de Fato &
 constellatione natiuitatu: quas Augustinus
 libro quinto de ciuitate dei recitat & impro-
 bat. Capitulum tredecimum. MAG.**

Anctus Augustinus disputator copiosus omnem quēstionē quā Augusti⁹
 tractat/radicis medullisq; perquirat: ut latentem vel veritatem vel falsitatem fideliter detegat. Vnde cū libro quinto de ci-
 uitate contra Astrologos disputationis rete tendere instituisset/pri⁹ fa-
 tidicorum & astrologorū varias opiniones distinxit: & breuius prioribus
 explosis cum Generaliacis varijs cōgredirur per capitula ser-
 me decem prima. longū esset omnia hæc epitomati nostro integra inse-
 rere. DIS. Longum etiā & minus necessarium: cum paucis planisq;
 verbis intentionem tanti doctoris edicere possis. MAG. Si possum
 incertum habeo: obsequi tamen tibi in hoc quoq; non abnuo. Distin-
 guens itaq; Augustinus fatidicorū & Astrologorū sectas in c. primo li-
 bri præfati. Primos ponit qui dicunt omnia æuenire fato: id est volun-
 tate & potestate Dei. DIS. Illos ne male sentire arguit? MAG. Mi-
 nime. sed ut sententiam teneant & linguam corrigant admonet. DIS:
 Quapropter? MAG. Quia illud homines quando audiunt / usitata
 loquendi consuetudine non intelligunt: nisi vim positionis syderū qua-
 lis est quando quis nascitur siue concipitur. DIS. Secunda igitur op-
 nio est illorū qui omnia fato id est vi syderum initialium æuenire arbi-
 trantur? MAG. Scite intulisti: sed inter hos rursus Augustinus dis-
 cernit. Quidam enim sine voluntate Dei decernere opinātur sydera qd
 agamus vel quid bonorū habeamus/malorūq; patiamur. DIS. Tales
 haud dubium explodit. MAG. Quīmo & ab auribus omnīū repel-
 lendos ait: non solum eorū qui veram religionem tenent/ sed qui deorū
 qualiumcūq; licet falsorū volunt esse cultores. DIS. Quare?

MAG. Quia (inquit) hæc opinio aliud non agit nisi ut nullus om-
 nino colatur deus. DIS. De hac secta nōnullos nostræ fidei homines
 esse arbitror: qui rogationes/letanias & processiones cōmunes pro pa-
 ce/aut salubri aura a populo factas substantantes/ frustra fieri calumniā-
 tur. sed quid mihi de his? aliud dictæ diuisionis membrū prosequere.

Opiniões
 de Fato.

DE ASTROLOGIA

MAG. Eorum qui omnia vi syderum euenire credunt: nonnulli sydera quidem/quæ nobis futura sunt pro arbitrio decernere opinantur: sed accepta potestate a Deo. DIS. Quid isti? MAG. Magnam inquit celo faciunt iniuriam. DIS. Quam? MAG. Quia in eius velut clarissimo senatu ac splendidissima curia opinantur scelera facienda decerni: qualia si aliqua terrena ciuitas decreuisset/ genere humano decernente/ fuerat euerienda. DIS. Quid si diceret sydera non pro arbitrio illa decernere: sed in talibus ingerendis Dei omnino iussa complere?

MAG. Quarta hæc positio est præcedenti crudelior. DIS. Quapropter? MAG. Quia de Deo sentiendum tradit: quod indignissimum visum est de stellarum voluntate sentire. Omnes iam dicti Philosopher/ quæ ex stellarum influxu necessario euenire existimant quæ fiunt/hodie quoque a septentrionibus astrologis tanquam falsarii reprobantur. DIS. Hac

Ptolomeus

forte Ptolemei sententia potissimum paulo ante posita: qua ait. Vir sapiens dominabitur astris. MAG. Ea ipsa. & aliis multis. Quia igitur opinio vetur positio est generalis: quæ stellæ nec pro libito futura decernunt (quia ut dictum est supra: animarum non sunt) nec decreta Dei necessario ventura in nobis expleant: quoniam deus hominem in manu consilii relinquit. ait Sapiens. sed ex natura sua & influentia a conditore accepta/ homines resque terrenas alterant: & ad ea de quibus supra pauca commemorauimus inclinant: cui inclinationi homo si vult contraire poterit. DIS. De hac opinione Augustinus quid sentit? MAG. Non mediocriter doctorum hominum fuisse ait istam sententiam: ut dicantur stellæ significare potius ista quæ facere: ut quasi locutio quædam sit illa positio syderum prædicens futura/ non agens. DIS. Aliorum istam fuisse sententiam nec ego dubitaueram: sed eam Augustinus approbaret nec ne audire volui. MAG. Quantum ad ea quæ ex libero arbitrio dependent/ positionem istam nequaquam approbat: sed insequentibus fortiter expugnat: & propria astrologorum principia in tela commutans eos confodit undique. & quantum ad cetera ab astrologis ex natiuitatibus vaticinata/ similiter incertam hanc positionem ostendit. Tu si quando vacabit ibidem lege & relege. non enim prima fronte omni legenti Doctoris mens & argumentorum vis patet.

Ecce dicitur.

In quibus libris Augustinus Astrologiam de natiuitatibus improbet: & similiter cæteri Theologi/ Canonistæ & sancti Prophetæ: Capitulum decimum quartum. DIS. Pparet ex præmissa opinionum dilucidatione insipienter nimis a nonnullis responsum esse: Augustinum cæterosque sanctos doctores non nisi hos astrologos reprehendisse qui necessitate astra nos docet. MA. ceteri in omni oēs indistincte sibi reprehendunt & haud

Astrologia non ars; sed vanitas ē.

dubium positionem imponentem necessitatem tanquam blasphemā in primis reſciendam volunt. Auguſtinus vero priculusius predictas positiones ſegregās/ultimam quę veritati minus videtur cōtraria/ & ideo forte tanto periculofior quanto apparet probabilior/diligentius eliminat. & in capitulo quinto Astrologiam non artem ſed vanitatem vocat & in ſine. c. ſeptimi nullam hanc artem eſſe aſtruit. Obmitto quę libro ſecundo ſuper Gene. ad litteram. & libro octoginta trium quæſtionum quæſtione quadageſima quinta de Aſtologis ponit. Idem libro ſecundo quæſtionū ve. & no. teſtamenti. q. 16. in ſine ait. aſtologi enim inimici ſunt veritatis. Et libro tertio de quæſtiōibus no. & ve. teſtamenti. c. xviij diffuſiſſime contra fatum & mathematicos multis ac varijs argumētis differens. In principio ait nihil tā cōtra Chriſtianosq; ſi arti matheſeos adhibeant curam: hæc enim inimica diſciſcitur legi dei. Et paulo infra dicit: Hanc enim aſtutia & ſubtilitas inuenit dyaboli. Et circa finem fugiendum omnibus modis ab hac arte monemus: curioſi enim ei⁹ inimici dei ſunt: & ſine ſollicitudine nunq; ſunt: ſemper em̄ ſuſpenſi expectant quod minime certum ſciūt. Ipſe etiam ſermone ſexto de epiſphania vocat hanc artem ſtulticiam ſacrilegam & indoctā doctrinā. Et ibidem ait de genituris hominū. vani homines loquuntur quod inſipiēter opinantur. In ſermone quoq; de verbis Domini: quibus dicitur. Ego ſum vitis vera &c. ait. Cōuerſo tibi indulgentiam Deus promiſit: ſed craſtinū diē tibi nemo promiſit. aut ſi forte promiſit mathematicus lōge aliud eſt. O deus (exclamat)q; multos mathematici ſefellerūt: q̄a ſibi plerumq; lucra promiſerunt & dāma inuenerunt. Et omelia. xij. ait. Promiſit diem craſtinum mathematicus ut dāmnet te & illum. Et ad Ianuariū ſcribens dicit. Mathematicorum deliramenta cum deſtatiōe irridendā ſunt. In ſecundo libro de doctrina Chriſtiana dicit eos nimis errare & genus fornicationis animę Astrologiam vocat. 26. q. 2. c. illud Reliqua tantorum viroꝝ teſtimonia/ſimiliter & theologorum poſteriorum/videlicet Alexandri de Ales. s. Thomę Bonauenturę. Schotti & aliorum breuitatis cauſa libet pertranſire. nec enim iſti a prioribus diſſentiunt: ſed & ipſi influxum cōleſtium in elementa & elementata agere concedunt. rationem quā ſenſibilibus & potentijs organicis ſpēs haurit per accidens & multum a remotis & in generali a cōleſtibus moueri non omnino adimunt: ſed non ab ea quę aſtologorum traditiones cōtinet. voluntatem vero omnino eſſe liberam & iſti & catholici omnes dicunt. DIS. Sancti patres & theologi nominati fortaſſe aſtologiam diſſuaderunt/de ipſius principijs & experimentis minus docti.

MAG. Si diuos patres aſtologię ignaros fuiſſe credis: lege Ambroſium loco præallegato:& Auguſtinum libro quarto cōfeſſionum: & inuenies quo ſuſpicionem hāc a mente tua repellas ſacillime: multum em̄ temporis in hac attriuiſſe: & vix tandem falſitate comperita deſiniſſe ab hac vanitate deo confitetur. Sic quoq; & in aliorum codicibus heſitatiōnis tuę medelam poteris inuenire: omēs enim non alienis armis cum

DE ASTROLOGIA

astrologis conflagunt; sed (quod Doctorū est) proprijs principijs vani loquos redarguunt. Sacri insuper Canones illorum dicta approbantes astrologiā prohibent. 26. q. 2. c. Illos planetarios. sunt verba sancti Augustini libro quarto confessionum. & c. sed & illud quæ sunt verba beati Hieronymi. Et de sortilegijs. c. ex tuarum. Papa Alexander terci⁹ clericum qui bono zelo & ex simplicitate per astrolabij inspectionem futurum cuiusdam ecclesię inquisiuit per annum a celebratione suspendit: dicens id grauissimum esse: & non modicā inde maculam peccati contraxisse. DIS. tal' papa si hodie viueret sacerdotes nostros quos noīare possem: forte in perpetuum inabilitaret. MAG. Quid faceret nescio. verum tamen ipsi intime compatiōr. Sed si forte illos non mouent q̄ prelibata sunt non operosum erit Domini sententiā de hac re in medium proferre. DIS. Proferas quęso. MAG. Nō ego; sed Isaias propheta nobis hanc ædicat. DIS. Magis gratum accipio: quid ait? MAG. c. 47. ex persona Domini dicit Babilonijs. Stent & saluent te augures cęli qui contemplantur sydera: supputabant menses ut ex eis annunciant ventura tibi: ecce facti sunt quasi stipula: ignis conbussit eos: nō liberabant animam suam de manu flammę. Et quod in nostris libris dicitur augures cœli septuaginta interpretes transtulerunt Astrologi dicit sanctus Hieronymus ibidem: ubi etiā ponit testimonium secundū paulo ante expressum. DIS. Quamuis prophetarum testimonia si nē aliqua hesitatione recipi debeant: per ipsos enim locutus est Spiritus sanctus: sicut in simbolo canit Ecclesia: tamē aliud si habes Prophetici testimonium proferas: ut quasi in ore duorū firmitus appareat testimonium. MAG. per Ieremiā Dominus populo suo astrologiā interdixit capitulo decimo sic dicens. Iuxta vias gentium nolite discere: & a signis cœli nolite metuere qui timent gentes: quia leges populorum vanę sunt. super quo loco diuus Hieronymus ait. De his loquitur qui a cęlestibus extimant regi humanum genus. & ex causis cęlestium terre na moderari.

Cur multi adhuc Astrologię fidem habent propter paucas experientias: & non potius respuunt eam propter innumeras fallacias. etiā iuxta sancti Augustini sētentiā instinctu demonum inductas. Et qualiter sanctus Sebastianus astrologiam confutandam docuit: Capitulū. xv. MAGISTER

Erunt tamen qui Astrologię calicem epotauere usq; ad feces etiam ad hæc respondent: non esse intelligenda nisi de his quę astra colebant: & ex his omnia necessitate quadam fieri credebant.

DIS. Non mouebit me hæc callida glosula: cum apertissima sint Do
q ij

etorum & etiam Domini verba. Quinimo si quid probabilitatis haberet videretur astrologia hæc de qua loquimur/abijcienda ramen esset cum sanctis patribus/sacris Canonibus & diuinis scripturis apparuit ad minus vehementer suspecta. Non mediocriter etiam (ut ego quoque aliud addam) suspectam reddiderunt astrologia: quæ contra Mathematicos sanctus Sebastianus miles Christi integerrima fide/ coram Cromatio romanæ urbis præfecto disseruit sicut in integra ipsius legenda continetur. Cum enim (quamuis omnibus simulachris in domo dicti præfecti per sanctum Sebastianum & sanctum Policarpum destructis) Cromatius iuxta conditum sanctorum/ sanari a podagra non potuisset donec & opus astronomicum (in quo omnis disciplina stellarum/arte mechanica constructa erat) frangeretur. patenter ostensum est/artem istam Deo esse odibilem. Vnde & sanctus Policarpus presbyter Cromatio querenti: quid mali illi inesset cum nullo ritu sacrificiorum hoc opus coleretur? respondit. Artem hanc esse deo inimicam: & quæ in opere erant fabricata omnia ministeria esse falsæ deceptionis. Sebastianus quoque intulit. omnia ista vanissima esse & falsa: Christo reuelante cognouimus: quod tibi nunc manifestius aperiemus. Præcipe (inquit) hodie ad te mathesis doctores venire: cui dicas illo tempore asperis te calibus laborasse: & inquire per quas stellas hoc tibi euenerit malum. responsa eius erunt proculdubio: quod tempus tuum a malicioso Marte susceptum est: aut Saturnus apoteticus siue retrogradus fuerit. & cetera quæ ibi leguntur. Age nunc (inquit rursum Sebastianus præfecto) interroga alterum mathematicum cui ipsas horas in bonis tibi exuberasse calibus dicas. illico videbis tibi eum rationabilia scemata infinita offerre: quibus approbat/ quia in ipsis temporibus tibi euenire debuerint bona/quæ ante ille dixerat mala: circulum etenim tenet ex omni parte collectum: in quo diuersas & varias causas accipit: ex quibus occasionem accipiet dicendi quod velit: Hæc sanctus Sebastianus. Prætermitto quod opponit ibidem qualiter uno naufragio duo diuersis temporibus nati perire possunt. Similiter & in uno prælio innumerabilis multitudo prosterni: qui utique eandem constellationem non habuerunt Et quidem homini Christiano sola istec sufficere possunt ad confurandam vanorum astrologorum insaniam. MA Nimirum sed nequeunt sebre correpti de potus differentia sane iudicare nec (ut Quintilianus ait) facile quid persuadetur inuitis & ut sanctus Quintil. Augusti. Augu⁹ habet libro sexto de Ciuitate capitulo primo Nimis stulticie vlt⁹ pertinacie nulli quanticumque numeri libri satis esse possunt. Et ut puidit regius Propheta: Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius: omnis sapientia eorum deuorata est. & Apostolus. xuanueiunt in cogitationibus suis Psal. 106. ad Ro. 1. & obscuratum est insipiens cor eorum. dicentes enim se esse sapientes stultificati sunt. DIS. Quomodo autem non facile multam fidem astrologie habet qui iam dictas scripturas ignorat: & rebus experientias per hanc videt? Cum experientia sit efficax rerum magistra. MAG Ex de elect. c. perientias multas apparuisse in astrologorum iudicijs iudicari a iudice q li. lib. 6

DE ASTROLOGIA

neminem: sed istę comparare erroribus quibus decipiuntur & alios fallunt quasi nullę videntur. Tanta autem (ut ita dicam) hereditaria quada[m] successione ab Eva o[mn]i[m] matre: quę prima per curiositatis vicium decepta est: ad nos descendit leuitas: mira credendi facilitas / aut verius dixerim fatuitas: & prenoscendi futura cupiditas ut multo magis mathematicis imperitis credamus quam scripturis & doctoribus sanctis oppositum persuadentibus: si vel inter centum errores unum verũ ab his coniecturatum magis quam ex constellatione preuisum uenire contingat. Vnde accidit quod ait Petrarcha ut sine ulla suspitione libere mentiri possint: pro eo quia semel potuere nõ mentiri. De istis autẽ loquor qui quotannis variantur de illis euentibus qui ex causalitate cœlestium expectari (contradiciente naturali ratione) minime possunt. Sifr & de his qui ex natiuitatum consideratione ea quę in domorum exploratione numerata sunt / & alia fere infinita de nascentibus augurari frustra conantur. de quibus & diuus Augustinus / ut supra tactum est in fine capituli septimi libro quinto de Ciuitate contra astrologos disputationem suam concludendo ait. His omnibus consideratis non imerito creditur cum astrologi mirabiliter multa vera respondeant / occulto instinctu fieri spirituum non bonorum / quorum cura est has falsas & noxias opiniones de astralibus satis iserere humanis mentibus atq[ue] firmare & non horoscopi notati & inspecti aliqua arte quę nulla est. Idem dicit libro secundo super Genesim. ad litteram. ubi concludendo subiunxit quapropter bono christiano siue mathematici siue quilibet impie diuinantium: maxime dicentes vera cauendi sunt: ne consortio demoniorũ animam deceptam pacto quodam societatis inretiant. Hęc ibi.

Excusatio auctoris q[uod] non magis particulariter principia Astronomię discussit. Et quanta inter Astrologos diuerlitas & contradictio sit. Capitulum. xvij. DIS.

Isi epitomatis angustia urgeret sermonem ab his ad alia q[ue] supersunt cõuertere / precibus repetitis pulsarem: donec principia astrologię rationibus & argumētis philosophicis crebrares: ut sub paleis si quę solida latitant grana apparerēt. MAG. Nõ deessem tibi nec q[uo]dẽ in hoc nisi veridica relatione ante hos dies didicissem quendam comirem Mirandulanũ in philosophia eruditissimũ duodecim (ut aiunt) libris disertissimo stilo & effiacissimis medijs id perfecisse. Venient haud dubium successu temporis lucubrationes tam studiose conscrip̃e ad manus tuas quibus animum tuũ oblectare simul & veritatis agnitione firmare poteris: mihi satis erit de hac re quemadmodum & de alijs maiorum nostrorum & patrum recte philosophantium sententias commemorasse q[ui]bus tamen Astrologi trāci nulla recta ratione

Frāciscus
Petrarcha

Augusti⁹

Picus mi-
randula

possunt. Ipsi enim priores Astrologiam suspectam reddiderunt: dū alter alterius dicta reprehendit & experientia aliud inuenisse testatur. Na: in diuisione Zodiaci in signa/ Chaldei nominatissimi astrologi ab alijs dissentiunt: nō signa duodecim sed imagines undecim ponentes/ nec eiusdem latitudinis nec longitudinis. Sed nec Planetis domos assignant altitudines seu exaltationes tantum cōsiderantes Alij autem & si in signis graduūue diuisione conueniant: in partitione tamē domorū duodecim tantum pugnant ut cui opinioni consentias/nulla argumenti vis ostendat. nam plures gradus alijs in illa/ in altera pauciores collocandos statuant. Ita fit ut planeta qui ab alijs in prima domo collocatur: ab alio in secunda vel duodecima positus inueniatur. Inde & aspectus/ domorū dominaciones ac ceterę vires multipliciter variantur. Planetā quippe quē in prima & angulari domo fortem credunt: in duodecima viribus destitui volunt. Et reuera mixtę & philosophiæ contrarium stellam in quarta sub terra plus efficacię & influxus habere in nascentem quā supra finitorem collocata in undecima aut duodecima domo cœli: quod nonnulli attendentes cōmuni traditioni contradicunt: & stellam in domibus super orizonta fortiores credunt quā infra ipsum. Dicant si possunt & rationabiliter dicant: cur planeta circa finem noni domicilij non tantū aut plus possit quā circa terminū decimi vel in medio quarti. Eapropter & ipsi fluctuant nunc illam nunc aliam fortiorē prædicant. Vnde Ptolomeus alius Ptolomeus quando undecimā domum orienti in fortitudine præponit: aliquando contrarium sentit. Medium cœli omnibus præfert Messahala & Aboasar messahala Aboasar orientem prælocant. sed de his satis quantum in significationibus domorum dissentiant partim tactum est cum easdem recitaremus. In distributione autem facię & terminorū miro modo discordant. nec mixtę: quando & in naturis planetarū diuersa enunciant. Nonne Venerē Abenragel & Alchibicius frigidam estimant: e regione Aboasar & Ptolomeus calidam ipsam affirmant. In Mercurio non minus dissentiunt. Et nec in Luna quodam nobis proxima/ conueniunt. Et si in qualitatibus huiusmodi aberrarent/ danda est venia cum de bonitate aut malicia planetarū nō per omnia concordant. Super omnes autem ridēdi sunt/ qui capiti & caudę draconis punctis pure imaginarijs efficaciam aliquā inesse credunt: ita ut etiam annis nati aliquid addant. Quis præterea unquā concordabit litem quę adhuc sub iudice est: de radiationibus/ directionibus & æquationibus dierum. de annis autem Fridarijs ob nimiam dissonantiā piget vltimodicum quid dicere. Attendē quæso in duobus pluribusue pronosticis annuis/ quot errata/ quot contraria & pene nulla sine formidine de opposito enūciata: nonne frequenter circa idem vacillant/ cum dicunt moritalitatem vel bella ex malicia Saturni vel Martis in aliquo domicilio significari: sed benignus Iupiter forte maliciam eorū mitigabit: ut quodcumque euenerit id astrologum prædixisse inuenias. Ita pariformiter cum pluuiam venturam aliquo tempore prænunciant/ frequenter addunt aliorum planetarū radiationes: propter quas serenitas saltem in aliquibus

DE ASTROLOGIA

locis quæniat. Raro præterea de domino anni concordant. **DIS.** Omne autem regnum in se diuifum defolabitur: & domus fupra domuz cadet. Dominus in euangelio testatur. fed forte contrarietatem in eoruz libris effe negabunt. **MAG.** Qua fronte? cum nulla tergiuefatione id celare poffint: quin omni legenti appareat. adducere autem latius has conditiones apertiffimas vetat breuitas. fed lege dum vacat librū Hali Abē Hali Abē
Abraam
ragel. de iudicijs: qui multorū fententias in unum colligit. Et Abraam & natiuitatibus & ceteros qui in maximis principiis huius artis præcipuos auctores fepius falſa dixiſſe libera voce prædicant: Ptolemeuz ſcilicet / Meſſahalā Albumaſarā & plures alios. Figuras etiam quas Albumaſar in Ifagogis ſuis maioribuſſin ſingulis faciebus ſignorū aſcendere aſſruit: magis ridiculo q̃ veritati accedere idem Abraam dicit. fed qd dixi lege: & non potius luridam hanc peſtem omni tempore fuge: iuxta ea q̃ fupra patrū auctoritate probata ſunt. **DIS.** Miror ego vehementer ſi ipſi inter ſe diuerſi ſunt: & ſanctis doctōribus. canonibz & diuinis litteris contrarij (ut dictum eſt) quomodo Cameracenſis eos cum theologia & hiftorijs concordare potuit in libello quē de tali concordantia prætitulauit. **MAG.** Titulus quidem libelli concordantiā ſonat: ea vero q̃ ab auctore & in illo ac ſupaddito Elucidario adducūtur. ſummaꝝ diſcordantiam Aſtologorū inter ſe & a veritate hiftorię oſtendunt. **DIS.** Miſſa igitur hæc facientes / reliquas Aſtologię partes videamus.

Quarta Aſtologiæ pars de Interrogationibus. Capitulū decimū ſeptimū. **MAG**

Aſtologorū opinio eſt: cum animus hominis ad deſideriū ſciēde alicuius rei impellitur / ſubito non electione & conſultatione id fieri / influxu conſtellationis ea hora in cœlo conſiſtentis. unde ſi aſtologum conſular: ex figura cœli hora interrogationis reperta eundem aſtologum de requeſita poſſe vera reſpondere: videlicet ſi mortuus viuusne ſit amicus abſens. ſi miſſus legatus ſaluus rediturus ſit: & inuenta alia de quibus dubitare poterit humana curioſitas. **DIS.** Aliquæ ne vera interrogantibus reſpondent? **MAG.** Etiam: quāuis ſapius mentiantur & quidē inculpabiliter. nam hic inuenerunt quo errores ſuos apud imperitos excuſent. **DIS.** Quo medio? **MAG.** Quia dicunt: ſi motu quodam naturali firmaq; & radicali intentione aſtologū dubius quis interroget / ex natalicia conſtellatione iam proueniſſe ad id quod ipſa ſignificabat. unde conſtellationem interrogationis proportionabile fieri nataliciæ conſtellationi affirmant: & niſi hoc quæniat / intentionem interrogantis non radicale neq; firmā fuiſſe clamitant: ea propter ſi in reſponſis fallant atq; fallantur non ex defectu artis / ſed interrogantis leuitate prouenire excuſant. **DIS.** Callida nimis ſed inefficax mendaciorum excuſatio. Nam quid Chaldeos aſtologos morabatur?

LIBRI VII. TRACT. SECVNDVS

qui regis Nabuchodonosor somniū quæsitum nedum cōdicere potuerit/verū nec cuiuspiam mortaliū possibile esse dixerūt. Et quis diceret quod tam numerosa turba astrologorū prænoscificationibus assidue vacantiū Regis natiuitatem nullus sciret/aut quæstionem tam studiosè præpositam/animum regis tam conturbantem/non fuisse firmam & radicatam? Idem opponere possem de Aegyptiacis diuinatoribus: quod de somnio Pharaonis similiter respondere non potuerunt. Daniel autem Regi Babylonie/ & Ioseph regi Aegypti non tã ad somniū sed & interpretatiōnem liquidi respondērunt: non ex constellationum aliqua inspectiōe sed dei omnipotentis reuelatione. ut textus sacræ historiæ habet: quem nuper te iubente legi atq; relegi. Præterea si animum ad desiderium sciendi per stellares influxus permotū credunt: cur non magis obseruant cōstellationem & tempus quo quæsitō desiderium tale concepit/ quā & constellationem & horam quæ præposita est quæstio? nam si forte Astrologum quæsiturus tardius inueniat/ constellationem & horoscopū uti quod variari necesse est. Vnde hanc astrologiæ partem cum ea quæ de natiuitatibus diuinat confutandam execrandamq; existimo: a cœru autem si delium exufflandos qui sibi ipsis usurpant quod solius Dei esse diuinæ litteræ sonant. ut est illud: Tu solus nosti corda filiorū hominū. **MA. i. Coz. i.** Nec præter illum nouit quisquam quid sit in homine: non angelus bonus vel malus/ nisi solus spiritus hominis qui est in ipso. **DIS** Relegata igitur hac ipsa stulticia ad reliqua pergamus.

Electio temporum ad iniitanda diuersa opera/ sub certis constellationibus: in parte cōceditur ab Augustino & medicinæ diuersis auctoribus. Cap. decimū octauū. MAG

Væ sequitur Astrologiæ pars/ eligere docet diem & horam omni operi quod facere libet conuenientem: quādo scilicet sit bonū seminare/ plantare/ ligna pro fabrica excidere ne teredine perforētur & carie tabescant. sanguinem minuere: membra sanandi gratia incidere: medicinam ab intra recipere: castra/ciuitates & domos fundare: exercitum educere: hostibus occurrere: uxorem ducere. Emere/vendere/nouas vestes induere: vindemiare ut vinum in pace bibatur. Opus Alchimie inchoare. ad studium pueros applicare. locum mutare. iter arripere per terram & aquam: societatem inire. cum cuiusuis status & dignitatis hominibus loqui & negocia tractare. balneum intrare. nuncios mittere. seruos conducere ad venandum in silua aut fluminibus exire: & his similia quæ nunc memoriæ minime occurrunt. sed in libro Hali de iudicijs uideri possunt: ubi singulis constellationes suas assignat. **DIS** Prætermissum est unum iudicio meo plus ceteris necessarium si non datur regula eligendi horam & constellationem fortunatā sub qua bonū & fortius contingat mori. pœnas infernales euadere: & cœlos sydereos om

DE ASTROLOGIA

nes trāscendere. MAG. Tu eos irrides qui tanto studio quę cōmemō-
rata sunt inuestigant? DIS. & Augustinum Ianuario scripſisse paulo
ante dicebas esse mathematicos: deliramenta cum detestatione irriden-
da. MAG. Non inficior: sed si recordaris / etiam dictum est ab eodem
sancto Presule: non usq; quaq; absurde dici potest / ad solas corporū diffi-
erentias afflatus quosdam valere sydereos. quid autem magis corpora-
le in actōib⁹ q̃ agriculturā exercere: ligna dum nondū superfluo humo-
re abundant in edificia præscindere: sanandis corporibus corporalibus
rebus mederi? Alludit istis quod idem ad Ianuarium scribens. Non au-
tem dicit quisquā sapiens arbitretur obseruationes temporis repræhen-
dendos: qui dicunt non proficiscar hodie / quia tempestas exorta est &c.
vel si qui forte alij naturales effectus circa motum aeris & humoris / ad
variandas temporis qualitates ex syderum ordinatissima conuersiōe no-
tati sunt. de quibus dictum est .cum conderentur ut sint in signa & tem-
pora / dies & annos. DIS. Plane ita littera sacra habet. Vnde autem de
monstrabis q̃ signa alia / alias corporis partes sibi vēdicant. planetę quo-
q; (ut paulo ante dictum est) in diuersis signis non eadem mēbra respe-
ctant? MAG. Demonstrant si possunt quorū hęc dogmata sunt: ego
vero nihil naturale / nihil philosophicum / nihil deniq; rationi consenta-
neum & in his distributiōibus & astrologorū argumentis cōperi. Qui
imo & ipsos auctores præcipuos in assignatione huiusmodi / quemad-
modum & ferme in omnibus non mediocriter digladiari inueni. Nam
ut exempli causa unum cōmemorem: quid pugnati⁹ dici posset / q̃ te-
stes seu pudēda virgini assignari? ut Alchibiti⁹. aut sagitario. ut Auē-
noꝝra. ut scorpionī. ut Aboasar. piget plura talia enumerare. DIS. Pi-
gebit & me in præscriptis operationibus agriculturę / medicinę & simili-
bus signa aliqua etiam ascendentiā seu orientiā / aut planetarū dominia /
præter Solis & Lunę lumina & afflatus obseruare. Cū autem lunaribus
incrementis humores augeantur / minutiones seu fleuothomiā luna
plena fieri: videtur forte rationi naturali magis accedere. nisi obſtet q̃
vulnerato membro / abundantiā humoris crudi solet dolorem vel tumo-
rem vel causare vel augmentare. Sed hætenus de illis: videāus & reliq;

Eligere diem ad initianda coniūgia / comer-
tia & his similia impium est & a fide aposto-
tare. probat auctoritate sancti Augustini. &
iuris canonici. Et irridentur curiosi Astrolo-
gi. Capitulū decimū nonum. MAG:

Nalijs quę in sortem ælectionum receperant Astrologi: videli-
cet ducere uxore / emere / vendere / cuiuscuq; generis cōmercia face-
re. &c. cōstellatiōes aliquas obseruare ratio naturalis non admittit. DIS.

Augusti⁹ uus Augustinus libro quinto de ciuitate dei c. 7. irridet dicens. O stulti

ib. s. de
iui. c. 6

Augusti⁹

Alchibiti⁹
uenoꝝra.
aboasar.

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

etiam singularem: eligitur dies ut ducatur uxor &c. & sermone. 63. Om-
nium inquit corda fidelium non dubitant/ nullis mundi partibus/ nul-
lisq; temporibus providentiam abesse diuinam: nec de stellarum pote-
state quæ nulla est secularium negotiorum pendere profectus: sed quæ si-
mo & clementissimo summi regis arbitrio cuncta disponi. Cõcordat
quod idem dicit libro tertio de Trinitate. c. 4. Et ad Ianuarius ait. Nõ
itaq; dies obseruemus & annos & menses & tempora: ne audiamus ab
apostolo. Timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Eos em̃ in/ Paulus
culpat qui dicunt. non proficiscar q̃a posterus dies est. aut quia luna sic
fertur. vel proficiscar ut prospera cedant: quia ita se habet positio syde-
rum. non agã hoc mēse cõmeritiũ: q̃a illa stella mihi agit mēse: vñ agã /
q̃a suscepit menses &c. Sacri insup Canões tpm obseruãtias pro his eff-
ectibus inhiibēt. 26. q. 7. c. non licet. c. non obseruetis (inquit Aug⁹) dies
qui dicuntur Aegyptiaci: aut Kalendas Ianuarij: aut aliquot menses aut
tempora aut dies aut annos/ aut lunę solisq; cursum pro domo faciẽda:
aut propter coniugia copulanda/ qui autem talibus credunt: ad eorum
domum euntes aut suis domibus introducunt. & interrogant. sciant se
fidem christianam & baptisum præuariasse: & paganum & apostatã
hoc est retro abeuntem & dei inimicum: iram dei grauiter in eum in-
currisse: nisi ecclesiastica pœnitentia emendatus deo reconcilietur. Hęc
ibi. Prætermisissis illis quę ad sequentia deseruiunt. & .c. sequenti quod
sumptum est ex Enchyridion sancti Augustini capitulo .78. & ex com-
mentarijs eiusdem super Epistola ad Galathas/ graue peccatum ostendit ad gala. 4
obseruare tempora in finem supra expositum. Quod autem. c. nõ lice-
at. 26. questione quinta Prohibet obseruare cursum lunę & stellarum eti-
am propter segetes vel arbores plantandas / intelligendum existimant
de illis qui hęc colunt: credentes aliquid diuini numinis inesse talibus.
Præter hos diuus Augustinus libro quinto de Ciuitate dei capitulo sep-
timo: etiam illos irridet qui eligunt dies accomodatos ponendis vitib⁹
vel arboribus vel segetibus / credentes particulatim positiones syderũ
illis influere: iuxta omnia q̃ de natiuitatibus hominum obseruant. Hoc
enim inquit quã falsum sit ex eo patet/ q̃ tam multa grana in terram si-
mul veniunt/ simul germinant & exorta segete simul herbescunt/ pube-
scunt/ flauescunt: & tamen inde spicas ceteris coquas: atq; ut ita dixerim
congerminales alias rubigo interimit / alias aues depopulantur / alias
homines auellunt. Hoc autem nequaquam fieret / si eadem constellatio
sub qua seminantur / etiam quantũ ad euentus saluationis aut consum-
ptionis influeret: quemadmodum de hominibus iudicant eorum inspe-
ctis natiuitatibus. Nec enim initiales constellationes nascentibus ho-
minibus tantum esse signa & causas futurorũ credunt/ sed etiã plantis /
brutis & rebus inanimatis: ut puta fundandis castris/ ciuitatibus & do-
mibus. & cetera. DIS. Si ita sentiunt: dicant quid causæ est q̃ de eo-
dem boue homines / canes/ aues/ reges & pauperes/ nobiles & popula-
res comedunt. De eodem quoque vino similiter diuersi homines bibunt

DE ASTROLOGIA

& de eodeꝝ frumento pascunt &c. Si hæc ex initiali sydere habent q̄ aut a bestijs deuorentur aut igne vel aqua intereant / aut in regios tantū cibos veniunt / iuxta ea quæ de natiuitatibus hoīm ventura autumant &

MAG. respondebunt proculdubio aliquid ne victi videant ab adoleſcente: si hæc & similia ip̄is obieceris: nos interim quę restant percurramus. DIS. probe.

De fabrica imaginum astronomicarū & necromanticarum: qualiter aut ad quid valeant & q̄ nullā vim a cōstellatione habēt sed circa eos demon opatur: fiunt aut sub cōstellatione: ut īpietas idololatrię magis occultet. Descentur & astrologi miseri qui nesciūt sui misereri. Capituluꝝ viscesimuꝝ. MAG.

Astrologię ultima pars (iuxta p̄libatam diuisionē) de imaginum astronomicarū fabrica est inquantum sub certis cōstellationibꝝ sculpsunt aut fundunt vel ad fugandum nociua vel alliciendum & promouendum utilia & concupita: nam in varios usus ordinantur. Aliquæ in quarundā rerū destructionē: ut si scorpiones a loco amouere cupiant / figuram scorpionis certę materiæ sculptura aut fusioe imprimunt sub cōstellatione cōuenienti: & nomē effectum significans nomen rei fugandę: & nomen signi ascendentis & eiusdē diuerſis p̄tribus imaginis inscribunt: cum q̄busdam alijs obseruantijs: quas cū modo totius opatiōis silentio libet trāsire. Pro effectū cōtrario cōtrariā cōstellatiōē & opatiōem obseruandā tradūt Silr in imaginibus q̄ ad amorē & inimicitia / ad sanitatē aut infirmitatē inducēdas fiunt / aut ad alios effectꝝ cōsequendos ordinant. DIS. Aliquando ne per huiusmodi imagines cōcupiti effectus causant & MAG. Effectus intentos multoties ad taliū imaginū applicatiōem secutos fuisse / experientia multos edocuit: & heu miserabiliter decepit. nō em̄ hi fiunt virtute imaginis a cōstellationibus receptę / sed opatiōe demonum. ut manifeste testatur. s. Thomas secūda secūde q. 97. arti. scđo in solutione secūdi argumenti & in libro de occultis operibus naturę. Et contra gentiles libro tertio .c. 103. & venerabilis antistes Guilielmus libro de fide & legibus. Auerrois quoq; aduersus Algazelē scribens huiusmodi imagines prorsus inefficaces asserit. Nam artificialia inquantum huiusmodi nec coelestem influxum recipiunt / nec alicuius operationis naturalis per se causa sunt. sicut patet ex naturalibus: & quantitas de genere actiuorum non est imago igitur ex quacunq; materia fabricata sub quibusvis cōstellationibus / nihil amplius de virtute coelesti accipit q̄ massa non effigiata ex qua imago fit: nec nomina quæ inscribuntur virtutem aliquam habent. ut in sequētibꝝ patebit. Similiter q̄ imagines sepeliunt in medio loci quo opē

ratio eorum expectatur: actioni naturali contrariatur: quia actiua & passiva applicata fortius agunt & patiuntur: Vanitatem maiorem indicant obseruantes ceterę quę in illis obseruantur: ut cum sinistra manu quedam nomina inscribuntur: imaginum quedam supine sepeliuntur: alię sursum erectis pedibus capite deflectuntur. quę omnia (uti ex doctoribꝫ ante commemoratis patet) signa magis sunt occulti pacti initi cum demonibus ab his qui talibus utuntur. quę causę ad effectum naturaliter concurrerent. Sicut in imaginibus necromanticis angelorū aut potius demoniorum inscriptio / & aliorum nominum & characterum ignotorum. Insuper diuersarum suffumigationum / inuocantium quoque usus / signa sunt manifesti pacti cum demonibus. In hoc enim differre dicit. s. Thomas secunda secundę questione. 96. articulo secundo imagines astronomicas a necromanticis. In utrisq; autē tempora obseruauerunt & constellationes certę. **DIS.** Sed frustra: si imaginibus expectatā virtutem non influunt. **MAG.** Sed ut tali fūco demonis consortiū & idololatrię impietas magis occultetur: unde propter manifestas impietates quę in execratione imaginum necromanticarū fiunt / propemodū omnes / non solum Christiani / sed aliarum factionum prudentiores ab hominantur eadem: astrologicas vero / cum nec incognita nomina habeant / suffumigationes non requirant: sed a solo coelestium influxu efficaciam sortiri videantur: pleriq; etiam heu Christiani amplectuntur: & eo infelicius errant / quanto minus dyabolicas versutias nephando operi adesse suspicantur. dimisit enim eos Deus (ut Dauid cecinit) secundū desideria cordis eorū: ibunt in adinventionibus suis. **DIS.** Heu quāta impietas sub umbra astrologię latitat: misereor sectę huic miserrime: quę sui nescit misereri. & dum alijs salutem & bona exuentura predicere frustra laborat / ipsa elephantino morbo tabescens / cancerum quoq; usq; ad interiora animę suę serpere sinit. **MAG.** Non modo imaginum impietas astrologię vim faciens / sub umbra eius se occultat: sed omnis pene superstitionis infelix soboles sub alas ipsius confugit: dū superuacua tēpora impie obseruat. **DIS.** Obsecro / graueris minime infelicem superstitionis genelogiam nominatū texere: ut completius videam mala quibus curiosi astrologi participant: Curiosos illos aio qui ex astrorū influxu effectus expectant: quos ratio naturalis ex illis prouenire nō posse conuincit: & scriptura sacra detestatur.

Psal. 30.

De triplici superstitionis filia: & qualiter dyabolus inuentor illius / diuersis temporibus genus humanum per illas decepit. Capitulum. xxi. MAG.

Vpersticio vicium est religioni oppositum per excessum. cui⁹ ut ex diuo Augustino libro secundo de doctrina Christiana pa-

Supstici/
ouis filię

ter triplex est filia: Idololatria scilicet / Diuinatio & superuacua obseruantia aīc enim. Supersticiosum est quicquid institutum est ab hominibus ad faciendā vel colendā idola (ecce Idololatria) vel ad consolati-

Augusti⁹

DE ASTROLOGIA

ones & pacta: quædam significationum cum dæmonibus placita atque
foederata / qualia sunt molirina magicarum artium (ecce diuination) &
infra. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ atq; remedia q̄ me
dicorum quoq; disciplina condemnat: siue in p̄cantariõibus / siue in qui
busdam notis quas characteres vocant: siue in quibusdam rebus suspē
dendis atq; ligandis vel etiam saltandis &c. 26. questione secūda. c. Illud
(ecce vana obseruantia). Dyabolus quippe cuius superbiam cœlū fer
re non potuit: diuini honoris percupidus / & homini qui in locum un
de ipse cum angelis suis apostaticis ceciderat sublimandus erat inuidēs
multiplex superstitiõis genus mortales docuit. sicut scriptū est Invidia
dyaboli mors intrauit in orbem terrarum. primos equidem Parentes
per diuinationē aggressus est: dum ipsis scientiā boni & mali esu pomi
vetiti promisit. Post lapsum generis humani ferme toxum orbem idolo
latræ deprauauit. demptis paucis ad Ciuitatem dei pertinentibus ciuib⁹
in statu quippe innocentē p̄thoplasti iusti / idololatræ facile non cō
sensissent: sed dolum statim norassent. Post lapsum vero eorum filij pec
catis obcæcati / hanc mira facilitate amplexi sunt: & firmissimè tenuerūt
sed cum hanc multiplex p̄phetarū scriptura & euangelica doctrina tan
dem a cordibus credentium hominum eradicauerūt / docuit eos vanas
& superstitiosas obseruantias: quas tanquā de falsitate minus suspectas
Et istis heu delectabiliter assensi sunt: & ita firmiter tenēt / ut quotidia
sacerdotum clamoribus & admonitionibus radicitus extingui christi
anis non possint. Vt autem tibi morē geram: viperinam earundem so
bolem breui ac plano sermone explicabo Primum vero non de diuinati
one quæ origine videtur prior: sed de Idololatria q̄ est in viciositate cru
delior exordiar. DIS. Perpukhre

De Idololatria & triplici secta gentilium de
adoratione creaturarum. & qualiter christia
ni imagines adorāt Christi & sanctorū cū di
stinctione triplicis adoratiõis. Ca. xxij. MA

Idololatria dicta est quasi latræ id ē diuinus cultus idolis exhibi
tus. Idola autē sunt statuæ & Imagines quas tali honore genti
litas venerabatur: credens aliquid diuinitatis inesse illis: prop
ter responsa & mirabiles ac vitales operationes quas dæmon inhabitans
siue assistens operabatur. sicut fuere statuæ Hermetis trimegisti q̄ mercur
rius dictus est: in quibus credebant arte quadam sub certis constellatio
nibus animas dæmonum vel angelorum includi. De quibus diuus Au
gustinus libro octauo de ciuitate. c. 23. & se. mentionē facit: easq; repro
bat. Nec enim naturalis P̄philosophus concederet quoscunq; spiritus
artificialia corpora posse vegetare & substantia liter informare. anīa em̄ ut
Aristo. Aristot. tradidit actus est corporis phisici id est nālis nō artificialis. q̄ si
nō de informatiōe sed inhabitatiōe senserūt: q̄ si spiritus rebus quibusdam

DE ASTROLOGIA

& arte alligati statuis afflitterent & que errauerunt. Non enim possunt homines per quascunque res lapides/herbas/verba aut constellationes spirituum compellere bonum vel malum: ut vocatus veniat aut idolum inhabitet. ut patebit in sequentibus. quoniam corporalia in incorporea agere/naturali ordine non possunt. Fuere praeter hos ex gentibus qui non statuis & imaginibus latrariam exhibebant quasi Diis/sed rebus creatis: quas deificatas credebant propter aliquam virtutem aut facinorum magnitudinem: quas statuæ representabant. ut puta Ioui/Herculi/Veneri/& reliquis huius generis portentis. Multiplicitatem ac vanitatem omnium talium Deorum sanctus Augustinus fere per decem primos libros de ciuitate dei elimi / Augusti
nat. De quibus & Psalmista dicit. Omnes Dii gentium daemonia. & ite- Psal. 46
rum. Simulacra gentium argentum & aurum/ opera manu hominum
os habent & non loquuntur: oculos habent & non videbunt: aures ha- Psal. 134
bent & non audient: manus habent & non palpabunt: pedes habent & Psal. 113
non ambulabunt: nares habent & non odorabunt: non clamabunt in gut
ture suo. Responso autem & caetera quae circa illa fiebant/daemonum ope
rabantur: Non deerant praeterea qui omnes mundi partes diuino hono
re dignos existimabant: propter animam mundi per omnes partes eius di
ffusam: quam deum credebant. Sic a diuersis mundi partibus & proprie
tatibus deorum nomina multiplicabant. de quibus diffuse Augustinus Augusti
tractat in de ciuitate dei libro septimo. Caeteri ut Platonici unum sum
Platonici mum deum consentientes ac honorantes/Intelligentias tamen siue angelos
coelestium corporum animas ac daemones/quos aerea dicebant esse ani
malia:& animas hominum ad ordinem diuini relatas/a diuino cultu non
segregabant. Illorum errores sanctus Augustinus libro octauo de ciui
tate dei abunde extirpauit. Nam quod imane sit hoc vicium ex hoc maxime
perpendi potest: quod deus verus qui per prophetam dicit. Gloriam meam
alteri non dabo multipliciter id iniubuit. Ait enim. Dominum deum tu Math. 4
um adorabis & illi soli seruias. & in Exodo. Sculptilia & alios deos po
pulo fideli inhihens ait. Non adorabis ea neque coles reliquas scripturas Exodi. 2
in quibus idololatriam deus inhihuit. Idololatraeque quod multipliciter pu
nierit/angustia temporis cogit praeterire. DIS. Cur igitur Christiani
ni imagines & Christi & Sanctorum non modo faciunt/ sed adorant & co
quod christiani? MAG. Venerabiles imagines Christiani non deo: appellant
Christiani ima neque seruiunt eis ut Diis: neque spem salutis ponunt in eis: neque ab eis expe
gines san ctant futurum iudicium/ sed ad memoriam & recordationem veneran
ctorum ve/ tur eas:& adorant. non autem seruiunt eis cultu diuino nec alicui creatu
nerentur. ut dicit canon Venerabiles de Conse. dif. tertia. Fiunt etiam ut in ip
Canon sis ignorantes videant quid sequi debeant: & in ipsis legant qui litteras
nesciunt. Nam quod legentibus scriptura/hoc & ideotis prestat pictura
cernentibus. dicit canon Perlatum de conse. dif. tertia. DIS. Quomo
do eas adorant si eis cultu diuino ut dictum est non seruiunt? MAG
Adoratio Adorationum alia simplex est: & Dulcia dicitur. qua Sanctis Dei & eo
triplex rundem reliquiis ac imaginibus honorem impendimus. Alia excellen

DE ASTROLOGIA

et for est & Iperdulia nominat. qua virginē Mariam matrem Christi/reliquias & imagines eiusdem veneramur. Tertia est excellentissima quæ Latria appellatur. qua solum Deum colimus & adoramus & Christum Iesum: cum sit verus deus/eodem cultu colimus. Humanitati ꝑo Christi per se sumptꝫ solum deberetur iperdulia. Imagines ꝑo Christi & crucem in qualicunq; materia fuerit effigiata eadem adoratione cū Christo veneramur per accidens: quia motus adorationis imaginis (ut dicit Damascen. apicul. 8. maseenus libro tertio) ad prothotypū id est imaginatum usq; refertur. non enim illas ratione materię colimus/sed quia Christum representant/eas rememoratiuę veneramur. Crucem ꝑo in qua pependit & cetera gloriose redemptionis nostre arma/q; tactu sui corporis & sanguinis sacrauit: cōmūiter secundū Doctores iperdulia honoramus. Videri possunt hæc latius libro tertio Sententię dis. nona in textu & Doctoribus. Ceteras superstitionis partes simili cōpendio nunc ꝑcurrere frugi erit.

De Diuinatiōe & eius speciebus. Insuper ex quibus causis futura prædici possint. Capitulum vicesimum tertium. DIS.

Ltera superstitionis filia iuxta præfatā partitionē Diuinatio dicta est: MAG. Hæc ipsa est qua futura prænoscere miseri laborāt

Diuinatō

per ea quæ prænosci non possunt. ut fortuita & casualia: q; per se causas non habent. similiter ea quæ dependent a potentijis rationalibus: quę se habent ad opposita secundū Philosophos. ut cœnare aut ieiunare & similia. talia enim solus Deus nouit antequā fiant: qui vocat ea quę non sunt tanq; ea quę sunt. apud quem non est transmutatio/ neq; vicissitudo obumbratio. Qui igitur talia sibi ipsis quocunq; ingenio usurpant/diuini dicuntur: quasi deo pleni. ut ait Isidorus libro octauo æthimologia. diuinitate enim se plenos simulant & astucia quadā fraudulenta hominibus futura coniectant. Effectus autem qui ex suis causis ex necessitate proueniunt (nisi specialiter a Deo suspendantur) certitudinaliter iuxta naturalem cursum prædici possunt. sicut eclipses Solis & Lunę. & effectus qui ex suis causis ut in pluribus proueniunt/ prædici possunt quadam probabili coniectura. sicut pluuię & tempestates ꝑ astrologos & nautas/sanitas aut mors per medicos/ ne hoc ad diuinationis impietatem pertinet. ut declarat s. Thomas secunda secundę q. 95. articulo primo. Similiter prophete prædicentes futura contingentia deo reuelante non diuinant: sed prophetant. quod malum non est. Diuinatio autem ut Hieronymus testat super Micheam. & c. Iudices. 1. q. 1. semper in malam partem sumitur: quia in ea semper interuenit operatio demonum. Quęrere autem consilium vel auxiliū a dyabolo/malum magnū esse: declarat s. Bonauentura libro secundo dis. 7. q. ultima. DIS. Sobolem itaq; quā hæc superstitionis filia ex dyabolo concipit & generat/ ænigma quęso. MAG. Diuinatio superstitionis filia dæmoni copulat aut per inuocationem ipsius expressam aut occultā. DIS. Quomodo per

Damasce
apicul. 8.

Magister
senten.

iacobi. i.

Isidorus

S. Tho.

hieroni⁹

Bonauē.

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

p̄stigium.
Somniū.
Phytonia

geomācia
hydromā
aeroman.
pyromā.

aruspiciū;
necromā.

expressam? MAG. Nouerunt hoc Necromantici: qui execrabilibus suis exorcismis & coniurationibus/characteribus & figuris & diuersis ceremonijs aut verius sacrificijs/dēmones certis temporibus ad danda responsa aduocant: qui & varijs modis comparent/aut diuersis formis prestigiolis/oculorum sensus prestringentes. & dicitur Prestigium. aut in somnijs apparentes. & dicitur diuination per somnia. Respondent etiā per arrepticios & phytonas. & dicitur phytonia nonnunq̄ ad quod vocantur prenunciant diuersis figuris: quas miseri homines videre solent vel in politico lapide/ferro. calibe/speculo aut ungue hominis. & frequēter ad videndum talia eligunt virgines & pueros. & dicitur generali nomine Geomantia quod est diuination: quasi diuination in terreno corpore. Si autem apparitiones hę sunt in aqua: dicitur Hydromancia. hydor enim gręce/latine aquam significat. Si apparitiones huiusmodi sunt in aere: dicitur Aeromancia. Si in igne/ nominatur pyromancia. a pyr qđ ignem latine sonat. Si in visceribus animalium in aris dēmonum imolatorum apparent predicta: dicitur Aruspiciū. Si autē incantationibus videntur mortui suscitari: & respondere ad interrogata/ dicitur Necromancia: necros enim mortuus sonat latine. In hac pessima superstitione etiam sanguis adhibetur: inquit Isidorus: nam dēmones amare & diligere sanguinem aiunt: nimirum quia diuinū appetunt honorē. In lege autē sanguis deo frequenter offerebatur. Ab hac specie totum illud diuinationis genus/quod expressa inuocatione dēmonū fit: generali nomine Necromancia dicitur. In omnibus his solemnibus processibus/Constellationum obseruantias non negligit: quamuis interdum sine tali fiant.

Isidorus

De Augurio & sacrilegio & speciebus earundem. Capitulū. xxiij. MAG.

Inuatio autem quę fit absq̄ expressa inuocatione dēmonū secundum sanctum Thomam secunda secundę questione nōagesima quinta articulo tercio in duo genera diuiditur. Primum est. cum ad prenoscendum futura aliquid consideratur in dispositionibus aliquarū aliarum rerum. Alterum est quod procedit ex consideratione eorū quę conueniunt ex quibuscumque serio fiunt/ad aliquod occultum inquirendum. Primum generali nomine Augurium dicitur. Secundum Sortilegium appellatur utriusq̄ sunt species seu filię multę. DIS. Augurij filię quę sunt. MAG. Prima est Astrologia: quę ex dispositione siderum in hora natiuitatis futuras natiuentus diiudicat. Secūda est Augurium specialiter acceptum: quod ex garritu auium & vocibus quorūcunq̄ animalium siue per sternutationes hominum futura pronosticat. Tertia est Auspiciū ex motu aut volatu auium. aut quorumlibet animalium. vel saltu membrorum: coniectans per visum hoc quod Omen. Auguriū per auditum. Quarta Omen dicitur quod fit dum verba hominū absq̄ intentione dicta/quis retorquet ad futurū quod vult pronosticare. Quinta est Chyromancia: ex lineis manuum futura predicens

s. Thō

DE ASTROLOGIA

thyrenim græce latine manus dici. Sexta est Spatulmancia ex signis & Spatul
figuris in spatulis animalium consideratis / contingentia augurians. mancia
Operosum esset singularem exempla & modos describere. DIS.
Prætermittis talibus sortilegi filias ediffere. MAG. Sors fit aut pro / sortilegiū
trahendo incerti numeri puncta versa facie ad lunam / cum ceteris ob /
seruantis ex quorum punctorum collectione statuuntur quattuor figu
re: quas matres vocat: e quibus alias non paucas eliciunt & nominib⁹
planetarum / signorum domorum &c. nomiant aspectus earūdem & ce
teras habitudines quēadmodum in figura cœli considerant. Aiunt em
dum homo ex desiderio inquirendi futura puncta signat / iam ex cōstel
latione natiuitatis suę ad hoc peruenit ut vis cœli manum suam dirigat
quo nec plura nec pauciora puncta faciat q̄ ad iudiciū intentum suffi
ciant. diuination hęc Geomancia dicitur: differens ab ea quā paulo ante geomācia
inter Necromantie species cōmemorauimus. Illa enim apparitiones fa
ctas in corporibus politis & terreis considerat. hęc puncta signata in
terra aut lapide vel tabula pensat: & propter nimiam propinquitatem
ad Astrologiam multos decipit: imo nonnullos sacerdotali corona in
signitos obsecrauit. Fit & sors ex consideratione figurarum quę proue^r alię forti /
niunt si liquefactum plumbum in aquam funditur. si festuq̄ inequales legi spēs
a sortilegis tolluntur. si chartę scriptę & vacuę fortuito ex olla leuantur.
si in proiectis taxillis puncta considerantur. Si in apertione libri alicui⁹
quod primum occurrerit pro re dubia attenditur. si attactu ferri candē
tis / aut duello innocentia alicuius probatur. Ampliorem deductionem
illarum diuinationum in aliud tempus referuo. De obseruantis nunc
loquamur.

q̄ demones rebus aut verbis a Necro
manticis cogi nequeūt: sed a solo Deo
Angelis / sanctis & hominibus iustis vir
tute diuina: sed vocati a Necromanti
cis veniunt propter initum pactū. Ca
pitulum. xxv. DISCIPVLVS

Ontine paulisper calamum ab exaratione obseruantiarum: do
nec quę dubia videntur circa diuinationem & eius prolem pau
lo latius resoluas. MAG. Triduum totum nō sufficiet si om
nibus quę circa dicta queri possunt respondere tentauero. DIS. Nō
oīa / sed pauciora de his mouebo: tu fac ne copiosior sis in rāndendo. Pri
mū qd aī meū inodauit ē: Si demōes necromāticis exorcismis ceteris
rebus quibus utunur coartari possint: ut etiā inuiti cōpareāt. MA. necromā
Huius dubij obscuras quāquā explanatiōe multa egeat / sufficere tamē tūc exor
s. Thom. poterit ad p̄sens respōsio negatiua quā s. Thomas dat in. q. disputatis cismis dā
depo. dei. q. 6. arti. 10. Cum enim incorporeę substantię sint: corporeis mōes non
rebus subduntur minime. ut deduci posset ex naturali Phīa. nec ut di. coartant.

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

tuus Augustinus dicit libro. 12. super Gen. ad litteram. corpora in spiritus agunt. Et de demone ad Iob. Dominus dixit: Non est potestas super terram quæ ei comparet: qui factus est ut nullum timeat. Iob. 41.
 DIS. vocati igitur sponte sua veniunt. MAG. Non oportet: nam & si terrena potestas dominari illis nequeat virtute tamen diuina coguntur. ut ait sanctus Thomas ubi supra. quandoque quidem ab ipso deo/ quandoque vero a sanctis & angelis & hominibus virtute diuina. Et Augustinus li. 3. de tri. c. 4. ait. Spiritus vite rationalis deservit atque peccator/ per ipsum vite rolem pium & iustum regitur. Prius autem & iusti sunt sancti & angeli & homines. scriptum est autem quia voluntatem timentium se faciet Deus. Coguntur denique demones inferiores per superiores. ait sanctus Thomas. & hoc arte magica. DIS

Quomodo autem superiores inducuntur aut coguntur ut inferioribus precipiant: aut ipsi compareant: cum res necromanticæ in ipsos actionem & virtutem non habeant. MAG. Meminisse oportet quod in diuinatione pactum interuenit inter Diuinos & ipsos Demones: manifestum aut occultum ut premissus est: Vnde & Necromantici libros sue sacrilegæ artis demonibus consecrandos tradunt: maxime autem principibus: quorum nomina etiam frequenter ponunt. Hoc autem quid aliud est quam manifestum inire pactum cum demonibus: ut approbatis exorcismis / characteribus & alijs/quoties inuocantur per huiusmodi iniri pacti signa recognoscant & mittant aut veniant. Vnde ut vim illis inesse maiorem ostendant/ fingunt se nonnunquam inuitissime aduentare. DIS. Cur itaque non semper vocati veniunt. MAG. Aut quia a Deo non permittuntur. Illi enim sicut Augustinus dicit libro secundo de Ciuitate dei. capi. vicesimo secundo non omnia quæ volunt facere possunt: nisi quantum illius ordinatione sinuntur/ cuius plene iudicia nemo comprehendit: nemo reprehendit iuste: Ad idem loquitur de Trinitate libro tertio capitulo septimo & nono. & libro octoginta trium questionum questione septuagesima nona Vel magis attentum in ceremonijs reddant incantantem: quasi in aliquo defecerit: Vel etiam ut miseris turpiter illudant. Est enim dyabolus mendax & pater eius. Nec minus periculum est si occultum demonis pactum interueniat: sicut in illis qui talibus utuntur. transcribunt: aut quopiam alio tradente discunt. Immiscet nihilominus se demon astutus alijs rebus & curiosis obseruantijs: super quibus nulli unquam pepigit. de quibus mox tractabimus.

Res corporales quibus Necromantici utuntur/ quauis demones non cogant: alliciunt tamen ut signa foederatæ societatis. redditur etiam causa cur sub certis constellationibus/ nocturnis horis/ locis horribilibus pueris/ virginibus magis illæ apparitiones fiunt. Capitulum. xxvi. DISCIPVLVS.

in diuinā
do pactū i
teruenit
manifestū

occultum

DE ASTRLOGIA

Es itaq; quibus Necromāfici utuntur / nulla vi cogunt demones
 sed magis ut signa fœderis alliciūt & MA. Ita diuus pater Aug-
 gustin⁹ li. 21. de ciui. c. vi. sentit dicēs. Alliciunt autē demōes ad **Quō de**
 inhabitandū p creaturas/quas nō ipi sed de⁹ odidit : delectabili⁹ p sua mones al-
 diuerſitate diuerſis/nō ut aialia cibis: sed ut spūs signis: q̄ cuiuſcuq; dele-
 lectioni cōgruūt: ip̄ varia genera: lapidū/herbarū/lignorū/aialū : car-
 minū & rituum **DLS.** Sed quis nouit quibus delectent⁹ & **MAG.** poralibus
 Augusti⁹ Audi Augustinū in eodem loco. ut autem alliciant⁹ (ait) ab hoībus: pri-
 us eos ipi astutiſſima calliditate ſeducunt: vel inſpirādo eos: cordib⁹ vi-
 rus occultū: vel etiā fallacibus amicitijs apparendo: eorūq; paucos disci-
 pulos ſuos faciunt: plurimorūq; doctores. neq; em̄ potuit niſi primum
 ipiſ docentibus disci qd̄ quiſq; illorū appetat: qd̄ exhorreat. q̄ inuite⁹ nu-
 mine⁹ cogat unde magicę artes earūq; artifices extiterūt. Addere potes
 pt. q. 1 s quā: s. Thomas ponit ratōem. Quia p huiuſmodi res corpales ſciūt fa-
 ur. s. ſcri 2 cilius poſſe complere effectum ad quem inuocantur: & hoc ipi appetunt
 ur. i. d. po. ut ſc̄ eorū virtus admirabilis habeat. Et propter hoc ſub cerra cōſtel-
 dei. q. 6. latione aduocati magis adueniunt. **DLS.** Virgines autē & inocentes
 ar. 6 pueros/cur magis ad viſiones eligunt & **MAG.** Vrex hoc in ſug di-
 uitatis opinione homīes adducant: quaſi mundiciā ament. ait. s. Tho. deligunt
 Accedit q̄ preſtigia & faſcinationes illuſioneſq; propter organorum ac
 ſpirituū teneritudinem facilius fieri poſſunt: timent magis / & a iudi-
 cio rectitudinis citius abſtrahunt. Vnde ad alienationem huiuſcemodi
 inducendas: nocturno tempore / in biuijs / ſpecub⁹ ſubterraneis: & ſimi
 libus & temporibus / locis magis cōparent in quibus horror: & aura
 corrūpens ac ſpūs peſtilens ſenſus imutant crebrius. Quibus autē mo-
 dis ſenſus ludificari poſſint. Auicēna ſexto naturalium abūde proſequi-
 tur. Generales autem modi duo ſunt. Aut em̄ operantur ſpiritus nequā
 Augusti⁹ aliquid extra nos: aut in nobis : quod diuus Auguſtinus libro quarto
 de trinitate. c. xi. clare inſinuat dicens. Facile eſt ſpiritibus nequiſſimis p
 aera corpora facere multa / quæ mirantur animæ terrenis corporib⁹ ag-
 grauare: etiam melioris affectus. Si enim corpora ipſa terrena nōnullis
 artibus & exercitationibus modificata in ſpectaculis theatricis: rāta mi-
 racula homībus exhibent / ut hi qui nunquā viderunt talia / narrata vix
 credant: quid magnum eſt dyabolo & angelis eius de corporeis elemē-
 tis per aera corpora facere quæ caro miretur & Aut etiam occultis inſpi-
 rationibus ad illudendos humanos ſenſus / fantaſmata imaginū ma-
 chinari : quibus dormientes vīgilanteſue decipiat vel furentes exagi-
 tet. In libro quoq; de ciuitate. c. xviii. quod narratur de conuerſione ſo-
 ciorum Diomedis in aues: qui videntur in inſula Diomedea non longe
 a monte Gargano qui eſt in Apulia. Item de ſocijs Vlixis quos Cīrces
 Varro maga ſoſiſſima in beſtias mutaſſe Varro cōmemorat. Et de Archa
 Noe qui tranſnato ſtagno quodam: in lupos verti perhibentur: & in
 decennio ſi interim humana carne non veſcunt in homines redire. Has
 ſimileſq; transformationes / quas ibidem recitat Auguſtinus. ſuperficie

LIBRI.VII TRACT. SECVNDVS

tenuis factas ait. ut videantur esse res quod non sunt fantasia hominis im-
mutatę. sicut & in somnijs fieri solet. Assumit hoc dictum Canon. xxvi
q. v. nec mirum. Et simile fieri sceleratis mulierib⁹ retro post Sathanan
conuersis: qui se nocturnis horis super bestias cum alijs equitare & con-
uenire credunt. dicit. c. Episcopi. ea. q. Qualiter autem permissione diui-
na non propria virtute / sed ex elementis in quibus rationes seminales
sunt / demones veras res efficere possint nec tamen inde creatores dicun-
tur / forte in sequentibus dum de causis naturalium entium tractandus
erit / aperiemus: interim q̄ restant breuius percurramus.

Soluuntur quę obijci possunt contra
dicta Et specialiter verbis virtutem
nullam inesse probatur Capitulū
vicesimumseptimum DIS.

On possum quę adhuc restant dubia: & dictis videntur cōtraria
non mouere. Legi nupperrime angelum Raphaelē Tobia iuni-
orem instruxisse qualiter fumus cordis cuiusdā piscis supra car-
bones positi: extricaret omne genus demoniorū siue a viro siue a mulie-
re: ita ut ultra non accedat ad eos: quod Tobias experimento verum di-
cit. MAG. Non fumus ille: sed per Tobie meritum / quod significa-
bat fumus cordis / demonium extricauit angelus. unde ibidem scribit.
Tunc Raphael angelus apprehendit demonium & religauit illud in de-
serto superioris Aegypti. Ad idem facit quod Domin⁹ in euangelio di-
xit. hoc genus demonij non ejicitur nisi in ieiunio & oratione. DIS.
Ieiunium & orationis verba in demones coactionis operatōem habēt.

Thobie

MAG. Minime / sed illis actibus merentur viri sancti exaudiri: ut de-
us ipse demones ejiciat. DIS. Quid de exorcismis quos Salomon ad
demonēs includendos vel expellendos consecrasset legitur? MA. Respo-
det sanctus Thomas ubi supra. Si Salomon exorcismos fecit quan-
do erat in statu salutis potuit esse in illis vis cogēdi demones ex virtute di-
uina / si autem tempore illo quo idola adorauit: ut intelligatur illos per
artem magicam fecisse: non fuit in illis vis nisi modo dicto: scđ per mo-
dum signorum allicientium &c. DIS. Ita pari ratione nulla inest vir-
tus exorcismis quibus sacerdotes ramos palmarum / cineres cereos: aq̄
sal / vinum &c. & in fantes baptisandos exorcisant? MA. Nulla: sed ad
prolatiōem talium exorcismorum non dubitamus diuinam virtutem
quę possunt efficere. DIS. Fortasse ex initio cū ecclesia pacto?

de exorcis-
mo Salo-
monis

Exorcis-
mus
sacerdo-
talis

MAG. Quid nisi sed illud per scripturas deducere theologię referue-
mus. DIS. Saltem verbis consecrationis in Canone missę / virtutem
transubstantiādi panem in corpus Christi: & vinum in sanguinem di-
gere haud effugies. MAG. non vim verborum sed diuinam virtutem

DE ASTRLOGIA

Schoottus ad probationem efficere quod intendit minister ecclesię / circa debitam materiam in sacramentis: cōcedit Schoottus super Magistrū libro quarto. ubi ad ea quę cōtraria videntur / responderetur. Sed ne verba exorcismorum hesitationis venenum in corde tuo nutriant attende si vel unde virtus ipsis possit inesse / non ratione materię / quę aer est vel attramentum aut quęuis alia substantia: sic enim omnis materia eius generis virtutem haberet similē. nec ratione formę accidentalis: quę est diuersa characterum consignatio in scribendo & proferendo. Formis enim accidentalibus nullam inesse actōem de per se philosophia docet: & cōuincit ratio naturalis. nec ratione significati: quod est forma magis principalis verbi. Alias concedere habes cōtra sensum. hoc nomen ignis hanc charā incendere: hoc nomen mors contra te prolatum mox te interficere hoc nomen deus omne cadauer suscitare / vel aliud secretius: quod tetra grāmaton dicunt: ab elementis quattuor quibus apud hebreos non dico scribitur sed notatur. nam ipm innominabile perhibent. **DIS.** Sed fortasse in expositione habent vim aliquam. **MAG.** Ab homine ne an a Deo? **DIS.** ab homine ne dixerim: qui nec ipse potest quod p exorcismos fit. **MAG.** Deo igitur necesse est ut virtus sit: si quę adesse putatur. Doceant igitur ubi dominus per se vel discipulos suos tā exēcrabiles exorcismos / signotorum & demoniorum instituerit: cū in contrarium scriptura clamitet. **DIS.** Nonne in euangelio dixit. In nomine meo ejicient demonia. & cætera ad idem sonantia? **MAG.** Ad inuocationem nominis Domini in fide & charitate vera / Deus spopondit se virtutē diuinā impleturum quod petitur. Sic sanctos patres adiurasse demones non inuocatos sed occurrentes historię tradunt. Aliter autem usi nomine Iesu exorcistę quidam: ut in actibus apostolorum legitur non demonem expulerunt sed ab ipso grauiter verberati sunt. Exorcismi autem maleficiorum & si dei nomina cōtineant: alia tamē multa habent quę diuinā virtutem non aduocant: sed magis abigunt: & tanto grauius peccant quanto nomen dei cōtra pceptum decalogi in vanum & ad demonis cultum assumunt.

Actu c, 12

q̄ uti non liceat diuinationibus cū
 responsione ad quēdam quę vi-
 dentur esse dictis contraria. Insu-
 per q̄ verbis & exorcismis nulla
 inesse possit cogendi demones po-
 testas seu virtus. Ca. xxviij. **DIS.**

LIBRI.VII TRACT. SECVNDVS

Inhibet
diuinatione
lege diuina

Liud qđ infidebat menti meę dubiū ex iā dictis resolutū cerno:
hæsitabā qppe antea si diuinatore uti liceret MA. Mīme. nā leg.
diuina/Imperiali & Canonica grauissimis pœnis est interdicta;

Exodus
Leuitic⁹

Lex diuina dicit Exodi. xxij. Maleficos non patiaris viuere. & Leuitic.
xx. vir siue mulier in quibus phitonicus vel diuinationis fuerit spīri-
tus/morte moriatur. Lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit sup il-
los. & ibidem ait Domin⁹. animā quę declinauerit ad magos & ariolos

Impiali

interficiendā esse de medio populi sui. Lex Impialis capite plecti iubet
aut cremari. C. de male. & mathe. l. nullus. l. nemo & l. culpa & c. Lex ve-

Canon
extrade
foetile

ro Canonica sub quibus qualibuscūq; penis dicta phibeat & cōtrauenien-
tes puniat/patet. 26. q. 5. per totū. Tales etiā ut ait Augustin⁹ si se non
correxerint ad eternā pditōem tendunt. 26. q. 2. c. Qui sine. Et idem. s.

gjs p to
cum

Antistes libro septimo de Ciuitate. c. 25. tales artes ante aduentū Chri-
sti in ciuitatibus gentiū seuerissima pœna & legibus prohibitas & vin-
dicatas testat. Singularia scripturarum testimonia contra singulas sup
memoratas diuinationis filias adducere: non tam operosum qđ supuaca-
neū esset in huius epitomatis angustia. DIS. Miror si tāta districtio-
ne nāaduerti iubentur qui dictis diuinationibus operam dant: cur non
nullos sanctos talibus usos fuisse scriptura cōmemorans: minime rep-
hendit? Ioseph patriarcha per somniorum interpretatōem ad principa-
tum Aegypti peruenit. Daniel ppheta constituitur princeps super om-

Augusti⁹

Daniel. 2.

Gen. 44.

Gen. 24.

Actuum

nes prouintias regni Babilonici. Rursus sanctus Ioseph gubernator Ae-
gypti fratribus suis dixit. An ignoratis qđ non sit similis mei in augu-
randi scientia? Quāto per auspicia & auguria bonę fidei homines: su-
turam vel temperatē vel serenitatem per diuinationibus operam dant: cur non
uus Abrahę verba Rebecę accepit pro omine/ex illis arguens dominū
misericordiam fecisse cu; Abraam. Sortes insuper omnino iniuste inter-
dicte videntur/cum his beatus Apostolorum chorus Mathiam elege-
rit. De adiuratoribus demonum quibus sancti usi leguntur supra mi-
hi satis factum memini. Sed ad hæc si quę habes responde / nam tantos
viros male egisse in huiuscemodi diuinationibus sentire nequeo: scrip-
tūris prohibentibus illa contradicere non audeo. MAG. Probe. iusta
enim & rationalis est diuinationū inhibitio: & pie excusabilis sancto-
rum in his operatio. Ad primum quod de somnijs opposuisti dicendū
qđ somniorum causa est vel intrinseca vel extrinseca. Intrinseca ut p spe-
cies a sensibilibus receptas: aut a complexione hominis causatas. Extrin-
seca vero somniorum causa est vel corporalis: ut influxus in corporeos
sensus vel spiritalis. ut deus per se/vel per bonos angelos aut dyabol⁹
per fantasticas & fallaces illusiones. Per hæc ultima somnia diuinare spe-
cies est superstitionis prohibita: non per alia: de quibus latius differen-
dum erit eo loco quo de potentijs animę interioribus tractabimus.

DISCI. Somnia autem regis Aegypti & Babilonis a qua causā fue-
re? MAG. ab extrinseca spiritali / deo scilicet vel bonis angelis .

Somnio-
rum cau-
sa duplex

DE ASTROLOGIA

uugusti⁹ Similiter & interpretatio eorundem facta per Ioseph & Danielē. Ad al-
 terum respondet s. Augustinus. hæc verba Ioseph dixisse vel iocose vel
 secundum vulgi opinionem. 26. q. 2. Quod ait, Ad tertium concedendū
 non ambigo quædam animalia in aere/ tetra & aquis cœlesti moueri in
 fluentia: & elementorū mutationem præsentire: vocibusq; & motu indi-
 care. Vnde & in Hieremiā propheta legitur, Miluus in cœlo cognouit
 tempus suum: turtur & hyrundo & ciconia custodierunt tempus aduen-
 tus sui, Diuinare autem ex motu & voce animalium/ fortunam aut di-
 ffortuniū/ effectus etiam q a libero arbitrio pendent/ & a cœlestibus nō
 causantur æque prohibetur: sicut talia per astrologiā praticare. Ad q̄r-
 tum. lege quæ seruus Abrahæ egit ante & post Rebeccæ responsionem:
 & inuenies omen non interuenisse. DLS. De sortibus autem quid di-
 cendum est? MAG. Sors ut habet s. Thomas libro de sortibus. & se-
 cunda secundæ q. 95, articulo octauo triplex est, Diuisoria/ qua inquiri-
 tur ad quem pertineat res diuidenda, de hac Prouerbiorū decimo octa-
 uo Contradictiones comprimit sors vel dignitas, de qua Actū primo
 in electione Mathiæ dicitur. & cecidit super Mathiā, vel poena. hac de/
 prehenditur Achon qui de anathemate aliquid surripuerat Iosue septi-
 mo. & Ionas a facie Domini fugiēs sorte deprehēsus est & missus in ma-
 re, Ionæ primo, Alia est sors consultoria: qua ingritur quid agere opor-
 teat aut qñ. sic fuit sors missa in urnam: ut sciretur qua die & mense occi-
 deretur gens Iudeorū. Hester tertio, Tertia est diuinatoria: qua inuesti-
 gatur quid futurū sit. Hac usus est rex Babilonis stans in biuio &c. Eze-
 chielis. 21. In omni vero sorte expectatur euentus vel a cœlesti influxu:
 vela fortuna: vel a Deo aut a dæmone. Cum autem cœlum nullam opa-
 tionem habeat in ea quæ sorte inquiruntur/ vanum & supersticiosum est
 uti sortibus ea intentione: quia sic non carent demonū ingestione: mul-
 to minus/ cum expectatur æuentus a dæmone. Si autem expectatur eue-
 tus a fortuna/ ut cōmuniter in sorte diuisoria super re diuidenda cū non
 potest concorditer diuidi/ non videtur habere (ut ait sanct⁹ Thomas)
 nisi forte viciū vanitatis. Si autē in sorte diuisoria aut consultoria ex-
 pectatur euentus a Deo. iuxta illud Prouerbiorū. 16. Sortes mittuntur
 in sinum/ sed a Domino temperantur. Locum habet quod Augustinus
 dicit super Psalterio, Sors non est aliquid mali: sed in re dubia diuinam
 indicans voluntatem. 26. q. 1. Sors. Tali sorte usi fuerunt Patres sancti
 de quibus supra. Sed in his quoq; quadrifarie viciū potest accidere (ait
 s. Thomas) primo si absq; ulla necessitate fiant. videt enim illud ad dei
 temptationem pertinere. Secundo si fiant in necessitate. sed absq; condi-
 gna dei reuerentia & præmissa oratione. Tertio si diuina oracula in sor-
 tibus expectata/ ad terrena negocia & ad vitæ huius vanitates conuer-
 rantur. Quarto si in electionibus ecclesiasticis q fieri debent inspiratio
 ne spiritus sancti/ aliqui sortibus utantur. DLS. Nunq̄d tali sorte usi
 sunt Apostoli in electione Mathiæ? MAG. Etiam. sed ut Beda dicit su-
 per hunc scripturę locum, nodū erat plenitudo spiritus sancti in ecclesia

Sors est triplex.

LIBRI.VII. TRACT. SECVNDVS

effusa. Vnde post spiritus sancti missionem septem dyacones non sorte sed ælectione constituerunt. Sors diuinatoria semper est suspecta & mala ex his sanctarū scripturarum/ Doctorū catholicorū & canonū diuersas sententias facile est concordare, quod alijs relinquamus. DIS. Probe nam extra limites epitomatis me de illis inquisiuisse fateor. De duello tamen & iudicio ferri candentis: quæ inter sacrilegia nominata sunt: & ad quæ nonnulli militaris ordinis ac vetulæ quædam sæpius se offerunt: quid dicendum? MAG. Illicita sunt, patet de primo. 2. q. 5. c. Mono machiam. & de secundo. c. si. de pur. vul.

De tertia specie superstitionis que est vana obseruantia. Et specialiter de arte Notoria quæ illicita sit & vana. Capitu. ultimum. DIS.

Obseruan-
tia vana.

Est tertia superstitionis filia nunc describenda. MAG. hæc est vana obseruantia. vel ad scientiam acquirendam. ut in arte notoria. vel ad imutanda corpora per extranea remedia: vel ad præcognoscendum futura fortuna aut diffortunia: vel ad præseruandum a malis per suspensa ad collum aut qualitercunque portata diuina verba. DIS. Quid per artem notoriam intelligis? MAG. vana

Ars no-
toria

nam quandam superstitionem quæ habet quasdam pro qualibet scientia figuras characteribus & nominibus ignotis insignitas: ac etiam certas orans nomina multa ignota continentes: quas dum continenter ieiuniis viuens & se macerans cū certis ceremonijs dixerit / & figuras sua attentione aspexerit: scientiam desideratam sine labore alio vel studio acquirere dicitur. DIS. Si illicita non est hæc ars / eam mihi tradas quæso: ut præter te reliquas philosophiæ scientias addiscam. quid laboramus superuacue/ ego discendo & tu docendo: si breui tempore omnes disciplinas arte notoria acquirere possum? MAG. Illicitam esse hanc artem & inefficacem sanctus Thomas secunda secundæ q. 96. arti. primo concludit. quia utitur his quæ scientiam causare nequeunt: etiam de modo per eam inuocatus nec intellectum illuminare/ nec scientiam infundere potest. quæ quis possit nonnulla scientiarum documenta tradere. Accedit quod non inueniuntur qui ex arte ista in scientijs præ ceteris fuerint illuminati: sed potius infatuati. Venit ad me dum studio inlisterem in Vniuersitate Friburgensi Magister quidam Parhisiensis. cuius arte ista: ostendebat quod figuras/orationes & cetera huius generis portenta. persuadebat de nobis: ut hac via quas non habebam scientias acquirerem. Abhorruī figuras/characteres & ignota nomina: & nullam illis inesse efficaciam de modo strabam. Ipsi autem dum in falsa credulitate remoueret: obsecraui. quare non ipse scientias plurimas quas non habuit tali arte acquisiuisset. Confusus ille/ ad excusandas excusationes in peccatis confugit. Nec valet quod adducunt de Daniele & socijs suis abstinentibus a cibis regijs quibus deus præ ceteris scientiam dedit. non enim abstinebant per vanam obseruati-

s. Thōas.

Daniel. 1.

DE ASTROLOGIA

tiam artis notoriæ: sed ne contaminarentur cibis gentiliū contra phibitionem legis diuinę: ideo merito obediētiæ a Deo præ ceteris sunt scientiis præditi. Et Salomon potens scientiam gubernandi populū meruit eam accipere/non a demone sed spiritu sancto: qui diuidit singulis prout vult. 1. ad Corinth. duodecimo. Cæteras vanę obseruantię partes diuus Augustinus eliminauit sufficienter libro secundo de doctrina Christiana: cuius nōnulla verba a principio adducta sunt. Obseruantias autē temporum plurimas esse supersticiosas & vanas /manifestum est ex his quę supra de electionibus dissera sunt. Incantationes & carminationes & obseruantias aniles pene innumeras cribrare/nō est presentis negotij. In prædictis etiam quod sufficienter probatum non est: aut determinatione ecclesię vel sacrę scripturę contrariatur: pro non dicto habere volo. DIS. Ego veto ab omnibus illis etiam quę excusationis quandam umbram habent/sed suspecta videntur: sedulo abstinebo. MAG Prudenter, nam hoc Apostolus monuit dicens. Ab omni specie mala abstinete vos. Vale & crebra repetitione quę de septem artibus liberalibus tradidi rudimenta/memorię cōmenda: in his intellectum & ingenium exerceto: ut ceteras philosophię partes celerius apprehendas & sanius intelligas.

Finis septem artium liberalium.

Sequitur liber octauus de principiis rerū naturalium

Cor. 12.
Augusti⁹

Apostol⁹

PUBLIC
LIBRARY

**Liber Octauus de Principijs rerū naturalium. De
laudibus Philosophiæ naturalis: & ordine traden
di eandem. Capitulum primum. DIS.**

Liquor iā lucubratiōibus/ q̄ tradidisti artū rudimēta / inde
fesso labore apud me reuolui & i quē finē ip̄arū rēderet cognitō
āxius p̄quirēs / tandē in eā quā totū operi p̄misisti phiē p̄iti
onē / diligētius oculos cōieci Et p̄ter has triuales & quadru
uiales disciplīnas / p̄tē phiē q̄ de totius singularū p̄tium mūdi natu
ris & origine differit cōspiciēs / memī quod dudū te audieram: artes li
berales nō p̄pter se / sed ut adminiculatiuas / in hāc quē de naturis rerū
cēterasq; phiē altiores disciplīnas addiscēdas esse. Hāc itaq; principiā
iam iā in mediū ferri p̄missaq; ordo expostulat. Primū autē de naturis re
rū. posterius vero de moralibus & theologicis tractandū censeo: & id
q̄ totius succincto familiariq; sermone fieri vehemēter expro. **MAG.**
Partē phiē quē rerū naturalium principiā p̄tractat a nullo unq; docto vi
ro neglectā / veretā ab Indis Arabibus Aegyptiis Grecis & latinis di
uersasq; p̄fessoribus sumis laborib; conquisitā manifestū est: a paucis
vero / aut p̄tē verius loquar) a nullis s̄m p̄cisionē inuentā / facile credi
derim. Totius equidē uniuerſitatis entium / singulorūq; naturas princi
piā & causas inuenisse quis se iactabit? Quoniam vero nec tu hāc p̄cisio
nem: sed breuē apertūq; sermonem expostulas: tuū p̄cupidū sciendū anī
mū si non cibo solido / lacte tñ ut tantillē etatī cōgruit pascā: & de the
sauris philosophorū quē visa fuerint magis necessaria in mediū profe
ram. **DIS.** Et ego quia difficillima sunt hęc cognitū / aures diligent
simas accomodabo: ut ne verbū quidē dicas quod nō alta mente recō
dam. **MAG.** Nec te diligentius auscultasse aliqñ poenitebit. Nā cog
nitis principiis rerū: nō obstabit quo minus res ip̄as suo modo cogno
scas. Tunc em̄ (inquit Aristoteles primo philicox) arbitramur unum
Aristotel quodq; scire cum causas eius cognoscimus primas: & principiā prima
ulq; ad elementa. plerūq; tñ per effectus ad causas notitiā deuenimus.
Innata equidē est nobis via p̄cedendī a nobis notioribus (q̄ sunt effe
ctus) ad notiorā naturē (quē sunt causę & principiā) Hunc igit̄ ordinē
alternatim cōmutabimus: & nūc p̄ principiā & causas / effectus nūc autē
p̄ effectus sensibiles / principiā & causas manifestare cōtendemus: ab uni
uersalioribus ad particularia descendentes. Nā & illa quoq; nobis pri
us innōtescunt. Quod in pueris liquet: qui primū omnes viros patres
& mulieres matres appellant: postea vero unumquodq; specialius deter
minantes / hunc patrem & hanc matrē dicūt. **DIS.** Prētermisſis itaq;
longioribus ambagibus hac viā rem ipsā aggredere.

**De Opinionibus philosophorū circa rerum prima
principia Capitulum secundum MAG.**

LIBER OCTAVVS DE

Opiniões
de mūdo

Vnc quē inhabitamus visibilē mundū/quidā phōsē semp fuisse & fore astruunt ut sunt peripatetici. quorū princeps Aristoteles fuisse legitur. Quidā ipm non semp fuisse sed genitū & nū-

quā desinere affirmāt. ut Academici. quibus Plato perat. Sequentium autē multi ipm & incepsisse & interitū scripserunt. ut Stoici Trismegistus & Sibyllē Rursus qdā unū tm/ ut Pythagoras: quidā innumera-

Opiniões
de matia.

biles mundos & gigni & dissolui p̄dicabār. ut democritus & Anaximander. Nec solum de mūdi duratiōe & unitate/verum etiā de ipsius & singulārū rerū in eo cōtentarū principijs/ diuersa sensere. Nā ut refert Augustinus octauo libro de ciuitate dei. c. 2: Thales Milesius unus illorū

Augusti

septem/ qui sapientes appellati sunt: Aquā putauit rerū esse principium & hinc oīa elementa mundi/ ipm q; mūndū & q; in eo gignunt. existere Anaximander eius auditor singularū rerū principia credidit infinita.

Anaximenes vero quē discipulū reliquit: omniū rerum causas infinita. aeri dedit. Cui succedens Anaxagoras dixit ex infinita materia/ q; cōstaret dissimilibus inter se periculis rerum omniū genera p̄ modulis & speciebus proprijs singula fieri. Dyogenes quoq; alter Anaximenes auditor: aerē diuine tamē rōnis cōpotē/ rerū esse materiā opinatus est. Archi-

Socrates

laus qui Anaxagorā successit: in materia rerū a magistro suo nō discēssit. Archilaum Socrates audiuit. Hic primus uniuersam phiām ad corrigendos. cōponendosq; mores inflexisse memorat. Sed discipulum reliquit platonē: qui oīm materiā spēm inuisibilē: sinū informē: potētias naturā: matrē mundi: nutriceē formā: subiectū: receptaculū: infinitudine: siluā. hylē & originē nominabat. Huic succedens Aristoteles: qui

Plato

nō mō memoratos/ sed etiā Pythagorā materiā/ numeris maxime aut dualitati assimilantez: & Empedoclez qui omīa ex quattuor elementis Zenonem stoicū: qui ignis substantiā per aera in aquā conuersam: & in

Aristote.

eo quēadmodū semen in foetu cōtentam/ a qua cetera posthac gignerentur asserbat. similiter & Epicureos singula ex atomis asseuerantes/ refellit. sed forte (ut multis visum est) nō tam scite q; arroganter/ nō in re ipsa sed verbōz cortice quosdā ex iam dictis Philosophis carpit. Heracleus autē materiale principii/ quod Thales aquam dixit mare nominauit. DIS. Nū autē qui in materiali principio dissentiūt in effectio-

Opiniões
de principi
pio effecti
uo

concordant? MAG. Fortasse re ipsa & si non nomine. nā Thales mundū dei facturū & Deū antiquissimū dicebat. Hunc Stoici verbū/ mentem siue Iouē nomināt: Pythagoras monadē. Anaxagoras diuinū animū. Diogenes diuinā rationē. Archilaus mentē. Plato conditoriū intellectum & eius patrē deum. Alij primā causā. aliqui primā intelligētiā. Aristoteles autem principem: primū motorē & gubernatorē omnium appellat. Præter hos autem fuere alij q; plures quorū positiones tā

quā obscuriores silentio transimus. DIS. Sed quinā illoz veritatū magis appropinquauerunt? MAG. Id facile videbimus si prius Moysen prophetam theologum simul & philosophum de hac re audierim.

DIS. Quid hūc ait?

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

Positio Moyſi de rerum principijs & origine:

Capitulum tertium: MAG.

Ambroſi: Oyles eruditus in omni ſapientia Aegyptiorū. ut ait Ambroſi
us: nō tamē in pſuaſione humane ſapientie nec in phie ſimulato
rīs diſputationib⁹ / ſed in oſtenſiōe ſpūs & virtutis tanq̃ teſtis
Moyses:
Genes. 1. diuini op̃is: aũſus eſt dicere: In principio creauit deus cōlū & terram.
terra autē erat inanis & vacua & tenebrę erāt ſup facie abyſſi: & ſpiritus
dei ferebatur ſup aquas. Quid hac aſſertiōe ṽrius: quā ſpiritus verita
tis edocuit? In principio ingt deus oīm conditor creauit id eſt de vel p⁹
nihil in eſſe prodire iuſſit (nā dixit & facta ſunt) cōlū ſc̃z empyreū qđ
mox creatum/angelis eſt repletū. & terrā hoc eſt materiā omnīū. ſc̃z qua
lis hęc fuerit oſtendit dicens. Terra autē erat inanis & vacua. vel ut alia
habet tranſlatio: inuiſibilis & incōpoſita. Non erat em̃ hęc prima oīm
materies/ formis ſaltē cōpletis & ſpecificis diſtincta. ſed confuſa & rali
bus priuata. unde ſubdit. & tenebrę i. formaz priuationes erant ſuper
faciem abyſſi: hoc eſt materię confuſę. Nā ut teſtatur S. Hieronym⁹ ſu
per epiſtolā ad Hebręos. In formē & præiacentē materiā quā græci hylē
chaosq̃ vocauerūt: Moſes abyſſum dicit. Super faciem autem dixit & nō
in abyſſo: priuatio equidē non eſt de materię ſubſtantiā vel eidē intima
cū ſit nihil. Materiā vero illa & ſi prope nihil/ nō tñ ut Auguſtius libro
Auguſti⁹ Cōfeſſionū. 12. omnino nihil erat. ideo & de ea dictū eſt. deus creauit ter
ram. De priuationibus autē quas per tenebras intelligimus non dicitur
creatę ſunt: ſed erant (ſequitur) & ſpiritus Dñi ferebatur ſuper aquas:
qđ ſupra terrā inanem & vacuā ſimiliter & abyſſum dixit: hic aquā ap
pellat. In ſuper & in eodē verborū conceptu Moſes totius uniuerſi unitri
nū effectiū principii inſinuat. Patrē. cū ait Deus. Filiū. cū dicit In prin
cipio (Chriſtus em̃ in euāgelio ſe p̃cipiū noīauit dicens. Ego ſum p̃
cipiū q̃ & loquor vobis) ſp̃ritū ſc̃m: cū ſubiungit. & ſpiritus dñi fere
batur ſup aquas. Idē etiā regius propheta his verbis enūciat. verbo do
mini celi ſibi moti ſunt: & ſp̃u oris eius omīs virtus eorū. Audiam⁹ qđ
ſequit̃ Dixit qđ: deus fiat lux. i. forma q̃ tenebras/ hoc eſt priuationes ex
pellat. & facta eſt lux: qđ dictū impleuit effectus. Et vidit Deus lucem qđ
eſſet bona: nō eſſentialiter ſed participatiue. omnia em̃ bonitate Creato
ris participant: cuius ut exēplata exemplaris imaginē gerunt. Et diuiſit
lucem a tenebris. nō em̃ ſimul eſſe poſſunt forma & eius priuatio. Ap
pellauitq̃ lucem diē id eſt cōpoſitū quod a forma denōinatōem accipit.
& tenebras noctē. id eſt materiā priuationibus formaz obſcuſcatā. Fact
umq̃ eſt veſpe & mane id eſt ex potētia & actu materiā ſc̃z & forma. Di
es nō primus: qđ ibi ordo non artēditur ſed unus id eſt cōpoſitū qđ per
ſe unitas neceſſario comitat̃. Ex his autē q̃ ſequunt̃ in libro Geneſeos ele
mētōz diſtinctio/natura & ordo colligitur: & ex his mixtorū origines
(quas ſextuplici differentia poſt hęc ænodabimus) non ſine velamine
inlīnuantur. de quibus ad præſens (pro epitomat̃is nr̃i lege) ſilendum

LIBER OCTAVVS DE

existimo: ne igne reprehensionis incallescant fortius: qui etiam dicta calūniari haud desinēt. Tū quia expositio nō singulis eo locutionis genere quo nutriti sunt: videatur appropriate cōuenire. tū etiā quia sacro rū eloquior: snias mystico sensu pgnantes: philosophicis narrationibus immiscuerim: quibus nō ego/ sed diuus Augustinus in duodecimo Confessionū libro ac deinceps satisfaciet. ad reliqua pergamus.

Augusti⁹

De Concordia dictarū Opinionū. Capi. iij. DIS.

Opionū
cōcordia

D quē pergis? MAG ad cōcordādas p̄memoratas phōz de rerū principijs snias: nō em̄ ideo existimādi sunt inter se phī contrarij in materiali rerū principio: quia legimus. Materiā omnīū ab alijs ignē/aerē/aquā/chaos/infinītudinē/sinū informē & ceteris quae cōmemorata sunt noībus appellatā: cum & ip̄am a diuīno phō nūc terram inanē/nūc abyssum/nūc vero aquā cōstet esse nūcupatā: quē enim in potentia erat ad omnīū formas/nimīz singulorū noībus potuit nominari. Conueniētius autē his quibus informitatē cōfusiōē aut fluxibilitatem ip̄ius intelligim⁹: ut sunt terra inanis/abyssus & aqua: quē Moses commemorat. Q uid em̄ terra inani (q̄ & elementorū infimum & sex censet) difformius? Q uid abyssio infinīta confusius? Q uid deniq; aquis oculo corporali videtur fluxibilis? Et rursus terra dicitur: quia materia dat formē fixionem, Abyssus/ quia recipit a forma distinctionem. Aqua vero: quia ad formam appetitum habet: & continuā fluxibilitēq; tendentiā. Nec in effectiuo principio diuersitas nominū opinionū arguit diuersitatē: sed hoc: alijs diuinū intellectū/alijs diuinā mentē/ alijs conditorē intellectū/alijs primā cām: & si q̄ sunt talia nomināt. Moses autē & Ioānes euāgelista principij. Deū/spiritū/xbū/alpha & o/& inumeris alijs noībus appellant: ut insinuarēt ip̄m innoīabile. & non modo noīa q̄ ab intellectu imponunt: verē etiā intellectū & om̄e quod noīari pōt lōge sup̄gredi: de quibus hic nō est differendi locus. ad ppositū redeam⁹. At vero formale rerū principij qd̄ Moses lucē appellare voluit: Plato & Aristoteles actū formā & spēm nomīabāt: nec aliq̄ tale principij negauere: qui ex una materia singula cōstitui af̄serebant. Non em̄ sunt singula/nisi quia singulis formis actiua sunt & discretā: quē in materia erant cōfusa. Illud autē quod Moses tenebras. Aristoteles vero priuatiōem dixit: aliq̄ exp̄sso vocabulo designare nō curauerūt. eo qd̄ essentialē rei cōpositiōem mīme ingrediat. necessariū tamē est: nisi em̄ materia careret forma/ip̄am nō appeteret: nec p̄ eiusdē inroduktiōē agens motū cōciteret. nō em̄ q̄ habem⁹: sed quibus carem⁹. appetimus: & ut ea habeamus diuersis motibus utimur.

Augusti⁹

Apoca. iij.

Epilogus dictorum: numerū & cōditiones principiorum enumerans Capi. quintū DIS.

tria rerū
naturalijū
principia

Vo itaq; principia rerū astruis: materiā & formā: e quibus tota earūdē substantia iūsteca ppositiōē consistit: quorū primū nō pagēs creatū: sed xbo creatoris exordiū sup̄fuisse testaris: alterum vero

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

dicis motu interueniente p actionem nature de potentia materie educi. Priuationem aut ut motus fiat ais necessario concurrere substantia in co/ positi mme ingredi: cu nihil sit. MAG. scite ex dictis tria rerum prin/ cipia cōcludis: Materiā sc; Formā & Priuationem Hec cum prima sint ex alijs non sunt; nec ex alterutris constituunt. sed omia alia ex ipis. For/ mam aut de potentia materie educi dicimus: nō quia aliquid ipius in si/ nu materie lateat; sed quia sine materia tali ut subiecto/ agens naturale eam nō p duceret. Rursum ex his quedam sunt cōtraria: quia in eodem se cōpati non pnt: & sunt forma & priuatio. Forma vero & materia ex q/ bus est totum contrariari non possunt. DIS. Verissima quidem hec sunt. si em principiorū essent principia: iam ipa nō prima principia/ sed essent principia. Et nisi quedam essent contraria: inter ea motus nō fi/ eret. si vero omnia essent opposita/ cōpositi substantiā nō integrarent. Sed de his singulatim disserere non erit inutile.

priuatio

principia
cōtraria

De Principio effectiuo non factio: & mundi eternitate Capi. sextum MAG.

Mnes qui suo tempore irrefragabilis auctoritatis fuere Philoso/ phi/principium effectiuū primum/unum atq; ingenitū credide/ re. si em factum genitūue esset: ab alio utiq; priore esset quapro/ pter iam primū non esset; sed pcederet illud a quo esse suū haberet. Ab illo igit primo & ingenio principio Plato mūdū/ & quæ in mūdo sunt visibilia & inuisibilia facta meminit dem testā Moyses ut paulo ante dictum est & euangelista Ioannes. Omia inquir ipm facta sunt. facta q/ dem nō necessitate nature/ ut habet philosophica traditio. sed libera: & incōmutabili voluntate. ut pbat catholica sanctorū parq; assertio. di/ cente psalmista. Omnia quæcunq; voluit: Dñs fecit in cōelo & in terra. q/ aut Aristoteles mūdū ingenitū & incorruptibile esse dixit: huic po/ tissimū innixus argumento: quia motus & tempus sine quibus genera/ tio & corruptio mundi non fieret/ æterna fuit &c. nihil euidenter con/ cludit. Successio equidem quæ in motu est: quem tempus mēsurat: ap/ re arguit motum & tempus & quæ mouent æterna non esse: cū eterni/ tas sit actū simul id quod esse potest. Facit ad idem quod beatus Augu/ stinus li de ciuitate dei q̄rto. c. scribit his verbis. Exceptis inquit pro/ pheticis vocibus mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate & mobili/ tate & visibilitū omniū pulcherrima specie quodamō tacitus & factum se esse & non nisi a deo ineffabiliter ac inuisibiliter magno & pulchro fie/ ri se potuisse proclamat. & infra. c. sexto. Proculdubio inq; nō est mun/ dus factus in tempe sed cū tempe. Multa etiam de hac re idem sanctus pa/ ter libro. xij. cōfessionū disseruit. Restauratōem vero mundi per circui/ tus/ ut qui. tam voluere ipse idem doctissimus vir libro xij. de ciuitate diuerso medio refellit. Sed hec interim. ad materiale principium sermo/ nem vertamus.

Plato

Psalmi.

Augusti.

Positio
Aristoteli
ca

LIBER OCTAVVS DE

Declaratio definitionis materie prime: & quō in
telligitur esse ingenerabilis & incorruptibilis: crea
bilis aut & annihilabilis Ca. viij. DIS.

Materia

Ateria quid est? MAG. Primū subiectum unicuique ex quo fit
aliquid/cū in se p se & non scdm accidēs: & si aliquid corrupti
tur: in hocabit ultmū. DIS. Partes dilucidatōe egent.

Primum

MAG. Materia est primū subiectū quia nullū ea prius: ut visum est &
vel primū hoc est principale: unicuique: scz rei generabili & corruptibili.
subiectū dico nō in quo totū cōpositum subiectat. sed ex quo fit ali
quid, id est cōpositū: cum in se: scz cōposito per se & id ē. nō scdm ac
cidens: quemadmodū priuatio: quē & li sit p se terminis mot^o p quem
cōpositū generat/cōpositi tñ substantiā nō ingredit. Et si aliquid scz cō
positum vel generatū corruptiē. i. in sua principiā resoluit: id abibit ul
timū id est finaliter in ultima resolutione in hoc scz subiectū. Eadem em

**subiectū
p se inest**

corrupti

¶

sunt principia resolutionis quæ & cōpositōis. Vnde omni & substantia
li & accidentalī forma sublata/ultimo remanere materiam primā / neces
se est: quā & intellectus taliter negatiue videt: dū corpus aliquod in cor
poree & sine forma intelligit. Hanc peripatetici & qui mundū ingenitū
volunt/similr ingenitā & incorruptibilem astruunt. Si em aiunt mate
ria prima fieret: vel ex se utiq; vel ex alia esset: cum ex nihilo nihil fieri
possit: non aut ex se sit: quia esset antequā fieret: nec ex alia: cum iā pri
ma nō esset: idem argumentū ad pbandā eius incorruptibilitatē assu
munt. Sed Moyse & qui eum sequunt doctores Katholici: materiā nō

**Si materia
prima sit
ingēna bil
& incorru
ptibilis**

Aug^o li. 2

confessionū

anshelm^o

libro mo

nologis

capitulū 8

Augusti^o

Cicero,

**Ex nihilo
nihil sit**

vero vulgatum gentiliū principiū assumit. Ex nihilo nihil fit. locū ha
bet in potentia creata/non in creatore: qui soluspōt res creare. ut testat
Augustinus li. tertio de trinitate. Ignorauit hoc vas eloquentiæ Cicero
de natura deorū disputās: q materia p fuisse opationi diuinę attestatus ē

Si materia prima fuerit aut possit aliquando esse
sine forma: & si omnia creata ex materia sint com
posita: & si cœli & terrę sit eadē materia Ca. viij. M.

Ed plurimā difficultatē apud nōnullos ex nostris habere videt
si materia formis possit esse priuata: Cū em actu/sine actu q for
ma ē/nihil oīno ē possit materia priuata formis quō actu erit

**actus enti
tatiuus
materia est i
formis**

Hui^o argumentatōis nodulus facile qdē dissoluetur si actū duplicem di
scernere nouerimus: quorum primus est entitatiuus: quo scz unūquod
q (quia ens est) in uniuersitate existentium subsistit. Tali actu materia
prima in formis/de quā & mundum factū constat: antequā formaretur
& distingueretur (facta utiq; erat) subsistebat: quē & si prope nihil erat:
ut ait Augustinus li. cōfessionū qm adhuc oīno informis erat non tñ Augusti^o

Augusti^o

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

oīno nihil erat cum esset quod formari poterat: formari aut quod non est/non potest. Secundus actus est formalis/cōpletus & specificus a for actus fort
ma specifica, quale est esse rationale hominis ab anima intellectiua. Illo materia prima actiua non erat: quia inanis vacua:& informis erat.

DIS. Non erit itaq; impossibile aliquid sine forma esse. MAG.

Augusti. Augustin⁹ hoc videtur affirmare: dicens eē utiq; aliqd nō formatū pōt
Hoc autē de forma absoluta accipiendū est: nam & in materia nuda adhuc forma esset respectiua: relatio scz qua ut creatura ad deum refertur: sed hæc quoq; materię est eadem. Similiter & aptitudinalis extensibilitas:

Auerrois. quā cōmentator Auerrois dimensionē interminatā vocat. Actualē autem extensionē dimensionē terminatā dicit. sed hæc cum sit trina dimē
sio: quantitas est & realiter a materia diuersa. dimensio autē interminata est materię cogua. DIS. Materies igit prior forma erat. MAG. pri maia pri
or erat aic idem/non rempese des origine. sicut sonus cantū. Ipam autē & or forma.

Schottus. tempore a formis denudari: & in actū primo (quem entitatum dica/
li. 2. dis. 12 mus) posse subsistere p dininam potentiam /ex dictis manifestū est: &
demonstrari posset amplius. Sed hæc relinquentes alia transcurramus:

Hugo de magnorū equidem opiniones de his vident diuersę. Sunt em̄ qui mate
sacramētis riam hanc in principio sub quædam forma generali pstitisse volunt.

ma. sen. 12 DIS. Omnia nec creata hac participant. MAG. Minime. Substan Sūbe ima
dis. lib. 2: tię namq; incorporeę (quas intelligentias/angelos/demones /aīasq; rā- teriales

Bonauen. tionales dicimus) ex materia non sunt: nec tamē omīno simplices sunt
(quod soli deo competit) sed ex realitatibus duabus constāt: una est ut
potentia/altera ut forma. hæc autem cōpositio nō p̄sentis sed methaphi
sicę considerationis est. Accidentia quoq; eodem genere simplicitatis cō
tinentur. Sola autem substantia corporea ex materia est composita: nec
ex alia cœlū & ex alia terra sed eadem informitas per inuisibilē terrā in
sinuat unde fieret cœlum: ut ait Augustinus. Et terra visibilis atq; com
posita & aqua speciosa/& quidquid deinceps in constitutōe huius mūdi
non sine diebus factum cōmemoratur.

De Forma Capitulum nonum DIS.

Orme autē quā affers definitōem? MAG. Formā quā exem
plū/speciem ratōem & actū dicūt: varię definitā inuenio. Vnde
ait: qui sex principia describit. Forma est compositioni contin- Forma
gens: simplici ac inuariabili essentia consistens. Contingens quidem est
cōpositioni: non qua ex alijs integratur/sed qua materię in cōpositio
ne totius unit. Simplex autē dicit qā ex alijs nō cōponit/nec in alia resol simplex
uit: nec addita subiecto maius facit. Inuariabilis autē est in latitudine sua inuariabil
quā nō transiit/sed intra termīos illi⁹ p gradus indiuiduales variat in
tendit & remittit. Habet em̄ forma graduū/latitudinē ex quorū unifor
mi & difforni cōfiguratōe nōnulla qdā secretiora naturę inuestigantē
p̄cipue vero in accidentalibus. ut p̄tim videre ē ī libro de uniformitate
& difformitate formarū. DIS. Hęc alio loco & tpe expetā nunc reliq;

LIEER OCATVVS DE

Forma forme descriptiones adducas. **MAG.** Forma est quiddam diuinū optimū
diuinum & appetibile. Diuinū quiddam dicitur forma cū sit picipata similitudo vel
quoddam imago dei dans esse cōposito: per qd seipsum ut potest deo assimilatur: cla-
optimum rius quidē in homine/obscurius in lapide/mediocriter autē in animalibus
appetibile & plantis. Optimū vero est/non simpliciter sed inter res: principia. Pri-
 uatio em̄ nihil est/omnino:& materia pro se nihil: quē p appetitū forme
 habendē in continuū cōpositi machinatur maleficiū. Vnde & forma est
 ens a materia appetibile: nam ipsam materia ut femina virū/turpe ho-
 num & quodcūq; imperfectum sui pfectōem appetit: appetitū/non quidē
 rationali aut āiali sed naturali. Alia subiungenda est descriptio formam
Forma & substantialē & accītalem cōplicans. **DIS.** Quā? **MAG.** Formā
 est quē dat esse rei. esse quidem sustantiale/si forma fuerit substantialis
 ut anima hominis. aut accidentale/si forma sit accītalis. ut albedo albo
 Verumtamē Forma quē inter principia res: naturalī cōnumerata est/
 accidentalem non cōprehendit. Materia em̄ & forma ex quibus natura
 les res fiunt substantię sunt: non accidentia: nec tamē per se & directē: sed
 reductiue in genere substantię ordinabiles. De formis aliqua in sequen-
 tibus tractabimus. nunc priuationem discutiamus.

De Priuatione. Capitulum decimum: DIS

Priuatō Priuationem definias. **MAG.** Priuatio cum nihil sit / nec genus nec
 differentiam habet:& ideo definiri nequit. Priuationem vero nullam rē
 esse Augustinus contra Manicheos Affirmat dicens. non em̄ tenebrę ali-
 quid sunt: sed ipsa Lucis absentia. sicut silentiū nō aliqua res est/ sed ubi
 sonus: nō est/ silentium dicit. Conueniēter ergo Priuatio describitur Pri-
 uatio est carentia forme alicuius cum aptitudine materie ad ipsam. pri-
 uatū patet de silentio quod absentia seu carētia soni est. ultimū vero neces-
 sario additur. nisi em̄ materia nata esset recipere formam: cuius carentiā
 habet: ea nullatenus careret. nō em̄ asinus carere dicitur ratione quam
 ex primordialī sui cōditione aptus non est recipere. sic nec lapidem cecū
 audemus affirmare. **DIS.** priuatio itaq; non est materia. **MAG.** nō
 utiq; hec em̄ non aliqua res est: materia autē nō omnino nihil est: unde
 & in aduentu forme priuatio eiusdem amplius nō est: sed materia recipi-
 ens formā est: de qua priuatio iā negatur: quē rursus forma separata. de
 eadem affirmatur. cū em̄ nihil sit ad introductōem forme nō corrumpit
 nec ad separatōem eius producit. **DIS** Sed quomodo fieri potest:
 ut materia quę actu contrarijs priuata est formis earundem in se habeat
 priuatōes & ni fortasse formarū contrariarū priuatōes contrarię non sint
Priuatōes **MAG.** Quinimo priuatōes eodē modo opponunt priuatē quo & for-
rię simul me (Quarum priuatōes sunt) opponunt positiue. Sicut autē solē forme
materię i imediate cōtrarię. simul in eodē subiecto se nō cōpatiunt: sed eidē vicissim
esse nō po insunt: nec his ambabus simul caret: sic nec ambarū priuatōes (q̄ eodē ge-
sunt nere priuatē opponunt) simul recipit. Hęc autē de priuatōe formaliter
 dicta accipiēda sunt. fundamētaliter em̄ priuatio a materia priuata non

Augusti
 anselm
 magr: sen

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

distinguitur. Nonnulla etiā libro secundo supra tractatur de Cathegorijs de priuatōe differuimus. Superest ut in sequentibus res naturales quarū principia vidimus: pro modulo epitomatis nostri transcurramus.

De Re naturali & natura. Capitulum. ij. DIS.

Es naturales intelligo quę ex principijs naturalibus: materia vi Res natu/
delicet & forma naturali existunt. ut lapis. arbor. & his similia. rales.

MAG. Oprime Materia namq; & formę naturę sunt: ex his igit
cōposita nō ab re naturalia dici possunt DIS. Natura quid est? Ma
Natura esse manifestū est. nec demonstratur: sed taliter definitur. Natu
ra est principiu & causa motus & quietis eius in quo est primit: per se &
non secundum accidens. DIS Definitōis ptes facias clariores Ma
Natura principiu est primum. i. principale & inmedium. Nā & si qua Natura
litates ad motū & quietem concurrant: non tamen imediate & principa
liter. sed ut instrumenta. ideo nō entia naturalia aut naturam habentia: Entia secū
sed entia secundū naturā sunt: quia accidunt enti habenti naturā. Sequi
tur (&) pro id est causa (ut idem noie principij & causę intelligas) mo
tus & quietis: q̄ eidē sunt (eius) sc; cōpositi in quo natura est per se.
accidit em artificialibus inquantū talia ut moueant ab ea q̄ est i ipsis na
tura, ut cum statua cadit: accidit ei q̄ sit lignea aut lapidea. Excluduntur
etiā hic causę per accidens: quibus etiā cōnumerant casus & fortuna. q̄
vero additur (& non secundū accidens) artes excludit: q̄ quādoq; prin
cipia sunt motus subiecti in quo sunt: nō aut per se sed accidētaliter. Ac
cidit em sananti seipsum ut sit medicus: cū ab alio sanari possit. Natura
igitur principiu est & causa motus & quietis &c. id est Natura est id per
quod res in qua est inclināt ad receptiōē motus vel quietis aut formę
alterius. Res em naturalis eadē natura per quā est: nata est recipere om̄s
passiones huiusmodi naturā consequentes. Forma aut quia non tm incli
nat ad has sed etiā actiue concurrir: ideo a Phisicis dicitur magis natura
esse: eo q̄ ratio principiandi formę pfectior sit q̄ ratio principiandi ma
terię. utraq; tamen in genere principij passiu cōcurrunt. Principiu vero
actiuū motus & q̄tis cuius libet nō semp est intrinsecū. ut infra patebit

Forma est
magis na
tura.

De generibus Causarum. Capitulum xij. DIS.

Nexplanatione definitōis/causę diuersitatē insinuare videris:
cum aliā per se aliā uero per accidēs distinguis. ne igitur graue natura est
ris de his latius tractare. MAG. Principiu in definitione Na principiu
ture pro passiuo non actiuo accipiendū esse ostensum est: ne naturā/nō
causaz per se sed per accidens dicam. mobili nāq; in eo q̄ mouet accidit
habere in se principiu sui motus. sicut medico sanati seipsum/accidit ha
bere in se suę sanationis principiu: inclinari aut ad motū & ad formā in
ducendā per se inest mobili. Causa aut generale nomen est: intrinsecū &
extrinsecū principiu cōplectēs. Est em causa ad cuius esse sequitur aliud Causa
ut ad esse solis seqtur lumē. DIS. Causa intrinseca quę est? MA. II / Intrinseca
la ex qua cōpositi substantia integrat, ut sunt materia & forma, de qbus

extrinseca supra: DIS. Extrinseca quæ est? MAG. Quæ ad rei cōstitutiōem cōducit. sed substantiæ eius p̄s non est. ut sunt efficiens & finis. DIS. Efficiens. Efficientē quā dicis? MAG. Eam a qua primo fit motus & hæc quidem principalis est. ut domificator. Quæ vero mota mouet/instrumētalis dicitur. ut securis mota a domificatore. Rursus autē efficiētū quod dam intra substantiā eius quod efficit cōtinetur: & ratio seminalis non nunq̄ appellari solet. Et est vis insita rebus ex similibus similia procreans. ut vis grani reducens ip̄m in arborem. De hac autem eo loco quo de plantis agemus enucleatius disserendum erit. Hanc nōnulli inchoationem formæ producendæ astruunt: ut ex ea operatione nature / forma p̄ficiat. s̄z an forma vllis aut p̄ctiaris cēsenda sit nec ne disputāt. Qui v̄o inchoatōem formæ in materia nō admittunt / ratōem seminalem quæ / litatem / formam semis cōcomitantē & ad formā generandam dispositi ue agentem esse dicunt: nec illam / nec semis formam actione nature in formam generandā conuerti astruunt / sed potius abijciendam esse affirmant. Aliud efficiens extra substantiā eius quod opatur existit. ut cœlorum influxus. & rerū artifices. qui cum secundum intellectum & voluntatem agunt causę exemplares possunt appellari. In mente em̄ artificis sunt exemplaria eorum quæ p̄ducit in exteriorē materia. Cum vero semp̄ materia una aprior sit alia / in nulla exemplaris forma fingi potest sicuti est in artificis anima sed manet similitudo & imago eius quæ est veritas in mente: Est igitur forma rei in anima artificis archetypa & veritas: & dum in potentia ad actū deducitur / motus est: in materia aut iam p̄ducta est similitudo & imago. Has rerum formas in mente diuina ideas dicunt. Sunt autem idæ / ut ait diuus Augustinus libro octoginta triū quæstionū. q. 46.) formę eterne & incōmutabiles in mente diuina: Et ut asserit Schottus libro. i. dif. 3. sunt res obiectiue cognitæ ab intellectu diuino. DIS. Idę cum sint eterne / non nisi deus esse possunt: quia plura eterna non sunt: & omnīū rerum sunt: quia omīa a deo obiectiue cognita sunt. MAG. Sane. hoc em̄ testat̄ euangelista Ioannes dicens. Omīa per ip̄m facta sunt: & sine ipso factum est nihil: quod factum est in ipso vita erat: quod autē in deo vita est utiq̄ deus est Idę itaq̄ in deo & si plures sint / alia em̄ ratione ut ait Augustinus condit⁹ est homo alia equus / omnes tamē unus deus sunt. [Hoc exp̄ssius libro de trinitate edocuit dicens. Primus assumpt⁹ intellectus est ars quædam omnipotentis atq̄ sapientis dei plena omnīū rationū viuentium incōmutabilium: & omnes unum in ea / sunt ipsa unū de uno cum quo unū Et libro soliloquiorum. c. 31. Tu es deus meus & dominus omnīū quæ creasti: & apud te omnium stabiliū sunt causę: & omnium mutabilū apud te immutabiles manent origines. & omnium rationabilium & irrationabilium atq̄ temporalium sempiternę viuunt rationes. Vnde & diuus Boetius libro de consolatione metro nono. ut cūst̄ a superne Ducis ab exemplō pulchrum pulcherrimus ipse Mundum / mente gerens similīq̄ imagine formans. Sed quorsum sermo noster defluxit prima

principalis
istrumē
talis.

Bonaurent
li. 2. dif. 18
Schottus.
libro. 2.

anshelm⁹

augustin⁹

Schottus

Ioan. pri.

augustin⁹

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

rudimenta philosophiæ perquirētes ad arcana quædam theologiæ ascēdimus. DIS. Ad instituta ergo regrediamur.

De causa finali: & causarum coincidentia Capitulum tredecimum MAG.

Occasione efficientis extrinseci nonnulla de forma exemplari tractauimus: restat ut secundum præmissa extrinsecæ causæ partitiam omnem de fine differamus. DIS. Finis quid est? MAG.

Duplex est: scilicet finis gratia cuius: & finis quo. Primus est gratia cuius alia fiunt: ideo etiam causa causarum dicitur: & ab ipsa primo efficiens ad operandum mouetur: motu quidem metaphorico & intentionali: quia scilicet ab efficiente desideratur, reali autem motu mouere non potest: quia frequenter in re realiter nondum est: sed solum in intellectu & voluntate. Dicitur tamen causa realis denominatione extrinseca quæ effectus realis est ad quem appetendum mouet appetitum: & spiritaliter inclinatur. Et hic est finis generationis. Secundus finis est quo ad primum pertinetur, ut virtutibus beatitudo attingitur: & euacuatiōe non cuius humoris sanitas reparatur. In naturalibus etiam sepius contingit: finem primum cum forma & efficiente coincidere. In numero quidem: ut anima petri: finis est generationis petri: & forma eiusdem. In specie autem: ut forma ignis a. efficiens est formæ ignis b. & hæc finis est generationis ignis b. Formæ autem ignis a & ignis b. eiusdem speciei sunt. Et deus dicitur causarum causalitatem complicat. Est enim tricausalis. Efficiens: omnia ex nihilo produciens. Formalis quia exemplar est omnium formas in se continens. Et finalis: in quæ omnia tendunt. Materiæ autem causalitatem quæ est pari non supplet: nec actione physica efficiens cuius causalitas est agere cum materia coincidit: imo materia nec in specie nec in numero cum alijs causis coincidere potest.

De causa uniuersali & particulari complexa & incōplexa per se & p: accidens in actu & in potentia Capit. decimumquartū MAG.

Repetas autem quas diximus alię sunt causarum diuisiones.

DIS. Quæ? MAG. Causarū quædam est uniuersalis ut sol homo. quædam particularis ut hic homo. Et rursus causarū quædam est complexa ut petrus scriptor. quædam incomplexa ut scriptor. Et amplius causarum quædam est per se causa: quæ scilicet secundū propriam naturam & non per aliud sibi accidens causat: cum quo unum per accidens constituat. ut ignis generans calorem in aqua. DIS. Num ignis calorem in aqua p sibi accidentem caliditatem producit? MAG. producit. Sed caliditas ignis cū igne non unū p. accēsis cōstituit nō em se hnt ut determinatio & determinabile quæadmodū p. ignis albus.

Causa
uniuersal.
particularis
cōplexa
incōplexa
per se

LIBER OCTAVVS DE

per accidēs Causa per accidens per oppositū manifesta est ut musicus scriptor. Accidit em̄ scribenti librū ut sit musicus. Inter has etiam casum & fortunā infinitasq; alias nominare possumus. Infinita em̄ sunt quæ unicuiq; accidunt non simpliciter & in eodem genere. In quolibet em̄ causarū genere status est. ut dicitur secundo methaphisice. Rursum aut̄ quælibet harū siue ultimum / particulariū / cōplexarū / incōplexarū / p se vel per accidēs / duplex ē scz in actu & in potentia. **DIS.** Causam in actu quā dicis? **MAG.** quæ actu effectū causat. ut scriptor actu scribens. Et hæc simul est & nō est cū suo effectu: non quidem iam cōpleto: sed in fieri actuali cōstituto. Idem tamen de fundamētis & relationib⁹ verificari potest. **DIS.** Causa in potentia quæ est? **MAG.** Quæ cū actu sit nihil causat / causandi tamē potentiā habet ut scriptor dormiens: vel quæ actu esse non habet: possibilis tamē est ad esse & causare. ut antichristus causa est in potentia futurę persecutionis ecclesię.

Si unius effectus plures p se causę aut unus causę plures effectus possint esse. de causarū cōnexionē & causandi necessitate. Et quō causę sibi inuicem sunt causę Capitulum. xv. **DIS.**

Reter ea vero quæ dicta sunt de causis / aliud me mouet fortasse scitu non indignū. Est aut̄ ut breuib⁹ edicā: si unius effectus plures p se causę esse possint? **MAG.** Recte arbitraris hoc scitu nō indignū: eo nanq; cognito nō mīme in philosophia q̄stiones patebunt. **DIS.** Tu ergo quid sentiendū sit edicito. **MAG.** Vniuscui⁹ q; quod creaturę noīe censetur plures esse p se causas / generę diuersorū facile declarabit. nulla em̄ creatura a se ipsa est: nulla em̄ omīno res ē (ut ait diuus Augustinus libro primo de trinitate) quę se ipsam gignat ut sit: omīs igitur causam efficientē habet. Rursus autē teste Boetio in omni eo quod est citra primū / est hoc & hoc. id est: quod est & quo est potētia & actus. primū / ratiōem materię: alterū vero ratiōem formę habet. Eius autem quod factū est utiq; aliquis finis est. Sumus em̄ & nos qd. āmodo finis omniū. dicit Philosophus. Cuius liber igit̄ effectus quattuor causas esse alio loco affirmat. **DIS.** Intellico. Sed cur dicis generū diuersorū? **MAG.** Nam quinto methaphisicę cōcluditur unius effectus plures causę unius generis esse nō possunt nisi sint essentialiter subordinatę aut partiales. Exemplum primi Sol & homo generant hominem. Sol quidem ut causa uniuersalis: homo vero ut particularis / uniuersali subordinata: ambę tamē in genere efficientis. Exemplū secundi: motus ipius nauis / partiales causę possunt esse decem homines: aut eq̄ trahentes. Sic visionis videns & visibile. Intellectionis intellectus & intelligibile. Sed in his fortasse potētia est causa principalior: de quibus in sequentibus. **DIS.** Causę essentialiter subordinatę quę sunt?

MAG. quarum secunda in causando dependet a prima in cui⁹ virtute

Aug⁹. c. i.
Boetio 11.
i. de trini.

Aristote 1.
2. phisico.

unius effe
ctus ples
pnt ee cę
p se gene
rū diuerso
rum

unius effe
ctus eius
dem gnis
nō pnt ee
ples causę

Cę eēnti
alit subor
dina tē

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

te agit. Prima autē ut dicit prima ppositio libro causarū plus in effectū influit q̄ secunda. ut sol & homo. In his em̄ quoniam create sunt prima quantū ad intimitatē plus influit: ad formā autē effectus nō pōt deuenire nisi p̄ formam agentis pximi & quantū ad hoc minus influit. Cū vero secunda non dependet a prima in causando (& si in essendo) causę accidentaliē subordinant. ut au⁹ & pater petri. nā & si pater petri eē habeat ab auo petri in generatione: tñ esse petri ab auo non dependet: cum ipsum generare possit auo p̄mortuo. In essentialibus autē philosophi causandi necessitatem ex earundem cōnexionē posuerunt: ita ut secunda agere & prima necessario agat. Ex quo sequit̄ effectum causę naturalis simpliciter esse necessarium: tali autē destructo/ causa eius destrueretur: ita causa prima nō esset oīno independens/ & destrui posset: quod dicere quis audebit? dicendum igitur: primam causam causare contingenter. Causa igitur secunda a prima contingenter: est: necessario autem causat/ si sit naturalis: non autem si fuerit. voluntaria. voluntas enim in actione sua est libera. Sed hęc aliterius sunt speculationis. Quę ad pręsens attingent terminemus. Sicut enim unius effectus plures causas esse ex dictis manifestum est: Sic unius causę plures & diuersi effectus/ diuersa tamen ratione reperiuntur. Nauta enim qui sua pręsentia causa est salutis nauis: absentia sui causa est periculationis nauis. Similiter & sol lutum indurat: & ceram dissoluit. Sed hic diuersitas rationis in materia non in sole est requirenda. Nōnunq̄ etiam causę sibi inuicem causę sunt. ut laboris: qui causa effectiua est sanitatis: ipsa quoq̄ sanitas est causa finalis Omnium autem effectiuum causas in unius summi dei uoluntatem ut causam primam reducere: Augustin⁹ in de trinitate libro tertio nō obsecuro exemplo declarat. Omnium enim deus causa est immediata quędam tamen causat cum alia particulari causa: non ex indigentia sed liberalitate summa: quę rebus non modo esse dedit/ sed & operationē inaddidit.

accidentia
il ter sub
ordinate

unū est cā
diuersorū

Causę sūt
sibi inuicē
causę

Aug⁹. c. 3.
& quarto

Sequitur Typus Fortune

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

De Casu & Fortuna secundum opinionem gentilitatis. Capitulum decimum sextum. DIS.

Descriptio
Fortunę

Nter causas per accidens Casum & Fortunam dum numerares / parula aure auscultabam. multam namq; vulgus his tribuit casualitatem: verebar aut: quia ad alia festinas / ne harum tractatum preterires. MAG. plurima preterire necesse est: nō em presentis descriptionis est omnia limare excoquere. Has aut causas Casum dico & Fortunam nō oportet silentio transire: circa quas contingit dānabiliter errare. Vnde quondam Romani Fortunam diuinū quoddam numen existimabāt: quod pro libitu suo / Hominū meritis non consideratis / alijs bona: alijs vero mala largiretur. Ad quod designandum / simulachrum eius in specie muliebris in medio rote quasi eā verteret cōtinue cōstituebant: cuius facies dextera lucida / sinistra obscura: utraq; vero cetera apparerebat. quia splendidi sunt quos fouet: obscuri aut quos psequit. Ceteritas vero indifferentiam eius designabat ad bonos & malos. Similiter quia eos quos fouet excecat. Huius autē prodigij mutabilitatē rota volubilis ostentabat: cuius qui summam tenet arcē p̄sperisq; fruiť successibꝫ mox inopinato casu ad ima deiecit. Rursus aut q in imo cōsistebat ex opposita rote parte locū celsitudinis conscendit. Quę & lico ordine in mortalitū actibus eueniant impio tamē & fidei nostre inimicum: principijs etiā Philosophicis omīo contrarium est ea alicui / preterq; prouidentię diuinitę ascribere: que iustis occultisq; iudicijs secundā & aduersa cōmunicat pro ut voluerit. quod Augustinus in de ciuitate per multos libros / & Boetius in de consolatu Philosophico latissime ostendunt. De cultura vero Fortunę a Romanis libro quarto capitulo. 18. & nono differit. Cōlebant enim Fortunam publicam: quę rem publicam defenderet. Fortunam virilem & muliebrem: ut est apud Ouidiū de Fastis. & libro terciō de Tristibus. Nempe dat & quodcumque liber Fortuna rapitque. Cyrus & est subito qui modō Cresus erat. & libro quinto. Passibus ambiguis fortuna volubilis errat: Et manet in nullō certa tenaxq; loco: Sed modo læta venit / vultus modō sumit acerbos: Et tantū constans in leuitate sua est. & Boetius de consolatione libro secundo Prosa secundā. Hūc cōtinuum ludū agimus: rotam volubili orbe versamus: Infima summis / summa infimis imutare gaudemus.

Augusti-
Boeti. li. 5

Ouidius.

De Casu & Fortuna secundum opinionē Philosophorum. Capitulum xvij. DIS.

On ingrata fuit hæc narratio vanitatis Gentiliū. Sed quid Philosophi de his senserint quæso edicito. MAG. Philosophus libro secundo naturalis philosophiæ: Casum & Fortunam volens definire: præter eas quæ in superioribus digessimus: causarum partitiones alias & agentium & effectuum adducit. Quarum p̄tiorū prima hæc est:

LIBER OCTAVVS DE

Agentiū
vari-tas
Effectūū
Varietas

Agentiū quēdam agunt secundum propositum & deliberationem ut homines rationis compotes. quēdam vero non agunt a proposito. ut in-fantes/bruta & insinimata. Effectūū autē qdam sūt semp. ut solis ort⁹ & occasus qdā frequēti. ut calor in estate & frig⁹ in hyeme. qdā extra sēp & frequēter/siue raro contingūt ut inuentio thesauri. Amplius eorū q sūt. quēdā sūt propter finem determinatū. ut fossio sepulchri propt sepeliē mortuū: & quēdā alia non intra annēctuntur illis: & accidunt

Fortuna

Ex hīs definitio Fortunæ: manifesta erit. qua dicit. **Fortuna est causa p-**

Casus

accidens eorū quē sūt propter hoc in hīs q agunt secundū ppositū extra semper & frequēter. Similit & descriptio **Casus** patebit qua dicit. **Casus** est causa p accidēs eorū q sūt propter hoc in non hū ibus ppositum extra sēp & frequēter. **DI.** Exēpla horū adiungas. **MA.** Exemplū fortunē ē in eo q nō ad sepeliēd mortuū sepulchrū fodit: & fodiēdo inopinatū thesaurū reperit. Exēplū **Casus** ē. Si equus stabulū repetēs saluā a lupo & tri-poda deorsū cadēs apra sedes efficiē. Verū nō nunq effectus fortuit⁹ casualis appellat: extēro noīe casus ad fortunā & casū pprie dictū. Sic

Plutarch⁹

& i pprie **Plutarch⁹** lapides paucimēto substratos i fortunā o: dicebat q s aut ad cōstituēdas aras Deorum applicāt fortunatos dicere solebat. His em reuerentiā/alii s aut cōtumeliā attritōe pedum fieri cōtingit. **DIS.** Proprietatē Fortunæ respectu illorum est: q nobis a pposito agentibus accidit. **Cas⁹** aut respectu illorū q nō utētib⁹ rōe aut utētib⁹ s a pposito nō agētib⁹ eueniūt. **MA.** Oprie **DI.** Sed nō dū quē res sit **Fortuna** aut **Casus** accipi. **MAG.** **Fortuna** (ut aiūt nōnulli philosophantium) est voluntas agentis a pposito. **Casus** aut est natura eius qd agit non a pposito. **DIS.** Nū voluntas & natura sunt causę p se. **MAG.** volūtas causa per se est effectus intenti/qui euenit a pposito: Et causa p acci-dens: quam fortunam dicimus / effectus non intenti qui euenit preter propositum. Vnde in dāo exemplo: sepulchrum est effectus intentus. & inuentio thesauri est effectus fortuitus. Sic & in **Casu**. **Casus** tripodę deorsū/effectus est naturalis a natura & gravitate eius. Sed q facta est apra sedes effectus est casualis. Verumtamen nihil sic euenit fortuite aut casualiter quin etiā eueniat a causa per se intendente hoc fieri. Nam ut plato asseruit: nihil est cuius ortum non precesserit legitima causa. **DI.** quē sunt causę tales? **MAG.** **Augustinus** libro de Ciuitate quinto. ca.

Plato in
Thimeo
Augusti

nono aperuit dicens. Nos eas esse causas quę dicuntur fortuite: unde etiam **Fortuna** nomē accepit: nō dicimus nullas sed latentes: easq; tribui-mus. vel veri dei vel quorumlibet spiritūū voluntati: ipsaq; naturales neq; aq; ab illius voluntate seingimus q est auctor omnis conditorq; naturę. Nihil em sit visibiliter & sensibiliter (inquit libro tercio de Tri-nitate.) quod non de interiore invisibili atq; intelligibili aula summi Imperatoris aut iubeatur aut pmittatur secundum in effabilem iusticiā pmiōrē atq; penarū gratiā & retributionū: in ista totius creaturę am-plissima quādā immēsaq; republica. **DIS.** Hūc igit effectū fortuitū aut casualem dicere possum⁹: cui⁹ p se causam & ppinquam non videmus.

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

Augusti⁹ MAG. Ita Augustinum de academiciis quæstionibus dixisse patet
Aristotel⁹ Cū ait: nihil aliud in rebus casum vocamus: nisi cui⁹ ratio secreta ē. no/
mine autem casus/fortunam comprehendit. Idem Aristotiles de fortun/
na bona scribens affirmat.

**De duplici fortuna bona & mala: & unde unus
alteri fortunatior sit Capi. xviij. DIS.**

Vid Aristotelem de bona fortuna scribentem cōmemoras & an
quia nō omīs fortuna bona est? MAG. Etiam fili. Nam si p/
ter intentionē agens a pposito bonum consequat^r/ aut malū fur/
glat: eufortunium seu bonam fortunā dicimus. Si autē tali agentī ma/
lum eueniat/ ppter intentionem/ aut bonū effugiat/ diffortunū seu malā
fortunam dicimus. Idem est si quid talium accidere potuit: quod enim
parum deest nihil distare videt^r. bonū autē tale aut malum/ non modi/
cum sed/ notabile esse debet: ita ut si agens ipm agnosceret ad fugā /aut
consecutōem eius ageret Hinc etiam de numero eorum q̄ ppter hoc fi/
unt effectus fortuitus esse dicūt. non quia ab agente intendit^r (quia la/
tet) sed quia intendere si cognosceretur. Requiri amplius: ut talis ef/
fectus non semel tantum nec semp/ sed in pluribus acciderit. DIS.

Eufortu
nium
Diffortu/
nium.

Aristotel⁹ Sed dic quæso unde huiuscemodi effectus magis uni q̄ alteri eueniūt?
MAG. Huius quæstionis nodulum si philosophice soluere tempta/
bimus/ a positione Aristotelis non discedendū arbitror: quia dicit impe/
tum quendam inesse quibusdam: quo mouent^r ad aliquid quo cōsequū/
tur bonum non intentū. DIS. Hui⁹ impetus causā q̄ ē? MAG:

Si de intrinseca quæris: natura est non quidem specifica (quia nō omni/
bus inest/ sed indiuidua) Vnde dictum est bene fortunatus bene natus
Est em̄ in his dispositio quædam nō in anima (quia ut ait ubi maxim⁹
intellectus ibi minima fortuna) s; in corpore: consequens ipius cōplexi/
onem naturalem. Causa autem extrinseca concursus est causarum extri/
secarū talem ppter huiuscemodi dispositōem magis q̄ alium non ita di/
positum mouentiū/ ad aliquid operandū qd bonum non intentū conse/
quit^r. ut puta: eo loco vel tempore fodere sepulchrum. tale autem mo/
uens cœlū & morticē eiusdem intelligētiam dicunt: Hęc autem originē
habere videntur ex radice constellationū in natiuitate: quam libro septi/
mo dictis doctorum Catholicorum suspectam ostendimus. Similit^r &
de fato & fatalibus quid veritas abhorreat tetigimus. Magis igitur hu/
iusmodi causalitatem voluntati diuine & iusticię eiusdem attribuamus
s; ea quæ Augustinū paulo ante in libro de trinitate & ciuitate dei cō/
memoasse notauimus.

**De monstruosis & miraculosis effectibus a quibus
fieri possint Capitulum. xix. DIS.**

Augusti⁹ Mnium itaq; causalitatem in deum si referimus s; Augustini
p̄fatam sententiam/ nihil est quod vel fortuitum/ causale mō/
B

LIBER OCTAVVS DE

struosum aut miraculosum dici possit. MAG. Prorsus nihil. Nam & cū multa talia cōmemorasset Augustin⁹ de trinitate libro tercio c. ij. Nihil inquit hoc fit nisi voluntate dei: sed plerisq; non apparet. Itaq; licet it vanitati phōz: etiam causis alijs ea tribuere: vel veris vel pximis: cū omīno videre nō possent supiorem ceteris omnibus causam. id est voluntatem dei, vel falsis / & ne ab ipsa quidem præuestigatione corporaliū rerum atq; motionum: sed a superstitione & errore polaris.

DIS. De fortuitis & fatalibus satis luculenter / quantum epitomatis ratio admittit disertum censeo. Sed de reliquis pauca saltē aperiri exopto. MAG. Monstra dici cōsueuerunt ea quæ pter solitum naturę cursum euenire solent, Agentia em̄ & si semp sibi similia producere conentur: nōnunquā tamē vel ppter materię superabundantiā / defectum / corruptiōem / qualitatū disconuenientiam: aut aliquod aliud impedimentum dissimile generant: & hoc naturales monstrū dicunt ip̄m de-

Monstra.

finiētes taliter. Monstrum est peccatū illius quod fit ppter aliquid, aut clarius. Monstrū est difformitas quædā in paucioribus conueniens entibus naturalibus: eueniens pter solitū cursum naturę: disconueniens illis ex quibus traxit originem. ut cum hermafroditus: aut duobus capitibus homo nascit̄. ita pariformiter & in alijs rebus exempla afferri p̄nc

Monstrū.

DIS. Monstrū igit̄ pter intentiōem naturę agentis generat̄. MA. probe si de natura particulari intelligis, nam omnia talia quæadmodū & fortuita & casualia a deo / qui est natura ul̄is omnium intendunt: nec contra naturā sunt. Quō est em̄ cōtra naturā (ait Augustin⁹ de ciuitate dei libro. 21. c. 8.) quod dei sit voluntate? cum voluntas tanti utiq; cōditoris conditę rei cuiusq; natura sit. & seip̄m clariorē faciens: subiūgit. Potentū igit̄ fit nō cōtra naturā / sed cōtra quē ē nota natura. DIS. sunt itaq; portenta ex causis naturalibus sed nobis incognitis. MA. optime. unde & libro x. ait. Interuallis temporū / occultis ip̄ius causis mundi veritatem sub diuina puidencia cōstitutis & ordinatis monstruosa contingūt: quales sunt inusitati partus animalium: simul itaq; & cause per quas & ppter quas fiūt nos latent: nō em̄ frustra: unde ait monstra dicta sunt: quia aliqd significando demōstrāt. Ostenta quia ostendunt

Augusti⁹

Monstra.

Ostenta

Portenta

Prodigia

Portenta quia p̄stendūt. Prodigia quia porro dicūt: id est futura dicunt. Vnde & ex his humana ingenia nōnunquā futura prædicunt. DIS. Quid autē de varijs monstris / q̄ historię in diuersis mundi p̄ribus / maxime autē in India esse cōmemorāt? quorū quidā unū oculum habere in fronte media: quibusdam plātas versas esse post crura: quosdā sine ceruice oculos habere in humeris: quosdā cynocephalos: id est canina capita hñtes & similia innumera describunt. homīes ne sunt & ab Adam originē traxerūt? MAG. Hęc & alia monstruosa hoīm genera / Augusti⁹ de ciui, dei de libro xvi. enumerat. & creatorē oīm talia effecisse ppter deco: ē uniuersi: nec errasse dici posse ostendit: & in fine cōcludendo ait. Aut illa aut talia q̄ de qbusdā gēribus scripta sunt / oīno nulla sunt: aut si sunt / homīes nō sunt: aut ex Adam sunt si homīnes sunt.

Augusti⁹

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

De Miraculis Capi. vicesimum MAG.

Idem

Ec eadē q̄ monstri noīe censent/ miracula dici solent: qm̄ q̄ raro sunt/ ip̄a sunt mira inqt Augustin⁹. ubi supra. Sed assiduitas experiendi paulatim subtrahit admiratiōis incitamentū. Et ibidē capitulo octauo dicit. Vnde & ip̄a q̄ in rerū natura omnib⁹ nota sunt/ nō minus mira sunt: essentq; stupenda cōsiderantib⁹ cunctis/ si solerent homīes mirari nisi rara. Proprie aut̄ miracula sunt quorū silia a natura pducī pnt mō tñ nō oīno alio. ut natura in generatiōe vitā tribuit: & naturalē. Deus iam e mortuo corpe subito vitā refundit: & est miraculū: & quidē magis pprie miracula sunt hęc & signa/ si ad aliquid diuini. us annunciandū nostris sensibus admovent. Si vero aliqd fit cui⁹ si se natura facere nō pōt: nec ordinē ad hoc habet/ mirabile dici debet. ut est humanā naturā diuine in unitate suppositi uniri. corp⁹ aīale putrefac̄ tū in terra/ gloriōsū resurgere. DIS. Nū miracula a prima causa fiūt?

Psalm⁹

MAG. A sola. dicēte ppheta. Qui facis mirabilia magna sol⁹ sc̄ po testatiue & principaliter. nā pmissiue etiā magicis artib⁹ fiūt. Nā & Ex

Exodi⁹

Augustin⁹

pnt? MAG. p̄ aereas prātes inqt Augustin⁹ magicę artes pnt qdqd pnt: nec ille valent nisi data desup prāte. adeo scyniphes facere nō potuerunt pharaonis magi. Nō aut̄ solis malis deus hęc pmittit: sed & bonis angelis. & hoib⁹ frequētē talia agere cōcedit: sed differēter: uti ē videre p̄ Augustinū li. 8. q. 80. DIS. Cur aut̄ de⁹ peccatorib⁹ angelis seu demonib⁹ hanc prātem dat? MAG. Respōdet Augustin⁹ ad fallēdos fallaces/ & ad mouendū fideles. ne tale aliquid facere p̄ magno desiderē vel ad exercendā/ pbandā manifestandāq; iustorū patientiā. ut patet in Iob cōsiles rōnes assignat de ciuitate dei li. 2. c. 23. & alias addit libro. 7. c. ul.

DIS. Creatores sunt itaq; maligni spūs talia opantes. MAG. neq; quā. nā huiusmodi nō de nihilo/ sed piacētī materia: corporeis sc̄ mūdi elementis. in quibus occulta quādā res; semina latent. pducunt q̄ & natura interuallis tempore producere posset. Ip̄i autē nouerunt celeriter me debitas materias & causas applicare. ut idē in. 3. de trinitate. c. 9. luculenter declarat. Nedum autem malis sed & bonis angelis huiusmodi prātem creator cōmunicat. ut iam dictum est. Sed quāadmodum inquit Augustin⁹ hęc faciunt angeli vel potius deus: quāadmodum hęc faciat p̄ angelos suos/ & quantū fieri velit etiā per angelos siue sinendo siue iubendo siue cogēdo ex occulta sede altissimi sui: nec oculorū acie penetrare/ nec fiducia ratiōis enucleare/ nec prouectu mētis cōprehendere valeo. DIS. Satis sit ergo nosse cōpotentiā creatoris nō ita causis naturalib⁹ alligatā: ut pter cōsuetū earundē cursum & ordinē/ ex eadē corporeali materia p se vel mīstros suos diuerso effectū cū voluerit/ nō possit efficere. Sed diuti⁹ expositioni harū p̄tū definitiōis nature imorati: cū dicit. p̄cipiū & cā p se & nō s̄m accēs/ cui⁹ ferme diē trāsegin⁹ breuius igit̄ hoc quod in definitiōe addit (motus & quētis) trāscurramus.

B ij

LIBER OCATVVS DE

De Motu qualis res sit: & si distinguatur a termino ad quem: & declaratione definitionum motus

Capitulum vicesimū primū MAG.

Mnibus itaq; ambagibus posthabitis/motus naturam p definitiones venari tempabimus. DIS. pbe Definitio nanc ut in dialecticis audiui oratio est indicans quid est esse rei. MA.

Motus Motus igitur (ut Aristoteli visum est) actus est entis in potētia s3m qd huiusmodi. id est s3m qd est in potentia. Pro uberiore autē huius intell^g gentia aniaduertendū/mobile antequā mouetur esse ens in actu existendi (nisi em esset moueri non posset) & in potentia subiectiua & receptiua ad actū/quem motū dicimus: similis & ad formā per motū acquisibilem

DIS. Mobile itaq; antequā moueat in duplici potentia esse videt: sc3 in potentia ad actum/qui est motus: & ad formā per motum introducendā MAG. optime infer. DIS. Sed qualis entitas sit ille actus

Motus p quē motum dicis nōdū accipio. MAG. Si motū materialiter siue fundamēto
damentaliter considerabimus/forma est fluēs de esse imperfecto ad esse perfectum cuius gradus post gradum successiue in eo quod mouet acquirunt. DIS. eadem ergo res est actus/quem motū dicis & forma motum terminās? MAG. Eadē. Motus tñ dicit dū actū fluir & gradualiter acquirit: termin⁹ vero motus est dum actū tota in eo qd mouebatur

Motus fo subsistit. pñtibz em habitibus in materia cessat motus. Formaliter aut
mal iter. si motū accipimus: ipm passionē successiuā esse de genere transmutatio nis: ex cōmentatore sup tertio phisicorū & Aristotele libro. v. cognouimus. Ab hac forma quæ absoluta non est sed respectiua (uri in categoriis determinatū est) mobile formaliter moueri dicit. Vnde in motu alteratiōis: qui exēpli gratia p ceteris declarandus est: q dixim⁹ lucelarius patebunt. maxime autē in ea qua aqua frigida p ignē calefit: aqua nāq; frigida actu quidē existit/sed in potentia est ad calefactōem: quam hic motum dicimus: & ab eadem formaliter calefieri denominat: & per hanc ad caliditatē tendit: cui⁹ gradū post gradū cōtinuē acquirit donec in ea cōpleat. tñc em mot⁹ qui est calefactio desinit: nec aqua iā calefieri: sed calefacta siue calida a forma acquisita denominat. Ex his scdā mot⁹

Auerrois
Aristotel.

Motus definitio intelligit facillie q dicit. Mot⁹ ē actus mobilis inqñtū mobile qd motus non est mobile: sed est accidens in mobili subiectiue. Et de his que ad motum necessario concurrunt Capi. xxij. DIS.

Lana quidē hec vident: sed & motū q3 siue materialē siue formālē nō ipm mobile/sed rē aliā ab eo realiter distinctā & in eadem subiectatā intelligo. MAG. Sane. Motus em formaliter respectus est extrinsecus adueniens/mobilis ad mouens: quē passionem formalē in categoriis diximus. Hui⁹ autē correlatiōem respectu agentis siue mouentis ad mobile seu passum: actōem formalē docuim⁹ & hanc in

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

potentia actiua imediate: & mediate in agere. illā vero in potentia passiua imediate: & mediate i mobili subiectari intelligimus. Formā ꝑo fluētem & gradualiter acquisibilem actōem/passiōem & motū materialemdicimus. Actōem quidē dū est ab agere passionē/dū recepta est in passū & motū dū in fluxu est nominamus: & hanc nō in agente sed passio siue mobili: q̄ ꝑ eodē sumim⁹: subiectari dicimus. DIS. Motū formale rem respectiua de gñe passiōis apte asseris: sed cui⁹ generis res sit mot⁹ materialis nōdū exprimis. MAG. Id eo loco quo de termino ad quem motus differere cepim⁹: notum faciemus. DIS. Ad motū igit̄ q̄ aut quot cōcurrūt? MAG. sex. videlicet Mouens: mobile: termin⁹ a quo terminus ad quē: temp⁹: & locus. Hęc in dato calefactiōis motu discerni possunt. Est em̄ ignis mouēs/aqua mobile: frigiditas aquæ seu carētia caloris est termin⁹ a quo. calor in aqua pductus est termin⁹ ad quē: mora aut calefactiōem hāc. mensurās/tpus est: mobile aut quia ens est naturale sine loco nō est. DIS. Aperūssima est hęc demonstratiō verūm de omnibus singillatim differere opepciū esse existimo. MAG. bñ existimasti: sed paucis ut exposulas oīm horū intricatos nodos dissolues: re facile q̄s poterit. DIS. Saltē cōiora in mediū ferre haud graueris

Ad motū
requisita

De Mouente immobili Capi. xxiij. MAG.

Fferā q̄ memoria ex lectis & auditis referuās exhibere dignabit̄ Primū aut naturā mouentis & mobilis: de hinc aliorū coditio nes eo ordine q̄ enūterata sunt ꝑcurremus. Sunt aut̄ (ut rē ipsam aggrediamur) mouentiū duo gñā. Quoddā nāq̄ cūcta mouēs oīno i mobile ꝑmanet. DIS. fortasse ipm ē qd in supiorib⁹ principiū effectiū dicebas. MAG. Id ipm ē de q̄ & Boetius li 3. Philosophicę cōsolatiōis exclamat. O qui ꝑperua mundū rōe gubernas: Terrarum cōeliq̄ sator qui tpus ab quo Ire iubes: stabilisq̄ manēs/das cūcta moueri. Et ꝑpheta regius: mutabis ea & mutabunt: tu aut̄ idē ip̄es. Iacob⁹ quoq̄ in canonica sua ait. Apud quē nō ē trāsmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Sed quid aliorū eget testimonijs: q̄ de se ip̄o dicit. Ego dñs & nō mutor. Malachię. 3. DIS. Nū id rōe cōuinci pōt? MAG. utiq̄: nō una sed plurib⁹. ut est videre libro. s. de Trinitate Augustini. similiter & Aristoteles. 8. phisicorū: imutabilitatē primi motoris inuestigare conatus est. Primū equidē res: principiū si moueret/utiq̄ ab alio: aut a se ip̄o. nō ab alio: q̄ iā primū nō esset cū id a q̄ moueret ipm ꝑcederet qd rursus quia imobile nō esset ab alio moueret: fieretq̄ in mouentib⁹ & motib⁹ ꝑcessus in infinitū: quē phia respuit. A se ip̄o aut̄ si moueri dicat in ꝑtē ꝑ se mouentē: & ꝑtē ꝑ se motā diuidi necesse habet: & forma ꝑ motū acq̄rēda carebit: qd de sumā simplicitate & ꝑfectiōe sentire qd turpi⁹. Oīno igit̄ imutabilis est: q̄ etern⁹/imēlus/simplicissim⁹ & ꝑfectissim⁹ esse nō dubitat. Vñ in eo motū in tpe aufert eternitas: q̄ tota sistit: motū i loco imēlitas: q̄ ubiq̄ ē: motū ad formā sumā ꝑfectio & simplicitas: q̄a nulli⁹ eget. Verūm substantiā dei (ut inqt Aug⁹ li. 1. de trini.

Mouens i
mobile.

Boetius

psal. 10. i.
Iacobi. 1.
Malachi

Augusti.
Aristote.

Augusti⁹

LIBER OCTAVVS DE

sine ulla mutacōe mutabilia faciētē & sine ullo tpali motu tpaliacrea-
tē tueri & plene nosse difficile ē. Iō & nos q̄ i p̄mis phie elem̄tis v̄samur
id Theologie reseruabim⁹. DI. Optie. aliq̄d igit̄ mouētū gn⁹ pcurra⁹.

De mouētibus mobilibus. Et quod mouens per
se quod per accidens Ca. xxiij. MAG.

Xtra hūc q̄cūq; sunt quia nō de illo s̄z de nihilo facta sunt/muta-
bilia sunt. iñgt Augustin⁹ li. 12. de ciui. dei: uñ simplices in

Augusti⁹

motus an-
gelorum

reb⁹ creatis substācie/ quas philosophi intelligētias. Theologia aut̄ spūs
angelos & aīas dicūt p̄ter eā mutacōem q̄ ex bonis mali facti sunt/ quā
ibidē lati⁹ psequit̄) mouent & mouēt alia. Om̄es em̄ si de āgelis loquū-
mur/ ad mīstratorij spūs sunt missi/ p̄pter eos qui hereditatē capiūt salu-

ad hebre⁹

tis. ait Apl's ad hebreos. Missi aut̄ utiq; mouent cū nō sint s̄l in celo &

Damasce⁹

in terra cū mittunt̄. ut vult Damascen⁹: mouētq; eos ad q̄s mittūt. S̄z

hec q̄z enuclari⁹ exgrere theologie ē: nō nostri epitomatis. P̄ter ea igit̄

Aristote⁹

tur nōnulli celoz orbes quib⁹ p̄sunt sine p̄ena & fatigio reuoluunt.

ut visū est li. 7. supra. S̄l & aīe corpa quoz forme sunt/ mouēt. Rursus

aut̄ celestia corpa ab intelligētis mora/ hec inferiora mouēt. Vñ & hūc

mūdū s̄z elem̄tarē necesse ē esse otiguū latōib⁹ sup̄iorib⁹: ut tota virt⁹

ei⁹ in gubernet̄. ait Phūs Methauro. li. 1. In ē ptes aut̄ mūdi iferioris oī

nuā & mutuā mutacōez esse/ quis ē qui nō facile assentiat̄. DIS. nul-

lus qui sensū nō negat. MA. Querere rōem & dimittere sensūz debili-

tatis ē intellectu⁹. Ampli⁹ mouētū qdā mouet p se qdā p acc̄ns. Per se

mouet q̄ nō rōe cuiuscūq; alteri⁹ extrinseci mouet. ut aīa corp⁹ & man⁹

lapidē. Hec rursus bip̄ta sunt. Quoddā em̄ mouet p se prio. i. s̄m se

totū & q̄libet sui p̄tē & dicit̄ mouēs principale. ut aīa mouet corpus.

Aliud mouet nō p se primo ad sensū datū s̄z secundū aliq̄d sui p̄tē. ut hō

mouet lapidē pede & baculū manū. DIS. Mouēs Per acc̄ns qd dicit̄

MA. Quod mouet p aliqd sibi extrinseci siue p̄ instrumentū. ut cāe su-

piores p inferiores: & forme substāciales p dispositiōes qualitatias. &

uniuersaliter artifex per sua instrumenta. DIS. ad mobilia pgamus.

De Mobilibus & motu naturali aīali & violento
& huius speciebus Capi. xxv. MAG.

Ereā q̄ dicta sunt de mouētib⁹/ facile patebit natura mobilium.

Mobilū em̄ qdā mouet p se: qdā p acc̄ns. Per se moueri dicit̄

mobile qd nō rōe extrinseci alicui⁹ mouet. ut corp⁹ ab aīa p̄pria. & rur-

sus. hōz qdā mouet p se primo. i. s̄m se totū & q̄libet sui p̄tē. ut la-

pis mor⁹ deorsum: & ignis sursum. qdā s̄m partē: ut hō sanari dicitur

cui⁹ pectus sanat̄. DIS. Per acc̄ns qd mouet̄. MAG. Quod rōne

alicui⁹ extrinseci mutat̄. ut hō ad motū naui in q̄ stat/ trāf̄ fert̄. Eorūz

aut̄ q̄ p se mouent̄ qdā a se mouent̄/ qdā ab alio. A se qdē mouent̄ q̄cū-

q̄ a principio siue mouēte intrinseci mouent̄. Hec em̄ diuidunt̄ in p̄tē per

se morā & in p̄tē p se mouent̄. nihil aut̄ se mouet per se prio primitate

totalitatis & adequatōis. patet quia moueri p se primo primitate tota

mobile
per acc̄ns

mobile
per se

mouēs
per se

mouens
per acc̄ns

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

litatis ouenit toti & cuilibet pti: & sic ad quierē cui⁹libet pti⁹ necesse ē
 totū quiescere. primitas ꝑo adequatōis denotat cālitatē mor⁹ in esse ꝑ/
 mo toti ꝑcāse. & sic ad quierē uni⁹ pti⁹ nō necessario totū quiescit. cum
 aut quiescere: & nō quiescere tradicāt/siꝑ uni inesse nō pnt: & per cōse-
 quens nihil idē se primo mouet primitate totalitatis & adequatōis: sed
 rōe unius pti⁹. ut aīal: in q̄ aīa est ps per se mouēs: corpus ps per se mo-
 ta. Aīa est mouēs q̄: corpus est mobile q̄: & totū aīal/est mouens & mo-
 bile q̄d. Fr hic motus in principio & sine est remissus: & in medio inten-
 sus: & aīalis dicit^r. Quaecunq; autē sunt hui⁹ gñis mobilia sicut se ipis
 sunt cā mouendi ita & quiescēdi. unde & nullo extrīseco cōcurrere mo-
 tū initiare & añ terminū totalē sistere pnt & se per cognitōez mouēt mo-
 tibus diuersis. Saluat etiā per iā dictas distinctōes veritas illius vulga-
 tē ꝑpōis. Omē q̄d mouet ab alio mouet. DI8. Probe. Sed de motu
 grauiū & leuium quid dicis? MAG. Grauiā & leuiā sūtr in partē per
 se mouentē scz formā substāriālē: & partē per se morā diuidunt. Forma
 aut per accñtia mouet. un⁹ Augustin⁹ li. 11. de ciui. dei. c. 28. Ita em corp⁹
 pōdere/sic animus amore ferē q̄cunq; ferē siue sorsum grauitate siue
 sursum leuitate. Horz motus in principio remissior est & in fine inten-
 sus: & naturalis dici solet. quia in ipis passiū vim cōfert: hñt em natura motus na-
 lē inclinātōem ad loca sua naturalia. ut est motus lapidis versu centrū turalis
 Verū hēc quia cognitione carēt diuersis motibus se ipā mouere/ aut
 añ terminū totalē se ipā sistere nequnt: & ut quibusdā vīfuz est/ motum
 initiare sine extrīseco remouēte ꝑhibens nō pnt. sed hoc forte nō ē nisi
 per accñs. unde grauiā & leuiā actū grauitatē & leuitatē hñtia & incho-
 atiuē & cōtinuatiuē moueri pnt: De cōtinuatiōe dubiū non est de ince-
 ptōe ꝑo patz si tāte fuerit ꝑtutis: ut ꝑhibens remouere possint. ut si la-
 pis grauis quiescat sup ligno fragili/ ipm tandē frāgit & descēdit. Si ve-
 ro tāte virtutis nō sit. utiq; motū inchoare nō p̄t sine adiutorio extrīse-
 ci mouētis ꝑhibēs sicut nec aīal fortissimis vicul⁹ strictū. DI. Ab alio
 vero q̄ ꝑ se mouent^r? MA. q̄ a principio extrīseco mouēt nō ꝑferente
 vim passū ut lapis ꝑicē⁹ sursum. & hic mor⁹ violēt⁹ ē: q̄a tra naturalē
 inclinātōez mobil⁹: iō ē in principio intēsus ab impetu imp̄ssio a mouēte motus vi
 & in fine remissior impetu iā deficiēte. Et horz alius ē Pulsio: ah⁹ Tra-
 olentus: al⁹ vertigo. DI. Pulsio qs mor⁹ ē? MA. Is in q̄ mouēs nō defi-
 cit ab eo q̄d mouet: s; toto tpe ipm comitat^r. & ē impulsio. Mor⁹ ꝑo in Pulsio
 q̄ mouēs deficit ab eo q̄d mouet: expulsio ē sub q̄ & expiratio cōtinet^r.
 DI8. Tractio aut qs motus ē? MA. Is cuz ad seipm vī ad alterꝑ ve-
 locior sit mor⁹ trahētis: nec sepat ab eo q̄d trahit: & tinet spatēsim: q̄ ē Tractio
 mor⁹ enis veloci⁹ moti. & Radiatōez siue. Kertēsim q̄ ē mor⁹ radij rex: spatēsis
 inspiratio toris. tinet & inspiratōz. DI8. Vertigo q̄ motus ē? MA. Cōposit⁹ kertēsis
 vertigo expullu & tractū. Vectōe ꝑo mobile nō ꝑ se: s; ꝑ accñs (q̄a i alio) moue-
 vectio tur. Sane ne oīa itelligis? M Sane egdē ut mihi videre videor. s; ē q̄d
 dubitātōis scrupulū iniecit. MAG. q̄d ē hoc? DI8. Quo nā mō
 ex impulsione motu/mouēs ab eo q̄d mouetur deficere possit: remoto

LIBER OCATVVS DE

et non mouēre / mobile quiescere necesse est: cū non sit a quo moueatur.

Quō mouēs est simul cū moto q̄ simul: sepata: con-
rigua: consequēter entia & q̄ continua Ca. xxvi. MA.

Ortiter instas: nā mouēs sū esse cū moto ab Aristotele. 7. phis. Aristotel
cor. xcludit. sed hui⁹ intellect⁹ manifestus erit si ad hęc q̄ de natu
ra mouentiū differa sunt: etiā q̄ simp⁹ aut sepata dici pnt digesta

Simul fuerint. DIS. Simul igit̄ q̄ dicis? MAG. q̄cunq; sunt in uno loco
pprio & adequaro. ut lac & albedo & dulcedo eiusdē. & hęc simulatas ad
equatiōis dici solet. DIS. Sepata q̄ sunt? MA. q̄ in alio & alio loco

Separata sūt pprio. & hęc rursus trifarie ptūit: q̄dā em̄ rigua: q̄dā cōsequēter etiā
q̄dā autē cōtinua dicunt. DIS. Cōrigua q̄ sunt? MAG. quorū ultri

Cōrigua ma sūt sunt. ut orbes cōelestes: & elemētōrū regiōes. Orbes nempe cōele-
stes sūt & elementa locis pprijs sepant: ultima tñ corū ita cōiungunt/ut
nullū sit corp⁹ mediū. & hęc simulatas immediatōis noīat. Quod aut̄ dicit̄

duo corpa dura sine medio nō posse se cōtingere ostēdunt nō
est: expientia ꝑo/qua inter duas tabulas planas in supficie cōiunctas &
aq̄ imersas hūiditas repit (q̄ utiq; sine subiecto nō est) ex eo ē: quia ꝑfec-
te planę nō sunt: & fortasse ars hāc ꝑfectiōem nō attingit/quā tñ natu-
ra inter orbes cōelestes ingeniauit: ne si ibi aer vel aqua necessario medi
aret: cōtinuo motu cōsumeret. DIS. Facile assentio. sūt & in his inferi
oribus/acie mucronis lignū sine aere aut aq̄ media cōtingere posse haud
dubito. ad infinitura igit̄ reuertētes quę sūt cōsequēter entia edicito.

**Cōsequē-
ter entia** MAG. Cōsequēter entia sunt q̄ hnt se ꝑ ordinē & corū nullū est mediū
eiusdē uaturę. ut dom⁹ prima & secūda. Nā & si inter has spaciū sit medi
um in q̄ vel lapis aut lignū cōsistat naturā cōsequēter entiu nō tollit: ve
rū tñ ꝑ hoc qd sequit̄/sequēter ens dicit̄ ad ꝑcedēs & nō ecōtrario. Si

Habita vero & hęc se cōtigerint habita dicunt. DIS. probe. Verū tamē qd q̄
rebā ex his edoceas. MAG. In omni motu mouēs ꝑximū necessario
est simul cū eo qd mouet̄ vel simultate adequatōis. ut impetus cū lapī
de ꝑiecto. aut simultate immediatōis. ut trahēs cū tracto. Rursus mouētia
& mobilia ꝑxima qnq; esse sepata. Cōrigua aut habita ex dictis manife
stū ē: nōnūq; ꝑcōsunt etiā cōtinua. DIS. hęc definitiōem nōdum actu

Cōtinua listi. MAG. Cōtinua sunt quorū ultima sunt unū. ut una supficie / ꝑ
tes corpm. & linea una ꝑtes supficie & punctū unū ꝑtes lineę cōti-
nuat. In his nanq; termin⁹ cōmunis in quo pares copulant̄ indiuisibi-
lis est: ideo ita principium unius ut sit etiā finis alterius.

Cōtinuū & si diuisibile sit in sp̄ diuisibilia: ex indiui
sibilibus tñ nō est nec actu infinitū Ca. xxvij. DIS.

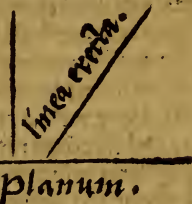
Xtalib⁹ igit̄ cōtinui substantiā integrari assersis? MA. Nequa
quā illa equidem indiuisibilia in cōtinui compositione essent /
vel continua / cōrigua aut cōsequēter entia: prima duo dici nequeūt: in-
diuisibilia equidē ultima non hnt quib⁹ se cōtingāt / saltē ea ꝑte qua

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

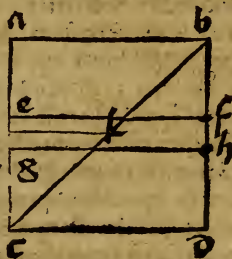
indivisiibilia censent. ut linea i latitudine: superficies i pfundo & punctus in omni dimensioe. Quod si tertiu quis affirmaverit: mediū inter ea diuisibile aut indivisibile cōcedere necesse habet. nō aut diuisibile dicit: tūc em cōtinuū nō ex indivisibilibus cōstaret. nec indivisibile eo q̄ mediū cōsequenter entiu eiusdem rōis esse nō possit. Accedit ad hoc quod Aristoteles in Phisicis de motu argumentat: dato nempe mobili sup magnitudine cuius motus tempore triū instantiu mensuret: rursusq̄ sup eadē magnitudine in duplo velocius mobile voluatur: huius motus necessario medietate dari tēporis mensurabit: medietas aut temporis trium instantium/uno instante integro alteroq̄ dimidio cōstat: sic instans minimū & indivisibile in duo prietur. pars aut cum sit minor toto: dabitur minus minimo Alijs rōnibus Aristoteles prefixam cōclusionē affirmat sed cum ipsa columna mathematicę disciplinę esse videatur: qua lapsa totus euclidis & ceterorū mathematicorū labor inanis & superuacaneus appareret: eam ipsam horū basibus fulcire fortasse nō inutile erit. DI. Vtilissimū. MAG. Partem lineę rectę esse in sublimi / & partē in pla-

Euclides

no impossibile Euclides libro decimo probat. linea igitur recta sup plano a recta / ipsum cōtingit aliquo quod nō est pars eius: id aut punctū est in diuisibile. preterea signetur quadratū. a. b. c. d. & in eo dyameter. b. c. in costa q̄q̄. a. c. signent duo puncta i mediata de his que totā costā integrat: q̄ sint .e. g. Et rursus in costa opposita signent alia duo puncta: que sint .f. h. a punctis .e. g. ad puncta .f. h. ducāt duę lineę q̄ distant ipsi basi. c. d. scq̄. e. f. g. h. Iste secabunt dyameter p̄ quā trāsire necesse hñt: vel i punctis i mediatis, v̄l mediatis nō utiq̄ i mediatis: q̄a sic nō essent p̄a p̄cta dyometri q̄ costę: & ex cōsequenti dyameter non mō nō esset costę assimeter. i. cōmesurabilis: sed etiā eq̄lis: cui⁹ impossibilitas. li. 6. sup. c. 14. ex his q̄ habet Euclides i de cimo. p̄pos. gnta & septima demonstrata ē. DIS. Quid autē absurdi se queret si dictas lineas dyamet̄ nō i mediatis sed mediatis punctis secare p̄missa rōe quis cōpulsus fateat⁹? MA. Id absurdū sequi manifestū erit: q̄ autē tra positiōem / data p̄cta i costa mediata fatebit: aut rectis lineis q̄ distantē ducere posse negabit / tra tredecia primi. Sequela facile probat: nā inter duo p̄cta mediata dyometri signet punct⁹ medius q̄ sit. k. a q̄ ducāt linea recta in directū / & que distās lineis. e. f. & g. h. hec secabit costā vel in puncto. e. vel. g. n̄ ratio est q̄re potius in uno q̄ alio imo in neutro: æquedistantiū eq̄dē natura est nō currere si in infinitū prahāt ex vltia definitioe p̄mi Euclidis. Necessario igit al signadus est p̄ctus medius inter. e. & g. in quo linea ducta a puncto dyometri i. k. cōtingat costā. a. c. sic puncta. e. g. nō erunt i mediata. DIS. Iā in-

Euclides

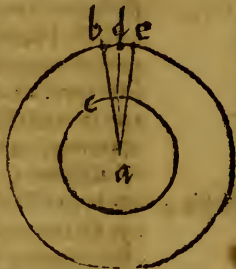

LIBER OCTAVVS DE

venisse mihi videre videro quo totū id argumentū d' dyametro & costa
infringā. MAG. Audiā. DIS. Quālibet lineā a costa in costā du-
ctā/dyametrū nō in puncto (ut asseris) sed plus q̄ in puncto attingere/
ex eo videt: q̄ nō ppēdiculariter sed ex obliq̄ sup̄ ipsā incidūt. MAG.
Sic pte lineę rectę in plano/& pte in sublimi eē fateberis: qd ut p̄misim⁹
Euclides impossibile dicit. Qualitercunq; igit lineā lineam secet/non
plus q̄ in puncto secare pōt: q̄a latitudinē nō habet: ex eo etiā eandē line-
am simp̄ in diuersis superficiebus consistere libro sexto supra demonstrauis.

DIS. Memini. MAG. Rursus p̄fixa cōclusio alio medio dilucidan-

da venit. Sint duo circuli: maior. b. & mior. c sup̄ eodē cē-
tro .a. sint quoq; puncta imediata in periferiā maioris cri-
culi. b. d. a qbus ducantur duę lineę rectę ad centrū. a. que ne-
cessario trāsbunt p̄ periferiā circuli minoris .c. hāc igitur
intersecabūt v̄l duobus punctis vel uno & eodē tantū: si in
duobus/erūt tot puncta in periferiā circuli minoris q̄t in
periferiā circuli maioris: sic circuli dati erūt ēquales: quia
habent ptes numero & magnitudine ēquas: numero qdē
quia tot puncta sunt unius q̄t alterius. magnitudine autē
quia p̄ctus puncto: maior esse nequit.

DIS. Dicit igit datas lineas periferiā minoris circuli in eodē puncto transire. MAG.

Sic lineę rectę a circumferēcia ad centrū ductę / extra centrū cōcurrent:
quod est cōtra rationē & circuli & centri. aut punctū ip̄ius cōcursus in
periferiā minoris circuli/centrū amborū circuloꝝ erit (idem em̄ centrū
habent) qd absurdissimū est. Rursus ducatur aliā lineā a puncto. e. in me-
diato puncto. d. ad centrū. a. vel intersecabit periferiā minoris circuli in
alio puncto: quā lineā. d. a. vel in eodē. si in alio / sequit̄ idem quod de li-
neis. b. a. & e. a. cōclusum est. Si in eodē/igitur lineę tres: b. a. d. a. & e. a.
in eodē puncto periferię cōcurrūt. & cōsequenter eadē ratiōe quolibet li-
nea a puncto immediato periferię maioris circuli ad centrū a ducta/ in
periferiā minoris circuli / cum datis lineis cōcurret: eritq; periferia mi-
noris circuli punctus unius/ sic circumferētia ēqualis centro. Aliā in cō-
ueniētia non minus ab surda adduci posset ex naturis anguloꝝ & trian-
guloꝝ: que breuitatis causa collibet trāfire.

DIS. Libet. Cui em̄ quę
dicta sunt nō satis faciunt: q̄cumq; adduci possunt ēque aut minus per-
suadedūt. Sed restat q̄ lineā exp̄ctis cōpositā arguere videtur manifest-
ius. Sphera eq̄dem p̄fecte planum nō nisi in puncto tangit: hec itaq; su-
per plano mota / ip̄m semp̄ in alio & alio puncto cōtingit: sicq; lineā ex
punctis his cōpositā motu suo describit: MAG. Hęc ipsa est argumē-
ratio q̄ pte aduersā fortius tueri visa ē: sed citi⁹ dissoluēt si una p̄tū q̄ al-
sumpta est sane intelligēt. DIS. Que? MAG. hec: sphaera mota sup̄
plano ip̄m semp̄ in alio & alio puncto attingit. vnde cū hic motus sphere
fiat in tpe/ sensus prop̄is datę est: in oī tpe sphaera planū in puncto con-
tingit: qd flm̄ est: corrūdet em̄ tps motus & magnitudo in q̄nitate. sicut
ergo sphaera planū nō nisi in puncto indiuisibili tangere pōt: sic is strata

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

tus nō nisi in mēsurā indiuisibili fieri habet. ut est instans tps. Verū est itaq; spherā sup; plano motā pro q̄lib; indiuisibili tps motū eius mēsurātis; planū i alio & alio puncto cōtingere. Inter q̄libet aut duo instātia est tpus mediū; sic itaq; ut sicut tps nō est ex indiuisibilib; sic nec linea in plano asphera in eodem tempore descripta.

Continuū diuisibile est in semper diuisibilia non tamē pōt esse actu infinitū. Capit. xxviij. MAG:

Augusti⁹

X his (ut tandē me colligā) cōcludit cōtinuū diuisibile esse in semper diuisibilia: qd & Augustin⁹ differuit in li. de vera religioe DIS. Infinitū est igit. MAG. Infinitū qdē potētia/nō actu. DIS. q̄ re actu non ē. MAG. Omne continuū quantū est: cuius species magnitudo & multitudo censent. magnitudo aut omīs figurata est/termioq; vel terminis clauditur. ut linea punctis; superficies lineis & corpus superficiebus. Multitudo vero oīs & si in infinitū p additōem aut multiplicati

continuum
nō ē actū
infinitum

Idem onē crescere possit/actu tñ numerata est: saltē illi (inqt Augustin⁹ li. de Psal. 146. cini: dei. 12. c. 18) de q̄ in Psalmo canit. & sapientiē nō est numer⁹. Opposito itaq; mō se habēt magnitudo & multitudo: illa per diuisionē ad i diuisibile nunq; deducit; nec additōe in infinitū crescere potest: ista diuisione ad indiuisibile unitatē redigitur; & additōe cremēti finē nō accipit sic illā diuisiōis/ista vero additōis potētia infinita censetur. cōtinua em vis est nūeri intelligibilis & sensibilis. ut inqt idē ad Nebridii scribens. Ille em cū infinite crescat nō tñ infinite minuitur. nā nō eum licet ultra monadē. i. unitatē resoluerē. cōtra sensibilis: nā cū nō sit aliud sensibilis numerus nisi corporeorū vel corpū q̄ritas minui qdē infinite sed infinite crescere nequit. Et ideo fortasse merito Phī in rebus intelligibilib; diuitias ponūt: in sensibilib; egestatē: qd ē merum nosius q̄ minus atq; minus semp posse fieri? quid diti⁹ q̄ crescere q̄tu; velis. hęc ibi. DI

Magitudo
Multitudo

diuitie
egestas

Infinitudini additōis in multitudie facile qdē assentio: magnitudini autē in diuisione nō oī modā fidē habeo: data nēpe magnitudo bipedalis/per ablatōem partis pedalis & itē pedalis statī absumit. MA. Nō indōctē de ptribus eiusdē q̄ritatis argumtaris: qd aut de diuisiōe cōtinui deductū ē/de ptrib; eiusdē pportōis accipiendū ē. Hęc sunt ea harmonia diuētē ut quēadmodū secūda primā respicit/sic terciā secūda cōplectit. ut cum data bipedalis magnitudo i pedālū & pedālē partē: & rur sus scda pedalis in semipedalē & semipedalē diuidit sicut em pedalis/medietas ē bipedalis/sic semipedalis/medietas est pedalis & ubiq; pportio dupla. In has pres diuui diuifio in infinitū pgrēdit: nec possibile erit hāc diuisiōis potentia sū i actu cē deductā: sp em ps una in alias duas medietates diuisibilis ē. DIS. Erit itaq; cōtinuū actu infinitū. cū actu in se cōplectat pres eiusdē pportōis infinitas. MA. scite inferat q̄o cū hęc pres actu sū i cōtinuo cōstātes/actu sepatē eēt nō possit/actuale infinitū nō cōstituūt: cui⁹ nata est actu hęc pres infinitas sepabiles & eiusdem molis Et id fieri fortasse negt. si em fieret creatura esset & corruptō obnoxii

pedalis pedalis
sem sem
pes pes

quia vero in eo virtus infinita ipsum a creatore equalis virtutis corrupti non permetteret sic simul / & corruptibile & incorruptibile esset. ipsum autem equalis virtutis cum creatore esse: ex eo arguitur. Quorum excessus ad aliquod tertium sunt equalis / ipsa inter se equalia erunt: infinitorum ad finitum excessus utrobique est infinitus: igitur infinita erunt equalia.

De termino a quo motus . & definitione quietis.

Capitulum vicesimum nonum. MAG.

Lra quæ volebam calamus volauit: ac pene epitomatis limites excessit. reuertatur igitur ad instituti tramitem celerius: & quod restat exaret compendiosius. DIS. Oprime. sed quod in premissorum ordine sequitur / terminus a quo motus pritulatum est. MAG.

terminus
a quo

Terminum a quo motus dicimus a quo mobile moueri incipit: quem si pro primo & formali acceperimus / solam priuationem forme per motum inducendæ dicat. ut in motu illuminationis oculi / terminus a quo est cecitas. Pro materiali autem & terminum formalem comitante / terminus a quo motus denominat subiectum forma inducenda priuatum. Hic in generatione substantiali est non ens: non quidem simpliciter / sed non ens in actu formali & specifico. ut materia prima in corruptione & alijs motibus est ens in specie completum. ut in motu calefactionis est aqua / aer aut aliqd tale. Mobile quod in termino a quo existit proprie quiescit. Qui es namque priuatio motus est / eius quod motu caret: eo loco & tempore quibus natum est moueri: & secundum eam dispositionem qua natum est moueri

Quies

De termino ad quem motus. Capi. tricesimum DIS

terminus
ad quem

Erminus ad quem motus / quid est? MAG. Forma per motum acquisibilis / contrarium habens: gratia sui & non alterius cuiuscunque motum terminans: nec aliquid eundem vel alium motum terminasse prequirens / sed motum per quem successiue introducit per se finies ut sunt forme non quorumcunque generum / sed forme quantitatis / qualitatis ubi: & fortasse ab his forme substantiales non sunt omnino excludendæ. Et hæc quidem de termino primo ad quem accipere / premissa admonet descriptio. Nam termini comitantes / subiecta sunt a dictis formis de nominata. Contrarietate etiam / non ea tantum que est inter duo posita se mutuo ab eodem expellentia: motus requirit: sed ea qua habitus & priuatio opponuntur sufficit. Prima equidem solis: nec tamen omnibus qualitatibus competit: hanc autem in omni genere reperiri contingit. Omni enim forme opposita est priuatio in eo in quo talis forma non est: sed esse non potest. Sed aliæ que sequuntur in definitione particule: aliorum generum formas excludunt. Unde actio & passio qui respectus sunt extrinsecus aduenientes: in subiecto non sunt: nisi forma aliqua ab agente in passum producta motum terminauerint. Similiter & quedam qualitates ad motus aliorum introducuntur. ut sanitas ad motum humorum. Relationes autem in alijs acquirunt quod omnino mutatum non est. unde numerus (inquit Augusti. de Tri li. s. c. ultio) potest nulla sui mutatione multociens dici rari: ut neque cum

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

incipit dici/neq; cum desinit/aliquid in eius natura vel forma q̄ nūmus est/mutatōis fiat. Sic similitudo in hac papyro esse incipit si paries dealbat cui papyrus similis esse possit: plurimę aut aliorę genere forme partibiliter non inducunt. DIS. Et itidē de Vbi videt̄ sentiendū: ni succēssionē in eo manifestius ostendas. MAG. Relationum partibilitatē in subiectis earundē percipere/possum⁹ si quanta fuerint. Cū itaq; corpori locanti (quod utiq; diuisibile est) corpus locale sit presens/non totum simul toti loco/sed pars parti/aut totū secundū partē alteri & alteri partī locantis applicat: q̄propter ipm ubi tali succēssione partibiliter acquiri/& ad extēsiōē sui subiecti extendi necesse est. DIS. Succēssio nē igitur nō in locante aut locato/sed in ipso respectu quē Vbi dicimus siue locū formale consistere pretendis. MAG. scite De Formis autē substantialibus paulo post dissertabimus: nunc species motus & nomina & distinctōem annotare libet. DIS. Probe.

De nominibus & distinctiōe specienū Motus. Et quomodo Augmentatio & Diminutio differunt a Rarefactione & Condensatione. Capitulum tricesimū primū. MAG:

Aristotel

subiectū
non subie
ctum

rarefactio
condensatio

Vtatio ab Aristotele quito Philosophorū trisarie partit̄. Quædam nāq; est de nō subiecto in subiectū, & Generatio dicit̄. Altera de subiecto in non subiectū opposita priori: & Corruptio appellat̄. Tertia vero de subiecto in subiectū: & motus proprie censetur. Subiectū autm̄ dicit̄ ens affirmatiue demonstratū: id est in actu formali constitutū. non subiectū aut̄ ens est in potentia nō pura/sed in potentia subiectiua: actu tñ existit in rerū natura: uti est materia prima. Patet itaq; in quo generationē & corruptionē a motu secludit. Rursus aut̄ motū quē in Quātitate Qualitate & Vbi repetitū asserit: nōibus discriminat. Vnd̄ eū qui est de quātitate minore ad maiorē/Augmentatōē: oppositū autē Diminutionē vocat. quod quidē ita accipiendū est; ut in Augmentatōe cum quātitate etiā materiā addi: & in diminutione cū quātitate materiā diminui intelligamus. per hoc eīm a Rarefactione & Condensatione differēdinoscuntur: in quibus nec quantitas nec materia additur aut demit̄: sed eadē quantitas in rarefactione magis extenditur: & extēsa per Condensationē cōprimitur. Sic Rarefactio est mutatio a se ipso minus extēso ad se ipsum magis extēsum. Et Condensatio est mutatio a se ipso magis extēso ad se ipsum minus extēsum. Patet in lacte buliente: & rurs⁹ in frigidato. De augmento quod in animatis fit: post hęc tractabimus: Amplius motū qui est in qualitate/Alterationē: ipsum x̄o qui in Vbi est/Loci mutationē dicere consueuimus. Harū descriptiones libro secūdo in mediū tulimus. Sed hic de naturis alterabilium generabilium & corruptibilium latius differendum est.

Mutatio/
nis p̄itio
generatio
corruptio
motus

augmen
tatio & di
minutio

De naturis alterabilium/generabilium/corruptibilium

LIBER OCTAVVS DE

nuptibilium: actione directa reflexa uniuoca
 eguoca & tactus diuersitate: Cap. xxxij. DIS:

Altabilia

Lterabilia quę dicis? MAG. Entia naturalia contraria/actiua
 & passiuā ad se inuicē. Naturalia qdem sunt: ut in materia conue
 niant: Cōtraria autē: ut agant & patiānt. Nihil em̄ oīno simile in simile
 nec omnino dissimile in dissimile agit. Cōueniūt: igit̄ alterabilia in ma
 teria indifferenti ad utriusq; formā: formis autē diuersa sunt: ut mutua
 inter ea causari possit actio & passio. Attū nihil phibet idē in simile spe
 cie & gradu dissimile agere. ut magis calidū in minus calidū. & hoc qui
 dem actione directa & uniuoca. nā actione reflexa etiā eadē qualitas se
 ipsam intendit. ut calor fontis hyemali tempore/ propter circūstans fri
 gus seipsum fortificat. Si r̄ eadē q̄litas in specie & gradu in materia de
 la/ in omnino similē in specie & gradu existentē in materia rariore agere
 potest. Virtus em̄ unita fortior est seipsa dispersa. DIS. In omnibūs
 gitor his aliqualis dissimilitudo reperiri potest: aut ratione circumstan
 tis aut materię subiectantis. MAG. Argute singula perpendis. DI.
 Sed si qualitates separatę essent (sicuti dudū circa altaris mysteria fide te
 nendū docuisti) num agere & pati possent? MAG. Contrariū dicere
 experientia phibet. DIS. Non est igit̄ necessariū alterabilia in materia
 couenire: q̄a qualitates separatę materiā nō habent. MAG. Actu qui
 dem materiā nō habēt/ aptitudine tamē in eā cōmunicant. DIS. Vnt
 uoca aut quare in premissa limitatione adiectū est? MAG. q̄a in acti
 one eguiuoca qua alia forma in specie a forma generātis inducitur/ acti
 ua & passiuā in materia cōmunicare necesse non est. ut cum cēlum agit
 in hec inferlora motu/ lumine & influentia. Cēlum em̄ Phūs imateriale
 credidit. In actione autem uniuoca / qua eadē forma in specie cū forma
 generantis inducitur actiua & passiuā / nō modo in materia cōmunicāt
 sed & actiua a passiuis repati possunt: si virtus resistiua nō sit maior vel
 equalis virtute actiua patientis. nec per aliquod aliud fortificata & inde
 bita distantia applicata. Debitę autē applicata tunc erunt si mutuo tactus
 se cōtingunt. DIS. Tactū quid dicis? MAG. Naturarū indagato
 res triplicem tactū distinguere solent / Mathematicū videlicet/ phisicū
 & virtuale. DIS. Mathematicū quis ē? MAG. Is quo duę plures
 ue magnitudines se tangunt sine actione & passione naturali. sic lineam
 cōtingere superficiē: & circulū circulū: spherā spherā libro sexto supra
 dictū est. DIS. Phisicus aut tactus quorū est? MAG. Eorū quorū
 diuisis magnitudinibus ultima simul sunt / ipsis existentibus actiuis
 & passiuis adinuicem. ut cuz ignis tangit lignū. Indiuisibile aut per hoc
 q̄ adiectū est diuisis magnitudinibus excludit̄. hic tactus in actione na
 turali & uniuoca requirit̄. DIS. Virtuale quē dicis? MAG. Conta
 ctū nō magnitudinū/ sed qualitatū & virtutū/ eorū q̄ ad se agunt & pati
 untur. ut cū magnes attrahit ferrū & generaliter quo agens supra pass
 um habet virtutē. hic inter omnia mouentia & mota necessarius est. Cū

actio eg
 uoca

uniuoca

reflexa

tactus ma
 thematic

phisicus

virtualis

PRINCIPIS RERVMVRA LIVNA

autē tristicam nos tetigisse dicimus / methaphorice de tactu loquimur.
Quoniam vero nōnunq̃ mutua actōe & passiōe alterabiliū / tertiu qd
dam generat aut corrumpitur / generationis / & corruptionis conditio
nes latius discutere fortasse nō erit omnino superuacaneum.

De Generatione & Corruptione: qnomodo diffe
erunt a Creatione & Annihilatione. insuper qd ge
neratio simpliciter / secundū quid : statim. & non
statim. & si in eodem cōposito possint esse plures
formę substantiales Capi. Tricesimū. iij. DIS

Generationē mutationē a non esse ad esse. & Corruptionem ab esse
ad nō eē libro secūdo supra definieras. MAG. probe. Hic au
tem eadē repetenda censui: ut planiora fiant. Nō em̃ intelligēdū
est vel generationem a simpliciter non esse incipi: vel etiā corruptionem
ad purū nihil terminari: quoz; primum creationi: secundū autē annihila
tio ni deputatum est. ut aut quod volo enucleatius accipias duplicem
Generatiōem ab Aristotele distinctā psequamur. Prima est generatio
simpliciter: altera s̃m quid. DIS. Generatio simpliciter quē est?

MAG. Generatio substantię. p hanc nēpe aliquid vel simpliciter esse
incipit quod prius non erat: vel quia p eam forma substantialis acquiritur:
a qua res simpliciter & sine addito denominat. Simpliciter em̃ dicitur
quod sine addito dicit. ut cū ex aere generat ignis. Corruptio autē
simpliciter est per quā tale esse vel forma substantialis deperdit. ut cū ig
nis in aerem corruptit. DIS Generatio s̃m quid q̃ est? MAG. Ge
neratio accidētis: quod subiecto in quo generat dat esse / non quidē sim
pliciter sed tale / & ip̃m cū addito denominat. ut calor via alteratiōis in
aquā introductus / dat aque nō esse aqueū / sed calidū: nec dicit aqua ge
nita simpliciter / sed aqua calefacta: accidens aut quod hac generatione
pducitur esse simpliciter accipit: quia quod nō erat generat: habet enim
esse distinctū ab esse sui subiecti: sed via naturę extra ip̃m nec consistit
nec generat: ideo nō esse sed inesse dicit. Per oppositum de corruptione
s̃m quid sentiendum est. Generatio vero simpliciter dicta rursus bifarie
scindit. Quāzā ē em̃ p quā in primā materiā substantialis forma statim
introducitur. Et corruptiōe opposita: ois forma usq; ad materiā primā
rursus sepat. Hāc Aristoteles ab alteratiōe distinguēs ait. Gñatio ē mu
ratio hui⁹ totius in hoc totū nullo sensibili manēte eodē ut subiecto. ut
cū ex aere fit ignis: totus aer in totū ignē transmutat. accipiedo totum
kathegrematicc / nō aut synkathegrematice. nō em̃ qlibet ps aeris i q̃
libet pte ignis cōuertit: manet eqdē eadē materiā primā q̃ pri⁹ erat sub
forma aeris: nūc sub forma ignis: sed hec sensibil nō est: ut altera descrip
tionis pticula explicat. Cum igit materiā via naturę sine formis eē nō
possit: necesse ē ut corruptionem uni⁹ gñatio alteri⁹ subsequat. Hic di
ci solet generatiō unius est corruptio alteri⁹: non quidem effectiue sed

Aristotel

Gñatio
s̃m quid

Gñatio
simpliciter

simpliciter
quid
corruptio
simpliciter

accēs non
est sed inē

Gñatio
statim

consecutiue. Tali circulatione Peripatetici mundū perpetuare conātur/
 motus cœlestis præsupposita perpetuitate. de qua hic differendi locus nō
 est. Alia est generatio simpliciter qua forma substantialis non statim in
 materiā primā inducitur: sed in cōpositū ex materia prima & forma substantiā
 tiali cōmuniore. ut cum anīa corpori phisico & organico unitur. Simi
 liter corruptio huius nō statim usq; ad materiā primā protēditur. For
 ma autē cadaueris quę in recessu animę in corpore reperitur/nō essentia
 alis sed accidentalis est: sub qua corpus in ulteriorē incinerationē cōti
 nuo tendit. Patet itaq; differentia generationū ex parte subiectoꝝ & ter
 minoꝝ. Subiectū em generationis simpliciter & statim/materia prima
 est/subiectū aut generationis simpliciter nō statim/similiter & genera
 tionis secundū quid cōpositum est. Rursus terminus partialis generati
 onis simpliciter/forma substantialis est: & terminus totalis totū cōpo
 situm substantiale. Materia autē non generatur terminatiue sed subiecti
 ue. Terminus autem partialis generationis sed m qd (q̄ Alteratio dicitur)
 est forma accidentalis: totalis vero terminus est cōpositū ex subiec
 to & accidente tali. DIS. Contine paulisper. nā si per generationē nō
 statim forma substantialis in cōpositū substantiale inducitur: eadem
 res duo esse substantialia: sicut & duas formas habebit: qd scurruli loco
 simillimū esse videtur. MAG. Mordacius instas: sed nodū tuę argum
 tationis tuipse solues si distinctionē formaz & esse animaduertere dig
 naberis. DIS. Auscultabo q̄ diligenter. MAG. Formaz substantia
 alium quēdam genericā est: quā corporeitatis dicunt dans esse substan
 tiale corporeū genericū & incōpletum: per quā res nullius speciei specia
 lissime indiuiduū constituitur. ut corpus organicū ante animę aduen
 tum substantia corporea est: & ut quibuscumque placet sensitiua: & sic ani
 mal: sed nec homo/asinus/leo &c de alijs speciebus animalis. Alia est for
 ma substantialis specifica dans esse substantiale specificū cōpletū: p quā
 & res certę speciei specialissime ascribitur. ut anima rationalis adueniēs
 corpori organico ipsum humanę speciei subiicit. DIS. unius ergo cō
 positi plures formas substantiales esse astruis: a quaz ultima tantum
 esse completū specificū & ab alijs distinctū accipit. MAG. Id ipsū dice
 re volebam. Hęc autē forma generica/quā & corporeitatis formā aiunt
 partiales formas partiū: ut puta sanguinis ossis carnis & similiū cōplecti
 videtur: & in solo cōposito animato reperitur. DIS. Eam negare am
 plius haud rationi consentaneū videtur. Idem nempe corpus animalis
 quod erat uiuo: etiā post animę discessum video. magis autē hanc iden
 titatem ex accidentibus eisdē q̄ uiuo inerant: & iā quoq; manent depræ
 hendendo. ut puta cicatricē eandē nec illa materię primę immediatius inhære
 re facile crediderim: ne vel cōpositioni primę/secundā præferamus: aut
 substantiā non omnino accidenti priorē fateamur. MAG. Pluribus
 hęc positiō argumētis tū natalib; tū theologicis obfirmari posset. Termini
 nūquidē transubstantiationis in altaris sacramtō materiā primā aut etiā
 accidentibus solum affectam: quis tute affirmabit? Quis idem corpus

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

diristi quod assumpsit de gloriosa Maria virgine: quod pepedit in cruce: iacuit in sepulchro: & ad dexterā patris cōscendit cōtra adeterminatōem sanctę matris ecclesię negabit. c. omīa cūsequentib⁹. de cōse. di. 2. Verū tamē quia in pre aduersa defensores sunt acerrimi cū quibus nō hic cōfligendi locus est: quod restat Theologię reseruantes: unde digressi sumus celerit⁹ reuertamur. DIS. optime nā supest quod fortius me angit cui⁹ determinatōi hic locus cōuenientissim⁹ videtur. MAG. age paucis edicito quod habes.

Vnde formę producantur: opinioniones diuerse & quid intersit inter creare: & actionem naturę

Capitulum. xxxiiij.

DIS.

Xquo/a quo/aut quāta sit mora inductiōis formę substantiāli: nō dum ex dictis colligere possum. MAG. Amplissimū hui⁹ dubietatis cāpum lustrare operosum ē: in quo nimis multū philosophorū agmina diuerso calle incedere cōspiciunt. primo locū latonicorū caterua: asserens ab intelligentiis oīm formas descendere: & sūm merita & dispositōes materię/alīis nobiliores/alīis impetiores infundi. Hinc sumū deorū ad cōditorios deos siue intelligentias loquentē inducit: Horū sementē ego faciā vobisq; tradā. vos autē exequi par est. Hinc & in libro causarū dictū aiunt. Omis Intelligentia ē plena formis. quod tamen de speciebus rerū ipīs cōcreatis accipit ex eo quod ibidem sequit⁹. Ex Intelligentiis sunt q̄ cōtinent formas minus ulēs: & ex eis sunt q̄ cōtinent formas plus ulēs. Rursus autē ad formas ulēs separatas: q̄s cōcedit ppetuas & principiū sciē & generatōis / ceterę formę i generatis fieri habent: sicut calcei formant ad paradigma ligneū / quod tamen extra calcei essentia manet. hoc est quod aiunt ulē ante rem. formę autē materię impressę uniuersale sunt i re: a qb⁹ terciū p abstractiōem accipitur quod uniuersale post rem appellari solet. Vterius pgregredientes adueniunt qui formas omnes in materia latitare / & actione efficientiū causarum in ppatulum pdirē autumant: ad hunc sensum Anaxagorā / quodlibet esse in quolibet scripsisse aiunt: quāuis & id habere videatur longe pgnantiore intellectu: quem hic relatum iri locus non est. Sequunt q nō oīm formas in singulis latere / sed singulas in singulis non quidem inesse expletos / sed in rōnibus seminalibus esse fatentur. Id fortasse non omīno extraneum erit ab his quę diuus Augustinus libro. 3. de Trinitate disseruit dicēs: Oīm quippe rerū quę corporaliter visibilibus nascuntur / occulta quędam semina in istis corporeis mundi hui⁹ elementis latent. Et paulo post. Quoniā quęcūq; nascendo ad oculos nostros exeunt / ex occultis seminibus accipiunt pgregrediendi primordia: & incrementa debite magnitudinis: distinctiōesq; formarum ab originibus tāquā regulis sumunt. Et sup Gen. ad litterā li. 1. & 6. late eādē sententiā explicuit. & nos li. sequenti cū de origine rerum agendum veniat hęc diffusius tractabimus. His a tergo sequuntur / qui quidem ra-

unde forma pducuntur.

Opinio platōis.

Vt in re post rem & ante re

Opinio Anaxagorę tertia opinio

Quarta opinio

C

li. cāp. ppositiōe.

Augu. de trinitate. 3. 28

Ideli. 1. & 6. sup. 8. 9.

tiones seminales inanimatis concedunt: sed nec ex illis/aut eorundē formis /generati forma; nasci admittunt: necessarias autem esse ut materiam disponant & ad recipiendam determinatā formā abilitent: quod in ceteris quæ anima caret necessarium non est: cum ex natura sua ad unā & eiusdem speciei formā introducendā coartata sint. Sed nec hic de aīa trā tractatū i miscere expedit. Cōmunē sententiam Peripatericorū tenemus: qui formas naturales/per agentia naturalia de materie potentia educi affirmant. DIS. Ex materia igitur fit forma: aut ex alio quod in materia pēxitit? MAG. Ex materia fieri formam/conditiōes principiorum prohibent: & simplicitas formę. DIS. Ex alio igit in exñti generantur. MAG. id omīno inficiari nō possunt/qui de formæ inchoatione sentiunt. Ceteri vero nec ex præexistenti aliquo formę essentiam concedunt. DIS. Ex nihilo igitur est. MAG. ad sensum illorū quia non aliqua res est præexistens formę essentiam integrans: nec ob id creati diceretur (quod non agenti naturali/sed soli deo appropriatur. uti Augustinus loco quo supra deducit) Hoc em̄ inter actiōem naturalem & creatiōem inter esse videtur: quantum ad p̄sens sufficit: ut illa sine subiecta materia in qua fiat esse non possit: hæc autem nullo p̄supposito sit ab eo qui simul omnia cū non essent oriri iussit. Educere igit formā de potētia materie: est i educēdo materiam formę receptiuam p̄exigere. Sed hoc problema relinquentes q̄ restant sub breuitate pcurram⁹.

idē. c. 8
& 9.Opinio
Aristote-
lica

Creare &
actio natę

Si generatio possit dici proprie motus. Et
si introductio formę substantialis sit successi-
ua: aut forma gradibus essentialibus distin-
cta Capitulum. xxxv. DIS.

Ondum si vel instantanee aut successiue/formæ fiat inductio si-
ueeductio dissoluiti. MAG. Rursus operosam rem aggre-
dī conaris: non attendens quia ad finē non puenit /qui omnes q̄
conspicit sequit̄ calles. celerius igitur quod q̄ris discutiam⁹. DIS.
probe. MAG. Qui formas substantiāliū esse i indiuisibili cōstituūt
eas simul totas subito generari fateant̄ necesse est. nisi recipientis vel a-
gentis diuersa cōditio/morā causet. Alteratiōes tamen p̄uias & dispo-
sitiuas/successiuas omnes cōcedunt, positiōis hui⁹ argumentū ex eo su-
mitur: q̄ substantia magis & min⁹ nō suscipit: s̄m traditiōem Aristotelē
in kathēgorijs. Et Porphyrius: Esse inquit uniuscuiusq̄ est idem: nec in-
tensionem nec remissionē suscipiens. Præter hos sunt nō cōtemnen-
dę auctoritatis phī & Theologi: qui formas substantiales in esse quidē
quidditatiuo indiuisibiles asseruunt: nam ut sicut numer⁹ assimilantur
octauo Methaphisicę rerum species: sicut em̄ numerorū species per adie-
ctionem unitatis variantur. ut de ternario fit quaternarius adiecta uni-
tate. sic rerum quidditates per additiōem alicuius quod potest esse pars
quidditatis speciem mutant, ut rationalitas adueniens animali/de gen-

Aristotelē
Porphyri⁹Formarū
substātia-
lium
inductio
siue gene-
ratio

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

re facit speciem specialissimā scz hominem. In esse autē indiuiduali for-
 mis graduū latitudinē assignant: szm quos ipsas magis & minus suscipe-
 palū est. Id Auerrois de formis elementorū cōcessit li. 2. de celo & mun-
 do. Idem articul⁹ quondā Parisi⁹ cōdemnat⁹ habere videt⁹ cui⁹ tenor ē
 talis. Itē qđ incōueniens est ponere aliq̃s intellectus nobiliores alijs: qđ
 cum illa diuersitas nō possit esse ex pte corporū: oportet qđ sit ex pte In-
 telligentiarū: & sic animę nobiles & ignobiles essent necessario diuersa-
 rū species: sicut intelligencię: error: quia sic anima christi nō esset nobi-
 lior anima Iude. Hanc pfectiōem primę positiōis defensores/ nō in sub-
 stantialibus: sed accidentalib⁹ / saltē spiritualibus & cōnaturalib⁹ in-
 telligendā aiunt: sed cū hę pfectiones quātācūq; fuerint diuersarum
 species: animas reddere non possint: articulū de talibus nō esse positum
 ex tenore ipsius manifestū est. Quod vero in pbatōne graduum substā-
 tialiū in mediū fertur (quia cū quilibet gradus aię esset anima / in uno
 hoīe essent aię multę. volūtates multę: quāz una mereri/ altera simul
 demereri posset iā) facillime ex his qđ Schott⁹ habet li. i. di. 17. q. ultima
 dissoluet⁹. ubi ait graduū indiuidualē nec esse quidditatē: nec pte quiddi-
 tatis / sicut nec differētia indiuidualis & qđcūq; cōditio indiuidualis ma-
 nifestat hoc in ternario cuius si una unitas intenderet / szm aliquem gra-
 dū indiuidualē ternari⁹ augmentaret: non aut mutaretur spēs nec pluri-
 ficarent unitates. Nō igit gradus res est / ea cui⁹ est: sed realitas eiusdē: si-
 cut nec differētia indiuidualis. Nō igit ab re determinatū est p articuloz
 pmissū / eos errare qđ gradus huiuscemodi id cui adueniūt in aliam speci-
 em trās ferre opinati sunt. DIS. Sicut ergo ioannē nō duos hoīes dici-
 mus: ppter naturā specificā & graduū indiuidualē: sic nec unā substantiā
 plurificari intelligendū est: ppter plures gradus pfectionales. MAG.
 etiā. sed in illis hoc intē ē: qđ dīa indiuidualē trahit naturā ad esse hoc: gra-
 dus aut indiuidualis eā plicat. Et tā differētia indiuidualis quā etiā gra-
 dus unū p se cū natura constituit. Sed hęc enucleati⁹ discutiēda relinqm⁹
 his qđ in pria phiā ingenia hūt exercitata. DIS. facile ego graduū lati-
 tudinē in formis etiā substācialib⁹ crediderē: cū cuncta in nūero / ponde-
 re & mēsurā creata sacris eloquijs pditū sit. MAG. Cōmodissimū af-
 fers testimoniū. Sic em nūerus / pōdus & mēsurā in singulis libra ta lūc
 ut nec duo oīo eq̃lia repiri possint. DIS. ad opposita: de susceptiōne:
 magis & minus. Itē de intensiōe & remissiōe eē rez / ex dictis sufficiē-
 ter rāsum ē. formarū simplicitatē obijcere volebam: nisi qđ in principio
 hui⁹. c. de forma digesta sūt: mēoria exhibuisset otuēda. Sed nō dū qđ qđ
 rebā de mora inductiōis formę substācialis manifestū ē. MA. ver⁹ qđ Formaz
 dē: nā id etiā apud eos: qđ grad⁹ cōcedūt in dubiū versū ē pferri si hui⁹ substantia
 cōductiō fiat ab agēte naturali: nā virtutē diuinā has formas inducē. liū inductiō
 re ī instāti palā est: cū oēs cāę successiōis ex defectu agētis cōtingāt: qđ i fit in in-
 deo locū nō habet. Sic Schottus formam corpis in resurrectione nō stanti.
 uisimę diei virtute diuina in instanti induci cōcessit. de eo aut qđ tu inq-
 ris ita ait: si forma substācialis posset successiue induci (qđ aliqui negāt)

C q

Schottus
 li. 4 di. 43
 q. 5.

LIBER OCATVVS DE

DIS. Nū iam dictum est: causas successionis principalius accidere propter agentis defectum? MAG. Et adde propter partes forme inducē de aut subiecti recipientis: quas una prius recipit formam quam alia. DIS. placet. Cum igitur in formis sint partes graduales: nihil prohibet / agentis naturale debilius / huiusce formas inducere successive. MA
 Si gñatio illo cōcesso / quid inferre conaris? DIS. Generationem & corruptio
 & corruptio nem esse motus. in his em̄ est sufficiens cōtrarietas. ut visū est. & termi⁹
 tio, pprie parribiliter / & successive acq̄sibilis ex iam illatis: quid igit̄ obstat quo
 fuit mot⁹ minus. motus dici possunt? MAG. Id quod Aristoteles quinto Phi
 sicoꝝ adiecit dicens. motum esse a subiecto in subiectū: gñatiōꝝ autē a nō
 subiecto / & corruptionē ad non subiectum. DIS. memini id in priori
 bus ventilatū esse: verūtāmē nec hoc omne generationē & corruptionē
 a motu separabit. MAG. Quā non? DIS. Generationē & corrup
 tionem non statim: in quibus uterq; terminorū est subiectum / id est ens
 ex materia & forma cōpositum. ut videre est in generatōne & corruptio
 ne asini: si anima eius ab agente naturali induceretur. MAG. dum sin
 gula limatius perquirere conaris / nos in processu præter epitomatīs le
 ges tardas. facile aut̄ tibi indultum iri / percupidus tuus sciendi animus
 persuadet. DIS. Ceteris igitur postergatis: tempus videamus. nam &
 illud motus naturam consequi promissorum ordo testatur.

Aristotel.

**Tempus / si sit motus / vel res alia: per opiniones
 multas ventilatur. Capi. xxxvi. MAG.**

Otus rerum / tempus consequi / diuus Augustinus. li. 12 cōfessi
 onum insinuat dicens. Rerum mutationibus fiunt tempora: dū
 variantur & vertuntur species. Sed circa explicatiōem entitatis
 temporis multoꝝ desudauere ingenia. Quidam namq; tempus primū
 mobile dicebant. contra quos Aristoteles. libro. 4. Physicorum aiebat.
 dicere tempus esse ultimam spheram stultius est quam de tempore con
 siderare impossibilia. Cū em̄ ultima sphaera substantia sit pmanens cuius
 omnes partes simul actu existunt: tempus esse nequit / cuius esse successi
 uum est / omnes partes simul actu non admittens. Fuere plures aliꝝ non
 minus a tramite Philosophiꝝ exoribantes: quoꝝ positiōes silentio trā
 sire libet. eorū aut̄ qui secundum Philosophiā locuti sunt de tempore
 Quidā ip̄um rem absolutam & successiuā de genere quātitatis astruūt
 cum & Aristoteles tempus per se quantitatē. li. quinto methaphisicę di
 cat. Aliꝝ tempus quidē rem realem & successiuā cōcedunt / sed ab entita
 te motus realiter nō diuidunt. Vnde & auerrois. 4. Physicorū. Motus di
 uisus per duo instantia tempus est. Aristoteles aut̄ nōnullis rationibus
 probare conatus est tempus nō esse motū. & Aurelius. li. xi. cōfessionū.
 Nemo inquit mihi dicat celestiuū corpoꝝ motus / esse tempora. Inter has
 cōsistentiū turmas / tercij se se interponentes subtili distinctione / & tem
 pus esse quantitatē / & motū saluant: & quid ultra addat ostendunt. Est
 autē distinctio hæc: ut paucis me absoluā. Motus accipi potest primo ma

Aug⁹ li⁹
 12. cōfessi.

opiniōes
 de tēpore

Aristotel

Auerrois
 Augusti⁹
 li. 11. cōfessi.

temp⁹ nō
 est motus

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

terialiter pro forma fluente partibiliter acquisibili. sic est in eodem genere cū termino ad quē motus. Secundo accipi solet formaliter pro transmutatiōe successiua de genere passionis. Tertio accipi potest pro successione siue duratione: siue pro quantitate successiua transmutationis passiuę. assimilatur autē hęc quantitas lineę in hoc qđ solum in longitudinis extensione diuiditur. Hęc ipsam quantitatem a Philosopho quinto methaphisicę tempus appellatam volunt. hanc etiam Auerrois per duo instantia diuisam/ tempus affirmat. Manifestū itaq; ex his/ tempus a motu primo & secundo/ realiter distare: & cum ipso tertio modo accepto in idem conuenire. Qui autē tempus omnino cum motu coire contendunt: sicut duplicem motum uniuersalem scđ qui est primi mobilis & particularē aliarum rerū: sic & tempus uniuersale & particulare diuidunt. Sic em̄ tempus dicit duratiōem motus intrinsecā cuiuslibet formę in mora existētis. & ut Augustini sententiā cum reuerentiā (ut decens est) declinēt: addunt tempus uniuersale/ non esse motum particularem: nec econuer-

motus dupli-
citer acci-
pitur

Aristotel

dē i codē

iosue. 10.

Augusti⁹

so tempus particulare motum uniuersalē. unde Augustinus ubi supra. Cessante motu coeli/ rotam figuli moueri/ longas breuesq; syllabas perferri posse/ & hęc gyros & sonos tempore metiri astruit. Et ibidē cui⁹dam uoto cum sol stetit & victor Iosue preliū pageret: sol stabat: sed tempus ibat. per suum quippe spacium temporis/ quod ei sufficeret illa pugna gesta atq; finita est. Sunt tamē qui tempus ultra entitatem mot⁹ nihil preter ratōem mensurę addere intelligunt: & particulares motus uniuersali stante/ non tempore actuali (quod utiq; tunc non est) sed potentiali/ sicut & coeli quietem dimetiri posse asseuerant. DIS. Singulas quas de tempore opiniones commemorasti/ alta mente reposui: te autem cuiusdam harum assentire/ aut quam rem tempus dicere velis hīc ter expecto. MAG. Augustinus: cum esset tanta acrimonia ingenij p̄diti: ut omnes liberales artes: nullo hominum tradente intelligeret ut in quarto confessionum libro de seipso refert: enigma hoc enodare cupiens: ibidem libro undecimo: in hęc verba prorupit. Tempus si nemo ex me quærat scio: si quærenti explicare velim nescio. Nouit nimirum extensionem quandam esse tempus: sed qualis cuiusue entis esset sufficienter explicare non potuit. Hinc rursus ait. Exarsit animus meus nosse istud implicatissimum enigma: Et iterum. Confiteor tibi domine/ me ignorare adhuc quid sit tempus. libet itaq; magis idem cū eodem replicare/ quā aliquid temere affirmare: nam si in superficie verborum veritas comprobada esset quælibet p̄missarū positionū defendi: & ad alterius obiecta posset responderi. At vero si tempus scđm cōpletā rationē sine anima possit cōsistere: ex definitiōe eiusdē manifestū erit.

Definitio temporis explicatur. numerus triplex distinguitur. quomodo tēpus motū mensurat. & si tēpus sine aīa esse possit Ca. xxxvij. DIS.

e. 11

LIBER OCTAVVS DE

MAG. Circūscriptiue siue cōmensuratiue: talia equidem cum quanta sint/ita a superficie similiter quanta corporis locandis circumscribuntur ut totū locatū/totū loco cōmensuretur nec tamen totū cuilibet parti: sed pars locati/parti loci. ita determinate ut (sicut diximus) locus locatus sit equalis. Quia vero locata corpora naturalia sunt/in locū p̄p̄riū natura-
liter ferunt/in quo & quiescunt & conseruant/ob virtutē quandā natu-
ralibus locis a celesti harmonia insitam: in aliena aut loca/nō nisi cum
violentiā mouentur/& detinentur. plana sunt hęc in grauibus & leuib⁹
quorū alter naturaliter deorsum/sursum alterum fertur. DIS. Num
corpus huiusmodi sine loco esse possit: aut loc⁹ sine corpore? MAG.
possit utiq; virtute diuina/si deus aliquod taliū extra coelū crearet: ubi
locus nō est: aut in celo annihilato aliquo corpore/spacium vacuū reli-
quere: Vacuū em̄ dicitur locus nō repletus corpore: aptus: tamen reple-
ri id natura creata tantū abhorret: ut grauiā sursum ferri cōcedat: ne va-
cuū fiat. patet in aqueductibus. Sic & in clypsedra superiore forāme
obstructo aqua p̄ inferiora nō effluit /sed suspensa detinetur donec aer
superiore aperto foramine subeat & locum aque repleat. DIS. ita esse
experientia didici. Sed dic quæso: unum ne corpus pluribus in locis eē
poteſt? MAG. Imaginatio quæ locum & locatū facile segregare neque
cōtrariū clamitat: quod etiā multi astruere conati sunt. doctus autem
Hugo de sancto victore li. de sacramētis parte octaua. c. 2. id omnipoten-
tis dei non adimit dicens. Qui fecit ut unū corpus esset in uno loco/se-
cit quomō voluit: & si aliter voluisset: aliter facere potuisset. Ratōes hu-
iusmodi possibilitate in p̄bantes si liber a Schotto li. 4. di. x. requiras. Hugo
nonnulli etiam quod de sancto Ambrosio legitur in testimoniū assur-
munt: qui dū Mediolani sacris altaribus assisteret: simul etiam se Turo
ne exequijs. S. martini interfuisse testatus est. DIS. difficillimum hoc
videtur intellectu: simul em̄ talē corpus in uno loco caleſceret in alio fri-
gesceret: in uno cibaretur. in alio esuriret: in uno sanū persisteret: in alio
egrotaret: in uno viueret: in alio deniq; mōreretur: in uno cōburi pos-
set: in alio saluari. Sic si alimentū diuersis simul in locis esset: simul ab
homine: & cane sumeretur: simulq; forma hominis & canis informaretur:
quæ omnia quā absurda sint nemo est qui nesciat. MAG. Absurdiss-
sima sunt: sed ad positiōem eiūdem in diuersis locis mīme sequunt: pri-
us quippe essentialiter ad variatiōem posterioris non mutatur. Quæcū-
q; igitur absoluta corpori adueniunt in hoc loco/eidem inerunt ipso si-
mul constituto in loco alio. unde si hic comedit alibi non esurit: si hic sa-
num est alibi non infirmatur: si hic viuūt/alibi non moritur. & sic de
alijs. Quod si contraria agentia in diuersis locis patitur ut puta hic ig-
nem alibi frigus/idem fit ac si illa corpori in uno loco tantum existentī
applicarentur: nam ab utroq; patitur /nisi alterum alter fortitudine sua
impedimento fiat. Sic pariformiter dicendum de alimento in diuersis
locis ab homine & cane cōmesto: cuius em̄ stomachus in digerendo for-
tior inuenitur plus de cōi alimento accipit: si equaliter sumunt: quæad-

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

modū si duo stomachi in uno eodēq; loco essent. DIS. illud ne possibile videt. MAG. possibile. Replere em locū effectus est cōsequēs dimēsiōnes. affectus aut cum alijs sit a causa/poterit p diuinā potētiā auferri: causa manēte: quēadmodum scriptura testat factum in igne: qui p̄iectis in se tribus pueris nihil molestie intulit: neq; illos contristauit: quoniā quantū ad illos deus calefaciendi vim suspendit: igne p̄manente. unde idem ignis ministros regis quos reperit ante fornacem q̄ eam incenderunt combussit. DIS. Scripturis assentior facillime: proferas igitur ex his testimoniū de coexistentia duorum corporū in eodem loco/satis factum mihi de hac re fatebor. MAG. Mariā virginē in partu & post partum/sicut & ante partum credis. DIS. nihil firmius.

MAG. Simul igitur fuisse corpus Iesu paruuli & virginalis uteriparietes in natiuitate eius necessario credis. DIS. Firmiter. MA. Dominū clauso sepulchro resurrexisse ecclesia facitur & ex euangelio argui potest. Et cum sero clausę essent fores ubi erant discipuli congregati p̄pter metū iudeoꝝ: intrauit ad eos Iesus & stetit in medio eorū: testat. Ioannes. DIS. Et huic fidē habeo. De locatiōe spūaliū pauca subiūgas.

De mensuratione locali spūalium. Ca. xli. MA.

Piritualia creata q̄ sunt spūs h̄i angelicę sc̄j substātię: aīę hūanę & spūs desertorū q̄ sunt dyaboli / in loco sunt nō circūscriptiue siue cōmēsuratiue / cū q̄ritatis dimēsiōes nullas habeāt / sed p̄sentialiter & diffinitiuę: p̄ exhibitōem suę p̄sentie. sic ibi / qd non alibi. Cū em sint p̄turi limitatę (q̄a creaturę) ubiq; esse nequeūt: nec in locis plurib⁹ sit nisi deo iubēte & faciēte. Vnde cū angeli sunt in cōelo / nō sunt in terra.

Damascē. inq̄r Damascē. li. i. Nec pōt angel⁹ esse in loco q̄tūcūq; magno: eo q̄ nō in infinito sed determinato & finito: & fortasse in indiuisibili: nisi daretur ratio euidēs: cur se p̄sentē exhiberi possit diuisibili & nō indiuisibili. DI. plures ne sit esse p̄nt. MA. Ita Richardus q̄rto de Tri. habere videt. adducēs qd in euāgelio legimus de obfisso p̄ legiōem demonū Legio aut cōtinet. 666. Auctoritates si q̄ angelo locū negare videntur: intelligēde sunt de loco circūscriptiuo. Quęstiones ceteras cū opibus multis nūc discutiendas nō suscipim⁹. De aīa p̄o quō insit corpī in sequētib⁹ loco suo pandet. DI. De increato aut spū quē deū intelli-

Richar⁹. gim⁹. qd astruīs. MA. Ob sui infinitatē ubiq; ē ip̄o testatē p̄ Iheremiā Cōelū & terrā ego impleo. Et p̄pheta regius de ip̄o loquēs ait. Si ascēdero in celū tu illic es: si descēdero in infernū ades. & ut Ap̄ls Atheniēsis i cō-

hiere. c. 12. tiōe dicebat. De⁹ nō lōge ē ab unoq; nostrō. In ip̄o. n. viuim⁹ & mouemur & sum⁹. DI. Fortasse n̄ mltū ab h̄ v̄itate aberat Poeta cū diceret

Act. c. 17. Iouis oīa plena. MA. Nō sapiēs gētiū phōs oīo a v̄itate alienos existimat. nā diu⁹ Aug⁹ li. 4. de tri. c. 15. dicit nōnullos eorū potuisse acie mētis ultra oēm creaturā trāsmittere: & lucē inmutabilē v̄itatis q̄tulacū: q̄ ex p̄te p̄tingere. Sed de his alio loco: nos quod cepimus p̄sequamur.

Augusti⁹. DI. p̄be. Veg. ne hui⁹ libri imoderatius p̄grediat lōgitudo: qd reliquū ē ab alio volumine mod⁹ ordiemur. MA. ut iube: presto sum.

LIBER .IX. DE ORIGINE

RERVM NATVRALIVM

Liber Nonus de origine rerum naturalium.

De difficultate huius ptis phiē. Cap. i. DIS.

Iro breuitatis ordine dum naturam definis: definitionis particulas singulas: singula quęq; (uti spoponderas) res naturalius: principia causas atq; elementa/insuper mutatiōis species/ & quę ad has necessarię sunt temporis & loci conditiones: breuibus quidē sed pregnantibus sententijs explicasti. Nunc itaq; promissorū ordo expositus lat ut ad modū quo cūctę uniuersi species in esse prodeant ac persistant: particularius descendas. MAG Omnium uniuersi specierum primordia particularius describere/non est inuentionis humanę: sed donū ei⁹

Sapīe. 7.

q oia verbo vtutis suę ex nihilo creauit. Hoc donū Sapīes se a Deo accepisse cōmemorat dicens. Ipse enim dedit mihi horū scientiam veraz quę sunt: ut sciā dispositiōez orbis terraz: & virtutes elem̄torū. Initiū & cōsuetudinē & medietatē tpm: vicissitudinū pmutatiōes: & sūatiōes tpm & morū mutatiōes: diuisiōes tpm: anni cursus & stellarū dispositiōes: naturas animalū & iras bestiarū/vim vētorū/ & cogitatiōes hoīm: differētiās virgultorū & virtutes radicū. & q̄cūq; sunt abscōsa & īpūisa didici. Sed unde didicerit ostendit dicens. Omnīū enim artifex docuit me sapiētia. Qui vero id aggredi proprijs viribus conati sunt/defecere: & post labores innumeros non tam certa q̄ diuerſa posteris legenda conscripserunt: quorū multitudo si in unum congesta fuerit/rudem animum de sperationis fatulo confossum/ inanem ieiunū aridumq; retrocedere cōpellit. & dum alter alterius sententias aut veritatis amore (qđ rarissimū est) aut arrogantē inuidiēq; stimulis agitatus (qđ plurimū fieri solet) carpit: lectorem quē iuuare debuit/ab eo cognitionis gradu quē non sine sudore conscenderat: deijcit. Fitq; ut nobiliores scientiæ aniliū fabularum numero supputatę/professores suos non (ut olim) laudibus efficerant sed contumelia affectos deliros exhibeant. DIS Manifesta quidem hęc. Sed nec mihi horū disceptationes curę erunt si pauca haurire possum: quibus animū meum simul & oblectare & ad altiora cōscendētem fulcire valeam. laborem igitur istū subire haud graueris velim.

De origie/rōne/noīe & nūero elem̄torū. c. ij MAG

Reator oīm deus ḡposus volēs res ab eterno cognitās pdire in d se/earundē unā in principio materiā informē creauit: quā ut p̄milim⁹ Moses terrā ianē & vacuā/abyssū & aquā: Anaxagoras v̄o chaos cōfusūz appellat. ex q̄ ut idē astruit diuino supueniēte intellectu/q̄ttu/or. pdire elem̄ta: q̄ oīm mixtorū: d̄ qb⁹ nūc agim⁹: materialia sunt principia. ex his. n. mutua actiōe nūc elem̄torū pres nūc mixtorū: diuerſę species erūpunt. Primū autē de illis: de istis v̄o posterius differendū. pri⁹ autē q̄ elem̄ta & horū naturas cōmemorare oportet. DI. Sane. MA. Ele

Aristo. s.

methaph.

menti definitiōez a Phō s. metha. dilucidatā si attēdim⁹: nō m̄tra s; unūz t̄m elem̄tu; inuēiē⁹. ait. n. Elem̄tu; est ex q̄ aliqd componit primo t̄xi stente indiuisibili specie in aliam speciem. tale autem quid aliud est / nisi prima omnīū materia: quę cū non sit ex specie hoc est forma: in specie

Elementū

D ij.

LIBER .IX. DE ORIGINE

id est formā diuidi nescit. Cetera definitōis partes li. 1. c. de materia gno
 Elementa datę sunt. Extenso autem vocabulo quattuor sunt quę elementa vocā
 quor sūt tur Ignis Aer Aqua & Terra: quorum quodlibet in materiam & speciē
 siue formam resolui potest. Sunt em̄ eadē principia resolutionis quę &
 compositiōis. Horū in uniuerso ordinē distinctiōem/naturasq; li. 7. cum
 de Astronomia nobis sermo esset explanauimus. Hic autē ipa in q̄litati-
 bus primis & secundis & cōicare & differre nosse opere precium est.

De qualitatibus primis & secundis Ca. iij. DIS.

Qualitates primę q̄t. Valitates primę quę sunt? MAG in genere tangibiliū (de q̄-
 bus ap̄ p̄sens sermo est) sunt calidum frigidū humidū & siccū.
 tuor Harę primę actiue/reliquę vero passiue dicunt̄: eo q̄ iste maior

ris actiuitatis & resistentiæ minoris. Illę autem eō rario actiuitatis mi-
 noris & resistentiæ sunt maioris. Omēs tamē suo mō & agunt & patiū-
 tur. DIS. Si habes: harum descripciones addas? MA. Calidum est

Calidum quod homogenia/id est entia eiusdem nature cōgregat & eutergenias:
 id est diuersarę naturarū entia segregat. Vnde si pugillus minere auri/
 igni tradatur actiōe caloris auri partes cōfluunt. & ab his cupri portio-

Frigidum nes separentur. Hui⁹ est materiā ad generatiōem mouere. Frigidū homo-
 genia eutergenis cōglutinat. unde hiemali tempe/latidē terrā aquam
 lignitiue in unū congelata cōspicit. Huius est materiā morā in suis p̄fec-

Humidū tionibus sistere. Humidū termino p̄prio male/alieno autē bene termina-
 tur. unde aqua in terminis suis nō quiescit sed donec continentis latera
 attingat fluit & his ex omni parte cōiungit̄. Hoc in aere & si sit verius

Siccum nō tamen manifestus. Hui⁹ est formę figuręq; impressiones facile
 recipe. Siccum termino p̄prio bene clauditur. alieno autē male termina-
 tur. Vnde lapis aut terra in suis termis stabilitur: continētis autem late-

Qualita. siccę decē conferuare. DIS. Qualitates secundę quę sunt? MA. Quę a p̄dic-
 tis generationis originē accipiunt/quarę decē anūterabimus: ad quas si
 quę alię sunt reduci possunt. Sunt autem hę lubricū aridū grossū sub-

tile: durum molle asperum lene graue & leue. DIS. nū & colores q̄lita-
 res sunt? MA. Colores soni sapes odores & ceterę de quibus in ca-

thegorijs determinatū est q̄litates qdē sūt: sed de ḡne tangibiliū nō sunt.

De qualitatibus elementorū & eorum transmuta- tionibus. Capitulum quartum. DIS.

Vnc quas nosse oportet elementorū in qualitatibus conuenien-
 tias & differentias edicito. MAG Vnumquodq; elementorū
 ex primis qualitatibus duas continet: quarum primam sibi in
 summo p̄ naturā possibile determinat. Vnde ignis calidus est & sicc⁹
 Aer humidus & calidus. Aqua frigida & humida Terra sicca & frigida.
 Et inter hęc ignis calidior Aer humidior. Aqua frigidior & Terra com̄ Ambro. i.
 probatur siccior. Et iursus ignis in calore aeris siccitate vero terrę siccitate
 bolisat id est conuenit. In utraq; autē materia quę opponitur. Aer in calore li. 3. c. 4.

RERVM NATVRALIVM

igni: in humiditate aque congruit: & in utraq; a terra secernit. Aqua in humiditate aeris in frigore terre copulatur. In utraq; vero igni disiungit.

Terra in frigore aque in siccitate igni similit. In utraq; aeris contraria re-

elementa
simbola
nōsimbo

pitur. DIS. Simbola itaq; sunt ignis & aer in caliditate: ignis & terra in siccitate. Aer & aqua in humore: aqua & terra in frigore. nō simbolifan-

tia vō sunt ignis & aqua: aer & terra. MAG. Scite concludis. In his elemento-

autē transmutatōis ordo talis est: ut in simbolis quidē transitus sit faci-

tior: in nō simbolis autē difficilior: & hoc tunc verū est dū resistentiā at-

tendimus. In his em̄ una qualitatū in illis autē ambē resistūt. Si autē

actiuitatē cōsiderabim⁹: utrobique eiusdem facilitatis transitū inueniem⁹

nā in simbolis una tantū q̄litatū agit: sic & una solū resistit. In nō sim-

bolis vō & duę agunt: & duę resistunt. ut ignis siccitate agit in aerem:

& aer humiditate resistit. ignis caliditate & siccitate agit in aqua: & aqua

frigore & humore resistit. Qualitatū vō alteratōes & formarū substan-

tialiū generatōis ordinē in superioribus tetigim⁹. Ratōne autē secundarū

qualitatū quę sunt grossi⁹ & subtili⁹: hoc interest: ut ex uno pugillo ele-

Aug li. 11
de ciui. dei
c. 4. idē. li.
21. c. 7.

menti grossioris decē generent⁹ pugilli elementi p̄xime subtilioris, un-

de sit ut ex uno pugillo terrę: generēt decē pugilli aque: & ex uno aque

decem aeris: & ex uno aeris decē ignis. Sic ex uno pugillo terrę centum elemento-

aeris: & mille ignis generant. nec tamen de materia plus sub uno pugil-

lo terrę: q̄ sub decē aquę: centū aeris aut mille ignis continetur, unde si

elementa de materia q̄ue p̄cipiāt: & dicto ordine in raro & denso se ex-

cedunt spheram terrę a sphaera aquę in decupla: a sphaera aeris in cētupla

a sphaera autem ignis in millecupla quantitate superari necesse est. Hac via

adiunctis his quę libro septimo de orbū cōlestium distantia posita sūt

totius machine mundi mirabilem quantitātē imaginabimur. nā ut ait

diuus Augustinus li. undecimo de Ciuitate. visibiliū omnīū maximus

est mundus. inuisibiliū de⁹. Et li. xxi. maximū mirabilū est mundus.

DIS. Facile his assentio. Sed quo pacto aerem aqua humidiorē accipi-

endum sit / non dum video / aqua equidem sicca humectat & ignē extin-

git. Aer vero / & humida exiccat & ignem cōseruat. MAG. Hęc ita

esse nō est qui hēsit. Sed sunt qui causas quærunt. Quod enī humida

in aere exiccati conspicimus non ab aere sed vento qui est exalatio cali-

da & sicca: & stellarum lucē p̄uenit. aer autem ab his seīctus humectat.

& plus quidem intrinsecus quā aqua: propter sui penetrabilitatē. aqua

autē magis extrinsecus humectat propter dēlitatē / virtus enim unita for-

tior est. Vnde si decem pugilli aeris in quātitatē unius pugilli aquę

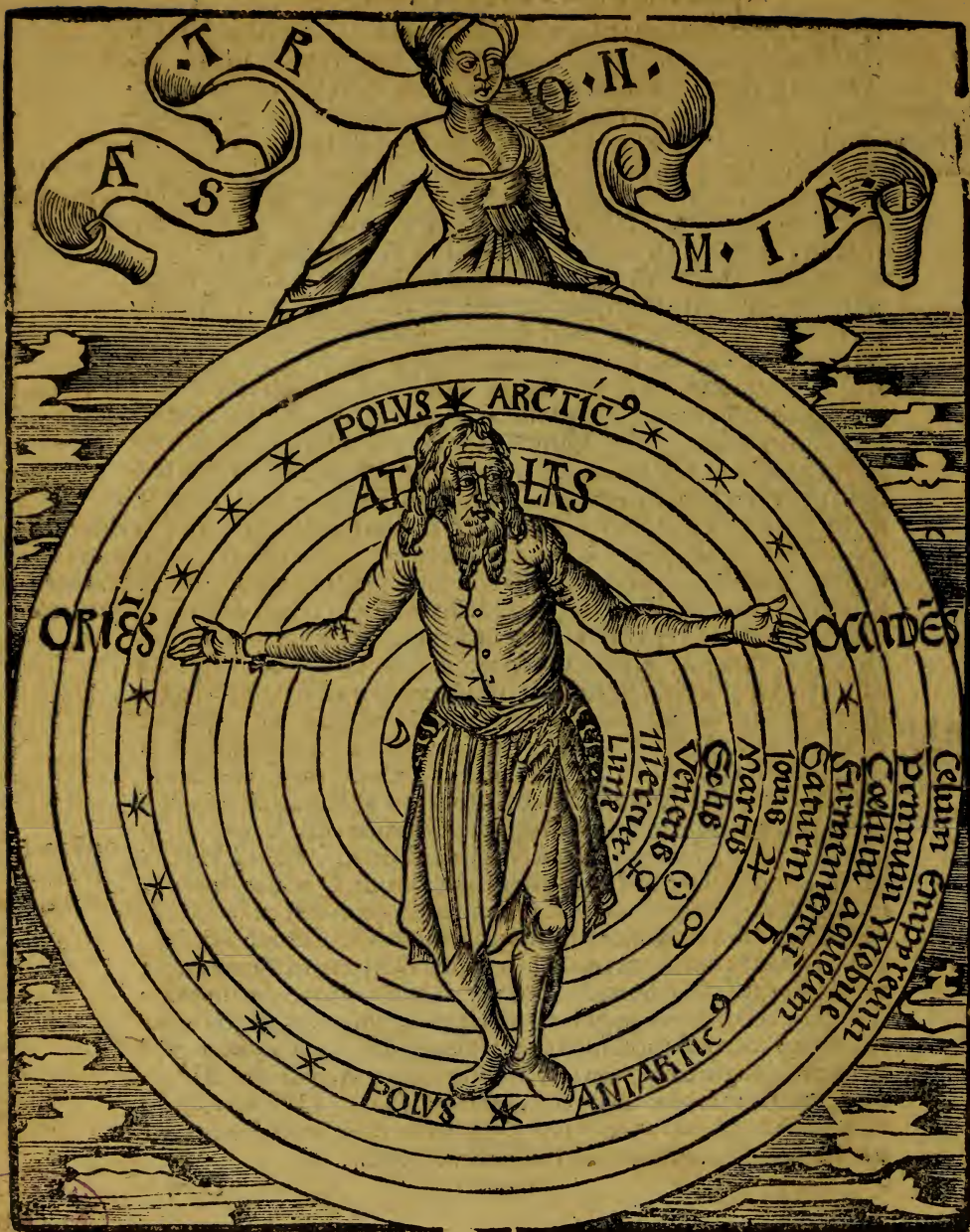
reductę per condensatōem fuerit: magis humectabunt / q̄ aquę pugill⁹

& ignem extinguērent: quem iam propter raritatem cōseruant. Est ta-

men pręter hęc in aere unctuositas ignis pascitiua. DIS. Sic fortasse

calor ignis in sphaera sua corpus si quod ascēderet facile nō exureret. sed

hęc missa facientes / ad mixta sermonem vertamus.

RERVM NATVRALIVM

De mixti productione. Capiculum.v. MAG.

Icut unum elementū in aliud transmutatur: si id quod agit/passum in substantia & virtute multū excedat: sic ex concursu multorum elementorū mutua sese actione alterantiū, mixtum generatur: in quo elem̃torū & q̃litatibus & formis substantiālibus deficientibus/materię confluūt & mixtiōis formā substantialem cū suis qualitatib⁹ recipiunt. Est autē hęc forma elementorū formis actualior atq; perfectior/formarū elementariū p̃fectiones in se cōplicans: quā & q̃litates q̃litatib⁹ elementorū cōsimiles sed & p̃fectiores cōsequūtur: per quas etiā actiōes, similes actiōib⁹ elem̃torū producit. Ex his mixtiōis definitio manifest

Forma
mixti

Mixtiōis
definitio.

qualitates
virtuales.

In mixto
quō sint
elementa

sta est. cū dicit. Mixtio est miscibiliū alteratorū unio. Patet amplius elementa in mixto non p̃manere formaliter: nec in esse intenso nec remisso sed virtualiter ad sensū datū. Si r & materialiter manēt cū materia mixti ex materijs elementorū sic aggregata. Animaduertendū autē p̃ter q̃litates actuales in mixto alias quas virtuales dicunt reperiri: nō aut in elementis. unde piper virtualiter est calidū & plumbū frigidū. Hæ qualitates secundę/qualitates proprias mixti aut verius/ ipsas formas substantiales mixtorū consequuntur: & (ut aiunt quidā) ab influentijs celestib⁹ secreta actione inascunt. Hinc herbas/gēmas preciosas/ similiter & metalla principalioribus stellis fixis & erraticis: Hermes trimegist⁹ ascribit. Has etiā Raymūdus lulij in lapidario suo excipere in p̃dispositas materias edocet. Sunt etiā qui omniū terrenascētiū speciales cœli stellas esse volunt. secundū q̃ in Iob legi. Nunqd nosti ordinē cœli: & p̃ōes rationē eius in terra? Quę utiq; concedi possunt iuxta ea quę li. septimo & astrologia disputata sunt. DIS. Herbis gēmisq; occultas inesse virtutes vulgatū est puerbiū. sed dic q̃s si ex uno elem̃to mixtū g̃nari possit.

Hermes
Raymūd.

Iob

26. q. 5. n.
mirum
Aristore.

MA. nequaq;: si dicta sane intellexeris. Accedit ad hoc qd ait Phūs, mixta ex eisde nutriri ex qbus tringit ea g̃nari. oīa aut elemētis nō uno tm̃ sed plib⁹ pasci manifestū est. DIS. Cur dicis manifestū: cui⁹ ad sensum patet oppositū in pisce: q in solo viuit & nutriē elem̃to aque. MA. quę apud nos est aqua/ elem̃tū nō est s; mixtū. nā & in distillatōe ab ea terre streitas facile sepa: cui & unctuositas qdā aerea admixta aspiciē & eidez ignis qdā inesse haud ambigit. ps aut aq̃a p̃dōinat: Iō scriptura sacra pisces de aqua productos cōmemorat dicens. Producat aque reptile aq̃e viuētis. Salamādra q̃q; & si i igne viuere possit, ut recitat Aug⁹ de ci.

mixtum
nō genera
tur ex ele
mento

D iij

Salamandra

LIBER .IX. DE ORIGINE

dei. ab igne tamē nō pascitur sed ut quibsdam visum est / de rore coeli autē imbre nutrit. Et ut testatur Plinius li. 10. speculi naturalis. animal est la Plinius. certē figura: ignē tactū ut glacies extinguit. De plantis autē q̄ sine piacēte semine ex nuda terra pullulare cerniū post hac latius pergrendū.

De distinctione mixtorū & mixtis primę & secundę cōpositionis. Cap. vi. MAG.

T si omniū mixtorū p̄cipia uniuersalia & remotiora eadē sint illis tamen alia & alia p̄portione cōcurrētibz diuersa mixta efficiunt: quorū etiam nōnulla alijs mixtis perfectioribus cause p̄p̄inquo res existunt. Et ut clarius q̄ dicenda sunt capias: mixtorū diuersitatē sex generibus enodabimus. primū autē ea q̄ primę cōpositionis censentur.

DIS. Quę sunt hęc? **MAG.** Vapores & exalatōes virtute solis & aliorū astrorū ex terra & aqua alijsue corpibz resolute: quas tñ nōnulli Phōrē q̄ntū elementū / mediū inter aerē & aquā op̄iati sūt. In autē eo hęc duo differunt. nam vapor calidus est & humidus. ut est fumus tempore pluuiali de mōtis vertice ascendens: Exalatio autē calida est & siccā: unctuosā tamen humiditate nōnunq̄ imbuta. ut est ventus in ventre anīa. lis generatus. Rursus autem si ista alterata fuerint / multorū & in aere & in terra apparentiū causę erunt? **DIS.** Quorū? **MAG.** Imp̄ssio / nū ignitarū / aquosarū & medio modo se habentiū. Ignitarū q̄dem ut sūt: ignis p̄pendicularis: candela accensa: lancea ardens: scintillulę quolantes: alubascendens: alubdescendens: caprę saltantes: stellę cadētes: ignis p̄cedens: draco uolans & q̄ sunt huiusmodi naturę. Aquosarū autem ut sunt grando / grandulę / nix / pluuiā / pruina / ros / fontes & flumina. Medio modo se habere vident / ventus & terremotus. Hęc omnia (si vapores & exalationes genus primę cōpositionis constituunt) in genere secūde cōpositionis locabimus. nam de hōrum ordine & generationis modo potius q̄ de essentiali distinctione tractabimus.

De materia efficiente & locis impressionum ignitarum. Capitulum septimum. DIS.

E ignitis igit primū te absoluas: **MA.** Ignitarū impressionū materia est exalatio: causa effectiua calor inflāmans. locus autē regio

interficia
aeris tria
Supremū

aeris: quā tribus interficijs diuisam accepimus: q̄ sunt sup̄mū / mediū & infimū. **DIS.** Sup̄mū q̄d dicis? **MAG.** Illā aeris partē q̄ igni est vicina & cotigua: tranquilla: ab igne & stellis calida / pura / rara & lucida: ad motū ignis (unde & magis calefit) circūducta. & hęc pars aeris estus dici solet. ibi nec venti nec pluuiā ut exp̄ientia docuit eos q̄ in altissimis mōtibz pulueri characteres iscr̄pserūt / ac eisdē reuoluto āno illesos inuenerūt. **DIS.** Mediū aeris interficiū q̄d est? **MAG.** Aeris pars a regione ignis semota nec terrę p̄xima: frigida / tenebrosa: tempestuosā / ac demonū siue aeris potestatum habitatio caliginosa. uti libro septio dictum est. Est autem frigida: q̄a ab igne remota: & stellarū radij a sup̄ficie

medium

RERVM NATVRALIVM

infimum

terre reflexi ad eā non ptingunt. hinc etiā obscura est & rursū bida. DIS. Infimū quod dicis & MAG. Aeris partem sup̄ficiē aq̄e & terre contiguā: a radijs reflexis calidā & illūminat. Hoc tamē diuersis anni tēporibus nō eodē modo contingit. Nam sol in signis septentriōalibus terras nō strās directius respicit: radī ad angulos minores reflectunt hinc & calor fortificatur ut nōnunq̄ exalatiōes consumat. Sole autem meridionalia signa perlustrante oppositū accidit: & tunc q̄nq̄ frigus cōstrictiū sit qd̄ terræ poros ne qd̄ exalare possit: constringit. In vere autē & autumnō duz Sol equinoctio appropriat hęc temperate se habent. ideo tunc ignitē impressiōes magis generari p̄nt modo quo sequitur.

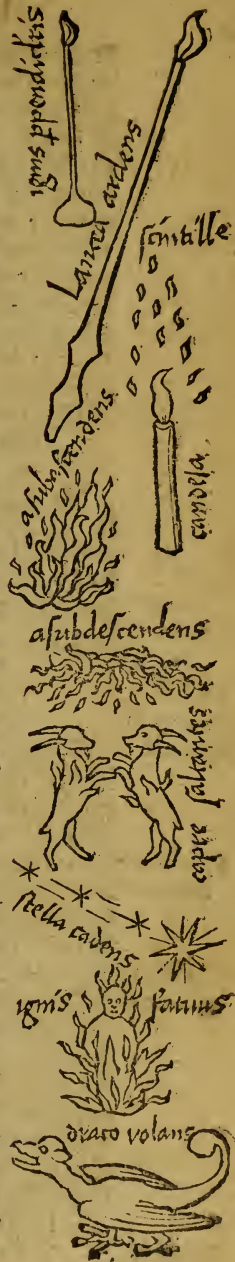
De generatione impressiōum ignitarum. Capitulū octauū. MAG.

ignitē regionis superioris impressiōes

Vm itaq̄ virtute solis & aliorū astroz a terra alijs uel terrestribus corpibus æleuata fuerit exalatio / Si quidem in calore abundauerit: ad sup̄remum usq̄ aeris intersticiū ascendit. Huius (si in subtilitate equalis non fuerit) pars grossa & multa inferius cōglobata: subtilior autē in modum candelę eleuata consistit: & accensa ad instar perpendiculī quo lapidē utuntur apparet. & ignis perpendiculus nominat̄. Si vero pars grossa pauca sit: dicto modo impressio generatur: quā lancem ardentem/ uel similem figurā dicim⁹. Exalatio autē ad hanc aeris regiōē æleuata: si eque subtilis in oib⁹ p̄tibus fuerit/ sed rara/ pars post p̄rem inflāmat & euolat. ad modū scintillę a fornace æuolantiuz. uñ & nomē accipiunt. Si yō huiusce exalatio m̄tum p̄acta & eq̄liter extensa inflāmat: imp̄ssio sit quā cādē lā accensam dicunt. nā & si eiusdē longitudinis sit cuius & alitudinis/ ob nimīā tñ distātiā oblōga ad instar candelę apparet. Si autē talis exalatio ob materię paucitatē eq̄liter extendi nō possit/ inflāmata sursum tendit. & ḡnālī noīe asubascendēs noīat̄. hę sunt q̄ in sup̄mo aeris intersticiū imp̄ssioēs ḡnant: medium p̄curram⁹. Vnde si exalatio mediocriter calida fuerit/ mediā aeris regiōē nō transgredit̄: sed in eadem subsistens p̄ frigus circūstās fortificat̄: & accēsa sit imp̄ssio q̄ asubdescendēs appellat̄. inflāmata em̄ descendere uidetur qm̄ a nube frigida deſcī. nōnunq̄ etiā in descēsu a nubib⁹ frigidis extinguit̄. q̄nq̄ donec unā p̄trāseat occultat̄: rursumq̄ apparet. Ad inferius aeris intersticiū descendās Exalatio em̄ debilit̄ calida/ in aere q̄ circa terrā est/ subsistit. q̄ si multa fuerit & disp̄sa/ p̄ frigus nocturnū circūstās ipellitur & se fortificādo inflāmat: & p̄ inflāmata sursum salit unde

regionis ignitē media

regionis ignitē infima

LIBER .IX. DE ORIGINE

& capra saltās diciť: appet em ac si stupa accēsa p cannā sufflaret. Si autē exalatio hęc orinua sit & nō multa: accēsa ad instar stellā decidit & qñq post se vestigiū relinqt. Si vō multa sit & bñ cōpacta accēsa in aere stat & hoīem trāseuntē aeraq impellentē aut segtur aut pcedit. Hęc aut īgnis fatu⁹ diciť: & frequēti⁹ circa patibula: cimiteria aut cognas ubi vīl colitas mīta est: videt. Si vō exalatio mīta fuerit & iēqilis ī subtilitate: ī utroq extremo: qđ subtili⁹ ē ascēdit: grossi⁹ autē ī medio silitudinē facit vētris: cui⁹ unū dictorū extremorū caput: aliud cauda iudicat. & si circa unū extremorū nubes frigida fuerit: ipm ex nubis hūore fumat: totaq hęc impssio draco volās: ignē aut fumū spirās appellat. Per hęc si quē alię ignitā in aere cōspiciāt impssiōes / facile diiudicari pnt: nec loca earū dē ita delēmasse volui ut alibi gñari nō possint. Ex his etiā q ī eodē in terficio fieri hnt qđā ī supma ci⁹ pte / qđā ī media alię ī inferiore gñant.

De materia efficiēte loco & tpe impssionū aquosarū. Ca. 2. DIS.

Citu dignissima hęc sūt: qb⁹ eorū q uulgo appent mirabilia: rō nes naturales assignare possum⁹. Ad aqās igni sermone vertas.

Ma Aqās impssionū materia ē vapor. Cā effectiua remota calor solis & astroz. ppinq aut actio qlitatū primarū. Tpus ē hyems si frigus cōstrictiū in ea nō abūdauerit. Locus ē aeris īnēsticiū mediū & infimū: sicut & vēter terre / in q cauernā & meat⁹ varij sunt: in qbus inclusi vapores fontium & fluminū causā fiunt. ut infra declarabit: nūc modū generationis aquosarū tangamus. DIS. probe.

De Grādinē Capitulum decimū. MAG.

impssiōe
aquosē in
speciali

Vm vūte solis & astroz vapor eleuat / si calidior fuerit / mediā regiōem aeris ascēdit: nec penetrat: quē circūstās frig⁹ ppter sui raritatē penetrat: & calore expulso: ptes eius in aquā vertere & inspissare icipit. Frig⁹ aut qm magnū ē: ptes iā ī guttas vīas & fluētes cōgelat: & grādinē magnā vel puā: sūm frigoris & vaporis diuersitatē gñat. Non nūq etiā vapor ī media aeris regiōe in guttulas ouertit. q cadētes in infima regiōe p antipistisim (eo q hęc regio calida sit) cōgelant: tūc grando angularis. & ex multis guttulis cōgelata cernit. imagines aut aut hominū aut bestiarū in grādinē siqñ repiunt / ab influētīs stellarū cāte sunt Pili aut in eo repti: in vapore eleuant. Quē aut altius gñat angulos p

Grando

grādo an
gularis

Figura cōfricatiōem in descēsu amittit & rotunda cōspicit. Figura tñ naturalis grādinis grādinis lenticularis est: eo q frigus circūstans magis ad latera vaporē cōtrahit quā sursum aut deorsum. DIS. Cur hęc impssio in vere frequentius quā alijs anni tpius gñat? MAG. qā ver calidū est & hūi: dū: gñatōi & eleuationi vaporis aptissimū. Estas autē calida & sicca: vaporē exiccat. Hyems frigida: sifr & autūnus multociens ab inferioribus vaporē resoluī nō sinūt. Est em vapor materia grādinis multū calidus: iō rarus & a frigore circūstātē citius penetrabilis & cōuertibilis: unū etiā fit ut aq calida hyemis tpe frigori exposita citi⁹ cōgelet quā frigida.

De Granulis & Niue. Capitulum undecimū. DIS.

Granula

Ranula autē q in martio & aprili sepi⁹ cadūt unū gñant. MA.

RERVVM NATVRALIVM

ex eadem materia ex qua generatur grādo minus tñ calida/in mediū aē
ris intersticiū eleuata/in loco tñ bassiori quā sit locus gādinis/p frigus
in guttulas uersa: qñ eandē calū aut cōfluxū extrinsec⁹ ad modū grā
dinis cōgelant. intrinsec⁹ aut ppter frigoris defectū molliores adinstar
huius pmanēt. & tñbus diētis in climatib⁹ sexto/septio & principio oc
tavi cadūt ppē q̄litate uēientia. DI. nix y o uñ fit? MA. ex vapore
virtute solis & astroꝝ ad infimā ptē mediū intersticiū aeris eleuato/quē
ppter sui raritatē /circūstās frigus ingredit/ in aq̄ resoluūt & sū tpe ad
modū lanę carptę cōgelat. Accidit aut istud frequēt⁹ tpe hyemali remis
so frigore/uñ & a tali aereū hūidū qd calidi⁹ ē & viscosū nō expellitur
sed niui mollicē & ouibus alimētū pstat. Sepe etiā nix dū p infimā aē
ris regionē descēdit. a calore ibidē exñte in aq̄ resoluūt. uñ qd in vallib⁹
pluuia sup mōtium iuga nix eodē tempore cernitur

De Pluuia Capitulum duodecimum DIS.

Luua autē q̄ mō gñat̄. Ma. Cū v̄tute solis & astroꝝ vapor cali
 dus/hūidus fumosus & grossus ad sup̄mā p̄tē infimi aut inferi/
 orē p̄tē medij infiticij aeris eleuat̄ a frigore circūstātē ī nubē & nubes in
 aquā resoluit̄ & ob grauitatē cadit. Guttati v̄o ad terrā usq; pueniūt/q̄
 si cū ipetu cecident imber dicit̄. guttē autē maiores q̄ nōnūq; sole lucere
 cadūt: bassi⁹ ī aere gñant̄. DI. unē qd aq̄ pluuiālis nōnūq; rubea vi/
 det̄. Ma. ex adusta & sicca terreſtreitate: q̄ vaporib⁹ tpe calidiore pmi/
 ſcet̄. DI. Sed vermes in imbre decedētē unē gñant̄. Ma. nōnūq; mi
 nuti & imperfecti v̄tute solis ī vaporib⁹ eleuant̄ & ī nube actiōe celeriore
 p̄ficiunt̄/interdū autē ex materia ſecunda & gñatōi vermīū apta/eleuata dentes
 cū vapore ī nube coopantib⁹ lumie & calore celeſti procreantur.

De Rore Capitulum tredecimum. DIS.

Oris gñatio q̄ ē Ma. Ros gñat ex vapore debilit̄ calido / gros Ros
lo & hūido nō multū a terra ī infima aeris pte eleuato / p̄ frigus
nocturnū cōdēfato / & in aq̄ resolutō / uti in fili videre est ī vapore de va
se distillatōis ascendere / q̄ in alēbico supposito in aq̄ rōne frigoris ouer
tit. Cadit aut̄ frequēt̄ circa crepusculū / tūc em̄ aeris infima regio ē frigi
dior. DI. n̄ est q̄ nōnūq̄ (ut aut̄) oues irroratis herbis passē moriū
Ma. Cū vapor de hūido aereo qd̄ viscosū ē & dulce multū habuerit in
rorē resolutus & herbis adherēs / adueniente solis calore decoquit̄ / aq̄si
tas cōsumit̄ / reliquū ad modū farinę albę aut zuccari in folijs relinq̄t̄.
& māna dīci solet. p̄ eadē etiā cās laudanū / ī aere gñat. oues itaq̄ dulce oues d̄ ro
dinis auidē plus quā naturā ueniat cōmedunt. un̄ & fel ī ip̄is nimia co
lera (cui⁹ his ros formēt̄ ē) nequē rumpit̄ & effusa colera intestina rodit
unde & ouis moritur nōnunquē etiā extali rorē opilat̄ & sic mors
quibus accidit. horū exp̄ientias se vidisse Alberthus magnus testatur.

De Pruina Capitulū decimū quartū. DIS.

Ruine gñatio q̄lis est? MAG. Talis ferme qualis & roris. Prunæ
DIS. Ferme cur addis? MAG. nam ad generationem prunæ
sequirit̃ frigus int̄ius quam sit frigus in generatiōe roris : ut vaporē

LIBER .IX. DE ORIGINE

calidum nō modo in aquā resoluat: sed & resolutum cōgelet. Hui⁹ gene-
ratio ad sensum patet temp⁹ hyemis/veris aut autūni circa pilos aniali-
um ex vapore calido/de ore aut corporibus eorūdem exeunte. DIS.
Aptissime & i⁹gnitas & aquosas imp⁹ssiones descripsisti/ad reliqua p⁹ga-
mus. MA. Siste paulisper/nam nō dū oēs quæ in sup⁹ioribus in aquo-
sarum ordine numeratæ sunt trāscurrimus: DIS. quas non? MA.
Fontes & flumina. DIS. verum quidem: sed hę memorię exciderant.

De Fontium & fluminum origine & perpetuitate Capitulū. xv. MAG.

Enter terræ ut p⁹misimus/cōcauitatibus & meatib⁹ quasi visceri-
bus plenus ē/in qbus (qm vacui esse non p⁹nt) vapores sunt ele-
uati a terra q cū in lateribus cauernarū in aquā resoluunt guttatim distil-
lant/riuulos efficiūt: q undiq⁹ in loco balliore cōfluunt/ tandē ærum
pentes fontē faciūt. DI. decliuior itaq⁹ ē locus q manatōis quā origis.
locus ori- Ma. Etia⁹ naturaliter aut in valle opposita ascendere p⁹nt aq⁹ fontales ad
ginis & c. altitudinē loci g⁹natōis. Altius autē si artis instrumento scandūt violen-
manatōis ter fit: ne in natura vacuū relinquat: ex eadē qppe cā nonnunq⁹ in iugo
fontis mōtis/sons scaturire cernit: cuius aq⁹ p cauernas q⁹si p cānalia q arte fi-
unt in sublime ferunt. DI. Sed unū est q q⁹sdam sp⁹ q mēsurā manare
de ppetui- cere cōspicimus? Ma. id ex dispositōe mōtis seu loci originis & q⁹lita-
rate & dese- tū mutatōibus accidit. Mōtes equidem solidiores quorū cauernas aer ex
flu fontū terior facile ingredi nō pōt phēniores aquas euomāt/ priorib⁹ etenim
vaporibus in aquā resolutis: ne sit vacuū mox resoluunt aliq⁹ qbus rur-
sum in aquā cōuersis sp⁹ aliq⁹ succedunt. mōtes vero porosi vapores non
continent. & aerem exteriorē (maxie autē q⁹statis tempe) exiccātū reci-
piunt cū calore exiccātē: ut nec vapores: nec frigus cōuertens retineant.
accedit ad hęc actio influentiæ exiccatiuæ: q⁹ nunc in illo posthac in alio
pdomiat loco ex rotatiōe cēlorū. unde etiā paludes in terrā fertilē ouer-
tuntur. hyemis etiā tempore cum pluuiæ multę sunt accidentaliter hi
fontes augentur. DIS. Sed calor in hyeme & frigus in q⁹state fonti un-
de æueniunt: cum potius cōtrarium accidere deberet? MAG. Causa
huius ex fortificationē frigoris cauernarū terræ accipit. Hyemis egdem
tempore cum per exterioris frigus pori terræ constricti sunt: exalationes
calidæ exitum nō inuenientes/ clausi resistunt & vapores simul & reso-
lutas aquas calefaciunt in quā ægressu & exalare vidētur. In q⁹state ve-
ro pori aperiuntur & exalationes respirare possunt. Frigus autē cauer-
narum ppter exteriorē caliditatē per antiparistasim fortificatū & fon-
tales aquas infrigidat. Eadē causa etiā celaria æstate frigescunt & hye-
me calefiunt. DIS. assentio. sed dic quæso ūde thermis tāta caliditas
& fontibus tanta diuersitas in colore sapore & varijs effectibus inascit?
MAG. Therme calefiunt quia circa mineras sulfureas & accēsas flu-
unt. Fontium autē diuersitas est/ ex variā primarū q⁹litatū permixtione

RERVM NATVRALIVM

influētiarū cōcursu: minerae quoq; & terrae per quas transeunt diuer-
 sitate. Eorū q̄ mirabilia vident rationē particulare reddere diffi-
 cillimū. Est enim ut recitat Aurelius Augustinus lib. 21 de ciuitate Dei
 fons apud Garamātes in die tā frigidus ut bibi non possit: in nocte autē
 tantē caliditatis ut tangi neqat. Est & alius in Epiro q̄ accessam facē ex-
 git: extinctā autē accendit. horū ratio ut aiunt vis est naturae aut potius
 voluntas dei. DIS. Hec igitr trāseamus quos autē pro usu nostro me-
 liores estimas & dicito. MAG. Meliores sunt (ut philici astruūt) leui-
 ores in pondere/puriores in substantia: nō stantes sed cōtinuo sup luto
 puro ad orientē pfluētes. DIS. Ecce in fontiu naturas digressi/causas
 fluminū trāsiuim⁹. MAG. Fluminū causae eedē sunt q̄ & fontiu. Flūen-
 egdē fontiu cōcursus est. unde ex fontib⁹ Ior & Dan q̄ sunt ad radices Li-
 bani: fluuius Iordanis e qbus & nomē habere efficit. Idēde flumib⁹ ter-
 re nostrē in prōpro est videre. DIS. probe. Sed q̄rsum flūina iugiter
 labentia pueniūt. MAG. Oīa liberioris aquae maris sc̄j sinus intrans
 ut ait Sapiens. DIS. Mare igitr ex his aucti terminos pprios trāgre-
 ditur: contra id Psal. migraphi. Terminū posuisti quē nō transgredien-
 tur neq; cōuertent opire terrā. & Dñs ad Iob Quis cōclusit osti⁹ mare
 & infra. Circūdēdi illud terminis meis & posui vectē & ostia & dixi. us-
 q; huc venies & nō pcedes ampli⁹ & hic cōfringes tumētes fluctus tuos.
 MAG. Propter hēc quidā flūmīa aliqua p oculos terre meat⁹ a ma-
 ri exire/rursus in alia parte illabi affirmāt. Nōnulli p̄o mare flūmīibus
 auctū/rursus cōtinuo Solis & aliorū astroz feruore p̄aleuationē vapo-
 rū minui asserunt. & utiq; sustineri potest. Ali enim scriptura. Oīa flū-
 mina intrans in mare: & mare nō redūdat. ad locū unde exēit flūia reuer-
 tunt: ut iteq; fluāt. Quae autē p te adducunt scripturę: testant diuini id es-
 se opatiōis nō naturę. quod maxime in eo apparet/q̄ fluct⁹ undosi ma-
 ris tanq; montes aquae insurgētes impetū suū ad litus illidunt: & con-
 stitutas terras custodiunt.

De maris falsedine fluxu & refluxu. Ca- pitulum sedecimum. DIS.

Via ad mare sermo noster defluxit: causas falsedinis/quotidiani
 fluxus & refluxus eiusdem si in promptō sunt pandas. MAG.
 Falsedinem maris prouenire ex permixtione sicci terrestris adu-
 fti virtute solis eleuari: atq; vaporib⁹ humidis mari incidentib⁹ pmix-
 ti: vulgatum est ex simili equidem causa aqua per cineres colata amara
 fit. Accedit ad hoc q̄ ardor solis dulciores leuioreq; aquas cōtinuo aele-
 uat terrestritatibus relictis. hæc equidem separata aquas maris dulces
 relinquit. sicut nouerunt qui per vas cereū undiq; clausum: missum in
 mari aquam dulcem per poros instillantē recipiunt. Flūmina quoq; si q̄ mare sic
 de mari egrediuntur/p̄ arenam & terram colata/nō amara sed dulcia ad
 nos pueniunt: & dulcia continuo reintransia restitūt/ne mare semp ama-
 rius & magis salsum fiat. Sunt tamen qui ipsū a primordio amarum
 dulce

Aug. de ci-
 ui dei. c. 5
 idem. c. 7.

Psal. 103.
 Iob. c. 38.

Eccle. 1.

Fōtes me-
 liores

generatio
 fluminū

oīa flūmī-
 na mare i-
 trant

mare sic
 dulce

LIBER .IX. DE ORIGINE

creatū afferunt. DIS. de fluxu autē & refluxu maris qui eodē die (ut
 Fluxus & refluxus maris
 a iunt) bis aut quater fieri solet: quid affers? MAG. huius cā ad lunā Macrobi
 humidorū dñatricē referenda est: ad ipius equidē cremenū & decremen
 cū humores pene uniuersorū mutari certū est. unde luna sub sole curren
 te (qd in nouilunio euenit) lumen utriusq; impeditū: aerē subtiliari nō
 pōt q; ingrossatus in aquā vertit: sitq; maris cremenū in subā. qd efflu
 xus necessario cōmitat. Luna ꝑo in opposito solis cōsistēte qd in pleni
 lunio cōtingit totū lumē suū inferiorib⁹ trāsmittit: nec solis lumē quo
 minus maria respiciat: prohibet. Hinc aq; maris: q̄ ob sui grossiciē va
 pores cōtinet rarefit ascēdit & effluit ad instar lactis calefacti. Est autem
 hoc cremenū nō in subā sed accidēte ꝑ rarefactiōem. In quartis autē in
 terpositis nūc crescit & nunc diminuit ex causis sibi. unde in prima
 q̄tra lunatiōis decrescit mare in substātia. in secūda augmētā accidēte
 liter rarefactiōis via. In tertia rarefactiō decrescit ꝑpter luminis decre
 mentū, in quarta q̄ iā soli appropinquat rursus substācia maris augetur
 ꝑ aeris inspissatiōem. Quantū autem ad q̄tras diei naturalis mare lunę
 motū imitatur. Dū em luna sup orizonta versus cōeli medium ascendit
 crescit & fluit mare. luna vero a medio cōeli ad occasum declināte decre
 scit mare & refluit. Rursus luna ab occasu versus angulum noctis ꝑgre
 diēte/mare crescit: & fluit. ipa aut ab angulo noctis versus orientē alcē
 dēte/decrescit & refluit. DIS. Si flux⁹ maris motū & lumē lunę imi
 tat/ maria supra orizontē a quo intumescūt & fluūt / luna sub orizonte
 gradiēte? MA. Sequūt motū ipius lunę cōcurrēte lumē a stellis & ꝑ
 te cōeli oppositis reflexo. ea aut supra orizonta morāte idē fit lumine di
 recto & modo fortiori. virtutes em reflexę debiliores sunt virtutibus
 directis/ quia ab origine sunt magis elongatę. DIS. Ex hoc ergo ratō
 patet cur/ nūc fluxus diurni/ nocturnis sunt fortiores/ nūc debiliores: &
 ecōtrario. MA. nō tantū ex iā dicto hui⁹ cā sumi pōt cū reflexū luna
 re lumē tāti vigoris non sit: sed ex p̄dictis de cremenō substāciali & ac
 cidentali. In sup & ex distācia aut ꝑpinq̄tate maiore. unde luna existē
 te in auge eccentrici & epicycli fluxus debiliores sunt: eo q; tunc maxime
 sit glōgata a terra. In oppositis vero ꝑtribus terrę maxie est ꝑpinq̄ua: iō
 tunc fluxus sunt fortiores. Sifr si luna in circulo meridiano ipsi zenith
 fuerit magis ꝑpinq̄ua. Coopant ad hoc stellę fixę quib⁹ luna cōiungit
 sifr & planetarū cōcursus & mora sup orizonta. Vñ si taliū plures causę
 coierint/ nō nunq; diluuiū ꝑriculare efficiunt. Sic & nōnulli diluuij ge
 neralis cās assignare conātea / plurimorū planetarū cōcursum in Cācro
 calculatiōibus se iuenisse dixerūt: at ꝑo illud sine rōne / cū hui⁹ cōmodi
 cōstellatiōem ducētis & āplius annis diluuiū ꝑcessisse cōpū sit. DIS
 Vnde autē est cū dictę causę nō tantū mare sed etiā cētera flumina respici
 ant: ea tū intumescere non faciunt? MA. ꝑter dictas causas accedit
 etiā aquarū dispositiō: q̄ est spissitudo/ salsedo: & in uno loco stat⁹ tem
 pore lōgo. ꝑ spissitudinē aq; spūs cōceptos fortiter retinet & in spumā
 verū. a salsedine gñalē habet calorē & a statu in uno loco multorū ꝑ so

RERVM NATVRALIVM

lem recipit spirituum generatorem. Hec quia non in omnibus maribus eorum fortia sunt nec in fluminibus dulcibus repiuntur / ideo fluxus & refluxus in maribus non est equalis: & in fluminibus aut nullus / aut ita modicus ut percipi facile non possit. Sic & mare mortuum propter nimiam eius grossitiam a lunae influentibus moveri non potest. dicit Alberthus. Orizon autem quia ubicunque locorum variatur accessus & recessus in maribus variari necesse est. Sunt autem quae motibus oceanum alias ab his quae posita sunt rationes afferunt autem etiam in mari abyssum profundissimam: de qua rupti sunt fontes abyssi &c. Iuxta quam & cauearum non peruenit: in quibus de spiramine aquae veteri concipiuntur. quae aquae maris per patentes terrarum cauearnas in abyssum attrahuntur. & ea exundante rursus magno impetu repelluntur. Hos autem vetos: spiritus procellarum intelliguntur / quae ab influxu lunae & nevacuum fit in natura frequentius mouentur. alias causas breuitatis gratia transleo.

De terrae motu Capitulum. xvij. MAG.

X hi etiam tremor terrae prouenit. Cum enim in visceribus terrae vapores obstructi exeundi locum non inueniunt: in diebus radios solares calefiunt & subtriliant: rursus autem per nocturnum frigus ingrossantur & uero tempore moti exitum querentes latera terrae & cauearnas excutiunt nonnunquam etiam rupes: & terram tremere faciunt. sepius autem in nocte. Quod si exitum non inueniunt / nonnunquam terram ad modum monticuli aut collis eleuat / quam si rupunt cineres & lapides eiciunt. Foueas magnasque voragines causant / quae si circa flumina conueniunt ipsa ad distantiam aliquam tota absorbentur. Si autem in aluco exierit hi inclusi spiritus aquam extra terminos riparum eicientes priculare diluuium efficiunt. DI. Sane. sed quod quia causam nonnunquam pestis tremoribus committitur. Ma. Spiritus hi inclusi si venenosi fuerint / exeuntes aerem corrumpunt & inficiunt: ex quo pestilentiam priculare saltem in locis ubi haec accidunt sequi necesse est. DI. Fortasse illius ecclesiae meminit in benedictione salis & aquae cum dicit. non sit ibi spiritus pestilens & aura corrumpens. Ma. nimium: cum & praeter tenebras his spiritibus multotiens utantur: aut ut homines ledant in corpore: aut sensus alienent & visibilibus decipiant. Ab his nonnunquam oculi & vultus eorum quae subterraneos specus aut antra ingrediuntur / imitantur / maxime autem eorum qui a demonibus responsa accipiunt / quae in huiusmodi antris dare solent. Sed haec eo loco latius discutienda sunt quam necromanticorum figmenta futuri.

De Ventis Capitulum. xviij. DIS.

Vm & a talibus cauearnis motuum veteri egrediuntur. Ma. non omnino inficior. Vetus enim ut patebit exalatio est calida & sicca / quam etiam in visceribus terrae generari certum est / quae egressa & lateraliter circa terram mota vetus nominatur. DI. ad hoc fortasse alludere videtur quod Virgilius aetoli cuspide latera montis infixam educere vetos scribit. Et illud dauidicum. quod perducit vetos de thesauris suis. Sed edicito eorum veterum originem. Ma. vetus ut permixta est. Exalatio est calida & sicca lateraliter circa terram mota. Cum enim calida sit aeris regiones transire nititur: frigus autem mediae regionis obuians eam deijcit: quae ratione caloris quae fortius in ea propter terrestre itatem tenetur / reascendit: & rursus a frigore cum impetu versus terram deijcitur: propter cau-

Alberth⁹

Plinius

colles sunt

diluuium
priculare

pestis sequitur
terrae
motum.

Ventus

Virgili⁹
aetoli cuspide
Plat. 134.

LIBER .IX. DE ORIGINE

torē autē q̄ se n̄ in alia tora tendit / sim̄r & ppter aliaꝝ exalationū occur-
sum nō dīrecte versus faciē terrę sed lateraliter mouet. & ventus / spiritus
seu flatus dicit̄. Dauidis autē dictū glosa expōit de oculis causis. DI.
Cur autem hec exalatio cū calida sit non ut hec & qbus ignitę fiunt imp̄ss
iones accendit. MAG. ppter unctuositat̄s carentiā: de qua si quid
di habuerit nonnunq̄ accendit. & ventus sit quē gr̄eci Τυφων & πτο
του Τυφω id est incedo nomināt. Hic fit dū exalatio terrestris unctuo-
sitat̄s nō oīno expers: in nube cōclusa per foramē egredit̄: & ps egressa
a terra resiliens / rōne caloris reascendēs / pti alteri descendētī circulariter
inuoluūt arbores qñq̄: eradica: tecta atq̄: edificia alta deicit: & inflāma
ta ad instar rotę ardentis apparet. Si vero exalatio tora sīp a nube egressa
atq̄ a frigore versus terram proiecta accend̄ tur: domos aut villas cōsu-
mir & a vulgo diluuium ignis / & ab alijs ethnephas dīci solet. Cū au-
tem duo venti oppositi & que fortes concurrūt: aut unus a resistente for-
siter repercutitur / aut descendens de aere superiore / alium a terra ascen-
dentem ventum obuium habuerit: per gyrum inuoluuntur: puluēres

Typho

Ethnephi
as

Turbo

MERIDIES

OCCL
DENS

ORIENS

SEPTENTRIO

RERVM NATVRALIVM

folia/paleas & similia a terra eleuant.& turbo dicif. DIS. Ventos op
positos quos dicis? MAG. Quorū origo est ab oppositis terrę parti
bus. Quattuor equidē sunt venti principales a quattuor mundi plagis venti sunt
orientes: quorū quilibet duos habet collaterales: suntq; numero duode duodecim
cim. ut præacta admonet descriptio. Hi omnes in origine calidi sunt
& sicci: sed a terris diuersis per quas flare solent/diuerſas qualitates for
tiuntur:& in progressu ex permixtione exalationum quas reperiunt aut
gentur. Flatus autem ipsorum nōnunquam ex defectu caloris intercipi
tur: calore autem vigorato restauratur. Pluuiæ etiam/ calor adurēs aut
frigus intensum poros terrę constringens/ventos abscondunt. ex his nā
que exalatio & materia ventī aut absumitur aut æluari prohibet. Sed venti ma
nec hoc quidem silentio transire fas est: ventos scilicet collaterales nauis
tis maria sulcantibus multo plures esse cognitos: secundū quos vela re
gere nouerunt. Concurſu etiam mariū non modo collaterales/ sed etia; alia gene
principales oriri pñt. Nam duæ reflexiones in occidentem: una in sep. ratō vēti
tentionem: alia in austrum zephyrum generāt. Duę in orientem sedi
uidentes/eurum procreant. Orientalis autem & occidentalis in septen
trione concurrentes boream/in austro ꝑo austrum causant. Si orienta
lis vergens in austrum velocior sit occidentali: fit ventus medius inter
zephyrum & boream. Si autem occidentalis velocior fuerit: fit ventus
medius inter boream & eurum. Pariformiter & in alijs est videre. Verū
tamen non semper ad nos deueniunt venti a quotidianis his fluctibus
geniti. Interdum etiam cardinales/nominibus collateralium: & collate
rales nominib⁹ cardinalium inscriptos inuenies. ad reliqua tranſeam⁹

De Tonitru & Coruscatione. Cap. xix. DIS.

St adhuc quod circa naturas ventorum declarandum cenſeo.

MAG. Quod? DIS. An ne sonus quem tonitru dicunt/
ex ventorum aut potius nubium collisione in superioribus cau
setur MAG. Verūq; in scripturis non inferioris ordinis viri tradidere
Principalior tamen causa huius est scissio nubis: facta hoc modo. Cur; causa to
virtute solis & aliorū astrorum æleuatur vapor: & in eo exalatio usq; ad nitruī &
medium aeris intersticiū: vapor exalationem circūdans/ in nubem in coruscati
spissatur. huius frigus dum exalatio inclusa sentit/se cōtrahit: fortificat onis
contra latera nubis impellit: inflāmat. & exitum non inueniens/ vi
olenter nubem rumpit. Maxime autem dum hanc nubem alia superior
comprimit & inferior fortius resistit. tunc enim exalatio nondū inflam
mata nubem scindit:& in exitu ex vehemētiā motus incenditur. Hunc
sonum tonitru/& hanc incensionem coruscationē dicimus. Licet autem
simul fiant: aut coruscatio post sonum (si exalatio non in nube sed exe
undo inflāmat) prius tamen ignem q̄ sonum percipimus: propter vi
sus subtilitatem. Nōnunq; ignem videmus & sonum nullū audimus:
ut in estate tēpore ferotino. Sonus em̄ nisi fortis fuerit ante q̄ via multī
plicationis (de q̄ in musicis) per aera ad aurē perueniat: deficit aut prop

LIBER .IX. DE ORIGINE

visus velocior est auditu. ter debilitatem auditū non mouet. Velocitatem visus & tarditatem auditus sensibiliter experimur: dum aliquē eminus ligna secantem cernimus. frequenter enim sonū primi ictus tunc demū audimus dum ipsius secundario lignum ferire conspiciamus. Excalescētia autē exalatione/numbē frangi & ex fractione huiuscemodi sonum causari argumenta prebent castanea assata & vesica aere repleta & violēter compressa.

De Fulmine & eius effectibus. Capitulum vicesimū. DISCIPVLVS.

Nde autem fit aut quid est quod tonitru comitatur: & fulmē dici solet? MAG Fulmen nōnunq̃ dicitur exalatio sulfurea venenosa violenter nube depulsa: impetu suo & vi penetratiua & subtilitate arbores scindens: animalia interficiens: metalla & cetera resistentia demoliens atq; consumens. q̃ si grossior fuerit resistentia/corpora adurit: conglobatior ṽo dissipat. Quandoq; autē fulmen lapidis est ex vapore & exalatiōe terrestri & minerali in nube maxime viridi aut nigra/ & tute ignis & influentiarū decoctio: qui rupta nube cū impetu deijcit: muros findit: edificia dissipat & inflamat. Vtrūq; tamē exalationē sc̃q; & lapidem ventus subtilis antecedit / qui corpora mouet aut diuidit versus quē fulmen venit. Quidā autem Phōq; considerantes mirabiles fulminis operationem ipsū nō opus naturę sed sumi dei effectum immediatū arbitrati sunt. DIS. Hanc fulminis operationem patefacias. MAG

Fulmen.

effectus fulminis mirabiles.

Ex multis pauca adducā quę Auerrois / Albertius & ceteri phōq; commemorant. Primo nanq; fulmen gladium in vagina / aurum in bursa & pedem in calceo demolitur: vagina bursa & calceo illeis. porosa equidē sine resistentia ingreditur: circa solida ṽo & resistentia diutius moratur donec ea cōminuat & resoluat. Sic & hominē aut animal aliud intrinsecus in fauillam & cinerem redigit: extrinsecus autem illesum & sine macula relinquit. Retia etiam in aqua consumit: quę extra aquā minime ledit. Venenositate etiā sua unum interficit & proxime stantē minime ledit. Sua subtilitate de pariete in parietem: de cubili in cubile / inferiore in superius mirabili velocitate mouetur. Interdum vas cōminuit vino aliq̃ diu in pellicula quadam ex viscositate vini subito extracta & indurata consistente. sed vinum hoc venenosum redditur. Animalia autē venenosa fulmine percussa omne venenū amittunt. Nōnunq; arboris aut vitis medullam interimit / stipite propter porositatē illesa. Ligna autē poros tortuosos habentia a fulmine facile non ledunt Aliqñ fulmen vestē aut crines hominis adurit homine illeso. nam cum debilis virtutis fuerit in id quod aliquid humiditatis cōtinet ut corpus hominis agere nō potest: sed sicciora aggreditur. tale etiam si cutem hominis penetrauerit ipsum inflatum & colore imuratum exhibet. De reliquis ex iam dictis rationes & causas assignare non erit difficile: cetera videamus. DIS. Quę? MAG Galaxiam / Iridem / Halonem & Cometem.

De Galaxia. Capitulum vicesimū primū DIS.

RERVM NATVRALIVM

Alaxiam quid dicis? MAG. Circulū alburnū in cœlo per pedes Galaxia
geminorū & sagittarij principiū protensū. DIS. Hic fortasse
est quē libro septimo cū de naturā stellarū differeres circulū lacte
cum dicebas: non de natura elementari sed cœlesti siue stellari. MAG
Hic ipse est, & a græcis galaxeas a gala quod est lac. latine circulus lacteo
us dici solet. Sed de eo mentionē fecisse iam nō meminerā. Iridē videā?

De Iride & Halone. Capitulū. xxij. DIS.

Ris quid est? MAG. arcus tricolor in nube rorida & concava Iris
ex resplendentia solis oppositi apparens. Nubes equidem rorida
ppter cōtinuitatē guttularū satis tersa atq; polita ad instar speculi se ha
bet: sed ppter paruitatē guttularū non figurā solis ut est sed colores q̄s
dam ex reflectione radiorū solariū representat: quemadmodū ex resplendē
tia solaris luminis per vitrum aqua plenum in obiecto pariete videtur.

DIS. Sed unde prouenit hæc colorū diuersitas? MAG. Ex nubis dis
positione. Nam ubi nubes fuerit densior sit reflectio fortior: & videtur
color puniceus. albū em̄ visū p nigrū/rubēū siue puniceū apparet. Vbi
nubes rara sit reflectio debilis & videtur color viridis. Sed ubi rarior
est nubes: sit reflectio debiliior & videtur color alurgus ad instar lapidis
lazuli. Color γο glaucus siue sanchos generatur ex iuxta positione viri
dis & puniceī. Vnde & iride marcescēte puniceus in glaucū transit. Nō
nunq̄ ex resplendentia iridis in nube superiore alia iris cernitur: quæ est
imago siue idolum inferioris a sole causati/ propter qd in ea colores de
biliore & opposito modo situati apparent. Figura autem arcualis iridi Colores
iridis
ex radiorū incidentia prouenit. Et huius causā principalius consistit in
nube. ut dicit propositio decimanona tercię partis perspectiuæ. unde ra
dius solis incidens per foramen rotundū/rotundus est. in berillo ta
men hexagono obiecto iris non rotunda secundum naturam radij/ sed
exagona apparet: progressum tamen radiorū a sphericali corpore solis coo
perari non omnino abhiciendū censeo. Est enim centrum iridis in eadem figura iri
dis
linea cum centro astri. unde sequitur ut iris semicirculo maior apparere
nō possit: nisi forte quantum distantia oculi videntis a terra addit: &
tunc quidem semicircularis apparet cum cētra amboꝝ in ori/onte sunt
unius in oriente & alterius in occidente. Quanto autem sol ab orizon
te plus distat/ tanto arcus iridis semicirculo minor apparebit. unde sole
existente in meridie/ minima iridis portio possit videri. DIS. Posset
ne iris causari ex resplendentia lunę? MAG. Posset. Sed in coloribus
longe debiliore: propter lunaris luminis debilitatem: & non nisi lunā ple
na: nocturno tempore & vapores siue nube rorida multum disposita.

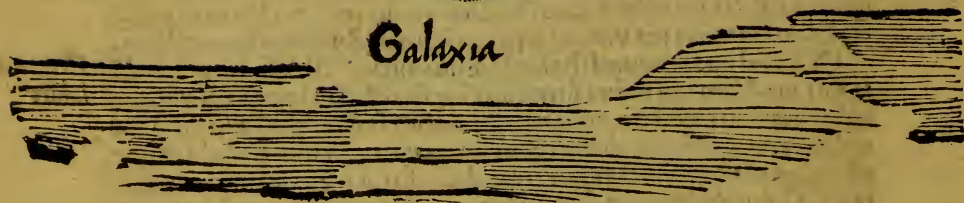
Circulus autem circa lunam aut aliud astrum apparens: Halo dici cō Centrum
iridis
suevit. Et fit cum vapor in raritate & densitate mediocris/ dyametraliter
inter astra & visum nostrū interponitur: sup̄ quē lumen astri incidēs ip
suz in medio dissiūgit/ in extrēitatibus aut radij refrangunt ppter vaporis

LIBER .IX. DE ORIGINE

halo

Galaxia

iris

Cometa

RERVM NATVRALIVM

densitate: in quibus etiā colores (& si debiles) vident. Ex eadē causa colores varios in aere cernim⁹: maxime autē puniceū circa solis ortum vel occasum. similiter virgas coloratas in nubib⁹ discōtinuis videm⁹. In nocte autē voragies & hiat⁹ in cēlo videre nos dicim⁹: cū eadē in vapore cuius mediū densius est: ppter longiorē distantā contingat. Soli autem si nubes a latere obiecte fuerit, ex reflectiōe plures soles quas pareli- p̄les solco
os grēci dicunt: representāt, sicut in speculo aque imerso cū sole stella cernitur: q̄ non est nisi secundaria solis imago. DIS. Facile his assentio Sed de iride ambiguitatē imittit: q̄d nuper in Gen. me legisse recorder: post diluuiū generale deū in signum fœderis quod cum Noe pepigerat: hunc arcum in nubibus se positurū spondidisse. Si igit eo mō quo dictum est causaretur/utiq; ante diluuiū sepius apparuisset. MAG. appa- Iris appa-
ruit utiq; sed tunc signū fœderis non erat. Noe igitur in signū fœderis ret ante di-
ex institutione hunc arcum accepat. ut quē ante hac pura res naturalis luuium
& nullius pacti signum erat/ tunc signū esse incipet: & res naturalis in causis suis esse non desineret. Quēadmodū lapis quo agrorum limites distinguimus nō tunc lapis esse incipit/cū in signū distinctionis erigit sed tūc signū esse cepit q̄ prius erat sed distinctionis signū nō erat. DIS intelligo. Sequit̄ autē ut iuxta pmissorū ordinē nūc cometā describas.

De Cometa & bellis: sterilitate terrę: morte Principum & ceteris malis apparitionem cometis consequentibus. Capitulum. xxiij. MAG.

Ometes est exalatio terrestris / calida & sicca pinguis & viscosa: Cometa
virtute astrorum ad sup̄mā aeris ptem eleuata: & ibidē incensa.
Sunt tñ qui cometā exalatiōem dicunt subtilē nō inflāmatā: sed
lucentē a lumine solis & astroꝝ in ipsa incorporato. Generat̄ hęc exalatio
actione astroꝝ in visceribus terrę: maxime dum pori p̄ frigis stringūt
& egredit̄ cū per calorē resoluūtur. Non autē tota simul æleuat/ sed p̄s
post partem ascendit/ & nouę continue generantur: a quibus etiā come-
tes in superioribus nutritur diutius/ & ip̄is impeditis desinit citius. Di- diuersitas
uersificantur autem in quantitate figura & colore s̄m materię differen- cometaz;
riam. unde si materia in medio bene cōpacta / in extremitatibus vero cir-
cumquaq; rara fuerit: videtur quasi astrum crinosum. Si autē materia astrū Cri-
equaliter sp̄ssa/ sed in longum protensa sit. ut stella caudata appareat. Si nosum
autem cauda corpore rarior fuerit/ cernitur ut stella barbata. Raritas eti-
am & densitas materię colorem variant. secundū astrologos autem Co- Colores
meta de natura Saturni: Cerulei aut plumbei coloris est: quę autem de cometarū
natura Iouis alba ad instar argenti lucidi videtur: & quę de natura mar-
tis rubea: quę de natura solis: ut aurum argento mixtum apparet: quę
de natura veneris / sp̄ssa ut nubes cernitur. Mercurius autem cometeꝝ
suum ceruleum demonstrat. Cauda etiam & caput draconis & aliarū cō-
stellationum naturę mutatiōem in his facere dicuntur: sed hæc ad p̄sens
commemorasse non probasse sufficiat. DIS. non dum motum & sig-

LIBER .IX. DE ORIGINE

mificationes cometarū explanasti. MAG. Cometes mouetur ad motū morus co-
 ninentis aeris: per diem naturalē circueundo terrā. Significacōes co-
 metarū sunt varię. generaliores autē sterilitates/pestilentię & seditiones.
 Sterilitas qđem maxime ubi siccitas & caliditas intense nocere possunt.
 hęc enim cometā & antecedunt & sequuntur. Priuatur etiā terra co tem-
 pore cōmuniter omni sēcundo humore. In terris autē paludinosi seg-
 tur quandoq; fertilitas. Pestilentie autem sequunt: nam cum substantia
 cometarū qđ subtilis est & bene digesta/alię exalationes segregatę tanquā
 impuriōres & venenosę eleuantur. Vnde & tēpore cometę ante aut post
 ventus/terremotus & ignitę impressiōes plurimę fiunt. ex his itaq;
 aer infectus & continuo inspiratus/vitalem spiritum debilitat & tandem
 extinguit: ratio ē etiā siccitatis homines incendit. Mortē autem Prin-
 cipum cometa fortasse ex eo significare dicit: qđ Principes ut magis de-
 licati vel intemperati ab aere corrupto citius inficiuntur. aut qđ mors Pri-
 cipis unius plus qđ multorū popularium diuulgatur. Seditiones autē
 cometę forsitan significant: qđ ab aere imutato nō modo spiritus vitalis
 sed & animalis imutatur: ad cuius imutationem sensaciones quorū prin-
 cipium est/variant: fantasia perturbatur: appetitus irascibilis & concu-
 piscibilis excitatur: ad cuius impetū nō nunquā ratio condescēdit. & his
 moribus similia diiudicat: & voluntas qđ uis de se libera/secundum dictū
 amen rationis imperat. Sed vir sapiens ut in libro seprimo conclusimus
 cū Ptolemęo/doīnabit astris. DIS. qnimo & fatidicis astrologis.

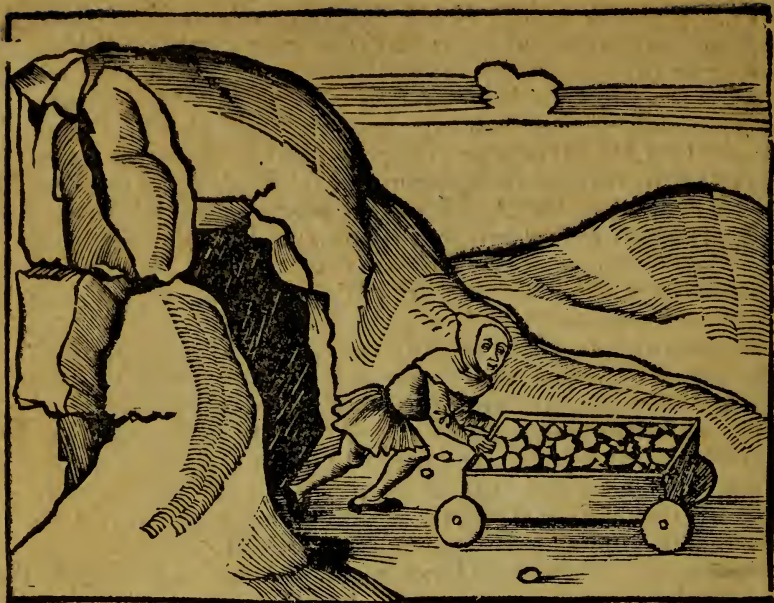
De mixtis tertię compositionis: quę sunt mineralia: Capitulum xxiiij. MAG

Vē sequitur in ordine mixtorū mineralia sunt: videlicet lapides
 sales & metalla: qđ ex vaporibus & exalationibus actione qualia Ptolemę
 tum primarū & calore cōlesti in terrę visceribus procreantur. unde Plinius
 Fundus terrę preciosissimus est. ibi enim omnes influentię cōlesti
 ex confluunt & gēmas preciosas causant. fratione huius calor maximus in thimē
 circa centrum generatur. secundum Ptolemęū & Calcidiū. Hinc non
 nulli ibi infernum esse argumentantur. Nōnulli etiā terrā intrinsecus mirabili
 lapidem continuū/variis tamen coloribus distinctū asseuerant. DIS. bus mūdī
 Dictorū generationes particularius tangas. MAG. Lapidēs ex vapo-
 re & exalatione cum luto viscoso permixta/actione longa diuersorū co-
 lorū & efficacitę multiplicis secundum materię naturas producunt. Pu-
 ra autē terra lapis non fit. vincens enim in eo siccitas ipsam coagula-
 ri non permittit. Vñ nisi undiq; irrigua esset aquis/sicut corpus ania-
 lis sanguine: partes eius non cohererent. Aqua vero lapis fieri potest / si
 vel gutta tām cadens congelatur frigore/aut coagulat virtute minerali.
 Quod ingenium Raymundus luli in Lapidario luculentissime profe-
 cutus est. Interdum etiā spuma aquarū in lapidem vtitur. Igna quoq; Auicē
 in aqua/in lapides vertuntur. Arena item ex luto viscoso induratur.

Plinius i
 spectro na-
 turali
 Lapidorū
 generatio
 terra non
 fit lapis
 qđ fit lapis

RERVM NATVRALIVM

DIS. Sales unde fiunt? **MAG.** Ex vapore exalationi forti actione in diuersa proportionem admixto/diuersi sales generantur, ut sunt sal har. **Sales**
 moniacum/vitriolum/nitrū: similiter & sulfur: argentum viuum: auri pigmentum: arsenicum & similia. Quorum quæ facile ab igne fugiunt/spiritus dicuntur. Humores pingues in terra putrefacti bitumen efficiunt. **Spiritus bitumen**
DIS. Metalla unde generantur? **MAG.** Immediate ex argēto viuo & sulfure. Est quidem argentum viuū substantia aquea mixta terreo subtili mixtione forti. Quod quidem prouenit si vapor subtilis ex alationi purę virtute caloris/proprie Solis/ per diutinas solutiones & coagulationes iungatur. Huius partem terreā quidam sulfur argēti viui nominant: & in eius separationem multū laborant. Claritatez habet ab aqua & aere inclusis: mobilitatem continuā/ab humiditate & pondere. q̄ autem non adheret/habet ex siccitate extrinseca Huius natura n̄ra bilis multoꝝ ingenia in stuporē vertit, unde quidam ipsum calidū/quidam humidū/quidam siccū/quidam frigidū a dominio esse voluerunt. **arg. viuū**
 Sulfur autē est ex unctuosō aereo terrestri subtili & igneitate decocto. Ex his itaq; duobus scilicet argento viuo & sulfure diuerse coadunatis & in mineris terre decoctis/diuersa generantur metalla. & ut quibusdam placet: si in terra manerent / natura decoctionem argenti viui iteraret donec in argentū stabiliretur: & sulfur in aurum verteretur. Sunt autem metalla. Plumbū quidē ex argento viuo impuro grosso & fet. **Sulfur**
 tulento & sulfure impuro productum. Stannū ex argento viuo puro & claro & sulfure imundo generatur. Ferrum ex sulfure spisso/impuro & adurentē cum argento viuo modico & imundo creatur. Aurū ex arg. vi. puro & claro & sulfure rubeo & mūdissimo nō adurentē actione solis effectū. **plumbū; Stannū; Ferrum; Aurum;**
 Cuprū vel æs ex arg. vi. nō oīno imūdo/ & sulfure rubeo & grosso natū. Alchimistę arg. vi. mercuriū nominant: q̄ omnib⁹ metallis iungit: sicut Mercurius in influentia secundū Astrologos cuꝝ planetis omnibus. **Cupr. æs**
 Argentū ex arg. vi. mundo & albo/ & sulfure nō adurentē mūdo & albo procreat. Accidit autē metallis ductibilitas ex unctuositate & liquefactibilitate ex mltā aquositate arg. viui. Vnde q̄ plus & ductibilitas
 argento viuo participant/citius liquefiunt. sicut plumbū & stannū. per liquefacti
 oppositum æs & ferrum. **bilitas.** **DIS.** Calibs vero unde generat? **MAG.** Calibs est ferrū purgatum & depuratū per ignitiones & extinctiones multas, unde efficitur unctuositatis minoris & facilius q̄ ferrū; frangit: nec omnino in pondere equiparantur. Auricalchi autē est cuprū per auricalhi
 thiam coloratū. Electri vero species tres inueniunt. una q̄ ex quodā gummiarborę induescit quod & succinum dicunt. Alia ex partibus auri tribus & una argenti conflatur. Tertia autē naturalis est & in mineris reperitur: sophisticata ab auro vix discernit: & inter alias virtutes habet unam de venenū miro splendore prodat, hinc in precio est, **cum**

De metallorū transmutatione. Cap. xxv. DIS.

Estat de quō circa huius generis mixta te differtur & uidiū expēcto. MAG. Quod est hoc? DIS. Metallorū transmutatio: de qua Alchimiſtæ ſe iactant: ſi ſit poſſibilis? MAG. Eorū quorum materia eſt eadē/crebrā fieri transmutationeꝝ docuimus. Nū terra in aquam & aqua in aerē/aer in ignem/& hæc omnia in mixti ſpecie trāſmutant? Sic cinis / & arena obſcura in lucidiſſimi vitri ſubſtantiā actione ignis vertunt. DIS. Tranſmutant ſi in p̄iācentem redacta fuerint materia: aut ſaltē in eam/cuius forma formæ generandæ nō repugnat.

MAG. Quid igit obſtat quo minus hac viā metalla in ſe tranſmutari poſſint: cum oī m cōmunis ſit materia? Ad hoc equidē multi philoſophorū per calcinationeꝝ/ſublimatiōeꝝ/ſolutioneꝝ & coagulationeꝝ laborarunt: licet minus utiliter q̄ veraciter. cū artē naturę actionē ſecunduꝝ p̄ciſionē imitari/aut difficiſſimum ſit aut oīno impoſſibile. Magis tamen veritati appropinquāt: qui p̄ principia naturę talem rē efficere ſtu- dent: q̄ ſine fumo fluat: ignē nō fugiat: ſubſtantię metalli p̄ minima mixta totū quod minus in mīnera decoctū eſt/celerri- ma actiōe cōpleat. Hoc iam cōpletū/elixir: hoc ouū & lapidem Phōꝝ: & in ſuis principijs acetū acerrimū. lapidem nō lapidem/mineralē: animalē: vegetabilem: ſanguinem: terrā oculofam: urinam & oī m rerum nomibꝝ nominant: ut ſub metaphoriſ & figuris fatuos & auaros a viā veritatis ſecluderent: philo-

RERVM NATVRALIVM

sophis & naturę principia secretius rimantib⁹/ocultas naturę opera
 tiones pandent. ars eędem in se nullius laboris/ sed opus est mulieru;
 & ut aiunt ludus puerorū. Huius auctores præcipui fuere Hermes/ Ge
 ber Auicē. & hi q̄s turba phōz cōmēorat. moderniores autē Raymūd⁹
 lulij. Arnoldus de noua villa. Alberthus magn⁹. quorū oīm unus finis
 sed procedendū modus diuersus/omnis tamen in limitibus naturę cōclu
 sus: e quibus omnibus huiusmodi transmutatōis possibilitas indubi
 tata cōcluditur. Sed procul dubio ab his qui diuitibus & Principib⁹ se
 iungunt & magna p̄mittunt/ nequaq̄ attingit. Nā si scientię hui⁹ secre
 ta noscerent seleticę ocularent: de thesauro tanto gracias deo agerent:
 pauperibus benefacerent nec aliorū opibus indigerent. Ab illis autē max
 ime cauendū: qui aut recepras probatas / nescio a quibus Magnatibus se
 habere gloriantur: lunam figere & ad gradus aurī mediocris aut opti
 mi tingere: mercuriū coagulare: partē cum parte & varia augmenta po
 sse efficere mentiri non verentur. a quibus nimirū tot hominū milia de
 cepti/ & alieni aurī cupidi/ proprię & quod habuere. in sumptuosas ex
 pensas largiores/ omnino defecerūt & quotidie deficiunt: nec alieno peri
 culo cautiore desistunt. Quod cū in magnū reipublicę detrimentū ver
 gat/ non ab re est si a magistratibus & a cōmuni bono prouidentib⁹ / a
 fatua eorū p̄sumptione coerceantur. videntur enim esse & de numero il
 lorum de quibus Paulus apostolus scribit. Sēper discētes & nunquam
 ad scientiam veritatis peruenientes.

Autores
alchimie:

a quibus
alchimie
stis cauē
dum sit

2. ad thi 3.

LIBER .IX. DE ORIGINE

De Vegetabilibus. Capitulum. xxvi. MAG.

Varrū genus mixtorū est vegetabiliū: ut sunt herbe arbores. & cetera huiusmodi. DI. horū originē pādas. MAG Si diuini phī traditiōem attēdim⁹: Hęc a primordio ex terra iussu Creatoris proderunt cū ait, Germīnet terra herbā virentē & facientē semē: & lignū pomifer facies fructū iuxta genus suū: cui⁹ semē in semetipso sit sup̄ terrā. Ecce creator oīm vegetabilia sūt in esse p̄dire iussit & unū sep̄ multā plicatiōem indiuiduorū in ip̄e cōseruaret in semetip̄is semē habere dedit. Et nō mō vegetabilib⁹ / sed & cūctis aīantibus hoc fœcūditatis bñficiū p̄stitit. De hac re diuī Augustinū & theologū & phī excellentissimū in de Trini. li. 3. differētē audiam⁹. Oīm qppe res inq̄ corp̄aliter vi- sibiliterq; nascunt⁹ / occulta qdā semina in istis corp̄is mūdi hui⁹ elemē- tis latent. Alia sūt. n. hęc iā aspiciā ocul⁹ nostris ex fructib⁹ & aīantibus. Alia ꝑo illa occulta istorū seminū semina. Vñ iubēte creatore. pduxit aq̄ prima natatilia & volatilia. Terra autē prima sui generis germia: & priā sui generis aīalia. Neq; n. tūc hui⁹ cemōi fœtus ita pducti sūt: ut in eis q̄ pducta sunt: vis illa cōsūpta sit: sed plerūq; defunt cōgruē t̄pamētorū occasiōes qbus erūpant & sp̄s suas pagant. Ecce. n. breuissim⁹ surcul⁹ semē est. n. cōueniēter mūdatus terrē arborē facit. Hui⁹ autē surculi subtilis semen aliqd̄ eiusdē grāis granū est. & hucusq; nobis visibiles. Tā ꝑo hui⁹ etiā grani semē: q̄uis oculis videre neq̄amus / rōne tñ cōi- ce re possumus / q̄a nisi talis aliq̄ vis esset in elemētis. nō plerūq; nascerent⁹ ex terra q̄ ibi seminata nō essent. Nec aīalia tā multa nulla mariū semina: rūq; cōmixtiōe p̄cedēte: siue in terra siue in aqua q̄ tñ crescūt & coeūdo alia patiūt: cum illa nullis coeūtib⁹ parētib⁹ orta sint. Et certe apes seīa filiorū nō coeūdo cōcipiūt: sed tanq; sparsa p̄ terras orē colligunt. Inuisibiliū. n. seminū Creator ip̄e Creator est oīm rerū. qm̄ q̄cunq; nas- cēdo ad oculos nostros exeūt / ex occultis semib⁹ accipiūt p̄grediendi primordia & incrementa debite magnitudis: distinctiōesq; formas ab originalibus tanq; regulis sumūt. Et infra. Ista qppe originalit̄ ac pri- mordialiter in qdā textura elemētorū cūcta iā creata sūt: sed acceptis op- portunitatibus prodeūt. Nā sicut matres grauidę sunt fœtib⁹: sic ip̄se mundus grauid⁹ est causis nascentiū. Et ut testat⁹ Ambro. in hexa. neq; quā fieri pōt ut nō aut seibus utant⁹ uniuersa gignētia / aut habeāt aliq̄ q̄ videant cū virtute seminū uenire. Et ut Aug⁹ sup̄ Gen. li. 5. differit: ar- bor ex arbore p̄ surculi plātatiōē. & ex seīe arbor / & semē ex arbore sed semē ex seīe nullo mō nisi pri⁹ interueniat arbor nasce. DI. luculētis- sime doctor huc egregi⁹: q̄ aio meo de his insidebāt dubia dissoluit. Mi- rari eqdē āpius nequeo cur ex terra puluerisata / cribrata / & oī hūana in- dustria seibus euacuata: sponte pullulāt plātē: & qdē in figura / virtute / colore sapore & sp̄e diuerse. Sic & de his q̄ in aq̄ sup̄ficie vident⁹ oriri: q̄a elemēta (q̄ in sup̄ioribus apud nos pura nō esse aiebas) seibus ratiū sūt imp̄gnata. Sed agruē t̄pamentorū occasiōes qbus ea grūpe dixit q̄ sūt

Moyse
Gene. 1.

Aug⁹. de
trini. li. 3.
c. 8.

idem. c. 9.

li. 3. c. 6.

Augusti.

oīm rerū
in elemē-
tis latent
semina

RERVM NATVRALIVM

MAG. has q̄litatū primarū actōes & cōloz influxus in pportioē natura
turę currentes intelligo: & accidētes cās (ut ip̄e doctor ait) s̄m naturam
forissecus adhibitas. His eq̄dē ea q̄ secreto naturę sinu abdita cōtinent: ibidē ubi
& foris creantē q̄dāmō explicādo mensuras & nūeros & pōdera q̄ in oc
supra. li. 3
de trinita
culto accēpunt ab illo: q̄ oīa in mēsurā & nūero & pōdere disposuit. Idē
sed diffus⁹ li. 6. sup. Gen. psequit̄ & oīa primit⁹a deo creata fuisse: & p
seculi tractū ex occulto in manifestū locis cōgnuis exērenda testatur.

De Cremēto & distinctōe plantarū. Ca. xxvj. MA.

Irrus nāq; & influxus cōlestis sup̄ficiē terrę penetrās ptes sub
tiliores: q̄bus dicta seīalis vis occulta inē: in fumū resolvit: rur
susq; cōdēscat & in radicis spēs trās figurat. Hęc infixā terrę tanq; matrī
p̄tute caloris nat̄alis & sup̄celestis: hūorē terrę circūiacentis alterat: &
q̄d naturę suę uenitēs attrahit & in sui & plārē subām uerit. Vñ plāra
radice loco oris / q̄ nutrimētū accipit & medulla p̄ stomacho / corde &
epate utit̄: i q̄b⁹ acceptū nutrimētū digerit & digestū p̄tibus singlis per
venulas subtiles trāsmitit. Sripitē p̄corpe medullā cōtinēt: corticē p̄
cute stipitē p̄tegēte. Folia aut̄ ad fructuū defensionē & nodos loco neruo
rū mēbra colligātū accipit. Fructū p̄o in usū uiuentiū & ornatū uniuers
si / semē in sup̄ p̄ sp̄ei cōseruatōe gignit. Et i hęc q̄z elemētōz p̄tes ppor
tionabiliter distribuit. Terreū nāq; q̄d multū ē in stipitiis & duras prius
subām transit. hūidū aquosū q̄d parū est in folia & corticē. Aereū subtile
q̄d est min⁹ in florē. q̄d aut̄ viscosū in fructū assumit. In eo aut̄ q̄d semen
tis vices agit / igneū q̄d minimū ē delitescit. Per terrā coheret: p̄ aquā se
diffundit: p̄ aerē & ignē plāra cōsurgit. DI plātas igit̄ q̄tuor elemē
tis cōstare asseris? Ma. Estā. DI Cur igit̄ nō in aq̄ aere aut igne quē
admodū in terra pullulāt aut nutriuntur: cū & in his q̄z singulis singla
elemēta p̄mixta sint. Ma. elemēta apud nos & fortasse i toto uniuerso
iā nō pura sed sibi i oībus mixta. Ambro. affirmat. & in naturalib⁹ exer
citato facile p̄bat. Plāras aut̄ nō in singulis oriri oībus manifestū. Hui⁹
aut̄ cām (q̄a q̄ris) ex sup̄ioribus accipit: cū terreū in oībus abūdare: cete
ra aut̄ in q̄titate miore: & a terra coherentiā plāris inesse oñsum ē. hinc
in terra figunt̄ & sufficiēs nutrimētū inueniūt. In aq̄ aut̄ ad ip̄us nutri
ri sed figi nō p̄nt (paucis dep̄tis) in aere p̄o diutius aut nutriri aut figi
p̄pter sui subtilitatē neq̄unt. In igne ab excessiuo calore citius emarces
cūt. DI. oēs itaq; plāras a dñio terreas asseueras Ma. ita sentio. DI.
uñ ergo q̄sdā calidas & hūidas multi scribūt: cū neutra harū q̄litatū ter
re ueniat? Ma. In plāris si p̄tes itegrales cōsideras ip̄as terreas a dñio
dephēdes. Si aut̄ p̄tes vtuales & q̄litatū gradus accēdis: q̄stā calidas &
siccitas: alias calidas & hūidas: alias hūidas & frigidas: nōn illas etiā frigi
das & siccitas inuenies: & hoc vel in gradu p̄rio sc̄do tertio aut q̄rto secū
dū qualitatū intensiōes & remissiōes / nā secundum has: si p̄r & p̄rium plantarū
elemētaliū / in proportione multiplici variant plantę: non modo in
virtutibus verumetiam in fecunditate modo germinandi & effigie.
Creator equidē omniū (ut p̄misiimus) vim hęc oīa cōtinētē se in
didit: ut congruis tp̄amentorū occasiōibus q̄d in secreto naturę sinu

Varietas
plantarū

Sap̄ie. 11.
Aug. li. 6.
sup. Gen.
ad litterā

Ambro. i
hexaeme.
li. 3. c. 14

Ambro. i
hexaeme.
li. 1. c. 6]

LIBER .IX. DE ORIGINE

abditum est in ppatulum prodire possit. Vnde quædā sunt q̄ ex radice unicūm stipitē habēt: ex quo rursus ramī / & ex his folia pullulāt. & sunt arbores. Quædā ex radice nō stipitē sed ramos & ex his folia generant: & sunt frutices. Quædā ex radice nec stipite nec ramis medijs folia germinant & sunt herbe. Ex oleribus autem sunt quę ex una radice stipites & ramos multos accipiunt. Et rursus quædā fructificānt / q̄dam sine fructu omni tpe manent. Fructifera s̄m digestiones semel tantū aut plures in anno fructificāt. Fructū autem aut sub folijs super folia / in medio sub cortice: a stipite aut a radice pducunt. Amplius q̄dam oleum stillāt quædā folia nō habent: q̄dam etiā floribus carēt. Omibus aut ut ait Plinius inest sexus diuersitas. in eadem vero planta teste Phō / uterq; sexus non reperit̄. Ab auib⁹ semen deuoratum & egessū integrę / si in rimam corticis ceciderit nōnunq; pullulat. fitq; ut in quercu aliaue arbore cerusius aut alterius generis planta repiatur. In his autē quę per surculi insertionem / in alieno stipite crescunt: natura stipitis in surculi naturam cōmutat. Sed his finem faciamus. Nam ut ait. s. Ambrosi⁹ in hexaemeron. li. 3. c. 15. Inexplicabile est singulaz rerū p̄prietates exquirere & vel diuersitates earum manifesta testificatione distinguere: vel latētes occultasq; causas in deficientibus aperire documentis. Et rursus. Quis autē possit cōprehendere varietatē / spēm gratiāq; pomoz / singulaz q̄q; utilitatē arborum fructuum / succozq; proprietatem.

Plinius
Aristoteli

Ambro

De Animalibus Capi. x. xviij. DIS.

Dsequenti igitur ordinis mixta descendas. MAG. Quæ sequuntur quinti generis mixta & aīalia sunt irrationalia q̄ in p̄sentī quadruplici ordine distinguimus. Sunt em̄ quædam aut ait scriptura volatilia / q̄dam natatilia / quædā reptilia / & q̄dam gressibilia. Quorū exordia p̄pagationes & naturas in mediū ferre / ingeniū vacillat: calamus tepet: & epitomatis breuitas nō admittit. DIS. Saltē quę iam in p̄mpto sunt verbis planis succinctaq; oratiōe in uniuersali patefacias. MAG. Facile quidem tuis petitiōibus acquiescerē: sed ea breuitate quā expetis & obscurus fio & emulis quibus me feriant iacula ad ministro. verūtamen non illis / sed tibi optime indolis adolescenti in hoc epitomate obsequi statueram ut petis p̄memorato ordine singula sub breuitate transcurram. DIS. probe.

Gene. 1.

De Volatilibus & generatiōe ouorū. Ca. xxix. MA.

Volatilia

Olatilia aues sunt quę alis seipsas per aera quo tendunt mouent. Horū primordiale exordiu⁹ similiter a Creatore est qui distincta elementa p̄ capacitate sua uiuentibus decorauit. aera qdē volatilibus / aquā natatilib⁹ terrā gressibilib⁹: & hæc utraq; reptilibus. ignē autē qui p̄pter sui subtilitatem & siccitatem uiuentibus habitaculum p̄stare non potest: a uiuenti aīa nudum reliquit. DIS. Hęc legislatoris hīstoria pandit. naturalē volatiliū generatiōem edocero. MAG. volatilia ga se in numero cōseruare non possunt (qm̄ corruptibilia sunt) ab

RERVM NATVRALIVM

auctore naturę dicēte. Crescite & multiplicamini : ppagatiois vim acceperunt: qua se in specie cōseruēt. Fit aut̃ hęc ppagatio p̃ seminis decisio nē, unde & in ip̃is sexuū discretio est : & nos in sequentib⁹ masculū gal-
lum/& femellā gallinā appellabimus. His equidē duobus coeuntibus: in matrice gallinę/oua cōcipiunt̃:& ex illis pulli nascunt̃. primū d̃ ouis demū de pullorum formatiōe tractabimus. DIS. Oua unde aut quo de ouis modo generant̃? MAG. ex spermate gallinę: cui⁹ ps humidior ad extremitates se expandit & sic albumen: terrestris vero ad centrū se contrahit & sic citrina: & vitellus dici solet. & hęc duo ppter naturę diuersitatē telis puis sepantur. In qbusdam tñ ppter caloris debilitatē: colores hi distincti non sunt, ut in ouis pisciū. Ouū cōceptū calore matricis cui colligatum est vegetat̃/donec ad cōplementū pueniat, exinde vinculo q̃ matrici iungiū rupto in lucem pdit eo ordine ut ps acura q̃ matrici adhēbat ultio exeat. testa in ventre mollis est ne p̃uriēdo ledat: mox autē edita frigore durefcit. Ouātibus nō eadem est natura: nā qdā semel tantū in anno p̃turiunt, ut rapaces. qdam pluries ut colūbę. gallinę autē domesticę multoties: & hęc cito deficiunt: quoniā cibus in sperma transsit. DIS. Scite hęc dicta vidētur. Sed ad quid galli coitum necessariū arbitrare: cum ouū ex solo gallinę (ut ais) spermate formet̃. MAG. ut feminalē spiritū imittat: quo ouū & sustentatur & fecunditatem accipit, uñ gallia sine gallo ouās aut ex inani alteri⁹ gallinā cōcubitu aut osculo vel olfactu galli vel flāte zephyro: oua qdē parit sed sterilia: quę oua venti appellant̃: fit autem hoc sepius, non enim gallina tantū quantum gallus coitū appetit/ideo multis gallinis gallus unus sufficit.

De pullorū ex ouis generatione: formatione & diuersitate Capitulum. xxx. MAG.

Va itaq; galli cōcubitu concepta a gallinis nōnunq; a gallis/in-
terdū alternatim ab utrisq; fouentur, Albumen qd̃ calidū est &
humidū: in quo & vis seminalis a gallo transfusa latitat: calore incubantis alterat̃ & in triduo vel circa / guttula qdam sanguinea in albumine/versus ouī acumē apparet: ex qua cor pulli formatur. Fitq; circa idē vena magna in umbilicos duos ramificata: quorū alter ad relā vitelli/alter ad eam qua pullus cōtineat̃ tendit̃. p̃ primū pullo cib⁹ de vitello mistratur reliquis secundinē deputat̃. DIS. Substātiā igit̃ pulli ex albumine: nutrimentū vero ex vitello asseris? MAG. Sane. In argumentū huius accedit qd̃ vitellus cōtinue minuit̃: & si qd̃ residuu est nascentem pullum in umbilico sequitur: ut statim natus cibum habeat cōuenientē: in p̃fectis autē umbilicus iam nō apparet. DIS. nō dū nascentis cōditōem: sed exurgentiū membroꝝ formatiōem q̃ro. MA. in decē diebus omnia mēbra pulli manifeste apparent/ & inter hęc caput maximū. sequētib⁹ decē fortificant̃: & ordinarius distinguunt̃: & a spiritu vitali singula viuificant̃. ita ut die vicesima pullus iam vociferare incipiat. Hęc autē est positiō ipsius in matrice/ ut caput supra pedē dex-

ouātium
diuersitas

fecunditas
ouī

denutri-
mēto pul-
li in ouo.

LIBER .IX. DE ORIGINE

trū habeat/ & ala dextra caput tegat. Omis tamē in pedes nascit̃ ex acu-
ta ouī parte. Ex ouis aut̃ oblōgis galli: ex rotūdioribus gallinē frequē-
tius generant̃. DIS. Sed quid de ouis in quibus nōnunq̃ duo vitel-
li cōspiciunt̃? MAG. Hęc ex duplici coitu: p̃ aggregatōem duorum
spermatū concipiūtur. Et si quid sit tela utrunq̃ distinguens/gemellos
sinait̃ pullū mōstruosum p̃creant. Vultures autē ut refert. s. Ambro-
in hexaemeron li. s. c. 20. sine cōcubitu cōcipiūt & generāt. Et de carnib⁹ idē. c. 23.
p̃mortuę Phenicis humore verm̃is exurgit & processu temporis in pri-
oris speciem reperatur.

Ambrosius

vultur
Phenix

De mēbrorū in pullis diuersitate Ca. xxxi. DIS.

Nde q̃so tantā in organis & mēbris volatiliū diuersitatē: natu-
ra ingeniauit? MAG. de interiorib⁹ si q̃ris ea ad opa vegeta-
tiuę necessaria ex his q̃ post hac dicemus: cognosces. Exteriora
vero ad alia opa. maxime autē ad ea q̃ p̃dē deputant̃ accommodata sunt.
Vnde quibusdā visum acutiōrē alijs autē obtusiorē dedit. Acutum
quidē rapacibus. ut a remotis p̃dam cognoscant: ceteris ṽo q̃ circa teri-
ram aut aquas versant̃ obtusiorē: quia alimēto sunt p̃p̃iuiorēs. Pal-
pebras habēt mēbranules nō carneas: nec oculos nisi p̃ inferiorem clau-
dunt: p̃pter duriciē corij cōtinētis caput. Dentibus caret̃ & pro his utū
tur rostris: quę rursus in rapacibus acutiora sunt & adunca. ut p̃edam
capere & captam facilius dilaniare possint/ quoniam carnibus vescun-
tur: ideo etiā ungues ceteris habēt magis aduncos. In aquaticis rostra
sunt lata: ut ipsis pro hamo: & collo p̃ arundine hamis/ & pedibus latis:
(quorum & digiti membrañis ligantur) pro nauigio utantur. loco an-
teriorum pedum alas habent. volando se cauda dirigunt. Pectus ē acu-
tum ut volando paucum aeris moueat. & aera citius diuidat. carnosum
tamen est ne ex frequenti aeris īpulsione aut ledatur aut interiora infri-
gidantur. Nō mingunt quoniam parum bibunt: & si quid superflui se-
patur in plumarum substantiam vertitur. Cetera particularius inquiri-
re non est p̃sētis negocij: Sunt enim. ut ait Ambrosius auiū gene-
ra diuersa/ quę memoria aut cognitione comprehendere quis possit?

Ambr. in
hexa. li. s.
c. 23.

idem. c. 14.

idē in eo.

De aquatilibus Capitulū. xxxij. MAG.

Baere itaq̃ in aquā delapsi eā si possum⁹ trāsnatabiū. sp̃ciosū
& magnū equidem est mare/ & illic reprobabilia quorum nō est nu-
merus: & animalia inquit p̃p̃aeta pusilla cum magnis. DIS. Psal. 103.
Et qui hęc viderunt? MAG. Qui descendunt mare in nauibus faciē-
tes operationem in aquis multis. ipsi inquit viderunt opera domini &
mirabilia eius in profundo. Plura equidem in mari quā in terris sunt.
ait Ambrosius in hexaemeron Et ea quę in terris viuūt: ab his sibi no-
mina vendicant/ eo q̃ prius in mari ista ceperunt: diuersis quoq̃ flu-
minibus. Et ea quę rimemus in terris: amamus in aquis. Etenim no-
xia in terris in aqua innoxia sunt. Atq̃ ipsi angues sine veneno. Leo ter-
ribilis in terris: dulcis in fluctibus sic videre est de ceteris. Verum tamē

Psal. 103.

Psal. 106.

Ambr. in
hexaeme-
li. s. c. 2.

aves non
mingunt

RERVM NATVRALIVM

h. 2. sent. distm. 15. ut testatur Petrus Lombardus omnia creata sunt innoxia. sed ppter peccatū facta sūt noxia. Nihil itaq; homī nocuissent si nō peccasset. sed hec theologiē resquātes ad ppositū reuertāur. **DI.** videris astruere & aq. tilia per creatiōem in esse prodixisse. **MAG.** Moyses hec docuit. Dixit em̄ deus (ut ait) producatque reptile aniē viuētis. Omne autē qd natat reprimi habet vel spēm vel naturā. ut asserit Ambrosius. Et ne hec in seipīs deficerent / ipīs generatōis fecunditatē creator cōcauit dicens. Crescite & multiplicamini & replete aquas. sit autem plerūq; hæc generatio per semīs propagatiōem: Vnde & in aquatilibus seu piscibus sexuū di-
discretio sexus ī pīscibus

Depullificatione piscium. Capitulum tricesimum tertium **MAG.**

Ambro. ubi supra c. 7. Vi sexu discernunt ventrē attritiōe coeunt: tanta autem celeritate visum fallant. ordinē tamē naturę seruant in sexu & genere ut nunquā piscis cum alterius genere pisce cōmiscat: dēpra murena: rena: quæ sibilō viperæ ad littus æuocata cū ea coit. ut refert Ambrosius. ī hexaemeron. Tempe itaq; coitus par cum pari ambulat: femella oua cōcipit in matrice: quæ tamē nō pficiunt donec pariatur. tunc em̄ mas ea subito sequitur & semine suo aspergit: aspersa ab aqua: ut a blanda nutritrice fouēda suscipiuntur: post diē albescent / dehinc oculi apparere incipiunt & celeriter complentur. maxime autem si multo semine perfusa fuerint. Primum ex residuo oui humore / dehinc ex aqua nutriunt. Quæ autem masculino spermate tacta non fuerint sterilia manent. Femella etiam maiorem partem suorum ouorum partus tempore deglutit quod fortasse sagax natura prouidit ne tota unda piscibus impleatur hinc etiam magni corporis pisces paucorū insectores sunt. **DIS.** quid autem de his quibus non inest sexus diuersitas? **MAG.** in omnibus utrunq; sexus esse astruunt / sola dempra anguilla: quæ scopulis se attērit: eaq; strigmenta virtute influentiarū viuificata in anguillarum speciem transeunt. vel ut ait Philosophus viscolitatem per aures concipit: atq; fœtum generat. Quidam etiā episcipiū genere rore celesti (ut aiūt) concipiuntur / sicut ostrę & quæ in conchilibus degunt: & quidem ex limo & putredine erumpunt. **DISCI.** Facile his fidem habeo: cum sermonem diuī Augustini de mundi fœcunditate mente reuoluo.
 anguilla

De diuersitate membrorum in genere piscium Capitulum xxxiiij. **MAG.**

Ibi. c. 14 Ec in hoc genere animantiū / natura in membrorum distinctiōe defecit. Vnde primū corpus oblongum edidit: quo aquas facilius diuidant id quocq; corio leni aspero squamoso aut spinoso tegit: loco manū pedūq; brancias & pinnulas quib; se moueat ordinauit.
 Pisces corpus habent oblongum

LIBER .IX. DE ORIGINE

Cauda autē natādo omēs se regunt / hāc etiā cū dormiūt paꝛper moūt. Plini⁹ in
 asserit Plini⁹. Sensuū vias habēt occultas / ne aq̃ ledant / p̃ter oculos qui speculo na
 duriores sunt: nec colores medios discernere p̃pter visus debilitatē faci- speculo na
 le possunt: ob id & piscatores eo colorū genere utunt̃ septus. Nō spirant turali
 Quod nobis est spūs / illis est aqua. Sicut nobis spūs ita illis aq̃ viuē
 di ministrat substantiam. brancias habent: quas nūc plicant & colligūt: Ambro.
 nunc explicant atq; aperiunt. In hanc ergo collectiōem & apertiōem dū ubi supra
 suscipitur aqua / & transmittit̃ ac penetrat respiratiōis munus implet ca. 4.
 pulmone itaq; carent. humore sanguini p̃portionatū possident: linguā
 habēt sed nō undiq; discretā a palato. Dentes sunt ip̃is ex utraq; man-
 dibula acuti & p̃minētes: ut cibū in ore tenere: diuidere & d̃glutire citi-
 us possint: ne humiditate aque effluat. DIS. Si aqua nutriuntur ut p̃
 missum est: dentibus nō indigent. MAG. aqua quidē nutriūtur: sed
 non pura: sed ea quæ viscositatibus terrenis impinguita est. ut est plu-
 uialis & p̃ stercoreum loca transiens. Nec illa solum veruetiam / vermib⁹
 herbis stercoreibus / carne / pane. & generaliter semp̃ minor est esca maio-
 ris ita ut tempore pullificationis etiam nonnulli pullos d̃uorent. Ha-
 bitatio eorum confusa non est. sed ut ait Ambrosius. Hoc genus pisciū idem. c. 8.
 in illo sinu maris alitur / illud in alio: & quod hic abundat / alibi d̃est. Fo-
 uendi tamen partus necessitate quidē loca mutant. Hæc de aquatilibus
 cōmunibus accipiendo arbitror nō de singulis monstris marinis. Nūc
 stilus umdarum procellis madidus terras reuilet: & alis excussis: reptilia
 gressibiliaue peruolet.

**De Reptilibus & Gressilibus. & quare deus tā
 diuersas rerū spēs cōdidit: quæ etiā nobis nociue &
 inutiles videntur** Cap. xxxv. DIS.

Eptilia quæ dicis. MAG. Quæ corporis contractiōi & exten-
 sioni innituntur: quibus se in antierius mouent. parte equidem
 anteriore se extendunt: qua si aliquid solidi apprehendunt: reli-
 quum corporis post se trahunt. Et hæc rursus trisarie partiuntur. Sunt
 enim quæ squamis pro unguibus / & costis crurium loco utūtur. & ser-
 pentia dici possunt. ut colubri. Et sunt quæ ore solidum comprehendē-
 tes se trahunt: quæ trahentia dici solēt. ut vermes. Et sunt quæ quāuis
 pedibus moueantur: magnam tamen corporis partem terræ applicant /
 & cōmuni nomine reptilia appellantur: sicut lacertę / stelliones & plures
 vermium species. Quæ vero pedibus gradiuntur duobus pluribus ve-
 semper tamen equalibus / & reliqua corporis parte terræ non innitun-
 tur / gressibilia sunt. Et hæc omnia Conditor rerum ab initio verbo suo
 inesse prodire iussit dicens. Producat terra animā viuētē in genere suo
 iumenta & reptilia & bestias terræ secūdū species suas. DISCIPV. Gene. 1.
 Quid Creator significare voluit tanta animalium diuersitate / cū mul-
 ta sint humano generi non modo inutilia verumetiam nociua?
 MAGISTER. Noli ponere os tuum in cœlū / aut in altum extollere

de nutri-
mento pi-
scium

habitatio
pulloꝝ

Serpētia

trahentia

Reptilia

RERVM NATVRALIVM

cornu tuū & loqui aduersus Deum iniquitatē. Sed pone ori tuo custo-
diā: & ostiū circūstantē labijs tuis: & prohibe linguā tuam a malo & la-
bia tua ne loquant dolum. nō enim poterunt a Deo bono nisi bona si

Plato ineri, ut & Plato affirmat. & Augustinus in Enchyridion c. xi. Naturę igitur
thimeo tur omēs qm naturę prorsus oīm sume conditor bonus est: bonę sūt.

Aug. d. ci & in de ciuitate dei li. undecimo nullā oīno naturā malā astruit: sed a ter-
ui. li. ii. c. renis usq; ad celestia ingit / & a visibilib⁹ usq; ad inuisibilia sunt alia bo-

22. & lib. na alijs alia meliora: ad hoc inq̄lia ut essent omnia q̄ artificis sapiētia me-
83. q. tiēda sunt. Faciūt em̄ oīa ad decorē uniuersī quēadmodū mltę res speci-

idde; ubi es diuersis colorib⁹ a pictore in eodem pariete effigiatę. Et sicut in specie
supra visibili hominis / si unū radat supciliū / q̄ propemodū nihil corpori &

Ambro. i q̄ multū detrahitur pulchritudini. unde & Ambrosius in Hexaemeron
hexaemer Singula eorū q̄ generant e terris specialē quandā rationē habēt: quę pro-

li. 3. c. 9. virili portione cōplent uniuersę plenitudinē creaturę. alia ergo esui alia
alio nascunt^r usui. nihil vacat nihil inane germinat terra. quod tibi putas

inutile / alijs utile est: imo ipsi tibi frequenter alio est usu utile. Quod es-
cam nō adiuuat / medicina suggerit: & sępe eadē q̄ tibi noxia sunt / auib⁹

aut feris innoxii ministrāt pabulum. Et rursus. Laudant etiā dracones
Dñm: quia natura eorū & species cū videt nō minimū vel decoris offen-

dit vel inesse rationis ostendit Non igitur oportet res insipiēter vitupe-
rare. inquit Augustinus. Sed utilitatē res diligēter inquirere / & ubi in-

geniū nostę vel infirmitas d̄ficit ita credere occultā sicut erāt qdā q̄ vix
potuimus inuenire: quia & ipsa utilitatis occultatio aut humilitatis ex-

ercitatio est aut glationis attritio. Et quę noxia putas / homini quadru-
plici ratione cōueniūt. ut ait idē sup Genesim. Aut enim pœnaliter ledūt

aut salubriter exercent: aut utiliter probant aut ignoranter docent. unde
diuus Hieronym⁹ sup psalmo 91. super illo. q̄ magnificata sunt opera

tua domine. Marcioni & Manicheo hereticis quęrentibus. Si deus om-
nia in utilitatē hominū fecit. quid culicē / cinicē ac pulicē necesse facere fu-

it? Respondet dicens. ut ostenderet tibi fragilitas tua qui cognitionē tu-
am in celū ponis: respice morderis a culice & contremuisti: quid in celū

erigeris qui a culice vulneraris? Sed longius egagantē calamū ad ppo-
sita methadum reuocem⁹. DIS. Opepcium est ne quā cœpimus de re-

rū origine disceptationē descendente sole truncatam relinquamus.

De multiplicatiōe animalīū diuersis modis

p multa. S. Augustini dicta. C. xxxvi. MA

Vi & reptilia & gressibilia condidit: ipsis species conseruationē
per seminis propagationē concessit. dicens. Crescite & multipli-

camini & replete terrā. Est itaq; & talib⁹ sexuū differentia: quib⁹
coeuntibus ex semine in matrice fœmelle fœtus formāt: Salamādra dep-

ta: quā sexus diuersitatē insciā aiunt. Lacertulos quoq; & Cocodrillos /
Tortuā & Cameleone; inter quadrupedia ouare / naturę inquisitores

asseuerāt. DIS. Nū & ex reptilibus qdā sine semis propagatiōe ex pu-

Augusti⁹
ubi supra

idē super
Gene. ad
litterā li. 3

Gene. 1.

fredinibus quibusdā exoriri cōspicim⁹? MAG. Eriā fili. Sūt em̄ (ut ait
 diuus Aug⁹ in de ciui. dei li. 15. c. ultio & de tri. li. 3. c. 8 & sup. gen. ad lit. August⁹
 terā li. 6. & 5. & in 3. de tri. c. 9) q̄ de quib⁹q; reb⁹ sine cōcubitu ita nascū
 tur/ut postea concūbant & generēt. sicut māscae. Alia ꝑo in gbus nihil
 sit maris & forē sicut apes: q̄ semina filiorū inqt nō coeūdo cōcipiunt/sz
 tanq̄ sparsa ꝑ terras ore colligūt. Oīa enim q̄ sequētib⁹ erāt quoluenda
 ꝑib⁹/primitus deis simul creauit cū faceret mundū. Sed quō? In se
 mine inqt oīa producta sunt primit⁹ nō mole magnitudis/sed in poten
 tia causali. & rursus. Multi hoīes nouerūt ex qb⁹ herbis aut carnib⁹ aut
 quarumcūq; rez quib⁹ libet succis & hūoribus/vel ita positis/vel ita
 obrutis vel ita cōtritīs vel ita cōmixtis q̄ aīalia nasci soleant. Et horū q̄
 ex corruptis aīaliū corpibus nascunt: in primordio nō nisi materialiter
 q̄ vero ex terra/aquis vel eis q̄ terra germināte orta sunt Māgr in Sen. Magister
 li. 2. di. 15. tota creata nō negat. DIS. Nunqd ꝑo q̄ ꝑ seminis ꝑpaga. Sententia
 tionē & rez putrefactōez nascunt ei⁹ dē speciei censenda sunt? MAG.
 Sunt utiq; nā quē ex putredine oriunt postea concūbunt. ut uisum est.
 Quod uero Auerrois Auicennē impingit oīa nata ꝑ ꝑagationē etiam Auerrois
 nasci posse ꝑ putrefactōez nō nisi in īperfectis accipiendū est. hominē eq
 dem ex putredine nasci quis sanæ mentis asseruit?

De modo ꝑꝑagationis animalīū & formatōe cor pishūani: ac natura semis siue spmatis. C. xxxvij D.

Odum itaq; ordinē ac tempus conceptionis: formatōis ac part⁹
 singulorū discurras. MAG. Rem petis fili quā non tēpus no
 bis cōcessum/non ingenitū/nec cōpendij hui⁹ breuitas admittit:
 de his autē uniuersaliora intelliges: si ad humani corporis cōstitutiōez
 stilo habenas laxabis. DIS. Si itaq; iuxta Comici uerbū: nō potest Thereti⁹
 fieri quod uolo/uelim ergo qd fieri possit. MAG. Homini perfectum ī eunuch⁹
 cōpositōis gradū qui est sextus attribuūt: cum sit quodā mō finis oīm
 & aīantiū perfectissimū. hui⁹ corpus sator mundi in principio de limo
 terre formauit. ait scriptura. & eidē spiraculū uitę insufflans/ adiutoriū Gene. 1. 2.
 ex costa uera fecit: & ipsi cōiunctis creata subiecit & gignendi uirtutem
 cōmuni uerbo indidit: dicens. Crescite &c. scilicet ꝑ seminis ꝑpaga
 tionē. Nā masculū & sceminā creauit eos: qui setꝑe/modo/ loco & ordi
 ne naturali cōcumbant: cōloꝝ influxu cōcurrente sibi simile procreant
 Homo em̄ inquit Phūs & Sol generant hoīem. DIS. Ne nōim obscuro. phisico
 ritas intelligendi semitā ꝑcludat: seminis rōem afferas. MAG. Semen Aristo. 1.
 qd & sperma dicunt: est pars utilis ultimi alimēti post tertiā digestionē de gener
 decisa: & ꝑo conseruanda specie in uasis seminalibus (q̄ sunt testes) cō
 seruata. Hoc nōnulli ab epate: aliq̄ a cerebro: aliq̄ uero ab oībus membris
 deriuari cōtendunt: quorū sententię cōtrarię non sunt: si semen ab epate
 principaliter/a cerebro ꝑo parte maiore/& ab oībus mēbris originali
 ter descendere intelligimus. Manifestū tamē in supflua eius emissiōe cor
 pus totū debilitari ac tandē emori: quod heu multis euenit: qui facti sūt

RERVM NATVRALIVM

sicut equus & mulus quib⁹ nō est intellectus. Cū enim sit ex substantia alimentī ultimi utilis & vitalis perfusa spiritu: in eius iordinata deiectione alimentū membrīs & vitā corpori subtrahit. Multū itaq; coeuntes citius deficiunt & moriunt. ut patet in passerib⁹. Eunuchi ꝑo teste Galieno diutius viuere possunt. Sed de hac re post hęc si placuerit: medicorū libros diligēti⁹ pspicias: nūc quod cepimus sub breuitate percurram⁹.

De formatione corporis humani in utero materno. Capitulū xxxviij. MAG.

Eminibus itaq; viri & mulieris decisis: & in matrice foemellę re. formatio cepit: uniuertū uirtute & actione qualitātū alterant. & ut corporis phisici tradunt: diuus quoq; Augustin⁹ li. 8. q. q. 56. testat: in humani

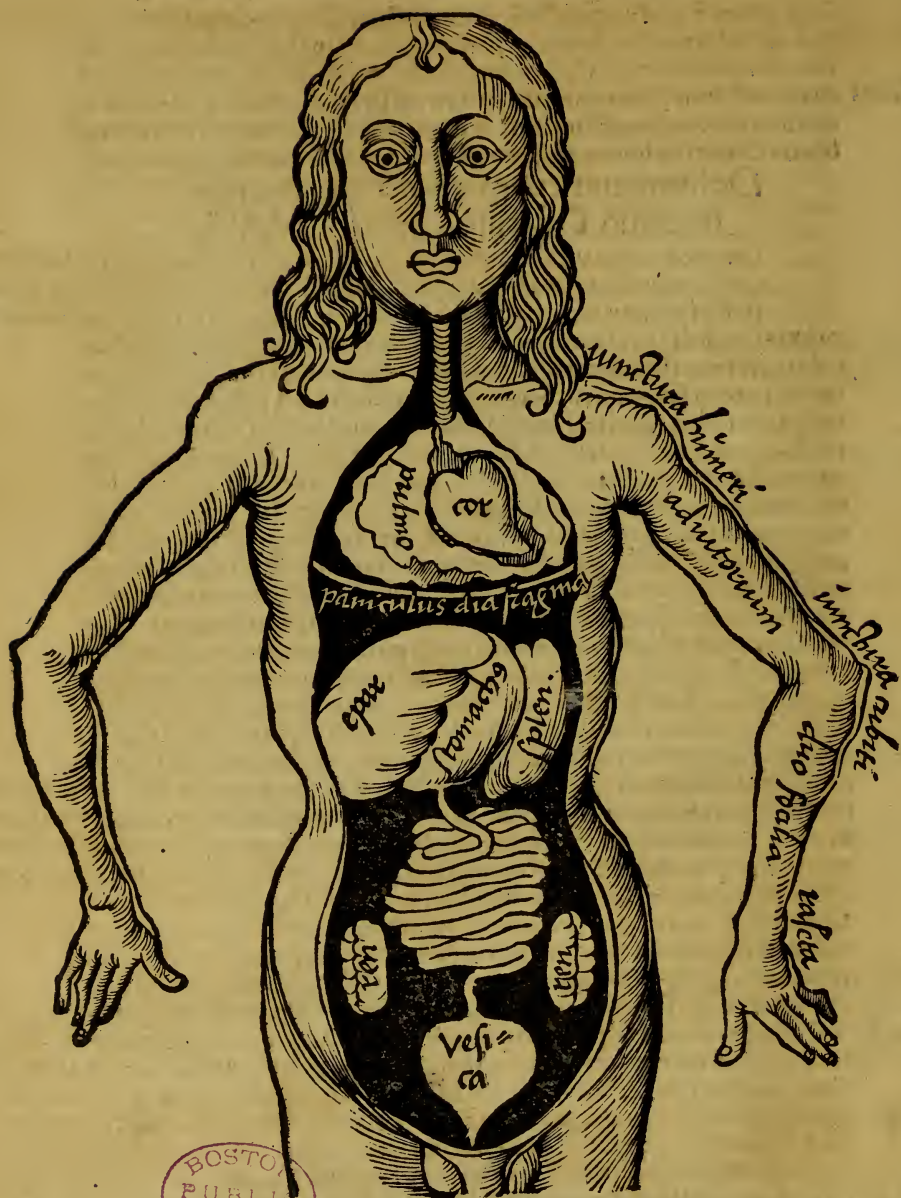
primis sex dieb⁹ totū quasi lactis aut spumę formā accipit. sequētib⁹ tribus est inceptio linearū & punctorū: vesicularū. post hęc diebus sex penetrat in toto sanguinitas. Sequētib⁹ duodecim solidat in carnē & extendit humiditas nuche. Deinde post dies nouē separat caput ab humeris & extremitates a lateribus & ventre: & usq; ad perfectā mēbroꝝ lineamenta format: ut q̄ttuor seq̄ntib⁹ diebus singula discerni possint. Primū tamē mēbra principalia formant q̄ sunt cor/epar/cerebrū & seruiencia ut umbilicus: stomachus: testiculi. de hinc his propinquā ultio manus pedes & reliq;. Constat enim humanū corpus multis diuersisq; membrīs uidelicet: uenis/neruis/arterijs/lacertis/musculis/ossibus/cartilaginib⁹ adipibus/carne. Cute insup & q̄ttuor humoribus: q̄ sunt Sanguis: Flegma: Cholera & melancholia. Ex his autē cetera q̄ sunt cor/epar/cū alijs in humana effigie cōspectis: constant. quāz creatōes ꝑ uirtutes q̄s quidā digestiuā/formatiuā/assimilatiuā & cōcauatiuā nō mināt: speciali⁹ distinguere epitomatis breuitas fastidit. Verū hoc silētio trāsire non licet q̄ organisatōes motus similiē & ꝑtus tpa variant: si est calor fortior & complexio melior. uñ corpus viri citi⁹ format corpe mulieris. Sed rur temp⁹ for sus in utroq; est diuersitas. Nā masculī corpus ad minimū in. 35. diebus format. & in tali motus vitalis incipit die septuagesimo: partus ꝑo inf foet⁹. mō mense septimo explet. Si ꝑo corpus q̄dragesima die formatū sit: mot⁹ tus & ꝑt⁹ est die octogesimo & partus in mense octauo: & illi frequentius moriunt. Quod si corpus in 45. cōpleatur die/motus erit die nonagesimo & partus mense nono. Corpus autē foemellę nuncꝑ ante q̄dragesimū diē: sed cōmuniter q̄dragesimo quinto cōplet: & in tali motus die nonagesimo & partus mense nono seq̄tur: qui est cōmunior & partui cōuenientior.

Macha. 2. Vñ in 2. Macha. c. 7. legim⁹ matrē septē fratꝑ uni dixisse. Fili mi miserere sic Sapiēs re mei q̄ te in utero 9. mēlibus portauī. Si autē corpus 30. diē pfectum sit ait decem motus in cētesima & ꝑtus mense decio seq̄tur. Natū tñ foemellę corp⁹ ci. mensium

Macrobi. tius q̄ masculī clementū pfectū attigit. Patet itaq; iuxta Macro. doctri tempe coa nā desomno Scipiōis quō dies q̄ sūt ab hora cōceptōis usq; ad diē mō gulat⁹ su;

Aristo. 9. tus triplicati natiuitatis mēsem indicāt. mēsi cui libet 30. dies tribuendo. in sāguie. de aīalib⁹ hūc em oīa aīalia certū ꝑiendi tꝑus scribit Aristō. homine dempto. sapiē. c. 7.

LIBER .IX. DE ORIGINE

RERVM NATVRALIVM

De nutrimento fœtus in utero materno. De Secundina & venenositate sanguinis mēstrui mulieris. Capitulum. xxxix. DIS.

Oetus in utero unde clementū sumit? MAG. In muliere gra-
uida cōceptu / menstrua cōsuetā fluere desinūt: & in tres partiun-
tur pres: q̄ una ad māillas trāsit: in qbus in lactēā subāz decoq-
tur. Secunda in epate matris perfecte digerit. Tertia q̄ supfluitas est stat
donec hora veniat ut expellatur. De prima infans natus pascit de secun-
da in utero fœtus a diē motus cibari incipit & auget. nō in eam pos sed
p venasq̄ in umbilico sunt quib⁹ & matri iunctus est: sumit Cū autē hic
sanguis mēstrualis optime sit digestus: supfluitates nullas / nisi urinal-
es paucas in alendo fœtū relinquit: q̄ inter pelliculas circa secundinā reci-
piunt: & in natiuitate simul expellunt. DIS. Secundinā quid dicis?

MAG. Folliculū in quo fœtus cōtinet & sequēdo cū eo nascit unde & secundina
nomē sortit hic per cotilidones matri alligatur. Est & aliis pāniculus
cui nomē biles: qui dimidiā prez fœtus circūdans / recipit aq̄sitatē urina Biles
lē ex vena umbilicali Est & terti⁹ pāniculus quē abgas nomināt: q̄ totū Abgas
fœtū circūdāt. Necessarius est autē hic folliculus pter alia: ut fœtū a noci-
uis custodiat: maxime p̄o a sanguine menstruo indigesto: q̄ si nudū fœ-
tū attingeret / statim necaret. cū & mulieres mēstruoisq̄ solo visu speculū
nouū macula rubeā depingāt: & tenerū infantē inficere possint. unde &
nōnunq̄ guttulę qdā ex eo infantē cōtingētes / maculas rubeas in ipso
causant: quas nec etiā p cutis excoariatōem deleri contingit. Hic sanguis
in viris prop̄ calore fortioiem superflua digerentem / nō est: & si quod
residui est in pilos transiit.

De Gemellis monstrib⁹ & Abor- tibus fœtibus. Capi. xl. DIS.

Vce clari⁹ q̄ volui tradidisti. Sed restat ut causas diuersitatis sex-
uū / gemellorū / monstrosorū & abortiuorū edoceas. MAG. Audi
sti seminū cōceptionē esse in matrice. hęc autē (ut aiūt) seprē diuisa est
intersticijs: quorū tria ad dexterā / tria ad sinistrā / & unū in medio collo-
cat. dextera autē sinistris calidiora sunt: similiter & semen testiculi dex-
tri semen testiculi sinistri in calore superat. Si itaq̄ semen testiculi dex-
tri in unā ex cellulis dextre ptis ceciderit mas / si autē semen testiculi sini-
stri in unā de cellulis sinistrę ptis recipiat femella gñatur. Si vero semē femella
testiculi dextri in ptē sinistrā ceciderit: virago cōcipitur / & cū semen te virago
sticuli sinistri in partē dextrā transfertur: vir effeminat⁹ nascetur. In me effemiat⁹
diū vero intersticiū cū semen recipitur: fœtus ex utroq̄ genere pmixt⁹
nascetur: quē hermaphroditū dicim⁹. Si autē semē sit muli m / & in duas hermafro
cellulas diuiditur: gemelli nascuntur. qui tamē q̄nq̄ sed raro / duplici co ditis
itu cōcipiuntur. Similiter si semē plus debito aut deficiat aut abundat: aut gemelli
indebito ordine cōcipiuntur: aut diuerse species cōmiscēantur: vel etia⁹ si

monstru coit⁹ sup⁹ coitū fecundū iterat⁹/fec⁹ monstruosus nasce⁹. Fet⁹ aut⁹ nōnunq⁹ ex inordinato motu/saltu/cibo/potu/vehemēti terrore matris alijs q⁹ **Hieronym⁹** p⁹hibus causis ante aut post cōpletā organisationē interficit: qui eiectus **sup ezech**

abortiu⁹ a matre abortus siue abortiuus dicit⁹. Leprosi vero & elephantici (ut ait **Hieronym⁹** sup Ezechielē) tūc nascunt⁹: cū vir cū muliere tpe mēstruo rū cōmiske⁹. causas alias si q⁹ sunt nō excludit. **DIS.** Est & aliud cuius causa; pandas quēso: uñ scilicet infans nōnunq⁹ plus uni parentū q⁹ alteri interdū ꝑo nulli assimilāt in effigie⁹. **MAG.** Hui⁹ rei cām nō oīs eandē asserunt. Sed si rē p⁹pensius cōsiderabius: assimilarōis causas/virtutē generātis/calorē/fortitudinē & imaginatōez inueniem⁹. Quare uñ rā patriarcha Iacob ī discolorādīs ouib⁹ nō īpūide p⁹ varietatē virgaze ulus est. Inhæserat enim (ut ait Aug⁹) aīe illorū discolor fantasia ex cōtuitu variarū virgarū p⁹ oculos imp⁹lā: q⁹ nō potuit nisi corpus qd sic affecto spiritu animabat⁹/ex cōpassione comixtōis afficere unde teneris fetuū primordijs colore tenus aspergeret⁹. Sic reptē sunt m⁹lires q⁹ athiopēs nigerrimos perent: cū vterq⁹ parens candidior esset. q⁹ tales imagines in cubilibus depictas coitus hora cōtemplabant⁹. Quod aut⁹ de virtute gñantis/calore & fortitudie seminū dictū est: nō modo de matre s; etiā de patre intelligi debet. Mulier egdē nō mō passiuē (ut qbusdā viliū est) v⁹eretiā actiue ad prolis generatōez cōcurrit. teste Aristot⁹. li. de aīalibus. Actū semē viri actiuitatis maioris repitur. in eo nāq⁹ igneitas & aeritas. in semine ꝑo m⁹lis aqueitas & terrestreitas vīncūt. uñ sp⁹ma viri se habet ad sperma m⁹lis ut coagulū ad lac. ob id dictū est. Sp⁹ma viri qualitati & sperma mulieris quantitati infantis congruit. Hęc autem missa facientes: in partu huic libro finem imponamus.

De Partu infantis. Capitulūm.xli. MAG

Vm itaq⁹ infans tpus suū in utero materno expleuerit nūero sup⁹ dicto: natura instigante fortitudie sua neruos qbus matri alligatus est embrio rūpīt via q⁹ cōceptus est sup⁹ caput/manib⁹ sup⁹ coxas extēsis mundū etūnosum ingrediē. Interdū ꝑo nō sine piculo īnlatus/aut pedib⁹ aliq⁹ nascunt⁹. & tales nisi sagax obstetrix ꝑterit cōmuniter piclitātur. **DIS.** Qua de re infans mox nat⁹ doloris & flet⁹ vocē emittit⁹. **MAG.** q⁹ frigus incōsuetū sentit. & crudas tenerimæ carni admoouere manus abhorret quēadmodū caro sauciata. uñ in aqua calida posuit⁹ cōpescit⁹. Aut q⁹ quid malorū ingressus sit pphetat quodamō. uñ Sapiētia & marē A/femellā ꝑo E/vagire dicūt: q⁹li pthoplastos nostros Adam & Euā inculpātes: q⁹ & sibi & nobis iusticiā originalē amittētes has miserias meruere. Solus aut⁹ Zoroastes (ut refert Aug⁹) natus risit. nec ei bo Aug. d d ni monstruosus risus ille portēditiōnā magicarū artū phibet fuisse inueni. dei. li.] **Zoroastes** solus natus risit **Aug. d d** tor: q⁹ quidē illi nec ad p⁹sentis vitę vanā foelicitatē cōtra suos inimicos 21. c. 14. prodesse potuerūt. A Nino quippe rege Assyriorū cū esset ipse Bactriarū rex bello superatus est. Hactenus de origine rerū naturaliu⁹ & modo nascendi hominū in hanc vāllē lachrymarū.

RERVM NATVRALIVM

LIBER.X. TRAC.I. DE POTENTIIS

De sex etatibus quibus tota vita hominis metitur, Ca. xliij. M.

Videtur autem post haec circa naturam hominis agatur / pacietur exemplar Iob clara voce deprobit in haec verba. Homo natus de muliere breui viuens tunc repletur multis miserijs: quod quasi flos egreditur & cor

Iob

Etates hominis & fugit velut umbra & nunquam in eodem statu permanet. Variatur equi-
minis sex de sex etatis gradus. quod scribit Isidorus in ethimologijs: sunt infan-
tia ab ortu infantis usque in septennium. Hinc puericia usque in annum quatuordecim-
mum. Abhinc adolescentia generatio apta usque ad annum vicefimum octauum. ab
eo iuuentus omni gratia firmissima usque in annum quinquagesimum. Grauitas
quod est declinatio a iuuentute in senectute anno septuagesimosecundo finit.
post has quatuordecim vitae est senectute deputatur. Hic & regi⁹ propheta. dies
annorum nostrorum septuaginta annis: Si autem in potentibus octoginta annis: am-
plius eorum labor & dolor. Hec de hominis ortu: scire putile: ignorare pro tur-
pe: quis est qui ignoret? Ceterum si quid aliud te moueat / alio volumine commo-
dius practabimur. nunc iuxta illud Ambrosianum Art⁹ solutos: nocturna
quies laboris reddat usui / mentesque felicias alleuet. vale. DIS. & tu sem-
per bene valeas.

Isidorus
ethi. li. ii.

Psalmista

Ambro

Finis libri noni.

Liber decimus de Anima & potentijs eiusdem Tractatus primus De opinionibus philosophorum circa naturam anime. Capitulum primum DIS.

Alue preceptor colendissime. MAG. Et tu semper salu⁹ sis fili.
Vnde est quod propter solitum ante Solis ortum gressu celeri aduenis?
Sane ne omnia quae hesterno vespere de humani corporis generatione disse-
ruim⁹ intelligis? DIS. Sane omnia: ut videre videor. Vnum

est autem me iudice scitu dignissimum: de cuius natura plurima coniecturas: totam
pene noctem insomnem duxi: formidans vehementius / ne fortasse id silentio
transire decreueris. Est autem (ne longioribus ambagibus utar) quod viuentibus
vitam & mortum praestat. MAG. non ab re hoc scitu dignissimum iudicas: de
quo ferme totius mundi sapientes retroactis seculis dubij / diuersa posteris
reliquere opinionis suae monimenta. non quia tale aliquid esse dubitarent. Quam-
doquidem Cur ait diu⁹ Augustinus li. x. de Trini. Tercia si quis dubitat viuere
si dubitat / unde dubitet meminit: si dubitat / dubitare se intelligit. Sed quae
eius natura substantiae sit in dubium versum est. Vnde quidam Cingit Au-
gustinus. Id corporis animam existimabant / quod amplius valeret in corpe
ut Empedocles & Ericates opinati sunt. Alij sanguinem: alij cerebrum: alij
cor eam esse putauerunt: alij ex minutissimis indiuiduisque corpusculis:
quas atomos dicunt: concurreribus in se atque cohereribus eam confici credi-
derunt. Alij aerem: alij ignem substantiam eius esse dixerunt. alij eam nullam esse
substantiam: quia nisi corpus / nullam substantiam poterant cogitare & eam
corpus esse non inueniebant: sed ipsam temporalem corporis nostri vel com-
pagem primordiorum: quibus ista caro tanquam connectitur esse opinati sunt.
et quod omnes eam mortalem esse senserunt. quia siue corpus esset / siue ali-

Aug. li. 10
de tri. c. 10
id ubi su-
pra. c. 7.
Empedo-
cles
Ericates

Opiones
de Anima
in genere
quid sit

ANIMAE VEGETATIVAE

qua compositio corporis / non posset utiq; immortaliter permanere. Qui vero eius substantiam vitam quandā nequaquā corporeā sed vitā omē viuū corpus animantē: ac viuificantē esse reperiunt: cōsequenter & immortalē (quā vitā carere vitā nō potest) ut quiq; potuit pbare conati sunt. DIS. Quae huius dubietatis causa tam ingens: ut tot ēleuata

Aristotel
i. poster.

sapientū ingenia attonita redderet? MAG. hec nimirū. quoniam cum omnis nostra cognitio a sensibilibus ortū habeat / spūales aut substantiae de quaz nūero est ea quē viuentib⁹ vitā & motū largitur sensib⁹ nō picipiuntur: facile non erat nisi ex opationibus ad substantiē illius cognitionē deuenire. unde & ex his pene omēs positiois suę argumēta / senlere Qui em̄ eā principalē aliquā corporis p̄ticulā dixerūt / inde moti sunt: q̄ ab ea principalius motū aut sensum originari credebant. Qui vero eaz sanguinē / humore / aerē / vaporem / ignē: aut aliud huiusmodi corporū putauere: cōsiderabant: quia sine calido & humido vitā esse non potest.

Opionū
diuersitas

Qui autem ip̄am ex elemētis oībus aut numeris cōpaginatā tradidere ea ad vim intellectuale: cui⁹ est oīa discrete cognoscere referebāt. Quo rum singillatim deducēdi argumenta hic locus nō est: ne epitoma / op⁹ ī īmensum accrescat: breuibus aut & planis sermonib⁹ ip̄am ad mentem Peripareticorū q̄z p̄cipatū Aristotelē tenet describā: dehinc ꝑo quid reli gio nostra ex his / p̄feretū autem de intellectuā recipiat / quidue respu at commemorabimus. DIS. optime.

Aristotel

De quidditate anie; gradibus viuēdi & tribus ani marum generibus Capi. secundum MAG.

Ristoteles p̄memoratas de natura aīę positōes li. i. quē de anīa in scribit enūerans eas tanq; a veritatis tramite dēuantes abiicit: & cōsequēter opinionē suā hac definitione explicans ait. Anīa est actus primus substantialis corporis: phisici: organici: vitam habentis in potentia. Anima inquit (actus est) id est forma: quia actuat & infor mat corpus. adiūgit autē (primus) a quo actus secundarij qui sunt ope rationes vitales / ut sentire videre & similes īmediate procedunt. Substā tialis vero adiecit: ne animam formam accidentale credemus, ut sunt scientia & albedo: sed substantiam per se subsistentem: ex qua & corpore cui iuncta est / unum per se ens constituitur. unde sequit (corporis) non autem artificialis ut est statua. sed quod subiungitur (phisici) id est na turalis in quo cū diuersas habeat exercere vitę opatōes: p̄tū in situ & fi gura discretionem expostulat. hinc additur (organici). Huiusmodi ve ro corpus a natura (ut hesternā luce in calce li. noni docuimus) forma tum in potentia est: ut vitam id est animam recipiat. adiūctum est ergo (vitam habentis in potentia) Quod nonnulli ita intelligunt / ut corp⁹ organicum informatum vitā prima / quē est anima / in potentia sit ad vi tam secundam. id est vitales operationes s̄m diuersos viuēdi gradus.

Anima

Grad⁹ vi
uēdi

qui sunt vegetare / sentire / mouere s̄m locum & intelligere. hos in alia alia anīę animę definitione explicans ait. Anima est principium quo viuimus / definitio

LIBER.X. TRAC.I. DE POTENTIIS

sentimus mouemur sꝑm locum & intelligimus primū. DIS Echāc
expōitionē planiorem reddas. MAG. plana esse videtur ex dictis: nō
forte hoc te moueat quia nō omne animatū sentit / mouetur sꝑm locū
aut intelligit. DIS. hoc ip̄m est quod dubietatis scrupulū iniecit. vi
uūt em̄ (ut aiebas) plantę / nō autē sentiūt nec pꝑgrediunt localiter. MA.
num sentire videntur frigora & calores intensos / a quibus etiā se cōtra
hūnt / debilitantur marcescūt & nisi horū excessus temperamentū acceper
rint / totam plantę harmoniam corrumpunt. quo factō animā eius defi
cere / ip̄amqꝫ plantam ē moriri necesse est. DIS. ita esse expientia testa
tur. MAG. Non ergo superiorū pfectiōes oīmodo ab inferioribus
negandę sunt. Sicut em̄ inferiorum pfectiōes in supioribus inueniūt
tur / gradu tamen excellētiore sic & superiorę in inferioribus gradu cer
nunt obscuriore. in qua re / mira toti⁹ uniuersi parriū harmonia attē
ditur / & gratissimę speculari materia copiose ministrat: sed nunc ad
incepta redeundū est. DIS. non itaqꝫ plantas eo modo quo aīalia sen
tire astruis. MAG. probe. nec philosophi omnē animam corpus suū
oib⁹ viuēdi gradib⁹ viuificare intelligūt vegetatiua nāqꝫ viuificādo ve
geat. Sensiuiua viuificando & vegetat & sentire dat: cui ut in plurimū
sꝑm locum mouere coniungitur. Intellectiua autem omniū harum per
fectiones in se cōplicans: corpus quod informat. viuificādo vegetat. sen
sibile reddit: localiter mouet & intelligit. DIS. Tria itaqꝫ animarum
genera distinguit vegetatiuū scilicet & sensitiuum & intellectiuum.

MAG. Recte vegetamen non omnia simul discutiēda suscepimus: ne
ordine rerum pꝑtermissio singulorum naturas nō explicare / sed impli
care magis videamur. DIS. Singillatim igitur hęc percurramus. pri
mum autem vegetatiuam animarū infimā aggrediamur.

De Anima vegetatiua & potentijs eiusdem de Nutritiua & digestionibus. Ca. iij. MA.

Nima vegetatiua vis quædam est in viuētib⁹: conuertens ali
mentum in substantiā aliti / ut ip̄m in esse conseruet: ad quantita
tem debitā puehat & simile in specie generare tribuat. In hac de

scriptione tres vegetatiuę potentię exprimunt quę sunt nutritiua / aug
mentatiua / & generatiua. quarū & actus & obiecta differunt. Nutritiua
(cui⁹ sunt tres actus opponere unire assimilare: cui & alię q̄tuor potē
tię mīstrant sꝑm Auicēnā) per attractiua vi caloris & siccitatis / alimen
tū naturę aliti cōueniēs potētia hoc aliqd attrahit. Per Retentiua vi sic
citaris & frigoris attractū donec alteret & digerāt retinet. Per digestiua
vi caloris & hūiditatis retentū alterat & digerit. Per expulsiuaqꝫ vero vi
frigoris & humiditatis digestū impurū a puro segregatū expellit. vnde
viuens sumptū alimentū dentibus in ore cōterit: contritū stomacho in
fundit qui missum decoquēs / decoctū magno cuiusdā intestino qd duode
nū vocant trāsmittit: id rursus ab illo per intestinum ieiunū / cui cōiun
gunt subiles quędā venę quas misaraycas dicūt / ad ep̄ar usqꝫ peruenit

nutritiua

Auicennā

plantę
sentiunt

animarū ge
nera tria
sunt

Aīa vege
tatiua

Potentia
animarū vege
tatiuę

Digestio
prima

ANIMAE VEGETATIVAE

supfluum p longatōem egerit. In epate secūda celebrata digestione/hu
mores quattuor segregantur. Quod em̄ calidum & siccū est cholere ru
beę deferuiēs prim ad cistīm fellis. i. cholere, ad qđ frigidū & siccū melā
cholię aprū prim ad splenē. Quod autē frigidū & humidū; flegmati cō
gruum prim ad pulmonē (ut nōnullis placet) transmittit. Quod vero
calidum & humidū in epate in sanguinē mutat. Supflūū hui⁹ digestiōis
p venā kilym q̄ spinā adiacet ad renes descēdit / p quos colarū ad vesī
cam / & inde per virgā ēicitur. Sanguis in epate generatus p venas ma
iores ad minores usq; ad capillares ad singula membra diffundit in qui
bus ultra digestus & i humiditates secūdas cōuersus ea nutrit. hui⁹ ter
cię digestiōis supfluitas: p̄tīm p sudores ēmittit / partīm p epar ad vi
as urinę reuertitur. & membroꝝ dispositiōem phisicis p res intercapi
dines quas in urinali vase cōsiderāt suo mō denunciat. Verētamē qđ de
hūoꝝ segregatōe dictū est / nō s̄m p̄cisionē accipiēdū puto ut nihil cho
lere melācholię aut flegmatis sanguini admixtum remaneat: nā dictos
humores inesse sanguini extracto p venas expientia docet. ex corrupti
one etiā eorundē in venis aegritudines & febres diuerfas phisici testātur.
Vnde in generatōe humoꝝ naturalīū cuius libet ps cū sanguine vadit ad
abilitandū sanguinē / ad nutriendum mēbra talis denoationis cui⁹ hu
mor: sed quideꝝ supior ad mēbra vadit gratia necessitatis & unitatis. ut
Auicēna. c. de humorib⁹. Patet itaq; nutritiua in singulis mēbris opari
quādiu alitū viuūt. sed diuerse. nam dum fortis est in principio plus de
alimento cōuertit in aliti substantiam quā calor absumpsit. & tūc qđeꝝ
augmētatio fit. Posthac nō plus sed tantum quantū deperditū est restau
rat. & est status. Deinde debilior effecta n̄ deperditū qđe restauare pōt
sitq; aliti corpis diminutio. Demū ea totaliter deficiente ip̄m viuēs qđq;
interire necesse est. hęc cā distinctiōis etatū. Et si rem ppenius cōsidere
mus viuens mori incipit. ex quo esse accepit. Humidum nanq; radicale
membris radicalibus inibitū in quo vita vehitur / restaurari non pōt:
sed p appositōem humidī nutritiualis impediri ne citius consumat. uñ
quemadmodū in lychino olei pars inibita cōtinua actiōe caloris dimi
nuit: sed ne subito tota cōsumat p infusionē olei quod ignis i pabulum
atrahit impeditur. Sic & i viuente esse naturales docuere. Paulatī igi
tur humido radicali deficiente viuens morti appropiat: donec toto ab
sumpto vita ut ignis lucernae extingatur. licet hoc humidū per viam
suffocatōis factū extraneū mortē causet sed hæc accidētā supior naturalis.

De Augmētatiua potētia: & q̄ cuius libet rei certus
est termīus augmēti: decremēti & duratōis C. iij. M

Vgmentatiua quod purē est ultimę digestiōis & potentia quan
tū in aliti substantiā vertit. Subfunt autem eidem potentia tres
Quarū priā incorporatiua q̄ alimētū in lōgū latū & pfundū extrēdēs: qđ
cuiq; mēbroꝝ deest distribuit: quod plus est aufert & alteri addit. unde
quorundā viuentiū alīqua mēbra in principio magna sūt & paulopost

Digestio
secunda

Digestio
tertia

Viuens
mox na
tū mori
incipit

Potentia
augmen
tatiue

Corporis
augmen
ratio
Status
diminutō

Incorpor
atiua

LIBER.X. TRAC.I. DE POTENTIIS

assimilati minora sunt. Secūda assimilatiua est: singulis mēbris assimilās. Tertia
ua Vnitiua: quæ assimilatum partibus aliti unit. ut carnem carni/os ossi:
unitiua & sic de alijs. Calor equidem naturalis continuo agens in corpus viuen-
tis/nōnullas partes consumit: & sub effeta cute poros vaporibus imple-
tos relinquat: hos virtus unitiua expulsiis vaporibus/ alimento assimi-
lato obstruit: quod si tantū sit alimentū partes porosas extendit/ partem
augmēta- etiā extremitatib⁹ adgenerat. Operatur autē augmentatiua nō vi calorīs
tio natu- ignei: cuius est digerere/eutrogenia disiungere & homogenia aggrega-
ralis quo- re: sed vi calorīs viuificatiui hoc est naturalis: cui assimilāt calor Solis
modofiat & vi calorīs alteratiui disponētis alimentū ad formā carnis/medullę/ossis
&c. & hic est calor animalis. Per frigus autē mēbra coagulat. Per sic-
cū cōtinuat & cōsolidat. Per humidū retinet & terminat. Est aut hui⁹ po-
tētię opatio a principio viuentis: donec certā & suę spēi cōuenientē quan-
titatē attingat. Oīm enim a natura cōstantiū certus est termin⁹ augmē-
ti & decemēti & duratiōis perīodus. Ignis autē cremenū & si p apposi-
tionez cōbustibilis in infinitū posse p̄gredi videat: natura tñ hanc appōēz
nō admittit. Si em̄ oīa essent aut ignis/aer/aqua aut terra: submot⁹ esset
decor uniuerſi: quē in proportiōe q̄dam harmoniaca p̄tū & in quāti-
tate & in qualitate cōsistere: ex dictis manifestū est. Nō solū autē in elemē-
tis/ sed etiā in his quę ex elementis conflata sunt corporib⁹. Quod si
ignis non ænucleatus rem perpendimus: ignem nec nutriri proprie nec augeri in
nutritur uenimus. non enim ignis numero comburens & ex combustibili geni-
tus/ sed priore corrupto alius succedit.

**De Generatiua potentia. Quorū sit generare sibi si-
mle. & omnia creata / Creatoris exemplata sunt
in perfectione diuersa. Capitulum. v. MAG.**

Generatiua alimentū depuratū & in potētia animatū/ p̄ seminati-
uā in semen descendit. in quo sunt omnia toti⁹ mēbra/ nō q̄dem
seminatiua corporis mole sed vi causali. Per imutatiuā semen decisum in sã-
imutatiua guinem/sanguinem in carneam & embryonis substantiā transmutat. p̄
plasmatiua plasmatiuā autē (aliās informatiuā) singulas p̄tes suis figuris & formis
discriminat. p̄ calidū quippe & humidū mollia creat. ut sunt caro/adipes
& medullę p̄ calidū & siccū compositiora. ut cor in animalibus: & radi-
ces in plantis. p̄ frigidū & humidū exteriora. ut pilos & folia. p̄ frigidū
& siccū solidiora ut ossa & cortices. cœlorum accedētibz influentijs
plasmāt. Tempus incepriōis & desitionis operationū huius potētię
libro præcedenti exposcūm est. Necessaria est autem hæc potētia viuē-
tibz: ut indiuiduū quod se in numero conseruare nō potest in specie sal-
uetur. Hoc em̄ oīm viuentium naturalissimū operū Philosophi accla-
mant. Omīa nempe creata Creatoris quædam exemplata sunt: in q̄bus oīa creata
Grad⁹ rel- potētia/sapientia & bonitas eius ut per speculum & ænigma contem^r creatoris
rū nume- platur in alijs quidem clarijs. ut in Intelligentijs & hominibus: In alijs exempla-
rantur minus. ut in cæteris animantibus. In quibusdam vero obscurius. si cut ta sunt

ANIMAE VEGETATIVAE

Aug⁹. de ciui. dei li bro. 12. c. 2 in inanimatis. Deus em̄ (inquit Aurelius Augustin⁹ li xij de ciui. dei) summa essentia est & alijs esse dedit: sed non summi: his amplius / alijs minus atq; naturas essentiarum gradibus ordinauit. Vnde in ordine uniuersi Virtus virtutum in intellectuabili: hec in intelligentiali quæ rursus in rationali. Hæc in imaginatiua quæ rursus in sensitiua: hec in vegetatiua quæ rursus in minerali. Hæc in elementatiua: quæ demum in chaos confuso occultata conspicitur, tali nimis ordine per ascensum inuisibilia dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciunt. Quid em̄ (inquit idem li. xi. d. Tri) non pro suo genere ac pro suo modo habet similitudinem dei? Sed hic cibus solidus est gradium: non lac paruulorum. Vnde digressi sumus reuertamur. Vnum quodque igitur creatorum nititur se assimilare suo creatori modo perfectiore. generaliter autem in eo quod est semper esse. Omne enim quod est (inquit Augustinus de Ciuitate. dei libro. xi.) naturaliter desiderat suum esse conseruare: ita ut miserrimi nolint interiri: sed potius miseriam eorum auferri. In uiuentibus autem cum uiuere sit esse / animata pro modulo capacitatis sue nature semper uiuere / saltem in subsequen-
ibidem de trini. li. ii. c. 5. tibus generationibus contendunt. Hanc non minimam parentum ad prole amoris causam scriptura sepius commemorat. verumtamen posteritatis conseruatio per generationes / nec omnibus animantibus sed perfectis tantum: non orbatis / nec spontaneam generationem habentibus perfecte competit. Tenesne filii quæ modo digesta sunt? **DIS.** Teneo. apertissime enim singula profectus & nulla penitus circuitione usus es. ut quæstionum stimulis te excitatum iri superuacaneum quidem / indefessa autem aures cuncta potius auscultanda existimarem. **MAG.** Sensitiuam igitur si placet simili percurramus cõpendio. **DIS.** placet.

Libri decimi Tractatus Secundus incipit.

De Anima sensitiua & obiecto eius. quæ sensibilia propria: cõmunia: per se: & per accidens si substantia sentiiri possit. a quo fiat sensatio de sensu actiuo & passiuo. Ca. primũ. MAG

Ensiitiua anima ea est quæ foris & intus rerum corporalium formas corporeas presentium & absentium percipit. In hac descriptione: & obiectum & potetie sensitiuæ an et inuunt. de illo autem prius: de his vero posterius dicendum. **DIS.** Obiectum ergo sensitiuæ quod dicis? **MAG.** Rem corpalem per speciem sensibilem. Sensibile autem est quod natum est sensui percipi: & bisarie diuiditur. Quoddam em̄ per se: quoddam per accidens sentitur. Per se quidem sensibile sentitur: quod per propriam speciem sensum imutat: vel unum tantum & est sensibile proprium ut color visum sonus auditum. vel plures ut numerus motus: magnitudo: figura & tempus. Magnitudinem enim non non videmus: sed & tangimus. sic figura & reliqua pluribus sensibus percipiunt propter sensum cõm cui punctilares sensus precipant. ideo sensibilia cõia dicunt. nec tamē sunt ita sensibilia per se ut sine
Alia sensitiua.
obiectum sensitiuæ
Sensibilis est per se per accidens
Sensibile proprium
Sensibilia cõmunia

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS

alio sensum imutare possint: sed cū sensibili p se mouēt sensum: magnitudo em̄ sine colore nō videt̄: nec sine qualitate t̄gibili tactu p̄cipit̄: ac rē nāq; magnū nō videm⁹: nec orbē cōelestē (ut aiunt) t̄gere possemus eo q̄ aer coloris / & orbis cōelestis pegrinis exps sit impressionibus tū per ppriā spēm imutat ut tener trulz. 2. Teg. Sēibile p accidēs vero est: **Sensibile)** qd non per ppriā: sed alienā spēm sentitur ut cāpana per spēm soni audi **p accidēs,**
Substātia tur & lapis in specie cōloris oculo cernitur. Quē autē ex eo esse dinoscit̄
p ppriam q̄ substātiē p pprias spēs sensum imutare neutiq; pnt. cui⁹ quidē mani
spēm no- festitissimū iudiciū est: q̄ pntiā sūbē panis āte cōsecrationē & ei⁹ absētiā
scuntur facta cōsecratione sensu nō percipim⁹. Sūt autē qui subāq; spēs: cū ac
 cidētalibus multiplicari / & intellectuī tanq; potētīē pporcionatē pntari
 opinātur. **DIS.** obiectum ne an sensus sensatiōem causat? **MA.** neu
 trum ut cā totalis: ut rēq; vero ut cā p̄ialis cōcurrit. unde Augustinus **Aug⁹: de**
 de Trini. li. xi. ait. a visibili & vidente gignit̄ visio / & hoc quidē effecti **trini. lib.**
 ue. Instrumentaliter em̄ videmus oculo & formaliter visione / parifor **ii. c. 2.**
 miter & in alijs sensibus distinguendum est. **DIS.** actiā igit̄ potentia
 sensus est? **MAG.** actiua quidē. quia cum obiecto sensatiōem efficit
Sensus Est & sensus potentia passiuā. ut ait Aristoteles. vel quia in potentia est **Aristo. 2:**
actiuus ad actum primū qui est esse: & in eum a generāte reducit̄: vel q̄a in actu **de anima**
 primo est / & in potentia ad actum secundum qui est sentire in quez per
 obiectum reducit̄. Sentire equidē dicitur / eo q̄ sensationem recipiat
 siue autem sensationem recipiat / siue ab obiecto imutetur / semper pati
 tur. Immutari enim quoddā pati est. Quod si a sensibili proportiona
 to fiat / saluatiua est passio & iocunda / si autem a sensibili excellenti fiat
 passio est corruptiua & dolorosa. nā excellens sensibile: sensum corrup
 pit. i. non facit distinctam & determinatā sensatiōē. **DIS.** una ne res
 est sensus actiu⁹ & passiu⁹? **MAG.** una: nomia autē diuersa

Que res sit species sensibilis: vnde causata ad
 quid necessaria: & si accidens sine subiecto
 possit subsistere: & q̄ ad sensationem necessa
 rium sit medium proportionate elongatum
 Capitulum secundum **DIS.**

Species Sensibilem rōnes ex dictis manifeste vidēt: spēs autē sensibiliū
sensibilis naturas lati⁹ deducēdas arbitror. **MA.** Spēs sensibilis / q̄litas
 est tertie spēi. Et est idolum siue imago eius qd sentitur: etiam intentio
 dici solet nō q̄a in ipam sensus ut in obiectum tēdat / sed q̄a est id per qd
 sensus formaliter in obiectum tēdit: cui⁹ ipa ē ppria imago siue silitu
 do. Vnde sensibile qd ppter sui materialitatem in sensu p essentiā recipi
 nō pōt / sui imaginē a sensu receptibile pducit: per quam discerni possit.
 Quēadmodū si me petro carcere recluso manifestare voluero fores car
 ceris totus penetrare nō valēs / saltē imaginē meā in charta effigiatā mīt
 to / quā si forte p rimulā receptā cōspexerit / q̄lis ego sum statim agno

ANIMAE SENSITIVAE

scit. & q̄to hęc imago mihi similitior/rāto pet̄ de p̄sona mea certior sit
sic suo mō de sensibili & ei⁹ specie accipiendū est. intelligis ne? DIS.
Sane. sed cū spēs sensibilis accidēs sit (q̄a q̄litas) quō de obiecto ad sensum
usq; deueniat nō dū manifestū est. accidēs em̄ subiectū suū desereret
& in aliud trāsmigrare via naturę impossibile esse: a te sēpius audiui. di
co aut̄ via naturę dubiū nanq; nō est / deū accidētia absoluta a subiectis
posse separe: & in esse cōseruare, ut credim⁹ circa altaris sacra mysteria.

MAG. forti argumēto oppugnās: tamē īnteris imaginatiōi
Opinaris em̄ unā & eandē spēm nūero ab obiecto pductā/p mediū us
q; ad sensum puenire: sicut nauis de ripa ad ripā p aquā defluit. DIS.
Aliter tu ne sentis? MAG. longe aliter. Aut em̄ obiectū cōtinuo aliā
& alia spēm p mediū usq; ad sensum multiplicat: aut in eodē instanti to
tam spēm in toto medio inter ipm̄ & sensum causat: si sufficiat virt⁹ ei⁹.
Ad sensatiōem itaq; necessariū est mediū ut p ipm̄ spēs multiplicetur.
Sensibile em̄ positū supra sensum sensatiōem nō facit hoc qdē manifestū
in visu. nō em̄ videt nisi res quāra & sub pyraide quāra/q̄ mediū necess
ario requirit ne basis & conus pirāydis cōcidāt. In alijs aut̄ sensibile poss
tū supra sensū facit sensatiōem realē ut culrell⁹ neruū in se indēs dolorē cau
sat. Intētiōalis yō imutatio p spēs sine medio nō fit. Necessaria est etiā
debita inter obiectū & sensum distātia: p quā vtus obiecti spēm multia
plicare possit. unde remotiora sentire nō possumus.

Si specierum multiplicatio per mediū
sit instantanea aut successiua. Capi
tulum tertium. DISCIPVLVS.

Ecdū oēm de hac re tulisti dubietatē. MA. nec id p̄tēdebā. sed
dic qd te moueat. DIS. instātanea nean successiua ē haec spēs
p mediū multiplicatio? MA. Instantaneā ait Aristo. vtrā Em̄
pedoclelūis esse multiplicatiōem ab oriēte in occidēte. Sūt tñ q nec totā
spēm ab obiecto pducere dēdunt: sed spēm ī p̄e p̄pinq̄ mediū pductā/rur
sus aliā in seq̄nti mediū p̄e pducere astruūt & hāc rursus aliā & aliā do
nec aut ad sensū deuentū sit: aut ultio pducta spēs: ppter sui imp̄fectiōem
& debilitatem aliā pducere nō possit. sp̄ em̄ aut̄ posterior erit debilior.
Hi spēs multiplicatiōem successiua & in tpe fieri necessario farent: tpus
aut̄ illud ppter sui breuitatē/imp̄ceptibile/& sic instans dici posse dicūt.
nō em̄ mediū diuersitas tarditatē efficit. eodē em̄ tpe aer densus & subri
lis illuminant. Hęc tñ in p̄gressū spēs diuersitatē faciūt. In occurso nāq;
mediū dēlioris aut subtilioris spēs aut reflectunt aut refrangunt. qd qua
lit̄ aut qñ fiat facile erit eo loco q̄ d̄ visu loq̄ cepim⁹ demonstrare. DI.
Hi ergo Aristo. instās p tpe in p̄ceptibili accepisse arbitrant? MAG.
ita aut̄ vtrariū tñ ip̄e astruit dicēs ppter tantā distantiā posse sentiri si
successiua ēēt lūis m̄ultiplicatio. Posset tñ p hac op̄iōe dici Aris. additione
liter locutū esse ad sensum. Si lūmē in instanti medio apro pro luminis
receptione aplicitū fuerit: ipm̄ in instanti illuminabit. Et hoc quidē cer

Aristo. 5.
de anima

LIBER. X. TRAC. I DE POTENTIIS

tum est ex hoc/quod Augustinus de trinitate li. 6. affirmat dicens. Splē
dor qui gignitur ab igne atq; diffundit: coquus est illi/& esset coe tern⁹
si esset ignis eternus. Verū radiū a luce totū & non partē genitam al
teram gigni p̄spectiua docet li. primo dicens Q uēlibet punctū lumīo
si/aut illuminati/obiectū sibi mediū totum illustrare: spherice qdem/si
a nulla parte opacū habeat: aut hemispherice /si ex una parte opacū ob
stat unde & cōsequēter subiūgit. omnē punctum lumīosi hemisphericali
ter sup̄ medium radiare. Pars itaq; luminis a luce genita, si cōsequenter
aliā de se gigneret: non mō indirectē radiū cōtinuaret sed & orbicula
riter aut hemisphericaliter se diffunderet. & sic obiectū luminosum eque
in speculo lateraliter & directe opposito reluceret: cui⁹ contrariā expe
rientia approbat. Instantaneā esse igit⁹ toti⁹ speciei p̄ mediū multiplica
tionem probabilius habetur

Augu. de
trini. li. 6.
c. primo
p̄spectiua
cōis li. 1.
ppōne. 3.
ibidē pro
positōe. 6.

Quō spēs cōtrariorū distictim simul p̄ mediū multi
plicāt & in sensu recipiunt. Quid umbra. quid tenebra
& quę accidentia solo numero diuersa in eodem subiecto
to esse possint. Capitulum quartū DIS.

Estat aliud: qd specierū multiplicatōem p̄mediū oppugnat: mul
ta nāq; sunt sensibilia cōtraria q̄ simul a sensu p̄cipiunt: quorū si
spēs (ut astruis) p̄ mediū ad sensum usq; pueniunt: cōtraria simul esse ne
cesse est Hoc autē nō posse fieri ratio cōtrariorū approbat. MA. Nō est
idē de sensibilibus & spēs eorundē. Spēs enī cū habeāt esse spiritalius

Spēs sensi
biles non
cōtrarian
tur nec p̄
miscentur

& a materia depuratū: nec cōtrariant nec cōmiscēt: sed impmixte p̄ idem
mediū simul multiplicant: similē & in eodē sensus organo simul recipi
unt: alias album & nigrū visui simul p̄sentata distincti videri nō possēt:
cui⁹ oppositū exp̄iētia indicat. Vñ ppō. 7. primę ptis p̄spectiue dicit. Ra
dios visibiliū impmixte mediū illustrare. hoc autē facile tali exp̄imento
cognoscēs. Sint plures cādelę ardētes in eodē cubili qd illuminant: qua
rū si successiue altera post alterā auferat/illuminatio cōtinuo minuet: eo
q; q̄libet cādelę ablata lumē suū tollat & a p̄ductōe ipsi⁹ in tali medio
desinat. Rursus videm⁹ plures cādelas circa idē opacū sistentes diuersas
relinq̄re umbras: etiā simul ex eadē pte/si altera in lumē sit vigorosi⁹
Vmbra autē esse lumē diminutū ppō. 2 s. prię partis p̄spectiue docet. Si
cut. n. lumē primariū ē/qd a luce p̄ radiū directū/reflectū aut refractum
gignit: sic qd a tali luē nascit umbra siue lumē secūdariū dicit / illd aut
nō in rectū sed lateralit diffundit. DIS. aliud igit⁹ noīe umbrę / & ali
ud noīe tenebrę significari intelligis? MA. aliud qdē. Vmbra eqdem
res est: q̄a deriuatio lucis secūdarie. Tenebra autē oīmoda lucis priuatō
est: & nō aliqua res est. ut li. 8. c. de priuatione ostendimus: & fortasse
apud nos reperibilis non est. Vmbre autē variatōem in quantitate ra
tione luminis & opaci libro. 7. c. de eclipsibus enodauimus. DIS. mē

ibidem p̄
positōe. 7

ibidē pro
positio
ne. 2 s

Aristo. 5.
li. metha.

ANIMAE SENSITIVAE

quinto libro methaphisice refutare videtur. q̄ ait/ duo accidentia solo numero differētia in eodē subiecto esse nō posse: lūina autē duo in eodē medio: solo numero differre quis dubitabit? MAG. dictū Aristotelis in p̄a accēsa intelligendū est de accidentib⁹ realib⁹ absolutis ēductis de potētia materie/ solo nūe-
rie/ p̄ motum naturalem. Species autē sensibiles cum sint accidentia intē- ro diuersa
rationalia siml' esse p̄nt. Similiter duę in eodē patre paternitates quia sunt p̄nt esse in
relatōes/ sic & plures spēs memoratorū solo numero diuerse siml' in or- eodem
gano memorie. reseruānt/ quia de potētia materie mīme ēducunt. Lū-
mina quoq; diuersarū candelarū/ q̄ & si de potentia materie ēducta sint:
nō tñ p̄ motū: q̄a in instanti: ideo simul esse p̄nt. DIS. Sane. Sed unū
est q̄ sensus harū specierū in medio discretiōem non attingit/ sed plures
unā iudicat? MAG. quia numer⁹ nō nisi varietate dephendit: q̄ sine
matetia non est. Spēs igitur a materia plus depuratę min⁹ discernūtur.
Hęc autē de obiecto: nunc sensitiuā ip̄am p̄curramus

De potentijs animæ Sensitiuæ in genere :

Capitulum quintum. MAG.

Vius animę/ duo potētiarū genera sunt: unū ap̄hensiuū: altē
secundū locū motiuū. De illo prius : de hoc autē posterius trac-
tandū est. DIS. Ap̄hensiuā quam dicis? MAG. p̄ quā al' Pōne aīę
obiectū p̄ spēm ap̄hendit. Et hęc rursus biptita est. Quēdā nēpe sensi-
bile nō nisi actu p̄ns ap̄hendit/ hęc in exteriorib⁹ corpis p̄tibus situa-
tur. Alia vero etiam absentia cognoscit/ & in cerebri venticulis habitat. Exterior
Prima rursus in quinq; potētijs p̄ticularēs (quas sensu s̄ exterioris di-
cunt) distinguit quę sunt: visus: Auditus: Olfactus: Gustus & tactus.
qui & si eiusdem naturę & essentię sint cum aīa/ sepāt tamē & discernūt
organis/ obiectis/ medijs: & modo ap̄prehendendi: quę omnia de singu-
lis per ordinem edocenda sunt.

De Visu & excellentia eius. Cap. sextū. MAG.

Aristotel
i. metha.
Augusti⁹
de trini.
li. ii. c. i.

Rimū autē de visu exordiamur/ qui cū sensu sit subtilior: & agi-
lior/ plures res nobis differentias demonstrat: p̄pter quod & ip-
sum p̄ ceteris diligimus: & p̄ defensione ip̄ius omēs alios expōi-
mus: nimis qui sensus corpis (ut ait Augustin⁹ li. xi. de Trini.) maxi-
me excellit. DIS. Quid est visus? MAG. Est potētia sensitiuę ap̄ Visus
phensiuā visibilis in oculo/ mediante dyaphono. Obiectū nanq; visus
est visibile: organum oculus: & medium/ dyaphonum. DIS. Hęc eo
quo iam cōmemorata sunt ordine explanes/ necesse est.

De obiecto visus & de luce quę res sit. si videri

**possit: Quid lumen. & quō sine obiecto opa-
co videri nequeat. Caput septimū. MAG.**

Biectum visus visibile quid est. visibiliū autem aliud lux/ ali- obiectum
ud lumen/ aliud color: & si quę sint alia in ratione dictorum vi/ visus
datur. DIS. Quid est lux? MAG. Est qualitas in corpore luci Lux

LIBER.X.TRAC.II.DE POTENTIIS

do nata moueri ad motū eius in quo est: in suo esse nō dependēs ab ali
quo extrinseco. Accepit autē esse a creatore: in prima reꝝ pductione/ di
cente. Fiar lux & facta est lux. Hęc quippe ante luminariū pductionem Gen. 1.
solis vices agebat per triduū: in cuius naturam (ut quibusdam visum
est) quarta die transijt. Nam & dyonisiꝝ de diuinis noībus. c. 4. hāc lu- Dyonisiꝝ
cem, vel lucē vel substātiā solis fuisse differit, sed adhuc nō plene forma
tam. Est autē lux in sole tanq̃ p se lucido: In alijs autē picipatiue/ & om
niū visibiliū ipso factis est. ea ppter claritas eius uti est videri nequit, po
tentiā em̃ visiuā longe antecellit. Manifestat autem se inuisibilibus/ in
uno quidē clarius: in altero vero obscurius: sꝫ q̃a duersis diuerse p
cipiat. Nullum em̃ oīno corpus lucis ex p̃s est. Hac manifestatione se
magis inuisibilem probat. cum em̃ omniū visibilium claritatē in se cō
plicet in nullo uti est explicatione perfecta rēp̃sentat: quolibet equidem
dato: aliud semp̃ clarius esse potest. qui ergo intelligit ip̃am perfecte in
visibilibus videri non posse verius eam videt. Tantæ autē nobilitatis
est: ut etiā corporalia/ quanto plus lucis picipant tanto perfectiora
& nobiliora censent. sicut videri est gradatim in elementis. a nonnullis
etiā nō mīme auctoritatis an ne substātia/ accidens ne potius aestiman
da sit in dubium versum est. Vnde & Augustin⁹ li. de libero arbitrio, Augustin⁹
ait lucem in corporibus primum tenere locum. Similiter & super Gen. li. 2. de li
ad litterā lucem corpus nominat. Rerum naturalium indagatores nō hero arb
sensu tardū ip̃am nec corpus nec corporis formā substātiālem multis ar
gumentis astruunt: sed ad mentē Aristotelis li. de sensu & sensato eā q̃li/ ne ad lraꝝ
tatem corporis lucidi dicunt. uti p̃missa indicat definitio. Sic & Aui. li. 7. c. 156
fexto naturalū lucem qualitatem/ quę est pfectio trāslucētis/ sꝫ q̃ trāsl. Aristote.
lucens est: descripsit. & Damascenus libro secundo. Lux est qualitas ac
cidentalē Solis. Augustinū autē & ceteros qui lucem corporis nomine sensato
appellant: non ip̃am qualitatem/ sed corpus aliquod multę lucis intellexisse Aui. 6. na
xillē affirmant. DIS. Lumen autē q̃res est? MAG. lucis imago & turalium 4. almage
primaria eius deriuatio/ nunc em̃ inquit Ptolomeus lumē aduenit abs Ptolome⁹
q̃ corpore lumis causatiuo. Hinc & Augustin⁹. lumen habet pmanen
tiā p continuā solis influentiā. Sicut autem lux in lumine tanq̃ in p
pria specie cernit. sic lumen in umbra (quā secundariā lucis deriuacōeꝝ
supius diximus) videt. unde quemadmodū coloris species primarię: in
occurſu opaci/ de se secundarias species gignunt: p quas vident q̃ in me
dio videri nō poterāt. Sic lumē spēs primaria lucis/ in medio est inuisibi
lis: in occurſu autē opaci de se spēm gignit: per quā cernit. Primū patet
de specie coloris vitri rubei multiplicata cū radio penetrāte vitꝝ usq̃ ad
obiectū parietē/ in quo videt. Secundū patet in fulgore emissio ab ocu
lo moto in tenebris qui in obiecta vtea tunica opaca videt. Similit̃ ra
dius solis p foramen tenebrosū carcerem ingrediens / ab homīe inclu
so videtur minime si in opposita pte alterę foramē reperiat p quod tran
sire possit: quod si obstruatur iam radius p secundariā speciem in ob
iecto opaco videtur. Patet itaq̃ si aeris regio in infinitū p̃tēderet sine

damasce.

Lumen

ANIMAE SENSITIVAE

obstaculo corporis opaci / etiam sole in medio coeli existente nihil i aere
videretur. DIS. lumen ergo qualitatem a luce genitā intelligo sed sub
iectum eius quod dicis? MAG. Corpus / manifestius aut dyaphonū
Aucenna siue transparent. Vnde & Aucenna. lumen est qualitas quā corpus nō
Aristote. trans lucens a lucido / mutat. & Aristoteles. lumen est actus dyaphoni
inquantū dyaphonū id est lumen forma est corporis transparentis / sūm
q̄ actu transparent est. Aqua enim aer berillus: v. r. & cetera huiusce
modi nature / siunt actu transparentia a lumine ipā illuminante: / i cuius
absentia perspicua potius quam dyaphona dicenda sunt.

**De Colore & speciebus eiusdē: de generatione co
lorum tā extremorū quā mediōrū secundū diuer
sas phōiꝝ opiniones. Capi. viij. MAG.**

Vx quē p̄spicua reddit dyaphona / facit & p̄spicua & opaca colo
ra. Huius autem intellectus ex coloris definitiōe & generatio
ne planior fiet. DIS. Quid est color? MAG. Est extremitas corpo Color
ris perspicui / in corpore terminato. id est color est qualitas in ex remi
tate corporis terminati siue opaci: quē perspicuum tangit. Non ergo in
nuit definitio colorem esse extremitatem p̄spicui per inherentiā: sed cō
tingentiam qualitatiuā. DIS. nunquid non color etiam p̄funditati
opaci inest? MAG. inest: diuisa em massa auri color flauus nō modo
in superficie exteriore: sed etiam in interiore conspicitur. Definitio autē
colorem explicat sūm esse formale quo visibilis est in lumine. Vnde lu
men extremitatem dyaphoni illuminans: colorem existentē in extremi
tate opaci contigui / actuat & visibilem reddit. Cum enim hec pars illu
minata est color videtur: etiam si medium aut locus oculi illuminatus
non fuerit. Si autem locus coloris illuminatus non sit etiam ceteris il
luminatis videri nequit. Hinc Phīs ait. Lumen facit quodāmodo potē

Aristote. tentia colores actu colores: quia facit eos actu visibiles: qui in tenebris:
aut profundo opaci erant potentia visibiles. Per se autem color dicitur
visibilis quia in seipso habet causam esse visibilis. DIS. Colorē itaq̄
non a luce in esse reali & materiali produci: sed existentem & visibilem
potentia remota a lumine reduci & fieri visibilem in potentia propin
qua astruis? MAG. Cōmuniōr hoc Philosophorū affirmat sententia.

DIS. Essentia autem coloris unde causatur? MAG. nec de hac re Generatō
concors omnium reperitur opinio. Quidam enim lucē coloris & om
nium visibilium ipostali im esse sentiunt nec colorem aliud quam diuer
sam lucis terminationem in dyaphono aut opaco credunt: sicut videre
est de coloribus iridis. halo & pēnarum in collo pauonis aut columbē.
Alij autem colores generari aiunt ex multiformi admixtione opaci cuꝝ
dyaphono cuius per se actus est lumen productū a luce tanquam prima
colorū ipostali lucis aut cōcursū necessariū ex eo arguunt q̄ i eclipsi so
lis oēs colores solita priuāt venustate. Nonnulli v̄o colores iridis halo
reales cē negāt n̄ p̄mixtōe corporū colorē fieri posse ex eo simplicitate

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS:

arguunt. sed ipsam qualitatem simpliciter exactiōe qualitatum primarum in corporibus derelinqui asseuerant. Videmus enim ex actione calidi in humidum nigredinem: & rursus ex actione calidi in siccum albedinem generari. Primum planum est in carbone generato ex ligno humido. Sed patet in cinere genito ex carbone sicco pusto. Huius autem causa esse videtur. quia calidum in humido partes aqueas terrae commixtas exhalat in fumum nigrum: & aereas & claras consumit / grossum autem terrestre nigrum relinquit. cuius si rursus grossificiter consumpserit / substantiam albam relinquit. Suo modo in alijs qualitatibus imaginandum: sicut magis & minus in diuersis materiis. Sed nec ista quibusdam sufficere videntur: nisi lux ut radicalis colorum causa concurrat. Frigidum equidem quod nec humidum aqueum nec aerem consumit sed utrumque cum terrestri costringens & condensans non nigrum / sed ut in plurimum album colorem relinquit. Est enim frigiditas mater albedinis: sicut calor nigredinis patet in niue: crisallo: berillo: marmore albo & siliis. Et unde hoc est nisi quia haec corpora perspicua: si condensant lucem receptam fortius tenent / in opacis autem maiorem densitatem nigredo / raritate vero albedo consequitur: ceteris paribus. DI. Ad generationem igitur colorum: qualitatum primarum actionem & lucis diuersam in alteratis terminatōem colores gigni probabile videtur: & hoc quidem in extremis. medij autem ex diuersa extremorum permutatione fortasse fieri habent.

Colores
medij

MAG. Nequaquam: cum sint qualitates eque simplices sicut extremi. Extremorum tamen naturam precipare dicunt: quia ex diuerso causarum extremorum concursu generari habent. Et in generatione rubei causae extremorum eque concurrunt: ideo hic color locum medij verius obtrinet. nonnunquam enim ex superanatione peruij colorati / super coloratum terminatum: medij colores videntur. ut est color apparens ex supereminetia unguinis super sanguinem digitorum. hac via plerumque pictores varias colorum species effingunt. Insuper & colores diuersificari apud visum sicut diuersitatem lucis super eos orientium propositum. xij. primae partis perspectivae compositis affirmat.

Colores
species

DIS. nunc autem colorum species certo numero designantur? MAG. Certo. Septem enim sunt scilicet Albus flauus: croceus Rubeus purpureus viridis niger: ad quos ceteri reduci habent sicut naturae participationem. Hactenus autem de obiecto visus: nunc organum perquiramus. DIS. Sane

De organo visus & natura oculi: qui ex septem tunicis & quattuor humoribus integratur. c. ix. MA

Rganum visus oculum communis sententia affirmat. Hunc ex pelliculis siue tunicis quattuor & humoribus tribus integrari compositum est. Prima tunicarum consolidatiua dicitur siue coniunctiua: quia totam oculi substantiam continet: ideo fortis est & pinguis: ne humores quoquo modo congelari / aut effluere possint. Huius partem posteriorem scilicet optica dicit. Haec tunica & si alba sit dyaphona tamen non est. ideo in ante foramen habet ne ingressum specierum prohibeat: similiter & in

Oculus

11

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS

pre posteriorē: qua ad neruū obtriciū pertingūt. Hanc sequit̃ Cornea/ cornu albo & subtili simillima: clara lucida/ dura solida: ex multis fructu-
lis cōposita: cui⁹ etiā sunt q̃tuor pelliculę subtiles: & est dyaphona/ ut
specieb⁹ sit puia. Hui⁹ prem posteriorē nōnulli cerusina dicūt aliq̃ dura
Post eam est uvea: quia nigra ut uua: ut in ea claritas glacialis aliq̃ mō
obscurē & in ea spēs resplendeant: sicut subijciē plumbū vitro in cōsti-
tutione speculij. In antea leuis: intrinsecus villosa. Hęc si pr̃ in ante fora-
men habet ut sit specieb⁹ puia. Hui⁹ extremā prem secundinā appellāt.
Quarta subtilissima est. Similis reti araneę. [Hinc aranea dicitur & poste-
rior pars retina. retinet em̃ humorē secundū subtilissimū/ quē glacialē
vel crystalloidem ppter limpiditatē appellant. in eo situantur spēs visi-
bilium qui ut in eo figi possint aliquāliter spissus est. Post hunc est hu-
mor tertius in textura venarū: quē vitreū dicunt: claritatē habet qua cū
crystallino cōuenit: ruborē autē/ ex sanguine venarū oculum tangentiē
quem & ipse digerit: & digestū crystalloidi p nutrimento mittit. Prim⁹
autē humor albugineus est: albugini oui nō omīno dissimilis. His in-
terpositus araneę cōtinēt crystalloidem ipm a duricię corneę & villosi-
tate uueę custodit: & suo humore/ ne siccitate relaxāda exsicari
possit/ pseruat: transitus foramen uueę carneam contingit. Omnes hu-
mores & tunica in parte anteriore cōcentricas quidam aiūt: dempta cō-
solidatiua & humore vitreo: ne ppter fractōes mltiplices generetur cō-
fusio. Alij tamē uueā & corneā cētricas opinantur: & albugineū cor-
neę concentricū describunt. Glacialis autem portio est spherę maioris
& vitreus spherę minoris. omniū autem horum causas insuper & cē-
tricitatis rationes exquirere nō tam necessarium quam laboriosum vi-
detur. DIS. Ad reliqua igitur sermonē vertamus. MAG. oculos
rursus duo nerui cōplectunt: per quos spiritus visiuus diffundit: & spe-
cies visibilium deferuntur. Sunt hi nerui ramī unius nerui a sensu cō-
muni pgradientis: qui circa oculos sit bifidus: & ptes ad instar fistularū
ampliantur: ramus dexter oculum dextrum & sinister sinistrum oculū
complectitur. Locus autem bifurcationis neruus obtricus dici solet: in
quo & visio completur. Hinc est q̃ res duobus oculis cōspecta nō dug
sed una videtur. Hęc de organo. restat ut medium transcurramus.

**De medio videndi & noctulucis: unde
lumen habeant. & quare in die non vi-
dentur in lumīe proprio Ca. x. DIS**

medium
visus

Edium videndi quod est? MAG. Corpus perspicuum & per-
uium & saltem in ultima parte quā colori coniunctum est/ actus
dyaphonum. Necesse est em̃ colorem a lumine excitari: ut visum
moueat: propter materialitatem nanq̃ suam/ visui se minime ingerere
potest. gignit ergo de se species a materia depuratas: quas in lumine &
imagine lucis tanquā in principio suo oculo immittit. Ea tamen visibi-
lia/ quę noctuluca dicunt: cum intrinsecum & cōnatū lumen habeant:

ANIMAE SENSITIVAE

etiam in nocturnis tenebris videri possunt: ut sunt quædam ligna putrida vermiculi: squamæ piscium & similia. DIS. unde hæc corpora ingentium lumen habent? MAG. Ab igne. omne equidem mixtum elementis constat: eo modo quo præcedenti libro expositum est. In vermiculis igitur quibusdam quoniam sine sanguine sunt & frigidi: igne prætes circa digestionis locum concurrunt: & ibi lucent. Sic & piscibus qui frigidi sunt & in frigido degunt elemento. natura squamas prævidet multum duras & terrestres / partes igneas conseruantes / pro fortificatione caloris naturalis. In lignis autem putridis / ignis cum humido aereo ad extremitates colligit. Similiter & in cæteris hæc non sine causa ordinata sunt quare tamen paucissimas a Phœbe turba enodaras inuenies. Hic ignis autem est vel cum qualitate priore quæ est lux / posteriore quæ est caliditas non existeret adurens non est: sed naturæ mixti cõueniens. DIS. quid subest causæ edicito quod hæc corpora non in die in lumine suo cõgenito videntur? MAG. Quia in die a lumine solis quod maius est illustrantur. a quo etiam lumen cõnatur tanquam minus & debilius obfuscat. Ob quam causam etiam stellas in die non nisi ab acutissimo visu: & in puteo aliquo posse cõspici diximus.

De Qualificatione medijs ut videatur res sub debita quantitate: Quid radius: visualis directus reflexus: & refractus. Et quod perfecte rotundum proprie sit inuisibile. Capitulum undecimum MAG.

Portet autem medium videndi / pro certificatione quantitatis visibilis / pro totum esse uniforme: & visibile proportionabiliter elongatum.

Nulla enim quantitas rei immoderate distantis est oculo certificabilis. dicitur ppō. 75. primæ partis prospectus. Vnde stellas vix in ovi quantitate iudicamus: quare terra longe maiores sunt. Et solus radius perpendicularis porrigitur directe alterius dyaphoneitatis medio occurrente. dicitur ppō primæ tertie partis. hic radius reflectitur per eandem lineam opaco obstante. Omnis autem radius oblique incidens / medio alterius dyaphoneitatis occurrente aut frangitur aut reflectitur. DIS. Contine paulisper calami habenas: donec quid radius perpendicularis & obliquus: quid insuper inter refrangi & reflecti intersit planius innoscat. MAG. Radius visualis spem rei visibilis dicimus. non ut lineam aut superficiem mathematicam profundo carentem: sed corpalem & pyramidalem: cuius basis in re visa: & conus in oculo vidente est. Totum autem luminosum pyramidem sui luminis in quolibet puncto medijs terminat. ideo quod & oculus in quacunque parte medijs existat: luminosum videre potest: sed diuerse. Nam quanto pyramidibus breuior / tanto fortior & angulum conus habet maiorem: ideo rem representat maiorem. Ex

LIBER.X.TRAC.II. DE POTENTIIS:

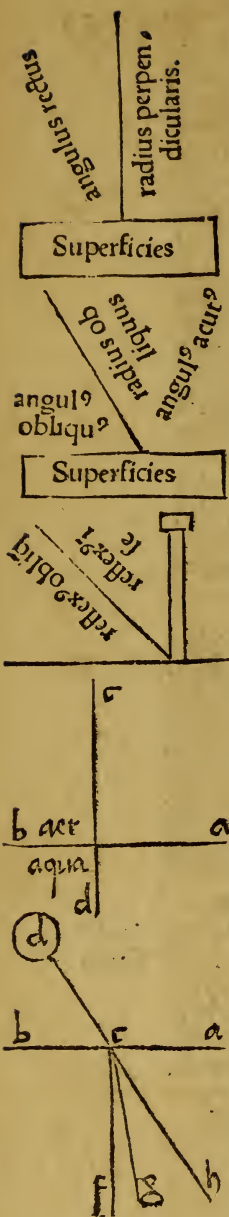
his facile cōcluditur pfectā rotunditatē esse inuisibilem: cū enim superficies ēque a centro distat / extremitas eius in puncto indiuisibili terminatur: itaq; basim pyramidis fundari nequit. Hinc & Mercurius Trimegistus mundū ex se inuisibilem Mercurius dixit: quia rotundus. Quod autē sol & astra rotunda vidētur: trimegistus ex eo est: quia multū distant: & pyramis iam nō in puncto suo premo / sed lineā arcuali sumitur. hæc autem remotiori maior & propinquiore minor apparet. Nec talia corpora Spherica / sed plana videntur. Si quando autē aliquid rotunditatis habere conspiciūtur: pfecta tamē rotunditas videri nequit, uñ oculis superficies spherę in puncto contingens nihil eius videret / si etiā defectus medię non obstaret. Hęc in pspēctiuis latius indagari possunt. Radius directus siue ppēdicularis / est ex cuius radio tū incidentia super superficiem ex utraq; parte relinquūtur anguli recti & æquales. Per oppositū dinoscitur radius obliquus. Radius autē reflecti dicitur: qui in occurso opaci per eandē aut alia lineā versus suū originē projicitur, sicut pila ī parietē proiecta resilit. Sed in hoc est differentia: nā eadē pila numero p motu localē resilit: non autē idem radius reflectitur: sed alius a principali obiecto luminoso generatur si ultra distantia qua opacū occurrit agere sufficiat. Radius vero refrangitur qui in occurso medię alterius diaphoneitatis nō in directū multiplicat: sed versus perpendicularē a puncto incidentiæ & fractiōis erigibile accedit aut a ppēdulari huiusmodi recedit. Hoc autē quō aut quando fiat sequentibus conclusionibus manifestabitur.

Cur res quandoq; videt maior vel minor remotior vel propior q̄ in veritate est Capitulum duodecimum. MAG.

Conclusio prima. Radius perpendicularis in superficie / media diuersarū dyaphoneitatū coniūgente non frangit. q̄a non esset ratio quare magis ad unā ptem q̄ aliam declinaret: in occurso tamen opaci in se vel ad latus reflectitur. Hęc cōclusio patet ex ppositionibus. 14. primę & prima tertię partis pspēcti uę cōmunis. ut sit superficies media inter aerem & aquam a b. & radius perpendiculariter incidens cd.

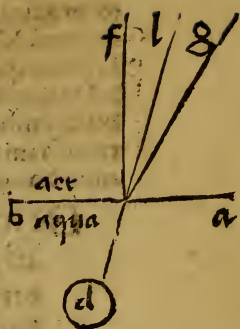
Conclusio secunda. Radius oblique incidens in occurso medię densioris ad perpendicularē frangitur, patet p ppōz. 15. 16. partis. ut sit superficies incidentię media inter aerem & aquam a b & radius oblique incidens d c veniens a corpore luminoso d per aerem in aquam / frangitur in superficie media a b in puncto c versus perpendicularē cf & cadit in g qui si medium esset uniforme procederet in h.

Conclusio tertiā. Radius oblique incidens / veniens a medio

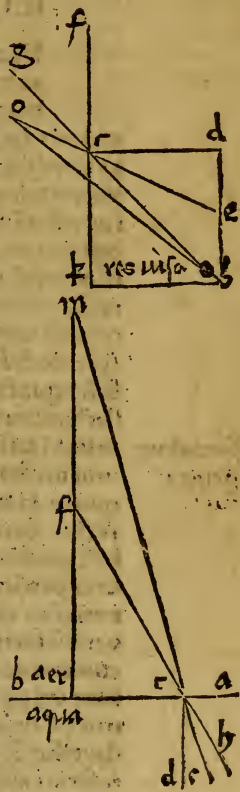

ANIMAE SENSITIVAE

denſiore in rariuſ a perpendiculari diuerſit. Patet per. 16. priæ
partis. ut ſit ſuperficies media inter aquam & aerem a b radius
incidens de veniens a corpore luminolo d exiſtente in aqua me
dio denſiore / in aerem medium rariuſ in puncto e ſuperficiẽ
a b frangitur : & a perpendiculari quę eſt e f recedit : caditq; in
g . qui ſi medium eſſet uniforme procederet in l . Harum autẽ
duarum conſuſionum cauſa eſt : reſiſtentiæ & actionis diuer
ſitas. Vnde radius veniens de medio rariore in denſiuſ / pene
trando fortiuſ agat neceſſe eſt. Ideo ad perpendicularẽ tan
quã origini ſuo propinquiorẽ declinat . Econtrario autẽ q
venit de denſiore in rariuſ / fortificatione non eget : a perpendi
culari æuagatur .

Concluſio quarta. Locus imaginis rei viſæ eſt / ubi pyram
is ſub qua res videtur : cũ perpendiculari (a re viſa verſus ſuper
ficiẽ mediũ rem viſam continentis ærigibili) coniungitur.
Ideo rem viſam per radios fractos / extra locum ſuum neceſſe
eſt apparere. & ſic denarium exiſtente in fundo vaſis / ſuper
fuſa aqua ab oculo poſſe conſpici : qui ab eodem ſine aqua ne
quit videri. Exemplum concluſionis & primi correlarij. Sit d
c ſuperficies aquæ continens rem viſam b & perpendicularis
erecta b d & oculus exiſtens in aere o radius veniens a viſibili
b verſus oculum / frangitur in puncto c a perpendiculari e f &
cadit in o : quę ſi medium eſſet uniforme / procederet in g : Py
ramis itaq; ſub qua videtur res b coniungitur lineæ perpendi
culari b d in puncto l : in eodem oculo o iudicat eſſe b . Patet
& ſecundum correlariũ : q; oculus o / videt b in aqua per radi
um refractũ : quod videre non poſſet per radiũ directũ b o .
qui propter latuſ c k vaſis b d c k ad oculum tranſire nequit .
Patet itaq; rem exiſtente in medio denſiori / ab oculo exiſten
te in rariori / videri propinquiorẽ : & ſic maiorẽ q; ſit : q; a vide
tur ſub pyramide breuiore & angulo maiore. Exemplum eſt.
b res viſa ab oculo o in figura præcedenti. Res autẽ exiſtens
in medio rariori / oculo exiſtente in denſiore : videtur remoti
or : & ſic minor q; ſit : quia videtur ſub pyramide longiori & an
gulo minore. ut viſibile f exiſtens in aere / viſum ab oculo e ex
iſtente in aqua videtur in puncto m . Eſt enim radius incidens
f c qui in ſuperficie media inter aquam & aerẽ a b in puncto
c frangitur ad perpendicularẽ c d & cadit in e : qui ſi mediũ
eſſet uniforme protenderetur in h . Pyramis autẽ ſub qua
videtur viſibile f coniungitur perpendiculari erectæ ab f ver
ſus ſuperficiẽ a b in puncto m . Hinc facile concluditur qua
re baculus partem habẽs in aqua & partẽ extra aquam fractus
apparet. oculus enim exiſtẽs extra aquam eam partẽ quę eſt
extra aquam in loco ſuo videt : illam vero q; in aqua eſt / in lo

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS

¶ propinquiori q̄ sit iudicat: ideo hæ partes directe cōtinuatę videri nē
queunt. Verumtamen om̄es hi radij refracti aut reflexi directis sunt de
biliore: quia a fonte & origine suo magis elongati: & ex obligate de/
bilitati. rectitudo em̄ luci connata est. Hinc etiā per hos res videntur de
biliore modo. Vnde & apostolus Iacobus ait. Vir qui cōtemplatur fa- **Iacobus**
ciem suam in speculo & se auertens/statim q̄lis fuerit obliuiscitur. videt
enim homo faciem suam per radium a speculo reflexum.

**De natura ac diuersitate speculorū: quę in coele
ari polito ostēdi possunt. De stella quę vide
tur cū sole in speculo imerso aquę. & q̄ ido
lum rei visę: nec est in profunditate speculi
nec in aere propinquo: sed in superficie specu
li. Capitulum tredecimum. DIS.**

¶ E natura speculorū p̄pauca saltē in hac digressione in mediū fer
re haud graueris pręceptor amantiſſime. MAG. Ad speculi in
tegritatē requiritur continuitas & leuitas intensa: superficies re
gularis. Insuper & eiusdē necessaria est perfecta politura. pat̄ in marmo
re & calibe pluribusq; alijs lapidibus & metallis politis. Diaphoneitas
autem si speculari corpori acciderit/necessario opaco aliquo subducitur
superficiē eius terminante. ob id dyaphonis ut sunt vitra/plumbū sup
ponitur: ut radij pertransire prohibiti/ad vidētē reflectant̄. Quod au
tē plumbū vitro/hoc aquę est fundus terre. radios em̄ aquā intrare ma
nifeste probat: q̄ oculus existens in aqua solē videre potest directe. Radi
os autē nōnullos a superficie aquę reflecti/ex eo deducitur: q̄ in ea tanq̄
speculo & solem & cętera obiecta oculus existens in aere contemplatur.
& si aqua fundū nō haberet: nihilominus in superficie radios aliquos re
flecteret: om̄is enim superficies media inter duo corpa diuersarū dyapho
neitatū rationē specularē participat. Sunt autē specula varia: q̄dā nāq;
unt uniformia & plana: in q̄bus res videri potest uti est: maxime autē aq̄
quieta. Hinc Virgilius. nuper me in littore vidi Placidum dū staret ma
re &c. Sanguis hominē ostendit nigrū & pallidū: oleū iuuenilē & ama
bilē: gladius latū aut oblongū. hæc autem potius difformiū speculorū na
turā participāt. Sunt autē ista aut cōcaua aut cōuexa. Concaua rē maio
rem cōuexa minorē representant: & lata; quidē si sint spherica/oblongam
vero si fuerint pyramidalia aut colūnaria. Omnia hæc in coeleari polito
continentur. in manubrij quidē basi planū/in columna manubrij colum
nare vel pyramidale. sinus autē ab intra cōcauum/exterius vero conuex
um ostendit. Accedit autē imaginē rei visę multiplex variatio/secundū
diuersū & obiecti & speculi sitū. Vnde in speculo multę cōcauitatis ps
inferior apparet superior & e contrario: eo q̄ una pars speciē supra aliā
projiciat. Speculum in una parte concavū & altera planum duas represen

Virgilius

speculorū
genera.

ANIMAE SENSITIVAE

tare potest facies: in collo quidē cōiunctas si sit planū īferlus: aut in ver
rice colligatos si planū superius situetur. Sic & in speculo īmerso aqua
& soli obiecto stella videtur: quę stella non est sed secundariū solis ido
lum ex diuersitate superficieꝝ speculi & aqua resplendēs. In alijs tamē lu
cidis hoc fieri nequit: propter radij debilitatē. Hęc autem enucleatius in
perspectiuis perquirenda sunt: ad reliqua properemus. **DIS.** Restat qđ
fortius angit: an idolum obiecti in aere propinquo aut profunditati spe
culi sit īmersum nec ne? **MAG.** neutꝝ affirmo: ipm equidē in aere spe
culo cōtiguū non esse/hoc maxime approbare videtur: qđ tali aeris pre
continue agitata & variata: idolum rei visę immobile persistit. ut fortis
simo subtiliq; ante speculum vento spirante. quod utiq; neutiq; fieret:

Aristote. si idolum hic aer contineret. Moris enim nobis inquit Aristoteles mo
in topicis uetū & ea qđ in nobis sunt. Rursus aut idolū profunditati speculi īmersū
non esse: ppō. 12. 2. partis perspectiue adiuncto cōmento late ostendit.
qđ autem idolum qñq; profundū īmersum videt ex distantia obiecti est
ad cui⁹ situm & motum idolum variat: & nō ad motum speculi. Mira

Augusti⁹ bile tamē quoddā in speculis repiri est qđ etiā Augustin⁹ ad Nebridium
occultū esse dixit. qđ uis specula ingētia sunt/nō reddūt maiores imagies
qđ sūt corpa: etiā breuissia obiecta. in puis aut specul sicut ī pupillis ocul
lorum/& li magna facies sese opponat breuissima tamen imago pro mo
do speculi formatur. Hic aliquid latet. Probabilius itaque videtur ido
lum rei visę superficie speculi recipi: non quidē supficietenus: sed in pū
cto saltem naturali. Huius autem certissimum argumentum est: qđ non
mai⁹ in maiore nec minus in minore apparet superficies. Similiter si spe
culum frangitur: in qualibet parte totum videtur: & celi medietas in p
uo speculo cernitur: quę utiq; nullatenus fierent si dimensio longitudi
nis & latitudinis attenderentur. nec idolum dimensiones habet: sed est
dimensionum species: sicut forma lapidis existentis in anima indiuisibi
li. Hoc autem necessarium esse dinoscitur ut species in oculo distincti
per partes locari & rem ut est in suis lineamentis representare possint.
Nec idem idolum est quod videtur: sed semper aliud & aliud: ad presen
tiam obiecti generatur. Hoc autem ex eo apparet: qđ ad situm & motū
obiecti: variatur situs & motus idoli/non eiusdem ut diximus in nume
ro sed similis per continuatam generationem in specie. Possibilitas au
tem distortorum facile apparebit. si visionem sub angulo pyramidis cui⁹
basis est in re visa fieri consideramus. Hinc propositio. 15. sed 2. partis
perspectiue asserit: a superficie speculi infinitas fieri completas reflexio
nes forme rei visibilis.

Guido Hęc omnia ex perspectiua Guidonis Ala
Alacen: Bacchonis & aliorū: insuper & libro de Speculis latius demonstra
Bacho ri habent: ad presens autem cōmuniōra pꝛelibasse sufficiat. ad methodū
nostram/unde longius digressi sumus iam tandem reuertamur. **DIS**
optime. Verumtamen quod paulo ante hac/de visionis modo cōmemo
rabas/indiscussum haud pretermittas

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIIS.

Demodo videndi. si fiat extra mittendo vel intus
fufcipiendo. & quod omnis fensatio fit via affimili
lationis. Vnde fpiritus fensitiui oīno a fensibilibus
fint depurati. Capitulum. xiiij. MAG.

Aristotel.

Plato lin
conienfis
alchindus

modus vi
dendi

de vifioe
exteriore
vide. c. 2.
li. 11 & tri.
Augusti.

Ifione fieri p egressum fpiritus vifibilis ab oculo ad rē vifam: nō
cōtemnēde auctoritatis viri tradidere. & Aristoteles cām affig
nans. cur oculi pfundi / aut in puteo exites clarijs vidēt: idem
fentire vidēt. cū aut id ob hoc fieri: q radij exeūtes minus difperguntur
Hunc fpiritū immatetialē & agillimū dicunt: ut in momēto ad remo
tiffima etiā vifibilia / egredi & regredi poffit. Sunt tñ q fpecies vifibiliū
& egredientē fpm in mediō cōcurrere imaginant. Hanc pofitionem de
egreffu fpiritus / fortaffe non oīno effer difficile faluare: a multis tñ tan
quā & phiē & pēfpectiue diffona exploditur. Ea ppter & nos cōmuni
orē fententiam amplectentes: dicamus vifionem fieri p receptiōem fpe
ciez vifibilium in oculo: p modum pyramidis: cuius bafis in re vifa
& conus in oculo effer. Spiritus autē vifius lucidus & clarus / a cerebro p
neruos (de quibus fupra) ad oculos ufq; descendēs: & a fpeciebus imu
ratus / fensatiōe cōfufa regredit / ad cuius regressum excitata anima / &
cernens dyaphoni fui puriffimi & penitus incolorati fupficiem / in fimī
litudinem ringi fe conuertit ad obiectū: unde fplendor venit & ipm dif
creta fensatiōe picipit. Fit aut hoc affimilatōis via. Sicut em cera flexibi
lis / artificis ingenio cōfiguratur rei / arrifici pſentialiter appofite: ut pu
ta facie humanę / leonis vel afini: nec artifex hanc cōfiguratiōem facere
poffet: fi animā non haberet. Si igitur cera effer aīata: mēs intus exns /
cōfigureret ceram omī figurę fibi pſentate. Sic fpiritus vifius anima
tus / ania fensitiua: p aīam cōfigurat fpeciei vifibili: quā offendit in o
culo. patet igitur difcretā vifionē fine attentīōe rationis fieri nō poffe:
quādoquidem multos ptereunres (quorum fpecies in oculos recipi
mus) minime agnofcimus: dum attentī alijs / nō aduertim. pariformi
ter & auditu olfactu gultu & tactu intelligendū effer. Nā ficut fpiritus in ocu
lo cōfiguratur fpecieb⁹ colorz: ita in aure affimilatur fpecieb⁹ fonorum
In naribus fpeciebus odorū. In lingua fpeciebus faporz: & in toto cor
pore fpeciebus tangibilium. Ope precium effer igitur huiufcemodi fpiritus
a fensibilibus omīno effer depuratos: ne intus exiftens extranea prohi
beat. unde fi fpiritus vifius colore piciparet nō indifferēter oēm colorem
fed eū tñ quo tinctus effer / picipet. quēadmodū vides p vitę rubeū oīa
vifa rubea exiftiat. Spēs. n. mutuo fe tingūt ait ppō prias: fcdē pſpectiue
Haften⁹ & vifū: nūc auditū pcurrā. Di. Id pmiſſoz ordo expoflulat

q vifus & auditus fint fensus difcipline: auditus
definitur organum & medium audiendi declaran
tur Capitulum. xv. MAG.

ANIMAE SENSITIVAE

Erum quidem/nam in ordine sensuum/ Auditum secundum ob
tinere locum Philosophi tradidere: quia præter visum sentit re
motius & ad disciplinam magis est necessarius: quæ enim a cuna
bulis discimus/aut visu aut auditu percipimus. Est autem Auditus po
tentia sensitiuæ apprehensiuæ soni in aure mediantæ aere vel aqua. **DI.**
In hac descriptione similiter obiectum/organum & mediū auditus enu
merasse videris. Sonum em̄ obiectū/aurem organum/aerem vel aqua;
mediū auditus accipio. **MAG.** Sane accipis & eo quidē facilius quo
hec sæpius audisti. **DI.** Verum,nam in principio logices & in Musicæ
theorematis de sono haud obscure dissertum esse memini. Hic tamen
& organum & medium latius veniunt explicanda. **MAG.** Auris (in
qua organum auditus) substantia est cartilaginosa: ut fortitudine sua sit
semper patula. Tortuosa vero & anfractibus ornata: ne extrinseca & au
ditui inimica ipsuz quoquo modo per subitū ingressum ledere possint.
In profundo auris os quoddā est porosum/siccum & durū: in quo rura
sus pellicula quædam (quā alij meringā alij tympanū auris vocant) aere
connaturali repleta continetur: speciebus soni prorsus vacua: ut omni
sono assimilari possit. medium audiendi aerem vel aquā esse ex eo mani
festum est. q̄ auris sana in utroq; constituta sonum percipit. audiūt em̄
in aere aues & in aqua pisces. Vnde etiam circa aquas silentiū facimus/si
quando prendere pisces attempramus. **DI.** Quis his contradicere po
sset: sed modum audiendi dilucida.

Auditus;

Auris

isces au
iunt.

**De modo audiendi. & quare dormientes paten
tibus auribus nō audiunt. Insuper qualiter or
bicularis multiplicatio soni a Boetio declara
tur. & q̄ idē sonus per diuersas species a plu
ribus auditur. de sono echo: & quō per murū
audire possumus. Insuper qualiter sonus ac
utus stuporem dētibz ingerat. Cap. xvi. MAG**

Cerebro neruus quidam protenditur: & palulum progressus/ mod⁹ au
a bifurcatur: cuius rami singuli ad singulas aures descendunt/ spi
ritum audituum ad tympanū usq; deferentes/ qui a speciebus so
ni aerem inclusum pullantis imutatum. & his configuratus regreditur:
ad cuius regressum excitata anima/ ipsum imutatum cernens: ad obiect
um unde species multiplicatur se conuertit ipsumq; discrete percipit. Egre
ssum autem spiritus sensibilis ad organum esse necessariū / ex hoc facile
patet. q̄ in somno sonus in aure receptus multociens minime auditur.
nerui equidem vaporibus opilati/ spiritum audibilem exire prohibent.
fortior autē sonus meatus aperit & causato calore vapores resoluit. hīc
oetius .1 spiritus audibilis exiens dicto modo imutatur. Multiplicationem vero
ulscq. 14 speciei sonorę ab obiecto versus aurem: Boetius virutiq; doctrina & æ

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS

loquio clarissimus in primo Musicę per simile manifestat dicens. Cū in paludibus vel quietis aquis iactū eminus mergitur saxu: prius in par- uissimū orbem undam colligit: deinde maioribus orbibus unda glo- bos spargit: atq; eousq; dum fatigatus motus ab æliciedis fluctibus cō- quiescat semperq; posterior & maior undula pulsū debiliore diffundit: q; si quid sit quod crescētes undas possit offendere: statim ille motus re- uertitur: & quasi ad centrū unde profectus fuerat retondatur. Ita igitur cum aer pulsus fecerit sonum / pellit aliū proximum: & quodammodo fluctum aeris ciet: itaq; diffunditur: & omniū circumstantium simul fe- rit auditum. Atq; illi est obscurior vox / q; longius steterit: quoniam ad eum debilior pulsū aeris unda peruenit. **DIS.** Vnus itaq; sonus nūe / ro ab omnibus circumstantibus percipitur? **MAG.** Idem & unus per diuerfas tamen species. sicut idem color a pluribus simul videtur. For- mato em̄ sono / alię cuius species multiplican̄t versus aurem meam qui sum ad dexteram / alię versus tuam qui es ad sinistram: similiter alię ab ante & retro / sursum & deorsum in modū sphere. sicut globus ignitus or- biculariter de se diffundit radios: & in quolibet puncto medię pyramide; sub qua videri potest terminat. **DIS.** Intelligo. Sed unde est / q; siluas muros q; nobis vocātib; reclamare audimus? **MAG.** audisti sonū & eius species in occurſu obstaculi reflecti / & ad locum unde pfecti fue- rant quasi ad centrū retōdari. si igitur reflectio sit fortis ad aures nostras usq; perueniunt. Sic eundem sonum quē ore emisimus reflexe / aure per cepimus modo tamen debiliore: quia virtutes reflexę directis sunt debi- liores. Hic sonus reflexus a gręcis ἠχώ latine vero echo proferri solet. At tamen non ita sonum reflecti accipiendum est / ut omnino nulla eius species murum aut obstaculū penetraret: experiētia nanq; testat̄ / per mure parietem aut similia auditionem fieri. & si nōnunquam cōfusa. in pe- netratione nempe figura confunditur substantia remanente: hinc sepi⁹ sonum audimus. sed an ne vox & qualis sit: non percipimus. Sic colorū nōnullas species opaca penetrare dicūt. quę a visu acutissimo / & linceis oculis apprehendi possunt. **DIS.** Subest questiuncula: cuius solutio tractatum de auditu claudat. Est autem: qua via sonus acutus dentibus stuporem ingerere possit? **MAG.** Nervus sensitiuus in mādibula sin- gulis dentibus ramusculis colligatur. hinc nervus audibilis coniungit̄ quem quidā acutus soni penetrātes: ramusculos nervi sensibilis pul- sant & obstupescere faciunt. **DIS.** optime. nunc Olfactū videamus.

Echo

unde stu-
por dētiū

Quid Olfactus. quid odor. quō generet̄: & que
odoris species. de organo olfactus. Et quare
homo non nisi excellētia olfacit. & q̄ anima
lia in singulis sensibus hōi pręstāt. C. xvij. **MA**

Olfactus.

Lfactus est potentia sensitiue apphensiuā odoris p nares: mediā
et aere. v. l. aqua. Obiectū em̄ olfactus est odor. organū in naso. me

ANIMAE SENSITIVAE

dium autē aer vel aqua. DIS. Olor quid est? MAG. est passio sicci Olor
 digesti in humido: alteratiua olfactus de potētia in actū. un cum siccitas
 terrestreitari conūcta vi caloris in humido digerit/ generat q̄litas quaz
 odorē dicimus. Patet in pomis: in qbus siccitas terrestris in humido ca
 lore solis digeritur donec odoriferz fiat pomū. DIS. Principia igitur
 odorum sunt siccitas in humiditate & calor agentis? MAG. Apte di
 cis. hec autē principia qa in harmonia & pportione variant: nec semper
 eodē modo concurrunt: hinc variē odorū species gignunt. q̄ sunt odor Species
 aromaticus/ salus/ amarus/ acutus/ acetosus/ stipricus/ ponticus/ unct
 uosus/ dulcis/ insipidus siue foetidus: & si qui alij repiunt ad hos. reduci
 habent. DIS. Organū dispiciam? MAG. organū Olfactus ī cerebro organum
 sup̄ nasum sitū est: ne facile possit a cōtrarijs offendi. Sunt autē duę car
 nuncule ad modū mamillarū concauę & spongiosę: versus cerebrū sup̄ se
 se habentes coopculū qd per aeris inspirationē & respirationē aperitur
 & clauditur. Id organū natura calidū & oīm odorū expers est: ut omnī
 sit susceptiui. In hominē aut ppter magniitudinē cerebri cuius cōplexio
 frigida est/ olfactus multū leditur: ideo nō nisi excellentia olfacit. rarissī
 me etiam odorum somnia patitur. Vnde a quibūdā dictū est Nos aper
 auditur: linx visu: limea gustu: vultu olfactu & aranea tactu excellit.

De medio & modo olfaciendi. Et si odor realiter vel spiritualiter per mediū diff undatur. Capitulū. xviij. DIS.

E medio quid noui affers? MAG. nihil. Nam sicut sonus per
 aerē vel aquā ad auditū usq̄ puenit: ita & odor. olfacimus enim
 nos in aere & in aqua pisces. DIS. Olfaciēdi autē modus quis mod⁹ ol
 est? MAG. A corpe odorifero calore resolvente/ odor per mediū diff
 unditur: usq̄ ad nares/ ibi inspiratiōe attrahit: & aperto coopculo ad car
 nunculas pertingit: ad quas rami unius nerui a sensu cōmuni exeuntis/
 protēdunt: per q̄s spiritus olfactiuus delatus in occursum speciez odoris
 imutat: fitq; olfactio confusa. anima autē ad regressum spiritus excitata
 cernens ipsū imutatū sp̄bus: se ad obiectū unde huiusce pcessu re spe
 cies cōuertit: ipsumq; assimilatiōis via discernit atq; diiudicat. Veritamē
 de odoris per mediū multiplicatiōe est non pua inter Phōs disceptatio. ali
 is opinantibus odorē nō per species & spiritualiter/ sed realiter a corpo
 re odorifero usq; ad organū peruenire: qa per longinqua terrarū spacia
 p̄cipitur. Vñ & vultures occisorū cadauera ante Troiā p̄ quingenta mi
 liaria olfecisse scribūt. Species autē ppter sui spiritualitatē citius in mul
 tiplicatione deficiunt. Accedit ad hoc qd nōnnulli habitatores Indię odo
 re cuiusdam pomi viuere/ a quo & diutius seiuncti æmori dicuntur. spe
 cies autem a materia sequestratę/ nec calidę nec sicce sunt: nō nutrire aut
 cerebrī humiditatem & frigiditatem temperare possunt. Olor autem ut
 Ambrosi. air sanct⁹ Ambrosius in Hexamerō libro. 6. c. 6. ideo nō perfunctorie

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS.

transit/ sed diutius inheret naribus: ut cerebrū sensusq; depascat. Ab aliis vero opposita ptem non omnino respuentibus/ dicitur: odorē in principio realiter per fumalē auaporationē p mediū transire: circa organum autem iā non realiter/ sed per species diffundi spiritus enim olfactibilis ob sui spiritualitatē non nisi a speciebus potest immutari: sensibile quoque supra sensum positum non sentitur. DIS. Hęc npinio singula cōcordan/ amplectenda videtur: ad alia progrediamur.

Quid Gustus. quid Sapor. quæ eius species: & quō generātur. de medio & modo gustandi.

& cur febricitati dulcia vidēt amar. C. xix. MA.

Gustus

Vi sequitur in ordine sensuum Gustus/ est potentia sensitivæ apprehensivā saporis in lingua/ medio humido salivali. Sapor egdem gustus obiectū/ in lingua organu: & humidum salivale est

Sapor

mediū. DIS. Saporem describas. MAG. Sapor est passio seu qualitas humidi digesti in sicco terrestri: alteratiua gustus de potentia in actum. nā sicut odor generatur ex digestionē siccī in humido: sic e converso sapor generatur ex digestionē humidi in sicco. utrobique aut causa efficiens est calor solis v' ignis. unde & fructus imaturi cocti igne/ dulciores efficiuntur: Et sicut ex diversis concursu in harmonia & pportione hūi di in sicco cū calore/ odores multi. pveniunt: sic ex multiformi concursu siccī in humido cum calore diversi saporēs. pcreantur. qui sunt Sapor in sipidus: dulcis: amarus: acutus: salus: acetosus: ponticus: stipticus: unctuosus: insuavis: asper & durus: & si qui alij repiūtur horū naturas participant. Ex quo manifestum est odorū & saporū principia ita esse connexa ut separatim non inveniuntur. sic nec hę qualitates: quāobrem etiam in nobis concurrunt. DIS. Aperte loqueris. ad organi explanationem nunc stilum vertas. MAG. Organum gustus nervus qui

organum gustus

dam est a cerebro descendens: in lingua ramificatus/ & per eam ad instar retis expansus. Medium autem est caro lingue porosa / humido salivali delibuta. Cum igitur hic sensus omni animali sit necessarius: nulli tali/ um lingua aut caro loco lingue deesse potest. Cū itaq; ab obiecto saporifero. species per hoc medium usq; ad organum multiplicantur: spiritus gustatiuus per dictum nervum descendens/ in occursum specierū imutatur: fitq; gustatio confusa/ regresso autem spiritu/ anima excitatur: & cernēs ipsum imutātū ad obiectum unde multiplicantur species se convertit: ipsumq; diudicat. DIS. Vnde autē febricitans dulce/ amarū iudicat?

cur febricitati omnia sunt amara

MAG Ex eo. quia pori lingue eius impleti sunt crudis & amaris fermentatibus/ a stomacho ascendentibus: per quas dum species saporis multiplicantur/ amaritudinem contrahunt. sicut species luminis transientes vitrū coloratum tinguntur: aut quia intus existens fortius movet.

Tactus qui omni animali necessarius est definitur. obiectū. organū & mediū tactus & nūme:

rantur: & quare obiecta sensuum contraria complectantur aperitur. Hinc visio corporalis & intellectualis beatorum iucundissima ostenditur. Et homo melioris tactus esse probatur: insuper quomodo tactus plures sensus & organum habere circa cor exponitur. Capitulum vicesimum. MAG.

Ostremo loco sensum Tactum collocaui: qui omni animae ita necessarius est: ut sine eo similiter & gustus: qui quidam tactus est: nequaquam vivere possit per ipsum namque vitæ contraria fugit: & amara prosequitur. Est enim tactus potentia sensitivæ animæ apprehensiva quasi Tactus
tatis tangibilis: in nervo expanso ad instar retis per totum corpus mediate carne. Hic nervus: quem & organum tactus dicimus: a cerebro oritur: per cervicem ad medullam spinæ dorsæ deducitur: & per illam quæ continetur: in ossibus quibus spina dorsæ coniungitur: inde tenuissimis quasi rivulis per cuncta se membra diffundit. DIS. Cum hic nervus organum tactus sit: carnem ipsum coopientem medium tangendi: qualitatem vero tangibilem obiectum tactus intelligo. MAG. optime. nec ista dilucidatione egent: nisi forte ut per qualitatem tangibilem intelligas commune quoddam ad calidum/higidum/humidum & siccum: ad quas qualitates secundum reducuntur. de quibus libro nono cum de transmutationibus elementorum ageretur dictum est: si meministi. DIS. memini: sed unde est quod non modo tactus verum etiam omnium sensuum obiecta/contraria complectuntur? MAG. Ex eo quia sensitivæ cognitio debilis est: nec sine contrarietate differentias sensibilibus facile apprehenderet. sagax igitur natura obiectis contrarietatem indidit/oppoſita enim iuxta se posita magis glucescunt. Hinc & ipsorum eadem est disciplina. verum tamen hæc contrarietas in obiectis: ita ad sensum moderata est quadam harmonica proportionem: ut excellens sensus corrumpat/discordans dolorem causet/delectationem vero debite proportionatum ingerat: & quidem tanto maiorem/quanto quod sentit plus de natura obiecti participat: vivere enim sensitivus est sentire: & obiecto suo refici. Unde si visibile esset quod lucis luminis & omnium colorum naturas includeret. id delectabilissimam visui proportionato sensationem preſtaret. Pariformiter & de alijs sensibus dicendum arbitror. Qualis igitur iste erit visio quo oculus beati perfectissime dispositus intuebitur humanitatem Christi: omnium visibilium pulchritudines complectentem? qualis denique visio/oculi intellectualis intuentis intimi? divinitatem/nō modo visibilibus sed & omnium sensibilibus & intelligibilibus exemplar perfectissimum? DIS. Qualis sit nescio: sed mirum in modum gaudiosam ex his facile cōiecto. MAG. Sanedicis/qualis sit nescio. nam nec oculus vidit/nec aures audiuit/nec in cor hominis ascendit/quæ præparavit deus diligentibus se. testatur ille qui raptus in tertium celum vidit: & arcana/audiuit quæ nec loqui licet. Sed unde digressi sum? rever-

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS

tamur. sicut enim sensibilia non eque rationem obiecti precipiant: sic nec in omnibus animalibus (ut premissum est) sensus eque vigent. nam linx visu / aper auditu / vultur olfactu / limea gustu / aranea vero tactu preualere phibentur. Hominē autem compatillime cōplexionis & ideo ad equalitatem magis accedentem hinc & subtiliores tangibilibus differentias sentientē assueverant & in ipso per tactus diuersitatē ingerit discernimen distudicāt. Molles em carne / aptos mente autumāt / ceteris cōcinentibus. de quibus phisonomia tractat. DIS. Gratissima hec fuere. Sol aut occiduas merfus in undas / tractatū de sensibus claudere iubet. Verum tamē in modo tangendi si quid speciale est paucis edicas. MAG. Nihil: nisi fortasse quod organū q̄litatiuis dispositiōib⁹ informat: q̄b⁹ diuersis obiecti differentijs p̄portionatur. Hinc & Aristoteles hunc sensū Aristoteles plures astruit. In libro quoq; de sensu & sensato / organū eius / similiter & gustus circa cor ordinauit: ideo forsitan / q̄a sensus sunt alimēti / quod post digestiōē cōplerā formā vi caloris in corde orientis accipit. Nos aut eos secundū q̄ obiecta discernere habent p̄secuti sumus. Vale. DIS. Et tu semper bene valetō.

De natura / numero & organis sensuum interiorum in genere. Capitulum. xxi. DIS.

Alue p̄æceptor colendissime. MAG. & tibi salus fili. Quid sibi vult quam vultus ostentat leticia? DIS. audies: quæ hesternō vesp̄ri de sensu naturis disseruimus / dormiēs reuidi: & itellexi luculēter. mirari autē haud sufficio: dormitantē quæ vigilās agit / posse recolare. MAG. Postq̄ sensu interiorē quēadmodū & exteriorū naturas agnoueris: finem accipiet istec tua admiratio. DIS. Consequē istoc die singulos dilucidari posse? MAG. Etiā. p̄panca em habeo q̄ de his in mediū ferre conor. Est autem (ne diutius inhiantē animū tuū morer) potentia sensitiua interior: quæ sensibilia in eorundē absentia apprehendit. Nā ut premissum est: sensibilia per species & idola propria sentiuntur. hæc autem a sensibus exterioribus recepta / per neruos organorum ad cerebrum usq; conscendunt: ubi cum sensibus interioribus etiā remoris sensibilib⁹ sensatiōes causāt. Et ut enucleati⁹ q̄ volo intelligas / sensuum interiorū & numerū & organorū discrimina præmittā. DIS.

Optime. MAG. Sensus interiores nūero quinq; sunt. videlicet. Sensus cōmunis: Imaginatiua: Estimatiua: Fantasia / quæ etiam imaginatiua dici solet: & Memoratiua. Horū organa in substantia cerebri subtilissimis secernuntur pelliculis: quæ primum totū cerebrum tribus distinguunt ventriculis: quorum anterior & medius (quoniam maiores sunt) rursus bipertiuntur. Prima portio ventriculi anterioris / organū est sensus communis. Secunda Imaginatiuē. Prima autem vētriculi medij attribuitur Estimatiuē. secunda Fantasiæ. posterior vero vētriculus totus memoratiuæ deputatus. Hæc de organis dicta sufficiant: operationes percurramus eodem ordine.

Sensus in
teriores

ANIMAE SENSITIVAE

BOSTON
PUBLIC
LIBRARY

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS.

De Operationibus sensuū interiorum triū primorum: & qualiter estimatiua intentiones elicit: & q̄ in homine cogitativa siue ratio particularis dicit.

Capitulum vicesimum secundum. DIS.

Sensus
cōmunis
opus

Perationes sensus cōis quę sunt? MAG. Tres sunt: primo. nō cognoscit sensationes & sensibilia omnium sensuū exteriorū etiā non p̄sentib⁹ obiectis: ideo cōmunis dicit. Secundo cōueniētiās & differētiās inter obiecta sensuū discernit: cum em̄ primo obiectū unū cognoscit / secundo obiectū alterius apphēdit. tercio actum format cōtinētē virtualiter noticiās ambōrum obiectōr: in quo & ipōr conueniētiās & differētiās ponit. ut albū est dulce: son⁹ non est frigidus &c. Tertio absentias obiectōr diiudicat: ut q̄ visus nō videt: audit⁹ non audit: sic de tenebra / silentio ceterisq; obiectōr: priuationibus iudicat.

imaginati
uē opus

estimati
uē opus

DIS. Hic ne is sensus est? a cui⁹ organi centro / nerui ad organa exteriorum p̄tendunt? MAG. is est. unde & p̄ hōscē neruos omnīū visibīliū species recipit: & quidē facile / p̄pter organi humiditatē & calorem. diutius autē retinere non potest: quapropter factā sensatiōē eas per neruorū meatus / imaginatiuē transmittit: cui⁹ opatio est receptas spēs & imagines referuare: unde & nomen accepit. Hinc organū hui⁹ siccū & frigidius effē describitur. ne autem quę sequuntur potētię ociofā p̄maneat: spēs ab imaginatiua ad estimatiuā transeūt: ex quibus hęc potētia intentiones nō sensatas eliciat. quādāmodū ouis ex specie lupi: colore sc̄z figura & alijs in similitudinē nō sensatā eliciens ipm fugit s̄m Auicē nā sexto naturalīū: & hoc vel naturalī instinctū: si forte prius fraudē lupi exptā non sit / vel expimento / ut asinus foueā qua nup̄ pielitatus est appropinquans casum timet & declinat: vel ratione coniuncti. ut ceruīa purpurea estimāus dulcia. DIS. intentiones q̄ res sunt? MAG.

Intentōes
quid sint

Species sunt sensationum / ideo sensibīliū speciebus multo simpliciōres & a sensibus exterioribus inceptibiles / propter organorū indispositiōnem. hinc autem potētię sunt p̄portionatę quā si ratio decorauerit: ut in hominibus iam nō estimatiuam sed cogitatiuam appellare solem⁹ siue rationem particularem.

De operationibus fantasie diuersis in hoīe & bruto. & an in vigilātib⁹ fantasia opet. Ca. xxij. DI.

Antastice potētię opatio quę est? MAG. Ex speciebus p̄memoratis cū ad organū ipi⁹ puenerint: diuersas imagines cōpōit quę a sensu cōmuni p̄cipiunt: dum rursus ad ipm descenderint.

Quoniam vero hęc potētia in homine ratiōē decoratur: ideo non necesario eodem mō opatur. nōnunq; em̄ ex cōpositiōē specierū & intentionum diuersarum mōnstra fingit: quorum nec aliquando silia vidit. In brutis autē instinctu naturę regit: qui in oībus eiusdem speciei silis est: ideo in talib⁹ / fantasie opa nō variāt. simili equidē ingenio oīs hyrudo

ANIMAE SENSITIVAE

nidum/& aranea telam textit. Huius potētiē opera & si vigilantibus nō desint/raro tamen ab ipsis percipiūtur: propter fortiores motus exteriorum Dormientes autē quorū sensus exteriores vacant/ frequētius hāc sentiunt:& somnia appellant: quia in somno appareant.

Somni & vigiliā descriptiones ponūtur. & causę eorundem varię declarātur. hinc omni aīali necessaria esse cōcluditur. Cap. xxiiij. **MA**

N huius dilucidatione parūper ab instituto tramite digredi fortasse non omnino erit inutile. **DIS.** imo p̄necessariū. nā fere q̄r

tā partē vitę aut amplius inerti somno transigo. & unde in me proveniat/nondū plene intelligo. **MAG.** Somnū q̄dam Phōz̄ impotētiā/ sen

tiendi & mouendi definiunt Eadē quippe via est spiritus mouētis & sen

firiui. Vigiliā ecōtrario potētiā sentiendi & mouendi describūt. Alij

Somnū ligamentū sensuū: vigiliā autē solutionē eorundē aiūt. In som-

no equidē sensus exteriores ligati ab opibus cessant: similiter & sensus

cōmunis in ea operatione qua respicit sensus exteriores. In vigilia au-

tem quę finis est somni: ligati sensus rursus solūtur: & ad solita proce-

dunt opera. **DIS.** Hęc ita se habere in me ipso experior: sed vinculum

hoc quale sit/aut unde proveniat ædico. **MAG.** Dum nutrimentū

digeritur: ab ipso ēuaporationes grossę cerebrū petunt: a cuius frigo-

re in aquam resolute/ob grauitatē descendunt: & cum cæteris vaporib⁹

similiter a frigiditate cerebri reuerberatis/meatus spiritūū ad sensus ex-

teriores opilant: & ne egredi possint in occursum specierū sensibiliū co-

hibent. Vnde q̄uis dormitantis aures sonorū species penetrant: & ad or-

ganū usq; perueniant/auditionē tamen facere nequeunt: eo q̄ spirit⁹ au-

dibilis per opilatos nervos egredi non possit. cōpleta autem digestionē

sepatur sanguis: cuius p̄s purior superiora conscendit/grossior vero in-

feriora nutrit. Similiter & calor q̄ fuerat circa digestiūā congregatus: &

ab exteriorib⁹ ad interiora collect⁹ rursus diffundit/meat⁹ spiritūū pene-

trat:& residuum vaporū consumens/spiritibus viam aperit. Hinc Alga-

zel somnū definiens ait. est attractio spiritus ab exterioribus ad interi-

ora. Sic somni causa effectiua est caloris & spiritūū in organīs sensuū ab-

sentia: & causa vigilię eorundē pręsentia. Sed causę absentię taliū multi-

plex est. scilicet ēuaporatio nutrimenti: labor/egritudo: ætas prima id est

infantia: studiū attentio: cura & pavor. **DIS.** Sane. nam in oībus his

reperire est quod aut neruus opilet aut calorem minuat. Sed cum omne

animal necesse habeat nutriri quoad vixerit/nullū somni expers esse po-

test. **MAG.** Optime: tamen in quibusdam vix est momenti aut more

perceptibilis.

De Somnio quid sit: & qualiter a sensu cōmuni cognoscitur. Et quomodo aliqui in somno loquuntur & ambulant & nisi excitati non cadunt. quare

Algazel

Somnus

Vigilia

causę somni

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS

etiā eorū q̄ gesserūt nō recordant̄ Ca. xxv. DIS:

Somniū

fantasmata

Vnc demū quid sit Somniū describas. MAG: Somnium (ut aiunt) est apparitio vel apprehensio fantasmatū facta in dormiendo. Fantasmata autē imagines & rerum simulacra dicimus: quæ potentia fantastica ex speciebus diuersis fabricat. hæc enim in spiritu lucido & claro quasi in speculo resplendent: vel sicut figura in aqua. Vnde sicut turbata aqua figuræ indistinctæ in ea relucet / sic turbatis spiritibus indistincta somnia habemus quorū vix aut raro recordamur. ut sunt somnia in primo somno / cū grossa fumositas ex prima digestionē cibi ascendit. Deferuntur autem ad sensum cōmunē: a quo apprehensa / ad organū fantasie / nōnunq̄ ad cellam memorię reuehūt. multorū namq̄ somniorum reminiscimur. Rursus si sensus cōmunis sup̄ presentata simulacra cōuersus fuerit: ut sunt a sensibilibus proprijs: dormiens se videre / audire / bibere / loqui aut similia agere somniat. Interdum etiā dormientes non modo huiusmodi somniant / sed ad instar vigilantū exercent: sunt. n. qui ambulant: loquuntur & similia operantur. DIS. Causam huius si potes asseras. MAG. Alberthus naturalium indagator studiosissim[us] causam in his duplicem inuenit. videlicet fantasmat̄ impressionē fortem: & solutionē sensus a calore accidentali. qui cū sanguine cholericō ad caput eleuatus / per organa virtutis animalis descendens / sensus q̄dam & maxime remotos soluit: similiter & virtutem motiūā ad motus progressiū excitat. adde consuetudinem. DIS. Cur autē per abrupta scandentes minime cadunt: mox autem excitati nōnunq̄ precipites ruunt? MAG. Casus his qui per abrupta ascendunt: tunc maxime euenire solet: cum pericula attendentes / formidare ceperint. eo enim virtutes ab exterioribus ad cor formidulosum se colligunt: & lacertos / nervos & musculos motiūē organa destituunt. dormientes igitur in talibus securiores sunt ubi excitati sepius cadunt. DIS. Sed unde est q̄ eorū q̄ dormientes gesserunt / æuigilantes recordari non possunt? MAG. Recordatio uti in sequentibus patebit: fit per species eorū quæ sensibus in memorię archa reſeruatas. cum autem actus illorū fiant a sensibus accidentaliter solutis / speciebus ad memoriā liber non patet introitus. qui autem in ipsis actibus excitantur / facilius saltem in semiplenam memoriā eorundem deuenire possunt.

De Varijs Somniorum causis naturalibus & ab anima & a corpore somniantis proueniētibus. Ca. xxvi. DIS:

Istis plane assentio. Sed si quid causę subest cur nōnunq̄ quæ videmus somnia vana sunt: interdum nobis vigilantibus euenisse cognoscimus / ædico? MAG. Somnijs somniorumq̄ euentibus causas subesse certum / sed easdem dilucidare perdifficile: DIS. Libeat saltem ex his quę presto sunt cōmemorare. MAG. Somniorum qualdā

ANIMAE SENSITIVAE

causas naturalis philosophia/reliquas sacra eloquia manifestant. quas
Gregori. omnes diuus papa Gregorius in octauo moralium libro ad sex genera
li. 8. mo/ reduxit. Aliquando nanq; ait somnia ventris plenitudine vel inanitate.
ralium aliquando illusione. aliquando cogitatione simul & illusione. aliquan-
 do reuelatione. aliquando autem cogitatione & reuelatione generantur
 Prima duo genera ex naturalibus nota relinquit. sequentia testimonijs
 scripturarum confirmat. Omnium equidem somniorum causas si rem ip- causae som-
 sam attentius consideramus vel intrinseca est vel extranea. Intraneam di- niorum
 cimus corpus vel animam somniantis: Sepius enim quæ vigilantis mens
 cogitauerat sollicitius sopitis sensibus recogitat. & quod optat speratq;
 vigilans/in somnijs videre solet. Hinc Aristoteles in Ethicis Somnia stu-
Aristote. diosorum laudabilia asserit. & Virgilius. amantes sibi somnia fingunt.
2. Ethico. Hinc & de amicis nostris de quibus magis solliciti sumus/multa p som-
Virgilius nia preuidemus. Interdum etiam tranquilla dormientis anima cupitæ
in bucco. dubietatis solutionem inuenit. Corporis etiam diuersa habitudo vari-
 as somniorum causas administrat. Hinc Melancholici res obscenas/
 formas horribiles & teterimas demonum species nonnunquam uidisse se
 attestantur: maxime autem dum hic humor per medicinas aliquas aut
 balnea motus fuerit. Sic cholericis de igne/bellis/cede hominum & simi-
 lia somniant. Flegmatici se in aquis vel niue consistere/aut etiam mel com-
 medere /si modo flegma dulce ad palatum linguæ distillauerit. Ex san-
 guinis autem abundantia incubos somniamus: quos phisici apoplexiæ
 future nuncios dicunt: ideoq; his a carnibus/ouis/vino & ceteris q mlt-
 tum sanguinem generant abstinendum esse persuadent. Quandoq; ne-
 cessitas viros naturales exequi corporis sui curas coartat. Ideo fameli-
 cus comedit: sitibundus fontibus labra admouens satiari nequit. Non-
 nunquam ad membrorum passionem conformes imagines formantur. sic pue-
 ri dum urinam emittunt/se in orto vel amoeno loco vigilantes hæc ope-
 rari existimant. Sic & interdum dum natura seminalia vasa alleuiare stu-
 det/pruriginem quam semen in membris efficit in descensu deformitas que
Augusti⁹ dam nefariam plexus aut osculi committatur Augustin⁹ 2o. x. confessionum
 libro asserit tantum honestatis habitum hominem posse acquirere. ut virtu-
 te ipsius dissipabuntur fantasie male quæ per somnia ingeruntur do-
 mi-
 ti. DIS. Hinc fortasse est ut nonnunquam illicitis in somnis repugna-
 re nitimur. MAG. Etiam filii rursus Causæ intraneæ ab extraneis se-
 pe mouentur Corpus quidem ab influxu coelorum & circumstantium
 elementorum contactu/& anima a deo vel angelo: fieri enim potest quas influ-
 entia coelestis materię elementari/plantis aut metallis imprimi formas:
 eandem caulet & in fantasie organo. sic & elementorum qualitates quas cir-
 cundant/maxime autem nudari capitis pres consimili afficiunt. Nonnulli
 etiam natali constellationi non infimum locum in causandis somnijs cõce-
 dunt Hinc interrogati astrologi per duodecim domos/ & planetarum
 habitudines/quod quisq; somniando viderit ædicere conant: ut patet in
Hali libro Hali Abenragel de iudicijs stellarum: eo loco quo interrogationes
H iij

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS:

f. mōides Pertractat: sed illos libro septimo a vera phia explodēdos cognouimus: ad somnior: extraneā spūalem cām accedam⁹: quā Sīmonides solā somnijs assignauit dicēs. Somnia sunt solius dei imissiones. quod si verum esset bruta non frequenter somniarent.

Quomō deus & angeli boni & mali iubente aut permittente deo varia imittunt somnia. Ca. xxvij. DIS.

Anc paulo ante deum & angelum dicebas. **MAG.** nec ab redeū nanq; p somnia loqui scriptura testat. Per somnium inquit lo- **Nūme. 12**
 quar ad illū. **DIS.** de Angelo autē quale testimoniū affers? **MAG.** de angelo bono est. id qd Matheus euangelista angelū in somnis apparuisse ioseph primo ne timeret accipere Mariam cōiugem suam. scdo ut cū puerō & matre eius fugeret in Aegiptū. Silr de angelo indicante Danie li & Ioanni euangelistē q ventura essent nouissimis diebus. Et ut scō **math. 2.**
Thomā placet: dum angelus bonus imaginariā visionē causat siue i vigilāte siue in dormiente nullam formā imprimit: quē prius p sensu saltem aliq mō suscepta non sit. non em facit cecum imaginari colores: sed spūs humoresq; formis præceptis informatos monet ad eā quam p̄tendit imaginatiōem. Et rursus quandoq; intellectu illuminat: ut qd visio prædicat intelligere possit. patet de Ioanne euangelista & daniēle. Interdum imaginatiōem sine intelligentia fabricat: sicut in Pharaone: cū vidit septē vaccas & spicas. Interdū somnia & eorū dē itelligētia etiā malis imittunt. patet de somnio quod audiuit Gedeō a Madianitis: de quo Iudicum septimo Multotiens quoq; deo permittente: angeli mali mentibus hominū per somnia illudūt. ut testatur. c. episcopi. 26. q. 5. de sceleratis mulieribus: quē demonū illusionibus & fantasmatibus seductę credunt se & proficuntur cum diana nocturnis horis dea vel cū Herodiade (quæ caput s. Ioannis Baptistæ ab Herode adultero expetiit) vel cum innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias & multa terrarum spacia in tempestate noctis silentio p̄trāsire &c. de quibus libro. 7. lati⁹ disertum est. quare autem deus talia permittat in fine libri octauī ex sententia Augustini expositum esse memi. de talibus illusionibus beatus Iob conqueritur dicens. Terrebis me per som- **Iob. 7.**
 nia: & per visiones horrore concuties

Si & quę somnia euentuum futurorū signa causa ue existant. insuper qualiter & somniorum obseruantia vana sit & deo odiosa. Ca. xxvij. DIS.

Ar. stote. Vfficienter p epitomatis angustia somnior: causas explanasti: nunc quod volebam a quibus futuros euentus expectare possimus edicito. **MAG.** Diuinatiōem somniorum inquit Aristoteles. 2. li. de vigilia & somno nec est cōtemnere idoneū: nec omnino suadere Somnior: cū quædam signa sunt euentuum: quędam causa: quędam nec signū nec causa. Signa sunt ea quę a corporis complexione &

ANIMAE SENSITIVAE

habitudine accidunt. quæ etiam medici non negligenda autumant: ut i Somnio
causas egritudinum facilius deuenire possint. Signa item dici possunt
quæ a reuelatione dei vel angelorum bonorum sunt. Alia quædã causa
sunt & occasio euentuum. Vnde cum quidam somniasset se morderi a
leone marmoreo: ex his qui in templorum vestibulis cerni solent: die po
stero cum templi fores præteriret: cõspecto leone dicebat. En nocturnus
hostis meus: & imissa manu in os ipsius a scorpione dilectissime tibi letali
ter lesus est. His proxima sunt somnia casualia: quibus extrãitis nõnunq̃
euentus illorum eueniunt. Hæc duo postrema somniorum genera: ira
vanitate & malorum spirituum illusione circumuallata sunt: ut somniã
tibus pestifera: & Creatori odiosissima ex sacris litteris palam sit. Vnde
in Leuitico legimus: nõ auguriabimur: nec obseruabitis somnia. Et in
Deu. propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur. Et rursus
ibidẽ. 18. nec inueniatur in te: qui ariolos sciscitetur aut obseruet somnia. In Ec
clesiastico autem. Somnia extollunt imprudẽtes: & infra ne dederis in il
lis cor tuum. Et ecclesiastes. ubi plura sunt somnia. ibi plures vanitates
Quanta autem pericula euenierint obseruantibus somnia hinc cõmemo
rare: nec locus nec tempus admittunt.

De memoria & reminiscẽtia. & quorum aut
qualiter recordari possimus: de clausura memo
ratiõis & qualitatibus eius dispositione. Capi
tulum vicesimum nonum. MAG.

Ides fili dum calamo in somniorum campo habenas laxamus in
stituti callem reliquimus. DIS. Quid mirum si somniantius
more oberrauit calamus: qui somnia describere aggressus est: cũ

Ambrosi

(ut inquit diuus Ambro. in hexamerõ) natura quadam fieri possit: ut
hi qui aliquid intuent vel dicendo exprimere volunt eorum qualitatẽ
quæ vel intuentur vel loquuntur assumant. Correptis igitur loris ipsi ad
semitam reducitõ: ut quod reliquum est memoriæ officium velocius p
currat. MAG. memoriæ est species & intensiões ab añtatis potentijs
acceptas referuare: donec rursus operandum sit. DIS. Nũ id imagina
tiõis attributum est? MAG. Etiam: sed non eo modo quo memoriæ.

puOs me
moratiõis

Hæc equidem solas species a sensu cõmuni receptas sine temporis diffe
rentia custodit. Memoria vero & has: & intensiões ab estimatiua elici
tas insuper & fantasie imagines cum differentia temporis præteriti in q̃ sen
tiebãtur referuat. Accidit autem ut eas vel totas amittat: vel remissas or
dine tamẽ cõfuso retineat. Quas totas amittimus ita obliuiscimur: ut
nec dum volumus earum recordari possumus. Hinc Aurelius li. xiiij.
de Trini. Quod autem quisq̃ penitus obliuiscitur nec cõmoneri eius
utiq̃ potest. Quarum autem reliquias tenemus reminiscẽtia esse po
terit. DIS. Reminiscẽtiã quid dicis? MAG. Aristotiles eam dicit
resumptiõem memoriæ alicuius non totaliter oblit: p diuersum ratõis sig
natiũ ex memoratis ad inueniendũ pãtialiter oblitum. Hinc Augustin.

Remini
scẽtia

Augusti

idẽ. lib. 11.
ca. 7.

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS:

voluntas reminiscendi esse non potest / nisi vel totum vel aliquid rei ei⁹ quā reminisci volumus in penetralibus memoriæ teneamus. Hac nempe adiutorio fantasmatis sumpti aut a simili aut a contrario / aut a loco aut tempe & sic de alijs / potentiā cognitiuā mouent ad apphēndendū p^ocialiter oblitum / talibus equidem memoriā plurimū posse iuuari comperitum est. Nonnunq^{ue} etiam saluis speciebus tardius qd volumus recordamur. Organū em̄ memoratiue partiuncula cerebri / vermiculo similī claudī. spūs igitur in quibus deferunt species nec introeunt nec exeunt / nisi hostiolum tale apiatur. unde quidam caput inclinant aut eleuant dum oblitū querūt. DIS. manifesta sunt hec. Sed dic q^{uo} unde hec memoratiue accadat diuersitas? MAG. Ex disproportionē qualitātū & nimia frigiditate & humiditate. Vnde calidi & humidi facile ē recipere: sed non diutius seruare. Rursus autem sicci & frigidi tarde est recipere & firmi⁹ retinere. Iuuenes autem & senes male memoriæ sunt: p^opter nimum & augmenti & decrementi motum in ip̄is. sicut em̄ recordatio exigit motus agiles: sic memoria animū quietū. hec & alia memoriā naturalem cōcernentia in speciali tractatu: de artificiali autem in finē rhetorices differuimus. DIS. memini.

memoria
diuersitas

De Potentia motiua Impatiua & proscutiuā. de Concupiscibili & irascibili: a quibus oriuntur quatuor animi passionēs. Capitulum. xxx. MAG.

Actenus apphensiuę naturam explicauimus / nunc ordo premisorū exposulat ut & motiuā percurramus. DIS. probe.

MA. hanc bifarie p^otitā manifestū est. Quēdā nāq^{ue} appetit & impat / altera imperiū progrediendo prosequit. necesse em̄ est omni aīali p^ofecto ut qd p^o apphensiuā agnouit / p^o appetitiuā appetat cōueniēs / aut respiciat contrarium: p^o p^ogressiuā autem quod appeteat prosequatur & fugiat quod respuebat. DIS. Est igitur appetitiua potētia quā aīal inclinat ad p^osecutiōem vel fugam eius qd cognoscit? MAG. Scite definitis appetitiuā: quā & sensualitatem & appetitū animalē dicūt. Huic rursus subsunt. Concupiscibilis & Irascibilis. DIS. Cōcupiscibilis quā ē? MA. q^{uā} tēdit in bonū v^oz vel appens / maxie aut delectabile. DIS. Irascibilis q^{uā} est? MA. q^{uā} p^otra malū insurgit: & ferē in bonū arduū / utile vel honestum / etiā si delectabile non sit, ut potio amara: ut cōiter Phī autumant. Non desunt autē qui volunt q^{uā} cōcupiscibilis respiciat per se bonū vel malum fugiendum vel p^osequendū: at vero irascibilis impedit mētē prosecutionis malī & fugę boni attēdat / quod magis probabile videt. Impat igit^{ur} Cōcupiscibilis moueri ad ea quę vident bona & necessaria. Irascibilis autē mandat fugā eorū q^{uā} sunt cōtraria & nociua. Ille quietat p^o cōiunctiōem boni op^orati: hec p^otrubat p^o eius ablatiōem / & p^osentiam cōtrarij. Vnde & ab his affectiōes animi oriunt^{ur} q^{uā} sunt Gaudiū & spes a cōcupiscibili: dolor & timor ab irascibili. Has Poeta iuxta Plā. virgilium tōnicorū inīam tanq^{ue} origines vicioz accidere anī ex corpis societate

Potentia
appetitua
siue sensu
alitas
cōcupiscibilis
Irascibilis

ANIMAE SENSITIVAE

phibet. dū inquit. Igneus est ollis vigor & coelestis origo Seminib⁹. qñ
tū nō noxia corpa tardant. Terreniq; ebetāt artus / moribūdaq; mēbra
Hinc metuūt cupiuntq; dolentq; nec auras Suspiciunt: clausæ tenebris
& carcere ceco. Sed nō omnia vicia aī ex carnis corruptę societate acci
Augusti⁹ dere. diuus Aurelius de ciui. dei li. xiiij. manifestat. qualiter autē hę affec
tiones vitiorū scaturigines existant: ī moralibus apparebit. DIS. In
stitutū igit psequere: & organa dicta: potētia: explicato. MAG. or
ganū cōcupiscibilis & irascibilis circa cor/vel ipm cor esse autumat: eo
q cor in actibus earū & dilatat & cōstringit: & sanguis ab exterioribus
ad cor/vel a corde ad exteriora remittit. Hinc timidi pallent & irati ex
candescunt: in his nempe aīalis spūs ad virę fontē ut securior sit retroce
dit. In illis anima in ppatulo videri desiderat ne videatur formidulosa:
& in ultionem se extendit.

organum
cōcupisci
bil & ira
scibilis

De Triplici virtute motiua naturali/vitali & ani
mali. de pia & dura matre cerebri. vnde nerui sensu
um & motuū instrumenta oriuntur. Qnomodo fi

at motus. Quę trahentia: reptilia: gressibilia: natatilia. & quę
res potētia motiua organica & nō organica. Cap. xxxi. DIS

Onsequēter motiua q̄ imparū psequit paucis pstringito. Ma
moriua trifarie scindit. Est em̄ qdam naturalis: quędā vitalis &
quędā aīalis. Naturalis in epate p̄cipue ex nutrimento sanguine
opat: quę p venas ab epate ortas ad singula corporis mēbra trāsmittit: ut
inde nutriant & crescant. Hui⁹ naturā in prioribus cū de vegetatiue po
rentijs dissertū est: enodauim⁹. Vitalis opatur ī corde: cui⁹ feruorē mo
tibus dilatatiōis & cōstrictiōis/p aeris inspiratiōem & expiratiōem tpat:
Et in sanguine p arterias a corde ortas/ad singula mēbra exiens/omni
bus vitā largit. Attrahit autē cor aerē a pulmone: & pulsantes venę (q̄s
arterias dicimus) cordi p̄ximę a corde aera trahunt: quę aut cuti cōiūc
tę videntur/ab extrinseco p poros refrigerant. Inter has medię a venis
nō pulsantib⁹ sanguinē subtiliorē accipiūt DI. vitalis itaq; quā & pul
satiuā nomias his solum aīatis necessaria est quę pulmonem habent &

Motiua
Naturalis

Vitalis

Arterię

MAG. optime: pulmo etem̄ caro est spōgiola/ut follis aera recipiens
In plantis autē motus oēs: vis naturalis opatur. Sitr & in aīalib⁹ impfec
tis. ut sunt conchę & ostree: mō tñ pfectiore q̄ in plantis. Aīalis in cere
bro est/a q̄ p nervos ide exeūtes sensib⁹ vigorē/ & reliqs mēbris motū
īfluūt. Vñ cerebrū qd sub craneo locat/duab⁹ pelliculis iuoluit q̄ ex te
rior craneo proxima solidior est: & dura mater dicitur. Interior autē q̄
& tenerior est: pia mater appellat. A prima oriuntur nerui q̄ sunt instru
mēta motus volūtarij: & ad capitis puppim ptendunt. A secūda aut ner
ui procedunt: qui per capitis prorā ad singula sensuum organa descen
dunt. de quib⁹ supra. Nerui vero durę matris per corpus animalibus
ramificantur & in musculis & lacertis confluunt: per quos motiua vis
dilapla/animal mouet: eo quo sequitur ordine. Nam obiectum ab ap
prehensiuā cognitū: p appetitiuā appetit aut respuit. Hęc motiue vigēt

Animalis

Cerebrū

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS.

in neruis / musculis & lacertis imperat: ut ad prosequendum desideratum aut fugiendum contrarium corpus moueat: quę dicto citius obręperas ligamenta mēbrorum contrahens & relaxans: primū quidem propingua mouet: & hęc rursus alia donec obiectum vel prosequendo obtineant vel fugiendo abijciant. DIS. Ita esse manifestum videtur. nā brachium motū mouet manum: manus digitū digitus obiectum contrahat.

MAG. Pariformiter de curibus / pedibus & alijs sentiendū. Hoc imperium in brutis eo modo accipiendū est quo perfectiones superiorū in inferioribus esse possunt. Sortitur autē motiua in diuersis diuersa nomina. nam q̄ dilationibus & constrictionis motu operatur / cōtractiua dicitur. ut in vermibus conchis & ostris. Quę autē de loco ad locum mouet / progressiua appellatur. & hęc rursus in organis diuerse ænunciat. Quędā enim pedibus gradiuntur. & sunt gressibilia. ut homo / equus. quędā alis feruntur. & sunt volatilia. ut aues: quibus tamen sagax natura pedum usum / propter alimēta quę in terris venantur nō negauit: quę in superfluis non abundat nec in necessarijs deficit. quędā cōstitis trahuntur & ventre reprant. & sunt reptilia ut serpentes. quędā penulis aguntur natando. & sunt natatilia: quorū generationes in superioribus exposuimus. Rursus q̄ in manibus rostris alijsue mēbris ad operationē adaptatur / operatiua dici solet. Quę pulmonē & vocalē artēriam una cum lingua ad formationē vocis mouet vocatiua: & affectiua indicatiua dici potest. DIS. Aperte singula discussa videtur. sed nondū quę res sit motiua perspicuum est. MAG. Motiua vis substantia quędā est a corde originata: formā accipiēs in membris diuersis ad distincta opera. Vnde ad operationē nutrimenti formā accipit in epate. ad operationē vitę in corde. ad opus vero sensus & motus formā accipit in cerebro. Animatur autem hęc substantia quā & Spiritū dicimus / anima sensitiua (ut visū est c. de mō vidēdi) & sine sanguine corpore non iungitur. Spiritus enim inquit Aurelius in sicco habitare non potest. Præter hanc autem homini inesse aliā motiuam non organicā / q̄ non partē possit partem sed totum simul moueat: & eiusdem essentię sit cū intellectu Schottus astruit. hac mouebuntur corpora gloriosa. DIS. Corp⁹ est igitur motiua organica: spiritus autem propter & subtilitatē & agilitatem appellata. non organica autem cuius ultimo mentionē facis / nō corpus sed ipsa anima intellectiua censetur. MAG. diserte dicta resumptis. DIS. Restat igitur ut Intellectiue conditiones edoceas. MA. Id ab alio libro cōmodius ordiemur. DIS. optine.

Motiua.
contractiua.

progressiua
gressibilis
volatilis

reptilis
natatilis

operatiua
affectiua
indicatiua
vis motiua

32. q. 2. c.
Moyles

Schottus
sen. lib. 4.

ANIMAE INTELLECTIVAE

Liber undecimus de natura/origine ac immortalitate anime intellectiue. Et si anima intellectiua sibi ipsi semp cognita sit/in explicacione tamē naturę eius/multū laborauerūt sapientes. Capitulū primum. MAG.

Augusti

Intellectiua quā & mentem dicimus: sola est qua a beluis discernimur, & Creatoris imaginē expressius gerimus. Hęc iuxta Aureliū sententiam in decimo similiter & .xiii. de Trinitate: sibi ipsi semper cognita est. Ex quo enim esse cepit / nunq̃ sui meminisse: nunq̃ se intelligere: nunq̃ se amare defuit. Nihil enim tam nouit q̃ id quod sibi preſto est: nec menti magis quidquā preſto est / q̃ ipsa sibi. vegetamen terrenis inuoluta rebus/quas per sensus haurit non semper se cogitat. Qui ergo in explicacione naturę ipsius sudauere Arabes gręci & latini philosophi se a terrenis ad sublimiora subleuantes / nō tā certas quā diuersas de ipsa protulere sentētiās: quas nōnullas ab initio libri decimi sub breuitate cōmemorauimus: reliquas consequenter nouem campis distributas/auxiliante Deo lustrabimus: & in his quid & philosophice & catholice de natura anime sentiendū sit / venari temptabimus. DIS. Probe. primū itaq; campos enumerat: de hinc ipsos suo ordine percurramus. MAG. Primus campus sit definitionis. Secundus diuisionis. Tertius idēpitatis. Quartus unitatis. Quintus impartibilitatis. Sextus originis. Septimus immortalitatis. Octauus miserię. Nonus scēlicitatis. DIS. Nunc primum aggrediamur.

Campus definitionis: in quo principaliores anime definitiones enumerantur. Capitulum secundum. MAGISTER.

Rimum Campū intransibilibus/multiplices anime definitiones occurrūt: e quibus pregnatiores tantū dilucidandę veniūt. Vnde quidā animā in suo esse notificantes dixere. Anima est substantia spiritalis simplex & indissolubilis: inuisibilis & incorporea: passibilis atque mutabilis: carens pōdere/figura & colore. Hęc definitio seipsa genūcleat. Anima em̃ cum substantia sit incorporea/quanta esse nequit: ideo nec pondus/figurā/colorē aut alias corporeas q̃litates recipit hinc inuisibilis: id est nullo sensu corporeo perceptibilis: quia substantia spiritalis. simplex autem: per abnegationē compositionis phisicę ex materia & forma corporali. sic etiā indissolubilis. reliqua in sequētib; clariora fient. Rursus in libro de spiritu & anima dicit. Anima est spiritus intellectualis/rationalis/semper mouēs/semper in motu/bonę malęq; voluntatis capax. Et Plāto in Phedone. Anima numerus est seipsum mouēs. intellectus huius in campo immortalitatis edocendus est: nunc definitiones prosequimur. DIS. Sane. MAG. Qui animā respectu corporis cui

Plato

prima definitio anime

secunda definitio anime

LIBER.DECIMVS DE POTENTIIS

forma est cōsiderant: realiter definiūt. nā ait Aureli⁹ li. de quāritate aīe. **Augusti⁹**
 Aīa est subā ratiois princeps regēdo corpī accomodata. & Remigi⁹. Aīa **Remigi⁹**
 est subā incorporea regēs corpus. Aristo. quoq; Anīa est primus actus **Aristote⁹**
 corpīs phīsici organici: vitā habēris in potētia. Et rursus. Aīa est princi
 piū q̄ viuim⁹/sentim⁹/mouemur s̄m locū & intelligim⁹ primū. **DI.**
 manifesta sunt hēc ex pmissis. **MAG.** Aug⁹ aīam intelligibilib⁹ com **Augusti⁹**
 pans ait. Aīa est oīm silitudo. Oīs qppe cognitio p viā assīmilatōis est
 ut pti tractatu pcedenti exposuim⁹. mens aut q̄a oīa intelligit: omīb⁹
 se assīmlare possit necesse est. **Seneca** aut eā in ordine ad finē p̄priū defi
 niēs ait. Aīa spūs est intellectūalis ad beatitudinē in se: & in corpore ordi
 nus. qd in cāpo penultio & ultio manifestū fiet. Sed nū doctissimi **Moyse⁹**
 si sniam silētio p̄teribim⁹ sex cui⁹ pphetiē initio hēc aīe definitio emer
 git. Aīa est deiforme: spiraculū vitē. ait nanc; deus. **Gene⁹** Faciamus hoīem ad
 imaginē & similitudinē nostrā. hoīem nō quidem exteriorē: q̄ corrup
 pt: cinis est em̄ & in cinerē reuertetur: sed hoīem interiorē: q̄ iuxta apo
 stolicā sententiā de die in diē renouat. & hēc est anīa: ecce deiforme. **Se.**
 quitur. Formauit igit deus hominē de limo terre: & spirauit in faciem
 eius spiraculū: quantū ad sensitiuā: vitē/quantā ad vegetatiuā. Et fact⁹
 est homo in aīam viuētē. Est em̄ homo interior anima viuens: vege
 tatiuā/sensitiuā & intellectuā cōplicans. ut in campis sequentib⁹ pa
 tebit. **DIS.** latissimus est hīc campus & breui sermone quod in sequē
 tibus venari possit demonstrans. progrediamur igit celerius: neqd ne
 cessariorum oculos nostros aufugiat.

Capus diuisionis: in q̄ prio aīa i intellectu/volūtate & mēoriā p̄tē. in
 tell⁹ in agētē & passibilē diuidit: & opa utriusq; explicat. nec intellectu⁹
 nec obiectū solū: sed utraq; cā intellectuōis oñdit. Et spēm intelligibilē in
 mēoriā/lecticiā: q̄ alia ē a sensitiua resuari pbat. **Ca. iij. MAG.**

Ampo definitionū cōtigu⁹ est campus diuisionū: & tanto qdem
 latior/quanto lucidi⁹ ea q̄ definitōes cōplicant/in ipso explicā
 tur. In primis itaq; maiorē auctoritas aīam in tres potētiās dis

tributā tradidit: q̄ sunt intellectus-memoria & voluntas. Hāc naturas
 paucis edocebimus. **DIS.** primū igitur intellectu psequimur. **MA.**
 Intellectus est animæ potētia qua oīa intelligit. Hīc rursus in agentem
 & passibilem distribuitur: qui non essentia sed opatiōe secernunt. **DI. Intellect⁹**
 Opus ergo intellectus agentis qd est. **MAG.** Quadruplitū est. Pri
 mū quo cū fantasmate in intellectu passibili: speciem intelligibilē con
 causat. Scdm quo cum specie intelligibili actū intelligendi pducit. Ter
 tiū quo ad habitū dispositiōem inducit. Quartum quo habitum persfi
 cit. **DIS.** intellectus passibilis opera q̄ sunt. **MAG.** Eadem sunt in
 cālitate receptiua q̄ & agētis in cālitate effectiua. Illius enim est omīa fa
 cere: huius omīa fieri. Agens em̄ facit omīa potētia intelligibilia: actu
 intelligibilia. Passibilis autē omniū intellectuōes in se recipit: dum spēm
 intelligibilem ab agente & fantasmate causatā recipit: & cōseruat: memo
 ria intellectuā dicitur. dum vero actualē intellectuōem ab agente & spe

potentię
 anīe intel
 lectiue
 intellect⁹
 agentis o
 pera
 intellect⁹
 passibilis
 opera
 Memoria

ANIMAE INTELLECTIVAE

tie intelligibili producta accipit: intelligentia appellatur. est cū memo- ^{Intelligen}
 rie secūde exprimere actualem intellectiōem. DIS. ad intellectuonem ^{tia}
 itaq; quattuor concurrere vident: fantasma sc; spēs intelligibilis: intel-
 lectus agēs: & passibilis: MAG. Scite infer. Fantasma equidē qd ac-
 ceptū a re p sensus ipam singulariter sub cōditionibus materialibus: q
 sunt hic & nūc &c. representat. Vtriq; em̄ sensus exteriores sc; & interio-
 res spēs recipiūt sine materia ab obiectis. Exteriores qd p̄sentia obiecti
 sicut cera mollis recipit sine materia formā p̄ntis: & impressi sigilli. In-
 teriores aut sensus recipiētes spēs magis subtiliāt: & etiā in absentia ob-
 iecti cōseruāt: vtriq; tñ cū adiōibus materialibus a qbus depurate & ab-
 stracte cū intellectu agēte spēs intelligibiles puras & simplices res in ult
 rep̄ntantes pducūt. q̄s passibilis (in eo qd memoria est) custodit. Rur-
 sus agēs dū actualē intellectiōem facere nitit̄: in specie intelligibili prop̄
 sui limpiditatē/acie figere nō valēs: iuxta Varronis sniam le ad fanta-
 ma huius speciei conuerit: quod propter sui materialitatem obstaculum
 præbet: quemadmodū visus in lumine sine opaco terminatē nō figitur.
 Quod si multarum rerum species simul in intellectu fuerint: hæc tamē
 intelligitur cuius species fortius mouet. Concurrent itaq; ad actualē
 intellectuōem spēs aut veri⁹ obiectū in specie p̄ntis & relucēs & intellectus
 agēs: ut cāq; p̄ciales/totalē cōplentes. nec. n. obiectū nec intellectu⁹ /intel-
 lectiōem cār/ sed utriq; sūp. A cognoscēte. n. & cognoscitur noticia, res
 stat diu⁹ Aug⁹. 2. de tri. DI. Quare igit nō etiā obiectū sed intellectu
 intelligere dicim⁹? MA. n' obiectū nec intellectu agētes itelligere cō-
 cedim⁹. s; intellectu passibilē itelligētē a suscepta intellectuōe denoiā⁹.
 sicut visū in se visione recipiētē videre dicim⁹. sic nō p̄ctore albū sed d'al
 batū p̄ctē/ab accepta albedie albū appellam⁹. DI. Si igit d' intellectu
 onē pduceret & eandē intellectu nostro infunderet: itelligere diceremur
 MA. Etiā. DIS. Rursus in pductiōe actualis intellectuōis /null⁹ cālita-
 tis loc⁹ intellectu passiuo tribuit⁹? MA. d' hoc qd centi pferā nō habeo
 diuerse eqdē sunt magnorū & phōrū & theologorū op̄iones. Scor⁹ insur-
 per materiā diuti⁹ vtilitātē dubiā reliq̄. Sūt p̄reara q spēm intelligibilē
 in intellectu passiuo cōseruari inane iudicāt: qb⁹ ob angustia epitomatis
 nō rōes/ sed diui Aureli⁹ yba obijcim⁹. Ait. n. de Tri. li. 2. Nō oīo ipsa
 corpora in aīo sunt cū ea cogitam⁹: sed eorū silitudines. sed nō fortasse id
 de fantasmatib⁹ (q̄ etiā corporū silitudines sunt) qsp̄iā itelligēdū cōstat
 qd in li. 14. scripsit aīaduertat tūc (in q̄) & si vitē hui⁹ mortalis trāfacte
 meminerim⁹: & credidisse nos aliquñ q nō videbam⁹ memoriter recol-
 erim⁹: in p̄teritis atq; trāfactis deputabit fides ista: nō in p̄ntib⁹ rebus/
 spq; manēibus &c. manifestū ē aut in exuta aīa fantasmatia q̄ organa qn-
 ta regnūt locū habere nō posse. DIS. alia igit mēoria intellectuā &
 alia sensitia quā paulo an̄ i posteriore capitis p̄situatā audiui⁹? MA.
 alia eqdē. nā sensitia nobis cū beluis cōis ē: intellectuā aut soli⁹ rōnalis
 mētis potētia ē qd ad imaginē creatoris formata ē/ sed iā hæc missa facien-
 tes ceteras diuisiones percurramus. DIS. Tu festinas ad reliq̄: ego vō
 bicaliquāvis p̄manēdū cōseco: donec intellectuōis vim enucleaci⁹ pandas:

Varro

Augusti⁹

Scholus

de li. 4. c.

undecimo

de li. 14.

2. & c. 3.

LIBER. XI. TRAC. I. DE POTENTIIS.

De Causalitate intellectus: & obiecto intellectus.
in super & de duplici cognitione: intuitiva & abstractiva
Capitulum quartum MAG.

Iquidoc inquit diuus Augustinus li. 9. de trini. c. 12. Tenendum Augustinus
est qd omnis res quacumq; cognoscimus cōgenerat in nobis no-
ticiam sui. cōgenerat dicit. id est cū alio generat scz intellectus. un-
de subdit. Ab utroq; em noticiā parit: a cognoscente & cognito. Cogni-
tum vero primū & adequatum intellectus nostri quod sit / non paruo
labore a sapientibus quāsitum est. Alijs deum / alijs quidditatē rei ma-
terialis / ceteris vero ens inquantū ens p obiecto intellectus assignanti-
bus. Primū de primitate pfectionis: Alrerū de obiecto pro statu pſentis
vitæ: Tertium autem de obiecto intellectus ex natura potentię concedi
potest: Nam deo quid prius in pfectione: qdditate materiali qd cōue-
nientius intellectui imerso materiæ: Aut quid cōmunis ente: cū ni-
hil sit qd ratōz entis possit subterfugere: prima impræssione impres-
sum animæ. ait. Auicēna primo methaphisicæ. Quid autē est qd aīa nō
possit cognoscere intuitiue vel abstractiue: cū etiā ab ente minimo usq;
ad maximum creatum nihil possit intellectum eius vel satiare vel quie-
tare donec apprehendat eum: qui cunctas pfectiones in se cōplectitur: &
Cognitio virtutis est infinite: DIS. intuitiue quando cognoscimus: MAG.
intuitiua dum obiectū pſens: ut pſens est apprehendim⁹: Abstractiue autē: si ob-
abstractia iectū in alio medio intelligimus: aut sentimus. nam cognitio intuitiua
& abstractiua sūm nōnullos haud infimæ auctoritatis doctores. nō tan-
tum intellectu sed etiam in sensu locum habet. Intuitiue namq; colorem
actu pſentem videmus: absentem abstractiue imaginamur. Intuitiue be-
ati in patria deum contemplantur & omnia creata de quo tamē aliq; hēsi-
tantes contrariū argumentant. Abstractiue rosa in hyeme a nobis itel-
ligitur. DIS. intelligo ista: latent vero alia q̄ dictis in priori capitulo
contrariari videntur. MAG. in mediū pfer: si forte & huic tuo er-
rori mederi possit. DIS. dictum esse memi ad intellectōem fantasia
cōcurrere: quō igit cognoscipnt: q̄ sensibus n' spēs n' fantasmata inge-
rūt. ut sūt vtutes: habit⁹. substantię imateriales: & res oīm origo simpli-
cissim⁹ de⁹: Rursus si spēs intelligibilis a fantasmate abstracta rē in uli
representat (ut dictū est) Singularia qualiter intelligi pnt: MAG. hæc
silentio pterire negligentia esset non parua: dissoluere autē difficile: attē
quod in aliorum codicibus legi / haud silebo DIS. probe.

Substantię in materiales / virtutes / habitus & cetera
huiusmodi: si a nobis pro statu isto cognosce possint
& qua cognitione: & per quid. & si substantia materi-
alis p propriam spēm cognoscat. Ca. v. MAG.
Fuere qui imaterialiū rerum quæ paulo ante cōmemorasti: noticiam

ANIMAE INTELLECTIVAE

in hac vita qua corpus qđ corrūpitur aggrauat animā / haberi nō posse
 astruere conati sunt. Nōnulli vero de his cognitionē negatiuā / non autē
 affirmatiuā nobis concedunt. ut scire possumus qđ angelus nō est lapis
 nec lignum nec aliud huiusmodi: sed qđ res sit scire nō possumus. Ceteri
 cognitionem quia est: posse hic haberi: de immaterialibus concedunt:
 non autem propter quid. Talium enim entium nobis aliquam cogni-
 tionem esse possibilem naturale desiderii quo hec scire desideramus iu-
 dicat: quia ad impossibile & frustra esse non potest: & tamen omnium est.
 dicente Aristotele primo methaphisice. Omnes homines natura scire de-
 siderant. igitur (per topicā) maximū scire qđ est immaterialiū entii maxi-
 me scire desiderant: quo adepti foelices sunt. Sūmam equidē foelicitate
 10. Ethic. in hac vita in speculatione altissimarū causarum posuit. hinc & sapientē
 5. Ethico. maxime foelicem esse voluit. Sapiētia enim circa altissimas causas est. ut
 in moralibus tradidit. Adde qđ ab initio hui⁹ libri testimoniū ex Augu-
 stini pclarissimo volumine de tri. adhibui. qm̄ mens ipsa (q̄ utiq; imate-
 rialis est) seipsa cognoscit. DIS. Possibilitatē mihi pluasam fateor:
 modū cognoscendi aperias: cum illorū nulla habere possumus fantasma-
 ta. MAG. nec oī m quē cognoscimus ppria fantasmata hausisse p sen-
 sus necesse est: quoniā nec materiales qđem substantias p proprias speci-
 es sentimus: nā quorū p̄sentia per proprias species videmus / absentia eo-
 rundē mox eodē sensu notam⁹. DIS. nihil veri⁹. MAG. Quia igi-
 tur absentia panis in sacramēto altaris post cōsecrationē nullo sensu per-
 cipimus: cōsequens est ut panis p̄sentia ante cōsecrationē p propriam
 Aristote. speciē nullo sensu p̄cipimus. DIS. Cōtrarius videris Aristoteli: quē
 dixisse ferūt in eo li. quē de anima p̄titulauit. lapidē quidē nō esse in ani-
 ma (scz dū intelligit) sed speciē lapidis. lapidē autē esse substantiā mate-
 rialē haud dubitas. MAG. Si dubito: ab eodē in pede lesus veritatē ex-
 perior. nō autē ppriā spēm illius materialis substantiē quā de se intuisibilē
 3. de ania & intāgibilis est / in sensu vel aīa esse cōcedo: sed speciē accidentiū lapidis
 1. de ania puta figurē & coloris &c. ad hūc sensum Phī dictū accipio. vñ etiā in eo.
 li. ait. accidentia magnā ptem cōferūt ad cognoscendū qđ quid est. Aliq̄
 igitur per accidentia apprehendimus. ut substantias materiales. Alia per
 compositionem diuerforū fantasmatum. ut aureum montem. Nam ut
 Aug⁹ ad scribit diuus Augustinus ad Nebridium. Anima per vim augendi & di-
 Nebridii minuendi imagines format: quas prius totas non vidit. partes vero in
 alijs atque alijs rebus attigerat. Alia in conceptu simplici intelligimus
 ut deum in conceptu entis. vel ex pluribus aggregato. ut qđ est ens verē
 infinitum / necessarium & sic de alijs. quā simul accepta soli deo conueni-
 unt. Interdum imo sapius res & causas per effectus & operationes co-
 gnoscimus. sic animam in viuente corpore arguimus. Anima autem se
 ipsam intuitiue / nō per cuiuscūq; speciē cognoscit: quia nō ob aliud qđ
 idēli 10. eo quo sibi p̄sens est. inquit Augustinus in de tri. Et sicut corporeas re-
 de tri. c. 9. rum noticias p sensus corpis / sic incorporeas res per semet ipsas: ergo
 Et li. 9. c. 3 & semetipsas p se ipsas nouit: qm̄ ē incorporea. nā si nō se nouit: nō se amat.

LIBER DECIMVS DE POTENTIIS

Quam parua sit cognitio nostra in hac vita.

& quomodo Philosophi p creaturas in cognitionē Creatoris deuenire potuerūt. Ca. vi.

Dialijs medijs substantiarū corporaliū & incorporaliū noticiā haurire nō possumus/diminuta est cognitio nostra. **MAG.** Recte ais diminuta: cū nec minimę entis naturā & qdditatē uti est/pfēcte scire possimus: q̄ diu in hoc mortali corpea patria cālesti exules pēgriamur Corpus enim qd corripit (inqt Sapiens) aggrauat aīa & deprimit terrena inhabitatio sensu mltā cogitantē. & difficile est imāus quę in terra sunt & q̄ in prospectu sunt inuenius cū labore. quę in celis sunt aut quis inuestigabit? nec id oīno Aristotelē latuisse videt: cui cū de hac re s̄mo exortus fuisset in prima phiā dicebat. Sicut oculus nycticoracis se habet ad lumē solis/sic intellect⁹ noster ad ea q̄ manifestissima sunt in natura. habet em̄ cognitio nostra ortū a sensib⁹. ut in analericis ait. quibus substantię. ut paulo aū dictū est. subiectę nō sunt. quātūcūq; tamē has cognoscere cōcessum est ordine qdam cōceditur: ut de noticiā unius aliud inuestigēus. sic p accidētia in substantiarū/p effectus in causarū noticias deuenimus ordine ppostero qntū ad res naturas. Rursus ab oibus his finitis ad cognitionē infiniti cōditoris eleuamur. cōceptus em̄ q̄s de æterno icōmutabiliq; deo formāus/a sensibilib⁹ & creaturis sumim⁹. ut diuinus Paulus ad Ro. arguēs ait. qd notū est dei manifestū est in illis. deus nihil illi reuelauit (sed quōd? subiecit) inuisibilia em̄ ipsius a creatura mūdi p ea q̄ facta sunt intellecta cōspiciuntur. Sēpiterna q̄q; eius virtus & diuinitas. oīs enim creatura inq̄t Augustin⁹ ultio li. de tri. c. 4. pclamat se habere pstantissimū creatorē. nā ut ait Sapiens. a magnitudine speciei & creaturę cognoscibiliter poterit creator eorū videri. sed cognitio hęc imperfecta & ex pte est. q̄a ut ait Apłus p speculū in ænigmate. **DIS.** quō per ea q̄ facta sunt potuerē primi phi in noticiā dei deuenire: cū utiq; deus nihil horū sit? **MAG.** hac utiq; viā ipsi eū q̄sire. ut patet p Augustinū li. 8. de ciui. dei c. 6. & ut idē ait li. 8. de tri. c. 2. nō parua noticię pars est si ante q̄ scire possum⁹ q̄ sit deus/possum⁹ iā scire qd non sit. & li. 15 c. 2 Sic em̄ sunt incōprehēlibilia regrenda ne se existimet nihil inuenisse si q̄ sit incōprehēlibile qd q̄rebat potuerit inuenire. Hęc ni fallor est illa docta ignorātia de q̄ Card. Cusa secretorū indagator sagacissim⁹ tres edidit libros. Intelligamus itaq; Cut Augustinus in principio quinti libri de tri. docuit) deum si possumus quantū possumus sine qualitate bonū sine quāritate magnū: sine indigentia creatorem: sine situ p̄sidentem: sine habitu omni a continentē. sine loco ubiq; totum: sine tpe sempiternū: sine ulla sui mutatione mutabilia facientē nihilq; patientem. Quis quis deum ita cogirat (inq̄t idem) & si non dum potest ōnimodo inuenire quid sit / pietamen caueat quantū potest aliquid de eo sentire qd non sit. Sed de his altior disciplina est. **DIS.** Illi igitur referuāda sunt ne ab incepta methado longius nos abducant.

Sapie. 9.)

Aristote li. 2. meta. idē posteriorum. 1.

Roma. 1.

Sapie. 13

1. Cor. 13

cardinali Cusa. Augusti

ANIMAE INTELLECTIVAE

Si menti nostrę concreatę sint omnium rerę
species siue notiones. & unde habet qđ etiam
de his quę nō didicit iudicare potest. Quali-
ter insup accipiēda sint verba Aristo. quibus
animā tabulę rasę cōparat. Cap. vii. MAG.

Ei materialiū noticia sicut & corporaliū facillime respōdere po-
sunt qui menti nostrę omniū rerum species concreatas credidere. quas Platonici
Platonici notiones appellant: quia incognita notificant: & per illas ani-
ma de oībus iudicat: & hęc honesta illa turpia dicit. inter vera & falsa di-
scernit. artificū opera minus perfecta (cū quis artem operandi talia non di-
dicerit) vituperat. perfectiora laudat. proportionibus in similibus reper-
tis cōgaudet. nec ut aiunt sine illis proficere posset. sicut nec Dñs fugiti-
uū seruū insequens: cuius omnino nullā cognitionē habet apprehenderet
& a natiuitate surdus cithareda non fieret. DIS. Tale qđ in nobis esse
experientia docet. sed an species siue notio sit certū non habeo: libenter
tamen hanc opinionem si veram iudicas amplector. MAG Si per no-
tiones huiusmodi primę veritatis radiū/omniū entium species & no-
tiones cōplicantē intellexere: ceteris in cognitionē pferendi sunt. quantū
enim lux ista in mente nostra efficiat/qđ ad imaginē ipsius creata est: diu⁹
Augustinus profundissime in libro de vera religione differuit. insuper
& in nono libro de trinitate c. 6. & libro. 14. c. 15. Si autem per has notio-
nes species intelligunt/ quę sunt intelligibilium similitudines proprie:
quales memoria nostra intellectiua conseruat pręterita intellectōe. erro-
ri huic proximi sunt. qđ animas nostras āte corpū unionē retroactis se-
culis in celestibus habitasse & ibidē deliquisse astruit. DI. hic error in
superiorib⁹ explosus est. sed dic qđo Aristo. peripateticoꝝ prim⁹ de con-
creatis aīę speciebus qđ sensit. idē ne cū priorib⁹ ē MAG. mīme DI
Cur igit aīam a principio tabulę rasę simlē dixisse iueniē? cū utiq; rasā
tabulā dicere usus habeat/ in qđ deleta sit/ qđ prius inerat scriptura vř pic-
tura: sic d aīa dixere priores. qđ cā ī descēsu & corpea molis uniōe pteri-
toꝝ oblītā voluere. ut dictū ē ī superiorib⁹. Ma. qđ si Aristo min⁹ p-
prie cōpatetiz dictā expřssit aut forte trāslator p tabulā nuda ac planā ra-
sā dixit? DIS utiq; fieri potuit. MA. Si qđ restat ocyus pertrac-
temus. DIS. Alterum de cuius intellectu quęsierā singulare est.

Quod Singulare intelligi possit demonstratur & qđ
liter intelligendū sit qđ Aristoteles sensū esse singulari-
um/ & intellectū vniuersaliū dixit exponit. Ca. viij. M.

Singulare non posset intelligi nonnulli pter ea qđ paulo ante dicta
sunt/ ex eo probare conantur: qđ Aristoteles sensum esse singula-
rium: intellectum vero vniuersaliū scripsit. E regione alij eti-
am singulare intelligibile astruunt: quia sub pcepto dilectionis

LISER DECIMVS DEPOTENTIIS

cadit: dicite domino. diliges proximum tuum sicut te ipsum. Et Ioannes in ca/ Augusti⁹
nonica: qd non diligit fratrem suum quem videt: deum quem non videt quomodo diligit? ci. 1. 2. 3.
incognita autem ut sanctus Augustinus li. x. de tri. testatur: diligere non possumus. Amplius: si actum singularem non cognoscimus: velle non possumus: quia nihil volitum nisi cognitum. Si igitur nec cognitum: nec volitum agimus dum singulares actus peccetram⁹ adulterij & rapine mimes peccamus: quia peccatum adeo voluntarium esse dicitur a diuo Augustino li. de vera religione: ut nullomodo sit peccatum si non sit voluntarium. DIS. facile ex his singularibus posse intelligi crediderim: si intelligendi ipsum modum edocueris. Idem

MAG. In singulari tria reperies: sed non eque intellectum mouentia. Est enim ibi natura quae de se indifferens est esse hoc vel aliud: sed per secundum quod differentia individualis siue hecceitas dici solet: contrahitur ad esse hoc singulare: quod consequenter accidentia quaedam comitantur: quae sunt forma figura locus/sitirps parria: tempus. de quibus li. x. de individuo dictum est. per sensum natura sentitur ut quo/siue ut ratio formalis obiectionum. Differentia individualis siue hecceitas sentitur: ut conditio sine qua non: cum conditionibus iam dictis eam consequentibus. Totum autem singulare sentitur ut obiectum quod: scilicet; sensationem terminat. Mouet igitur ibi potentiam sensationum/natura non singularitas: quoniam sine singularitate natura sensu percipi non possit: quemadmodum color sine quantitate visus non videtur: quoniam quantitas non sit ratio formalis & primo mouens visionis.

DIS. plane sensationem singularis explicasti: quoniam id quesitum non sit sed magis quomodo intellectus singulare apprehendat. MAG. Et id ex dictis mox apparebit. Si enim de cognitione intuitiva queris /intellectus singulare ut tria ante dicta includit: intelligit. Si de abstractiva causarum intellectus singulare ut includit naturam cum hecceitate/sine conditionibus indiuiduantibus apprehendit non tamen sub ratione singularis / sicut nec sensus.

DIS. Aristoteli autem quod respondendum censes: qui sensum singularium & intellectum uniuersalium dixit? MAG. bene dixit: nec illis quae iam differenda sunt contrariatur. Est. n. sensus singularem tantum: intellectus autem uniuersalium: sed non tantum uniuersalium cum etiam singularia intelligat. DIS. optime. nunc si placet ceteras si quae latent in hoc campo diuisiones in intellectu detegas.

De intellectu practico & Speculatiuo: unde hanc denominationem habeat Et quomodo intelligens sit intellectum extensione fieri practicum. Ca. ix. MA.

Amplius intellectum in practicum & speculatiuum diuisum cernimus non quidem per rationem essentiali: sed accidentali tantum. Practicum quippe & speculatiuum: quoniam actum & habitum sint differentiae essentialis & intrinsecae: intellectum tamen denotant accidentaliter & extrinsece. unde intellectus informat actum vel habitum speculatiuum: ut puta scientiam aut sapientiam/speculatiuum dicitur. Informatus autem actu vel habitu practico. ut sunt ars & prudentia practicus nominatur. Ille speculabilia confide

Intellectus
speculatiuus
practicus

LIBRI .VI. TRACT. SECVNDVS

Palmus geometricus

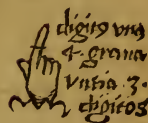
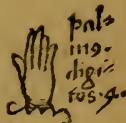
tractus est pedalis mensura in longū & latū cōsiderata. Quādratus vero est mensura pedalis in longum latū & p̄fundum extensa. DIS. palmus q̄ntum habet? MAG. Digtos q̄ntuor. palmus autē maior quē p̄priegeometricū vocant / cōtinet longitudinē quē est a radice indicis usq̄ ad mediū unguis eiusdem digiti. Vncia autē digitos tres habet. DIS. Digtus autē quantū cōtinet? MAG. quattuor ordeī grana p̄ latum disposita. Posuerūt autē antiquiores non modo hęc quę dixi integra: verē & harum minurias. ut post digitum staterē: quadrantē dragmā / scrupulū / obulum semiobulū / siliquā punctum minutū & momentū. Et has minurias varijs consignabant characteribus. His breuitatis cā (qm̄ parū aut nihil ad rem faciūt) obmissis mensuras dictas ad praxim applicabim⁹

De tribus modis mensurandi in genere Capitulum tertium. MAGISTER

Mnis geometricę cōsideratōis quāritas est linea superficies aut corp⁹: ob id quarūcūq̄ rerū metiendā: quāritatis mensurā in ratione lineę: superficie aut corpis indagabimus. mensurā autem quę scđm lineā fit. eā ip̄am voco quā in longum latū & p̄fundum metit: de qua ea geometrię pars est: quā altimetrā vocant: q̄ in sursum & deorsum. & illa quā planimetrā dicunt: quę in ante & retro / dextrorsum & sinistrorsum mensurat. quę autē s̄m superficie fit mensura illa est: qua nō superficies longitudo & latitudo (qm̄ hęc p̄cedentē deprehendit) sed quanta totius superficie sit area lineis suis clausa inquiritur. Mensuram verō quā scđm corpus fieri diximus hanc intelligas: qua cuiusq̄ corpis soliditas siue crassitudo deprehenditur. De his per ordinem dicturus: de mensura lineali exordiar.

De mensuratione linearum. Ca. iij. DIS.

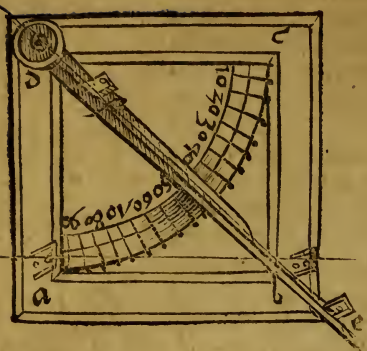
Inearū mēsuratio quo fit ingenio? MAG. Erii lineārū quāritates p̄ dictas in scđo capitulo mensuras deprehendere possis: eas tñ nō ad q̄scūq̄ res applicare facile est: ob id instrumentū aliud multo cert⁹ ex ea Euclidis p̄positiōe fabricauim⁹. Oīm duorū triangulorū quorū anguli un⁹ angulis alteri⁹ sunt equales: latera equos angulos respicientia sunt p̄portionabilia. Fiat igit̄ q̄dratū rectangulū sc̄q̄ a b c d super angulos. a b duas pone p̄nulas p̄foratas. ut p̄ ip̄as terminū rei mēsurādę possis cōspicere. Fac & regulā in q̄ritate dyametri p̄dicti q̄drati aut lōgiore q̄ vocei d e. Ip̄amq̄ in p̄dicto clauo subtili q̄drato infigas: sup̄ hanc etiā p̄nulas duas p̄foratas pone: q̄ sint f e. stabūt autē dictę p̄nule in eadē linea sicut & p̄nule quadrati. & paratum est instrumentum in forma

altimetra
plāimetra

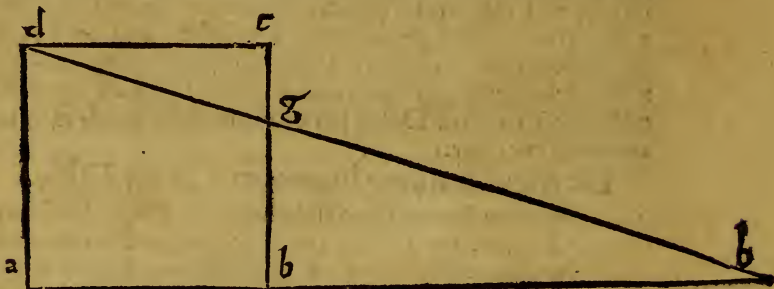
Euclides

LIBRI.VI. TRACT. SECVNDVS

ista, cui si libū q̄drantis in .90. grad^o diuisū
īscripseris generale erit instrumētū fere ad
oīa ea q̄ vel per q̄drantē vel altrolabiū in
uestigari possunt utilissimū & cōmodissimū
mū/ratiōe triangulorū q̄s regula facit cum
lateribz quadrati: latera q̄drati in gradus
vel alias ptes ad placitū utētis diuidi poss
unt. Si per hoc instrumētū lineę cuius cū
q; quātitatē ingreere volueris: angulū .a. ad
lineę principii ponas: per cuius foramē &
b lineę terminū cōspicias, & in hoc situ in
strumētū tuū figas. dehinc per pīnulas re
gulę scz f e eundē lineę terminū perspicias/
ipsaz regulā sursum aut deorsū voluēdo/do

nec terminū lineę priorē videre possis: & punctū intersectōis
lineę regulę & lateris c b anīaduertas: q̄ vocet c tunc em̄ habe
bis triāgulos duos scilicet d a b (& intelligo hic b in termino
lineę cōspiciēdę) & d c g quorū anguli unus: angulis alteri^o
sunt ēquales. ut oculis licet videre. Erunt igit̄ latera ēquos an
gulos respiciētia videlicet c g & a b pportionalia. Sicut enim
se habet c g ad totū a b siue c d ita se habz a b (ut b stat in t̄mo
rei visæ) ad a d. Quotiēs igit̄ tota c b vel c d cōtinet c g toti
ens a b cōtinet a d, ex primo theoremate de superficiebus & ul

rimo de triangulis. Per hoc igit̄ instrumētū altitudinē tur
ris: profunditatē putei aut vallis: lōgitudinē aut latitudinē cā
pi: & insup oēm lineā rectā potes mēiri. Insup altitudinē & la
titudinē turris/valūę aut fenestraz alterius rei alio īuestiga
re si placet valebis ingenio. DIS. Quali ē MAG. baculo
quē iacob dicūt. DIS. Qualis is est baculus ē MAG. Ac
cipiat̄ baculus cuiusuis lōgitudinis: quē in partes ēq̄les diui
das: circa sectiōes rimas aut foramina fabrices. dehinc baculū
parū mēsurę uni^o p̄tis diuisiōis p̄dictę facias: & patet est ba
culus. Per quē si altitudinē rei cōsiderare placuerit: pone bacu
lū p̄tū in foramē unius diuisiōis ut placuerit: & baculū vertē

baculus
Iacob

LIBRI .VI. TRACT. SECVNDVS

ſit ſc3 extrēitates baculi pui impoſiti ſurſū & deorſū tē
 dant. quo factō: accedas aut recedas/ donec p has extrēi
 rates rei cōſpiciendę/ ſupiorē & inferiorē terminos vi
 deas. & ſigna locū ſtationis tuę. Dehinc baculū pui m
 de foramine priore extrahas & in proximū retro (ſi ac
 cedere volueris) aut ante (ſi retrocedere intendas) po
 ne: & iter3 accedēdo & retrocedēdo p extremitates bacu
 li parui/ terminos rei viſę cōſpicias: locūq; ſtationis illi
 us ſignes. q̄ntū em̄ eſt
 int̄ iſtā & priorē ſtatō
 nē tāta eſt altitudo rei
 viſę. Sic ſi i mō lati
 tudinem inueſtigabi s
 ſi baculū ita verras ut
 extrēitates baculi pui
 dextrorſū & ſiniſtror
 ſum ptendant. Sūt &
 pſa alia in
 genia & iſt/
 rumēta p q̄
 ea q̄ dicta ſūt
 iueſtigant. deq; bus bre
 uitratis itm̄
 cauſa ſuper
 ſedendū eſt
 ſtilū ad alia
 vertamus.

I iiii

LIBRI.VI. TRACT. SECVNDVS

De mensuratōn circumferentię circuli: insup & eiusdem dyametri. Capitulū quintū. DIS.

Ossum ne per instrumenta dicta circuli perferiam metiri? MAG. Non: sed tantū lineam rectam. DIS

Quo igit ingenio ipsa venit metienda? MAG. tali Dyameter circuli cuius periferię quantitatē si scire placuerit / tripletur: & triplato addatur septima pars dyametri: & circūferentię emerget longitudo. Cōtinēt enim circumferentia dyametrum ter & septimam eius partē. hinc est: qđ si circumferentię vicesimā secundam partē abstuleris / remanēris tertia pars dyametrum indicabit. exemplū sit dyameter pedum .14. triple tur & erunt. 42. his addat pars septima dyametri scilicet. 2. & erūt .44. circumferentię quantitas. a qua si rursus vicesimā secundam partem scilicet. 2. abstuleris relinquantur. 42. quarū pars tertia scilicet. 14. dyameter erit. & hec de primo scilicet linearū mensuratione sufficiant.

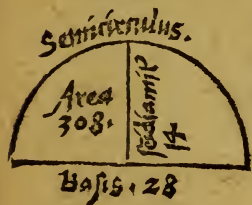
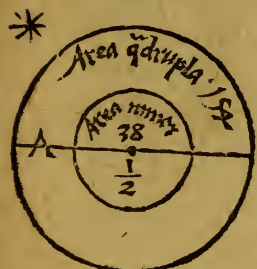
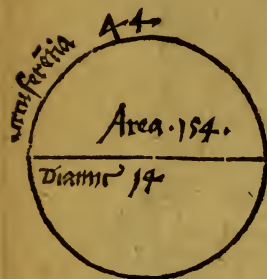
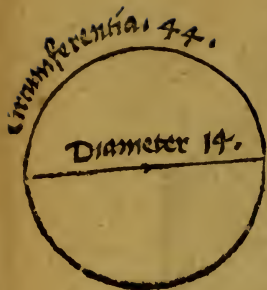
De mensuratione supficię. & primo circularis & semicircularis. Capitulum sextū. DIS.

Ensuram linearum intellexi sane: ad superficies nūc stitum verte queso. MAG. Faciam ac lubens: & de circulo omnium superficiesiū prima & regularissima ex

ordium sumamus. Cuius si aream embadum siue podissimum / que omnia in pposito idem significant scilicet continentiam: scire volueris: multiplica medietatem circumferentię in medietatem dyametri: & productum dabit aream. ut gratia exempli sit circulus cuius circūferentia. 44. & dyameter. 14. erit area .154. aut ducatur dyameter in se: productū multiplicet per. xi: producti decimaquarta pars erit area. patet igitur si dyameter unius circuli ad dyametrum alterius dupla fuerit: erit area quadrupla ut hic * DIS Sed semicirculi area quāliter deprehēdit? MA taliter. multipliceť basis p semidyametrum: pductū rursus p unum decim ducat: pducti decimaquarta pars areā dabit. ut sit semicirculus cuius basis. 28. semidyameter. 14. erit area. 308. qđ facile pbat si area totius circuli p modū dictum queratur. de hoc fati: ad reliqua propero.

De inuentione areę triangulorū: primo de yso pleuro. Capitulum septimū DIS.

E triangulo igit nūc dicas: quē insupiorib? inter supficies sem locū obtinere volebas. MA. Ita factitare instituti: & tñ oīa simul dicere nō licet. In primis de Iso pleuro: secūdo de isoscele: & demū ordine tertio de scaleno dicere ppono. DIS. Isopleuri igitur quo pacto inueniēda est

GEOMETRIAE PRACTICAE

area. MAG. Illo qm̄ equa habet latera: mltiplicet lat^o unū p aliud & pducto tertiū latus addat: & eius qd puenit medietas aream ostendit. ut sit Isopleur^o cuius qdlibet latus. 28. habeat: erit area. 406. p quā si latera cognoscere placuerit / ipsam p octo mltiplica: pducto unitatē adde / totius latus accipe a q unū deme: remanētis medietas quesitum ostendit.

De isoschele & eius area. Capi. viij. MAG

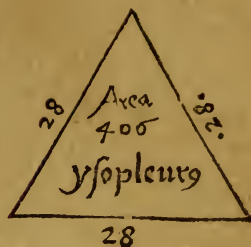
I vero isoschele areā ingrerē volueris Primo cathecum eius tū ingenio q̄ras: mltiplica basis medietate in se / & sua rursus mltiplica unū latus in se siue in aliud (qm̄ q̄lia sunt) & a pducto id qd prius suandū tradidi / subtrahas remanētis latus q̄dratū cathecū dat: q si p basis medietatē mltiplicatus fuerit / areā isochelis ostēdit. ut sit isoscheles cuius basis sit. 14. qdlibet latus. 25 erit cathecus. 24. & area. 168.

De scaleno & eius speciebus. Ca. ix. DIS.

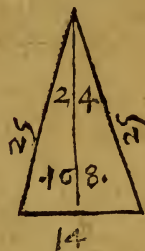
Caleni area qua via deprehēdit MAG. Scaleno tres habet species: ut ex dictis liquet Sed harū areę nō una via sunt inuestigandę: aliter em̄ ampligonij & oxigonij q̄ orthogonij area q̄rit. DI. qualiter ingreda est area Ampligonij & oxigonij. MA. taliter mltiplicet basis medietas p cathecū & pductū dabit areā. Ad inueniēdum aut cathecum oportet pri^o p̄cisurā uel eiecturā minorē eo q̄ sequit mō inuenire. Multiplicet min^o lat^o in se / & sibi basis in se ducat / & sumę p ductę addat sibi. Rursus mltiplicet lat^o mediū inter mai^o & min^o in se / & pductum a sumā dictā abstrahat: remanētis medietas accipiat: a qua pars una scdm̄ basis denominatōem ab lata eiecturā siue p̄cisuram ostendet. Qua habita cathecū sic quæras. multiplicet minus per se ut prius: & a pducto id quod ex ductu p̄cisurę in se euenit / auferat: remanētis latus quadratū cathecus est. Exemplū de ampligonio. sit ampligonius cuius minus latus sit. 15. mediū latus sit. 20. basis sit. 25. erit p̄cisura. 9. & cathec^o. 12. & area. 150. Exemplum sumas de oxigonio tale. sit oxigonius cuius latus minus sit. 13. mediū lat^o. 15. basis vero. 14. erit p̄cisura. 5. cathec^o. 12 area 80. 84.

De orthogonio & eius area. Ca. x. MAG:

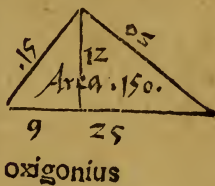
Rthogonij vero areā si inuestigare libuerit / videat cathecus / qui si fuerit par: medietas eius in se educatur: & pducto si unū addas / habebis hipotenusam. si vero unū a pducto auferas basim cōstitues: medietas vero basis p cathecū ducta: aream pandit. Exemplū sit orthogonius cuius cathec^o sit. 8. erit hipotenusa. 17. basis. 15. area vero. 64. Si autem cathecus impar fuerit totus in se ducat: a pducto si unū auferas / sit basis. si unum pducto addas hipotenusa p̄diēt:

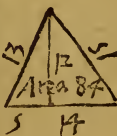
Isoscheles

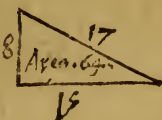
Ampligonij

oxigonius

Orthogonij

GEOMETRIAE PRACTICAE

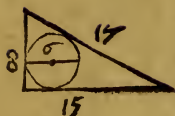
rursusq; basis medieta per cathecum ducta areā ostendet. Exā
plum huius est tale. sit orthogonius/cui⁹ cathecus sit. 3. hipo
renusa erit. 10. basis octo. & area. 24. DIS. Si sane intelligo
basis hipotenusa/& area p cathecū inueniunt Pono q cath
cus ignotus sit: p qd mediū repit? MAG. Per tale multi
plicet hipotenusa in se / & a pducto id quod ex ductu basis in
se pueniet subtrahet: & remanētis latus qdratū cathecus erit.

orthogo
nūs

De podismo dyametri circuli orthogonio inscripti. Capi. undecimum MAG.

Ontingit nō nūq; orthogonio circulū oīa ei⁹ latera tā
gentē inscribi: cui⁹ si dyametrē / pter ea q in supiorib⁹
de circulo dicta sunt / podismare volueris: cathecū basi ad iun
gas: a pducto hipotenusam subtrahas: & qd remanet dyame
trū circū manifestat DI. Exēplū hui⁹ subiicias. MA. sit or
thogoi⁹ cui⁹ cathec⁹ sit. 8. basis. 15. hipotēusa. 17. diāeter erit. 6

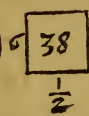
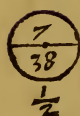
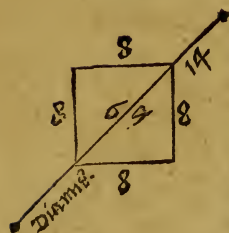
De quadrangulis superficiebus: & primo de tetragono equialtero. Capitulum. xij. DIS.

Rigonor⁹ podismalē speculatōez (ni fallar) sane intelle
xi: nūc de tetragonis metiēdis si qd habes in mediū fe
ras: MA. Tetragonor⁹ prim⁹ est eqlater⁹: cui⁹ si areā habe
re volueris latitudinē p lōgitudinē ducas: & pductū areā dat

DIS. Exēplū da. MA. sit tetragon⁹ cuius qdlibet lat⁹ pe
des octo habeat area. 64. cōtinebit. Dyametrē autē ei⁹ si habe
re volueris: mltiplica unū latūs in se & pductū dupla duplati
radix qdrata erit dyameter. Erit itaq; dyameter dicti qdrati
pedū. 14. minoror⁹. 15. scdaz. 30. In omī nāq; opatōe cū radix
surda sit. ita q i integris p̄cise haberi nō possit / residuū in mi
nutijs phisicalibus querendum est. Insensibilis autem differē
tiē excessus tandem negligi possunt.

De quadrato circulo equali. Ca. xiiij. MAG.

Icut autē circuli qdraturā in supiorib⁹ demōstratōe in
tellectuali ex phor⁹ dictis ondi: sic & ipam in praxi p
senti manifestare esset possibile. DI. quō? MA. si areā circū
dati radicem accipias / latus quadrati circuli equale reperies
quod facile probabitur. nam area quadrati illius areā circuli
equale erit. ut sit circul⁹ cui⁹ diame⁹. 7. erit radix areā
6. pedū m. 12. secūda. 7. tertia. 25. &c. Sic cōsūlter cir
culū quadrato equalē poteris fabricare. Mltiplicet la
tūs qdrati p se: pductū rursus mltiplicet p. 14. pduc
tū illius dimidiatū p. 11. denōinatiōis: radix erit dya
meter circuli equal quadrato p̄dicto. Sic mō cōsūl
excessum quadrati supra circulum sibi inscriptū si scire pla
cuerit / areā circuli ab area quadrati inscribentis subtrahet

qdratū res
culo dicto
equale.

$\frac{1}{2}$

$\frac{1}{2}$

GEOMETRIAE PRACTICAE

& qđ relinquit excessus erit. Sic & excessum circuli qđratū in scribētis repies si ab area circuli q̄ttuor q̄ttuordecimq; subtra hanē / residuū erit area / quadrati circulo inscripti.

De tetragono altera pte lōgioris. Ca. 14. MA

Etragoni altera pte lōgioris & rectanguli embadū habere si placuerit / latitudinē in lōgitudinē ducas & productū embadū oñdet. DI Exēplū hui⁹ apponas. MA Sic tetragon⁹ cui⁹ latitudo sit .4. Lōgitudō yō .8. embadū erit. 21. DIS. Dyameter illi⁹ q̄li rōe dephēdit. MA. tali mltiplica lōgitudinē p se & sūt lōgitudinē in se ducas: sumas ambas addas. & toti⁹ pducti latus qđratū areā dabit. ut sit tetragonus cuius latitudo .60. lōgitudō .80. erit dyameter. 100.

De Rombo. Capitulum. 15. DIS.

Ombi yō area q̄li mō dephēdit. MA. tali. q̄ sequi ē medietatē dyametri unī⁹ p totā aliā dyamet. mltiplica: & qđ puenit area ē. ut sit Rombus cui⁹ qđlibet lat⁹ hēat pedes. 10. dyameter lōgior. 16. dyamet breuior. 12. eritq; area. 96

De Romboide. Capitulū. 16. MAG

Odisimū yō Romboidis tali inuestigabis ingenio: re: duc duo latera lōgiora in unū pducti medietatē sua. rursus latera breuiora sūt iungas: & illi⁹ qđ pducti medietatē sumas. has medietates unā p aliā multiplicā: & qđ puenit areā dabit. DIS. Exēplū subiūgas. MA. sit Romboides cui⁹ latus primū sit octo. scđm. 6. tertiū. 4. q̄rtū. 2. erit area. 21

De trapeziis. Capitulum. 17. MAG

Elíquorq; qđragulorq; q̄s in supiorib⁹ trapezia. i. mēsuras notauim⁹ areā ita repies: yticē basi iūgas / pducti medietatē sumas. hāc p cathetū mltiplica: & pductū dabit areā

DI. Exēplū addas. MA. sit trapesiū cuius ytex. 15. basis. 45 cathecus 30. erit area. 900. Et hāc de qđragulis dicta sint: restat ut de pētagonijs ceterisq; poligonijs differamus.

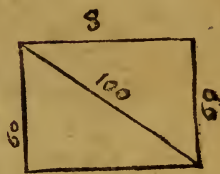
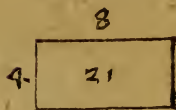
De Pentagōni area. Cap. 18. DIS

n tagōus qua rōne metit. MA. Pentagoni q̄glateri areā si habere cupis / mltiplica unū latus in se & pductū triplica: a tripla to unū latus detrahe. remanētis medietas pandit areā quē sitā. DIS. Hoc per exm̄ pba. MA sit pētagōus cui⁹ qđlibet latus sit. 7. erit area 70

De Hexagōno. Capitulum. 19. DIS.

Exagoni aut areā tali inuestigabis via. Nā si hexagōus q̄glaterus sit unū latus i semltiplica: pductū qđruplica: a qđruplato unū lat⁹ hexagōi bis subtrahe remanētis medietas oñdit q̄sitū

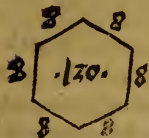
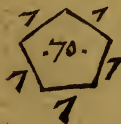
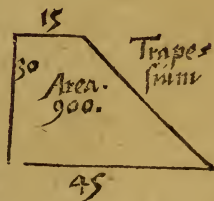
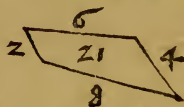
DIS. Huius exemplum adde. MA. Sit hexagōus cuius omne latus sit octo: erit area. 120.

Rombus

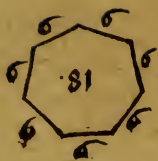

Romboides

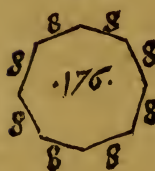
GEOMETRIAE PRACTICAE

De heptagono. Ca. vicesimū MAG.

Eptagoni vero summā areę si inquiris / lat⁹ unum in se multiplica / productum quintupla: a producto unū lat⁹ ter subtrahere remanētis medietas dabit areā. DI. Exēplū adijcias. MA. sit heptagon⁹ cui⁹ qdlibet lat⁹ sit. 6. erit area 81.

De octogono. Capitulum. xxi. MAG.

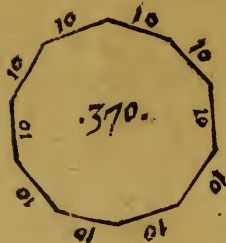
Otogoni autem areā facile deprehendes. si latus unū in se duxeris: productumq; per. 6. multiplicaueris: & ab illo pducto unum latus quater abstuleris: nam in remanētis medietate aream videbis. Cuius exemplum sumas tale. sit octogonus cuius qdlibet latus sit octo erit area. 176.

De Ennagono. Capitulum. xxij. MAG.

Onsimiliter quoq; & nonagoni aream reperiēs si lat⁹ unum in se produxeris: productūq; p septe multipli- caueris. a producto hui⁹ latus unum quīnges subtraxeris tūc em remanentis medietas aream pandit quę sitam. DIS. huiusq; exemplum subijcias. MAG. sit nonagon⁹ cui⁹ quodlibet latus sit. 6. erit area. 111.

De decagono. Capitulum. xxij. MAG.

1c & decagoni pariformi vīa areā reperiēs si latus unū per se multiplicabis: pductum p octo duxeris: a pdu- cto illo latus unū sexies subtraxeris / remanētis medietas q̄si- tum pandit. DIS. & huius exemplū ponas. MAG. sit de- cagonus cui⁹ latera singula. 10. sint insignita: erit area. 370.

De reliquis polygonijs. Cap. xxiiij. MAG.

Demde cæteris polygonijs si fœceris / absque errore singulorū areas inuestigabis: hac seruata lege / ut nu- merorū ordinem naturalē custodias in multiplicāda unī⁹ late- ris sumā & in hacq; exerceat augmētāda. laterali q̄q; subducē- da: cū em h^c fœceris / sp remanētis medietas areā dabit. DI. Quis est is ordo naturalis? MA. ut si in pentagono sumā unī⁹ lateris in se ductū p ternariū aucta ē: sic ī hexagono p q̄ter- nariū: in heptagono p q̄nariū. &c. sic seq̄ns p senariū reliq; per septenariū augēda est. pariformiter & sequentiū polygoniorū p sequentes augēde sunt nūeros. Sic & in lateris subtracōe si in pentagono latus semel subducit: in hexagono bis ita in se- quētib; in nūero ascēdēdū ē ordine naturali. DI. capio sane

De podissimo spherice superficie. Ca. xxv. MAG

E superficie planarū ac rectarū podissimis satis dictū sit: ad curuas trāseam⁹. Et primū de area spherice superfie- cie / quā qdam circuli maurituram nominant exordi- amur. DIS. Qua vīa deprehendi pōt? MA. tali

ANIMAE INTELLECTIVAE

turbido aut immūdo candelā continet: nō fit mutatio in lumine / sed in circūdante corpore / p. subtile libere radios diffundit: qui in opaciore re uerberantur. DIS. in stultis igitur & fatuis aīa rationalis est: cuius tamen ob corporis indispositōem opera minus emicāt. MAG. Recte: nam & si intellectiua organica non sit: coniuncta tamen corpori: corporalium species per sensus recipit.

Anima hominis indiuisibilis est: nec ad sectiōnem & mēbri diuisionē partitur: nec retrocedit: sed uiuificare illud mēbrū definit probat exēplo cuiusdā p̄s bite-
ri, quod Augustinus refert. Ca. xvij. DIS.

V̄slo ne succenseas: si dictis aliud qđ fortius mouet adiungā: totā in qualibet parte aīam astruis: abscesa manu aīa cum eadem decideret / aut in brachiū in qua tamē prius erat retrocedit.

MAG. Quātocunq; diuiso a toto membro / in diuisibilis aīe substantia nō p̄tuitur: nec se retrahit: cum prius in qualibet t̄p̄e tota sit. Abscisum tamē mēbrū uiuificare definit. nihil autē ob stare videtur quo minus huic loco p̄sens sit / quem abscesus mēbrū ante occupabat cum toti cōiūgeretur. DIS. Contradictiōem admittis: simul equidē informans & non informans esset. Informās quidē corpus & nō informans abscesū p̄tis locum. MAG. hęc contradictiōem / quę est ad idē & s̄m idē non includūt. DIS. probe. memini nunc / talia libro secūdo audisse. Sed quid si manus arescat: arescit ne in eadem aīa? MAG. nequaq; incorruptibilis est em̄: ut mox patebit. definit autē in tali mēbro vegetatio & sensus: ipso manēte unito toti: quod in sanis quoq; potest: saltem ad tempus fieri. Vnde & Augustinus in de ciuitate li. xiiij. c. 24. plerosq; fratres recentissima memoria ex p̄tos ait: p̄sbyter; quendam reſtitutū nomine / in parochia Calamen. ecclesię: ita se dum voluisset / abstulisse a sensibus / ut non modo vellicantes atq; pungentes nō sentiret / sed ne aliquando admoti ignis aduſtionem declinaret: in ipso etiā tanquā in defuncto nullus iueniebatur anhelitus / hominū tamē voces si clari⁹ loquerentur / tanquā de longinquo se audisse postea referebat. Clarum est hoc argumentū unitatis vegetatiuę / sensitiuę & intellectiue in homīe / & dominij mentis sup vires suas. Hic homo mortuus nō erat / qui adhuc astantiū voces / quasi e longinquo audiebat sed in eo anima se a tactus sensatione cōtinebat / ne multiplicatas ad organū qualitates aduerteret / quia spiritui egredienti ad organa sensuum influxum suspenderat. quēadmodū si candelā illuminans cubile esset aīata: radios suos ad centrum lucis dum veller attraheret: fieretq; cubile tenebrarū sine luminis extinctioniōe vel candelę separatione. DIS. de idē p̄tate vegetatiuę / sensitiuę & intellectiue in homine. similiter & ip̄ius in p̄ribilitate: quę volui audiri. de quātitate vero vegetatiuę & sensitiuę in vegetabilibus & brutis: si idē sentias nondum intellexi.

Augusti⁹

LIBER DECIMVS DE POTENTIIS

Si anima sensitua in brutis sit extensa & diuisibilis
opiniones ponuntur. & si diuisione: anima multip-
licari possit perquiritur Ca. xviij. MAG.

Ensitia brutorū esse indiuisibilē: nec in minore minorē: aut mā-
iore maiorē nō spnēde auctoritatis philosophi credere: q̄ tota
sentit/quod in singulis p̄tibus corpis fit: cum totā non lateat/
nec absens sentire posset. manifestū est etiā ex prioribus: quoniā species
uisibiliū in oculo extensę nō sunt: igitur nec potentia p̄ idem de specie-
bus & interioribus porentijs intelligendū: nō est aut̄ epitomatis nostri
positiōes multis ratioibus fulcire: sed unū ex pbatissimis in testem assu-
mere. Cedentib⁹ autē ceteris diuo Augustino/placuit hunc aduocare: q̄ Augusti⁹
in li. de quantitate aīe/non mō intellectiue/sed sensitiue quoq; extensio-
nem localem demonstrat longe abesse. Sed in oppositum multos mouere
solet: q̄ in annulorū & quorundā vermiū diuisione /utraq; p̄s & mo-
tum & sensum seruat: id aut̄ aut p̄tione: aut multiplicatiōe anīe fiat ne-
cesse est: multiplicatiōe uti naturę principijs contrariam refutant: p̄-
tione igitur fiat concludunt. DIS. Et ego nō inerter cōclusum existi-
mo: ni argumenti nodulum inualidū deduxeris? MAG. Animā de
aīa multiplicari. & quasi extraduce nasci/in superioribus explosum est
quod autem de candela accensa/alīa accēdentē sine luminis sui diminu-
tione in delucidatiōem dicti adducunt /falsum esse constat. non em̄ lumē
sine substantia in quo subiectatur in alterā trans fertur candelam (acci-
dens em̄ de subiecto in subiectū nō migrat) substantia igitur lucida quā
in candelę capite flagrare cernimus: nisi continuo de corpore candelę
restauretur citius ad incensionem adductę candelę cōsumeret̄ DI.
ad aliud autem quid dicis? nam ut aiunt indiuisibilis p̄ctus ad diuisio-
nem lineę in utraq; p̄tem totus cadit sic & anima. MAG. punctū
actu esse in linea li. octauo reprobatiū est. esto autem actu sit /v̄l destruit̄
si actiōem diuisionis accipit aut in alterā p̄tem solus cadit. DIS. Sic
pars reliqua esset actu infinita: quia termino non clausa. MAG. non
esset qdē clausa t̄m̄o extrinseco s; intrinseco DIS. duo igit̄ in linea pun-
cta in potentia fuere/quę diuisione facta in actū reducuntur? MAG.
probe. Sic quidam in planta vel bruto/unam actu dicunt animā: potē-
tia plures/quę diuisione cōsumata in actum prodeūt virtute forme pri-
oris & beneficio corpis celestis/calore coagente. Hui⁹ nempe maxime
est seminaria excitare. cubantur em̄ & ouā a calore simi Sic utraq; par-
tium diuise plantę /plantam dicunt imperfctam. Facile autem p̄fici pos-
se ppter partium similitudinē /utrobq; enim manet quo alimentum
digeritur. In fureulo autem absciso /& si radix non sit /cuius est alimen-
tum sumere /sufficiēs tamen cibus p̄ poros donec radices mictat /potest
int̄roire: ipsa nempe radix non nisi per poros solet alimentum attrahere
quibus obstructis deficiet planta & æmoriatur. facile autē iuuatur si ra-
dix finditur & lapillus in fissuram ne concreuant extrema immittitur.

ANIMAE INTELLECTIVAE

Anguille autem & huiusce generis animalium partes diuisionis animalia vocant imperfecta: nec posse perfici propter partium maiorem diuersitatem non enim os & id quo digestio celebratur in singulis partibus reperitur.

Augusti⁹

At vero diuus Aurelius eo libro quem de animae quantitate pregitulauit: non modo intellectiuam verum etiam brutalem / nec loco contineri & ideo corpalem quantitatem non habere docuit. Id quoque non omnino extranea similitudine explicuit. Nam & si nomen per litteras tanquam per partes diuidi possit / intelligentia tamen seu significatio non potest. quia nec longa neclata est. Sicut autem dilaniato corpore anima discedit / sic diuisum non significatorem quam habuerat perdit. In quibusdam tamen nominibus viuunt partes litterarum: quasi frustra corporum anima non diuisa. ut in hoc nomine lucifer / quod in duas partes sectum / in utraque viuunt vel potius quasi viuunt: non enim eandem vitam. id est significationem habet diuisum quam integrum. DIS. nescio si expressior similitudo ad hanc rem demonstrandam inueniri possit. Iam tamen in mentem venit: quod nudius tertius ad dissoluendam hanc de priuilegiata sententia anime questionem in medium attulit ignotus quidam: quem habitus & mores delirum magis quam Philosophum ostentabant. MAG. Quid ait is? non enim amictus corporis magnopere / sed dicentis verba pensanda sunt. DIS. dicebat is brutalem animam per se quidem indiuisibilem esse per accidens autem diuidi posse ad diuisionem corporis quod informat. MAG. non propter philosophiam locutus est. nam & diuus Augustinus loco quo supra / positum hanc non improbat sed doctissimorum virorum esse affirmat. nos ad alia pereremus e regione quippe caput spaciosissimum intueor cui nomen est origo

anima non est quant

quoniam
sensitua
sit diuisi
bilis

Campus originis De origine anime gentiliu & catholicorum opios sub breuitate recitant. & manicheorum insania hic improbat: quia dicit animam esse partem diuine substantie. Capitulum. xix. DIS.

Vid in hoc campo venatu dignum arbitrare? MA. id quod non modo omnium seculorum & gentium Philosophos attonitos reddidit: sed ex nostris quoque nonnullos perniciose errare ceteros suam suam aliam quam diu suspendere & quod verum salubriusque de essentia & origine anime dici possit / ingenti labore pergrere coegit. DIS. In primis de philosophis: deinde de ceteris te absoluas. MA. Philosophi positi in principio libri x. saltem ubi sermone commemorauimus: nec tam necessarium quam operosum est omnes singillatim explicare. Diogenes equidem & Anaximenes subam anime aere esse voluere. Permenides ex terra & igne. Xenophanes ex terra & aqua. Epicurus ex igne aere & spiritu mixta. unde Varro animam definiens ait. Anima est aer concretus ore deferuefactus in pulmone tempatus in corde / diffusus in corpore. Empedocles ex quattuor elementis concretam. Circias sanguinem Circias cordi suffusum. Crisippus spiritum. Hiparcus ignis vigore. Hic & Maro Inge Crisippus est omnis vigor. Eracritus scintilla stellaris eentis. Philolaus Aristoxenes. Hiparcus

Diogenes
Anaxime
nes
Permeni
des
Xenoph
nes

Epicurus
varro
Empedo
cles
Circias
Crisipp
Crisipp
Hiparcus

LIBER DECIMVS DEPOTENTIIS

Almeon⁷ harmoniā. Almeon diuinum quoddā se semper mouēs. Xenocrates ni
 xenocra merū maximę virtutis. Anaxagoras intellectum. Aristoteles endelechi
 tes am siue actum & corporis formā. Et rursus de origine disceptantes: qui
 dam eā semper fuisse. alij incepisse tradidere. Taliū sententias diuus Hie
 ronymus nostris cōmiscens/quinq; pręcipuas opiniōes de origine Ani
 de origie mæ cōmemorat. scribens Marcellino & Anapſichię: dicens. Sup animę
 anię opi statu memini vestre questiuiculę imo maxime ecclesiasticę questiois: Plato
 niones Vrg: lapsa sit de cōelo (ut Pythagoras philosophus: omnes platonici & Origenes
 Origenes putant) anima. An a propria dei substantia. ut Stoici: Mani
 cheus & Hispanię Priscilliani hereses suspicantur. An in thesauro habeā
 tur dei olim conditę. ut quidam ecclesiastici stulta persuasione confidūt
 An quotidie a deo fiant & mittātur in corpora: secundū id quod in euā
 gelio scriptū est. Pater meus usq; modo operatur & ego operor. An cer
 te ex traducere. ut Tertullianus/Apollinaris & maxima pars occidenta
 lium autumant. ut quomodo corpus ex corpore/sic anima nascat ex ani
 ma. & simili cum brutis animantibus conditione subsistat. Hęc ille.
 Augustinus quoq; easdem opiniōes/dempra secunda in libro tertio de Augusti⁹
 libero arbitrio: in epistola ad Marcellinum: in epistola ad sanctum Hiero
 nymū de origine animę: in epistola ad Optatū de eodē recitauit/sed nul
 lam amplexus in sententia aliq; diu suspensus permanſit. Manicheorum
 tamen errorē semper refutauit. quē & beatus Hieronymus in expositio Hieroy⁷
 ne fidei ad Damasum papā anathematizat. Tanto enim facilius hic error
 conuincitur quanto manifestiore cōtradictione in Vngaria se conclusit
 Si enim anima dei pars est/creata esse nequit: creatā tamen dicit qui ip
 sam de dei substantia productā inteligit. Amplius dei essentia non om
 niño simplicē/sed tot particulis distributā quot sunt animę. rursus dei
 partem toti homini imperfectiorē/aut quālibet animarū imensam om
 nipotentem & si quę talia de deo verificantur/dici necesse est. & quod ex
 ecrabili⁹ est: deū peccatis obnoxiiū/sicq; eternis supplicijs cruciādū nece
 ssario sequit. Hūc errorē a diuo Augustino multifarie explosum relinq. Augusti⁹
 mus: si prius unū testimoniū ex ipsius libris adduxerimus: in li. xi. de ci
 uitate dei. c. xxij. circa finem intulit. Si Manichei non desiperent vel po
 tius infanirent: si dei naturā sicuti est incōmutabilē atq; omnino incor
 ruptibilem crederent: cui nocere nulla res possit. animā vero q̄ voluta
 te mutari in deterius & peccato corrumpi potuit atq; ita incōmutabilis
 luce priuari: non dei partē nec eius naturę quę dei est sed ab illo condi
 tam longe imparē conditori christiana sanitate sentirēt. hęc ibi. Quod
 vero duplicem animā in homine/unā bonā/ alterā mouentē ad malum
 & bonū facere nequeuntē fabulantur: errorem nō minuit sed augeat. Nā
 fingunt: cum deus videret quanta labes & vastitas īmineret regnis suis
 nisi aliquid aduersę genti opponeret & ei resisteret: misisse hanc virtutē
 id est animā bonā: de cuius cōmixtione cū malo & gente tenebrarū mū
 dus sit fabricatus. Errorē hunc terribilē diuus Augustinus li. de dua
 bus animabus & libro contra Fortunatum funditus eliminauit. Quid

ANIMAE INTELLECTIVAE

enim stultius & execrabilius dici potuit q̄ omnipotentē aliquā aduer-
sam gentem timuisse. Primaz & tertiā opiniōes in campo immortalitatis
ventilabimus. Philosophorū autē opiniōes q̄ tuor principales / q̄ dicūt
animā vel aerē / fumū / flatum / ignem siue scintillā / sanguinē mouentem
cor &c. sapiens philosophus li. Sapie c. 2. refutauit. & Aristotelis primo
de anima incōueniētes docuit. Nūc duas ultimas sub breuitate percur-
ramus. DIS. ut libet.

Animę nō sunt extraduce: sed singule singulis cor-
poribus a deo creātur nouę & infundunt. Opinio
Auicennę de intelligētiarū productione refutatur.

Capitulum vicesimum. DISCIPVLVS.

Nimas p̄creari extraduce / p̄ter scripturaz auctoritates / q̄s diu⁹
pater Augustinus in p̄fatis epistolis resoluit: id maxime argue-
bat: q̄a ab Adam omnes nascimur filij irę: non autem rōne car-
nis (cui peccatū inesse nemo sanus credit) igit rōne animę: q̄ ex anima
illius traducatur: vel ut corpus de corpore vel ut lucerna de lucerna ac-
cendit. aut in semine a parentis anima simul decindatur. Discussis autē
falsitatis tenebris hęc quoq; opinio reiecta est: & singulas animas singu-
lis nascentibus q̄tidie a deo fieri / ut rōni & fidei consonū receptū & ap-
probatū est / tū ab Augustino tū a Hieronymo: qui p̄ ceteris hanc questī
onē elaborauere. Vnde Augustinus lib. de ecclesiasticis dogmatibus sic
ait. Animas hoīm nō esse ab initio inter ceteras intellectuales naturas /
nec simul creatas: sicut Origenes fingit. neq; cū corpib⁹ per coitū semi-
nanē. sicut Luciferiani Cirillus & aliq̄ latinorū p̄sumptores affirmāt: s; Ania creā-
do infun-
ditur
que formari / ac formato iā corpe animā creari atq; infundi ut uiuat i ute-
ro homo ex anima cōstans & corpe: & egredietur viuus ex utero plen⁹
humana substātia. attestat idē glo. in c. q̄d vero. 32. q. 2. Consentit diu⁹
Hierony. Hierony. li. 2. cōtra Rufinū. & in epistola ad eūde; & regius p̄pheta dicēs psal. 32.
Isaias Qui finxit singillatim corda eorū. Isaias quoq; ait in p̄sona Dñi. omne;
flatū ego feci / quas scripturas de animabus exponūt. Aristotel. quoq; li.
de animalib⁹. 16. solū intellectū ab extrinseco aduenire docuit. Q d' autē
Auicēna in sua methaphica de intelligētiarū unius ab alia: insup & ani-
maz ab intelligētijs pductōe differuit: & auctor li. causaz eundē fecit
affirmauit ut mi⁹ sufficiēter pbatū & catholicę assertōi contrariū explodit

Anima est essentia simplex: nec ex materia corpo-
rali nec spiritali composita phisice: licet cōposita
sit methaphica compositione. Capi. xxi. MAG.

Errōr catholicorū nōnulli & si animas ut dictū est singulis singu-
lis a deo creari & infundi astruant / imateriales tamē illas esse nō

LIBER VNDECIMVS DEPOTENTIIS

admittūt: quorū alij ut facilius q̄ obijciūtur p̄cellere valeant / animas nō de materia corporali sed spiritali / extensionis / priuatōis & corruptōis penitus imuni consistere affirmant. facile utiq; sine phiē & fidei iactura defensari potuit. eas tamē nec de materia corporali nec spiritali / sed de nihilo a deo creati: Magister sentē. li. 2. dis. 17. & Dionysius li. d' diuinis nominibus scripserūt. Substātiæ q̄ppe spiritalis sicut sunt incorporeales ita & materiales. Q' d' autē Augustinus li. de ecclesiasticis dogmatibus. omnē creaturā corpēā dicit: mox causam & intellectū dicti subiūgit. q̄a non ubiq; sunt / sed localiter circumscribūtur: sicut anima q̄ carne clauditur: ut posthac declarabitur. Idē in epistola ad Hieron. de origine aniæ deducit. DIS. Simplex igitur essentia est anima: MAG. Simplex est per exclusionē cōpositionis phisicæ: q̄ est ex materia & forma naturali. composita vero est cōpositione methaphisica: q̄ est ex realitate & realitate: quæ una se habet in potentia ut quod / altera in actu ut quo. ab illa genus / ab ista differentia sumitur. Hinc Boetius li. de trinitate. In omni quod est citra primū / est hoc & hoc: id est quod est & quo est. Est & in ea accidentis & subiecti compositio. de luce enim in tenebris: de scientia in ignorantia mutabilis est. de illa Augustinus li. 6. de trinitate & xi. de ciuitate uitæ dei disseruit. nos reliqua percurramus.

Excusat se auctor de tarditate ad respondendū.

& positiones de origine animæ vegetatiuæ & sensitiuæ ænumerat. Cap. xxij. DIS.

Væ de origine & substantia animæ digesta sunt / de sola intellectu intelligenda inducta testimonia p̄suadent. de vegetatiua igitur & sensitiua qd astruis: MAG. Difficiles difficillimis quæstiones accumulas: nō aduertēs materias grandes (ut inq̄t Hierō.) ingenia parua ferre non posse. insup q̄ odiosum sit / ex multis positōibus una præferre: nihilipendis. Ego autē econtrario ad respondendū efficior tardior: quo ingenij puitatē / stili ruditatē & epistolaris p̄scriptos limites cōsidero attenti: quorū primū arcana naturæ nō penetrat: alter & sane cōceptū obscurius explicat. ultimū nec selectū corroborare / nec neglectū sinicrōnibus cōfurare. DIS. In singulis his eo facilius veniā dabo / q̄ minus ea a te exquirō. plano autē sermone ad p̄positā q̄stionē respondere te plurimū hortor. MAG. de brutali anima diuersi diuersas ptulere sententias. Asserentibus alijs a creatore omnium has animas in primordio ex materia quadam spiritali p̄ductas: consequenter vero ex illis in specie consimiles actōe naturæ æductas. Alijs oppositiū tuentib' / visum est eas & a primordio & deinceps a solo creatore de nihilo fieri. qbus suffragari videt dictū Augustini li. de vera religione: dicētis. Nulla vita est q̄ non sit ex deo: quia deus utiq; summa vita est & ipse fons vitæ. & regius p̄phetæ cū de animatibus terræ marisq; sermonē texeret: subiicit. auferes spiritū eorū & deficient & in puluere suū reuertent. Emitteres spiritum tuum & creabunt & renouabis faciē terræ. Ceteris deū a quotidiana creatōe se

quō ania
dicatur cō
posita

magister
sententia
Dyonisi

Augusti

Boetius
Aug. c. 6.
& c. 10. de
ciuitate

Hierony

Augusti
psal. 103.

ANIMAE INTELLECTIVAE

questantib⁹ p⁹suasus est: aīam ab anima generari nō per decissionē aut p⁹ tū separationē / sed quēadmodū accensa candela alias accendēdo sine lumīnis p⁹prii diminutione multiplicat. cū em̄ oīs anima (ut aiunt) indiuisibilis sit: ad diuisionē materię ī ptes utrobicūq; tota cadit. sicut cernere est in surculi decerpōe. & angustia⁹ diuisionē. Sed q̄a nec ea sententia satis p⁹spicua videt⁹: placuit reliqs anīas hui⁹ generis a primordiali rer⁹ ori⁹gine beneficio creatoris vel ex nihilo vel p⁹creata rōne seminali / esse coepisse. deinceps aut non p⁹ creationē sed naturę actiōem / ex inditis a creatore elementis generatiuis seminalib⁹ / coagente celoz influxu in p⁹patu lū prodire. scđm q⁹ scriptū est in Genesi. producāt aque reptile aīę viuētis &c. Hęc sentētia v⁹bis diui Augustini corroborari posset: q̄ ex aegregij de trinitate ipsius volumine li. 9. cū de plantis ageret inferuitia⁹. Et libro de ecclesiasticis dogmatibus ait. Animalū vero animę cū carne ipsa carnis viuacitate nascunt⁹ & cū carnis morte finiunt⁹. Sise in lib. de spiritu & anima legitur. Libro quoq; de aīalibus Aristoteles idē sensisse videtur. Sunt tñ q̄ nec semen nec coeli influxū viuētes substantias attingere cōcedunt, agens eqdem pstantius est passio: omne autē viuens pstanti⁹ est non viuente. ex xij. de ciuitate dei. inanimari igitur coeli & quelibet semina / viuētē animā attingere nequeūt. Omīs itaq; animę causalitate cō deo imēdiatius attribuūt: nec tamen animas tales creati admittūt. creatio nanq; nullā pro recipienda forma materiam exigit: sicut in plantis & aīalibus esse conspiciamus. Hęc positio & si philosophiā principijs innitatur / p⁹cedenti tamen p⁹iudiciū non facit. Nam qd de nobilitate agentis assumit: nō ratione essentiali / sed causalitate accipi potest. nobilius est enim agere q̄ pati. vel quia in simplicibus & uniuocis locū habet: coelum autē & seminaria vīs unā causam aggregāt: cuius ad minus pars una equiuoca est ad formā introducendā. Coelū insuper inanima / tū ex his q̄ libro septimo digesta sunt cōcediūs. Seminaria autē elemēta omnino mortua dicere non possumus. viuūt enim semina / accepta a creatore vita latentī: quā oportunis tempamento⁹ occasionibus excitata erūpit / & species suas peragit. iuxta s. Augustini traditionem

Semen viuē

Campus immortalitatis. Inquisitio immortalitatis animæ multorū fuit / sed inuentio paucorū: quorū nonnulli ob amorē alterius vite necauere seipsos: qd tñ mīme licet. insup qbus rōibus tū a Platone tū ab alijs aīæ immortalitas p⁹suasa sit. Cap. xxiiij. DI.

Eleri nunc gressu quem ex aduerso campum intueor audius percurrāus: ut simul cū solis occubitu hic liber finē accipiat. MA

Haud scite hūc vastissimū cāpum īnumeris anfractib⁹ intercep⁹ tū varijs itē & densissimis vepribus consitū celeriore cursu pcurrēdu⁹ mones. nā diuus Aurelius in tredecio de trinitate de vera beatitudine & anīæ immortalitate differens ait, Humanis quippe argumentatiōibus

K ij.

lib. 3. c.
8. & 9.

ristote.
aīalū

Augusti⁹

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

hec inuenire conātes/vix pauci magno p̄diti ingenio/abundātes oīo/
doctrinisq; subtilissimis eruditi / ad indagandā solius anīe īmortalita-
tem puenire potuerunt: Qui tamē aīe beatā vitā nō inuenerūt stabili-
id est verā. ad miseras eam qppe vitę hui⁹ etiā post beatitudinē redire
dixerunt &c. DIS. lēto igiē passu hęc duo per ordinē despiciamus.

MAG. Anīe īmortalitatē/Phōr: nōnulli cum didicissent/ amore fu-
turę felicitatis sibiip̄s manus intulerunt ut Cleantes: Crisippus: Zeno:
Empedocles & Cato. inquit Lactantius li. 7. c. 18. institutionum. Et be.

Theobro-
tus

Hieronymus sup Daniele c. 1. zenonē principē stoicorū inferos & im-
bro ubi de immortalitate anīe disputat: se precipitem dedisse de muro.
atq; ira ex hac vita emigrasse ad eam quā credidit esse meliorem. Augu-
stinus primo de ciui dei. c. 22. refert/ Verū in eodem/ nulli hominū lice-
re in seipm manus truculētas iniicere abūde deducit: nos huiusmodi
& varias ratiōes pro affirmanda anīe īmortalitate consulto p̄terim⁹
nec ex his quę ab Aristotele in libro de Anima / in methaphisica: aut in
ethicis scripta cernunt/ euidens demonstratio colligi poterit. Ceterum

Lactanti⁹
Hierony.

Aristotelē

in de animalib⁹/ solum intellectū ab extrinseco aduenire astruit. in li. ve-
ro de pmo & morte (si ip̄ius est) id clarius expressit. DIS. Platonis
autem argumentū quod est cui Theobrotus tantū credidit?

Plato in
phedone

MAG. Numerus seipm mouens/ indeficiens est: anīa nūerus est seipm mouēs:

non igitur anima interire potest DIS. Numē & motum inter acci-
dentia cōnumerari li. octauo digestū est: animā vero substantiā esse ea
quę in decimo libro tractata sunt cōprobant. sic syllogismi p̄missi al-
terā ppositiōem falsā esse necessario sequitur. MAG. Numē & nume-
rantem & motum se mouentem (qualē Plato credidit aīam) substantiā
esse nihil horum quę differuimus phibet. vnde cum in mouentibus &
motibus dēueniendū sit ad id qđ ex se mouet: non p̄cipit oīe mot⁹ p̄ter
intellectū nullū aliud assignari pōt. Prima nempe causa īmobilis est &
primū corp⁹ stare pōt: in ip̄o em̄ mot⁹ a substantia secernit. DI. Nū

& aīa exuta corp̄e ip̄m mouere desinit? MAG. etiā fili. accessori⁹ eg-
dem est hic mot⁹. Vñ debita corp̄is harmonia corrupta/ mot⁹ viuifica-
tionis in eo desinit: & aīa (quę sine tali motu corp⁹ nō informat) recedit
seipm aut motu intellectuāli mouere in p̄peruū nō cessabit. intellectis. n.

Augusti⁹
de tri. lib.

alijs super seipsum reflectitur motus: & circularis efficitur. nūq; enim
seipm intelligere desinit ex quo esse cepit. ait Aurelius. DIS. Habet

anīa seipsā
intelligit
semper

igiē motus sui principiū? MAG. aīam sui esse deū habere auctore co-
gnouimus. quō ergo motū ip̄ius quo viuūt principio carere dicemus?
Vides qđ rotunditas motui cōgruit: facili⁹ em̄ mouet qđ magis rotundū
est: maximū igiē rotundū quo rotundi⁹ dari nō posset / si sup. perfecte
planū caderet/ motū cōtinuaret sine termino: esset namq; mouens & mo-
bile. Sic intellectuālis natura/ ex quo esse cepit/ seipm sine fine intelli-
git/ & cū alia cognoscit/ ratiocinādo se mouet: ut quatuor nō sunt duo
quia q̄tuor tria cōtinet: duo aut tria nō habet. pariformiter & i ceteris.

14. c. 10.

ANIMAE INTELLECTIVAE

Præterea tempus inter corruptiōis causas Aristoteles cōmemorat, q̄ em̄
corrūpūnē generata sunt & tēpore mēsurant: tēpus autē ut vīsum est cū
sit numerus/ab anima dependet, anīa vero temporī subdita non est/sed
ad tēpus se habet ut vīsus ad oculū: qui licet sine oculo nō videat / tñ nō
habet ab oculo qd vīsus est, sic anima in mēsuratōe moruum tpe utit̄.
& in hunc usum varia instrumēta fabricat. Motus itaq; discretiōis ani
mę q̄a tempore mēsurari nō habet / tempore finiri nequit: ideo ppetuū
est. Adde quia nullus vel numerus vel motus potest anīa mēsurari
di ac numerandi motū æuacūare: quia omnes præcedit motu suo intelle
ctiuo. Vnderatio circuli ante omnē motū est/ nec tempore constringit̄
hec tamen in anima rationali reperiū. similiter & cetera mathematica di
scipline: & incorruptibiles scibiliū veritates, quare & aīa immortalē esse
manifestū erit. DIS. non mediocriter mouet / q̄ veritates inuariabiles
quas anima abstractas intelligit cōplicat: & addiscenti mīromō explicā
do manifestat: nec in talibus corpe necessario utit̄. limpidius nanq; hec
intueor dū clausis oculis & quoad fieri potest mentē suā corpus æleuo.

MAG. plane, nā Prophetę in extasi aut raptu/similit̄ & in somnis se
cretissima cōtemplant̄. clarius autē ab omī corpali mole liberata ani
ma talia intuetur. DIS. persuasus sum. MAG. Cōfirmat hoc. q̄ mar
cescente corpore/reddiū anima ad cōtemplādas altissimas veritates expe
ditior: nec a maxime intelligibilibus ledit̄. quādamodū dissolubiles po
tentię ab excellenti sensibili corrūpūnē. Præterea desiderīū naturale frust
ratoriū esse nequit. li. 3. de anima. 2. phisicor̄ & primo de celo & mundo
Aristoteles astruit. Omnes hoīes autē naturali desiderio beatitudinē ap
petunt. ait s. Augustin⁹ li. 3. de tri. c. 8. & Aristoteles primo Ethicor̄. Be
atitudo vero nō potest haberi in hoc mūdo. secundū brm̄ Augustinū li.
22. d. ciui. & Boetii li. tertio de cōsolatōe phīę. igit̄ necessariū est aīas in
aliud sēculū durare: ibiq; desiderata beatitudis eternitate potiri. Sed qd
plura ē imago & resplendētia viuētis in sēcula creatoris quō desineret
cū n̄ dies illustrata sole deficeret / si i nostro hemispherio sol sp̄s cōsisteret

Quibus scripturaz testimonijs cōfirmari possit aīę
īmortalitas. & quō aīa respectu dei mortalis sit q̄a
mutabil̄. & de duplici eius morte. Cap. xxiiij. MA

Ed ne a q̄piāz veritatis lumen qd ex pmissis de animę ppetuitate
hausisti/obtenebrari possit: ipsum sacror̄ eloquior̄ muro circū Aīę īmor
da. uñ ait veritas, ego vitā etnā do eis. & Aure. in ecclesiasticis do talitas

Cicero gmatib⁹ c. 15. (quē libz nōnulli Gennadij dicūt) solū hoīem credim⁹ ha Augusti⁹
Valerius bere aīaz substantiā: q̄ exuta corpe viuūt: & sensus suos atq; ingēia vi Ioan. 10.
Maxim⁹ uaciter tenet. non cum corpore mori. sicut Arabs asserit. neq; postmo
Virgili⁹ dū interitura. sicut Zenon dicit: quia substācialiter viuūt. Idē li. de spiri
Ouidius tu & aīa c. 48. dicit̄. & Dionysius d. diui. no. c. 4. Animę humanę habēt
i Thi. 6. ex bonitate diuina q̄ sint intellectuales. & q̄ habeant substācialē vitā &
Ezech. 18. incōsumptibilē, & Cicero in li. de senectute introducit Socratē apud Pla

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

conē dicentē. Quid multa sic mihi psuadeo/sic sentio: cū tanta celeritas animorū sit: tanta mēoria p̄reriorū/futuroū prudētia: tot artes/rātæ sciētiæ/tot nō posse eā naturā q̄ res eas continet esse mortālē? Et ī fine adiungit. O p̄clarū diem cū in illud animorū cōciliū proficiscar: & cū ex hac turba & colluione discedā. & plura ibidē. Valerius q̄q; maxim⁹ li. secūdo nōnulla ad id p̄positū cōtulit. Virgilius quoq; in. 6. ænei. & Quidius li. 9. methamor. & poetarū numerosa turba aiām īmortālē credidit Sed q̄bus nec ista satis faciūt. c. pe. 24. q. 3. legant: & contrariū asserētes īter hēreticos īueniēt. DIS. Si sacris litteris dicta firmare cōtendis q̄ contraria vidētur ex his testimonia dissoluas necesse est. Ait enī Apostolus loquens de deo. qui habet īmortalitatē solus. & propheta Ezechiel. Anima q̄ peccauerit ipsa moriet̄. MAG. Fortiter opponis. sed hæc longe aliter accipiēda sunt. Solus enim deus īmortalitātē habet: q̄ cum īcōmutabilis sit/sicut vitā in semetip̄o habet sic seipsum cōseruat:& ipsum nō esse impossibīle est. anima autē mutabilis de bono in malū/accipit esse p̄ creationē:& a creatore p̄petuā per īndefinētē cōseruationē. Ezechielis autē vaticiniū de morte p̄ peccatū qd̄ priuat animā vitā gratiæ intelligendū est. de qua in li. Sapiētiæ. Per maliciā occidit homo aiām suam: q̄a peccatū graciā expellit. cuius p̄sēntia anima/sicut corpus per ipsam viuūt. inquit Augustinus. Est & alia animæ mors & qdē summa: alienatio scilicet eius a vitā dei in eternitate supplicij. ut testat̄ idē lib. vi. de ciuitate. sed de hac in cāpo miserij: nūc q̄ restant in hoc cāpo lustrabim⁹

i. Thi. 6.
Ezech. 18.

Sapie. 16.
de pe. di. 1.
pa. resuscitatus. &
Aug. li. 6.
de ci. c. 12.

Sola rationalis anima īmortalis est. positio autem

Platonicoꝝ de aiā mundi/ in quā plantarū & brutorū aīaliū aīas resoluendas putāt: exploditur. & contrarium luculētissimis testimonijs sancti Augustini astruitur. Capitulū. xxv. DIS.

nimē humanę solū/an & ceteris īmortalitatē īesse credis? MA p̄missus ex li. de ecclesiasticis dogmatib⁹ testimoniū/ solū hō

minez īmortālē habere aiām explicat: qd̄ si minus est: adducā qd̄ in eodē. c. seq̄nti additur. Animalū ꝑo aīę nō sunt substantię (intellige corruptibiles) uñ seq̄tur. sed cū carne ipsa carnis viuacitate nascunt̄: &

Aug. de eccl. dogm. c. 15. & 16

Platonis
& Alexā.
positiōes

cū carnis morte finiunt̄. & ideo nec rōne regunt̄ sicut Plato & Alexand. putāt: sed ad oīa naturę incitāmēta dicunt̄. DIS. Si igit̄ iuxta Platōi corꝝ positōem īmortales sūt aīę etiā irracionales: arbore succifa & bestia moriet̄/ubi manēt illarū aniā li nō corrūpūt? MAG. In aiām mūdi inquirūt resoluunt̄. nā ut aiunt ab ipsa sunt. Vnde sicut anima rōlis tota in toto & tota in qualibet pte hominis est: sed nō eadē officia in oībus exercet. in oculo etenim videt̄: & dicit̄ visiva. in aurib⁹ audit: & est auditiva & sic d' alijs. sic ut aūt: aiā mūdi īmptibilis in toto mūdo tota &c. lapidibus p̄stat esse: plantis vegetare: brutis sentire. Hęc inquit ante aduentū intellectiue embrionē vegetat: & id exercitiū in nōnullis mortuis exercet: q̄bus & unguēs & capilli crescūt. Triplicē em gradū animarū Varro distinguit. ut refert Aurelius li. 7. c. 25. vegetatiuū in plantis/ sensitiuū

Augu. de ciuit. li. 4.
Varro

ANIMAE INTELLECTIVAE

in astris q̄ mundi sunt oculi: & intellectuū in q̄ hoīes deo videntur similes. Solos em̄ illos aduertisse quid sit deus credidit: qui eū animā motu ac rōne mundū gubernantē affirmāt. nā & ipse ut ait Aurelius: dicit deū searbitrari esse animā mūdi: & hunc ip̄m mundum esse deū. Alludit Virgilius cū ait. Iupiter est q̄dcunq; vides quodcūq; mouet. Plato autē mundū esse aīal beatissimū & sempiternū: sic & sydera instanter affirmat. unde & homo gr̄ce microcosmus id est minor mundus dicit: hoc autē q̄ impprie diceret si macrocosmus. i. maior mundus/ cuius homo similitudinē gerit aīam nō haberet? Et quia ab hac aīa oīm motus/ordo & discretio est: ipsa quoq; numerus seip̄m mouēs appellat. Nec mirū si Aristoteles eāiplaz naturā sagacē/ alij Fatū / alij necessitatē cōplectiōis dicere voluere. Singuli tñ positōes suas moderātes: de quibz differendū locus nō est: in illa nō modo animas/ sed & oīm rez formas antererum productōes/ nō quidē tpe sed natura p̄existere Platonici voluere. nē formas ut in rebus sunt & in mundi aīa s̄m rē/ sed essendi modū tñmodo differre. M̄ta & secretiora q̄dā phiē circa aīe m̄di declaratōez explicāda veniūt: q̄ cōsultius in epitōate istoc silētio p̄terimus. Augustin⁹ vero in locis p̄nominatis positōez de aīa mundi satis exterminat. Quid autē de aīabus stellarz/ & ex cōloquēti aliāz mūdi p̄tiū sentiēli. 7. nō oīno p̄terisse memini. DIS. Conclōēz igit in p̄misso ex li. de ecclesiasticis dogmatibus capitulo tenendā censet. MAG. etiā fili. uñ & in li. de fide ad Petrū loq̄ns ait. Quosdā spiritus sic deus creauit ut sp̄ essent: q̄sdā vero ut qñz spiritus desinerēt: illos itaq; desituros: quosdā ex aqua/ q̄sdam quia sic voluit p̄duxit ex terra. & infra. Spiritus oīm aīaliū tā diu spūs sunt q̄ diu in corpibz viuūt. aīa quippe q̄ rōnis capax diuinitus facta n̄ est/ cū carne sua & incipit & desinit viuere. q̄a qñ corpi vitā non tribuit & ipsa nō viuūt. Atq; ita mīro mō cū oī carnī aīa sit cāviuēdis/ spūs tamē irrōl tā diu viuūt q̄ diu in carne māere potuerit: & dū a carne sua sepaē / extinguit. Alludit dictis qd beatus Grego. in. 4. dialogoz d̄ triplici sp̄ritu a deo creato astruit. DIS. de rōne x̄o quā idem locus a brutis se iungit / quid ais? MAG. Tu primū quid te moueat exponas.

Animalibus brutis inesse rōem impfectā & informē quō cōcedi & argui possit ex his q̄ opari solent. Capitulū. xxvi. DIS.

E multa p̄ter ordinē omisceri videāur/ a pprio capite de hoc loq̄ ex ordiāur. vides ne (ut a mīs ad maiora ascendā) araneas circa edium fenestras telas suas ordinatī prexere: & in centro v̄l circūferētia p̄dā aduolitantē scz muscā diligēter obseruare? Formicas in aestate granorū aceruū portare/ in cōseruandis singulari industria uti? Itē hyrūdines q̄ ar tificiose ex luto nidos aglutinare/ oī videnti p̄spiciūt est. Quid dicā d̄ canibus & qbus tanta inest discretio ut dñm ab alienigēa/ laronē & homicidā ab infōnte in vindicta secludāt: in biuio/ serā altera d̄clinasse p̄te sillogisat. Ciconiaz/ eq̄rū & elephantū naturas longū esset cōmōrare: q̄ sing Philoalei Hierony. tri p̄diti noscūt ingēio. M. d̄ brutorū rōe Philonē scripsisse Hie. li d̄ vi. xandrin⁹, K iij.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

illustribus testatur. Hanc si nos quoque irrationabilibus non omnino adimere voluerimus: ipsam non simpliciter rationem, sed rationem informem dicere possumus. Sicut enim visus in colorum discretionem confusus est, & informis: formatur autem ratione inter album & nigrum discernente: sic brutorum discursus si quis in operando cernitur confusus est nec satis distinctus. Huius in homine simile quodammodo conspicitur: intellectu tamen formari haud ignoramus. Nunquid qui vocabulorum vim ignorat: leges libere per differetias litterarum, syllabarum & vocum discurrit: intellectus autem si adhibet discursum esse bene aut male diiudicat? DIS. Sic canis a deo vim collatam dici posset quia ex his quae sensu deprehendit specialius syllogizet: informem tamen esse hunc discursum, cum nesciat si bene an male discurrat. MA. Hanc vim rationis nonnulli appellant cum discursus & discretio (quaevis confusa) omnino a ratione seiungi non possit. Vnde & Aurelius li. xi. de ciui. c. xxvij Augustinus. Inest sensibus irrationabilium animalium & si scientia nullo modo: ad certe quaedam scientiae similitudo autem autem scientia nullo modo nam ut in li. d. fide ad Petrum scribit: nullam intelligendi facultatem diuinitus acceperunt. Et David rex. Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus. In imperfectioribus autem operibus: ut puta grana illo vel illo loco reponere: telam in fenestra potius quam alia domus parte texere &c. primum ex experimento & memoria praeteritorum est in his quae ex parte sunt: partim ex naturae instinctu: nam tela texit aranea & grana colligit recenter formica producta. Operatur autem & inclinatur naturae instinctus in eiusdem specie ad similia ideo omnes hyruidines similes nidos/araneae telas fabricant. qui autem cognitione ratiocinativa operantur opus ad placitum variant. unde nec omnes homines scriptores: & qui scriptores non similibus characteribus scribunt DIS. apte loqueris: nec alia dilucidatione opus est. ad alterum quod Augustinus in praemissis verbis innuit: animarum scilicet regressum sermonem veritatem.

Augustinus

Psal. 32.

De Reuolutione animarum a caelo in humana & bestiarum corpora: & de regressu earundem in coelum qui & quid Philosophi senserunt. Ca. xxvij. MA.

On omnibus quibus (ut cunctis) animae immortalitas innotuit causa coniunctionis cum corpore / & recessus ab eodem eque parum it. In primis autem opinionem illorum qui animas tempe praecipuisse corpora voluere sub breuitate transcurramus: dehinc innixam veritatem sententiam teneamus. DIS. probe. MAG. Pythagoram autem primum *ΜΕΤΕΜΨΩΧΩΣΙΝ* id est transanimationem docuisse: & adeo quidem generalem ut animarum nostrarum in bestias / & rursus bestiarum in homines & talium in plantas transitum crederet. Hinc (ut testatur diuus Hieronymus li. 2. contra Iovinianum. c. 35.) Pythagorici omne quod mouetur & viuit edendū non putant: & eiusdem criminis reos arbitrantur qui ab item / quercumue succiderint / cuius patricide sunt & venefici. Ipsi insuper Pythagoras se dicit in bello Troiano fuisse militem Euphorbum / & ibi occisum a Menelao qui minor Atreides dicebatur. Vnde Ovidius li.

Pythagoras

Hieronymus

Ovidius

ANIMAE INTELLECTIVAE

xv. ΜΕΤΕΜΟΡΦΩΣΕΩΣ id est de transformatis opinionē Pythagoræ pertractans in psona ipsius ait. Ipse ego me memini Troiani tempebelli: Pantoides Euphorbus erā / cui pectore quōdā Hēsit ī aduerso grauis hasta minoris Acride. & rursus in eodē. Morte carent animæ semp priore relicta Sede: nouis domibus viuunt habitātq; receptę. Oīa mutantur: nihil interit errat & illinc Huc venit: hīc illuc & quoslibet occupat artus Spūs: eque feris humana in corpora transit: Inq; feras nos ter nec tēpore depit ullo. Vtq; nouis facilis signatur terra figuris: Nec manet ut fuerat nec formas seruat easdem: Sed tamen est eadem animam sic semp eandem Esse: sed varias docet migrare figuras Plato altissimæ speculationum cupidissimus: Pythagorę dogmata audiens non modo non respuit: sed ipse quoq; animas hominū post mortem reuolui usq; ad corpora bestiarū scripsit & tenuit Hunc secuti Apuleius: Plotinus: Porphirius: Varro: Vergilius Tertulianus Origenes quoq; nonnulla quāuis impia: de animarū reditu scripsere. Quorū aliq oēs anīas puras ab initio conditas arbitrant. & eas quæ ab omni cōtagione corpis libere sunt: ceterum possidere: appetitiuas vero corporū / latenti desiderio de cēlo pspici / cere. & pondere terreni cōtagionis / paulatim in inferiora dilabi corpib; diuersis cōiungi / & ab his tandē resolutas & purgatas nō ea qua descendunt porta ad superos reuerti. Duas equidem in cēlo portas p descensu & ascensu aīarū: Macrobius super somnio Scipionis ad mentē Platoniconū explanat. Priā est porta hoīm & descensus: Cācer sc; altera Capricornus porta deorum / q; rursus ascendentes anīę immortalitatē deorū consequuntur. Galaxia aut per signifēs protensus circulus / locus est beatorū. Cetera autem signa transeuntes / quasi ebrii ex visis diuersis obliuiscuntur eorum quæ habebāt in cēlo. In sphaera Saturni acquirūt intelligentiā. in Ioue vimagendi in Marte animositatis ardorē. in Sole sentiendi opinandiq; naturam. in Venere motus voluptatum. in Mercurio interpretandi vigorem. in Luna vim auguriādi. Purgatas quoq; euocari ad letheū fluiuiū: ut inde bibentes obliuiscantur pteritorū malorum quæ in corporib; passæ sunt & ad supera cōscendāt / & ab his rursus ī inferiora reuerti cupiāt: Vergilius platonice dixit. Letheū ad fluiuiū deus euocat agmine magno (sc; aīas) Scilicet imemores supera cōuexa reuolunt: Rursus & incipiāt in corpora velle reuerti. Intantū etiā Apuleius depuit ut in li. de deo Socratis assereret anīas hoīm in demones transire / vel lares si boni sunt: vel lemures siue laruas si mali. Manes autē deos dicūt. Varro autē aīarū reuersionē ita cōstrinxit ut nō in bestias: sed ppriā corpora redire eas diceret. Porphirius q; idē asseruit: & post purgationem de cēlo nō reuersuras amplius in aliā corpora voluit. Purgatōem vero aīarū quā theurgiā dicūt & has falsas opiniōes Aurelius lib. 9. & 10. & ciuitate sufficiēter cribrauit. Et brūs Ambrosius li. de fide resurrectionis c. penultio & ultio hui; figmētī auctores irridet dicēs. neq; cū mix debet videri qd credetis vos in bestias posse mutari: qui bestias adoratis.

DIS. Pythagoram Platonem Porphiriū ac ceteros gentilitatis caligi

Plato

Macrobius

Vergilius
Eneid.
Apuleius

Varro
Augu. de
ciuit. li. 22.
c. 28.
Ambro.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

ne obfuscatos in difficillimis questionibus animarū scz origine & ppetuitate errasse paruifacio. Origenē vero quem singulari ingenio: & vite puritate claruisse: & sacras litteras non modo legisse: verum etiā abūde exposuisse ferunt: in dictis questionibus delirasse / quis facile crederet?

MAG. nemo nisi qui eius scripta: singulari diligentia considerauere.

DIS. & qui fuere isti? MAG. diui Hieronym⁹ & Augustin⁹ ingenio in eloquio / doctrina fide: & sanctitate clarissimi. DIS. Pauca si psto sunt ex his de Origenis circa animas errore deducas.

Origenis error de lapsu animarū de celo. & mutatione earūdem in demones: & de saluatione demonum Capitulum. xxviij. MAC.

Eatus Hieronym⁹ ad auctū scribens inter ceteros errores Origenis q̄s in libris πέρσιον Χωρ id est de principijs docuit: etiam hunc de animabus apte ostendit. & in expositione fidei ad Damasum papā cōdemnat. Credidit. n. Origenes (ut plano sermone pauca referam) aīas in celis fuisse angelos: ubi quæ postq̄ peccauerunt deiectas in istū mundū in diuersa corpora: tanq̄ in carceres p delicti qualitate: in quibus si noluerint ad meliora conuerti: in alio mundo demones fieri: demones quoq̄ si voluerint ad meliora conuerti: in alio mundo vel mūdis: p supplicia atq̄ tormēta in corpibus erudiri: & rursus ad angelicā puenire dignitatē. Nos quoq̄ si negligentius nō egerim⁹ in corpibus angelos futuros ait. Aīam etiā angelū & demonē (quos unius asserit naturæ sed diuersarum voluntatū) p magnitudine negligentie & stulticie iumentū posse fieri: & p dolore penarū & ignis ardore magis ac magis eligere ut brutū aīal sit: & in aquis habitet ac fluctibus: ac corpus alium huius vel illius pecoris. Et q̄uis hęc dogmata non iuxta suam sententiā in primo periarcon dicat: in sequentib⁹ tñ multa alia erronea inducēs suam fate tur. ut patet p Hieronymū quo supra. Epiphani⁹ quoq̄ in ep̄la ad Ioannē hierosolimitanū episcopū (quā sanct⁹ Hieronym⁹ & gr̄eco in latinū trāstulit) Origenē hęc sensisse libere astruit. Insuper & discipulos suos docuisse ne quis oret in celū ascendere: ne prius iterum peccans quā ante peccauerat: rursus p̄cipitetur in mundū. Propter has namq̄ animarū circulationes / diuersos sibi inuicem succedere mundos sensit & scripsit. inquit diuus Augustinus li. xi. de ciui. dei. c. 23. Errorē hunc pessimū Augustin⁹ varijs locis cōfutat. ut puta li. 11. c. 23. li. 12. c. 13. 19. c. 20 in ep̄la ad. s. Hieronymū de origine aniē. de eodē ad Euodiu³ & op̄atū. & li. 12. de Trini. c. ultimo. Sacri etiā canones errorem istū inter hereses damnant. 24. q. 3. c. pe.

q̄ anima non est in corpore ut in carcere in quo luat in celo commissā sed ut in proprio perfectibili.

Capitulum vicesimum nonum DIS.

Xp̄ola vanitate quid tenendū sit videam⁹. MAG. Aīas ratio

Origenis
opinio

sum papā cōdemnat. Credidit. n. Origenes (ut plano sermone pauca referam) aīas in celis fuisse angelos: ubi quæ postq̄ peccauerunt deiectas in istū mundū in diuersa corpora: tanq̄ in carceres p delicti qualitate: in quibus si noluerint ad meliora conuerti: in alio mundo demones fieri: demones quoq̄ si voluerint ad meliora conuerti: in alio mundo vel mūdis: p supplicia atq̄ tormēta in corpibus erudiri: & rursus ad angelicā puenire dignitatē. Nos quoq̄ si negligentius nō egerim⁹ in corpibus angelos futuros ait. Aīam etiā angelū & demonē (quos unius asserit naturæ sed diuersarum voluntatū) p magnitudine negligentie & stulticie iumentū posse fieri: & p dolore penarū & ignis ardore magis ac magis eligere ut brutū aīal sit: & in aquis habitet ac fluctibus: ac corpus alium huius vel illius pecoris. Et q̄uis hęc dogmata non iuxta suam sententiā in primo periarcon dicat: in sequentib⁹ tñ multa alia erronea inducēs suam fate tur. ut patet p Hieronymū quo supra. Epiphani⁹ quoq̄ in ep̄la ad Ioannē hierosolimitanū episcopū (quā sanct⁹ Hieronym⁹ & gr̄eco in latinū trāstulit) Origenē hęc sensisse libere astruit. Insuper & discipulos suos docuisse ne quis oret in celū ascendere: ne prius iterum peccans quā ante peccauerat: rursus p̄cipitetur in mundū. Propter has namq̄ animarū circulationes / diuersos sibi inuicem succedere mundos sensit & scripsit. inquit diuus Augustinus li. xi. de ciui. dei. c. 23. Errorē hunc pessimū Augustin⁹ varijs locis cōfutat. ut puta li. 11. c. 23. li. 12. c. 13. 19. c. 20 in ep̄la ad. s. Hieronymū de origine aniē. de eodē ad Euodiu³ & op̄atū. & li. 12. de Trini. c. ultimo. Sacri etiā canones errorem istū inter hereses damnant. 24. q. 3. c. pe.

Hierony⁹

epiphani⁹

Augusti⁹

ANIMAE INTBLLECTIVAE

nales quodtidie singulis corpibus sufficienter dispositis singulas a deo creari & simul infundi ex prioribus liquet. Infundunt autē nō ut carceribus in qbus nescio quæ priora delicta luant: quæ em̄ simul infundēdo creantur. prius non erāt nec peccauerunt. Hinc & ap̄ls loquens de Iacob & Esau ait. Cū em̄ nō dum nati fuissent/aut aliquid boni egissent aut mali/ex vocāte dictū est: Iacob dilexi: Esau autē odio habui. Rursus qui carceribus pēnaliter includunt: eos nō modo non amant: sed si possunt effugiunt. anīq̄ autem tali amore corpibus copulant / ut iuxta ap̄li vocē nō expoliari sed superuefuri velint. DIS. nū idem dixit desiderium habēs dissolui & esse cū Christo. Et iterū. infelix homo ego/quis liberabit me de corpe mortis hui⁹. Dauid insup̄ ait. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. MAG. prompte scripturaru loca adducis: sed fortasse minus bene intelligis. nam ut bt̄s Thomas exponit. Paulus nō refugiebat corpis naturam: quia ab eo expoliari nolebat: iuxta priorez vocem: sed volebat carere infectione cōcupiscentiæ & corruptiōe corpis quæ aggrauat aīaz ne possit deū videre. unde notanter dixit de corpore mortis huius. Nō igit̄ aīa corpi tanq̄ carceri: sed p̄prio p̄fectibili unit̄ nō p̄ assistentiā ut rector nauis: quēadmodū maledict⁹ Auerrois somniauit sed p̄ realē informatiōez ut p̄ se forma. ut exprimit clementina unica de sum̄a trini. & fide catholica. Cū aut̄ talis informatio consistat in p̄porione harmonica q̄ in alio eadē nō repitur/ideo nec anima unius corpori alterius ut forma cōiungitur/sed cuiq̄ propria infunditur / creatoris voluntate: ut in eis ipsi famulantes maiore mereantur annonā aliquā / do p̄fecte consequendam in aduentu iudicis. ingt Athanasius in symbolo. Omnes homines resurgere habent cū corporibus suis/ & reddituri sūt de factis. p̄prijs rōez. & q̄ bona egerūt ibūt in vitā æternā/q̄ ȳo mala in ignē eternū. q̄ duo sequentib⁹ cāpis indagāda veniunt. DIS optime: prius tamē separatiōē & reunionē aīę & corporis latius psuadebis.

Quo anīa reūiri possit corpori exemplo deducit. & Auerrois opinio de unitate intellectus reprobat. Insup̄ resurrectiōem a Gētilibus creditam/ab ecclesia Christo/apostolis & prophetis multipliciter attestatam esse ostenditur. Capitulum. xxx. DIS.

Nima cū in p̄portiōe q̄dā unita sit corpi: necessariō sepabit̄ p̄portiōe resoluta: q̄a ȳo imortalis ē subā: sepata nō interit. sed p̄ se subsistit/nec tñ p̄petuo desiderio suo q̄d ad corp⁹ habet cuius p̄ se forma ē frustrabit̄. natura aut̄ idē corpus nūero resolutū ī cineres restaurare nō pōt. restaurabit̄ igit̄ ab eo q̄ ip̄m priō ex nihilo in cōi oīm materia creauit cui pmanēs aīa ut p̄prio p̄fectibili reunit̄. Quēadmodū em̄ pcutiēs vitis in p̄portiōe itegrū vim quandā imittit motū & sonū harmoniā cū in eodē efficientē: quā rupa vitri p̄portiōe & integritate necesse est mox abscedere. quę vis si icorruptibilis esset substantię & per se subsistere posset/donec aliqua arte vel ingenio vitro reformato reunit̄etur in eodem utiq̄ prætēmissum motum & sonum continuaret. DIS. CIPVLVS, Placet hæc manu ductio: nā creationi & infusioni aīę vide

ap̄lus

Ialach. i.

Cor. 5.

hil. 1.

loma. 8.

Yalmista

Tho. 2a.

25. q. 25.

arii. 5.

Athanas.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

tur plurimū conuenire. non enim extra vitrum pcutiens vim hanc cau-
 lat & vitro imittit: sed in vitro eā concitat. Sic & creator animā non pri-
 us creat extra corpus & postea infundit: sed simul eodem instanti in cor-
 pore creando infundit: in q̄ motus viuificatōis & intellectōis varios ex-
 ercet. MAG. Scite qd̄ volui resumis. DIS. Aliud aut̄ video paulo
 ante commemoratū: qd̄ nondū intelligo. MAG. Plura fortasse. nec enim
 oīa dilucidare possum⁹: vērū edicito qd̄ te dubiū reddat. DIS. Cur
 Auerois & maledictū & somniantē appellaueris. MAG. quia hic ca-
 tholicā irridens synceritatē ad Maumetis caninā perfidiā redit. & dum
 Aristotelis lucubratōes in multis nō indoste exposuisset/ tū eū locuz q̄
 de ppetuitate aīę rōlis est: non tā obtenebrauit q̄ etiā rōibus & argumē-
 tatōibus telę araneę paulo fortioribus deprauare conatus est: intm̄/ ut di-
 ceret unū & eundē numero oībus hoībus esse intellectū: qui corpus nō
 realiter inhērendo informaret/ sed coassistendo intelligētiā p̄staret. q̄ di-
 cto quid turpius ē a phīa vera quid remotius ē in fide Christi quid exe-
 crabilius ē. DIS. Nihil profecto: sequeret̄ enim castos quosq̄ ac virtut-
 olos cū lenonibus auarissimis eadē labe teneri: infectos / & ex corpore
 & anima non vere unum posse fieri compositum. MAG. Adde q̄
 mox in sequentibus demōstrabitur: omnes hoīes in eterna gloria beati-
 ficando/ eosdemq̄ in æternis cruciatibus puniendos. Si enim unius ho-
 minis intellectus diuina perfructur visiōe / om̄s beati erūt quorū hic idē
 intellectus est. rursus si unius intellect⁹ dyabolo & socijs eius adiudica-
 bi ē ad gehēnā/ omnes ardebūt pariter quorū hic idē est intellectus. DI.
 Intelligo. sed fortasse si hic intm̄ desipuit: nec resurrectōē in vitā vel pē-
 nā credidit. MAG. Credidit utiq̄: q̄ & intellectū immortalē cognouit:
 & ppter futuras spurcicias legi Mahumetici seruiuit in eadem pmissas
 Nō em̄ resurrectio mortuorū & alia vitā a solo Christo & apl̄s in nouo
 testamēto/ pphetis quoq̄ in veteri testamēto p̄dicata est. sed a gentibus
 etiam p̄nunciata uti clare videre est ī versibus Sybillę Eritreę quos di-
 uis Augustinus li. 18. c. 24. de ciui. cōmemorat. Plato etiā scripsit aīas
 ad corpora redituras. ut ante patuit. & Aug⁹. li. 22. de ciui. c. 27. testatur
 sic Virgilius/ sic Pythagoras senserunt. Labeo quoq̄ & Marcus Varro
 nōnullos resurrexisse scripserunt. ut recitat Augustinus in eodē li. c. 28. varro.

DIS. naturalib⁹ igit̄ rōnibus futurā resurrectōē venari poterimus
 MAG. q̄ ppter. DI. q̄a utiq̄ iā dicti phī eā nō ex fide possibilem
 crediderūt. MA. vērū atq̄ vel auctoritate scripturaz̄ aīcessorū suorū
 vel ip̄a ex p̄sentia p̄moti possibile fore aīę & corp̄is reunionē cōcessere
 nā naturali idagine nec a priore/ nec a posteriore (ut qdā opinant̄) id suf-
 ficienter p̄bari poterit: sed articulu est fide creditus. ut patet ī symbolo
 Ap̄lorū. ubi dicit̄ Carnis resurrectōē. in symbolo Niceno ubi dicit̄. Re-
 surrectōē mortuorū. In symbolo Athanasij un̄ p̄rio adductū est testio-
 niū. In sup̄ dñs ī euāgelijs. Apl̄i ī suis epl̄is. fere oēs p̄phete veteris legis
 idē: luculētissimis testimonijs astruūt: q̄ ad p̄ns p̄tereūda sūt. ea tñ diuus
 Aug⁹ ī li. 18. de ci. dei sufficiēter deducit. nos cāpū gl̄iæ ingrediamur.

Auerois
 error.

Sybillā
 Augusti.
 Labeo

Marcus

ANIMAE INTELLECTIVAE

ROSTO
PUBLIC
LIBRARY

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

Campus Glorię. In hoc campo inquitur ad quam gloriam peruenire possit anima intellectiua nūc corpore exuta & demū eidem in resurrectione uniuersali reddita. Vbi iterim sint animę exutę bonorum & malorum donec corpora resurgant. Quibus etiam bonis animę bonorum interim p̄sruant & quibus doribus ornentur. Capitulū. xxxi. DIS.

austam felicitàmaq; semp hanc p̄dicauerim horā / qua amēnissimī huius campi sepibus appropinquamus. Iucundissimāq; quippe in eo futurā venatiōem / nomen ip̄m quo p̄titulatus est p̄mittere videtur: neq; em̄ crudeles / imanesq; bestias sentibus / spinis aut grauius olentib; paludibus / latitare phas est in eo loco cui nomen gloria est. MAG. probe. Quoniā nemo hic habitabit in monte domini nisi qui ingreditur sine macula: ut agnū imaculatum tollentē p̄tā mūdi sequat̄ quocūq; ierit in pascuis uberrimis. Qui aut̄ ex hac lachrymarum valle egrediens maculas secum defert: compunctiōis oleo non lenitas / nec ignis incendio purgari poterit: sed in exteriores tenebras p̄iēdetur in infernū inferiorē. Maculę vero quę cōpunctiōis oleo hic molitę fuerint / edacia ignis propurgabunt̄ in eo loco quē ob id purgatoriū dicimus: q̄ mundař ab omni contagione corruptiōis: sicut & illę q̄ maculas aut non contraxerunt / aut hic anteq; exirent diluerunt: euistigio ad superos euolabunt: ubi in placidissimis sedibus cōstituunt̄ donec recipiant corpora / sed iam incorruptibilia q̄ ornent / nō onerent inq; diuus Augustinus li. xv. de Trini. c. xxv. Et rursus li. 13. de ciui. dei. c. 7. Augusti⁹ Idem sub his verbis exprimit dicens. Anīę p̄iorum iam sunt in requie: & impiorum in tormento donec eorū corpora reuiuiscant: illorū ad vitam / aliorū ad mortē p̄petuā. Et in Enchyridion. c. 108. & ius pōtificiū. 13. q. 2. c. temp⁹. Temp⁹ quod inter hoīs mortem & ultimā resurrectionem interpositū est / anīas abdātis receptaculis continet / sicut unaquęq; digna est. vel requie vel erūna: pro eo quod sortita est in carne dū uiueret. Dēducunt aut̄ aīę ad hunc glorię montē / ab angelis sanctis. ut domin⁹ testat̄ de aīa mendici Lazari Nec mir⁹ si ab his ducūtur in requiē / quos in labore habuere coadiutores & custodes: faciem tamē dei semp contemplantes. ait em̄ domin⁹. Angeli eorum semp vident faciē patris Math. 18. mei. Super quo & diuus Hieronymus magna inquit dignitas est anīa Hierony. rum: ut unaquęq; ab ortu natiuitatis suę habeat ad sui custodiam angelum deputatū. Huic tu speciali oratione complacere stude: & in cōspectu eius semp prauē agere p̄timelce: ut corpis tui p̄portiōe dissoluta aīam tuam ad dictū glorię montē in iocūditatis campo cōstitutū deducat ubi quanta gloria / quantū gaudiū / quanta deniq; felicità sit ēnumerare q̄s cōrendet & cū Ap̄s rap̄⁹ in corlū terciū dicat. nec oculus vidit nec auris 1. Cor. 13. audiuit nec in cor hoīs ascenderunt quę p̄parauit deus diligentib; se. Isaac. 64.

DIS Credo quia ut sunt explicari sermone aut ab humano anīo hic cōphendi non possint. Attamen de his pauca saltem & in genere dici

ANIMAE INTELLECTIVAE

posse haud dubito: tu igitur quod ex multorum codicibus didicisti brevis compendio edisseras. MAG. Faciam quod potuero: nec attendo eos qui vel suae prudentiae innitentes / vel canino dente omnia quod ipsi non fecerunt corroderent & huiusmodi philosophi principijs ac primis rudimentis non deberi commisceri calumniabuntur: in quorum auribus nihil dulce resonat quod non ab Aristotele & ceteris gentilibus elaboratum est. nobis placet verum a quoque dictum. Sed ut ad rem redeamus quae petitioni tuae nunc satis facere possunt. sunt quae de dotibus animae a catholicis tractatoribus digesta sunt Anima nempe quae hic fide spe & charitate eterni patris filio subarrata est: cum sponso suo adducta fuerit: correspondentibus ornabitur: atque dotabitur dotibus. quae sunt visio dilectio & fructio: in quibus tota animae felicitas complectitur: si securitatem addideris de non finiēdo. Nam ut inquit diuus Augustinus li. xii. de Tri. c. 8. beata vita esse non potest nisi sit immortalis.

Quomodo his dotibus felices erunt animae potentiae primo: & per has anima. Et quod essentia dei oculis corporeis ne hic nec alibi in propria natura videbimus sed oculis mentis: quod sanctorum testimonijs probatur Capitulum tricesimum primum. DIS.

Aulo amplius iam commemorata dilucidanda sunt praecipua colenda:

MAG. Actus gratiae principales semper quos anima in deum conuertitur: ut in essentiale beatitudinis primum tres distinguuntur. videre scilicet diligere & frui. Rōnā. n. vis cuius nunc est credere per fidem: & videre per speculum in aenigmate: tunc videbit aperte. videbimus (inquit Ioannes in sua canonica) ipsum sicuti est: facie ad faciem. Concupiscibilis cuius est hic amare. tunc diliget perfecte sine corruptione. Irascibilis cuius est hic erigi & in ardua tendere per spem: tunc apprehendet continetque certe: continue: & cum securitate. Primo itaque perficietur intellectus beatifica & clara visione. Secundo voluntas perfectissima ac suauissima dilectione. Tertio memoria firmissima securitate & continua retentione. sicque tota anima perfecta iucundissimaque fructio. unde & Bernardus Clareuallensis sanctus Abbas Deus futurus est intellectui plenitudo lucis. voluntati multitudo pacis: memoriae continuatio eternitatis.

DIS. beatitudo igitur primo potentijs inerit: & per has animae. MA. Ita non spernenda auctoritatis theologos Bonauentura scilicet & Schotum sensisse manifestum est. nisi enim sic esset: tunc seclusis potentijs itaque deum nec intellectus videt nec voluntas amet: beata poterit esse anima quod anili fabulae sile est. Verum tamen de subtilioribus questionibus hic supersedendum & tempus exiguitas & Epitomatibus leges subest: neque enim de subtiliore distinctione poteris: quod cuique tribuat agere voluit. cum irascibili inter ceteras locum dedi. D. ad finem festinanti? propterea samantissime praecipua & prima id discussa sub delissimis arbutis latere pateris. MA. quia iam dudum Epitomatibus limites nos egresso svideo. Sed quod sunt quae latere non pateris? DI. quod ibi deum quae essentiale beatitudinis primum astruis videbimus? MAG. deus iuxta naturae suae proprietatem nec hic nec post finale resurrectionis corporeis oculis videri potest: cum ipse sit in

Actus gratiae

beatitudo animae in erit per potentias suas

si deus sit visibilis

Augustinus

1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.

Bernardus

Augustinus

corpe ita differuit Augustinus ad fortuitianum scribens. & ne cui pia hesitatio

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

aut diffidentie scrupulus remaneat / in testes assumunt ap̃m Ioan. dicen-
tem. De i nemo vidit unq̃. unigenit⁹ filius qui est in sinu patris ip̃e enar-
rauit. Paulum quoq; diuinū Thimotheo scribentē de deo / quem null⁹
hominū vidit: sed nec videre potest. Preter hos diuinū Hieronymū Am-
brosium Athanasium Gregorium nazanzenū quoq; idem sensisse testa-
tus est. Quod autem in multis scripturę locis deum ab hominib⁹ visū
legimus / nō fuit per propriā deitatis naturam: sed per assumptam sicut
placuit creaturam. Hui⁹ similitudinē ad Paulinā scribens adducit dicēs.
Sicut voluntas nostra inuisibilis p̃ quascūq; uult voces se ad extra ma-
nifestat. DIS. Quomō igit̃ ip̃m videbimus si oculis non cernemus?
MAG. Oculis corporeis quibus hīc utimur nō cernemus: sed oculis
mentis deum iam cōmemorati viri doctissimi: deum videndum astru-
unt. Sic quoq; intelligendum aiunt / quod domin⁹ ait. Beati mūdo cor
de quonīā ip̃i deum videbunt. sic & cetera de hac re scripturaz testimo-
nia intelligunt. de his quippe oculis & Paulus Ephesijs scripsit dicens: Ephesi. 1.
Det vobis in agnitōem eius illuminatos oculos cordis vestri.

Quod electi varia / mira q; secretissima myste-
ria in deo videbunt: Trinitatis scilicet / prę-
destinationis / prouidentię. &c. nec continui-
tas huius visionis aliquādo fastidiū piet: aut
minus mirabilia enī post mīta annorū milia
quā ab initio. Capitulum. xxxiij. DIS.

Lane siue oculo corporis: siue mentis deum visuros beatos cer-
tum est. MAG. Certissimū. DIS. Sed quid amplius vide-
bunt? MAG. Extra deum queris aliud: per quem / i quo / & cū Apostol⁹
quo sunt omnia? Audi diuinū Gregorium in duodecimo moralium Gre li. 12.
circa finem loquentem de sanctis animab⁹. Qui intus (inquit) omni / moralīū
parentis dei claritatem vident: nullo modo credendū est: quia foris sit
aliquid quod ignorent. quod dictū sanctus Bonauentura ad ea quę sa- Bonauen.
luti perfecte necessaria sunt limitat. Erit nempe ibi (ut diuus Augustin⁹ Augusti⁹
scribit in libro de tripli habicaculo) assidua lectio libri vitę: id est eter-
ne veritatis: & summę sapientię: & verbi dei quę est Christi iesu visio:
ubi quidquid nos nūclatet manifestum erit. ibi ratio manifesta est: cur
hic electus est: & ille reprobatus? cur hic in regnū assumptus & ille in seruitu-
tem reductus. Cur alius in utero morit̃: alius in infantia / alius in iuueni-
tute: alius in senectute. Cur alius pauper & alius diues. cur fili⁹ adulterę
baptizatur: & aliquando filius legitime coniugis ante baptismū morit̃.
Cur qui bene incipit viuere aliquando male finit. Et qui male incipit se-
pe bene finit. Hęc omnia & huiusmodi multa in libro vitę plana & ap-
ta omnibus erunt. Ibi oīm bonū omnibus patebit. ibi omnes inuiscē
suas cogitationes cognoscent. ibi minimus maiorem sine dubio habebit
gloriam quā totum habens mundi regnum: etiā si eternum esset.

ANIMAE INTELLECTIVAE

Tanta iocunditas lucis eterne est/ut etiam si non liceret amplius manere in ea quā unius diei mora/proppter hoc solum innumerabiles anni huius vite pleni delicijs in circūstientia temporalium bonorum/recte meritoq; contemneretur. Non em̄ falso aut paruo affectu dictum est. Quoniam melior est dies una in atrijs tuis super milia. Et paulo infra idem Augustinus ait Faciem dei si omnes carcere inferni inclusi viderē: nullam penam/nullum dolorem/nullamq; tristitiam sentirent. Cui⁹ presentia si in inferno cum sanctis habitatoribus appareret/continuo infern⁹ in amenum cōuerteretur paradysum. Et infra in eodem ibi per speculū diuine claritatis & ip̄m deum ut est videbimus/quantū possibile ē creaturę.& nosipos & ceteros vera & certa scientia cognoscemus. tunc ab dita creaturarum & ipsius inferni videndo videbimus. Tunc iustis manifestum erit: quomodo de⁹ est inuisibilis. incompabilis siue in inicio: sine fine ante omnia. Quicquid interest inter nasci: quod ad filium pertinet:& pcedere quod ad spiritum sanctum: excepto quod unus ex uno natus sit/alter ex duobus pcessit. Et quomō pater non pcessit filiū tempore sed origine: nec spiritū sanctum. Et quomodo omnia dei unum sunt in deo excepto quod ad relationem pertinet.& quomodo mundus erat in deo antequā in seipso esset non mundus: sed deus. Et quomō ubi q; totus sine loco magnus sine quantitate bonus sine qualitate. Et quomodo omnia penetrat mūda & imunda sine sui pollutione. Ecce fili hęc & alia quæ diuus Augustinus in p̄fato libro insuper in soliloquio meditationum: manuali/Enchyridion.c.24.& in fine p̄clarissimi voluminis de Ciuitate dei luculentissime prosequitur: in hoc regno videbunt electi intuentes deum: & tu inquiris quid amplius visuri sunt non attēdens quod hæc visio totum hominem faciat: dicente regio propheta

psal. 16.

Augusti⁹

eccle. 24.

Animę beatę vident nunc corpus Christi in
cælo.& alia corpora intuitiue & abstractiue
non tamen mediante fantasmate & scientias
hic cōquistas nō amittūt. post resurrectiōem
beati triplicē visionē habebūt. Ca. xxxiiij. DIS

LIBER VNDECIMVS 'POTENTIIS

Nimarū visionē q̄ ante corporū resurrectōez utunt̄ intellectuē
intelligo. MAG. probe. DIS. Spiritualium tantū erit an
ne etiam corporaliū? MAG. Etā corporaliū. videt enim nūc
corpus Christi & aliorum si qui iam plene resurrexerunt. DIS. beati
tudinis ratio hoc qd̄ exigit: sed quomodo hoc fieri possit questioneꝝ
habere videtur. MAG. Quapropter? DIS. Quoniā ex superioribꝝ
bus manifestum est intellectiōem sine specie intelligibili fieri nō posse
hec autem a fantasmate: fantasma a speciebus receptis per organa corpo
ris originem trahit: quæ exuta anima non habet. MAG. Intellectio
nem fieri a cognoscente intellectu pariter & ab obiecto præsentē in spe
cie intelligibili certum est: & in præcedentibus diuī Augustini auctori
tatis rōboratur. Specie vero intelligibilē a fantasmate: & hec rursus
a corporeis sensibus abstrahi: nunc quidē necesse est: propter hoc qd̄
Sapiens dicit. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam: & terrēna
inhabitarū deprimit sensum multa cogitantem. Tunc autem cum car
nale pōdus exuerit anima libere ab obiectis præsentibus immediate ab
strahere poterit species intelligibiles. intelligetq; non modo abstracti
ue recedentibus obiectis sed etiam intuitiue præsentibus obiectis. Hinc
& Auicenna libro sexto naturalium dicebat. Anima separata clārius vi
debit veritatem quam coniuncta. Sunt tamen viri catholici qui noticiā
quā de nouo acquirunt exutę animę fieri astruūt per species non ab ob
iectis receptas: sed a deo influxas. DIS. de scientiis autem hic cōquis
tis quiderit? MAG. Indeficiens labor quo non tantum philosophi
de immortalitate animę edocti: verumetiam summi theologi & sancti
patres scientias cumulare conati sunt: quidē argumentum est: q̄ illas
etiam in animabus sepatis permanere credebant. Hinc diuus Hierony
mus in prologo biblię Paulinum ad studium cohortans ait. discamus
in terris quorū scientia nobiscū perseueret in celo. DIS. Contrarium
sentire visus est. sanctus Apostol⁹ Paulus. MAG. ubi nam? DIS.
In prima ep̄la ad Cor. c. xiiij. ubi ait. Charitas nunq̄ excidit (& mox)
scientia inquit destruetur. MAG. Destruetur quidē quo ad actum
non quo ad habitum: nec enim tunc intelligēdo ad fantasmata se cōuer
tet quæ nulla erunt: species autem remanebunt. unde & sanctus Augu
stinus. li. 14. de Trini. c. 2. Tunc inquit vitę huius mortalis meminēri
mus & credidisse nos aliquando quæ non videbamus memoriter reco
luerimus. Erit autem ut in li. de triplici habitaculo Augustinus testatur
Electis dei trina visio. Intellectualis qua puro mētis oculo in spiritu de
um videbūt & suas animas & virtutes intimas & spiri⁹ angelicos. Spi
ritualis qua similitudines corporum in spiritu nō fallaci fantasia in spi
ciēt. qua visioē etiā hodie fruunt̄ spūs iustorū a corpibus exēpti. Et cor
palis q̄ corpa cernēt: q̄nūdā splēdētia ut sol: q̄nūdā ut lūa aliorū ut stellę.

Corporū beatorū gloriā deriuatur ab ania: &
qui maiore gloriā fulgebit super alios se nō.

de hac tri
plici visio
ne loquit̄
etiā li. 12.
sup gen.
gd litterā

Sapientia

Auicenna

Hieronymus

Apollonius

Augustinus

ANIMAE INTELLECTIVAE

extollit. nec qui minore alteri inuidet sed ob
mutuē charitatis perfectionē quilibet de be-
atitudine alterius tantum gaudet / quantum
de illa quam ipse possidet. ibi erit & fruitio p-
fecta. & ad utrūq; consequendum utilis est
scia & dei noticia hic acquisita. Ca. xxxv. DI.

Iurhēc Augustini verba sonāt: beatorū corpa ī claritate diuersa
erunt. de aīarū gloria idē sentiendū censeo. MAG. probe: nā

Aplūs Aplūs Paulus his verbis: qbus & Augustin⁹ usus est diuersitatē remu-
neratōis astruere voluit: cū aut corporū gloria ab aīe beatitudine ma-
iore vel minore pueniat / utrūq; exēplificās / de corpib⁹ cōplexus est. nō
nulli tñ in sola claritate btōrū corpora / alia pcellere sentiūt. DIS. Sed
hēc dictis aduersari vident: ubi btōs oībus bonis faciari cōclusum est:
quō aut oībus faciabit & getus erit / qui in alijs videt: quē sibi desūt tā-
ta bona? MAG. hoc in filijs seculi fieri negt: ubi iuxta Poetē vocē in-
uidus alterius rebus marcessit opimis. Ibi aut p inuidia Charitas / pro
odio pfecta erit dilectio: & tāta / ut in eadē urbe (quēadmodū in pfato
li. Aug⁹ expssit) pmiū singulorū oīm: & oīm singulorū erit p charita-
tē. ibi nullus supior supbus erit: nullus inferior inuidet. Et in manuali
c. penultio. Si q̄s alius quē oīno sicut teipm amares eandē britudinē ha-
beret / duplicaret gaudiū tuū: qā nō minus gauderes p eo q̄ p teipō. Si
vero duo vel tres vel multo ples idipm haberēt: rātundē p singulis quā
tundē p teipō gauderes: si singulos sicut teipm amares. Ergo quid erit
in illa pfecta charitate innūerabiliū btōrū angelorū & hoīm / ubi nullus
diliget aliū min⁹ q̄ seipm? Nō em aliter gaudebit unusq; q; p singulis
alijs q̄ p seipō. Si ergo cor hoīs d̄ tāto bono suo vix gaudiū suū capiet
quō capax erit tot & tantorū gaudiorū? Et utiq; qm q̄tū q; q; diligit ali-
quē / tm de bono eius gaudet. Sicut ī illa btā felicitate unusq; q; sine op-
tione pl⁹ amabit deū q̄ se & oēs alios secū: ita plus gaudebit absq; extia-
tione de felicitate dei q̄ de sua & oīm aliorū secū. DIS. nō mō peritōi
meq; his satis factū fateor: sed etiā qd de dilectōe mouere statuerā dubiū
enodari est. de fruitōe vero qd? MAG. Talis tantaq; erit ibi fruitio
sup benedictē ac excellentissimē trinitatis (nā res qbus fruendū est sunt
Augusti. pater & filius & spūssanctus. ait Augustinus lib. 1. de doctrina xpīana)
quanta fuerit ipius & cognitio & dilectio. est em frui (ut idem scribit li Frui
bro. x. de Tri. c. xi.) amare inherere alicui rei ppter seipam: & est uti cū
gaudio nō adhuc ipē sed iā rei. Incognita aut: qā amare nō possumus:
ut in eodē li. c. 1. 2. 3. testat. Ideo. c. 10. ait: Fruimur cognitōis in qbus vo-
luntas ipsi ppter seipāz delectata conuiescit. DIS. ad mensurā igit
tū visōis siue cognitōis / erit mēsurā dilectōis & ad modū utrius
q; erit mensura fruitōis. MAG. pbe. un⁹ & diu⁹ Aug⁹ ī manuali. c.
ultimo, ait: tantum gaudebunt quantum amabunt / tantum amabunt

d̄ caritate

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

quantū cognoscent. & in Soliloquioꝝ libro capitulo primo ait. ob hoc enim non te diligit domine: q̃a non te cognoscit. & pauio post. Hinc est ergo dñe q̃ non tantū diligo quantum debeo: q̃a nō plene cognosco te. sed quia parū cognosco parum diligo: & quia parū diligo/ parū in te gaudeo. DIS Mihi igitur proderit ad fruitionis perfectionē: si in cognoscendo deū hic me exercuero? MAG. utiq̃. nam idem doctor in manu ali quo sup̃ & Soliloquio dñm dep̃catur dicēs. Oro te deus meus ut cognoscā te: amem te: ut gaudeam de te: & si non possum in hac vita ad plenum/vel proficiā de die in diem/usq̃ dum veniat illud ad plenū: proficiat in me hic noticia tua: ut ibi fiat plena. & cetera q̃ sequūtur. DIS. nō mediocriter ergo errare vident: qui accepto torpore dono intellect⁹/ caducis vanisq̃ intenti diuinis insudare negligunt: & pigritiā suam palliātes/ aiūt Vt quid frustra in his q̃ perfecte hic sciri non possunt / ingeniū non sine labore fatigare: cū eadē eque cū alijs in patria visurus sim? MAG. Illos errare nō sanę mentis dubitat. Nā & angelus dicebat Danieli. Qui autem docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iusticiam erudiunt multos/ quasi stellę in perpetuas eternitates. Sunt tamē alij / qui subtiliori fuco/ de non discendo torpore operiunt. dunt em̃ celestem hierarchiam non in plenitudine scientiæ / sed charitatis culmine finiri. unde Seraphin qui denominatur a plenitudine charitatis supremus est ordo. sub quo Cherubin: qui a plenitudine scientiæ nomen accepit. DIS. Ad hæc quid tu? MAG. Cherubin a plenitudine scientiæ quā prę omnibus inferioribus habet/ denominari certum est: simili ter & Seraphin a plenitudine charitatis/ sed in seraphin esse minore scientiam q̃ in Cherubin catholici negant, ut patet per Magistꝝ in Sentētiarum libro secundo di. nona. & Bonauentura ibidē. questione. 4. tantum igitur Seraphin in scientia cherubin excellit / quantum in charitate A charitate autem ille supremus ordo tanquam nobiliori dono nominatur: ad quod profecto scientia ordinatur. Cherubin autem non in charitate/ sed a scientia nominari debuit: quia iam superior ordo a charitate nomen sibi vendicabat. DIS. Patet igitur: quia scientia & cognitio magna se sola ad beatitudinem nō proficit. MAG. Probe. sed ad charitatem ordinata proderit. Scientia enim ut Apostolus testatur sine charitate inflat. inflatis autem & superbis in illa regione claritatis aditus null⁹ patebit. Alludit nec contrariatur dictis quod Hugo de sancto Victore in cōmentarijs cælestis hierarchie dicit. Intrat dilectio: & appropinquat ubi scientia foris stat. Sed hæc missa facientes/ quoniam alterius speculationis sunt nec hoc loci definienda: quod cœpimus prosequāur: & de gloria corporū/ quæ ipsis erit post resurrectionem/ loquamur

Daniel. 12.

magister
sententia
Bonauen

Ap̃us
Hugo

Tempus ultime resurrectionis humanitus i
vestigari non poterit: futura est tamē in mo
mento/ ministerio angelorū/ & diuina virtu

ANIMAE INTELLECTIVAE

te in voce tubę. & si aliqui viui remaneant i
aduentu domini. Capitulū. xxxvi DIS.

Aulo ante futuram resurrectionem non solum mihi cōuenientissimè persuasam / verum etiam sacrarum litterarū testimonijs firmissimè cōprobatā meminī: sed quā: aut quōd fiat nūc cupio edo-

ceri. MAG. importune omnino illud queritur quando fiat: ait diu-

Augusti. Augustinus libro. xviij. de ciuitate dei. c. 43. Si em̄ hoc nobis nosse prodesset a quo melius q̄ ab ipso deo magistro interrogantibus discipulis disceretur: Non enim siluerunt inde apud eum: sed a presente quęsierūt dicentes. Domine si hoc in tempore representabis: regnum Israhel: et

Actū. 1. ille. Non est inquit vestrum nosse tempora quę pater posuit in sua potestate. Frustra igitur annos qui huic sæculo remanent computare ac de finire conant̄: cum hoc scire non esse nostrum ex ore veritatis audiam.

Vnde filii quotquot huic calculationi operā dedere: religiosissime etiam ac bonę vitę utriusq; sexus homines: experientia teste defecere. nam dum præterierunt anni in quibus ipi mundi finem statuerunt. DIS.

Quia nosse hoc nostrum non est: nunquid aliud quod pposuerā respōsum inueniet? MAG. inueniet: sed imperfectum. Quæ enim lingua explicare posset: qualiter oī hominū ab initio sæculi usq; in ultimū diem ubiq; terrarum in terrę visceribus quiescentiū ab ignibus ab aquis aut quibusq; voraginibus cōsumptorū in cineres / aut usq; in elementa resolutorum: a varijs vel bestijs vel hominibus cōmestorum: in mo-

id Thes. mento / in istu oculi resurgere habeant: ut diuus Paulus in prima ep̄la ad Thessalonicenses testatur. DIS. mira dicis. MAG. Si operātis infinitam virtutem considerares facile assentires. qui enim omnia ex nihilo p̄ducere potuit verbo: dixit namq; & facta sunt: omnia reformare potest in momento. Attramen ut Doctores catholici ex scripturis col-

Math. 24. ligunt: collectio puluerū angelorum ministerio fiet: qui cum finitę sint potētie nō in instanti sed in tempore quāuis breuissimo operari habēt. Inductio autem formarum tam mixti quam animæ intellectuę virtute

Schottus diuina fiet in instanti s̄m Schottum in quarto. Hanc virtutem Apostolus tubam & vocem archangeli appellat id est Christi: qui est magni cō-

loānis. 6. filij angelus. qui de seipso idem testatur dicens. Veniet hora in qua omnes qui in monumentis sunt / audient vocem filij dei: & procedent q; bona fecerunt in resurrectionem. vitę: qui vero mala egerunt in resurrecti-

psal. 67. onē iudicij. id est eterne mortis. Dabit em̄ ut ppheta ait voci suę vocem virtutis. DIS. Ausculta quęso si verum sit qd Christus dixisse astru-

1. Petri. is? MAG. Euangelio tu nō credis: & ei in cuius ore dolus inuentus non est? DIS. Credo. sed ipm contraria dixisse: haud approbo. quō em̄ audiet vocē domini q in monumentis sunt nec viuunt: Si aut tūc de mū audiet cū iam reuixerūt: nō in voce resurgent? MAG. prius natura audiūt q̄ resurgāt: utrūq; aut simul & eodē momēto t̄pis fiet. sic &

ordinē quē Aplus insinuat accipere debemus ubi dicit. Mortui qui in

LIBER NVDECIMVS DE POTENTIIS

Christo sunt resurgēt primi: deinde nos qui viuimus / qui relinqmur simul rapiemur cū illis in nubibus obuiam in aera. DIS. Dum per scripturaz testimōnia / me dubia auferre conaris: noua prioribus accumulas. Quomodo enim Apostolus cū his quibus stabit in resurrectione se viuētē relicturum ait: qui dudum omnes mortui sunt? MAG. Nō se & illos quibus loquebat superuicturos usq; ad resurrectionē voluit: sed eorū quos viuētes inuenturus est Christus psonam i se & illos qui tūc secum viuebant transfigurabat. Asserit beatus Augustinus. li. 22. de Ciuitate dei. c. 22. Nec hoc alienum tibi videat: cū non solum i scripturis sacris / sed gentiliū quoq; similes orationes ornatissime poni reperiuntur. DIS. probe. Sed hī viuētes in aduentu domini quomodo resurgent: si viui obuiam Christo in aera rapiemur? MAG. Verum est quod Apostolus corinthiis scribit. Omnes resurgemus. & ut alia licet habet. omnes dormiemus. Illi igitur qui viui reperiūtur: raptu obuiam Christo simul & morientur & resurgent. ait diuus Augustinus loquendo quo supra. cōcordat / quod in ecclesiasticis dogmatib; c. 6. & 7. scriptum sit. Sanctus autē Hieronymus ad Marcellā in solutiōe tertię questionis ait talium corpora viuorū in ipsis anima manente transformari: quem admodum surrectura de corruptiōe & mortalitate in corruptionē & in mortalitatē. Nec ibidem cuiusdā gręci opinionē recitat (ut quā dicūt) sed ppriam: quā dictis Apłi firmare nititur. Nec huic sententię Augustinus in dictis locis omnino cōtrariat: cum utrūq; sustinere possit. Vnde in de ciuitate li. 20. c. 20. post ventilata; quęstiōes ait. q̄modo autem sit futurum / quod nūc pro nostre ratiunculę viribus utcūq; cōiicimus: tunc potius erit ut nosse possimus. DIS. nos quoq; donec fiat / cum tantis viris opinari potius / q̄ temere aliquid asserere debemus. Restant tamen alia quę indiscussa prętereūda non sunt. MAG. audiam.

Paulus

Augustinus

Hieronymus

De quātitate resurgētū paruulorū etiam & gigantiū. De etate & sexu: quoniā in utroq; resurgent viri & mulieres: pudenda tamē nō erūt dedecori sed honori. Ca. xxxvii. DIS.

Ira resurgentiū quantitatē nōnulla alia circa eorundē qualitatē futurā occurrūt: quę si in scripturis resoluta sint nec ne edoceas. Primū si pueri statura pusilli / aut gigantes tota corporis mole reuīscant? MAG. ad hęc diuus Augustinus ultimo libro de ciuitate dei capi. 15. respondēs ait. Suam recipiet quisq; mensurā / q̄ vñ habuit in iuuetute etiā si senex est mortuus: vel fuerat habiturus / si ante est defunctus. In tali equidē etate iuuentutis se; quę circa tricesimū annū currit. Christum resurrexisse legimus. Apłō autē teste omnes in virum perfectum in mensuraz ætatis plenitudinis christi ei occurremus: in mensuram inquit nō corporis / sed etatis. DIS. patres igitur prioris seculi / quos multos cētenarios annorū supergressos scriptura astruit / in resur-

Augustinus

ad eph. 6

ANIMAE INTELLECTIVAE

reſtione non niſi triginta triū aut quattuor annorū erunt? MAG. Nec id Apłus p̄tendit ſed omnes nos: corpora eius ſtaturę & plenitudinis reſtitutos teſtatur cuius fuere iuuetutis tempore. Vnde ait: in virum perfectū. DIS. dum per Apłi teſtimoniū unum dubietatis vulnus ſanare ſatagis: aliud inferis. Si em̄ omnes in virum perfectū reſurgemus/ aut mulieres nō reſurgent/ aut ſexu pmutato omnes in viros tranſformabuntur? MAG. neutrum ſana fides recipit. Nā Chriſtus a Saduceis interrogatus: cuius ſeptem fratrū erit uxor? reſpondit. nō nubent quod ad ſeminas p̄tinet: neq; uxores ducent/ quod ad viros. Vnde & diuus Auguſtinus loco quo ſupra. c. 17. Vtrumq; ſexum reſurrecturum ait. Et in libro de eccleſiaſticis dogmatib⁹. c. xl. dicit. In reſurrectiōe ex mortuis ſexus forma nō mutabitur: ſed vir mortuus reſurget i forma viri: & ſemina in forma femine. Idem in expoſitiōe fidei ad petrū. Erūt autem tūc membra ſeminea (inquit) nō accomodata uſui veteri/ ſed de cori nouo: quo nō alliciatur aſpicientis cōcupiſcentia quę nulla erit: ſed dei laudetur ſapientia atq; clementia: qui & quod non erat fecit/ & liberauit a corruptiōe quod fecit. In verbo autē Apłi virum p homine accipi poſſe: ſequēri. c. docet. Sicut ibi. beat⁹ vir q̄timet domi nū: cū ſint & femine q̄timēt dām. Aliū tñ intellēctū ponit. quē breuitas hic relegauit.

Omnia reſurgent in homine/ q̄ ceciderūt in morte: nec tñ erit exceſſiua quantitas. caro a quocūq; commeſta / reſurget i illo i quo prius mo erat animata: Soluitur quod opponitur de coſta Ade uñ formata ē Eva: de abortiuis & mōſtris .Ca. 38. DI.

Vm ſicut genitalia reſurrectura ad decorē aſſeris: ſic & quęlibet alia membra/ inſuper capillos/ungues/ inteſtina/ & humores reſurgentes habituros credis? MAG. Totum qd in morte cecidit procul dubio reſurget: electis ad decorē / reprobis in cōfuſionē. Nā

& de his quę hic ad ornatū/ & quę ad neceſſitatē corporis ſunt: ſcriptura teſtimoniū p̄hibet. Vnde de ornāmētis corporeis domi⁹ ait diſcipulis:

Lucę. 21. Capillus de capite veſtro nō p̄bit. Et ruſus capilli capitis veſtri omēs nūerati ſunt. De his quę corpus integrāt Fides dicit. Carnis reſurrectiōe. & ne dubiū cuipiā de oſſibus remaneret. p̄pheta ait. Cuſtodit dñs oīa oſſa eorū: unū ex his nō cōtereſt. Quod utiq; in futuro accipiēdū eſt:

Mat. 10. oīa oſſa eorū: unū ex his nō cōtereſt. Quod utiq; in futuro accipiēdū eſt: nā hic oſſa ſcōrū nō ſolū cōtrita ſed ab infidelib⁹ icinerata legimus. Si

Job. 19 adhuc dubitas/ exēplar paciētie Job gentile audī. Scio inq; qd redēptor meus viuit: & in nouiſſimo die de terra reſurrectur⁹ ſum. & ruſū circū dabor pelle mea & i carne mea videbo deū: quē viſur⁹ ſū ego ipſe: & oculi mei cōſpecturi ſūt: & nō ali⁹. DI. Si itaq; ut hec approbāt teſtiōia/ totum hominis reſurget: mira deformitas erit: capilli ſcylōgiſſi mi/ exceſſiui ungues: & corpora vel obefa vel impingvata: & in moſtruoſis in immenſum dilataata. MAGISTER. non intereſt ad unitatē reſurgētis ſi non q̄libet portio materie in priſtinū locum reſtituatur: ſicut

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

exemplificat diuus Augustinus in Enchiridiō c. 88. de statua aurea cō, Augusti.
 minuta & iterum refusa. Similiter & in ultimo de ciuita. c. 19. ubi & de
 vase ex limo facto similitudinē adiecit. in omnibus em illis seruata inte-
 gritate substantiæ/sola deformitas pariet. sic & de omnipotente artifice
 sentiendum. nam quod minus est q̃ decet: creator nouit unde supplebi-
 tur: quod plus est q̃ decet: materię seruata integritate detrahetur. Pul-
 chra nanq; erunt electorum corpora. Pulchritudo aut ut ibidem ait est par-
 tium cōgruentia cū quadam coloris suauitate. Principalia tamē mem-
 bra loci: suis decenter restituenda Ezechiel p̃uidisse legitur in figura fu-
 ture resurrectionis: ait em Accesserunt ossa ad ossa: unumquodq; ad iun-
 cturam suam. Exech. 37. DIS. placent hæc/sed quæso patienter feras/si alia quæ
 interim orta sunt dubia: in medium p̃feram. MAG. paciēter. DIS
 hominū carnes vel a bestijs deuoratz /aut ab alijs immanioribus hoibz
 cōmestę in quo resurgunt? MAG. nec illud diuus Augustinus indi-
 scussum reliquit: ait nanq; in Enchiridion c. 57. non autē perit deo ter-
 rena materies/de qua mortalium creatur caro: sed in quemlibet pulue-
 rem cineremue soluetur in quoslibet halitus aurasq; diffugiet: in quam
 c. inq; aliarum corporum substantiā vel in ipsa elemēta vertetur: in quo
 rumcunq; animalium etiam hoīm cibū cedet / carnēq; mutetur illi ani-
 mæ humane puncto temporis redit: quæ illam primitus ut homo fie-
 ret cresceret viueret animauit. Idem de fide ad Petrum Et ī præclaro vo-
 lumine de ciuitate dei libro ultimo c. xx. astruit. DIS. Costa igit sup-
 ra de Adā unde Euā formatā legimus in adam in quo primo aiata est / Gen. 2.
 resurget: & Eva ubi erit? MAG. Totum in eo resurgere tandem dici-
 mus in quo primo esse cepit: non ad aliud ordinatū. Costa autē de qua
 caularis: & si in adam primo cepit ad Euę tamen substantiam ordinata
 erat/non ad integritatem Adæ: in quo vel superflua sint/ aut loco eius
 deus carnem suppleuit. Sic & liberorum corpora/non in patribus in q-
 bus primo in semine ceperunt resurgent. & gloriosum Christi corpus
 s̃m Damascenū de purissimis sanguibz virginis Marię / S. sancti ope Damascē.
 ratione formatū in Christo resurrexit: nō in ipsa intemerata virgine. In
 abortiuis autē & monstris integrabitur quod non dum erat integrū: Augusti.
 instaurabitur quod fuerat viciatū: inquit Aurelius in Enchi. Et in bi-
 c. 84. c. du-
 membris singulæ animæ/singula corpora obtinebunt ac si gemini nati obus seqn
 fuissent/nullis coherentibus etiam quæ coherentiā nata fuerant. tibus.

Corpora post resurrectionē nō erunt in grauiamen-
 aiabus/sed ī maiore gloriā: quia immutata dotabū-
 tur dotibus quattuor. Ca. xxxix. DIS.

Ta oīm duhioꝝ nodositatē a me pfugasti: ut p̃ter unicū tantū/
 nō remāserit quod a resurrectionis fide deterreat. Nō dū cū acce-
 pi quomō ad locū gloriæ animæ p̃tineat corp̃m resūptio: ma-
 xime quia nō nullę de inhabitatione luteę substantiæ attediatis/dixisse

pulchritu-
do

ANIMAE INTELLECTIVAE

Sapientia 9. legimus. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Et cupio dissolui & esse cum Christo. nimirum quia ut Sapiens asserit: corpus quod corruptitur aggrauat animam/ & impedit terrena inhabitatio sensus multa cogitantem: aut alteriusmodi futura corpora credenda sunt.

Cor. 15 MAG. Alteriusmodi. id est aliter qualificata: & in substantia tamen eadem: de qua re unum hoc testimonium sufficere arbitror: quod diuus Paulus apostolus in prima epistola ad Corinthios scribit. Seminatum inquit in corruptione surget in incorruptione. Seminatumque in ignobilitate surget in gloria. Seminatumque in infirmitate: surget in virtute. Seminatumque corpus animale: surget corpus spirituale. Et infra. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem &c. quæ verba catholici expositores dilucidantes/ Imutationem beatorum corporum in quattuor precipue futuram distinxere: quæ doctores corporis dicuntur, quibus in desponsatione animarum suarum ornantur. Sunt autem impassibilitas Claritas Subtilitas & Agilitas duntaxat & eadem dotes in libro sapientiæ nuuntur. cum dicitur. Fulgebunt iusti & tanquam scintille in arundinetis discurrent. Et Aurelius Augustinus libro ultimo de ciuitate ait. Abeat a corporibus nostris omnis deformitas (per claritatem) omnis tarditas (per agilitatem) omnis infirmitas (per subtilitatem) omnis corruptio (per impassibilitatem). quæ autem diuus Anselmus libro de similitudinibus ultra hæc commemorat / sub prædictis continentur. nunquid tale corpus oneri erit animæ? **DIS.** nequaquam? Sed de his queso latius differamus.

Quid dotes corpori conferant: & quæ non æquales in omnibus erunt **Ca. xxx. MAG.**

Aug. li. 12 de ci. c. 18. B impassibilitatis dote ita electorum corpora ab omni passione immunia erunt: ut nec ab infernali incendio ledi nec ab acie ferri acutissima penetrari possint / sed potius quodlibet obiectum ad instar radij solaris crystallum penetrantis / transirent: eorum nempe harmonia & compago amplius resolutioni & corruptibilitati non subiacet.

Augustinus li. 12. c. 19. Idem ad Nebridij **DIS.** Claritas quid conferet? **MAG.** miram pulchritudinem Pulchritudo vero ut Augustinus loco quo supra: & in epistola ad Nebridium ait/ est continentia partium cum quadam coloris suauitate. Per claritatem igitur corporibus color proprius non auferetur: sed perficitur quoniam fulgebunt iusti (inquit dominus) sicut sol in regno patris eorum. Erit tamen hic splendor non offendens sed demulcens visum: & in potestate beatorum est claritatem suam vel occultare in toto vel in parte manifestare. Christus enim inquit Augustinus sua resurrectione ostendit quale futurum sit corpus nostrum. Ipse autem nunc claritatem suam ostendebat: nunc pro libitu occultabat ut euangelica testatur historia.

DIS. Subtilitas autem quid? **MAG.** ut penetrare possit quodlibet corpus non gloriosum/ non quidem per poros: aut diuidendo partes/ sed simul coexistendo. **DIS.** Fieret itaque penetratio dimensionum?

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

MAG. Et hanc esse possibile octauus liber ædocuit. non enim dimensio-
 tionum penetratio duo corpora simul esse prohibet / sed repletio loci q̃
 dimensiones consequitur: ut effect⁹ causam. Potest autē deus auferre ṽ
 suspendere posterius priore permanēte. sicut abstulit vel suspendit actio-
 nem seu calorem ab igne in fornace puerorū. sic facit in corpore glorioso.

DIS. Non igitur a natura fiet gloriosi corporis cū non glorioso in
 eodem loco coexistētia: sed virtute diuina. MAG. non aliter intelligūt
 qui p̃ subtilitatis dotem hoc fieri astruunt. non enim corpus hanc dotē
 a natura habet sed a deo. Rursus gloriosum corpus locum replere potest
 & non gloriosum expellere. nihil equidem sibi resistere poterit: sed ipsū
 alteri. Vnde & se palpabile exhibere / aut tactum penetrando poterit la-
 tere. unde & Christus ait. Palpate & videre. Quod autem diuus Grego-

Gregori⁹

rius ait. Corrupti necesse est quod palpatur de hoc quod tactui subia-
 cet accipiendum est. DIS. Sed nunquid duo gloriosa simul esse pote-
 runt? MAG. De talibus nō est sicut de glorioso & non glorioso: quo-
 niam gloriosum penetrabile non est nisi ad voluntatē alterius cuius est
 corpus. DIS. Agilitas autem ad quid? MAG. ut ubi uult spiritus

Augr. de
 ciui. li. 21.
 c. tertio.

mox ibi sit corpus suum / sine fatigatione in retardatione in tempore in
 perceptibili. possunt enim beati mouere corpora sua / vel progressiue &
 organice: vel simul totum / & hoc per potentiam motiuā non organicā
 secundum Schottū. DIS. In octauo libro huius epitomatis / motum
 grauis sursum violentū esse / nullumq; talem perpetuari posse / dissertū
 memini: quomodo igitur animarū felicitas cum corporibus perpetua
 manebit? an forte quia grauitatem amittent? MAG. Deperire a cor-
 poribus beatorū grauitatem / haud facile persuaderi poterit: cū nec cor-
 poris sit viciū nec deformitas. quæ sola auferentur / seruata substantiæ
 integritate. ut Augustinus in ultimo de ciuitate dei libro. c. decimono-

Augusti⁹

no dicit. Nec ex hoc violentia est in motu talium: cum conueniat eis se-
 cundum naturam superiorem bonitate sua sic ordinante. Vnde idem in
 eodem. c. undecimo ait. Multa graua terrena sunt corpora sicut plūibz /
 & formā tamen ab artifice accipiunt qua natate valeant super aquam / &
 ut accipiat qualitatem corpus humanum qua ferri in cœlum & esse po-
 ssit in cœlo omnipotenti artifice cōtradicitur hæc ibi. Et fortasse fili hæc
 eandem qualitatem Isaias pennas dicere voluit: cum ait. Assument pen-
 nas ut aquilæ: & volabunt / & non deficient: current & non laborabunt.

Isaias 40.

Quod autem diuus Augustinus loco quo supra de ablatione graui pō-
 deris a corpore ponit. deum hoc posse non autem facturum dicit. Pote-
 rit inquit: non aut ut faciet. Aut si quis in contrarium contendat: ex sen-
 tentia Augustini deum ablaturū pondus grauitatis: intelligi potest: q̃n-
 tum ad impedimentū / non quantum ad essentiam. illud enim deformi-
 tatem importat / hoc perfectionem. DIS. Equales ne sunt omnīū do-
 tes? MAG. nequaquam. Nam ut paulo ante dictum est ubi de triplici
 ælectorum visione tractauimus: ad mensuram meritorū dotabitur ani-
 ma: & ex consequenti corpus. ex redundantiā nempe gloriæ animę in cor-

ANIMAE INTELLECTIVAE

Cor. 15 pus/quas iam percurrimus dotes/cōsumationē & perfectionē accipit. ait enim diuus Augustinus ad Dioscorum, Tam potentem fecit deus animam/ut ex eius plena felicitàte redundet in corpus sanitas perpetua & vigor incorruptibilis. & Apostolus vas electionis Corinthios & resurrectionis gloria informans: ait. Alia claritas Solis: alia claritas Lunę alia claritas stellarum, Stella enim differt a stella in claritate: sic & resurrectio mortuorum. DIS. Memini de hoc heſterno vesp̃ri nonnihil dictum esse. sed nunquid & ceteri corporis sensus in actu erunt quę admodum oculi?

Homo totus perfecte beatificabitur in anima & corpore. de sensibus aut̃ omnibus si habebunt operationes suas / non facile est definire, Cap. xxxxi. MAG.

Orum hominem in anima & corpore perfecte beatificari in ſuperna Hierusalē unanimi oīm ſententia conſeſſū eſt: de eo autē quod quęris/temere definire quis audebit? Sunt enim quomnes ſensus corporis in actu eſſe concedunt per ſpecies influxas per quas videbunt/audient/olfacient/guſtabunt & tangent quę preſentia non ſunt/modo multo perfectiore q̃ Adam in ſtatu innocentię. & p̃ſentia ſimiliter per receptas ſpecies cognoscent: alię ſenſationem abſentium per ſpecies influxas non accipiunt. De viſu & tactu non dubitant quia ibi & obiecta & media conuenientia habere poſſunt. De vocali laude & auditu idem licite opinandum aſtruunt. Olfactum autem & guſtū propter imperfectionem quandam/ ſimiliter & obiectorum & mediore diuerſorum abſentiam / non eſſe in actu exiſtitant: omnes tamen præmiandos ex animę redundantia concedunt. Quia vero ſcripturaz teſtimonia facillime ad ſpiritualem intelligentiam interpretari poſſunt/ea prætermitto: non de obiectis/ non de medio ſentiendi aut modo quęſtionę facio: ubi Chriſtus Ieſus dei filius deus erit omnia in omnibus: abſtergens omnē lachrymam ab oculis ſanctorū. & retribuens abundanter facientibus ſuperbiam/ ſed non in hac terra viuentium: ſed in regione umbrę mortis: cuius fumigantes voragineſ abruptaq; ardentium montium iuga celerrime nunc demum peragrabimus. DIS. Id promiſſorū ordo expoſtulat: ut tandem luſtratis omnibus / ad campum miſerię venādī cauſa greſſus noſtri tendāt: ſi forte aliqd & venatu & ſcitu dignū/ de animę natura hæc abyſſus exhibeat.

Sequitur typus loci Infernalis.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

ANIMAE INTELLECTIVAE

De locis infernalibus quattuor ī Campo mi-
serie discretis in genere. & de limbo Patrum
ubi & qlis fuerit; testimōijs. S. Augustini &
Gregorij p̄ticulariter disputat. C. xliij. MA

Orridus est hic campus : in quo non elementa / sed elemētōrū
magis defecatiōes residēt: nebula caligo / tenebra & ūbra mor-
tis sedulo incubāt: fletus & stridor dentiū habitātes nūquā de-
stituent. sed hec in lacu inferiore. ab initio autē tolerabiliora lo-

ca intrantibus patēt. Quadrifarie namq; hic campus partitus est. a prin-
cipio limbus Patrum: post hunc Purgatorium: sub quo limbus puero-
rum; & in loco infimo locus infernalis damnatorū. DIS. Conſimilem
audiui partitionem fundi / terrenae molis libro septimo cū de terra age-
retur. MAG. Verum. sed celerius hec loca egressi / nondū quid conti-
neant spectauimus: nunc autem singillatim de omnibus differemus.

DIS. Primum igitur de limbo Patrum si quid habes scitu dignū / in
medium proferas. MAG. Limbus patrū locus est apud inferos a tor-

Limbus
Patrum

Lucā i 16.
Augusti⁹

mentis impiorum remotissimus. quem nōnulli sinum Abrahāe a Dño
diuus Augustinus in ægregio volumine de Ciuitate dei libro vicesimo
c. q̄ndecimo sic ait. Non absurde credi videtur / antiquos etiam sanctos
qui venturi Christi tenuerunt fidem locis quidem a tormentis impio-
rum remotissimis: sed apud inferos fuisse / donec eos inde sanguis Christi / &
ad ea loca descensus erueret. Cui p̄ omnia alludit sanctissimus papa Gre-

Gregori⁹

gorius libro duodecimo moralium. c. decimonono dicens. Ante aduē-
tum mediatoris dei & hominis / omnis homo q̄uis mundae probatae q̄-
vitae fuerit: ad inferni claustra descendit. & capitulo sequenti Nec tamen
ita iustorum animas ad infernum dicimus descendisse ut in locis pena-
libus tenerentur: sed esse superiora inferni loca / esse alia inferiora creden-
da sunt: ut & i superioribus iusti requiescerent & in inferioribus iniusti
cruciarentur. Ab his Propheta dei adiutorio se preueniente liberatū cō-

Psal. 92. &
Squinto.

fitetur dicens. Nisi quia Dominus adiuuauit me / paulo minus habitasset
anima mea in loco inferiori. & iterū. Eruisti animā meam ex inferno in

Iob.

feriori. Et exemplar patientiae beatus Iob hūc abhorret. Quis mihi tri-
buat inquit: ut in inferno protegas me? & pater patriarcharū Iacob / ne
forte nimia tristitia preoccupatus domino peccaret. & ad hunc tormen-
torum locum mortuus descenderet: filijs suis ait. Deducetis canos me-

Gen. 42.

os cum dolore ad inferos. iuxta diui Augustini interpretationem libro
duodecimo super Genesim ad litterā. cōmunis tamē expositio id de lim-
bo patrū intelligendum asserit. DIS Limbum patrū esse / sufficiēter in-
ducta testimonia probant: sed cum ab inferno inferiore & locis pēnaze
sit remotissimus: unde infernus dici possit nondū accipio. MAG Re-
spectu lacu inferioris / superior infernus dicitur: respectu autē coelorum /

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

infernus nominatur. Nam ut inquit diuus Gregorius circa finem libro **Gregori⁹**
 xliij moralium: quantum ad sublimitatem celi / spacium huius aeris nō
 imerito dici infernus potest: in quem iuxta Apostoli Petri sententiā ru **2. petri, 2**
 entes apostatę angeli in iudicio cruciandi referuantur. **DIS.** Plane
 quod querebam beatus Gregorius dissoluit purgatorium lustremus

Purgatorium esse post hanc vitā
 contra Gręcos scripturarum testi-
 monijs astruitur: & q̄ suffragijs
 iuuari possint purgandi probatur
 Capitulum .xliij. **MAG.**

Error gre-
 corum

Vrgatorium esse ex utrisq; animabus / pleriq; Gręcorum impug-
 nare veriti non sunt / quos catholici viri multoties / nouissime
 autem in Concilio Florentino sub Eugenio quarto pręsentib⁹

gręcorum Patriarcha episcopis & Imperatore luculentissimis rationi- **Conciliū**
 bus / & scripturarū testimonijs conuicerunt . operosum nimis esset om- **florētīnū**

nes scripturas de Purgatorio loquentes hic cōmemorare. **DIS.** Saltē
 aliquas edicito. **MAG.** Nūc egregiū Psalten legisti eo loco q̄ ait. Tran- **David**
 siuimus per ignem & aquam & æduxisti nos in refrigerium? **DIS.**
 legi Psalmo sexagesimo quinto. **MAG.** num & Iudam Machabeum **2. machab.**
 virum fortissimum cōmēdatum audisti: quia duodecim milia dragmas **ca. 12.**

argenti misit Hierosolimā: eas ibi offerri pro peccatis mortuorum: iu-
 ste & religiose de resurrectione cogitans? **DIS.** Auditi sepius in of-
 ficio quod ecclesia de mortuis frequentat: insuper & ibi additur. sancta
 ergo & salubris cogitatio pro defunctis exorare ut a peccatis soluerētur

MAG. sane. Audi & euangelistam Matheū: hic dominum dixisse re- **Math. 5.**
 fert. Esto consentiens aduersario tuo &c. & sequitur ne in carcerem mit- **ibidem, 12**
 taris. Amen dico tibi nō exies inde donec reddas nouissimum quadrā-

tem Et infra Qui dixerit verbum contra spiritum sanctum: non remit-
 tetur ei neq; in hoc seculo neq; in futuro. Sunt igitur ut infert sanctus
 Gregorius quędam peccata quę in alio seculo remittuntur. Apostoli **Gregori⁹**
 ca quoq; tuba Corintheis aperto sermone de purgatorio insonuit cū di- **1. Cor. 3.**
 cit. Vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus arserit

detrimentum patietur: ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem.
 q̄uis iuxta Augustini traditionem: hæc sententia etiam de tribulatio- **Augusti⁹**
 ne pręsentis seculi verificari possit. ut in Enchiridiō .c. lxxvij. Et libro
 xxi. de Ciuitate dei. c. penultimo. Cæterum quę & quanta testimonia
 doctores ecclesię de purgatorio & suffragijs quibus purgandi iuuari pos-
 sunt perhibeant: testantur sacri canones distin. xxv. para. alias. & eadem
 distin. Qui in aliud sæculū & ca. Qualis de peni. di. viij. in fine nullus.
 & xliij q. ij. c. tempus. c. aīa c. nō est imem⁹. & de Cele. missa. c. Cum mar- **Petr⁹ lom**
 the. in fine. & magister li. quarto di. xlv. Verū glo. magna. c. tempus **bardus**

ANIMAE INTELLECTIVAE

Augusti⁹ xliij. q. ij. nominans mediocriter malos qui in mortali decesserunt Augustini verba non sane intelligit quoniam talibus suffragia nulla prodesse possunt ut patet per doctores in quarto di. xlv. & diuum Augustinū de verbis Apostoli qui ait. frustra his pietatis officia impendi a suis / q sine fide operante per dilectionem / eiusq; sacramentis de corpore exierunt / tales autē sunt omnes qui in mortali / quāvis unico decedūt igit.

**Vbi aut in qua mundi pte Purgatorium sit: pena qualis: qui tor-
tores in eo: quātum purgandi ad
iuuari a viuis desiderant / quāvis
patienter penam hanc sustineant**
Capitulum. xliiij. DIS.

Hugo

Bunde de purgatorio sententiam: scripturarum testimonijs solida: sed ubi sit nondum ostendisti. **MAG.** Hugo de sancto victore libro secundo de sacramentis parte. xvi. c. iij. astruit hūc locum omnino non esse determinatum. Et fortassis inquit probabilius erit: ut in his potissimum locis singuli pœnam sustinere credantur / in quibus culpam cōmiserunt. Hoc doctores theologie in quarto sup magistrum di. xx. concedunt. De quibuldā singulari dispensatione dei / nō omnibus: quoniam sꝑm cōmunem legem hunc tormentorum locū cō-

Gregori⁹

sistere circa infernum fuisse / de mente diui Gregorij ex quarto dialo-
rum claret. Nec tibi curę sit de loco Purgatoriij / sed quomodo hic p pœ-
nitentię lamenta de peccatis satisfacias: ut pœnam hanc acerbissimam

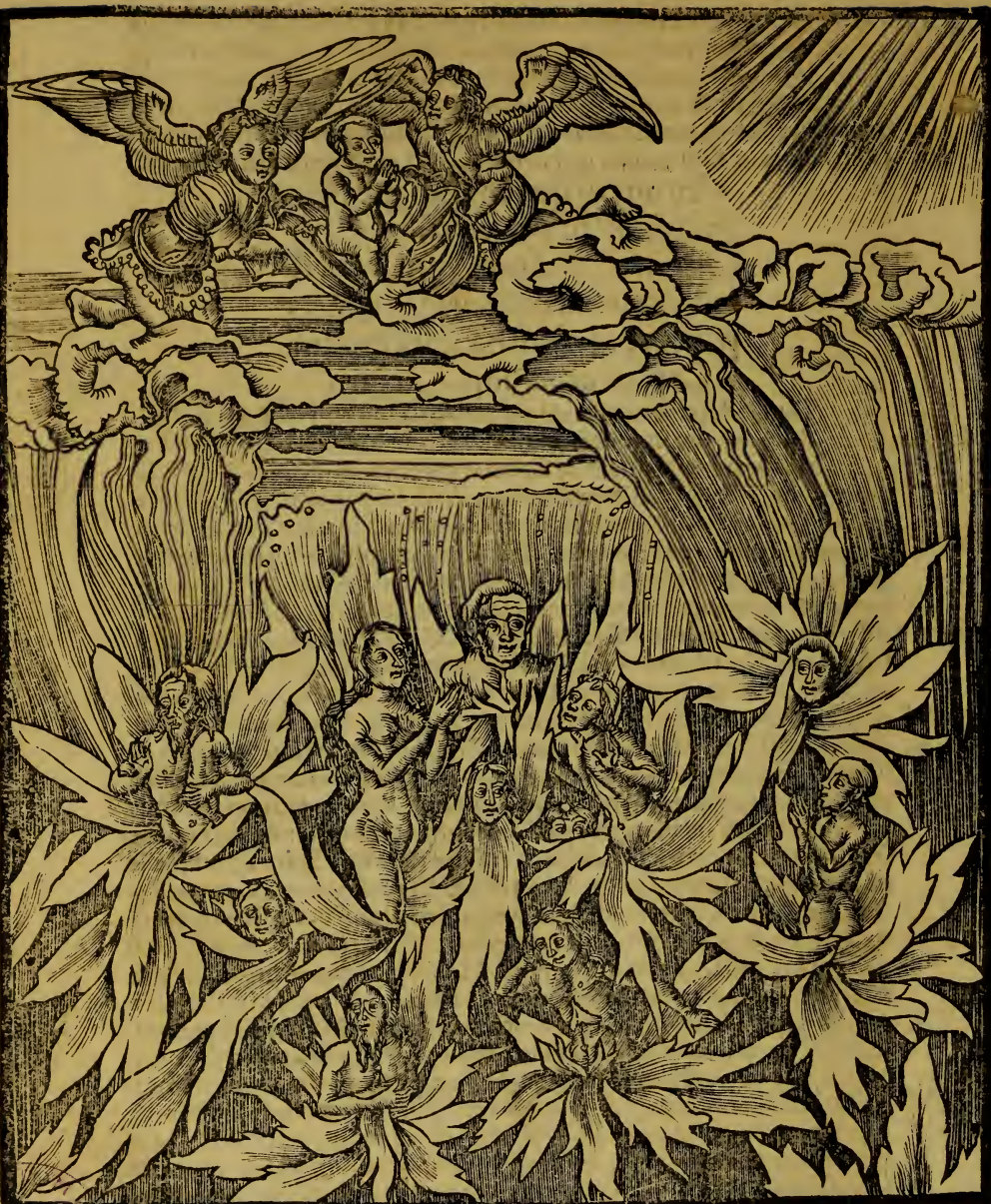
**Aug. li &
pe. li. 4.
en. di. 21.**

quadas. Nam iuxta beati Augustini traditionem. Qui in aliud seculū
distulit fructū cōuersiōis: prius purgād⁹ est igne purgatiōis. hic ignis &
si etern⁹ nō sit / miro modo tamen grauis est. excellit em̄ omnē penam q̄
unquā aliquis passus est in hac vita / nunquā in carne inuenta est tanta
pœna / licet mirabilia martyres passi sint tormēta: & m̄tri nequiter quāta
sepe sustinuerunt supplicia / de pe. di. ultima. circa finē. & di. c. Qui in ali-
ud seculum. & quarto sententiarum di. xx. Et rursus Augustinus in de-
verbis Apostoli. sermone de igne purgatoriij dicit. Ille ignis purgatori-
us durior erit q̄ quid potest in hoc seculo pœnarum videri / aut cogita-
ri aut sentiri. **DIS.** memini nonnulla Maronē in sexto Aeneido de gra-
uitate pœnarum purgatoriij differuisse. **MAG.** Nec mirum si Platonis
de hac re Platoniorum sententiam descripsit. Nam post q̄ animas
in corporibus quattuor passionibus affici cōmemorasset: quæ sunt me-
tus / cupiditas / gaudium & tristitia: subiungit quantum in alio seculo
passurę sint / si immundę exierint: & ait. Quin & suprēmo cum limine
stes: penitusq; necesse est Multa diu concreta modis mollescere miris:

**Vergili⁹
6, Eneid.**

vita relinquit (id est cum nouissimo die vita relinquit corpus) Non ta-
men omne malum miseris nec funditus omnes / Corpore excedunt pe-
stes: penitusq; necesse est Multa diu concreta modis mollescere miris:
Ergo exercentur penis: veterumq; malorum Supplicia expendunt: alię

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

ANIMAE INTELLECTIVAE

panduntur inanes Suspensæ ad ventos: alijs sub gurgite vasto/Infectum æluitur scelus: aut exurit igni. DIS. Plane Vergilius hic animas in aere/aqua & igne purgari exposuit. Sed dic quæso q̃ tortores in hoc loco existunt. MAG. Incertum definire quis poterit? Opinantur autē ne mediante utri instrumento torquet quavis illuc ab angelis bonis deducantur:& fortasse mali sequantur: ut assistentes saltem poenis eorum facientur/quos a veritatis tramite penitus deicere non potuerunt. Nō autem æquum videtur illos a dæmonibus torqueri: quos dum viuerēt diuina adiuti grācia vicerunt. DIS. Assensio facillime. sed nunquid patienter ferunt purgandi tam acerbis poenis? MAG. Patienter. No uerunt enim quia iuste hæc patiuntur:& iusticiam diligunt: nec aliter se ad cœlestia gaudia peruenire posse sciunt/donec nouissimum quadrātem reddant: aut suffragijs adiuuentur. Vnde in persona talium animarum sanctus Iob dicit. Misere mini mei misere mini mei saltem vos amici mei: quia manus Domini tetigit me. Sed heu surda aure hos clamores audimus: parentes filiorum/& filij parentum: nec attendimus quanto desiderio anhelant ad consortia beatorum ascendere. ad quos certissimi spe sperāt se peruenire. De ipsis enim in libro Sapiētiae dicitur. Spes illorum immortalitate plena est. Sed de his hætenus: ad inferiora descendamus. DIS. I prete sequar.

De limbo puerorū. & si paruuli
nō baptisati sensus penā sustineāt
& qualiter post resurrectionem
permanebunt. Ca. xlv. MAG

Vb Purgatorio iuxta præmissam partitionem campi miseræ limbus est paruulorum. Quāuis nonnulli inferiorem partē limbi Patrum pueris deputatam credant. Pueris inq̃ non omnibus sed sine baptismatis lauacro decedentibus ante usum rationis. De illis & si ex canone sacre scripturæ nihil certum haberi possit: Augustinus tamen non pauca disseruit. In libro equidem de fide ad Petrum in declaratione fidei ait: illos insolubili nexu in æterna damnatione retineri. Et paulo inferius. Qualitas malę vitę ab infidelitate incipit quę ab originalis peccati reatu initium sumit: in quo quisquis viuere ita incipit / ut ante finiat vitam quā ab eius obligatiōe soluat: si unus diei vel unius horę spacio anima illa vixit in corpore / necesse est eaz cum eodem corpore interminabilia gehennę sustinere supplicia: ubi dyabolus cum angelis suis in æternum arsurus est &c. Et in eodem libro capitulo vicesimoquarto. & est de consecratione dist. quarta c. firmissime tene & nullatenus dubites: paruulos qui sine sacramēto sancti baptismatis de hoc sæculo transeūt: ignis æterni supplicio puniendos. Et in libel.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIIS

bello de origine animæ ad sanctum Hieronymum: multis repetitisq; vici-
 bus animas talium damnandas astruit, & similiter in alijs scriptis su-
 is diuersis: quæ longum esset commemorare. DIS. Dura nimis & cru-
 delis hæc videtur assertio: ut piissimus deus cuius misericordiæ non est
 numerus: eos tam crudeliter in æternum punsat ob solius originalis cul-
 pam: quam nec propria voluntate contraxerunt: nec in potestate habue-
 runt regenerationis sacri baptismatis sacramentum accipere, vel respue-
 re. MAG. Plurimi tecum sentiunt: & in hac parte sanctum Augusti-
 num negant. Sed foras hoc quoque non parum pertinaciæ est crimen
 tantum Doctorem in ea parte simpliciter negare / qua receptus est a sacris
 canonibus: dicit canon Firmiter, & de hereticis c. iij. & a multis sanctis
 & catholicis expositoribus sustinetur: uti videre est in Doctoribus sup-
 quarto distinctione quarta. Quoniam si quis alia diui Augustini opu-
 scula non pigre legerit / inueniet quibus prædicta mitigare poterit. In en-
 chyridion quippe capitulo nonagesimo secundo sic ait. Mitissima sane
 omnium poena erit eorum / qui præter peccatum quod originale traxe-
 runt nullum insuper addiderunt. Et libro de baptismo paruulorum.
 Recte potest dici (inquit) paruulos sine baptismo decedentes mitissimam
 oim futuros sustinere poenam. & est de consecratione distinctione quarta c.
 regenerante. Et amplius libro quinto contra Iulianum. Ego itaq; non
 dico paruulos sine baptismo morientes tanta poena esse plectendos: ut
 eis melius esset non nasci: cum hæc dominus de peccatore sceleratissimo
 dixerit: quæ autem / qualis & quanta erit / definire non possumus: non
 tamè audeo dicere qd eis ut nulli essent / qd ut ibi essent potius expediret.
 Ecce filii tribus testimoniis habes dictorum quæ tibi crudelia visa sunt /
 mitiorem intelligentiam ab ipso auctore traditam. Aut verius qd paru-
 uli ignis æterni afflictionem non sentient certam limitationem. DI.
 Vnde hoc ultimum argumenearis? MAG. Ex dictis eiusdem Docto-
 ris: ait quippe sermone vicesimo sexto ad Heremitas. Melius est omni
 esse carere qd in inferno iacere. Et sanctus Hieronymus super Hieremiam
 libro quarto. Melius est non esse qd viuere in suppliciis. Et super Ecclesi-
 asten capitulo quarto. Melius est omnino nec sensum habere substantiæ
 qd infelicitate vel esse vel viuere. Item rursum. Melius fuerat ei (scilicet
 Iudæ) omnino non esse qd æternos cruciatus perpeti. Si igitur ut contra
 Iulianum scribit: non fuisset melius paruulis istis non nasci qd in sua dā-
 natione esse manifeste concluditur: quia non veniunt in inferno æterno
 igne cruciandi. DIS. Euidens argumentatio: miror autem cur sanctus
 Augustinus in prioribus auctoritatibus terribilibus in verbis sonue-
 rit qd sentire voluit. MAG. Fortasse ut pestiferam heresim Pelagii &
 Celestii in Carthaginensi concilio (cui intererat diuus pater) damnatam
 a fidelium auribus longius propelleret. Hi equidē heretici hominem a
 seipso sine gracia posse iuste agere / & paruulis baptismum necessarium nō
 esse / nec datum prodesse dogmatizauerant: cum sine illo saluari possent
 Contra quem errorem etiam in libello de origine animæ ad sanctū Hie-

Math. 26

Hierony:

24 q priā

ANIMAE INTELLECTIVAE

ronymum ita scripsit. Quisquis dixerit q̄ in Christo uiuificabūtur etiam paruuli: qui sine sacramenti eius participatione de uita exeunt: hic profecto & contra apostolicam predicationem uenit: & totam condemnat ecclesiam. Et in libro de baptismo paruulorum. Fallit (inquit) & falsatur qui eos in damnatione praedicat non futuros: dicente Apostolo: p̄ delictum unius omnes homines in condemnatione, ad Romanos capitulo quinto & de consecratione distinctione quarta capitulo Regenerante. DIS. In quali igitur damnatione erunt si ut deductum est cum impiis igne aeterno non ardebunt? MAG. Nunquid audisti: quia dixit in auctoritate contra Iulianum. Quae autem qualis aut quanta erit poena illorum / definire non possumus. Dicit tamen ibidem: quia in tenebris manent. & est de consecratione distinctione quarta capitulo nulla. Hae tenebrae: ut nonnullis visum est: interiores non exteriores intelligenda sunt: quia scilicet uisione Dei in aeternum priuari sunt. de baptis. capitulo tertio & libro secundo Sententiarum distinctione tricesima tertia. Quantum autem illud sit (haud dubium quia magnum) diuus Augustinus terribilissimis uerbis & sententiis explicare uoluit. Verumtamen ait sanctus Bonauentura in quarto distinctione quarta. Volunt quidam q̄ paruuli de hac priuatione non dolebunt: sed diuino iudicio & misericordia faciente de statu quem habebunt / contenti erunt: nouerunt enim (inquit idem Doctor libro secundo distinctione tricesima tertia questione penultima & ultima) ad quid creati / & ob quam causam illo priuari & quam miseri sint in inferno inferiore sub ipsis constituti. diuino tamen iudicio eorum cognitio & affectio ita exqua lance librantur: ut nec dolorem vel afflictionem exterioriorem vel interiorem sentiant: & ita perpetuantur: ut nec tristitia deliciat / nec laetitia reficiat: ut nec proficiant nec deficiant / sed semper uniformiter manent: nec esurient nec sitient: & quauis corpora gloriosa habituri non sint in resurrectione ultima / nihil tamen patiuntur protecti diuina uirtute: etiam si in igne infernali uoluerantur. haec Bonauentura. DIS. Ex his manifestum diuui Augustinum bene dixisse: quoniam melius est his paruulis sic esse q̄ omnino non esse. MAG. Etiam fili. Sed sine ad propositam methodum redeamus. nescio enim quomodo in materia iam apud theologos non plene digesta / stilo habenas amplius q̄ aequum fuerit laxa uelim.

DIS. Vis igitur in lacu inferiorem descendamus. MAG. q̄ celerrime

Infernū esse unusquisq; lege sua edoctus credere habet & q̄ sub terra sit. S. Gregorius affirmat q̄ aut in illo pena q̄s cibis q̄s potus sumarie enūeratur. C. xli. MA

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

Infernus

Nfernum esse reproborum receptaculum/argumētis & scripturis stabilire quanquā operosum non sit: consulto tamen perterire libet: ne ultra quā oportet in calce epitomatis longius digrediamur. aut rem ab uniuersitate gentium creditam in du-

bium reuocare/vel saltem frustra demonstrare videamur. Iudeus a prophetis & doctus / infernum credere necesse habet. Sarracenus ex Alchorano Maumeti instructus / infernum negare non potest. Christianus multiplici euangeliorum testimonio fulcitus/infernum esse non in dubium vertit: sed quomodo euadat sumō opere studet. Reliqua autem gentilitas nescio si apertius testimonium de Resurrectione ultima / & inferno quā beati Iob gentilis afferre possit. DIS. Saltem ubi infernus sit edoceas. MA. Nūquid ego illic fui: ut sitū ei⁹ & locū edicere possim?

DIS. Neceriam in limbo aut purgatorio habitasti: atramen quid de his catholici senserint clare disseruisti: idem de inferno attemptes quæso. MAG. Diuus Augustinus vicesimo libro de ciuitate dei capitulo sedecimo ait. Ignis æternus/cuiusmodi & in qua mundi vel rerum parte futurus sit: hominem scire arbitror neminem: nisi forte cui diuinus reuelauerit spirit⁹. Quod ego quidem in beato Gregorio completum haud dubitauerim. quoniam infernum sub terra esse / maxime in libro dialogorum quarto astruit. Vnde & Theodericus regem in Sicilia insula in ollam Vulcani deiectum/fideli testimonio comprobat. Et Hieronymus Iong secundo super illo verbo. Proiecisti me in profundū maris. Sicut cor est in medio animalis: sic infernus in medio terre esse perhibetur. Insuper terram fuisse apertam: & deglutisse Dathan & Abyrō: descendentes viuos in infernum scriptura cōmemorat. DIS. Plane de loco respondisti: de pœna autem quid dicis? MAG. Non mihi (Ver-

gilius inquit) si centum lingue centum sint: oraquē centum: Ferrea vox omnes scelerum comprehendere formas. Omnia pœnarum percussere nomina possem. Canit enim regius Propheta: Dominus pluet super peccatores laqueos: ignis / sulfur / spiritus procellarum / pars calicicis. id est passionis eorum. DIS. Si hæc pars / in toto quantum puras erit?

MAG. Forte quod in capitulo quadragesimo Ecclesiasticus ait. Furor/zelus tumultus/fluctuatio & timor mortis/iracundia perseverans / & contentio/sanguis & romphea/oppressiones/fames / contritio & flagella super iniquos creata sunt hæc omnia: & super peccatores septuplū. Et alibi capitulo tricesimo nono addit bestiarū dentes & scorpionū & serpētēs & rōphea vindicās in exterminiu ipios. Alludit beatissimus Moyles in persona irati Domini Deut. tricesimosecundo dicens. Inmittam in eos dentes bestiarum: & deuorabūt eos aues morfu amarissimo. Quid plura? cum beatus Iob capitulo vicesimo quarto de impio dixerit. Omnis dolor irruet super eum. & rursus. ad nimum calorem transiet ab aquis nimum. Si de cibo potuque infernali quæris: audil legiflatorem Moysem Deut. tricesimo primo. De vinea inquit Sodomorum vinea eorum: & de sub

Gregori.

Virgili. i
6. Eneid.

Psalmista

Ecclesiast.

Deutro.

Iob.

Deutro.

ANIMAE INTELLECTIVAE

urbanis Gomorræ. DIS. Cuitates has sulfure & igne in fauillam re-
 dactas scriptura loquitur: & mare quod mortuum vocant sub Iordane
 eutr. 32. testimonium perhibet. MAG. Sane quod sequitur ausculta. Vua co-
 rum uua fellis & botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum & ve-
 hier. 9. nenum aspidis insanabile. Dominus quoque per Hieremiam ait. Ecce
 ego cibabo populum istum absinthio: & potum dabo eis aquā fellis:
 ipiæ. 5. Frustra conor singula sermone explicare: cuꝫ iuxta Sapientis vocem or-
 didē c. 11. bis terrarum pugnaturus sit contra infensatos: ut per quā peccat quis:
 Basilus per hanc torqueatur. Hinc magnus Basilus. Feces oīm elementorum
 & lesuras virtutes in fine mundi/ab ipsis seperandas:& ad cruciatū ma-
 lorum in infernum mittendas astruit.

Si aut quomodo animæ exutę ab igne corporali pa-
 ti possunt. & qualiter sententie Sanctorū de his in-
 telligendę sint. Capitulum. xlvij. DIS.

Vnc igitur usq; ad finem mundi/& corporum resumptionē/ab
 his crutiatibus immunes sunt reproborum animę & MAG.

Nequaquam. quoniam ista elementorum defecatio/ad puni-
 tis augmentum non ad incitium futura est: sicut & corporum resump-
 tio. DIS. Quomodo exutę animę a corporibus prememoratis cru-
 ciari interim quibunt: cum corpora in spiritum agere non possint: uti
 ex his quæ octauo libello disseruimus claret & MAG. ubi auctor crea-
 turarū operatur ut uult/ & iusticia exigit: quid natura habeat aut possit
 non magnificandum est: si enim ex nihilo cuncta incisse prodire iussit:
 (dixit enim & facta sunt) quid miraris/ si preter solitum naturę cursu;
 spiritus per corpora punit & an forte ita creatis causis potentiam suā al-
 ligauit: ut sine his agere quicquam non possit: hoc equidem quidā va-
 nissimi philosophorum senserunt. DIS. Tales libro octauo ubi de
 causis disputatum est/ errasse cognoui. MAG. potest igitur domin⁹
 oīm preter causas secundas/ aut consuetum earundem ordinem opera-
 ri & DIS. Etiam. MAG. non igitur impossibile videatur si spiritū
 per corpus castigat. DIS. non de possibilitate: sed de modo quęro.

MAG. Quis nouit sensum domini: aut quis consiliarius eius fuit &
 tu sic viuas ut modum punitionis experientia non addiscas: quin illius
 contemplatione & metu moderatior effectus/ eiusdem queas & crucia-
 tus effugere & futuris bonis potiri. Sunt qui actionis passionisq; natu-
 ras iuxta humanę philosophię traditionem attendentes: ignem & cęte/
 ra quæ scriptura enumerat non realia/ sed imaginaria existimant. Alij
 autem hæc quidem omnia realia sed actionem imaginariam esse conten-
 dunt. Reliqui vero quorum auctoritatem catholici non spernunt: signē
 inferni realem & corporalem esse scripserunt & illo eodem igne spiritus
 incorporeos ut sunt exutę animę: & demones realiter cruciari fatentur.

Gregori⁹ Nam diuus Gregorius libro quarto Dialogorum. ignē infernalē cor-
 poreum dicere non ambigit: & qđ animas exutas exurat. hoc medio ar-

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

guit. Si (inquit) dyabolus e⁹q; angeli cū sint incorporei / corpore igne cruciandi sunt: Quid mirum est si & animæ antequam recipiant cor / pora possint igne corporeo cruciari? Si forte de antecedente dubitas audi Dominum in euangelio Mathei c. 25. Ite maledicti in ignem eternū qui paratus est dyabolo & angelis eius. Sententię illius beatus Gregorius causam assignans libro nono moraliū c. 50. ait Quāuis angelorū atq; hominū natura sit longe dissimilis: una tamen pena implicat quos unus in crimine reatus ligat. & venerabilis Hugo libro de sacramentis. **Hugo** parte sedecima cap. 3. argumento Gregorij assentiens ait. Verissime auctoritate sacri eloquiū & catholice veritatis testimonio probatur corporali & materiali igne / animas etiā nunc ante susceptionem corporum cruciari. Quod autem sanctus Gregorius scripsisse legitur: q; spiritus in eo ardent: q; se ardentes vident: dictis minime contrariatur. Nam cū spiritus instrumentorū siue organorū diuersitatē nō habeant / omnis sensus illis equalis est. ait Hugo ubi supra. ut videlicet sit illis videre quod tangere: & tangere quod dolere. Vnde rursus Gregorius in dialogo. Anima non solum videndo / sed experiendo incendiū patitur. **Gregorius** **Augustinus** autem / Aurelius libro de ciuitate dei capitulis. xxi & x. recitata opinio. ne quę spiritibus aerea corpora assignat: in quibus ignis incendium patiantur: subiungit. Si autem quisquam nulla habere dæmones corpora asseuerat: non est de hac re aut laborandum operosa inquisitione / aut contentiosa disputatione certandum. Cur enim non dicamus quibus miris tamen veris modis etiā spiritus incorporeos esse / & pena corporalis ignis affligi: si spiritus hominū etiā ipsi profecto incorporei / & nūc potuerint includi corporalibus membris: & tunc poterunt corpore suo rū vinculis insolubiler alligari. Quod autem idem Doctor libro. xij. super Genesim de infernali loco & tormētis disputat / in retractationum libro quomodo accipiendum sit manifestat.

Quō ignis spiritū detinet: & ipse se detentū attente considerat. Insuper ignem infernalem & pœnā esse eternam probatur. & opiniones sex ænumerantur. Cap. xlvij. MAC.

Rdinauit autem iusticia diuina elementū maxime afflictiuū: ut superbū spiritum quasi in carcere detineat: & ipse se detentū ibidem attente consideret: ab eo quidem quem odio implacabili odit. dicē te Psalmista. Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Illud autē quantum afflictionis reprobis generet / ex se ipso conijcere homo facillime posset / qui ab inimicissimo sibi aliquo perpetuis vinculis / quāuis sine alia molestia corporis deputatus esset. Vnde nōnulli theologorum hanc esse spirituum & animarū ante resurrectionem gehennā tradiderūt **Psalmista**

DIS. Cum autem idem sit ignis omnes detinens: eadem omnium pe

ANIMAE INTELLECTIVAE

ug. li. 12 na est: quod summa iusticiae derogat. MAG. Idem quauis ignis omnes
ci. c. 16. inuoluat/ non tamen equaliter exurit: nec omnes aequae intense sedeten-
tos considerant: diuina hoc ipsum operante iusticia. teste scriptura Apo-
poca. caliphs capite decimo octauo. Quantum glorificauit se & in delicijs su-
cu. 25. it/ tantum date illi tormentum & luctum. Nam dicente iustissimo legis-
latore: pro mensura peccati erit & plagarum modus. . DIS. Non erit
igitur gehenna aeterna quemadmodum euangelium cominatur/ sed finita
quemadmodum delectatio & numerus peccatorum. aut aliam causam aeter-
nitate poenarum assignabis. MAG. prompte. beatus Augustinus
ait libro vicesimo primo de ciuitate c. duodecimo. Homo factus est ma-
lo dignus eterno: qui hoc in se peremit bonum/ quod esse posset in aeter-
regori⁹ num. Et sanctus Gregorius dicit. Voluissent iniqui si potuissent sine si-
ne viuere/ ut potuissent sine sine peccare: ostendunt quia in peccato sem-
per viuere cupiunt qui nunquam desinunt peccare dum viuunt. Ad ma-
gnam igitur iusticiam iudicantis pertinet: ut nunquam carant supplicio
qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. de pe. dis. prima pa.
re. li. 4. voluissent. Perniciosissime igitur errant / primo qui tandem non solum
yologo. homines omnes sed & demones misericordia domini liberandos autu-
mant: quamuis post multa annorum curricula. ut Origenista. Hinc &
irgili⁹ Poeta ait in sexto Aeneidoe. facilis descensus auerni Noctes atq; dies pa-
tet atra ianua Ditis: Sed reuocare gradum superasq; aeuadere ad auras /
Hoc opus hic labor est. Errant secundo: qui sanctorum precibus cunctos
saluandos existimant. Errant tertio: qui saltem omnes baptisatos & eu-
charistie sacramento communicatos ab aeternis cruciatibus sequestrare con-
tendunt. Errant nihilominus quarto. qui hanc sententiam ad eos retor-
quent: qui dicta sacramenta in vera fide consequuntur: licet postea in he-
resim labantur. Non minus deuiant a veritatis tramite: qui solam Chri-
sti fidem usq; in mortis articulum seruata sufficere arbitrantur. cum iux-
ta apostolicam doctrinam fides sine operibus mortua sit. Demum lon-
ge a regno dei absunt qui facientibus opera misericordiae/ quamuis ali-
as maliciose egerint/ finalem salutem promittunt. Tantorum errorum
figmenta & scripturae passus quibus innotuit: diuus Augustinus non tam ab-
dequam doctissimo libro de ciuitate Dei vicesimo / a capitulo decimo
septimo usq; in finem redarguit: & eternitatem gehennalis incendij lucu-
lentissime probauit

Corpora damnatorum sine consumptione eternali
ter posse in infernalibus tormentis permanere/ edo-
cetur: quibus mirabilibus nunc in mundo repertis.
& quod hic ignis sine lignis semper esse possit: & si re-
probis ad aliquid luceat/ auctoritate sancti Grego-
rij determinatur. Capitulum ultimum. DIS.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

Acris eloquijs & tantæ auctoritatis doctoribus facillime assentior: sed quomodo damnatorum corpora edaces gehennę flamas sine incineratione & consumptione in sempiternum sustinere possint: intellectu difficile. Insuper & corporealem ignem qualis est infernali: sine corporeis fomentis diutius posse consistere: ex philosophia conuincitur impossibile. MAG. præmonui paulo antehac / obritumētis non ad mundanę imperfectęq; philosophię traditōem: sed ad summę iusticię hic punientis omnipotentiā conuertendum: quę tanta insolita & mira fecit in mundo sensibili: ut horum consideratione: nec de q̄ hęsitās omnino videatur impossibile. Salamandra viuūt in igne. non nullum genus vermium in calidarū aquarū scaturigine reperitur. Notissimi Sicilię montes qui tanta diuturnitate temporis / atq; vetustate usq; nūc & deinceps flammis ęstuant: atq; integri perseverant / satis idonei testes sunt. (Inquit Augustinus li. xxi. de ciui. ca. iij.) Non omne qd̄ ardet absumi. Prętermitto breuitatis causa alia mira quę tantus doctor contra incredulos in eodem libro cōmemorat. Beatus itē Gregorius li. xv. moralium. c. quinquagesimo testatur. Hac per breui sententia quę libro Iob. c. xx. scribitur / quod tu in dubium vertis luculenter dissolui dicitur nempe. Deurabit eum ignis qui non succedetur Quia (inqt Gregorius) omnipotentis iusticia futurorum præscia: ab ipsa mundi origine gehennę ignem creauit: qui in penam reproborum esse semel inciperet: sed ardorem suum etiā sine lignis nunq̄ finiret. Cum enim sic corporeus & in semissos reprobos corporaliter exurat: nec studio humano succenditur nec lignis nutritur: sed creatus semel durat inextinguibilis & succensione non indiget: & ardore non caret. Aliud insuper mirum in hoc igne dictus. s. Gregori. papa li. 8. moralium. c. 49. esse affirmat. DIS. Quod ę MAG. Quia gehennę flamma reprobis nequaquā lucet ad consolationis gratiam: & tamen lucet ad penam: nā se quaces quosq; suos secum in tormēto reprobi flāma illustrante visuri sunt quorū amore deliquerūt quatenus qui eorum vitam carnaliter cōtra p̄cepta conditoris amauerunt: ip̄orum quoq; eos interitus in augmento suę damnationis affligat. DIS. Heu heu q̄ pauci attendunt / quę scriptura & sancti viri de inferorum perpetuo cruciatu testantur.

MAG. Ideo ut domin⁹ ait: lata porta & spaciōsa via est quę ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrant per eam. Augusta autem porta & arcta via est quę ducit ad vitam & pauci sunt qui inueniunt eam. Matth. 7.

DIS. docti fortasse tantum / qui beatorum gloriam pariter & damnatorum immensam penam ex scripturis nouerunt. MAG. nequaquā nō enim (scribit Paulus romanis) auditores legis iusti sunt apud deum: sed ad Ro. 2. factores legis iustificabuntur. Et rursus scientiam inflare testatus est. Inflati autem & tumidi angustam portam intrare minime possunt.

Sequitur liber duodecimus q̄ est Philosophię moralis.

PHILOSOPHIA MORALIS

**Liber duodecimus. De principijs Philosophiæ
moralis. q̄ scientia ad acquisitionē virtutū & be
ne viuendum necessaria sit & meriti magni.**

Capitulum primum MAG.

Alue fili. DIS. & tu p̄ceptor colendissime. MAG. Vn
de hac mœstitia/quam & vultus & gressus tardior in te ostē
tant? DIS. Quia mea foelicitatis culmine longi⁹ defectū
inuenio. MAG. Quā ob causam? DIS. Faustum foelicitq; me existi
mabā/si quādo philosophiē (cui⁹ ad æthera usq; laudes extollebas) p̄i
cipia/ rerū quoq; causas cognoscerem: verū longe aliter euenire ex his q̄
hesterno vesp̄ri differuimus intelligo. Artissimā nēpe qui ducit in cam
pū glorię viam/latissimam vero quę ad campū miserię aditum p̄stat
ip̄o veritatis ore cōprobasti. Rursus etiam sciam inflare Apostoli voce.
ostendisti: & cum hac quāplures apud inferos conclusos docuisti.

MAG. Paucis admodū quę cōmemoras / sed irrefragabilibus testi
monijs cōprobata sunt: non tamē phīe aut cuiusuis scientiē studiū/ vel
ascēsum vel campū glorię impedire/ vel descēsum in miserā cōpellere: sed
ad illam virtutib⁹ cōscendere/ ad hanc vitij delabi posse quēq;: differtū
est. Respice igit̄ paululū: nec te phīe inseruisse tantisper poenitebit. Hec
em̄ charitate suffulta callem virtutū aperit & viam vitiorum p̄cludit.
Iugusti⁹ Sine sciētia quippe (ut diuus Aurelius li. xij. de trinitate testat̄) nec vir
tutes ip̄e quibus recte viuitur haberi possunt: per quas hæc vita mise
ra sic gubernetur: ut ad illam quę vere beata est perueniatur eternam.
Rursus qui hac pollent: deum hīc saltem per speculū & ænigma / & a libi
facie ad faciē limpidius cognoscēt. Nōne nocticorax/ hō & aquila etia;
in eadem propinquitate ad solem ip̄m diuersi vident: s; in acutiōem &
vigorem oculorū? Hinc ppheta Daniel. Qui docti fuerint fulgebūt q̄si
Daniel splendor firmamēti: & q̄ mltos ad iusticiā erudiūt / q̄si stellę in ppetuas
æternitates. Nec illa philosophiē pars quę humanarum rerum noticiā
pollicetur: cuius & tu principia p̄libasti / propter se conquirenda est:
sed ut moralitati studiōe bene viuendi coniuncta / in rerum diuinarū
agnitionem aggressum pareat. utranq; em̄ philosophiæ descriptio (quā
operi p̄missam memini) complectitur. DIS. Ita est. MAG. Et
actanti⁹ Lactantius libro de falsa sapientiā ait. Virtus autem cum scientiā iun
cta sapientiā est. Discussa igitur Rationali & Naturali/ Moralem (si li/
bet) percurramus. DIS. Libet & quidem maxime.

**De diuisione philosophiæ Moralis in Ethi
cam politicam/ economicam & monasticā
& q̄ duplici viā mala cohibent p̄cena scilicet
& virtutū laude, & de ordinē dicēdorū.**

Capitulum secundum MAG.

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Philoso-
phia mo-
ralis

Ethica
politica
Econoica
Mōastica

Hilosophiæ pars quā Morale dicunt humanorū actuum regimē
pādit: virtutum & vitiorū oppositorū ratiōes explicat: & in quo
demū hoīs felicitas consistere possit/pgrit. Hāc i Ethicā/policā
Economicā/ & Monasticā diuidunt. Ethica de virtutib⁹/vitijs & felici-
tate hōmīs differit. politica regimen multitudinis/regni vel ciuitatis
Economicā unius familię aut domus. Monastica priuati hōmīs guber-
nationem edocet. primam si haud segnes lustrauerim⁹. alias: pte nō mi-
nimā expeditā cognoscem⁹: omnes em̄ qui vel multitudinis vel domus
vel suūpijs /curā gerunt/ callē virtutū ambulandū pollicitationib⁹ &
exhortationib⁹ pcurāt. Quis em̄ (inquit Iuuenalis satyra quarta) vir Iuuenalis
tutem amplectitur ip̄am prēmia si tollas? Viam aut vitiorum legibus
multiplicibus cohibent & necessario quidem: Nam omnis gr̄as ab ado-
lescētia prona est ad malum. Gen. octauo. & xij. q. i. omnis eras. Multi Gen.
autem non amore virtutis sed timore pœnę declinant: pauciores vero
animi sui passiones ne in vitia consurgāt. virtutibus cohercere student.
Nam ut in epistolis testatur Horatius. Oderunt peccare boni/ virtutis Horatius
amore: Oderunt peccare mali/ formidine pœnę. Dicente item scriptura.
Scultorū infinitus est numerus. Et Lactanti⁹ firmianus in exordio in/ Lactanti⁹
stitutionū suarum aduersus gentes scribit: Quia virtutibus amaritu-
do permixta est/ vitia vero voluptate cōdita sunt: illa offensa hac deli-
niti ferunt in p̄ceps: ac bonorū specie falsi/ mala pro bonis amplectunt⁹.
DIS. Primū igit quid virtus: deinde q̄ animi passiones virtutib⁹ co-
hercedē: demū virtutū & oppositorū vitiorū rōes speciali⁹ indagandū ē.
Eo nāq; seruato ordine singula memorię cōmendare erit facilius.

Quid virtus: quō sit mediū: qualia extrema: me-
dium q̄liter sumēdum & attingendum & virtutes
quō acquirendę Capitulum tertium MAG.

virtus ut
principiū

passiones
non sunt
virtutes

Aristoteles in secundo libro Ethicorū. virtutē & quo ad principiū Aristotē
directiū & quo ad actū describit. DIS. In ordine ad principiū
um directiū qualiter? MAG. Virtus est habitus electiuus

in medio existens quo ad nos /determinata rōne ut sapiens determinabit
Habitū dicit virtutē: ut genus eius ostendat propinquū. Est em̄ virtus
qualitas animi non omnis sed quæ habitus dici solet. habit⁹ quidē a vo-
luntate elicitus & recta ratione determinatus. Potentiē aut & passiones/
quę etiā in aīa inueniunt/ virtutes nō sunt: quia naturaliter & sine electi-
one insunt: ideo ab his nec laudamur nec vitupamur sicut a virtutib⁹.
In medio aut virt⁹ existit duorū scz extremorū: uni⁹ qdē s̄m supfluitatē
alterius aut s̄m indigentia. & hoc qdē s̄m substantiā virtutis: nā s̄m ra-
tionē boni est optimū in illo genere: & ita extremū. Ambo aut vitia (q̄a
a recta rōe s̄m pl⁹ & min⁹ deuiant) alterā extremitatē obtinent. Addit⁹
aut qd ad nos: nō s̄m rē. qd em̄ uni multū est alteri cōueniēs repit. At q̄
rectitudo circa mediū in indiuisibili est/ ideo bene agere contingit uno
mō tm̄ peccare aut modis infinitis. Difficile ē em̄ rāgere mediū & id tene

PHILOSOPHIAE MORALIS

re. Facile autē circūquaq; ab eodē discedere. quēadmodū videre est in sagit
 tarijs: quorū is tantū centrū designatū cōtingit: qui p̄ lineā rectā sagittā
 dirigit: ceteri autē plus & min⁹ declināt. Determinatio igit̄ in virtute nō
 cuiuslibet/ sed sapiētis est s̄m dictamē rōnis rectē. Cōformē virtutis de
 Augusti⁹ finitōem diuinus Aurelius libro de quāritate aīe ponit dicens: Virtus est Virtus
 equalitas qdā vitę undiq; cōsonans rōni. DIS. In ordinē autē ad actū
 qualiter virtus definit̄? MAG. Virtus est q̄ bonū facit habētē & op⁹ Virtus
 Idem eius bonū reddit. Vtrāvis autē & q̄ principiū & q̄ actū explicat Augusti actiua
 nus in libro de libero arbitrio in una cōplectit̄: cū ait: Virtus est bona
 qualitas mentis qua recte viuūt: qua male nemo utit̄: quā de⁹ in nobis
 sine nobis opat̄. Vir⁹ ē q̄litas nō oīs: sed bona & habit⁹: nō corpis sed
 mentis. Vitia autē & si habit⁹ sunt mētis ad malū inclinātes / a talib⁹ tñ
 virt⁹ discreta ē: cū dicit̄: q̄ recte viuūt Tūc ātrectē viuūt cū hō s̄m rectā
 rōnē / ut utiq; sapiens determinabit operat̄: ab his autē quæ ad bonū &
 ad malū esse possunt / virtus diuisa est: cū addit̄: qua male nemo utitur.
 Licet em̄ virtutib⁹ ut obiectis male & in supbiā quis utat̄: actu tamē
 virtutis & ut virtus ē hūius directi⁹ / male nemo utit̄. Hæc definitio
 cōis est omib⁹ virtutib⁹. Quod autē a directū est. quā deus in nobis si
 ne nobis operat̄: infusus ab acquisitis secernit. Quædā em̄ virtutes sūt
 quæ nullo hūano conamine haberi possunt: sed sola dei largitate aīe in
 fundunt̄. ut sunt Fides Spes & charitas: quas deus in nobis sine nobis
 operat̄: sine nobis quidē agentibus / nobis tñ vel nō resistentib⁹ vel cō
 sentientib⁹: in ceteris autē etiā nobis agentibus coopat̄. Et has ptim do
 ctinā / prim asuefactione cōquirim⁹. Doctrina quidē. si qd bonum vel
 malū / licitū vel illicitū / bene maleve fiat aliquo docēte agnoscim⁹. Hic
 Seneca Seneca ait: Virtus sine studio sui esse non potest. Asuefactione vero si
 id quod bonum cognouimus operamur & diligimus. non enim inquit
 Augusti⁹ Augustinus libro undecimo de ciuitate dei / qui scit quod bonum est:
 vir bonus dicitur: sed / qui diligit bonum quod scit. Quēadmodum
 phūs. 3. operatio una bona virtutem & mala vitium Ex actibus autem frequē
 Ethicor: ter iteratis generantur habitus: & quidem tales quales sunt actus. Vn
 de non modicum differt iuuenes bene vel malē asuesci. Alterat enim con
 suetudo naturam. maxime autem in his in quibus præiā dispositionē
 Tullius reperit maiorem: & animi passionem magis aut minus radicaram. Nā
 Tullio teste ingenijs nostris inata sunt semina virtutum: quæ si adole
 scere liceret / ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. DIS. De ta
 libus ut nunc differamus pmissorum ordo exposulat.

De passionibus concupiscibilis quę sunt: Concupiscē
 tia: Desiderium: Gaudium: Leticia: Amor: Odium:
 Fastidiū. Abominatio: Acedia: Inuidia: Dolor: Tri
 sticia & Misericordia Capi. quartum MAG.

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Passioconcupiscibil Affiones siue affectiones animi sunt quas a concupiscibili & irascibili potentij & obiectis harz exoriri diximus. Concupiscibilis namq; in obiectum suum/quod est bonum delectabile fertur vel s; m placentiam vel displicentiam. Placencia autem esse potest respectu boni vel mali. Boni quidem proprii vel alteri? rursus autem proprii distatis v? coniuncti: si distatis & p appetitu simpliciter e? Cöcupia. p appetitu intell? & est Desideriü. Placencia aut boni pprj & iuncti adaptione: est Gaudiü: de usu & fruitione est leticia/animi quidem: cum sit circa disciplinas contemplatiuas. corporis: si fiat circa gustum & tactu. Quaz quædam sunt necessariæ & naturales. ut nutrire & indigentie succurre: quædam naturales sed necessariæ non sunt: ut generare. Cömendatur em etiã virginitas. Alięotra naturã sunt & spfugiendę: ut gula/ebrietas/luxuria: ornat? supflus & his silia. Placencia vero respectu boni alterius in nobis amorem siue dilectionem efficit. cum alteri bonum appetim? Sed placencia mali respectu proprii esse non potest (nemo em unq; carnem suam propriam odio habuit inquit Apostolus ad Ephe. v.) Sed respectu alieni. & odium causat. Malum enim appetimus his quos odio habemus. quod si inueterascet/in rancorem vertetur. **DIS.** Concupiscibilis vero quæ in delectabile fertur secudum disciplinetiam/ quas efficit passionis & **MAG.** Displinetia vel est respectu boni & mali. Si boni/aut proprii aut alieni. Rursus si proprii/aut cöiuncti vel absentis Si coniuncti fit fastidium: quæ est simplex respuitio illius boni & abominatio: quæ est ardens & intensa respuitio illi? boni. Si absentis: fit Acedia: quæ bonum tale adipisci negligit. Displinetia autem boni alieni est inuidia. Vnde in epistolis Horatius: Inuid? alteri? marcescit reb? opimis. At p?o displinetia respectu mali/ẽ vel pprj v? alieni. si pprj erit Dolor: q? est afflictio ex absentia cöuenientis: & tristitia ex presentia disconuenientis. Si autem disciplina sit respectu mali alieni. Misericordia dici potest. **DIS.** Ex his sextuplicem in passionibus concupiscibilis colligo contrarietatem. Prima concupiscere & fastidire. Secunda desiderare & abominare. Tertia gaudere & dolere. Quarta letari & tristari. Quinta amare siue diligere & odire. Sexta misereri & inuidere. **MA.** scite membra principalia in unum colligis: nec omnimodã illorum cöuenientiam aut distinctionem exquirere epitomatis breuitas admittit: **DIS.** scio. Irascibilem igit simili cöpendio percurramus.

De Passionibus irascibilis quę sunt Ambitio: Paupertas spiritus: Spes: desperatio: Superbia: humilitas: Dominatio: Subiectio: Contemptus: Reuerentia: Audacia: Pœnitentia: Ira: Impatiencia: Timor & Magnanimitas Ca. v. **MAG.**

PHILOSOPHIAE MORALIS

roburi p Rascibilis in obiectū suum quod est arduū & difficile fertur p **Passio ira**
secutione bur & debilitatē: s̄m robur quidem p modū prosecutionis: s̄m **scibilla**
boni debilitatē vero p modum fuge: Prosequēdo tendit vel in bonū
 vel insurgit contra malum. Rursus in bonum honoris vel excellentiæ.
roburi in Quod si distans fuerit: tendit p Ambitionē: quæ est appetitus talis bo- **Ambitio**
surrectioe ni simpliciter: aut per spem / q̄ est appetitus talis boni cū confidentia ob **Spes**
tra malū tinendi. In obtentū vero bonū honoris / tendit per superbiam domina- **Superbia**
debilitas tionē & contemptum. Superbia equidem alios cupit excellere. Domi- **dominatio**
fuggea bo nario preesse. Contemptus subiectos paripendere. Contra malū autē **cōtempt⁹**
no insurgit vel memoratum vel p̄sens vel expectatum p Audaciā Iram & **Audacia**
debilitas Magnanimitatē. DIS. Secundū debilitatem vero & per modū fuge **Ira**
fuggea bo quo tendit. MAG. A bono v̄l malo. A bono dico / honoris vel excel- **magnani**
no lentie / p̄senti vel absenti. Si a bono honorabili p̄senti proprio / erit hu- **mitas**
debilitas militas. Si ab alieno / erit reuerentia & Subiectio. A bono aut̄ absenti p **Hūilitas**
fugea ma prio si resistit: Paupertas spiritus est: & simplex illius fuga: vel Despera- **Retierētia**
lo tio est & fuga intensa ppter sufficientiam obtinendi. A malo autē p̄teri- **subiectio**
agonia to / fugit per poenitentiam: a p̄senti / per impatiētia: a futuro per timorē **paupertas**
admiratō rem. Qui si fiat in apprehendēdo s̄m dispositiōem proximam: Agonia **spiritus**
Stupor dicitur: s̄m dispositiōem vero remotā ex imaginatione / magna / fit Ad **Despatio**
 miratio: ex insolita stupor. In operando autem respectu mali futuri est / **poenitētia**
 aut eḡnities / respectu mali in opere: aut Erubescētia / respectu mali in **impatia**
 verbo: aut Verecūdia / respectu mali in opinione. DIS. His etiā fa- **timor**
 cile oppositiones passionū in irascibili colligo. Contraria est enim Am- **segnities**
 bitioni Paupertas spiritus: Spei desperatio: Superbiæ humilitas: Domi- **erubescen**
 nationi subiectio: Contemptui reuerentia: Audaciæ poenitentia: Irē im- **tia**
 patientia: & timor magnanimitati. MAG. Probe. Possunt tamen pas- **verecūdia**
 siones Irascibilis & Concupiscibilis latius dilatarī: & ad duas vel quat-
 tuor potius restringi. Dilatationem in processu de virtutibus & vitijs
 videbimus: restrictionem vero paucis edicemus. Concupiscibilis nem-
 pe de bono p̄senti gaudet: de futuro sperat. Irascibilis de malo p̄sen-
 ti tristatur: de futuro timet.

Quattuor passiones / quæ sunt Lēcticia
 Tristitia Timor siue metus. Cupiditas
 in brutis & etiam in humana voluntate
 inueniuntur: ut Augustinus astruit
 Capiculum sextum DIS.

Ed dic quæso coniuncti tantum sunt an ne etiam animi separa-
 ti. MAG. Concupiscibilem & irascibilem sensualitatis & vo-
 luntatis esse libro decimo supra audiuius: nec passiones a sen-
 sualitate quæ in brutis est sine ratione secludimus. gaudet enim leo de
 præda apprehensa: sperat de ea quam trino prosequitur saltu: tristatur

de quotidiana febre quā actū patit̃. timet de eadem quę p̃ximo reuertitur. In voluntate autē a sensualitate & carnis infirmitate liberata / passiones dictas Augustinus libro. xiiij. de Ciuitate ex platoniorum dictis cōtra eosdem cōcludit: & cōsequenter eas voluntates nominat dicens. Interest autē qualis sit voluntas hominis: quia si peruersa est / peruersos habebit hos motus: si autē recta est / non solum inculpabiles / verū etiā laudabiles erunt. voluntas est quippe in omnib⁹. imō omēs nihil aliud q̃ voluntates sunt. Nam quid est cupiditas & leticia nisi voluntas in eorū cōsensionem quā volumus? Et quid est metus atq; tristitia nisi voluntas in dissensionem ab his quā nolumus? Sed cū consentimus appetendo ea quā volumus / cupiditas: cum cōsentimus fruendo his quā volumus / leticia vocatur. Itemq; cum dissentimus ab eo quod accidere nolumus talis voluntas metus est. Cum autem dissentimus ab eo quod nolentibus accidit: talis voluntas tristitia est. Et omnino pro varietate rerum quā appetuntur vel fugiuntur sicut allicitur vel offenditur voluntas hoīs / ita in hos vel illos affectus mutat̃ & vertit̃. Eas quoq; nos dum hic sumus ex humanę conditionis infirmitate habere paulo infra prosequitur. Causas igitur / aut potius incitamenta & confortamenta harum prēter voluntatem non inutiliter perquiremus. DIS. uti lillime.

Qualiter passiones a ratione corporalis dispositio-
nis variantur: & pro diuersitate apprehensue di-
uerse originantur. Capitulum. viij. MAG.

Corrobo-
ratio & de-
bilitatio
passionū
triplex

Affiones dictę a varietate rerum & potentia apprehendente (uti ex dictis liquet) originant̃: ex dispositione autem apprehensionis / virtutis motiū & membrorū corporis corroborant̃ & debilitant̃. DIS. Ex dispositione apprehensionis qualiter? MAG. Nōne ex fortissi imaginatione casus / quidam ex alto p̃spicientes: multum timent: & frequenter cadunt: alij ex imaginatione forti & confidentia quā habent in medicum / sanitatem sperant & consequuntur? DIS. Certissima hæc sunt: de dispositione motiū quid dicis? MAG. Asuefactio abilitat: qui ergo sepius letantur / sperant / timent / vel tristantur: ad hos actus promptiores expeditioresue euadunt. DIS. hoc quoq; manifestum. De dispositione membrorum autem quid affers? MAG. Motiua membris ut instrumentis utitur: in quibus triplex spiritus in sanguine per corpus inuehit̃ naturalis: scz vitalis / & animalis. de quibus libro decimo supra tractatū est. Sanguis autem non modo membrorum quę nutrit / sed & spiritum diuersitatem causat: illi rursus passionibus conferunt. vnde sanguis temperatus in tenuitate & grossicie / propter spiritus lucidi abundantiam / disponit ad gaudium: contrarius ad tristitiam. Naturaliter enim anima in luce gratulatur: in tenebris vero tristatur. In nocte igitur omnes sumus timidiore. Sanguis vero clarus / sed

Sanguis
iudicium
iuxta pas-
siones

PHILOSOPHIAE MORALIS

plus calidus / aptat ad iram: quæ tanto diutius seruet quanto sanguis substantia cōpactior fuerit. Tenuis vero & frigidus ad timorem. pariformiter in ceteris est videre. Cor autem / cum fons & origo sit sanguinis / in omnibus his passionib⁹ mouetur. Vnde in gaudio & leticia cor Cordis iu paulatim dilatur: & membris virtutem occurrentem obiecto conueniēdiciū iu ti inluit: ideo interiora paulatim frigescunt: & exteriora in tali affectio xta passio ne calefiunt. In tristitia oppositum accidit: nam obiectum disconueniē nes quod coniunctum est / respiciente anima / paulatim cor constringitur: nec spiritus in membra sufficienter diffunduntur: hinc exteriora in frigidatū: similiter & quædam interiora. In timore autem si obiectum cū spe fugiendi apprehenditur / cor constringitur fortiter: & spiritus & calor ad intestina mouentur. vnde timentium cor tremit: & vox & anhelit⁹ minuuntur: & intestina circa quæ spiritus & calor coartatur soluta supfluitates emittunt nec continere possunt: & facies pallefcunt. In veredū: dia autē & erubescētia natura ad confidentiam resistendi excitat: & exte rioribus succurrens genas colorat. In ira autem & audacia sanguis accen sus / cor inflāmat & dilatat: & exteriora quoq; in vindictā calefacit & ap tat. Ex his cetera patent: nec speciali deductione indigent: nisi forte tu ali ter sentias. DIS. Non. Sed nunc qualiter mens eas refrenet virtuti bus / exponēduz est: Ita qppe cum nudius tertius diui Boetij philosophi cas consolationes percurrerem / scriptū reperi. Gaudia pelle: pelle timo rem: spemq; fugato: Nec dolor adsit: Nubila mens est vincetaq; frenis hæc ubi regnant.

De diuisione virtutū in intellectuales: Morales & Theologicales Capitulum. viij. MAC.

On omnibus virtutibus mens utitur in frenandis passionibus sed moralibus tantum: nec tamen his omnibus. DIS. Quam innuis virtutum diuisionem / lucidius explana. MAG. Virtu tum quædam intellectuales quædam morales & alię theologicales vo cantur. DIS. Intellectuales quæ sunt? MAG. Quæ intellectum in quo subsistantur p̄ficiunt. speculatiū nēpe intellectum sapientia / sci entia & intellectus in operatione sua dirigunt: ars & prudentia intel lectum practicum regulant. DIS. Quæso ne pigeat te latius istec de ducere.

virtutes
intellectu
ales

De virtutibus intellectualibus in intellectu scien tia & sapientia Capitulum. ix. MAG.

Ntellectus speculatiui opus theoria siue speculationē / finē autē scire liber undecim⁹ supra edocuit. Scibiliū autē quædā esse prin cipia & qdā cōclusiōes logica patefecit. principia vero mox co gnitis termīs ab intellectu apphēdunt lumīe naturali: termiōz aut cog nitio a sensu orit. ut oē totū ē mā? sua pre: qd si frequēti? iteratū fuerit / in intellectu sit habitus quidam ad huiusmodi apphensionem / intel

Intellect⁹

LIBER XII DE PRINCIPIIS

lectum abilitans & inclinans: & eodem nomine (scq intellectus) nominatur. Rursus aut Conclusions p premissas & resolutione earundem usq ad principia/ via demonstrationis inuestigant: & inde habitus generatus scientia dicitur. Huius species in principio operis pmissimus. Opinio aut & suspitio/ cu circa falsum esse possint/ Virtutes no sunt. Ad no Phis. 2. ticiam vero altissimay. causas/ q via nature/ certissimę sunt & maxime metha. intelligibiles: intellectu nostru (qui ad hec se habet sicut oculus nyctico

Sapientia racis ad radium solis) inclinatur habitus: quę sapientiā vocamus. Hic habitus: tanto ceteris peminet quāto circa nobilius obiectum versat hinc Aristoteles de Caelo & mundo libro. 2. ait. Magnum est de rebus celestibus posse aliquid cognoscere: vel de rebus nobilioribus/ etiā debili ratione. Et in libro de Animalibus. Amabile est inquit magis parū aliquid cognoscere de rebus nobilioribus quā multa de rebus ignobilioribus. Ex dictis facile est singulorū definitiones elicere. **DIS.** Elicias igitur. **MAG.** Intellectus est habitus principiorū. Scientia est habitus conclusionis p demonstrationē acquisitus. Sapientia aut cognitio est rerū diuinariū. Vnde & Apłus inter hos duos habitus/ scientiā videlicet & sapientiam discernit scribēs Corinthēis. Alij inquit datur sermo sapientię: alij sermo scientię &c. Et diuus Augustinus de trinitate libro. xij. & xiiij. Augusti⁹ differentiam horum late prosequitur. Reliquū est ut habitus intellectus practici discutiamus. **DIS.** Id ipsum volui.

De arte & prudētia habitibus intellectualibus: & q prudens esse nemo possit nisi etiā bonus sit. Ca. x. MAG

Ars Intellectus practicus circa cōsiderationē veritatis quā ad opus ordinat duplici via incedit. Prima ut opus tantū sit pfectum ex recta ratione. ex huius frequētatione habitus generat: intellectu ad operationē abilem promptūq reddens: hunc Philosophi artem nominant. Secunda via est qua intellectus veritatē ad opus ordinat: ut ipse operans pficiatur & in suis actibus ordinetur. hinc generatus habitus intellectu ad huiusmodi abilitas: Prudentia dicit. Horū aut habitūū differentia ex definitionib⁹ suis clari⁹ habet. **DI.** has igit in mediū ferre haud recuses. **Aristotel**
prudentia **MAG.** Ars (ut ait Aristoteles. li. 6. Ethicorū) est recta ratio rerū factibilium. Facere aut ut idē testat li. nono methaphisicę. est actus transiens in exteriorē materiā. sicut edificare. secare. scribere & huiusmodi. Ars itaq habitus est factius cum recta ratione: i. ratio directiua actionum in rebus exterioribus. Nō igitur artis est artificem bonum facere/ sed opus ideo non habet perfecte rationē virtutis. Prudentia aut est recta ratio agibilium. Agere autē per phm ubi supra est actus permanens in ipso agente. ut intelligere velle: consiliari & huiusmodi. Prudentia ergo est ratio directiua actionū in ipis operantibus: & habet rationem virtutis perfectę: quia impossibile est (inquit phs libro sexto Ethicorū) esse prudentem & non existentem bonum.

PHILOSOPHIAE MORALIS

Quō differt Ars & Scientia, & quæ artes liberales & quæ mechanicæ Ca. xi. DIS.

IC obsecro in quo artem a scientia distinctū habitum dicis: cū sciētiarum nōnullæ etiam artes nominari soleant (patet de Grāmatica Logica Rhetorica &c. MAG. Quas opponis scientias / etiam nominari artes manifestum est / non tamen proprie sed extento artis noie: nam in ip̄is reperit̄ aliquid per modū operis. ut puta syllogismorū fabricatio: opus numerandi aut mensurandi &c. Dicunt autem hæ scientiæ artes liberales: ad differentiam mechanicarū: nam istæ animū liberū permittunt circa opus propriū qd est consideratio veritatis. Ille a tali opere ad exteriora recedere / adulterari & mechani faciūt. Vnde & mechanicæ dicuntur. Sūt autem hominī necessarie. cecidit em̄ homo per peccatū in ignorantia / & iuuat̄ p sapientiam: in cōcupiscentia / & iuuatur p virtutem in infirmitatem & defectus multos / & iuuatur p artem / mechanā cum: nemo em̄ carnem suam odio habuit. Inuenit igitur humana ratio ad singulas corporis necessitates singulas artes: quæ tamen ad septenarium a doctis reducunt̄ (vt patet in politicis) videlicet lanificiū: Armatura siue fabrilis: Navigatio / Agricultura: Venatio: Medicina & thea- trica. DIS. Harū rationes veloci saltem ac breui sermone pcurras.

Artes liberales
mechanicæ

De artibus mechanicis in speciali: & quæ a nobis possint exerceri Capitulum. xij. MAG.

ANIFICIUM quæ prima est continet operationes nendi consue- di / retorquendi: & quæ sunt manu / acū / fuso / pectine / subula / calamistro / girgilo / alabro: i materia lini / lanae / canapi / pelle / pilo / suberis. Insuper ulum floccorū / filitorū: sago: / sagmatū / funiū: matularum / & sportarū ex straminibus vel viminibus. Armaturæ species duæ sunt Architectoria & Fabrilis. Architectoria in Cementariā & carmentariā p̄ticitur. Fabrilis in malleatoriā / fusoriā & sculptoriā diuidit̄. Continetur igit̄ sub armatura quidquid armorū est. Ibi artifices / metallarij / alchimistæ: & q̄ operant̄ dolabris securibus lima serra terebro trulla: in osse arena lapide luto latete & ligno &c. Navigatio cōtinet omnē industriā emendi vendendi mutuandi in domesticis & peregrinis navigationib⁹. Venū mercatura etiam alijs modis q̄ navigatione fieri habet. Eā autē Tullius sordidam nominat. Sordidi etiam sunt qui mercantur a mercatoribus quod statim vendant. nihil enim proficiunt nisi ad modū mer- tiant̄. Agricultura oēm agrī cultū cōplectit̄. Quadruplicē aut̄ agrum distinguunt scz Aruū. qui sationibus & segetibus deputatur. Consitū. qui nemori⁹ constat: vinetis oliuetis & pomerijs. Pascuum: q̄ pascua germinat. ut prata. Floridum. ut est ortus & Rosarij. Hāc Tullius libro primo Officiorū laudat dicen s omniū rerum ex quibus aliquid acquiri nihil est agricultura melius: nihil uberius: nihil dulcius / nihil libero homine dignius. Venationū alia Ferina: alia Aucupium: alia piscatu.

lanificiū

Armatura
architecto-
ria
Fabrilis

Navigatio

agricultu-
ra
Ager
aruum
constitutum
pascuum

Venatio

Tullius
primo of.

Tullius

LIBER XII DE PRINCIPIIS.

Medicina in. Omne igitur venandi genus siue in terra / mari / aquis & aere continet.
theatrica Insuper & omnia officia piscatorum / carnificum coquoꝝ: cauponum & taber-
lud^o gym nariorum. Verumtamen antediluuium elus carniū in usu non erat: testatur
nicus sanct^o Hieronymus & canon. xxxv. dis. ab exordio. **Medicina** / corpus Hierony:
Agon vel tuet vel restaurat salutē: sub qua chyrurgia: apothecariorum: pigmē
Circensis rariorū balnearum: rasonum turba militat. **Theatrica** cōtinet omnes
Scenicus artes ad ludos pertinentes. Est autē ludus aut gymnicus: **Agon**: **Circēsis**:
gladiato- Scenici aut Gladiatorijs. Gymnicus qui in gymnasio exercet p sal-
rius tū cursum / iactū: virtutem atq; luctatiōem. **Agon** quoq; in cursu: cele-
ritate: sagittandi peritia: ad cytharam quoq; & tibias / incedendi gestib^o
Tragici cōsistebat. Circenses ludī a circueundo dicti sunt. Scenici in theatris
Histriones exercebat: in quibus in parata domuncula quā scenam dicunt / **Comici**
fabulas recitabāt. In Amphitheatro gladi-
torius torum tum actib^o militari^o exercebat. In phanis autē deoꝝ laudes: etiā
non sine obscenitate decantabant & demonstrabant in arenis pugiles
inter se: & cū bestijs exercebant. In cōuiujs alearū ludus: rithmi & mu-
sica frequentabat. **DIS.** Qui omnium dictarū artium primi extitere in
uentores? **MAG.** Capitulum quartū libri Genesios nōnullos enume- **Gen. 42**
rat, Sed gentiliū vanitas alios assignat: nos ad reliqua properemus:
nam & si sine his non edificetur ciuitas (ut ait Sapiens) non tamen se- **in ecclesia**
debunt sup sellam iudicis: & testamentū iudicij non intelligent: nec pa- **stico**
lā facient disciplinā & iudiciū: sed solum opationi artis vacabunt. Non
igitur ingenuis & singulari ingenio p̄ditis adolecētulis (de quorū nume-
ro unū te habeo) hę artes exercēde sunt. A christifidelibus insup nō
nullę quasi illicite & salutis cōtrarię habent. maxime autē theatrica: quā
tū ad multas eius species. Demū ex animo tuo nunquā discedat / quan-
tū p̄ciosissimi tempis Rēges p̄cipes Comites Nobiles Diuitiarū affluē-
tiā splendentes: & (quod execrabilius est) Clerici diuino cultui manci-
pati in venationū inutili: laboriosa & periculosa arte amittunt propter
anserē quidē vilissimū: paup̄rimis viduis pupillisq; panē segetib^o pul-
lulante: quadrupedū tritura pimentes cōculcantēq; restituent pcul-
dubio eo loco quo ipi paup̄rimī erunt. **DIS.** Nihilomagis in pro-
cerum caterua obtestor. **MAG.** Iuste. Sed nunc si libet prudentię cō-
ditiones enodabimus. **DIS.** Libet utiq; perplacetq;

**De prudentia & partibus integralibus: & quō futu-
ra scire possumus Capitulum. xij. MAG.**

Rudētię naturā tūc facili^o intelligem^o: si darē definitōi ipi / etiā
diuisionē p oēs ptes explicatā adiūxerim^o. **DIS.** Definitio pru-
dētię (ni fallar) hec ē. Prudētia ē recta rō a nobis agibiliū. **MAG.** Au-
gustin^o q3 libro 83 iustitiā ait. Prudētia ē cognitio rerū appetendarū &
Tullius fugiendarū. alludū p oīa libro. 1. de libero arbitrio. Tulli^o verō. 2. Rhe-
toricę ait. Prudētia ē rerū bonarū & malarū verarūq; scia. Sed iuriscōsul prudentia
tus in l. iusticia. pa. Iuris prudētia. ff. de iust. & iur. ita definit. Prudētia ē

PHILOSOPHIAE MORALIS

diuina: hūana: q; rerū noticiā iusti atq; iniusti scia. **DIS.** Idē si bñ memi dicūt iusti. eodē. pa. 1. Sed de his satis: ad prudētię diuisionē pga-
mus. **MAG.** Prudētiā in pres integrales: potētiales & subiectiuas in-
uenio pūtam. **DIS.** Integrales q; & q; sunt? **MAG.** Mēōria: Intelle ptes inte/
ctus: Rō Solertiā docilitas: Prouidentia Circūspectō & cautio. Tria usq; grales pru
prudētiā integrā ut ē pceptua: reliq; ut ē cognoscitā. **DIS.** Hęc la-
tius explana. **MAG.** Prudētiā esse circa cōtingentiā agibilīū: definitio
data in supiorib; indicat. Hōr; aut cognitio si pterita sint: mēōria dicūt.
si pntia vel instātia: intellect; nominat. & frēqnter ex mēōria nascit. Nā
in cōtingentib; agibilib; ut plim futura sūta sunt pteritis. ait Phūs. ij.

Phūs Rhetoricę. Vnde Prudens arguit. Si talia talib; cōcurrentib; hactenus futurorū
Ecclesia. accidere poterūt: sic & nūc & in futur; accidere pnt. Sic em Sapiēs doc; pscientia
Seneca dū ingt. Memēto q; an te fuerūt. Et Seneca. Qui de pterito nihil cogitat
macha. 4. vitā pdidit. Vñ & de prudēti Iuda machabeo scriptura testat: an vide-
ret valida castra inimicor;: victorias patrū pteritas ad mēōriā reuocans

Phūs ueniēda sunt p q; finis attingi possit: & id sit p solertiā: q; Cut ait Aristō. **Solertiā**
i. posterior; ē subtilitas inueniēdi: mediū in nō p spectro tpe. inuētis aut
medijs op; ē ea debite posse applicare ad finē: reglas ulēs ad picularia
& ex notis pcedere ad noticiā nōdū cognitōr;: hoc pntet ad rōem. quā
vero necōia bene cōsiderare possum; occurrētia circa agibilia (qm p tūcu
laria sunt) ab alijs edoceri: p cipue aut a senibus & expertis indigemus.

Ethico. Vnde & Sapiēs ait. In multitudine pl byteror; i. senior; prudentū sta:
Eccī. 6. & prudētiē illor; ex corde cōiungere. Id aut sit p docilitatē qua qs di-
sciplinabilis efficit & alior; cōsiljs acquiescit. Amplius futura q; circa agi-
bilia occurrere pnt pspicere: & ad finem cōpntentib; cōuenienter ordina-
re necesse est. qd sit p prouidentia: q; est futuro;: nā pterita aut actū pre-
sentia aliter ordinari nō pnt. Circūstantias etiā negocij prius inuentis
& ordinatis in finē cōparari oportet: quod sit p circūspectōem. Oportet
demū etiā vitare impedimēta & cauere: ne vitia p virtutib; se ingerāt.
quod sit p cautidē. Hęc octo sub cōpendio scriptura cōmemorat dum
Deute. 3. ait. Gēs absq; cōsilio ē & sine prudētiā: utinā sapent & intelligerēt: & no-
uissima puiderēt: sapent sc; pterita p memoriā intelligerēt: pntia per
intellectū rōem solertiā & docilitatē. ac nouissima puiderēt: p puident-
riā circūspectōem & cautidē. Possum; em nos cognoscere futura saltē
in suis causis: Deus aut ut in seipfis: & quibus voluerit p propheti; do-
num cōmunicare.

De prudentię partibus potentialibus quę sunt

εὐβουλία: γρῶμα: σὺμπεσις. & de dono cōsili; Cap. 14. **DIS.**

Onseqnter prudētię ptes potētiales ediffere. **MA.** prudētię pres
potētiales tres sūt: sc; Eubulia Synesis & Gnomi. prudētię eq; ptes potē-
dē principalis actus ē recte pāpere: de pceptiendis autem primum con-
dentię

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Eubulia & **Gnōmin** pertinet. Est enim Eubulia rectitudo consilij ad finem bonum/per vias cōgruas & tempore conuenienti. vnde εὐβουλοσ. id est prudens siue bene consiliarius nec velox nec nimis tardus & firmus esse debet. **DIS.** Cur autem addis ad finem bonum? **MAG.** Quia consilium bonum nullum esse potest si finis malus in consiliando constituitur: aut ad finem vię malę inueniantur. Hoc ipm vocabulum insinuat: dicitur enim Eubulia ab eu quod est bonum & α πτο του βουλι

Bonum consilij

id est consilium: quasi bonum consiliū. Non igit recte consiliatur latro ad latrocinium: quia finis malus. nec fur ut furto pauperi succurrat: nā & si finis bon⁹ sit (scz pauperi subuenire) viā tamen illicita est per furtū ut testatur beatus Augustinus. & c. xliij. q. v. Fortē. ita videre est in alijs

Synesis

circūstantijs actus moralis. **DIS.** Synesis quā est? **MAG.** quę recte iudicat de consiliatis sꝑm leges cōmunes: huius iudicium iusticia le-

Gnōmi

galis exequitur. **Gnōmi** autem recte iudicat de consiliatis si leges deficiunt. & huius iudicium epikeia exequitur. ut qꝫ furioso depositus gladii reddendus non est. Interdum etiam ex causis oportet a cōmuni lege discedere. Quoniam vero (ut ait Sapiens) cogitationes mortalium timide & incerte prouidentie nostrę indiget: homo necessario in his quę ad salutem sunt & rem publicam ab altiori principio dirigi: a quo dat his qui sincere petunt donū consilij per quod spirit⁹ sanctus mouet hominē per modum salubrioris & certioris consilij.

Prudentię partes subiectiue enumerantur & prudentia monastica homini utilis & necessaria comprobatur Capi. xv. DIS.

Estat ut prudentię partes subiectiuas doceas. **MAG.** Prudentię species quinque solent assignari: scz prudentia monastica/Economica/Politica/Regnatiua & Militaris. Prima necessaria est ho-

ptes subiectię prudentię

mini quantum ad se: secunda homini ut familiam suā gubernet. Tertia homi ut se policię rectori debite subijciat. Quarta ut quis rem publicā strenue regat. Quinta ut Ciuis bonū cōmune strenue defendat. **DIS.** Has igitur species sub breuitate explanes. **MAG.** Prudentia singula-

prudentia monastica

ris homini necessaria est ad salutem: nam cognitōem sui docet: sine qua (ut ait Bernhardus super Cantica) nemo saluatur. Vnde homo cum in honore esset non intellexit (scz seipm) cōparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Vnde & Helimādu scribit in tēplo Apollinis tale oraculum fuisse datum γρωτι τε ουτορ hoc est nosce te ipsum. Ex hoc nempe homo se humiliat: & unicuique quod suū est reddit: iuxta p̄cepta legis naturę & decalogi de quibus differendi locus hic non est. Hanc Richardus describit dicens. Monastica scia est quę sui curam gerens/cūctis se se erigit & exornat virtutibus: nihil in vita admittes quod non gaudeat/nihil qꝫ faciens poenitendum.

Bernhard⁹
psal. 48.
helimād⁹

Richard⁹

PHILOSOPHIAE MORALIS

De Prudentia Economica. & qualiter uxor sit regenda. insuper, quibus virtutibus mulier pollere debeat. Capitulum sedecimū.

DIS.

Rudentiam Economicā declares. MAG. Hac prudentia indiget qui familiam regere habet: prudentiā tamē monasticā non negligat: nā qui sibi nequā est/cui bonus erit & Infamiliā aut ut

Prudentia economica
ca

Aristotel⁹ dicitur libro primo Politicorū tres cōmunitates necessarię sunt. viri scz & uxoris: propter opus generatiōis. Domini & serui: propter opus ad ministratiōis. Patris & filij: propter pperuatē: quod fieri neqz si patri filius nō succedit. Ad has cōmunitates singula prudentię regimīna accomodanda sunt. in prima equidē vir uxori suę affabiliter iuuat: ne vita eius sit cū tristitia: aut cogatur extraneis solarijs se imiscere: unde infamiā facile posset incurrere. In correctiōe vero/ aliter cū honesta/ aliter cū contumare & superba oportet procedere. Secundo vir uxore decēter tractet in ornāmētis & alijs necessarijs. Nō em̄ sicut ancilla/ sed ut sociā tractanda est: quia nō de pedibus sed latere viri est formata. Aliter autē est uxor ciuis/ aliter militis/ aliter regis ornanda secundū diuersitatē temporis & locorū Ideo infelices Macedones Phūs in rhetorica nominat: eo qd suis uxoribus illicita p mittebant. Rursus Valerius Maximus Romanos cōmendat: quia uxoribus de necessarijs p uidebant. Tercio uir uxore sine zelotipia diligat. ne sibi cōtinuā cordis anxietatē/ & uxori nō seruandī fidem incitamentū prestet. qui secus ad uxores se habent/ damna multa nō scripro sed experimēto addiscent. Rursus autē uxor debet esse casta & pudica/ verecunda & taciturna: pia & discreta. Casta quidē esse debet: ne

vir & uxoris

Gen². Phūs in thetorica nominat: eo qd suis uxoribus illicita p mittebant. Rursus Valerius Maximus Romanos cōmendat: quia uxoribus de necessarijs p uidebant. Tercio uir uxore sine zelotipia diligat. ne sibi cōtinuā cordis anxietatē/ & uxori nō seruandī fidem incitamentū prestet. qui secus ad uxores se habent/ damna multa nō scripro sed experimēto addiscent. Rursus autē uxor debet esse casta & pudica/ verecunda & taciturna: pia & discreta. Casta quidē esse debet: ne

Vxor sit casta

Valerius maximus Crisostom⁹ Castitatis vero custos est sobrietas. unde ut ait Valerius. Maximus. Romanis mulieribus usus vini olim ignotus erat. Sit & pudica quantū ad exteriores corporis gestus. Mulieris em̄ est (ut inqz Crisostom⁹) domi philosophari & a discēsis se cohibere: nec nimīū abusionis genus est mulier sine pudicitia. gratia autē super gratiā mulier sancta & pudorata. Sit etiā verecunda. ne dicatur ei illud hieremię. 3. Frons muliebris mere tricus facta est tibi/ noluiſti erubescere. Inuerecunda quippe mulier attētare audet quod vir non perpetraret. Verecundū ē autē signum est taciturnitas: q̄ est (ut ait phūs) ornāmētū mulieris. quod laudatū inuenitur a Sapiente. Mulier sensata & tacita nō est imitatio animę eruditæ. Sit in super pia & discreta: ut familiā cū qua semp cōuersatur cōsoletur. & pauperibus cū moderamine elemosynā erogando cōpatiatur.

Pudica

verecūda

Pia discreta

De Regimine seruorum: & unde. Seruitus orta sit. Capitulum. xvij.

MAG.

Ecunda cōmunitas familię est Domini & serui. Natura omnes Seruorū liberos genuit: fortuna autē seruos constituit. Serui em̄ cōperunt ppter ortus

LIBER XII DE PRINCIPIIS

appetitus corruptionē/intellectus tarditatem/& temporaliū penuriā.
Primiū manifestū in Cham filio Noe: qui propter maliciā suā qua pa-
tris pudenda reuelauit: ideo ipse & posteritas sua seruituti est deditus. sic
rebelles & in bello victi mancipia / quasi manu capta dicebant: & ad ser-
uiendū seruabant. Secundū cōueniēs est: nā intellectū tardi / magis sunt
robusti & ad onera sustinenda apti. cōtrario corpore. debiliores / sunt
magis sapientes: & ad regendū alios abiliores. Tertiū cōmunissimū
est. penuria namq; rerū temporaliū plurimos etiā honestos & ingenio
pollentes seruire cogit: etiā his q serui sunt seruorū eorū / idest peccatorū
Hos aut cōsolatur diuus Augustin⁹. li. 4. de Ciuitate dei dicens. Bonus

Augusti⁹

**Dñorū er
ga seruos
prudētia**

si seruiat liber est: malus aut si regnet/seruus est/nec unius hominis/sed
quod grauius est tot Dominorū quot vitorū. Debent itaq; Domini ad
seruos tali prudētia uti/ ut sint in loquendo placidi: ne verbis durioribus
exasperent. unde Seneca. Qui in seruos suos irascit & crudelis est/

Seneca

satis ostendit p̄tatem ad alienos sibi desuisse. Seruis igitur hilarē te pre-
stes (inqt) superiorē te colant potius quā timeant. Nimiā tamē erga
eos familiaritatē caueant: quia cōtemptū parit. Sint in remunerādo bene-
fici/ ne necessitate cōpulsī furent. Sint & in mandando discreti: ne nimis
oneribus laborū grauent. unde & Domin⁹ in Euangelio eos die seprio
quiescere: & anno septimo liberos a seruitute iussit exire. cōtrario Ser-
ui debent esse fideles in cōmissis sibi a Dominis: ut bona eorū cōseruent
Sint intelligētes in p̄ceptis: ut q Domini moneāt: rectē intelligāt: & q
intellerūt cū obedientia exequant. sic em erunt decentes in obsequiis.
nō em decet seruū quod iussus est/ si possit: cauillationibus suis p̄telare
Vnde dicit. Nō sit mihi seruus medicus: propheta: sacerdos. Medic⁹ est
si iussus afferte aquam frigidā: eam sanitati cōtrariam p̄suadet. Prophe-
ta est: si missus ad debitorem: eū iam non posse domi reperiri syllogizat
Sacerdos deniq; censetur: si quod inuitus facit: salutī animę cōtrarium
arguit. Decentia aut in obsequio tunc seruatur. si non modo corporis mū-
dicia sed & morū integritas custodiāt: ne uxor: ne filij: & filij corrumpant
Nam ut ait Menander. Corruptūt bonos mores colloquia praua. qd
& Apostolus approbat.

Deut. 15

**Seruorū
itē erga
dominos**

De regimie filiorū a p̄ribus & pedagogis. Ca. xviij. Ma

**Parentū
erga filios
prudētia**

Eritia familię cōmunitas est patris & filij. Iure equidem Naturali
Ciuiili & diuino pater circa filios sollicitus esse debet: ipsis min-
istrādo nutrimentū: qntū ad corporis necessitatē: & disciplinam
quantū ad morū honestatē. Nam ut ait Ap̄lus 1. ad Timoteū. v. Si quis
suorū & maxime domesticorū curā nō habet: fidem negauit. Primiū nec
bruta quidē negligūt quantūcumq; ferotia: sed singula filios suos sum-
mo studio alunt: donec ad debitā perducta fuerint quantitatē & robur
1. 1. p̄a ius naturale. ff. de iust. & iure. Crudeliores itaq; bestijs erunt qui
liberis suis elementa uō prestāt: nec alimenta tantū prestare sufficit: sed
& substantiā in hereditate relinquere debēt. xvi. q. 1. p̄dicator, & Ap̄lus

Ap̄lus

Menāder
Paulus

Idem

PHILOSOPHIAE MORALIS

ait. Nō debent filij thesaurizare parentibus: sed parentes filijs. Filius tñ
 Patrem egentē cogitur alere .xxij. q. 4. c. Inter . Secundū rursus bestias
 p̄ modulo suo imitar i videmus: quoniam educatos pullos ad mores &
 Deut. 32. actus nature & speciei suę ueniētes puocant. Hinc leo catulos suos ad
 predam ducit: Aquila pullos suos sup eos volitans: ad volandū puocat
 & sic videre est in singulis. Stolidior est igitur hic bestia: q̄ filios suos si
 ad meliora studia inducere nolit: saltem eos manuū suarū labores man
 ducare: & artem qua ipsos enutrit nō edocet: sed ociari taxillorū ludo
 questū querere: hic scortari: furari: latrocinari tandemq; morte turpissi
 ma interire p̄mittit. DIS. Heu q̄ntū hec stulticia nostra etate nō mo
 do plebeos: verū altioris ordinis homines obcecavit. Sed dic queso sum
 matim quādo & in quibus maximo pe filij a parentibus sint edocēti.
 Horatius MAG. Ab ineite etate: Nā ut ait Horatius in epistolis. Quo semel
 Seneca imbuta recens seruabit odorem Testa diu. & Seneca libro de moribus
 Educatio quidem & disciplina mores facit: & id sapit quisq; quod didi
 Aristotel' cit. Est em̄ ut ait Aristoteles Consuetudo altera natura: seu altera natu
 ram: in hoc differens tantū q̄ natura semp est: Consuetudo sepe. Hinc &
 Seneca Seneca libro secūdo de ira Educatio filiorum maximā diligentia pluri
 mū pfuturā desiderat: facile est em̄ animos teneros componere: sed diffi
 cile scindunt vitia q̄ nobiscū creverunt. Et Ouidius in epistolis Ars sit
 Ouidius ubi a teneris crimē cōdiscitur annis. Quod & Salomon testat. dicens:
 puer. 22. Adolescens iuxta viā suam gradiē cū senuerit non recedit ab ea: nam &
 ab adolescentia omnis etas ad malū prona est. Verū tamen in disciplina
 tenendus est modus etatis cōgruens. Tractari equidē mollius etas imbe
 Quintilia cilla solet ait Horatius cui & Quintilianus alludit dicens. Ingenia pue
 rus rorū nimia emendationis seueritate deficiunt: nā & desperant & dolent
 ac nouissime oderūt: qd q; maxime nocet/dū omia timent nihil conātur
 DIS. Manifesta sunt hæc. Nūc in q̄bus instituēdi sunt apias. MA.
 In arte/moribus/ludis & societate. Ad primū monet censor morū Ca
 Cato ro. Si tibi (iquit) sint filij/nec opes: tūc artib⁹ illos Instrue quo possint
 inopē defendere vitā. Et rursus. Discē aliquid: nam cū subito fortuna re
 cedat/Ars remanet: vitæq; hoīs non deserit unq̄. Vnde & Octavianus
 Augustus liberos suos in omni arte fecit erudiri: ut si qñ ad egestatem
 venirent/haberent unde honeste viuerent. In moribus vero: ut cibū &
 potum parce sumant passionēq; refrenent. Ex cibo nempe & potu su
 persuo naturam in principijs vitalibus enervant: ingenia perdunt: sūt
 lasciuī/rixosi/in verbis procaces & in sensu proprio pertinaces. Singu
 lis tu causas naturales reddes/si tantillę etatis & vini pastusq; superflui
 naturas attenderis. DIS. Verum: nec in his relatiū immorari volo.
 Sed dic oro perludos quid intelligis? MAG. Non illum qui fortu
 nę innititur. ut ludus chartarum/taxillorum &c. nam hi ludi non mo
 do lege diuina sunt inhibiti / sed etiam imperialibus coercendi. Sed
 phis poli eum ipm exerceant quem Philosophus in politicis necessarium asserit
 tico. 8. in vita humana: Et est quædam deductio q̄ quam vitantur tedia vitę/

LIBER XII DE PRINCIPIIS

inertia corporis & pronitas ad lasciuia. Ociosi nanq; esse non possunt. Non autē semp in disciplinē sumō rigore tenendi sunt. ne deficient: nam quod caret alterna rege durabile nō est. Ludis igitur honestis animi & corporis exerceant: ludis quidē animi/ audiendo historias/ fabulas honestas &c. ludis quoq; corporis/ currendo: saltando: sagittando & alijs quę membra abilitant: & animū mala cōtagiōe non illaqueant. DIS. De societate qd afferat. MAG. Societas praua ut pestis fugienda: bona vero amplectenda est. Nā ut testatur Propheta regius. Cū bono bonus eris: cum pueris puereris. Et si una ouis morbida totum gregem inficit: multo magis praua societas teneros animos/ molles & impressi/ oni dispositos facillime ledit. Heu sine scriptura hoc cōfirmat crebra experientia. Societē igitur filij honestis: & sumō studio educantur in disciplinā & correctiōe domini: ut ea quę fidei sunt & ad cultum Dei pertinent teneris inbibant annis: cū cito sunt creduli/ nec rationē querentes. Non autē Deo tantū/ sed & parentibus & senioribus reuerentiā noscāt exhibere. nā filius contumax & inobediens a Mose iussus est lapidari. & alibi. Deutero: coram cano capite cōsurge: & honora personā senis. In cura itaq; & correctione filiorum Parentes sint solliciti ne cum Heli sacerdote iusto dei iudicio subita morte occumbant. Pedagogis quoq; ea ipsa & longe amplior cura/ studiū & industriā habenda est. Alia tñ circa ingenia/ ingeniorumq; ad militiam spirituale aut ciuilem assumendorū ratio est. De quibus in alium tractatum plixior sermo seruandus est: nunc ad prudentiam politicā transeamus.

Psalm. 17.

Ad Ephē. quinto

Deutero: 21. Le. 19. 1. Regū. 4.

De Prudentia politica regnatiua. & ea quę est in subditis Capitulum. xix. MAG.

Ristoteles politicę prudentię duas spēs esse voluit: Architectoriam in principiē & politicā in subditis. DIS. Architectoriam quę est? MAG. Ea quę dicit regnatiua siue legis positiua. Principi nanq; incumbit deo placere: populo p posse satisfacere: reipublicę prouidere: & rectas leges condere. Per primū populi timorem & reuerentiam acquireret. ut patet de Salomone libro Regum tertio. c. 8. & 9. Vnde, & Claudianus. Cōponit orbis regis ad exemplū: nec sic inflectere sensus Humanos edicta valent q; vita regentis: Mobile mutat semp cū principe vulgus. Per secundū amorem & dilectionem populi sibi conciliabit. non em̄ quispiā contra regem murmurabit: si ipm omēs non nimis serue: prudentiū cultorem: beneficentium retributorem & delinquentibus punitorem æquum videbunt. Per tertium & quartum rempublicam integram conseruabit: ne deficiente annona populi inedia deficient aut a quopiam calūniā sustineāt. DIS. Nunc de politica pauca addas. POLITICA MAG. Prudentia qua subditi nouere principi obedire & ciuibus cōuiuere cōmune nomē recitauit: & politica dicta est. Sunt autem ut describit Tullius libro primo de officijs in reipublica personę triplices/ Iudices scz siue Magistratus: Ciues & peregrini, ut etiam clarius expressit

6. Ethic.

Principis ē claudian.

Tullius

Prudentia politica architectoria

Politica

PHILOSOPHIAE MORALIS

Deut. 16. Scriptura in lege Moyſi. Vnde & magiſtratib⁹ ait. Iudices & magiſtrat⁹
 & 17 cōſtitues in omnib⁹ portis ſuis (antriqui em ſolebant iudices cauſas in
 portis ciuitatis audire) ambigue autē cauſę & arduę ad unū tantū ſum⁹
 bidē. 22. mū ſc3 ſacerdotē reſerebant. De ciuib⁹ ſtatuit ne ſe in quib⁹ rebus mole
 ſtarent dicens. Ingreſſus vineā proximi tui/cōmedas uuas quantū tibi
 4 & 20. 22. placuerit: foras autē ne efferas tecū. In mutuo nec uſuras nec pignus reci
 & 23 perēt pcepit: nec etiam importune exigerent. De peregrinis vero ait. ad Deut. 24
 venā non contriſtabis neq; affliges eum. Mandauitq; tertio anno deci Deut. 26.
 mā fieri p peregrinis pupillis & uiduis. DIS. Mira Conditoris ſapi
 entia/ſingulis puidens neceſſaria. MAG. Mira utiq; attingens a fine
 uſq; ad finem fortiter & omnia diſponens ſuauiſſe. DIS. Reliquū eſt
 ut prudentiam militarem percurramus.

De Prudentia militari: & his quę militem ornāt

Capitulum viceſimum

MAG.

Illicitis prudentia eſt operis bellici/ordinata ad deſenſionem bo
 ni cōmunis ut pax habeatur: Ob hanc equidē cauſam tantum/ prudentia
 bellū gerendū eſt. De hac prudētia multi diſſertiffime ſcripſerūt militaris
 attamē non tam lectiōe q̃ exercitio addiſcitur. Verūtamē videat bonus
 miles: ut in primis deū/a quo fortitudinis donū accepit bñdicat: pura in
 tentiōe pugnet/hoſtibus fidem ſeruet: victis quoq; miſericordiam prę
 ſtet. ſic em Auguſtin⁹ Bonifaciū inſtruit. Et ſanctus Io. Baptiſta mili/
 Auguſti⁹ bus regulam ſtatuens dicit: neminē cōcuriatis neq; calumniā faciatis: &
 13. q. 1. no
 il
 Lucas
 Bernhar. bens ad milites templi/non mediocriter corripit eos qui ſe & equos ſe
 rico operiunt. haſtas/clipeos/ſellas frena & calcaria depingunt auro ar
 gentoq; ornant. Militarīa inquit ſunt hęc inſignia/an muliebria poti⁹
 ornamenta? Nunquid forte hoſtilis mucro reueribitur auz: gēmis par
 cet ſerica penetrare non poterit & alibi. Vtilior eſt in conflictu lorica
 ferrea q̃ ſtola linea. Hinc & Pericles Phūs ait. Non pictura/non aurum
 non lapides/ſed ſcutum diuulſum/fracta galea/gladi⁹ hebes/facies vul
 nerata cedunt militibus ad ornatum. DIS. Sed qui tāta ſufferre poſ
 ſunt? MAG. Non effoeminati & in delitiis aſſueti. ſed hi tantum de
 quibus Vegerius loquitur: qui ſub diuo & labore nutriuntur: ſolē pa
 Vegetius cienter: ſub ſtella negligenter: balneorum neſci: deliciaru ignari & pa
 co cibo contenti. DIS. Heu q̃ rarum phenice in terra noſtra ſimilli
 mū eſt hoc militię genus. MAG. Eos itaq; relinquentes perſequi/ad
 virtutum diuiſionem redeamus. DIS. Haſtenus de intelleſtualibus
 diſſertum eſt: nunc ordo exigit ut morales adeamus.

De Virtutibus moralibus in generali: & quare inter has quattuor cardinales dicuntur Ca. xxi. MAG.

Orales virtutes ſunt quę appetitum inclinant ad actus licitos &
 honeſtos. Mos enim inclinatioem vel etiā conſuetudinem ad ali
 bb

LIBER XII DE PRINCIPIIS

quid agendū importat. DIS. Num etiā iste certo numero cōplectun
virtutes tur? MAG. Eriā Fili Duodeci em a Phō gnūerant scz Prudentia: Iu-
morales sticia: Fortitudo Tpantia māluetudo Liberalitas Magnificētia Magna
nitas Philotimia Veritas Amicitia siue affabilitas: & Eutropelia. Alię
q̄cūq; sint/ ad has reduci habent. ut patebit in p̄cessu. DIS. Cur inter
intellectuales habitus Prudentiā enumeratā/ etiā moralibus p̄ponis?

MAG. Prudentia s̄m essentiā: Intellectualis habitus est: s̄m materiā
vero moralis. Preponit autē ceteris: quasi mater: iuxta. c. p̄sentii. i. q. s
ubi dicit. Discretio. i. prudentia mater est virtutū. Ad hanc etiā & tres
Cardiales in ordine sequentes (q̄ sunt Iusticia Fortitudo & Tpantia) omēs alię re-
virtutes duci habēt. Hinc iste quattuor principales & cardinales dicunt: q̄a sicut
in cardine ianua vertit/ claudit & aperit/ sic in his virtutib⁹ cor huma-
nū vertit s̄m rōem ut vitij claudat & bonis actib⁹ apiat. DIS. Mo-
raliū/ igit tractatū q̄ totius aggrediamur: & cor nostrū his cardinalib⁹
imitamus. MAG. Omnis virtus moralis est vel circa actū interiorē
rem dirigendū ut prudentia: vel circa actū exteriorē ad alterū ut iusticia:
vel circa passiones supra enumeratas: ut certe omnes: sic patet illud Ovi Ovidius
dij. Tendit in ardua virtus. DIS. (Nū & moraliū rōes singulatim p̄ de pontō
sequi intendis? MAG. Eriā. DIS. Primū igit de Prudentia differas.

**De Prudentie cōtrarijs: q̄ sunt Imprudentia/ Astutia/
Dolus: Fraus. P̄cipitatio & silia Ca. xxij. MAG.**

Rudētię definitiōem/ diuisionē & p̄tū declaratiōem paulo añ hac
digessim⁹: nec supest nisi ut de vitij oppositis pauca addamus.

Nā ut Augustin⁹ ait mens regnū virtutū adipisci nō pōt nisi prius ex-
cussit iugū vitior. DIS. Probe. MAG. Prudentie in cōmuni op-
posita est imprudentia: qua hō diuertit se a regulis qbus rō prudētię re-
ctificat. Prudentia insup carnis/ Astutia/ dolus & fraus: nimia sollicitudo
incōstantia & negligentia p̄cipitatio & incōsideratio/ prudentie aduersa
sunt. Prudentia em finē bonū p̄ponit/ prudētia carnis malū. ut pru-
dens latro/ latrocinū. & crapulosus carnis curā tantū intendit. Pruden-
tia ad finē bonū vias bonas inuenit: astutia malas & apparentes excogi-
tat. Prudentia vias bonas inuentas sinī p̄concepto verbo & facto appli-
cat: dolus vias malas excogitatas verbo quidē/ Fraus autē facto sinī ma-
lo easdem vias adiungit: sic quod astutia excogitat/ dol⁹ & fraus exequū-
tur. Maxime autē in acquisitiōe tpaliū circa q̄ etiā fieri habet nimia solli-
citus. Prudentia cōstanter & diligenter cōsiliata & iudicata in p̄cipiēdo
exequit: p̄ incōstantiā vero & negligentia hęc eadē obmittunt. Pruden-
tia p̄ Eubuliā recte & ordinate cōsiliat: ecōtrario p̄ p̄cipitatiōez ex impe-
tu volūtatis & passionis ordinatū consiliū negligit. Prudentia p̄ Syne-
sim & Gnomē de cōsiliatis vero iudicat/ ecōtrario p̄ incōsideratiōem
nō intelligēdo ea ex qbus rectitudo iudici p̄deret/ male iudicat. Quæ
autē alijs p̄tib⁹ prudētię cōtrariant. uno noīe imprudentia noīant. Hęc
sunt q̄ de vitij prudētię oppositis scire op̄erū est: nūc iusticia p̄currā?

PHILOSOPHIAE MORALIS

De iusticię definitōibus & contrarijs vitijs Ca. xxiij. DI.

Viticia quid est? MAG. Iusticię acceptōes duę sunt. Prima ut p legis impiū ordinat actus oī m virtutū ad bonū cōe: & iusticia legalis dici solet: p eā nāq; hō cōcordat legi ordinārī act⁹ om-

nīū virtutū in bonū cōe. sicut charitas ordinat oīa in bonū diuinū. De hac dicit q; sit oīs vir⁹. Secūda acceptio iusticię est pur' eq̄litate cōstituta in his q; sunt ad alterū. Hęc a iuriscōsulto sic definit. Iusticia est cōstās

Insti. de iust. & iur. pa. i ff. eo. l. iusticia & ppetua volūtas: Ius suū unicuiq; tribuens. Iusticia voluntas est. i. vo-
lūtaris habitus siue qualitas: cōstans & ppetua: nā opans p virtutē opa-
tur imobilitē q̄ntū ad ppositū. Vnde ut q; iustus sit/oporet q; habe-
at ppositū ppetuo seruandī iusticiā: & in illo firmiter pmaneat: ideo ad-
dit cōstans. & sequit' tribuēs unicuiq;. Deo sc; & homī. Ius suū. i. re ius-
tā ipi debitā. Accipit em̄ hic ius nō p habitū qui est ars boni & equi-
tatis sed p re iusta. Et Phūs iusticia ē habit⁹ a quo hñtes opatiui sunt iustiorē

Iusticia

ff. de iust. & iur. l. iusticia

Phūs s; m electōem iusti. Ambrosi⁹ q; vir sanct⁹ in libro Officiōz sic eā defi-
nit: Iusticia est q; unicuiq; qd suū est tribuit: alienū nō vendicat: utilitā-
tē ppriā negligit ut cōem eq̄litate custodiat. DIS. Ex his accipio
materiā circa quā iusticię esse opatiōes & res alteri ab altero debitas: de
vitijs aut' oppositis quid ais? MAG. Iusticia pprie nō habet extrema
maliciosa/ sed habitū cōtrariū qui dicit' iniusticia. Extrema assignantur
q̄ntū ad actū ut iniustū facere: & iustū pati. Hoc pprie malū nō est: nisi
in agēte: aliud aut' fieri pōt nō ex habitū iniusticię sc; si nō fiat ex inten-
tione/ sed ex negligētia vel passiōe. Ex intentōe iniustū q; facit: si ius su-
um unicuiq; nō tribuit: aut iuste iudicat: vel quia rectitudinē iusticię
p̄mittit, ut in iudicio puerſo & iniusto. vel quia non subiectos iudi-
cat ut in iudicio usurpatō. Vel q; in iudicādo certitudinē rōnis nō ha-
bet. ut i iudicio suspicioso & temerario ex iudicijs leuib⁹/ inuidia aut p-
pria malicia pcedentē: quæ latius deduci possent. DIS. Intelligo ve-
rumtamē nūc magis ptiū iusticię (si q; sint) explanatōem audire affecto.

De ptibus iusticię subiectiuis: q; sunt iusticia cōmu-
tatiua & iusticia distributiua: in qua vitupatur per
sonarū acceptio Capi. xxiiij. MAG.

Viticię ptes trifarię sunt: subiectiue sc; integrales & potētiona-
les. DIS. Subiectiue q; sunt? MAG. Iusticia cōmutatiua

iusticia cō-
mutatiua.

Aristotē. s. Ethico. & iusticia distributiua Cōmutatiua eq̄litate in cōmutatōib⁹ inter duas
singulares psonas seruat in pportōe arithmetica. ut puta tm sit p̄cium
q̄ntū valet res empta &c. Sunt aut' Cōmutatōes multiplices: qdā em̄ sūt
voluntarię: quædā inuolūtarię. Volūtarię ubi amboz interuenit con-
sensus. ut emptio: venditio cōductio/ locatio/ cōmodatio/ mutuidatio
&c. In qb⁹ neglecta iusticia cōmittuntur fraudulentię multiplices & usu-
re: q; rectificari dñt p iusticiā/ restitutōis via. Inuolūtarię cōmutatiōes
sūt in qb⁹ alter nō sentit s; ledit xbo vel factio. Verbo gdē i iudicio v-

mutatio-
nes volū-
tarię

inuolun-
tarię

LIBER XII DE PRINCIPIIS

extra iudicium. In iudicio per iudicem/accusatorē & testem. Extra iudicium aut per contumeliā: si quis ea quę sunt contra honorem alicui⁹ in noticiā ipsius & aliorū deducit per detractiōem: si ista fecerit occulte/ut derogat alterius phamę: per susurratiōem/ si per hec intendit occulte amicitia separare: per maledictiōem/ si alteri malū intendens imp̄catur per derisionē/ si per verba & cachinnos alium erubescere facit: per substantiōem/ si idem facit nalo rugato. In facto autem aliter ab alio ledit in re vel persona. In re quidem: per furtū in occulto & per rapinā in publico. In persona vero propria vel coniuncta: ut puta uxore aut liberis: per homicidium/ mutilatiōem/ verberationem. aut incarcerationem. Has omnes cōmutationes equare habet iusticia cōmutatiua: saltem re/stitutionis via. DIS. Iusticia Distributiua quę est? MAG. p quā bona cōmunia iuste distribuuntur non tamen equalitatem quantitati s q̄ est arithmetica/ sed proportionem quę est geometrica custodit. Non enim bona cōmunia cōlia sunt: nec ciues equales. oportet ergo distribuentē merita & cōditiones uniuscuiusq; accipientis attendere. & respectu illorum bonā illis diuidere: aliter strenue bellantibus/ aliter formidolosis: aliter magistratibus/ aliter plebeis. Verūtāē per maxime cauenda est in talibus personarum acceptio: quā sit cum aliquid alteri datur ppter aliquid quod non est causa nec facit ad causam/ propter quā accipiens tali dono dignus sit. ut in collatiōe Beneficiorū: si cōsanguineo minus idoneo conferantur. In exhibitione reuerentię: si diuites ppter diuitias solū honorentur. In execurione iudiciorum: si pauper supprimať & potentior eidem contra equitatem preponatur.

De partibus integralibus iusticię: quę sunt facere bonum: & declinare a malo. Et insuper de partibus potentialibus eiusdem Capi. xxv. DIS.

Remissorū ordo nūc ex postulat ut ptes integrales iusticię videamus. MAG. Partes integrales iusticię sunt facere bonum & declinare a malo: & alio noīe dicit Innocētia. Iusticia nempe equalitatē cōstituit in his q̄ sunt ad alterū. & hoc faciendo/ bonū scz alteri debitum. Et constitutā equalitatē seruat: declinādo a malo alteri nociuo. Primū vitiat p omissionē boni debiti. Secundū p transgressionē mandati prohibentis malū alteri inferre. DIS. Manifesta sunt hec: transeamus ad alia. MAG. Quę restant virtutes sunt annexę iusticię: q̄ ipsius dicuntur partes potēciales. ut sunt religio/ pietas/ obseruātia/ obediētia/ vindictatio/ poenitētia/ gratitudo/ veritas/ fidelitas/ liberalitas/ amicitia/ siue affabilitas/ epikeia: & si q̄ alię sunt q̄ ad dictas reduci pnt. DIS. Num & de his pauca saltē in mediū ferre dignaberis. MAG. Iā dicta explanare altioris disciplinē est: Theologię scz: atq; vero quia pauca peris: tibi morē gerā: & harū descriptiones cū enumeratiōe priū pandā: pmissio ordine retento. DIS. Primū itaq; de Religione tractandum venit.

PHILOSOPHIAE MORALIS

De Religione & vitijs oppositis: q̄ sunt Supsticio
tētare Deum: piurium: Sacriligiū & Simonia, Ca
pitulum. xxvi. MAG.

Tullius Eligionē p̄tinere ad iusticiā definitio idicat. nā eā definiēdo ait
Tulli⁹. Religio v̄tus est q̄ sup̄iori cui dā naturę quā diuinā vo
cāt curā ceremoniāq̄ vel cultū affert. Per curā actū interiorē reli
giōis inuit: q̄ ē deuotio & oratō. Per ceremoniā insinuat actū ip̄i⁹ exte
riorē: q̄ ē adoratio. Religio em̄ cultus dei est qui grecę latrīa / eusebia v̄l
theusebia dicit. ut ait Aug⁹ li. x. de ciui. dei. & consistit in cognitiōe / dilecti
one & debita subiectiōe dei: hoc ē qd̄ in Enchyridion dicit / Fide Spe &
Guilhel. Charitate colim⁹ & hoc (ut testat Guilhelm⁹) fit corde p̄ deuotiōem &
orōem mentalē. ore / p̄ orōez vocalē. corp̄e p̄ adoratiōez. i. genuflexiōnē
p̄stratiōem vel inclinatiōem. ope p̄ oblatiōez / primitias. decimas / sacri
cia & sacramēta &c. DI. Opposita religiōis q̄ sunt: MA. Supsticiō
& irreligiōsitas: hęc qd̄ p̄ excessū illa v̄o p̄ defectū. Supsticio nēpe cul
tū dei vel creaturę exhibet vel deo: mō tñ indēbitō / phibito: uputa
p̄ ceremonias legis mosaice. de sp̄ibus supsticiōis circa finē libri septimi
nōnulla deducta sunt. DI Memi. Sed irreligiōsitate qd̄ dicit: MA.
Quidq̄ ad cōtēptū vel irreuerentiā dei & rez sacraz fieri pōt. Dei qd̄
p̄ tētatiōem & piurium. nā q̄ deū p̄ verba aut facta tentat / de ip̄i⁹ scia volū
tate & p̄tate dubitat. itaq̄ deficit: q̄a deū vera fide nō colit. Sistr q̄ in piur
rio deū testē falsitatis aduocat / de ip̄i⁹ sapia & iusticia hesitat. Rez autē sa
craz irreuerētia fit p̄ sacrilegiū: & Simonia. Sacriligiū qd̄ est: si violē
tia in p̄sonā sacra / locū sacz / vasa sacra aut res ad sustētatiōem sacraz per
sonaz ordinatas cōmittit. Simonia autē est studiosa voluntas emendi
& vendēdi aligd sp̄uale / aut sp̄uali ānexum. & fit a manu: ut dādo pecu
niā p̄ obrinendo bñficiū. ab obsego: ut dādo bñficiū sp̄uale p̄seruitio
corpali. a lingua: ut cōferēdo ecclesiā indigno ad p̄ces alicuius.

De Pietate: obseruātia: q̄ & dulia: de obediētia &
gratitudine virtutibus religioni cōiunctis: in eo q̄
cultum debitum Parentibus / sup̄ioribus & bene
factoribus exhiberi volūt. Capitulū. xxvij. DIS.

Tullius Pietas autē qd̄ est: MA Est (ut ingt Tulli⁹) p̄ quā sāguie sun
tis / patriāq̄ beniuolis officiuz & diligēs tribuit cultus. & hoc
qd̄ p̄pter eē & gubernari: qd̄ a parētib⁹ & a patriā p̄cipam⁹.
Quia v̄o de⁹ sumus parēs ē & gubernator / nōnunq̄ pietas p̄ Dei cul
tu accipi solet. ut patet p̄ Augustinū li. x. de ci. dei. Et q̄a consanguinei
Augusti⁹ ab eodē p̄te p̄cessere. teste Phō li. viij. ethicorū: ideo nōie: sanguineo
Aristorel. rum p̄ntes / & nōie p̄ntū: etiā cōsanguinei intelligunt nōie q̄z patrię
cōciues cōtinent. DIS. Parēs esse colidos q̄rtum p̄ceptū decalogi
indicat: ubi iō fortasse lōguitas vitæ p̄mitit: q̄a illis cultus exhibet
bb ij

LIBER XII DE PRINCIPIIS

agbus nobis vita cōicat. MAG. Probe Cōsistit autē parētum eul^o in reuerentia/obediētia & necessitatis cura. DIS. Extrema pietatis q̄ sunt. MAG. q̄ a medio recedunt: p̄ excessum qdē/ si parētes deo in dilectiōe p̄ponimus. p̄ defectum vero/ si intuitu dei pētes etiā in necessitate cōstitutos relinq̄mus: intrādo sc̄z religionē: nā hoc nō expedit s̄m sanctū Thomā. Si autē parētes in necessitate nō sunt/licitū est & pias. Thomas teste diuo hieronymo in eplā ad Eliodoro. Per calcatū inquit p̄ge patres 2a. 2c. q. c. p̄ calcatā: p̄ge matrē ad vexilla crucis euola summū pietatis gen^o est in 1. ar. 4. hac re fuisse crudelē. Ampli^o autē cū p̄ponē in dignitate constitutē guber Hieron^o natiōis & disciplinē nostrē curā gerāt/ Patres non inepte dicunt. Ideoq̄ & ip̄is cultus qdā exhibēdus ē: quē v̄tutes obseruātia & obediētia cōti-

obediētia
obseruātia

Dulia

Honor

nēt. Est. n. s̄m Guilhelmū Parisiē. Obediētia obtpantia s̄m regulā sa- Guilhel.
cre scripturę maiorib^o q̄buseūq̄ debita. Obseruātia autē ut Tull^o ait: ē Tullius.
p̄ quā hoīes aliq̄ dignitate p̄cellētes cultu & honore designant. Hic cul-
tus Dulia dici pōt. dulis em̄ dicit^o seruit^o p̄ quā exhibet honor sup̄iori-
bus. Honor autē ut ait Aristo. 2. Ethic. est exhibitio reuerētiē in signū v̄r Phū.
tutis. virtutis qdē in honorato: vel i eo cui^o vices gerit dicit^o. Hinc &
p̄lati viciosi honorari p̄nt: imo ad hoc princeps Ap̄lor^o Petr^o admonet 1. Petri. 2.
dicēs: Subditi estote. & sequi. nō tm̄ bonis & modestis sed etiā discōlis
Ex p̄cedētib^o facile ē & illis v̄tutib^o contraria assignare. DI. Facillimū.

Gratitu-
do

MA. Sicut autē pētib^o p̄ pietatē/ sup̄iorib^o p̄ obseruātia & obediē-
tia quē debē honorē reddi: sic b̄nfactorib^o p̄ gratitudinē vices repēdi-
mus. Est. n. gratitudo s̄m Tull^o q̄ amicitia: & officior^o alterius me- Tullius
moriam & remuērādī volūtas trinet. Notāter autē de mēōria mēōiez facit
nā ut ait Seneca li. 3. de b̄nificiis. Ingratus est q̄ b̄nificiū accepisse negat Seneca
qd̄ accepit. Ingratus ē q̄ dissipat. Ingratus ē q̄ nō reddit. Ingratissimus
oim̄ q̄ ē oblitus. Volūtas autē in definitiōe data ponit^o. nā idē ait. Grati-
do ē minus grata si sit coacta. Est autē in reddēdo b̄nificiū sumope cauē-
dū/ ne citius reddat^o: aut plus debito differat^o. nā i his extremū ē gratitu-
dinis p̄ excessū: Sicut in nō reddēdo alter^o extremū ē (ingratitude sc̄z) p̄
defectū. Plura d̄ gratitudinē & eius contrarijs induci p̄nt: q̄ epitomatis bre-
uitas excludit. Vērtū id adh̄c dēdū utilissimū est: ut deo in oībus & sp̄
grati sim^o: ab eo em̄ qd̄quid hēmus accepim^o. teste Ap̄lo. i ad Corin. 4. Ap̄lus
Quid habes qd̄ nō accepisti? q̄si diceret: nihil. In oībus igit grās agite
alio loco docuit. DI. Nūc vindicatiōem exponas.

De vindicta Crudelitate & negligētia vitij opposi- tis De poenitentia & epikeia. Ca. xxvii MAG.

Vindicta

Indicatio (auctore Tullio) ē p̄ quā vis seu iniuria/ & oē qd̄ ob Tullius
scurū ē. i. iuriōsū defendēdo & ulciscēdo pp̄ullat. Necessaria est
hec virtus in p̄tate cōstitutis: v̄rtū op̄ere p̄cū est ut intērio vindicantis
ferat^o principalit^o ad bonū p̄ vindictā p̄curādū: vic^o vel ad emēdatōz pec-
cātis: vel salutē ad cohibitiōez eius & quietē alior^o: iusticię cōseruatiōez & Ap̄lus ad
dei honorē. nā ut ait Ap̄lus. Mīster dei ē quiq̄q̄ vindex ē in ira ei q̄ ma Roma. 12

PHILOSOPHIAE MORALIS

lū facit & hoc accepta a deo p̄tate: & iā dicta int̄tōe. Qm̄ qui alia it̄tōe
ne vindicat/nō vindictā q̄ virtus ē/sed alt̄er eius extremū/qd̄ sequit̄a si
ue crudelitas dicit̄ exercet. Sic qui negligēs ē corrigēdo subditos: alt̄er crudelitas
ei⁹ extremū amplectit̄/qd̄ negligētia dici pōt. Qui aut̄ pp̄ria auctorita negligēt.

Deut. 7.

te vindicare p̄sumit/sibi usurpat qd̄ dei ē. Ait. n. dñs. Mihi vindictā / si
ue mea ē ultio/ & ego retribuā eis in tpe. Huic v̄tuti altera coheret: quā
pniam dicimus: nō eā q̄ sacramētū ē: sed q̄ v̄tus moralis ē. Sicut em̄ v̄n
dicatio mala in alijs punit: sic p̄nia in se ip̄o malefacta corrigit: Est enī

Augusti⁹

ut ait Augustin⁹ qd̄a irascēris vindicta punit̄s in se qd̄ dolet cōmississe. Pōnitētia
Euenire solet aut̄ sepius ut in ulciscēdis & vindicādīs iurijs / de quibus
prudēs cōsiliari habet/ leges exp̄sse nō sint: propter casus sp̄ales de nouo
emergētes. Necessaria est igit̄ v̄tus prudentē circa hm̄i dirigens. DI.

Et hāc gnom̄/cū de prudentia agerēt noīasti. MAG. Tenacis es me
morizē si etiā memisti v̄tutē q̄ndā iudiciū gnom̄ ex cōntē ibidē exp̄ssa;

DIS. Mem̄. nā epikeia est nomen ei⁹. MAG. probe. DIS. hic ne
latius de hac differere stendis? MAG. Non est necessariū: nisi fortasse
eius descriptio p̄termittā sit. Est. n. Epikeia habitus directiu⁹ legis/ubi Epikeia

1. nō dubi

C. de leg.

de regulis

iur. li. 6.

lex deficit p̄pter aliquē casū p̄ticularē. Nō nunq̄ etiā v̄ba legis p̄termittit̄
si incōueniens seq̄ret̄: & attendit̄ ad intentiōem legislatoris: q̄ sp̄ est
ad utilitatē reip̄. lōq̄ argui nō pōt p̄ regulā iuris q̄ dicit̄. Certū est q̄ is
cōmittit in legē qui v̄ba legis āplectens tra legis nitit̄ volūtātē. DI.

Sed dic q̄so unde hoc nomen habet? MAG. Ab epi qd̄ est supra & ὁ
Κοῖσος iusticia. DIS. Ad alia stilum vertē.

De Veritate/Mendacio/Lactantia/Ironia/Simulatiōe
& Hypocrisi vitij⁹ veritati oppositis. Ca. xxix. MA.

Vē equit̄ inter v̄tutes iusticiā cōiunctas veritas dicit̄: una de
v̄tutibus moralib⁹. DIS. Huius definitiōez afferas. MAG.

Tullius

Veritas ut Tullius ait. Est p̄ quā imutata q̄ sunt/aut aū fuerunt/aut fu- Veritas
tura sūt dicunt̄. In actib⁹ qp̄pe hūanis quib⁹ hōies v̄bo factoz cōmuni
cāt mediū tenere laudabile est. Qui ergo nec v̄bo nec facto maiora v̄l mi
nora de se ip̄so dicit̄ aut recognoscit q̄ sint/verax dicit̄ a veritate v̄tutē

Isidorus

22 q. 4. in

malis

lū: sibi & Fidelitas: q̄ sistit in reddēdo p̄missa. continent̄ Verit̄m ut ait Isi- tas
dorus in mal̄ promissis fidē rescidere licet. nec tm̄ veritas est in dictis de fidelitas

se ip̄so sed etiā de alijs. ut data i iur̄ definitiō q̄ onis est. DI. Extrēa aut̄
q̄ sunt? MAG. Lactantia & Ironia siue irrillio. Hinc lactator & irrillor lactator
v̄l iron dicunt̄ q̄ dictis laborāt vitij⁹. Lactator maiora de se v̄bis & fac

tis fingit q̄ sint in eo/aut propter gl̄iam aut lucr̄ aut quia talis est. Iron
vilis & minora de se dicit q̄ in eo existant: vilis nempe/quæ in se non
cognoscit de se dicit: & maiora quæ in persona sua scit de se ip̄so negat.

Nō est igit̄ Iron qui vilis de se dicit q̄ in se cognoscit: aut maiora obri
cēs nō tm̄ negans: minora q̄ etiā in se scit dicit. Quia v̄bo dictū est verita
tē etiā ad extranea p̄tinere: s̄m hoc aliud oppositū cōmū iā dicta inclu

dens eidē assignat̄. DIS. Quod? MAG. Mendaciū. qd̄ quidem bb. liij.

LIBER XII DE PRINCIPIIS

mendaciū triplex esse distinguitur: videlicet iocolum: quod fit gratia ludi & risus. Augusti⁹
triplex officiosum: qd fit utilitatis cā. Et pnciosum: qd fit anio fallēdi alteru; 12. q. 2. p^{ri}
ut ei noceat. Sub his cōtinent oſto ſpēs ab Augustino libro cōtra men-
Similatō dactum enūeratē. Similatio q; mēdacium ē in exteriori ſignis factoru; Thomas
Hypocri- cōſiſtēs. ſjm Thomā. Sub hac etiā hypocriſis cōtinet: qā ſimilatio qdā 2a. 2e. q. c.
ſis eſt qua q; fingit ſe pſonā alterius. ut pſtōr fingit ſe pſonā iuſti. Eſt tñ xi.
32. q. 2. ca. qdā ſimilatio q; interdū eſt utilis. ut ait. s. Hieronym⁹. ut q; Chriſtus ſe Hierony⁹.
utilem longius ire ſinxit diſcipulis euntribus in Emmaus.

De Amicitia ſiue affabilitate: Diſcolia & Adulatiōe

De Amicitia & generibus ac proprietatibus eiufdem

Capitulum. xxx.

MAG.

Amicitia

Abitus autē q; ſe alijs delectabilē alijs v̄bis factisve exhibet / in
his q; ſerioſe ſunt: Amicitia vel magis proprie affabilitas dicit^r.

Hinc amic⁹ ſiue affabilis: q; cunctos grate alloquit^r ut eos delec-

ret & neminē cōtriflet: ſcit em̄ cōformare ſe moribus diuerſorū. DIS.
Extrema hui⁹ q; ſunt: MAG. Placiditas & diſcolia. Nā q; affando ab-

Placidus

Adulator

Diſcolus

undat tñ ut delectet / placidus eſt. Si autē hoc cā lucri faciat / blāditor ſiue
adulator dici ſolet. Qui autē affando deficit / memine v̄bis aut facto de-

lectat quāmo eos cū quibus cōuerſat cōtrifitari non veret^r: litigioſus ſi
ue diſcolus recte noīat^r: nec hō dici mere^r. Eſt em̄ hō naturaliter aīal ſo-

ciale. ſocietas autē ſine affabilitate cōſeruari neq; DIS. Qua rōne il-

los virtuoſos afferis qui affando hoīb⁹ placēt: cū ſcriptura huiuscemō-

di rephēdat^r: ait em̄ regi⁹ ppheta in pſalmo. liij. Deus diſſipauit oſſa eo
tū qui hoīb⁹ placet. Et Sapiēs. Añ ſermonē non laudes vix. Et rurfus.

añ mortē nō laudes hoīem. MAG. Scriptura imoderatā affabilitatē
reſpuit ex q; aliqd mali ſequi pōt. moderatā v̄o cōmēdat alio loco dicēs.

Cōgregatōni pauperū affabilē te facito. DIS. Qua de rehāc v̄tutem
magis pprie affabilitatē q; amicitia noīatā aſſeruiſit. MAG. qā pro-

prie factis aut verbis exteriorib⁹ ondīt: ſi etiā affectu veri amoris mēs
nō afficiat^r: & ad omēs notos & ignotos exercet. Amor autē quī in affec-

tu eſt pprie amicitia dicit^r: & hēc a Phōli. viij. & ix. ethicorū deſcribitur. Phū.

Amicitia

DIS. Quo^r MA. Amicitia eſt bñuolentia mutua nō latēs / rōne bo-

ni. In hac deſinitōe bñuolētia genus ē. Mutua p differētia addit^r: quia de-

bet eī readamatō amari: quī etiā ſe ab alio amari ſcire debet. Ideo adiūm
git nō latēs / ſed patēs & manifeſta. nō v̄bo aut lingua tñ ſed ope & ve-

ritate. ut Ioānes admonet dicēs. Nō diligam⁹ v̄bo aut lingua / ſed ope
& veritate. nā qualiter amat / amic⁹ ſolo noīe eſt: inquit Sapiēs. Per ul-

timā clauſulā deſinitōis q; dicit^r rōne boni / ſinis & cā amicitie ponunt^r:
q; ſunt bonū vel utile vel delectabile vel honeſtum. & ſjm hēc tria bona

tria amicitie genera diſtinguunt. Prima duo genera / ſicut cito oriūnt^r:
ſic cito facileq; diſſoluunt^r: cellante ſc; bono delectabili vel utili. unde
Sapiēs ait. Si largior ei fueris / aſſumet te: & ſi nō habueris / relinqt te.

Amicitia v̄o q; ē ppter bonū honeſtū (qd eſt virt⁹) ut oriāt lōgiore in-

Augusti⁹
12. q. 2. p^{ri}
mum

Thomas
2a. 2e. q. c.
xi.

Hierony⁹.

Psalmiſta
Ecci. 28.

& xi.

Ecci. 4.

Phū.

1. Iōs. 2.

Ecci. 37.

Ecci. 17.

PHILOSOPHIAE MORALIS

Cicero. diget experientia & difficili⁹ solui⁹. Tullio nāq; attestāte li. de natura deo-
rū. Nihil ē virtute amabili⁹: nihil qđ magis alliciat ad diligendū: cū p-
pter veritatē & p̄bitatē itā qđ nunq; vidimus diligamus. Vnde & idē
ait libro officiorū. Oīm societātū nulla p̄stantior/ nulla firmior q̄: cū vi-
ri boni/ moribus siles sunt familiaritate cōiuncti. **DIS.** Qualiter?

MAG. Si alter in virū incorrigibile ceciderit/ aut ultra aliū in virtu-
te multū profecerit/ aut in sublimari officio ī statu cōstitutus fuerit/ aut
lōgius diutiusq; se sine spe reuertendi absentauerit. Proprius em̄ amici-
tię actus ē cōuiuere delectabiliter & unanimiter: quia amicorū idē velle

Idem idē nolle est inquit **Cicero.** Et rursus Amicitia definiēs ait. Amicitia est **Amicitia**
rerū hūanarū & diuinarū cū bñuolētia & charitatē cōsensio. Amicorū in-

Aristotel. sup oīa debēt esse cōia. xij. q. i. dilectissimis. Amoretia verus amantē in-

Seneca amatū trāsfert. Ideo verus amicus ē alter ipse. Vñ Seneca. Si aliquē amī

Aristo- cū existimas cui nō tm̄ vis q̄tū tibi/ vehemēter erras. Et Aristophanes

phanes dicebat hāc esse amicorū cōditōem ut unus esse vellet alter vel in altero.

Ioannes Alludens huic ioānes ap̄ls. Qui manet in charitate in deo manet & de

Ap̄ls. us in eo. Et qđ Paulus dicit: Qui adheret deo unus spūs ē. In oībus q̄;

Plato (ut ait Plato) similitudo est amica. In casibus aut assignatis similitudo

Eccī sexto deficiit & cetera q̄ iā dicta sunt esse desinunt. **DIS.** Res p̄ciosa est vera

Aristotel. Amicitia. **MAG.** Etiam Fili. nā ut ait Sapiēs. Amico fideli nulla ē cō-

Eccī. 4. paratio. Nō solū aut Amicitia res p̄ciosa ē/ sed vitę hūanę necessaria. ut

Aristotel. habet Aristoteles. viij. Ethicorū & Sapiēs testat̄ dicēs. Ve soli: qm̄ si ce-

Eccī. 4. ciderit nō habet subleuantē. Subleuat aut amicus diues pauperē/ in ne-

Quintili. cessarijs subueniendo: & paup̄ diuitē protegēdo: iuuenis/ senē fouendo

Tullius. & cōsolando: senex aut iuuenē a via mala reuocando. Quod nimirū cō-

siderās Quintilianus declamationū libro quinto dixit. Nō reperio qđ

in rebus hūanis excogitauerit natura p̄stantius amicitia. Et Tullius li-

bro de Amicitia. Oībus inquit rebus hūanis amicitia p̄ponenda est: ni-

hil em̄ est tā naturę aptū tanq; conueniēs ad res secundas vel aduersas q̄;

amicitia. Illas ac plerasq; alias amicitie proprietas ātriquitus apud Ro-

manos pictura amicitie demonstrabat. **DIS.** Cuiusmodi? **MAG.** De

pingebat iuuenis forma/ discoopta capite: q̄ erat tunica rudē induta: in

cuius simbria scriptū erat Mors & Vita: in fronte estas & hyems: habebatq;

latus aptū usq; ad cor: & brachiū inclinātū/ digito cor cōndentem.

ibi scriptū erat. lōge & prope. **DIS.** Ediffere q̄so singulorū significa-

tionē. **MAG.** Forma iuuenilis indicat amicitia semp̄ recentē: nullaq;

tp̄is diuturnitate te pescentē. Nudū caput. ut omnibus pateat: & amic⁹

nullo unq; tpe amicū suū publice cōfiteri ærubeat. Rude aut indumen-

tum/ ostendit ut amic⁹ nulla ardua/ extremāq; inopiam pro amico sub-

āre non recuset. Vita & mors in vestimēto scribuntur/ nam qui vere di-

ligit usq; ad mortem amat Estas & hyems: quia & ī prosperis & in ad-

uersis eque Amicitia seruat. lat⁹ aptū habet usq; ad cor quia amico ce-

lat. Brachiū inclināt & digito cor cōdit: ut opus cordi & cor ybis cor

respōdeat. lōge & prope scriptū ē: vera amicitia nullo tpe abolet/ nulla

typus am
icitie.

ue locorum intercapedia
ne amicuz lepat. DI.
Brūs q p ome viuendi
spatiū taliusmodi ami-
cus aderit. MAG. E
regione vero miser so-
l^o ab omni fideli societa-
te alienus. nā ut ait Va-
lerius maximus libro
quarto. Deserta ē vita
hoīs : nullius amicitie
cincta p̄sidio. & Seneca
ad Lucillū. Nullius bo-
ni sine socio iocūda est
possessio. DIS. Ma-
nifesta sunt hec : ad reli-
qua pperem⁹. MA.
Affabilitati vicina est
Eutropelia : mediū in
iocosis verbis vel fac-
tis cōstituēs. magis tū
pprie tēperatiē cohe-
ret : iō tractatū illius in
eum locū ubi de tem-
perantia ageretur refer-
uamus. DIS. Opti-
me. Nunc igitur Libe-
ralitatem inter virtu-
tes iusticie vicinas cō-
numeratam edisseras.

De Liberalitate, Auaritia & prodigalitate vitij opposi- tis. insup de misericordia & eius extremis. C. xxxi. M

liberalitas
pecunia

Liberalitas affectū anī ad pecunias moderat. Pecunias autē ut ait
Phūs. 4. Ethi. oīa dici⁹ q̄ dignitas nūmismate mēsurat ut sunt Phūs
oīa q̄ possider hō i diuitijs. Dicit autē pecunia a pecore. antiq̄ em̄ hēbant i. q. totū
in pecorib⁹ qd hēbant. inqt Aug⁹ li. de doctrina xp̄iana. Qui ergo pe-
cunias dat / qb⁹ optet : qn̄ ubi &c. delectabili⁹ nec in dādo trīstatur libera-
lis dicit. tali mō etiā pecunias a suis possessōib⁹ recipit / ut alijs dare ha-
beat : dat tñ libet⁹ q̄ recipiat : qa dare ē difficilis⁹ & ytuosius q̄ recipere.
ut pz in testimonio xp̄i dicētis Brūs ē dare q̄ recipere. & Ouidi⁹. Crede Ouidius
mihi res est ingeniosa dare. DI. Extrema hui⁹ q̄ sunt. MA. Auaritia li. sine tit.
Auaritia & pdigalitas. Auaritia nēpe ut Tulli⁹ ait est inordinat⁹ amor hūdi. Cō Tullius
triplex sistit aut i trib⁹ in appetēdo : acgrēdo & retinēdo. Prima phibet. Exodi Exodi.

PHILOSOPHIAE MORALIS

vicelimo. Nō cōcupisces rem pximi tui. Secūda fit furtō/ usūra/ rapina
 ludo illicito fraude/ piurio/ mēdacio & alibz a scripturis nō modo dī
 uinis/ sed & legib⁹ Impialib⁹ phibitis. Nā ut inq^t Tull⁹ li. 2. officioz
 Nullū viciū dereri⁹ est Auaritia: p̄sertim in principibus & rempub. gu-
 bernantib⁹. Tertia q̄ aptius liberalitati opponit^r: tenacitas dici solet. &
 ut hui⁹ vitij imanitatē Doctores sancti ostendāt/ Auaritiā oīm maloz
 radicē appellāt, ut patet p̄ Augustinū de Ciuitate li. 1. c. 10. Idē sentit bea-
 tus Gregori⁹. 47. dīl. bonoz auctōr. 29. dīl. Hec ergo. de pe. dīl. 2. quia &
 Ap̄lus Ap̄lus ad Thimo. 6. Sola hec crescit in senib⁹ vitij alijs declinantib⁹ n^e
 uuenalis huius cremēti est finis aut numer⁹. Iuuenal⁹. Crescit amor nūmī q̄tūpe-
 cunia crescit. & Oui. Creuerūt & opes & opū furiosa libido: Et cū possi-
 deant p̄sa/ p̄sa petūt: Sic gbus intumuit suffusa venter abunda / Quo
 eccl⁹ 1. 5. plus sunt potē plus sūtūtur aque. & Sapiēs Eccl⁹ 1. 5. Auaris nō imple
 Horati⁹ pecunia: & q̄ amat diuitias fructū nō capiet ex eis. Idē Horati⁹ diuitibus
 n̄ sermo i properat dicēs. Quid iuuat imēnsū te argenti pōdus & auri Furtim de
 eccl⁹ x. fossa timidū deponere terra. Et rursus Sapiēs. Cūcti dies ei⁹ (scz diuitis)
 pleni sunt laboribus & erūnis: nec p̄ noctem mēte q̄scit. Et alibi Avaro
 Virgili⁹ nihil est scelestius. Ob id ait Virg⁹. qd nō mortalia pectora cogis Auri
 Lucan⁹ sacra fames. & Lucanus li. iij. Ferrū mortemq̄: timere auri nescit amor
 Horati⁹ Semp̄ em̄ (ut inq^t Horati⁹ in Ep̄lis) iauarus eget. Ip̄i nāq̄ tā deest qd ha-
 Quintilia bet q̄ quod nō hēt. ait Quintili. & Boeti. li. 3. solatōis Phicē. Auaritē
 Boetius nihil satiseit. & ut testat Seneca ad Lucillū. Cū cētera vitia cū senescente
 Seneca hoīe senescāt sola auaritia iuuenescit. & ut addit Asculan⁹ semp̄ virides
 Asculaus frōdes s̄uat. DIS. Sufficient ad p̄ns pestiferē tenacitatis aculeos osten-
 disti: ad aliud liberalitatis extremū q̄so s̄monē vertas. MA. Sed m̄ Li
 beralitatis extremū pdigalitas est: i hoc a virtutis medio recedēs q̄a dat
 etiā ubi cui & qn̄ nō optet. Multis igit̄ (ut inq^t Aristote) pdigus p̄dest
 Aristote. & facile sanat: cū em̄ oīa effuderit/ cessabit: s̄ hoc vitiosū eē. S. Ambro.
 Ambrosi. li. Offici. insinuat. Insup̄ q̄liter liberalitas s̄uat debitis circūstantijs p̄
 mediū secure p̄grediat^r: copiose demonstrat dīl. 86. DIS. Ita me in c. nō
 satis dīl. 86. legisse memi: s̄ ni fallar Liberalitatē nōnunq̄ mīam vocat
 MA. haud falleris. Mīa em̄ & si sit effectus charitatis/ in actu tñ exteriō
 re s̄ilitudinē hēt cū liberalitate. Huic q̄ntū ad actū q̄ est dare opponit̄ ob
 duratō: q̄ntū ad actū q̄ est misereri/ orariat̄ inuidia. Misericordiē longi
 or tractatus theologiē referendus est.

prodigali-
tas

Misericor-
dia

De Magnificentia Barinausia & puificentia vī tñs
 oppositis. Et quomodo Magnificentia etiā repit̄
 in pauperibus. Capitulum. xxxij. MAG.

Iberalitati p̄ additōz Magnificētia pxia est. Iberalitas nāq̄ cōez
 usum pecuniē respicit: magnificētia magnū sumptū ip̄sus atten
 dit. Magnificētia egdē p̄mpre delectabilis ubi & qn̄ opt^r: magnos sumptus
 facit attēta sūptuū & op̄is circa qd expendendi sūt proportione. iuxta
 Luce. 14. Domini vocem. Quis ex vobis volens turrem edificare/ non prius se

LIBER XII DE PRINCIPIIS

dens cōputat sumptus qui necessarij sunt si habeat ad p̄ficiendū. Vnde
 p̄ncipialiter hec virtus locū habet respectu res; cōmuniū & diuinariū.
 ut puta circa edificatōes templorū/ Ecclesiā & hospitaliorū. nec vt ait
 Philosophus 4to Ethicorū Magnificus sumptuosus est circa se ipsum. aristotel.
 nisi in his q̄ sine solemnitate licite fieri non possunt ut puta in nuptijs in
 trionisatōibus & similib⁹. **DIS.** Regia videtur hec virtus: & paucis ac
 comodatus actus eius. **MAG.** Sane dicis, Diuitibus em̄ & potentib⁹
 (ait Ambrosius) sup̄ abundantia datur a deo: ut meritū bonę dispensa- Ambrosi.
 tionis acquirant. Quantū vero ad habitū interiorē actum/q̄ est electio Luce. 19.
 interior/hec virtus etiam pauperib⁹ inesse reperitur. un̄ & Dñs mulierē
 paup̄culam q̄ in gazophiliatū misit duo ęra minuta plus obtulisse quā
 diuites cōmendauit. Et illud Tullius innuere visus est: cum ait. Magni Tullius i
 ficentia est rerū magnarū & excellarū cū animi quadā ampla & splendi- Rhetorica
 da. p̄positione / cogitatio atq; administratio. ut cogitatio referatur ad
 actū interiorē & administratio ad exteriorē. **DIS.** Extrema huius q̄
 sunt ē. **MAG.** Bannausia (quā nos consumptionē dicere possumus)
 & paruificentia. Bannausus em̄ multa cōsumit inutiliter ubi & quando
 non oportet: ad instar fornicis om̄ia cōsumētis. unde nomen traxit.
 Paruificus vero estimat se semp̄ plus fornicis quā oportet. Vnde interdū
 propter paruū quod exponere nō vult/op̄is magni dignitatem totam
 perdit aut diminuit. Nec te lateat Magnificentia inter eas q̄ fortitudini
 anumerantur cōnumerari: q̄a etiā tendit in aliqd̄ arduū sicut fortitudo.
De Fortitudine. & q̄liter etiā in beatīs martyribus fuerit
De Timiditate & Audacia vitij oppositis. insup̄ de vir
tutibus Fortitudini annexis. Capitulum. xxxij. DIS.

Am igitur Fortitudinis tractatū aggrediamur. **MAG.** Forti-
 tudo virtus est moralis & Cardinalis: nō fortitudo corporis sed
 animi. Illam em̄ & bestias habere cernim⁹: & homines bestiales:
 in q̄bus uirtutis non est locus. Hanc aut̄ homines tantū q̄ animi
 passiones/ Audaciā scz & timorē circa pericula moderant̄. Est em̄ Forti-
 tudo ut inquit Philosophus medietas circa timores & audacias. Fortis Philoso.
 equidem intrepidus & delectabiliter terribilia imminētia aggreditur:
 vel illata sustinet propter bonum rationis. Maxime autem in bello/ubi
 bonū cōmune & salus reipub. tuetur: & maximū terribiliū qd̄ est mors Phūs
 expectatur. Et hanc uirtutem quāti forerine & excoluerint veteriores/fer-
 me omēs historię clamirant. Hac p̄maxime clauere milites Christi: san-
 cti Martyres: qui ut ait Apostolus ad Hebr̄os. xi. in testimonium fidei ad Hebra-
 fortes facti sunt in bello obdurauerūt ora leonū: extinxerunt impetum os. 11.
 ignis: effugarūt acie gladij: castra uerterūt exteriorū. alij distenti sunt nō
 suscipientes redemptionē. alij uero ludibria & uerba experti / insuper
 & vincula & carceres lapidati sunt: secti sunt: reperiati sunt: in occisione
 gladij mortui sunt. Nec tñ om̄s martyres cēsent qui talia patiunt̄: sed q̄
 ex charitate & causa fidei talia subierūt. **DIS.** Extrēa fortitudis q̄ sunt ē.

Bannaus⁹

Paruific⁹

fortitudo

Martyres
fortes.

PHILOSOPHIAE MORALIS

MAG. Timiditas & Audacia. **DIS.** Timiditas quid est? **MAG.** Timiditas
Est passio appetitus succumbentis circa terribile. Timidus enim siue mol
lis refugit huiusmodi aggredi & sustinere: eo quod sibi videatur intolera
bile. Strenuus autem honestos labores hilariter adit: timidus ab aggressi
bus retrocedit. Hec passio animi multum cruciatu excedit enim (inquit **Qui**
lilianus) omnem calamitatem diebus ac noctibus timere. **DIS.** Audacia
quid est? **MAG.** Est passio appetitus consurgentis circa terribilia
Hanc fortitudo temperat dum bonum consequens & circumstantias ac
tus prudenter pensat. Sapius enim Audax siue pertinax sine ratione/mo
re ferarum maximis periculis se ingerit. Vnde virtute non vitio teme
ritatis intumescit, quae ut **Tullius** ait. libro. v. artis nouae Rhet. Est ani
mi inconsiderata dolorum perpessione gladiatoria periculoque susceptio.
Et hoc quidem ob modica aut etiam nulla bona: non amore virtutis/ sed
inanis gloriae, ideo non ab re superbus dici potest: quia frequenter ini
micum humile aut deiectum floccifaciens/ inconsiderate & animo tumido
aggreditur, sicut Goliath David: a quo iusto dei iudicio interijt. Nam ut
Ouidius ait quidam Pauca necat morsu spaciousum vipera taurum. A cane non ma
gno saepe tenetur aper. Qui autem vera virtute fortis est/ nec temere audet
nec inconsulte timet, ait diuus **Augustinus** & **Hieronymus** sup. Iohelē
Augusti⁹ Iusti & fortis viri est nec aduersis frangi/ nec prosperis subleuari: sed in
Hieron. utroque moderate conseruari. **DIS.** Nunquid haec virtus cum cardina
lis sit/ annexas alias habet? **MAG.** Habet: quas commemorauimus: scilicet
Patientiam/ Perseuerantiam/ magnificentiam & magnanimitatem. **DIS.**
de his quoque pauca subiungas.

De Magnanimitate & quomodo non est contraria
humilitati. de proprietatibus magnanimi. insuper
de presumptione & pusillanimitate vitij oppositis

Capitulum tricesimumquartum **MAG.**

Ira actum fortitudinis qui est pericula aggredi necessarius est ani
mus promptus: ad quem adiuvat fiducia: quae paulo ante defini
uimus: sub qua & Magnanimitas exprimitur. Magnanimitas enim: ut est
quasi pars Fortitudinis: est spontanea difficultum aggressio. necesse est etiam
ne animus ab incepris deficiat: ad quod Magnificencia conducit. Est enim
gloriosa quaedam animi claritudo pulchre res arduas administrans: id est
exequens. Et **Macrobius** de somno **Scipionis**. Magnificencia est negoti
orum difficultum & periclorum consumatio. sic acceptae magnificencia & ma
gnanimitas: ut sint circa res arduas & mortis pericula: quasi partes sunt
fortitudinis: sed ut sunt circa alias materias arduas. ut puta magnificen
tia circa magnos sumptus: & magnanimitas circa magnos honores/ vir
tutes sunt morales & speciales/ fortitudini tamen ut principali conexae.
DIS. Paulo ante de Magnificencia dictum recolo: hic Magnanimitatem
describas. **MAG.** Magnanimitas dicitur quasi magnorum siue ad mag

LIBER XII DE PRINCIPIIS

na aſioſitas. Maximū autē quod i uſum homiſ inter exteriora venit eſt
 honor. Hunc em̄ Deo adhibemus nihil maius habentes. Honor in ſig-
 nū virtutis exhibet: iſ autē cui honor exhibet excedere poſſet & deficere autē
 medio mō ſe habere. & tūc magnanim⁹ appellat q magniſ honorib⁹ q
 b⁹ ob magnitudinē donorū Dei & virtutum dignuſ eſt: dignificat ſe &
 qn oportet. DIS. Ne hoc virtuoſum videtur. Humilitaſ em̄ q ma-
 ter virtutum & cuſtoſ eſt: talia contemnit. MAG. Hæc contraria non
 ſunt. Magnanimuſ em̄ conſideratiſ doniſ dei/ ad pſecta virtutis opa tē-
 dit: & honoreſ in ſignuſ taliū exhibitoſ non reſpuit. Humiliſ vero de
 & hūiliſ feſtibus ppriiſ penſatiſ ſeipm cōtemnit. Magnanimuſ vicioſoſ & a vir-
 tutibuſ deuianteſ deſpicit: Humiliſ defectuſ aliorum obliuiſcens / bo-
 na tantū (ſi quæ ſunt) inſpicit: & hiſ cōparatiſ ad defectuſ pprioiſ ſe cō-
 teriſ inferioreſ exiſtimat. Et utriūq; virtuoſum eſt: ut rex David uno pſal. 114.
 verſiculo indicat dicens. Ad nihilum deductuſ eſt in conſpectu eiſ (ſc3
 magnanimi) malignuſ: Timentes autē dominū glorificat (ſc3 ipſe humi-
 liſ) Eſt autē ſi diligenter anīaduerteſ: magnanim⁹ ſim omēſ virtuteſ p-
 priateſ feſt⁹: aliaſ em̄ nō eſſet magniſ honorib⁹ dign⁹. Hunc Phīſ a quibuſdā p Aristotele
 priateſ magnanimiſ cognoscēdum deſcribit. Eſt em̄ primo motu lentuſ & voce
 grauiſ: quia non circa multa diſcurrit: ſed circa magna tantū intēdit. Se-
 cundo eſt beneficij īmemor: quia pro beneficio gratiſ accepto non vult
 aliſ ſubdi: imo magiſ gaudet in portiore viceſ repēdere. Tertio utitur
 ironia: quia inferioreſ non totam ſuam magnitudinem oſtendit ſed
 maioribuſ tantum. Quarto non cōiuiuit aliſ: quia adulatōem deui-
 tat: ideo multitudini ſe non immiſcet ſemper ſed quando & ſicut opor-
 tet. Quinto præponit inſructuoſa fructuoſiſ. i. honeſta quæ ad aliā ne-
 ceſſitateſ non ordinantur / præponit utilibuſ quæ ad aliaſ neceſſitateſ
 proſunt & fructificant: Hinc Themistoceleſ dum de marito filię ſuę quæ
 retur: an pauperem & virtutibuſ ornatuſ / vel locupletem & parum p-
 batuſ habere velleret: reſpondit. Malo virum pecunia indigentem / q
 pecuniam viro. DIS. Extrema huiuſ quæ ſunt? MAG. Preſump-
 tio & puſillanimitaſ. preſumptuoſuſ nanq; ad maiora tendit q ſibi cō-
 ueniant: aut quærit honorari ex boniſ fortunæ: quib⁹ pprie honor nul-
 luſ debetur. Hic etiam Ambitioſuſ dicitur: amant primoiſ ambituſ in
 conuiuiſ Puſillanimitiſ vero recuſat in id tendere quod ei cōmeſuratuſ
 eſt: & reſpuit honoreſ quibuſ dignuſ eſt. id frequenter ex Acedia proue-
 nit: unde & piger ſeruſ merito a domino ſuo / cuiuſ pecuniam abſcon-
 dens nihil negociatuſ eſt / reprehenditur. ut ſcribit Mattheuſ. c. 25. Ma-
 gnanimuſ autem per medium horū tutiſſimuſ ibit: honoreſ quibuſ
 dignuſ eſt accipit: & illoſ in deum (a quo dona propter quæ honoratur
 habet) reſert dicens. Non nobiſ Domine non nobiſ / ſed nomie tuo da
 gloriā. Sicut autem Magnificentię quæ eſt circa magnoiſ ſumptuſ / li-
 beralitaſ iungitur quæ eſt circa cōmuneſ ſumptuſ: ſic Magnanimitati
 circa honoreſ magnoiſ conſiſtente / Euphilothimia iungitur.

drnt mag
nanimuſ
& hūiliſ

ppriateſ
magnanimiſ

Themis-
toceleſ

preſumptuo-
ſuſ

Puſillani-
mitiſ

pſal. 114.

PHILOSOPHIAE MORALIS

De Euphilot himia Capitulū. xxxv. DIS.

Vphilothimia quæ virtus est? MAG. Quæ modum circa acceptionem honoris cōmunis debiti cōstituit. dicta a philos qd est amor & thimos debitus. hinc euphilot himus id ē debiti honoris equus amator. DIS. Exrema illius quæ sunt? MAG. Philothimia & Aphilothimia. Hinc philothim⁹ id est amator honoris etiā sibi non debiti. Et Aphilothim⁹: etiā debitos honores non diligens. Hoc autem & si virium sit morale: in domo tamen dñi humilitatis vestigia sequi poterit: si iste honoris cōtemptus ex consideratōne proprioꝝ defectuum pcesserit. Alia quæ circa Magnanimitatem occurrunt vitia circa hanc virtutem occurrere possunt: & circa honorem cōmunem, reliqua percurramus.

Euphilot himia.

Philothim⁹
mus
aphilothim⁹
mus

De perseverantia pusillanimitate siue mollicie & pertinacia Capitulū. xxxvi. DIS.

Onsequēs est ut pseuerātiā videamus. MAG. Perseuerātia ut Tullio placuit. Est in ratione bene considerata stabilis perpetuaq; permansio. Labori em̄ inquit Quintilianus oportet nist⁹ stare ubi effect⁹ pmittit. Et rursus pseuerandū est qd cepimus. DIS. Quid si vires deficiunt? MAG. Animo tñ (inquit idem) pseuerem⁹ nā teste Ouidio in de ponto. Om̄ia deficiūt: anim⁹ tñ om̄ia vincit. Ille etiā vires corpus habere facit. Hæc virtus fili adeo necessaria est: ut sine ea viriliter aggredi oīno nihil proffit. sicuti ip̄a veritas Christ⁹ testatur dicens. Nemo mittēs manum suam ad aratrū & respiciens retro (scilicet anio penitendi) apt⁹ erit: regno dei. Et rursus. qui aut pseuerauerit usq; in finē hic saluus erit: & Ap̄lus. nō coronabit nisi q legitime certauerit. Ablata aut pseuerantia (ut sanctus Bernhardus ad Ianuēses scribit) nec obsequiū mercedē habet nec beneficiū gratiam: nec laudem fortitudo. Et in christianis (Hieronymo dicente ad Furiā) nō querunt initia sed finis. Paulus male incepit: sed bene finiuit. Iude laudant exordia / sed finis pditiōe damnat. Et idē sup mattheū. nō em̄ cœpisse virtutis est: sed psecisse. cepisse em̄ multoꝝ est: ad culmen autem venisse paucorum. Ad stipulat quod Gregorius dicit. Multi bene incipiunt. & male finiūt: qd non perseverant. de pe. dis. 2. pa. multi. Et iterum. In cassum inquit bonū agitur si ante terminum vitæ deseratur: quia & frustra velociter currit: qui priusq; ad metas perueniat deficit. de pe. dis. 3. c. In cassum. Sed in his quid diutius moror? cum nec tota die in laudē pseuerantiæ adducere q̄ am: si etiā memorię tenerem. Huic opposita sunt Mollicies & pertinacia. Mollis tristitijs vincit: & ppter diuturnitate & laborē facilea bono recedit. nā ut ait Therenti⁹ in Andria ingeniū est oīm a labore procliuē ad libidinē. Pertinax aut plus quā oportet in suo sensu stat. & illi sūt frequēter melancolici: & etiā supbi: qui sibi ip̄is vident scioli. Quibus dicitur. Ne initari prudentiē tuę. & alibi. Nolite esse prudentes apud vos metip̄os. DIS. Satis p̄tex his pseuerantię ratio: Pacientiā videamus.

pseueran-
tia

Bernhar.

Mollis
pertinax

Tullius
Quintilia
nu
li. causaz
Ouidius

Luce. ii.
mat. 24.
7. q. 1. sug
gestū de
pe. dis. 2.
par. multi
Hierony.

Gregorio

Phūs
Ethico.

LIBER XII DE PRINCIPIIS

De Patientia: sub qua continetur constantia & longanimitas Capitulum. xxxviij. MAG

patientia

Acientia ut inquit Tullius est honestatis siue utilitatis causa rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna ppassio. Augusti⁹
 gustinus libro de Patientia inquit. Patientia virtus est qua mala equo animo toleramus. Gregorius vero sup. Lucā ait. Patientia est alie Gregori⁹
 la equo animo toleramus. Gregorius vero sup. Lucā ait. Patientia est alie
 na mala equanimiter perpeti: & nullo malo animo in aliquē ad vindictam moueri. Hecur plurib⁹ edoceri posset auctoꝝ testimonijs: potior ē
 prium fortitudinis. vnde Horati⁹ in odis. latius regnes auidum domā Horati⁹
 do spiritū: q̄ si Libyam remotis Gadibus iungas: & uterq; pœnus Seruiat uni. Gades insula est ubi sunt columnę herculis inter Aphticam &
 Europam etiam a Pœnis. id est Afris inhabitata. & Ouidius de arte. Ce- Ouidius
 de repugnantī cedendo victor abibis. & moralissimus Catho. Q uē su Catho
 perare potes interdum vince ferendo. Si forte hec tibi haud satis fecerūt
 audi sapientem. Melior est patiens viro forti. ubi glosa. Minor est victo
 ria urbes expugnare q̄ seipm vincere. nam teste Seneca. bis vincit q se
 vincit: & bis interimit q suis armis perit. Hui⁹ tam pclare virtutis pco
 nia. S. Ciprianus in ep̄la de bono paciētię lucide explicat dicens. Paciē
 tia est quæ nos deo commendat & s̄uat. Ip̄a est quæ irā tempat: linguam
 refrenat: mentē gubernat: pacem custodit: disciplinā regit. libidinis im
 petum frangit: timorē violentiā cōprimit: incendiū similitatis ex
 tinguit: cohercet potentiā diuitū inopiā pauperū resouet: tuetur in
 virginib⁹ bēam integritatem: in viduis laboriosā castitatem: in mar
 itatis indiuiduam charitatem. facit humiles in p̄speris: in aduersis for
 tes: contra iniurias & cōumelias mites. docet delinquentib⁹ cito igno
 scere: temptationes expugnat: psecutiones tolerat: passionē & marty
 ria cōsumat. Ip̄a est quæ fidei nostrę fundamenta firmiter ponit: quæ in
 crementa spei sublimiter puehit. Ip̄a facit ut efficiamur filij dei dū chri
 sti tolerantia imitamur. hec ille. Hac specie fortitudis potissime milites
 christi vicerūt: a vexillifero suo edocti q ait. In pacia vestra possidebitis Luce. 21.
 animas vestras. Nam hac habita omnia onera leuia videntur. Quintili
 anus nempe ait. Nulla poena est nisi inuito. & rursus. Nullum habem⁹ Quintili.
 si. causari nisi ab impatientia dolorem. Et s̄m nō nullos theologos hac non mini
 ma causa erit cruciatus ppetui. Sub hac & cōstantia & longanimitas cō
 Cōstantia tinentur: Est enim Cōstantia ut ex quarto Ethicorum sumit stabilitas Aristotel
 animi firma & in bono propo ito p̄seuerans.

De Temperantia virtute Cardinali. quis temperatus: & quę temperantię partes. Insup de differētia verecūdię: erubescētię & honestatis Ca. xxxviij. MA.

Temperantia

Ardinalium virtutum quarta Temperantia dicitur & est (ut ait Aurelius libro de libero arbitrio) affectus coerens & cohibens Augusti⁹
 appetitum ab his rebus quæ turpiter appetunt. Moderatur em̄

PHILOSOPHIAE MORALIS

passiones sensuum gustus & tactus in his quæ ad vitæ specierum; cōseruationē necessaria sunt, gustum quidem in cibo: p ab̄stinentiam / in potu vero per sobrietatem dirigit: Tactū autē quantū ad actus generationis im̄diatos p castitatem: quantum vero ad cōsequentes & accidentiales, ut sunt oscula & āplexus ipudici / p pudiciā coerceat. Tempatus itaq; dicitur qui ubi & quando oportet a delectabilib⁹ ab̄stinet: nec in hoc contristat. Plures namq; necessitate coacti / quia impotentes sunt & infirmi / aut habere nō possunt / vel timore poenæ a delectabilibus ab̄stinent: & temperati non sunt: quia in ab̄stinendo tristant. DIS. Partes hui⁹ si quæ sunt p̄ter dictas enumeramus. MAG. Temperatīe partes in triplici differētia cōstituant. Quædā em̄ subiectiue: quædā integrales: quædam vero potentiales sunt. Integrales dici possunt / sine quibus nō est, ut verecundia siue erubescētia: p quā fugimus turpitudinem temperantiē cōtrariā, & honestas per quā pulchritudinē & decorē temperantiē (quo inter ceteras virtutes emicat) amam⁹, ppter verecundiā enim turpia occulte facimus: propter erubescētiā vero talia agere om̄ino desistimus: & utrūq; facimus ne vituperium incurramus, unde Aristoteles. 4. Ethicor. verecundiā timorem ingloriationis dicit. Non tñ specialis est virtus / sed passio laudabilis: maxime in iuuenibus. Prodit enim ut ait Ambrosius ingenuas natales, ut patet in Sem & Iaphet filiis Noe qui aversa facie nudatū patrem tegebant. Honestas vero q̄ a nonnullis modestiæ cōnectitur in quibusdam intantū ascendit ut non timore poenæ nec vituperij turpia nō faciant: sed virtutis amore & vitij odio male agere abhorrescant, hinc Seneca ait. Si scire deos ignoscituros & homines ignoturos deniq; peccatū abhorrerē. DIS. Tēperatīe ptes subiectiue q̄ sunt? MAG. Ab̄stinētia: Sobrietas: Castitas & Pudiciā q̄s prius cōmēorauimus. DIS. Has paulo latius deducas. MAG. uti lissimū ac p̄necessariū est: nam vitia his contraria / gula scz & libido maxime homines decipiunt sua voluptate (inquit diuus Hieronymus) & ea deponere eo difficilius quo eis uti est dulcius.

De Ab̄stinentia Sobrietate / Crapula & Ebrietate. Ca. xxxix. MAG.

Ab̄stinentia & Sobrietas mutuo se cōplectuntur. nam quid p̄derit ab̄stinentia se in cibis temperare / & æbrietate incaliscere vino? Ab̄stinentia

Non autē hic mentiōem facimus de ab̄stinentia quæ ieiuniū ab ecclesia institutū dici cōsuevit: sed de ea virtute q̄ carnē & spiritū in naturis proprijs cōseruat: nō p̄stigendo horā / vel cibi qualitātē. Est autē natura spiritus carni dominari cōtrariū & peius accidit si negligant. Nā ut testat Augustin⁹, Ebrietas aufert memoriā: dissipat sensum: confundit intellectū: cōcitāt libidinē: inuoluit linguā: corrūpit sanguinē: oīa mēbra debilitat: vitā diminuit & oēm salutē exterminat. & Crisostom⁹ Abundancia ciborū morbū facit: molestias ingerit & egritudines generat: computrescere facit corpus humanū: & macerat egritudine diuina

LIBER XII DE PRINCIPIIS

de se. dis. & tunc cum morte crudeli cōsumit Hieronym⁹ quoq; ait. Morbi satu-
v. ne talis ritate nimia cōcitantur. Et ne forte gulosus doctoribus sanctis fidē ha-
bere diffidat. ipi in testimoniū Medicinę professores assumunt: q; harū
rerū sūp & artē & experiētiā habēt. Ait itaq; Hierōymus in Aphorismis
Ippocratis scriptus esse, Crassa & obesa corpora/nisi ablatis sanguinis Ippocras
imminuātur / in paralysim & pessima morborū genera erūpe. Et Galien⁹ Galienus
in exhortatione medicinę/ait nec viuere posse diu/nec sanos esse/quorū
vita & ars sagina est. Et Sapeins. In multis escis erit infirmitas. Et rur-
sus. Sanitas est anīe & corporis sobrius potus. Et Boetius libro. ij. con-
solationis Philosophicę paucis minimisq; natura contenta est: cuius sa-
cietatē si supfluis urgere velis: aut in iocunduz fiet quod infuderis: aut
noxium Mulra quoq; mala san⁹ Ambrosi⁹ ex crapula humano gene Ambrosi⁹
ri ab antiquo guenisse testatur. quę summam videri possunt in .c. Sex
to die. di. 35. Gula em̄ regnantem a Paradiso expulit: Abstinētia ad pa-
radisum errantē reuocauit. Gula seruitutem induxit. nō em̄ esset hodie
seruitus si ebrietas non fuisset. Heu q; multis paupertatem adduxit: qui
liguriendo breuissimis diebus totam substantiā a progenitoribus cō-
quisitā multo labore deuorauere: non attendentes illud Sapientis Qui prouer. 23
diligite epulas i ēgestate erit. Heu quot homicidia fecit. Amaritudo em̄ Eccī. 31.
est anīe vinum multum poratum inquit Sapiens. Et Oseas propheta Ose. 4
vinum & ebrietas auferunt cor. id est rationē. Ebrietas enim ut ait Se-
neca nihil aliud est nisi voluntaria insania. Quia ut testatur Tulli⁹ in Tullius
paradoxis. voluptas animum a sede sua & statu dimouet. Macrobius Macrobi⁹
quoq; libro saturnaliū. In pecudum ferarumq; numero habetur quis
quis voluptatibus vacat. Quimō bestijs viliores sunt qui ultra neceſ-
sitate raro pascuntur Dum autē se crapula grauatos sentiunt abstinent
donec sumpta alimenta digesserunt. Gulosi impacientia gule cingit Hie Hierony⁹
ronymus) vomitu remediātur: & quod turpiter ingererunt/turpius
egerunt. Hi sunt bibuli: qui incredibilem vini quantitatem una die hau-
riunt: & perditis sensibus per superiora & inferiora emittunt. Sicq; lau-
datur peccator in desiderijs anīe suę: & iniquus benedicitur. Nam pri-
cipis populorum qui talia de medio auferre debent/eodem crimine (qd
pudor est dicere) irretiti sepius inueniuntur. Hi sunt quorū (ut ait Apo Ad phil. 3
stolus) Deus venter est. Ab homine em̄ inquit Augustinus colitur qd
prę ceteris diligitur. De his sobrius rex Dauid exclamat. Sepulchrū pa-
tens est guttur eorum. fētent em̄ ora edacium quemadmodum sepul-
chra cadaveribus mortuorum repleta. Ah quid dicam? viuunt ut cō-
medant & bibant non autem comedunt & bibunt exemplo Socratis ut
viuere possint. Efficiuntur insuper sicut equus & mulus quibus nō est Psal. 31
intellectus: in luxuriā procliuēs. Nā ut ait Hieronymus. Venter me dis. 35. cā
ro estuans cito spumam in libidinem. Quos Apostolus admonet dicens venter
Nolite inebriari vino in quo est luxuria. & Salomon: luxuriosa res ē
vinum. & Therentius. sine Cerere & Baccho friget venus. Ouidius q; Thereti⁹
Nox & amor vinumq; nihil moderabile suadent. Domin⁹ etiam tali Ouidius

PHILOSOPHIAE MORALIS

Isaie. 5. bus per prophetam cōminatur dicens. Ve qui cōsurgitis mane ad ebrietatem sectandam: & potandum usq; ad vesperam ut vino aēstuetis: & p
Luce. 22. seipm ait. Attendite ne grauentur corda vstra in crapula & ebrietate. Sed quid diutius in his calamū relaxo? nō enim epitomatis capere posset breuitas Crapulę casus lamentabiles/ & aduersus eandem scripruras insurgētes. Est enim ut inquit canon Ebrietas omniū vitiorum fomes ac nutrix. **DIS.** Bestiale hoc vitium quo iam procerum adolescentia maxime laborat omni studio evitare conabor. Sed dic queso qd/ quantum esumendum sit de alimento ut omnis huic pesti locus pcludatur
diff. 41. q. 5 **MAG.** diuus Augustinus id aperto sermone determinat dicēs. Nō interest quid vel quantū alimentorū quis suuat: p congruētia hominū atq; personę suę/ & valitudinis necessitate/ sed quanta facilitate & serenitate animi careat cū vel oporteat vel necesse est carere. Fieri em̄ pōt ut si ne aliquo vitio cupidinis vel voracitatis p̄ciosissimo cibo sapiens urat: insipiens autem fedissima gulę flamma in vilissimū olus ardeat. ut patet de Esau vendente primogenita sua pro decoctione rufa. **DIS.** De liciti igitur cōsuetis vesci possunt? **MAG.** Possunt cū moderamini/ nam si ad vilia cogerentur/ egrotarent. De modis qbus nos gula pulsāt: consule Gregorium viq; omni virtute decoratum libro. xx. moralium & de conse. diff. v. c. quinq; modis. Aut enim gulosus temp⁹ indigentię p̄uenit: cibos lautiores querit: nimis acurate parat nimium sumit desiderium non refrenat: aut in his omnibus excedit. Sed hęc de Temperantia circa gustum: quę nominib⁹ abstinentię & sobrietatis intelligit: & de extremo eius intemperantia scz/ quę fit per excessum/ quā Gulam nominamus/ sufficiāt. Alterum extremum per defectum/ quod infensualitas in gustu dicit: morale est vitium: in schola aut domini vritus. Vnde quidam ex sanctis patribus crudis oleribus & aqua contenti: coctū autē aliquod sumere luxuriā reputabant: ait diu⁹ Hieronym⁹

ibidem. c.
nō cogāt

De Castitate coniugali/ & virginali: quę & virginitas. & quomodo emittitur & premiatur. Capitulum quadragesimum. DIS

Is igitur dimissis Temperantiā circa tactum percurramus.

MAG. Id rerum ordo exigit: nam qui in gustu temperati fuerint/ facile in tactu modū tenebunt. Intemperati autem in gustu difficillime temperati esse possunt in tactu. Vicina enim membra sunt stomachus & pudenda. ait Hieronymus. ut ex vicinitate membrorū intelligatur cōfederatio vitiorum. Et venter mero estuans cito spumat in libidinem: luxuriosa quoq; res est vinum: & Galieno dicente medico/ Animas ita nimio sanguine & adipibus quasi luto inuolutas/ nihil coeleste/ sed semp de carnibus fructare: & vētris ingluuiem cogitare. Tēpantia itaq; (ne lōgi⁹ abea) circa tactū p castitatē & pudiciā exprimūt Castitas/ ut pmissum est delectatōes tact⁹ in rebus venerijs moderetur

Castitas.

LIBER XII DE PRINCIOIS

Cōiugat in Cōiugatis viduis & virginibus. In Cōiugatis: ut scz causa prolis rñ
aut vitandę fornicatiōis: vel reddendi debitum his vacent: temporibus 32. q. 4 i eo
& locis cōgruis: modo naturali: nō autē causa explendę libidinis. Nam
& sextus Pythagoricus dicebat: Adulter est in suam uxore ardentior a. Sex⁹ py
vidualis maror. & Aplus. ut sciat unusquisq; vas suū possidere. In viduis Casti
tas etiā honorari p̄cipit. ut turtures post obitū mariti/alteri nō copulāt
sed corpe & mente a carnalib⁹ delectationibus in perpetuū abstīnēt. In
virginal Virginib⁹ Castitas p̄cipua inueniūt. nam ut ait diuus Augustinus in li
bro de viduitate. Bona est pudicitia cōiugalīs melior vidualis: & opti
ma virginalis. Et Damascenus libro. iij. Quanto angelus homini est
superior: tanto virginitas est nuptijs honorabilior. Est autē ut ait Au
gustinus li. de nuptijs. in carne corruptibili p̄petua incorruptōnis me
ditatio. Duo em̄ dicit virginitas: integritatē videlicet corpis & habiruz
electiuū obseruandū integritatē illam in perpetuū. & sic est virtus. Debz
igitur virgo in proposito firmo habere: in perpetuū nunq; velle in car
nis corruptiōem cōsentire, quo stante virgo p̄manet: etiam si violenter
claustra pudoris infringant. ut Augustin⁹ in .i. libro de Ciui. dei disse
ruit. unde vere virgines non sunt puuli integri corpe. quia p̄positū nō
habēt/nec etiā adulti volentes aliquando nubere. Castitatis laudes Au
gustinus in sermone quodā ad heremitas succincte quidē/sed splendide
Idem
Castitatis
Laus
explicit dicens. O castitas ornamentū nobiliū: exaltatio humiliū: nobi
litas ignobiliū: pulchritudo viliū. solamē moerentiū: augmentū pulchri
tudinis: decus sanctę religionis: minoratio criminū: multiplicatio meri
torū dei amica/angelorū cognata. Patriarcharū vira. Prophetarū corona
Apostolorū cingulū: martyrum auxiliū. Confessorū vehiculum: virgi
num speculū: viduarum refugiu & cunctorū bonorū gaudiū ac solaciū
Hęc est illa virtus q̄ nos deo cōmendat: quę nos angelos facit: q̄ nos su
per sydera extollit. Virginitatis vero p̄conia & temporis & epitomatīs
angustię nō capiunt. Est em̄ ut ait Hieronymus Angelis semper cogna
ta virginitas. Est agni dei singularis pedissequa. Sequitū em̄/inquit Ioā
nes ap̄lus. Agnū quocunq; ierit & p̄ ceteris aureolam portabunt: quam
sola mēte amissam/p̄ penitentiā recuperabūt. Deperditā autē etiā p̄ cor
poris corruptiōem/ scz p̄ resolutionem seminis voluntariā nunq; recu
perabunt. nec deus (inquit Hieronymus) virginem post ruinā suscita
re potest: quia faceret q̄ id quod factū est/nō esset factū/qd est impossibi
le. Hinc Ouidius in Epistolis. Nulla reparabilis arte læsa pudicitia ē.
nō q̄a de⁹ violata yginiratis claustra reintegrare nequeat. hoc em̄ om̄
nipotentię suę derogat: sed q̄ violata/violata non sint / deus non facit.

DIS. De pudicitia loquamur.

De Pudicitia & Cōrinētia & quā maxime necessaria sit
cōiugatis viduis solutis & virginibus. Ca. xli. MA

Pudicitia

Vdicitia nō modo delectatōes venereas declinat / verū etiā figi
nalibidinis cohibet. In matrimonio qdē debitū naturę modū

Hierony.
Apocali.
c. 14.

32. q. 5. ff
paulus
Ouidius

PHILOSOPHIAE MORALIS

ad thi. & ordinem custodit. In viduis discursum indicit. quia & Apłus discursus
c.v. rentes redarguit dicēs. Ociosę em̄ discunt circuire domos. Delitias ab
scindit. vidua em̄ (idem inquit) quę in delitijs est/mortua est. Et vestiũ
ornatũ deponit. In virginibus p̄cipue sensus & cogitationes a venerijs
Quintili auerit: nam impudicus oculus/impudici cordis est nunci⁹: & Quinti
anus lianus. Oculi tota nostra luxuriā: aures si colloquijs turpibus parent/
puer. 7. virginitatem p̄dunt & capiunt. unde Sapiens. Irreitiuit eũ multis ser
l. ad Co/ monibus. & Apłs. Corrupũt bonos colloquiā praua. Ample
trinchi. 15. xus & oscula incendit & insanire faciunt. Cogitatōes imunde ut p̄mis
sum est/facile adueniente cōsensu/ totam virginitatem adimũt. Cauen
Eccī. 19. da est igitur virginib⁹ maxime societas pueri. nā ut ait Sapiens. Qui
Caro se iungit fornicarijs/nequā erit. Vitanda sunt & ocia: nam dicit Catho.
Quidius Ocia dant vitia. Ouidius remediorum primo. Querit Aegyptus q̄re
sit factus adulter/In promptu causa est: quia desidiōsus erat. Item. ocia
si tollas perire Cupidinisa reus. Generosos autm̄ animos (ingit Seneca
Seneca ad Lucillum) labor nutrit Et Hieronymus ad Rusticum monachum
Hierony. Ama studia scripturaz. & carnis vicia nō amabis. Pudicitia quę est i so
luris Continentia dici solet: quę est una de partibus potentialib⁹ Tem
peratię. Habes itaq; fili quę ad p̄sens de Tempantia tactus te scire vo
luit: cui per excessum luxuria & impudicia opponunt: per defectũ autē
Insensualitas tactus. quę vitiũ est nature: nobilissimũ nanq; operuz in
viuentibus est generare sibi simile &c. Magni tamen meriti est in scho
la Domini: ut visum est. DIS. Luxuriā igitur & impudiciā profeq̄
re. MAG. Impudiciā notificatur per contrarietatem iam dictorum
de pudicitia. DIS. Ad luxuriā igitur stilum verte.

De Luxuriā: modis & speciebus ac filiabus eiusdem. Capi. xliij. MAG:

Vxuria inordinatus est appetitus venereorũ. cuius occasiones luxuriā
multas scriptura cōmemorat. ut sunt Ocia: Segnities: Sōnus: occasiōes
Caro: Fœmina: vinum: Prosperitas: Ludus: Carmina: Forma. luxurię

Cato Puer. De ocio atq; segnitię supra apud Ouidium allegatum c: pximo
De Somno sapiens Catho testem se exhibet dicens. Plus vigila semper
somno ne deditus esto: Nam diuturna quies vicijs alimenta ministrat.
Caro de spermate multũ administrat. Vnde Subtrahe ligna foro si vis
extinguere flāmas: De Fœmina supfluum est testimonia adducere: quę
Ambrosi tamne fere innumera sunt lege sanctũ Ambrosium libro primo de offi
cijs. ubi ait. Ianua diaboli/via iniquitatis: scorpionis percussio/ noci
uum genus est fœmina. cum p̄imat/stimulat & ignem accendit De
Hierony. vino diuũ Hieronymũ cōsulās dis. 35. c venter mero estuans cito spu
Paulus mar in libidinem. Et Apłus: Nolite inebriari vino in quo est luxuriā:
Ouidius De Prosperitate. Ouidius de arte libro sec̄do. Luxuriant animi reb⁹ ple
Thobig nq; secundis. Ludentib⁹ nunquā se miscuisse Sara vxor iunioris To/
c. 3. bię gloriā: Carmina. i. lasciuę cantile nę: de quarũ vi in Musicis nōnul
cc ij

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Helimandus.

la memorauimus. Forma hoc est pulchritudo: quæ iuxta Sapientem fallax & vana est. puerbiorum. 31 Puer. nam ut scribit Helimandus monachus. Idē facit ætas in puero qđ sexus in muliere. Cætera breuiatū studens p̄tereo. Hōr autē intelligentiā facile ex dictis capies. DIS. Facillime. MAG. Hęc pestis p̄ fenestras id est sensus corporis nostri ascendens: ut serpens lubricus p̄ nouem clausuras penetrat donec aīam/sp̄s sam christi p̄fecte opprimat. Primo cū sit sensualis delectatio non consentiente ratiōe. Secundo delectatio morosa. Tercio consensus in actum. Quarto sequit̄ appetitus libidinosus. Quinto colloquū de cōuentu. Sextus contactus p̄ oscula & amplexus. Septimo opus imundū perficitur. Octauo aīuefactio. Nono obstinatio generatur. Nam hoc vitium ultra hoc qđ substantiā temporalium consumit: maxime infamat: vitā abbreviat: gratiā tollit: etiā intelligentiā aufert: & q̄si bestiā inpenitētes gēnis cruciatibus infert. Ob hanc deus uniuersum mundū/ Noe dempto uxore filiis & uxoribus eorū per aquā diluuij peremit. Gen. 7. Corruerat enim omnis caro viam suam. ob hanc igne & sulfure subuertit deus Sodomū & Gomorrā & omnē circa regionē. Gen. 19. Hoc vitium fere totius orbis potētes in excidiū Troiē puocauit. Sapientissimū Salomonem infatuauit. Dauid regē ad crudele adulteriū & crudelius homicidiū induxit. Sanfonē fortissimū oculis & vitā priuauit. & heu heu iferni baratrū accumulatissime replet & repleuit. Hęc omīa testimonijs roborare breuitas prohibet: quia oratio ad alia festinat. Equidē turpissima & mortifera hęc pestis / sicut diuersis gradibus ad mortificandā animā fertur: quorū semp̄ ulterior in culpa est grauior: sic pariformiter ī multas species sediffundit: quę sunt. Simplex fornicatio soluti cū soluta corrupta. Adulteriū id est accessus ad alienū torū/ cōiugati cū cōiugata/ v̄l cōiugati cū soluta/ aut soluti cū cōiugatis. Stuprū cum virgine. Incestus cum cōsanguinea vel affini. Rapius cū puella violenter de domo patris rapta. Sacrilegiū cum p̄sona sacra. vitium cōtra naturā: cui⁹ spēs sunt Mollicies/ cū quis p̄ se ip̄m voluntarie polluit. Sodomia masculi cū masculo: scēminē cum scēmina. Bestialitas. homīs cum bruto / & modus inaturalis: qui multipliciter variat̄. Hęc oīa peccata sunt immortalia: Posteriora tamē prioribus grauiora multiplici lege inhibita. DIS. Declara qđ so. MAG. Longū esset de singulis tractare: sufficiat igit̄ de Adulterio hoc deducere/ qđ inter grauiā est cōmunius. Hoc vitium lex nature exacerat: p̄ illud. Quod tibi nō vis fieri/ alteri ne feceris. Vnde & Pagani Adulteros puniunt. Lex Moyli tales lapidare p̄cipit. Lex euangelij hu-

Leui. 20.
22. q. 1. c. p̄
dicādum

Fili luxurie

PHILOSOPHIAE MORALIS

De partibus potentialibus Tempantig. De Cōtinētia. Malicia Bestialitate & virtute heroica. Ca. xliij. DI.

Remissior ordo expostulat/ut nūc ptes potētiales tempantig explicemus. MAG. Hę ptes sunt Cōrinētia Māfuetudo. Clemētia & Modestia: sub qua alię continent. DIS. Continētia quid est? MAG. Est animus inuict⁹ a delectatiōe. Caro em̄ ut ait Apl⁹ cōcupiscit aduersus spm̄. Hanc cōcupiscentiā anim⁹ p cōtinentiā refrenat nō mō circa gustū & tactū / ver⁹ etiā circa quas cūq; delectatiōes/ a quib⁹ inuictus pmanet si bene consiliat & ab eo nō recedit: q; si cōtrariū fiat: incōtinētia fit & animus passiōib⁹ cedit. Primo quidē p puolatiōem/ si añ cōsiliatiōem ex impetu passionis vinciūt: ut Colerici & melācholici. Secundo si cōsiliatio fit/ sed in ea nō pseuerat: imo magis passionem sequitur. ut frequēter Flegmatici & Sanguinei. q; si pueritas rōni ita dominet⁹ ut malū bonum dicat & in eo finē cōstituat: idciē malicia quib⁹ cōminat dñs p pphetā dicens. Ve vobis q; dicitis malum bonū & bonum malū. Si vero limites hūanę naturę concupiscētia egrediūt⁹ & animus viciē erit bestialitas. ut in cōcubitu cū brutis. In hoc em̄ sola sensualitas qua bestijs cōicamus dñatur: ideo bestiales dicuntur qui tale & similia operant⁹. Qui autē a sensualitate se abstrahunt. & in intellectuā qua dñs cōpam⁹ ultra cōmunē modū pficiunt: Heroes id est diuini vel deificati a Phis nominant⁹ & virtus eor⁹ heroica dicitur. Tenētes autem medium inter bestiales & heroes virtuosi sunt & continētes proprie noiantur. DIS. Mansuetudinem simili breuitate explanes.

De Māfuetudine: Clemētia: Pace. Iracūdia. Crudelitāte Ferocitate Squeritate & Inuidia. Ca. xliiij. MAG.

Anfuetudo. & Clemētia simul explanant⁹: animū em̄ circa irę passionē cohibēt/ ne limites debitas trāsiliat. Ira em̄ s̄m Tulliū ē libido puniēdi eū q; fecisse videt⁹ iniuriā. Vbi duo inuuntur sc; appetitus vindictę & pēna infligenda. Primū mansuetudo quę & mititas dicit⁹ refrenat & passionē irę diminuit: Scd⁹ m Clemētia moderat⁹. & pēnā infligendā mitigat. sic intelligendę sunt har⁹ definitiōes quibus definiunt⁹. Mansuetudo est moderatiua irarū. Clemētia vero est p quā animus cōcitus in odium alicui⁹ benignitate retinetur: sc; ne omne pēnam debitā infligat. Ponit⁹ autē hic odiū p ira: quia odiū est ira inueterata. Ad virtutē māfuetudinis suo exemplo specialiter christus nōs admonet dicens. Discite a me: quia mitis sum & humilis corde. Et p Apōstolū. Tu hō dei sectare pacificā mansuetudinē. insup & p Sapientē. Filii mi in mansuetudine serua aīam tuā. Quia vero tunc labori fortis⁹ insistitur cū fructus copiosus sperat⁹: idē dñs mansuetudinis pmiā pmit⁹. rit max⁹ima cū ait. Beati mites: qm̄ ipi possidebūt terrā, sc; viuentium. Hic Psalmista. Māfueti hereditabūt terrā: & delectabūt i mīstutudie pacis. Habeto igit⁹ (iuxta sntiam Senecę) cū homib⁹ pacē: cum vicis bellum.

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Remissius em̄ impanti (ut idē ait) melius parēt. Melius est etiā dñō red
 Crisosto. dere rōem de nimia miscētia q̄ de nīa s̄aueritate. inquit Crisostōus. Et 26. q. 7.
 sine clementia & misericordia lex Christi nō implet. testat Hierōymus. allegant
 DIS. Extrema Mansuetudinis q̄ sunt? MAG. Irascibilitas & Ira si di. 86. qui
 ue Iracundia. Deficere em̄ ab ira p̄ irascibilitatē & nuncq̄ irasci/laudabile clementiā
 non est. vnde Propheta ait. Irascimini & nolite peccare. Irascitur em̄ iu. Psal. 4.
 stus (īquit Augustin⁹. 6. q. 1. para. fi.) peccatis palea. i. malorū. sed non Augusti⁹
 itur. Rursus nimīū irasci intolerabilius est. & tripliciter fit. Primo ex le
 uī causa & velociter & extreme: & illi mox mītescunt: qđ vidēus in cho
 lerici propter caliditatē. Est em̄ Ira gbulitio sanguinis circa cor. inquit
 Ira Aristoteles primo de Anima. Et Gansfredus in poetria. Ira genus flam
 me materq̄ furoris/ ab ipso Felle trahens ortū: cor & interiora venenat 1. de ania
 Hos Philosophus Acrocolos vel acutos nominat: ab acros qđ est extre Gansfred⁹
 mū: & colos ira. Alij iram diutius retinēt: propter materiē grossicię. ut
 melancholicī quos Amaro vocat. Nō tamē est ira super iram mulieris
 ait Sapiens. & hoc ppter debilitatē rōnis. Tertij qui Graues appellant: Ecclē. 25.
 iram cōceptam obstinato aīo tenēt: nec desistunt donec vindictā inferāt.
 & illi Squeri sunt si s̄m leges puniūt. Feroces/ si sine causa puniūt: aut si
 in hoīm cruciatu delectant. Crudeles si grauiorē q̄ lex dīctat pēnas in
 ferunt. Hi iā tertij ordinis iracundi potius bestię q̄ homīes dicēdi sunt:
 quia obstinato animo sunt: nec mītescūt. hō autē mitis fieri potest dicē
 te Horatio. Nemo. i. nullus homo adeo ferus est qui nō mītescere possit
 & Ouidius. Candida pax hoīes/ rux decet ira feras. Iuste autē cōparatū
 est: ut tales nō alios tm̄ sed seipsos grauius puniāt: cū ira in ipsis inuete
 rata in inuidiā vertit. dū em̄ vindictā ad libitū suū sumere nō possunt:
 de proximo suo semper eū odio habebūt: & de bonis eius trīstantur. qđ
 est natura inuidiæ. quā & Ouidius li. 2. Metha. non īdocte describit (Se
 Inuidia det inquit pallor ia ore) nā filię eius ut ponit Gregorius li. 31. moraliū.
 sunt Odiū. Detractio: Sufurratio: exultatio in aduersis & afflictō in p
 speris. un̄ etiā (macies in facie) quia putredo ossiū inuidia. ait Sapiēs in
 Prouerbij. Et Horatius. Inuidus alterius rebus marcessit opimis: Et vi
 det illius prospera cū lachrymis. Ideo nuncq̄ ridet. Quia semp vicinuz
 pecus grandius uber habet: & in agro alterius fertilior seges est. Insuper
 & rubigine infectos habet dentes: quia bona & vitā aliorū rodit. (Pestō
 ra felle virent) a quo sine intermissione cruciantur. un̄ Hieronymus. O i
 uidia/ primū tui mordax. Est & lingua suffusa veneno. quia semp contra
 deū vel superiores murmurat qui proximo talia bona de qbus dolet tri
 buunt. Cōedit etiā carnes vipereas. quia solo alterius malo pascitur. Ouidius
 vnde Ouidius. Ledere viuos liuor & iniusto carpere dente solet. Inquie
 ta est & continuo tabescit. nā ut ait Ciprianus. Mala cætera sinē habent:
 inuidia terminū non habet. Vtinā igitur inquit Socrates inuidi in om
 nibus ciuitaribus oculos & aures haberēt: ut de oīm fœlicitate torque
 rentur: Hęc pestis de sanitate aliorū infirmat: de vitā moritur. un̄ & do
 mus eius secundū Ouidiū in imo est in nigris vallibus. quia inuidus qn

PHILOSOPHIAE MORALIS

tū potest se occultare nitiē Hęc domus sole caret. qā inuidus exēcat⁹ malicia/nō intelligit nec videt qđ bonū de qntro cōmunius de tanto melius Ventū non habet. quā in vñs suis non p̄sperat. Est & sp̄ frigida. igne charitatis oīno expers. quæ papyrus caperet: aut qđ calāus exararet huius vitij īmanitates. per filias em̄ suas in oēs generatiōes ab origine sæculi se diffundit/donec ad initij suū redeat: luciperum sc̄. cuius inuidia mors intrauit in mundū. Filijs autē inuidiē iā p̄xime cōmemoratis cognatæ sunt filiē iræ: quas b̄tūs Gregorius ponit loco quo sup̄. Rixa scilicet unde bella & homicidia p̄cedūt. Tumor mentis. Indignatio: a qua & murmuratio. Contumelia. Clamor qui inducit scandalū. Blasphemia siue maledictio: quarum deformitates prudens theologus discenit: nos quod cœpimus p̄sequamur. DIS. Placet. nūc autē modestiā p̄sequere

De Modestia & eius speciebus. quare prima Humilitas cuius gradus hic cōmemorantur. Et similiter viciū eidem oppositum quod est Superbia. cum gradibus & filiabus describitur. Ca. xlv. MAG.

Tullius Modestia (ut ait Tullius) est p̄ quā pudor honestus clarā & stabilē cōparat auctoritatē. i. grauitatē. Hęc virtus nōnulla interiora & qđdam exteriora hominis moderat: quibus resistere non est omnino difficile. & plures sub se cōtinet p̄tes. q̄ sunt humilitas: studiositas: eutropelia: ornatus: taciturnitas: verecundia: sufficiētia. moderatio.

Bernard⁹ DIS. de his pauca q̄ habes in mediū fere haud graueris. MAG. Faciā ac lubēs: & primū de hūilitate quæ ut definit. s. Bernardus est cōtēptus p̄prie excellentiē. Hęc appetitū refrenat ne inordinate tendat in magna: estimādo se supra id quod est. hęc virtus app̄ime necessaria est: nam sine ea nemī potest esse salus. de pe. di. i. pa. Taciturnitatis. Perfectionis autē ip̄ius duodecim gradibus cōpleť: qđ vir dei sanctus & humilis

Bñdictus Benedict⁹ in regula sua cōmemorat. Prius est corde & corpe humilitatē ostēdere. p̄fixis in terrā aspectib⁹. Secūd⁹ pauca & rōnabilia loq̄ nō clamorosa voce. Terti⁹ raro & difficile ridere. Quart⁹ usq̄ ad īterrogationē tacere. Quint⁹ in cōmūi viuere. Sext⁹ se oībus viliorē & credere & p̄nūciare. Septim⁹ ad oīa se indignū & inutilē existimare. Octau⁹ p̄tā p̄ pria pure cōsiteri. Nonus p̄ obediētia in duris & in asp̄is paciētiā amplecti. Decim⁹ oī obediētia se subdere sup̄iori. Vndecim⁹ nō delectari voluntatē p̄p̄riā implere. Duodecim⁹ deū timere: & oīm q̄ p̄cepit memoriam habere. His gradib⁹ ascendit in montē dñi: p̄ vitij v̄o oppositū qđ est supbia: tot gradib⁹ descēsus fit in baratrū & carcerē tērrimū dīa

Isai. 2. **Augusti⁹** boli. DIS. Supbia quid ē? MAG. Est (ut īngt Aug⁹ li. de ciui. dei **Superbia** 14.) p̄uerse cellitudinis appetit⁹. & in li. de Innocētia. Supbia īngt est inordinat⁹ amor p̄p̄rie excellentiē. & hoc qđ ē dupliciter s̄m beat⁹ Gregoriū li. 14. moralijū. Aut em̄ supbi bona a semetip̄s habere existimāt. Aut si datum desup credunt cū suis meritis deputāt. Aut certe cū iactāt

LIBER XII DE PRINCIP IIIS

Superbia
gradus

se habere qđ non habent, aut despectis ceteris / singulariter videri appetunt. De quibus omnibus David se unico vřiculo excusat dicens. Dñe nō est exaltatū cor meū: neq; glati sunt oculi mei: neq; ambulavi in magnis neq; in mirabilibus sup me. reddendo singula singulis. DIS. Gradus autē Superbię qui sunt 7. MAG. Quos beatus Bernardus & post eus Bernardus. Thomas enumerat. Primus est curiositas: qua quis minime cōtēdit s. Thōas. terminis sibi cōuenientis cognitiōis / qrit scire / videre / audire & simili. 2a. 2ę. quę ter ceteris sensibus experiri qđ non decet, non em faciat oculis visu: nec scitōe. 162. auris auditu. inquit Salomon. Secundus est leuitas mentis ad iudican- Eccles. 1: dum alios & ad docendū noua: quia se estimat ceteris prudentiorem. Tertius est inepta leticia si prosperatur in malis. letantur enim (ait Sapi Prouer. 2: ens) cū male fecerit: & exultāt in rebus pessimis. Quartus est iactantia vel loquacitas: non attendens quia laus ipropro ore fordescit. Et illud Catonis. Nec te collaudes nec te culpaueris ipse. Quare 7. subiūgit. Hoc faciunt stulti quos gloria vexat inanis. Quintus Singularitas facere scilicet aliquid ultra commūia ut reputetur melior. Sextus Arrogantia qua quis alijs pręesse / nulli subesse quęrit: & adulationibus acquiescit. Septimus pręsumptio: qua se ad ea quę vires suas excedūt / ingerit / sufficientem se reputando. Hic contra Catonis admonitionem ad consiliū Catho. accedit non vocatus: non reputans bene actum quod ipse non dictauerit. Octauus Defensio peccati: & ut ait Seneca. in libro declamationum. Seneca. Hoc & equale omnium est / ut vicia sua malint excusare / quam effugere. Nonus Simulata confessio: ut videatur humilis & pœnitens: quia locus defensionis non est. Decius Rebellio: nolle scilicet obedire superiori- Prouer. 18: bus. Impius enim cum in profundum venerit peccatorum / contemnit. Vndecimus Libertas peccandi / ut neminem timeat: quia socios per pręcedentes gradus cōtemnit: per decimum etiā superiores despexit. libere ergo delectatur facere quod placet. Duodecimus est Consuetudo peccandi: ut omniū mandatorum dei / in memor dicat insipiens in corde suo. non Psalmista. est deus. In his gradibus multę ex filiabus Superbię sunt expresse. Sunt enim / filię Superbię Ambitio / Pręsumptio / Arrogantia / Pertinacia / Curiositas: Ingratitudo: Iudicium temerariū: Irrisio: Temptare deum: Adulatio & inanis gloria / quę si laudem in aperto appetit alias de se filias gignit. q sunt immodestia: ornatus: inobedientia: iactantia: pertinacia: hypocritis: discordia & contentio. de quibus sermo copiosior theologia referuabitur. DIS. De Studiositate autem quę est secunda Modestia pars / quid dicis 7.

De Studiositate & vicio opposito Curiositate. Capitulum .xlvi. MAG.

Este Aristotele in principio Metha. Omnes hoīes natura scire & Aristote. fiderant. nec intellectus intelligēdo etiā maxima intelligibilia fa- deania. gatur: & propter infirmitatē suę capacitatis a nullius creaturę cogniti

PHILOSOPHIAE MORALIS

one q̄tatur: verū cum īmersus sit materię/ad ea q̄ manifestissima sunt
 nature se habet ut oculus nyctioracis ad lumē solis: q̄bus si īmoderati
 us īnhęserit/in īnextricabiles errores incidit. ut videre est in opinioni-
 bus Phōz gentiliū & eoz q̄s hereticos dicimus. quos Sapiens admonet
 Altiora renequeſieris: & fortiora te ne scrutaris: & in pluribus opibus
 detinuit sensus eoz & q̄ scrutator est maiestatis opprimeat glorię eius
 Ap̄ns. Et Ap̄lus. nolite alta sapere: sed sapite ad sobrietatē. Appetere igit̄ & vel-
 le scire aut q̄ sunt inhibita/aut q̄ sunt admissa: nō tamē ordinādo illa in
 finē ultimū/sed simpliciter ut eoz habeat̄ noticiā: vanū est. ut patet Sa-
 piē. cū. 8. piē. 8. Vanī sunt oēs hoīes in q̄bus nō subest sciādei: id ē q̄ nō ordi-
 nant sciam suā in cognitiōem idē: Ab hac vanitate studiositas appetitū
 coercet: & intra līmites cōstitutos retinet: ultra quos vitii curiositatis
 abducit. Curiosus em̄ (ut inquit Augustinus libro de utilitate) est qui
 ea requirit quę nihil ad se pertinent.

Curiosus

De Eutropelia: Bomolochia & Rusticitate. &

quō qnq; ludo sit īnſistendū. Ca. xlvij. MAG.

On autē tantū labores exteriores hoīem frangunt/sed & interio-
 res ex cōnexionē viriū aīę ad corpus: hoīem debilitant & ener-
 uant: quod aīaduēntes maiores /ad interruptiōem taliū sequa-
 ces hortati sunt. Vñ Aug⁹. li. 2. musicę. volo tandē tibi parcas: nā sapiē
 Pāphilus. tem decet interdū remittere actus rebus agendis intentū. Et Pamphil⁹
 Parce iuuentuti/cōplectere gaudia vitę: Lēta decet letis pascere corda io-
 Catho. cis. Et moralissimus Cato. Interdū tuis interpone gaudia curis. & Hein-
 ricus Samariensis. pręualeat in cūctis modesta discretio rebus. Quā sine
 Ouidius virtutū grande pibit opus. Ouidius q̄q; Quod caret alterna requie/du-
 i epistolīs rebile nō ē: Hęc repat vires fessaq; mēbra leuat. Et rursus Ferre⁹ assiduo
 & de arte. cōsumit annul⁹ ulū. da requiē: quiet⁹ ager bene credita reddit. Et Plū-
 4 ethicor. Requiēs & ludus in vita sunt necessaria. DIS. Cur igit̄ nō ſępius nec
 omni ludo nos īnſistere pateris? MAG. ne in uſum malū incidatis.
 nam quo ſemel est inbuta recens ſeruabit odorem Teſta diu. Et ut inge-

Prover. 13 Sapiens. Adoleſcens iuxta viām ſuām graditur: etiam cū ſenuerit nō re-
 Tullius cedit ab ea. Ludo igitur & ioco uti quidem licet. inquit Tullius: sed ſi/
 cur ſomno & quietibus ceteris: & tunc quidē cum grauius & ſerioſis
 rebus ſatiſ fecerimus: Quod autem a multis ludis te/tuiſq; cōplices ī
 hibeo: eo ſit quia aut petulantes/obſcēni/aut ſlagicioſi ſunt: cum hono-
 re ſimul & ſubſtantia & animā auferentes. Et exercentibus tales ludos/
 citra ultimam neceſſitatem res ſuas donare: viſum eſt immane: non

Hierony. virt⁹ ingt Aug⁹ ſup Ioānē. di. 86. c. donare. Et Hieronym⁹ paria ſunt
 Io. Crifo. dare hiſtrionibus ſacrificare demonibus de quibus & Ioannes oſ au-
 rum ſuper Matheum ſic ait. ubi eſt ludus vel ſaltatio/ibi eſt diabolus
 Alex. & al: Honeſtos autem ludos nec ip̄a ſacra ſcriptura vetat: uti videre eſt Ale-
 x. thomas xandrū. de ales. 2. parte. queſtio. 37. & ſanctū. Tho. ſecūda ſecūde. q. 168.

Augusti⁹

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Ne ergo a medio (quod solū virtuosus est) in ludis declinem? virtuti studeamus; quā Phūis Eutropeliā / nos urbanitatē aut iocunditatē dicere Phūis?

Eutropo-
lus

possū? Eutropol' itaq; dicit: quasi bene se vertēs ad oīa / & ei' verba ludicra vel iocosa / si qñ cōiicia dicere vidēt illa nullius famā ledunt / sed cum delectat iocē emendatiōem inferūt: sequit' em & diligēter observat / qd vir sanctus Ambrosius primo de officijs monet dicēs . Caueam' ne Ambro- dum relaxare animū volum' / soluamus oēm harmoniā quasi cōcentū i. de offici- bonorū operū. Quia vero ut ait Persius. Mille hoīm species & rerū dis. Persius color uls velle lusi cuiq; est nec voto viuatur uno. Et Ovidius de arte. Ovidius Pectoribus mores tot sunt quor in orbe figurē. Eutropolū in singulis quantū ad psonā tempus & locū / cūcta pspicere habet: ut ne qd nimis Thereti' attēpret modūq; in rebus ultra citraq; quē nequit cōsistere rectū obser- in andria uet. DIS. Extrema huius virtutis quē sunt? MAG. bomolochia Orati' in & Rusticitas siue Agreikaia inde bomolochus & agrestis. Ille excedit: satiris

Bomolo-
chus

hic deficit. Ille singula dicta & facta aliorū seruatur & rapit ut in risū ver- rat: non curans si etiā eosdē contristet. dictus a bomos altare / & lochos rapitor: eo qd ad instar milui expectantis: ut de ara imolantiū carnes rapiat / sic ipse aliorū dicta & facta in iocū & vitia vertit Agrestis ē tristis ī omnibus in nullo ludo quāuis honesto / & bene circūstantionato delectat' ob id omnibus est grauis: & a societate honesta elimināndus . hoc in melancholicis plurimū est vitii naturē potius q̃ moris: quibus cōpariendum est. DIS. alias modestiē ptes si quē sunt afferas:

Agrestis

De Modestia & Verecundia seruanda in oculis & alijs sensibus: similiter & in lingua. Capitulum. xlvij MAG.

Reter dicta multa sunt modestiā cōcernētia. nā ut ait Sapiens

Amictus corpis / risus dentium: & gressus hoīs enūciant de eo. Et Eccle. 19:

Augustin' Incōpositio corpis qualitātē indicat mentis. dis. 41. Augusti'

p̃a. vel clericus. Et Hieronym'. nec affectatē sordes / nec exquisitē deli- Hierony- cie laudē pariunt. Et hęc quantū ad ornatū exteriorē: in quo supflua ab- scindunt' p sufficientiam. qd non nimis exquisita requirantur. sit p moderatiōem. Motum vero gestū & incessum cōponit verecundia . de qua Ambro. li. p̃rio de officijs. Sicut in senibus grauitas & in iuuenibus ala

Ambro.

verecūdia

critas. sic in adolescentibus verecundia velut quadam naturē dote cōmē datur. Hęc in ipso corporis motu: gestu & incessu tenenda est. Habitus em mētis cernitur in statu corporis: & vox quēdam est animi corporis motus. hęc Ambrosius. nimirum verecundia in homine omniū sensuū custodiam parit: qua ablata mox mors intrabit. ut inquit Hieremias. Hierēias! mors ascendit per fenestras nostras. Fenestre autem quid sunt / nisi oculi / aures / nares os & manus? Hinc motus Quirilianus inquit Totius Quirilia hominis libertas est oculos perdidisse. Oculi sunt per quos paupertatem ferre non possumus. Oculi tora nostra luxuria Hi nos in omnia quotidie vitia pręcipitant / mirantur / adamant / concupiscunt.

Hierēias!

Quirilia
li. causę

PHILOSOPHIAE MORALIS

Seneca Sunt igitur irritamentū viciōꝝ: Duces scelerū ait Seneca. de remedio
Augusti⁹ fortuitoꝝ. Vnde Augustinus nec dicatis vos habere animos pudicos
 si habeatis oculos ipudicos: quia ipudicus oculus / ipudici cordis est
 nunciū. xxxij. q. 5. c. nec solo. Alij similiter sensus cohibendi sunt: max
Iuuenal⁹ ime autem in lubrico posita lingua. Hec enim ut ait Iuuenalis est mal
 pars pessima serui. Hanc virtute taciturnitatis cohibeamus a malo & la
Quintil⁹ bia nostra ne loquantur dolum. Hoc autē quam sit difficile Quintilianus
Cato explicat dicens. nullam difficiliore credo quā silentij virtutem. Et Caro
 Virtutem primam puto cōpescere linguam: Proximus ille deo est qui
 scit ratione tacere. Et Ouidius de arte amandi. Eximia est virtus p̄stare
 silentia rebus: At cōtra grauis est culpa tacēda loq. Si igit vis vitā scili
Psalmista cet æternam & diligis dies videre bonos: ait regius propheta: prohibe
 linguam tuā a malo: & labia tua ne loquantur dolum. & cetera q̄ longū
 esset hic proseguī. Regulā tamen Senecę aureis characteribus describen
 dā aīo tuo recōdas. **DIS.** quā? **MA.** Aliū silere qd vis / primus silē.
Seneca Nam volat irreuocabile verbū. & ut ait Poeta. Nusquā tuta fides. Sa
Salustius **tu Iuſur.** lustius quoq. Paucis charior fides q̄ pecunia. Prolixū nimīū est: oēs
 modestię ptes enumerare: quā etiam multas ex his quę in cetera vir
 tutum explanationibus dicta sunt / colligi possunt. Leges & posthac Se
 necam saltem in tractatū idē quattuor virtutibus: leges & prouēbia Sa
 lomonis & librū quē Ecclesiasticū dicunt: quibus si plurimas sententiās
 Dauid regis Psalmigraphi coniūxeris non erit necessariū a Gentilibus
 moralitates conquirere. quod enim ab ipsis colligimus / tanquā ab ini
 quis possessoribus auferimus. inquit diuus Augustinus: & canō Dñs
 declarauit. i. q. 1. De ceteris vero quas p̄libata diuisio virtutis Theolo
 gicales vocat / Gentilitas ignorat: deus em̄ illas infundit quos per sacri
 baptismatis undā miliciæ suę ascribit. **DIS.** De illis nunc demū pau
 ca subiungas. **MAG.** Per pauca: nam completior tractat⁹ de illis theo
 logię referuandus est: in qua abundantissime declarantur.

Virgi. 4
Æneidos.

De Virtutibus Theologicis in genere. Capitulum quadragesimum nonum. DISCIPVLVS.

Votitaq; & q̄ sint virtutes theologicales hic ediffere. **MAG.** **Virtutes**
 Tres sunt Fides Spes Charitas. **DIS.** theologicales quare di
 ctę sunt? **MAG.** Quia sola dei reuelatione nobis in theolo
 gia manifestantur & a deo nobis infundunt. & in deū tanq; in suū obie
 ctum diriguntur: qui est finis ultimus & beatitudo seu felicitas perfec
 ta: ad quam homo creatus est: & his virtutibus suffultus pueniet. Per
 fidem quippe deum agnoscit: per Spem in deum tendit: & tandē posse
 consequi confidit: per Charitatem deū super omnia desiderat & diligit.
DIS. Non pigeat quęso paulo latius has virtutes describere.

De Fidei definitione & Symbolis / & Articulis fidei ab Apostolis positis. Capitulum. I. MA:

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Ide a Doctoribus varie definitur & vere: placet ramen eā quā
Apostolus ponit dilucidare. hic in epistola ad Hebrēos dicit. *Fi.* ad heb. 11.
des est substantia sperandarū res; argumentū nō apparētū. Id est

Fides

Fides est lumē qddā a deo infusum: quo habetur sūba. i. principiū rerū
sperandarū: sc; futurę beatitudinis. argumentū. i. mediū cōuincens men
tē ad assentiendū non apparentib⁹ nobis sensu vel rōne naturali. Vñ si
cut in bā accidentibus subest & prior: sic fides cæteris virtutib⁹ prior est
& fundamentū. de q̄ Paulus loquitur ad Corin. dicēs. Fundamentū aliud
nemo pōt ponere p̄ter id qd positū est: Iesus Christus. i. fides Christi: q̄
facit ut res quę sperātur in futuro in nobis subsistat: & q̄ inuisibilia sunt
in mente nostra appareāt. hinc etiā argumentū appellat. **DIS.** q̄ sunt
autē hę res q̄rū fides esse dicit⁹? **MAG.** q̄ sumarie per articulos in sym
bolo Ap̄lōrū explicant. & in symbolo Patrū & Athanasij latius declarā
tur. & in sacris eloģiis veteris ac noui testamēti auctore spiritus sc̄o tradū
tur. **DIS.** Symbolū ap̄lōrū: hoc ne est qd in ecclesia sub officio missę
decanatur? **MAG.** Non: sed id symbolū Patrū siue Nicenū appellatur
Quod autē ad Primas dicunt sacerdotes: & incipit. *Qui* uicq; vult salu
us esse. Athanasij est. Et reliquum quod omnes fideles in oratiōibus su
is p̄mittunt. & incipit *Credo in deū.* Ap̄lōrū est. i. ab Apostolis cōpilatū.

Paulus

**Articuli
fidei**

Petrus nempe ap̄lōlōrū primus dixit. *Credo in deū* Patrē omnipoten
tem: creatorē cœli & terrę. adiunxit Andreas. & in Iesum Christū filiū ei⁹
unicū dñm nostrę. Ioannes euangelista adiecit. *Qui* conceptus est de spi
ritu sancto natus ex Maria virgine. Iacob⁹ maior iulit. Passus sub Pō
rio Pylato: crucifixus mortuus & sepultus. Thomas addidit. Descēdit
ad inferna: tertia die resurrexit a mortuis. Iacobus minor subiūxit. As
cendit ad cœlos sedet ad dexterā dei patris oīpotētis. Philipp⁹ sp̄ addidit
Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Bartholome⁹ dixit. *Cre
do in Spiritū sanctū.* Matheus addidit. Sanctā ecclesiam catholicā (id est
uniuersalē) subintelligit credo: nec additur: in. Simōn subiiecit: Sācto
rum cōmunionē: remissionē peccatōrū. Iudas Thadeus sup̄ addidit. Car
nis resurrectionē. Mathias conclusit dicens. Vitā æternam Amen.

**De utilitate Fidei. De actibus interioribus eiusdem. Et Infi
ditate vicio Fidei contrario. De Apostasia: Hæresi & Blā
phemia. Capitulum quinquagesimū. MAGISTER.**

Aec fili mi (quicq; vult saluus fieri) necesse est ut actu interiore
credat: & si necesse fuerit actu exteriorē cōfiteat⁹, dicente Ap̄lō ad
Ro. Corde crediti ad iusticiā: ore autē cōfessio fit ad salutē. Et chri Roma. 10.
stus. Qui non crediderit cōdemnabit⁹. & rursus. Qui nō credit: iā iudi Mar. ulti.
catus est. nā iuxta ap̄licam vocē. Sine fide impossibile est placere deo. Ioan. 3.
Actus si Actus autē fidei interior: qui est credere: q̄uis unus sit: tribus modis ta Hebre. 11/
dei interior men dicitur. ut habet Māgr sen. li. 3. di. 2. sc; credere deū: sc; esse oīpoten māgr. sc.
tē creatorē omniū. &c. Credere deo: hoc est. credere vera esse q̄ deus p̄ scri Augusti⁹
pturas dicit: quia ipse est summa veritas. Credere in deū: est (ut ait Augu. ad Ro. 4.
stinus) credendo amare/credendo diligere/credendo in eū ire & ei⁹ mē/

PHILOSOPHIAE MORALIS

bris incorporari (quia est summa bonitas) qd si quis oia discernere non possit/credat qd ecclesia credit & non errabit. Actus aut fidei exterior: qd est fidei pro loco & tpe consistere. Fieri habet non tñ ore vñ sermone/sed etiam

Actus fidei Exterior

Hierony.
u. q. 3. est i
manu

opere. nā ut ait Hieronymus. q̄tenscūq; vincimur vicijis atq; p̄tīs / toriēs deū negam⁹. & ecōtrario. q̄tēs boni aliquid agim⁹: deū cōfiteū. DIS Fidei ne vitiū q̄admodū ceteris v̄tutibus opponit⁹. MAG. etiā. Infidelitas scz ut dicit renitentia his q̄ fidei sunt: aut q̄a fidei audita suscipere cōtemnit: ut in Gētilib⁹. aut q̄a fidē in figura susceptā in figurato abiicit. ut in Iudeis. aut quia susceptę fidei in manifestatōe veritatis cōtradicit. ut in apostatis & h̄reticis. de q̄bus b̄tis Petrus ait. Melius eis erat non cognoscere viā veritatis q̄ post cognitā retrorsum cōuerri. Omēs isti sicut vitiū cōtrario fidei laborant: sic & actus actibus fidei p̄dictis oppositos habent. nec em̄ corde deū/deo & in deū vere putēq; credūt: n̄ ore confitent⁹ / sed cordis infidelitatē nōnunq; blasphemo ore & ope exprimunt. DIS. Cōtine paulisper calamū donec quid apostata: qd h̄reticus & quid sit blasphemus edoceas. MAG. Apostata (ut doctores

infidelitas

Pr. 2.

irrefragabili visus est) est qui temerarie a statu fidei / obedientię ecclesie. sticę vñ religionis recedit. H̄reticus (ut Augustinus ait li de utilitate credendi) est qui alicuius tēporalis cōmodi & maxime glorię principatus q̄ sui gratia/falsas ac nouas opiniones vel gignit vel sequit⁹. Blasphemus

Alexa. de
ales. 2. 2.
tractatu
de apostata.

apostata

hereticus

blasphemus

2a. 2e. q. 13
arti. 1.
Mat. 12.
Aug. de
v̄bis dñi

ait ut. S. Thome placet est quicūq; negat aliquid de deo qd sibi cōuenit uel attribuit deo aliquid qd ei non cōuenit. aut creature tribuit qd Deo appropriat. Quod si ex certa malicia fiat/peccatū est in sp̄m sctm̄ & irremissibile: id est facile non remissibile. Quāvis s̄m̄ Augustinū p̄t̄m in sp̄m sctm̄ proprie sit finalis in p̄nitētia: & illud nec hic nec in futuro saculo remittit⁹. DIS. De me p̄tegēte gracia ab oib⁹ his cauebo. 33 p̄ge.

De Spe / & oppositis vicijis que sunt presumptio
desperatio. Capitulum quinquagesimū. ij. MAG.

Pes secundū Mgrm̄ in sententijs li. iij. di. 26. Est certa expectatio future beatitudinis ex meritis & gratia pueniens. Proprius nēpe actus Spei est expectare. dicente Ap̄lo. Si qd non videmus speramus/per patientiā expectāus. Certa aut dicit⁹: q̄a nō est nisi ip̄sibile nobis adipisci. i. in deū siue b̄ritudinē quā adipisci possum⁹ si gratię dei cooperari voluerim⁹. uñ addit ex meritis & gratia pueniēs: qm̄ sine meritis beatitudinē sperare nō spes/sed p̄sumptō dici pōt qd est unū vitiū: spei oppositū. DIS. p̄sumptio qd ē. MAG. vitiū ex sup̄bia natū: q̄ q̄s talē se existimat/q̄ de eū etiā peccantē nō excludet a sua gratia/vel non punit. & quip̄edit diuinā iusticiā: & iter p̄tā in sp̄m sanctū cōnuerit.

Spe

p̄sumptio

Desperatio

Richard⁹
li. 3. di. 36.

Gene. 4.

DIS. Aliud vitiū ne spei contrariat⁹. MAG. Etiā desperatio: q̄ (ut dicit glo. sup id Gēn. 4. maiore iūqtas mea &c.) ē blasphemia ī sp̄m sctm̄: q̄ nō remittit⁹ in hoc seculo neq; ī futuro. q̄a aut putat deū nolledimittere aut nō posse: tanq; aut oia nō possit/aut iuideat saluti: cōtra qd dñs p̄misit dices: quoniam in me sp̄auit liberabo eū. Et David: quoniam

Phlms

LIBER XII DE PRINCIPIIS

nō dereliquisti querentes te dñe. & cetera multa in veteri & nouo testamento. DIS. Illa missa facientes: Charitatem videamus.

De Charitate & quomodo deum / nos ipsos / proximos / & Corpus nostrum & proximorum diligere iubemur. Capitulum. liij. MAGISTER.

Charitas

Charitas ut magister li. 3. definitur est dilectio qua diligit deus propter se: & proximus propter deum vel in deo. Quattuorlem ait diu⁹

Augustin⁹ li. de doctrina christiana ex ordine diligenda sunt. unū Augusti⁹

supra nos qd est deus. aliud qd sumus nos: quantum ad animā. Tertiū qd est iuxta nos: id est. proximus. Quartum quod est infra nos: hoc est cor

diligimus
deum

pus. Deū quippe ut ait definitio diligere debemus propter se: quia ē sum mū bonum. Et ut Anselmus ait quo maius cogitari nō potest. Aut etiā quia amicitia oīs super cōmunicatiōe fundat. ut charitas sup cōca- rione beatitudinis. deus autē essentialiter beatitudo est: ideo propter se & ante omnia diligendus. Si modum qris / modus ut ait diuus Bernard⁹

Anselm

est sine modo: quia causa est infinita. unde in lege scriptū ē. Diliges do- minū deum tuum ex toto corde tuo / & ex tota anima tua / & ex tota for- titudine tua. In euangelio Lucę addit. & ex omnib⁹ virib⁹ tuis & ex oī

Deu. 6°

nos ipsos

mentetua. In Marco dicit. & ex tota virtute tua: quod tamē in vīa hac totalit^r nequimus in patria autē p̄ficiem⁹. Secūdo debemus nos ipsos di- ligere: quod ex eo patet. quod post p̄ceptū dilectiōis dei subiungit & p- ximū sicut teipm ubi ponitur p exemplari dilectio nostra / ad dilectio-

Lucę. 10.
Math. 22.
Mar. 12.

Proximū

nē p̄ximi. Nos autē & p̄ximū diligere debemus ut beatitudinis parti- cipes / sic p̄ximū non solum intelliguntur homines sanguine iuncti aut amicitia / sed etiā inimici & angeli boni / omnes em̄ tales nobis vī ex- hibent vel exhibere possunt aliquod misericordię opus: iuxta pabolā in euangelio Lucę expressā. DIS. Si inimicos malosq; homines dili- go / peccatū & malum amabo. MAG. In his diligere debes hoīem non

Lucę. 10.
Leo papa

de pe. di 2
nō illi tm̄

culpam seu vitium / ut canon edocet di. lxxxvi. Odio habeantur pecca- ta non homines. Diligendū autē dicit definitio p̄ximū in deo vel propter deum. In deo quidē: si iustus est qui manet in deo p gratiam. propter deū vero si iniustus est ut p gratiam iustus fiat & in deo maneat / velle qd pe debemus proximo nostro vitam eternam & ea quę ad hanc deferui- unt sicut & nobis volumus: & si necesse sit ipsi adiumento esse debem⁹.

Corpus

DIS. quantum autē quod infra nos est scz corpus / cur Augustinus in- ter diligenda cōnumerat / cum nos & p̄ximū diligere p̄ceptum sit

maniche⁹

MAG. Tū ad excludendum errorem Manichei: dicētis corpus & q- cūq; visibilia a malo principio creato / tū quia ex redundantia & cōco- mitantia corpus beatitudinis particeps est: sup qua fundatur charitati- ua amicitia. unde & Prosper ait. Corpus nostrum quia pars nostri est: ad hoc diligendum nobis est / ut salutē eius & fragilitari naturali cōsu- lamus: & agamus quatenus spiritui ordinate subiectum ad eternam sa- lutem accepta imortalitate & incorruptione pueniat. de pe. di. ij.

Prosper

PHILOSOPHIAE MORALIS

Charitati oppositum odium eorū quæ dili
gere debemus. Capitulū. liiij. DIS.

Propositum charitati vitium consequenter explicato. MAG.

Charitati secundū actum suum principalem iam declaratuꝝ qui

est diligere opponitur Odium: cuius actus est odire / vel deū vel Odiū eorū

nos ipsos vel proximum vel corpus quæ iubemur (ut pmissum est) dili q̄ iubemur

gere. Deū quippe peccatores odiunt non apprehensum ut summū bo / Odium

num: quia ut Dionysius ait de diuino ver. c. 4. Oibus amabile & diligere deum

bile est primum bonum & pulchrum sed apprehensum ut peccatorū p/

hibitorem & peccantiū punitorem. vellent enim impij legem prohiben

tem mala non esse: ut libere & impune possent peccare. & id peccatū ma

ximum est s̄m Doctores: sicut charitas dei virtutum maxima. Seipsos Nos ipsos

autem peccatores odiunt: quia per peccatum animā propriam occidūt.

dicente scriptura. Os quod mentitur occidit animam. Ideo Psaltes ait.

qui diligit iniquitatem odit animam suam. DIS. igitur custodit eā

in vitam eternam: consequētia valida est ex sententia domini Qui odit

animam suam in hoc mundo in vitam eternam custodit eam. MAG

hec dicta sunt de parte sensitua: quæ saluti rationalis contraria appetit

quam hic amantes ipsi consentiendo: ab Apostolo reprehenduntur. ad

Thimotheum dicente. In nouissimis diebus instabunt tempora pericu

losa: & erunt homines amantes seipsos &c. Proximos autem peccato

res odiunt/aut quia vicia eorum reprehendunt & veritatem ipsi dicunt

s̄m q̄ Comicus ait. Veritas odium parit: quia ut Saluator ait. omnis

qui male agit odit lucē: ut nō arguantur opera eius. aut quia propter eo

rum bonitatem malicia eorum magis manifestatur: contraria enim iux

ta se posita magis elucescunt. aut lesi aliquando iniuriam dimittere sine

vindicta nolūt. & hi in oratōe dñica ipsi iudiciū præcant: dicētes. dimit

te nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. q̄ si

dicerēt: domine sicut nos nolumus dimittere proximo/ sic tu nobis pec

cata nō dimittas & quidē dū orāt in persona ppria. Corpus autē odiūt

qui vel luxuria vel crapula / aut imoderata abstinentia in validum ad

sufferendos labores/ diuini cultus reddunt. DIS. ista ad presens suf

ficere videntur/ ceteros actus charitatis/ si qui sunt percurramus.

Actus charitatis interiores minus principales

describunt. qui sunt Gaudiū/ pax/ & miseri

cordia. Vicia opposita sunt Acedia/ inuidia/

discordia/ contentio/ scisma/ rixa/ bellum/ se

dicio/ obduratio. Capitulū. lv. MAG.

Charitatis actum principalem q̄ est dilectio/ plures alij actus & esse

actus virtuose cōcomitant/ quorū nōnulli interiores sunt ceteri

exteriore. DIS. Interiores qui sunt q̄ MAG. Gaudiū. pax. & mise

Dionysio

Cor. i. 3

Psalmista

1. ad thi. 3.

Therēti
iandria

Ioan. iij

Proximos

Corpus

Actus ch
aritatē in
teriores

LIBER. XII. DE PRINCIPIIS

ricordia. Qui enim deum vere diligit de eius bono & laude gaudet. ut Apostolus monet dicens. Gaudete in domino semper. Qui autem deū odit contrario actu egrotat scilicet acedia quę est tristitia aggrauās mentem ut nihil boni ei agere libeat. dicit Damascenus. & eodem vicio laborare inueniuntur qui seipsos odiunt. Qui autem proximum odiūt per inuidiam de eius bonis torquentur uti in superioribus dictum est. Est enim inuidia tristitia in alienis bonis (in quibus scz alios nobis meliores putamus. s3m beatū Gregoriū) Rursus qui vere diligit deum: seipsū & proximum cum omnibus habet pacē. Quę ut Dyonisio visum est libro de diuin. no. est omnium unicitia & consensus operatiua. Amicum enim (ut Tullius ait libro de amicitia) idem est velle & nolle. Amicus autem ab eo quem odit dissentit: Corde quidē per discordiam: ore per contentionem. Opere per Scisma rixam bellum & seditionē. DI. Et hęc latius explanato. MAG. Discordia dissentio est aliquorum sci enter facta non in opinionibus parum conferentibus (ad amicitia enim concordia opinionum non requiritur s3m philosophū nono Ethicor3) sed in his quę ad salutem aut rem publicam pertinent. Hoc autem quātum malum sit sapiens edocet cum ait. Sex sunt quę odit domin⁹ & septimum dtestatur anima eius. hoc septimū ut paulo infra ait est is q seminat inter fratres discordias. Contentio autem ut Ambrosius ait. Est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Scisma autem illicita diuisio per inobedientiam facta ab ecclesia. Rixę sunt quando ex ira inuicem se percutiunt. dicit glosa super epistolā ad Gala. v. Siue est contra bellum dictio usq; ad facta proueniens: dum alter alterum ledere molitur. Bellū seditio autem est cum populus aut Ciuitas contra aliam insurgit. Seditio vero est tumultus ad pugnam: & proprie inter ptes multitudinis unius inter se dissētiētes: siue seqtur pugna seu nō sequat. Demū miserię horū qd diligim⁹ vere. in corde nostro cōpatimur/nobis quidem ut Sapiēs monet dicens. Misere animę tuę placens deo. proximis autem ut Apostolus docet dicens. Gaudete cum gaudentibus/flete cum flentibus: ipsis si possumus auxilium ferendo: & p̄sertim per elemosynarum elargitiōem Qui autē odiunt vel se vel alios per obdurationis viciū in mortē ruūt: nec enim animę suę misereantur peccata de plangendo/nec proximis ī necessitate subueniendo.

Actus charitatis exteriores sunt beneficentia: Ele
mosyna & Correctio fraterna: quę est elemosyna
spiritualis Capitulū. lvi. DIS.

A& cha
ritatis ex
teriores

Charitatis exteriores actus qui sunt? MAG. Beneficentia:
Elemosyna/& correctio fraterna. Quos enim diligimus illis
etiam pro loco & tempore benefacere studemus. s3m q Apo
stolus monet dicit. Dum tempus habemus operemur bonū
ad oēs. & ex speciali dñi mādato etiā inimicis bñfacere iubemur. ipso di
cēte. bñfacite his q oderūt nos. p elemosynā in eos qd amāus: interiorē

Philipi 4

Damascenus lib. 2

Idē ī eod. Grego. 6
moralīū
Dyonisiū
Tullius

Aristotele
puerbi.

Ambro

Eccī. 30
Roma. 12

Gala. ult.

Mat. 5

PHILOSOPHIAE MORALIS

mie affectu opere exteſore exequitur ſpiritualiter & corporaliter. Spiritu-
 tualit' qdeſi iniurias remittit: dubitanti conſulit: Errantē corripi-
 mus. Afflictum conſolamur: defectus aliorum patienter toleramus / ig-
 norantes inſtruimus: & pro omnibus oramus. *Ꝙ*ſus. Conſule caſtiga/re
 mit. ſer ora ſolare. ſub conſule cōprehenditur etiam doct̃rina Corpora-
 liter. Si eſurientem paſcimus: Si ſentem potamus/nudum tegimus: ho-
 ſpitem colligimus/infirmum viſitamus: captivum redimim⁹/& mor-
 tuum ſepelimus. *Ꝙ*ſus. viſito poto cibo redimo tego colligo condo. Pre-
 ter hec charitas ſi vera ſit pene innumera alia operatur Nam ut ait Apo-
 ſtolus. patiens eſt/benigna eſt non emulatur id eſt non invidet/nō agit
 perperam id eſt peruerſe: non inflatur/per ſuperbiam: non eſt ambicioſa
 non querit quæ ſua ſunt. non irritatur id eſt non ad iram prouocat non
 cogitat malum / non gaudet ſuper iniquitate (ſcilicet proximi) Con-
 gaudet autem veritati ſcilicet ab alijs factę : Omnia ſuffert: omnia credit
 ſcilicet quæ veritas perſuadet. Omnia ſperat/omnia ſuſtinet. His p̃ſatis
 & Proſper libro de vita contemplatiua in laudem eius exorſus eſt dicēs Charitas
 Charitas ut mihi videtur eſt recta voluntas ab omnibus terrenis pror-
 ſus auerſa/iuncta deo inſeparabiliter & igne quodam ſpūſancti a quo eſt
 & ad quem refertur incenſa: inquinamenti omnis extranea/corruptio-
 nis neſcia/nulli vicio mutabilitatis obnoxia/ ſuper omnia quæ carnali-
 ter diliguntur excelsa/aſſectionum omnium potentiſſima diu inq̃ contē-
 plationis auida/in omnibus ſemper inuicta/ ſumma actionum bonarū
 ſalus morum/ſinis coeleſtium p̃ceptorum: mors criminū/vita virtu-
 tum: virtus pugnantium: palma victorum arma ſanctarum mentium/
 cauſa meritorum honorum: p̃mium perfectorum. ſine qua nullus un-
 quam deo placuit cum qua aliquis peccare non poteſt. Fructuoſa in p̃-
 ſentibus: læta in proſicientibus: glorioſa in perfeuerantibus: victorio-
 ſa in martyribus operoſa in omnibus omnino fidelis ex qua quidquid
 eſt boni operis viuet. Quia ut Auguſtinus ait. Charitas radix eſt omni-
 um bonorum. Sine illa enim Apoſtolus nec prophetiam nec martyriū
 nec elemoſynas aut alia valere teſtatur in epiſtola prima ad Cor. Et ad
 Thimotheum ait. Finis p̃cepti eſt charitas de corde puro & conſcien-
 tia bona & fide non ficta. In his enim duobus mandatis quæ ſunt de di-
 lectione dei & proximi tota lex pendet & prophē. ait dominus. Ante
 omnia igitur hanc habere ſtudeamus : ut tranſcenſo mortalitatis ſtadio
 ad eterne contemplationis gloriam perueniamus : adiuuante & preſtan-
 te domino noſtro Ieſu Chriſto: qui cum patre & ſpūſancto viuit & reg-
 nat in ſecula ſeculorum benediſtus deus. DIS. Amen. Et viciffitudi-
 nem laborum tuorum idem ipſe retributor omniū bonorū retribuat.
dd ij

Finis operis

Sequitur Regiſtrum.

**Index sumariorū totius epi-
tomatis Margaritę phice
secundū alphabeti ordinē
Incipientia ab. .A.**

a A ab abs ppositiōes differūt. li. 1. tract. 1.
c. xxxiij. & tractatu. ij. capite tredecimo
ab Ablatiu⁹ cal⁹ quō in cōstruōz vīat. ibi.
abhōināō passio cōcupiscibilis li. 12. c. 4
abstinētia cōmendať ibidem c. xxxix
ac Acedia passio animi libro xij. capite q̄rto
acedia viciū capitale ibidē capite lv.
accentus triplex est. li. 2. tract. 7. c. 7.
accentus fallacia quō cōmittat ibidem
acceptio psonarū qñ mala sit li. 12. c. 24
accidentia nomis notificant li. 1. tra. 1. c. 5.
accidentia pnominis ibidem c. xxxij
accidentia verbi ibidem capitulo xxiij
accidentia participij ibidē c. ticesioprio
accidentia aduerbij ibidē c. xxxij
accidentia ppositionis ibidē c. xxxij
accidentia diuisionis ibidē c. xxxij
accidēs p̄dicabile qd sit li. 2. tract. 1. c. 9
accidens quō insepabile dicit ibidem
accidēs p̄dicatū dyalecti cū li. 2. tr. 5. c. 2
accidētis fallā quō fiat ibidē tr. vij. c. x.
accidens reale habet esse distinctū a subie-
cto: s; extra subctm nō gñat li. 8. c. 33
accñs sepatū si agere possit ibidē c. xxxij
accidētia nō sunt ex materia ibidē c. viij
accidētia separi a subiectis & cōseruari po-
ssunt poñā diuina li. x. tr. ij. c. secundo
accidentia p̄la solo nūero. diuersa quō si
mul esse possunt ibidē c. 4 (li. xi. c. v
accidētia mltm adducit ad cognitōz sube-
ctio p̄dicamentū li. ij. tract. ij. c. nono.
actio quō dicit inferre passionē ibidem
actio in quo sit subiectiue ibidem
actō & passio nō distinguūt p̄dica. ibi. c. x.
actō phisica quō fiat: & q̄lit actiua cū pa-
ssiuīs cōuenire habeant li. viij. c. xxxij
actō uniouoca/eguouoca/directa/reflexa ibi
act⁹ phisice⁹ entitatiu⁹ & formalis ibi. c. 8.

actus geometricus li. vi. tract. ij. c. scđo
accusatiui cōstruō li. 1. tra. et. 2. c. 11
Additō arithmetica ī itegris li. 4. tr. 2. c. 5 ad
additio in mīutijs vulgarib⁹ ibi. tr. 3. c. 3.
additio in mīutijs phisicis ibi. tr. 4. c. 2.
additio super lineis ibidē tract. v. c. ij.
adiecti & substāti cōstruō li. 1. tract. 2. c. 2
adoratio triplex est: sc; latricia/ipdulia/du-
lia: & quō deus/sācti/hoies/cruis/ima-
gines Christi & sanctorū & reliquię eo-
rundē adorandę sint li. viij. tract. secun-
do c. xxij. & ibidē quare gentiles quid-
am omīs ptes mundi pro Diis colebāt
aduerbiū quid sit lib. prio tra. 1. c. xxxij
aduerbij cōstruō ibi. tra. scđo c. viij
adulator libro duodecimo c. tricesimo
adulteriū viciū & q̄lit phibitū ibi c. 42
Aeris regio natura dispositio & distinctio **ae**
io per tria intersticia li. 7. tract. i. c. 41
aeris medio inēsticio ē carcer d'monū ibi
aer est humidior aqua libro 9 c. 4
aeris tria intersticia ibidem c. septimo
aer & aq̄ sūt mediū audiēdi li. 10. tr. 2. c. 15
aeromācia spēs supstitiōis li. 7. tr. 2. c. 21ij
Affabilitas virtus est libro xij. c. xxx
affectiōes animi q̄ttuor: gaudiū/spes/do-
lor & timor libro x. tract. ij. c. xxx
Agere si p̄e in sīse si possit li. viij. c. xxxij **ag**
agere idē in seipsum si possit ibidem
agere quid sit libro duodecimo c. x
agrestis viciōsus est ibidē c. xlvij
agricultura laudať ibidem c. duodecimo
Alteratio definit li. 2. tr. 2. c. 18. & li. 8. c. 31 **al**
alterabiliū natura ibidem
altimetra libro sexto tract scđo c. tertio
alchimia si sit scia veritatis li. 9. c. 25
alchimie auctores mlti enumerant ibidē
alchimisť q̄s dicere possum⁹ leichimisť
as cauere debemus: ne faciāt ex nobis
lachrymistas ibidem
algorithmi spēs q̄t sint li. iij. tract. ij. c. 1ij
Amphibologie fallacia li. ij. tract. 7. c. 1ij. **ap**
ampliatio logica non distinguitura rest-
rictiōe ibidem tract. octauo c. quarto

ambitio passio animi, li. xij. c. v.
 ambitio vitiū quale sit. ibidē. c. xlv.
 amicitia virtus est ibidē c. xxx
 amor passio animę ibidem c. quarto
 anexa p̄dicatoꝝ dialecticoꝝ li. 2. tr. s. c. 2
 angel⁹ & aīa nō hñt materiā ex q̄. li. 8. c. 8
 an angelus quō sit in loco ibidem. c. xli.
 angeli plures si simul esse possint ibidem
 angeli mensurantur x̄uo ibidē. c. xxxix.
 anguilla nō gñat p̄ coitū li. ix. c. xxxij.
 angulus qd sit li. 6. tract. primo. c. s
 āgul⁹ rectus / obliq⁹ / obtusus / acut⁹. ib
 anguli sup̄ lineā nō sp̄ sunt recti. ib. c. xv.
 anguli lineāꝝ se secantiū oppositi sūt æq̄
 les ibidem q̄tuor rectos. ibidē
 anguli oēs totū spaciū circūfātēs / valēt
 āgulus solidus & rectis planis mīor ē. ib
 angulus rectilineus omnibus āgulis cō
 tingenēti maior est. ibidem
 angulus acutissimus qd sit ibidē c. xix
 de angulis alia / quere infra triangul⁹
 animalium nullum puro elemento nutri
 tur. libro nono c. quinto
 animalia differētiē ponunt ibidē c. 28
 aīalia aquatica unde orta sint ib. c. 32.
 aīalia omnia bona sunt & ad decorē mun
 di. licet multa multis nociua. ibi. c. 35
 animalia nata sponte sunt eiusdeꝝ spectei
 cum ill⁹ q̄ gñant p̄ ppagatoꝝ leis. c. 36
 anima si sit nemo dubitat. li. io. tr. i. c. 1
 animā quid / & quare tam diuerſa opina
 ti sunt philosophi. ibidem
 animę duę definitiōēs Aristotelis ib. c. 2:
 animāꝝ genera tria sunt ibidem
 aīa intellectiua oīb⁹ gradib⁹ viuēdi cor
 pus animat. ibidem.
 animę vegetatiuę potētē & actus. ib. c. 3
 anima sensitiua cum suis potentiis & ac
 tibus describiē. li. io. tract. 2. p̄ totum
 anima intellectiua nos a brutis secerniur
 libro undecimo c. primo
 aīa intell. sibiipſi sp̄ cognita est & p̄sens
 aię intell. naturā quō phī q̄sierunt ibidē.
 aię intell. definitiōēs multę ponunt ib. c. 2

aīa intell. dicitur homo interior ibidem
 animę intellectiue potētīe sunt intellect⁹
 voluntas & memoria ibidem c. tertio
 anima omīa potest cognoscere ibidē. c. 4
 aīa intell. quō se & cetera imaterialia co
 gnoscat. ibi c. s. vīſas. ibideꝝ.
 anima quō cōponit imagines pri⁹ non
 aīa si hēat oīm res spēs cō creatas. ib. c. 7
 aīa si bene cōparata sit tabulę rasę ibidē
 aīa uñ illustrat q̄ de oībus iudicat. ibidē.
 anima intellectiua est realiter suę potētē.
 anima intell. quō sit imago trinitatis /
 aīa vegetatiua / sensitīa & motiua cōtinentē
 in intellectu sicut trigōus in tetragono
 aīa una tm̄ est in uno homine c. xv
 aīa intell. nō creat nisi organisato corpe.
 aīa intell. est tota in toto: & tota in q̄libet
 pte corporis sui. nec maior nec mīor in
 uno homine q̄ sit in alio. ibidē c. xvi.
 aīa intell. habet gradus p̄fectiōales. ibidē
 aīaz intell. etiā fatui & stulti hñt. ibidem
 aīa intell. ad abscisiōē membri nō diuī
 dit nec retrocedit. c. xvij.
 aīa intell. quō habeat dominū supra su
 as vires declarat exmō & sīlitudine
 aīa sensitiua si extensa sit & diuisibi⁹ c. 18
 anima sensitiua si ad diuisionē aīal⁹ multi
 plicari possit: & si una sit in uno. ibidē.
 aię intellectiue origo a catholicis & phī
 losophis diuerſe assignat. ibidē c. 19
 aīa intell. nō est ps dei: cōtra Manicheuꝝ
 aīas duas / unā bonā aliam malā in hoīe
 uno posuit Manicheus ibidem
 anima nō est extraduce. ibidē c. vicesimo
 animę nō sunt simul create ab initio. ibi.
 aīæ singulæ singulis corporibus creantē
 de nouo & infunduntur ibidem.
 auicēna repbat de p̄ductiōe intelligētīaz
 auerrois positio recitatur. ibidem
 aīa simplex est & sine materia corpali aut
 spiritali. ibidem cap. vicesimo primo
 aīa cōponit exactū & potentia ibidem
 aię vegetatiua & sensitiua si sint ex mate
 ria. & utꝝ p̄ creatōē vel naturalē cōlī
 dd in

& animantiū actionem ibidem c. xxij
agēs esse pstantiū passo quō intelligit ib
aīa esse imortalē pauci iuenire potuerūt
ibidē c. 23. q̄ tamen non licet ibidē.
aīa imortalē audientes qdā necarunt se
animā esse imortalē q̄liter Plaro pbat ibi
anima est nūerus sem mouēs quō intelligit.
aīa icipit moueri s; nō d̄sinet pbat exmo
aīe imortalitas aliter probatur ibidem
aīa abstracta a corpēis sensib⁹ clari⁹ cō.
aīa intelligēdo nō fatigat. ib. tēplat ib
anima intellectiua est imago dei ibidem
aīe imortalitas p scripturas sacras pbat.
aīe intell. est duplex mors. ib. ib. c. 24.
animam mūdi quō & ad qd Platonici po
nunt ibidem c. xxv.

aīa mundi mulcis nominib⁹ noīat ib
animē mundi cāteras opatiōes obticere
placuit: ne occasio detur infirmis: qm̄
& animā talē esse diu⁹ Aug⁹. in egre
gio volumine de ciuitate Dei multipli
citer explodit tanq; erroneam.

animē brutorū & plantarū cū corporibus
generant & desinunt ibidem

aīe brutorū sunt ex elemētis productę ib
aīa bruti si rationē habeat ibidē c. xxvi.
animarū transmigratōes de corpe in alia
corpora & de lapsu earundem de cēlo
& reascensu/ Philosophorū opiniones
ponūt: iter q̄s origenes errauit ib. c. 27
animas in dāmones cōmutari posse Apu
leius dixit ibidem

aīas sūp creatas & in cēlo p̄uaricatas aliq̄s
sicq; deictas/origenes sensit ib. c. 28

anīarū huiusmodi circulatio repbat ib
aīa nō uniū corpori ut carceri/ sed ut for
ma substantialis: & ad quid ib. c. xxix

aīa. qn̄ a corpe sepat exmo vitri ib. c. 37
anima nō extra corpus creat & postea in
funditur ibidem pbat. ib.

auerrois positio de unitate intellect⁹ re
aīe intellectiue post separationē a corpo
ribus / vadūt ad diuersa receptacula in

cōelū/purgatoriū & infernū ib. c. 31

aīa habet custodē angelū ab initio ibidē
animē dotes tres sunt ibidē ib. c. 32.

aīe intellectiue inerit b̄tudo p potētias
actus glorię principales tres sunt. ibidm̄

anima quę & quanta videbit in deo my
steria & mirabilia ibidem c. xxxij

anima videns deū æternaliē semper mira
tur sine fastidio ac si primo incipet. ib
animē tripliciter videbūt post resurrectiōē
animarū gloria redūdabit ionē ib. c. 34

in corpora ibidem c. 35
angeli seraphin tm̄ excellūt Cherubin in
sciētia/quantū in charitate ibidem

antipodes quō sunt li. 7. tract. 1. c. 28
antēp̄dicamēta q̄ sunt li. 2. tract. 2. c. 1

ānus magnus Plarōis quant⁹ sit & quom
modo reproqatur p Aug⁹. li. 7. c. x

annus bisextilis un̄ pueniat ib. c. xxxi
Appellatio logica li. 2. tract. 8. c. 6

appositio in grāmatica li. 1. tract. 2. c. 2.
apostata quis dicatur li. xij. c. 51

apprehensiuā potētia quę. li. x. tra. 2. c. 5
aq̄ dispositō/natura & loc⁹ li. 7. tr. 1. c. 42

aqua cū terra constituit unam spherā cu
ius centrū est duplex. ibidem.

aqua quomodo circundat terram ibidē
aqua q̄ fecunda sit ibidem

aqua est rotūda pbat experimēto ibidm̄
aque si & quō supra cōelos sint ibi c. x

aqueum cōelum quod sit ibidem
Aratus vane iactauit se inuenisse nume
stelarū ibidem c. vicesimo.

arborū generatio libro nono c. 27
arcum datū p equalia diuidere possum⁹

libro sexto tractatu 1. c. xix.
arcus dieꝝ & noctiū li. 7. tra. i. c. 27.

arcturus quid sit ibidē c. 18 tr. 2. c. 6
area/embadū / podism⁹ quid sit li. sexto.

ampligonij area quō inueniē ib. c. nono.
argumētatio qd sit & q̄ ei⁹ spēs li 2. tr. 4. c. i

argumentum definitur ibidem
argumētū a diuīsis ad ciūcta ib. tr. 7. c. x

argumētatio rhetorica li. 3. tract. 1. c. x.
argumētū & argumēti equatio in mo

ap.

aq.

ar

tibus planetarū qd sit li. 7 tract. 1. c. 37
 Arithmetice definitio li. 4. tra. 1. c. 2.
 arithmetica laudatur ibidem
 arithmetice prim^o iuētor qd fuerit ib. c. 2
 arithmetice utilitas tangit ibidē c. 1.
 artis calculatorię aurea regula cū cet eris
 multis ibidem tracta. 5 c. 6
 ars inueniēdi medium in syllogismo do
 cetur libro. ij. tracta. 4. c. 14
 ars habitus intellectualis li. xij. c. x
 artes liberales qre dicuntur ibi. c. xi
 artes mechanicę quę quot ibi. & quā ne
 cessarię & licitę sint ibidem. c. 12
 ars notoria qualis sit li. 7 tracta. 2. c. 29
 argēti viui & argēti veri generatio lib.
 9 c. 24

Arrogantia viciū est li. xij. c. 4
 articuli fidei ab apostolis positi sūt ibidē
 aruspiciū spēs ē supstitiōis li. (c. 50
 7. tractatu. ij. c. xxij

as. Astronōia definitur li. 7. tract. i. c. 2
 astronōia quę cōsiderat ibidem c. 1 (ibi.
 astronōiā qre noīat ab astris & nō a celis
 astronōiē inuētores & auctores q fuerit.
 astra in nulla parte celi nobis ppinquo
 ra sunt quā in alia ibidem c. 4
 astroꝝ/natura/figura & motus ibi. c. 9
 astra nō sunt aīata nec aīalia. ibi recitan
 tur magnorum opīniones
 astra per se non mouentur ibidem
 astrologia quid consideret & quę eius p
 tes libro 7. tractatu. ij. c. i
 aspectus planetarū qd & qles ibi. c. 3
 astrologię pīcipia qliē cōgnita sint ib. c. 7
 astrolog. qtrū credāt phī & theologi. c. 8
 astra in inferiora corpa influunt ibidem
 astra nō p se nō p accūs influūt i volūtātē ib
 astra influūt p accūs in intellectu ibidē
 astrologię iudiciū de actibus volūtatis ē
 Aug^o celorū influxū cedit (temerariū ib.
 in corpa nō i volūtātē ib. (i iudicijs c. 9
 astrologi ppē qnq; cās frequēter fallunt
 astrolog^o qliter p̄dicere p̄t aeris mutatio
 nē ea q ex his depēdet imēdiat^o ibidē.

astrologi cur d hūanis actib^o p̄a iudicāt
 astrologia de natiuitatib^o quid cōsideret
 ibidem c. x & xi

astrologi quō secreta cōficiē & ea qd ad p̄de
 finatōem attinēt p̄dicere conāt c. x
 astrologiā de natiuitatib^o rep̄hedūt Scti
 patres/Grego. Ambrosi^o Hieronym^o
 Augustinus idem facit ibi. c. 13 (ibi. c. 12
 astrologiā de natiuitatibus quam multi
 hodie defēdūt Aug^o repbat in plurib^o
 libris/theologi/sacri canones & domi
 nus per p̄phetas ibidem c. 14

astrologi quō dictis rident ibi c. 15
 astrologi instinctu demonū p̄a p̄dicūt di
 cit sanctus Augustinus ibidem

astrologis credit p̄pter unā veritatē quā
 inter multa falsa coniecturant ibidem.
 ab eua ad nōs illa fatuitas descendit
 Astrologi m̄stri p̄r sibi p̄is p̄tradicūt c. 16
 astrologiā magis particulariter cribrare
 cur auctor p̄termiserit ibidem

astrologiā cū theologia quō Cameracē
 sis cōcordat ibidem. (Cinni^o c. 18.
 astrologiā de electiōib^o i qb^o dā veritatē
 astris nō subsunt opa ex volūtate pcedē
 tia libere/ut uxore ducere ibi c. 19

astrologiā electiōnū in hmōi opibus ob
 seruantes fidē abnegant ibidem
 astrologia d̄ interrogatōib^o repbat ib. c. 17
 astronomice imagies repbat ibi. c. xx
 astroicę iagies quō drnt a necromāticis
 astronōicę imagies celi influxū nō recipi
 unt pl^o quā alia matia: qre aut sub cer
 ta cōstellatōe fiāt dyaboli astutia p̄suasit
 astrologi miseri deflent ibi. (ibidē

astrologia fouet pene oēm spēs supstitiōis
 astrologia est spēs supstitiōis ibi c. 24
 astutia cōtrariā p̄r prudētię li. xij. c. xxij

Atlas quō cōelū sustētare intelligit li. 7. at
 trati. c. 2. & c. 52 (c. c. 9

Auctoritas locū dyalecticū fundat li. 2 tr:
 Auditus quid sit & qle eius organū ibidē
 auditio quō fiat & qre dormies patenti
 bus aurib^o nō audiat ibi. c. 16

auditū etiam pisces habent ibi. c. 15

d. iij

audacia est passio animi li xij. c. 5
audacia viciū cōtrariū fortitudini ib. c. 32
Augmentatio li. 2 trac. 2 c. 18 & li. 8
augmentatiua virtus cū subseruiētib⁹ suis
q̄ diu opetur in viuente li. x. trac. i. c. 4
augmentū & decrementū oīm natiuitū cert⁹
auguriū q̄d sit li. 7 tr. 2 c. 24 (Cē tmin⁹ ib
auspiciū ibidem

aurē & auriculū quō gnāc li. 9 c. 24
auris dispositio li. x tra 2 c. 15
aux sol li 7 tr. i. c. 37. aux lunę. ibi. c. 38.
aux in alijs planetis ibidem c. 39

av Avaricia viciū est destabile li. xij c. 31

avaricia pessima in principe ibidem

auaro nihil scelestius ibidem

ax Axis sphere quid sit li 6 tra. i c. 3 Et libro
septimo tractatu. i. c. 3

Lucipientia a B

ac Baculus iacob mensura est geometrica li
sexto tractatu. 2. c. 4

af Basis qd sit ibidē tra. i c. 3 & c. 12

Banausia vitiū opponit magnificentię.
libro xij. c. 2

en Beneficētia est actus charitatis ibi. c. 56

el Bellū ob quā cām sit habendū ibi. c. xxx
bellum qd sit ibi c. 55 (c. 43

est Bestialitas species luxurię ibidē c. 42. &

it Bituminis generatio li. 9 c. 24:

la Blanditor est adulator li. xij c. 39

blasphemus quis sit ibidem c. 51

om Bomoloch⁹ quis dicatur ibi. c. 47

on Bona externa anī corpis li 3 tra. i. c. 2

bona necessaria cōmoda honesta ibi. c. 3

bo Boetius musicā & gręco in latinū transu
lit & ampliauit li 5 tracta. i c. 4

Incipientia a C

ad Cadaveris forma q̄lis sit li 8 c. 33

al Calbis generatio libro ix c. 24

calidum quid sit ibidem c. xxix.

an Candela candelā accēdēs nō tantū lumen
sed materiā cōicat li xi c. 18

canēdi genera tria sunt li. 5 tra. i c. 18

cantus triplex ē scz naturalis b mollis. &

hduralis & quō cognoscunt ib. tr. 2. c. 4

Caput & cauda dracōis qd itelligatur in ap
astronomia li. 7 tra. i. c. 34

Caracteres imaginantē a qbusdā in cōlo ar
nono & x quibus necromantici utuntē
sed inaniter lib 7 tra. i c. 9

cardinales virtutes sunt 4 li xij c. xxi.)

Casus nominū sunt sex li. i tra. i c. 5

casuum expositio ibidem c. 6

casus unde sumitur argumentū dyalecti
cum li ij tractatu 5 c. x

casus/cā p accēs in naturalib⁹ li 8 c. 17.

castitas i muliere ē necessaria li xij c. 16.

castitas est triplex scz cōiugalīs vidual⁹ &
virginalis ibidem c. xl

Catecus linea est li 6 tracta. i c. ij

cā definitur & diuidit li. ij tractatu quin. ac
to c. 7. & argumētū a cā ad effectū ibidē au

cāe gnā in oratoria tria sunt scz delibera
tium demōstratiuum & iudiciale li.
tertio tractatu i c. i

causarū cognitio ē prior natura li 8 c. i

cā prima effectiua diuersa hēt noīa c. 4.

causarū alia p se alia p accēdēs ibi c. xi

causarū genera enumerant c. xij

Causa exēplaris declarat ibidem

causa finalis declarat ibi c. 13

causę quę & qñ cōincidunt ibidem

causarū subdiuisiōes ponunt ibidem c. 14

causę accidentales sunt infinite ibidem

causę unus effectus quō sunt ples ib. c. 15

cāusarū connexio qualis est ibidem

causalitas causarū li sit necessaria vel con
tingens ibidem

causa una pōt causare diuersa ibidem

cāe altissimę hñt se ad intellectū nostrę ut

lux solis ad oculum nocturę li xic ix

cautele opponentis & respondentis. li ij
tractatu septimo c. 17

cautio est pars prudentię li xij c. xij

Celoz nūerus ponit li vñ traci c. 5 & c. 6 d

cēlos paucos curantiq posuerūt Cpat

celoz oīm gnālis influentia q̄ sit ibi c. 7.

celum nonū & decimū q̄re stell carēt ibi.

celum empireum describitur ibidem c 8
 celum trinitatis quid sit ibidem
 celum olimpū & crystallinū ibidem
 celū decimū siue primū mobile ibi c ix
 celum nonum describitur ibi c x
 celum olimpum igneum Ethereum Ae-
 reum ibide;

celum octauū describit ibide. c xi & in se-
 quentibus cum suis circulis

celū ē cōpositū ex matīa & forma ib. c. i9

celū ē corruptibile & nō corruptū ibi

celū impīssioēs peregrinas non recipit ib.

Saturni c 28

Iouis c 29

Martis c 30

Celum Solis describit c 31

Veneris c 32

Mercurij c 33

Lunę 34

celorum magnitudo & distācia a terra po-
 nitur sed recitatiue tm ibide c xxxvi

celi medietas semper videtur ī superficie
 terre ibidem c. xliij

en Centrum spherę quid sit ibide c iij

centm capitis quid sit ibidem c i6

centrum lunę & equatio ei⁹ ibi c xxxviij

centrum planetę ibidem c xxxix

ha Charitas definitur li xij cliij

charitatis laudes ibi & quō ex charitate
 p ordinem omīa diligenda sint

Charitas in patria facit oēm beatitudinē
 cōem un cātū gaudebit minim⁹ & glo-
 ria s petri quantū gauderet si ipse eādē
 haberet quia non minus petrū quā se
 diligit libro xi c xxxv

fb Cibus damnatorum qualis ibidem c 46

dr Circulus definitur li 6 tra. i c 7

circulorum aliq cōcentri aliq ecentri ibide
 Semicircul⁹ & circuli sector ibidem

circūferētia circuli p plura pūcta in eadē
 recta linea transire nequit ibi c xij

circuli centrū inuenire docemur ibidem

circuli equales qui sunt ibidem c i9.

circuli centrū inuenitur ibidem"

circulorum sese interfecantium sunt cen-
 tra diuersa ibide

circulus non potest circulum nisi in una
 parte tangere ibidem (ibide

circulū unū sex equales tangere possunt
 circūscriptio figurę quid sit ibide c xx

circulus triangulo inscribitur ibidem

circulus trigono circumscribitur ibide

circulo orthogoniū inscribitur ibidem

circulo qd ratū inscribit & ecōtrario ibi.

circuli periferia quō metiē ibi. tra. 2 c 5

circuli area quō inuestigat ibidem c 6

circū octauę spherę enūterant li 7 tr. i c 12

circulus equinoctialis quīs sit ibi. c xij

circulus zodiacus qualis ibide c i4

circuli solsticioę qui sint ibi c i5

circuli tropici & arctici ibi. c i8

circul⁹ equās qd dicat ibi. c. xxviij

Claues musicę q & qd li 5 tra ij c ij

clauē q signant in libris ibidem c. 3

clauē cantuum ibide c. quarto

clauē tonorę ibi. c. octauo & nono

Clementia virtus libro xij c. xliij

Climatū terrę dist inctio & latitudo lib.

7. tract. i. c. xli. c. xlvij. & c. xl.

Cogitatiua potentia in hominibus diciē
 ratio particularis li. xi. tract. 2. c. 12

cognitionū alia abstractiua alia intuiti-
 ua libro undecimo c. quarto

cognitio qualis hic haberi possit de im-
 materialibus ibidem c quinto

cognoscere aliqd m⁹ duplici medio possū⁹

cognosci quō deus pōt p creaturas c. 6.

cognitio nostra hic quare tam pua sit ib

cognitio pua de altissimis melior q⁹ ma-

gna de terrentis li. xij c. nono

Circūspectio pars prudentię ibide c. xij

Cognitio est causa dilectionis li. xi. c. 35.

Cholerici extreme irascunt li. xij. c. 44

colloquia praua nociua sunt ibi. c. xviij.

colores rhetorices verborę & sententię

ponunt li. 3. tract. i. c. 17. 18. 19. & 20. 21

Color natural qd sit li xi tra. 2 c 8
color sine lumine nō videtur ibidem
color gñatio diuersitas spēs ibidem
columnę spissitudo quō metitur li. 6 tra.
 ij. c 30 (i. c. 15)
colurus solsticioꝝ & eq̄noctioꝝ li 7 tra:
coma quid sit & quō inuenitur libro. 5.
 tractatu. 1. c. 13
cometę gñatio & si gnificatio li 9 c. 13
om **Cōmutatiua** iusticia li xij c. 24
cōmutatiōes quędam sunt voluntarię &
 quędam inuoluntarię ibidem
comparatio noīm li i. tra. c. xx
compario aduerbioꝝ ibidem c. 32
compatiu facit ppositioꝝ obscurā q̄ ex
 ponit ut docet li. 2. tra. 8 c. 14.
complexio in rhetorica li 3 tra. 1 c. 10
compositio syllabarū & dictioꝝ in ora
 tione ornata docetur ibidem c. 15
cōpositio ptiūorōis p 30 pcepta ibi. c. 16.
cōpositor noīm declinatio li. i. tra. i. c. xi
compositionis & diuisionis fallacię libro
cōpositio phisica & metha (ij tra. 7 c. 5
 phisica quō differunt li xi c. 21
on **conceſus** quō mouet corpus & animā &
 quanta operatur li 5. tra. i. c. i
Conclusio quid sit li ij tra 4 c. 3
cōcludere directe & indirecte ibidem c. 5.
cōclusio in rhetorica qd sit & quō fiat li
 3 tractatu i c. xi
cōclusio scribetis ep̄las ibi tract. 2 c 6
cōcupiscibil vis q̄ sit i aīa rōnali li 11 c 12
cōcupiscētia passio anī li xij c. 4
confirmare in oratiōe li. 3 tra. ic. 9
confutari in oratiōe li 3 tra i c 9
Cōsanguinei a nobis colēdi sūt li xij c 27
cōsequētis fallacia li 2 tra 7 c. 13
cōsonātia definit li 5 tract. i c 7
cōsonātię pfectę tantū tres sunt ibi. c. 8.
cōsonātiarū ordo & pfectio ibi c. x
cōsonantiarū partes quę sūt ibi c. 13
conscientia quid sit li xi c. xi
cōsonantes litterę q̄ & q̄t li i tract i c 3
cōsonantes syllabas finientes ibi c 4

cōstructiōis diuersi modi tradunt ut ora
 tio fiat congrua ibidem tracta 2 c i.
conſtructionum regule gñales ibi. c. 14
cōstructibiliū ordinario ibidem c. 16
cōstitutio i rhetorica quō fiat li ij tr i c 9
cōstellatiōes i celo li 7 tra i c. 21. 22 23
conſuetudo alterat naturā li xij c. ij
cōſueſcere in bono debemus ibidem
constantia virtuosa ibidem c 37
conſilij donum ibidem c. 14
Costa linea est in quadrato li 6 trac i c. ij
Contact lineę & plani ſiliter & ſpheraꝝ
 est in puncto li 6 trac i c. xij
coniugatiōes verboꝝ li i tracta i c. 14
coniugatio prima declaratur c. xxv
coniugatio ſecunda c. xxvi
coniugatio tertia c. xxvij
coniugatio quarta c. xxvij
coniunctio definitur c. xxxiij
coniunctiōis cōstructio ibi tra. ij c 8
Cōtēpus passio irascibilis li xij c 4
contentio opponitur charitati ibi. c. 55
contingēs rarum natū ad utrumlibet li.
 i tractatu 3. c. xi
contingentium futuroꝝ si sit determina
 ta veritas ibidem c. 7
cōtigua & cōsequēter entia li 8 c 26
continua ibidem
cōtinuoꝝ termin⁹ cōis i diuisibilis ē ibi.
cōtinuū nō cōponit ex i diuisibilib⁹ c 27
cōtinuū diuisibile ē i sp diuisibilia c 28
cōtinuū infinitū est potentia non actu
continui diuisio pcedit in infinitum in p
 tes eiuldem pportionis (ibidem
cōtinuū actu infinitū non repit (& 43
cōtinētia est pudicia i ſolutis li xij c. 41.
cōtrarietas quō ē ppria q̄litati li 2 tr. 2 c 7
cōtraria si possint eſſe ſimul ad ſententiā
 ſancti Auguſtini ibi c. 15
cōtraria mediata & imediata ibidem
contradictoria quę ſunt ibidem
cōtrarię & tradictorię ppōes ib. tr. 3 c 5
conus quid sit li 6 tractatu i c. 12
conuerſio ppoſitionū libro ij tra. 3 c 8

conuersio modalium ibidem c.xi
 Cordarꝫ i monocordo iueto, li. s. tr. i. c. 16
 chordarꝫ greca noia iterprant ibide, c. 17
 chorda quid sit in geometria li. 6. c. 3
 corauscus linea ibidem
 correctio fraterna est actus charitatis &
 elemosyna spiritualis libro xij. c. 56.
 corruscatio generatur libro 9. c. xix.
 corpus quid sit libro 6. tract. i. c. xi
 corporꝫ aliud regulare/aliud irregulare
 aliud sphericum/aliud conicum & spe
 cies illorum ibidem c. xij.
 corpora regularia tm/lo cu replēt c. xxi
 corpora regularia sphere inscribi pnt c. 22
 corpora equalia/ & similia q sit ibidem
 corporis gloriosi dotes qtuor li. xi. c. xl.
 corpora gloriosa/gladio ledi vl' igne nō
 possunt ibidem
 corpora glosa pnt claritatē suā occultare
 corpus glosū potest si p esse cū non glosō
 corpora duo esse simul possunt
 corpa glosa nō erūt æq̃liter dotata ibide
 corpa dura si possint se rāgere sunt medio
 corruptio quid sit libro 2. tract. 2. c. xvij.
 corruptibiliū nō est sciēcia ibi. tract. 6. c. 2
 ra Crapula reprehenditur libro xij. c. 39
 re creare āgel⁹ bon⁹ vl' mal⁹ nō pōt li. 3. c. xx
 creatio & actio naturalis i quo differunt
 libro octauo c. xxxiiij.
 ro Chromaticū gn⁹ canēdi qd sit li. s. tr. i. c. 18
 ru Crudelitas cōtraria vīdētē li. xij. c. xxviiij
 crudeles qui sint ibidem c. xliij.
 ub Cubus quid sit libro 6. tractatu 2. c. 2
 cubi octo replent locū ibide tracta. 1. c. 21.
 cubi crassitudo inueniē ibide tra. 2. c. xxxix
 cubus numerus libro 4. tractatu i. c. 36.
 cubici radix inuenitur ibide tractatu 2. c.
 xi. & tractatu 3. c. octauo
 ul Cultus dei dicitur latría libro xij. c. 26
 up Cupiditas viciū est ibidem c. 6
 cupri generatio libro 9. c. xliij.
 ur Curiositas i q omittat li. xij. c. 45 & 46.
 Incipientia a. D.

Datui constructio libro i tract. 2. c. x. ac
 Declinatōes noiz s sūt ibide tract. i. c. 5. ec
 declinatio prima edocetur ibidem c. 6.
 declinatio secūda declarat ibidem. c. 7.
 declinatio tertia p regulas ponit. c. 8.
 Declinatio quarta declarat ibi c. 9
 declinatio quinta simili nūero c. x
 declinatio cōpositōz ponit c. xi
 Deductio quid sit li. 2. tra. 4. c. xxv ed
 Defectiua verba li. i. tracta. i. c. 29 ef
 Delectatio passio occupisci bi p li. xij. c. 4 el
 demōes hitāt i aeris media regiōeli 7. tr. em
 demōes a necromaticis p nullas Ci. c. 41
 res vel incātatōes cogi pnt sed veniūt
 ppter pactū vel spōte ut decipiant Et
 cur qñq vocati nō veniūt aut etiā qre
 vocati iub certis constellationibus cō
 parent li. 7. tract. ij. c. xxv
 demones multi si p esse pnt li. 8. c. 21
 demones esse saluandos origenes dixit
 li. 11. c. 8
 demonstratio quid sit li. 2. tra. 6. c. 1
 demonstratio nō descendit de gnē i gn̄s c. 2
 demonstratiōis ples spēs sunt ibi. c. 3
 demonstratiōis medium ibi. c. 4
 Derisio reprobatu li. xij. c. 24 ef
 Descriptio definitur li. ij. tra. s. c. 4 ef
 desiderii passio occupisci bi p li. xij. c. 4
 desideratiua yba ponunt li. i. tra. 1. c. 30
 desperatio passio ibidem c. 5
 desperatio viciū cōtrariū spei ibi. c. 52
 Detractio libro xij. c. 24 et
 Deus omniū est causa li. 8. c. 15 et
 deus semp est. fuit & erit. ibi. c. 29.
 deus est ubiq; quō ibi. c. 41
 deus quō p creaturas agnosciē li. xi. c. 6
 deū quō moises vidit & alij. & quō nos
 eum videbimus ibi. c. 32
 deus si videretur a damnatis nō sentirēt
 penam ibidem c. 33. Cparadīsus ibi
 de⁹ si cū gloria esset i inferno/infern⁹ eēt
 deū videbūt sēti eternaliter sine fastidio
 deū videntes angeli nō minus mirantur
 hodie quā ab initio ibidem

de^o sol^o hab^{et} immortalitatē expōit ib. c. 24
 deus est imutabilis pbat li. 8. c. 29
 ic dictiones ex syllabis fiunt li. 1 tract. 1 c. 4.
 dici de omni & dici de nullo quid sit li. 2.
 tractatu 4 capitulo sexto
 ya dyapason/dyapente/dyatefferon conso-
 nantie musicę sunt li. 5 tracta. 1 c. 8
 dyapason est pfectissima cōsonātiarū ibi
 dē c. x Ex qb⁹ tonis & ptrib⁹ sint ib. c. 13
 dyapēte pfectū & ipfectū ibidē tract. 2 c. 6
 dyatonicū genus canēdi ibidē tract. 1 c. 18
 dyamiter quid sit libro 6 tracta. 1 c. 3
 dyagonalis linea ibidem
 dyamiter qdrati est incōmēsurabilis co-
 ste ibidem capitulo xiiij.
 dyāeter circuli quō metiē ibi. tr. 2. c. 5
 dyāeter circuli orthogōio inscripti qrit c. 11
 ic Die^r & noctiū diuersitas unde pueniat
 libro vii. tractatu primo c. xxvii
 dies artificialis & naturalis ibidem
 dies naturales qre nō sunt oīo ēqles ibi.
 dies artificiales iēqles hñt q i diuersis m̄
 di ptribus degunt: alii unus mēsis/ alii
 unus dimidiū anni ibidē c. xlvii.
 if Differentia definiē libro 2 tract. i. c. 7
 differentia numero & specie q sunt ib. c. 5
 differt facit ppōēz obscurā ib. tr. 8. c. 15
 differentię rono^r libro 5. tract. 2. c. xi
 differētiarū positōes 6 sunt li. 6. tr. i. c. xi.
 definitio solius speciei est. li. 2. tr. i c. vii
 definitōes antēpdicamētales ib. tr. 2. c. 2.
 definitio definitur ib. tr. 5. c. 2 & quarto
 definitio quō sit inuestigāda & de defini-
 to dēmonstrāda ibi. tract. 6. c. quarto
 ig Dignitas q ppositio vocēz ibidem c. i
 dignitas oratiōis li. 3. tract. i. c. xvii.
 digestiones tres sunt li. x. tra. i. c. tertio
 il Diligere debemus quartuor li. xii. c. 53
 diligi deus debet propter se ipsum ibidē.
 diligi deus debet sine modo ibidem
 diligere nos quō debēus & quō pximū
 diligendi sunt hoīes. odiēda peccata ibi
 diligere quō corpus nost^r debemus ibi.
 im Diminutiua verba li. primo tr. i. c. xxx.

diminutio describit ibidē tr. 2. c. xviii
 dimēisiones interminatę q sint li. 8 c. 8.
 dimensionū penetratio est possibilis lib-
 ro undecimo c. quadragesimo
 Discolus quis dicat li. xii c. tricesimo is
 discordia opponit charitati ibidē c. 55
 distributiua iusticia / & qliter bona coīa
 distribui debeant ibidem c. 24
 distributio & distributiua signa in pposi-
 tionibus libro 1 tracta. 8 c. 7
 dispositō ps oroīs i oratoria li. 3 tra. i c. 12 iv
 diuinatio cū suis spēbus li. 7 tract. 2 c. 23
 diuinare non dicunt prophete/medici &
 naturales astrologi ibidem
 diuisiones antepredicamentales ponun-
 tur libro 2 tractatu 2 c. 3
 diuisionis gña quę sint ibidē tract. 5 c. x
 diuisionis fallacia ibidem tract. 7 c. 6
 dictum secundū quid & simpliciter & fal-
 lacia huius ibidem c. xi.
 diuisio in oratoria libro 3 tract. 1 c. 8
 diuisio toni nō potest fieri i duo semito-
 nia ēqlia s i inēqlia li. 5 tracta. i c. xi.
 diuisio in nūeris integris li. 4. tra. 2. c. 8.
 diuisio in minutijs vulgarib⁹ ib. tr. 3 c. 6
 diuisio in minutijs philicis ib. trac. 4. c. 5
 diuisio super lineis ibi. tract. 5. c. 5.
 diuinatio cū suis speciebus li. 7. tr. 2 c. 23.
 Docta ignorantia laudat li. xi. c. sexto oc
 doctipre ceteris fulgebūt in beatitudine
 libro duodecimo capite primo
 doctores ecclīe 4 cōmendant li. 7. tr. 2. c. 12
 docibilitas pars prudētię. li. xij. c. xij.
 Dolor passio animi ibidem c. quarto ol
 dolus viciū ibidem c. 22
 Dominatio passio animi ibidē c. quinto om
 dñs quō regere debet seruos ibi. c. xvij
 domus planetarū q sint li. vij. tr. 2. c. 5
 domus coeli xij quō distinguūt ibi c. 6
 domus coeli quid significant in natiuita-
 dotes beatorū li. xi. c. 39. & c. 40 or
 dotes animę beatę ibidem. c. 31.
 re homīis cū planetis & c. ibidē c. x
 duplatio ibidem. up

dūlia quid sit li. xij. c. xxvi
duellum prohibet: & iudiciū ferricandē
tis libro septimo tract. scđo. c. xxvij

Incipientia ab .E.

- eb** Ebrietas reprehēditur libro xij. c. xxxix
ec Ecce ecclā: ellū ellā pñōia sūt li. i. tr. i. c. 23
eclipsis lunę quōd sit li. vij. tract. i. c. xxxvi
eclipsis solis quomodo fiat. ibidem
eclipsis solis miraculosa. ibidem
ecliptica linea ī zodiaco li. 7. tracta. i. c. 14
el Elegancia oratiōis li. 3. tractat. i. c. 14
elenchus syllogismus li. 2. tract. 7. c. 16
Ibidē quō oñes fallē tra elēchū peccāt
elemofynę corporales & spūales ponunt
libro duodecimo capitulo. lvi
economica quid tractet ibidem. c. 16
elementorū origo/natura/nomen/nume
rus & ordo exponitur li. 9. c. 2
elementorū qualitates ibidem. c. 4
elementa symbola & non symbola ibidē
elementorū trāsmutatio quōd fiat ibidem
elementorū pportio ī quantitate ibidem
elementa si maneāt ī mixto ibidem. c. 5
elementa aliqua pregnantia sunt pferri
terra habēs in se omnium rerū semina
ibidem capitulo xxvi
elocutio oratoria li. 3. tracta. i. c. 13
em Embrio ante infusionem animę ītellecti
viuit tm̄ aīa mris cui colligat li. xi. c. 15
en Enarmoniū genus canēdi li. 5. trac. i. c. 18
enneagoni area inueniē li. 6. tracta. 2. c. 22
eptagoni area inuenitur ibidem
enūciatio definiē li. 2. tracta. 3. c. 2
enthymema ibidem tract. 4. c. 25
ens est obiectum ītellectus li. xi. c. 4
ens pñā īpressiōe īpressum est aīæ ibidē
ep Epistolarū genera/partes/ & constructio
nes exdocent li. 3. tractatu. 2. p totum
epiciclus quid sit li. 7. tractatu. i. c. 28.
epicicli motus ibidem & c. 34 & 32
epikaia virtus libro xij. c. 28
eq Equiuoca describuntur li. i. tract. 2. c. 2
equiuocatiōis fallacia ibi. tracta. 7. c. 3

eqppollētię ppōnū de tēē ibidē tra. 3. c. 2
equippoilentia modalium ibidē c. 12
equinoctialis circulus qs sit li. 7. tra. i. c. 13
equinoctialis plaga habitat ibidē c. 44
equinoctialis in omni sphaera uniformiter
ascendit ibidem capitulo 26
equinoctia qñ fiant ibidem c. 13. & 15
Errores ī assignati dē usīs lib. i. trac. 6. c. 26
grubescencia libro duodecimo c. 38
Esse ī uniuscuiusq; est unum & īdiuisibile **es**
dicit Porphirius libro 2. tracta. 2. c. 5
esse ī toto quid sit ibidem tract. 4. c. 16
essentia suma deus est li. x. tract. i. c. 5
essentię rerū gradib⁹ ordinant ibidem
estates duas habent & hiemes toridem &
quatuor solsticia habitantes sub equi
noctiali libro 7. tractatu. i. c. 46.
Etheroclitā nomina libro i. tra. i. c. 18 **et**
ethnephias quōd gñetur libro nono c. 19
eternitas quid sit: & qmodo soli deo con
uenit libro octauo c. 39
estimatiua potentia li. x. tract. 2. c. 22
Eubulia ps prudentię li. 12. c. ii. & 14 **eu**
europę regiōes & descriptō li. 7. tract. i.
c. xlix & seqntib⁹ mltā de cosmogra
europę cum ceteris mundi partibus con
figuratio īn mappula mundi ibidem.
euocatio cōstructio quōd fiat li. i. tr. 2. c. 5
euum qd sit & cui cōueniat li. viij. c. 39
eutropelia li. xij. c. 47. & capitulo xxx
euphilothomia ibidem c. xxxv
Exagoni area inueniē li. 6. tract. 2. c. 19 **ex**
exalatio quid sit libro nono cap. sexto
exemplum definiē libro pñō tr. 4. c. 24
exponibil ppō q sit ibidē tract. viij. c. viij
exclusiua ppō exponitur ibidē ca. nono
exceptiua ppō exponitur ibidē c. decimo
exordium in oratione quale debet esse li
bro tertio tractatu primo cap. septimo
expositio: exornatio ibidē cap. decimo
extra cēlū sunt entia optimā vitam ducē
tia quō intelligatur li. 7. tr. i. c. tertio
ex nihilo nihil fit quō intelligit li. 8. c. viij
extractio radicū ī numeris qdratis li

bro 4. tra. 2. c. 10. & in cubicis c. xi
extractō radicū in min. vulga. ibi. tr. 3. c. 7
extractō radicū in min. phi. ibi. tr. 4. c. 6

Incipientia ab .F.

- fa** Facere quid sit libro xij. c. decimo
fal Fallaciæ in argumentationibus ænume-
rantur libro secundo tra. 7. cap. 2
fallacia figurę dictiōis q̄ sit ibi. c. octauo
fallacia secundū non cām ut cām ibi. c. 14
fallaciæ alia peccat in mat̄ia alia in for-
ma: & quō dissoluēde sint ibi. c. 17
fan Fantasia & eius opera lib. x. tr. 2. c. 23
fantasia ī brutis eiusdē sp̄ei eadē opat̄ ibi
fantasię mot⁹ vigilātes q̄re n̄ sentiūt ibi.
fantasma quomodo regitur ad intellec-
tionē libro xi. cap. tertio ibidem c. 5
fantasmata si hēant oīa intelligibilia ibi
fas Fastidium passio animi libro xij. c. 4
fat Fati et̄ia rōes habent li. xi. c. xvi
fel Felicitas animę in q̄ cōsistat ibi. c. 31
felicitatis premiū q̄le sit ibi. c. 32
fen Fenix auis quō generatur li. 9. c. 30
fer Ferri generatio ibidem c. 24
feroces qui dicunt̄ li. xij. c. xliij
Fides definitur ibidem c. 50
fidei articuli ab Ap̄lis positi sunt ibidem
fides necessaria est ad salutem ibidem
fidei actus duo sunt ibidem
fidē negam⁹ & cōitemur etiā opere ibi.
fidei contrariatur infidelitas ibidem
fig Figurę nōm duæ sunt lib. 1. tra. 1. c. 5
figurę pronominum ibidem c. 23
figurę verborum ibidē c. 24
figurę aduerbiorū ibidē c. 32
figura principiū syllogismi li. 2. tra. 4. c. 4
figuræ mathēatica scriptō l. 6. t. 1. c. xx
figura capacissima ē sphaera li. 7. tr. 1. c. 4
fil Filij familias quō & in qbus sunt institui
endi libro duodecimo c. xviij
flu Fluminū & fontium generatio & cōtin-
uatio & q̄rsum pueniāt li. 9. c. xv
flumina ex mari fluētia cur salsa n̄ sint ibi
fo Formę verborū q̄ sint li. 2. tract. 1. c. xxx.
forma & figura quomodo sint species q̄
lītatis libro sc̄do tract. 2. c. 7
forma quid sit libro octauo c. nono
formę plura sunt nomina ibidē & c. 4
forma habet gradus latitudinis ibidem
forma apperitur a materia sicut vir a foe-
mina: quō intelligatur ibidem
forma quō est in p̄dicamento ibidē
forma ē magis natura q̄ materia ibi. c. xi
formæ alia genericæ alia specificalia ibi
dem capitulo tricesimo tertio
formæ substantiales plures possunt esse
in eodem cōposito simul ibidem
forma corporeitatis quę sit ibidem
forma cadaueris qualis ibidem
formę un̄ ḡnent̄ sc̄dm Platonē ibi. c. 34
formæ si latent in materia: ut quodlibet
sit in quolibet ibidem
forme si fiunt ex rōnib⁹ seminalibus ibi
formas educi de pōna materię qd sit ibi.
formę si fiant ex aliq̄ p̄existenti ibidē
formæ nō creant̄: licet ex nullo p̄existenti
fiant ibidē auiduales ibidē c. 35
formæ substantiales si habēt grad⁹ indi-
formæ ḡnatio si possit ēē successiua ibi
forma mixti quid sit libro nono c. 5
fornicatio mulieris magis est nociua q̄
viri libro duodecimo c. sedecimo
fornicatio simplex quę dicitur ibi c. 42
fortitudines planetarū li. 7. tract. 2. c. 5
fortitudo animi/non corporis: virt⁹ est
libro duodecimo c. tricesimo tertio
fortitudo maxime laudata est ab antiq̄s
fortitudo fuit in martyribus ibidem
fortuna qd sit li. 8. c. 17 ibidem c. 16
fortuna non est Dea: ut Gentiles aiunt
fortunæ rota quę sit ibidem
fortuna bona & mala ibidem c. 18
fortunatior ne sit unus plus q̄ alius du-
bitatur adhuc: & de influxu cōlesti-
plura ibidem
Fraus quid sit libro duodecimo c. 22
fruitio in patria quanta erit li. 11. c. 35
fruitio qd & respectu cuius sit ibidem

frigidum definitur libro nono c. tertio.
 fu Fulminis generatio : & effectus ipsius
 mirabiles libro nono c. vicesimo
 furtum libro duodecimo c. 24
 futura quomodo p nos sciant ib. c. trede
 cimo & libro scdo tract. tertio c. vii

Incipientia a .G.

gal Galaxia est de natura caelestis li. 7 tract. i. c. xix. & libro nono c. vicesimo primo
 gau Gaudium animae beatę libro xi. c. xxxij
 gaudium passio animae li. xij. cap. 4
 gaudium spūale ē fructus charitatis ib. c. 55.
 gem Gemelli qre & un nascant li. 9. c. 46
 geo Geometria definitur libro 6. tract. 1. c. 1
 geometrie nomen & inuētores ibidem
 geometria etiā ad theologiā uti est ibi.
 geometriā q sint principia ibidē c. scdo
 geomancia species superstitiōis qd sit li
 bro 7. tract. 2. c. 23. & c. 24
 gen Genera nominū q sunt libro 1. tra. 1. c. xi
 gñā noīm noscunt regul gñalib⁹ ib. c. 12
 genera noīm oīm declinationū cognoscunt
 regulis traditis in versibus breuiter in c. sex sequentibus
 genera pronominū ponunt ibidē c. 33
 genera verborum ponunt c. 24
 genitiui constructio ibidē tr. 2. c. nono
 gñis acceptōes logicę li. 2. tr. 2. c. quinto
 genus p̄dicatum dialecticū ibi. tra. 1. c. 2
 generatio describitur li. 2. tra. 2. c. xviij
 generatio & corruptio dr̄nt a creatiōe &
 annihilatione libro octauo c. 33
 generatio simpliciter & s̄m quid ibidē
 generatio statim & non statim ibidem
 gñarō uni⁹ ē corruptō alē⁹ & ecōtra ib.
 gñarōis t̄minus total⁹ & partialis ibidē
 generatio si possit esse successiua c. 35
 generatio aliqua verus motus est ibidē.
 generatiua poñā cū subseruientib⁹ suis :
 qd & qntū op̄e in viuēte li. x. tr. 1. c. 5
 generare libi s̄se quib⁹ cōueniat : & si sit
 opus naturalis imū in viuētib⁹ ibi.
 gerundia quō construuntur li. 1. tr. 2. c. 6

Glatiali hūore constituitur oculus li. 10. tr. 2. c. 9 gla
 Gnomi pars prudentię li. xij. c. xiiij glo
 Gonos id est angulus : in hexagōus heptagon
 tagonus & c. li. 6. tract. 1. c. decimo
 Gradus ibidem tractatu 2. c. 2 gra
 grad⁹ indiuiduales sūt in formis li. 8. c. 9
 gradus viuendi sunt q̄tuor li. x. tr. 1. c. 2
 grandinis generatio li. nono c. decimo
 grandule generatio ibidem c. xi
 grāmatica definitur libro 1. tract. 1. c. tertio
 grāmaticę & litterarū inuētores ibidem.
 grāmaticę inutiles labyrinthi ibi. c. 2
 grāmatica quid doceat li. 2. tract. 1. c. i
 gratitudo & ingratiitudo li. xij. c. xxvij
 Gustus/mediū/modus gustandi / & or gust
 ganū gustandi li. x. tract. 2. c. xix
 gustus omni animali est necessarius ibi.
 gustū incertū habet febriētans ibidem

Incipientia ab .H.

Habitus est species q̄litas li. 2. tr. 2. c. 7. hab
 habitus est predicamentum ibidem c. 14
 habit⁹ postp̄dicamētū : mōi hñdi ib. c. 19.
 abundandi instrumenta in locis dialectic
 cis ibidem tractatu gnto c. xi
 Halo quō generatur libro nono c. 22 hal
 Helmuaim quid sit li. vi. tract. 1. c. nono. hel
 Hereticus quis sit libro xij. c. si her
 Hexagonus/heptagonus ibidē c. decio hex
 heroica virtus & heroes viri ibi. c. 4i
 hermes trimegistus libro nono c. gnto
 Hydromācia libro 7. tract. 2. c. 23 hyd
 Hypothesica ppō li. 2. tract. 2. c. 13 hyp
 hypocrisis libro xij. c. vicesimo nono
 Horę planetarū quō semper sunt inēqua
 les : & unde sumunt li. 7. tra. 1. c. 27 hor
 Hoīs formatio in utero m̄r̄no li. 2. c. 38 hom
 & in q̄t diebus fiat in mafculo & feia
 hoīs nutritio in utero ibidem c. 19
 hoīs mōstruosi quō generant ibi. c. 40
 hoīs leprosi/maculosi cur gñant ibidē.
 homo cur generatur mafculus / femella /

vel hermafroditus ibidem

hō cur qñq; nulli parentū assimilāt ibi

hō quomodo exutero nascat ibi. c. xli

hō natus primū vocē doloris emittit ibi.

hoīs vita in 6 grates diuidit ibidem c. 42

homicidium libro xij capitulo xxiiij.

hon Honestas ibidem capitulo xxxviij

honor ibidem capitulo xxviij

hum Humidū quid sit libro nono c. tertio

hūores ostēdētētes li. x. tract. 2. c. 9

humidū radicale per nutrimentū non re

stauratur: sed ipeditur caloris exactio

ne humidū radicale citius consumente

ibidē tractatu primo capite tertio

humilitas passio ibidem c. quinto

humilitas vire⁹ & grad⁹ ipius ibi. c. 45

hūilitas necessaria est ad salutem ibidem

Incipientia ab .I.

fac Iactantia vitiū li. xij. c. xxxix & xlv

id Ideē vide Aug⁹ li 83. q̄stionū q. xlvj

Ideē q̄reponunt: & q̄rē & ubi: & si sint

realiter distinctē in deo li. viij. c. xij

Idololatria graue p̄tīm ē li. 7. tra. 2. c. 22

ig Ignis elementū dispō & loc⁹ ei⁹ tr. i. c. 40

ignis si sit calidus in sua sphaera li. 9. c. 4

ignis proprie non nutrit. li. x. tra. 1. c. 4

ignis infernalis ubi sit li. 7. tract. 1. c. 43

ignis infernal⁹ si sit corporeus li. xi. c. 47

ignis infer. quō p̄it ip̄s & q̄ ē ēn⁹ c. se.

ignis infernalis corpora no cōsumit: nu

trimento n̄ idiget & aliq̄līe lucet ibi. c. se.

im Imagines in cēlo quot sint: & quē. libro

7. tract. 1. c. xxij. xxij. & xxiiij

imagēs quō gētiles colebāt ibi tr. 2. c. 22

imaginib⁹ dāmon icludi nō potest a ne

cromāticis ibidē quō adorant ibi.

imagines Chrī & sanctorū quare fiūt &

imaginatua poñā & opus eius cū orga

no: & quō intentōes elicit nō sensatas:

& q̄les res sit itentōes hūmōi li. x tr 2 c 22

imago trinitatis q̄liter sit in aīa li. 11. c. 14

īmateriales sūbē quō cognoscat ibi. c. 5

īmateriaalia si p̄ concreatas animæ species

cognoscantur ibidem c. septimo

imitatiua verba libro 1. tract. 1. c. xxx

īmortalitas aīe rationalis probatur libro

undecimo c. xxij. & xxiiij

impersonale verbū libro 1. tract. 1. c. xxiiij

impatiu⁹ q̄re nō habet primā p̄sonā c. se.

impressions ignitē & aquosē & medice ubi

sunt libro nono capitulo sexto

impp̄ssioēs ignitē q̄ & quō ḡnant ibi. c. se

impp̄ssioēs aq̄sē ubi & q̄n ḡnant ibi. c. 9.

impacientia passio animi lib. 12. c. q̄nto

Incestus libro duodecimo c. xlij

incipit p̄bū facit p̄p̄ōē obscurā li 2 tr 8.

inchoatiua verba li. 1. tra. 1. c. xxx

indiuiduū describitur li. 2. tract. 1. c. q̄rto

indiuiduū p̄p̄ietates septem ibidem

inductō qd sit & quō p̄ficiē ibi. tr. 4. c. 23

indiuisibilia se tangere nequeūt li. 8. c. 27

indiuisibilia cōtinuū nō faciūt nec mai⁹ ib

infernus q̄duplex in terra est li. vij. tr. 1.

infern⁹ supior & iferior li. xi. c. 42

infernū esse Sarracē Iudei & Chrīani ex

legibus suis concedere h̄nt ibi c. xlvj.

infern⁹ ubi sit: q̄ penē. q̄s cib⁹ & pot⁹ ibi.

īnfinītūi verbi cōstructio li. 1. tract. 2. c. 6

īnfinītū q̄t modis diciē li. sc̄do tr. 8. c. vij.

īnfinītū facit p̄p̄ōē obscurā q̄ expōit c. 13.

īnfinītū unū alio mai⁹ eē nō posset libro

octauo capitulo vicesimo octauo

influentia generalis oīm cēloꝝ q̄lis sit li

bro septimo tract. primo cap. septimo

Specialiter quid possit quere supra in

dictione/astrologia

īiustū facere ex intēōē quō fiat li 12 c 23

īnscriptio figurarū Geometricarū libro

sexto tractatu primo capitulo xx

īnconsideratio īnstantia li. xij. c. xxij.

īnstantia p̄p̄ositio quē dicatur libro se

cundo tractatu quarto c. xxv

īnstrumenta abūdandi in argumentis di

alecticis ibidē tractatu q̄nto c. xi

īnstrumentū geometricū generalissimū;

& de usu ip̄ius li. vi. tract. ij. c. iij

Insulæ quædam maris nominātur libro

In. Interiectio pars orōis li. 1. tractatu 1 c 35.
 Interiectio si sit distincta ab aduerbio & qd
 proprie significet ibidem
 interrogatiui & respōsiui constructō tra. 2 c 4
 interrogatio plures requirit plura respō
 sa alias respōdens fallit li. 2 tra. 7 c 5
 interpretatio nominis qd sit ibi. tra. 5 c 4
 intellectus agens passibilis libro xi. c. 3.
 intellectio unī causatur ibidē re q̄ agēs
 intellect⁹ passibilis cur pot⁹ dicit⁹ intellige
 intellect⁹ cur conuertit se ad fantasma
 intellect⁹ cū m̄ptorū spēs hēt qd intelligat.
 intellect⁹ species intelligibiles reseruat &
 dicitur memoria intellectiua ibidem
 intellectiō; causant intellect⁹ & obiectū c 4
 intellect⁹ pot⁹ intelligere vñ & singulare c 8
 intellect⁹ p̄cti⁹ & speculatiu⁹ q̄s sit c 9
 intellect⁹ extēsiō sit p̄cti⁹ intelligit⁹ ibi.
 intellect⁹ dicit⁹ ratio & intelligētia ibi c x
 intellect⁹ portio supior & inferior ibidē
 intellectiō b̄tōr & visio erit sine fātalima
 intellectuales v̄tutes li. xij c. 8. re c 34
 intellect⁹ habitus intellectualis ibidē c 9
 intellectus pars prudentie ibidem c xij
 inuētiō mediū in sillogismo li. 2 tra. ij c 14
 inuentio rhetorica libro 3 tractatu 1 c 6
 inuidia passio libro xij c. 4.
 inuidia viciū capitale ibidē c. xliij. & lv.
 inirascibilitas ibidem. capitulo xliij.
 Iouis celum & motus li. 7. tract. 1 c. xxix
ip. Ipotenusā linea libro 6 tractatu 1 c 3.
 irregularia verba libro 1 tractatu 1 c xxix
 iris quomodo generatur libro 9 c xx.
 iris colores si veri sint ibidem
 iris si etiā aparuerit ante diluuiū ibidem
 si sic quomodo sit data in signū fēderis
 ira passio animi libro xij c v.
 ira viciū ibidem c xliij.
 ironia ibidem c xxix.
 irascibilis & cōcupisibilis vis anime sc̄n
 si ē hēt organū circa cor li. x tra. 2 c 22
 irascibilis in anima intellectiua est volū
 tas libro undecimo c xij.
 Isopleuri isochelis area q̄rit⁹ ibidē c 7 & 8

Iuger quid sit libro 6 tractatu 2 c 2
 iudiciū usurpatū suspiciōsū temerarium.
 & peruerū libro xij. c. xxij.
 iusticie diffinitiones & contraria ibidem
 iusticia cmutatiua & distributiua c xxij
 iusticie p̄tes integrales & pōles ib. c xxv.
 iudiciū astrologorū q̄re supra astrologia

Incipientia. a. k.

Kalendas idus nonas/dies kalendarij q̄s al
 nominamus. & unde li. 3. tracta 2. c 6
 kalēdas ianuarij & dies egiptiacos obser
 uare peccatū est li. 7 tractatu 2 c xix

Incipientia ab L

Lanificū ars mechanica libro xij c xij. an.
 lapidū generatio & natura li. 9 c xxij. ape
 latera corporum quomodo nominatur ac.
 i geometria libro sexto tractatu 1 c xij.
 latera triāguloz q̄n sit. pporriōalia c 17.
 lat⁹ triāgi lōgio. maiori āgulo sp̄ ē oppo
 laterculi numeri li. 4 tra. i c 32 sitū ibi.
 latitudo & longitudo ciuitatū in geome
 tria quō sumit⁹ & in tabul⁹ astronōicis
 latia cult⁹ diuī⁹ ē li. 12 c 26. li. 7 tra. 1 c 16
 leuca quid sit libro 6 tractatu. 2 c 1.
 laudanū quō genere⁹ libro 9 c xij. au.
 leges p̄pōnū pōnunt li. 2 tractatu 3 c 7. eg.
 leticia passio animi li. xij c 4 & c 6 et
 lex nature qd dicit⁹ in intellectu li. xi c xi. ex.
 liberū arbitriū quid sit libro xi c. xij. ib.
 liberalitas virtus libro xij c xxxi.
 limbus patrum ubi sit li. 7 tractatu. 1 c 43 im.
 & libro xi. c xlij.
 limbus pueroz nō baptisatorū & q̄lis in
 eo pena & status taliū multa ibi. c xlv.
 lege ista nō ur conclusa sed recitata
 linealis numerus libro 4 tracta 1 c xxij. in
 linea definitur libro 6 tractatu 1 c 1.
 linea non est expunctis ibidem
 lineaz diuerse spēs ibidē & c 3 & 4.
 linea recta a pūcto ad pūctū ducit⁹ ibi. c 13.
 lineaplānū aut sperā agit i pūcto ibidē.
 linea recta nō potest habere partē in pla
 no & partem in sublimi ibidē c xliij
 cc i

linee sese intersectantes sunt in eadē superficie
 linea eadē pōt esse in diuersis superficiebus
 lineam ppendicularē trāgere ibidem
 linee æque distantes siue parallele ibidem
 lineā terrā intē duas sub pportionalitate i
 uenire ibidem.
 lineā diuidere secundū pportionē habentē
 mediū & duo extrēa quō possum?
 lineam in se ducere quid sit ibidem.
 linea quādo cōtingat circulū ibi. c. xix
 linea sine punctis extremalibus quō sit si
 nita libro undecimo c. xviij
 linguā aut carnē loco linguę omne ani
 mal habet libro x tract. 2. c. xix
 lingua loquax li. xij. c. xlvij
 Liq̄dæ litterę q̄ & q̄ sint li. i. tra. 1. c. iij
 Litterarū inuētores ibidem
 litterę quō proferantur distincte ibidem
 litterę sex pnt esse in eadem syllaba c. 4
 litterę omnes incipiunt dictiones: multa
 ibidem de orthographia.
 litigiosus libro xij. c. tricesimo
 loci mutatio describitur li. 2. tra. 2. c. 18
 locus dialecticus definit & diuidit ib. tr.
 loc⁹ a substantia qñ sumit ibi. c. 4. s. c. 3
 locus a definitōe/ descriptōe/ nōis interp
 ratōe ad definitū/ descriptū/ intēptatum
 loc⁹ qñ sumit a cōcomitantib⁹ sūba 3. c. 5
 locus a toto ad pte qñ valet ibidem c. 6
 locus a causa ad effectum ibidem c. 7
 locus a generatione & corruptōe &c. c. 8
 locus ab usu ibidem
 locus a cōmūiter accidentibus ibidem
 locus extrinsecus unū sumitur ibi. c. 9
 locus a relatiue oppositis &c. ibidem.
 loci medij qui sint c. decimo
 locus in naturalibus quid sit li. 8. c. 40
 locus multiplex: & esse in loco ibid. m
 locus dicē immobilis. locus pōt esse sine lo
 cato & cōtrario. & unū habet virtutem
 cōseruandi locatum ibidem
 in locis pluribus pōt esse unū corpus
 in loco quomodo sint angeli &c
 Locum replere mathematicē quid sit li. 6.

tractatu primo c. xxi
 locū replent tantū corpa regularia ibide 3
 logica quid doceat li. 2. tract. 1. c. 1 og
 logica definit & inuētor fuit pmenides.
 logica ab alijs est ampliata nit ib. c. 3
 logic⁹ q̄ re ptes idēclinabiles non defi
 logicā rigorem abhorret sacra scriptura
 ibidem tractatu octauo c. sedecimo.
 Longanimitas virtus li. xij. c. xxxvij on
 Loquacitas ibidem c. xlvij oq
 Ludi varię species ibidem c. duodecimo. ud
 lumen quid sit li. x. tract. 2. c. quarto um
 lumen primariū & secundariū ibide 3
 luminosi spherice totū circūstās illumi
 lumē actuat colores ib. c. 8 nat c. 3
 lumē q̄re necim sit ad videndū ibi. c. x
 Lunę coelū. q̄ritas. motus li. 7. tr. 1. c. 34 un
 lunę macula. undē lumen habeat. & quo
 modo augetur & decreseat ibi. c. 35.
 luna noua qñ apparere possit pulchra ib.
 lunaris eclipsis quō fiat ibidem c. 36
 lunę influx⁹ cā est motus maris li. 9. c. 16 ux
 Lux quid sit li. x. tract. 2. c. septimo.
 si sit sūba vel accidens opiniōes sunt ibi.
 lux si videri possit pfecte. qñ creata ibide
 luxuria cū suis speciebus li. xij. c. xlij

Incipientia ab M.

Macrobius qd dicat de animarū lapsu de ætē
 celo & realcensu li. undecimo c. 27
 Magnitudo stellarū qñta sit li. 7. tr. 1. c. 20. ag
 magnitudo omnis finita est li. 8. c. 28.
 magnitudo p diuisionē ad idiuisibile nō
 magnanimitas passio li. 12. c. 5. puenit
 magnanimitas virtus c. xxxiij
 magnanimitas potest esse humilis ibide 3
 magnificētia virtus. diuidit proprie qñ
 tū ad actū exteriorē ibide c. xxxij.
 Maioris inēqualitatis in pportioib⁹ spe al
 cies ponunt li. 4. tract. 1. c. xi.
 Mala opari/ aliq̄ dimititū amore virtutis al
 aliq̄ timore poenę li. xij. c. secundo.
 malicia quid sit ibidem c. 43
 Manichei opinio de origine anime & du an

ab⁹ animabus in uno hoīe est heretica
 libro undecimo c. 19 ra li. xij. c. 53
 manicheus dixit visibilia a demone crea
 mansuetudo virtus ibidem c. 44
 manna quō & ubi generē li. 9. c. xij
 ap. Mappa mūdi ponit li. 7. tract. 1. c. 49
 ar. Maria multa sunt li. 7. tr. 1. c. 42. & 49
 mare ex influxu fluiui nō abūdat li. 9 c 15
 maris salsedo/fluxus & refluxus ibi. c. 16
 martis celū/motus &c. li. 7. tra. 1. c. 30
 maritus quō regere deb; uxore li. 12. c. 16
 at. Materia ppōm li. 2. tract. 3. c. sexto.
 materia priā re; mltā habet noīa li 8 c 4
 materia prima quid sit ibidem c. 7
 materia prima est ex nihilo creata ibidm
 materia priā ē ingnābil' & icorruptibil'
 maīa priā si fuerit aut possit esse sine for
 maīa primā nō oīa creata hnt ma c. 8
 maīa celestiu & terrestriu corpm ē eade;
 materia prima quō est in p̄dicamēto c. 9.
 maīa priā gnāt subiectū/ n̄ terminatiue
 libro octauo c. 33 c. tricesimo p̄rio.
 mater pia & dura cerebri libro x tract. ij.
 mater concurrit ad generationē prolis li
 bro nono c quadragesimo
 ed. Meditativa verba libro 1. tract. 1. c. xxx
 mediū in syllogismo iueniē li 2 tr. 4 c 14
 mediū demonstratiōis qd sit ibi. tr. 6 c 4
 medietas arithmetica/geometrica & har
 moniaca q̄ sit li. 4. tract. i. c. xix
 mediatio non est species distincta a diuisi
 one in numeris ibi. tract. 2. c. tertio.
 mediū videndi quid sit li. x. tract. 2. c. x
 medium videndi debet esse dispositum &
 uniforme ibidem c. undecimo
 medium virtutis quō sumit. & q̄ diffici
 le sit illud attingere li. xij. c. tertio.
 medicina ars mechanica ibid c. xij
 em. Memoria pars prudentiē ibidē c. xij
 memoria pōt artificialiter iuuari per lo
 ca: & ars illa dat li. 3. tract. i. c. 33
 memoriē sensitīue organū/opus/disposi
 tio: & q̄liter claudīt li. x. tract. 2. c. 29
 mēoria q̄re mala in senibus & iuuenibus,
 memoria intellectuina distincta est a sensu
 tiua pbatur libro undecimo c. tertio
 Mendaciū & eius species li. xij c xxx en
 mensula quid sit libro 6. tract. i. c. nono.
 mēsurā & partes eius ib. tract 2 c 2
 mēsurā oīs sit aut ī longū latū aut p̄fun
 mens p̄aia. quere sup aia adum c 3
 Meridianus circulus ī sphaerā li 7 tr. i. c. 16 er
 mercurii celū/q̄ntitas/motus ib. c. 33.
 mercatura ars sordida est lib. xii. c. xii. &
 nulli proficua sine mēdacio ibidem
 Metus quid sit ibidem c sexto et
 metē sophistice s̄ sunt li. 2. tract. 7. c. i
 metalli species & gnatio eorundē li. 9 c 24
 metalloz trāsmutatio vera si fieri possit
 per artē alchimie ibidem c 25.
 Microcosmus q̄re homo dicat li. xi. c. 25 ic
 Militariū quantū sit li. 6. tract. 2. c. secūdo il
 militaris prudentia quē sit li. xij. c. xx
 militum ornamenta q̄ sint ibidem
 Mineralia quō generantur li. 9. c. 24 in.
 mīoris ineq̄lītatis spēs ī p̄portōeli 4. tr.
 minucia quid sit: & q̄ vulgares i. c. 27
 & q̄ phisice ibidē tract. 3. c. i. & 2. & c.
 ibidem quō operandum sit in illis
 minucie phisice edocent ibi. tra. 4 p totū ir
 Miraculum quid sit li. octauo c. xx
 miracula a quo fieri possint ibidem
 mirabiliū maximus est mundus li. 9. c. 4 is
 Misericordia passio libro xij. c. 4
 misericordia cōuenit cū liberalitate. c. 31 it.
 mititas ibidem c. xliij
 Mixtū quid sit & quō genere li. 6 c 5. ix.
 mixti forma quid sit ibidem
 mixtū quō ī se habet elementa
 mixtū ex uno elemēto nō sit nē nutriē ib
 mixtoz genera sex sunt ibidem c sexto od.
 Modales ppōes q̄ sint li. 2. tract. 3. c. 10
 modalium conuersio doceē ibidem c xi
 moduliū ēgpollētia & oppositio ib. c. 12.
 modales quō syllogisānt tr. 4. c. 8. 9. & x
 modi verboz q̄ sint li. i. tr. i. c. 24
 mod⁹ p̄cipiū fōr̄s syllogis. li 2 tr. 4 c 4.
 modi directe & indirecte cōcludētes c. 5
cc ij

modi figure ibi. 2 figure c 6 3 figure c 7
modi indirecte concludentes in omni fi-
gura sunt duo parent ibidem
od. modi in musica q & q̄t sint li 5 tra. i c. 12
modulandi tria sunt genera ibidē c 18.
modi occurrētes in tropis ibi. tra. 2 c 6.
modestia libro. xij. c. xlvij.
oy moysis opinio vera de reꝝ prima origi-
ne & principiis / & exponit principium
genesis ibi naturaliter li 8 c iij.
ol mollities oppōita pseueratiē li xij c 36.
mollities spēs luxurię ibidē c xlvij.
on. monastica utilis est hominī ibidē cxv.
monochordū definit li 5 tractatu i c 14.
monochordi diuisio ponit ibidē c xv.
monstra unde fiant li 8 c xix.
mōstrū si fiat preter itentōꝝ nature ibidē.
monstruosa animalia de quibus historię
sonāt si sint hoīes ex adā geniti ibidē.
mōstruosi hoīes quō gñant li 2 c xl.
montiū area. quō inuenit li 6 tra. ij c 26.
mōtis aut campi alicui⁹ diuisio i iugera
aut act⁹ quō fiat facillime ibidē c 27.
or. mors aīę duplex est li xi c xxiiij.
mors ultimū terribiliū est li xij c xxxij.
mores virtutes sunt xij. ibidē c xxi.
mores bonos corrumpit colloquia pra-
ua ibidem c xvij.
or. motus spēs ponunt li 2 tractatu 2 c xviij.
motus conueniens unī p̄ter nām conue-
nit alteri secundū nām li 7 tracta. i c 6
mot⁹ medi⁹ & verus in solē / luna & alijs
planetis edocetur ibidem capitulo 37.
& xxxvij. & xxxix.
motus non est eternus li. 8 c 6
motus definitur ibidem c xxi.
mot⁹ q̄ res sit & si distiguit a t̄io ad quē
mobile aī motū est i duplici potētia ibi.
motus actio & passio quō d̄nt ibidē c 22.
ad motum cōcurrūt sex ibidem
oy mouēs i mobile de⁹ ē pbat scripturis c 23
mouent angeli cum mittūtur ga sil non
sunt in celo & in terra ibidem c xxiiij
mouētū aliud mouet p se aīd p accūs ib

mouētia & mobilia p se 1 & nō i ibi. c 2 s.
mobile diuidit i p̄tē p se motā & mouēre
omne qd mouet ab alio mouet expōit ibi
motus animalis q̄s est & q̄re aīalia diuer-
sis motib⁹ moueri possunt ibidem
motiua potētia organica & nō organica
mouētū animalū diuersitas / & mouē-
di ordo & modus docentur libro x tra.
ctatu 2 c xxx. & c. xxxi.
motus naturalis quis sit / & unde graui-
& leuiā mouentur libro 8 c 25.
motus violentus cū suis spēs⁹ ibidem.
mouēs p̄ximū necārio est cū mobili c 26
mot⁹ duplex est termin⁹ a q̄ ibidē c 29
mot⁹ termin⁹ ad quē declarā c xxx.
mot⁹ est inter traria quō intelligit ibidē
motus ad q̄ predicamenta sit ibidem
mot⁹ in ubi potest esse successiu⁹ ibidem
mot⁹ quō differt a gñatōn & corrup c 31
mot⁹ augmētatiōis & diminutiōis quō
mō d̄nt a rarificatione & dēfatōn ibi
multitudo oīs deo numerata est ibi. c 28 ul.
multitudo p diuisionē puenit ad indiui-
sibile unitatē / s; p additōꝝ sp̄s crescit ib
multiplex indistinctum parit cōfusionē.
libro 2 tractatu i c 5.
multiplex est actuale / potentiale fantasi-
cum ibidem tractatu 7 c 2.
multiplicatō in nūeris quomodo fiat li.
4. tractatu 2 c 7 / & in sequentibus
mūd⁹ elemētaris mouētia celesti li 8 c 24 un.
mundus si sit eternus ibidem c sexto
mūd⁹ est maximū mirabile visibilium / si
cut de⁹ est maximū i visibiliū li 9 c 4.
mundum nō esse visibilem dixit mercuri-
us libro x tractatu 2 c xi.
mundum esse aīal magnum plato tradi-
dit libro xi c xxv.
mundus est unus tantū li 7 tractatu i c 3.
mundus est sp̄erice figure pbat ibidē c 4.
mundus archetypus quis sit ibidem
mund⁹ est celestis & elemētaris ibidē c 5
mūd⁹ inferior q̄re ē otigu⁹ superiori ib. c 7
musice laus & utilitas ponit li 5 tra. i c i. us.

musica val; repletiuis & studiosis ibidē
musica non deerit in patria.
musica definitur ibidem c. 2.
musice iudiciū nō tantū aurib⁹ dat̃ ibidē
musicę nomen. & quid musicus ibi. c. 3.
musicus triplex est ibidem
musicę inuentor quis fuerit ibi. c. 4.
musica in malleorū sōnātia iuenta ē ibi.
mundana.

musica humana ibidē c. quinto
instrumta. & illa triplex.

ut Mutatio vocū in musica ibi. tr. 2. c. 5
mutę quę litterę sint li. i. tract. 2. c. 3.
mutabile est omne quod deus non est li.
octauo c. vicesimo quarto.
mutilatio libro xij c. xxxiij

Incipientia ab N

ar. Narratio q̃ orator utitur li. iij. tr. 1. c. 8.
narratio in scribendis eplis ibi. tr. 2. c. 5.
ar. naturalis potentia vel impotentia est spe
cies qualitat̃ li. 2. tract. 2. c. 7.
naturas rez/ōnes philosophi diligēter
inquierūt li. 8. c. 1.
naturas rez nō potuit s̃m p̃cisionē cog
natura definitur ibidem c. undecimo
natura est principiū passiuum ibi. c. xii.
naturas rez inuenire difficile est li. 9. c. 1.
naturas rez cognoscere est donū dei ibi.
naturas rez p̃grendo q̃re multi errarūt.
natiuitates hoīm quō Astrologi diudi
cant & q̃ vanū sit. q̃re sup̃ astrologia
au. Navigatio est ars mechanica li. xij. c. xij.
ne. Negligentia ibidē c. 22 & c. 28.
necromācia & necromāci si demonē co
artare possint: & q̃tū errēt li. 7 tra. 2. c.
ix. Nix quō genere ē li. 9. c. xi. 23. 25. 26
oc. Noctiluca undē lūmen habēt p̃ quod in
nocte vidēt li. x. tract. 2. c. decimo.
om nomen pars oratiōis definit li. i. tra. i. c. 5.
nomē quō facile cognoscit̃ p̃ vulgare
nomīs accidētia: nomē p̃priū/appellatū
substantiū/adiectiū cognoscunt̃ ibi.
noīa primę declinatōis edocent̃ ibi. c. 6.

noīa aliarū d̃clinatōm c. 4 sequentibus.
noīa composita declinant̃ c undecimo
noīm g̃na sex sunt & regulę de eis d̃c c. 12.
noīa elheroclita ponunt̃ c. xviii
nomīnū duę species sunt c. decimo nono
noīa cōparari p̃ gradus quō debēt c. xx
noīa patronymica q̃ sint ibidē c. xxi.
noīa verbalia edocentur ibidē c. xxij
nti constructio pandit̃ ibi. tract. 2. c. 5.
nomē a logico definit̃ aliter li. ij. tr. i. c. ij.
nomē logicū p̃hēdit̃ p̃nomē & p̃cipiū.
noīa priōrū p̃cipiorū m̃lta sunt li. 8. c. 4.
Nosce te ipsum p̃uerbiū li. xij. c. xv.
Numeri noīm sunt duo li. i. tract. i. c. 5.
nūerus spēs q̃ntitatis discretę li. 2 tr. 2. c. 6.
nūerorū noticia est sumē nccia li. 4 tr. i. c. ij.
nūer⁹ definit̃ & diuidit̃ in parē & imparē
numerus pariter par quis sit ibi. c. 4.
numerus pariter impar quis sit ibi. c. 5.
numerus impariter par ibidē c. sexto
nūerus sup̃fluus diminutus & p̃fectus
nūerus impar definitur ibi. c. octauo.
nūerus qdē primus & incōpositus ibidē
nūerus secundus & cōpositus ibi. c. 9.
nūerus p̃ se cūdus & cōpositus & ad ali
um relatus primus & incōpositus c. x.
numeri contra se primi ibidem
numerus multiplex ibidē c. xij.
numerus sup̃particularis ibidem c. xij.
numerus superpartiens ibidē c. xiii.
nūerus m̃ltiplex sup̃particularis c. xv.
nūerus m̃ltiplex sup̃biparties c. xvi.
numerus linealis ibidem c. xxii.
numerus superficialis ibidē c. xxiii.
numerus triangularis ibidē c. xxv.
numerus quadrangularis ibidē c. xxvi.
nūerus pentha. hexa. epta. &c. ibi. c. xxvii.
numerus solidus siue corporalis. c. xxviii.
nūerus pỹrāidalis ibi. c. xxix. xxx. xxxi.
numeri laterculi ibidem c. xxxii.
numeri asseres ibidem c. xxxiii.
numeri cuneoli ibidem c. tricesimo q̃rto.
numeri paralleipedes ibidē capitulo tri
cesimo quinto.

numerus cubus ibidem c. xxxvi
numeri ciclici vel spherici ibi. c. xxxvii
nūer⁹ digit⁹/articul⁹ & posit⁹ tr. 2. c. i
nūeri passiōes q̄ sint ib c. 3. & sequētib⁹
numeri cur utimur in exemplis musicē
li 5. tract. i. c. 9 exēpla sensibilia ibi
nūerorū applicatio ad cōsonātiās docet p
numerans

nume⁹ numeratus li. 8. c. xxxvij
quo numeramus

numerus seipsum mouens est anima rati
onalis li. undecimo c. xxiij

ut. Nutritiua potentia cū suis subseruiētib⁹
& operibus li. x tract. 1. c. 3
nutritiua opat̄ in oīb⁹ mēbris viuētis ib

Incipientia ab. O.

ob Obedientia laudatur li. xii. c. xxxvii
obduratiō contrariā misericordiē ibi. c. 55
obiecta sensuum q̄re cōtraria complicāt
li. decimo tract. 2. c. vicesimo
obiectum potentiē sensitivæ ibi. c. i
obiectum visus quid sit ibi. c. 7
obiectū intellectus diuersum assignatur
a diuersis libro undecimo c. quarto
obiectum voluntatis quid sit ibi. c. xij
obseruantia sup̄sticiosa q̄ sit li. 7. tr. 2 c. 29
obseruātiā virtuosa li. xij. c. 27

oc. Oculus cōstituit̄ ex multis tunicis & hu
moribus libro x tract. 2. c. nono
oculi cordis deū videbūt li. xi. c. 32
oculos p̄didisse nō inutile est li. xij c. 48
oculos cohibere utilissimū est ibidem
octaua sphaera triplici motu fertur. libro
septimo tractatu i c. sexto.

od octogoni area queritur li. 6. tract. 2. c. 2i.
od Odium passio animi libro xij c. 4
odiū viciū oppositū charitati triplici c. 54
odiētes p̄xios nolētes dimittere/orāt cō
tra se i oratiōe dōica: si orāt i p̄sōa sui.
odor quid sit li. decimo tract. 2 c. xvij
odoris species & generatio eius ibidem
odorū somnia quare raro habemus ibi
odor si real iter multiplicetur per mediū

vel spiritualiter aut utroq⁹ mō ib. c. 18
odor iuuat & nutrit cerebrum ibidem
Olfactus definit̄ ibi. c. 17. ibi eius mediū ol
olfactum prauum cur habet homo ibidē
olfactu vultur nos excellit: aranea tactu:
simea gustu: linx visu: aper auditu ibi.
olfaciendi mediū & modus ibidē c. xvij
Omissio debiti opponit̄ iusticiē li. 12 c. 25 om
omen species sup̄stitionis li. 7. tr. 2 c. 24.
omnis signū distributiū si exigit tria ap
pellata li. 2. tract. 8. c. septimo
Opiniones phōz de mundo/materia pri
ma & causa efficiente ponunt̄ li. 7. c. 2 op
opinio Moy si de prādictis ibidem c. 3
opiniōes phōz concordant̄ ibidē c. 4
opiniones de origine anime recitatur i
bro undecimo c. decimonono
opari cōtraria quō cōtingit li. 2. tr. 4 c. 22
opponentis cautelē ibidē tract. 7. c. 17
oppositiōis species ibi. tract. 2. c. 15
oppositio ppōm quō sumit̄ ibi. tr. 3. c. 5
Orationis partes octo sunt apud grāma or
ticum libro primo tract. i. c. 4
oratio spēs q̄ntitatis discretē li. 2 t̄ 2 c. 6
oratio genus propositionis definit̄ & di
uiditur ibidem tractatu 3 c. primo
oratio acris/acrior/acerrima ib. tr. 7 c. 17
orationū tria genera sunt apud oratorez.
li. 3. tract. i. c. i. & orator ibidem q̄s sit
oratio demonstratiua ibidem c. secundo
oratio deliberatiua ibidem c. 3
oratio iudicialis ibidem c. quarto
orōis ptes apud oratorez s̄ sunt ibi. c. 5
ordiatiō p̄titiū i orōe i p̄structōe li. 2 c. 15
& quando aliquid sit subaudiendū ib
orbis differt a sphaera li. vij. tract. i. c. 3
orbes septem planetarū ponunt̄ ibi. c. 28
usq⁹ ad c. 34. per ordinē descendendo
orbū oīm a terra / & seinuicē distantia &
mira magnitudine ibi. c. 36. recitatiue
orbū planetarū quare pōitur tāta diuer
sitas: scz ecētriconz epicyclonz ib. c. 39
organum visus cōpletiue est nervus op
ticus libro x. tractatu 2. c. nono

Origenes scripsit in periarchoñ aias siml
creatas: aliq̃s in celo peccasse. & detru-
sas in corpa vel hoim vñ bestiaz. & q̃
possint fieri demōes & ecōtrario. & q̃
demōes tandē saluabunt li. xi. c. 28

origēis opinio re pbat de origie aīc c. 20
orizon quis circulus sit li. 7. tract. i. c. 17.
ortus & occasus signorū apud poetas c. 25
ort⁹ & occasus s̃m astronomos ibi. c. 26
orthogonalis linea li. 6. tract. i. c. in.
orthogonij area ibidē tract. 2. c. decimo

bx. Oxogonij area ibidem c. nono

ou. Ouum unde generat li. 9. c. 29.

ouorū diuersitas in fecunditate ibidem
ex ouo pullus nascitur ibidem c. xxx.
in ouo quō pullus nutritur ibidem

Incipiencia ab P

ac. Patientia laudatur li. xij. c. xxxvij
al. Palmus geometricus li. 6. tract. 2. c. 2
ar. Parallelogramū quid sit ibi. tracta. i. c. 9.
parallelogramū circa eandē diāmetrū c. 18
pallelogramū qñ sit duplū triangulo ibi
paradisus si sit loc⁹ corporalīs: q̃lis & ubi ī
terra. cur nesciē ubi sit. & q̃ locum Lu-
ne non attingit li. vij. tract. i. c. 45

p̃tes orōis apd grāmaticū sūt 8 li i r i c 4
p̃icipiū qd sit & uñ cognosciē ibi. c. 31

participiorū tēpora/ significatiōes & quō
& a quibus verbis descendunt ibidem

p̃icipiū quō & q̃tiens diciē fieri nomen
particulare. definitur li. 2. tract. i. c. 4

p̃tic̃ris. ppō quō ouertat p̃acētis t. 4. c. 16
p̃tica est virga geometrica li. 6. tr. 2. c. 2

paruuli moriētes sine baptis̃mate q̃lē sta-
tū hēbūt q̃lē locū & p̃enā li. xi. c. 49.

as. paruificētia contraria magnificētie li. 12 c. 32
passio p̃dicamētū describiē li 2 tra. 2 c x

passiones numeroꝝ li 4 tractatu 2 c 3.
passiōs 4 quō oriūē ī nobis li x tr. 2 c 30.

passus geometricus libro 6 tract. 2 c 2.
passiōes dr̃nt a ṽtutib⁹ li xij. c. 3

passiones cōcupiscibilē declarāt ibi. c. 4.
passiōs irascibilis enumerantur c. 5.

passiōes quattuor p̃cipales etiā in bru-
tis sūt & ī hūana volūrate ibidē c 6
passiōes unde oriri & variari hñt ibi. c. 7
patres q̃liter erga filios se hrē dñt c xviij at
patronimica nomina li i tract. i c xxi.
patres antiqui ante mortē christi omnes
ad inferos descenderunt li xi c xliij.

pauptas spūs passiō animi est li xij c 5 au.
pax ex charitate est ibidem c l v. ax

peccatū ī sp̃ritū sanctū p̃prie est tantū si ec-
nalis īnpenitētia ibidem c li.

peccatū īn. s̃s. quō diciē īremissibile ib.
peccatū est omnino volūtariū li xi c 8

penē infernales quales sint ibi. c. xlvj. era.
pena infernalis eterna est pbat & op̃iōs

otratie 6 autoritate s̃ aug. refutāt c. 48.
pena purgatoriū quā crudelis ibi. c. 44.

penthagonus libro sexto tractatu i capi-
tulo x & area eius tractatu 2 c 18.

penitētia passio animi libro xij c. v.
penitētia virtus moralis ibidē c 28

perseuerātia/ pertinacia ibidē c xxxvi. cr
periuriū oppositū religioni ibidē c 26.

persone nominū tres sūt li i tract. i c 5
persone verboꝝ ibidem c xxxiij.

perspectiue multa p̃incipia declarant li.
x tractatu 2 c 34 7 & 8 & c

perpendicularis linea li 6 tractatu i c 3
perfectiōes superiorū aliquō & obscure
sunt ī inferioribus li x tract. i c 2.

pes geometric⁹ triplex est li 6 tr. 2 c 2. es
petitio p̃icipij quando generat fallaciā et
li 2 tractatu 7 c xij

philosophia definiē li i tractatu i c i. phi
phīa laudat ibidē/ nomē interpretat ibidē

phūs quis dicat ibidē phīs diuisio ibidē
phīe incumbere felicitatis ps est ibi. c. 2

phīa nō valet sine virtutibus li xij c i.
phīa moralis quid tractet & diuisio eius

ī Ethicā Politicā Econōicā Mōasticā
philosophorū op̃intiones de mundo/ m̃a

prima & causa efficiētie li 8 c ij.
philosophi ī indagandis naturis rerum

cur defecerunt li. 9. c. 1

ie pietas debetur penitib^a filiis li xij c xvj
 yr pyramidale corpus li. 6 tractatu i c xij
 pyramis si repleat locū mathematice c 2i.
 pyramidis area inuenit̃ ibidē tract. 2 c 3i.
 pyromāria spēs sup̃sticiōis li. 7 tra. 2 c 23.
 yth pythagoras si musicā reperit li. 5 tra. i c 4
 pythagorici peccatū dicunt incidere ar
 boem vel bestia propter transmigrationes
 animarū libro xi. c. xxxvij
 is pisces si pura aqua nutrant̃ li. 9 c 5
 piscium generatio ibidem c 33.
 pisciū membrorū q̃re sit tāra diu^sitas ib.
 piscium nutrimentum ibidem
 pisces hūc habitatores distictas in aqua ib.
 la plantarū distinctio gñatio / nutritio / cre
 mentū varietas / trāsp̃latiō li 9 c 27.
 plāte diu^sas nāx cur i uno stipite sit ib.
 plāte quō sentire dicunt̃ li x tracta. i c 2
 planete dicūt̃ stationarij directi retro gra
 di li 7 tra. i c 28 signa sūt eq̃lia c 30
 plāeta cur citi⁹ trāsit unū signū q̃ aliud cū
 planetarū gñalis influentia ibidē c 7 & spe
 cialiter circa suos orbes describunt̃
 planetarū q̃lirates / influentia / cōditiones
 & aspectus ibidem tractatu 2 c 3
 planete / tardi / veloces cursu / aucti mūti
 cursu & lumine / busti / orientales occi
 dētales / septētriōales / meridiōales c 4.
 planetarū dom⁹ Exaltatio Gaudiū Cal⁹
 Triplicitas / facies termini ibidē c 5.
 plato / plotin⁹ / porphiri⁹ qd senserint de
 animarū trāsmigratiōe li xi c 27
 planimetra libro sexto tractatu 2 c 3.
 placidus / & placere hominib⁹ quō lauda
 bile est libro xij c xxx.
 lu. pluuię generatio libro 9 c xij.
 plumbi generatio ibidē c 24. 2 c 24
 ol poligoniorū podism⁹ inuenit̃ li 6 tracta.
 poli mundi qui sunt li. 7 tractatu i c 3.
 polorū zodiaci distātia a polis mēdi c 18.
 pol⁹ arctic⁹ & antarctic⁹ ibidē / xij c 19
 populus quō se habere debet in policia li
 or. portio superior intellect⁹ q̃re dicit vir &
 quō intelligat id ap̃li vir n̄ debet velare

caput suum / sed mulier id est inferior
 portio rationis libro xi c x. et quomodo
 peccatū in illis sit sicut i paradiso spiritu
 ali ad mentem sancti Augustini.
 portio circuli maior & minor li 6 tr. i c 7
 portentū differt a monstro li 8 c xix.
 porte ascensus & descensus animarū de ce
 lo quas ponit macrobius li xi c xxvij.
 positio predicamenti li ij tracta. ij. c xij. 03
 positō q̃ ppositō dicat̃ tra 6 ci & tr 5 c 6
 postp̃dicamēta ad qd valēt ibi tra ij. c xiiij
 postp̃dicmēta q̃ sunt ibidē c xv.
 potestates syllogismorū sex declarātur & 05
 peccata q̃ incidūt circa illas ibidē trac
 tatu 4 c 17 18 19. xx xxi xxij.
 potentie anime vegetatiue li. x tract. i c 3
 potentie aīe sensitiue ibidē tract. ij. p totū
 potentie aīe rōlis libro xi. c. ij.
 potētie hui⁹ sūt realiter aīa ibidē c xiiij
 predicabile definit̃ li. ij. tract. i c 4. 16
 p̃dicabiliū & p̃dicamētorū cognitio p̃posi
 tionib⁹ applicat̃ ibidē tract. 3 c 1.
 p̃dicamēta & eorū utilitas notificat̃ tra. ij.
 precipitatio in moralib⁹ li xij c xxx
 predicatū dyalecticū libro ij tract. 5 c ij
 precognitiōes q̃ & q̃r ibidē tract. 6 c i
 premisse quō p̃cognoscūt̃ aīa conclusiō ibi
 prepositio definit̃ur li i tractatu i c 33.
 p̃sumptio traria magnāimitati li iz c 34
 presumptio opposita spei ibidē c liij.
 prima p̃icipia cognoscūt̃ cognitis t̃is c 9 17
 princeps quō regere dēt p̃p̃m c 19 & 4i.
 prima vera q̃ sunt li ij tracta 6 ci.
 prius postp̃dicamētū ibidē tract. ij. c 16
 principia syllogismi ibidē tract. iij. c ij
 principia formalia eiusdē ibidē c liij
 principia eiusdē p̃fectiua ibidē c xv.
 principia eiusdē regulatiua ibidē c xvi.
 principia & cause q̃ ad nos p̃ effectū cog
 noscuntur libro 8 ci.
 principia rerū nālium tria sūt ibidē c v
 principiorū conditiones ibidem
 principii effectiui nō est factū ibidē c 6
 p̃icipiū primū oīa visibilia & inuisibilia fecit

ri Priuatio qd sit ibidē. c. iij. & x
 priuatiōes cōtrarie nō pnt sūt scē materie
 priuatiue opposita li. ij. tracta. ij. c. xv.
 a priuatiōe ī habitū pōt fieri regress⁹ ibi.
 p̄prietates p̄dicamentorū q̄re ī locis suis
 p̄positiō diffinitur/ diuidit̄ ibi. tra. iij. c.
 1 ij. iij. & sequēribus p̄ totum tractatū.
 Prop̄positiō aliter definit̄ ibi. tract. 4. c. iij.
 p̄positiō dyalectica ibi. tract. 5. c. i.
 problemā quid sit ibidem
 propriū p̄dicatū dyalecticum. ibi. c. ij.
 p̄positiō uis de omī aut p̄ se/ & s̄m q̄
 ipm ibidem tracta. 6. c. 2
ro p̄positiō exponibilis & obscura ibidē.
 tractatu 8 c. 8
ron propriū p̄dicabile ibi. tract. i. c. 8
 Pronomē p̄solationis li. i. tra. i. c. 23
 prolepsis cōstructiō ibi tra. 2 c. 5
rod p̄nūciatiō apud oratōrē li. iij. tra. i. c. 22
rop Prodigium quid sit li 8 c. 19
 Proportiones elementorū in quātitate &
 qualitate li. 9 c. 4.
 p̄positiō definit̄ li 4. tra. i. c. 18
 proportionalitas cū suis p̄tibus ibidem
 proportionalitatis species ibi. c. 19
 proportionalitas arithmetica ibi c. 20
 proportionalitas geometrica ibi c. 21
 proportionalitas harmonica ibi c. 22
 p̄portionū subtractiō/ additiō diuisiō li
 5. tra. 1 c. 13 (tra. 2 c. 19
rog Progressiō species & passio nūerorū li. 4
rop Proportio spherarū li 6. tra. i. c. 22
 proportiō colūne ad pyramidē ibidem
 prophetica visio li. undecimo c. 23
 prodigalitas & p̄digus li xij c. 31.
rou Prouidentia pars prudentiē ibi c. xij.
 Prudentia quid sit ibidem c. x
rud Prudens nemo est nisi bonus ibidem
 prudentiē octo p̄tes integrales ibi c. xij
 prudentibus cōuersari p̄derit ibidem
 prudentiē p̄tes potētionales ibi c. xij
 prudentiē p̄tes subiectiue ibidem c. xv
 prudentia monastica utilis & necessaria
 prudentia economica ib. c. 16 Choi ibid

prudentia politica regnatiua ibidē c. xix
 prudentia militaris c. xx
 prudentiē cōtraria & prudētia carnis c. xxij
 pruina quō generat̄ li 9 c. 14
 pudicitia laudat̄ in muliere li xij c. xvi
 Psalmoz decāratio pronos li 5 tra. 2 c. 12
 pudicitia necessaria est cōiugatis/ virgini
 bus uiduis Solutis ibidem c. xli
 Pullorum generatiō ex ouis quō illicia-
 cet nutrit̄ li 9 c. 30 (ibi c. 31
 pulli q̄re hñt tantā diuersitatē in mēbris
 Punctus quid sit li 6 tra. 1 c. 2
 punctis q̄buslibet tribus datis non in re-
 cta linea circumferentiam, inscribere.
 ibidem c. xij
 puncta si sint multa in linea libro xi c. 18
 Purgatoriū ubi q̄leq̄ penē & probatio
 qd sit cōtra grēcos ibi c. 43 44 multa ib

Incipientiaa. Q.

Quadrangulus quid sit li 6 tra. 1 c. 9
 Quadrangulus & pyramidalis numerus
 libro quarto tract. 1 c. 31
 Quadratū equilaterū li 6 tracta 1 c. 9
 Quadratū altera p̄te longius ibidem
 Quadratum parallelogramum ibidem
 Quadratū cōstitūtū ex latere trianguli
 rectanguli opposito recto angulo est
 equale quadratis aliorum duorum la-
 terum trianguli eiusdem ibidem c. 17
 Quadratū datis quibusuis duobus eq̄-
 le fabricare ibidem ca 18
 Quadrati eqlateri area ibi tra. 2 c. 12
 Quadrati illi⁹ dyamiter inuestigat̄ ibi.
 quadrati eqlis circulo area querit̄ c. 13
 Quadrati excessus sup̄ circulū ibidem
 quadrati altera p̄te lōgioris area c. 14
 quadruium ad omne sciam valet & ne-
 cessaria est libro 4 tract. 1 c. 1
 quadruium qd tractet & rō noīs ibidē
 Qualitas noīm duplex est li 1 tract. 1 c. 5
 Qualitas p̄dicamentū li 2 tra. 2 c. 7
 Qualitates rerum naturalium: primē &
 secundē tangibiles li. 9. c. 3

- Qualitates virtuales ibi c. 5.
 quādo p̄dicamentū li. 2. tract. 2. c. xi
 quantitas p̄dicamentū ibidem c. 6
 quātitates oīm syllabarū docentur p̄ re-
 gulas libro. i. tracta. 3. per totum
 ue. Q̄estio definitur li. 2. tract. 4. c. 3
 quēstiones vere scibiles ibi. tra. 6 c. 4
 ui. Quies definitur libro. 8 c. 29

Incipientia ab. R

- ac Rōcīnatio & ratio li. 3. tract. i. c. x
 rationes oīm creaturarū quō p̄suerūt in
 deo libro 8 c. xij
 ratio id est intellectus li. xi. c. x
 ratio informis est in brutis ibi c. 26
 ratio pars prudentiē li. viij. c. 13
 ad Radicū extractio in numeris quadratis.
 libro quarto tracta. 2 c. x
 radicū extractio in nūeris cubicis ibi. c. xi
 radices ī minucijs uulga. ibi tra. 3 c. 8 & 7
 radices ī min. phicis ibi tract. 4. c. 6 & 7.
 radius visualis q̄lis sit li. x tra. 2. c. xi & 12
 Radius directus/reflexus & refractus ibi.
 radius visualis non est linea sed corpus
 ad modum pyramidis
 radij visibilium inmixte medium illū
 minant p̄batur exemplis ibi. c. 4
 radij solis aquam intrant ibidem
 radij solis ab aqua reflectunt ibidem
 ay. Raymundus lulij scripsit de virtutib⁹ la-
 pidum & artificiali cōpositōe li. 9. c. 5
 ap. Raptus species luxurię li. xij c. 42
 ar. Rarifactio differt ab augmētatōe li. 7 c. 31.
 ac Recordari q̄z possim⁹ & quorum non.
 libro x tracta. 2 c. 29
 recordando cur aut caput eleuamus aut
 inclinamus ibidem
 recordatōem loca & imagines iuuāt ibi.
 ed. Reduplicatiō ppō quō expōit li. 2 tr. 8 c. 11
 eg. Regule antep̄dicamentales ibi. tra. 2. c. 4
 regula detri siue aurea artis calculatorię
 libro quarto tract. 2 c. 6
 regule societatum & mercatorum de diuisi-
 dendo lucro ibidem in fine

- Relatiuum grāmaticale li. i tract. 2. c. 3 d
 relatiuum non semper conuenit cum an-
 tecedente sed subsequenti & q̄n ibidē.
 relatio p̄dicamentū li. 2. tra. i. c. 8
 relatio intrinsec⁹ & extrinsec⁹ adueniēs ibi.
 relatiue opposita ibidem c. xv
 relatiuorū suppositōes ibi tra. 8 c. 3
 relatiuorū distinctio ponitur ibidem
 restrictio logicalis ibidem c. 5
 religio & spēs eius declarant li. 12 c. 26
 religionē intrare si possit filius parētib⁹
 in necessitate cōstitutis aut inuitis ibi
 Remiscētia definit li. x tra. ij c. 29 em
 Reptilia unde p̄ducta sunt li. 9 c. 35 ep.
 Res naturalis quid sit li. 8 c. xi es.
 resurrectiōz corpū hūanorū futurā & pos-
 sibile etiā gentiū phī cōcesserūt scz Sy-
 billa Plaro pythagoras. Labeo Marc⁹
 Varro libro. xi. c. xxx
 resurrectio p̄bat testimonio xpī p̄pheta-
 rum apostolorū & ecclesię ibi.
 resurrectiōis ḡnalis tempus nemo ho-
 minū scit ibidem c. 36
 resurrectio si fiat in instanti & quō mor-
 tui audient vocem filiū dei
 resurgēt corpa q̄litcūqz āsupta aut dispa-
 resurrectio quō fiet in voce archāgeli ibi.
 resurrectiōis ēps paulus ī se & alios trā-
 resurgere quō p̄nt q̄ uiui erūt (figurauit
 in aduentu domini ibi. (honor erūt
 resurgentiū sexus nō mutabit. & pudēda
 resurgentiū quantitas erit ad mensuram
 christi etiā paruulū & gigantū ibi. c. 37.
 resurgēt oia q̄ erant in hoīe quō c. 38
 resurget costa unde formata est eua ī eua
 resurgere si otingat abortiuos & mōstrā
 resurgentium corpora beatorū dotabunt
 quattuor dotibus ibi. c. 39
 Rhetorica quid doceat li. ij tra. i. c. 1
 rhetorica a quo tradita sit li. 3 tra. i. c. 1
 rhetor & rhetoris officiū ibidem
 rhetorica p̄dicantibus euāgelium est
 necessaria ibidem c. xxij
 Reuerentia passio animi li. xij c. 5

- ix** Rixa opponitur charitati ibidem c. 55.
om Rombus qualis figura sit li. 6. tra. 1. c. 9.
 romboides ibidem
 rombi area quō inueniē tra. 1. c. xv
 romboidis area ibidem c. 16
os Ros quō generatur li. 9. c. 13
 ros quē qñ p̄ interficit oues pascētes ibi.
or Rotunditas terrē pbatur li. 7. tra. 1. c. 44
 rotunditas perfecta videri nequit; & quē
 aut quō tūc astra videmus li. x. tr. 2. c. 11
us Rusticitas vicium est li. xij. c. 47

Incipientia ab S.

- ac**. Sacrilegiū cōtrariat religioni li. xij. c. 26
 sacrilegiū species luxurie ibi. c. 42
al. Salūtatō quō formāda ē iēpla li. 3. tr. 2. c. 3
 salemādra q̄le al' & si viuat i igneli 9. c. 5.
 sales mineralis generat ibi. c. 24
ap Sapores & spēs eius gñatio li. x. tr. 2. c. 19
 sapientia definitur li. xij. c. 1
 sapiētia habi⁹ intellectualis ibidem c. 9.
 sapiētis opa q̄ sunt li. ij. tract. 7. c. 1
ar. Saturni sphaera declarat li. 7. tra. 1. c. 28
ca. Scalenon triāgulus est li. 6. tra. 1. c. 8
 scalenon area inueniē ibi. tra. ij. c. 9
ci Scire quid sit li. ij. tra. 6. c. ij
 sciētia nō est corruptibiliū ibidem
 scia quēlibet habet ppria principia ibidē
 sciētię unitas unde sit ibidem
 scire definitur libro 8. c. 1
 scia ad beatitudinem confert li. xij. c. i
 sciētia habitus intellectualis ibidē c. 9
 Sciētia dei hic acquisita proderit ad aug-
 mentū beatitudinis li. xi. c. 25
 scisma cōtrariat charitati li. xij. c. 55
 scripturę sunt signa vocū li. 2. tra. 3. c. i
 Sebastianus factus subtiliter confutauit
 astrologiam li. 7. tracta 2. c. 5. in fine
ec Sector circuli li. 6. tracta. 1. 37
ed. Seditio cōtraria charitati li. xij. c. 55
em Semicirculus ibidem
 semicirculi area iueniē tra. ij. c. 6
 semitonij mioris iuentio li. 5. tra. 1. c. 12
 semidyapente qd sit tra. 2. c. 6

semia oim rerū latet i elemēris li. 9. c. 26
 seīs decisio unū corp⁹ aialis format c. 29.
 Sensus omnis artis originale est p̄cipi. **en**
 um li. 5. tracta. 1. c. 2. 2. c. xij.
 sensatio oīs fit assimilatiōis via li. x. tra.
 sensatio si fiat ab obiecto v⁹ potētia ib. c. 1
 sensatio quāq; est iocūda quāq; dolorosa ib
 sensitiua anima ibidem
 sensibile p̄ se paccūs ib. ppriū & omūe ibi
 sensibile excellēs corrūpit sensum ibidē
 sensibile potū sup̄ sēū quāq; sentiē ib. c. 2
 sensus exteriores sunt s̄ ibidem c. 5.
 sensitiue potētie due sunt ibidem
 sens⁹ iteriores q̄ & q̄t & organa eorū c. 21
 sē⁹ omnis cū suis opatiō ib⁹ ibidem 22.
 sensuū oīz origo p̄ neruos est ab illo ibi.
 sensus est singularium tantū li. xi. c. 8
 sensitiu⁹ appetitus serpēti parat q̄ dece.
 pic eam in paradiso c. x.
 sens⁹ bōrū si oēs futuri sūt in actu ib. c. 41
 Separata quē dicuntur libro 8. c. 26 **er**
 Seratile corpus quid sit li. 6. tract. 1. c. 12 **ep**
 Seraphin nō tantū habēt plenitudinē cha-
 ritatis sed etiā sciētie/qa nō amatum
 nisi cognitum libro xi. c. 35.
 seruū unde orta sit libro xij. c. xvij.
 serui quō habere se debēt ad dominos ibi
 Seuicia traria vindicte virtuosę ib. c. 28 **ev**
 Siccum quid sit libro nono capitulo. 3. **ic**
 Sidera quere astra/ stella/ **id**.
 Significationes p̄cipiorū li. 1. tract. 1. c. 31 **ig**.
 significationes aduerbioꝝ ibidem: c. 32
 significatio interiectionū ibidē c. 35.
 significatio quid sit li. 2. tract. 8. c. 2.
 signa 12 i zodiaco q̄ sūt li. 7. tra. 1. c. 14 & 22.
 signorū latitudo & longitudo ibidem
 signorū ortus & occasus ib. c. 25 & 26.
 signorū alia oriunt recte alia oblique ib.
 signa qdā p̄postere oriūt hoib⁹ alijs c. 46
 signa sex omni die lōga vel breui oriunt
 & occidunt sicut omni nocte c. xxvij.
 signorū zodiaci q̄litates & influētie in sig-
 ula hominis mēbra ibidē tract. ij. c. ij.
 signa xij faciūt quatuor triplicitates ibidē
 ff ij

signa & stelle quomodo sunt calida ibi
signorū varia accēa ab astrologis ibidē
signorū gradus in quālibetibus dñt ibidē
signifer celi quō in 12 dom^o diuidit ib c 6
il syllabe quō fiunt ex litteris li 1 tract. 1 c 4
syllaba potest habere sex litteras ibidem
syllabā oēs littere incipiūt / oēs vocales
syllabe dictōz integrāt ibidē / finiūt ibi
syllabarū qñtitates docent ib. tract. 3 p to
syllabice adiectōs pñōi 3 ibidē tract. 1 c 23
syllogismus definit libro 2 tract. 4 c 2
syllogismi pñcipia mālīa ibidem. forma
lia c 4 pfectiua c 15 regulatiua c 16
syllogisari ex modalibus ibidē c 8 9 10
syllogisari ex obliquis ibidem c xi
syllogisari ex terminis ifinitis cxij & ibi
de argumēto / de predicato finito & c
syllogisari ex reduplicatiuis capitulo xiiij
syllogismus pfectus & imperfectus ibi c 15
syllogismū reducere oñsue p ipossibile
syllogismus expositorius ibidē cxvi
syllogismorū potestates ibidem cxvij
syllogismus circularis ibidem capi. xix
syllogismus conuersiuis ibidem c xx
syllogismus dialecticus ibidē tract. 5 c 1.
syllogismus demonstratiuis ib tract. 6 c 1
syllogismus sophisticus ibidē tract. 7 c 1
syllogismus tēptatiuis ibidē cxvij.
syllogisat canis in biuis qua trāsierit do
minus suus vel fera libro xi c xxvi
im Similia corpora quē sunt li 6 tract. 1 c 22.
similitudo omnib⁹ est amical li 6 tra. 1 c 1
simul quē entia dicuntur libro 8 c xxvi
similitas ē duplex sc3 imediatōis / adeqñōis
similitatis modi alij ponūt li 2. tract. 2 c 17
simplicit⁹ dici qd sine addito dici li 8 c 26
symbolū triplex est xñēs fidē li 12 c 50
similitatio quid sit ibidem capitulo xxix
simonia oppositū religioni ibidē c xxvi
in Sinderisis qd sit uñ dicat ubi sit li xi c xi
sinderisise est pñcipiorū opabiliū sicut in
tellectus intelligibiliū ibidem
synesis pars prudentie libro xij c xiiij
singularitas ibidem c xlv

singulare quomodo differenter sentit &
intelligitur libro xi capitulo octauo
singulare tria includit ibidem
Sobrietates libro xij c xxix
Sodomia species luxurie ibidē c xlij
Sol quare apparet in oriente maior quā
in meridie libro vij tract. 1 c 4
Solis theorica ibidem c 3i
Sol semper mouetur sub ecliptica
Solis eclipsis quōmodo fit ibidē c 36
Solis eclipsis in passiōe dñi fuit tra nām
Solis / aux / linea augis / medius mot⁹ ve
rus motus ibidem c 27
Solsticia duo sunt ibidem c 15
Solsticia 4 hñt q sub eqñotiali sūt c. 46.
Solertia quid sit li. 2. tract. 6. c. 4.
Solertia pars prudentie li xij. c. xiiij.
Sollicitudo nimia rephendit ib. c. xxij
Solidus numerus qs sit li 4 tra. i. c. 28
Soles plures quō apparēt li. 9. c. 22
Solutio vera & solutio ad hominē quē sit
libro secūdo tract. vij. c. xvij
Sonus & vigilia qd sint li. x. tra. ij. c. 24 om
Sonus necessarius est oī aīali. uñ pueniat.
Sonus in qbusdā est momentaneus ib
Somnia quid sit ibidē c. xxv
Somnia quō loquunt⁹ / ambulāt⁹ / & nō
cadunt donec excitentur. ibidem.
Somnia cur qñq; non recordamur
Somnia causę naturales ibidē c. xxvi
Somnia qñq; bibere vel mel cōmedere.
Somnia in pollutione quō fiant ibidē.
Somnia cā de⁹ / āgelus bon⁹ v⁹ mal⁹ c. 27.
Somnia obseruare vanū est ibidē c. xxvij
& spēs supstitiōis li. vij. tract. ij. c. xxxiii
Sonus definit li. 2. tra. i. c. 2. & diuidit ib on
Sonus definit in musica li. 5. tra. i. c. 6
Sonus grauis & acutus ibidem
Soni grauitas v⁹ acuties uñ puenit c. vii
Sonus idem non est / cum chorda frequen
ter tangitur. ibidem
Sonus multiplicatur orbiculariter. libro
decimo tractatu secūdo cap. sedecimo /
Sonus idē numero a pñibus sūt audit ibi

sonus echo quō sit & q̄re est debilior ib
 sonus si corpus durū penetrat ibidem
 sonus acut⁹ cur dētes obstupescere facit.
 Sophista & sophistica ars q̄ sit li. 2. c. 7 c i
 Sors qd sit. si uti liceat li. 7 tr. 2. c. xxviij
 or: fortilegium ibidem c. xxiij.
 Spatulatio ibidem
 sp. species nominū duplex est li. i. tr. i. c. xiiij
 species verborū ibidem c. xxxij
 species pronominū. quere pronomen.
 species pdicabile definit li. 2. tra. i. c. 6
 specie diuersa que sint ibidem c. quinto
 species sensibilis quid sit li. x. tra. ij. c. ij
 spēs n̄ trāsit de subiecto ī subiectū p me
 dium ibidem
 spēs quō multiplicatur per mediū usq;
 ad sensum c. tertio
 species cōtrariorū sunt simul in medio &
 organo sed impmixte ib. c. 4
 spēs cur in medio nō p̄cipit a sensu ib.
 spēs mutuo se tingūt & imutant ib. c. 14.
 speculorū oīm genera in cocleari fieri po
 ssunt ibidem c. tredecimo.
 speculorū natura admirabilis notat ib
 In superficie speculi est idolū rei visē pun
 ctualiter & nō in pfundo nec ī aere cir
 cūstante. & si semp nouūz producat. &
 quare profundius quandoq; in specu
 lo esse videtur ibidem.
 spēs quō subtiliores semper recipiuntur
 a sensibus interioribus li. xi. c. tertio
 spēs intelligibilis unde causatur ibidem.
 & quomodo conseruantur in intellec
 tu passibili: qui est memoria intellecti
 ua. probatur auctoritate s: Aug⁹. ibid⁹
 spēs subæ propria nō est in anima: nec p
 propriā speciem sentitur. ibidem
 sphaera quid sit libro 7 tract. i. c. tertio.
 sphaeræ maxia est mūdus. q̄ continet oīa.
 sphaera differt ab orbe ibidem.
 sphaeræ celestium numerus explicatur:
 ibidem c. quinto. & c. 6. demonstra
 sphaera octaua triplicē motū habet ibidē.
 sphaeræ figuratio & cōpositio ī matia c. 18

sphaeræ pportio q̄ sit li. 6. tra. i. c. xxij
 sphaeræ duodecim eq̄les unā tangere siml
 possunt ibidē c. decimonono
 sphaeræ crassitudo inueniē ib. tr. 2. c. 28.
 sphericus numerus quid sit li. 4. tr. i. c. 37
 sphaera perfecta super plano perfecto qui
 escere nuncq; posset libro xi c. xxiij.
 spes passio animæ li. xij. c. quinto
 spes virtus theologica ibidē c. 52
 spiritus sensitiui ab oib⁹ sensibilib⁹ om
 nino sunt depurati li. x. tra. 2. c. xiiij
 stadium q̄t passus cōtineat li. 6. tra. 2. c. 2 sta
 tannū quō generatur. li. 9. c. 24
 Stellæ natura/figura & motus libro 7. ste
 tract. i. c. decimonono.
 stellæ si sint aniatę: notabiles opōnes ib.
 stella est densior pars sui orbis ibidem
 stella per se non mouetur. ibidem
 stellæ alię fixę alię erraticę ibidem
 stellæ numerus soli deo cognitus est ib
 idem c. vicesimo
 stellæ magnitudines mire sunt ibidem.
 stellæ non vident in die: nisi forte in pu
 teo libro decimo tra. 2. c. decimo.
 stella q̄ videtur in speculo īmerso aque/
 non est stella sed Solis idolum secūda
 rium ibidem c. tredecimum
 Studiositas libro xij. c. xlv
 stuprū species luxurię ibi. c. 42.
 stulti habent animam rationalem. libro
 undecimo c. sedecimo.
 Subditi esse debemus etiā malis praelatis ub
 libro duodecimo c. vicesimo septimo
 subiectio passio animi ibidē c. quinto
 subiectum quid sit li. secundo tract. tertio
 c. quarto & tracta. sexto c. secundo.
 subalterne propositiones c. quinto.
 subcontrariæ propositiones ibidem.
 substantio libro duodecimo c. xxiij.
 substantia predicamentum li. 2. tr. 2. c. 5.
 substantia proprie nō definit: sed diuidit
 in primā & secundā: q̄ describunt ibi.
 substantia p propriā speciem nō sentitur
 li. x. tract. 2. c. i. & libro xi. c. quinto.
 ff ij

subtractio in numeris li. 4. tract. 2. c. 6.
 Sulfur quomodo generatur li. 9. c. 24.
 Superficies quid sit li. 6. tract. 1. c. 6.
 Superficie species ibidem.
 Superficies similes quę sint ibi. c. sedecio.
 Superficies equales ibidem c. xviij.
 Superficies quę replent locum ibi. c. 21.
 Superficie spherice area ibi. tract. 2. c. 25.
 Superficies omnis media iter duo corpo-
 ra diuersarū diaphoneitatuū rationem
 speculi habet libro x tract. 2. c. 13.
 Supbia cū gradib⁹ & filiab⁹ suis li. 12. c. 45.
 Superstitio ibidem c. 26. sequentib⁹
 supstitiōis gñā & species li. 7. r. 2. c. 21. &
 suplati⁹ facit ppōē obscurā li. 2. tra. 8.
 Suppositio definitur ibi. c. 2. c. xiiij.
 Suppositio relatiuorum ibidē c. ratio.
 Suppositi & appositī cōstructio li. 11. c. 5.
 Supinorū constructio ibidem c. sexto
 Supplementū quid sit li. 6. tract. 1. c. 9.
 Susurratio libro xij. c. xxiiij.

Ineipientia a T.

Tabulæ rascæ animæ si bene comparatur.
 libro undecimo c. septimo
 Tactus mathematicus/phiscus/virtua-
 lis libro octauo c. 32.
 tactus omni animali est necessari⁹. libro
 decimo tractatu 2. c. vicesimo.
 tactus definit⁹/mediū & obiectū oñdiť ib.
 tactum certtorem homo habet ibidem
 tact⁹ si sit sensus plures:& quō habet or-
 ganū circa cor ut dicunt quidā. ibidm
 Tempora verborū lib. 1. tract. 1. c. 24.
 tempora participiorū ibidē c. xxxi.
 tempus incept cū mundo li. 8. c. 6.
 temp⁹ si sit quātitas & res distincta a mo-
 tu ibidē c. xxxvi. surerunt. ibidm
 tempore an ne motus particulares men-
 Augustinus quid de tempore sentiat ibi.
 temporis definitio exponit ibi. c. 36.
 tempus qualis numerus sit ibidem
 tempus si sine anima esse possit ibidem
 nunc tps qd sit & si unū tm. ibi. c. 38.

temptare deum li. xij. c. 28.
 temperantia & species eius ibi. c. 38.
 theatrica ars mechanica ibi. c. 12.
 Tenebra nihil est li. x. tract. 2. c. 4.
 tenorū initia p ronos li. 5. tract. 2. c. decio
 tenorū cursus & finis ibidem c. xi.
 Terra rotunda pbatur li. 7. tract. 1. c. 44.
 terrę quantitas & ambitus ibidem
 terra diuidit in 5 zonas ibidē c. 45.
 terrę q partes habitabiles sint ibidem
 terra si habitabilis sit sub equinoctiali
 terrestris paradisus ubi sit & qualis ibi
 terra diuidit in climata ibi. c. 46 & 47.
 terre tres partes Europa/Asia & Aphrica
 distinguunt cū prouincijs suis & regia-
 onibus principalioribus ibidem c. 49.
 &c. 50. 51. & 52.
 terrę natura. & quomodo est in medio
 super quo fundata ibi. c. 43.
 terminus motus a quo lib. 8. c. 19.
 terminus motus ad quē ibi. li. 8. c. 30.
 termini requisiti ad Syllogismum libro.
 secundo tractatu c. 4. tertio
 termini in quibus omni & in qbus nulli
 qui sint ibidem c. sedecimo.
 terrę motus quomō causat li. 9. c. 17.
 Tetrachorda in monochordo 4 sunt lib.
 ro 5 tract. 1. c. quindecimo
 tetrachordum Mercurii ibidē c. 16.
 timor passio animi libro. xij. c. 5.
 timor siue metus quid sit ibidem c. 6.
 timiditas viciū contrariū fortitudini ib. c. 33.
 Tipho quō generatur libro 9. c. 18.
 Tonitruū generatio ibidem c. xix.
 toni in mulica octo/& quō a diuersis ho-
 minib⁹ diuersa noia habent/qbus ma-
 gis grati fuerunt li. 5. tractatu 1. c. 19.
 tonorū natura & effectus ibidem
 toni autenti & plagales ibidē c. 7. tracta. 2.
 tonorum clauēs finales ibidem c. 8.
 tonorum clauēs iniciales ibidem c. 9.
 tonorum differentie ibidem c. xi.
 tonus nō potest diuidi in duo semitonia
 equalia ibidem tractatu 1. c. xi.

Integrale
in quantitate
Totū in modo & pates illorū libro
in loco η. tractatu. f. c. 6.
in tempore

totū accipitur kathēg rēatice & sinkathe-
gramatice li 2 tractatu 8 c 7.

transgressio mādati ē tra iusticiā li 12 c 25.

trapezia figura geometrica li 6 tra. η. c. 9

trapeziaar area inuenit ibidē tra. 2. c. 17.

Trigonus quomodo cōtinetur in tetra-
gono libro. xi. c. 19.

trinitatis imago reperitur in aīa rōli c 14

triangul qd sit & tres spēs eius li 6. tra. 1

. c. 8/ alie tres spēs triāguli ibidem

triangul habet tres angulos ēq̄les duo-
bus rectis ibidem. c. 17.

tristitia passio animi libro duodecimo c
quinto

tristitia quid sit libro sexto

Tropi in musica qui & quot libro quin-
to tractatu primo c decimonono

tropici cancri & capricorni circuli sunt i
sphaera libro 7. tract. 1. c. 18

Tubal si sit inuētor musicę li. 5. tr. 1. c. 4.

Tunicę oculū cōstituētes li. x. trac. 2. c. 9.

Turbo ventus quō generat li. 9. c. 18.

Incipientia ab V.

Vapor qd sit & quomodo differt ab exa-
latione libro nono c sexto

Varro quid sensit de animarū circulatiō
nelibro xi c vicesimo septimo

Vasorū capacitas edoceat li. 6. tra. 2. c. 30.

vasandi ars ibidem.

Vegetabiliū primordia^p origo li. 9 c. 26

vegetabilia si nasci possint sine p̄ciacē
te semine. ibidem.

Venatio ars mēchanica quottuplex: & q̄
ex his & quādo sit licita li. xij. c. xij.

venatiōib inutilib⁹ vacātes rephendūt.

veneris theorica declarat li. 7. tra. 1. c. 32

ventorum generatio/nomina & proprie-
tates libro nono c decimo octauo.

Verba in icantatiōib⁹ & exorcismis nul/
lā vim hñt. pbat li. 7. tra. 2. c. 27

verbale nomē quottuplex: & quō descen-
dit a verbo li. i. tract. i. c. 22 . c. xxiiij.

verbū ps orōis cū accidentib⁹ suis ibidē.

verba subtrua/vocatiā & si p̄z vī hñtiaib⁹

verba primę coniugatiōis p metra c 25

verba secundę coniugatiōis ibidē c 26

verba tercię coniugatiōis ibidē c 27

verba quartę coniugatiōis ibidē c 28

verba irregularia & defectiua ibidē. c. 29.

verborum forma ibidem c. xxx.

verborū cōstructio ibidē tracta. 2 c 6 & 7

verbū a logico definitur li. 2. tracta. 1. c. 32.

verecūdia ornamētū est m̄p̄eris li. 12. c. 16.

verecūdia virtus ibidē c xxx8. & c xlvij.

veritas virtus moralis ibidē c 29.

veritas & falsitas orōis sunt a re significa-
ta peream libro 2 tractatu 2 c 16

verū & falsū p̄supponūt cōgruū tra. 3. c. 24.

Vitia mentiuntur quandoq; se esse virtutes
libro tertio tractatu 1 c 2.

viciū tra nām cū suis sp̄ib⁹ li. 12. c. xlij.

videre quere infra visio

Vindicta qñ sit virtus libro xij c xxvij. in

Vir bonus quis sit ibidem c 3.

vir qualiter debet regere uxorē ib. c. xvi.

virginitas qd sit: q̄le premiū ipsius: quō
amittit. & si amissa recuperet ibi. c. 40

vergilius qd sensit de animarū reuolutio-
nelibro undecimo c xxvj.

virtutes sine scia haberi nō pñt li. xij. c. i

virtus iñcta cū scientia est sapiētia ibidē.

virtus definit ab Aristotele ibidem.

virtutes non sunt passionēs ibidem

virtus consistit in medio viciō ibidē.

virtus quādoq; tenet rationē unī extre-
mōz & ambo vicia aliud extremū ibi

virtutis mediū quomodo sit sumendum

& q̄ difficile sit illud attingere. ibidē.

virtus ab Augustino definit aliter ibidē.

virtutis alia definitio Aristo. & Aug⁹ ibi

virtutes aliquæ a Deo nobis infundunt.

ibidem.

virtutes qđ p cōsuetudinē acq̃runt. ib.
virtutes sunt Intellectuales / Morales &

Theologicales. ibidem c. viij
virtutes intellectuales pandunt ib. & c. 9
virtutes morales circa qđ sint ib. c. xxi
virtutes morales sunt duodecim. ibidem
virtutes cardinales quattuor sunt ibidē.
virtus tendit in ardua ibidem.
virtutes theologice tres sunt ibi. c. xlix.
virtutes lapidum & herbarū unde sunt. li
bro nono c. quinto.

is Visus quid sit. & obiectum ipsius. libro
decimo tract. 2. c. sexto
videri potest res propinquior vel remo
rior: maior vel minor q̃ sit in verita
te: propter radiorū refractionē. ibidē
videt baculus in aqua fractus ex eadē cā.
visio si fiat extra mittēdo vel intus susci
piendo ibidem capitulo xiiij. & ibide;
quomodo fiat visio
visio discreta nō sit sine attentione. ibidē
visus est sensus disciplinē ibidē c. xv
visus si per opacū videre possit ibi. c. xvi
visio Dei oculis mentis / in beatis erit
iocundissima. li. xi. c. 32
videndi media. p̃noctulucis. li. x. c. decio
visio sit p̃ pyramidē ibidem c. xi
visibilem mundum non esse dixit Trime
gistus ibidem.

videre deū quomō possunt beati: & quō
hicaliqui viderunt li. xi. c. 32
visio dei omnia includit: & erit in eternū
sine fastidio & tñ cū facietate ibi. c. 33
visio beatarū animarū qualis sit ibi. c. 34
visio beatorū post resurrectionē qualis
erit ibidem

vita prima & secunda quid sit libro deci
mo tractatu primo c. secundo
vita conseruatur per nutrimentum osten
ditur c. tertio ibidē per exemplum
viuens mori incipit ex q̃ esse incepit ibi.
vivere est esse in viuētibz ibidē c. 5.

oc. Voces musicæ unisonę / cōtinuę / discrete
consonę & dissonę li. 5. tr. 1. c. sexto

voces musicę per quas cāramus sex sunt
ibidem tractatu secundo c. tertio.

vocum mutatio quō fiat ibidē c. quinto.

vocales litterę q̃ & q̃t sint li. i. tract. 1. c. 3.

vocales oēs syllabā incipiūt & finiūt c. 4.

vocatiui constructio ibidē tract. 2. c. 12

Volatiliū generatio q̃lis sit li. 9. c. 39 ol.

voluntas & eius obiectum describuntur
libro undecimo c. duodecimo.

volūtas duplex est: scilicet naturalis & de
liberatiua ibidem

volitionem quid causet: potentia vel ob
iectum an potius utrunq; ibidem

Vox definitur & diuiditur. libro secūdo ox
tractatu primo c. secundo

vox qbus instrumentis format ibidem.

Vulturis natura li. 9. c. 30. ul.

Vbi prædicamentū cū suis proprietatib⁹ ub:
describit li. 2. tract. 2. c. duodecimo.

Vmbra est lumen diminutum libro deci um:
mo tract. secundo c. quarto.

umbrę projectio quomō variat habitā
tibus in diuersis climatibus libro sep
timo tract. 1. c. 46 & 47

Vntia quid sit li. sexto tract. 2. c. 2 un:

uniuersale definitur & diuiditur libro 2.
tractatu primo c. quarto.

uniuersale distinguētes in uniuersale an
te rem in re & post rē / quid intelligūt.

libro octauo c. tricesimo octauo ur,
Vrsa maior & minor qualis constellatio
in cōelo sit. li. 7. tract. 1. c. 18.

Vsus quid sit & argumentū ab usib⁹ / qñ us
valet libro 2. tract. quinto c. octauo

Incipientia a. Z.

Zelotipia mala est libro xij. c. sedecimo. el.

Zodiacus circulus describitur libro sep / od.
timo tract. primo c. decimoquarto

zodiaci signa duodecim ibidem.

zodiacus solus latitudinē habet in sphe
ra ibidem.

τελος.

Epigrāma fratris Pauli Volzij Offobur
gij/cœnobitæ Schutterani ex Sapphi
co & Adonico: ad R. patrē Georgium
Reisch domus Carthusianę prope Fri
burgum Priorem meritissimum.

Grāmatum gnarus bene Priscianus:

Et latinæ Rhetorices Magister:

Et locos callens Stagirita plexos

Debet honorem.

Musicæ Amphion reparator artis/

Coelicæ spector Ptolemeus arcis/

Mensor & terræ Archimedes probatus

Debet honorem.

Ast scholę sectę dociles mathesis/

Turba foelicis sophiæ frequensq;

Gratias debet numero carentes

Debet honorem.

Corrogas nancq; abdita plura multis:

Quæq; doctrina nitidi sophistæ

Per vagos multa peperere libros

Chare Georgi.

Chalchographatum primiciali hac

pressura Friburgi p Ioannē Scho

ttū Argen. citra festū Margarethę

anno gratiæ M. CCCC C. lil.

Mōrij Thiehaupstz.

